DIVI CYRILLI ARCHI

EPISCOPI ALEXANDRINI OPERA,
in tres partita Tomos: in quibus habes non pauca antehac Latinis non exhibita.

PRIMO TOMO INSVNT,

In Euangelium Ioannis commentariorum Libri XII.
In Leuiticum Libri XVI.

BIBLIOTHÈQUE UNIVERSITAIRE DE TOULOUSE

Ex libris Francisci Guilletain Genabensis

BASILEAE, IN AEDIBVS ANDREAE CRATANDRI, MENSE AVGVSTO, ANNO
M. D. XXVIII.

Genabensis

Cum gratia & priuilegio Cæsareo.

ANDREAS CRATANDER CANDIDO LECTORI SALVTEM.

Ac tempestate, lector Christiane, qua omnia ferè dissidiis, simultatibus, & sectis ita scissa sunt, ut & bonæ literæ, & pietas Christiana non paruam ruinam minentur: siquidem nõ iam maximam passæ sunt: utilissimũ arbitror in lucem reuocare eos potissimum autores, qui in gerendis Domini præliis aduersus hæreticos potentissimi & exercitatissimi fuere, quum uiuerent. Inter quos nimirum haud postremus est CYRILLVS ille noster, singulare & admirandum diuinæ gratiæ organũ. Inciderat enim & ipse in periculosissima tempora, quibus totum orbem pestilentissimus Nestorius suis blasphemis commouerat dogmatibus, & ecclesias mundi præcipuas dissidere fecerat. Nam Antiochena & Constantinopolitana aliquãdiu Nestorio fauebat, & Romana Alexandrinaq; & Hierosolymitana, imò catholica diuexabatur. Lupum igitur fidei infensum in tempore agnouit CYRILLVS, monuit, totisq; humeris expugnauit. Vnde apud catholicos in tanto honore fuit, ut quum labore & alacritate omnes præcelleret, præ cæteris etiam in Ephesina patrũ congregatione autoritatem obtineret. Solus enim ferè hoc negocium confecit, idq; non sine periculis summis. Nam & carceres cum Memnone Ephesiorum præsule, expertus est: & multis conuiciis ab aduersariis suis aspersus, & à calumniatoribus apud Imperatorẽ accusatus fuit. Verum Dominus ei adfuit, & suũ militem subsidio non destituit: quin potius ecclesiam suam per illum nõ solum tunc, sed etiam hodie muniuit: atque adeò, licet Nestorianos multos adhuc habeat Oriens, uictos tamen scripturis satis superq; CYRILLI opera testantur, quacũq; tandem pertinacia hæresis illa radices miserit. Itaq; dignissimus est qui nunc etiam legatur magna cum diligentia, & animi synceritate: suggeret enim arma non uulgaria contra omnes qui uerè merentur dici hæretici, & uel diuinitatis, uel incarnationis sacramenta cõspurcant. Laudanda, & utiq; grata est Aegyptus: quæ ut olim superstitionis fuit parens, ita sanctæ & incorruptæ etiam doctrinæ protulit autores. De qua re in alia præfatione mentionem feci, quum anno abhinc quarto ex mea prodiret officina. Nec me eius pœnitet encomii, quo illam ob doctores, quos ecclesiæ dedit, celebraui: præsertim ob hunc nostrum, quem patrum nulli, siue sanctimoniam, siue eruditionem, siue sedulitatem spectes, postponere licet. Et gaudeo quoque tibi ipsum probari plurimũ: quo fit ut is nunc iterum à nobis renatus exeat, quod non mediocre argumentum est, ex classicis eum esse doctoribus, qui ita certatim ab his qui emunctissimæ sunt naris, ematur. Opinor autem æditionem hanc fore multo gratio-

rem. Incitauit enim me in primis hæc emptorum ſedulitas, deinde ſereniſſimi inuictiſſimiq; Imperatoris priuilegium, cuius exemplũ mox ſequitur, ut & ego nec ſumptibus, nec laboribus parcerem, quo & alia eius opera quamprimum proferrem. Et iam dimidio auctior prodit, acceſſeruntq; lucubrationes mira eruditione refertæ. Ex Bibliotheca familiæ S. Dominici, quæ hic, pii & religioſi patres, Dialogorũ libros cõmunicauerũt: ex Phorcenſi autẽ, iuſſu illuſtriſſimi ac nobiliſſimi D. Philippi Marchionis Badenſis, patrocinante optimo ac eruditiſſimo, omniumq; ſtudioſorum patrono, Iacobo Kirshero, duo deprompta ſunt exemplaria Græca, miræ antiquitatis: quæ olim doctiſſimi Ioannis Capnionis fuere. Porrò unum, Epheſini concilii acta continens, unà cum eiuſdem ſanctiſſimi & doctiſſimi uiri epiſtolis, uel (ut alii uocant) libris, quia nunc ob temporis anguſtiam abſolui non potuit, propédiem proprio tomo inuulgabimus. Alterum uero quàm fideliter licuit, uerſum, iam accipe: nempe libros decem contra Iulianum, & tres de recta fide. In quibus & contra Arium & Neſtorium arma in promptu ſunt ualidiſſima. Hoc autem tuo teſtimonio confirmari malim, quàm prolixiori mea præfatione. Vnum oro, ne te moueat, quo interprete uerſi ſint libri, nihil hic periculi polliceor, nihil Chriſtianæ ac catholicæ eccleſiæ dogmatis contrarium offendes. Filum orationis minus culti ũ eſt ac ſplendidũ, & CYRILLI dignitati nõ reſpondens: ſed expendens tecum quanta ſit difficultas in alienũ transfundere idioma, feliciter extero ſermone conſcripta, noli magis ingratus eſſe obtrectator, quàm beneuolus beneuoli animi ſpectator. En nullis præferri cupimus, nullos ita temere deſpicimus. Nec Clichtouei reiecimus laborem, ſed ſuo ut erant inuenta loco reliquimus: quæ autem nuper eruta, Dialogos & Apologetica, in tomos repoſuimus poſteriores: ubiq; pacem & ueritatem iungere ſtudentes. Id ſi & tibi quoq; perpetuò curæ futurum, utiq; abunde diuino ea munere contingent. Vale XXIIII. Auguſti,

An. M. D. XXVIII.

AROLVS quintus, diuina fauente clementia, electus Romanorum Imperator, ſemper Augnſtus, ac Germaniæ, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex, Archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ & Tirolis, &c. recognoſcimus præſentiũ tenore, & notũ facimus uniuerſis. Quũ Reipub. tranquillitas non ſolum in hoc cõſiſtere nobis uidetur, ut ab innocentibus uim defendamus, ſed etiam ut noſtræ Maieſtatis præiudicio dolum, & malam æmulationẽ, ab aliena induſtria, quàm late pateat imperium, abſtineamus. Eſt autem ad nos per fidedignos uiros perlatum, quemadmodum Andreas CRATANDER, ciuis Baſilienſis, præter eruditionem haud cõtemnendam, & ingenio & iudicio non mediocriter polleat, præſtetq; rara liberalitate: quibus dotibus prædi tus, rem chalcographicam cum publico bono non exiguo tentarit: ut qui inter bonos autores ſua nouerit cenſura delectum agere, eoq; optimis characteribus literarum longe mundiſſimis, & perquàm caſtigate excudendos ſubinde curet, adhibitis interim triplicis linguæ uiris eruditiſſimis: qui quidem formulis præſint, partim caſtigandis, partim latinis corrigendis, uertendisq; græcis operam nauent feliciſſimam. Quo ſtudio eius officina his diebus peperiſſet Pſegmata Chryſoſtomi nuper è græco uerſa, iamq; parturiat, obſtetricantibus doctiſſimis, centũ eruditiſſimas iuxtaq; pias homilias ſacri eiuſdem oratoris, & latinum Bulgarium, & latinum Cyrillum, atq; id genus ueteris religionis Græcos antiſtites, qui ferè domi ſuæ didicerint latine loqui. Cæterum ab illis qui ſuum quæſtum ex publico detrimento facere ſoleant, huic tam laudatæ induſtriæ timendam eſſe aiunt iacturam: quod hic in exemplaria aut caſtiganda iuxta probæ fidei codices, aut è græco in latinum conuertenda, atq; adeò in eruditos alendos plurimum inſumat: illi uero imperitis demum operis paruo conductis, quod maximo primum conſtiterat, minimo, ſed uitioſe æmulentur, unde & minori queant addicere, uilitateq; precii emptorem facilius inueniant, neſcientem ſubitò diſcernere inter corruptos & correctos libros. Quo fit, ut is qui uindicandis ab internitione autoribus prior aduigilauerat, ex laborioſa ſua dexteritate nihil quàm damnũ lucrifaciat, ad ſupinos aũt & ineptos illos imitatores cõpendiũ uberrimum præpoſtera ratione plerunq; redeat. Induſtriæ igitur iactura, ignauiæ cõmodum, ſi nõ cauerimus, adcreſcit. Id quod nos attendentes, ut ſumus ad æquitatẽ inter noſtros tuendam propenſiſſimi, autoritate Imperatoria hoc Cæſareo edicto ſub decem marcharum auri puri, ac librorũ amiſſionis pœna, æquabiliter tribuenda fiſco noſtro imperiali, & CRATANDRO

ceu damnũ paſſo concedenda, diſtricte prohibemus, ne quis qualem-cunq; librum, aut ab eodem CRATANDRO primũ excuſum, aut cui per autorem, uel alioqui per eruditum aliquem acceſſio facta ſit, excudendum ſuſcipiat, neque alibi excuſum imperii pomœriis uenalem importet, ante initium tertii anni à publicato libro, ita quod ab altero anno tranſmiſſo, ſub principiũ tertii, primum impune ſit reliquis æmulationem inſtituiſſe. Quod ſi quis neglecto hoc noſtro edicto, intra præſcriptum tempus imitari à CRATANDRO libros impreſſos, aut eiuſmodi ubicunq; gentiũ æmulatos, ut uendantur, imperio aliun de inuehere auſus fuerit, is certo ſciat ſe in prædictam pœnam incidiſſe, ac ad eam irremiſſibiliter perſoluendam teneri: Harum teſtimonio literarum ſigilli noſtri appenſione munitarum. Datæ in ciuitate noſtra Imperiali Neroberga, decimaſeptima die menſis Auguſti, anno Domini Milleſimo quingenteſimo uigeſimotertio, Regnorũ noſtrorum, Romani quinto, cæterorum uero omnium octauo.

Ad mandatum domini Imperatoris
in conſilio imperiali.

EX IOAN. TRITTENHEIMIO ABBATE Spanheimenſi de Eccleſiaſticis ſcriptoribus.

CYRILLVS Epiſcopus Alexandrinus, natione Græcus, montis Carmeli quondam decus & cultor inſignis, uir doctus & ſanctus, iuſſu Cæleſtini papæ, in concilio ducentorum patrum apud Epheſum præſedit: in quo Neſtorium & Pelagium cum erroribus eorum cõdemnans, multas elegantes ſententias dixit. Qui quum in ſcripturis ſanctis eſſet eruditiſſimus, multa conſcripſit opuſcula: De quibus iſta feruntur.

De fide contra hæreticos	liber	I.
Contra Neſtorium	liber	I.
De defectu ſynagogæ	liber	I.
De ortu & laude ſanctæ Mariæ	liber	I.
De cyclo paſchali, annorũ XCV.	liber	I.
In Euangelium commentariorum	libri	IIII.

Epiſtolas inſuper, homilias & ſermones plures compoſuit, & alios diuerſos tractatus, qui ad notitiam meam non uenerunt. Claruit in concilio Epheſino præſidens ſub Theodoſio minore Imperatore. An. domini CCCCXXXII.

Ex Raphaële Volaterrano. Lib. XIIII.

CYRILLVS Alexandrinus præſul, ædidit uariarum hypotheſeon tractatus, Homilias plurimas, quibus utuntur Græci. Præterea aduerſus Neſtorium epiſtolas, quibus omnia occulta ſua uenena refellit; Contra Iulianum principem noſtra impugnantem, multaq; alia.

HOC OPERE CONTENTA.

PRIMO TOMO,

Diui CYRILLI Alexandrini, in Euangelium Ioannis Comentariorum Libri VIII. Quibus Iudocus Clichtoueus adiecit quatuor intermedios. Georgio Trapezontio interprete.

In Leuiticum Libri XVI. ubi quicquid corporaliter & ad literam obſeruandū ſtatuitur, id omne ad ſpiritalem, uiuificantemq; intelligentiam transfertur. Incerto interprete.

SECVNDO TOMO,

Do conſubſtantialitate filij & ſpiritus ſancti cum deo patre, liber, qui THESAVRVS inſcribitur, ad fratrem ſuum Nemeſinum, aduerſus hæreticos. Georgio Trapezontio interprete.

Dialogorum de Trinitate, ad eundem Libri VII. cum appendice argumentorum, quod ſpiritus ſanctus ſit deus.

De adoratione & cultu in ſpiritu & ueritate Dialogus ad Palladium.

TERTIO TOMO,

Contra Iulianum apoſtatam pro religione Chriſtiana ad Theodoſium, Lib. X.

De recta in Ieſum Chriſtum fide, ad eundem Libri II.

De eadem ad Reginas Liber unus.

Ioanne Oecolampadio interprete.

CYRILLI PATRIAR.

CHAE ALEXANDRINI, SVPER EVANGELIVM IOANNIS, GEORGIO TRAPEZONTIO INTERPRETE, LIBER PRIMVS.

PROLOGVS CYRILLI.

EXquiſita profecto eſt, diuinitusq́ defluxa omnium Euangeliſtarum doctrina. Nam quũ quaſi ab alta ſpecula cuncta circunſpiciat, auditorum undiq́ commodum ita diligenti ſtudio colligit: ut qui ueritatem diuinorũ ſitiunt dogmatum (ſi recto animo ſcripturarum ſenſum inquirunt) facile quicquid eis conferat, in ea inueniant. Non eñ illis, qui temeraria inueſtigatione, humanisq́ potius rationibus, quàm autoritate ſcripturæ gaudent, gratia ſpiritus (quippe quæ in malignam animam non ingreditur, nec precioſiſſimas gemmas ſuas in pecorum inuolui pedibus patitur) ſed ſimplicioribus ueritatẽ infundit mentibus: quæ cauillationibus nullis ſtudentes, non parua cum ueneratione dexterum atq́ regium iter ſequuntur. Confiſus enim, ut eſt apud Solomonem, graditur, qui ſimpliciter ambulat. Quum ergo mirabilis, excelſaq́ ſanctorum Euangeliſtarum doctrina ſit (non enim ipſi, ut ſaluator dicit, ſed ſpiritus patris in ipſis loquitur) Ioannis Euangelium, ſi quis ſublimitatẽ mentis atq́ acumen conſideret, & quàm magnus ſit ſententiarum in eo cumulus cogitet, longe omnium non iniuria præſtantiſſimum ducet. Nam etſi diuinorum dogmatum expoſitio æqualiter omnibus propoſita ſit, atq́ ad eundem quaſi calcem curriculo diligenter omnes ferantur: ſic tamẽ diuerſa eis oratio eſt, ut quamuis in unam urbẽ peruenerint, in magnificentiores tamen ædes, alius aliò ingreſſus eſſe mihi uideaẽ. Nam quũ cæteri exquiſitiſſime genealogiã ſaluatoris, aut ab Abrahã in Ioſeph deſcendentes, aut ab Ioſeph in Adam uſq́ aſcendentes conſcripſerint, ſolum Ioannem uidere licet non multum his laboraſſe, ſed feruenti animo, ultra quàm homini poſſibile ſit, uolare uoluiſſe, ac ineffabilem uerbi generationem uerbis exprimere auſum fuiſſe. Nec ignorabat gloriam domini omnem orationem, omnemq́ mentem humanã ſuperare, uixq́ poſſe humana uoce diuina ſignificari. Verum quia neceſſe iam erat, quaſi palmo cœlum metiri, ac humana humilitate in altiſſima prouehi, ne malignis doctoribus, ſi nulla diſcipulorum domini uoce à prauitate ſua coërcerentur, latus in ſimpliciores ſit aditus, uigilantiſſime ad diuinorum dogmatum fundamentum uolauit: In principio erat uerbũ, magna exclamans uoce, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Verum quum æquum ſit omnia, quæ ad ueritatem conferũt, libenter ſuſcipere: ut more apis è multis atque uarijs ad unum confluentibus, dulces ſancti ſpiritus fauos conglutinemus, non erit ab re, quod à ſtudioſiſſimis quibuſdã accepimus, breuiter præponere. Aiunt enim, poſt ſaluatoris noſtri crucem, atque in cœlis aſcenſum, falſos quoſdam paſtores, doctoresq́ perniciloſos, quaſi truculentas feras, ex corde ſuo, non ex ore domini loquẽtes, ut ſcriptũ eſt, in gregem dominicum irruiſſe: qui nõ cordis ſui ſolũmodo, ut diximus, uerum etiam ſui patris diaboli uidelicet doctrinã, eccleſiæ tradere conabantur. Si enim nemo poteſt anathema Ieſu dicere, niſi in Beelzebul: quomodo illi à doctrina diaboli alieni fuerũt, qui unigenitũ dei uerbum, in quo mouemur omnes, & ſu-

C mus, tunc primum extitisse impiè affirmabant, quum ab intemerata uirgine carnem
Baruch 3. assumpsit, & secundum scripturam, In terra uisus est, et cum hominibus cõuersatus? Ad quos, cæteros q; omnes, qui æternam, ineffabilem q; generationem filij negare au
Esa. 57. dent, iure illud propheticum dicetur: Vos autẽ accedite huc filij, inquit, semen adulterorum & fornicariæ: super quem lusistis, & super quem dilatastis os, & eiecistis linguam? Non enim ex bono animo bona uerba proferunt, sed pernicioſi uenenũ suf-
Psal. 73. flant serpentis, de quo Psalmista oratione ad deum conuersa clamat: Tu cõfregisti capita draconis. Quoniam igitur non contemnenda inter fideles erat turbatio, simpliciorum q; animas pestis (multis à ueritate ad nugas illorum labentibus) contagione depopulabatur, qui firmiores erant, ad saluatoris discipulum Ioannẽ profecti, rem omnẽ, & imminens ecclesiæ periculum diligẽter explicarunt, & periclitantibus manum porrigere rogarunt. Hac re commotus Ioannes, par esse putauit tam præsentibus quàm futuris, huius euangelij conscriptione consulere. Ita q; quæcunq; ad carnẽ domini pertinebant, alijs latius aut dicta aut dicẽda prætermisit. Ipse uero acerrime, quasi robustissimus iuuenis, in insaniam hæreticorum insultans exclamat:

Quod æternus, & ante secula unigenitus dei filius. CAPVT I.

Autoritate cõfutat hæreticos

Psal. 80.

Ioan. 8.

IN principio erat uerbum.] Quid igitur ad hæc, qui nouissimum nobis filiũ ita esse prædicant, ut nec deus quidẽ esse credatur: quid inquam, dicere possunt? Non erit tibi deus recens, scriptura clamat. Quomodo autẽ non erit recens, si nouissimis natus tẽporibus est? Quo modo etiam non mentiebatur, dicẽs ad Iudæos: Amen dico uobis, antequàm Abraham fieret, ego sum: Nemi
D nem enim fugit, multis seculis post Abrahã, à sanctissima uirgine Christum natum fuisse. Si ergo in nouissimo unigenitus natus est seculo, quomodo in principio ipsum fuisse, ueritatẽ habebit? Sed nugas eorum etiam

Ratione confutat.

ex sequentibus refutabimus. Illud uero & subtilius enodetur, quod Euangelista dixit, In principio erat uerbũ: principio nempe, siquidem definitionẽ principij retinet, nihil antiquius est. Nunq; enim principij principium poterit excogitari. Nã si aliud quiddam ante principiũ intelligitur, excidet profecto, nec erit uerè principiũ. Præterea si ante uerè principium aliud inueniri poterit, in infinitum nobis erit procedendum: aliud semper ante aliud quærentibus, nec in uno simpliciter principio cõsistentibus. Quare ne infinita quærentes inexplicabilis nobis fiat consideratio, quæ nunq; possit in exitum peruenire, nec principiũ principij dabimus, nec filium in tempore à patre genitum concedemus: sed æternaliter cum patre ipsum esse confitebimur. Si enim in principio erat, quæ mens poterit unquã ultra illud erat, conuolare? Aut quando illud erat, mente ita tenebimus, ut cogitationes nostras non antecedat? meritò igi-
Esa. 53. tur stupore perculsus clamat Esaias: Generationẽ autẽ eius quis enarrabit? quia sublata est à terra uita eius. Tollitur enim profecto à terra generationis unigeniti ratio: omnem enim mentẽ excedens, omnem q; rationẽ humanam superans, ineffabilis est: quomodo igitur factũ, creatum q; nonnulli asserũt? quũ mens nostra, ratione ac tempore creata omnia facile circunscribat, generationẽ uero unigeniti nullo modo comprehendere queat? In principio, inquit, erat uerbũ. Principium sanè temporis nullo pacto possumus in unigenito dei filio intelligere. Qui eñ ante cuncta secula est, eius æterna substantia est. Præterea, quũ ad exitũ peruenire diuina recusset natura (eodẽ
Psal. 101. enim semper modo se habet, iuxta illud: Tu autẽ idem ipse es, & anni tui nõ deficiẽt) à quo nam principio, tẽporis spacijs mẽsurato filius incipiet? qui ueluti natura deus,
Ioan. 14. ac ideo uere clamans, Ego sum uita; peruenire in exitum non potest. Principiũ enim

temporis

A temporis quantitate ſignificatum, nunquam in ſeipſo ſic eſſe poteſt, imò uero nec intelligi quidē, ut finem & exitum ſuū non reſpiciat: quaſi enim ad finem principiū dicimus, & finem rurſus quaſi ad principiū referentes nuncupamus. Quoniā igitur ante ſecula filius eſt, in tempore genitus eſſe nō poteſt: ſed eſt ſemper in patre, quaſi in fonte, ſicuti ab ipſo dictum eſt: Ego ex patre exiui ac ueni. Quaſi enim fontē patrem intelligimus, in quo uerbum eſt, ſapiētia, uirtus, character, ſplendor, & imago eius exiſtens. Quare ſi nullum unquam erat tempus, quando abſq; ſapientia, uirtute, charactēre, ſplendore, ac denicq; imagine ſua erat pater, fateri neceſſe eſt coæternum & eſſe filium, qui ſapientia, uirtus, & cætera, patris æterni eſt. Quomodo enim character, aut quomodo imago exquiſitiſſima patris eſt, niſi pulchritudinē illius perfecte conſequutus ſit, cuius imago eſt? Nō eſt autem abſurdū quod diximus in patre filiū, tanquam in fonte intelligēdum eſſe. Nihil enim aliud nomen fontis nobis ſignificat, quàm ut ex quo: filius uero in patre & ex patre eſt, nō profluens foras: ſed aut quaſi à ſole ſplendor, aut quaſi ab igne inſita ſibi caliditas. In his enim exemplis unū ab uno produci, & ambo conſempiterna ſic eſſe cōſpicimus, ut aliud abſq; alio nec eſſe poſſit, nec naturæ ſuæ rationem retinere. Quomodo enim erit ſol, ſplendore priuatus? uel quomodo erit ſplendor, niſi ſol ſit à quo defluat? ignis uero quomodo erit, calore carens? uel calor unde manebit, niſi ab igne, aut ab alio forſan non procul à ſubſtantiali qualitate ignis diſiecto? Sicut igitur quæ ab iſtis profluunt, ſimul cum illis ſunt unde profluunt, ac ſemper unde fluant oſtendunt: ſic in unigenito intelligēdum eſt. Ex patre enim eſſe intelligitur, ſed in patre etiam eſſe creditur. Non alienus natura, neq; poſt patrem natura ſecūdus: ſed in ipſo patre ſemper, & cum ipſo, & ex ipſo ſecundum ineffabilis generationis modū. Dicitur autē filij principiū pater à ſcriptura,

B nulla prorſus alia ſignificatione, quàm ut ex quo: quod Pſalmiſta de ſecundo ſaluatoris noſtri aduentu, ſpiritus ſancti gratia commotus oſtendit, ſic ad filiū dicens: Tecū principiū in die uirtutis tuæ, in ſplendore ſanctorū tuorū. Dies enim uirtutis filij illa eſt, in qua orbē terrarū iudicaturus, merita ſingulis ſecūdū opera ſua retribuet. Venturus autē ſic eſt, ut & ipſe in patre ſit, & pater in ipſo: ita æternum ei principiū pater eſt, ſola (ut diximus) illa ſignificatione ut ex quo: quoniam ex patre eſt. In principio, inquit, erat uerbū. Multa nobis atq; uaria undiq; ueritatē dogmatum indagātibus, principij ſignificatio ſubijcit, recte nāq; ſaluator inquit: Scrutamini ſcripturas, quia in ipſis uos putatis uitam æternam habere: & ipſæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Videtur igitur principij hic nomine, beatus euāgeliſta patrē ſignificare. Hoc enim modo ſuper omnia natura diuina collocabitur, ſi omne quod creatū eſt, ſub pedibus eius intelligat: ut quaſi omnibus inſidens, quæ creauit, omnia foueat atq; conſeruet. In hoc igitur quod omnium principiū eſt, quodq; ſuper omnia eſt, in hoc inq; principio uerbum erat, non cum omnibus ſub pedibus eius, ſed abſq; creatis uniuerſis: quaſi coæternus arboris fructus in ipſo eſt naturaliter, locum (ut ita dixerim) genitoris naturam poſſidens. Idcirco quū liber ſit, libero patre genitus, omniū rerū principium ſecum habet. Quod inde maxime approbatur, quia (ut diximus) tunc primū eſſe incepiſſe nonnulli dei uerbum impiè contendebāt, quum ex intemerata uirgine templū hoc hominis propter ſalutem noſtram aſſumpſit. Quod ſi ita eſſet creatus, & eius eſſet naturæ, quam omnes res habent, quæ à nihilo productæ ſunt: nec domini, ſed ſerui uocabulum ei uere applicaretur. Nulla enim creaturarū, creatoris dei, ac domini ſeruitutē recuſat: nihil omnino factū eſt, quod principio & poteſtati diuinæ nō ſubiacet: quam Solomon ſignificās, dicebat, cum iuſtitia ſedem principij præparari. Parata enim, ualdeq; ad iuſtitiam decora, principij omnium ſedes eſt. Quænam uero ſedes illa eſt, de qua modo dicitur, ipſum deum dicentem audias: Cœlum mihi eſt ſedes. Cœlum igitur, ſancti uidelicet ſpiritus, quos & angelos appellare ſolemus, ad iuſtitiam, ſeruitutemq; paratiſſimi ſunt. Quamobrē ne unà cum alijs creaturis ſubiectū

Declaratio paradigmatum.

Ioan. 8.

Pſal. 109.

Ioan. 5.

Prouer. 8.

Eſa. 66.

C deo patri filium putes, ac quemadmodũ alia in ſeruilem locum deducas, nuperrime ac in tempore natum exiſtimans (ſic enim neceſſariò creatura eſſet) non iniuria diuinus euangeliſta Ioannes uehemẽtius huiuſmodi cogitationes expellens, ab omni ſeruili cõditione filiũ uendicat, atq; à libera, omniq; principãte ſubſtãtia emanare oſtendit, & in ipſa eum naturaliter eſſe aſſerit, dicens: In principio erat uerbũ. Principij autem uocabulo cõmodiſſime uerbũ erat, connectit: ne ſolũ decorus, uerumetiã æternus, & ante ſecula filius intelligat. In profundiſſimã enim, atq; incomprehenſibilẽ generationẽ, quæ cuncta ſuperat tempora, erat iſtud, cogitantis ſentẽtiam adducit. Erat enim per ſe indeterminate prolatũ, nullis unquã terminis circumſcribẽt, quũ natũ ſit ſcrutantẽ ſemper intellectũ præcedere: adeò, ut quocunq; arbitreris, quaſi ad ultimũ exitũ & quietem ipſum erat, iam perueniſſe, inde ſuperioris curſus initium ſtatim factum eſſe uideat. Erat igitur uerbum in principio, illo ſcilicet quod ſuper omnia eſt, unde ipſum uerbũ eſt dominicã naturaliter poſſidens maieſtatẽ. Quod ſi ita eſt, ſicuti certe eſt, quomodo factus aut creatus filius putabit? aut quomodo, ſi de uerbo, id eſt, de filio dei unigenito uere ac abſolute erat prædicat, poterit unq; nõ erat prædicari?

Sententiam, Conſilium, Gnomen.

Quod patri conſubſtantialis filius quũ ſit, in propria tamen hypoſtaſi eſt, ſimiliter & pater. CAP. II.

» IN uerbũ erat apud deum.] Inanem iam, & procul à ueritate ſententiã illorum oſtendit, qui ex nihilo productũ filiũ arbitrantur. Quare quemadmodũ optimus, ſolertiſſimuſq; agricola, quũ omnes ab horto eradicare uepres deſideret, diligẽter longis raſtrorũ dentibus radices euellit: ſic beatiſſimus quoq; Ioannes acutiſſime, ac ſolertiſſime germinaturas conſpiciẽs falſas hæreticorum opiniones, hoc euangelio, quaſi raſtris eas euertit, ac
D in recta fide ſtudioſum conſeruat lectorẽ. Nam quum mentis oculos diuina gratia illuminatos haberet, non ignorabat uenturos homines quoſdã, qui nunc ac eundẽ patrem & filiũ eſſe, ac ſolis ſanctiſſimã trinitatẽ nominibus, non hypoſtaſibus propriis diſtingui dicere auderent. Vt igitur pater uere & non filius, & filius rurſum proprie filius & non pater intelligatur: quaſi ad præſentem iam, quæ futura erat hæreticorũ prauitatẽ accinctus, ad id qd dictũ eſt: In principio erat uerbũ, in deo ſcilicet patre, ſicut iam diximus, ſtatim adiunxit: Et uerbũ erat apud deũ. Neceſſariò autẽ ubiq; ac exactiſſime erat, repetijt: ut æternam uerbi generationẽ expreſſius deſignaret. Quũ aũt apud deum uerbũ eſſe prædicet, unũ quidem eſſe filiũ, ſubſiſtẽtemq; in ſeipſo, & unum rurſus deum patrẽ, apud quem uerbũ eſt, apertiſſime oſtendit. Quomodo eñ quod unum numero eſt, ipſum apud ſeipſum eſſe intelligetur? Sed non erit ab re, latius ac exquiſitius falſitatẽ huius pernicioſæ opinionis oſtendere. Conſubſtantialis quidem filius patri, & pater filio recte creditur. Adeò enim ſumma in eis idẽtitas eſt, ut in filio pater, & in patre filius conſpiciat. Qui enim uidet me, ſaluator inquit, patrẽ meum uidet. Et rurſus: Ego in patre, & pater in me eſt. Quod quũ ita ſit, non tamen idcirco aut filius in ꝓpria hypoſtaſi, aut rurſus pater per ſeipſum ſubſiſtere negabit: nec ſumma illa identitas, perſonas, id eſt, hypoſtaſes confundet: nec quoniam unum ſubſtantia ſunt pater, & qui ex eo eſt filius, idcirco numero etiã unũ erunt: ſed natura quidem eadẽ in utroq;, proprie autẽ & uere uterq; ſubſiſtit. Ita enim pater uere pater, & filius uere filius erit: connumeratoq; ſancto ſpiritu, plenitudinẽ ſancta trinitas, maieſtatemq; ſuam conſequet. Præterea, ſi qui eſt filius, ipſe quoq; pater eſt: quæ ratio uarietatẽ nominũ induxit? Si eñ nullo modo genuit, quare pater uocat? aut quomodo filius dicitur, ſi genitus à patre non eſt? Hanc enim nomina ipſa ſententiã neceſſariò nobis declarãt. Quare quoniã genitum à patre ſcriptura prædicat, & ueritas ita ſi habet quod neceſſariò à generante genitũ re ipſa diſtinguitur, tam filius per ſeipſum, quàm pater uere ſubſiſtit. Accedit quod beatus Paulus ad Philippenſes in forma dei eſſe filium, nec rapina cõſequutũ, ut ſit æqualis deo affirmat; nónne igitur

De diuinis hypoſtaſibus.

Ioan. 14.

Pſal. 2.

Philip. 2.

neceſſe

A neceſſe eſt aliũ eum eſſe,qui nõ rapina æqualitatẽ dei cõſequutus eſt,aliũ ipſum,in cu
ius forma eſſe cognoſcit:nõ ſunt ergo idẽ numero pater & filius: ſed ſubſiſtit uterq;,
& alter in altero propter identitatẽ ſubſtantiæ inſpicit,& eſt alter ex altero,filius à pa
tre uidelicet. Saluator quoq; idipſum nobis aperiens: Ego,inquit,& pater unũ ſu- *Ioan.10.*
mus. Niſi em uterq; ſubſiſteret,non ſumus,ſed ſum unũ ego & pater,dixiſſet. Verũ
quoniã plurali numero,ſumus unũ,dixit:cõmodiſſime tam unitatẽ naturæ, q; plura-
litatẽ perſonarũ oſtendit. Nunq; enim de uno, ſumus , etiã ſi diſrumpantur hæretici,
prædicari poterit. Inſuper uerba dei ſcriptura recitat dicẽtis: Faciamus hominem *Gen.1.*
ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Si ergo in unũ numero trinitas ſancta contrahit,ut
impij contendunt:quis eſt qui dicit,& ad quẽ dicit : Faciamus hominẽ ad imaginem
noſtrã? Aut cur noſtrã,& non meam imaginẽ ſcriptũ eſt ? Faciamus igit, plurali nu-
mero dictũ, & imaginẽ noſtrã adiectũ ideo eſt,ut clara magna q; hac uoce tu audire
atq; intelligere queas trinum eſſe perſonarũ in ſancta trinitate in una ſubſtantia nu-
merũ. Adde,quod ſplendor patris,quaſi lumen è lumine filius appellatus,quomo- *Hebr.1.*
do alius,quàm pater nõ erit? Quod em ſicuti ſplendor emanat,ab alio,nõ à ſeipſo ne-
ceſſariò emanabit. Quũ uero ex patre exiuiſſe de ſe dicat filius , atq; ueniſſe,ac rurſus *Ioan.16.*
ad patrẽ ſe proficiſci oſtendat, quomodo non alia quàm pater erit hypoſtaſis ? Nulla
enim ratio patitur,ut quod ab alio effluxit,ab eo à quo effluxit,non diſtinguat. Præ-
terea in patrẽ & filiũ & ſpiritũ ſanctũ credentes ſaluamur: idcirco ad diſcipulos Chri
ſtus inquit: Euntes docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine patris, & filij, *Matth.28.*
& ſpiritus ſancti . Quod ſi una hypoſtaſis atq; perſona horũ nominũ diuerſitate intel
ligitur:quare non in unitatẽ,ſed in trinitatẽ baptizari fideles uoluit? Manifeſtũ igitur
eſt, in trinitatẽ nos ideo baptizari:quoniã ad eum numerũ, perſonarũ ratio exit:quæ
quidẽ perſonæ,quia in identitate naturæ cognoſcuntur, in unum deum credimus,&
B unum deum pie adoramus. Ad hæc,per iram dei Sodomitarũ urbes exuſtas fuiſſe
ſcriptura narrat. Pluit,inquit,dominus à domino ignẽ ac ſulphur . Hæc enim pars ca *Gen.19.*
licis eius, eis conſeruatur qui talia cõmittunt flagitia. Quis igitur dominus à domino *Pſal.10.*
ignem deſcendere fecit? Patet,quia pater per filiũ omnia peragit: brachiũ em & uir-
tus patris filius quũ ſit, ipſe in Sodomitas ignẽ immiſit . Quod ſi dominus à domino *Eſa.53.*
ignẽ pluit,quomodo alius à patre filius,& pater à filio non eſt ? quũ enim dicitur, do-
minus à domino,unus ex uno profecto ſignificat. Adde, quod prophetiæ commo
tus ſpiritu,quo futura præuidebat beatus ille Pſalmiſta, quoniã non aliter humanum
poſſet ſaluari genus, quàm per apparẽtiã filij dei,cognoſcebat: idcirco mitti ad nos il
lũ qui ſolus à ſeruitute in libertatẽ poſſet nos uẽdicare, orabat ad deũ ac patrẽ , dicẽs:
Emitte lucẽ tuam & ueritatẽ tuã. Quæ nam uero iſta ſit tam lux quàm ueritas,ipſum *Pſal. 42.*
audi filiũ: Ego ſum lux,inquit,& ego ſum ueritas. Quod ſi lux & ueritas patris, uni- *Ioan.8.*
genitus uidelicet filius eius,ab eo ad nos mittit, quomodo alius,quàm pater non eſt?
Et ſi id, quomodo ipſe per ſe nõ ſubſiſtit ? quamuis unũ cum patre ſit identitate ſub-
ſtãtiæ. Quod ſi unus pater & filius numero eſſet: nónne orãs propheta: Veni ad nos *Ioan.14.*
lux atq; ueritas,dixiſſet? Quũ uero emitte dixerit,patet,quia diuinitus inſtitutus aliũ
mittere, alium mitti, miſſionis q; modũ, ut deum decet, intelligebat. Poſtremo,per
filiũ uniuerſa uiſibilia atq; inuiſibilia,& ſcripturæ facta teſtantur,& omnes credimus *Coloſſ.1.*
qui ueritati, pietatiq; diuinorum dogmatum adhæremus. Scrutemur ergo diligẽter
quid iſta uox,per filiũ, poſſit. Nónne illico aliũ eſſe qui facit, aliũ per quem facit,de-
monſtrat ? Ita quum per filiũ cuncta fieri ſcriptũ ſit , duæ perſonæ proculdubio deſi-
gnantur. Quomodo enim unus numero propria atq; uerè per filiũ cuncta creaſſe di-
citur, ſi nulla prorſus alia perſona intelligit? Nihil ad hæc arbitror aduerſarios, ſi ſcri-
pturam admittũt, reſpondere poſſe. Per filiũ ſanè à patre cũcta fieri,& ſcriptura præ- *Hebr.1.*
dicat,& nos credimus. Quomodo igit neceſſe nõ eſt , patrẽ per ſe,ac filium ſimiliter
ſubſiſtere? Nõ em idẽtitas ſubſtãtiæ lædit, ſi trinitatẽ pſonarũ ſancte atq; pie fatemur.

C *Quod deus filius nullo pacto minor, aut diſsimilis patri eſt.* CAP. III.

IT deus erat uerbum.] Non ignorauit diuinus Euangeliſta uenturos poſterioribus ſeculis nonnullos, qui deitatem filij negantes, non naturæ deum uerbũ patris, ſed quaſi adulterinũ, ac nomine ſolummodo deum contenderent: qui filiũ deumq; appellatũ quidẽ, nõ autem uerũ deũ putarent. Quod præcipue Ariani, Iudaicam impietatẽ in animo cõcipientes, paſſi mihi uidentur. A tenebroſo enim eorũ corde, non uiuificans pietatis uerbũ, ſed mortificans diaboli doctrina profluit: doloſa omnino eſt lingua eorum, & uerba oris eorũ quaſi iacula. Quemadmodũ igitur ſi hoc pacto aduerſus Euangeliſtã contendiſſent, quanq; apud deum uerbũ ſit (credimus enim hoc tibi dicenti) ac alius pater, alius perſona filius ſit: nõ ſequitur tamen hinc eiuſdẽ cũ patre ipſum eſſe ſubſtantiæ. Quare quum unũ deum prædicare ſcripturam inueniamus, patri ſolummodo id nomen uere attribuimus, apud quem erat uerbũ. Quaſi ergo hæc dicturos audiens: Non modò, inquit, uerbũ erat apud deum, uerumetiã deus erat. Sic quoniã apud patrem, inquit, eſt, per ſeipſum ſubſiſtit: quoniã uero deus eſt, & ex deo patre, conſubſtantialis patri & natura deus eſſe intelligitur. Quũ enim una dei natura omnibus creditur, nõ poteſt profecto ſanctiſſima trinitas identitate ſubſtantiæ nõ cõtineri. Deus igitur erat uerbũ, nõ nuperrime, factũ, ſed æternũ: quanq; qui deus eſt, is neceſſariò æternaliter eſt. Quod eñ in tempore factũ eſt, aut quod à nihilo productũ reperitur, id natura deus eſſe non poteſt: dei autẽ uerbum, quoniã æternum eſt, & quoniã deus eſt, patri conſubſtantiale omnino eſt. Quibus ergo ſupplicijs digni nõ ſunt, qui minorẽ quodammodo, aut diſſimilẽ genitori unigenitũ arbitrantur? qui eò impietatis profecti ſunt, ut in mediũ hæc proferre nõ dubitent, parũ de rebus tam magnis attendentes. Nullo enim modo minorẽ patre filiũ eſſe, rationibus multis atq; firmiſſimis

D à fonte ſcripturarũ ſcaturiẽtibus diſcemus. Multis enim atq; uarijs filium dei nominibus nuncupare ſolent. Virtus enim dei & ſapientia eſt, ut Paulus oſtendit. Chriſtus, inquit, dei uirtus eſt & ſapientia. Veritas etiã, & lux, & iuſtitia eſt, ut in Pſalmis ſcribitur: Emitte lucẽ tuam & ueritatẽ tuam. Et rurſus: In tua iuſtitia uiuifica me. Pater enim in Chriſto fideles uiuificat. Conſiliũ etiã dicitur, iuxta illud: Conſiliũ autem domini in ſeculũ manet. Quoniã igitur hæc omnia filius & dicit & eſt, uirtus uidelicet, ſapientia, lux, ueritas, iuſtitia, & conſiliũ patris: dicant nobis Ariani, quomodo patre minor eſt? aut quomodo ſi minor eſt, perfecte ſapiens pater, perfecte lux, perfecte ueritas, perfecte iuſtus eſt? Sed nec cõſilij quidẽ perfecti pater erit, ſi minor eo filius eſt. Perfectus autẽ pater & eſt & creditur: quia omnia quæ habet, perfecte habet. Perfectus etiã filius, ſapiẽtia, uirtus, lux, ueritas, iuſtitia, & conſiliũ patris. Quomodo igit patre minor eſt, quo pater perfectus eſt? Præterea, ſi quũ minor ſit patre filius, à cæteris creaturis, & à nobis adoratur, duos colere deos inueniemur. Nullo enim modo identitate naturæ, imperfectus, id eſt, minor filius, cum perfecto patre contineri poterit. Magna uero diuerſitate à ſeipſis ea deciduntur, quæ ratione naturæ diuerſa diſſeparantur. Fides autẽ noſtra nullũ deorũ numerum ſuſcipit: ſed unus eſt deus pater, & ad eandẽ unitatẽ filius unà cum ſpiritu ſancto conſcẽdit. Quomodo igitur minor, qui ſubſtantia perfecto patri naturaliter, atq; abſolute unitur? Ad hæc, plenitudo filius dicitur. A plenitudine, inquit, eius omnes accepimus. Quomodo igitur perfecto patre minor, ſi ipſe plenitudo eſt? Nõ enim poſſunt in eodẽ ſimul ſubiecto, quæ inter ſe contraria ſunt, inueniri. Inſuper, ſi quũ minor patre ſit filius, uniuerſa replet: ubi excellentior magnitudo patris locabitur? licet enim aduerſus furẽtes quaſi de corporibus loqui, quanq; non ſumus neſcij maius & minus longe aliter in rebus incorporeis, q; in corporibus intelligi. Præterea, ſi ſuper omne nomen deus eſt, cuius quum hæres filius ſit, perfectus tamen nõ eſt, quia minor: nihil magni eſt ſuper omnia eſſe, non erit igitur magnũ quiddam deus. Quod quoniam plenũ eſt inſaniæ atq; furoris,

neceſſe

Ariani.

Quod filius cõſubſtantialis patri.

Deut. 6.

1. Cor. 1.

Pſal. 42.

Pſal 118.

Pſal. 32.

Virtus.

Sapientia.

Lux.

Veritas.

Iuſtitia.

Conſilium.

Ariani.

2. Corint. 8.

Ioan. 1.

Philip. 2.

A neceſſe eſt filiũ, qui quum deus ſit, ſuper omne nomen eſt, perfectũ confiteri. Accedit quod de filio Ioannes ait: Quia nõ ex menſura dignis hominibus ſpiritũ præbet. Immenſus ergo filius eſt, in quo menſura nõ eſt. Quomodo igitur minor qui immenſus eſt? Præterea ſi filius quidẽ minor eſt, pater aũt maior: non eadem profecto menſura, ſed magis quidem pater quàm filius: minus uero filius quàm pater nos ſanctificabit. Quare ſpiritus quoq; in quo ſanctificamur, ſimplex nõ erit: quippe qui minor in filio, maior uero in patre neceſſariò erit. Ita perfectius à patre, quàm à filio ſanctificabimur. Magna certe amentia his uerbis ineſt. Vnus enim ſpiritus ſanctus eſt, una perfecta ſanctificatio, quæ à patre per filiũ naturaliter præbetur. Nõ eſt igitur filius, qui eandẽ cum perfecto patre habet operationẽ, quicq; genitoris ſpiritũ, ut proprium bonum, non aliter certe, quàm ipſe genitor habet, nõ eſt inquam patre aliquo modo minor. Adde, quod in forma & æqualitate patris, ſecundũ Paulum, filius eſt. Quomodo igitur minor eo erit? Nequaquam eĩm hominis aſſumptio, propter quam ſe humiliaſſe filius dicitur, maieſtate ac perfectione deitatis filiũ denudauit. Nam & humiliauit ſe factus homo, ueniet tamen in maieſtate atq; gloria patris. Quomodo igit̃ in maieſtate atq; gloria patris eſt, qui eo minor eſt? præſertim quum deus magna uoce per prophetã iam dixerit: Nõ dabo gloriã meã alĩ. Interrogandi ſunt ergo omnes qui aduerſus filium impij ſunt, imò etiã aduerſus patrẽ (qui enim filium nõ honorat, is nec patrem quidem honorat) utrum quũ minor ſit patre filius, ut ipſi credunt, conſubſtantialis patri eſt, an non? Nam ſi conſubſtantialis eſt, mente capti uidebunt̃, qui minorẽ eſſe opinantur. Quæcunq; enim eiuſdẽ naturæ atq; ſubſtantiæ ſunt, quantũ ad rationẽ ſubſtantiæ pertinet, nullo modo maius & minus ſuſcipiunt; hoc autem eſt quod quærimus. Sin uero conſubſtantialẽ eſſe negabunt, quod eos facere conſequẽs eſt, quia minorẽ dicunt, erit omnino à ſubſtãtia patris alienus. Quomodo igitur gloriam eius habebit? aut quomodo honor & regnũ ipſi datũ eſt, ut Daniel aſſerit? Vel ergo deus pater mentitur, qui ſe gloriã ſuã alĩ daturũ pernegat: aut ſi uerus eſt, ſicuti
B certe eſt, & gloriã ſuam filio ſuo dedit: neceſſe eſt eiuſdẽ eſſe ſubſtantiæ filiũ, qui fructus, id eſt, genimen patris eſt. Quod ſi ita eſt, quomodo minor quàm pater erit, qui eiuſdẽ naturæ cum eo eſt? Ad hæc, ſi quũ pater omnipotens ſit, filius quoq; omnipotens eſt, quomodo minor eſt? Nunquam eĩm poterit perfecto imperfectus, ſecundum potentiã exæquari. Si etiã pater dominus eſt, & filius quoq; ſimiliter: nónne furor erit minorẽ appellare? Si enim minor eſt, libertas, dominationisq; dignitas minor ſit in eo quàm in patre neceſſe eſt. Quomodo ergo dominus eſt, qui dominationis dignitatem plenã non habet? Pater præterea lux, & filius ſimiliter; quare ſi minor eſt, perfecte lux non erit, & deprehendetur aliquo modo à tenebris: ac ita falſitatis uitiũ euangelio accõmodabitur. Dicit̃ eĩm: Et tenebræ eum non comprehenderũt. Vita etiam filius, ſicuti et pater eſt: quomodo ergo minor? aut quomodo fideles, quoniam Chriſtus in interiore homine habitauit, uiuunt, ſi filius perfecta uita non eſt? Si enim non perfecta uita eſt quo uiuimus, non omnino uiui, ſed mortui quodãmodo ſumus. Hæc abſurda & inconuenientia toto animo fugientes, perfectũ eſſe filium, & perfecto patri ſecundum ſubſtantiã æqualẽ confitemur. Accedit, ſi minor eſt filius quàm pater, & propterea non conſubſtantialis, nec filium quidem eum eſſe, nec omnino deum neceſſe eſt. Quomodo enim uerè filius erit, ſi ex patre genitus nõ eſt? aut quomodo deus erit, qui non eſt ex deo naturaliter? Credimus autem omnes in filium. Erramus igitur omnes, nec uerum deum adhuc cognouimus. Quod quoniã abſurdum eſt, qui credunt in filium, illi etiam in patrem pie credũt, & in ſpiritum ſanctum uidelicet. Non eſt ergo alienus à patre filius, nec minor eo: ſed unum cum eo, quoniã ex eo ſecundum naturam, ac ideo æqualis ei atque perfectus. Nam ſi ex deo patre unigenitus filius uerè effulſit, etiam nolẽtes confiteri oportet ex ſubſtantia, naturaq; patris ipſum eſſe. Id eĩm filiatio uera ſignificat. Quomodo ergo minor, qui ex ea ſub-

Philip. 2. Eſa. 48. Dan. 7. Ioan. 1.

C ſtantia naturaliter profluit, in qua nihil minus aut maius, ſed omnia perfecta inueniuntur: Quod ſi ex ſubſtantia patris ſecundum naturam non eſt, nec uere quidē filius erit: quare nec pater uere pater. Si enim filius non eſt, propter quem pater, pater eſt, quomodo patrē eſſe intelligemus: ſed deus uerus pater eſt, id enim ubiq; diuina ſcriptura clamitat: quare filius uere filius eſt, & à patre naturaliter: nō eſt ergo minor patre qui ex eo eſt, & quia ex eo, idcirco ei omnino conſubſtantialis. Præterea paternitatis nomen non à nobis in deū, ſed à deo in homines defluxit. Ab eo enim & in cœlo & in terra omnis paternitas eſt, ut Paulus ait. Cuius imitatione quadam atq; ſimilitudine nos, qui ad imaginē eius facti ſumus, patres appellamur. Dic igitur quæſo, quare nos patres filiorū noſtrorum ſecundum naturā ſumus, ſi exemplari cuius imitatione id habemus, hoc non ineſt: Quomodo autē paternitatis nomen à deo in alios defluxit, ſi deus uere pater non eſt: Nā ſi ita eſt, nō à deo in nos, ſed à nobis in deū paternitatis nomen aſcendit: eritq; deus nō re, ſed ad ſimilitudinē noſtrā pater appellatus. Mentit̄ ergo ueritatis teſtis, qui tam in cœlo, quàm in terra omnem paternitatē à deo eſſe teſtatur: ſed non mentitur ille, in quo Chriſtus loquebatur. Paternitatis ergo nomen à deo in nos defluxit: quare uerbū patris, ſecundū naturam ab eo eſt: genuit autē non minorē, neq; diſſimilē ſibi; quoniam & nos qui patris nomē inde per incarnationē aſſequuti ſumus, æquales nobis ſecundū rationem naturæ, non inæquales filios ædere poſſumus. Quas ob res nō armentur cauillationibus aduerſus ueritatē hæretici, nec nudis uerbis filium dei fateantur, nec ex ſubſtantia patris eſſe pernegent.

Ephes.3.

2. Corin.13.

Quomodo enim uere filius, qui filius natura non eſt? Aut ergo ſimulationis huius uelamina proijciant, ac nec deū, nec filiū confitentes, nudo (ut dicitur) capite blaſphement: aut ſi autoritate ſcripturarū, & doctrina ſanctorum uicti, filium confiteantur, minorem patre non dicant. Nam ſi deus erat uerbum, qua ratione minus ſuſcipietur? Nam neq; filius hominis ea ratione qua homo eſt, minor patre eſt. Nullo enim modo

D homo homine minor aut maior, inquantū homo, nec aliud quicquam minus aut maius eo eſſe poteſt, cuius ſubſtantiæ atq; naturæ rationem ſuſcipit. Quare ſi filius uerè filius eſt, neceſſe eſt à patris ipſum ſubſtantia confiteri: unde ſi pater natura deus eſt, & qui ex eo genitus eſt filius, natura deus, neceſſariò cūcta illius naturæ propria poſſidens. Quomodo igitur deus deo ea ratione, qua uterq; deus eſt, minor erit? Dicite quæſo, unde ad hoc perueniſtis? aut quomodo id ita eſſe credidiſtis? Nō enim uideo qua ratione minorem patre filiū putatis: an tempore id dicitis? Sed ante ſecula filius eſt, & ſeculorum ipſe eſt conditor: nec contineri tempore poteſt, qui in tempore natus non eſt. An quantitate? Sed incorporea natura nullam unquam ſuſcipiet quantitatem. Quomodo igitur minor, ſi his minor non eſt? Gloria forſan, uirtute & ſapientia, dicetis. Exponatis igitur nobis quantus qualisq; (ut ita dixerim) in iſtis eſt pater, ut ad illud menſuratus à uobis filius minor reperiatur. Aut ſi incomprehenſibilis, immenſaq; gloria, uirtus & ſapientia patris eſt: qua uos ratione menſi audetis minorem filium dicere, ac inſita naturaliq; ſibi dignitate, quantū in uobis eſt, eum priuare? minus enim menſuratione maioris, quæ collectione minoris fit, comprehenditur. Quū igitur immenſa ſit dignitas patris, unde minorē eſſe filiū didiciſtis? Iure igitur atq; uerè de huiuſmodi hæreticis, quod uulgo fertur, poſſumus exclamare: Amentes inſaniq; aduerſarij noſtri. Quomodo enim non inſaniunt? quum neque quid dicant, nec de quibus diſceptent, intelligāt. Hæc nos dicere illud commouit, quod deum de deo filium ex patre natum confitentes, minorem eſſe patre contendunt. Qua ex re multa nefaria, etiam auditu horribilia conſequuntur. Nam ſi filius quum natura deus ſit, minus aliquo modo ſuſcipit, erit neceſſariò aliquid maius deo. Quod ſi ita eſt, pater etiā ipſe, quoniam natura deus ſit, progredi poſſe ad maius intelligetur. Nam ſi tam pater quàm filius deus eſt, & deo aliquid maius intelligitur, patre quoque maius aliquid intelligetur. Quod ſi adhuc non ſuſcepit, tamen ſuſceptiuus eſt; quod per filium,

qui eius

A qui eius imago eſt, ita eſſe oſtendetur. Quomodo autē potētia huiuſmodi erit in deo, quæ in actum adhuc nō exiuerit: Sed magna in his cogitationibus blaſphemia ineſt. Nunquam enim maius aut minus pater ſuſcipiet, quoniā natura deus eſt: quare nec filius, quū & ipſe ſimiliter deus ſit. Ad hæc, ſi quū ex deo patre ſecundum naturam filius ſit, aut dignitate, aut ſubſtantia, aut quouis modo minor eſt; nō tantum ipſe deprimitur, quantum ſubſtātia unde eſſe creditur, dehoneſtatur. Nam quū omnia quæ generant, ſimilia ſibi, æqualiaq; ratione ſubſtantiæ producant, ſola diuina natura minus ſeipſa generabit. Sed natura patris nullius uitij eſt ſuſceptiua: bona uero, quæ in nobis ſunt, multo perfectius in eo, ut in primitiuo, à quo ad nos defluūt, quàm in nobis ſunt. Non ergo minorē ſe filiū generabit, ſed æqualem, ac conſubſtantialē: ne qui naturam humanā in infinitū excedit, non parum deficere ab eo bono, quod alijs largitus eſt comperiatur. Adde quod æqualē ſe deo patri Chriſtus oſtendens: Qui me uidet, ad diſcipulos ait, uidet & patrē meum. Si ergo talis natura eſt, ut qui eum intellexerit, patrē intellexerit, ut ipſe aſſerit: quomodo minor? Si enim in ſeipſo patrem oſtendit nullo ſubintellecto diſcrimine (uidetur enim in immutabili ſua imagine pater) minus ipſum, qđ filio ineſt ſecundū hæreticos, patri etiam neceſſariò inerit, quod omnino impoſſibile eſt: filius ergo, in quo ut per imaginem pater conſpicitur: ſicuti pater omnino perfectus eſt, alioqui nunquā uerè dicere filius potuiſſet: Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Et rurſus ad ipſum patrē uerſa oratione; Omnia mea, inquit, tua ſunt, & tua mea. Si ergo minor patre filius eſt, & filio pater maior, ut hæretici ſentiunt; quoniā quæ filij ſunt, patris ſunt: & quæ patris, filij: minus ipſum quod in filio eſt, patri etiam inerit: & econuerſo, maius ipſum quod in patre eſt, filio quoq; neceſſariò accommodabitur. Nihil ergo prohibebit patrem quoq; minorē filio credere, & filium patre maiorem. Quæ omnia quū abſurdiſſima ſint, neceſſe eſt æqualē omnino patri filium eſſe: quū omnia quæ patris ſunt, cōmunia ſibi cum filio ſint. Quare ſi pater perfectus eſt, filius quoq; perfectus eſt. Sed dicant nobis qui æternum ignem in

B caput ſuum præparantes, diuinorumq; dogmatū euertentes ueritatem, uarias ad decipiendos ſimpliciores, cauillationes exagitant: utrum quū maior filio pater ſecundū eos ſit, melior quoq; eſt an non? Nam ſi nullo pacto melior eſt, neq; filius quidem minor eo erit: ſin uero melior, quod eos dicere conſequens eſt, cuius rei gratia pater nō æqualem ſibi, ſed minorem genuit filiū? Nam quū melius erat æqualem ſibi ſecundū omnia generare: quid enim prohibuit? Prohibens enim illud quicquid fuit, maius patre neceſſariò cōfitebuntur. Quod ſi nihil prohibuit, ſed ipſe pater, quamuis nō ignorauerit melius eſſe æqualem ſibi quàm minorem parere filium, minorem tamen genuit quàm uoluit: liuor eum detinuit, ne filio daret quam potuit æqualitatem: ita pater aut ui, aut inuidia minorem filium genuiſſe uidebitur: quæ quoniā procul ab immortali, diuinaq; abſunt natura, fatendum eſt æqualem ſibi, patrem in omnibus filiū genuiſſe. Præterea ipſe ſaluator dixit ſeipſum in patre, & patrē in ipſo eſſe. Palàm autem omnibus eſt, non tanquam corpus in corpore, aut in uaſe, & in loco, alterū in altero eſſe: ſed identitate ſubſtantiæ immutabili, & ſimilitudine ac unitate naturæ: quemadmodum ſi quiſpiam quū formam ſuam in imagine aſpiciat, & exquiſitā imaginis ſimilitudinem admiratus, clamet: Ego in hac ſum, & ipſa in me, aut quemadmodum ſi dulciſſima mellis qualitas de ſeipſa diceret: Ego in melle ſum, & mel ſimiliter in me. Aut ſi calor ignis, qui ei naturaliter ineſt, diceret: Ego in igne ſum, & ignis in me. Singula enim quæ dicta ſunt, unum ab uno ſunt: & quamuis diſtinguantur, unum tamen natura ſunt, & alterū in altero eſt. Sic igitur, imò uero in infinitum ſublimius propter identitatem ſubſtātiæ: & quoniam character & imago patris ſummā identitatem patris gerit, pater in filio eſt. Quomodo igitur audent dicere minorem eſſe filium? aut quomodo maior pater in minore filio erit? Neceſſe eſt em̄ ſi in eo eſt, ut æqualis in æquali, & perfectus in perfecto ſit.

Coloſſ. 1.

Ioan 14.

Ioan. 16.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

C *Aduerſus eos qui audent dicere, aliud eſſe interius atq; inſitũ naturaliter in deo uerbum, & aliũ qui à ſcripturis filium dei dicitur: quæ pernicioſa opinio Eunomianorum dicitur fuiſſe.* CAP. IIII.

 OC erat in principio apud deum.] Quum hoc erat in principio, dicit euangeliſta, breuiſſime ſub hac demonſtratione ſuperiora repetere uidetur, quaſi magna uoce clamans: Hoc dico uerbum quod in principio erat, hoc quod apud patrem erat, hoc quod erat deus ex deo: hoc inquã, & non aliud eſt, de quo librũ iſtum conſcribimus. Nam quoniam diuinitus futura proſpiciens, non ignorauit, ut mihi quidem uidetur, & uere uidetur, ut arbitror, futuros nonnullos laqueos mortis, ad barathrum inferi ſimpliciores detrudentes, qui ad damnationem ſuam aliud audeant dicere interius atq; inſitũ deo patri uerbũ, alium filiũ: & uerbũ dei, per quod cuncta deus creauit, interiori atq; inſito ſimilimum, ut quaſi uerbum uerbi, & imago imaginis, & ſplendor ſplendoris intelligatur. Tales inquam hæreticos, qui hæc dicturi eſſent, futuros proſpiciẽs: quum iam determinauerit breuiter unum, ſolumq; eſſe uerum, & ex deo, & in deo, & apud deũ uerbũ, miro quodam modo atq; diuino uelociter intulit: Hoc erat in principio apud deum: ſicut filius uidelicet apud patrem, ſicut inſitum atq; interius, ſicut ex ſubſtãtia patris, ſicut unigenitum: hoc inquit, quia nullum aliud ſecũdum eſt. Sed ut impietas iſta pateat apertius, utq; facilius, quaſi à uenenoſo ſerpente omnes ab ea fugiant, ne latere poſſit, rationes ſuas perſtringamus, ut liquidius refutatæ ueris ſcripturarum rationibus, quas ſapientia dei nobis conceſſerit, nullam perniciem eccleſiæ dei afferant. Vnigenitus, inquit, dei filius nõ eſt proprie ipſum dei uerbũ, ſed interius atq; inſitum dei patris uerbum in ipſo deo eſt ſemper: qui autẽ ex ipſo genitus eſſe filius dicitur, is interius illud uerbum ſuſcipiens, cuncta ab eo dicit, atq; ideo ad ſimilitudinem eius uerbum eſt, & etiam nunciat. Hanc peruerſam ſententiam ſuam rationibus poſtea firmare conatur, ut catenis peccatorũ ſuorũ (ut dicitur) miſer conſtringatur. Si uerbum, inquit, naturale interius, atq; inſitum deo patri ipſe filius eſt, & eſt conſubſtantiale genitori: quid prohibebit ne pater uerbũ ſit, & uocetur? Deinde, ſi uerbũ filius dei eſt, nec præter ipſum aliud eſt, quo uerbo, inquit, pater ad filiũ dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Quum enim omne quod dicitur, uerbo nõ aliter dicatur, patet non abſq; uerbo ita patrem ad filium fuiſſe loquutũ. Ipſe quoq; ſaluator, Scio patrem, ait, & uerbum eius ſeruo. Et rurſus: Verbum quod auditis, non eſt meum, ſed eius qui me miſit. Quoniam igitur uerbo pater filium alloquit, & ipſe quoq; filius fatetur modo, quia patris uerbũ ſeruat: modo quia nõ ſuũ, ſed patris uerbum Iudæi audiebant: quomodo proculdubio non erit concedendũ alium eſſe filiũ, quàm interius atq; inſitum, id eſt in motu intelligendi uerbũ: quo ſuſcepto, & eo plenum prolatũ uerbũ, & ſubſtantiæ patris expreſſiuũ, uerbũ uocat & dei filium? Talia uecors ille mala ſibi connectit, nec uereturſcripturis omnibus repugnare, ut illud in eo ueritatẽ habuiſſe uideatur: Quum in profundum malorum impius uenerit, tunc omnia deſpicit. In eum nanq; dei atq; hominũ inimicus ſeipſum amentiæ fundũ immerſit, ut ueritatis rationes depellẽs, inanes ſuas cogitationes ſequat. Id enim omnino eſt unigenitus dei filius, & uerbum eius, quod à ſequentibus facile poteſt cognoſci: quamuis etiã ea quæ perſpicua ſunt, difficilia cognitu hæreticis ſint. Quomodo enim in malignã animã ſapientia ingredietur? Quid autẽ malignius iſtis unquã excogitari poterit? qui, ut ſcriptũ eſt, auditum ſuum à ueritate auertunt, & ad ſuarum cogitationũ fabulas ita confluunt, ut iure illud ſcripturæ in eos dici poſſit: Væ qui prophetatis à corde ueſtro, & nõ ab ore domini. Quis enim ab ore domini loquens, anathema dicit Ieſu? quod nonnulli faciunt, aduerſus pietatis dogmata inſultantes (ſicut quidam propheta dicit) omnia recta peruertentes: ſed ad illos quidem non iniuria dicemus: O qui dereliquiſtis uias rectas, ut ambularetis in uia tenebrarum. Nos autem æquum eſt ad cœleſtem doctorem clamare: Conuerte oculos noſtros, ne uideant uanitatem: uanitas enim & nugæ ueræ ſunt, quæ ab imperitia eorum innouantur.

Impia Eunomij ſententia.

Refutãtis impietatis.

D

Pſal.2.

Ioan.8.

Ioan.14.

Refutatio & increpatio hæreticorum.

Prouer.18.

Sap 1.

2. Timoth.4.

Hiere.23.

1. Corint.12.

Miche.3.

2. Pet.2.

Pſal.118.

Non

A Non enim,quia uerbum aliud in ſeipſo haberet, filius patris uerbum cõſeruare aſſerebat,nec quaſi pædagogum quendam ſecum afferens ad nos, unà cum eo uenisſe unquam affirmauit.Sed ſicut ille qui ſolus ſecundũ naturã in patre eſt,quíq; ſimiliter in ſeipſo nulla re penitus intercedẽte patrem habet:Ego, inquit,in patre, & pater in me eſt:non aliud quoddam uerbũ interius,atq; inſitum, ſed ego ipſe, inquit,in patre ſum. Quomodo igitur, inquit, intelligendũ eſt, quod ad Iudæos dixit: Ego patris uerbum ſeruo? Docebat ſaluator duriſſimum Iudæorũ populum,& paulatim à legali obſeruatione ſtudens liberare,ſæpenumero clamabat: Ego ſum ueritas.ac ſi diceret: Excutite legis ô Iudæi iugũ, ſuſcipite cultũ ſpiritalẽ, umbras atq; figuras procul abijcite,& ueritatẽ iam præſentẽ ſequimini.Sic ueritas quidem clamabat.Illi autẽ parum credentes: ſi à deo eſſet iſte,dicebãt, non ſolueret ſabbata:ita eum criminabant, qui peccatum penitus ignorauit.Ad hæc igitur ille reſpondens (ne ſi apertius longe ſe abeſſe à peccato dixiſſet, furore incitarentur, ſoli deo id cõuenire dicentes) occultius,quoniã homo & ſub lege factus eſt,uerbũ ſe patris conſeruare aſſeruit: ut oſtenderet, nulla in re quicquam ſe dicturum aut facturum, quod præter uoluntatẽ patris eſſet.Peccatum enim tranſgreſſione legis committitur: Ipſe uero quum natura deus ſit,longe ab omni delicto aberat. Quare nemo iure increpare poterat eum, qui quũ ſecundũ naturam legis autor ſit,aſſumptione hominis ſub lege factus eſt. Scire aũt patrem ſe dicit, non ſimpliciter, ſicuti homines,quia deus eſt: ſed quia ipſe ex patre eſt,ipſam ſe patris naturam ſcire confirmat. Ita quemadmodũ immutabilẽ eſſe patrẽ cognouit,ſic ſe quoq; immutabilem eſſe inſinuat,qui ex immutabili patre eſt; immutabilis autem quũ ſit, delinquere nullo pacto poteſt. Quare Iudæorũ accuſatio, qui aduerſus deũ patrem ipſum prædicare putabant,inanis omnino erat, & falſa. Seruat

B enim uerbũ patris, & naturaliter longe à peccato abeſt, qui ſcit patrẽ ſimiliter longe à delicto abeſſe, cui ut uerus filius conſubſtantialis eſt. Sed age, iam ad illud ueniamus,quod pater ad filiũ dicere à ſcriptura introducitur: Ex utero ante luciferũ genui te.Nõ emẽ idcirco,quia hæc ad filiũ pater loquit̃,aliud innatũ patri uerbũ, & aliũ eſſe filiũ intelligere debemus;ſed illud primo ſciamus,nobiſcumq; diligenter uoluamus, quod myſteria nobis in ſpiritu prædicens propheta,perſonam induit filij, ac ita ſe auditurum eſſe à patre aſſerit:Filius meus es tu.Non ergo quæ ſecundum humanum habitũ, ac poteſtatẽ oratio ſuſcipitur, duo nos uerba intelligere compellet:ſed noſtris moribus diſpenſationẽ ſermonis attribuentes,nõ iniuria imbecillitati humanæ naturæ huiuſmodi loquutionis uerba accommodabimus. Quippe qui nec uerbis exprimere, nec mente,diuina myſteria concipere poſſimus;ſuperat enim diuina res & uerba,& ingeniũ noſtrum:unde fit ut multa non ut dicuntur, ſed ut rebus conuenit intelligantur.Hæc qui recte dici negant,quũ generare patrem ex utero audiant, uterum & dolores partus intelligant. Sed reſpondebunt, nihil aliud in deo uterum ſignificare,q̃ propriam filij ex eo generationem.Sic igitur pie illud etiam,ſi humano more conſcriptum ſit,intelligatur,& omnis præſtigioſa cauillatio diſſoluetur. Sed ad hoc iam ſatis dictum eſt:nunc ardentius in cætera inſurgamus,ac ſua ratione præpoſita,fluentẽ hæreſis magno impetu amnem retrudamus.Niſi aliud,inquit,inſitũ,atq; interius dei uerbum ſit quàm filius unigenitus,qui eius imitatione uerbũ appellatur, erit neceſſe fateri patrem quoq; uerbum eſſe,uerbumq; uocari oportere; quia filio ſuo qui uerbũ & eſt & nuncupatur, conſubſtantialis eſſe conceditur.Hæc ille. Nos uero ad hæc dicimus,nullam eſſe rationem quæ cogat, quia pater uerbo ſuo conſubſtantialis ſit, idcirco ipſum quoq; uerbum appellari: non enim quæ eiuſdem naturæ ſunt, in alterutrum mutari poſſunt, ut à multitudine, aut à dualitate in unitatem contrahantur. Nam & pater noſter Adam filio ſuo conſubſtantialis fuit, nec idcirco in filium ipſe décidit, nec filius in locum patris aſcendit: ita quũ pater filio eiuſdem ſubſtantiæ ſit, proprietatem ſuam retinet, quemadmodum & filius. Qui enim ex patre eſt,is filius

Ioan.14.

Primæ cauillationis diluuio.

Ioan.14.

Dilutio tertiæ.

Ioan.8.

Ioan.14.

Gal.4.

Dilutio ſecundæ.

Pſal.2.

Cauillus.

Dilutio prior & confutatio.

C eſſe intelligitur: ille uero qui genuit, pater dicitur. Quod ſi conſubſtantialitas nullum eſſe inter conſubſtantialia diſcrimen uos cogit cõfiteri, quid induxit iudicem omniũ
Ezech. 18. non punire patrem pro filio, nec à filio ſupplicium pro patre ſumere? Anima, inquit, quæ peccauit, ipſa morietur: nec pater peccatũ filij eius aſſumet. Vides quamuis conſubſtãtialis pater filio ſuo ſit, nõ tamẽ quæ alter peccauit, ex altero expoſtulari. Quur igitur putas, quoniam conſubſtantiale uerbum deo patri ſit, deum quoq; patrẽ uerbum eſſe appellandũ? Deus enim pater ſemper pater eſt, & uerbum eius: & quia uerbum, idcirco filius, ſemper filius: aliter in peiore eſſe ſtatu diuina quàm noſtra intelligerentur. Quia ſumma identitas inter patrẽ & filium ſecũdum naturã eſt (imago eñ exquiſitiſſima, & character perſonæ patris filius eſt) idcirco ad diſcipulos eius dice-
Ioan. 14. bat: Qui me uidet, uidet & patrem meum. Si ergo, quia hæc ita ſe habeant, nihil prohibebit patrem uerbũ ac filium dicere, & intelligetur filius in patris locum aſcẽdiſſe:
Pſal. 109. attribuantur ſibi uerba illa, ut ipſe ad patrem dicat: Ex utero ante luciferũ genui te. Quo facto ita omnia confundent̃, ut ſanctiſſima conſubſtantialiſq; trinitas, quæ ſemper trinitas eſt, ad unitatem contrahatur. Et ſic, quod unicuiq; trium perſonarũ proprie ineſt, cõſubſtantialitatis ratione deſtruetur: naturæq; identitas, perſonarũ diſtinctionem euertet: quod omnino abſurdum eſt. Non ergo quia conſubſtantialis pater uerbo ſuo eſt, idcirco uerbum ipſe erit: ſed erit ſemper idipſum quod eſt, immutabiliter pater. Ad hæc, ſi omne uerbum, alicuius uerbũ eſt, eius uidelicet qui lingua loquitur, aut eius qui corde cogitat: eſt autẽ pater uerbum, quoniam uerbo ſuo conſubſtantialis eſt, erit ipſe uerbũ ſuiipſius, aut potius nullius, & ſic nec erit omnino aliquid: quomodo enim erit uerbum, niſi alicuius ſit uerbũ? quamuis ergo conſubſtan-
D tialis uerbo ſuo pater ſit, nunquam tamen ipſe in uerbum décidet: ſed erit ſemper pater, ſicut & uerbũ ſuum ſemper filius eſt. Præterea longe ab omni mutatione ac alteratione ſemper diuina abeſt natura, quómodo ergo pater in uerbũ mutabitur? Nõ enim erit ipſe pater, niſi ſeruet quod erat. Quare ſi nepharium eſt mutationẽ diuinæ naturæ accommodare, nunquam pater in uerbum mutabitur, ſed erit immutabiliter ſemper pater. Ad hæc, quum ſe deum uerũ, & ex deo uero unigenitus dei filius uo-
Ioan. 16. luerit oſtendere: Omnia, inquit, quæ pater habet, mea ſunt. Omnium enim, quæ patri naturaliter inſunt, quoniam ex eo ſecundũ naturã eſt, hæres eſt filius, pater ſolum-
Pater ſolummodo, filius ſcilicet eſſe nunquam poterit. modo eſſe nunq; poterit. Id enim unum eſt, quod pater eſt. Erit aũt filius omniũ, quæ inſunt patri, ſic hæres, ut nullo careat, etiamſi pater nunquam ſit. Et quemadmodum ipſe omnia patris poſſidet bona, eodẽ modo quæ filij ſunt, omnia patri natura inſunt, quamuis nunquam in uerbum & in filium pater mutari poſſit, ſed maneat ſemper id quod eſt pater. Hoc enim modo & pater & filius immutabilitatẽ habere intelligent̃.

Poſtremo non ignoramus, à legis autore deo, nonnullos, quia inter ſanctũ & pro-
Ezech. 22. phanum non diſtinguebant, accuſatos fuiſſe. Magna enim inter hæc differentia, contrarietasq; omnibus qui recte iudicãt, eſſe uidetur. Sed ſi poſſibile omnino ſit, ut conſubſtantialium natura in ſeipſam confundatur, ut ſingularium & hypoſtaſium pro-
Si pater, ſi ipſe filius, pater nunquam ſit. pria ad alias hypoſtaſes eorundem generum, aut ſpecierum tranſeant: quænam ratio ſanctum à prophano diſtinguere poterit? Si nulla ſingulorũ differentia, quæ hoc aut hoc conſtituat, propter identitatem ſubſtantiæ comperietur: erunt igitur omnia (nobis ſingularium rerum ablata cognitione) inter ſe confuſa: ut Iudas proditor, Petrus aut Paulus ſit: Petrusq; rurſum uel Paulus, Iudas proditor: quoniam eiuſdẽ cum eo naturæ ſunt. Quod ſi omni furore furioſius dictu eſt, eiuſdem generis aut ſpeciei, atq; naturæ ſingularia non amittent: quia eiuſdem naturæ ſunt, ſingulares propriasq; ſuas differentias, quibus hoc & hoc ſunt. Quare nulla humana ratio tantũ unquã ualebit, ut cogere poſſit uerbum & eſſe & uocari deum patrem oportere: quoniã uerbo ſuo conſubſtantialis pie ac uere creditur. Manet enim ſemper pater, nunquã eñ diſtinguentem proprietatem, qua hoc eſt, amittere poteſt. Nec propter identitatem

ſubſtantiæ

A ſubſtantiæ nihil proprium patri eſſe unquam cõcedemus. Nec quoniam ita ſe res ha
bet, plus quicquam quàm filius habebit. Qui cum ex eo proprie ſit, immutabilita-
tem & æternitatem genitoris poſſidens, filiationem ſuam ita conſeruat, ut in patrem
mutari non poſſit, ſicuti nec pater in filium. Sed non iure, inquient, quaſi hæreticis *Cauillus.*
nobis inſultas, qui inſitum atq; interius dei uerbum aliud præter filiũ dicimus, quum
audias ipſum magna uoce clamare: Scio ego patrem, & uerbũ eius ſeruo. Nã ſi ne- *Ioan. 8.*
ceſſe eſt alium eſſe qui ſeruat, aliud quod ſeruatur, nec iſta cõuenire unquam poſſunt:
non poteris negare aliũ eſſe filium dei, & aliud uerbũ eius. Sed dicatis nobis, quæ- *Confutatio.*
ſo, ſi ita ſit, ut ipſi contenditis, utrum uerbũ illud interius, quod ex imperitia deo pa-
tri ineſſe fingitis, ſubſiſtat an nõ? nam ſi ſubſiſtit, quũ in propria eſſe intelligat hypo-
ſtaſi, nõ unus, ſed duo prorſus erunt filij. Sin uero minime ſubſiſtit, quum nihil inter-
ſit inter filium & patrem, quod alterum ab altero diſſeparet: quomodo tertius erit
à patre filius, & non immediate, ueluti filius patri connexus? Nam quum inſitum,
atq; interius uerbũ ineſſe deo patri contendant: quomodo uoluntatem patris, filius di
cit? Nónne magna ex dementia inſanire uidentur? Patris enim nomen ad filiũ ita refert,
ut nihil penitus intereſſe patiatur. Quod ſi ſecundum eorũ ſtultam ſententiam uerbũ
quoddam interius paterni expoſitiuum cõſilij inter patrem & filiũ eſt, & filium à pa-
tre, tanquam materia quædam diſſeparat: ſi quidem propria hypoſtaſi conſiliũ dei, &
expoſitiuum conſilij uerbũ ſubſiſtere intelligantur: nec pater erit amplius, nec filius
proprietatem filij retinebit. Sin uero non ſubſiſtunt, inerit immediate filius patri: quò
igitur abit uerbum illud interius? aut quemnam locum dei conſilium, ſi aliud eſt à fi-
lio, conſequetur? Præterea conſubſtantialem eſſe ſanctam, adorabilemq; trinitatẽ,
recte credimus, etiam ſi hæretici diſrumpantur. Quæcũq; autem cõſubſtantialia ſunt,
ratione naturæ in omnibus ad unguem conueniunt. Si ergo, ut temeritas aliquorum
prædicat, aliud præter filium interius ineſt patri uerbum, filius quoque aliud interius
quoddam uerbum in ſeipſo continebit. Imago em̃ patris exquiſitiſſima eſt, & chara
B cter hypoſtaſeos eius, ut ſcriptũ eſt. Sed ſpiritus quoq; ſanctus tale quid ſimiliter inte *Hebr. 1.*
rius uerbũ habebit. Ita nobis trinitas duplicabitur, & cõpoſitione diuina nõ creabit
natura, quod longe abſurdũ eſt, & cogitatu nefariũ: in ſimplici enim ſubſtantia nihil
aliud præter ipſam ineſſe poteſt. Sancta igitur, conſubſtantialisq; trinitas, immediate
nulla re intermediante ſibi coniungitur. Illud apprime tenendũ eſt, quod quando
diuina ſcriptura nominibus, ſecundũ græce linguæ uſum, articulos præponit, tunc
& unum, & quod ſolũ proprie atq; uere tale quid dicitur, ſignificat: articulo autẽ non
adiecto, generalius cũcta deſignat. ut uerbi cauſa: Multi uocati ſunt dij: ſed quando, *1. Cor. 8.*
cũ articulo græca lingua deus dicitur, tunc ſolus & proprie deus deſignatur: quũ ue-
ro abſq; articulo deus profertur, qui ad hoc gratia uocatus eſt, intelligitur. Sic quum
homo ſine articulo dicitur, homo quiſpiam deſignatur: quando autem articulus acce
dit, unicum atq; ſingularem hominem denotat. Ideo uidemus filium hominis, articu- ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
lo ad utrunq; nomen præpoſito, à ſaluatore noſtro proferri, quando ſe ſolum ab infi- θρώπου.
nita hominum multitudine uelit ſignificare. Hæc quum ita ſe habeant, dicant quæſo:
quomodo intelligẽdum eſt: In principio erat uerbum: quum huic uocabulo, uerbũ,
articulus ſit adiectus? Non em̃ poteſt, niſi ad unum uerbũ, quod proprie atq; uere in ὁ λόγος.
principio erat, articulata referri oratio. Quur igitur fruſtra contẽdũt, aliud nobis uer
bum adducẽtes, ut à dignitate, naturaq; patris filium depellant? Præterea, ſi unige-
nitus dei filius idcirco uerbum eſt & uocatur, quoniam (ut ipſi dicunt) inſitum patris
uerbum ſuſcipiens, ad illud formatur: quur non dixit ad diſcipulos, ego & uerbum
patris unũ ſumus. &, qui me uidet, is etiam uerbũ patris uidet? Quoniam igitur nõ ita
dixit, ſed omnia prætergreſſus, ipſi ſoli patri identitate ſe confert, impiũ profecto eſt,
aliũ, neſcio quo uerbo, quaſi cõfirmari aut doceri, filiũ credere, qui abſq; ullo medio
ipſi genitori cõſubſtantialitate cõiungitur. Sed alium, inquit, eſſe filiũ præter inte- *Cauillus.*

C rius atq; inſitum uerbum, nõ rationibus noſtris, ſed ſcripturæ autoritate perſuaſi cre-
Ioan.12. didimus. Quũ enim filium ſic patri dicere audiamus: Pater glorifica filium tuum, ac patrem rurſus reſpondere uideamus: & glorificaui, & iterũ glorificabo: nónne fateri neceſſe eſt per uerbum filio patrem reſpondere? Quomodo igitur aliud, quàm filius uerbum nõ eſt, quo pater filio reſpondet? Non adeò mirandum id mihi, q̃ flendum uidetur. Plorandi enim certe ſunt, qui hæc fingũt. Et illud prophetic ũ ſuper ipſis
Hiere. 22. dicendum: Nolite flere mortuum, nec plorate ipſum: flete, plorate q̃ illos, qui talia de
Refutatio & diluitio cauilli. unigenito dicere audent. Quid enim illis miſerius excogitari poterit? qui quũ oporteret eos nõ moribus noſtris diuina ſubijcere, ſed altius atq; ſublimius (quamuis humana conſuetudine dicantur) intelligere, eam uocem, quam non ſaluator ſolus, ſed multitudo etiam diſcipulorum audiuit, uerbũ patris interius eſſe putarunt: corporea em̃ uox & ſonus à labijs, aut quodam alio ictu in aërem profuſus, auditum mouere ſolet. Patris uero conſilium, quod ineffabili uoce in mentem ipſius uertitur, ſolus filius, qui in ipſo patre naturaliter eſt, ſicuti ſapientia eius cognouit. Voce autem, ictu aëris conformata deum uti, omnino incredibile eſt. Nõ enim oportet ignorare, ſuper omnem creaturam, creatoris eſſe naturam: quamuis etiam ipſe dominus & ſaluator noſter, nõ
Ioan.12. dei patris uocem illam eſſe affirmauit, nec ſibi ea opus fuiſſe aſſeruit: nõ enim uocem patris audiſſe, nec propter ſe, ſed propter illos factam ſignificans, non propter me, inquit, iſta uox, ſed propter uos facta eſt. Quod ſi omnia per ipſum deus pater opera-
Confutatio. tur, uocem quoq; illam per eũ operatus eſt. Imò uero ipſe uox illa erat, qua nõ ſibi uoluntatem genitoris, quam ueluti filius nouit, ſed diſcipulis aperit, ut facilius in fidem adducãtur. Ad hæc, ſi uerbo quodam filius inſito indiget, ut per illud patris uolun-
1. Cor. 1. tatem perdiſcat: quid ſibi uoluit dicens, Chriſtus dei uirtus, & ſapientia? Quomodo enim filius ſapientia patris erit, ſi ſapientia ipſe carens, ab alio, uel per aliud quæ neſciat, diſcit? aut quomodo neceſſariò nõ ſequetur, ſapiẽtiam patris in ipſo patre perfectã
D nõ eſſe? Deinde, ſi filius patris ſapiẽtia eſt, quomodo conſiliũ patris aliud eſſe præter filiũ intelligunt, niſi forſan in ſapientia cõſilium patris eſſe affirmare audeant? quæ omnia impiè & dicuntur, & cogitantur. Nõ ergo ab alio, uel per aliud doctus, patris conſilium nouit filius: ſed quũ ipſe ſit uerbum, ſapiẽtia, & conſilium, profunditatem etiam ipſam dei patris ſcrutatur, ſicut de ſpiritu ſancto ſcriptũ eſſe non ignoramus.
1. Cor. 2. Præterea imaginem, characterem q̃ patris filiũ ſcripturæ uocitant: Et qui me uidet,
Hebr. 1. patrẽ etiam uidet, ſaluator ait, tantam ergo cum patre identitatẽ habẽs, ſi quæ ſunt pa-
Ioan. 14. tris, non per ſeipſum ſcit, ſed quaſi alio narrante perdiſcit: nõ erit incongruum, ſi quis patrem quoq; indigere expoſitore affirmauerit, ut ea ſciat quæ in filio recondita ſunt. Nam cũ filio ſuo ſimilis omnino ſit, eadem ignorantia qua filius, detinebitur. Ita diuina natura ignorantiæ ſuſceptibilis erit. Fugienda igitur, fugienda impia hæc hæreſis om̃ibus uiribus eſt, præſertim quũ ſpiritus omnia, profunditates etiam ipſas dei ſcru-
1. Cor. 2. tari ab Apoſtolo ſcribatur. Sicut em̃ nemo hominũ, ait, quæ hominis ſunt nouit, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt; ſic & quæ dei ſunt, nullus nouit, niſi ſpiritus dei, qui in eo eſt. Quoniã ergo ſpiritus ſanctus, qui profunda dei ſcrutatur, non ſolum patris eſt, uerumetiam filij, quomodo filius, qui ſpiritũ in ſeipſo naturaliter habet, eorũ quæ patris ſunt aliqd ignorabit? nõ recte igitur dicitur, ab alio uel per aliud uoluntatẽ patris filio ſignificari. Quid em̃ opus eſt aliud interius cõfingere uerbum, quũ ipſe per ſe ſapientia ſit, & ſcrutantem omnia ſpiritũ cõmunem cum patre habeat? Dicant nobis præterea, qui unigeniti ſubſtantiam idcirco deijcere conantur, quoniã uoluntatẽ ipſe patris per ſe neſciat, ut aiũt: ſed & uerbo (neſcio quo) quaſi magiſtro atq; doctore utatur: utrum illud uerbũ, quod interius appellant (ſupponatur enim, per ſe ſubſiſtere) æqualitatẽ habeat cum filio, an minus maiusue ſit. Nam ſi minus dicẽt, in ipſum patrem hæc impietas aſcendet. Erit em̃ aliquid in eo, aliud ab eo, & minus eo. Sin uero maius eſſe, q̃ ſit filius contẽdant, dupliciter in patrem peccabunt. Primũ enim minorem ge-

A rem genuiſſe filium cõperietur, & ipſe ſubſtantia ſit: deinde ipſe quoq; uerbo ſuo inte
riore minor uidebitur, quũ filio ſuo cõſubſtantialis ſit, quẽ interiore uerbũ minorem
dicunt. Hæc ſi fugientes æquale ſubſtantia inſitum illud uerbum filio affirmauerint,
omnia ſibi continuo delabẽtur. Quomodo enim, ſi æquales natura ſunt, alter quaſi na
tura neſcius, ab altero, quaſi natura ſciẽte doceatur? ita undiq; falſitas opinionis ſuæ ap
paret. Impiũ igitur eſt inter patrẽ & filiũ quicq;, quaſi intermediũ intelligere; piũ au-
tem, credere ipſum filium eſſe uerbum patris, quod in principio erat: in quo quidem
uerbo Paulus ait: omnis cognitionis, atq; ſapientiæ theſauros eſſe reconditos. Quod *Coloſſ.3.*
ſi ita eſt (nõ enim mentitur Paulus) quomodo ſibi opus eſt, ut ab alio doceatur? aut in
quo nam perfectam cognitionem, atq; ſapientiã eſſe dicemus, ſi qui ſapientia eſt, alie-
na doctrina ſit ſapiens? uel quomodo ſapiẽtiæ ueræ, ac propriæ nomen ſibi accommo
dabitur, ſi aliunde diſcit? nõ igitur nugis hominum, ſed ſpiritu ſancti doctrinæ atten-
dere oportet. Quare quoniam ſpiritus ſanctus per Paulũ nos docuit, cognitionis ac
ſapientiæ theſauros in filio eſſe abſconditos: credere oportet, nõ ab alio ipſum diſce-
re, ſed quũ in patre ſit, omnia patris, tanquam perfecta eius ſapientia naturaliter ſcire.

Quod ſecundum naturam, & non ut miniſter unà cum patre creator filius eſt, quoniam ex ſubſtantia eius eſt. CAPVT V.

OMnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil.] Quũ uarias im
piarum hæreſiũ rationes breuiter euerterit beatus Euangeliſta, & ex-
quiſitam de unigenito nobis doctrinam tradiderit: ad diſſoluẽdum iam
alium diaboli laqueum accedit, qui à priſco errore ortus, multos dece-
pit, ligauit, ac demum ad inferos deduxit. Quoniam igitur gentilitas ſa-
pientiæ huius mundi adhærens, & ſpiritum principis huius ſeculi poſſidens, ueritate
contempta, inanimata idola coluit: & alius quidem ligno dicebat, deus meus es tu; ali *Eſa.44.*
B us uero lapidi, tu produxiſti me: & nonnulli nõ meliores multitudine, quamuis ita ui- *Hierc.2.*
derentur, deitatis gloriã cœlo ac elemẽtis tribuebant: neceſſariò Ioannes ſummus ue
ritatis Theologus, ut fraudes illorum retundat, & uiam attendẽtibus rectam aperiat,
creatorem natura, magna uoce oſtendendum putauit, dicens omnia per unigenitum
producta, & ſine ipſo nihil penitus factum eſſe. Quum autem ab eo factas eſſe creatu
ras cenſeat, omnes liquidò docet, alium præter naturas eum eſſe, cuius ineffabili uir-
tute à nihilo ſimpliciter adeſſe uniuerſa producta ſunt. Sic emi in pulchritudine crea- *Sapien.13.*
turarũ, opificem quo uniuerſa facta ſunt, & quo conſeruantur, cognoſcimus. Ita ergo
aduerſus gentiles hanc ab Euangeliſta uocem ſcriptam eſſe credimus. Verum quo-
niam hæreticorum quoque facile hinc falſa refutatur opinio, non eſt ab re non nihil
etiam aduerſus eos conſcribere. Omnia, inquit, per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa-
ctum eſt nihil. Deitatis enim maieſtatem, etiam hæc uerba unigenito dei filio attribu
unt, quum omnia naturaliter, ac uere ineſſe ipſi oſtendant, quæ deo patri dicuntur in-
eſſe. Non enim deforis ſicuti hominibus per gratiam hæc appellatio illi accedit, iuxta
illud: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Si enim omnia per ipſum facta ſunt, nõ *Pſal.81.*
poteſt ille cum omnibus ſimul enumerari. Quum enim omnia dicatur, nihil eſt quod
in omnibus non contineatur. Sic certe etiam Paulus omnia intellexiſſe comperitur. *1. Cor.15.*
Nam quum ſub pedibus ſaluatoris noſtri ſubiecta eſſe omnia dixerit, illico intulit: In
eo enim, quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei: quare, quoniam per
filium facta eſſe omnia credimus, nullo pacto aliquid omnium ipſum eſſe intelligi-
mus, ſed ab omniũ numero ipſum ſeparãtes, & à natura creaturarũ lõge ſeorſum po
nentes, nihil aliud eſſe ipſum, quàm deum ex deo naturaliter confitemur. Quid enim
inter deum & creaturam inueniri poteſt, ut præter utrunque aliud intelligatur? aut
in qua nam ſubſtantia filium collocabimus, ſi naturam creaturarum in infinitum, ut
creator excedit? Omnia enim per ipſum facta ſunt, ut per uirtutem, ut per ſapientiam *Rhom.11.*

C dei patris: quæ non quemadmodum in hominibus, quaſi quædam qualitas deo ineſt, ſed per ſeipſam uere ſubſiſtit, quamuis ineffabili generationis modo à parre prodeat. Sic eñ ſapientia, & uirtus patris, uere filius eſſe creditur. Nec tamen, quia omnia quæ ſunt, per ipſum facta dicuntur, quaſi alienæ uoluntatis miniſter, aut quaſi ab alio uires accipiat, quibus creare queat, credendus eſt: Imò uero quoniam uirtus ipſe patris, ſicuti unigenitus filius eſt, uniuerſa cum patre ſimul & ſpiritu ſancto creauit: cuncta enim ex patre per filium in ſancto ſpiritu ſunt. Nec unà cum patre in creando filium idcirco intelligimus, quia pater ad creandum impotẽs ſit; ſed quia propter incommutabilitatẽ, atque ſubſtantiæ identitatem natura ſibi cõiunctus eſt. Quemadmodũ ſi quis in olfactione odoris, qui ex flore quodam eſt, operationem odoris ab ipſo flore, à quo naturaliter odor profunditur, nullo modo ſeiungat. Nec ignoro paruam exempli eſſe ſimilitudinem: ſed quum natura diuina cuncta ſuperet, neceſſe eſt nobis, ſecundum uires noſtras, etiam minimarum rerum ſimilitudines non deſpicere.

Ioan. 5. Quomodo enim aliter recte illud intelligemus: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor? Non enim ſeorſum, atque per ſeipſum operari patrem, aut filium rurſus, quaſi quieſcente patre intelligendum eſt. Sic enim duo creatores, & non unus, pater & filius eſſe uideretur. Et ad hæc, non eſſet neceſſe in patre ſemper filium eſſe,

Ioan. 14. & in filio patrem ſimiliter, ac ita falſum illud inueniretur: Ego in patre & pater in me. Nõ enim ſecundum identitatem ſubſtantiæ ſolum, quaſi character, in patre filius eſt, aut rurſus pater in filio, quaſi exemplar tantũmodo: ſed etiam ex ſubſtãtia patris effulgere filiũ, & in ipſa, & ex ipſa, in propria hypoſtaſi deum uerbũ ſubſiſtere cõfitemur, patrẽ quoq; ſimiliter ſicut filio cõſubſtantiali, natura quidem uniri, ſola uero ea ratione diſtingui, qua pater eſt, intelligimus: pater eñ pater eſt, quãuis naturaliter in filio ſit, ſicut in ſplẽdore ſolem eſſe cõcedimus, filius quoq; ſimiliter: quanq; in patre, ſicut

D in ſole ſplẽdor ſit non alia ratione, q; ea qua filius eſt, à patre diſtinguitur. Sic eñ pater uere pater eſt atq; intelligit, & filius ſimiliter uere filius: Ita ſpiritu quoq; ſancto commemorato, trinitatis numerus ad unam, & eandẽ deitatem colligit. Quomodo enim aliter unus eſſe deus intelligeretur, ſi ſingulæ trinitatis perſonæ ad ſeparatam omnino quandam ita proprietatem abibunt, ut integræ, à naturali nexu, ſubſtantialiq; habitu diſſeparatæ, deus unaquæq; nominaretur? Secundum rationem igitur, qua per ſe ſingulæ deitatis perſonæ ſubſiſtũt, & patrem, & filiũ, & ſpiritũ ſubſiſtere intelligamus; nõ confundentes perſonarũ, id eſt nominum diſtinctionem, ſed cõſeruantes unicuiq;, ut illud proprie & ſit, & dicatur quod eſt: atq; ita credentes, in unam naturaliter deitatẽ cõtineri trinitatem confitebimur, præter nominũ, id eſt perſonarũ, omnem aliam diſtinctionem recuſantes: uerbũ enim, & ſapientia, & ſplendor, & character, & uirtus

Sapientia. patris, filius appellatur. Verbũ quidem, ac ſapientia, quoniam ex intellectu immediate, atq; indiuiſibiliter eſt, & propter iſtarũ rerum (ut ita dixerim) reciprocã immiſſionem: mens eñ, & intellectus in uerbo, ſi ſapientia eſt, & uerbũ rurſus, ac ſapientia in intellectu cõſpiciũtur. Nec quicq; intereſt, aut intermediat, quod alterũ ab altero ſepa-

Virtus. ret. Virtus aũt quoniã indiuiſibiliter ineſt ei, qui naturaliter eam habet, nec quaſi ac-

Character. cidens abſq; ſubiecti corruptione poteſt ab eo ſeparari. Character uero, quia ſemper naturaliter coniungit, nec poteſt ab ea ſubſtantia ſeparari, cuius character eſt. Quas ob res, quoniã naturaliter, atq; neceſſariò alter in altero eſt, quũ pater operatur, tũc filius quoq;, ut naturalis, ſubſtantialis, ſubſiſtens q; uirtus eius operat. Similiter operante filio, pater quoq;, ut operantis uerbi fons, qui naturaliter ſuo filio ineſt, uelut ignis ſuæ caliditati, quæ in eo eſt, ſemp cooperatur. Quare pater falſas hæreticorũ eſſe cogitationes, qui filiũ ab alio diſcere, & miniſtri loco, quoniã per ipſum facta cuncta dicuntur, creare impudenter contendũt. Ego autem nõ poſſum ſatis ipſorũ impudentiam admirari. Nam quæ humilius quodammodo de unigenito afferri à ſcriptura uidentur, magno undiq; cũcta ſtudio aucupantur, & undiq; perditioni ſuæ uenena colligunt:

A ligũt:quibus aũt apertiſſime in gloria patris filius collocatur,ea omnia miro quodam premunt ſilẽtio,ut nihil aliud uideãtur intendere,q̃ maieſtatem filij conculcare.Nam quũ per ipſum uniuerſa fieri audiãt,miniſtrationis nomini callide inhærent,ſeruũ pro libero,& cultorẽ pro domino ipſum ſomniantes. Quũ uero ſtatim Euangeliſtam uideant intuliſſe:quia ſine ipſo factũ eſt nihil:ad ſublimiora extolli nequeunt.Nã quoniam deus pater aliter creare nõ poteſt, quàm per propriũ filium, qui uirtus & ſapiẽtia eius eſt:idcirco nihil prorſus ſine uerbo Euãgeliſta factũ aſſerit.Idcirco etiã gloria patris & eſt,& dicitur unigenitus: glorificatur eñ creator pater per ſiliũ uniuerſa operans,& à nõ eſſe ad eſſe producẽs.Sed ad hoc Euãgelicũ,quia ſine ipſo factũ eſt nihil, illud recte poteſt afferri:Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram. Non *Geneſis 1.*
enim imperat,nec tanq̃ ad ſeruũ,ac miniſtrum dicit:fac hominẽ.Sed ut quũ indiuiſibilter,& ſecundum naturam cõiuncto (dicam eñ humano more) colloquiť,atq̃ deliberat:nõ antecedens quidem,quũ aliquid intelligat cognitionẽ filij,ſed ſicuti mẽs indiuiſibiliter impreſſo, & inſito uerbo ſemper manifeſtus.Semper aũt ſuperari à diuinis in infinitũ,exempla,atq̃ ſimilitudines iſtæ credẽdæ ſunt.Cooperari aũt filio patrẽ dicimus, nõ diuiſim duos intelligẽtes , ne duos deos introducamus : nec in unũ duas perſonas contrahentes,ne aut pater in filiũ,aut in patrẽ filius cõpellatur:ſed illo potius modo,quo ſplẽdor lumini,à quo effulget,cooperatur.In hoc enim,& in ſimilibus diſtingui quidem intelligiť,quod effulget ab eo,à quo indiuiſibiliter prodit. Vnũ aũt atq̃ idem utrunq̃ natura eſt,& alterũ abſq̃ altero eſſe nõ poteſt: excedit tamen creaturarum ſimilitudines, qui nullã in creaturis exquiſitam habet ſimilitudinẽ ; atq̃ ideo ad declarandum quod uolumus , nõ ad imaginem trinitatis perfectam exemplis utimur:quod ſi putant,quoniam per ipſum ſcriptum eſt,ad miniſtri locum à patre aſſumi filium,atq̃ ideo à naturali patris æqualitate decidere,quid de ipſo patre dicẽt:quũ particula,per,ei quoq̃ à ſcripturis accõmodetur? Fidelis enim,inquit , deus per quẽ
B uocati eſtis,Et rurſus: Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti,per uoluntatẽ dei . Et alibi:Itaq̃ *1. Cor. 1.*
nõ eſt ſeruus,ſed filius,Paulus inquit. Si natura filius,& hæres per deum . Hæc enim *Ephe. 1.*
omnia ad perſonam patris referuntur:& nemo adeò inſanit,ut propter particulã,per, ad miniſtri locum patrem deducat: indifferẽter enim plerunq̃ dictionibus abuſionis modo diuina ſcriptura ita utitur,ut probe res grãdes,quantũ poſſibile homini eſt,uerbis ſignificet. His illud adiungendũ eſt , quod gloria domini uerbum obſcura : nulla *Gala. 4.*
nanq̃ ferè uerborũ uis tanta eſt , ut exquiſite ineffabilẽ dei gloriam poſſit exprimere: nõ debemus igitur,uerborũ humilitate turbari , quũ ſciamus , pieq̃ credamus,omne mentis acumen in exponenda re diuina hebeſcere.

Quod filius uita ſecundum naturam eſt, atque ideo non creatus, ſed ex ſubſtantia dei ac patris. CAPVT VI.

QVod factum eſt,in ipſo uita erat.] Adhuc de uerbo dei uerba exquiſitiſſime facit Euangeliſta : ut cum omnia quæ illi natura inſunt, diligẽter explanet,& hæreticos deterreat,& recte credẽtes, nõ humana ſapiẽtia, nec eloquẽtiæ uiribus,ſed ſpiritus uirtute cõfirmet : Quũ igitur creatorem omnium modo oſtenderit , quod à nõ eſſe ad eſſe cuncta produxit, & ſine ipſo factum eſt nihil : nunc quoniam creatura durandi nullam uirtutẽ in ſe per naturam cõtinet,ſed ipſe cunctis quaſi commixtus uita eorũ fit, & in propria naturæ conditione cõſeruat,idcirco clamat:quod factum eſt,in ipſo uita erat . Nõ ſolum,inquit,per ipſum facta ſunt uniuerſa:ſed quæcunq̃ facta ſunt,unigenitus dei filius principium, & ſubſiſtẽtia omniũ,tam uiſibiliũ quàm inuiſibilium,in ipſis uita erat . Nam quũ ipſe ſit per naturam uita,tam eſſe,q̃ uiuere,& moueri rebus benigniſſime,atque uarie largitur,nõ diuiſibiliter,aut commutabiliter in ſingula, quæ natura differũt,immiſſus:ſed cum ipſe uita una ſit omnium,omnia penetrans , à ſingulis prout fieri po-

C teſt,ac decet,recipitur. Ipſa uero creatura ineffabili ſapientia, & uirtute creatoris in ſeipſa uariatur,atq; commutatur. Et quia,quod à nihilo productum eſt,corruptibile eſt,omniaq; orta in exitum feſtinant (ſola enim diuina natura abſque principio,& fine eſt)quaſi arte quadam perpetuitatem rebus attribuit. Succeſſiones enim,& muta tiones rerum in alterutras adinuenit, quibus ſingulas rerum ſpecies perpetuas effe-
Gene.1. cit: & hoc eſt etiam,quod de plantis ſcribitur: Cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, & ineffabili creatoris uoluntate fieri quotannis uidemus. Erat igitur in omnibus uita,ut dicitur. Sed quid ad hæc inſania hæreticorum dicet,cum ſpirituſſancti Euangelicam uocem audiat,quod in creatis omnibus uerbum dei,quod in principio eſt,uita erat? An etiam nunc nõ,ex ſubſtantia dei, ac patris filiũ eſſe, ſed factum, atq;
Per naturam uita increata. creatum affirmare audebit? Et quomodo non iniuria imperitiæ crimine non condemnabitur? nam ſi uerbũ dei, ut per naturam uita, participatione ſui uiuere omnibus præbet: alius certe eſt, quàm ea ſunt,quæ præſentia ſua uiuere creduntur. Qui uero alius, quàm creatura naturaliter eſt,quomodo is,qui ſuper omnia eſt, deus non erit? Si uero & creatum contendis, & uitam eſſe rerum non negas: quoniam creaturarũ una per te eſt, uitam etiam ipſe, ſuiipſius participatione habere intelligetur. Quod quoniam abſurdũ eſt,neceſſe eſt,ut participabilis dei filius alius natura quàm participantia ſit. Non ergo creatus,ſed ut per naturam uita in creaturis eſt: quod ex ſequentibus magis patebit. Nam ſi ex ſubſtantia patris filius non eſt, ſed factus, ut illi dicunt,atq; creatus, quomodo uniuerſa ipſe uiuificat? aut quomodo id Paulus, quaſi præcipuũ deo attribuit,quum uiuificãtem ipſum appellet? Nam ſi quũ creatus filius ſit,omnia uiuificat, ſeipſam creatura uiuificat, quare nihil præcipuũ ultra creaturam in deo erit. Creatura etiã deo ad uiuendũ nequaq; egebit,quũ nõ minus ſibi,q; deus ipſa per ſe uitã afferat,ſed indiget ſemper creatura creatore. Nõ ergo collocandus
D in creaturis filius dei,quũ per ſe uita ſit,atq; etiã intelligatur. Præterea diuinæ admi
Pſal.35. ratus naturæ dignitatẽ Pſalmiſta canebat: Quoniam apud te fons uitæ. Si ergo filius quũ ſit creatura,quæ facta ſunt uiuificat, & ut uiuificãs ſecundũ naturam uita eſt fruſtra,quaſi præcipuũ ſoli deo fontem uitæ Pſalmiſta attribuit. Siquidem filius etiã,qui ſecundũ ipſos creaturis connumeratur,fons uitæ erit,quia uiuificat. Sed fons uitæ ſolus deus eſt: per naturã ergo filius uita eſt,ut deus ex deo, & uita ex uita. Ad hæc, ſi quũ uita ſecundũ naturam filius ſit, nõ ex ſubſtantia dei ac patris,ut illi blaſphemant, ſed creatura eſt,erit creaturarũ natura uita,& ſi nõ actu,attamen potẽtia. Nã & ſi nondũ omnis creatura uita eſt,quia tamen creatura quædam uita eſt, nõ erit alienum à natura creaturæ, ut uita poſſit eſſe. Ita uitã eſſe, deo, & creaturæ cõmune quoddam erit.
Ioan.14. Quur igitur fruſtra ſe iactat filius,dicẽs: Ego ſum uita? quũ potius dicendũ eſſet: Ego & uos uita ſumus. Sed quoniã nõ ita,ſed quaſi propriũ bonum, ſibi uitã attribuit, manifeſtum eſt,quia nõ creaturis ſe cõnumerat,ſed naturæ dei patris coniungit,quæ ſola naturaliter uita eſt. Accedit,quod participans uita, ipſum uita eſſe proprie nõ poteſt: aliud enim eſt à participãte id quod participatur. Si ergo creaturæ participabilis filius eſt,ut uita,erit aliud à participãtibus uita,participantia aũt creaturæ ſunt: nõ ergo ipſe creatus,nec ab alio uita indigẽs: deus ergo uiuificans, & cõſubſtantialis patri cõcedetur. Hoc eĩm modo unum adorabimus deum, nec aliũ colemus quàm eum qui eſt. Præterea quum rerũ omnium diligenter naturam cõſideramus, deum & creaturã,& nihil ultra hæc aliud cõſpicimus: quicquid eĩm natura deus nõ eſt, id certe creatum eſt: ac rurſus quicquid creatura eſſe negatur, id certe deus eſt. Quoniã igitur optime iſta partiti ſumus,reſpõdeãt quæſo,quomodo ut uita uiuificare poterit filius, quũ id naturæ diuinæ ſolũmodo propriũ ſit? Si uero quum creatus ſit,uita eſſe poteſt,prædicabitur etiam de altero partitionis membro uita, & erunt omnia ſecũdum naturam uita. Quid opus eſt ergo participatione filij, aut quid magis hac participatione creatura poſſidebit, ſi per ſuam naturã uita eſt? eget autẽ neceſſariò participatione uitæ,

quæ

A quæ filius eſt, omnis creatura. Nihil ergo creatum, ſed ſolus filius ſecundũ naturã uita eſt, & pater cõſubſtantialis ſimiliter. Præterea quũ filius uita ſit, aut creatura eſt, aut non creatura, ſed deus uerus. Si primum, falſò illud ſibi dicitur: ego ſum panis uitæ, qui de cœlo deſcendo, & mundo uitã præbeo. Habet eñ per ſe creatura uitã, nec participare uita opus eſt ei quæ uita eſt. Sin uero creatura nõ eſt proprium id præter creaturas bonum habebit, ut ſit ſecundum naturam uita. Creaturæ autẽ propriũ, uita indigere, cuius participatione uiuificetur. Ad hæc, ſi quũ ſecundum naturã uita filius ſit, creaturis connumerat, quare Pſalmiſta quaſi ueſtimentũ ueteraſcere cœlos aſſerit: quũ de filio dicat: Tu autẽ idem ipſe es, & anni tui non deficient. Nã aut etiam ipſe, quemadmodũ & nos deficiet, & corrumpetur, & ita uita ipſe non eſt: aut ſi creatura, ut ipſe uita eſt, perpetua & incorruptibilis erit. Sed ipſe quidem eodem ſe modo ſemper habet, creatura uero deficit: non eſt ergo creatus, ſed quum uita ſecundum naturam ſit, quæ uita indigent, cuncta uiuificat. Accedit, quod nihil ſeipſo participat, creatura uero omnis filio, ut uita participat: nec ergo filius creatura, nec creatura uita eſt. Poſtremo aliud eſt uiuificare, aliud uiuificari, ſicut agere atq; pati: uiuificat autem filius, creatura autem uiuificatur. Aliud ergo filius eſt quàm creatura: quoniã & quod facit, & quod fit, idem eſſe non poteſt. *Ioan. 6.* *Pſal. 101.*

Quod lux ſecundum naturam eſt filius: & ideo non creatus ex ſubſtantia dei ac patris. Cap VII.

» » » » T uita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nõ cõprehenderunt. Fuit homo miſſus à deo, cui nomẽ erat Ioannes. Hic uenit in teſtimoniũ, ut teſtimoniũ perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illũ. Nõ erat ille lux, ſed ut teſtimoniũ perhiberet de lumine.] Deum naturaliter, & bonorũ patris ſubſtantialium hæredẽ, nobis etiam per hæc filium Euangeliſta demõſtrat. Dixit eñ iam natura ipſum uitã eſſe, & omnia quæ creata ſunt, ab ipſo uiuificari & conſeruari: quũ in ipſo quicquid factũ eſt, uerbum erat uita. Verũ quoniam homo in terris rationale animal eſt, mentis & diſciplinæ capax, & ſapientia dei participans: neceſſariò rationis, ac ſapiẽtiæ humanæ largitorem filiũ, his uerbis oſtendit, ut facilius deus pater omnia in omnibus per filiũ eſſe intelligat. Vita quidẽ in ijs, quæ uita indigent: Lux uero rurſus ac uita, in ijs quæ uita & luce indigẽt. ac ideo magna prædicat uoce: & uita erat lux hominũ. Ita qui uniuerſa uiuificat dei filius, qui in omnibus uita eſt: hic ipſe rationale quoq; illuminat animal. Et intelligendi uiriũ capacibus, intellectũ largitur, ut undiq; uerum eſſe uideatur, quod de creatura dicitur: quid enim habes, quod non accepiſti? nihil enim eſt, quod à ſeipſa creatura poſſideat: ſed tam eſſe, q̃ eſſendi modum quendam largitione dei conſequitur. Probe aũt rurſus erat, de uita ſcribitur: ut undiq; uerbi æternitas, falſas hæreticorũ cogitationes, qui ſcripturis omnibus aperte repugnantes, ex nihilo filiũ dei productũ cõfingunt, quaſi acuta incidat ſecuris. Sed de uerbi æternitate, & in ſuperioribus breuiter, & in libro quem theſaurũ appellauimus, latius nobis conſcriptũ eſt. Quare q̃d propoſitũ eſt, quod q̃ tam præſentibus, quàm futuris nõ omnino inutile fore putamus, deo noſtrũ os aperiente dicamus. Si deus natura filius non eſt, nec ſubſtantiæ genitoris fructus: ſi præterea nõ lux ipſe uera ex uera effulſit luce, ſed quaſi deforis, ut nonnulli affirmant productus, creaturis connumeratur: quomodo ipſe creaturas illuminat, & creaturæ ab ipſo illuminant? An nõ eſt aliud quod illuminat, q̃ quod illuminatur? Ita prorſus arbitror. Nam ſi idem ſubſtantia & ratione eſſe uideretur, quicquid in altero eorum ſeorſum eſt, id etiam in altero coniunctum reperietur: ita lux quidẽ erit, quod luce indiget: & lux ipſa indifferenter & illuminabit, & illuminabitur: quam quidẽ rerum confuſionem, nemo mentis compos ueram eſſe concedet. Neceſſaria enim, quæ dicta ſunt ratione diſſeparari demonſtrant: quũ aliud natura ſit, q̃d per ſe illuminat, q̃ illud quod illuminatur. Quare quũ lux uera ex uera luce filius effulſerit, non creaturis *1. Cor. 4.* *Liber Cyrilli qui theſaurus dicitur.*

B

C cõnumerabitur,ſed patri cõſubſtantialis iure credetur.Sed nõ eſt forſan difficile,quæ modo de uita dicta ſunt,quibus alia eſſe quæ uita participant,q̃ uitam ipſam demonſtrabamus,de luce quoq; nunc dicere.Quare ne uos deſidia ab utilitate legentium remouiſſe uideatur,breuiter ad hunc locum illa transferre conabimur. Nã quemadmodũ uita aliud eſt quàm uitæ ſuſceptibilia,ſic quæ lux hominũ, & eſt & dicit̃, aliud eſt præter ea,quæ quũ lucis ſuſuſceptibilia ſint,luce participant, quod ex ſequẽtibus explanatius cõfirmatur. Nam ſi uerbũ,ut natura lux in creaturis eſt,participatione ſui ipſis illucens:aliud profecto natura eſt,quàm ea quæ illuminãtur.Quũ igitur aliud q̃ creatura ſit, quomodo deus non erit? Præterea ſi quũ lux natura filius ſit,& creaturas luce indigentes illuminet,creatus eſt, ut ipſi dicunt:primũ quidem aliquid ipſum eſſe intelligemus, deinde quoniam de numero creaturarũ ſit,quarum natura eſt participatione lucis illuminari,erit ipſe ſuiipſius reſpectu tam participans quàm participatus. Quod quoniam penitus impoſſibile eſt:non creatum, ſed natura deum & lucem,uerbum dei confiteri neceſſe eſt. Ad hæc,ſi ex ſubſtantia dei patris filius non eſt,ſed deforis,ut creatura factus:quomodo creaturas illuminat? Aut qd maius in natura diuina, quàm in re facta inueniemus? Aut quomodo Pſalmiſta de deo canebat,

Pſal.35. in luce tua uidebimus lucem? Nam ſi quum creatura ſecundum eos filius ſit, omnia illuminat,non indigebit creatura luce creatoris. Hæc abſurda omnino ſunt. Quare nõ eſt creatura filius,ſed deus uerus & naturaliter lux,quemadmodum & deus pater.

Accedit quod ſi ſecundum illud,in luce tua uidebimus lucem: &, emitte lucẽ tuam

Pſal. 42. & ueritatem tuam,dei patris lux filius eſt,& tamen creaturis connumerat̃; quid prohibebit omnia quæ creata ſunt,dei patris lucem appellari? Si enim lux eſt filius,quum creatura ſit,de omni profecto creatura communiter lux prædicari poterit. Verũ hoc falſum eſſe nemo negabit:ſoli em̃ filio id attribuitur,ut dei patris lux & ſit & uocitet̃:

D nõ eſt igitur creatura filius,ſed deus de deo,& lux de luce,quæ per ipſum creaturas illuminat. Præterea ſi & natura lux,& creatura filius eſt, quomodo lux eſt & uocat̃?

Ioan. 1. quũ de Baptiſta ſcriptum ſit, non erat ille lux:atqui tam Baptiſta quàm cæteræ creaturæ,natura lux meritò poſſent appellari; quod enim creaturæ ut creatura conuenit, omnibus creaturis commune ſit, neceſſe eſt:ſed lucem fuiſſe Ioannem negatur. Filius aũt dei lux eſt, nequaquam ergo creaturis cõnumerabitur. Ad hæc, ſi quũ creatura filius ſit,lux eſt,omnis creatura lux eſſe poterit,etiam ſi nondũ actu lux ſit. Quod

Ioan.8. ſi lucem eſſe,cõmune omnibus eſt:quur ſe fruſtra iactat filius dicẽs,ego ſum lux:quũ potius dicendũ eſſet,ego & uos lux ſumus? Verũ quoniam nõ ſic,ſed ſeipſum ſolummodo lucẽ appellat,id ſibi quaſi ꝓpriũ bonũ attribuens:manifeſtũ eſt,quia ſe nõ creaturis cõnumerat,ſed naturæ patris cõiungit,quæ ſola lux naturaliter eſt. Accedit q̃d aliud eſt participans,q̃ participatũ. Quare quod lucẽ participat,illud proprie lux eſſe nõ poteſt: participatur aũt filius à creaturis ut lux,non eſt ergo creatura, nec luce ut ipſa indiget:ſed deus quo uniuerſa illuminant̃, & de ſubſtantia patris nõ deforis: hoc em̃ modo unũ adorabimus deum,unam naturã eſſe lucem,credentes. Præterea naturam rerũ omnium conſiderantes, deũ & creaturam, & nihil ultra hæc aliud conſpicimus. Quũ ergo hæc partitio rerũ optima ſit,dicant quæſo qui longe à natura patris filiũ depellunt,quomodo ipſe ueluti lux illuminat, quũ id ſoli diuinæ naturæ cõueniat; q̃d ſi filius creatura & lux eſt,omnis creatura lux erit. Ita lux tam de deo q̃ de creaturis æqualiter prædicabitur:quid opus eſt ergo participatione filij aut lucis, ut quid maius ex hac participatione creatura conſequet̃, quũ & ipſa nõ aliter,quàm filius lux eſſe uideat̃:ſed indiget creatura luce,quũ à ſeipſa nõ habeat: quare filius, qui natura lux eſt,& qui creaturas illuminat,deus uerus eſt,nõ creatura. Ad hæc,filius qui natura lux eſt,aut creatura ſecundũ rationem ſubſtantiæ, ut ipſi cõtendunt, eſt, aut nõ. Si

Ioan.12. primũ:falſò illud ſibi dictũ eſt:Ego lux in mundum ueni. Habet enim mundus lucem in ſe tanquã creatura. Quod aũt lux eſt, luce participare non poteſt; nõ enim erit lux

quod

A quod luce participat. Sin uero filius creatura non eſt (lux enim ipſe eſt, creatura uero luce ſecũdum illud indiget: quid enim habes quod nõ accepiſti?) neceſſariò ipſe deus 1. Cor. 4.
eſt, & proprium hoc ſibi bonũ eſt, ut natura lux & ſit & uocitetur. Creatura uero luce indiget, quũ in propria natura lucem nõ habeat. Ad hæc, nihil ſeipſo participat, omnis autem creatura filio ut luce participat, nec ergo filius creatura eſt, nec creatura lux. Poſtremo, aliud eſt illuminare, aliud illuminari, ſicut agere atq; pati: illuminat aũt filius, creatura uero illuminatur. Aliud ergo filius eſt quàm creatura: quoniam & quod facit, & quod fit, idem eſſe non poteſt. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eã non comprehenderũt. Non iniuria diuinus Euangeliſta, quoniam non putauit illud ad confirmationem rectæ ſententiæ omnibus ſufficere, quod uita erat lux hominũ: latius modo eandem rem multoq; latius exponit. Nam ne quis lucem quidem eſſe uerbum dei putaret, ſed non omnibus, ſed quibus uelit, quosq; dignos iudicaret lucẽ largiri: cætera uero uniuerſa, uel à ſeipſis ſapere, ratiocinariq; poſſe, uel quaſi minus id poſſit filius facere, à deo patre tantũmodo intelligendi uim rationalia cõſequi. Ne igitur hæc aliaq; huiuſmodi falsò quiſpiam putaret: ac ut omnes clare uideant nõ horum aut illorũ, ſed omnium ſimpliciter rationaliũ lucem, qua ſapiunt atq; intelligunt, filiũ dei eſſe, qui modo ineffabili participationis, ut ſapientia & intellectus, quã lucem in rationalibus uocamus: ideo ſeipſum (ut ita dicam) immiſcet, ut mentem habere poſſint quæ mentis ſuſceptibilia ſunt: nõ emm id aliter poſſent cõſequi. Propter hæc inquã omnia neceſſariò intulit, & lux in tenebris lucet, & tenebræ ipſam non cõprehenderunt. Ita quaſi magna uoce clamat, uitam nõ ideo lucem hominũ eſſe dictam, quia uiuendi quiſpiam diſciplina lucem à filio dei mereatur: ſed ut omnes diſcant, quemadmodũ in omni re creata uerbum uita eſt omnia uiuificãs, quæ uitæ ſuſceptibilia ſunt: ſic in omnibus quæ rationis ſuſceptibilia ſunt, ipſe lux eſt, quæ rationis participantia,
B ipſum quod ſunt, id eſt rationalia facit: omnia emm in omnibus pater per filiũ in ſpiritu eſt. Tenebras aũt, naturã quæ illuminatione indiget, appellauit, quæ uniuerſaliter à nihilo adeſſe producta eſt. Nam quoniam uerbũ dei lucem appellauit, ut indigẽtem eo naturam aliam eſſe oſtendat, in contrariũ uerſo ſermone tenebras eam appellauit. Tenebræ nanq; ueræ ſunt, quæ lucem nõ habent. Vnde mea quidem ſentẽtia, creaturarũ naturam nihil in ſe penitus per ſeipſam habere docuit. Sed tam totũ (ut ita dicã) eſſe, cẽq; totum bene eſſe à creatore ſuſcipiens, meritò poteſt audire, quid enim habes 1. Corinth. 4
quod nõ accepiſti? Quum ergo lucem à deo cõſequatur, patet, quia ex ſeipſa non habet, quod aliunde accipit. Quod autem ex ſeipſo lucem nõ habet, id certe lucis cõtrarium eſt, & tenebrarum nomine nõ iniuria uocitatur: nec ueriſimile ſolũ, uerumetiã neceſſarium eſt, ut creatura tenebræ, filius uero dei qui in tenebris lucet, lux & ſit, & uideatur. Nã ſi natura creaturarum filiũ dei, ut lucẽ accipit: nõ eſt dubiũ quin & ipſa tanq; tenebræ accipiat, & filius dei tanq; lux in tenebris in illa luceat, quãuis tenebræ filiũ dei nõ cognouerũt. Hoc emm (ut puto) ſignificat, & tenebræ eam nõ comprehenderũt Quanquã enim omnia uerbũ dei illuminat, quæ naturam habẽt lucis ſuſceptibilem, ignoratur tamen à tenebris. Rationalis enim creatura quæ in terris eſt, creatore ignorato, qui eſt fons ſapiẽtiæ, intellectus origo, prudentiæ radix, creaturas coluit: & tamen dei miſericordia factum eſt, ut lucẽ ac intelligẽdi uim productioni ſuæ ad eſſe concurrentem, ſibiq; inſitam, nõ amiſerit. Hinc etiam notandũ diligentiſſime rurſus eſt, nulla ratione filium dei creatũ, factumq; intelligi poſſe: ſed longe à natura creaturæ ſemotũ, aliud eſſe penitus quàm creaturã, tantumq; abeſſe, ut creatura ſit, ut quẽadmodum lux ad tenebras ſe habet (contraria enim tenebrarũ eſt) ſic ultra omnẽ comparationem naturam creaturæ, filius dei excedit. Fuit homo miſſus à deo. Quũ multa iam de dei uerbo, quibus de natura dei patris filius oſtenditur, nobis Euãgeliſta expoſuerit, nunc ad legẽtium fidem grauiſſimo teſte utitur. Nam quoniam per Moſen Deutero. 19.
dictum diuinitus eſt, in triũ ore aut duorum omne uerbum ſtare: magnæ autoritatis

C ſibi teſtem adiungit. Hoc enim putauit oportere ſibi ſoli mirabilia, ultraq; hominem narranti, fidem auditorũ exigere, ac quaſi debitam expoſcere. Sed quũ ipſe teſtetur, quia in principio erat uerbũ, & deus erat uerbum, & erat in principio apud deum: & quia omnia per ipſum facta ſunt: & quia erat in rebus creatis ut uita: & quia uita lux erat hominum, quibus omnibus natura deum, filium eſſe oſtendit: grauiſſimo Baptiſtæ quoque utitur teſtimonio, præparate uiam domini, clamãtis, rectas facite ſemitas dei noſtri. Nõ enim poteſt deus non eſſe uerus, cui dominationis dignitas ſecundũ naturã ineſt. Nam etſi multi gratia dij, ſi multi domini nuncupantur, unus tamen cum patre atq; ſpiritu filius uere deus eſt, unus uere dominus. Nec præter eũ proprie atq; uere deus quiſquam, aut dominus eſt: unus enim, Paulus inquit, deus pater, & unus dominus Ieſus Chriſtus. Digna ergo ſanctorum uirorum dualitas, quum propter auctoritatem legis, tum propter ſanctimoniam claritatem'que perſonarum, fide auditorum omnino eſt. Laudibus deinde ſuis ſilentio traditis, ne quis dicat: Tu de teipſo loqueris, Baptiſtæ laudes nõ omiſit: ſed à deo ipſum iuſſum fuiſſe, nec ultro ad teſtandũ acceſſiſſe, ſed diuinæ uoluntati miniſtraſſe affirmat. Fuit enim (inquit) homo miſſus à deo. Aduertendũ certe diligẽter arbitror, quomodo idonea, ſecura, tutaq;, ac rerũ naturæ accõmodata utitur oratione. Nam quũ de uerbo dei diceret, erat, conſequenter ſubiunxit, ut & æternitatem eius oſtenderet, & ultra omne temporis principium eſſe creatorem, nõ creaturam eſſe ſignificaret. Quomodo eñ quod ſemper eſt, ad eſſe ex nihilo productũ intelligetur? de beato uero Baptiſta, cõgrue nimiũ, ut de mortali homine atq; creato, fuit, exclamat. Nec iſto ſolo cõtentus tutiſſime adiecit, homo, temeritatem nonnullorũ euertens. Iam enim rumores fuerunt nõ natura hominem, ſed de numero ſanctorum angelorũ Baptiſtam fuiſſe, ac humano corpore uſum prædicaſſe: quod inde affirmabant, quia dictũ eſt: Ecce ego mitto angelum meũ ante faciem tuã, D qui præparabit uiam tuã ante te. Ignorãtes uidelicet nomen angeli, miniſterium magis, quàm ſubſtantiam ſignificare. Sic enim alium ſuper alium ad beatum Iob angelos cucurriſſe legimus, calamitates nouas ſibi atq; inauditas nunciantes. Beatus etiã Paulus tale quid de ſanctis angelis determinat. Nónne (inquit) oñes ſunt adminiſtratorij ſpíritus in miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatẽ capiant ſalutis? Angelus igitur beatus Baptiſta nuncupatus eſt: non quia natura angelus eſſet, ſed quia ad nunciandũ, clamandumq; uenit, præparandam eſſe domini uiam. A deo autẽ miſſus fuit, ne quid deo qui miſit, alienum nunciaſſe illũ exiſtimes: uerum eñ eſt teſtimoniũ eius, qui quæ à deo didicit (id eñ à deo miſſum eſſe ſignificat) ea prædicauit. Sic & Paulus per Ieſum Chriſtũ ſe miſſum eſſe affirmans: nõ ab alio, ſed Ieſu Chriſto, qui miſit reuelante, uirtutem ſe myſterij didiciſſe oſtendit. Sequitur enim omnino, ut qui ad prædicandũ, nunciandumq; aliquid à deo miſſus eſt, is à deo ipſo quæ dicenda ſunt, didicerit. Erat aũt (inqt) homni nomen Ioannes. Nomine ipſo miſſum à deo nunciũ, ut magnam ſibi oratio fidem acquirat, notũ facere uoluit. Sic enim angelus Gabriel, qui coràm deo (ut ipſe dixit) aſſiſtit, filiũ Zachariæ annuncians, cæteris adiunxit: Ioannes, dicens, erit nomen eius: nec aliud ſcilicet cẽq; quod diuinitus accepit, naſcituro nomen puero indidit. Quanto igitur honore dignum, quanta pollere autoritate illum arbitramur, qui uel anteq; in utero cõciperetur, nomen à deo cõſequutus eſt. His de cauſis, nominis modo neceſſariò meminit. Verũ quoniam in teſtimoniũ miſſum fuiſſe affirmauit, ac ut omnes per ipſum crederẽt, adiecit: illò temeritatis nonnulli proruperũt, ut obijcere nõ dubitarent: quur ergo uniuerſi diuinitus miſſo nõ crediderũt? aut quomodo dei nuncius omnibus nõ perſuaſit? nõ culpa Ioannis, ſed audientium duritie id factũ eſt. Nam quoniam ſuæ poteſtatis eſt unuſquiſq;, prauitate animi multi qui Ioannem audierunt, nõ crediderũt, de quibus illud propheticũ dicẽdum eſt: Qui audit, audiat: & qui non credit, nõ credat. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Singularẽ atq; præcipuam uirtutem iſta dictio, hic, ſignificare mihi uide-

Eſa. 40.

1. Corin. 8.

Malach. 3.

Iob 1.

Hebr. 1.

Gala. 1.

Luce 1.

Ezech. 3.

A hi uidetur. Hic enim, inquit, qui miſſus à deo fuit, qui excellentia ſuæ uirtutis cõmouit Iudæam, qui prophetarum uoce uẽturus ſcribebatur, de quo Eſaías, uox clamãtis in deſerto, prædixit. Quẽ Pſalmiſta lucernam Chriſto præparatam nominauit. Hic inquam, in teſtimonium uenit, ut teſtimoniũ perhiberet de lumine, de uerbo uidelicet ac filio dei: unum enim uerbũ dei, & ipſum ſolummodo ſecundũ naturam lumen eſſe oſtendit. Quomodo igitur ſi ipſum proprie lumen eſt, luminis autem particeps omnis creatura, creatura erit? aut quomodo ſi omnem creaturam excedit, in actu lumen oẽs illuminans, de lumine, id eſt de deo patre genitus nõ eſt? quod ſi de deo genitus nõ factus eſt, ſicuti certe eſt, quomodo uere deus & patri cõſubſtantialis nõ eſt? *Eſaiæ 40.* *Pſal. 131.*

* Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.] Vrbes cõtemp ſit, &
* eremũ habitare uoluit diuinus ille Baptiſta, tantoq; uirtutũ excelluit numero, ut quũ ad ſummam iam humanæ iuſtitiæ peruenĩſſet, maximam de ſe admirationem nõ iniuria hominibus cõcitauerit. Vnde factum eſt, ut nonnulli Chriſtũ fuiſſe putauerint, ac ideo interrogatus etiam fuiſſe ſcribit, an eſſet Chriſtus. Quod Euãgeliſta nequaquã ignorans, ut & hunc errorem radicitus euellat, & autoritatẽ eius quanta eſſet, oſtendat, neceſſariò ſubiunxit: non erat ille lux. Quomodo enim magnus ille non fuit, aut quomodo autoritati eius credendũ non erat, qui tanto cumulo uirtutis præfulſit, ut lux ipſa à nonnullis eſſe crederetur? Non erat igitur (inquit) ille lux, ſed ad teſtimonium luminis miſſus: luminis autem, lucisq; nomen idcirco adiectione ſemper articuli protulit, ut unam eſſe natura ueram lucem oſtendat. Nam quamuis & beatus ille Baptiſta, & uiri ſancti omnes, lux eſſe à ſcriptura dicuntur (Vos eĩm lux mundi eſtis, ſaluator inquit: & de Baptiſta rurſus ſcribitur: Paraui lucernã Chriſto meo. &: Ille erat lucerna ardẽs & lucens) non ignoramus tamen unde gratiam, largitionem q; luminis conſequuti ſunt. Non eĩm propria ſancti luce illuminanť, nec propriũ lucerna poſſideat lumen: ſed illuminatione ueritatis ſplendẽtes, quaſi luminaria mũdi ſunt uitæ uer
B ba retinẽtes. Vita uero cuius uerba retinentes lux efficiuntur, nulla profecto alia eſt, q; ille qui dicit: Ego ſum uita. Vita igtur uere lux eſt, cuius participatione non conſequutione naturæ, cætera lux eſſe profecto uidentur. *Luce 3.* *Ioan. 1.* *τὸ φῶς* *Matth. 5.* *Pſal. 131.* *Ioan. 5.* *Ioan. 14.*

Quod lux uera filius eſt, creatura uero non lux, ſed lucis particeps. CAP. VIII.

* RAt lux uera.] Apertius modo ueram lucem, à creaturis quæ lux non ſunt, Euangeliſta diſſe parat. Illa enim natura lux eſt, iſtæ per gratiam: iſtæ participant, illa participatur. Indigent iſtæ luce, illa indigẽtibus ſeipſam largit. Nihil ergo præter illam uera lux eſt, nec quicquã aliud propria uirtute atq; natura fructũ luminis ædere poteſt. Sed quemadmodũ ex nihilo producta ſunt, ſic à tenebris ſplẽdore ueri luminis accepto, & participatione illius illuſtrata, imitatione quadam in lucem tranſeunt: Ita dei quidem uerbum ſubſtantialiter, non participatione quæ per gratiam fit, nec per accidens lux eſt. Creatura uero nõ ſic, ſed accipit quod non habet. Illuminatur ut tenebræ, deforis gratiam acquirit, largitoris miſericordia huiuſmodi dignitatem conſequit. Quare filius quidem dei, lux uera eſt: creatura uero eius illuminatione per gratiã lux eſt. Quũ igitur tanta inter lucem & lucem differẽtia ſit, quomodo nõ inſanire uidebunť, qui parũ, ut mihi uidetur, attendẽtes, impie creatorem creaturis connumerant? præſertim quum undiq; diligẽter cõſideranti, pietatis ueritas emergat, nullo uidelicet pacto creaturis filiũ dei poſſe cõnumerari, quod ex ſequẽtibus latius patet. Nã ſi filius, quia gloriæ dei patris ſplẽdor eſt, idcirco uera lux eſt, nõ erit profecto creatura: nã aliter creatura quoq; gloria dei patris erit, poteritq; illud eſſe ſecundũ naturã, q̃d dei filius eſt. Præterea ſi creatura, uera poteſt lux eſſe; quamobrẽ id de ſolo filio dicitur, quũ æqualiter ſicut filius uera lux creatura poſſit appellari? ſed proprie atq; uere ſubſtantia filij lux eſt, creatura uero minime; quomodo igitur creatura filius erit? Ad hæc permultum *Hebr. 1.*

C intereſſe neceſſe eſt inter ueram lucẽ & non ueram. Aliud ergo eſt filius dei, qui uera lux eſt, aliud creatura. Accedit, quod non poſſit reddi ratio, quare filius dei illuminat omnem hominẽ uenientem in hũc mundũ, ſi creatura quoq; lux uera eſt. Fruſtra enim illuminari per filiũ diceretur, ſi per ſe ſubſtãtialiter lucẽ haberet. Sed filius quidem dei nos illuminat, nos autẽ ab eo illuminamur: non ſunt ergo ſecundũ ſubſtantiam affinia filius dei & creatura, quẽadmodum nec participans & participatũ. Adde, quod ſi uera lux etiã creatura ſit, inanis quidem eſſet Pſalmiſta, dicẽs: Accedite ad eum, & illuminamini. Quod eñ uera lux eſt, nũquam participatione alterius lux fiet: quum ſplendore alterius non illuſtretur, ſed perfecte ſua natura luceat. Videmus autem falſum hoc eſſe: nõ eñ dubitamus luce humanũ genus egere, nec Pſalmiſtã mentiri putamus, quum ad uerbũ dei magna clamitet uoce: Quoniam tu illumínas lucernam meã domine, deus meus illumina tenebras meas. Non ergo ſumus nos uera lux, ſed alieni naturaliter à uera luce, qui filius dei eſt, participatione illuſtramur. Quod ſi lucerna mẽs humana nuncupata eſt, quum dicitur: Quoniam tu illumínas lucernam meam domine, quomodo erimus uera nos lux? deforis eñ lucernæ lumen concedítur: ſi etiam tenebras noſtras ſolus illuſtrat unigenitus, quomodo non ſolus uera lux eſt, nos uero tenebræ? quod ſi ita eſt, ſicuti certe eſt, quomodo uerbum dei qui creaturas tantũ excedit creatura erit? Ad hæc, ſi creatura uera lux eſſet, ac homo etiam, qui creaturæ nõ contemnenda pars eſt: quibuſnam deus pater promiſit, dicẽs: Et oriétur uobis timẽtibus nomen meũ ſol iuſtitiæ? Non enim illuſtrante ſole uera lux indiget, ſed ut uere indigẽtibus deus pater ſolem nobis, ut pollicitus eſt, dedit quo illuminati ſumus. Aliud ergo natura uera lux eſt, quæ indigẽtes luce illuſtrat: aliud creatura quæ illuſtratur. Præterea ſi creatura & nos, ut creati lux uera ſumus: quur ad deũ magna uoce ſancti cõclamant: Emitte lucem tuam, & ueritatẽ tuam? Nam ſi nõ indiget illumínante creatura, ut uera lux: quur fruſtra uocabant nullo ad hoc indigẽtes? ſed nõ fuerunt amentes ſanctiſſimi illi uiri, qui illuminari petebant, quibuſq; rurſus ipſe

D deus pater luce indigentibus filiũ miſit: nõ eſt igitur creatura filius. Accedit, quod aperte uidemus creaturam luce indigere: nõ eſt ergo ipſa lux uera, ſed unigenitus filius, qui eam illumínat, quæ per ſeipſam accedere ad lucem nõ poteſt. Ad hæc, quũ uerè ac naturaliter lux minime obtenebret, ſi creatura etiam uera lux eſt: quamobrẽ de filio ſcribitur: Et tenebræ ipſum non cõprehenderũt. De hominibus autem apud Paulum dicitur: In quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infideliũ, quibus ipſe quoq; ſaluator ait: Donec lucem habetis, ambulate in luce, ne tenebræ uos comprehendant. Hæc dicta nõ eſſent, niſi tenebris humanũ genus eſſet inuolutũ. Quomodo igitur affinia ſunt natura unigenitus & creatura, quũ unigenitus immutabilis ſit, creatura uero mutabilis? Nõ enim natura inſitũ habet lumen creatura, quũ poſſit à tenebris cõprehendi. Præterea quomodo ſi lux uera hominibus natura ineſt, ad deũ clamamus: In lumine tuo uidebimus lumen? Lumen eñ ipſum uerũ, alio lumine illumínari nõ poteſt. Non ſumus ergo natura & ſubſtantia filio dei coniũcti. Inſuper hoc eſt iudiciũ in Euangelio, inquit ſaluator: quia lux uenit in hunc mundũ, & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem, quod dicitur, quia perperam operabantur. Omnis eñ qui prauа facit, odit lucẽ. Quomodo igitur, ſi creatura etiam lux uera eſt, ad illuminandũ eam uenit filius dei, quæ lucẽ odit? aut quomodo, ſi lux uera eſt, ad lucem uenire negatur? quũ quæ natura inſunt, unà cum natura durent: quæ uero uoluntate adhibent, facillime (mutata uoluntate) cõmutentur: rationalis enim homo nõ uolũtate, ſed natura eſt. Quare dũ homo ſit, id ſibi neceſſariò inerit: prauus aũt, aut probus electione atq; iudicio eſt: ac ideo poteſtatis eius æqualiter eſt, utrum uelit præponere. Si ergo creatura uerè, id eſt naturaliter atq; ſubſtantialiter lux eſt, quomodo ad lucem nõ uenit, aut quomodo tenebras nõ odit? Manifeſtũ igitur eſt, quia uerè ac naturaliter ipſa lux nõ eſt, ſed poteſtate libertatis ſuæ, modò meliora, modò peiora perſequitur.

Pſal. 33. Malach. 4. Pſal. 42. 2. Corinth. 4. Ioan. 12. Pſal. 35. Ioan. 8. Ioan. 3.

A ſequitur. Aut igitur ſupernaturalia bona ineſſe naturaliter filio apertius negent, ut tanquam maioris impietatis rei ab omnibus audiant: Diſperdat dominus uniuerſa la *Pſal.11.*
bia doloſa, & linguam magniloquam: aut ſi firmiter credunt ſubſtantialiter filio ſupernaturalia bona ineſſe, nolint ei creaturam ſecundū naturā coniungere. Ad hæc, ſi creatura etiam uera lux eſt, quomodo ſaluator inquit: Ego ſum lux mūdi: aut quo- *Ioan.8.*
modo patiuntur, quaſi ueram hanc uocem ſaluatoris audire? Sed ueritas eſt ſaluator noſter, & falſa dicere non poteſt. Dicit autem mundi ſe lucem eſſe, quare habitudine quadam ad ipſum, creatura & eſt, & dicitur lux: nō ergo eiuſdem eſt cum ipſo naturæ. Præterea, ſi quū lux uera filius ſit, etiam creatura ſimiliter eſt: quid reſpondebimus Petro nobis ſcribenti: Vos autem eſtis genus electum, regale ſecerdotiū, gens *1.Pet.2.*
ſancta, populus acquiſitionis, ut uirtutes eius annuncietis, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum? Si enim lux ipſi naturaliter ac uerè ſumus, quomodo uocati quaſi à tenebris ad lucē ſumus, qui nunquam in tenebris fuimus? Sumus autē uocati ad lucem: proprie igitur atq; uere lux filius eſt, qui ad ſe uocat: creatura uero luce participans, ſubſtantialiter illi nullo modo coniungitur. Inſuper quū Pſalmiſta dicat: Signatū eſt ſuper nos lumen uultus tui domine: quém nam uultū dei patris in- *Pſal 4.*
telligit, cuius lumen ſuper nos ſignatū eſt? An patet omnibus, quia unigenitus dei filius, uultus patris appellatur, incōmutabilis illa imago, qui de ſe dicit: Qui uidet me, *Ioan.14.*
uidet patrem: is in nobis ſignatus eſt. Nam conformes ſibi nos faciens, & illuminationem ſui ſpiritus, quaſi diuinam imaginē in credentibus imprimens, deos, deiq; filios per gratiā reddit: quomodo igitur in nobis ſignata lux eſt, ſi uera etiam nos lux ſumus? Nō enim in lumine lumen, ſed in tenebris lucet. Ad hæc, lumen eſſe ortum iuſto, apud Pſalmiſtam canitur. Si ergo habenti atq; nō indigenti oritur, fruſtra id fit: *Pſal.96.*
ſin autē ut non habenti, quod neceſſariò reliquum eſt, ſolus unigenitus lux erit. Quæ
B uero luce participat creatura, idcirco quia participat, conſubſtantialis eſſe filio dei nō poteſt. Præterea apud eundem Pſalmiſtā canitur: Non enim in gladio ſuo poſſedent terram, & brachiū eorum non ſaluabit eos: ſed dextera tua, & brachium tuū, & *Pſal.43.*
illuminatio uultus tui: illuminationē certe uultus dei patris, hic rurſus nominat reuelationem filij per ſpiritum, & ductionem quaſi manu ad ſingulas res factam. Sic eū ab auaritia Aegyptiorum Iudæos liberauit. Quur ergo ſi lux, natura creaturæ inſita eſt, propria luce liberati non ſunt: ſed quaſi carentes lumine, non neceſſariò illuminantur? ſed negari non poteſt, indigētibus dei filius illuxiſſe. Ipſe igitur uera lux eſt, & per gratiā ab eo creatura lucē conſequitur, quare illi conſubſtantialis non eſt. Itē Pſalmiſta: Beatus (ait) populus, qui ſcit iubilationē, in lumine uultus tui ambulabūt. *Pſal.88.*
Quur ergo in ſua luce non ambulant, aut quur ab alio lumen quærentes, uix ſalutem conſequuntur? ſed neminem dubitaturū puto, filium dei creaturis illuminationē largiri, quam quum acceperint, ſaluantur: quomodo ergo eiuſdē erit ſubſtantiæ unigenitus, & quæ ab eo facta ſunt? Miſit præterea in tenebris lumen rectis, ait. Quomo *Pſal.111.*
do autē rectus homo in tenebris eſt, ſi, quemadmodū filius, ita etiam lux creatura uera eſt? Si uero rectis lumen, quaſi non habentibus mittitur: quid opus nobis pluribus uerbis eſt? quum ipſa rerū natura, magna clamitet uoce, nec perfectū & imperfectū ſecundum naturam, nec indigens atq; propter plenitudinem ſuā largiens, eiuſdē eſſe ſubſtantiæ. Illuminare (inquit) illuminare Hieruſalē: uenit eū lux tua, & gloria do- *Eſa.60.*
mini ſuper te orta eſt. Sed ſi creaturarū natura per ſeipſam, id eſt, natura ſui, ut unigenitus, lux uera eſt, quid opus eſt, ut lumen accedat, quo Hieruſalē illuminetur? ſed illuminatur per gratiam. Qui ergo eam illuminat, is ſolus lux uera eſt, atq; ideo ſuper eam eſt natura atq; ſubſtantia. Ecce dedi te (inquit) in teſtamentum generis, in lucē *Eſa.42.*
gentiū. Quomodo igit rationalis hæc & mortalis natura, ſi ipſa uera lux eſt, lumine ita indiguit, ut nunc tanquam non habenti, ſuum deus filiū ei præbuerit? Et nunc, inquit: domus Iacob, uenite ambulemus in lumine domini. Quare ſuo lumine non *Eſa.2.*

Ioan. 8. C ambulant, ſed unigeniti luce tanquam lumine carentes proficiſcuntur? Ego ſum lux mundi, ſaluator inquit. Qui me ſequitur non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Quur etiam creatura, ſi ipſa quoq; uere lux eſt, huiuſmodi uocem emittere non poteſt? ipſa ergo, quoniam dicere ſimilia horreat, nullam aliam præter filiũ Ioan. 12. ueram eſſe lucem aptiſſime clamitat. Quouſq; lucem habetis, ſaluator inquit, credite in lucem, ut filij lucis ſitis. An futurum erat, ſi non crederent, ut natura inſitam lucem amitterent? Et quo nam pacto id fieri unquam poſſet? Priuationes enim ex deſidia in ijs rebus fieri nequeunt, quæ ita ſubſtantialiter inſunt, ut abeſſe non poſſint abſq; ſubiecti corruptione: ſed in ijs quæ uoluntate acquirunt, & quæ corrupta ſubſtantiã non corrumpunt: ut uerbi cauſa: Rationalis homo natura eſt: electione gubernator, æger per accidẽs. Irrationalis igitur nullo fieri caſu unq; poterit: gubernandi autẽ peritiam deſidia facile amittet, & ægrotationis accidens curatione depellet: ita quæ ſubſtantialiter radices in natura egerunt, abſq; ſubiecti corruptione nõ corrumpuntur. Quomodo igitur, qui credere in lucem recuſant, lucem amittunt, ſi lux ipſi uere, id eſt ſubſtantialiter ſunt? Aut quomodo lucis filij fiunt credentes? Nam ſi ipſi lux ſunt, ſuiipſorum filij efficiẽtur. Quid erit ergo præmium fidei? nullum profecto. Sui enim ipſorum filij, etiam fidem recuſantes, poterunt eſſe. Solum ergo dei uerbũ lucem ueram dicemus, creaturam uero longe alterius naturæ confitebimur. Simi- Ibidem. liter ex illo Euangelico ratiocinari licet: Adhuc modico tẽpore lumen in uobis eſt, ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ uos comprehendant: lux enim uera & naturaliter nunquam à tenebris comprehendetur. Et ex illo apud Ioannem in epi- 1. Ioan. 2. ſtola, qui dicit ſe eſſe in lumine, ſi fratrẽ ſuum oderit, adhuc in tenebris eſt. Electione igitur luci adhæremus, & uoluntate magis quàm ſubſtantia, lumen rationalis accipit D creatura. Quod ita eſſe oſtenditur: quia quum fratrem odio perſequeris, adhuc in tenebris es: unigenitus autem non electione, ſed ſecundum ſubſtantiam lux dicitur: Ibidem. quare ſuper omnẽ creaturam eſſe demonſtratur. Poſtremo, qui fratrem diligit ſuũ, is in luce (inquit) manet: ita charitas lucem creaturæ accommodat, lux autem unigenitus eſt. Quare longe aliud eſt, quàm ea in quibus propter charitatem inhabitat.

Quod non ante corpus anima hominis, nec propter præcedentia peccata in corpus delabitur, ut nonnulli falſò prædicant. CAPVT IX.

" " Væ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat.] Rectiſſime atq; tutiſſime beatus Euangeliſta non ſolũ ipſam ueram lucem unigenitum nobis eſſe declarauit, ſed ſtatim demonſtrationem quoq; adiunxit: illam (clamans) ueram lucem affirmo, quæ illu- Cauillatio. minat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Nónne igitur dicet quiſpiam, qui ſcripturarum peritiam habeat, etiã angeli mentẽ humanam illu- Act. 10. minãt: Per quem ergo Cornelius didicit baptizari ſe oportere, ſi ſalutem uellet ac- Iudic. 13. quirere? Manue uero ille, nónne uoce angeli futura docebat? Sed Zacharias quoq; Zach. 1. propheta non cælauit id, dicẽs: Et dixit angelus qui loquit in me, ego hæc ſibi oſtendam. Deinde cognitionem rerum occultarum ab angelis in animum ſuum infundi Zach. 2. oſtendens: Ecce (inquit) angelus, qui loquebat in me, ſtabat, & alius angelus ingrediebatur in occurſum eius, & dixit ad eum: Curre, & loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſq; muro habitabitur Hieruſalem, præ multitudine hominum & iumentorum. Similiter etiam Daniel ab angelo uiſionũ ſignificationes diſcebat. dicit enim: Et factum eſt quum uiderem ego Daniel uiſionem, & quærerem intelligentiã: ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies uiri, & audiui uocem uiri interrogantis, & uocauit & dixit: Gabriel fac intelligere iſtum uiſionem. Nec ſolum angeli, uerumetiam Act. 8. homo hominem illuminat. Probus eñ eunuchus ille prophetiã de domino nõ intelligẽs, à Philippo didicit. Et doctores tam fidei, quàm diſciplinæ uitæ, innumeri penè fuerunt

A fuerunt, quibus orbis terrarum inſtitutus eſt. Sed quur hæc tam multa nobis congeruntur, quum diuina poſſit hoc autoritate comprobari? Vos enim, ait ſaluator apoſtolis dicens, Lux mundi eſtis. *Matth. 5.* Ad hæc reſpondentes dicimus, nihil eſſe in creaturis, quod ſimplex ſit atq; incompoſitum, ſed omnia compoſitione certe conſtare. *Diluitio.* Quemadmodum igitur creatura, quæ doctiorem, ſapientioremq; alium reddit, non eſt ipſa ſapientia, ſed ſapientiæ quæ ineſt ſibi miniſtra: in ſapientia enim ſapiens ſapit. Et qui alios docet, non eſt ipſa doctrina, ſed doctrinæ miniſter per quam doctus eſt. Sic qui alios illuminat, non eſt ipſe proprie lux, ſed luminis quod in eo eſt miniſter, in alios per doctrinam ipſum diffundens, communeq; faciens quod acceperat bonũ: idcirco ad apoſtolos dictum eſt: Gratis accepiſtis, gratis date. Quicquid enim habuerunt, diuinitus illud conſequuti fuerunt. *Matth. 10.* Nulla enim creatura proprio quodam bono gloriari poteſt, nec ſanctorum quidem angelorum natura: ſed omnia à deo à non eſſe ad eſſe uocata, non aliunde quoq; quàm à deo naturam qua bene ſunt conſequuntur: quum nihil in creatura ſubſtantialiter ſit, quod à creatore dono non defluat, quodq; in creatoris gratia radicem non habeat. Quum igitur in compoſitione omnis creatura inueniatur, nulla lux in ea eſt proprie atq; ſimpliciter, id eſt, ſine aliqua compoſitione: ſed participatione lucem habet, nõ aliter quàm alia bona etiam lucem à deo accipiens. Lux autẽ uera eſt, quæ illuminat non illuminata. Ea unigenitus eſt dei filius, qui natura ſimplex eſt, id eſt, longe ab omni compoſitione ut deus conſtitutus. Sed *Obiectio.* obijciet quiſpiam: Si ſancti non ſunt lux ſecundum naturam, quamobrem non luminis participes, ſed lumen ſaluator eos appellauit? Aut quomodo non eiuſdem naturæ cum eo eſt creatura, ſi lux, quemadmodum ipſe nuncupatur? Vos enim (inquit) eſtis *Matth. 5.* lux mundi. Sed non uident, qui hæc aduerſus ſeipſos excogitant, quod etiam dij & *Solutio.* filij dei apud ſcripturas, omnes appellantur, ſecundum illud: Ego dixi, dij eſtis et filij *Pſal. 81.*
B excelſi omnes. Negabimúsne igitur propter hæc uerba id quod ſumus? & deos, & filios dei ita nos putauimus, ut uerbo & uere filio dei à deitate, coniunctioneq; patris depulſo, loco illius patri aſſidere uelimus, & gratiã qua honorati ſumus in filios adoptati, in materiã impietatis uertemus? Procul abſit à nobis hæc cogitatio: filiũ enim dei uere deum colimus, & nos ita cognoſcimus, ut adoptione filios & deos, non natura, ſed gratia factos non ignoremus. Sic igitur etiam lucem eſſe ſanctos fatemur: & illud addimus quod rationalis quidem creatura omnis illuminata illuminat, traditioneq; à mente ſua in mentem alterius doctrinam transfundit. Quam quidem illuminationem diſcẽdi uim potius, quàm reuelationem nominamus. Dei autem uerbum omnem hominem uenientem in hunc mundum, non docendo ut homines, aut forſan angeli, ſed potius creando ut deus, unicuiq; ſemen ſapientiæ, id eſt, pietatis atque intelligendi radices inſerit. Et hoc modo rationalem efficit creaturam, naturæ ſuæ participem faciens, & ineffabilis ſui ſplendoris quaſi lucidos uapores eo modo quẽ ſolus nouit, in mentem hominis immittens: propterea noſter pater Adam non tempore (quemadmodum nos) prudentiam didicit: ſed ſtatim à ſui creatione perfecte ſapiens fuit, datum ſibi diuinitus lumen adhuc conſeruans, naturæq; dignitatem integram retinens. Filius igitur dei, creatiue (ut ita dicam) illuminat: lux enim ipſe uere eſt, creatura uero participatione luminis ſplendet, atq; ideo etiã ipſe lux appellatur, ſuper naturam ſuã glorificantis dei gratia, & uarijs donorum honoribus coronantis aſcendẽs: ita ut in medium prodire tanquam ſummis coronati honoribus magnifice poſſimus. Quare magna uoce gratias agẽtes, illud dicamus: Benedic anima mea do- *Pſal. 102.* minum, & noli obliuiſci omnes retributiones eius, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu uitã tuam, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus, qui replet in bonis deſiderium tuũ. Miſericors enim uere dominus eſt, qui creaturã paruam atq; abiectam ſecundum naturam, magnam atq; mirabilem ſua efficit bonitate: qui etiam nos bonis abunde atque

C cumuloſe ſuis decorauit, adeò ut etiam deos & lucem nominet. Deinde quoniam dixit: Quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: quoniam uocabulum hoc, uenientem, tam homini, quàm luci, græcæ linguæ conſuetudine accommodari poteſt, ne ambiguum fieret, utrum uenientem hominem in mundum illuminet, accuratiſſime quaſi ſua exponens uerba, de luce ſubijcit: Quia ipſa in mundo erat: ita uenientem in hunc mundum, non lucem, ſed hominem intelligamus, qui à nihilo ad eſſe producitur. Locus enim quaſi quidam creaturarum confingitur ipſum nihil, à quo modo quodam profectæ, locum (ut ita dicam) eſſendi acquirunt. Accommodatius ergo, atq; decentius de natura hominis dici poteſt, quod à primo ſtatim creationis tempore illuminata, unà cum eſſe uim etiam intelligendi ab unigenita luce, quæ in mundo eſt adipiſcitur, quæ ineffabili dignitatis uirtute omnia replet: cum angelis eſt in cœlo, non derelinquit terreſtres, inferis adeſt, nihil penitus ſui unquam uacuum deſerit. Cuius rei miraculo cõmotus Pſalmiſta, nõ dubitauit clamare: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlũ, tu illuc es: ſi deſcendero ad infernum, ades: ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Omnia enim loca, & omnem creaturam diuina profecto manus tenet, continẽs conſeruansq; in eſſe quæ facta ſunt: uitã infundens ijs quæ uita indigent, & intellectualem lucẽ ſuſceptibilibus immittens, nec in loco eſt, nec tranſeundi tranſgrediendiq; motum patit. Corporum enim hæc proprietas eſt, deus autẽ omnia (ut diximus) replet. Sed quid dicis, quiſpiam obijciet, quum ipſe ſaluator dixiſſe inueniatur: Ego lux in mundũ uenì, quum etiam Pſalmiſta orat, dicens: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam: manifeſte nanq; uenìſſe in hunc ſe mundum filius dicit: quare non erat in hoc mundo antequàm uenìſſet: mitti etiam orat propheta, non eum qui aderat, ſed eum profecto, qui aberat. Nos autem idoneo hic uſum uerbo, & commode loquutum Euangeliſtam aſſerimus, quũ filium dei naturaliter uitam, ſubſtantialiter lucem, nõ circumſcriptibilem loco, non menſurabilem ſpatijs, nulla quantitate retentum, non tranſeuntem de loco in locum, ſed ubiq; ſemper præſentẽ, in mundo eſſe affirmauerit. Venìſſe igitur in mundum, quamuis in eo præſens ſemper ſit, dicitur incarnationis myſterio: uiſus enim eſt in terra, & ueluti homo cum hominibus conuerſatus eſt, manifeſtiorem nobis præſentiam ſuam in mundo efficiens. Nam qui olim ſolo intellectu adeſſe uidebatur, ipſis poſtea corporeis oculis cernebatur, rudiorem (ut ſic dixerim) pietatis cognitionem ſenſibiliter nobis immittens, & ſignis atq; miraculis cognitus: & hoc modo ipſum ad illuminandum mundum emitti propheta orabat. Ad hæc illud etiam dicendum cenſeo, quod multo uelocior mens quàm oratio eſt, & ingenij motus lingua multo acutior. Quare quantum humanis uiribus licet, ingenij acumine ſublimitatem diuinarum rerum ſpeculemur: loquamur autem oratione hominum, quoniam aliter quæ cogitamus, nullo modo efferre poſſumus: ac quoniam lingua longe abeſt ad exprimendam ueritatem, Paulum imitemur, qui quũ fuerit myſteriorum ſaluatoris receptaculum, uerbum à deo petebat in apertione oris ſui. Nihil ergo dignitati unigeniti detrahit noſtræ orationis anguſtia: ſed intelligũtur quidem omnia, quæ de ipſo dicunt, decenter: uerbis autẽ tam ab ipſo ſaluatore ad nos, quàm à ſanctis de ipſo iuxta humanæ naturæ menſuram humilius proferuntur. Verum, quoniam non lucem uenire in mundum, ſed hominem intelligendũ eſſe aſſeruimus, non grauabimur friuolas cordis hominum cogitationes refutare. Hac enim autoritate ſcripturæ nonnulli non ab ore domini, ſed à corde ſuo eructantes, ſic abutunt, ut ante corpora humana in beata uita fuiſſe animas in cœlo contendãt: & has, quamuis perfectiore bono fruebantur, tamen ſaturitate melioris ſtatus, turpi cogitatione alterius uitæ cupiditate ad peiora eſſe delapſas. Depulit enim eas ídipſum moleſte ferens creator, & corporibus quaſi in quadam ſpelunca uel carcere incluſit, ut inflammatæ cupiditates

Obiectio. *Ioan.12.* *Pſal.42.*

Solutio.

Baruch 3.

Coloſ.4.

Hæreticorum impietas.

A cupiditates earum extinguerentur: uoluit enim (aiunt) creator, ut periculo animæ di-
scerent, quàm amarum sit, quantiq; doloris plenum, bonum contemnere, ac ad peio-
ra declinare. Hæc partim hinc (ut diximus) confirmare conantur: quia omnem ho
minem uenientem in hunc mundum illuminari dictum est. Partim alios quoq; locos
scripturarum male intelligentes adducunt, ac maxime illum: Priusquàm humiliarer, *Psal.118.*
ego deliqui. Ecce, inquiunt, antequàm humiliatus sit, id est, antequàm corpori ani-
mus connexus fuerit, deliquisse fatetur, atq; ideo iure humiliatum fuisse mortali cor-
pori coniunctum. Mortale nanq; corpus est, imò uero mors ipsa, ut Paulus ostẽdit,
dicens: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Si ergo, inquiunt, deprimit ani- *Rom.7.*
ma, humilioriq; fit in mundum ueniens, quia deliquit antequàm deprimeretur, & cor
pori coniungeretur, patet ipsam ante corpus profecto esse. Præterea si in mundũ
hunc aliunde uenit, fuit ergo antequàm corpori cõnecteretur. Hæc aduersus uera
ecclesiæ dogmata dicentes, ac simpliciores huiusmodi nugis decipientes, uere ita in-
crepabuntur: Væ qui prophetatis à corde uestro. Prodigia enim quædam, quasi pro *Hierc.13.*
phetias à corde suo fingentes, diuinæ spiritaliq; apponunt doctrinæ, non animaduer-
tentes ad quantã ij sui conatus impietatem erumpũt. Cuius opinionis falsitatẽ modò *Confutatio di-*
redarguere tempus est. Si ergo ante corpora hominum animæ fuerunt, & quadam *ctæ impietatis*
inclinatione ad malum (ut ipsi dicunt) loco supplicij corporibus connectuntur: quo-
modo uenientes in hunc mundum illuminari dicuntur? Illuminatio enim maiorem
afferre gratiam uidetur, & honoris certe, non supplicij est: non punitur autem qui
honoratur, nec cruciatibus uexatur qui lumine diuino participat. Quare certum est
non puniri connexu corporis animam, quæ in ipso corpore honoratur. Accedit,
quod falsum omnino esset illuminari animam in hunc mundum uenientem, siquidem
mens atq; integer intellectus antea fuit. Si enim, dum in corpus ueniat, illuminatur,
B necesse est antequã ueniat, lumine carere. Quomodo ergo intellectus integer ac pu-
rus erit, si tunc tandem illuminari cœpit, quando in hunc mundum, & in molem car-
nis descendit? Præterea, si ante corpus anima fuit, & sicuti mens pura, & intellectus
integer, ipsi bono coniunctior erat, sed prauitate, cupiditateq; peiorum ad terrena
depressa est: quomodo nõ magna sibi iniuria fit, quæ modò in hoc corpore depressa,
recte uiuere, ac nõ peccare iubetur? quum tunc potius oportuisset, quando nondum
corpori alligata, longius ab omni aberat perturbatione. Non potuerunt profecto di
cere, aut opportunitatem admonendæ animæ ignotam deo fuisse, aut iniuriose ab eo
tractatam, qui peccare non potest. Opportune igitur atq; iuste non peccare in hac
carne iubemur: quoniam eo cœpimus esse tempore, quo unà cum corpore in hunc
mundum uenimus, ac quasi à loco quodam, à nihilo ad esse peruenimus. Præterea
libenter ab eis quærerem, quam ueri similitudinem oratio habeat, quum dicant, pro-
pter delicta, quæ prius anima commiserat, in corpus eam intrudi, ut rerum experien
tia, cupiditatis suæ turpitudinem discat. Quomodo non erubescunt hæc dicere? libe-
randa enim potius à prauis cogitationibus fuisse uidetur, quàm in profundum tur-
pissimarum uoluptatum detrudenda. Non enim hic, sed ille modus curare eam po-
tuisset. Quod si ut corporis uoluptatibus frueretur, ac eo modo magis ægrotaret,
in corpus detrusa est: tam ignorantiæ, quàm iniuriæ crimine medicus iure accusari
poterit, qui ea ratione sanari ægram posse putauit, si in maiora, pluraq; delicta per in-
iuriam ab eo depelleretur. Sin autem ut delinquendi finem faceret: quomodo ab ul-
tima profunditate miseriæ, ac cupiditatis emersurã potius putauit, quàm in ipso ma-
lorum principio, quando peccati fomite, id est, corpore carebat, parua castigatione
suum statum retenturã? Ad hæc, si ante corpus deliquit anima, & ut pœnas lueret
corpori coniuncta est: oporteret certe credentes, qui fide à peccatis liberati sunt, à
supplicio statim, id est, à corpore liberari. Quomodo ẽm, dic quæso, remissionẽ pec-
catorum penitus cõsequuta esse anima intelligeretur, quum adhuc propter peccatũ

C in corpore incluſa teneatur? Videmus autem multo ſecus fieri: nõ modo enim illico fideles à corporibus non euolant, uerumetiam reſurrectionis profeſſione, ac fide immortaliter ſe uicturas cum corporibus credunt. Nõ ergo ad cruciatũ corpus animo cõiungit, præſertim quũ ita diuinitus honoratũ ſit, ut & ſaluatoris reuicturũ omnipotentiæ atteſtetur, & uitam ſit immortalem habiturũ. Adde, quod morte maiora de
Leuit. 20. licta ſecundũ legem plectuntur, quum qui leuius peccarunt, uiuere permittãtur: qui autẽ omnino innocentes uidentur, præmijs etiam, quaſi quibuſdam ad uiuendũ inuitamentis afficiantur. Oportebat autẽ, ſi ut commiſſorũ pœnas lueret, corpori anima coniuncta eſt, ſceleſtos homines ad uiuendũ potius inuitari, ut magis mole corporis uexarentur: innocentes uero contrà citius ab hoc corpore, id eſt, à ſupplicio liberari. Sed iure lex homicidam, cæteroſq; huiuſmodi mori iuſſit, iuſtos aũt honoribus decorari. Falſò ergo dicit, ſupplicij cauſa corporibus animas annecti. Inſuper dicant, quæſo, ſi ad ſupplicium corpus animæ cõnectitur: quid boni nobis, deſtructa morte, ac immortalitate corpori per reſurrectionẽ donata, ſaluator cõtulit? Corruptioni potius perpetuæ corporis, terminũ ſupplicio imponẽti, quàm domino noſtro Ieſu Chriſto (quem credimus corporibus reſurrectionẽ donaſſe) gratias agere debemus: non autem ita eccleſia facit, ſed Chriſto gratias agit, ſaluatorem re ipſa exiſtimans, quia nos à morte liberauit: non ergo ad ſupplicium animis corpora data ſunt.

Nam ſi ſic eſſet, maiora nobis inferret mala reſurrectio, perpetuò miſeras corporibus animas includens, & unde per mortẽ euaſerunt eò repellens: nihil autẽ mali, ſed ad renouationẽ naturæ à Chriſto pro ſingulari dono data eſt: nõ ergo ad pœnam animis corpora data ſunt. Præterea ſingulare nobis quidam prepheta gaudiũ annun-
Eſa. 26. cians: Reſurgent, clamabat, mortui, & ſuſcitabuntur, qui ſunt in monumentis, & omnes qui in terra ſunt, exultabunt. Magna potius afficientur mœſtitia, dicendũ erat, rurſus in corpora redeuntes. Aut ſi uera humanũ genus afficere lætitia uolebat, non
D reſurrecturos mortuos, ſed perpetuæ naturã carnis datam eſſe corruptioni affirmaſſet. Quum uero diuino inflatus ſpiritu, carnis reſurrectionẽ ad gaudiũ annunciet, nõ ſumus ad ſupplicíũ corpori annexi, cuius immortalitate lætari, exultariq; iubemur.

Gen. 15. Accedit, quod deus, quum beatũ Abraham benediceret, quaſi ſtellas cœli innumerabiles ſuos fore polliceꝛ. Quare ſi ad corpus, ceu ad ſupplicíũ anima introducitur, damnatarum diuinitus animarũ turbam, & quaſi fugitiuarũ à bono, malignitatisq; ſeruum ac maledictionis potius, quàm benedictionis ſemen pollicetur: ſed re ipſa benedictus à deo Abraham fuit. Omni ergo culpa, corporis atq; animi caret cõiunctio.

Similiter diuinus ille uir Moſes, quũ non iniuria multitudinẽ Iudæorũ admiratus
Deut. 1. eſſet: Ecce, nanq; inquit, multitudine, ueluti ſtellæ cœli hodie eſtis: adiecit orãs: Dominus deus patrum ueſtrorũ addat ad hunc numerũ multa millia. quæ res ſi animæ lapſæ in corpore puniuntur, nõ optanda, ſed repellenda potius oratione, interceſſionẽq; Moſi ad deũ fuit, ſed fuit optanda: non eẽ inanẽ quendam hominẽ fuiſſe Moſen dicimus. Falſò igitur & à ſeipſis, non à ſcripturis, nequam homines, huiuſmodi falſi-
Iaco. 4. tates excogitant. Præterea non ignoramus, nihil cõcedi à deo male petentibus. Pe-
1. Reg. 1. titis eẽ (inquit) & nõ accipitis, quia male petitis. Si ergo animæ (ut illi dicerẽt) incarnatio ad luendas pœnas daꝛ: non parũ Anna Phanuelis filia peccauit, longa oratione à deo filiũ poſtulans. Animæ nanq; lapſum primo, deinde punitionem poſcebat, & ſi mulier quaſi homo errauit, quomodo deũ exorauit? Nõ eẽ poterat fœmina in utero cõcipere, niſi anima in cœlis deliquiſſet, ut propter delictũ uterum mulieris ingreſſa, corpus aſſumeret. Sed exoratus fuerat deus, quia bene illa petijt: non ergo carni coiunguntur, quia peccauerimus antea, quippe qui ante corpus nõ fuimus. Ad hæc,
4. Reg. 20. ſi gratia ſupplicij corpori connectimur, quur Ezechias uir ſanctus atq; probus prorogationẽ huius uitæ petijt? aut quomodo deus quindecim annos, pietate & lachrymis illius commotus, beneficij loco illi adiecit? Calamitatẽ enim potius & cruciatũ,

quàm

A quàm donum & gratiam, ſi aliquid ueritatis iſtæ nugæ habent, illi contuliſſe uidetur. Sed donũ certe fuit ac gratia, prorogatio uitæ: nõ ergo ad ſuppliciũ animis corpora dantur. Præterea, ſi corpus animæ ad pœnam datũ eſt, inanem gratiam deus ei retribuit, qui Hieremiam à lacu eduxit, quemq; à Chaldæorũ impetu euaſurũ, longiusq; uicturũ pollicetur: quum potius debuiſſet, ſi honorare ipſum uolebat, quam primũ à uexatione corporis liberare. Nec præterea tribus illis adoleſcentibus, quos à Babylonia flamma ſeruauit, nec Danieli, quẽ à feritate leonũ eripuit, boni quicq; impartitus eſt. Falſum autẽ hoc omnino eſt: laudat enim, gratiaq; ſibi aguntur: quia præcipuũ eis cõtulit beneficiũ: falſum igitur etiã illud eſt, unde hoc ſequit. Adde, quod pro tribunali dominico opera quæq; noſtra patebunt, ut ait Paulus: Omnes em̃ nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malum. Si ergo pro operibus, quæ perperam, aut contrà cum corpore geſſimus, retributio fiet: nec ulla erit mentio eorum, quæ ante corpus probe uel contrà fecerimus: quomodo ante corpus fuiſſe animã audẽt dicere, ſi ea ſolummodo quærunt quæ cum corpore geſſit? Deinde quomodo idẽ Paulus ait: Exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentẽ, ſanctã, deo placentẽ? Nam ſi ad ſupplicium animis corpora data ſunt, quomodo in odorẽ ſuauitatis id deo offerimus, per quod punimur? aut quomodo uirtutẽ poſſidebit, quod natũ ad puniendũ magnas in peccato egit radices? Ad hæc, propter tranſgreſſionẽ primi hominis, corruptio genus noſtrũ inuaſit, ut ait Paulus; ſed regnauit mors ab Adã uſq; ad Moſen, & in eos qui nõ peccauerũt, in ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ: quomodo igit uel ſuper eos q nõ peccauerunt, regnare mortẽ affirmat, ſi priſcorũ gratia delictorum mortale nobis corpus annectitur? aut quomodo nõ peccauerunt, ſi propter peccata in corpus deciderunt? Præterea de quodã ab utero matris cæco ſaluatorẽ diſcipuli interrogarunt,

B dicentes: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, ut cæcus naſceretur? nam quo niam in propheticis ſcribitur libris, quod peccata parentũ filijs deus retribuit: hac de cauſa cæcũ fuiſſe natũ hominẽ illũ apoſtoli arbitrabant. Quid igit Chriſtus? Nec iſte (inquit) peccauit, nec parentes eius: ſed ut manifeſtẽtur opera dei in illo. Quomodo autem non peccaſſe aſſerit eos, qui quum homines fuerint, non erraſſe proculdubio non potuerunt? Manifeſtum igitur atq; conſpicuum eſt, quia uerba domini, tempus quod natiuitatem illorũ præceſſerat, reſpicit, quo tempore nec fuerunt, nec peccare potuerũt. Hoc enim modo ueritatis integritas in uerbis ueritatis, id eſt Chriſti conſpicietur. Accedit, quod Eſaias quam ob cauſam terra facta ſit oſtendens: nõ fruſtra (inquit) creata eſt, ſed ut habitetur: non autẽ à nudis ſpiritibus, nec incorporeis animis, ſed animatis corporibus congruẽter habitari poteſt. Qua ex re ſequitur: ſi præfuiſſe animas, & delinquentes in corpora delabi dabimus, uoluntate ipſas dei delinquere, ut homines ſcilicet eſſent, quibus terrarum orbis habitaretur: ſed hoc falſum omnino eſt, uerum igitur alterum. Adde, quod omniũ artifex ſapientia in libro parabolarum, huiuſmodi de ſe uerba dicere introducitur: Ego erã, inquit, quo gaudebat uniuerſorũ ſcilicet creator. Quotidie lætabar coram eo in omni tẽpore, quando conſummato terrarũ orbe gaudebat, & lætabat ſuper filios hominũ. Si ergo creato deus homine gaudebat: quomodo nõ inſaniũt, qui peccatis ad corpora intrudi animas opinant? Si em̃ gaudet, quia pœnas per corpora dant, non erit bonus, qui aliorũ ſupplicio triumphat. Sed bonus eſt ipſe natura, & bonarũ creaturarũ productor: nõ igitur inſtrumentũ puniendi corpora ſunt, ut multi falſo prædicant. Præterea, ſi quæ ante corpora deliquerunt animæ, corporibus annexæ puniuntur: quamobrẽ aduerſus impios diluuiũ immiſſum eſt, & Noë iuſtus in retributione fidei ſaluatur? contrà nanq; fieri oportuit, ut iuſti ſcilicet citius à corpore ſoluerent, improbi uero longiore tempore mole corporis cruciarentur: ſed iuſtus dominus morte puniuit impios, & longioribus huius uitæ ſpatijs iuſtũ honorauit. Falſa igit opinio, abijciẽdaq; penitus ex

Hierem. 39.
Dan. 3.
Dan. 6.
2. Corinth. 5.
Rom. 12.
Rom. 5.
Ioan. 9.
Exodi 20.
Eſa. 45.
Prouer. 8.
Gen. 7.

Ioan.11. C Rhom.5. animis noſtris eſt. Ad hæc, quare ſaluator Lazarũ, quem amabat, ſuſcitauit, & liberatum à ſupplicijs amicũ in ſupplicia reduxit? Sed ſuſcitauit, honorans quem diligebat. Aduerſus ergo ueritatem dicuntur animæ ante corpora deliquiſſe. Adde, quod ſi ita eſſet, rationale hoc animal homo, naturaq; hominis per peccatum producta uideretur: ſed per peccatũ rurſus ingreſſa in mundũ mors eſt, quare repugnare ſibijpſi Lucæ 11. peccatũ uideret, quum priora poſterioribus diſſoluat: ſatanas quoq; in ſeipſo diuiſus eſſet, quomodo ergo ſtaret regnum eius? Sed hæc falſa ſunt: uera igitur, quæ eis op- Sap.2. ponuntur. Poſtremo, mortẽ à deo eccleſia negat productã: Inuidia enim diaboli uenijſſe in mundũ eam ſcriptura confirmat. Quod ſi ad puniendã animã corpus ei coniungitur, quare diabolus inculpatur, qui morte ſupplicium animæ diſſoluit? Quare autem ſaluatori gratias agimus, per reſurrectionem rurſus corpora nobis reſtituẽti? Sed meritò & agimus & debemus gratias ſaluatori, qui nos à corruptione, quam inuidia diaboli nobis intulit, ſuo ſanguine liberauit: non ergo inſtrumentum ſupplicij corpora ſunt, nec animæ ante corpora, quando non fuerunt, peccare potuerunt.

CAPVT X.

» T mundus per ipſum factus eſt.] Per unigenitum dei, per lucem ueram, factum eſſe mundum, neceſſariò Euangeliſta ſignificat. Nam etſi omnia per ipſum facta ſuperius dixerit, tamen ne quis erroris locus relinquatur, creatorem rurſus ipſum eſſe prædicat. Nam quoniam de luce dixit, quia in mundo erat: ne quis unam de partibus mundi hanc lucem eſſe ſuſpicari poſſit, ſicut ſol, luna, & ſtellæ in mundo ſunt, & mundi partes ueluti unius corporis eſſe membra creduntur, neceſſariò totius mundi artificem hanc lucẽ D eſſe confirmat: Ita nos iterum ab unigenito dei factum eſſe mundum, inſtruxit. Quis enim adeò rudis atq; agreſtis eſt, qui non uideat alium eſſe à mundo eum, per quem mundus factus eſt: aut quis hæc audiens, creatorem à creatura ſecundum naturã non ſeparabit? Aliud enim natura eſt, quod facit & creat, aliud quod creatur: alioquin idẽ crearet & crearetur, quod ſi ita eſt, nec eſt ulla ſecundum ſubſtantiæ rationem differentia: creatura profecto in creatoris naturam conſcendet, & creator in creaturarum naturam deſcendet: nec ſolus creabit deus, ſed inerit etiam creaturis creandi uis, ſaltẽ potentia, ſi ullo modo deo ſubſtantiæ ratione uniunt: ita creatura quoq; creator erit. Et nudis ſolummodo uerbis creandi autoritatem ac dignitatem unigenito Euangeliſta attribuit, dicens: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt. ſed nõ nudis uerbis id dixit, ſciuit enim unum eſſe natura omnium creatorem. Nõ eſt ergo, nec intelligi à pijs poteſt creatura & creator, idem natura: ſed creatura quidẽ, naturæ ſuæ terminum non ignorans, ſeruituti ſe ſubijciet. Regnabit autem ſuper ipſam filius, qui ſolus unà cum patre atq; ſpiritu, quæ penitus nihil ſunt, ea quaſi entia poteſt uocare: & quod nihil prorſus eſt, ineffabili uirtute ad eſſe producere. Verum quoniam natura deum nec creaturam eſſe filium dei, latius in libro de trinitate demonſtrabimus, longiores modò non erimus. Illud tamen prætermittendum non eſt: quia quum per fi- Rom.11. lium factum eſſe mundum affirmet, ad patris nos facile reducit memoriam. Quum enim, per quem, dicitur, ex quo etiam intelligitur: uniuerſa enim ex patre per filium in ſancto ſpiritu ſunt.

CAPVT XI.

» T mundus ipſum nõ cognouit.] Summa ſolertia, ſummaq; uigilia inanes hominum cogitationes præuenire, atq; anteuertere conatur. Mirabilis nanq; eſt hic rerum ſublimium ordo, & obiectionũ euerſio: lucem modò ueram uocabat filium: à qua illuminari omnem hominẽ uenientem in hunc mundum ſubiũgebat: & ad hæc, quia etiam in mundo erat, & mun-

A & mundus per ipſum factus eſt, aſſerebat. Facile igitur opponere quiſpiam poſſet, ſi uerbum dei lux eſt, ſi hæc lux corda hominum illuminat, ac pietatem uidelicet, & rerum intelligentiam humano generi congruentem ingerit, ſi præterea ſemper erat in mundo, & ipſa opifex mũdi eſt, quomodo tam longis temporum ſpatijs ignorata eſt: Sequitur enim potius, quoniam ignorata eſt, nec ab ipſa mundũ illuminari, nec ipſam penitus lucem eſſe. Hoc ne quis obijcere poſſit, diuinitus intulit: Et mundus ipſum non cognouit. Non uerbum dei, ait, & æternam hanc lucem, ſed imbecillitatem ſuam mundus accuſet. Illuminat enim filius, repellit autem gratiã creatura, quæ intelligendi acumine, ut natura deum cognoſceret, ſibi dato abuſa eſt, & ut prodiga ad creaturas uim inſpiciendi conuertit. Neglexit ulterius currere, ſuffodit illuminationem ex deſidia, & contempſit hanc gratiam: quod ne patiatur diſcipulus Pauli, uigilare diligenter monetur: non ergo redundabit iure ad lucem, illuminatorũ nequitia. Nam quemadmodum, quamuis uniuerſis ſol oritur, nihil tamen inde cæcus utilitatis conſequitur: nec propterea merito quiſpiam ſplendorẽ ſolis accuſabit, ſed non uidendi culpam cæcitati attribuet: ſic, ut arbitror, de unigenito etiam intelligendum eſt. Lux enim uera ille profecto eſt, & ſplendorem ſuum ad omnes emittit: ſed huius ſeculi deus (ut ait Paulus) mentes infidelium hominum obcæcauit, ne illuminatio cognitionis dei in ipſis fulgeat. Cæcitatem autem adueniſſe homini dicimus, non quia penitus luce priuatus ſit: conſeruat eñ natura ſemper intelligendi uim diuinitus ſibi conceſſam: uerum quia peiore habitu homo hebetat, & ad peiora diuertens langueſacit quodam modo gratiæ menſuram. Quapropter quando huiuſmodi ſubit hominem, Pſalmiſta tunc iure illuminari orat, clamans ad deum: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Lex enim data eſt, ut per eam lux quæ in nobis eſt accendatur, lippitudine oculorum mentis deterſa, & depulſis tenebris quæ priſca ignorantia nos occuparunt. Quaſi ergo ingratus atque inſenſatus his uerbis mun-

B dus accuſatur, qui ſuum autorem ignorauit, qui fructum illuminationis nõ probum ædidit: ut iam de omnibus uere dici poſſe uideatur, quod de Iudæis prophetica uoce prædicatur: Expectaui ut faceret uuam, & fecit uepres. Probus enim illuminationis fructus unigeniti fuit cognitio, quaſi uua ex palmite fertili, humana mente dependens. Temeritas autem quũ ad errorem multitudinis trahat deorum, quaſi acuti uepres ſuborti, mentem hominis mortaliter uulnerant.

1. Tim. 4.

2. Cor. 4.

Pſal. 118.

Eſa. 5.

CAPVT XII.

IN propria uenit, & ſui eum non receperũt.] Explanatius modo Euangeliſta culpam ignorantiæ in mundũ reijcit, qui ab unigenito illuminatus unigenitũ ignorauit: & ab errore Iudæorũ, gentium etiam peccatũ oſtendit, & quaſi ante oculos ignorantiã atq; duritiam mundi ponit. Miro autem modo in incarnationis orationẽ & expoſitionem huius myſterij, quod propter nos factum eſt, à ſumma illa theologia deſcẽdit. Nõ enim mirũ eſt, inquit, ſi mundus filium dei nõ cognouit, quũ à recta intelligendi uia diuertit, nec ſe in honore factum meminerit: ſed pecoribus (ut Pſalmiſta dicebat) ſimilem ſe fecerit, quũ etiam ipſe populus, quem ſibi peculiarẽ deus elegit, carne præſentẽ, & ad ſalutẽ omnium uenientem recipere noluit, quamuis regnum eis cœlorũ pro fide retribueret. Animaduertendum autem eſt, quàm tutiſſime ſermo contextus eſt. Mundus eñ nullo modo cognouiſſe accuſatur, & uenia quædã hinc ſibi præparata, ad cognitionis eum gratiam adducere uideẽ. De Iudæis autem, quos ut populum peculiarẽ elegit, non receperunt adiecit. Nõ eñ omnino uere de ipſis ignorantia dici poteſt, quũ lex primo prædicauerit, deinde prophetæ prædixerint. Iuſto igitur & illi iudicio abſcinduntur, & gentes ueniã conſequunt. Mundus eñ, id eſt gentes, nequitiæ incurſu à cõiunctione dei repulſus, illuminatorem penitus ignorauit: Illi aũt legis cogni-

Pſal. 48.

C tione locupletati,& ad placentẽ deo uitam reuocati,proteruitate animi,cognitũ iam in ſcriptura & in propria uenientem filium dei non receperunt. Proprius autem ac ſuus dei eſt ratione creationis, uniuerſus mundus: ex eo enim & per eum factus eſt. Sed multo congruẽtius proprius, atq; ſuus propter ſanctorum patrum electionem, Iſrael appellatur. Atq; ideo primogenitus inter filios dei uocitatur, quem præcipue
Exodi 14. ſuum nominabat,ad Pharaonem tyrannum Aegypti uerba faciens,Emitte nanque,
Exodi 5. inquit,populum meum. Quod Moſes etiam confirmat, dicens: Quando diuidebat
Deut. 32. altiſſimus gentes,quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos gentium iuxta numeros angelorũ dei. Et facta eſt pars domini populus Iacob, funiculus hæreditatis
Pſal.104. tis eius Iſrael.Ad hos igitur tanquam ad ſuos uenit,propterea dicit: Nõ ſum miſſus,
Matth.15. niſi ad oues quæ perierant domus Iſrael: à quibus minime receptus, ad gentes gratiam tranſtulit. Ita mundus quidem fide ac pœnitudine illuminatur, qui uerbum dei prius ignorauit: Iudæorum autem populus ad tenebras,unde educti fuerant, reuer-
Ioan.9. tuntur,propterea etiam ſaluator dicebat: In iudicium ego in mundum hunc ueni,ut qui non uident,uideant:& qui uident,cæci fiant.

CAPVT XIII.

» Votquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri,iis
» qui credunt in nomine eius.] Aequo certe iudicio, deoq; digno,primogenitus eiicitur Iſrael. Non enim uoluit in affinitate dei permanere, non recepit filium dei ad ſua uenientem, nobilitatis largitorem reprobauit, autorem gratiæ repulit, quem gentes fide receperunt. Quare iure
D huius temeritatis colligit fructum, flebitq; detrimentum huiuſmodi,quo ab adoptione filiorum dei depellitur: fruentur autẽ gentes bonis fidei, præmia obedientiæ non
Rom.11. parua inuenient, ad locum illorum tranſplantabuntur, ab oleaſtro ſecundum naturã
Eſa.1. abſciſſi, & fœcundæ naturæ oliuæ inſerti. Et Iſraël audiet: Væ gens peccatrix,populus peccatorum plenus, ſemen prauum,iniqui filij, dereliquiſtis dominũ,& ſanctum Iſraël irritaſtis. Gentes autem longe aliter illud ab apoſtolis, aut eorum aliquo au-
1. Pet.2. dient: Vos autem genus electum,regale ſacerdotium,gens ſancta,populus acquiſitionis, ut uirtutẽ eius annuncietis, qui uos à tenebris ad lucem ſuam inuitauit. Nam quoniam gentes filium per fidem receperunt, poteſtatem etiam accipiunt,ut filij dei fiant. Accipiunt autem à filio, cui ſoli naturaliter hoc ineſt, atq; ideo poteſt in commune hoc proponere,in ſignum miſericordiæ ſuæ atq; charitatis. Nõ enim erat poſſibile aliter terreſtris imaginem hominis, corruptionẽ ſcilicet, quam peccato induimus, effugere,niſi cœleſtis hominis imago & pulchritudo eius, uocatione adoptionis nobis impreſſa eſſet. Participes enim ipſius facti per ſpiritum, & ſuo ſignati ſigillo,ad ſimilitudinem eius,& in primitiuam imaginis figuram cõſcendimus, ad quam fuiſſe creatos diuina ſcriptura teſtatur. Sic enim tandem priſcam naturæ pulchritudi-
Gen.1. nem recuperãtes,& ad diuinam illam naturam reformati,ea mala ſuperabimus, quæ maxima tranſgreſſionis uitio nobis acciderunt. Aſcendamus igitur ad ſupernaturalẽ dignitatẽ per Chriſtum:non tamen ut proprie, ſicut ille, ſed ut ſimilitudine illius per gratiã filij dei ſimus. Verus enim ille filius dei patris eſt, nos uero miſericordia eius
Pſal.88. adoptati per gratiam, audimus: Ego dixi, dij eſtis. Creatura autem quum ſerua ſit, nutu ſolum & uoluntate patris ad ſupernaturalia uocatur: filius autem & deus & dominus,non ſolum quia pater uoluit,deus filius ac dominus eſt:ſed quum ab ipſa ſubſtantia patris effulſerit, proprium eius bonum ſecundum naturam contraxit: quem uerum eſſe filium,comparatione quoque noſtri cognoſcimus. Alia enim naturæ ratio,alia adoptionis,& alia ueri filij,alia adoptati,qui ſimilitudine atq; imitatione filij, filius dicitur. Sumus autẽ nos filij dei adoptione. Verè igitur ac naturaliter ille filius eſt, per quem nos in filiationem adoptati, filiationis uocabulo contra diſtinguimur.

Filius

A Filius enim, aut natura, ut ipſe eſt, aut adoptione, ut nos, gratiæ bonum pro naturali dignitate conſequuti.

CAPVT XIIII.

Vi non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati.] Qui fide Chriſti in adoptionem, inquit, filiorum uocati ſunt, humilitatem naturæ ſuæ depoſuerunt, & honorantis Chriſti gratia, quaſi ſplendida induti purpura, ad ſupernaturalem dignitatem aſcendunt: non enim carnis, ſed dei filij adoptione facti ſunt: ſed aduerte quàm tutiſſime loquitur. Quoniam enim ex deo natos eſſe fideles dicturus erat, ne quis putaret aut ipſos ex dei patris ſubſtantia prodire, & incommutabiliter unigenito ſimiles fieri, aut ſimiliter abuſionis modo quodam de unigenito illud dici; Ex utero ante luciferum genui te: & ſic ad naturam creaturarum, filiũ dei adiungeret, neceſſariò iſta præmiſit. Ita quum poteſtatem ipſis datam, ac ſerui naturam filio enodauerit, & adoptionem ac gratiam per poteſtatem hanc intellexerit, tutiſſime poſtea intulit: Ex deo nati ſunt. Vt magnitudinẽ gratiæ oſtendat, quæ alienos à deo coniungit, & dei filios facit, & ſeruis nobilitatem domini ex charitate largitur. Sed quid maius (dicet quiſpiam) Chriſti fideles, quàm Iſraël conſequuti ſunt? Ex deo enim etiã Iudæi nati eſſe dicunt. Filios enim, inquit, enutriui, & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Primũ illud patet, quia futurorũ bonorum umbrã lex continebat, propterea non ſecundũ ueritatem, ſed figurate aſcribebantur, uſq; ad gratiæ tempus, quo emerſuri erant, qui decentius atq; uerius propter inhabitantem unigeniti ſpiritum, deum patrem appellarent: ſpiritum enim ſeruitutis in formidinẽ illi habuerunt, fideles autem, adoptionis filiorum ſpiritum in libertatẽ, in quo clamamus: Abba pater. Populus ergo hic, qui fide Chriſti adoptatus eſt, in illo, quaſi in umbra depingebatur: quemadmodum circunciſio etiam, quæ in ſpiritu fit, in carne illorum ſignabatur, cæteraq; omnia (ut breuiter dicã) quæ in nobis expreſſa ſunt, adumbrata in illis fuerunt. Deinde illud etiam addimus, uocatum in adoptionem Iſraëlem quoq;

B fuiſſe, mediatore Moſe: propterea in ipſum (ut ait Paulus) in nebula & mari baptizabantur, & ſic ad ſeruitutis legem à cultu idolorum reparabantur, miniſterio angelorum mandata conſequentes. Qui uero fide Chriſti à deo adoptantur, non in creaturã aliquam, ſed in ipſam trinitatem Chriſto mediatore baptizantur, qui & humana ſibi aſſumptione hominis coniungit, & patri natura coniunctus eſt. Et hoc modo natura ſeruiens in filiationem aſcendit, participatione uere filij ad dignitatem naturalem eius uocata. Quas ob res filij dei & appellamur & ſumus, qui fide regenerationem ſpiritu factam ſuſcepimus. De quo quidem ſpiritu ſancto, quoniam nonnulli etiam ipſum creaturis connumerare audent: tum ad noſtrum, tum ad legentium fructum, non alienum eſt modò pauca dicere. Si enim natura deus ſpiritus non eſt, nec ſubſtantialiter deo ineſt, ſed in creaturarum numero collocatur: quomodo qui per eum regenerati ſumus, ex deo nati eſſe dicimur? Aut enim mentiri Euangeliſtam dicetis, aut ſi uerax eſt, ſicuti profecto eſt, deus natura ex deo ſpiritus ſanctus eſt. Quo per fidem Chriſti participantes, diuinam participamus naturam, & filij dei efficimur, & dij ſumus: non ſolum quia gratia ad ſupernaturalem gloriam euolamus, uerumetiam quia deum inhabitantem poſſidemus, ut ſcriptũ eſt: Viuificabit & mortalia corpora ueſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis. Alioqui dicant quæſo, quomodo templa dei ſecundum Paulum ſumus, quia habitantem in nobis ſpiritum habemus, niſi deus natura ſpiritus ſit? Nam ſi creatura eſt, quamobrem deſtruit nos deus, tanquam templum dei deſtruentes, quando corpus noſtrum inquinamus, in quo ſpiritus habitat, qui naturales proprietates patris & filij omnes poſſidet. Quod ni ita eſſet, quomodo, uera ſaluatoris eſſet oratio: Si quis diligit me (inquit) ſermonẽ meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & apud eum manſionem faciemus. Et certe ſpiritus eſt, qui in nobis habitat, per quem ſimul patrem

Pſal. 109.

Poteſtatem ipſis datam enodauit Euangeliſta, quũ paulò ante dixit: Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri. Enodauit item in Euangelio naturam ſerui filio datam, quũ dicit: Et uerbum caro factũ eſt.

Macedoniano rũ confutatio.

Rhom. 8.

1. Corinth. 3.

Ioan. 14.

C etiam,ac filium habere credimus,ut hic ipſe Ioannes in epiſtolis dicit:In hoc cognoſcimus,quoniã in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam deſpiritu ſuo dedit nobis.

Quomodo autem uere ſpiritus dei uocabitur, niſi ex ipſo & in ipſo natura ſit?

Quod ſi creatura eſt,quur cæteræ creaturæ ſpiritus dei non appellantur? Plura dicere non grauaremur:ſed quoniam in libro de trinitate ſufficienter (ut arbitror(hoc dictum eſt,breuiores nunc eſſe conuenit.

CAPVT XV.

» uerbum caro factum eſt.] Sermonem incarnationis iam manifeſte ingreſſus,hominem factum fuiſſe unigenitum dei filiũ,apertiſſime narrat.Quum enim dicat:Et uerbum caro factũ eſt, nihil aliud dicit, præter quàm quod filius dei & deus natura homo factus eſt, nec noui quicquam profertur,quum ſæpe diuina ſcriptura ſolo carnis uocabulo, inte-
Iohel.2. grum(ut ita dicam)& totum hominem ſignificet. Effundam (Iohel inquit)à ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Vbi niſi ex parte una totum hominem intelligas,ridiculoſe inanimatæ carni ſpiritus dari uidebitur. Quod autem rectius ita quàm aliter dicatur,ratio nobis reddenda eſt. Rationale igit animal homo ex anima & mortali hac carne compoſitus eſt,ſed à deo ad eſſe productus: quoniam ſua natura incorruptibilis atq; perpetua eſſe non potuit (ſoli enim deo ſubſtantialiter hoc ineſt) ſpiritu uitæ ſignatus,habitudine ad eum,immortalitatis bonum,& ſuper naturã ſuam conſequu-
Gen.2. tus eſt.Sufflauit enim, inquit, in faciem eius ſpiraculum uitæ, & factus eſt homo in animam uiuentem. Verum quoniam propter tranſgreſſionem, terram ſe eſſe,& in
Gen.3. terram reuerſurum iure audiuit,gratia denudatus, ſpiraculum uitæ ſecundum carnẽ
Ioan.14. amiſit,ſpiritum uidelicet eius,qui dicit: Ego ſum uita.Ita homo in mortem ex parte carnis ſolummodo incidit,immortalitate animæ conſeruata. Ad ſolam enim carnem
Gen.3. dictum fuit: Terra es,& in terram reuerteris. Quare oportuit, quod ex homine cor-
D rumpitur,coniunctione rurſus naturalis uitæ ad immortalitatem reuocari. Nõ aliter enim hoc malum diſſolui poterat,niſi uis illius dicti: Terra es,et in terram reuerteris, aſſumptione ineffabili deſtrueretur,hominis carne mortali, à uiuificante omnia uerbo aſſumpta:ut quũ caro eius fieret,qui uere immortalis eſt,immortalitate illius participaret. Indecens enim omnino eſſet, ſi ignis quidem qualitatem ſuam coniunctæ ſibi materiæ immittere poſſit, ac eo modo in ſe materiam tranſmutare: uerbum autẽ dei proprium ſibi,naturaleq; bonum,id eſt uitam, coniunctæ ſibi carni nõ poſſet infundere.Hac igitur maxime de cauſa ſcriptum eſſe ab Euangeliſta arbitror: & uerbum caro factum eſt:quod ex parte maxime corrupta,et unione uerbi uiuificata,totius reparationem ſignificare uoluerit. Sic eñ facilius & magnitudo uulneris & remedij uis conſpicitur:ſic ægrotans & medicus: ſic quod lapſum in mortẽ eſt, & qui à morte in uitam ſuſcitat:ſic quod corruptum eſt, & corruptionis expulſor:ſic quod mors ſuperauit,& qui mortem uicit, ſic quod uita priuatum eſt, & qui uitam largit, quaſi oculis cernitur. Non dixit autem in carnem filium dei uenisſe, ſed carnem factũ fuiſſe:ne quis habitudine,ſicut in prophetas et in cæteros ſanctos,uenisſe ipſum, ſed uerè carnem,id eſt,hominem factum eſſe arbitretur:propterea etiam deus eſt ſecundum naturam in carne, & cum carne. Propriam enim illam ſibi fecit, & tamen
Eſa.45. aliud præter ipſam intelligitur,& in ipſa,& cum ipſa(ut Eſaias dicit) adoratur. Viri ſublimes (inquit) ad te tranſibunt, & tui erunt ſerui, & poſt te ſequentur uincti manicis,te adorabunt, téque deprecabuntur: quoniam tantum in te deus eſt,& non eſt deus præter te. Ecce deum (inquit)eſſe in ipſo, non diſſeparans à deo carnem,id eſt, hominem. Et rurſus non eſſe alium deum præter ipſum confirmat, coniungens uerbo templum de uirgine aſſumptum,ut eius proprium: unus enim ex ambobus Chriſtus eſt.

CAPVT

A

CAPVT XVI.

ET habitauit in nobis.] Apertius modò quod dixerat Euãgeliſta exponit. Nanq; quoniã carnem eſſe factum uerbũ dei ſignificauit, ne qs ex imperitia in carnem, diuinam naturam penitus immutatã exiſtimet: q̃d omnino impoſſibile eſt (procul eñ abeſt ab omni mutatione ſubſtãtia dei) tutiſſime illico intulit: Et habitauit in nobis. Vt quũ duo neceſſariò intelligas, habitantẽ ſcilicet, & in quo habitat: nõ putes in carnem diuinã naturam commutatam fuiſſe: habitaſſe aũt magis in carne, & templo quod à ſancta aſſumpſit uirgine, ut proprio uſam fuiſſe. In ipſo enim habitauit tota deitatis plenitudo corporaliter, ut ait Paulus. In nobis uero habitaſſe confirmat, ſublime quoddam reuelans myſteriũ. Sumus enim omnes in Chriſto, & communis humanæ naturæ perſona in Chriſto reuixit. Propterea & Adam nominatur, quod per naturæ noſtræ communitatẽ gloria & immortalitate omnes ita locupletat: ſicut contrà, morte & uitupera-
tione omnes Adam primus mulctauit. In omnibus igitur uerbũ per aſſumptionem unius habitauit: & quũ unus filius dei in uirtute ſecundũ ſpiritum ſanctificationis definiatur, ad uniuerſum genus humanũ hæc dignitas funditur. Et ſic per unũ generis noſtri, ad nos quoq; illud peruenit: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Quare in Chriſto quidem ſeruiens natura noſtra, uere liberata eſt, ad unionẽ aſcendens myſticam eius, qui ſerui formam induit: in nobis aũt, propter affinitatẽ carnis, qua illi coiungimur. Nulla eñ alia de cauſa nõ angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, fratribus per omnia ſimilis, & uerè homo factus: ita ut in ſeruientẽ naturam deſcendens, ipſe quidẽ nihil acquireret, & ſeipſum nobis dono afferret: ut per paupertatem ſuam nos ditaret, qui ſimilitudine illius ad præcipuũ bonũ ſuũ conſcendimus, dij ac dei filij per fidem cõſtituti. Habitauit
B eñ in nobis, qui natura eſt dei filius, propterea in ſpiritu clamamus: Abba pater. Habitauit autem in nobis dei uerbum in templo uno, quod propter nos, & de nobis ſibi condidit, ut omnes in ſeipſo habens, in uno corpore patri (ut Paulus ait) recõciliaret.

Coloſſ. 2.

1. Corinth. 15.

Pſal. 81.

Hebr. 2.

2. Corinth. 8.

Rhom. 8.

Epheſ. 2.

CAPVT XVII.

ET uidimus gloriam eius, gloriã quaſi unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis.] Quanquam uerbũ dei carnem, id eſt hominem factum eſſe aſſeruerit, cõſeruare tamen etiã ſic integram deitatis dignitatẽ patris, non minus quàm antea plenum bonis oſtendit: firma enim atq; immutabilis ſupernaturalis illa natura eſt, eodemq; modo ſemper ſe habẽs, propriis ſemper dignitatibus æqualiter abundat. Quãuis ergo uerbũ caro factũ ſit, inquit, nec tamẽ infirmitate carnis ſuperatũ eſt, nec de priſca maieſtate atq; omnipotentia decidit, quoniam homo factũ eſt. Vidimus enim (inquit) gloriam Chriſti à deo ſublimiorem creaturarum gloria: ut mentis quiſq; compos, nulli alij q̃ unigenito dei filio cõuenire illam fateretur. Plenus enim erat ueritate ac gratia. Nam ſi quis ſanctorũ multitudinẽ conſideret, & ſingulorum mirifice geſta diligenter enumeret, non negabit gloria illos dei plenos fuiſſe. Gloriam tamen & gratiam filij longe abſq; comparatione ſublimiorem uidebit: nõ enim menſura ſibi datur ut cæteris, nec deforis accedit: ſed ut in perfecto perfecta ſubſtantialiter ineſt, à patre naturaliter habita. Accedit, quod ſancti ueluti uernæ in domo ſunt, filius aũt in domo ſua uerſatur. nam de unigenito quidẽ ſcribitur: Benedictus qui uenit in nomine domini. De ſanctis uero deus pater ait: Et miſi ad uos ſeruos meos prophetas. Præterea ſancti nõ ſua, ſed ſuperiore uirtute ſigna operabantur: Chriſtus uero ut uirtutũ omnium dominus: Si nõ facio, inquit, opera patris mei, nolite mihi credere: ſin autem facio, & ſi mihi non creditis, tamen operibus meis credite. Si tantæ igitur ſunt uires unigeniti, quãtæ patris, ut operibus demonſtrat, æquali cũ patre glorificabitur gloria, qui æqualiter operatur.

Ioan. 3.

Pſal. 117.

Hiere. 7.

Ioan. 10.

Hebr. 2. C Quare quãuis homo factus ſit, tanto tamen uocatis fratribus ſuperior eſt, quãto deus uere, & naturaliter hominibus præſtat: & quantũ adoptione filios uere filius excedit. Sed ſi plena eſt, inquies, gloria eius gratiæ & ueritatis, quomodo ſapientia, ætate, & Luc. 2. gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur: aut quid accedere poteſt ad plenũ, ultrà uel nihil eſt? Sed non ut uerbum & deus profeciſſe intelligitur, uerum quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potius de Ieſu opinio, quàm illius perfecta crescebat gratia: ut magis indies cognoſcẽtes, magis illum procedere, ac gratia creſcere arbitrarentur.

CAPVT XVIII.

IOannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicẽs.] More ſuo beatus Euangeliſta, quoniam gloriam uerbi, ut unigeniti gloriam uidimus, dictum eſt, ac uni perſonæ uidimus recte non accommodatur: tam nomine q̃ pietate ſimilem ſibi Baptiſtam citat: nec ſolum atteſtari ſibi Ioannem dixit, ſed optime addidit, quia etiam clamat. Non enim Eſa. 40. ignorabat de ipſo ſcriptum eſſe: Vox clamantis in deſerto. Clamare autẽ ipſum adiecit, ne quis dicere poſſet, quando Baptiſta unquam Chriſto teſtimonium perhibuit, aut quibus, quum unq̃ de Chriſto colloquutus eſt? Clamat igitur, inquit: id eſt nõ in occulto, nec demiſſa, balbutientiq̃ uoce, ſed tuba ſonantius clamat. Quem nõ ipſe ſolus audiui, ait, ſed late per omnes ſparſus eſt clamor eius. Prædicator enim ſplendidus fuit, non ignobilis, ſed inſignis & maximus.

CAPVT XIX.

HIc erat quẽ dixi, qui poſt me uẽturus eſt, ante me factus eſt, qa prior me erat.] Quũ nomine teſtem citauerit, & clamore illũ ingenti ad miniſteriũ prædicationis uſum oſtenderit, modũ etiã ipſius teſtimoniũ nunc explanat. In hoc certe tota quæſtio uertit. Quid igitur clamabat? Qui poſt me uenturus eſt, ante me factus eſt. Alte hic ſermo tegitur, & diligenti nimium indiget conſideratione, paratus tamen, tritusq̃ ſenſus hic eſt. Præceſſit ſaluatoris incarnationẽ Baptiſtæ natiuitas: ſex enim integris menſibus (ut ab euan Luc. 1. gelio Lucæ percipitur) Emanuel poſterior fuit. Id ergo ſignificari hic putãt: quia ſecundũ ætatem, qui poſt me uenit, ante me factus eſt. Sed ſi quis ad altiora mẽtem extollit: primũ longe à propoſito ad alienos ſenſus oratio trahitur. Teſtis enim Baptiſta citatus eſt, nõ ut natiuitatis tempore modo poſteriorẽ, modo priorem Chriſtum affirmaret: uerũ ut ille, qui quo modo euangeliſta, ſic etiam ipſe unigeniti à patre gloriam uiderit, gratiæ plenã ac ueritatis. Nullo igitur pacto, ſpatio temporis oratio hæc accommodari poteſt. Nam etſi nõ negamus poſt Baptiſtam natũ eſſe dominum ſecundum carnẽ, præcedentibus tamen hic ſenſus nequaquam (ut diximus) accõmodatus, inconſequenter nimiũ dicitur. Deinde, quod poſterius re aliqua tempore inuenitur, eandem præceſſiſſe tempore nõ poteſt. Magis igitur nobis placet, ad rerum ſpiritualiũ conditionem, ab imagine ac ſimilitudine rerũ humanarum ſermone capto, huius contextus ſenſum accõmodare. Solet enim uulgo, qui præcedit, poſterioribus gloriоſior ſemper uideri: ſicut qui fabrilem quandam artem, aut quamuis aliam abſolute tenuit, præcedit aut glorioſior eo eſt, qui adhuc diſcens, magiſtrũ ſequitur, & ad ulteriora continue graditur. Qui tamen quũ magiſtrum ſuũ cognitione artificij uicerit, non iniuria à ſuperato poterit audire magiſtro: Qui poſt me uenturus eſt, prior me factus eſt. Hac igitur imagine ſenſum huius orationis ſaluatori, & Baptiſtæ attribuẽs, recte mea quidem ſententia intelliges. Mirabantur enim omnes Ioannem, multos ille undiq̃ diſcipulos colligebat, magna turba hominum, qui baptizari ab eo uolebãt, quotidie confluebat. Chriſtus uero illo præſtantior ignorabatur, latebat, uerè ipſum deum

A deum eſſe. Et quia ignorabatur, multo poſterior, ac minor quàm Baptiſta uidebatur. Maiorem enim honorem atq; gloriam ab hominibus Baptiſta capiebat: ſed qui poſt uenturus erat, prior factus eſt, maior atq; præſtantior indies reputatus. Ab operibus enim ipſis deus eſſe reuelabatur, quũ Ioannes hominis terminos non excedẽs, in poſterioribus relictus ſit. Aenigmatice igitur beatus Baptiſta, qui poſt me uenturus eſt, inquit, prior me factus eſt: & qui honore me inferior erat, glorioſior factus eſt, & incomparabili præſtantia idoneam mihi menſuram gloriæ ſuperat. Hic certe ſenſus nõ fruſtra nec extra propoſitum ſumitur, ſed ad ſuperiora congrue, conſequenterq; dicitur. Teſtis enim unigeniti gloriæ citatus, quia magna erat hominum de ipſo opinio, quum maiorem ſe Chriſtum eſſe teſtetur, quid aliud quàm præcipuam ei gloriã atteſtatur? Quumq; prius factam eſſe dixerit, neceſſariò adiecit, quia prior me erat, priſcam & uetuſtiſſimam ei attribuens gloriam, quia prior omnibus nõ tempore, ſed natura ut deus eſt. Prior enim, inquit, me erat, hoc eſt ſemper me ſuperior, ſemper glorioſior erat: hanc autem comparationem ad unã creaturarum, id eſt ad Ioannem factam, ad omnem creaturam factam intellige. Nam unigeniti gloriam, non Ioannis ſolum, ſed omnium ſimpliciter gloria præſtantiorem putamus.

CAPVT XX.

* T de plenitudine eius nos omnes accepimus.] Approbare his uerbis uerum eſſe Ioannis teſtimonium Euãgeliſta uidetur: clare nãq; demonſtrat, nõ Baptiſta ſolũ, ſed omni creatura ſubſtantialiter ſuperiorẽ, tam gloria, de qua modo ſermo eſt, quàm aliorũ bonorum numero. Rectiſſime inq̃t, de unigenito à Ioanne dictũ eſt: quia prior me erat, id eſt multo ſublimior atq; glorioſior. Nam & omnes nos, qui ſanctorũ locũ poſſidemus, proprijs ipſius bonis locupletati ſumus, & natura humana illius bonis magis q̃ ſuis gaudet. De plenitudine nanq; filij quaſi fugi fonte, gratiarum donũ ſcaturiẽs, in ſingulas
B animas, quæ dignæ ſunt, defluit. Si ergo quaſi à naturali plenitudine filius dona largitur, creatura uero eſt cui largitur, quomodo non diſſimilem alijs gloriam poſſidebit? eam uidelicet, quæ unigenitũ dei filiũ decet, qui naturæ propriæ fructũ habet omnẽ dignitatem atq; præſtantiam, quam pater habere intelligitur. Hac de re ſapientiſſimũ quoq; Paulum commotũ, ad creaturam dixiſſe arbitror: Quid enim habes quod non accepiſti? Non eũ eſſe ſolũ, ſed etiam bene eſſe, & ſic aut ſic eſſe, à deo creaturis conceditur, quæ quũ nihil à ſeipſis habeant, ſola libertate largientis ditant. Illud etiam nõ prætermittendũ, quia plenum, id eſt perfectum in omnibus filium eſſe affirmans, tantum abeſſe, ne cuius rei egeat oſtendit: ut omnibus unquam ipſe deficiens abunde largiatur, & tamen plenitudinem ſuam eandem atq; immutatam ſemper conſeruet. *1. Cor. 4.*

CAPVT XXI.

* * T gratiam prõ gratia: quia lex per Moſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.] Quoniam gloria omniũ hominũ præſtantiorem eſſe filij gloriam dixit, nunc comparatione illorũ, qui magnitudine ſanctitatis cæteros homines uicerunt, id demonſtratione propoſuit. Nam de Ioanne quidem ipſe ſaluator ait: Amen amen dico uobis, non ſurrexit in natis mulierum maior Ioanne Baptiſta. Sed hunc ipſum ita magnum atq; ſublimem clamantẽ introduxit, qui poſt me uenturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat. Ioanne igitur Chriſto cedente, neceſſe eſt neminem ſanctorum ad menſuram eius gloriæ Chriſti poſſe aſcendere, quæ ſplendore operum conſpicitur. Sed ſancti quidem, qui aduentus temporibus fuerunt, quoniam uirtuti Ioannis cedũt, nec ad uirtutem illius peruenire poſſunt, unà cum eo palmam ſaluatori concedũt. Siquidem eorum omnium excellẽtiſſimus Ioannes, non aliorũ uoce, ſed prædicatione ſua Chri- *Matth. 11.*

C ſtum,ut ſolum uere ſanctum præpoſuit.Neceſſariò igitur,ut uetuſtis etiã ſanctis lon-
Exodi 33. ge maior Emanuel uideretur,Moſi meminit, ad quẽ à deo dictum eſt: Noui te præ-
ter oẽs:& gratiã inueniſti apud me. Notiorẽ aũt deo præter cæteros fuiſſe, hinc ſci-
Num. 12. re poſſumus.Si quis propheta fuerit inter uos,dicit dominus,in uiſione apparebo ei,
& per ſomniũ loquar ad illum.At nõ talis ſicut ſeruus meus Moſes,qui in tota domo
mea fideliſſimus eſt:ore eñ ad os loquor ei,& palàm, nõ per ænigmata & figuras do-
minũ uidet.Quũ igitur Moſes antiquioribus ſanctis multo præcelluerit,ſuperiorem
eo unigenitum idcirco oſtẽdit,ut omniũ primus uideatur: & gratiam,inqt, pro gra-
tia,quia lex per Moſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt. Huiuſ-
modi nanq; eſt mea ſententia quod dicitur. Verum,inquit,certe Ioannis de unigeni-
to teſtimoniũ eſt,quum dicat: Qui poſt me uenturus eſt,ante me factus eſt,quia pri-
or me eſt: ex plenitudine enim ipſius nos omnes accipimus. Nec ullus putet Ioanni
quidem & cæteris ſanctis,qui tempore aduentus fuerunt, Chriſtum excellere, anti-
quiorum autem gloria ſuperari,quũ uidere poſſit multo Chriſto inferiorem eſſe Mo
ſen, qui priſcis omnibus ſanctitate præcelluit, qui cognitus à deo præ cæteris fuit.
Sed Ioannes quidem uoce ſua ſeipſum poſtpoſuit, ac ita nihil in hac re ambiguitatis
reliquit. Vnde autem minorem eſſe Moſen Chriſto dicemus? Examines,inquit,dili-
genter, & conferas euangelicam per ſaluatorem nobis datam gratiam legali gratiæ,
quam nobis contuliſſe Moſes uidetur. Nam quum lex per Moſen data ſit, gratia ue-
ro & ueritas per Ieſum Chriſtum facta ſit: quanta doctrina Chriſti legali præſtat di-
ſciplinæ, quanto legalibus mandatis gratia & ueritas Chriſti, tanto excellentiorem
eſſe Chriſtum quàm Moſen confiteri neceſſe eſt. Quantum autem intereſt inter le-
gem & gratiam Chriſti, quamuis alterius propoſiti ſit, pauca tamen ex multis di-
D cenda ſunt:credimus enim infinita penè dici poſſe. Primum igit lex quod mũdum
Rom. 11. damnauit(concluſit enim deus per ipſam omnia ſub peccato,ut Paulus ait)ſupplicio
Ioan. 3. nos iure ſubiectos monſtrabat, liberauit uero ſaluator: non enim uenit ut iudicaret
mundum,ſed ut ſaluaret. Deinde, quamuis etiam lex gratiã daret,in cognitionem
dei ueri à cultu idolorum reuocans,& bonum à malo diſcernere docens,nõ tamen id
perfecte,ſed pædagogice,ac inutiliter faciebat: unigeniti uero ueritas atq; gratia, nõ
figuris neque umbris, ſed aperte atque liquide bona nobis largitur,doctrinaq; ſua ad
Rom. 8. perfectam cognitionem fidei ducit. Præterea lex ſeruitutis ſpiritum ad formidinem
dabat,Chriſtus uero ſpiritum adoptionis in libertatem. Lex circunciſionem carnis,
quæ nihil eſt(ut Paulus ait)introduxit. Dominus circunciſionem ſpiritus atq; cordis
1. Corin. 7. per fidem. Lex aqua inquinatos baptizat:ſaluator in ſpiritu ſancto & igne.Lex in ta-
Matth. 3. bernaculum ducebat,quod uerarum rerum erat figura: ſaluator in ipſum cœlum ad-
duxit nos,& in tabernaculum uerum,quod nõ homo, ſed dominus condidit. Non
Hebr. 9. eſt opus plura modo coaceruare, ſed illud opportune dicere, quia beatus Paulus le-
gem cum gratia ſaluatoris conferens,pauciſſimis hanc quæſtionem diſſoluit. Nam
2. Corin. 3. ſi miniſterio damnationis gloria,inquit, multo magis miniſterium iuſtitiæ gloria ſu-
perabundabit. Miniſteriũ enim damnationis, mandata legis appellauit: iuſtitiæ uero
miniſterium, gratiam ſaluatoris nuncupat, cui ſuperabundantiam gratiæ attribuit,
recte de natura rerũ,ut homo diuinus iudicans. Si ergo lex condemnans per Moſen
data eſt,gratia uero iuſtificans per unigenitum facta,quomodo nõ glorioſior contu-
lit? Veraciter igitur Pſalmiſta in ſpiritu, fulgentiſſimæ ſanctorum multitudini Chri-
Pſal. 88. ſtũ præeſſe clamat,dicens: Quis in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit
domino in filijs dei? Nubes enim intellectuales prophetæ ſunt,qui omnes Chriſto ce-
dunt,nullo modo ipſi exæquari contendentes;quum non ignorent Moſen,qui præ-
ter cæteros à deo cognitus fuerat,primas ei partes conceſſiſſe: filij autem dei,qui ad-
uentus tempore rutilarunt, non erunt omnino ſimiles filio, nec hoc ſibi attribuent:
ſed menſuram ſuam non ignorabunt, audientes Baptiſtam (de quo dictum eſt: non

A ſurrexit maior in natis mulierum)dicentem,quod poſterior Chriſto ſit. Veraciter igi
tur Euangeliſta gloriam Chriſti uidiſſe ait,quaſi gloriam unigeniti à patre, huiuſmo *Matth.11.*
diſcilicet, qualem unigenito dei patris filio, non ijs qui ad fraternitatem eius uocati *Rom.8.*
ſunt(quorum eſt primogenitus)conuenire omnes faterentur.

Quod ſolus ſecundum naturam filius ex patre unigenitus eſt, ſicut ex ipſo & in ipſo. CAPVT XXII.

* Eum nemo uidit unq̃. Vnigenitus filius,qui eſt in ſinu patris, ipſe enar=
* rauit.] Animaduerte rurſus *diuini* Euangeliſtæ *diuinum* acumen. Nō
ignorauit nonnullos dicturos: Gloriam unigeniti à patre nobis enarras,
nec quicquam magnum atque ſublime affers: ſed quaſi aliter uideri glo=
ria ſua non poſſet, quoniam præſtantior Ioanne atq̃ Moſe fuit uiris ſin=
gulariſſimis(non enim negamus) quaſi unigeniti à patre gloriam eius appellaſti. At
non ita beatus Eſaias: Vidi enim inquit, dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum *Eſa.6.*
& eleuatum,& plena domus à maieſtate eius:& ſeraphin ſtabant circa ipſum,ſex alæ
uni,& ſex alæ alteri,& uelabant duabus faciem, duabus pedes, & duabus uolabant,
& exclamabant alter ad alterū, & dicebant: ſanctus ſanctus ſanctus dominus ſabba=
oth,plena eſt omnis terra gloria eius. Ezechiel aūt: Ecce, inqt, uox facta eſt ſuper fir *Ezech.1.*
mamentū,quod erat ſuper caput eorū,& ſuper firmamentū quod erat imminens ca=
piti eorū: quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinē thro
ni ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper: & uidi quaſi ſpeciem electri à lumbis
eius deſuper, & à lumbis eius uſq̃ ad deorſum uidi quaſi ſpeciem ignis ſplendētis in=
circuitu,uelut aſpectū arcus quū fuerit in nube in die pluuiæ: hic erat aſpectus ſplen=
doris per gyrum. Hæc uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. Quū talia igitur impietate
atq̃ imperitia uicturos aliquos nō ignoraret, neceſſariò conatus eorū multo ante re=
preſſit dicens: Deum nemo uidit unq̃. Ipſe nanq̃(inquit)unigenitus deus, qui in dei
B patris ſinu eſt,hoc nobis enarrauit. Ille ad Moſen clare dixit: quia nemo uidebit faciē *Exodi 33.*
ſuam,& uiuet. Ille quoq̃ diſcipulos docuit: quia patrem nemo uidit, niſi qui ex patre *Ioan.6.*
eſt. Soli enim cōſubſtantiali filio pater uiſibilis eſt,& nulli præter eū alij: uiſionem au
tem in his deo conuenientem ſemper intelligas: non tamen prophetarum oratio falſa
eſt,quū clamant uiſum à ſe fuiſſe dominū ſabbaoth. Nō enim ipſum quod natura dei
ſubſtantialiter eſt uidiſſe contendūt: ſed aperte quomodo uiderūt exponūt,hæc dicen
tes: eſt uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. A rebus ergo corporeis ænigmatice, quaſi
figura diuinæ gloriæ formabatur: quæ ſimilitudo quaſi depicta in tabula,ſymbolice
diuinæ gloriæ præſtantiam,ultra mentem & orationem hominis eſſe oſtendebat. O=
ptime igitur ſublimis Euangeliſta, quū ſe uidiſſe gloriam eius quaſi unigeniti à patre
gloriam affirmauerit,à præſtantia,qua omnes Chriſtus ſuperauit,uere ſe dicere con= *Sapien 13.*
firmat. Nam quemadmodū per creaturarum pulchritudinē,creatoris uirtutem con= *Pſal.18.*
ſpicimus: quū cœli abſq̃ uoce gloriā dei enarrent,& opera manuū eius annunciet fir=
mamentū: ſic ab operibus præſtantior in gloria unigenitus cæteris demonſtrat. Sed
aciem oculorū hominis tanq̃ deus effugiens,quia omnem ſuperat creaturam: idcirco
increatus,id eſt deus eſſe & intelligitur & glorificat. Hic ſenſus propoſiti textus meo
iudicio eſt. Sed animaduertendū rurſus, quia unigenitū filiū appellauit, & in ſinu
patris eſſe affirmauit, ut ab omni creatura eū diſſepararet,& ex patre propriam ſub=
ſtantiam habere, & in patre eſſe oſtenderet. Si em̃ uere deus eſt unigenitus, quo=
modo non erit alius natura, quàm illi qui gratia & adoptione dij aque filij ſunt? Si
enim unigenitus eſt, nō inter fratres eſſe intelligitur,ſed ſolus ex patre. Nam quo=
niam ſecundum Paulum, quamuis multi appellentur in cœlo & in terra dij,unigeni= *1. Corin.8.*
tus tamen deus ſeparatus ab alijs fratribus eſt, qui per gratiam dij ſunt: nobis autem,
inquit, unus deus pater eſt, ex quo oīa, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per quem

C omnia. Quum enim unum ſit ſecundum naturam deus ac pater, non erit extra naturam dei uerbum, quod ex eo & in eo, quodq́ genitoris naturalibus bonis præfulgens, ad æqualem dignitatem ſubſtantialiter conſcendit, quum ſit deus ſecundũ naturam. Propterea & in ſinu patris eſſe ipſum aſſerit, ut etiam hinc intelligas in ipſo
Pſal.109. & ex ipſo, & ut in pſalmis ſcribitur: Ex utero ante luciferũ genui te. Nã quemadmodum hic, ut ex eo proprie ſignificaret, à ſimilitudine hominũ ex utero poſuit: ex uentre nanq́ prodeũt, qui à nobis generantur. Sic quũ in patris ſinu dicat, in patris certe utero intellexit, à quo ineffabili generatione, deumq́ decente naſcitur filius. Quaſi corpus deciſum eſt à genitore genimen ſuũ, ſed filius in patre eſt, & patrem in ſeipſo habet: propria enim bona ſubſtantiæ patris, naturaliter in filiũ defluentia, in ipſo eſſe patrem oſtendunt. Habet autem rurſus pater in ſeipſo filiũ, id eſt identitate incommutabili ſubſtantiæ firmatum, atq́ (ut ita dicam) radicatũ, & ex eo germinantem nõ deciſione ulla nec diuiſione, ſed ita ut & inſit, & ſimul ſit. Sic enim pie in ſinu patris filiũ eſſe intelligemus, nõ ut nonnulli deo repugnantes, & recta omnia (ut propheta dicit) peruertentes, ſimpliciores fratres, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, ſeducere co-
Mich.3. *Rom.14.* nant. *Cauillatio.* Non enim recte inquiunt, quoniam in ſinu patris filius eſſe dicitur, ex patre & in patre recte ipſum eſſe intelligitis, & à ſubſtantia eius ut eiuſdem naturæ genitũ
Lucæ 16. prædicatis. An nõ audiſtis (inquiunt) de diuite atq́ Lazaro quid Chriſtus dicat? Lazarũ enim poſt mortẽ in ſinu Abrahæ delatũ fuiſſe dicit: nec quoniã in ſinu Abrahæ Lazarus poſtea fuit, idcirco ex ipſo & in ipſo naturaliter eſt: ſed uocabulo, ſinus, ſcriptura (inquiunt) charitatem intelligit. In ſinu ergo patris filius eſt, id eſt in dilectione
Ioan.3. atq́ amore, ut ipſe dicit: pater diligit filiũ. Sed dicant, quæſo, ſi dilectionẽ atq́ amorẽ
Confutatio. ſinus apud ſcripturas ſignificat, an quia deus iuxta ſaluatoris uocem mundũ dilexit,
Ioan.3. aut quia dominus diligit portas Sion? ſecure dicere poſſumus, & mundũ, & portas
Pſal 124. Sion in ſinu dei patris eſſe? Quũ præterea immittere Moſi manum in ſinum ſuũ iu-
Exodi 4. bebat, diligerẽne manum ſuam iubebat, an potius in ſinu ſuo eam cælare? Ridiculoſi
D profecto erimus iſta dicentes. Imò uero etiam in patrem ipſum impie faciemus, ſi uniuerſa (cuncta enim diligit) in ſinu eius eſſe opinantes, quod filio ſuo attribuitur, creaturis quoq́ cõcedemus, ut nihil maius nec dignius aliquid q̃ creaturæ filius poſſideat. Quare his omiſſis, quando in ſinu patris filius eſſe dicitur, nihil aliud q̃ ex ipſo & in ipſo filiũ eſſe intelligemus. Quod omnibus apertiſſimum erit, qui Euangeliſtæ uerba diligentius cõſiderant. Vnigenitus eñ (inquit) deus, qui eſt in ſinu patris. Deũ & unigenitũ primo dixit, deinde illico adiecit, q̃ eſt in ſinu patris: ut filius ex patre naturaliter atq́ ſubſtantialiter intelligatur, ſinum pro ſubſtantia per ſimilitudinẽ corporum, quæ rebus intelligibilibus manifeſtiora ſunt, poſuit. Capiuntur eñ plerunq́ rerum ſublimiũ imagines à corporibus, quamuis etiam hiſtorice, ut expoſita ſunt, multa intelligant, quale illud Moſi eſt: quod manum ſuam in ſinum emiſerit. Quod uero
Exodi 4. *Lucæ 16.* de Lazaro dicunt, nõ modo nobis non refragatur, uerumetiam ſuffragat. Nam hac uita defunctus Lazarus, in ſinum Abrahæ fuit deductus, id eſt cum Abrahæ filijs collocatus eſt: patrem enim multarum gentium deus ipſum conſtituit.
Genc.17.

CAPVT XXIII.

Ego primo loco, Ioannes Baptiſta: ſecundo uero, Ioannes Euangeliſta.

Thoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerũt Iudæi à Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eũ, ut interrogarent eũ: Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.]

Expreſſius modo Euangeliſta quaſi res agatur, modũ teſtimonij Ioannis ponit, quod interrogatus dixit. Quum eñ (inquit) Iudæorum ſecundũ leges præfecti, leuitas, & ſacerdotes interrogatũ miſerunt, quẽ ſe ipſe diceret. Tũc palàm ueritatem confeſſus eſt, dicens: Quia ego non ſum Chriſtus. Quare nec ego, inquit, quum de ipſo ſcripſerim, nõ fuiſſe illum lucem, ſed ut teſtimoniũ de luce perhiberet, mentitus ſum.

CAPVT

A

CAPVT XXIIII.

T interrogauerũt eum: Quid ergo? Helias es tu? & dixit, Nõ ſum. Propheta es tu? & reſpõdit, Non. Dixerũt ergo ei: Quis es? ut reſpõſum demus iſs qui miſerunt nos. Quid dicis de teipſo? ait: Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini, ſicut dicit Eſaias propheta.]

Minutim ſingula narrat Euangeliſta, ut & confeſſionis modus præ oculis ponatur, & imperitia Iudæorum denudetur, qui ſapientes ſe eſſe diceotes, infatuati ſunt: legis enim exquiſitam cognitionem oſtentantes, & prophetarum ſenſum tenere credentes, his interrogationibus imperitiam ſuam detegunt. Moſes nanque ille, quaſi prophetam dominũ ſignificans uenturũ, Iudæis prædicebat, quia prophetam uobis de medio fratrũ ueſtrorum ſimilẽ mei dominus deus ſuſcitabit, ipſum audietis. Eſaias autem præcurſorẽ nobis ſignificans: Vox (inquit) clamantis in deſerto, parate uiam domini, rectas facite ſemitas dei noſtri. Tertius accedit Malachias, qui de Thesbite ait, quod conuertet cor patrũ ad filios, & incredulos ad prudentiã iuſtorũ, ne forte ueniam & pecrutiam terrã. Quũ igitur tres ſint, qui expectabãtur, plures illi uenturos putantes, uere audient: erratis, neſcientes ſcripturas. Quum enim an Chriſtus eſſet quæſiuiſſent, reſponſumq; ſibi eſſet, quia ipſe nõ erat Chriſtus: quid ergo inquiũt, Helias es tu? Illo autẽ negante, reliquum iam erat, ut de præcurſore quærerent. Sed imperite ad ipſum Chriſtum rurſus deuoluti, male Moſen intelligentes, interrogant: Propheta es tu? quod propter præiacentem articulum, ad unicũ prophetam, & prophetarum omnium dominũ pertinet, quem ſe non eſſe Baptiſta iterũ affirmauit. Dixerunt ergo ei: Quis es? ut reſponſum demus iſs, qui miſerunt nos, quid dicis de teipſo? ait: Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini, ſicut dixit Eſaias propheta, tanq; ignaros ſcripturarum acriter arguit, autoritate prophetica miniſterium ſibi commiſſum exponens. Venio enim (inquit) dicturus, in ianuis ipſum iam

B eſſe qui expectatur, ut parati ſitis proficiſci quocũq; iubebit: ambulaſtis hactenus in uia Moſi, modo uiam Chriſti ſuſcipite, quam prophetæ omnes uobis prædixerunt. Eſaias enim hortatur uos, dicens: Venite, aſcendamus in mõtem domini, & in domũ dei Iacob, & annũciabit nobis uiam ſuam, & ambulabimus in ipſa. & rurſus: Erit ibi uia munda, & uia ſancta uocabitur: non erit ibi leo, nec praua illuc aſcendet beſtia: & qui diſſipati ſunt, ambulabunt in ea. Et rurſus: Principiũ dabo Sion, & hortabor Hieruſalem ad uiam. Hieremias quoque ſimiliter: State (inquit) in uia, & quærite ſemitas domini ſempiternas, & uidete quæ ſit uia bona, & ambulate in ipſa, & inuenietis purificationem animarum ueſtrarum. Quænam igitur eſt uia bona, quæ ambulantes in ipſa purificat? ipſe Chriſtus clamat, Ego ſum uia.

Deũt. 18.

Eſa. 40.

Malach. 4.

Matth. 22.

Eſa. 40.

Eſa. 2.

Eſa. 35.

Eſa. 64.

Hiere. 6.

Ioan. 14.

CAPVT XXV.

T qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, & dixerũt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; propheta?] Vide quanta in Baptiſtam utuntur temeritate: cur eñ (aiunt) baptizas, ſi non es Chriſtus, nec Helias, nec propheta ille? Non enim putant dignum in eorum numero ipſum haberi, qui expectabatur: ſed ex inſita eis arrogantia, quamuis audierint, Ego uox clamantis in deſerto, parate uiã domini: parum tamen attendentes, & Baptiſtæ dignitatem negligentes, aperte increpant, dicentes: Quid ergo baptizas? Quur tantam rem, quũ dignus non ſis, aggredi auſus es? Conſueuerant enim ſemper ex proteruitate phariſæi præſentes nimiũ contemnere, & uenturum ſimulato afficere honore, & ut ipſi magni apud Iudæos eſſent, & diuitias ingentes ſibi accumularẽt, neminem præter ſe honorari patiebantur. Propterea ipſum quoq; interfecerũt hæredem, dicentes: Venite, occidamus eum, & retinebimus hæreditatem eius.

Matth. 21.

CAPVT XXVI.

C „ „ „ „ RESpondit eis Ioannes, dicẽs: Ego baptizo in aqua: medius autem uestrũ ſtetit, quem uos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me uẽturus eſt, qui ante me factus eſt, cuius ego nõ ſum dignus, ut ſoluam eius corrigiã calciamenti. Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanẽ, ubi erat Ioãnes baptizans. ¶ Nullas contumeliæ uices beatus Baptiſta reddidit, ſed benigne ualde propter ſalutem eorum reſpondet, ac inuitos docet, in ianuis iam, imõ uero etiã intra ianuas eſſe Chriſtum. Ego enim, inquit, præparando, aqua inquinatos peccatis lauo ad initium pœnitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad ſublimiora uos præparabo. Ad hoc enim miſſus ſum, & hoc tam re baptizans, q̃ uerbis facio, prædicans præparare uiam domini. Maiorum autem rerũ, & ſummæ perfectionis largitor, medius ueſtrum ſtetit, quem adhuc, quia carne indutus eſt, non cognouiſtis: qui tantum me ſuperat, ut dignus ipſe nõ ſim, quaſi ſeruus ad filium domini comparari. Hoc em̃, ut arbitror, ſignificat nõ eſſe dignum, qui corrigiam calciamenti eius ſoluat: ita & ueritatem dicit, & exemplo ſui phariſæos ab arrogantia in humilitatem traducere conatur. Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Diligentiæ ſuæ, magnitudinisq̃ rerũ hoc ſignũ eſt. Solent enim certe homines loca etiã ſingula, ubi res magnæ geſtæ, aut expoſitæ ſunt, memoria diligentius commẽdare.

PRIMI LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM, LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

D „ „ ALtera die uidit Ioannes Ieſum uenientem ad ſe, & ait: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.] Breui admodum tempore propheta ſimul & apoſtolus, baptiſta effectus eſt. Quem enim uenturũ prædicabat, hũc iam monſtrat præſentem: propterea prophetarum menſuram exceſſit, ut ſaluator de ipſo ad Iudæos dicebat: Quid exiuiſtis in deſertum uidere? prophetam? etiam dico uobis pluſquam prophetam. Nam prophetæ uenturum Chriſtum prædixerunt, hic uero uenturum prædicans, præſentem quoque monſtrauit. Altera enim die, inquit, uidit Ieſum uenientem ad ſe, & ait: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Non ait iam, præparate uiam eius, ut prius: ſed quũ præſens oculis cerneretur is, propter quẽ præparatio faciunda erat: nõ illo modo prædicandũ, ſed apertius explanadum erat, quis iſte præſens eſſet, & quamobrem à cœlo ad nos deſcenderit. Ecce igitur, inquit agnus dei, ille ſcilicet de quo Eſaias dicebat: Tanq̃ ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe obmutuit. Quem uniuerſa Moſi lex figuris ſignificabat, qui temporibus legis nõ ita, neq̃ ad omnes miſericordiam ſuã diffudit: figuris enim & umbris lex inuoluta eſt. At nunc qui ænigmatice prædicabat integerrimus agnus, immaculata hoſtia, ut peccata omniũ pellat, ut hoſtem orbis euertat, ut mortuus mortem deſtruat, ut maledictionem hominibus datam diſſoluat, ne illud, terra es, & in terram reuerteris, humanũ ſemper ſubigat genus, ſponte ad occiſionẽ ducitur. Secundus hic Adam eſt nõ à terra, ſed à cœlo, omnium bonorum initium, & ipſius exitium interitus, æternæ uitæ largitor, cauſa reformationis, qua reformamur ad deũ, pietatis & iuſtitiæ fundamentum, ad regnum cœlorũ uia: unus em̃ pro omnibus agnus occiditur, ut omne genus hominum deo patri offerat: unus pro omnibus, ut omnes lucrifaciat, ut oẽs non ulterius ſibiipſis, ſed Chriſto (qui pro omnibus mortuus eſt, & pro omnibus reſurrexit) uiuant. Nam quoniã in peccato eramus, atq̃ idcirco morti atq̃ interitui debebamur, filiũ ſuũ pater in redemptionẽ pro nobis dedit, unũ pro oẽibus: quoniã & omnes

Matth. 11.

Eſa. 53.

1. Cor. 15.

A omnes ſunt in ipſo,& omnibus ipſe melior eſt:unus pro omnibus moritur,ut omnes in ipſo uiuamus.Quum enim pro omnibus occiſum agnũ mors inſorbuerit,retinere nõ potuit,ſed in ipſo,& cũ ipſo cæteros omnes euomuit.Nã ſi omnes ſumus in Chriſto,qui mortuus eſt,& reſurrexit pro nobis peccato deſtructo: quomodo etiã mors, quæ fructus peccati eſt,non deſtruetur? & radice iam euulſa, quomodo rami germinabunt? Aut qua nam de cauſa morti ulterius debebimur, peccato deſtructo, quod mortis cauſa fuit? quare in occiſione agni dei magna exultantes uoce ſolenniter clamamus: Vbi iam eſt uictoria tua ô mors? Vbi ſtimulus tuus inferne? Omnis eñ iniquitas(ut Pſalmiſta canebat)os ſuum obſtruxit, quum non poſſit amplius debilitata peccatores accuſare:deus enim eſt,qui nos iuſtificat. Chriſtus redemit nos ex maledictione legis,ipſe maledictio factus pro nobis,ut maledictionẽ peccati nos fugiamus. 2. Cor.5. 1. Cor 15. Pſal.106. Gala.3.

CAPVT II.

» HIc eſt, de quo dixi: Poſt me uenit uir,qui ante me factus eſt,qui prior me
» erat,& ego neſciebam eum:ſed ut manifeſtetur in Iſraël, propterea ueni
» ego in aqua baptizans.] In memoriam reducit Baptiſta, quæ dixerat, & gloriæ Chriſti ultro & ſponte cedit: nec ex charitate magis, quàm ex ueritate etiam neceſſitate id facit. Subijcitur eñ,etiam ſi nolit, creatura creatori,ſeruus domino,largitori quod donaſ.Quomodo autẽ poſt Ioannẽ Chriſtus ueniebat,qui prior erat Ioãne, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Et ego neſciebã eũ, ſed ut manifeſtetur in Iſraël,propterea ego ueni baptizans in aqua. Qui dominũ in utero uirginis cognoſcẽs exultabat, qui ante partum prophetauit,qui à matris uẽtre diſcipulus fuit,neſcire ſaluatorem fatetur,nec illo modo mentiť.Omnia enim à ſeipſo abſq; alicuius doctrina deus ſolummodo ſcit:creatura uero omnis nõ à ſe,ſed ab alte-
B rius diſcit doctrina,& ſpiritus in ſanctis hominibus habitans,replet quod natura non poteſt,& bonum ſuũ humanæ naturæ largitur: & ita illuminata,futura & occulta cognoſcit myſteria. Quũ igitur neſciuiſſe dominũ dicat, ſecundum humani generis & creaturæ menſuram,ueriſſime dicit,ualde autem utiliter:quamuis neſcire ſaluatorem aſſeruerit,idcirco tamen ueniſſe fateť,ut Iudaico populo manifeſtet, ne ſcilicet ſponte ad teſtimoniũ præcurrere uideatur,qui nõ uoluntatis ſuæ, ſed diuinæ diſpẽſationis ac uolũtatis miniſter fuit. Quæ ſibi animo reuelauit,à quo peccata mundi tollentur. Facilius ergo credere Iudæi teſtimonio eius debebant,quẽ intelligebant à ſe quidem neſciuiſſe ſaluatorem,ſed deo reuelante cognouiſſe.Poterant etiam dignitate ac magnitudine ſerui, quãtus eſſet dominus,cõijcere. Aperte nanq;, quũ ut ipſum in Iſraël manifeſtet, ueniſſe fateatur:aperte inquam ſeruũ ſe, illum uero dominũ eſſe oſtendit. Luce 1.

Quod non participatione, nec deforis ut in ſanctos, ſpiritus in filium influit:ſed ſubſtantialiter, & ſecundum naturam in ipſo eſt. CAP. III.

» ET teſtimonium perhibuit Ioannes,dicens:Quia uidi ſpiritũ deſcenden-
» tem,quaſi columbam de cœlo,& manentem ſuper eũ,& ego neſciebam
» eum:ſed qui miſit me baptizare in aqua,ille mihi dixit: Super quẽ uideris ſpiritum deſcẽdentem & manentem ſuper eũ, hic eſt qui baptizat in
» ſpiritu ſancto.] Quoniam eũ neſciuiſſe in ſuperioribus dixerat, idcirco hunc latius diuinum illud denudat myſterium. Nam & modum quo didicit, quod ignorauerat,& docentem deũ patrem oſtendit: ita uarijs multisq; uijs auditorum animum ad ueritatem inducit. Quum eñ à deo patre didiciſſe ſe myſterium ait,refragari deo uniuerſos oſtendit,qui magno conſilio patris ſe opponentes,paruã prædicationi ſuæ fidem adhibeant. Ita manifeſte ac commode ad ſuſcipiẽdum ſaluatorem omnibus perſuadere conatur:præſertim cum ſpiritũ etiam ſe uidiſſe teſtetur in columbæ ſigno deſcendiſſe,& manſiſſe in Chriſto. Ad hæc ſeipſum audiſſe affirmat ab eo,à q̃ miſſus

C ad baptizandũ in aqua fuit, illũ eſſe qui ſpiritu baptizat, in quem deſcendet, & in quo manebit ſpirituſſanctus. Dignus certe fide teſtis hic eſt, nouũ atq; inauditum ſignũ. & his qui hæc dixit atq; oſtendit Baptiſtæ, pater & deus omniũ eſt. Sed hæc quidẽ hactenus. Inſultabit autem forſan iterum atq; iterum cõtentionis cupida turba hæreticorum, atq; illudens dicet: Nihil nos habere, niſi cauillari uelimus, quòhinc refugere poſſimus. Ecce nanq; (inquit) ſpiritus ad filiũ deſcendit, ecce ungit à deo patre filius: quod non habet uidelicet accipiẽs. Pſalmiſta etiam atteſtante, dicenteq; ad filiũ: Propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis. Quomodo ergo perfecto patri nõ perfectus filius, ac ideo peruncrus, cõſubſtãtialis eſſe poterit? Ad huiuſmodi homines, qui ueritatem Chriſtiani dogmatis, & ſcripturarũ ſenſus peruertunt, opportune illud dicere poſſumus: Expergiſcimini ebrij è uino ueſtro: ut fulgentiſſimam ueritatis lucem uidẽtes, nobiſcũ ad filium clament: Vere filius dei tu es. Si ẽm credis deum eſſe ipſum natura, quomodo imperfectus erit? aut quomodo hæc impietas in ipſum etiã patrem nõ perueniet? Vnde nanq; pater perfectionẽ habebit, ſi filius imperfectus eſt? aut quomodo ad imminutionẽ filij, qui ſecundum uos imperfectus eſt, pater etiã ipſe non depelletur, ſi ſemel diuina ſubſtantia imperfectionẽ in filio ſuſceperit? Non enim (ut arbitror) audebitis in diuerſas rationes ſubſtãtiæ diuinam immortalemq; naturã ita incidere, ut in altero perfecta, in altero imperfecta eſſe uideatur: præſertim quũ uideatis humanæ naturæ rationẽ unam ac eandẽ in omnibus eſſe: nec minus aliquid, aut maius hominẽ homine, inquantũ homo eſt, poſſidere: nec angelus ab angelo ea ratione, qua uterq; angelus eſt, qua uidelicet ad unã ſpeciem atq; naturam oẽs concludunt, differre unq; poterit. Quomodo igit̃ natura deitatis, quæ ſuper hæc omnia incõparabiliter eſt, minora bona poſſidebit q̃ creatura? Quomodo inæqualitatẽ eam ſuſcipiet natura incorruptibilis, cuius corruptibilia ſuſceptiua non ſunt? Quomodo ſimplex, atq; incompoſita erit, ſi perfectuma, tq; imperfectũ in ea ineſt? Diſſimilia enim hæc ſunt, ex quibus eam cõſtare falſò arbitramini. Si enim ſimilia eſſent, nec inter ſe differrẽt perfectũ atq; imperfectum: omne perfectum imperfectum eſſet, & cõtrà. Quare nec filius imperfectior patre, nec pater perfectior filio, quãuis ita uerbis à uobis dicatur. Sin uero perr multũ intereſt inter perfectũ & imperfectũ, & utriuſq; deitatis natura ſuſceptiua eſt, nõ ſimplex, ſed cõpoſita erit. Sed dicet fortaſſis quiſpiã, nõ ſimul in eodem eſſe poſſe ſubiecto, quæ contraria ſunt: ſed ſeorſum, ac per ſucceſſionẽ, ut in corpore color modo albus, modo niger. Probe tu quidem ò amice, ac citò cõuerſus, pro nobis pugnaſti. Nam ſi una deitatis natura eſt, nec altera præter eam excogitari poteſt, quomodo cõtrariorũ eſt ſuſceptiua? uel quo modo uni eidemq; ſubiecto, quæ inter ſe contraria ſunt, ſimul accident? Pater enim natura deus eſt, & filius ſimiliter natura deus. Nulla ergo differentia perfecti, & imperfecti inter patrem & filiũ eſt, qui ex perfectiſſima ſubſtantia patris emanauit. An non eſt neceſſe perfectum eſſe genimen perfectiſſimi genitoris? quod & incõmutabilis imago, & character ſuæ hypoſtaſeos eſt: ita prorſus oẽs aſſenſuros eſſe arbitror.

Quomodo ẽm aliter perfecti patris character, incommutabilis filius erit, ſi natura perfectus nõ eſt? ut quidam temere dicunt. Nam quoniã character atq; imago eſt, nõ aliter certe atq; ille perfectus eſt, cuius imago eſt. Sed Ioannes uidit de cœlo ad filiũ ſpiritum deſcẽdere, inquit. Quare pater deforis filiũ ſanctificauit, in quem quaſi, nõ habentem ſanctificator ſpiritus deſcendit. Aduertis, q̃ manifeſte filium dei, creaturam eſſe prædicas, uix magni aliquid ei attribuens, quũ ſimiliter atq; cæteræ creaturæ perfici, atq; ſanctificari honorum largitione forinſeca ipſum arbitreris. Et quomodo nõ falſus erit Euãgeliſta, dicens, à plenitudine ipſius nos oẽs accepiſſe? Quomodo ẽm ſuapte natura plenus erit, ſi ab alio accipit? Aut quomodo deus uere pater erit, ſi unigenitus creatura eſt, & nõ filius? Verbo nãq; ſolũmodo, nõ re ipſa pater: & ſimiliter unigenitus uocabulo tantũmodo filius, nõ uere filius erit. Si aũt deus uere pater eſt,

Cauillatio hæreticorum.

Pſal. 44.

Cauilli confutatio.

Iohel. 1.

Matth. 14.

D

Cauillatio.

Solutio.

Cauillatio.

Diſſolutio.

Ioan. 1.

A ter eſt,habebit ſimiliter eũ cuius eſt filius,à ſeipſo naturaliter natũ. Præterea,quomodo pater ſecundum naturam ſanctus,ſanctitate nudum filium generabit,& genimen æquet à naturalibus ſuis bonis alienum? Nam ſi forinſecus ſanctificationẽ acquirit, ut illi nugantur,uel nolentes,fateri neceſſe eſt,non ſemper ſanctum fuiſſe,ſed tũc ſanctificatũ, quando ſpiritus(ut Ioannes)ad ipſum deſcendit. Quomodo igitur etiam ante incarnationẽ,Seraphim ordine à primo,ſanctus tertio dicentes,ut ſanctum eum glorificabant? Si ergo ſanctus & ante incarnationẽ erat,imò uero ſi ſemper eſt ſanctus,ſicut & pater:quomodo in nouiſſimis ſeculis homo factus, ſanctificãte indiguit? Sed non poſſum non mirari,quur illud,quũ ſtudioſiſſimi eſſe uideãtur,eos latuit. Nã neceſſe eſt,ſi nõ ineſt ſubſtantialiter filio ſanctificatio, ſed extrinſecus ei aduenit, ut rationali cuidam creaturæ,quod poſſit etiam aliquando à ſeipſo eam excutere: qui autem ſanctificationem à ſeipſo excuſſit,eiecitq́, is profecto peccati uinculo preſſus ad peiora iam ruit,nõ conſeruans,neque retinens in ſe illud,quod ſuperiorem peccato eũ faciebat. Non erit ergo immutabilis filius. Pſalmiſta quoq; mentietur,clamans ad ipſum: Tu autem idem ipſe es. Ad hæc,illud etiam ſuperioribus ſimile nõ prætermittam,quod participatur, aliud eſſe à participante ſecundum naturam,omnes ratione inducti fatebũtur. Aliter enim idem erit participans & participatum,quod intellectu impoſſibile eſt:quomodo enim aliquid ſeipſo participabit? ſi igitur participans & participatum diuerſa natura ſunt, conſiderent qui participatione ſpiritum filio ineſſe contendunt, in quam magnã impietatem lapſi non ſentiunt. Nam ſi ipſius ſpiritus particeps filius eſt,eſt autem ſpiritus natura ſanctus,non erit ſanctus natura filius,ſed ex alterius participatione ad meliora ex peioribus per gratiam reformatus. Qua ex re multa ſequentur abſurda. Primum enim (ut diximus) mutationis erit ſuſceptiuus,imò uero iam mutatus(profecit enim in melius,ut uos dicitis)nõ modo minor patre non eſt,ſed quodammodo etiam maior eſt factus. Scribit enim Pau-
B lus de ipſo:Hoc ſentite in uobis,quod & in Chriſto Ieſu: qui quũ in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo:ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens,in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit ſeipſum,factus obediens. Quoniam ergo ante incarnationem,in forma,& in æqualitate patris erat conſtitutus:incarnatus autem,ſuſcepto de cœlo ſpiritu,ſanctificatus ſecundum uos eſt, melior iam atq́ maior ſeipſo uidebitur: quare patre quoq; cui prius erat æqualis,maior effectus eſt. Quod ſi ita eſt, & ſuſcepto ſpiritu patrem exceſſit,ſpiritus etiam per quem filius hoc conſequutus eſt,maior patre atque melior erit. Hæc auditu etiam horribilia,periculiq́ plena ipſe iudico: ſed non poſſumus aliter detrimentum, quod per impietatem illorum eccleſia patitur, depellere. Quare proſequendum nobis eſſe cenſeo,ſi homo factus unigenitus dei filius,tunc demum à ſpiritu ſanctificatur,quaſi ante incarnationẽ ſanctus non eſſet:erat autem in æqualitate, & forma patris ſecundum illos: ſequitur deum patrem natura ſanctum nõ eſſe, ſi quidem conformis æqualisq́ ſibi filius,ſanctus non erat. Quod ſi fortaſſe quis dicat, quomodo nõ ſanctificatur à ſpiritu,& quomodo non participat, quũ inquiat prophetatunxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis? Meminerit ſecũdum formam ſerui,qua patre maior eſt,& à patre,& à ſpiritu ſancto, & à ſeipſo, qui uerbum & filius eſt,eſſe ſanctificatum:ſicut ipſe dicit: Pro eis ego ſanctifico meipſum. Simili modo & fatebuntur participantem: ſed de hoc ipſo non eſt quæſtio, ſed de uerbo & filio ſimpliciter. Deinde ſi uerbum dei ſuſcepto ſpiritu natura ſanctificatur, dicant quæſo,utrum maius,aut minus ſeipſo factum eſt, an in eodem ſtatu omnino permanſit? Nam ſi nihil à ſpiritu ſibi ablatum eſt, ſed permanſit idem quod fuit, non turberis,quum in ipſum deſcendiſſe ſpiritum audias. Sin uero minus factũ eſt,tunc & uerbum dei paſſibile,ac mutabile dicere neceſſe erit,& ſubſtantia ſpiritus tanquã iniqua neceſſariò accuſabitur, quæ ſuſcepta non paruam filio iniuriam intulit. Si autẽ me-

Eſa.6.

Pſal.101.

Philip.2.

Pſal.44.

Ioan.17.

C lius ſuſcepto ſpiritu factum eſt, erat autem in æqualitate, ac forma patris, antequàm in altiora (ut uos dicitis) aſcenderit: non erit ſuprema gloria patris, qui eam menſuram ſui conſeruet, in qua prius filius etiam erat. Opportune igitur ſuper iſtos clamare poſſumus: ecce populus excors, ac fatuus, oculi ſunt ipſis & non uident: excæcauit enim profecto huius ſeculi deus, infidelium mentes, ne illuminatio Euāgelij gloriæ Chriſti eis illuceat. Quibus ego, quoniam nō ſentiant quæ dicunt, condolendum potius q̄ iraſcendū eſſe iudico. Recte autē me iudicare, quamuis à ſuperioribus iam appareat, tamen ex eo potiſſimum erit conſpicuum, quod à Paulo ſcriptū paulò ante propoſuimus: Hoc ſentite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui quum in forma dei eſſet, nō rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualē deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formā ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominū factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit ſeipſum. Vide q̄ uehementer gloriam filij admiratur, ſicut æqualis naturæ nō rapina deo patri, atq̄ conformis. Is cauſa hominū, forma ſerui aſſumpta humiliatus, exinaniuit ſeipſum, inquit, propter carnem. Si ergo aſſumpto ſpiritu poſtea q̄ homo factus eſt, melior efficitur ſanctificatus: quomodo ſeipſum exinaniuit, humiliauit'que, qui maior ſeipſo factus eſt? Quæ porrò eſt exinanitio iſta, qua plenus ſpiritu factus eſt? Quomodo propter nos humiliatus dicitur, qui tam multū factus homo ſibi profecit? Quomodo pauper propter nos, q̄ homine aſſumpto locupletatus eſt? Aut quomodo ante incarnationem conſequutus eſt bonum? Obſtupuit cœlum, ut ſcribitur, obſtupuit & horruit ualde, dicit dominus. Duo enim magna & praua hæreticorū populus commiſit. Nam nec quæ dicat intelligit, nec de quibus dicat perpendit, & de maximis rebus tanq̄ de ludicris dicere, parui exiſtimat. Nam ſi magnum inde immineret periculum putarent, largo lachrymarum effuſo flumine, magna nobiſcum uoce clamarent: Pone domne cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis, non declines cor meum in uerba malitiæ. Prauí enim atq̄ iniqui ſermones ſunt, qui ab eis inconſideratius prolati, ſummo audientes detrimento afficiūt. Sed nos eorum nugas à cordibus noſtris exterminantes, rectam fidei rationem ſequemur, illius ſcripturæ loci memores: conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum ad obſequium Chriſti. Age igitur omnem intellectū propoſiti theorematis, in captiuitatē gloriæ unigeniti redigentes, ſic eum ſubijciamus in omnia prudenter ipſi, ut homini attribuamus: qui quum ſit diues, pauper propter nos factus eſt, ut ſua nos paupertate ditaret: quod patentioribus poſtulatis auribus exponere latius non grauabimur. Ad imaginem, & ſimilitudinem ueri dei factus homo à Moſe dicitur, qui primos nobis ſcripturæ libros ſpiritu cōpoſuit. Ab eodem etiam didicimus ſpiritu ad diuinam imaginem ſigillatum hominem fuiſſe. Et ſuffflauit in faciē, inquit, eius ſpiraculū uitæ. Simul enim & uitam creaturæ ſpiritus immiſit, & characterem ſuū, ut deū decet, impreſſit, & ſic rationale ab artifice deo animal cōſtitutū, mandatū ad ſalutem accepit, & fuit in paradiſo quouſq̄ gratiā creatoris ſpiritu ſancto inhabitāte ſeruauit. Sed poſtea q̄ diabolica fraude ſeductus, dei præcepta contempſit, & ſpreto mandato gratiam perdidit, terrā ſe eſſe, & in terram reuerſurū audiuit. Et ſimilitudo dei, ad quam creatus erat, nō ita expreſſum characterem ſuū propter peccatum ſeruauit: ſed obtenebratū quodammodo, & imbecillū retinuit: multiplicato deinde humano genere, peccatū quoq̄ adeò creuit, & ſic miſeros animos opprimebat, ut gratia dei homines denudati, quū ſpiritus penitus ab eis deuolauerit, quaſi rationis omnino expertes, ipſum etiam creatorē ignorarent. Miſericordia igitur motus creator, ad priſcam imaginem per ſpiritū reuocare naturam humanā uoluit. Nec enim poterat aliter diuinam impreſſionē, q̄ per ſpiritū homo recuperare. Quomodo autē id factum eſt, & quomodo firmā in nobis gratiā ſuam inſeruit, aut quomodo radices in nobis ſpiritus egit natura noſtra reformata, modò dicendū. Nam quoniam primus Adam libertate ſua nō bonum, ut debuit, ſed malum,

D

Hierem. 5.
2. Cor. 4.
Philip. 2.
Hierem. 2.
Pſal. 140.
2. Cor. 10.
2. Cor. 8.
Geneſis 1.
Geneſis 2.
Geneſis 3.

A malum,ut diximus,elegit:atq; ideo morti addictus ſpiritum ſanctũ amiſerat, qui ma-
lignos,ut ſcribitur,fugit: Nec habitat in corpore peccatis ſubiecto. De cœlo nobis *Sap.1.*
ſecundum Adam miſericordia dei miſit. Miſit enim immutabilem natura filium ſuũ,
& procul ab omni peccato remotum, ad carnem noſtram aſſumendam, ut quemad-
modũ præuaricatione primi Adæ,maledictioni ſubiecti fuimus: ſic obedientia uirtu
teq; ſecundi,& maledictionem fugiamus, & quæ ab ea ſequuta ſunt detrimenta non
timeamus. Homo igitur uere dei filius factus,ut unus hominum ſpiritum à patre con
ſequitur:non quia ipſe indigeret,qui largitor ipſius ſpiritus eſt,uerum ut tanq; homo
acceptũ ſpiritum nobis conſeruet,utq; radices in nobis gratia, quam amiſimus,faci-
at per eum,qui peccatum penitus ignorauit. Hac de cauſa(ut arbitror) uidiſſe ait ſpi
ritum Baptiſta deſcendiſſe de cœlo, & manſiſſe in ipſo. Spiritus enim qui à nobis
propter peccatum deuolauit,quum nullum peccatum in eo inuenerit,manſit in ipſo.
Nobis igitur in ſeipſo ſpiritũ accepit, & priſca nobis renouat bona: hoc pacto pau-
per etiam factus eſſe propter nos dicitur. Nam quum ſit deus,nullius indigens rei,ho *1. Cor. 8.*
mo factus eſt omnium egenus,de quo recte ſcribitur: Quid autem habes quod non *1. Corin.4.*
accepiſti? Quemadmodum igitur,quamuis ſecundum naturam uita ſit,mortuus ta-
men ut homo propter nos eſt,ut deuicta morte totam ſecum noſtram ſuſcitaret natu
ram:omnes enim ſumus in eo, inquantum homo eſt: ſic & ſpiritum propter nos reci
pit, ut totam naturam ſanctificet. Non enim propter ſeipſum homo factus eſt,ſed ut
cœleſtium bonorum uia nobis & ianua fiat. Niſi enim tanquam homo ſpiritum ac-
cipere uiſus eſſet,niſi etiam ut homo paſſus eſſet, quomodo quiſpiam humiliatũ eſſe
poſſet oſtendere? aut quomodo natura ſerui recte recuperari poſſet, niſi etiam ali-
qua de ipſo,quaſi de ſeruo uere ſcriberentur: Nemo ergo ſapiẽtiſſimam diſpenſatio-
nis rationem irrideat, quam diuinus ille Paulus admiratus clamabat: Vt innoteſcat *Ephe.3.*
B principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformis ſapiẽtia dei, ſe-
cundum præfinitionem ſeculorum,quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Sapi-
entia enim certe deo congruens, incarnationis ſublime myſterium eſt. Hoc modo,
ut arbitror,deſcẽdiſſe in Chriſtum ſpiritus pie credendus eſt. Nunq; enim ad tantam
temeritatem deſcendemus,ut participatione in filio ſpiritum eſſe credamus, quẽ con
fitemur ſubſtantialiter(quemadmodum certe ipſe etiam patri)filio ineſſe. Sic enim le
gimus apud ſcripturas filij eſſe ſpiritum,quemadmodum etiam patris:Quum ueniſ-
ſent,inquit,in Myſiam, tentabant ire in Bythiniam,& non dimiſit eos ſpiritus Ieſu. Si *Act.16.*
uero quiſpiam participatione in filio ſpiritum eſſe adhuc contendere audet: aut nunc
primum in ipſo adueniſſe, quando à Ioanne fuit baptizatus: conſideret quæſo rur-
ſus,quàm multa eum ſequantur impia. Primum enim uidemus Ioannem,quo maior
inter natos mulierũ nõ ſurrexit,qui ad uirtutis ipſum peruenit apicem, Chriſto quaſi *Matth.11.*
deo accedere. Non enim,inquit,ſum dignus ut corrigiam calceamenti ſui ſoluam. *Ioan.1.*

Quomodo igitur impium non eſt, quum Ioãnes ab utero matris ſpiritu ſancto re- *Lucæ 1.*
pletus fuerit (ſic enim de ipſo ſcriptum eſt) Ioannis atq; omnium dominum credere,
tunc primum ſpiritũ accepiſſe quando baptizabatur? At certe ad ſanctam uirginem
Gabriel dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi: *Ibidem.*
ideoq; quod ex te naſcetur ſanctũ, uocabitur filius dei. Attende, quæſo, q; altum hic
ſermo continet ſenſum. Nam quum de Ioanne ſcribatur,quia ſpiritu ſancto replebi-
tur(dono enim & deforis non ſubſtantialiter inſitum habuit Ioannes ſpiritum)de ſal- *Ibidem.*
uatore probe admodum,non replebitur ſcriptum eſt: ſed quia quod naſcetur ex te ſan
ctum. Nec fore addidit,quoniam ſemper,ut natura deus,ſanctus eſt,ſed uocabit. Ve
rum quoniam undiq; conferentia colligenda ſunt,age, propoſita quoq; angeli uerba
conſideremus. Spiritus,inquit,ſanctus ſuperueniet in te,& uirtus altiſſimi obumbra
bit tibi: ideoq; quod naſcetur ex te ſanctum,uocabitur filius dei. Dicant,quæſo,eccle
ſiæ aduerſarij utrum uerbum dei ante incarnationem filius dei erat,aut falſo uocabu-

C lo, quaſi adulterinus adorabat? Nam ſi filiũ fuiſſe negabunt, patrẽ quoq; fuiſſe negabũt. Cuius eĩm erat pater, ſi filius non erat? patrem aũt atq; filiũ fuiſſe, omnis ſcriptura clamitat. Sin uero etiã ante incarnationẽ filiũ fuiſſe fatentur, quomodo angelus quod à uirgine naſciturũ erat, filiũ dei uocatum iri annunciat, quũ id ab æterno naturaliter eſſet? Quẽadmodũ igit̃, quamuis æternaliter cũ patre filius ſit, tamen quaſi principio temporis ab incarnatione capto, filius dei uocatur: quoniam tũc in mundo ut homo
Baruch 3. cũ hominibus cõuerſatus eſt, Sic q̃uis ſubſtãtialiter propriũ in ſeipſo ſpiritũ habeat, accipere tamen ut homo ſcribitur, idoneam homini dignitatem conſeruans, & naturæ noſtræ proprietates propter nos ſibi attribuens. Quomodo autem abſq; proprio ſpiritu uerbum intelligi poteſt? an nõ eſſet abſurdum, ſi quis eum ab homine ſpiritũ, qui eſt in ipſo, ſepararet, rationem tamen naturæ, & integrum animum cõſeruari putaret? ita prorſus arbitror. Quomodo igitur à filio ſpiritum ſeparabimus, qui ſic innatus ei eſt, ita ſubſtantialiter cõiunctus, & per eum prodiens, in ipſo ita naturaliter eſt, ut propter identitatẽ naturæ aliud eſſe præter ipſum intelligi nequeat? Si diligitis me
Ioan. 14. (ſaluator ad diſcipulos ait) mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt capere. Ecce aperti ſſime ſpiritum ueritatis, ſpiritum ſanctũ appellauit. Non eſt autem alia ueritas præ-
Ioan. 14. ter filium. Ego ſum, inquit, ueritas, quam quidem ad ueritatem, uide quantam identi-
1. Ioan. 5. tatem habeat ſpiritus. Scribit eĩm in epiſtolis hic ipſe Ioannes de ſaluatore: Hic eſt qui uenit per aquam, & ſanguinem, & ſpiritum, Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine: & ſpiritus eſt qui teſtatur, quia Chriſtus ueritas eſt. Propterea quũ in interiore homine ſpiritus habitauerit, ipſe Chriſtus habitare dicitur. Et certe ita res
Rom. 8. ſe naturaliter habet: quod apertiſſime Paulus docuit: Vos, inquit, non eſtis in carne, ſed ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si uero Chriſtus in uobis, corpus quidem mortuum propter
D peccatum, ſpiritus autẽ uita propter iuſtitiam. Si uero Chriſtus in uobis, ſtatim ſubiecit, ut identitatem filij ad ſpiritum, qui proprius eius eſt, cuiq; ex eo ſecundum naturam profunditur, oſtẽderet. Idcirco & ſpiritus adoptionis dicitur, in quo clamamus:
1. Ioan. 4. abba pater. Et ut in Epiſtolas Ioannes ſcribit: Ex hoc cognoſcimus qa in nobis eſt, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Sufficere iſta puto ad repellenda hæreticorum iacula. Si quis autem à filio dediſcere impietatem non uult, ſed tunc primum acceptum à filio ſpiritum ſanctum contendit, quando incarnatus fuit: oſtendat nobis à ſcripturis, non fuiſſe prius factum dei filium, & tacebimus. Mirari autem oportet, quod tam diligenter ubiq; diuinæ naturæ congrua cõſequenter Euangeliſta conſeruet. Nam quũ in ſuperioribus deum nemini uiſum aſſeruerit, & nunc ſpiritum à Baptiſta uiſum confirmet, non fuit oblitus confeſtim adijcere, nõ natura ſua, ſed in mitiſſimi animalis ſpecie uiſum fuiſſe: ita etiam ex hoc rurſus naturaliter filio cõiungi uidetur. Diſcite
Matth. 11. nanq; ait, à me, quia mitis ſum & humilis corde. Non ergo decidit à natura dei ſpiritus, qui ut immutabilis, nunq; uiſus eſt, præterquàm ſigno & figura columbæ propter diſcentis utilitatem: loco enim ſigni hoc ſibi datum, ultro Baptiſta fatetur, quum
Ioan. 1. teſtificans dixerit: Qui me miſit in aqua baptizare, illi mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto, unde & temeraria hæreticorum opinio explodenda eſt, qui quod loco ſigni factum eſt, ad ueritatem rerum traducunt, cuius etiam per diſpenſationem ad utilitatem generis noſtri ſic factum ſit, ut ſuperius diximus.

CAPVT IIII.

Go uidi, & teſtimonium perhibui, quia eſt filius dei.] Verum eſt teſti-
Prouer. 25. monium grauiſſimi teſtis, qui non ignorans ſcriptum eſſe: quæ oculi tui uiderunt, illa dicito: quod uidit, id loquitur. Vide enim, inquit, datũ mihi ſignum, & intellexi ipſum eſſe qui ſignificabatur, teſtimoniumq; perhibeo

A hibeò quia hic eſt filius dei, qui legis Moſaicæ figuris deſcribitur, qui prophetarum ſcriptis prædicatur: filius autem dei tutiſſime adiectione articuli dicit, ut ille ſolus ſecundum naturam, omnium genitoris bonorum hæres oſtenderetur: ad quem etiam nos per adoptionem confirmamur, ad huiuſmodi dignitatem per gratiam eius inuitati. Quemadmodum eñ omnis in cœlo & in terra paternitas ex patre eſt, quoniam ipſe proprie primũ, & uere ſolus pater eſt: ſic omnis quoq; filiatio ex filio eſt, quoniã *Ephe.3.* ipſe ꝓprie primũ, ac uere ſolus filius eſt, non adulterinus, neq; falſò ita uocatus, ſed ex ipſa ſubſtantia dei patris: non per deciſionem, aut fluxũ, aut partitionẽ, quum natura deitatis nullã penitus paſſionem: nullam immutationẽ recipiat, ſed ut ex uno unus, qui ſemper ſimul eſt cum genitore, coæternus ſibi, & inſitus. In ipſo enim eſt, & ex ipſo prodit indiuiſibiliter & inſeparabiliter. Non enim corpus deitatis natura eſt, nec loco circunſcribitur, nec per locorum ſpatia tranſgreditur: ſed quemadmodum inſita igni caliditas, ita ex eo prodit, & in eo eſt: ut cũ quis aliud eſſe uideatur, non tamen ſeparetur ab eo, ſed tota in toto igne ſeruetur, ſic de filio dei ad ſublimiora ſimilitudine coaptata intelligentes, ſubſiſtere quidẽ in propria hypoſtaſi eum credemus: ſed nec extra unam, ineffabilemq; deitatem collocabimus, nec alterius quàm pater ſit ſubſtantiæ cõfitebimur. Aliter eñ nõ erit iure uereq; filius: & recens nobis deus comperietur, ſi aliud quid præter unũ, & ſolum deum eſſe ipſum putabimus. Nam ſi patri deo conſubſtantialis non eſt, quomodo à uera dei appellatione non decidet: Sed quum habeamus Baptiſtam teſtem grauiſſimum, qui teſtimoniũ perhibet, quia hic eſt filius dei: non ambigemus deũ uerum, & ex ſubſtantia patris filiũ prædicare. Nihil enim aliud præter hoc ueræ filiationis nomen ſignificare poteſt.

CAPVT V.

B ALtera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo, & reſpiciẽs Ieſum ambulantẽ dicit: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi.] Oſtendit iampridem eum, & filium dei uere ac proprie adiectione articuli appellauit: nunc quoque iterum diſcipulis ſuis ipſum monſtrat, & agnum dei nominans, eum eſſe affirmat, qui tollit peccata mundi: ad memoriam eos illius prophetici reuocans: Egò ego inquam ſum, qui deleo iniquitates tuas. *Eſa.43.* Ita eadem ſæpius de ſaluatore prædicans, optimi doctoris officio fungitur. Opus eñ certe docentis eſt: quod adhuc non recte intellexerunt auditores, diligenter repetere. Propterea beatus quoq; Paulus ſcribit: Eadem uobis dicere, tum mihi moleſtum *philip.3.* non eſt, tum uobis tutum.

CAPVT VI.

C AVdierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt eum.] Vides quàm cito à doctrina Baptiſtæ fructus ſequutus eſt: uides quàm magnum auditoribus emolumentum iteratio ſermonis attulit. Diſcat igitur ex iſtis, cui docendi opus creditum eſt, non laudari ſilentium in paſtore, nec talentum domini, ſicut infœcundæ terræ taciturnitati cõmendandum: ſed nummularijs eſſe diſpartiendum, ut inde cum fœnore ſaluator illud exigat, quaſi fertile ſemen in terra fœcunda uiuificans. Horum omnium confirmationẽ, Baptiſtæ didiciſti exemplo: quem non piguit iterum, atq; iterum oſtendere dominũ, qui hac iteratione doctrinæ tantum diſcipulis ſuis contulit, ut quibuſdam iam perſuaſerit: ſequuti enim duo diſcipuli eius illico dominum ſunt. *Matth.25.*

CAPVT VII.

D COnuerſus autem Ieſus, & uidens eos ſequẽtes ſe, dicit eis: Quid quæritis?] Conuerſus opportune ad ſequentes eum dominus, & ut re ipſa uerũ eſſe diſcas, quod canimus: Quæſiui dominum, & exaudiuit me. Donec enim *Pſal.33.*

C nec fide recta,nec probis moribus dominum quærimus,poſt eum quodammodo eſſe comperimur:quum uero diuina eius mandata ſcientes,præcipuam iuſtitiæ uiam ſeru
Zach.1. tamur,ſtatim conuerſus uiſitat clamans: Conuertimini ad me, & conuertar ad uos. Interrogauit autem quid quærerent:non quia ignoraret,qui uniuerſa nouit,ut deus, ſed ut colloquendi principium interrogatio fieret.

CAPVT VIII.

» QVi dixerunt ei:Rabbi(quod dicitur interpretatum magiſter) ubi habi»
» tas?] Docte ad interrogata reſpondentes, primo magiſtrum eum appellauerũt,à quo diſcere cupiebant: deinde ubi habitet rogant, quaſi opportunius domi reliqua dicturi: non eñ ubiq; res grandes oportere dicere arbitrabantur: quod factum ſuum quaſi perutili nobis in exemplo ſemper propoſitum ſit.

CAPVT IX.

» DIcit eis:Venite & uidete.] Non docuit ubi habitaret, q̃uis hoc ipſum ab eo peteretur,ſed illico illò ire ipſos hortatur. Primum ut doceret,nullam eſſe in quærendis bonis moram laudandam,quum utilitatis retardatio detrimentũ afferat ſemper:deinde ut oſtenderet non ſufficere, ſi quis ubi Chriſti domus, id eſt eccleſia fundata ſit,didicerit:ſed ſi per fidem in eam uenerit,& quæ myſtice in ipſa peraguntur,feruenti animo uiderit.

CAPVT X.

» VEnerunt & uiderunt ubi maneret,& manſerunt apud eum die illo: hora
» autem erat quaſi decima.] Diuinorum diſcipuli myſteriorum cognitionem,congrue nimium docebantur. Nõ enim conuenit,ut citò ſatiati,à diuina doctrina recedamus:ſed per totum uitæ tempus integrũ habere feruorem oportet. Id enim deſignari arbitror, quãdo dicitur:quia manſerũt apud eum die illo. Horam autem dicit quaſi decimam fuiſſe,ut nos moneret,non inci
Hiere.31. pientibus ſeculis,ſed poſt magnum iam eorum progreſſum, ſaluatoris noſtri myſterium factum fuiſſe. In nouiſſimis enim diebus(ut ſcriptum eſt)dociles dei omnes effecti ſumus. Et ad hæc,decima hora diuertiſſe, & manſiſſe apud deũ illos ait:ut diſcant
Ioan.6. qui Chriſto per fidẽ adhærent,nec peccato,nec incredulitate ab eo alienari oportere.

CAPVT XI.

» RAt autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierunt
» à Ioanne, & ſequuti ſunt eum. Inuenit hic primũ fratrem ſuum Simonẽ,
» & dicit:Inuenimus Meſſiam,quod eſt interpretatum Chriſtus. & adduxit eum ad Ieſum.] Quum accepiſſent diſcipuli Ioannis talentum, ſtatim multiplicatum illud domino reddunt. Huiuſmodi certe attentus,docilisq; animus eſt:ut non longa egeat oratione,nec poſt multos annos,aut menſes fructum doctrinæ pareat:ſed ſimul quũ audiuerit, & ſibi profuit,& aliis utilis eſſe cona
Prouerb.9. tur: Sapienti enim da cauſam,inquit,& erit ſapientior:doce iuſtum,& proficiet. Fratrem igitur Petrũ Andreas breuiter, atq; in ſumma tanta re ſignificata ſeruauit:inue
Matth.13. nimus enim,inquit,Meſſiam:ut reconditum in agro theſaurũ, uel maximi gemmam precij, iuxta ipſius Euangelij parabolas.

CAPVT XII.

» INtuitus autẽ eum Ieſus,dixit:Tu es Simon filius Iona,tu uocaberis Ce
Pſal.7. » phas,quod interpretatur Petrus.] Reſpicit, ut deum decet, qui corda & renes ſcrutatur:uidetq; qui nihil ignorat, ad quantam & fidẽ, & uirtutem diſcipulus peruenturus ſit:& antea quàm aliquid de eo quæſiuiſſet,tam ipſum quàm patrem eius nomine appellat; & hac re diſcipulum inſtruit

A inſtruit, eum ſe eſſe qui cuncta etiam antequàm fiant nouit: nec Simon fore iam nomen ſibi, ſed Petrus prædicit: uocabulo ipſo commode ſignificans, quod in eo, tanq; *Matth 16.*
in petra lapideq; firmiſſimo ſuam eſſet ædificaturus eccleſiam.

CAPVT XIII.

» IN craſtinum autem uoluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, &
» dicit ei: ſequere me. erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andreæ
» ac Petri.] Probi (ut ſuperiores) Philippus etiam fuerat animi, & ualde ad ſequendum Chriſtum propenſus: cuius futuram fidem atq; uirtutem non ignorans, unico uerbo illum uocauit: quo quidem uerbo quanta in eo fuit gratia, ſignificatur; uita eñ profecto illius probatur, qui ad ſequendum Chriſtum iubetur, non enim elegiſſet eum, niſi probus fuiſſet.

CAPVT XIIII.

» INuenit Philippus Nathanaël, & dicit ei: Quem ſcripſit Moſes in lege &
» prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth.] Velociter nimium, ut ſuperiorũ affinis Philippus etiam fructum reddidit: Nathanaël enim non caſu reperit, ſed multo quæſitum ſtudio inuenit. Studioſiſſimũ enim ſcripturarum uirum, dilígẽtiſſimumq; cognouerat, atq; ideo illum tanq; legis, & omnis prophetiæ peritum alloquitur, dicens inueniſſe iam ſe Chriſtum, qui ab omni ſcriptura uenturus prædicatur. Erat autem opinio de ſaluatore noſtro apud Iudæos, quod Nazarenus eſſet, q̃uis ſcriptura ipſum Bethleemitam appellet, dicens: Et tu Bethleem domus Euphrata, nequaq; minima es in principibus Iuda: ex te enim *Mich. 5.*
exibit dux, qui reget populum meum Iſrael, & egreſſus eius de diebus æternitatis. In Nazareth enim enutritum fuiſſe ſcriptura teſtatur. Et uenerunt, inquit Euangeliſta, in Nazareth, ubi nutritus fuit. Vulgarem igitur opinionem Philippus eſt ſequu *Luce 4.*
tus: inuenimus, inquit, eum qui ſcripturis prænunciatus expectabatur, filium Ioſeph
B à Nazareth. CAPVT XV.

» DIcit ei Nathanaël: à Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Non poteſt facile ſentire Nathanaël magnum quid, atq; præcipuum eſſe, quod à Nazareth ortum habeat. Id legis & totius prophetiæ perito fidem non faciebat, quũ (ut diximus) non à Nazareth, ſed à Bethleem uenturũ prophetæ Chriſtũ prædixerunt. ſi uideris ſolummodo dicit, ſi ſermonem cum eo cõferas, facillime mihi aſſenties, ipſum proculdubio eſſe, qui expectatur. Credere autem nos oportet ineffabilem quandam gratiam in ſermone, ac uerbis Chriſti fuiſſe, quibus auditorum animi magna iocunditate allicerentur. Scribitur enim, quia omnes admirabantur de uerbis gratiæ, quæ exibant de ore eius. Nam quemadmodũ *Luce 4.*
ad faciẽda ſigna, diuina uerbis ſuis inerat uirtus, ſic etiam ad perſuadendũ magnas uires habebat.

CAPVT XVI.

» NIdit Ieſus Nathanaël uenientem ad ſe, & ait: Ecce uere Iſraëlita, in quo
» dolus non eſt.] Anteq; ſignorum miraculo ad fidem homines traheret, alio quodammodo, nec minus mirabili, natura ſe deũ eſſe oſtendit, qui humana forma propter ſalutem hominum uenerit. Quis uero ille modus fuit; occultarum rerum cognitio, quæ ſoli deo attribuitur. Non ergo adulatiunculis Nathanaëli blanditur, ſed ea quorum ille conſcius erat exponens, corda ſe hominum (quod ſolius dei eſt) cognoſcere confirmat.

CAPVT XVII.

» DIcit ei Nathanaël: Vnde me noſti.] Miratur Nathanaël, & ad fidem motus diſcere quærit, unde ipſum Chriſtus nouerat. Studioſus eñ, piusq; animus exactam exquiſitamq; rerum doctrinam deſiderat. Suſpicatus autem forſan fuerat, à Philippo iſta domino prænarrata fuiſſe.

C CAPVT XVIII.

» RESpõdit Ieſus & dixit ei: Priuſquàm te Philippus uocaret, quũ eſſes ſub
» ficu, noui te.] Omnem eius ſuſpicionem ſaluator excuſſit, quũ anteq̃ de ſe cum illo Philippus colloqueret, ſub ficu ipſum uidiſſe aſſerat, quãuis corpore longe abeſſet. Vtiliter autẽ ualde per ficum certius ipſe locus deſcribitur: ut qui conſcius ſibi fuerat, grauis apud ſeipſum teſtis ueritatis, ad firmiorẽ iam fidem inuitetur. CAPVT XIX.

» RESpondit ei Nathanaël, & ait: Rabbi, tu es filius dei: tu es rex Iſraël.]
Nouerat probè Nathanaël, ſoli deo corda hominum patêre, ac illud
Pſal. 7. Pſalmiſtæ infixum animo tenebat: Scrutans corda, & renes deus. Nulli nanq̃ alij, ſed diuinæ ſolũmodo naturæ hoc propheta attribuit. Id quũ ineſſe domino perſpexiſſet, & magiſtrũ & filium dei, & regem Iſraël profitetur. CAPVT XX.

» RESpondit Ieſus, & dixit ei: Quia dixi tibi, uidi te ſub ficu, credis: maius his
» uidebis.] Feruentior ad fidem futurus es, inquit, quum maiora his uideris. Nam ſi uno ſigno inductus ad fidem es, quomodo non eris melior, quando mirabiliora conſpicies? CAPVT XXI

» TDixit eis: Amen amen dico uobis, uidebitis cœlum apertum, & angelos
» dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.] Aſpice, Nathanaëlis fide poſita, ad omnes cõmuniter uertit ſermonem: angelos autem ſurſum atq̃ deorſum ad filium hominis uenturos annunciat, mandatis uidelicet ſuis ad ſalutem credentium miniſtrantes, quando maxime filius dei eſſe (nam meritò) credetur. Non eñ alterutris, ſed deo uirtutes cœlorũ ſeruiunt. Nam etſi alij

D aliis ordine quodam ſubijciuntur, nõ eſt tamen huiuſmodi ſubiectio ſeruitus. De filio autẽ dei ſcribitur: quia uenerunt angeli & adminiſtrabant ei. CAP. XXII.

Matth. 4. TDie tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ, & erat mater Ieſu ibi: uocatus eſt autem Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias, & deficiẽte uino, dixit mater Ieſu ad eũ: Vinum non habent.] Opportune iam ad ſignorum initium accedit. Nam honeſte celebratis nuptijs, tam mater q̃ ipſe cum diſcipulis inuitatus adeſt, miraculi potius quod acturus erat, quàm conuiuij gratia profectus: & ad hæc, ut natiuitatis noſtræ principiũ, quantum ad carnem attinet, ſanctificaret. Oportebat certe, quoniam totam naturã hominis ad melius reſtaurabat, non ſolum natis iam hominibus benedicere, uerumetiã naſcituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc uitam autoritate miraculi & præſentia ſua ſanctum efficere. Præterea in doloribus parere filios, ad mulierem propter peccatum dictum fuit. Quomodo igitur aliter hæc depellenda maledictio erat, ne condemnata nuptiarum ſanctimonia uideretur, quàm ſaluatoris præſentia? qui quũ ſit uerum gaudium, priſcum nuptiarũ mœrorem præſentia ſui depulit. Noua enim omnis creatura

Gen. 3. *2. Cor. 5.* in Chriſto eſt: præteriereq̃ uetera, ut Paulus ait, & omnia facta ſunt noua. Diſcipuli quoq̃ affuerunt, ut miraculo fidem ſuam confirmarent. Vino autem deficiente, mater eius, quæ uniuerſa illi poſſibilia eſſe nõ ignorabat, hortatur ut ſolita ſua bonitate, atq̃ miſericordia uteretur. Vinũ enim, ait, nõ habent. CAP. XXIII.

IDixit ei Ieſus: Quid mihi & tibi mulier? nondũ uenit hora mea.] Non à ſe, neq̃ non rogatus, ad actionem miraculorũ dominus ſolet peruenire: neceſſitati enim, atq̃ uſui hominum gratiam ſuam præbere ſolet, q̃uis gratiora etiam ſunt quæ petuntur, ſi aliquantulũ differuntur. Ad hæc, quantus honor parentibus debeatur, facile oſtendit, quũ ſtatim ad actum propter matrẽ accedat: quem quantũ in eo erat, parumper diſtuliſſet. CAP. XXIIII.

» DIcit mater eius miniſtris: Quodcunq̃ dixerit uobis, facite. Erant autẽ ibi la
» pideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes
» ſingulæ metretas binas aut ternas.] Magnã certe autoritatẽ dignitatemq̃

deferri

A deferri ſibi à domino mater non ignorabat: quæ perſuaſo, ut par erat, filio miniſtros præparat, hortaturq́, ut omnia faciant quæ ipſe imperabit. CAP. XXV.

" Icit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. & impleuerũt eas uſq; ad ſummum.
" & dixit eis Ieſus: Hauríte nũc, & ferte architriclíno & tulerunt. Vt autẽ
" guſtauit achitriclínus aquam uínum factum, & nõ ſciebat unde eſſet, mi-
" niſtri autem ſciebant qui hauſerant aquam, uocat ſponſum architricli-
" nus, & dicit ei: Omnis homo primũ, bonum uínũ ponit, & quũ inebria-
" ti fuerint, tunc id quod deterius eſt: tu autẽ ſeruaſti bonum uínum uſq; adhuc.] Fa-
ciunt autem miniſtri ſicut iubentẽ: aqua uero ineffabili Chriſti uirtute in uínũ tranſmu
tatur. Quid enim omnipotenti deo difficile? Aut quomodo qui à nihilo ad eſſe res oẽs
prouocat, nõ multo facilius unũ ad aliud permutabit atq; traducet? Miratur aũt uíni
qualitatẽ architriclinus quaſi præcipuã: nec aliter niſi optimũ eſſe poterat, q̃d factum
miraculoſe à Chriſto fuit. Spõſum etiam q̃ commode, ut mihi uidetur, inculat, quod
peracto ferè conuiuio, nec ante, optimum uínum obtulerat. CAP. XXVI.

" 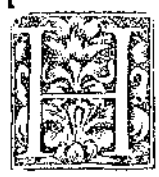 Oc fecit initiũ ſignorum ſuorum Ieſus in Cana Galileæ, & manifeſtauit
" gloriam ſuã, & crediderunt in eũ diſcipuli eius. Poſt hæc deſcẽdit in Ca
" pernaũ ipſe, & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſe-
" rũt nõ multis diebus: & propè erat paſcha Iudæorũ, & aſcẽdit Hieroſo
lymã Ieſus.] Multa & magna eodẽ ſigno peragebantẽ: ſanctificabantẽ
nuptiæ: maledictio mulierũ, initio noſtri ortus benedictio, deſtruebaẽ. Gloria ſaluato
ris, q̃ſi ſolis radius effulgebat, diſcipulorũ denicq́ fides roborabaẽ. Sed hiſtoricæ q̃dẽ
expoſitionis nũc finis ſit, altiorẽ aũt ſenſum occultius hinc ſignificatũ, ut arbitror, mo
do explicemus. Deſcẽdit igitur dei de cœlo filius, ut quaſi ſponſus (ſicut ipſe ait) na-
turam hominis amplexus, ſpiritalis, ueræq́ ſapientiæ fœtum faceret parere. Sponſa
B igitur humanæ uitæ natura, iſta ratione uocatur. Spõſus autem ipſe ſaluator eſt, à re- *Matth. 9.*
bus noſtris ad ſublimiora, iuxta ſcripturæ morem, ſimilitudine non improbe accom-
modata. Tertia uero die nuptiæ celebrantur: quia in ultimis ſeculi huius temporibus
ſaluator apparuit. Nempe numerus iſte initiũ, medium & finem ſignificat, qua qui-
dem re uniuerſum tempus menſuratur. Sed illud propheticũ recte poteſt accommo
dari: Percutiet, & curabit, uiuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & *Oſee. 6.*
uiuemus in conſpectu eius, ſciemus ſequemurq́ ut cognoſcamus dominũ. Percuſſit
enim nos propter Adæ præuaricationẽ, dicẽs: Terra es, & in terram reuerteris. Cor- *Geneſ. 1.*
ruptione autem, morteq́ percuſſos, tertio die rurſus ipſe curauit, id eſt non primis,
neq; mediis, ſed nouiſſimis temporibus, quando propter nos factus homo, totam na-
turam in ſeipſo ſuſcitauit, atq; ſanauit: idcirco primitias mortuorum Paulus eũ appel *Coloſ. 2.*
lauit. Nouiſſima igitur tempora, tertiæ diei appellatione ſignificantur. In Cana ue-
ro Galileæ, non Hieroſolymis nuptiæ celebrantur: extra Iudæã conuiuiũ, quaſi apud
gentiũ regiones præparetur. Gentiũ enim Galilæa ſolet à prophetis appellari. Illud
ſanè perſpicuũ eſt, repulſum à Iudæis ſponſum, ab eccleſia gentiũ libenter ſuſceptum
fuiſſe. Venit autem inuitatus ad nuptias, qui multorum uocibus ſanctorum uocaba-
tur. Vinũ conuiuas defecit: quia ſicut inſita, naturaliſq́ ratio ſeruare hominem nequi
uit: ſic etiam lex nõ integra nobis lætitia fuit, nec Moſaica ſcriptura hominibus ſatiſ-
fecit. Quare uerè tam de nobis q̃ de lege, uinum nõ habent, dici poteſt. Deus aũt gra
tiarum largitor, non patitur bonorũ carentia naturam hominum deprimi: ſed multo
melius nobis, quàm prius uinũ producit. Occidit enim litera, ſpiritus uiuificat: & lex *2. Cor. 3.*
quidem nullam perfectionẽ bonorũ affert, euangelica uero doctrina pleniſſimam be
nedictionem adducit. Miratur autem tam optimum uinũ architriclinus, quia pontifi-
cum quiſq́, quibus ſaluatoris domus committitur, huius myſterij ratione ſtupeſcit,
cui primum, uinum afferri Chriſtus imperauit: quia (ut ait Paulus) laborantem agri- *2. Tim. 2.*
colam oportet primũ fruges deguſtare. Hoc autẽ unuſquiſq́ per ſeipſum intelligat,

C

CAPVT XXVII.

T inuenit in templo uendẽtes & emẽtes oues & columbas, & nũmula rios ſedentes.] Reprehenduntur etiã hinc Iudæi, quaſi nullam legũ habeant curam, & auaritiæ magnopere ſtudeant. Nã quũ multis, uariisq; modis purificari ſecundũ legẽ illos oporteret, qui templũ ingreſſuri eſſent, argẽtarij cæteriq; huiuſmodi homines, q lucro, fœnori, & omnino pecuniæ ſtudẽt, templum impleuerant, adeò ut qui hæc prohibere debebãt ne fierẽt, imperare ut fierent uiderentur: ita uere de ipſis ſcriptura loquuta eſt: Paſtores

Hiere. 12. multi demoliti ſunt uineam meã, conculcauerunt partẽ meam, dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertũ ſolitudinis poſuerunt eam in diſſipationẽ. Corrupta eñ certe fuit domini uinea: quæ auaritia præſulũ inculta, conculcare pietatẽ didicit.

CAPVT XXVIII.

T quum feciſſet flagellũ quaſi de funibus, oñes eiecit de templo, oues & boues: & nummulariorũ effudit æs, & menſas ſubuertit, & ijs q colũbas uendebant, dixit.] Iure contemptu, auaritiaq; Iudæorũ ſaluator mo-

Matth. 21. uet: non enim negociationis locus, ſed orationis (ut ſcriptũ eſt) templũ erat. Nec uerbis ſolũ moleſte ſe tuliſſe oſtendit, uerumetiam uerberibus, tanq; iniquos ſeruos, merito cædens è templo eiecit. Serui certe fuerũt, & in ea conditione permanſerunt, qui liberatorem dei filiũ per fidem ſuſcipere recuſarunt: ita quaſi in tabula apoſtolicũ illud depingebat:

1. Cor. 3. Si qs tẽplũ dei uiolauerit, diſperdet eũ deus.

CAPVT XXIX.

Vferte iſta hinc, & nolite facere domũ patris mei, domũ negociationis.] Sicut dominus imperat, & ſicut doctor ad æquũ & iuſtum hortatur, peccataq; illorum exponit, ut pudore uicti, iure ſe de templo extrudi cognoſcat. Aduertendũ eſt aũt diligenter, quia ut ſolus ſecundã

D naturam filius dei, ſui ſolius patrẽ deum appellat. Nam ſi eo modo quo creatura per gratiã ut nos filius eſſet, cuius rei gratia cõmunem omnibus dignitatẽ rapiebat non domũ patris noſtri dicens, ſed domũ patris mei? Ita eñ congrue magis dixiſſet, ſi adoptione, nõ natura filius eſſet. Qui enim aduentitia quadã dignitate filij ſumus, orantes dicimus: pater noſter. Vnigenitus aũt non gratia filius, ſed ex ſubſtãtia

Matth. 6. patris genitus, uere & proprie ſolus patrem ſuũ, deum appellat. Sed perſpice quæſo altius, quomodo futurus rerũ habitus, duobus his proximis Chriſti actibus deſignat: à Galilæis eñ qui Chanã habitabant, inuitatus ad nuptias, atq; honoratus, & miraculo profuit, & uini lætitia repleuit, ac in eadẽ cum eis menſa & conuiuio fuit. ſic ab initio ſtatim doctrinæ Chriſti, p Galilæos, uniuerſæ gẽtes fidẽ Chriſti ſuſcepturæ monſtrabant, quæ per fidẽ in cœleſtem thalamũ peruenturæ, ſpiritali conuiuio unã cũ ſanctis apoſtolis, & ipſo Chriſto æternaliter perfruent, nullo priuati gaudio. Lætitia eñ

Eſa. 35. æterna (inquit) ſuper caput eorũ, quod expreſſius à domino alibi dicit: Multi eñ, ait,

Matth. 8. uenient ab oriente ac occidẽte, & recumbent cũ Abraham, Iſaac, & Iacob: incredulos uero Iudæos, à ſanctorũ cõuerſatione retrudet, ac ſupplicijs peccatorũ ſuorũ catenis deuinctos tradet, nullo modo inique factis ſacrificijs ſuis placatus. Auferte nanq;, in-

Eſa. 1. quit, iſta hinc. Hæc Eſaias prædixiſſe mihi uidet: Holocauſta arietum, & adipem pinguiũ, & ſanguinẽ uitulorũ & agnorũ & hircorũ nolui, quũ ueniretis ante conſpectũ meũ, qs quæſiuit hæc de manibus ueſtris: nõ ambulabitis in atrijs meis, ne offeratis ultra ſacrificiũ fruſtra. Incenſum abominatio mihi: neomeniã & ſabbatũ: & feſtiuitates alias nõ feram: ieiuniũ & ſolennitates ueſtras odiuit anima mea, facti mihi eſtis in faſtidium Id optime flagellũ à funibus factũ (ſupplicij nanq; inſtrumentũ eſt) quaſi figura

CAPVT XXX. (quædã obumbrabat.

Recordati enim ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.] Indies undiq; rebus ſingulis ſcripturam diſcipuli conferentes, ad maius fidei robur progrediuntur.

Pſal 68.

A

CAPVT XXXI.

REſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei:Quod ſignum oſtendis nobis quod hæc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis.] Miratur de poteſtate Chriſti Iudæorum multitudo,moleſteq; ferunt omnes, qui ſedentes in templo emolumenta(quibus nunc meritò priuantur)ſibi conquirebãt. Et negare quidem nequeunt non oportere templum dei negociationis domum fieri:ſed ut moribus ſuis utantur,illò confugiunt, ut non eſſe ſibi credendũ, ueluti filio dei contendant,niſi hoc ita eſſe ſigno demonſtrauerit.

CAPVT XXXII.

SOluite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud.] Quemadmodum omnibus qui bene petunt,facile deus cũcta largitur: ſic iis qui tentantes poſtulant, non modo nihil præſtat, uerumetiam quaſi malignos aſpernat. Sic alio loco phariſæos, quũ ſignum peterent, acrius carpſit dicens: Maligna & adultera generatio ſignũ quærit, nec dabitur ſibi, niſi ſignũ Ionæ pphetæ. Sicuti em̃ Ionas tribus diebus & tribus noctibus fuit in uentre ceti:ſic filius quoq; hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Idipſum in iſtis etiã nunc alio exẽplo ſimiliter tentantibus reſpõdet. Quod quidẽ ſignum, niſi propter ſalutem omniũ futurum omnino eſſet, nunq; tentantibus illis dediſſet:hoc ipſum eſt,quod male ab eis intellectum falſò accuſantes, poſtea dicebant: Iſte dixit,poſſum diſſoluere templum dei. Quæ quidem falſa eorum teſtimonia prophetæ prædixerunt: Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Et rurſus:Inſurrexerũt in me teſtes iniqui,& mentita eſt iniquitas ſibi. Non impellit aũt eos ad cædem ſuam, quum dicat: ſoluite templum hoc,ſed quod facturos ſciebat,ad utilitatem eorum potius,ſi quid ſenſus habuiſſent,ſubaperit.

Luce 11.

Matth. 16. Ionæ 2.

Matth. 26.

Pſal. 34. Pſal. 26.

B

CAPVT XXXIII.

DIxerunt ei Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templũ hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?] Profunditatem myſterij nõ intelligentes,ut temerarij ſigno illudunt. Difficultatem̃q; rei proponẽtes, cauſam inueniſſe putant,ne illi pareant;cui ſi quid etiam facilius dixiſſet, nequaquam obtemperaſſent, ita ſcripturæ ueritas iam emergebat: Obſcurentur oculi eorum ne uideant,& dorſum eorum ſemper incurua. Quaſi enim inclinati propter nepharia eorũ delicta,ac ſola terrena reſpicientes, iure patrocinio dei ab eis ablato,ſublimia Chriſti dogmata ſpeculari non poſſunt. Contemnunt em̃,tanquam inſani,Chriſti doctrinam,aduerſus ſalutem ſuam irruentes. Dominus enim noſter,propriũ ſui patrem appellabat,dicens: Nolite facere domum patris mei domum negociationis. Illi autem hæc uerba ſua contemnentes, quaſi homo eſſet nudus, magnitudinem temporis,quo templũ ædificabatur,obijciunt. Sed ô mente capti ex ſuperbia homines, iure quiſpiam dixerit, ſi dei templum illud ueſtrũ eſſe credebatis, quomodo non intellexiſtis natura illũ dei filium eſſe? qui abſq; ulla trepidatione,nulloq; periculo, magna uoce clamare confidebat:Nolite facere domũ patris mei domũ negociationis. Nam ſi hoc in mentem uobis ueniſſet, nõ ambigui eſſetis, in tribus illum diebus unam poſſe domum reſtaurare, qui ſeptem dierum ſpatio, à nihilo uniuerſa produxit: nec tamen indiget ſpatio temporis, cuius nutui omnia parent.

Pſal. 68.

Iudæorum increpatio.

Gene. 1.

CAPVT XXXIIII.

ILle aũt dicebat de tẽplo corporis ſui. Quũ ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli, quia hoc dicebat de corpore ſuo, & crediderũt ſcripturæ & ſermoni, quẽ Ieſus dixit,] Sicut ſapiens facile ſapiẽtiæ uerba retinet,ſic in diſcipulis Chriſti,tanquam in molliore cera ſermo ſaluatoris impreſſus conſeruabat. Probi ergo uiri, ut cotentioſi nõ ſunt,ita uerę doctrinæ tenaces. Duræ autem ceruicis homines,non iniuria maligni nuncupant;

C ut ergo probi facilisq; animi diſcipuli diligenter ſcripturarum ruminant uerba, ad maiorem pietatis cognitionẽ quotidie conſcendentes. Verũ, quoniam corpus Chriſti templum appellatum eſt, quomodo nõ erit natura deus unigenitus dei filius, qui in eo habitat? Non enim dicit, qui deus nõ eſt, in templo habitare: nec de corpore nudi hominis dictum id in ſcriptura quiſpiam unq; inueniet. Quis, maior beato illo Baptiſta? qui ad apicem uirtutis peruenit, qui nulli fuit pietate ſecundus, qui pro lege diuina tyrannico furori caput ſuum obiecit: nunc tamen ita de corpore illius ſcriptura loquit: *Matth. 14.* Sed uenientes, inquit, diſcipuli eius, Ioannis uidelicet, tulerũt cadauer eius. Si ergo de *1. Cor. 6.* Ioannis corpore cadauer dictũ eſt, quomodo templũ cuiuſuis hominis, corpus appellabitur? Nec ignoro templum dei fideles appellari: ſed hoc quoniam propter habitantem in nobis ſpiritũ dicit: dei templa, nõ noſtra ſumus. Sed obijciet forſan quiſpiã, *Matth. 24.* quomodo igitur ipſe ſaluator cadauer corpus ſuum nominauit? Eò enim, inquit, aquilæ conuenient, ubi cadauer eſt. Sed hoc non de corpore ſuo, uerum ut ſimilitudine futurum ſanctorum ad ſeſe curſum ſignificaret, quando in maieſtate patris de cœlo apparebit, ita prolatum eſt. Quemadmodum enim, ait, rapaciſſimarum auiũ greges ueloci ad cadauera uolatu deferuntur, ſic & uos ad me conuolabitis. Quod Paulus enodans, ait: *1. Cor. 15.* Sonabit buccina, & mortui ſuſcitabunt. Et alibi: *1. Theſ. 4.* In nubibus rapiemur obuiam domino in aërem, & ſic ſemper cum domino erimus. Nihil ergo ueritati obeſt, quod per imaginẽ atq; ſimilitudinem dictũ, aliam quandam rem ante oculos poſuit.

CAPVT XXXV.

D VUm autẽ eſſet Hieroſolymis in paſcha, in die feſto, multi crediderũt in nomine eius, uidentes ſigna quæ faciebat.] Non deſinit Chriſtus alios uerbis atq; doctrina, alios miraculorum ueritate ad fidem pertrahere: ſic dictis eius ſapientiores miraculis, multi perſuaſi, deũ eſſe credebant, qui talia & dicere & facere poterat.

CAPVT XXXVI.

IPſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis.] Nõ eſt ſtabilis fides eorũ, qui nuper crediderunt: nec mens firma ineſt in fide recentibus, quum adhuc pietate firmati non ſint, quare nec Chriſtus huiuſmodi ſe hominibus credidit: quamuis etiam hinc nobis oſtendat, non repente, ſed longa meditatione bonorum habitum roborari. Diſcant igitur omnes, quibus ſaluatoris myſteria credita ſunt, non nimium citò ad diuinam menſam neophytos accipere, nec antequàm firmiores cathecumini ſint, Chriſtum eis priuſq; oporteat baptiſmi myſterio commendare. Habemus enim, queadmodum & in alijs omnibus, Chriſti exemplar nobis propoſitum, qui recipit quidem credentes, nõdum autem penitus ſeipſum illis tradidiſſe uidetur: ut tu non dubites, non paruo tempore in cathecuminorum ſtatu, nuper uenientes in fidem, eſſe retinendos. Sic eñ uix longa exercitatione in noſtris firmati, tutius poſſunt recipi.

CAPVT XXXVII.

IO quod ipſe noſſet omnes, & quia opus ei nõ erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.] Vero deo ſolummodo, nec ulli creaturarũ hæc dignitas attribuit. Vnde Pſalmiſta quoq; dicit: *Pſal. 32.* Qui finxit ſigillatim corda eorũ, qui omnia opera eorũ intelligit. Si ergo ſolus deus, quæ ſunt in cordibus noſtris intelligit, quomodo non erit uerus deus ſaluator, qui profunda & abdita cordium nouit? Quis *1. Corin. 2.* enim hominum ſciuit, quæ hominis ſunt, niſi hominis ſpiritus qui in ipſo eſt: Quũ igitur nullus ſciat, ſolus deus nõ ignorat, quoniam cum cæteris omnibus non connumeratur: de quibus iure, nullus, adijcitur. Eſt enim extra numerũ omniũ deus, nec quicquam eorum ignorat, quæ ſub pedibus eius poſita ſunt. Viuus eſt enim ſermo dei, &

efficax

A efficax(ut ait Paulus)& penetrabilior omni gladio ancipiti,& pertingens uſq; ad di- Hebr.4.
uiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoq; & medullarum, & diſcretor cogita-
tionum cordis. Et non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia autem nu Pſal.93.
da & aperta ſunt oculis eius. Audit quippe omnia qui plantauit aurem, & conſiderat
cuncta qui finxit oculum. Vnde ad Iob ipſe dicit: Quis eſt qui cælat me conſilium, Iob.42.
continens autem uerba in corde putat me cælare? Vt igitur natura deum, unigenitũ
eſſe credamus, diligenter ab Euangeliſta ſcriptum eſt, nõ eſſe illi opus, ut quis teſti-
monium perhiberet pe homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAPVT XXXVIII.

* * RAt autem homo ex phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Caput Io-
Hic uenit nocte ad Ieſum, & dixit ei.] Propenſus ad fidem Nicode- annis tertia
mus fuiſſe uidetur, ſed pudore improbo uictus, & gloria hominum ſu- um.
peratus palàm accedere nõ audet: ita ambigua quadam ſententia, & clau
dicante iudicio, utriſq; (ut dicitur) poplitibus laborat. Nam conſcientia
quidem ſtimulis ſuis miraculorum magnitudine ad fidem eum pellebat: principatus
autem gentis ſuæ (princeps enim Iudæorũ erat) ne palàm Chriſto adhæreret, facile il-
li perſuadebat: qui principatus detrimentum, calamitatem nõ paruam exiſtimabant.
Vtrunq; igitur & fidem ſcilicet, & gloriam hominũ retinere cupiens, tenebris ſe com
miſit: quæ duplicitatem animi eius aperte accuſant.

CAPVT XXXIX.

* * * RAbbi, ſcimus quia à deo uenisti magiſter: nemo em̃ poteſt facere hæc
B ſigna quæ tu facis, niſi fuerit deus cum eo. Reſpõdit Ieſus, & dixit ei.]
Putauit his uerbis, Ieſu beneuolentiam, ac pietatem in eum conſe-
qui poſſe, ſatisq; ad ſalutem eſſe, ſi tantũmodo admiratione digna mi-
raretur. Propterea nihil aliud quærit; ſed magiſtrũ à deo uenisſe Chri-
ſtum confirmat, quem adhuc quaſi hominem nudum alloquitur.

CAPVT XL.

* * AMen amen dico tibi, niſi quis natus fuerit deſuper, non poteſt uidere re-
gnum dei. Dixit ei Nicodemus.] Nõ ita ut putas (inquit) Nicodeme,
pietatem ac fidem conſequeris, nec nudis uerbis adipiſci iuſtitiam pote
ris. Non enim quicunq; mihi dicit, Domine, domine; ſed qui uolũtatem Matth.7.
patris mei facit, regnum cœlorum poſſidebit. Voluntas autem patris
eſt, ut ſpiritum ſanctum homo ſuſcipiat, & inaudito, nouoq; modo regeneratus, cœ- Ioan.8.
lorum ciuis efficiat. Quum uero deſuper regenerationem iſtam, quæ per ſpiritũ eſt,
fieri aſſerat, aperte ex ſubſtantia dei patris ſpiritum eſſe demonſtrat. Ita certe de ſe
quoque ipſe alibi dicit: Ego de ſurſum ſum. & Euangeliſta: Qui de ſurſum uenit, ſu- Ioan.3.
per omnes eſt. de quo latius tempore ſuo dicemus.

CAPVT XLI.

* * QVomodo poteſt homo naſci, quũ ſit ſenex: nunquid poteſt in uentrem ma
tris ſuæ iterato introire, & renaſci?] Quum animalis adhuc homo myſte
ria ſpiritus minime intelligens Nicodemus eſſet, fatuitatem potius quàm
ſublime aliquid putat quod dicitur. Natiuitatem enim ſpiritualem non ca-
piens, nec ultra res humanas quicquam cogitans, corporalem quendam uentrem, &
reditum hominis rurſus ad partum fingere cogitur: ita magnitudine rerũ depreſſus,
in his inferioribus uoluitur. Nam quemadmodum proiecti lapides duriore obice re-
percuſſi, reſiliunt: ſic mens imbecillior ſublimioribus quàm ferre poſſit rebus confu-
ſa, refugit: quod Iudæorum princeps paſſus, & terrenis inhærens, diuinam & ſpirita-
lem regenerationem non ſuſcepit.

C

CAPVT XLII.

Men amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei.] Quoniam nō intellexit Nicodemus quid renaſci deſuper ſignificet, apertius totum myſterium & breuiter ſibi exponit. Regenerationem enim, quæ per ſpiritum ſanctū fit, naſci deſuper dominus appellauit: ut etiam ex hoc diſceremus, idcirco dei nos fieri participes, quoniam ſpiritum qui ſubſtantialiter ex deo procedit, per baptiſmum acquirimus, quo in priſtinam pulchritudinem reformati, & ad nouā uitam renati, à deo in filios adoptamur. Hoc autem quod dixit, deſuper, quū non potuerit aſſequi Nicodemus, iterum ab utero renaſci ſuſpicatus eſt, ac ideo impoſſibilem rem putans reluctatur. Quapropter reiectis uelaminibus, ut imbecilliori ſaluator loquitur: Niſi enim quis (inquit) ex aqua & ſpiritu natus fuerit, non poteſt in dei regnum introire. Nam quum non ſimplex, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima homo ſit, duplici quodam ad generationē indiget modo, qui duplicitate ſua ad utrunq; poſſit accommodari: ſpiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aqua uero corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim uiribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quàm ignis urit: ſic ſpiritu ſancti operatione ad diuinā aquæ reformantur uirtutem, qua baptizati corpus abſtergunt.

CAPVT XLIII.

Vod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum ex ſpiritu, ſpiritus eſt.] Alio nunc modo ad cognoſcenda ſublimiora Nicodemū inducit, ne quū ſpiritalem audiat generationem, in corpora mente deuoluatur. Sicut enim neceſſe eſt (inquit) carnem eſſe quod ex carne natum eſt, ſimiliter quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt. Vniuerſa uero quorum eſſendi ratio diuerſa eſt, gene-

D rationis quoq; modum habet diuerſum. Natū autem ex ſpiritu, ſpiritum hominis dicimus: non quia ex eo ſecundum naturam eſt, id enim omnino abſurdum eſt, ſed una quidem, priſcaq; ratione: quoniam per ſpiritum à nihilo ad eſſe productus eſt: altera uero quam diſpenſatoriā appellamus, quoniam per ipſum ad deum reformati, ac proprio eius charactere inſigniti, ad ſuam (ut ſic dixerim) qualitatem animo transformamur. Hoc pacto illud etiam Pauli recte (ut arbitor) intelligi poteſt: Filioli quos iterū parturio, donec formetur in uobis Chriſtus. & rurſus: In Chriſto eīm Ieſu per Euangelium ego uos genui.

Gala. 4.
1. Cor. 4.

CAPVT XLIIII.

On mireris, quia dixi tibi, Oportet uos naſci deſuper: ſpiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat. & quo uadat, ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.] Singularis docentis uirtus eſt, ut multis ac uariis auditorum animos modis attrectet. Sic enim ſenſim difficultas rerum tandem aperit. Exemplis ergo & figura in cognitionē Nicodemus deducitur. Spiritus enim hic, ait, aëreus, per uniuerſum, ut uides, orbem quotidie perflat, & quouis decurrens, ſolo adeſſe ſono cognoſcitur: nec cernitur ulli, ſed tenuiſſima quadam aura humana corpora tangens, operationis ſuæ imprimit ſenſum. Sic igitur à paruis, quaſi manu ad maiora ductus, ſpiritalem intelligere generationem: ſicut in imagine quadā in dicta rei ſenſibilis ſimilitudine, ſenſibilis inſenſibilia colligo.

CAPVT XLV.

Eſpōdit Nicodemus, & dixit: Quomodo poſſunt hæc fieri?] Nihil longa Chriſti oratione conſequutus eſt Nicodemus. Prudenter igitur à Salomone ſcriptum eſt: In aure audiētium loquere: nec tamen ulla nō perſuadenti magiſtro culpa danda eſt. Fungi enim debet probe (quamuis etiam parum profit) docentis officio, qui hoc in gradu conſtitutus eſt: quamuis hinc etiam diſcimus, quia cæcitas facta eſt ex parte in Iſrael: audientes enim non intelligunt.

Eccleſ. 25.
Rom. 11.

CAPVT

A

CAPVT XLVI.

RESpõdit Iesus,& dixit ei: Tu es magister in Israël,& hæc ignoras?] Ab hoc uno Iudæi omnes,qui multo se doctiores cæteris gentibus putabãt, quasi nudo doctrinæ pietatisq; nomine,nec quicquam florentes à Christo redarguuntur,tanq̃ tanta imperitia prædíti,ut non modò docere cæteros,uerumetiam intelligere ipsi nequeant.Nã si Nicodemus,qui apud eos doctor erat,rudior inuenitur:quales fuisse discipulos eorum putamus? quum nõ excedat discipulus magistri mẽsurã, ut saluator ait: Nõ est discipulus supra magistrũ suum. Iure igitur tam indoctos atq; agrestes homines sepulchris dealbatis dominus contulit. Paulus quoq; ad Iudæorum præsulem urbaniter dixit: Percutiat te deus paries dealbate. *Luc.6. Matth.23. Act.23.*

CAPVT XLVII.

AMen amen dico tibi,quia quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur.] Quũ reipsa rudior, quàm ut posset diuina dogmata capere, longa iam consumpta oratione Nicodemus uideretur, omissa exquisitiore inuestigandi diligentia,simpliciore fide (quod intelligere non poterat)recipiendum ei esse consulit. Testatur autẽ certe se scire quod dicit,autoritate sua contradicendi iter illi obstruens. Recordari eñ debebat,quod nuper dixerat,non ignorare se à deo Christum uenisse magistrum. Deo autem,aut nuncio eius contradicere,quomodo periculosum non erat,quum nihil periculosius sit, q̃ deo repugnare? Attẽdamus nos, oro,qui docendi potestatem accepimus, melius esse ut simpliciter fidem,quàm profundiore ratione diligentius expositã,neophytis tradamus. Nam & Paulus lacte nonnullos se nutrisse dicit, qui scilicet nondum solidiores cibos digerere poterant. Et gregis tui animas cognoscendas tibi esse prudenter: idcirco Solomon cõsuluit, ut moneret singulorũ ingenijs, proportionabiliter doctrinam esse accommodandam. *1. Cor.3. Prouer.27.*

B

CAPVT XLVIII.

TEstimonium nostrum non accipitis.] Quoniam patrem ac spiritũ in seipso saluator naturaliter habet, plurali numero personas testantium protulit. Vt quodammodo secundum Mosẽs legem: In ore duorũ uel trium,omne uerbum firmetur. Iudæi autem quasi salutem omnino respuentes, inconsiderato impetu ad profundum perditionis barathrum deferuntur. Nam si nec intelligere propter imperitiã altiora possunt, nec fide prædicationem Christi suscipere uolunt:quisnam alius salutis eorum modus inuenietur? Meritò igitur inexcusabilem futuram Hierusalem,quod sponte in præcipitia rueret, saluator dicebat: Hierusalem Hierusalem(eñ ait) quæ occidis prophetas, quæ lapidibus petis eos qui mittuntur ad te: quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum sub alas gallina pullos congregat suos? ecce dimittitur uobis domus uestra deserta. *Deutero.17. Matth.23.*

CAPVT XLIX.

SI terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia, credetis? Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis,qui est in cœlo.] Si congruẽtem (inquit) doctrinam hominibus,quæ sensibilia ista uix excedat,ex multa imperitia nõ suscipitis,quomodo uobis diuiniora explicabo? Si res humanas non intelligitis, quomodo sapientes in supernaturalibus eritis? Si minora ferre non potestis, quomodo maiora sustinebitis? Si dicenti mihi non creditis,sed multos in singulis testes poscitis:quis cœlestia uidit mysteria,quẽ possim in testem uobis adducere? Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis. Quum autem dei uerbum de cœlo descenderit, filium hominis descendisse ait, in duas post incarnationem diuidi personas recusans. Nec alicui permittens,ut templum quod à uirgine sumptum fuit,alium filium,& alium dei uerbum prædicet: quamuis quæ utrique

naturaliter inſunt, decentem diſtinctionẽ ſuſcipiant. Vt enim ex deo uerbum eſt, ſic homo ex muliere. Vnus igitur ex utriſq; Chriſtus filiatione indiuiſibilis & maieſtate diuina. Quomodo enim aliter, quæ ſoli uerbo dei conueniunt, uirginis filio accommodari poterunt? Quomodo autem econuerſo, quæ ſoli carni conueniunt, uerbo dei attribuentur? Nunc enim de cœlo filium hominis deſcendiſſe ait, paſſionis uero tempore, ipſe filius dei, tanq; ipſe patiens, quæ humanitati ſuæ ſolummodo congrua ſunt, timuiſſe ſcribitur.

Marci. 14.

C

CAPVT L.

" ET ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ ho
" minis, ut omnis qui credit in ipſum, nõ pereat, ſed habeat uitam æternã.]

Quum cauſam attulerit quare ad ſublimiora ſermo ſibi non exit, ad ea deſcendit, quæ obumbrate à Moſe facta fuerunt. Nõ enim ignorabat, potius eum figuris quàm ſpiritali doctrina ad ueritatis uix poſſe cognitionẽ deuenire. Oportere autem omnino ſeipſum aſſerit modo Moſaici ſerpentis exaltari: ita hiſtoriæ inquiſitionẽ, latentesq; in ea figuras rimari hortatur, ac illud quaſi rurſus inculcat: Scrutamini ſcripturas, quia ipſæ ſunt quæ teſtimoniũ perhibent de me. Serpentes enim in Iudæos olim, in deſerto inſiliebant. Quumq; more ſpicarum tempore meſſis caderent, diuinam opem ſupplices requirebant. Miſericors aũt dominus, ſerpentem ex ære Moſi exaltare iuſſit, ut ea in re diſcerent fide ſalutẽ ſperare. Morſu eñ ſerpentis laborantibus, unicum erat remedium, exaltatum cum fide ſerpentẽ aſpicere. Hæc quidem hiſtoria eſt, in qua uelut in tabula, totũ figurate incarnationis myſterium obumbratur. Serpens enim peccatũ, quod humanum genus paſcebatur ſignificat, quodq; uariis morſibus uenenũ hominibus infundit, quod effugere nullo alio pacto natura humana poterat, niſi auxilio atq; ope diuina. Verbũ igitur dei factũ in ſimilitudine carnis peccati, in carne ſua peccatum damnauit, ut ſcribitur. Reſpicientibusq; in eũ fide ſyncera, æternæ ſalutis largitor oſtendit. Quod aũt in ſublime ſerpẽs exaltatus fuit, in eam cognitionem paſſionem Chriſti peruenturam denotabat: ut ſicut ipſe quoq; prædixerat, nemo ſit qui in cruce paſſum fuiſſe ipſum ignoret.

Ioan. 3. *Numc. 21.* *Rom. 8.* *Matth. 20.*

D

CAPVT LI.

" SIc enim dilexit deus mũdum, ut filium ſuum unigenitũ daret: ut omnis
" qui credit in eum, nõ pereat, ſed habeat uitam æternam.] Planè his uerbis deum ſe natura eſſe ſignificat. Siquidem neceſſe eſt filiũ dei unigenitum, patris ſimilem, deum eſſe, qui nõ deforis filiationis (ut nos) habeat dignitatem, ſed illud ipſum uere ſit quod dicitur. Charitatis aũt erga homines dei patris, mentionẽ opportune fecit, ut Nicodemi durities, aut molliat, aut apertius pateat. Quid enim aliud eſt deo prædicanti non credere, quàm ueritatẽ mendacij crimine accuſare? Præterea quũ ſe datũ pro uita mũdi affirmet, magna ſupplicia impendere monet omnibus, qui arrogantia ſua tantã dei patris gratiam negligunt. Sic eñ deus dilexit mundũ, ut filium ſuũ unigenitũ daret. Audiant hæc, quæſo, rurſus oẽs qui Chriſto aduerſant, nobisq; petẽtibus explicẽt, qd magni dei patris habet ſecundũ ipſos dilectio, aut quomodo ipſam meritò admirabimur? Reſpõdebunt (ut puto) mirandam eſſe dei patris erga nos charitatẽ: quia filiũ ſuum pro nobis tradidit, & filiũ unigenitũ. Vt ergo mirabilis ſit hæc dei patris charitas, filius datus nõ creatura eſſe credaſ. Filium aũt eum dico, qui quũ ex ſubſtantia patris ſit, genitori eſt conſubſtantialis, & uerus profecto deus. Nã ſi, ut uos dicitis, ex ſubſtantia dei patris nõ eſt, non poterit ſecundũ naturã filius dei eſſe. Ita mirabilis illa charitas patris, nulla eſſe uidebitur. Creaturam enim pro creaturis, nõ uere filiũ dedit. Et ad hæc fruſtra nos Apoſtolus terret, quũ dicat: Si qui duobus aut tribus teſtibus legem Moſaicam ſpernit, morte puniatur, quanto peiore putatis dignum ſupplicio eum, qui filium dei conculcauit: Conculcat enim qui ſpernit. Quur igitur ſi filius uerus non eſt, ſed Moſis con-

Hebr. 10.

A ſis cõſeruus (cognata enim eſt creaturæ creatura, creationis ratione, etiamſi quadam præſtantia dignitatem alterius ſuperare uideatur) maiora ſupplicia luet qui eũ ſpernit, q̃ qui legem Moſeos contempſit: quia uidelicet non in creaturam, neq; in Moſis conſeruũ peccauit. Ingẽs igitur atq; admirabilis charitas dei patris eſt, qui filium ſuum (qui ex ſubſtantia eius eſt) pro mundi uita miſericorditer tradidit.

CAPVT LII.

» NOn enim miſit deus filium ſuũ in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut
» ſaluetur mundus per ipſum.] Quoniã filium dei ſe liquidò nũcupauit: idcirco à qualitate magnitudineq; rerũ, quaſi firmiſſimo quodam teſtimonio id comprobat. Nõ eñ (inquit) miſſus ſum, ut lege orbem terra- *Rom.7.*
rũ, quemadmodum Moſes, damnem, nec ut mãdata in redargutionem peccatorũ tradã, nec ut ſeruili miniſterio fungar: uerũ ut per miſericordiã deo conueniẽtẽ, tanq; filius ac hæres patris à ſeruitute homines uendicem, damnante lege in iuſtificantem gratiam cõmutata, & ſic à peccatorũ uinculis genus humanũ eripiã. Ad ſaluandum ergo, non ad damnandum ueni. Nam ut decens erat (inquit) damnantis legis Moſen (qui ſeruus erat) miniſtrum fuiſſe: ſic me decet (quũ ſim filius dei) à maledi- *2. Cor.3.*
ctione legis orbem liberare, & miſericordiæ cumulo ægritudinẽ mũdi curare. Quod ſi iuſtificãs gratia, damnante mandato legis præſtantior eſt: quomodo non intelliget conſequenter ſeruilem is conditionẽ omnino excedere, qui poteſtate diuina ut deus à peccatorũ uinculis hominẽ liberat? Et hæc quidem una horũ Euangelij uerborũ ratio eſt: altera ſuperioribus affinis atq; cõiuncta, perpiciebat Nicodemũ ſaluator Moſaicis nimiũ inhærere mandatis, & regenerationẽ ſpiritalẽ horreſcere, ac euangelicã uiuendi diſciplinam ideo aſpernari: quia difficiliorẽ mandatis legalibus futurã putaret. Hæc ueluti deus nequaquam ignorans, hominis imperiti formidinem unica ra-
B tione diſſoluit: Oneroſam nimium legem eſſe oſtendens, quæ mundum non liberet, ſed damnet, ſe uero gratiæ ac miſericordiæ largitorem. Nõ enim (inquit) deus filium ſuũ miſit in mundum, ut iudicet mundũ, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum.

CAPVT LIII.

» VI credit in filiũ, non iudicat: qui aũt nõ credit, iam iudicatus eſt, quia
» nõ credit in nomine unigeniti filij dei.] Quũ rebus ipſis filium ſe dei eſſe approbaſſet, ſublimioremq; gratiã mundo præberi à ſe dixerit, q̃ Moſaica lex cõtulerit (melius enim atq; altius eſt gratia iuſtificari, q̃ lege cõdemnari) mirabilẽ quandam aliã, ut deus, uiam cõperit, qua ad ſuſcipiendã ſalutẽ homines impellit. Credẽti enim ſingulare diuinumq; propoſuit præmium, minime ipſum in iudiciũ peruenturum affirmans: non credenti aũt certa immi nere ſupplicia dicit: ad unam eandemq; uiam utroſq; cõpellens. Illos enim cupiditate laudabili gratiæ, iſtos terrore cruciatus ad fidẽ miſericorditer conuocat. Magnum autem crimen eſſe incredulitatis oſtendit, quoniã unigenitus ipſe ſit dei filius. Nã quanto præſtantius eſt quod cõtemnitur, tanto maioribus, qui ſpernit, ſupplicijs ſubiacebit: iudicatum uero iam ait eſſe incredulum, quod ipſe in ſeipſum (quoniam largitorem indemnationis non ſuſcepit) condemnationis intulit ſententiam.

CAPVT LIIII.

» HOc autem eſt iudiciũ, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines
» magis tenebras quàm lucem.] Cauſas condemnationis incredulorum attulit, oſtenditq; probe admodum in Prouerbijs dici: Non iniuria uolu- *Prouerb.1.*
cribus retia tenduntur. Si enim quum ad lucem uenire poterant, in tenebris iacere maluerunt: quomodo non ſunt ipſi condemnandi, qui prauo ſibi iudicio cruciatus aſciſcunt, peiora melioribus, & tenebras luci anteferentes? Libetum etiam iudiciũ hominis, his uerbis oſtendit, qui ad alterutrum ſecundũ animi ſui iudiciũ poteſt proficiſci. Sic enim iuſte laudem, ſi bene agimus: & contrariũ, ſi mala

Eſa.1. C committimus,inueniemus.Hoc per prophetam etiam quendã dixit: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis:quod ſi nolueritis, neq; audiueritis me, gladius uos deuorabit.

CAPVT LV.

» Mnis enim qui male agit,odit lucem,nec uenit ad lucem ut non arguan
» tur opera eius.] Latius exponit quod dixerat, oſtendẽs idcirco ſegnitie homines impediri,ne bona conſequantur,quoniã praua diligãt. Segniciei autẽ radices ſunt, quod diſcere ac perpendere illa nolint, quibus bonus quiſq; ac ſapiens fieret.Recuſat eñ(inquit)omnis qui male agit, lucis illuminationem: non quia malorum eum pudeat,pigeatq; (ſaluaretur enim,ſi id eſſet)ſed quia ignorare meliora mauult,ne conſcientiæ ſtimulis quotidie peccãs exagitetur:& quoniam putat maiora ſeſe ſupplicia ſubiturũ, ſi quum exquiſitiorem bonorum cognitionem teneat,uoluntatem dei agere nolit.

CAPVT LVI.

» Vi autem facit ueritatem,uenit ad lucem, ut manifeſtentur eius opera,
» quia in deo ſunt facta.] Qui ueritatem facit, ſpiritalem illuminationẽ non ſpernit:per ipſam maxime ad eam cognitionem perductus,ut intelligere poſſit,an omnia ſecundum diuina peregerit præcepta, nec uoluntatem dei tranſgreſſus ſit.Certiſſimum igitur ineffrenatæ libidinis ſignũ eſt,ſi quis ea recuſet diſcere,quibus poſſit ad meliora reuocari: Virtutis aũt atq; pietatis,ſi quis eam uitam deo placere arbitretur,quæ ſecundum præcepta eius peragit: Pſal 8. quod ita ſe habere non ignorat Pſalmiſta, quum dicat:Lex domini immaculata con-
Pſal.18. uertens animas,teſtimoniũ domini fidele,ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ domini recte lætificantes corda,præceptum domini lucidum illuminans oculos.

D

CAPVT LVII.

» Oſt hæc uenit Ieſus & diſcipuli eius in terram Iudæam,& illic moraba
» tur cũ eis & baptizabat. Erat aũt & Ioannes baptizans in Aenon iu-
» xta Salim:quia aquæ multæ erant illic,& ueniebant,& baptizabantur.
» Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem.] Abſoluta Nicodemi colloquutione,aliud iam utiliſſimũ Euãgeliſta enarrat. Videbat eñ ſpiritus gratia illuminatus,q̃ neceſſarium eſſet ea narrare, quibus quantũ Chriſti baptiſmus,Ioannis baptiſmo præſtaret,aperiretur:perſpexit non multo poſt aliquos futuros,qui aut nullam inter baptiſmum, & baptiſmum differentiam facerent,ſed pari laude utrunq; coronarent,aut ob imperitiam,& lapſum hominũ meliorem eſſe baptiſmum Ioannis putarent.Nullũ enim eſt tam turpe facinus, quod imperitia nõ audeat aggredi.Nulla blaſphemia tam magna, ut aduerſus ſacratiſſima eccleſiæ dogma-
Mich.3. ta nõ dicatur libenter ab ijs, qui omnia (ut ſcriptum eſt) recta peruertunt. Ne igitur temerarij homines aquam Ioannis, qua in pœnitentiã baptizabat, ſpiritali baptiſmo Chriſti anteferre auderẽt, cauſas tam turpis temeritatis euertens, ipſum Baptiſtã exponit huius quæſtionis fragilẽ nodũ dubitantibus ſuis diſcipulis diſſoluiſſe.Baptizabat eñ Chriſtus per diſcipulos ſuos.Ioãnes quoq; ipſe nõ per alios,ſed manibus ſuis: nec in eiſdẽ fontibus,in qbus Chriſtus hæc faciebat,ſed iuxta Salim, & in fonte quodam certo atq; uicino: ut etiã hac fontis determinatione ſubobſcure ac ænigmatice ſubaperiret,baptiſmum ſuum,quum eſſet imperfectus, introductoriũ ad perfectionem fuiſſe.Nã ueluti lex Moſaica,futurarũ rerum & ſpiritalis cultus præparatio quædam fuit, occultam,ueritatem parturiens:ſic baptiſmus Ioannis ad baptiſmum Chriſti collatus, præparationis uim obtinebat.

CAPVT LVIII.

» Acta igitur eſt quæſtio ex diſcipulis Ioannis cũ Iudæis de purificatione:
» & uenerunt ad Ioannẽ & dixerunt ei.] Quũ non poſſent legales aſper-
Num.19. ſiones ſuas Iudæi defendere, ac purificationes animalium cinere factas,

Ioannis

A Ioannis baptiſmo meliores oſtẽdere: ut turbẽt diſcipulos, qui ſublimiores iam, q̃ pha riſæi uidebantur, baptiſmum magiſtri legali purificationi præponentes, baptiſmum Chriſti laudibus ad depreſſionẽ Ioannis efferunt: non ex animo id facientes, nec quia ita ſentirent, ſed ut depreſſis confuſiſq; Baptiſtæ diſcipulis, victores ipſi uiderentur. Nec aut ratione aliqua, aut autoritate ſcripturæ, Chriſti baptiſmum præferunt (unde nanq; talia imperiti homines excogitare potuiſſent?) ſed illud ſolummodo afferunt, quod oppidò pauci ad Ioannem, multi uero quaſi gregatim ad Chriſtũ confluerent. Sic enim putarũt, diſcipulis Baptiſtæ ſuperatis, non paruam de illis uictoriã ſe reportaturos. Euaſerunt igitur quaſi victores, qui multomagis victi proſtratiq; fuere, quũ laudibus dominum, quem non ſuſcipiebant, uel nolentes decorarent.

CAPVT LIX.

» Abbi, qui erat tecum trans Iordanẽ, cui teſtimoniũ perhibuiſti, ecce hic
» baptizat, & omnes ueniunt ad eũ.] Moleſte hanc offenſionẽ victoriæ, diſcipuli Ioannis tulerunt: præſertim quia rerũ illarum ſtatum conſiderantes, redarguere phariſæos nõ poterant. Turbabãtur igit̃, minoris fieri magiſtrũ uidentes, ac pudore admirationi mixto uerecunde petũt, cuius rei gratia, cui teſtimoniũ ipſe perhibuerit, gloria magis creſcit, & præuenit tantã baptizans multitudinem. Hanc ego quæſtionẽ diuina diſpenſatione factam contenderim. Hinc enim incitatus ad longum, & exquiſitum de Chriſto ſermonem Baptiſta, quanta ſit inter baptiſmum & baptiſmum differentia, planè oſtendit.

CAPVT LX.

» Reſpondit Ioãnes, & dixit: Nõ poteſt homo accipere quicq̃, niſi fuerit ei
» datũ de cœlo.] Nihil, inquit, in hominibus bonũ eſt, quod à deo non datũ ſit. Quid enim habet creatura, quod nõ acceperit? Quare hominem dicet conceſſa ſibi de cœlo menſura honoris eſſe contentum, nec maio- 1. Corinth. 4.
B ra q̃ ferre poſſit flagitare, ne ingrato animo datã deſuper ſententiã ſpernere, & diuino iudicio refragari uideatur. Nõ enim debet pudore turbari, ſi perfectiores diuinitus præferuntur: ſed ea potius magnifacere, quibus miſericorditer decoratus à deo eſt. Nõ ferat igitur grauiter hoc meorũ quiſq̃ diſcipulorũ. Meam ipſe menſuram conſeruo, maiorem minime ignoro, hominem me eſſe non ſum neſcius.

CAPVT LXI.

» Reſi uos mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim: Non ſum ego Chri
» ſtus, ſed quoniam miſſus ſum ante illum.] Ea modò ad diſcipulorum memoriã uerba reducit, quæ ſæpius ab eo audierunt: tũ ut quaſi ſegnes ad res præclaras arguat, tum ut eis perſuadeat à ſcriptura diligentius quærere, quantũ futurũ prædicet Chriſtũ, & quantum præcurſorẽ eius Baptiſtam. Sic enim certiore habita rerũ cognitione, nõ turbabuntur, idonea utriq; fieri uidentes: nec aliis mihi modò teſtibus opus eſt, inquit, quum uos ipſi iam pridem hæc eadem à me audieritis. Ego enim me ſeruũ eſſe profiteor, qui miſſus ſum ad prædicandum: quia ego non ſum Chriſtus, ſed ille. Superet ergo, & teneat omnia gloria eius, qui dominus ac deus eſt. *Prædicet, ſcriptura ſcilicet.*

CAPVT LXII.

» Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autẽ ſponſi qui ſtat & audit eũ,
» gaudio gaudet propter uocem ſponſi. Hoc ergo gaudiũ meum impletum eſt.] Similitudine rurſus rerum humanarũ ratio tracta, in cognitionem diuinarum inducit. Figuræ nanq; intellectualiũ hæc corporalia ſunt: quæ quũ ſentiantur, clariora plerunq; faciunt ea, quæ aliter uix intelligere poſſumus. Spõſus igitur, celebritatiſq; princeps (inqt) Chriſtus eſt: miniſter autẽ conuiuij ego ſum. Illaq; mea dignitas eſt, ut inter amicos numeratus uocem ſponſi audiam: & ego quidem quod optabam, conſequutus iam ſum. Non enim tan-

C tum prædicaui, quia Chriſtus ueniet: ſed præſentem uideo, & uocẽ eius auribus percipio. Vos autem quum humanũ genus atq; naturam, quam Chriſti ſponſam nemino (quæ prius ab eo refugiebat) ſpiritaliter ſponſo ſuo per ſpiritalem baptiſmũ coniungi uideatis: nõ moleſte feratis, quia non ad me magis q̃ ad ſpiritalem ſponſum (ut par eſt) undiq; confluunt. Sponſus enim eſt, qui ſponſam habet. Nolite (inquit) in me ſponſi coronam quærere. Non enim propter me ſponſam propheta hortatur, dicens:
Pſal. 44. Audi filia & uide, & inclina aurẽ tuam, & obliuiſcere populum tuũ, & domum patris
Cant. 1. tui. Nec thalamũ meum ſponſa quærit, quũ dicit: Indica mihi quẽ diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie. Cœleſtis eſt ſponſus ſuus, ego uero unigeniti gaudio triumpho, quia ſerui conditione depoſita, tam nomine quàm re amicitiæ fruor.

CAPVT LXIII.

* ILlum oportet creſcere, me autẽ minui.] Grauius modò ut pro re parua tui batos arguit, præſertim quoniã anteq̃ ſcirent quis Emanuel eſſet, etiam commoti ſunt. Non enim hac re ſolum, quia plures ab ipſo baptizantur, gloriam meam ſuperat ille ait: ſed eò aſcendet, ut quemadmodũ deus eſt, ita etiam hominibus uideatur. Creſcit enim quotidie, orbemq; ſplendor ſuus illuſtrabit: ego uero minuar, nec datam mihi mẽſuram excedam, ſed in eiſdẽ permanens, tanto minui uidebor, quanto ad maiora ille præcurret. Hæc ſanctus ille Baptiſta nobis prædixit. Nos autem etiam exemplis, quod dicitur, præ oculis ponamus. Certæ igitur cuiuſdã magnitudinis lignũ uidere fingamus, iuxtaq; ipſum magnæ futuræ arboris plantam nunc primum è terra prodire imaginemur. Num igitur ſi uocem lignũ aſſumeret, ac diceret: hanc plantam creſcere oportet, me uero minui: detrimentũ quoddam ligno futurum intelligeremus: Minime arbitror. Sed ideo minui dicemus, quia dum ad plantam confertur, minus atq; minus quotidie reperitur.
D Cõmode ſtellarũ quoq; clariſſima de ſole dixerit: Illum oportet creſcere, me uero minui. Nam quouſq; profunditas aëris nocturnis tenebris obſcuratur, aureo fulgore, gloriaq; integra ſplendere luciferum magna omnes prædicant admiratione. Quum autem ad ortum ſol feſtinare uideatur, quumq; lux eius noſtrum hunc orbem aliquantum illuminauerit, cedit ſenſim maiori lucifer, & Ioannis uerba non iniuria dici poſſunt: Illum oportet creſcere, me autem minui.

Quod filius non eſt de numero creaturarum, ſed ſuper omnia. CAPVT LXIIII.

* QVi deſurſum uenit, ſuper omnes eſt.] Non eſt magnũ (inquit) neq; mirabile, ſi humanam gloriã Chriſtus excedit. Non eñ in hoc gloria eius terminatur qui deus eſt, ſed omnẽ ſuperat creaturam. Super omnes creaturas (inquit) eſt: non ut inter omnes connumeratus, ſed ut ab omnibus ſeparatus, & tamen omnibus præſens, ut deũ decet: cuius rei cauſam propoſuit, ut pudore aduerſariorum linguas deprimeret. Qui enim deſurſum uenit, ait, id eſt qui à ſuperiore germinauit radice, is paternam conſeruans naturam, ſuper omnia eſſe uere profecto credetur. Impoſſibile nanq; eſt nõ eſſe talem natura filium, qualis genitor eius eſt. Quomodo autem qui eadem natura pollet, qui fulgor patris atque character eſt, minoris
Hebr. 1. erit quàm pater gloriæ? Nam ſi patris propria bona filio non dabimus, ſed eius cha-
Ioan. 5. racterem deſpicere uoluerimus, ipſum quoq; patrem contemnemus. Scribitur enim, ut omnes honorent filium, ſicut honorant patrẽ: ita qui filium nõ honorat, is patrẽ etiam paruifacit. Qui autem non alio quàm pater honore glorificatur, quoniam ex ipſo ſecundum naturam eſt, quomodo creaturarum omnium ſubſtantiam nõ excedit: hoc
Cauillatio. enim ſignificatur, quum dicit: ſuper omnes eſt. Nõ me fugit, magna uoce hinc aduerſarios clamaturos atq; dicturos quænam ratio quũ deſurſum ſcriptũ ſit, ex patris potius ſubſtantia filiũ eſſe, propter illud deſurſum intelligere coget, quàm aut de cœlo, aut ab innata ſibi excellentia deueniſſe, propter quam & ſupra cæteras creaturas

eſſe

A eſſe prædicat? Aduerſus hæc non dubitabimus ita reſpondere: Nõ rationibus ue- *Satisfactio ad*
ſtris inanibus atq; friuolis nos ſcripturæ ſenſum inueſtigamus: ſed ſacras ſequentes li *primam par-*
teras altius uniuerſa ſcrutamur. Quærendum igitur eſt hoc, q̃d deſurſum aut deſuper *tem.*
dicitur, quomodo ſoleat accipere ſcriptura. Omne datum (ſanctorũ quidã ſpiritu ple- *Iacobi 1.*
nus ait) & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens ex patre luminũ. Ecce
deſurſum hoc, nihil aliud quàm ex patre ſignificare poteſt, nec iniuria. Quid enim ſu-
per creaturas, præter ineffabilem dei naturã eſt, cui deſurſum ac deſuper (quod Græ
ci ἄνωθεν dicunt) accõmodari proprie poſſit? Cætera em̃ omnia ſeruitutis iugo pre- ἄνωθεν.
muntur, ſolus autem deus naturaliter regnat. Quare ipſe ſolus uere ſuper omnia eſt:
quam dignitatem filio etiam ueluti deo, & ex deo ſecundũ naturam pie attribuimus.
Quod ſi deſurſum nihil aliud, q̃ de cœlo ſignificat: quur de omni angelo & rationali
uirtute nõ dicitur? ueniunt enim ad nos de cœlo, & aſcendunt & deſcendunt, ait, in fi- *Ioan. 1.*
liũ hominis. Quid igitur coëgit Baptiſtã, quod multis commune cũ filio eſt, tãquam
præcipuũ filio ſoli attribuere, & quaſi de unico dixiſſe: ille qui deſurſum uenit? quũ di
cendũ potius eſſet, qui deſurſum ueniũt, ſuper om̃es ſunt, ut multis hæc dignitas com
munis pateret eſſe: nõ ignorauit certe illi ſolummodo uerbũ huiuſmodi deberi, quia
ſuperiore pullulauit radice. Nõ ergo de cœlo, ſed q̃d diximus pie ac uere ipſa dictio
ἄνωθεν nobis oſtendit. Quomodo autem & ſuper omnia erit uere ſi non ex patre,
ſed de cœlo deſuper ſignificare putabimus? Sic em̃ angelorũ quiſq;, quũ uere de cœ-
lo uenire dicat, uere ſuper omnia erit. Quum̃q; nõ cõnumeretur cũ omnibus quod ſu
per om̃ia eſt, quaſnã creaturas ſuper omnia collocabimus? aut quomodo integre, ſyn
cere q̃, quoniã deſuper uenit, ſuper omnia eſt? quũ tam ingens angelorũ multitudo in
omnibus (quia etiã ipſi de cœlo ſimiliter ueniant) nequaquam cõprehenderẽtur. Nõ
enim poſſumus omnia intelligere, ſi quicquam omniũ non comprehẽdi putabimus.
B Verbũ autem quod ex deo patre effulſit, quod deſurſum proprie natum eſt, quod à
fonte ſubſtantiæ patris profluit, nõ collocatur in omnibus, quum pars eorũ minime
ſit: ſed ut aliud præter omnia, genitoris naturaliter bonis perfulgẽs, ſuper omnia erit *Secunda pars*
profecto. Sed ſi nõ de cœlo, deſurſum illud ſignificare putas, attamen inquient, ne- *cauillationis.*
gare non poteris ab innata filio excellentia ſignificare. Inſpiciatis rogo diligentius, *Satisfactio.*
quò hæc uobis peruentura tandem ratio ſit. Primũ enim imperite uidetur ſanè dici,
à dignitate innata ſibi filium uenire, & quaſi ab aliquo loco, aut quaſi ex uno unus ue-
niens, ſuper omnes aſcendat. Deinde libẽter etiam eos interrogauerim, utrum excel-
lentiam hanc, qua ſuper omnia eſſe filius ſcribitur, ſubſtantialem atq; inſeparabilem
ineſſe filio dicunt, an aduentitiam, extrinſecus q; quaſi accidens comparatam? Nam ſi
aduentitia illi adeſt excellentia, & extrinſeca dignitate uerbum dei ornatur, non po-
tuerint effugere, ne confiteantur poſſe aliquando illũ huius excellentiæ facere iactu-
ram. Accidens em̃ omne quod ſubſtantiæ ineſt, abeſſe à ſubiecto poſſe intelligit. Erit
igitur mutabilis filius dei: & uanis Pſalmiſta illũ uerbis glorificat, quum petituros cœ
los canendo prædicat, ipſum autem in æternũ permanſurum. Et omnes, inquit, ut ue
ſtimentum ueteraſcent, & ſicut operto rium complicabis eos, & mutabuntur, tu uero *Pſal. 101.*
idem ipſe es, & anni tui non deficient. Quomodo igitur idem, qui ſicut creatura mu-
tabilis ſecundum uos eſt, & mutabilis ad peiora? falſò aũt & ipſe de ſeipſo dicit: Vide *Eſa. 45.*
te uidete, quia ego ſum, & nõ eſt deus præter me. Quomodo aũt hæc mutabilitas filij
patrem quoq; nõ attinget? Si quidẽ filius imago & character eius mutabilis eſt: erit
igitur etiam deus pater mutabilis, & erit ſuper omnia per excellentiã quandam extrin
ſecam: taceo quod ſequit. Non enim poterũt negare, imaginis omnia exemplari etiã
eſſe inſita. Sin aũt propter hæc inconuenientia, nõ aduentitia illum ſplendere dignita
te fatebũtur, ſed ſubſtantiali atq; inſeparabili: nónne etiam inuiti ſecundũ naturã de-
um eſſe concedent filium, ac ideo ſuper omnia eſſe, & ex ſola ſubſtantia patris uenire?
nam ſi nihil creatum eſt, quod in omnibus nõ contineatur, eſt aũt filius ſuper omnia,

C aliud uidelicet eſt præter omnia, & ſubſtantiali ſuper omnia excellẽtia uiget. Quũ autem nõ idem natura cum creatura ſit, quomodo deus uerus nõ erit? Quumq; naturam creaturarũ effugiat, quid nam aliud erit niſi deus? Nihil eñ ſecundũ ſubſtantiæ rationem inter creatũ & increatum quaſi mediũ inuenitur: ſed creatura quidem ſub regno creantis eſt, regnat aũt ſuper ipſum deus. Si ergo deus ſecundũ naturam filius eſt, natusq; ineffabiliter ex deo eſt: deſurſum hoc, nihil aliud profecto q̃ genitoris naturã ſignificat: propterea etiam ſuper omnia unigenitus eſt, quia ex ipſa profectus eſt.

CAPVT. LXV.

» QVi eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur.] Non æqualiter, inquit, perſuadere hominibus poterit, qui de terra eſt, quemadmodũ deus, qui ſuper omnia eſt. Nã qui de terra eſt, quum homo ſit, conſiliarij locum obtinebit, totamq; credendi poteſtatem auditori neceſſariò committet. Qui uero deſuper uenit, tanquam deus uirtute ſua in animis audiẽtium uerba immittit: quãtóq; natura præſtantior eſt, tanto efficacius, atq; citius operatur. Vtiliter autem ualde ſuis hæc diſcipulis Baptiſta inculcat; qui quoniam gloria ſaluatoris obſcurari illum uide-
Ioan. 3. bant, non parum turbabantur, atq; ideo accedentes dicebant: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce ille baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Quoniam inquam turbabantur, neceſſariò motionem animi eorum abijcere uolens, rectam de tantis rebus eis doctrinã tradidit: ita ſaluatoris ſuper omnia præſtantiam oſtendit, & cauſam affert, quamobrem ad illum omnes concurrant. Ad ſuperiorem enim, qui ſpiritu baptizat, non iniuria omnes, inquit, confluunt.

CAPVT LXVI.

» D QVi de cœlo uenit, ſuper omnes eſt.] Hoc, inquit, ſignum eſt, in infinitum ab ijs, qui de terra ſunt, eum qui de cœlo, id eſt deſurſum deſcendit,
Ioan. 8. filium dei diſtare: quia nec ego docere ſufficiẽs ſum, nec uerba mea poſſunt uobis ſatisfacere: ipſe quoq; filius incomprehenſibilẽ hanc eſſe differentiã docẽs, ad Iudæos dicebat: Vos deorſum eſtis, ego deſurſum ſum. Infra enim atq; deorſum, creaturarum naturam ſignificat, quæ ſic appellatur: quoniã deo q eam ad eſſe uocauit, ſerua ſubiectaq; eſt. Surſum uero, diuina, ineffabilis, & dominatrix natura uocat: quia uniuerſa, quæ ab ea creata ſunt, poteſtatis ſuæ iugo ſubijciuntur. Hæc non fruſtra ſuperioribus adiecit Baptiſta. Nam ne fortè fingi hæc diſcipuli eius idcirco putarent, quod pudore motus nollet ab homine ſuperatus uideri: ne mirum uideretur hominem à deo uinci, ipſius quoq; ſaluatoris hoc ipſum uerbis comprobandum putauit, ut non falſò hæc, ſed uere ab ipſo narrata crederent.

CAPVT LXVII.

» QVod uidit & audiuit, hoc teſtatur.] Duo ſenſus hominibus ſunt, uiſus uidelicet atq; auditus, quibus maxime nati ſumus ultrò ac citrò de ueritate rerũ certiores fieri. Nam quũ ipſi audiuimus & uidimus, nihil ambigentes quod uidimus & audiuimus loquimur. Vt igitur ad fidẽ Chriſti citius eos compelleret: quod (inquit) optime nouit, quia uidit & audiuit, illud teſtatur. Vidiſſe autem audiſſéq; filium dei, à ſimilitudine hominum, ut deũ decet, intelligemus.

CAPVT LXVIII.

» QVi teſtimonium eius nemo accepit.] Non quia nemo accipit teſtimoniũ, quod ſcilicet deus natura ſit, & de ſurſum, ac de cœlo, id eſt ex patre profectus ſuper omnia ſit, idcirco iſta dicuntur: multi enim teſtimoniũ eius ac-
Matth. 16. ceperũt, & ante omnes Petrus, qui dixit: Tu es Chriſtus filius dei uiui: Sed quia multo melius atq; citius cæteris dignitatem ipſe Chriſti cõprehẽdit, concutiens quaſi caput, & pedes manibus cædens, incredulitatem hominũ magnam admiratur.

Quod

A *Quod deus & ex deo naturaliter filius est.* CAPVT LXIX.

QVi aũt accipit eius testimonium, signauit quia deus uerax est.] Non aliter incredulorum impietatem præ oculis ponere potuisset, nisi credentium uirtutem ostenderet. Facile nanq; bonorum oppositione, malorũ fœditas cernitur, cognitioneq; melioris turpia statim arguuntur. Qui ergo (inquit) uerba eius accipit, qui de sursum uenit, hic sapientia sua quasi conclusum quoddam & certum signauit, non posse diuinam mentiri naturam. Hinc oppositũ emergit: Qui enim fidem Christi recusant, hi falsò testantur, quia deus uerax non est. Animaduertendum autem, quomodo his iterum uerbis à cõsubstantialitate creaturarum filium remoueat, & deum esse uerum ostendat. Nam si qui doctrinam eius & testimonium suũ de ipso accipit, hic signauit probe atq; discreuit, quia deus uerax est: quomodo non erit Christus natura deus, quum uerax esse confirmatur? Vel si hoc negant, respondeant quæso, quomodo deitatis natura ut uerax honoratur, si saluatoris testimonium non accipitur? Si enim secundum naturam deus nõ est, qui ei ut ueraci credit, non pius erga deũ, sed erga pulcherrimã quandam inuenitur creaturam: sed quoniam ueritatis huius sententia si Christus quasi uerax creditur, non creaturam, sed deum demonstrat, patet quia non nudo uocabulo, sed re ipsa deus quũ sit, consentientium atq; credẽtium laudibus decoratur. Sed ridebit fortasse magnus ueritatis quispiam inimicus, deumq; natura filium nolẽs confiteri, magna uoce clamabit: Quid huiusmodi cauillationibus, peruersisq; rationibus simplicem atq; rectum scripturæ sensum obtenebras? Nam quoniam de cœlo filius dei descendit, quoniam aperte de se prædicat, dicens: Non loquor à me, sed qui me misit pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. & rursus: Omnia quæ audiui à pa-
B tre, nuncio uobis. Quem em̃ misit deus, dei uerba loquitur. idcirco modò dicit: Qui accipit testimoniũ eius, signauit quia deus uerax est. Verax enim sanè deus pater est, tu autem id quod patri debetur, in filiũ reducere conaris. Nos uero ad hæc: An igitur cũ prophetis uos unigenitum collocabitis, prophetæq; illum officio functum, dicentes, nihil aliud ei attribuetis? Cui enim non apertissime patet, dei ad nos uoces, prophetarum ministerio fuisse allatas? Et quid præcipuum dabitis filio, si ipsum solummodo fecit? Quomodo autem super omnia est, si prophetis connumeratus, in serui mensuram cognoscit? quomodo præterea tanquam gloria illis præstantior, ipse de se dicit? Si illos dicit deos, ad quos sermo dei factus est: & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis quia blasphemo, quia dixi filius dei sum. Seipsum enim filium dei aperte in his appellans, à grege prophetarum se remouet: & deos illos quidem nominatos fuisse, quoniam dei uerbum ad eos peruenit, se autem filium dei affirmat, nec iniuria. Prophetis enim particularis quædam per spiritũ gratia collata est, sed in Christo saluatore tota deitatis plenitudo habitare corporaliter, apud Paulum scribitur. Quapropter à plenitudine ipsius nos omnes accepisse Ioãnes asseruit. Quomodo ergo æqualis est accipientibus qui largit? Aut quomodo cum ministris locabitur deitatis plenitudo? Considerent igitur (oro) in quantam impietatem eorum incidit oratio. Quomodo autem illud intelligendum est: ego à meipso nõ loquor, sed qui me misit pater mãdatum mihi dedit quid dicam, aut quid loquar: loco suo latius dicemus: nunc satis est, si pietatis dogmata his suis rationibus corroborari fateamur. Mandata igitur accipere à patre filium, & nihil à seipso loqui contendunt: sed quæ audiuit, ea dicere. Hæc nos concedentes, nihil quantũ ad rationem substantiæ pertinet, ueritati catholicæ obesse affirmamus. Quando igitur dicentem ipsum audiunt, ego & pater unum sumus: &, qui me uidet, uidet & patrem: &, ego in patre, & pater in me: accipiant hoc testimonium eius & signent, quia deus pater uerax est, quodq; ueracissime scit, id filio loqui persuadet. Nõ discredant ergo uerbis domini, qui patris mentem hominibus explicat.

Calũnia perfidorũ & obblateratio uana.

Ioan. 12.

Ioan. 15.

Purgatio infundæ calumniæ.

Ioan. 10.

Coloss. 12.

Ioan. 12.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

C CAPVT LXX.

Qui enim à deo miſſus eſt, uerba dei loquitur.] Scit ergo pater natura in ſe filium ſuum eſſe. Hoc enim arbitror, & non aliud illud ſignificat, Ego & pater unum ſumus. Scit filium eſſe non creaturam: filiũ autem dico, non nudo filiationis uocabulo decoratum, ſed ex ſubſtantia genitoris prodeuntem. Scit incommutabilem eſſe imaginem ſuæ naturæ, in qua perfecte ipſe uidetur, quum in ipſo patre, qui ex eo ſecundum naturam ineffabiliter effulſit (ut ita dicam) depingitur. Habet enim in ſeipſo filiũ pater, & ipſe rurſus propter identitatẽ ſubſtantiæ in filio eſt. Hæc ſi confiteri uolueritis, & uos à peſtifera hæreſis ægritudine incolumes euadetis, & nos ab hac multitudine uerborũ liberabimur.

CAPVT LXXI.

Quem enim miſit deus, uerba dei loquitur.] Hoc ſi, ut facet, rurſus tantummodo intelligitis, quid magni erit in filio? Vtrum prophetarũ quiſq; à deo miſſus nõ eſt, an uerba dei nõ loquebatur? Atqui ad Moſen dicitur: Et nũc mitto te in Aegyptum, & dices ad Pharaonem, Hæc dicit dominus. Et ad Hieremiam: Non dic, quia iunior ego ſum; quia ibis ad quoſcunq; ego te mittam, & quæ tibi mandabo, loquêris. Quid igitur magis in filio eſt à deo miſſo, & uerba dei loquentis? Non enim maius prophetico miniſterio aliquid feciſſe uidebitur. Quare miſſio in iſtis, aut ſecundum incarnationis rationem, quia in hunc mundum cũ carne uenit, aut altius atq; ſublimius, & ut deum decet, intelligẽ. Ex natura ẽm patris ut ſplendor lucis ſecundum ineffabilem diuinæ generationis modum effulſit: quod ipſe oſtendit, dicens: Ego ex deo proceſſi, & ueni. Procedit enim ex patre in propriam ſubſtantiam filius, quamuis in ipſo ſecundum naturam ſit. Quod igitur ibi procedere, idipſum hic rurſus mitti ſignificat. Verbum igitur, quod ex patre effulſit, quia deus ex deo eſt, deo congruentibus uerbis utetur. Congruunt porrò illa deo uerba, quæ uera ſunt, & nulla mendacij turpitudine maculantur. Qui ergo ſaluatoris teſtimoniũ accipit, is quaſi quodam ſigillo firmiter ſignauit, quia deus uerax eſt. Filius enim uerè ſecundum naturam deus eſt.

Exodi 5.

Hiere. 1.

Ioan. 8.

D

CAPVT LXXII.

Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum.] Attentiſſimas modò aures præbeas, ut rurſus mirabilem Baptiſtæ doctrinam nobiſcum admireris. Nam quum à deo miſſum eſſe filiũ dixerit, deiq; uerba loqui Chriſtum aſſeruerit: quoniam uerba hæc propheticæ quoq; dignitati accommodari poſſent: per ea quæ modò dicit, longe à prophetis filium ſeparat. Et uno hoc ſigno, immẽſam eſſe differentiã inter homines & filiũ oſtendit. Impoſſibile nanq; inquit eſt, ut qui menſura ſpiritũ acceperunt, alijs etiam illũ largiantur; nunq; enim ſanctus uir alteri ſancto ſpiritus fuit largitor, ſed omnibus ex amplitudine ſua filius largitur. Non ergo ad menſuram dat, nec ut illi, menſura & participatione ſpiritũ habet. Quoniã igitur largitor ſpiritus eſt, nemo ambiget quin ſubſtãtialiter in ſeipſo ſpiritum poſſideat. Qui ergo tanta præſtantia prophetas excedit, nõ ut illi uerba dei loquetur, ſed ut deus ex deo decentia deum prædicabit. Sed apoſtolorum quoq; manibus datũ ſpiritũ non ignoramus, quiſpiã obijciet. Orabant illi ſpiritũ ô amice, qui quũ exoratus ueniret, manibus eorũ præberi dictus eſt. Non ẽm ipſe beatus Moſes à ſpiritu qui erat in eo, accipere uidebatur, ac alijs præbere: ſed ſoli diuinæ hoc ſeruatum eſt poteſtati: ſolus enim deus, hæc ſublimia deoq; digna efficere poteſt.

Cauilli ſolutio. Act. 8. Num. 11.

Quod patris bona, non participatione, ſed natura & ſubſtantialiter in filio ſunt. CAPVT LXXIII.

Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manum eius.] Dixit iam idcirco, quia ex deo deus filius eſt, non alijs ipſum uerbis uti poſſe, quàm ueriſſimis & quibus pater utatur. Qui enim à deo miſſus eſt, uerba dei loquitur. Hoc ipſum

A ipſum modò latius aperiens ait: Pater diligit filiũ. Non offendimus, inquit, deum patrem, ſi æqualem filio ſuo referemus honorem, decenti deũ gloria filium coronantes, qui ſubſtantialiter bonorum patris hæres eſſe cognoſcitur. Nam quoniam pater diligit filiũ, æquali eius gloria gaudet, & contrario ſemper offenditur. Nec iſtam ſolummodo dignitatem proprio hæredi dedit, ſed omnia dedit in manum eius: omnia dico ſimpliciter, quæ ſubſtantialiter inſunt patri, filio quoq; inſunt, manum autem hic uirtutem nominat, ut alibi dicitur: Manus mea cœlos firmauit. Omnia uero patris pro- *Eſa. 48.*
pria ſubſtantialiter bona, nõ participatione data filio ſunt. Sic enim deitas filij aduẽtitia non naturalis inueniretur: ſed ita ut caliditati quæ ab igne procedit, proprietas ignis dari naturaliter dicitur: qui dandi modus quemadmodum nullum danti poteſt afferre detrimentum (quum ea quæ dari uidentur, nullam diuiſionẽ patiantur) ſic capiẽti nullo dedecori ſunt. Hæc eñ omnia nihil aliud, niſi ex quo ſignificãt: naturalis eñ (ut ita dixerim) qualitas ꝓducentiũ, producta eſſe uidentẽ, ſubſtantiam producẽtis (quæ nã ſit) oſtendentia & naturalem ſui fontis actionem decorantia. Sed hæc de eis dicimus, quæ loco exempli ſumuntur, deus autẽ ſuper hæc omnia eſt. Quocirca humana mens atq; oratio, ſi corporeis ad explicandũ exemplis utitur, accuſanda nõ eſt: gloria enim *Prouerb. 25.*
domini obſcurat orationẽ, ut ſcribitur. Nam quũ per ſpecula, & per ænigmata, & ex parte intelligamus, neceſſe eſt ut multo minus lingua exprimere poſſimus. Aut ergo, ut diximus, intelliges, aut ad Chriſtum ut hominẽ iſta referes, ut magna uoce dicere uideat: Nõ dedignetur quiſpiã, quum rerũ omnium dominũ atq; creatorẽ hominem *1. Corin. 15.*
eſſe uideat, nec recuſet ut deo ei credere, quia ipſum cum carne uideat: ſed accipiat libenti animo teſtimoniũ eius, & ſignet quia deus uerax eſt: hoc eñ modo poterit patrẽ non offendere, qui ſuũ filiũ diligit: cuius dilectionis ſignum eſt, quia omniũ ei rerum tradidit poteſtatẽ. Omnia, enim ipſe ait, tradita mihi ſunt à patre meo. & rurſus: *Matth. 11.*
B Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Nec quia data ſibi poteſtas eſt, idcir- *Matth. 28.*
co dante patre minor uidebit. Accepit eñ ut homo, quãdo humiliauit ſeipſum, aliter quomodo ab æqualitate dei patris deſcẽdiſſe humiliatus diceretur? An non uides in iſtis patrem quidẽ ut deum dare, filium autẽ, ut hominẽ accipere illa, quæ ut deus habebat? Nõ ergo ita dat pater, ut initium poteſtatis filio præbeat, ſed ita ut quũ carne filius ad poteſtatẽ, quam abſq; carne ſemper naturaliter habet, recurrat. Nõ enim quando factus eſt homo, hæc ſibi poteſtas primũ eſt. Ad quam eñ diceretur humilitatem deſcendiſſe, ſi factus homo poteſtatẽ in omnibus accepit? Aut quomodo ſerui formã *Philip. 2.*
accepiſſe crederetur, qui quũ acceperit, tũc demum factus dominus eſt? Abijciamus hæc impia ex animo noſtro: factus eñ homo, ut homo incipit dominari, qui nunq; conuenientem deo dignitatẽ amiſit, ſed cum carne ad id quod ſemper eſt, factus homo aſcendit. Quod autem hæc ita ſe habeant, ipſe oſtendit, dicẽs: Pater glorifica me illa gloria, quam habebam apud te anteq; mundus eſſet. Perpendis, quia non initiũ gloriæ petit, ſed renouationem, ut ita dicam: nõ quod amittere timeat, ſed quia ut homo regnare incipit. Quod autem propter carnem domini dicantur, quamuis multis probari poſſit, optime tamen ex illa horribili Danielis uiſione monſtratur, in qua uidiſſe *Dan. 7.*
ait, antiquũ dierum in ſede, & mille millia ac centies centena millia miniſtrari illi atq; aſſiſtere, quibus adiecit: Et ecce cum nubibus cœli, quaſi filius hominis ueniebat, & uſq; ad antiquũ dierum peruenit, & in cõſpectu eius obtulerunt eũ, & dedit ei poteſtatẽ, & honorem & regnũ, & omnes populi, tribus & linguæ ei ſeruiẽt. Vides quomodo filius regnum à patre, ut filius hominis accipit: humiliauit eñ ſeipſum, ut ſcri- *Philip. 2.*
bitur, habitu propter nos inuctus ut homo: ut quum primus ad regnũ redierit, initiũ & uia æternæ uitæ, regaliſq; gloriæ nobis proponat: & ueluti quãuis ipſe naturaliter uita ſit, deſcẽdit tamen propter nos, ut homo ad mortẽ, ut hoc modo uerè in oñibus naturæ noſtræ (ut ita dicã) permixtus, & ab interitu nos liberaret, & æternæ uitæ nos participes faceret. Sic quãuis deus ſit, dedecora tamẽ noſtra ſumpſit, ut ad regiũ natu-

1. Cor. 1. C ram hominis reduceret honorem. Primus enim (ut Paulus dicit) factus omnibus & uia & ianua, & origo bonorum noſtrorũ, à morte ad uitam, à corruptione ad immortalitatem, ab imbecillitate ad uirtutem, à ſeruitute in adoptionem filiorum dei, à dedecore & infamia in honorem & gloriam nos reſtituit. Quare quando ut homo accipere illa uidetur quæ habuit, & ſemper habet ut deus, nõ conturbemur: ſed diſpenſationis memores, abſq; detrimento integram mentem noſtram conſeruemus.

CAPVT LXXIIII.

" Vi credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, nõ
" uidebit uitam.] Non abſq; ratione credentibus in Chriſtum, uitam reſeruari teſtatur, ſed ab ipſis rebus tantæ rei demõſtrationem adducit. Vita eñ
Act 17. ſecundum naturam, unigenitus dei filius eſt: in ipſo enim uiuimus & mouemur, & ſumus. Ingreditur enim ad nos per fidem, & per ſpiritum ſanctum inhabitat,
1. Ioan. 4. quod in epiſtolis hic ipſe teſtatur Euangeliſta. In hoc enim, ait, cognoſcimus, quia in nobis eſt, quia ex ſpiritu eius dedit nobis. Viuificat igitur Chriſtus credentes in ſe, quia quũ ſecundum naturam uita ſit, in fidelibus habitat. Quod autem per fidem hoc
Epheſ. 3 fit, Paulus oſtendit dicens: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det nobis bonitatis ſuæ uirtutem, corroborari per ſpiritum eius, habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris. Quoniam igitur ipſe filius uita ſubſtantialiter eſt, & per fidem in credentibus habitat: quomodo non ueraciter dicitur: Qui credit in filium, habet uitã
Cauillatio. æternã: qui autẽ incredulus eſt filio, non uidebit uitam? Num igitur, dicet aliquis, eam opinionem nobis Baptiſta imprimere uoluit, qua reſurrectionis myſterium imminuitur? Vitam eñ habituros æternam fideles comprobat, incredulos autem nõ uiſuros uitam ait: ita non omnes, ſed fideles reuiuent, ut Baptiſtæ oratio ſignificare uí-
Solutio. detur. Sed quò illud abibit, ſimpliciter de omnibus dictum, reſurgent mortui? Quid
2. Corin. 5. autẽ & Paulus ſibi uoluit, dicens: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chri
D ſti, ut recipiat unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum? Nõ poſſum non laudare ambigentes, ſi credentes diſcendi gratia dubitant. Propoſitæ nanque orationis hic ſenſus eſt: Credẽti, ait, uita æterna propoſita eſt. De incredulo uero aliud quiddam uerba ſuboſtendunt. Nõ enim dixit non habituros uitam incredulos, quippe qui communi reſurrectionis lege ſuſcitabũtur: ſed uitam, inquit, nõ uidebũt, id eſt nec quantum ad uiſum quidem pertinet nudum, ad uitam ſanctorum peruenire poterunt: non attingent illam beatitudinem, non guſtabunt illa gaudia, non uidebũt ueram illam uitam. Supplicijs enim cruciabuntur, quod omni morte triſtius eſt, in ſolo ſenſu dolorũ animam in corpore retenturi. Hanc uitæ diſtinctionem Paulus quoq;
Coloſſ. 3. prædicat: audi, quæſo, qualia ſcribit ad mortuos peccato propter Chriſtũ: Mortui eñ eſtis, & uita ueſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in deo: quando enim Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Aſpicis quomodo uitã ſanPſal. 33. ctorũ eam appellat manifeſtationem in gloria cũ Chriſto? Quid porrò, quando Pſalmiſta canit: Quis eſt homo, qui uult uitam, diligens dies uidere bonos? Prohibe linguam tuam à malo. Nónne dicemus ſanctorũ uitam iſtis uerbis ſignificari? conſpicuum, ut arbitror, eſt. Non enim à malis abſtinere hortatur, ut carne reuiuiſcant (reſurgent enim etiam qui male operantur) ſed ad illam inuitat uitam, in qua uidere quis poteſt dies bonos, in beatitudine atq; gloria æternaliter uiuens.

CAPVT LXXV.

" Ed ira dei manebit ſuper ipſum.] Apertiſſime modò hac adiectione, quod diximus explicauit: inſpiciat hæc diligentius, oro, qui diſcere gliſcit. Qui filio incredulus eſt, ait, non uidebit uitã, ſed ira dei manebit ſuper ipſum. Si eñ non reſurrecturos incredulos uerum eſſet, nõ intuliſſet ſtatim; Sed ira dei manebit ſuper ipſum. Verũ quoniam iram dei nominauit,

A minauit,manifeſte uidetur à iocunda ſanctorum uita acerbum impiorum cruciatum diſtinguere:& uitam quidem,gloriam cum Chriſto,quæ uere uita eſt,ſupplicia uero impiorum,iram dei appellare: ſolet enim ſcriptura iram pro ſupplicio plerunq; accipere. Teſtes ſunt Paulus & Ioannes, quorum alter ad conuerſos ex gentibus dixit: *Epheſ. 2.* Eratis iræ filij natura, ut reliqui. Alter ad phariſæos & ſcribas: Genimina uiperarũ, *Lucæ 3.* quis oſtendit uobis fugere à uentura ira?

CAPVT LXXVI.

Caput Ioannis IIII.

» MTergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat, quàm Ioannes, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterũ in Galilæam.]

Vnde hic ſermo ad hoc proceſſit, aut à quonam rerum initio narratione orta cognouiſſe dominus dicit, quod phariſæi audiuerint, operæpreciũ eſt exponere. Quũ enim dicitur, Vt ergo cognouit Ieſus, præterita quædam res manifeſte monſtratur. Vniuerſa quidem abſq; nuncio, ſicut deus, uel anteq; fiant cognoſcit. Expectat autem uniuſcuiuſq; rei opportunitatem, rerumq; ordinem potius quàm cognitionem ſuam in pleriſque mirabiliter diſpenſans ſequitur. Quæſtione igitur inter Ioannis diſcipulos & Iudæos de purificatione facta, ut dictum eſt, magna uterq; ſuam contentione opinionẽ defendebat. Nam alij Ioannis gloriæ ſtudentes, legali aſperſione, omnicq; purificatione Iudæorũ ſublimiorem eſſe baptiſmũ eius affirmabant. Cuius rei ſignum ueriſimiliter, ut puto, afferebãt: quia multi priſca conſuetudine ſpreta, ad Ioannem proficiſcebantur. Alij quũ non poſſent flumen orationis illorum deprimere (ingens enim ueritatis uis eſt) inuiti ad Chriſti baptiſmum
B propter confuſionem aduerſariorum confugiebant. Et eadẽ ratione, quia multo plures ad Chriſtum, quàm ad Ioannem aperte confluerent, meliorem eſſe baptiſmum Chriſti contendebant: unde, ut arbitror, magno ardore diſcipuli Ioannis incenſi, ad magiſtrum acceſſerunt, dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce ipſe baptizat, & omnes uenitunt ad ipſum. Rationẽ enim Iudæorum, figura dicendi mutata, modo interrogationis proferunt. Hinc ergo cognouiſſe dominus dicitur, quia audiſſent phariſæi plures ſe quàm Ioannẽ diſcipulos facere: atq; ideo æſtuantem eorum uitans inuidiam, & tempore opportuno paſſionẽ reſeruans, à regione Iudæorum in Galilæam rurſus abijt.

CAPVT LXXVII.

» PPortebat autẽ eum tranſire per mediam Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædiũ quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.] O prudentiam admirabilem, O aciem mentis. Inaudĩtam narrationem incipiens, quæ paulò poſt quiſpiam quærere poſſet, ſtatim incipiẽdo diſſoluit. Dubitare certe poſſemus, quamnam ob rem dominus noſter Ieſus Chriſtus Samaritanos ante tempus illuminauit: & qui ad Tyriam illam mulierem, quum filiæ ſupplex ſalutem peteret: non eſt bonum, dixit, ut filiorum panem canibus immittamus: qui antequàm Iſraël eum pelleret, nõ eſſe prius *Matth. 15.* præſeruatam Iudæis gratiam, gentibus dandam ſignificans: non eſſe dicebat ſe miſſum, niſi ad oues perditas domus Iſraël. Quomodo nũc Samaritanos, anteq; omnino Iſraël ſalutem ſuam abieciſſet, docebat? Ad hæc igitur omnia reprimenda, per Samariam ipſi tranſeundum fuiſſe præmiſit. Non enim, inquit, huius gratia ut alienigenas doceret, ac uniuerſam penitus Hebræorum benedictionẽ transferret, in Samariam abijt: ſed quoniam illà tranſeundum erat, ſapientiæ opus etiam ibi neceſſariò fecit. Nam quemadmodum naturalem urendi uim ignis nunquam amittet; ſic omnino impoſſibile eſt opus ſapientiæ à ſapientia non proficiſci. Vt igitur quamuis filiorũ panẽ

C canibus non eſſe dandã dicebat, lachrymanti tamen, conſtanterq; inhærenti mulier-
Matth.15. culæ gratiã miſericorditer præbuit: ſic Samaritanos quoque ſuſcipiebat, non ab alio commodam nunc dari occaſionem diſcens: ſed ipſe unà cum patre ac ſpiritu, ueluti deus ac dominus determinans; ineffabilem ergo ſuæ poteſtatis uirtutem oſtendens, uniuerſam tranſiens regionem illuminabat, quamuis etiam eædem eius iam meditantes Iudæos præmonere uideatur. Hac enim in alienigenas tranſitione minari quaſi pellentibus uidetur, in alios ſe ab eis, niſi reſipiſcant, gratiam translaturum: ita hoc per Samariam iter futurorum quædam erat figura.

CAPVT LXXVIII.

» ERat autẽ ibi fons Iacob. Ieſus ergo fatigatus ex itinere, ſedebat.] Quũ à terminis Iudæorum exiuerit, alienigenarum regionem ingreſſus, ſuper fontem Iacob ſedebat: Vt ænigmatice ſignificaret, quamuis Iudæorum genere relicto, in gentes abitura ſit ueritas, non tamen honor & dignitas patrum décidet, ſed creſcet potius, quaſi iugibus aquis Chriſti irrigata. Sedit autem fatigatus ex itinere: ita pellentiũ impietas maior uidetur, qui cũ honoribus eum afficere deberent, ſudore laboreq; perſequentes fatigant. Quæ res
Pſal.37. per Pſalmiſtam prædicta erat: Retribuebant, inquit, mihi mala pro bonis. Verũ Iudæorum quidem in his ſuperbia facile intelligitur. Quid autẽ rurſus nobis Ariani?
In Arianos increpatio. aduerſus quos meritò dicere poſſumus: Sodoma iuſtificata eſt à uobis, qui Iudæorũ inſaniam exceſſerunt. Ab illis enim Chriſtus crucifixus eſt: ab iſtis ineffabilis natura
Ezech.16. uerbi blaſphematur. Quid inq; dicẽt? fatigatus ex itinere ſedit. Vtrum ergo propter hæc uerba, uirtutũ omnium dominũ imbecillẽ atq; infirmum putabitis? Laboremq; itineris unigenito patris filio accõmodabitis, ut paſſibilis iuxta uos inueniatur, qui
D pati minime poteſt? an hæc quidẽ tanquã impia recuſabitis, & naturæ humanæ quã aſſumpſit, atq; corpori recte facientes, hæc attribuetis? Nam quoniam in unam perſonam duæ naturæ conuenerunt, idcirco nec in duos filius unus Chriſtus ſcinditur, & omnia poſſe ut deus dicitur. Quumq; impaſſibilis ſit, hominis tamen ſibi dolores attribuit, quos non ut deus, ſed ut homo perpeſſus eſt. Caueamus igitur, ne quando artificio quodam, ac acie mentis ad conſequendam pietatẽ nobis maxime opus ſit, tunc quaſi rudes atq; agreſtes rationẽ incarnationis, aſſumptionemq; hominis longe abijciamus, & maiora quàm ferre poſſumus onera humeris noſtris imponamus. Si eñ homo factus non eſſet, ſi ſerui formã non accepiſſet, cõturbari iure poſſetis, quando ſeruile aliquid de ipſo dicit; ſin uero firmiter credimus, quia uerbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis; quũ ea dixiſſe, aut perpeſſus fuiſſe dicit, quæ naturæ noſtræ con
Ioan.1. ueniunt, humanitati hæc eius attribuas. Non enim poteramus aliter uerbum dei hominem factũ eſſe cognoſcere, niſi & loquutus, & perpeſſus aliqua ut homo fuiſſet.

CAPVT LXXIX.

» HOra autem erat quaſi ſexta.] Cauſam attulit, qua iuxta fontem meritò Ieſus ſedere uoluit. Quum enim ad laborẽ intenſior etiam æſtus diei acceſſerit, non uoluptate fontis captus, ſed calore laboreq; ut homo fatigatus quieſcit: horam uero nõ certe ſextam, ſed quaſi ſextam fuiſſe ſcribit: ut etiam nos diſcamus, uel in minimis nõ paruam ueritatis curã habere.

CAPVT LXXX.

» NEnit mulier de Samaria haurire aquã, dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſ» cipuli enim eius abierant in ciuitatẽ, ut cibos emerẽt. Dicit ergo ei mu» lier Samaritana.] Non ignorauit, ut deus, mulieris aduentũ dominus, ſed quia uenturam ad aquas ſciebat, doctrinæ illi tetẽdit retia, ab ipſa re quam mulier faciebat, facto colloquutionis initio. Quoniam igitur ab
Leuit.5. omni re immũda cauendũ eſſe Iudæis lex iubebat, nec cum alienigenis aut incircumciſis conuerſari (unde ad maius illi proficiſcentes, ac uana potius ſuperſtitione, quàm exquiſita

A exquiſita uoluntate legis commoti, nec tangere quidē alienigenæ corpus, aut ſimul commedere bibereq; patiebantur: immundosq; ſe putabāt, ſi quapiam in re cum Samaritanis conuenirent) ut ergo hac nouitate rei commota mulier, quis eſſet, et unde, & quur cum Iudæo habitu uideretur, à Samaritana potū quæreret. & ſic ſermo poſſet ulterius progredi: aquā ſitiens poſtulās, dicit: Da mihi bibere. Illa uero reſpōdit:

CAPVT LXXXI.

» Vomodo tu quum Iudæus ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.] Initium diſciplinæ
» quæſtio eſt: & dubitatio prudens, radix cognoſcendi, quæ ignorantur ſolet fieri. Hanc colloquutionis originem, quum mores Iudæorū contemnere uideretur, nactus prudenter ſaluator eſt.

CAPVT LXXXII.

» I ſcires donū dei, & quis eſt qui dicit tibi: da mihi bibere, tu petiſſes ab
» eo, & dediſſet tibi aquam uiuam.] Diuinam ignorās mulier unigeniti naturam, & dei uerbum factum eſſe hominem neſciens, Iudæum nominabat. Chriſtus uero ad hoc quidem nihil, ſed ad altiora mulieris erigēs mentē, neſcire ipſam ait quis eſt, qui ab eo potum petit, & quantam haberent gratiā quæ deus largitur. Nam ſi ſcires, inquit, tu prius aquam uiuam à me poſceres. His uerbis eam impellit, ut harū rerum diſciplinam quæreret diligenter. Animaduertendum autem uigilantius eſt, quomodo abſq; arrogantia ulla, deum ſe eſſe oſtendit. Nam primū tardæ ad intelligendum mulieri admirari oportere dei gratiam ſuggerit. deinde eius ſe gratiæ largitorē profitetur. Si enim ſcires dona, inquit, dei, & quis eſt qui abs te potum poſcit, tu ab eo profecto peteres. Nemo autē poteſt dona dei largiri, niſi deus natura ſit. Aquam porrò uiuam, uiuificantem ſpiritus gratiam
B appellat, per quam humana natura ab ariditate, infœcunditateq;, qua diaboli artibus infecta fuerat, depulſa, ad priſtinam pulchritudinem ac uiriditatem irrigata recurrit, magno uirtutum numero florens, & charitate erga deum ſuauiſſimos fructus producens: quod per Eſaiam ita futurū deus prædixit: Gloriſicabunt me beſtiæ agri, draco Eſa.43.
nes & ſtrutiones, quia dedi in deſerto aquas & flumina in terra inaquoſa: ut darē potum populo meo, quē mihi formaui, ut laudes meas enarret. Iuſti quoq; animā, quaſi in fructuoſiſſimam arborem ſecus aquarum fluenta poſitā, quidā alius fore narrauit. Pſal.1
Multa prætereo ſcripturæ teſtimonia, quibus uocabulo aquæ ſpiritus ſanctus intelligitur. Altiſſimū enim mihi, magnumq; pelagus adhuc nauigandum relinquitur.

CAPVT LXXXIII.

» Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias, habes, & puteus altus eſt:
» unde igitur habes aquam uiuam?] Nihil præter communia dictu mulier intelligit, atq; ideo putabat repente ipſum ſine aliquo inſtrumento (artibus ut nonnulli faciunt magicis) ab ipſis fontibus putei aquam hauſturum: uiuam enim communi pacto, quæ modò à fontibus hauſta ſit, aquam appellari putauit.

CAPVT LXXXIIII.

» Vnquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum hunc,
» & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?] Citò ſeipſam non pie de Chriſto ſuſpicatam, quia decantator quidam eſſet, mulier intellexit. Nō enim poterat (nec iniuria) per gratiam eius, cuius uerba attente audiebat. Quaſi ergo non magus, ſed propheta eſſet, qui aquā ſine inſtrumento uiuam, uel ab eo, uel ab alio fonte repente poſſet afferre: ad honeſtiora mutat ſermonē, & quaſi ſanctū ſancto comparans, dicit: Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis hunc puteū? Ita iam non de difficultate hauriendi, ſed de qualitate aquæ loquitur, Samaritani autem, quamuis à Babylone in Coloniam miſſi fuiſ- 4.Reg.17.

C ſent, tamen aut quia uicini Iudæis erãt, aut quia nonnulla religionis Hebraicæ probauerant, maiores Iudæorum patres ſuos appellare nõ erubeſcebant: licet multi eo-
3.Reg.12. rum à Iacob originem traherent. Hieroboam enim Nabath tuius, tempore quo Solomonis filius Roboam regnabat, decem tribus & mediam tribus, Ephrem partem ſecum contraxit, & à Iudæa profectus, Samariam habitauit.

CAPVT LXXXV.

» REſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterũ: qui
» autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternũ: ſed aqua
» quam dabo ego, fiet ei fons aquæ ſalientis in uitam æternã.] Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob? quaſi confutatu impoſſibilem orationẽ mulier protulit. Saluator autem, uerbis quidem ſibi (ne arrogans uideretur) id aperte non attribuit, rebus autem hoc ipſum perſuadet. In infinitũ ergo differre has ſenſibiles aquas atq; terrenas ab intelligibilibus oſtendit: omnis qui bibit ex hac aqua, ſitiet iterum: qui uero, inquit, biberit ex aqua quam ego præbeo, nõ modò nunquam ſitiet, ſed illum in ſeipſo fontẽ continebit, qui poſſit ad uitam eum æternã deducere. Qui ergo maiora largitur, illo maior eſt qui uix minora præbere poteſt. Aquã autem, rurſus gratiam ſpiritus appellauit: quam qui adeptus eſt, diuinæ ſcientiæ ſcaturientem fontẽ ſic adeptus eſt, ut præceptis hominum nõ indigeat: ſed facile poſſit ad potum uerbi cœleſtis etiã cæteros hortari, quales olim erant prophetæ atq;
Eſa.12. apoſtoli, & modo qui miniſterij illorum ſunt ſucceſſores, de quibus ſcribitur: Hauriatis aquas cum gaudio de fontibus ſaluatoris.

CAPVT LXXXVI.

» DIcit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neq; ue-
» niam huc haurire.] Terrena rurſus mulier cogitat, nec ſublime quiddam
D intelligit: ſed totam ſaluatoris liberalitatem id efficere poſſe credit, ut ſitiẽs à magnis hauriendi aquæ laboribus liberetur.

CAPVT LXXXVII.

» DIxit ei Ieſus: Vade & uoca uirum tuum, & ueni huc.] Probe atq; ueraciter dici poteſt, fœmineam eſſe fœminarum omnium mentẽ. Mollis enim ac tardus earum eſt intellectus: docilior autem natura uirorũ atq; callidior: & hac de cauſa, ut arbitror, uirum uocare ſuũ mulier iubetur: ita & quaſi rudis mulier increpatur, & ad ea quæ ſequuntur, mirabiliter oratio præparatur. CAPVT LXXXVIII.

» REſpondit mulier: Non habeo uirũ. Dicit ei Ieſus: bene dixiſti, quia non
» habeo uirum: quinq; enim uiros habuiſti, & nunc quem habes, nõ eſt uir
» tuus: hoc uere dixiſti.] Quũ iam perſpicuum eſt, non ignoraſſe ſaluatorẽ nulli tunc legitime ipſam cohabitare: uirum tamen illius quæſiſſe, ut occaſio ad manifeſtanda occulta mulieris daretur, ut ſaltem hac re ſuper hominem aliquid de ipſo ſentire poſſet. Probat aũt reſponſum eius, quod dixerit uirũ ſe non habere, quæ tam multis adhæſit. Non enim qui ex uoluptate conuenerunt, ſed qui ſecundũ legem ex charitate conſenſerunt, ſanctis cohabitare nuptijs dicunt.

CAPVT LXXXIX.

» DIcit ei mulier: Domine, uideo quia propheta es tu.] Vix non perfecte, ſed aliquantulum mulier reſipuit: prophetam enim dominum prophetarum eſſe opinatur: melior tamen ſenſim facta eſt, nullo modo reprehenſionem moleſte ferens, & à ſigno magnam utilitatem colligens. Atq; ditate nanq;, & fœmineo ingenio paulatim ad uirile conſcendit, animi oculos ad altiora iam erigens. Qua in re domini patientia, & peragens uirtus uehementer miranda eſt, qui uel agreſtes hominum mentes facillime, momentoq; penè temporis ad ſublimiora conſcendere facit.

CAPVT

CAPVT XC.

A PAtres noſtri in monte hoc adorauerunt: & uos dicitis, quia in Hieroſo-
" lymis eſt locus, ubi adorare oportet.] Quamuis prophetam Chriſtũ
" putauerit, quia tamen Iudæum ex habitu eſſe uidebat, Samaritanorum adorandi more gloriatur, & Iudæorum arrogantiã deſpicit. Iudæi enim non rectam de natura dei ſententiam habentes, in Sion tantummodo, quæ Hieroſolymis erat, adorandum eſſe deum contendebãt, quaſi manu facto deus templo concluderetur. Vnde uoce prophetarum hoc modo ad ipſos loquitur: Cœ- *Eſa.66.*
lum mihi ſedes eſt, terra uero ſcabellum pedum meorum. Et quam mihi domum ædificaſtis, dicit dominus? aut quis eſt locus quietis meæ? Samaritani etiam rurſus tam regione, quàm imperitia Iudæis uicini, in monte Garizin nominato, ſolum adorare deum oportere opinantur. Quæ ridiculoſa religio inde orta eſt, quia in monte Gari- *Deut.27.*
zin (ut in Deuteronomio legitur) data benedictio eſt. Hanc igitur Samaritanorum, Iudæorumq; in adorando differentiam, tanquam inexplicabilem Chriſto propoſuit, dicens: Patres noſtri in monte hoc adorauerunt.

CAPVT XCI.

" DIcit ei Ieſus: Mulier crede mihi, quia uenit hora, quando neq; in monte
" hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem.] Arrogantiam & imperitiam utrorumq; condemnat, adorandi modũ ad ſublimius atq; uerius transferendum oſtendens. Non enim quæretur locus ubi deus habitet, *Malach.1.*
inquit: ſed tanquam omnia replens atq; conſeruans, ubiq; adorabit, ut quidam prophetarũ prædixit. Horã aũt, atq; tempus iſtius translationis, tempus conuerſationis ſuæ cũ hominibus nemo fuiſſe ambigit. Animaduertendũ autẽ arbitror,
B quomodo mirabiliter, ut de filio dei aliquid cogitet, oratione ſaluatoris mulier inuitatur. Patrẽ enim deũ appellauit: pater porrò niſi filius ei ſit, intelligi nequaq; poteſt.

Quod non eſt de numero adorantium filius ea ratione, qua deus eſt, ſed unà cum patre ac ſpiritu adoratur. CAPVT XCII.

" VOs adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iu-
" dæis eſt.] Rurſus quia ita diſpenſandum erat, quaſi Iudæus loquitur, & Iudæorum religione plus aliquid cognitionis attribuit. Samaritani enim non legis, uel prophetarum doctrina ut Iudæi, ſed rudiore quadã ratione deum adorabant: idcirco neſcire illos, Iudæos autem quodam modo ſcire affirmat, à quibus omnium & Samaritanorum ipſorum ſalus eſt: ex ſemine nanq; Dauid, qui de tribu Iuda fuit, Chriſtus ſecundum carnem natus eſt. Ado- *Rom.1.*
rantibus autem ſeipſum connumerat, qui cum patre ac ſpiritu ſancto, tam ab angelis quàm à nobis adoratur. Quum enim ſerui formam aſſumpſerit, ſeruo conueniens miniſterium ſuſcepit: nec amiſit, ne ut deus ac dominus adorabilis ſit, idem ipſe eſt etiã factus homo, ubiq; utriuſq; naturæ rationem conſeruans. Quam inauditam humilitatem quum audiueris, mirari ac imitari debes, non accuſare. Tales enim etiam Pau- *Phil.2.*
lus eſſe nos hortatur, dicẽs: Hoc ſentite in uobis fratres, quod & in Chriſto Ieſu: qui quũ in forma dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo humiliauit ſeipſum. Vides quomodo humiliatus exemplar ipſe nobis factus eſt, qui quum ſit deo patri æqualis, ultrò ad humilitatem ultimam propter nos deſcendit. Quomodo enim obedientiæ, aut humilitatis habitus aliter cognoſci poterat, quàm rebus & uerbis humillimis, multoq; minoribus quàm uerbo ac filio dei, ſi homo non factus eſſet, conuenirent? Quomodo enim deſcendiſſe eum dicemus, niſi quicquam ſibi deitate indignum attribuemus? Quomodo in ſimilitudine hominum

C factus eſt (ut Paulus ait) ſi congruentia hominibus non aſſumpſit? Conuenit autem maxime hominibus, tanquam debitam deo adorationem offerre. Adorat igitur etiã Chriſtus, poſtquàm factus eſt homo ut homo. Adoratur autem ſemper cum patre & ſpiritu, quoniam deus uerus ſecundum naturam eſt. Non ignoro, quia hæc uerba contemnent Chriſti aduerſarij, adorariq; patrem à filio dicent: non ut à nobis, aut angelis, ſed alia quadam adoratione ſublimiore. Quibus nos dicere non ambigemus. O quàm præcipuam unigenito ſerui dignitatem attribuitis. Deſinite oro huiuſmodi honore filium offendere, ſi patrem glorificare uultis. Qui enim non honorat filiũ, is nec patrem quidem honorat, ut ſcribitur. Quis enim honor unigenito redditur, ſi ſublimius cæteris patrem adorat? Nempe ſi adorantibus connumeratur, ſeruus erit, etiam ſi adorator præcipuus ſit, nec à creaturis, ut creatura differet, ſed quadam alia præſtantia excellentior erit: ueluti angeli hominibus præſtantiores eſſe cognoſcuntur, qui ſubſtantialiter aut ratione ſanctitatis, aut quodam cumulo gloriæ, ut opifici deo uiſum eſt, hominibus præſtant: in eo autem quod creaturæ ſunt, & ſecundum rationem, qua uere ex nihilo producti ſunt, cum cæteris creaturis conueniunt. Quare ſi ullo modo adorare filius patrem, ut deus dicitur, non effugiet, ne creatus eſſe credatur. Quomodo igitur filius, ſi creatus? aut quomodo dominus, ſi adorator ac ſeruus? Nam mea quidem ſententia, regalis atque dominica dignitas, in eo quod quis adoratur, perſpicitur. Subiecta uero atque ſeruilis conditio, in eo quod quiſque adorat, definitur. Quapropter uniuerſam creaturam Moſes hortatur, dicens: Dominum deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Qui ergo natura ſeruus eſt, & iugo deitatis ſubijcitur: huic colere, adorareq; deum neceſſe eſt. Quum enim dicitur: Dominum adorabis, ad ſeruum huiuſmodi mandatum refertur: quum uero, deum, ad creaturam. Vt enim ſimul cum natura domino, natura ſeruus cointelligitur; ſic cum deitate creante, quod ex nihilo productum eſt, cointelligitur. Filius autem, quum æternaliter in patre ſit, quumq; dominus natura ſit, quia deus & creator, quomodo adorandi ei conditio conueniet? ego quidem non uideo. Illi autem nugantur dicentes: Quia nec ut ſeruus, nec ut creatura, ſed ut filius patrem adorabit. Erit ergo neceſſe, in ipſa filiationis ratione hanc adorationem ineſſe, & oportebit filium adorare, quia in hoc natus eſt. Veluti etiam nos rationales mortalesq; ſumus animantes, mentis & diſciplinæ capaces: non quia ita uolumus, ſed quia in hoc nati ſumus. Si ergo innatum filio naturaliter eſt, ut patrem adoret, & ſic intelligunt atque prædicant: quomodo in ipſum patrem impij eſſe non uidebuntur? Talis enim etiã ipſe natura neceſſariò erit, qualis imago & character & filius eius eſt. Incommutabiliter enim quæ patri natura inſunt, ea etiam filio inſunt. Sin uero ſponte ſua filius patrẽ adorat, & id eſt quod ſentiunt, coniecturis magis mouentur quàm rationibus ueris. Et quid prohibebit pietatis ſimulatores dicere, quia etiam pater ſponte ſua filium adoret? Sed par, inquiunt, atque æquum eſt, non patrem filio, ſed filium patri adorationis munus offerre. Itáne rurſus nobis, ô uos quaſi ab adytis, tripodeq; ac lauro Apollinis uaticinamini, ſecundum Elamitem Samiam à corde, non ab ore domini uerba eructantes? ita bonum & æquum in hac re dicere non erubeſcitis? An æquum & bonum non eſt, ut dei ueri filius, deus uerus ſit? & is quem creatura omnis adorat, non adorantis, ſed natura adorabilis filij pater & ſit, & uocetur. Non inconcinna ſapientibus hæc futura puto. Quomodo autem par eſſe dicemus, patrem à filio ſuo adorari? quum utrique detrimentum id afferat. Primum enim incommutabilem naturæ imaginem, qui adorat, non retinebit. Quippe qui ut minor adorat, & minor non quantitate, aut accidenti aliquo (hæc enim omnia inde abſunt) ſed ratione qua uniuſcuiuſque ſubſtantia definitur. Etiam quomodo uere dicere poterit: Qui me uidet, uidet & patrẽ meum? Quomodo præterea non minus ſe, quàm patrem honorandum dicit, quum ratione adorationis eandem gloriam non habeat? Deinde ipſe quoq; pater detrimentum, ut diximus, patietur.

Erroris confutatio.

Ioan. 5.

Deut. 6.

D

Calumniæ refutatio.

Hiere. 23.

Ioan. 14.

A patietur. Magna enim ei gloria eſt, talem natura filium genuiſſe, qualis ipſe eſt. Sicut
contrà non paruum dedecus, ſi alterius naturæ filium ædidit: quod nec ipſa creaturæ
natura patitur. Omnia enim quæ uim generādi nutu creatoris poſſident, ſimilia ſibi
ſecundum naturam pariunt. Educat, inquit, herbam fœni terra, & lignum pomiferū *Gen.1.*
habens ſemen ſecundum genus & ſimilitudinem. Erit ergo, quantum ad hanc rem,
deitatis natura creaturis inferior. Quodq; probe creaturæ largitus eſt, eo ipſe ſolus
carebit. Quis igitur pati poterit has nugas eorum, qui dicunt patrem à filio adorari
oportere? Verum, quoniam ſponte id fieri à filio dicebant, nec alia re magis, quàm
æquo & bono id cōfirmari opinabantur: age rurſus à ſacris literis, unde maxime iſta
ſumenda ſunt, ueritatem ſcrutemur. Lex igitur à ſingulis Iudæorum medietatem di- *Exodi 30.*
drachmi quaſi tributi loco, deo offerri iubebat: nō quoniam pecuniam deo colligere
uellet, ſed quod per figuras maiora doceret. Primum quia nemo ſui capitis dominus
eſt, ſed unum omnes habemus dominū, quem tributi depoſitione profitemur: dein-
de in re corporali ſpiritale tributum deſcribebat. Honora, inquit, dominū ex tuis iu- *Prouer.3.*
ſtis laboribus, & primitias ei offeras à tuis fructibus iuſtitiæ: quod iam euangelica
doctrina, cultu legali ceſſante effectum eſt. Non enim corruptibili materia, & exte-
riore colendum eſſe deum arbitramur, didrachmū attribuētes: ſed ut ueri adoratores
in ſpiritu & ueritate adoramus, hunc ſenſum in lege illa latuiſſe putandum eſt. Quū
igitur in Hieroſolymis eſſet dominus, ab exactoribus didrachmi dictum fuiſſe Petro
ſcribitur: Magiſter ueſter nō ſoluit didrachmum. Ieſus aūt anteq; à Petro quicquam *Matth.17.*
audiſſet, præuenit eum, dicēs: A quibus reges terræ capiunt cenſum: à filijs ne eorū,
an ab alienis? Quumq; ab alienis Petrus reſpondiſſet: liberi ergo ſunt filij, Ieſus ſub-
iecit. Sed ne ſcandalizemus eos, accipe, inquit, hamum, & uade in mare, & primum
qui aſcēderit piſcem tolle, & aperiens os eius, inuenies ſtatērem, quem da pro me &
B te. Vides ſub tributo nolle filium fieri: uides ipſum non pati, ut ſub iugo ſeruitutis ut
cæteri eſſe credatur. Quum enim liberam naturæ ſuæ dignitatē eſſe cognoſcat, nihil
ſe deo patri debere ſeruile affirmat. Liberi enim, inquit, ſunt filij. Qui ergo uel figurā
rei abiecit, quomodo rem ipſam ſponte facere, ut dicitis, patietur? An nō uidetur uo-
bis quaſi ſpiritale quoddam tributū, ſed ſeruitutis quædam profeſſio, adoratio eſſe?
Et cuius rei cauſa lex adorationem ſeruituti coniunxit, dicēs: Dominum deum tuum *Deut. 6.*
adorabis, & ipſi ſoli ſeruies? ianua enim quaſi quædā, & uia ad ſeruitutis opera, ado-
ratio eſt: quum initium ſeruitutis, qua deo ſeruire profitemur, exiſtat. Ideo Pſalmiſta
adhortatur omnes, dicens: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus *Pſal.49.*
coram domino qui fecit nos. Vides adorationem procidentiæ coniunctam eſſe: hac
re nihil magis, ſi quis recte conditiones rerum intelligit, ſeruitutis habitū ſignificari
puto. Quod ſi noſtri adhuc contendere audent aduerſarij, & friuolas accumulare ra-
tiones non erubeſcunt: oſtendant nobis omni ſancta ſcriptura reuoluta, ubi uerbo et
filio dei carne nudo adoratio attribuitur? Nam ut homo iure adorat, ſic antequàm ho
mo fieret nunquam à ſacris literis id ab eo factum eſſe oſtenditur. Coniecturis autem
falſis utentes, meritò audient: Erratis, neſcientes ſcripturas, & uirtutem dei, unige- *Matth.22.*
nitiq; gloriam ignorantes. Nam quia ea ratione qua uerbum dei eſt, non adorat, ſed
factus homo propter nos, propter carnē id ſuſcepit, non aliunde melius quàm à uer-
bis ſuis cognoſcemus. Vos enim, ait, adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſci-
mus. Nónne igitur quum plurali numero utatur, & ſeruis ſeipſum connumeret, per-
ſpicuum eſt, hæc ut à ſeruitutis homine dici? Quid enim eum prohibuit ſingulari nu-
mero (ſi adorator patris prædicari uellet) orationem protuliſſe ac dixiſſe: Ego adoro
quod ſcio, uos adoratis quod neſcitis: ut cæteris non connumeratis ſibi hoc attribue-
ret? Nunc uero, quum nos dicat, propter incarnationem, quia homo propter nos fa-
ctus eſt, adorantibus ſe Iudæis propter regionem connumerat.

C

CAPVT XCIII.

» Ed uenit hora,& nunc eſt, quando ueri adoratores adorabunt patrem
» in ſpiritu & ueritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiri
» tus eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet ado-
» rare.] Præſens aduentus ſui, tempus ſignificat, in quo figuras legis in ueritatem, & umbram, in cultum ſpiritalem, & placentem deo patri ui-uendi normam per euangelicam doctrinam tranſmutari inſinuat. Veros adoratores, ſpiritales uidelicet homines futuros aſſerit, ut ad eum planiore currant itinere. Spiritus enim deus, quando corporibus confertur, eſſe intelligit: & ſpiritalis adorator ſibi gratus eſt, qui non forma & figuris Iudaicis ad pietatem obumbratur, ſed euangelica uirtute refulgens, recta dogmatum diſciplina ueram peragit adorationem.

CAPVT XCIIII.

» Icit ei mulier: Scio quia Meſſias uenit, qui dicitur Chriſtus: quum ergo
» uenerit, ille, nobis annunciabit omnia.] Quum tempus iam uenturũ, imò uero adeſſe dominus dixerit, in quo adoratores ueri ſpiritalem cultum deo patri offerent: illico uel ſupra ingeniũ ſuum mulier ad memoriam Meſſiæ, qui tunc uulgo à Iudæis expectabatur, reducta, uenturũ eſſe Chriſtũ confitetur, & quamuis uoluptatibus carnis data eſſet, non tamen omnino ignorauit ſublimioris Chriſtum doctrinæ fore magiſtrum.

CAPVT XCV.

» 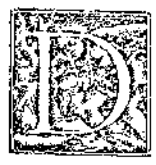 Icit ei Ieſus: Ego ſum, qui loquor tecum.] Non rudibus, neque con-
tentioſis, ſed illis ſolet ſe dominus hominibus reuelare, qui ad diſcendũ
D propenſiores, & credendi radices ſimplici ſermone parturiẽtes, ad perfectiorem illuminati facilius cognitionem aſcendunt, qualis & Samaritana fuiſſe uidetur: quæ quamuis agreſtius atq; rudius altiora conſideraret, non tamen bona uoluntas ei defuit, nec ab intelligendo procul omnino erat remota. Primum enim potum petenti Chriſto non dedit, ſed Iudæorum ſpernentẽ conſuetudines uidens, tranſgreſſionis huius rationem quærebat: deinde in progreſſu ſermonis prophetam confeſſa (tantum ſibi ad ſalutem redargutio profuit) maiora diligenter quæſiuit. Patres enim, ait, noſtri hic adõrarunt, uos autẽ dicitis, quia in Hieroſolymis adorare oportet. Et ſic didicit iam adeſſe tempus, quũ ueri adoratores, determinata locorum adoratione relicta, ſpiritaliter patrem colerẽt. Cuius rei cognitionem ſoli Chriſto illa conferens: Non ignoramus, inquit, Meſſiam uenturũ, qui Chriſtus dicitur: qui quum uenerit, uniuerſa hæc nobis explicabit. Vides qua ſermonis ſerie ad fidem mulier præparata eſt, & quaſi per gradus aſcendens, ex paruis interrogatiunculis in ſublimiorem habitum proſiluit? Nõ erat igitur alienum totam ei rem unico uerbo declarare, ac dicere: Ego ſum qui loquor tecum. Hoc nos moniti exemplo, qui docendi gradum in eccleſia dei poſſidemus, à minoribus incipere debemus, quæ quum neophyti ruminauerint, tunc à paruis ad maiora ſic adducendi ſunt, ut Ieſum Chriſtum iam uideant. Qui autem teneros in fide in interiora ſanctorum introducentes, ac illotis (ut dicitur) manibus agnum dei committentes, ſacerdotali dignitate nondum bene catechuminos ornantes, ſciant ſe non paruam huius rei in die iudicij rationem reddituros.

CAPVT XCVI.

» T continuò uenerunt diſcipuli eius. Præſentia diſcipulorum colloquutionis cum muliere attulit finem. Scintilla enim fidei animo mulieris iam hæſit, quæ magnam fauore Chriſti flammam inferre poterat.
Luc. 12. Sic enim intelligẽdum puto, quod ab eo dictum eſt: Ignem ueni in terram mittere.

CAPVT

CAPVT XCVII.

A

ET mirabantur, quia cum muliere loquebatur.] Stupent diſcipuli tantam ſaluatoris humanitatem: nõ enim (ut nonnulli ſimulatione ſanctitatis) colloquutiones cum mulieribus euitabat, ſed miſericordiam ſuam omnibus præbebat, re ipſa non uiris ſolummodo, ſed etiã fœminis uitã per fidem attribuens. Nõ repellant ergo mulierculas, qui paſtoris uice funguntur, nec uoluntati ſuæ, ſed utilitati ſeruiant prædicationis.

Videtur ſensu fruſtrã. cõ. fr. Loco.

CAPVT XCVIII.

NEmo tamen dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea.] Probi officium diſcipuli eſt, tanta doctorem reuerentia colere, ut nihil temere interrogare audeat, nec in turpes exeat cogitationes, ſi cum muliere magiſter colloquatur: ſed pudore potius atq; timore linguam ſub ſepe dentium teneat, expectetq; ut à magiſtro expoſitio iſtius rei afferatur. Mirari ergo debemus humanitatem Chriſti, qui cum muliere loquebatur; diſcipulorũ quoq; prudentiam, qui nihil hac de re dicendum eſſe non ignorarunt.

CAPVT XCIX.

RElinquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatẽ.] Superior iam huius ſeculi curis, uoluptuoſa paulò ante mulier facta eſt, nullamq; ſitis aut aquæ habens rationem, ad ſublimiorem habitum per fidẽ inſtituebatur: & charitatis, quæ uirtutum optima eſt, uiribus accẽſa, bonũ quod ei contigit, cæteris quoq; curſu præbere ſtudebat: nec mirũ, Occultius eñ Chriſtus ſecum loquebatur, dicẽs: Gratis accepiſtis, gratis date. Nõ ergo imitandus ille ſeruus, qui talentũ obruit, ſed multiplicãda ſunt quæ accepimus: quod probe nobilis illa mulier fecit, quæ Samaritanis omnibus, quod accepit propoſuit: quæ non aquã à terreſtri hauſit fonte, nec terreſtrẽ hydriam domũ reportauit: ſed cœleſti ſaluatoris gratia & doctrina plena, ad docẽdos alios cõtinuò fuit pfecta. Vnde diſcimus, maiora meliora q; à deo nos cõſequuturos, ſi parua hæc & tẽporalia neglexerimus.

Matth. 10.

Matth. 25.

B

CAPVT C.

ET dixit illis hominibus: Venite & uidete hominẽ, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci, nónne ipſe eſt Chriſtus?] O mirabilẽ mulieris prudentiam, ô ineffabilẽ uirtutem Chriſti: artificioſe iam loquitur, quæ paulò ante nihil intelligẽs, audiuit: Vade uoca uirum tuũ & ueni huc. Operæ certe precium eſt inſpicere quàm artificioſe loquatur: non eñ inueniſſe ſe Chriſtum dicit, nec ſtatim incipiẽs, narrationẽ de ſaluatore texit, ne à Samaritanis qui mores eius cognouerant, tanq; deſipiens, & quaſi maiora q; intelligere poſſet dicens, derideretur. Miraculi ergo narratione præpoſita, præparauit auditores ad fidẽ. Venite, inquit, & uidete. Sufficiet eñ ſolus uiſus ad fidẽ: faciet uos ille multis, ingentibus q; miraculis certiores. Nam qui cordium nouit ſecreta, & hanc diuinã poſſidet dignitatem, quomodo cuncta non efficiet, quæ uoluerit?

CAPVT CI.

EXierunt ergo de ciuitate, & ueniebant ad eum.] Duritiem Iudæorum à Samaritana facilitate arguitur, & crudelitas illorum, horum humanitate reprehenditur: conſidera enim animos utrorumq;, ut multo magis Ieſum poſſis admirari, quia à Iudæis receſſit, & alienigenis ſeipſum largitus eſt. Iudæi enim, quibus Chriſtus lege Moſaica uenturus prædicabatur, quibus prophetarum multitudo iam in ſanuis penè ipſum oſtendebat, dicens: Ecce dominus deus noſter, ecce dominus: quibus nouiſſime magnus inter natos mulierũ Ioannes præſentẽ monſtrabat, dicẽs: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi: quibus quod maius ac mirabilius erat, mirabili poteſtate ſignorũ ſeipſum ſaluator re uelabat. Iudæi, inq;, omnibus iſtis inſtituti, cædẽ meditantur iniuſtã, inſidiantẽ impie,

Eſa. 40.

Ioan. 1.

C refrenare furorem inuidiæ nequeunt: pellũt à ſe uitam, lucem, ſaluatorem omnium, uiam & ianuam regni cœlorum, peccatorum remiſſionem, adoptionis filiorum dei
Matth.23. largitorem. Meritò igitur Chriſtus dicebat: Hieruſalem Hieruſalẽ, quæ occîdis prophetas, quæ lapidibus petis omnes qui ad te mittuntur: Quoties uolui congregare filios tuos, ſicut gallina cõgregat pullos ſuos ſub alis? ecce dimittitur domus ueſtra. Samaritani uero longe meliores, innatam ſibi cupiditatem felicitate morum & obedientia ſuperantes, quum unicum narrare miraculum audierint, ex urbe ad Chriſtũ effunduntur: non prophetarum uoce præmoniti, non Moſaica lege inſtituti, non Ioannis doctrina firmati: ſed unica muliere, & illa peccatrice ac uili narrante, curſim ad Chriſtum contendunt: quare nos quoque ſaluatoris ſententiam admirantes, clame-
Pſal.118. mus: Iuſtus es domine, & recta iudicia tua.

CAPAT CII.

» INterea rogabant eum diſcipuli eius, dicentes: Rabbi, manduca. Ille aũt
» dixit eis.] Nihil ita paruum in ſacris ſcripturis inuenitur, quod magnã nobis utilitatem nõ pariat: omnia enim ad noſtram à ſanctis uiris ſcripta doctrinã ſunt. Inſpiciamus igitur quæſo, quàm præcipuæ modò rei exemplar doctoribus eccleſiæ dominus ponitur. Nam quum citò uenturos ad ſalutem Samaritanos non ignoraret: ſic inde pendet, ut quamuis ex itinere fatigatus eſſet, nullam tamen corporis haberet rationem: ita exemplo ſui, ſaluti hominum potius, quàm proprio corpori ſtudere, paſtoribus eccleſiæ perſuadet, ne illud
Hiere.48. propheticum audiamus: Væ qui opus domini facitis negligenter. Vt igitur nõ ignoremus in huiuſmodi maxime temporibus ieiunaſſe dominum, non prætermiſit quo-
D modo à diſcipulis rogabatur, ut manducaret.

CAPVT CIII.

» EGo cibũ habeo manducare, quem uos neſcitis.] A rebus quæ iam inſtabant, reſponſio texitur, occultiuſq; ſignificatur: quod ſi diſcipuli ſcirent de Samaritanorũ cõuerſione iam agi, de illo cibo magis cogitare, q; de corporali conſulerent. Hinc etiã diſcimus, quãta ſit erga homines dei charitas: quaſi eñ cibũ ſuũ putat, perditorũ hominũ conuerſionẽ.

CAPVT CIIII.

» DIcebãt ergo diſcipuli adinuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare?] Non intellexerunt diſcipuli uerba domini, atque ideo ab aliquo meliorẽ forſan illi allatum fuiſſe cibum cogitabant.

CAPVT CV.

» DIcit eis Ieſus: Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem eius qui miſit me,
» & perficiam opus eius.] Omni uelamine orationis reiecto, rem eis apertiſſime dicit. Nam quoniam orbis futuri erant magiſtri, exemplo ſui eos docet, multo maiorem ſalutis hominum, quàm proprij corporis curam eſſe habendam. Quumq; ſuauiſſimum ſibi cibum eſſe dicat, ut uoluntatem patris faciat, & opus eius perficiat, apoſtolici miniſterij conditionem breuiſſime deſcribit. Itaque illos affectos eſſe oportere oſtendit, ut à ſola docendi cura pendeant: & quæ corpori neceſſaria ſunt, non ad uoluptatem, ſed ad conſeruandã uitam ſolummodo accipiant. Sed hæc quidem ad diſciplinam uitæ apoſtolicæ pertinentia ſic breuiter dicta ſint, nunc dogmatice uerba Euangeliſtæ cõſideremus. Miſſum igitur ſe à deo patre aſſerit: uel ratione carnis, quia homo uoluntate patris factus in hunc mundum uenit: uel ut uerbum à generante intellectum prodiens, & uoluntatem patris perficiens: non quaſi alienæ uoluntatis miniſter, ſed quia ipſe eſt uerbũ uiuens, & uoluntas patris exquiſitiſſima, qua qui perierunt, ſaluantur, idcirco paterni operis perfectorem ſe appellat. Omnia enim per patrem in filio ſunt. Sed quamuis & uerbum, & cõſilium, & uoluntas, & uirtus patris filius eſt, idq; omnibus, ut puto,

pateat

A pateat: non erit tamen ab re, autoritate ſcripturæ hoc confirmare. Verbum igitur ibi aperte dicitur: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, Conſilium autem Pſalmiſta oratione ad patrem conuerſa nominauit dicens: In conſilio tuo deduxiſti me. Voluntatē ſimiliter dicens: Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem. Nerui enim, ut ita dicam, pulchritudinis ſanctorum, totiuſq; uirtutis habitus à uiua & ſubſiſtente patris uoluntate, id eſt, à filio roborantur. Virtus autem ibi dicitur: Manda deus uirtuti tuæ, confirma hoc deus quod operatus es in nobis. Vides apertè bona uoluntate dei patris, uirtutem eius, id eſt, filium carnē aſſumpſiſſe, ut hoc quod in nobis fabricatus eſt corpus, robuſtius redderet. Niſi em̄ habitaſſet in nobis, nullo modo natura carnis noſtræ ab interitu poſſet liberari. Quū igitur ipſe filius uoluntas patris ſit, opus eius perficit, iis qui credūt in eum ſalutem largiens. Obijciet autem quiſpiam, ſi ipſe filius uoluntas patris eſt, quam uoluntatē patris perficere miſſus eſt? Alius enim eſt qui perficit, aliud quod perficitur. Nos autem dicimus, quia etſi horum nominum poteſtas diuerſa certa requirat ſignificata, ſæpe tamen in deo pro eodem accipiuntur. Exactam enim nominū poteſtatem deitatis natura recuſat: de qua quicquid dicimus, non ut ſe habet exquiſite, ac abſolute dicimus, ſed ut lingua humana proferre, & aure percipere poſſumus: neceſſe eſt em̄, ut qui in ænigmate uidet, in ænigmate quoq; loquatur. Nónne uides, quia ſimpliciſſima illa natura, ui orationis plerunq;, ſi uerba quis ſequitur, duplex uidebitur? Ducebant, inquit, filios eorum per ignem, quod non mandaui eis, neque aſcendit in cor meum. An igitur neceſſe nō eſt, aliud eſſe cor, alium illum cuius cor eſt? Quomodo igitur ſimplex eſt deus? Sed patet, quia humano more dictum eſt, nō enim poſſumus aliter de deo loqui: intelligere autem omnia ita debemus, ut deo congruant, & ſic lin
B guæ noſtræ imbecillitas detrimēto nobis non erit. Quare ſi filius quoq; de uoluntate patris, quaſi de alio quàm de ſe loqui nonnunquam uideatur, ſermonis humani ratio ueniat tibi in mentem, quo nec dicere, nec audire aliter poſſemus. Hæc igitur dicta ſint, ut uoluntatem patris filium plerunq; appellari non ignoremus: quamuis in hoc loco neceſſe non ſit ita intelligere, quum uideatur conuenientius bonam uoluntatē, qua qui perierunt, in ſalutem reuocantur, uoluntatem patris hic appellari.

Ioan. 1.
Pſal. 72.
Pſal. 29.
Pſal. 67.
Obiectionis ſolutio.
Hiere. 19.

CAPVT CVI.

» NOnne uos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit?] Rebus rurſum ſenſibilibus, occaſioneq; temporis ſpiritalia præ oculis ponit: initium enim ueris tunc uerà fuiſſe uidetur, & ſata uix adhuc herbeſcentem uiriditatem emiſerant, quæ poſt quatuor menſes, ut maturà ſeges, metentium manum poterant deſiderare. Nónne uos homines dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit?

CAPVT CVII.

» ECce dico uobis: leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, qa albæ ſunt
» iam ad meſſem.] Si aliquantulum, ait, mentis oculos à rebus terrenis in altius leuabitis, ac ſpiritalia ſata conſiderabitis, meſſem iam adeſſe uidebitis. Tota uero hæc res ſimilitudine quadam aſpicitur. Sata enim intellectualia, & ſpicæ ſpiritales ſunt, qui prophetarum uoce culti ad fidē Chriſti perueniunt: quæ ſeges albeſcit tunc, quum iam maturus, id eſt, promptus ad ſuſcipiendam fidem Chriſti, & ueram religionem animus eſt. Meſſoria uero falx, eſt Apoſtolorum ſplendida prædicatio, quæ à legalibus figuris auditores abſcindēs, ad aream, id eſt, ad eccleſiam dei tranſponit: ubi labore uirtutis contriti, fulgens in triticum ac diuino dignum horreo efficiuntur.

» C CAPVT CVIII.

» ET qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternã, ut & qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit.] Prædicationis, inquit, iam tempus eſt, quæ in fidẽ conuocet, à legalibus auocet, & finẽ totius prophetiæ aduenisſe iam doceat. Nam lex quidem umbris, atq; figuris uenturum Chriſtum ſignificabat: prophetæ uero poſt legem ſancti ſpiritus uebris iamiam affuturũ prædicabant. At apoſtolorum prædicatio, nõ uenturũ, ſed præſentem monſtrabat: & ita meſſuit à legali cultu ſeruientes homines legi, & nudis uocibus inhærentes, & quaſi manipulos in euangelicam diſciplinam ueri filij dei tranſpoſuit: ac, ut breuiter dicam, terrenis affixos homines, ad uitam angelorum per fidem Chriſti tranſtulit: & hæc, inquit, meſſorũ efficiet prædicatio, quæ ſine mercede futura non eſt. Colliget enim fructum qui poſſit æternaliter uiuentem nutrire, nec ſoli hac mercede lætabuntur meſſores, ſed quia labore prophetarum ſeminata colligent, in una celebritate cum illis triumphabunt. Hoc puto Paulum etiam, qui futura propè didicit, de ſanctis patribus & prophetis dixiſſe, quum aſſerat illos omnes fide conſummatos, nõ accepiſſe repromiſſionem, deo aliquid pro nobis melius prouidente, ne ſine nobis conſummarentur. Simul enim ſaluator uoluit meſſores cum ſeminatoribus gaudere. Hebr. 11.

CAPVT CIX.

» IN hoc enim uerũ eſt uerbũ: quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.
» Ego miſi uos metere quod uos non laboraſtis: alij laborauerunt, & uos
» in labores eorum introiſtis.] Multo apertius iam totam rem ante oculos ponit, & ut prophetarum atq; apoſtolorũ amicus, nec labores illorũ à laboribus apoſtolorum ſeparat, nec totam prædicationis gloriã, qua mundus conuerteretur, apoſtolis ſolum attribuit: ſed utriuſq; operam in unum com-
D miſcens: unum, inquit, futurum prædicationis per fidem fructum ex utrorumq; laboribus, quamuis præparatam multis ſudoribus, & maturam iam ſegetem apoſtoli ſuſceperint. Ita non dimittit priſcorum gloriæ inſultari, ſed honorandos illos ſuadet, partim quia labore, partim quia tempore præceſſerunt. Hoc & nobis profuturũ eſt, ſi ut regulam in ſimilibus rebus obſeruabimus.

CAPAT CX.

» EX ciuitate autem illa multi Samaritanorũ crediderunt in eum propter
» uerbum mulieris.] Accuſatur certe his uerbis Iſraël, & Samaritanorum ad credendũ facilitate, imperitiæ ſimul & credulitatis crimine condemnatur. Quaſi enim mirari Euangeliſta uidetur, quod multi propter uerbum & teſtimonium unius mulierculæ in eum crediderunt: quũ qui & lege, & prophetis ad agnitionẽ eius deducerentur, omnia hæc recuſauerint, unde iure à gratia & ſpe (quam in Chriſto habemus) decidit Iſrael: multitudo autem gentium, locum eorum obtinuit.

CAPVT CXI.

» QVum uenisſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum ut ibi mane
» ret, & manſit ibi duos dies.] Paucis atq; ſimplicibus uerbis, quod factum fuit exponit: unde rurſus alia quadã ratione oſtendit iure decidiſſe Iudæos, & alienigenas in locum eorum eſſe tranſplantatos. Iudæi enim multa & uaria miracula uidentes, non erubeſcebant ſaluatorem ſuum perſequi, ut ei uel à patria ſua fugere opus eſſet. Samaritani uero unius mulierculæ uerbo commoti, curſim ad ipſum contendunt, ſummopereq; rogant, ut apud eos urbem ſuam ingreſſus, manere uelit, ac ſalutarem eis doctrinam prædicare. Quæ am bo Chriſtus libenter conceſſit: quia ſciebat non paruum fructum inde ſequuturum: plures enim crediderunt propter ſermonem eius. Hinc intelligere infideles oportet, quia Chriſtus longe ab offendentibus eum recedit, habitat autem in ijs qui humili obedientia, & ſyncera fide ſibi coniunguntur.

CAPVT

A CAPVT CXII.

» IT mulieri dicebant, quia iam non propter tuã loquelam credimus: ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mũdi Chriſtus.]

A maioribus rebus, Samaritanorũ fides iam creſcit: non enim aliorũ uerbis, ſed ipſius Chriſti doctrina perſuaſi, Chriſtũ admirantur, cognoſcereq; aiunt, quia hic eſt ſaluator mundi: ita quũ in eo ſpem ſalutis habere profiteantur, præcipuum fidei ſuæ teſtimonium, ac (ut ita dicam) pignus afferunt.

CAPVT CXIII.

» POſt duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Ipſe enim Ieſus teſtimoniũ perhibuit, quia propheta in patria ſua honorẽ nõ habet.] Salutari uerbo in urbe illa iam ſeminato, & fide in animis hominũ poſita, non ut ſilentio quæ audierunt & uiderunt traderent, ſed ut abſentia eius maiore arderent deſiderio, & hoc modo ad maius peruenirent, urbem illorũ poſt duos dies reliquit. Verũ quũ Nazareth, ubi enutritus fuit, in Galilæam deſcendẽti primũ occurrebat, tamen in eam nõ diuertit: eiuſq; rei cauſam attulit, dicẽs ipſum Ieſum teſtatũ fuiſſe, quia propheta in patria ſua honorẽ nõ habet. Solemus enim quod tritũ eſt, atq; quotidianũ, etiam ſi magnum ſit, paruipendere. Prætereijt ergo patriã, non quia inanis eſſet gloriæ cupidus: ſed quia optime ſciebat prædicationẽ fidei fructũ ibi facere nõ poſſe, ubi prædicator cõtemneretur. Prætergreditur ergo, nõ parum illis gratiæ faciens, qui quũ neglecturi ſermonẽ eius eſſent, huius cõtemptus ſupplicia effugerũt, quæ daturos omnes ſcimus, qui prædicationẽ ueritatis paruifaciũt. *Luce 4. Matth 13.*

CAPVT CXIIII.

» QVum ergo uenijſſet in Galilæã, acceperunt eũ Galilæi: quũ omnia uidiſſent quæ fecit Hieroſolymis in die feſto. Ipſi enim uenerant ad diem feſtum.] Nõ temere à Galilæis ſuſcipitur: uiderũt enim q̃ multa magnaq; Hieroſolymis ſigna feciſſet, & ita etiam ipſi religione, ac pietate ſua Iudæorum condemnant ſuperbiam, quum legis imperiti multo meliores, quàm docti Iudæi comperiantur.

B

CAPVT CXV.

» VEnit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam uinum.] Libentius cum gratis hominibus, & cum ijs qui beneficiorũ ſenſum aliquem capiunt Chriſtus conuerſatur, maioraq; largiri paratus eſt: petit igitur Cana, iterum miracula æditurus, ubi omnia eum poſſe opinio quodam modo aliqua, hominum animis inhæſerat.

CAPVT CXVI.

» ERat quidẽ regulus, cuius filius infirmabatur in Capernaũ. Hic quũ audiſſet, quia Ieſus à Iudæa in Galilæam ueniret, abijt, & rogabat eũ, ut aſcenderet, & ſanaret filiũ eius: incipiebat enim mori.] Quãuis ignoraret natura deum Chriſtũ eſſe regulus, ut hominẽ tamen adijt, qui filium eius ab imminenti periculo mortis poſſet liberare. Quanq; ergo dominum appellet, ueræ tamen dominationis dignitatẽ ei non concedit. Si enim uerum illum eſſe dominũ cognouiſſet, nõ rogaſſet ut ad ægrotãtem adoleſcentulũ aſcẽderet, ſed ut uerbo uexantem morbũ expelleret. Quid enim neceſſe erat rogare, ut ad infirmum aſcenderet, ſi credidiſſet ſola eius uoluntate poſſe ſanari? Valde aũt imperite liberare quidẽ à morte poſſe arbitratur: deum autẽ, qui talia efficere poſſit, nõ arbitratur.

CAPVT CXVII.

» IXit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis.] Quũ duritiam mentis eorum ſaluator uideret nõ poſſe ad fidem oratione reduci, ſignis atq; prodigijs opus eſſe illis affirmat, ut natura ſe deum poſſint cognoſcere.

C

C A P V T CXVIII.

Icit ad eum regulus: Domine, deſcende priuſq; moriatur filius meus.] Parum certe uidebat regulus, qui in petēda gratia quaſi puer delirat. Nam ſi nō modò præſentem, uerum etiam abſentem poſſe Chriſtū credidiſſet, non indignam opinionē de ipſo habuiſſet. Nunc autem id quidem ab eo petit quod omnipotētis eſt, nec tamen putat ubiq; ipſum eſſe, nec morte omnino eſſe ſuperiorem, quamuis mortuo iam ferè poſſe ipſum opitulari ſperaret: incipiebat enim (ut ſcribitur) mori adoleſcens.

C A P V T CXIX.

Icit ei Ieſus: Vade, filius tuus uiuit.] Non imperitiam in omnibus noſtrā Chriſtus reſpicit, ſed ut deus etiam peccantibus auxiliū affert. Docet igitur hominem, quod per ignorantiam non fecit, & quæ optauerat ei largitur. Nam in eo quod ait, uade: fides eſt. in eo uero q̄d dicit, filius tuus uiuit, rei optatæ conſummatio, magna cum poteſtate perſpicitur.

C A P V T CXX.

Redidit homo ſermoni, quem dixit Ieſus, & ibat. Iam autē eo deſcēdente ſerui occurrerūt ei, & nunciauerunt dicētes, quia filius eius uiueret.] Duos eiſdem ſaluator uerbis curauit. Nam & reguli animū ad fidem induxit, & à corporis morbo adoleſcentem eripuit. Hæc ambo eodē ita tempore fecit, ut difficile dictu ſit quemnam prius curaſſet. Simul autem ego utrunq; unà cum uerbis ſaluatoris, alterum animo, alterum corpore curatum fuiſſe arbitror. Serui autem occurrerunt, uelocitatem & uim uerborum Chriſti annunciantes domino ſic diſpenſante, ut ab euentu rerum reguli fides confirmaretur.

D

C A P V T CXXI.

Nterrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit: & dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eū febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus: filius tuus uiuit: & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, quum ueniſſet à Iudæa in Galilæam.] Certior fieri de hora ſtudet, in qua filius eius conualuit: ut uideat ſi tēpori congruit, in quo à ſaluatore ſibi gratia fuit conceſſa. Quūq; ita eſſe didiciſſet, Chriſto totam rem attribuens, cum uniuerſa domo ſaluatur, feruentiorem iam fidem agendarum gratiarum afferens loco.

C A P V T CXXII.

Caput Ioannis V.

Oſt hæc erat dies feſtus Iudæorum: & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatē hebraice Bethſeida, quinq; porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentiū, cæcorum, claudorum, aridorū, expectantium aquæ motū. Angelus autē domini ſecundum tempus deſcendebat in piſcinā, & mouebat aquā. Et qui prior deſcendebat in piſcinā, poſt motionem aquæ ſanus fiebat, à quacunq; detinebatur infirmitate.] Nō abſq; cauſa reditū domini in Hieroſolymā ſuperioribus Euangeliſta cōiunxit: ſed ut à collatione rerū oſtenderet quanto alienigenæ tam moribus, q̄ facilitate credendi Iudæis præſtarent. Hinc em̄ non aliunde diſcere poſſumus, iuſtiſſimo dei iudicio Iudæos à gratia decidiſſe, & locum eorū gentes occupaſſe. Sed nō eſt ab re, collationē rerū breuiter ante oculos ponere. Vniuerſam igitur Samaritanorum ciuitatem, unius mulierculæ teſtimonio conuerſam fuiſſe oſtendit: Regulū & totam domū eius uno miraculo credidiſſe affirmauit: ita facilitate gentiū demonſtrata, in Hieroſolymā rurſus ſaluatorem reduxit, ubi longo confectū hominē morbo liberauit. Regulus igitur quū uniuerſa familia credidit. Iudæi aūt quū mirari, amareq; deberent, impie benefactorem ſuū, quaſi perditū hominē perſequuntur, factis ſuis multo ſe peiores alienigenis oſtendentes, & multo poſt terga eorū relicti. Hoc

A ctí. Hoc eſt certe, quod in Pſalmis ad dominum Ieſum dicitur: Quoniam pones eos dorſum. Nam qui primi omniũ propter uirtutes patrũ erant, poſt uocationem omnium gentium ſaluabuntur. Quum enim plenitudo gentium ingreſſa fuerit, tũc uniuerſus ſaluabitur Iſraël. Hic ſenſus ſola compoſitione ac ordine rerum emergit, nunc cætera conſideremus. Pſal. 20. Iudæorum electio Rom. 11.

CAPVT CXXIII.

» » » Erat aũt quidam homo ibi triginta & octo annos habẽs in infirmitate. hũc quũ uidiſſet Ieſus iacentẽ, & cognouiſſet qa iam multũ tempus haberet, dicit ei.] Tempore paſchæ, die feſto azymorũ, ac occiſionis agni celebrato, phariſæorũ moroſitate depulſus à Hieroſolymis, ad Samariã dominus deceſſit. Pẽtecoſtes uero tempore (hic enim dies feſtus poſt illum deinceps ſequitur) Hieroſolymã reuerſus, hominẽ à morbo liberauit diuturno: triginta em & octo annis iacuit, & duo ſolummodo anni ei deerant à quadraginta: qui annorũ numerus ſecundum legẽ perfectus definitur. Sed hæc hiſtoria modò prætermittatur, & in ſpiritalẽ à rerũ figura contemplationẽ aſcẽdamus. Poſt paſcha igitur, quando agnus occidebatur, inuidia Iudæorũ pulſus, Samaritanis & Galilæis ſalutẽ præbuit. Quá ex re poſt cædem in cruce ſuam relicturus Iudæorũ gentem, & gentibus ſe daturus ſignificabatur. Sic em diſcipulis poſtq̃ reſurrexit, dictum iri mandauit, quia in Galilæã eos præcederet. Quod autẽ in fine ſeptem hebdomadum pentecoſtes die reuerſus in Hieroſolymam eſt, ænigmatice Iudæorũ conuerſio ſignificatur: quæ in ultimis huius ſeculi temporibus miſericordia ſaluatoris fiet. Quod autem anteq̃ determinatum lege ſpatium temporis abſolueretur, à diſſolutione membrorum æger ille liberatur, diſſolutionem & morbum Iudaicæ gentis longũ ſignificat. Nõn tamen omnino omnes perB dentur, ſed ſaluatoris uirtute, obedientia, & fide in piſcina tandem ſaluabũtur. Quod autem quadragenarius numerus ſecundũ diuinam legem perfectus eſt, omnibus puto eſſe perſpicuum, qui ſcripturarum peritiam habent. Matth. 18.

CAPVT CXXIIII.

» Vis ſaluus fieri:] Magnum miſericordiæ Chriſti eſt argumentum, nõ expectare ſemper laborantium preces, ſed ſua miſericordia præuenire. Præcurrit enim, ut uides: uenit ad iacentem, miſericordia flectitur etiam anteq̃ ei ſupplicetur. Interrogat autem ſi ſanari uellet. Nõ quia id alicui dubium eſſet, ſed ut cupiditate ualetudinis ad petendũ incenderet. Præterea interrogatio huiuſmodi, ſi uellet rem optatam conſequi, ad illud occultius intelligendũ reducit, quod ipſe facile id præſtare poſſet. Ad hæc, paratiorem ipſum fieri ad ſuſcipiendũ hanc gratiam, interrogando hortatur.

CAPVT CXXV.

» » » Reſpondit ei languidus: Domine, hominẽ nõ habeo, ut quũ conturbata fuerit aqua, mittat me in piſcinã: dũ em uenio ego, alius ante me deſcendit.] Die pentecoſtes angeli de cœlo deſcendẽtes, piſcinæ illius aquã mouebãt, & huius motionis ſonus, adeſſe ipſos ad ſanctificandũ aquam ſignificabat. Ad quam qui primus poſt huiuſmodi factam turbationem deſcẽdebat, ab omni ægritudine curabaſ. Hæc curationis uirtus in uno terminabatur homine: quod ſignũ erat utilitatẽ legis in ſolo Iudæorũ genere terminatam, nec ad alios unq̃ tranſgreſſam fuiſſe. Mandata em legis per angelos in monte Sinai monſtrata, die pentecoſtes poſtea conſtitutæ miniſtrata, à Dan uſq̃ ad Berſabee ſolummodo dilatata fuerunt. Quapropter aqua etiam illius piſcinæ, angelorũ aduentũ ſignificans, non alio q̃ pentecoſtes tempore mouebatur. Sed æger iſte iam dolores ſuos, quàm ſolitudinem deflebat, dicens: Domine, hominem non habeo, qui me in piſcinam mittat. Ad hoc enim profuturum ſibi Chriſtum ſperauit. Die Pentecoſtes Angeli aquam piſcinæ mouebant Exo. 19.

C A P V T CXXVI.

DIcit ei Ieſus: Surge & tolle grabatum tuũ, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo, & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat aũt ſabbatum in illa die.] Non eſt hominis tanta poteſtas, & uirtus: ſolius eñ dei eſt proprium, ut ſic imperare poſſit. Non enim orat, ut homo euret, ne de prophetarum numero aliquis uideatur: ſed ut uirtutum omnium dominus, fieri quod uult imperat, grabatum etiam in humeris ferre iubet, ut qui uidebant, quanta domini uirtus eſſet inde colligerent. Facit autem illico æger quod auditerat, obediẽtia & fide, quod longis temporibus optauerat, cõſequutus. In ſabbato autẽ ſanauit. Quumq; ſanaſſet, cõfeſtim ad ſoluẽdas legis obſeruationes hortatur. Grabatum enim tollere iubet, quum aperte deus per quendam prophetarũ clamet: Hiere.17. Non exportabitis die ſabbati onera ex domibus ueſtris, nec tamen ad contemnenda Chriſtus mandata legis hominẽ impellebat, ſed quia ultima hebdomadæ dies ſabbatum eſt, ultimis Iudæos temporibus integritatem fidei ſuſcepturos ſignificabat, & in nouam uiuendi reformatos diſciplinam, umbras & figuras legis depoſituros. Hinc Gala.5. beatus Paulus, ut arbitror, recurrentibus ad legem ſcribit: quia ſi circunciderẽtur, nihil Chriſtus eis prodeſſet, & rurſus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

C A P V T CXXVII.

DIcebant ergo Iudæi illi qui ſanus factus fuerat: Sabbatũ eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.] Probe, ut puto, de illis dici poterat: Ecce populus ſtultus ac uecors, oculos habẽt, & non uident. Hiere.5. Quid enim iſtis inſanius? qui quum admirari tantam Chriſti uim debuiſſent, non modo id nõ faciunt, uerum etiam increpant atq; reprehendunt, & tranſgreſſionis crimine hominem accuſant, qui uix poſt longa tempora morbum effugit: & iacere imperite perſuadent, quaſi ſabbatum ægrotatione quoq; hominum honoraretur.

C A P V T CXXVIII.

REſpondit eis: Qui me fecit ſanum, ille mihi dixit: tolle grabatũ tuum, & ambula.] Prudentiſſimæ atq; breuiſſime Iudæorũ criminationes repellit. Nam quoniam ut tranſgreſſorem accuſabant, nõ licere dicentes in ſabbato hæc onera ferẽtem ambulare, ad illum totam rem transfert, qui ſanitatẽ ei largitus eſt: & magna quaſi uoce dicere uidetur, illũ potius q̃ ſabbatum eſſe honorandum, cui tantæ uires, cui tanta gratia ineſt, ut diuturnũ hunc morbum uerbo fugauerit. Nõ enim homo, ſed deus ſolummodo rem huiuſmodi facere poteſt. Quomodo enim gratus deo non eſt, qui mirabili, diuinaq; poteſtate utitur? Ita ſignificantius, atq; acerbius in eos oratio fertur.

C A P V T CXXIX.

INterrogauerunt ergo eũ: Quis eſt homo ille qui dixit tibi, tolle grabatum tuũ & ambula? Is autem qui ſanus fuerat factus, neſciebat qs eſſet. Ieſus eñ declinauit à turba cõſtituta in loco.] Feruet cupiditate cædis animus Iudæorum, & eum qui tollere grabatum imperauit, diligenter inquirunt: ille aũt ſanuas quidem mortis effugit, & medicum nõ cognouit, nõ abſq; diſpenſatione in multitudine hominũ occultatũ, ut ira Iudæorũ aliquantulum deferueſceret: non quia ipſe timeret, ne quid irati poſſent aduerſus eum antecq; uellet facere, ſed ut exemplo eius declinandum eſſe ab iratis diſcamus.

C A P V T CXXX.

ROſtea inuenit eũ Ieſus in templo, & dixit ei: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.] Vt diſpenſando latuit, ita rurſus diſpenſando apparet, temporum in omni re opportunitate ſeruata: nec poterat certe ab eo quippiam fieri qui peccare neſcit, quod ratione factum

A ctum non ſit. Occaſionem autem loquendi admonitio præbuit, qua homo docetur, iam nõ peccare, ne in peiora incidat. Hinc docemur, non ſolum ad futurum iudiciũ peccatoribus ſupplicia reſeruari, uerum etiam multis ac uarijs modis in hac uita plerunq; ipſos puniri. Quod ita fieri etiam Paulus teſtatur clamans: Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi: quod ſi noſmetipſos dijudicaremus, nõ utique dijudicaremur: dum iudicamur autẽ, à domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. 1. Cor. 11.

CAPVT CXXXI.

» Bijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit ipſum ſa
» num.] Nunciat manifeſtatq; Iudæis medicum, nõ ut mali quicquam in eum cogitantes, impietatis ſe crimine coinquinent: ſed ut non ignorarent medicum, ſi quis etiam eorum curari deſideraret. Non eĩm quaſi accuſans dixit, quia Ieſus eſſet, qui tollere grabatum, ac ambulare in ſabbato imperaſſet, ſed qui fecit eum ſanum. Quare patet, nihil aliud eum facere uoluiſſe, quàm medicum eis oſtendere.

CAPVT CXXXII.

» Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato.]
» Non ſimpliciter quia eum perſequerentur, narratio hæc oſtendit: ſed ut impudentia Hebræorum non lateat, cauſa etiam additur, quia iſta faciebat in ſabbato. Quaſi enim nõ liceret in ſabbato benefacere, quaſi eo die miſereri alicuius lex prohiberet, quaſi nihil ex charitate fieri iuberet, & humanitatis laudem atq; gratiam in illo die exterminaret. Ita Ieſum perſequuntur, ut non ſolum impij, uerum etiam imperitiſſimi fuiſſe uideantur: multis enim atq; uarijs rationibus uoluntatem legis ignoraſſe arguuntur. Nam, ut ipſe Chriſtus dixit, bo Luc. 13. Ioan. 7.
B ues oueſq; ſuas die ſabbati potum ducebant: circũcidebantur etiam in ſabbato: deinde turbantur, quum à longa ægrotatione in ſanitatem eo die homo reductus ſit. Tanta enim iniquitate tenebãtur, ut hominem qui ad imaginem dei factus eſt, pecoribus non præponerent. Sed illa quidem abſq; culpa, à fame ac ſiti poſſe liberare credebãt: omnibus uero ſupplicijs cruciandum putabãt, ſi quis proximo prodeſſet in ſabbato. Iure igitur de illis ſcriptum eſt: Erratis neſcientes ſcripturas, à quibus figurate Ieſus Matth. 22.
deſcribitur indifferens de ſabbato futurus fuiſſe. Moſe nanq; uita perfuncto, ac in ſuperiores translato manſiones, iudicio, ac ſententia dei Ioſue gubernationẽ populi ſor Ioſue 6.
titus fuit. Qui quum innumeris militibus Hierico urbem circũdediſſet, arcam dei integris ſex diebus per leuitas circunduxit: in ſeptima uero, id eſt in ſabbato uniuerſam multitudinem ſummos clamores ad clangorem tubarum ædere iuſſit, & ſic mœnia concuſſa deciderunt, & ingreſſi Iudæi urbem ceperunt. Nec propter legẽ, quæ de ſabbato eſt, uictoriam amiſerunt, nec ductoris ſui Ieſu Naue imperia recuſarũt: ſed principatũ eius omni laude ſemper proſequuti ſunt, hæc quidem figura fuit. Venit deinde ueritas, id eſt Chriſtus, aduerſus naturam hominis fabricata à diabolo mœnia depoſiturus. Quumq; aduerſus morbos noſtros in ſabbato militet, iam diu per figuram (ut diximus) ſoluto, ferre imperiti nõ poſſunt. Ita quoniam Ieſum ſanantem homines perſequunt, ipſam etiam naturam, quæ id plerunq; facit in ſabbato, accuſare uident.

CAPVT CXXXIII.

» Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus uſq; modò operat, & ego operor.]
Hæc uerba Chriſtus die ſabbati loquutus eſt. Hoc enim quum dicat, uſq; modò, intelligere omnino debemus, nam aliter nulla huius orationis uis eſt. Quum igitur propter imperitiam Iudæi naturam unigeniti penitus ignorarent, ac ſoli deo patri Moſaicam legem attribuerent, cui omnino parendum cenſebant, hac oratione breuiſſime atq; apertiſſime docentur, in omnibus ſe patri cooperari. Nam quoniã eiuſdem naturæ cum patre eſt, nec aliud præter

C illum, quantũ ad identitatem ſubſtãtiæ pertinet: idcirco alia, q̃ pater uelit, uelle nõ poteſt: ipſe enim uiuens conſiliũ, atq; uirtus patris ſubſiſtens eſt, ac ideo uniuerſa operatur cum patre. Vt igitur iratos ſibi propter ſabbatũ reconciliaret: pater meus, inquit, uſq; modo operatur, & ego operor. Si creditis, inquit, nutu & uoluntate opificis dei ſabbati quoq; die omnia gubernari, ac ſolem quidẽ oriri, fontes fluere, plantas è terris prorumpere, ignem uſui hominũ etiam die ſabbati ſeruire: quur temere atq; imperite accuſatis eum, per quem omnia pater operat̃? Omnia enim deus pater non aliter q̃ per uirtutem & ſapientiam ſuam, qui filius eius eſt, peragit: propterea, inquit, & ego operor. Refrenare igitur, atq; retundere iram eorum ſtudet: quum non tantum ſibi, quantum patri cui legem attribuebãt, oſtẽdat repugnare: & ut filium patris natura ſe eſſe ſignificet, ſingulari quodammodo articulo præpoſito, patrem ſuum deum appellat, ut ad hanc ueriſſimam religionem mentes auditorum impellat.

CAPVT CXXXIIII.

» Ropterea ergo magis quærebant Iudæi eum interficere, quia nõ ſolum
» ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciẽs
» deo.] Ad maiorem incitatur crudelitatẽ animus Iudæorum: & quum oporteret eos uerbis Chriſti ad melius cõmutatos fuiſſe, in cædem eius incenduntur, qui rebus magis, q̃ uerbis nihil in deum cõmiſſum eſſe docebat, ſi homini ſalutem ſuam in ſabbato largitus eſt. Et ut maioribus impietatis ſeipſos uinculis ſtringant, nõ poſſunt ferre ſingulari quodã modo patrem Chriſti deũ appellari. Non enim intelligebant uerbum dei, uitam ex patre fluentem, unigenitum ſcilicet eius filium, per quem proprie, atq; uere deus & dicitur, & eſt pater, hominem propter nos eſſe factum. Non eſt enim proprie, atq; uere pater noſter, ſed adoptione: non natura ad illam nos dignitatem, propter Chriſtum qui in nobis per ſpiritum ſanctum habitat, aſcendimus. Hominẽ igitur eſſe uidentes, & habitantem in eo deũ non
D cognoſcentes, ferre nõ poterant, ſingulari, ut diximus, modo deum ab eo patrem appellari. Recte nanq; id ſolum intelligebant: quia cuius uere ac proprie deus pater eſt, is ſecundum naturam deo æqualis eſt. Quod in maiorem eos inſaniam incitabat.

Quod neq; ſecundum uirtutem, neq; ſecundum operationem patre filius minor eſt, ſed æqualiter omnipotens, ut ab eo prodiens ſecundum naturam. CAPVT CXXXV.

» Eſpondit Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à
» ſeipſo quicquam facere, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunq;
» eñ ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.] Quod iam præuenientes diximus, id nũc alio modo latius exponit, undiq; ad ueritatẽ auditores inducẽs: & quod imbecillitate tẽporis intelligere nõ potuerunt, uaria oratione pertractans. Opus certe diligentis magiſtri eſt, nõ tranſcurrere, neq; altiora prius menti auditorum ingerere, q̃ priora cognouerint. Diuinis igitur humana commiſcens, & dignitatem unigeniti eo modo ſubticẽs, ut & naturam hominis quaſi dominus excedat, & ſeruis cõnumerari percipiat̃, ait: Non poteſt filius quicquam à ſeipſo facere, niſi quod uiderit patrem facientẽ. Quæcunq; eñ ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. In eo eñ quod omnia poteſt ſimiliter ſicut deus pater facere, identitas ſubſtantiæ confirmat̃. Similiter enim operantur, quæ omnino eiuſdẽ naturæ ſunt. Quæ aũt diuerſas eſſendi habent rationes, in iis idem operationis modus eſſe nõ poteſt. Sicut igitur deus uerus ex deo uero, eadem patri ſimiliter facere poteſt. Verũ, ut nõ ſolummodo æqualis in omnipotentia patri eſſe uideatur, ſed etiam eiuſdem omnino uoluntatis, nihil poſſe à ſe filium facere dicit, niſi quod uiderit patrem facientẽ. Ita quaſi magna uoce ad inuidentes, & perſequutores dicere uidetur: Nõ honorari à me ſabbatum putatis, quia hominem eo die curaui: Sed ego nunq; id feciſſem, niſi hæc à patre quoq; fieri uiderem, qui per me mundũ etiam die ſabbati gubernat. Impoſſibile, inq;,

eſt,

A eſt, quum filius eius, & ex eo naturaliter ſim, me aliud uelle aut aliud facere, q̃ quod pater & uelit, & faciat: non quia quaſi exemplo quodam didicerim, aut quia uoluntate imitandum eſſe patrem iudicauerim: ſed quia naturæ legibus ad eandem operationem atq; conſilium conſcendo. Id certe ſignificari puto, quũ dicitur nõ poſſe à ſeipſo filius quicq̃ facere, & ſic pie omnis ſenſus ad obſequium Chriſti capietur. Sed inſultabit iterũ forſan his uerbis, quaſi pabulo enutritus, ueritatis inimicus, dicens: Si æqualis patri filius eſſet, nec minor ullo modo ſecundũ naturam, quur apertiſſime nihil poſſe à ſeipſo facere, niſi quod uiderit patrem facientem affirmat? Clare nanq; his uerbis nihil à ſeipſo poſſe facere dicit: quod non diceret, niſi ſuperiorem ſemetipſo patrem cognoſceret. Sed oportebat te ô homo diligenter prius horum uerborum poteſtatem rimari, q̃ ita temere nobis inſultare. Qua enim ratione ab æqualitate patris filium detrudis? quum dictum non ſit, ideo non poſſe à ſeipſo quicq̃ facere, quia nihil poſſit, niſi pater ei cõceſſerit: ſed potius niſi quod uiderit patrem facientem. Illud em̃ imbecillitatem eius oſtenderet: hoc æqualis eſſe uirtutis atq; potentiæ comprobatur. Videndi enim ſenſus non maiores uires immittere ſolet, ſed ad perſpicięt̃iam rerum prouocat. Quum igitur patris opera uidere ſe filius dicat, non oſtendit ſe imbecillem, ſed perſpectorem (ut ita dicam) operum patris: quod paulò poſt latius enodabimus. Quod autem identitate operationis, omnipotentiæ identitas declaratur, à uerbis ſuis liquidò colligitur. Ipſe nanq; ſubiecit: Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Quomodo igitur minor eſt, qui eadem operatur? aut quomodo ignis aliud, quàm ignis operabit? Sed hæc de propoſito textu dicta ſufficiant. Conſideremus autem rurſum uirtutis & potentiæ nobis ratione propoſita, nõ conuenienter dici ſecundum eſſe natura filium à patre. Vtrũ igitur deũ uerum ex deo naturaliter, & ex ſubſtantia patris filium poſſit profitentur, aut deũ quidem eſſe concedunt, ſed nõ ex ſubſtantia patris eſſe contendunt. Nam ſi non eſt ex ſubſtantia patris, nec ſecundum na-
B turã deus erit, nec deus uerus. Quomodo em̃ natura deus eſſe intelliget̃, niſi ex deo naturaliter ſit? Aut quomodo filius uere, niſi ex ſubſtãtia patris natus ſit? Aliter enim adulterinum quendam, & recentem introducunt deum. Si autem erubeſcent id dicere, & deum natura, ac uere unigenitum patris filium nõ negabunt: quomodo minor, quàm pater erit? Aut quomodo, ſi minus ipſe in aliquo, quàm pater poſſit, imbecillitatis crimine ipſa etiam ſubſtantia patris non accuſabitur? Nam ſi quũ natura deus filius ſit, imbecillis eſt, quid prohibet patrem quoq; eiuſdem naturæ deum, imbecillem in aliquo uideri? Et ita ſecundum opinionem iſtorum, non erit natura deitatis immutabilis, & firmæ beatitudinis. Prohdolor, quis patietur hæc audiens? Quis non ſtupebit, quũ imbecillis filius ab iſtis dicatur, quem ſcriptura prædicat dominum eſſe uirtutum? quod proprie atq; uere ſoli filio cum patre, ac ſpiritu ſancto ineſt. Sed pater, dicent, primus in operando eſt: quia & uirtutis, & ſcientiæ in eo perfectio eſt. Filius autem primo uidet, deinde imitatione patris habita, operatur, & ita ſimilitudine operandi deus appellatur. Quod ipſe nos docuit, dicens, nihil poſſe à ſeipſo facere, niſi q̃d uiderit patrem facientem. Quid dicis, ô omnium hominum audaciſſime? tu figuras quaſdam operationis paternæ colligere filium credis, & hoc modo deũ appellari putas? Doctrina quadã ergo, & nõ natura deus eſſe uidebitur. & ſcientia quadam, & arte more humano patrẽ imitabitur. Hunc ergo qui ſolo artificio dei nomen conſequitur, in cœlis adorant angeli, & nos abſq; culpa adoramus: quibus à ſcriptura dictum eſt, ne ullum alium præter uerum deum adoremus. Sed non ſentiunt qui iſta dicunt, quò impietatis deueniũt. Primũ enim mutatio in filio inſpicietur, qui à minoribus ad maiora imitationis ſtudio ꝓficiet. Atqui is ipſe filius de ſe per prophetã dicit: Videte uidete, q̃a ego ſum, & nõ mutor. Pſalmiſta quoq; ad eũ clamat in ſpiritu: Tu aũt idem ipſe es. Nam ſi facientẽ, quaſi magiſtrum patrem ſpeculatur, ut opera eius poſſit imitari; quomodo ab ignoratione ad cognitionẽ proficere, & à peioribus ad meliora im-

Obiectio.

Solutio.

Pſal. 23.

Tergiuerſatio nis reiectio.

Deut. 6.

Malach. 3.

Pſal. 101.

C mutari non credetur? quum nemo ſit qui cognitionem ignorantia meliorem non putet. Deinde dicant nobis, quæſo, qui magiſtrum magis, & patrem deũ appellant, utrũ opera patris ignorans filius faciẽtem uidet ut diſcat, an quis optime ſciat, nihil tamen facit niſi à patre doceatur? Nam ſi hoc ultimum dabunt, ridiculoſiſſimi profecto erũt, qui & filio tanquam ignoranti, conſiderandi quæ ſciat, & patri docendi fruſtra laborem imponunt. Sin uero alterum dicent, ac ut ignorantem, ut diſcat faciẽtem patrem uidere contendant, quomodo uniuerſa ſcire dicitur antequàm generentur? aut quo-
Hiere. 23. modo uere de ſeipſo dicet: Deus appropinquans ego ſum, & non deus de longe, nõ occultabitur quicquam à me? Præterea quomodo ſtultum non eſt credere, quòd o-
1. Cor. 2. mnia ſpiritus ſcrutetur, etiam profunditates dei, quum largitori ſpiritus paternorum operum ignorantiam attribuatis, & minorem ei cognitionem quàm ſpiritui ſuo accommodetis? An etiam ſapientia non erit filius? Quippe ſecundum uos, ſi diſcendo proficit, non erit ſapientia ipſe ſecundum naturam, ſed ſapientiæ potius capax. Sapientia enim eſt, quæ ſapientes facit, non quod ſapiens ſit: ſicut & lumen quod illuminat, non quod illuminatur. Erit igitur aliud ipſe, aliud ſapientia quæ in ipſo eſt. Quare nec ſimplex, ſed à diuerſis rebus compoſitus: nec igitur deus natura, & ſubſtantialiter. Diſcere nanq; ab alio, & duplicem eſſe, atque compoſitum, alienũ penitus à deitatis natura eſt, cui ſumma ſimplicitas, & ſumma perfectio ineſt: quod ſi filius natura deus nõ eſt, quomodo ea operatur, quæ ſolus deus poteſt operari? An ſufficere ad tantam uirtutem ei putabũt, ut ſolummodo patrem uideat facientẽ, & confeſtim omnia poſſit facere, quæ pater ei oſtenderit, & ſic dignitatem dei conſequatur? Quid igitur prohibebit, ſi alijs quoque operum ſuorum uiam hanc, rationémque pater uoluerit oſtẽdere? nónne multi nobis emergent diſj, & ita paternæ ſubſtantiæ dignitas ad diſcendi ſtudium tota conferetur? Sed certe non doctrina (ut ipſi nugantur) in dignita-
D tem naturæ patris aſcendit filius, ſed natura: ut ipſe dicit: Ego & pater unum ſumus:
Ioan. 10. Ioan. 14. qui me uidet, uidet patrem meum. Conſiderent igitur quæſo quanta impietas è uerbis ſuis erumpit, & rectam de filio dei ſententiam capiant, qui non cõſideratione operum patris, nec quia quaſi doctorem imitetur, creator, & mirabilium operum operator, & filius eſt: ſed naturalis quædam lex in identitate patris eũ cõtinet, & hoc à perfecta operum ſimilitudine demõſtratur. Sed propoſito rurſus textu, ſenſum diligentius perſcrutemur, & quomodo pie intelligatur conſideremus. Non poteſt, inquit, filius facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Perſpicis, ut operum identitate æqualem ſe patri oſtendit, ac ſubſtantiæ patris hæredem. Hæc enim dicit, ut neceſſariò natura deus intelligatur, quum eadem cum deo patre operetur. Nemo autem turbetur, quoniam nihil ſe facere poſſe ait, niſi quod uiderit patrem facientem. Nam quia ſerui formam aſſumpſit, propterea diſpenſando ita loquitur, ut deum & hominem ſimul deceat: & hæc quidem ratio uera eſt, illa uero etiam acutior. Quum enim dicitur, non poſſe filium quicquam à ſe facere, non imbecillitatem aliquam filius ſibi atteſtatur: ut ſi quis dixerit, non poſſe decem ſe millia pondo humeris ferre. Sed eſt alia quoq; iſtius uerbis po-
Iſtius uerbi ſcilicet poſſe eſt alia poteſtas, uis alia ac ſignificatio. teſtas: ſtabilem enim operationem naturæ, quæ aliter ſe habere non poteſt, nonnunquam ſignificat. ut ſi rationalis quidem homo, & ex homine ſecũdum naturam rationali natus, nõ poſſe diceret, quaſi proprium quicq; à ſeipſo ſe naturaliter facere, quod naturæ patris ineſſe non uideat. Hoc igitur modo nihil à ſeipſo facere filius poteſt, niſi quod uiderit patrem facientem. Nolite igitur opera filij carpere, qui non aliud facere poteſt, quàm id quod ſubſtantia patris ſimiliter facit. uerbi gratia: Si miſericors eſt natura patris, filius quoq;, qui ex eo eſt, miſericors naturaliter eſt, nec poteſt aliter ſe habere q̃ pater ſe habeat. Nam quemadmodũ à patre ſubſtantiam habet, ſic ſubſtantiæ quoq; bona ſimpliciter, & procul ab omni cõpoſitione, ut deus habet. Quod autem hic ſenſus integerrimus eſt, ipſe declarauit, quũ ſtatim ſubiecerit: Quæcunq; eñ

ille

A ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Verum ſi cauſam etiam quare à Chriſto hæc dicta ſint, conſideraueris, à ſenſu huius loci uero non aberrabis. Nam quoniã in ægrotum hominem die ſabbati miſericors fuit, ac propterea Iudæi, ut iniquum perſequebantur, reconciliare illos his uerbis uoluit, & ita deũ patrem etiam in ſabbato miſericorditer facere affirmat. Nunc̃ enim quæ ad ſalutem noſtram faciunt, prætermiſit. Quare dicebat: Pater meus uſq̃ modò operat̃, & ego operor. Quibus ne magis moueretur, adiecit: Nõ poteſt filius facere à ſeipſo quicq̃, niſi quod uiderit patrẽ facientem. Quæcunq̃ enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Quoniã enim, inquit, ſemper, & in ſabbato quoq̃ ſimiliter, miſericordem eſſe patrẽ uideo, idcirco etiam ego in ſabbato miſericorditer facio. Non em̃ poſſum ſubſtantiam patris commutare, quũ unum atq̃ idem cum patre ſecundum naturam ſim: quare, ut ab ipſo ſum, ita omnia quæ ipſe peragit, facio. Qui autem dicunt patrem primo facere, deinde filium opera illius imitari, magna imperitia laborant. Quomodo enim ſeorſum (ut ita dicam) ac ſolus abſq̃ filio pater unc̃q̃ operabitur? quũ uirtus eius, qua operatur, ſit filius, qui æternaliter ineſt, & uolũtatis eius, motionisq̃ (ut ita dixerim) in agendo expreſſiuus. Qđ ſi contendunt expectari à filio patris operationem, ut eam imitari poſſit; oſtendant nobis, abſq̃ filio à patre unc̃q̃ aliquid eſſe factum, aut quod ad rem pertinet, aliquem diſſolutũ membris à patre abſq̃ filio curatum afferãt, ut poſſint per imitationem patris à filio hunc hominem curatum fuiſſe nobis perſuadere.

CAPVT CXXXVI.

* PAter enim diligit filium.] Fruſtra exacerbatos propter ſabbatum arguit, quum ſe diligi afferat à patre. Non enim offendentem, ſed potius gaudio ſe afficientem pater diligit: fruſtra igitur perſequuntur eum qui operibus ſuis gaudiũ patri afferat: & ipſi deo patre manifeſte repugnãt,
B quum odio perſequantur quem ipſe diligit. Patet autem non eſſe illum dilectũ patri filium, qui genitoris uoluntatem contemnens, ſua conſilia ſequitur. Verum, quoniam filium diligit pater: patet quia etiam in ſolutione ſabbati ei conſentit. Patet etiam nihil hanc rem habere, quo deus legis dominus iure offendi poſſit.

CAPVT CXXXVII.

* TOmnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.] Neceſſariò hæc ſuperioribus addidit. Patres enim humano more, naturali quodam filiorum amore etiam inobedientes filios ferunt ac patiuntur, ui quadam naturæ ad hoc impulſi: ſed non ita, inquit, deus pater diligit filium. Nihil enim facere poteſt filius, quod pater non faciat. Nam quum una patris & filij ſubſtantia ſit: naturali quadam (ut ita dicam) lege in unam uirtutẽ, & uolũtatem conducunt̃. Nihil ergo præter uoluntatẽ patris filius facit, ſed quæ ipſum facere uidet, ea peragit, quum propter identitatẽ ſubſtantiæ à uoluntate patris excidere nequeat. Expers em̃ omnino mutationis eſt: idem autem ſemper manet, ut Pſalmiſta cecinit. Pater etiam *Pſal. 101.*
rurſus filio demõſtrat quæ ipſe facit, non quaſi depicta in tabulis, nec quaſi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim filius ueluti deus nouit) ſed totum ſeipſum in natura filij ſic pingens, ut quæcunq̃ in ſe habeat, in filio demonſtret. Ita ut ex quibus quæ
nam ſit natura patris cognoſcitur, ex illis etiam natura filij demõſtratur: idcirco dictũ *Matth. 11.*
eſt, quod nullus cognoſcit filium, niſi pater, nec patrem nouit aliquis, niſi filius: eſt autem in utroq̃, non per doctrinam, ſed naturaliter utriuſque cognitio: & pater quidem
in ſeipſo filium uidet, filius autem patrem in ſeipſo rurſus uidet. propterea dicit: ego *Ioan. 14.*
in patre, & pater in me eſt. Videre autem & uideri, non humano more, ſed deo conuenienter intelligatur.

C CAPVT CXXXVIII.

» ET maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini.] Dictum eſt in ſuperioribus propter ſabbatum, & quia ſingulari quodã pacto patrem ſuum deum eſſe dicebat, æqualem ſeipſum deo faciẽs, commotos Iudæos quæſiuiſſe Ieſum occidere. Primum igitur accuſationẽ de ſabbato reiecit, quum ipſum etiam patrem ſimiliter operari in ſabbato demonſtrauerit. Nunc quamuis homo propter nos factus ſit, æqualem tamen ſe patri eſſe oſtendit. Hoc enim poſt illud ſequebatur, propterea dicit: & maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini. Sanatus eſt, inquit, homo, qui triginta & octo annis morbo uexabatur: & hæc res diuinam uirtutem eius qui geſſit, & poteſtatem patefecit. Quem ita mirabiliter, & cum tanta poteſtate facientem, nullus iure carpere poteſt, ſi deum ſe eſſe dicat, & filium dei patri æqualem in omnibus. Verum quoniam, inquit, propter hoc opus commoti, credere non uultis, multo maiora uidebitis, & mirabimini in me tantam ſitam eſſe poteſtatem, ut mortuos etiam poſſim ſuſcitare: quæ uirtus & gloria deo ſolummodo congruit, quẽ iniquitatis crimine modò uos accuſatis, & perſequimini quia me filium dei dixi. Quomodo autẽ deus pater opera filio demonſtret, in ſuperioribus expoſitum eſt.

CAPVT CXXXIX.

» SIcut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiui-
» ficat.] Aſpice rurſus in his æqualitatem maxime demonſtrari. Qui eñ nõ aliter quàm pater mortuos ſuſcitat, quomodo minor eo erit? aut quo modo non eiuſdem cum eo erit ſubſtantiæ, qui eiuſdem naturæ habet proprietates? Proprium eñ eſſe ſupremæ ſubſtantiæ, ut mortuos poſ-
D ſit uiuificare, quod æqualiter patri atq; filio ineſt. Non autem aliâs pater, aliâs filius, aut ſeorſum alter ab altero uiuificat: omnia enim agit filius, cum patrem in ſe habeat, & omnia ſimiliter pater per filium operatur. Quoniam igitur utriq; naturaliter ineſt, ut poſſit uiuificare mortuos, idcirco etiam utriq; diuiſa oratione id accommodatur.

CAPVT CXL.

» NOn enim pater iudicat quenq̃, ſed omne iudicium dedit filio.] Aliud quoddam diuinum, atq; præcipuum affert argumentum, quo ſe natura & uere deum oſtendit. Cui enim orbem terrarum iudicare alij conuenit, quàm ſoli deo? quem ſolum ad iudicãdum diuina ſcriptura uocat, dicẽs: Exurge deus iudica terram. & rurſus: Quoniam deus iudex eſt: aliũ hu-
Pſal. 81. miliat, & alium exaltat. Datum autem ſibi à patre ait iudicium, non quia poteſtatem
Pſal. 74. hanc ipſe natura non habeat: ſed per diſpenſationem, ut homo, in diuina poteſtate ſita eſſe docet uniuerſa. Quare inquantum quidem uerbum dei, & deus eſt, hanc poteſtatem naturaliter habet: inquantum autem homo factus eſt (quoniam ad hominẽ di-
1. Cor. 4. citur: quid enim habes quod non accepiſti?) accepiſſe hanc ſe poteſtatem aperte profitetur. Sed dicent rurſus aduerſarij: ecce ipſe filius à patre accepiſſe iudicium ſe docet: accepit autem quod non habet: quomodo igitur maior natura non erit qui abun-
Cauilli ſolutio. dat, & dat ei qui indiget atq; accipit? Nos autem accõmodate, ut arbitror, atq; decenter propter incarnationis diſpenſationem, qua ſe humiliauit in ſimilitudinem hominum factus, id ita eſſe dictum affirmauimus. Verum, quoniam tu hæc ſimpliciora eccleſiæ dogmata negligis, & altiora curioſe quærens, rationibus tuis reſpõdere acutius cogis: primum iſtud dicimus, non neceſſariò, neq; ſemper non habenti datur, nec maior eſt ſemper qui dat, quàm qui accipit. Quid enim reſpondebis, ſi Pſalmiſtam au-
Pſal. 67. dieris dicentem: Date gloriam deo? Gloriã ne carere deum putabis, aut maiores creatore creatos homines arbitraberis, quia gloriã deo afferre iubeantur? Plena glo-

riæ dei-

A riæ deitas eſt, etiam ſi nihil à nobis acceperit. Quod autem à ſe habet, ſi id loco honoris accipit, non eſt minor propterea eo qui obtulit. Quare nec pater maior proprio filio eſt, quia ei totum iudicium dederit. Deinde conſiderandum diligentius eſt, quia iudicare actus quidam potius eſt quàm ſubſtantia: nam ſi non actus, ſed ſubſtantia eſſet, quum quis iudicare ceſſaret, confeſtim etiam ab eſſe ceſſaret: quod manifeſte falſum eſt. Nil ergo aliud iudicare eſt, ꝙ quidam actus atq; operatio. Quid igit̃ pater filio ſuo dedit, ſi totum ei iudiciũ præſtitit? nihil aliud profecto quàm actum quendam ſuper eos qui iudicãtur. Quomodo igitur maior natura quàm filius, aut qd præbuit filio quod non habebat? Nõne ipſe liquidò dicit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt? Quomodo igitur inquies, datũ ſibi eſſe iudiciũ intelligemus? Audi quæſo atque attende. Nam quemadmodum quũ deus pater creare omnia poſſit, per filiũ tamen ut per uirtutẽ ſuam id facit: ſic cum iudicare orbem queat, per filiũ ut per iuſtitiam ſuam id peragit. Veluti ſi quis diceret, ignem naturali ſuo calori cremandi poteſtatẽ dediſſe, nõ longe aberraret à ueritate: quia cremandi actus hoc modo perficitur. Sic datum eſſe iudiciũ filio intelligentes, à diaboli laqueis non capiemur. Si uero impudẽter contendunt, dicentes honorẽ filio acceſſiſſe, quũ factus ſit iudex, oſtendant nobis quomodo dominus erat omnium, qui hac laude in nouiſſimis temporibus coronatur.

Quod omnes deitatis dignitates in filio ſunt, non participatione, aut foris, ſed naturaliter CAPVT CXLI.

* * VT omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui nõ honorificat filium, nõ honorificat patrem, qui miſit illum.] Cauſa quædam modo redditur eorum quæ dicta ſunt: ſed ut uniuerſam orationis poteſtatem abſolutius comprehẽdamus, paulò altius ſuperiora repetamus. Singulari quodam modo patrem ſuum eſſe deum dicebat, ac ſe deo pa-
B rem faciebat. Similiter quoq; omnipotentem, ſe non aliter quàm pater oſtendebat, dicens: Quæcunq; enim ille fecit, & filius ſimiliter facit. Vitam etiam ſe, & uiuificãtem ſecundum naturam ueluti & patrem declarabat. Sicut eñ pater mortuos ſuſcitat & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Iudicem quoq; aſſenſu patris ſe affirmabat. Pater enim neminem iudicat, ſed totum iudicium dedit filio. Qua igitur de cauſa hæc omnia dicta ſunt? Vt omnes (inquit) honorent filium, ſicut honorant patrem. Nam ſi omnia ipſe eſt quæ pater eſt, quantum ad deitatis maieſtatem pertinet: quomodo par non erit, æqualiter illum patri honorari, cui ad identitatẽ ſubſtantiæ nihil prorſus deeſt? Sed quid ad hæc nobis obijciunt, qui omnia recta, ut Micheas dicit, peruertũt? Si quoniam, inquiunt, ſcriptum eſt, ut omnes honorent filium ſicut honorant patrẽ, idcirco æqualiter patrẽ & filiũ honoratis, lõge à ueritate aberratis. Sicut, eñ ſimilitudinis dictio eſt, & ſimilitudinem quandam non æqualitatem rerũ ſignificat. Sic enim ſaluator conſulit, dicens: Sitis miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt. Num igitur ad æqualitatem miſericordiæ patris aſcendere homines hortatur? nequaquam. Et rurſus ad patrem de diſcipulis ſuis: Et dilexiſti eos, ait, ſicut dilexiſti me. An ergo æqualiter diſcipuli, & filius à patre dilecti ſunt? minime. Quur ergo dictione ſimilitudinis decepti, quæ nullam ad hanc rem affert neceſſitatem, æqualiter filium patri honorandum putatis? Acerbis, inquam, ô uos aduerſus ueritatem rationibus illatratis. Sed prodeant foras canes, ut Paulus ait, foras omnes mali operarij exeant. Veritatis enim nos filij ſumus, & genimina lucis. Propterea unà cum patre filium ueluti deum ex deo, ueluti lucem ex luce, ueluti uitam ex uita, æquali honore atque gloria glorificamus. Scrutari autem altius quod fide ſuſceptum eſt, nõ eſſe omnino tutum putamus: ſed tamen ne nobis illudatis, dictionis huius quam ſimilitudinis eſſe dicitis, poteſtatem inueſtigare non grauabimur. Quando igitur de rebus dicitur diuerſis ac natura differentibus, tunc non æqualitatem, ſed ſimilitudinem (ut etiã uos

Obiectio impiorum. Mich. 3.

Luc. 6.

Ioan. 17.

Confutatio. Phil. 3.

C dicitis) ſignificat. Quando autem de ijs dicitur, quæ eiuſdem naturæ ſunt, tunc ultimam ſimilitudinem, imò identitatem & æqualitatem oſtendit. Nam ſi quis candorem argenti miratus, ſicut ſolem ſplendere argentũ quiſpiam dixerit: quoniam diuerſa hæc natura ſunt, non æqualiter ſoli ſplendere argentũ intelligemus: ſed ſimilitudinem quandam ſplendoris propter dictionem illam, ſicut, oſtendi cõcedemus. Sin uero de Petro & Paulo natura hominibus ac diſcipulis Chriſti, aliquis dixerit honorari oportere Paulum, ſicuti & Petrũ, nemo ambiget quin æqualem uelit utriq; honorem contribui. Quare quum honorandũ eſſe filium, ſicuti & patrẽ audimus, æqualem utrique honorem, eundemq; offerre iubemur. Futura enim, ut deus proſpiciens, & liuorem imperitiæ tuæ nõ ignorans, nõ ſtatim ſicuti & patrem honorari ſe oportere aſſeruit: ſed quũ affirmauerit deũ ſe eſſe naturã, quũ ſingulari modo patrem ſuum deũ appellauerit, quum uitam ſe mortuorum eſſe oſtenderit, quum uniuerſa ſe poſſe facere quæ pater faciat cõprobauerit: tunc tandem intulit, ut omnes honorent filiũ, ſicut honorant patrẽ. Quid igitur prohibet, ſi oĩa quæ pater habet, ipſe quoq; habeat, ſi cuncta facere poteſt quæ pater facit: quid inquam prohibet, ne ei eoſdem quos patri honores offeramus? Filium eĩm honorantes, ipſam naturam patris in filio fulgentem honorabimus. Ideo enim ſubiecit: Qui nõ honorat filium, non honorat patrem qui miſit illum. Nõ enim in alium quàm in patrem contemptus filij aſcendit. Qui ex natura ſua quaſi quodã ex fonte filiũ ita ædidit, ut æternaliter cum ipſo, & in ipſo à ſcriptura eſſe aſſeratur. Sed eſto (inquit) aſcendat contemptus filij non in alium quàm in ipſum patrem (moleſte enim ferret filiũ ſuum contemni) ſed nõ ideo, quia in filio natura eius cõtemnatur, ut uos dicitis, ſed quia imago eius & character eſt optime ad deitatis naturam formatus, idcirco ad ipſum profecto contemptus aſcendit. Par enim eſt, ut qui charactẽrem diuinum contempſit, ipſum primitiuum contempſiſſe uideatur. Veluti etiam qui regis alicuius terreni ſtatuas euerterit, nõ aliter quàm ſi regem ipſum contempſiſſet, puniẽ. Simile quoddam à deo nobis dictum inueniemus. Qui enim ſanguinem hominis (inquit) effuderit, ſuus etiam effundetur: quia in imagine dei creauit hominẽ. Vides, inquiunt, imagine dei contempta, quãuis non natura ipſius deitatis contempta ſit, in deũ tamen patrem aſcendere iniuriam. Hoc modo ergo etiam à Chriſto dictum eſt: Qui non honorat filium, non honorat patrem. Num igitur nobis (quum cuncta peruertitis) longe à ſubſtantia patris filius depelletur? Quomodo ergo erit natura deus, ſi nõ eſt eiuſdem cum patre naturæ? Impie uero nos facere uidebimur, qui trinitatem eiuſdem eſſe naturæ cõfitemur, quos uidelicet oportebat patrem, ut deum adorare: filio aũt atq; ſpiritui aliam quandam gloriam, ut diuerſis quibuſdam à deo naturis accõmodare, aliam rationem naturæ unicuiq; attribuentes. Sed unum ſcripturæ prædicant deum, & filium cum patre ſimul atq; ſpiritu hoc nomine comprehendunt: ita per ſubſtantialem identitatem in unam deitatis rationẽ ſancta trinitas cogitur. Nõ ergo à natura patris alienus eſt unigenitus, q nec filius uerè intelligeret, niſi à ſubſtantia patris ꝓdiret. Huiuſmodi eĩm in omnibus profecto eſt modus, & definitio filiationis. Si autẽ filius uere non eſt, nec pater erit uere. Quomodo igitur uerax erit Paulus dicens: Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur? Si enim nõ genuit filiũ ex ſe, ut deum decet: quomodo paternitatis principiũ in ipſo eſt, & ab eo per imitationem in cæteris tam in cœlo quàm in terra? Sed uere deus pater eſt, unigenitus ergo ſecundum naturam filius eſt, & deitatis integre rationem poſſidet. Deus enim ex deo naſcit, ſicuti etiam homo ex homine: nec ita uana erit dei ac patris natura, ut diſſimilem ſui fructũ producat. Verum quoniam non naturam dei patris in filio, ſed aliud quiddam ut imaginem regis uel ſtatuam cõtemni arbitrantur, & hac re deũ lædi contendũt: interrogandi ſunt, quomodo patris imaginem eſſe, ac dici filium putant. Imò uero nos ipſi genera imaginis prius diſtinguamus, ut huius quæſtionis ueritas clarior reddi poſſit. Primũ igitur imago naturalem identitatẽ omni ſubſtãtiæ proprietate

Aduerſariorũ cauillatio.

D

Gene. 9.

Epheſ. 3.

ſeruata

A ſeruata ſignificat: hoc modo Abel imago Adæ dicitur. Deinde imago dicitur, quæ ſo
la imago ſimilitudinem continet: ueluti quæ in tabulis diligenter pinguntur aut alio
quodam modo deſignantur. Præterea diſciplinam uiuendi, & mores probos aut im-
probos ſolet hoc nomen plerunq; oſtendere: ut ſi probum uirum Pauli, improbũ Si-
monis imaginem diceres. Similitudo enim uitæ non inepte nomen imaginis accipit.
Ad hæc dignitas, honor, & gloria, omnisq; præſtãtia poſterior, quũ præcedentẽ imi-
tetur: hoc nomine nonnunq; appellatur: ut ſi quis in principatu ſucceſſor, imago eius
dicatur cui ſucceſſit, & cuius maieſtatẽ præ ſe ferat. Poſtremo, ut cuncta perſtringa-
mus, aut qualitate, aut quantitate, aut habitu atq; proportione dicitur. Quum igitur
hæc ita ſe habeant, reſpondeant quæſo, utrum naturalis ſimilitudo atque identitas,
imaginis nomine in diuinis intelligiẽ? ut patris imago unigenitus ideo ſit, quia ex eo
eſt, ſicut & Abel ex Adam, totam in ſeipſo naturã patris conſeruans? An hoc ideo ab-
ſurdum putant, ne ſcilicet deũ ex deo ſecundum naturam fateri compellant? ſed ueri
tati repugnantes, ſola figuræ ſimilitudine dici contendunt? Non arbitror ita ſtolidos
eſſe, ut hoc dicere audeant. Nulla eñ quantitate, nulla figura, nullo deus loco circun-
ſcribiẽ, nec has proprietates corporũ patitur. Quare nec ille modus capiendæ imagi-
nis, quẽ ſecundo poſuimus, de ipſo dici poteſt. Num igitur quia mores, & uirtutẽ pa-
tris ſequatur, ſic appellari putant? ſed quomodo natura deus dicitur, ſi cum ſola uolun
tatis ad bonũ inclinatione deo ſimilis ſit, aliud quiddam q̃ deus eſt? Non eñ negabũt
uerbũ dei ſubſiſtere. Sed quid maius quàm creatura poſſidebit, ſi ita eſt? Nam & an-
gelos credimus, quũ aliud natura quàm deus ſint, uoluntatis tamẽ inclinatione, quan
tum natura eorum patitur, dei bonitatẽ imitari: imò uero nos quoq; id facere iube-
mur. Sitis (inquit) miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt. Paulus quoque *Lucæ 6.*
imitator Chriſti fuit. Sed his omnibus, ut arbitror, quaſi ad maius atq; dignius, ad il- *1. Corin. 4.*
lud tandẽ perueniẽt, clamabuntq; imaginẽ dei eſſe unigenitũ dignitate, gloria, eſſi-
B ciendi uirtute, miraculorũ operatione, regnandi omniũ poteſtate. Et quia (dicent)
quũ iudex ſit conſtitutus, ab hominibus & angelis, & ab omni creatura ſimpliciter
adoratur: quibus omnibus nobis patrẽ oſtendit, ac ideo his omnibus nõ per ſubſtan-
tiam, neq; naturã character eius appellatur. Ergo ut modo dicebamus, nihil eorum
quæ dixiſtis ſecundũ naturam habet filius, nec deus uerus, nec filius, nec rex, nec do-
minus, nec creator, nec iudex, nec bonus natura eſt: ſed nudus ſecundũ ſubſtantiã his
omnibus, non iure adoratur. Et quemadmodũ in tabulis ſola uarietate picturæ ſimi-
litudo effulget, nihil rei ueræ poſſidens: ſic dignitates paternæ nudis nominibus in fi
lio eſſe uidebuntur, quaſi coloribus quibuſdã figura rerũ ex parte naturã depingẽtes
diuinã. Quomodo igitur non adeò manifeſti ſcripturæ hoſtes eritis, ut iure de uobis
dici poſſit: Duræ ceruicis, incircũciſi aures atq; corda, ſemper ueluti patres ueſtri ſpi *Act. 7.*
rituiſancto repugnatis? Vbi enim non uerus deus, filius dicitur? aut ubi non ex ſub-
ſtantia paterna emanare ſcribitur? Quis autẽ ſanctorũ unq̃ dixit, non eſſe natura crea
torem regẽ omnipotentẽ, ac deniq; adorabilẽ? Nónne Pſalmiſta clamat ad eum: Se- *Pſal. 44.*
des tua deus in ſeculũ ſeculi? Nónne Thomas probus Chriſti diſcipulus, & deum, & *Ioan. 20.*
dominũ ſuum appellauit? Nónne omnipotẽs & creator à ſcriptura uocatur? Nec ad-
uentitiàs & quaſi acquiſitas, ſed naturales habet has dignitates. Propterea & à nobis
& ab angelis adoratur, quũ certe nihil adorare ſcriptura præter ſolum dominũ deum *Deutero.*
iubeat. Si ergo deforis ſibi aduenîſſe has dignitates credunt, & tamen adorandũ eſſe
putant: non creatorẽ, ſed creaturã adorant, recentem quendã deum ex imperitia fin-
gentes. Si uero non conſubſtantialẽ patri filium dicunt, & tamen uerũ deum & uerũ
filium, uerum quoq; dominũ, regem, & creatorem fatentur, & hæc illi ſubſtantialiter
ineſſe arbitrantur: attendant quæſo quò impietatis ceciderũt. Nihil enim firmũ, ac
ſtabile, nihil perpetuũ ſoli deo attribuetur, ſi creatura quoq; ea ſubſtantialiter, & per
naturã ſuſcipere poterit, quæ in deo ſubſtantialiter ſunt. Et quis nõ perhoreſcet tantã

C ueritatis dogmatũ perturbationem audiens? Omnia enim ſurſum atq; deorſum euertuntur, deitatis natura ad creaturam deducitur, & creaturarum ſubſtantia per inſaniam ad ſupremæ naturæ locũ ſcandere creditur. Hos ergo fluctus, hanc tempeſtatem impietatis relinquẽtes, ad tutum pietatis portum enatare ſtudeamus. Imaginem itaq; dei patris filium, non acquiſita atq; aduentitia dignitate, ſed ſubſtantiæ identitate pie fateamur. Omnia enim naturaliter eſt quæ pater eſt: deus uero ex deo uero, omnipotens, dominus, creator, bonus, adorabilis, & omnia ſecundum naturam. Ita enim ſolummodo uerum erit, non honorari patrem ab eo, à quo filius non honoratur.

CAPVT CXLII.

» AMen amen dico uobis: quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam: & in iudicium non uenit, ſed tranſit à morte in uitam.] Quum iam per ſuperiora nõ ſolum in filiũ, uerumetiam in patrem peccare omnes affirmauerit, qui doctrinæ ſuæ atq; operibus iniquitatis maculam ineſſe opinabãtur, ac eo terrore temeritatẽ Iudæorum, quantum pertinet ad officium doctoris, oppreſſerit, futurorũ modò ſpe ad obediendum ei hortatur. Mirabili autem orationis artificio utitur. Nam quoniam nõ recte ſentire de ſe Iudæos ſciebat, fidem rurſus ad perſonam retulit patris. Honorificatur enim etiam ipſe propter identitatem ſubſtantiæ, quum ipſe pater uere honorificatur. Credentes autem, non uitæ tantummodo participes affirmat futuros, ſed iudicij quoq; periculum aſſerit euaſuros: ita iuſtificatum iri eos comprobat, & formidinem ſpei commiſcet. Sic enim ſignificantior ac expreſſior oratio texitur.

CAPVT CXLIII.

» AMen amen dico uobis: quia uenit hora, & nunc eſt, quando mortui audient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent.] A morte ad uitam tranſituros in ſuperioribus fideles dixit, modò ſeipſum huius rei eſſe autorẽ
D affirmat: occulte ſignificãs mirabilem quandam fuiſſe rem, quod omnibus membris antiquo diſſolutis morbo æger, uerbo eius ſanatus ſit: ſed maiora ſe uerbo ſolummodo facturum, non ægrotationes corporum, ſed ipſam mortem depellendo, & ab interitu in uitam humanam genus reducendo: hoc ipſum illis
Ioan.5. uerbis ſignificabat: Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe faciat, & maiora his ei demonſtrabit opera, ut uos miremini. Maior enim admiratio illa in ſuſcitatione mortuorum fieri uidetur. Occulte autem non paruum eis terrorem incutit, ſuſcitaturum ſe mortuos oſtendens, & in iudicium deducturum: ut audientes ſe reddituros illi omnium harum rerum rationem, tardiores hac formidine ad perſequendum facti, quietiore animo doctrinã eius audiant. Credimus igitur omnes fideles tempus aliquando fore, in quo ſuſcitantis uocem omnes mortui audient. Sed nunc etiam tale
Ioan.11. adeſt tempus, aut quia (ut cõmuniter dicitur) ſaluatoris uocem Lazarus audiuit, aut quia fideles mortui erant, antequàm ſaluatoris doctrinam reciperent. Hæc ueriſimiliora nobis magis uidẽtur, quàm exquiſita: quare eiſdem iterũ propoſitis uerbis conuenientiorem ſenſum ſcrutemur. Venit (inquit) hora, & nunc eſt, quando mortui au» dient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent. Quum igitur uocem filij dei audituros mortuos dicat, tempus illud ſignificat, quo ad reddendam huius uitæ rationem, uoce, uoluntate, & poteſtate ſua omnes reſurgent: ſic (ueluti iam diximus) hac formidine, ut ad rectam uiam conuertantur, impellit. Quum autem ſubijcitur: Et qui audierint uiuent: tempus in eum credendi iam adeſſe oſtendit, & huius obedientiæ mercedem, æternam uitam fore promittit. Ita illud quaſi clamans teſtatur: Venietis omnino in iudicium, reſurrectionis tempore: ubi ſi condemnari amarum ducitis, ſi æternas mihi dare pœnas formidatis, nolite idoneũ iſtud credendi tempus omittere, ſed præſentem iam doctrinam meam complectimini, ſi ad æternam uultis uitam peruenire.

CAPVT

A CAPVT CXLIIII.

» Icut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere
» in ſemetipſo: & poteſtatē dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis eſt.]
Vide rurſus, uide inquam horū diſpenſationem uerborum, & huius orationis habitū miratus, imperitorū cogitationes effugies, & extremā perditionē uitabis. Homo enim unigenitus dei filius factus, & in terris Baruch. 3.
uiſus, ut ſcribitur, ac multis uariſq; modis ad ſalutem Iudæos inducens, duas res magnas, ac deo dignas ſibi accommodauit. Nam & ſuſcitaturum ſe mortuos, & pro tribunali ſuo ad iudicium deducturum non obſcure dicebat. Turbabantur ergo hæc illi audientes, ac uariis ad perſequutionem cogitationibus mouebantur: quia & ſuū eſſe patrem deum dicebat, & æqualem ſe illi faciebat. Quare poteſtati, ſplendoriq; deitatis, humanitatis orationem coniungens, quum ſummiſſius de ſeipſo loquatur, iram eorum mitigat. Sicut enim pater (inquit) habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo. Nolite (inquit mirari, ſi quū me hominem eſſe uideatis, ſuſcitaturū tamen mortuos me pollicear, & in iudiciū deducturum miniter. Dedit eñ mihi uiuificandi uirtutem pater, dedit iudicandi poteſtatem: ſed ut lubricam Iudæorum mentem his retinere ſtuduit, ſic aliorū quoq; curam nō paruam habuit. Quapropter cauſam quare hæc ſibi data à patre dixerit, illico ſubiecit, dicens: Quia filius hominis eſt. Vt intelligamus omnia ſibi data fuiſſe, ut homini: qui quū creatura ſit, nihil habet à ſeipſo. Vnigenitus uero filius, non uitæ particeps, ſed uita naturaliter ut pater eſt: quod latius illud exponentes, quod factū in ipſo uita erat, oſtendimus.

CAPVT CXLV.

» Olite mirari hoc, quia uenit hora in qua omnes qui in monumētis ſunt,
» audient uocem filij dei: & procedēt qui bona fecerunt, in reſurrectionē
» uitæ, qui uero mala egerunt, in reſurrectionē iudicij.] His uerbis, re-
B ſurrectionis omnium tempus ſignificatur. Quando (ut diuinus Paulus 1. Theſ. 4.
ſcribit,) ipſe dominus in iuſſione, in uoce archangeli, in tuba dei, ad iudicandū in iuſtitia orbem de cœlo deſcendet, redditurus unicuiq; ſecundū merita eius. Repetitur aūt hoc paulò quoq; antea dictū, ut tarda Hebræorum mens, maiora factu rum poſſit intelligere, q; unius ægroti curatio ſit. Propterea nolite, inquit, mirari hoc, quod unus lōgo morbo diſſolutus, uerbo corroboratus, grabatū etiam tulit & abijt: quū mortem omnino deſtructurus ſim, & orbem terrarū iudicaturus. Non debemus tamen putare, ſplendorem illius miraculi à Chriſto ipſo diminui. Non eñ prohibet, ne hoc mirentur, ſed parutum hoc eſſe oſtendit cæteris comparatū. Credere itaq; illos hortabatur, nō à morbo ſolū, ſed etiam à morte poſſe ipſum liberare: ideo maiora hæc narrat. Quia uenit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audiēt uocem filij dei. Nam qui à nihilo cuncta produxit, quomodo nō poterit quæ ſemel producta ſunt, ab interitu ad uitam rurſus reuocare? Eiuſdem certe utrunq; ac immenſæ poteſtatis eſt. Proceſſuros autem utiliſſime de monumentis ſubiecit, peccatores quidem in ſupplicia ſempiterna, iuſtos uero contrà in uitam æternā. Sic harum rerum omniū iudicem moderatoremq; ſe futurum demonſtrat: & partim à uitio terrore deterret, partim ad uirtutem magnitudine præmiorum inuitat.

Quod deus ex deo ſecundum naturam filius eſt, & imago genitoris exquiſitiſſima: propterea æqualiter patri honorificatur & glorificatur. CAPVT CXLVI.

» On poſſum ego à meipſo facere quicquam: ſed ſicut audio, iudico, ac iu-
» dicium meū iuſtum eſt: quia nō quæro uoluntatem meam, ſed uolūtatem
» eius qui miſit me.] Attende rurſus diligenter, ut uerborum poteſtatem inſpicias. Nam quum profundum incarnationis myſteriū Iudæi penitus ignorarent, & in templo de uirgine aſſumpto uerbum dei habitare neſci-

Rom.10. C rent, temerario & non ſecundum cognitionem zelo (ut Paulus ait) ita mouebantur,
Ioan.10. ut lapidibus obruere ipſum meditarentur: quia deum ſe faciebat, & quia patrem eſſe ſuum deum affirmabat, æqualem ſe faciens deo. Sic igitur perperam & ſentientibus, & prædicantibus de ipſo, magna diſpenſatione ſaluator utitur, quũ nec conuenientem deo ſermonem omnino prætermittat nec penitus à conuenientibus humanæ naturæ uerbis recedat: ſed digna deo de ſe loquutus, illico iram auditorum mitigans, humanum quippiam adijcit. Et rurſus ad ea quæ humano more dicta ſunt, nonnihil aſferre ſolet, quo ſe natura deum eſſe oſtendit: hunc dicendi modum etiam hic ſeruat.
Ioan.5. Dictũ enim iam eſt: Quia ſicut pater mortuos ſuſcitat & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat: & quod omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius, & ſubituri iudicium, retributionem operationum accipient. Quæ utraq; poteſtate ſolummodo dei quæ immenſa eſt effici poſſunt. Turbabantur ergo, qui hominem nudum eſſe credebant: præſertim quum non ignorarent, in ſacris literis enutriti, deo ſolummodo
Pſal 81. iudicium orbis attribui. Canebatur enim apud eos illud Pſalmiſtæ: Exurge deus, iu-
Pſal. 74. dica terram. & rurſus: Quia deus iudex eſt. Moleſte igitur ferentes, ab ira reuocat, humiliora de ſe dicens. Non enim poſſum (inquit) à meipſo facere: ſicut audio, iudico. Quantum igitur ad primam uerborum faciem, Iudæorum tarditatẽ irridere uidetur, quaſi enim ironice imbecillitatẽ hac ſibi ratione attribuit. Sed non ita res habet. Quũ eñ æqualis patri filius ſit, eandem operationem ac poteſtatem naturaliter habet. Dicit autẽ nihil ſe poſſe à ſeipſo facere, iudiciumq; non aliter qñàm audit exercere: alio quodam modo idem uelle, & idem ſe poſſe quod & deus pater, oſtendens. Nam nec
Ioan.1. pater abſq; filio (qui uirtus eius eſt) aliquid unquam operabit (Omnia eñ per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil) nec filius abſq; patre quicquam effecit, propte
Ioan 14. rea nihil à ſeipſo facere ſe dicit: ſed pater, ait, qui in me manet, ipſe facit opera. Nec
D adeò hebetes aut fatui erimus, ut uires quaſdam à patre donari filio putemus. Nõ eñ eſſet natura deus, ſi deitatis pulchritudo atque poteſtas forinſecus ſibi accederet: ſed ipſe quidem pater perfectiones deitatis poſſideret, quũ per characterem naturæ ſuæ, ut per uirtutem propriam cuncta operet. Nam qui ita credit, alium quendam ei quærere neceſſe eſt, qui tam imagini quàm primitiuo iſta largiat. Et ſic in infinitũ oratio prodiẽs, in profundũ impietatis pelagus ſubmerget. Verum, quoniam ex patris ſubſtantia filius eſt, ac omnes genitoris perfectiones naturaliter poſſidens, una cum ipſo identitate naturæ continet: propterea ipſe in patre eſt, & habet in ſe patrẽ, ac ideo ſuorum operum uirtutem irreprehenſibiliter atq; uere patri attribuit: nõ quia ipſe minus poſſit hoc faciens, ſed quia uni deitatis actioni uniuerſa ſunt accommodanda. Idcirco una deitas in patre, & filio, & ſancto ſpiritu eſt: nec uirtute, aut operatione, aut alia quadam re, patre minor filius eſt, ſed in omnibus æqualiter omnipotens: ut latius
Supra ch.45. tunc demonſtrauimus quando illud exponebamus: Non poteſt quicquam filius à ſe-
D ipſo facere, niſi uideat patrem facientem. Quæcunq; enim ille facit, hæc & filius ſimiliter facit. Verum, quoniã nulla ſegnities, ne dogmata eccleſiæ iterum atq; iterũ confirmentur, impedimento nobis eſſe debet, age rurſus diligenter eadem ruminemus. Nõ igitur naturam ſuã filius imbecillem oſtẽdit, quũ dicat, nihil à ſeipſo facere poſſe, ſed Iudæorũ ſuperbiam arguit, Moſaicã ab eis cõtemni legem oſtendẽs. Nam quũ, nõ poſſum ego qcquã à meipſo facere, dixerit: ſicut audio, iudico, ſtatim intulit. Quo aperte oſtẽdit nõ imbecillitate ſe nõ poſſe, ſed qa nõ aliter agere uult q̃ pater uelit. Nã ſi propter imbecillitatẽ non poſſet, nõ ſubiunxiſſet, ſicut audio iudico: ſed uires agendi à patre ſe accipere affirmaſſet. Nunc autem non poſſe quicquam ſe facere à ſeipſo, ideo dicit, quia ſicut audit, iudicat. Quare manifeſtum eſt, nõ propter imbecillitatem ita dictum eſſe, ſed quia nõ eſt poſſibile, ut aliud pater, aliud ipſe uelit: unius eñ deitatis una eademq; uoluntas eſt. Nec diſſentire unquam filium à patre pius quiſq; crediderit, ſed uoluntatẽ patris, filij quoq; atq; ſpiritus uolũtatem eſſe prædicabit. Neceſſa

rio igitur

A riõ igitur filius ad conſentientem (ut ita dixerim) patrem omnia referens, nihil ſe poſſe ait, quod præter uoluntatem patris ſit. Id enim ſignificatur quũ, à ſeipſo, dicitur. Et quemadmodum nemo imbecillitatis crimine ipſum accuſaret, ſi nõ poſſe peccare affirmaret, ſed miraretur magis tantam deitatis perfectionẽ (per hoc enim ſignificatur, immutabilem ipſum eſſe) ſic quando nihil à ſeipſo poſſe facere fatetur, mirari magis debemus, naturæ immutabilem fructum uidentes, cꝫ imbecillitatis ullam excogitare rationem. Hæc ſuperioribus ſimiliter dicta ſufficiant. Nũc alio quoꝫ modo exponere nõ grauabimur, ſi parum humiliore de unigenito utentes ratione, & hunc ſenſum ad diſpenſationẽ incarnationis transferentes, coniuncta cognataꝫ ſuperioribus hæc oſtendamus. Quoniã ergo omnes qui ſunt in monumentis uocem ſuam audituros, ac ad ſubeundũ iudicium proceſſuros dixit, facta ſemel iudicij mẽtione, nõ in illo ſe tempore ſolũ, in quo mortui reſurgent, uerumetiã in hac uita recte iudicare oſtẽdit. Quæ aũt iudicatio erat, & de quibus fiebat, audi modo, atꝫ attende. Natus eſt propter nos ex muliere. Non enim angelos apprehendit, ut Paulus ait, ſed ſemen Abrahæ. Vnde *Hebr. 2.*
in omnibus debebat fratribus ſimilis fieri: factus aũt homo, & in forma ſerui cognitus, etiam ſub lege, legũ & conditor, & deus, & dominus factus eſt. Quare nõnunꝫ, ut ille loquitur, qui ſub lege eſt, nonnunꝫ ut ille qui ſuper omnem legem eſt, poteſtꝫ utrunꝫ ſine aliqua reprehenſione facere. Nũc autem ut homo legem cuſtodiens, ut ille qui mandata patris tranſgredi nequeat, ut ille qui nihil à uolũtate ſua faciat quod legi diuinæ nõ congruat, ad Iudæos loquitur, idcirco ait: Non poſſum ego facere à me quicꝫ: ſicut audio, iudico. Nihil facere ſe poſſe oſtendens quod lex prohibeat, ſed id iudicium ſequi quod legi uideatur: ita frenum legis excuſſiſſe ipſos occultius denotat, quum dicat ſe non poſſe quicꝫ facere à ſeipſo. Vos enim (inquit) data uobis mandata tranſgredimini, uos à uobiſipſis omnia facere audetis: uos ita de rebus omnibus iudicatis, ut iudicijs ueſtris diuina legis mandata negligere ſtudeatis: uos doctrinã &
B præceptã hominum ſequimini, & legem ex uolũtate ueſtra feciſtis. Ita iuſte ſeipſum iudicare, illos autẽ iniuſte affirmat. Et quomodo iterũ dicamus: Curauit hominem in ſabbato, miſertus eſt eius, qui longis uexabatur temporibus, recte de ipſo iudicans. Non eñ debebat propter ſabbatũ miſericordiam ſuam retinere. Nam & pater etiam in ſabbato creaturas omnes gubernat, nec per alium id facit, cꝫ per ipſum filiũ. Quare *Marci 2.*
ipſe quoꝫ filius hominem curauit in ſabbato. Non eñ ignorabat dominũ eſſe filium hominis, etiam ſabbati: & non propter ſabbatum homines, ſed ſabbatum propter homines eſſe factũ. Quare ſaluatoris iudicium rectũ fuit: fons eñ bonitatis natura deitatis eſt: nec minus in ſabbato, cꝫ in alijs diebus bona inde permanãt. Iudæorũ autem iudiciũ, qui commoti hac re temere in cædẽ ruebant, diuinæ legi aduerſabaã. Scribitur enim: Innocentem & iuſtum non occides. Ex credulitate igitur ſua, non ex uolun *Exodi 23.*
tate legis mouebatur. Acriter igitur ad uituperantes ſuum iudicium, ad homines qui quod ſibi uidebaã, id legem faciebant, reſpõdet dicens: Nõ poſſum ego quicꝫ à meipſo facere: id eſt, legem Moſis non aſpernor, ſed ſequor, & ſicut audio, iudico. Quid eñ lex uult? Nõ accipies perſonam in iudiciũ, quoniã iudiciũ dei eſt. Quur ergo (in- *Deutero. 1.*
quit) mihi ſic iraſcimini, quia hominẽ in ſabbato curaui, quũ Moſen nõ reprehẽdatis, qui circũcidi pueros in ſabbato iuſſit? Nolite iudicare ſecundũ faciem, ſed iuſtũ iudiciũ iudicate. Quur enim ſi circuncidítur homo in ſabbato, ne lex Moſeos contemna- *Ioan. 7.*
tur, totum hominem in ſabbato curari pati nõ uultis? Quare ipſe quidẽ iuſte iudicaui. Nihil eñ poſſum à meipſo facere, ſed ſicut audio, iudico, & iudiciũ meum iuſtũ eſt: nõ enim uoluntatem meam, ut uos, facio, ſed uolũtatem patris qui miſit me: uos autẽ à uobiſipſis omnia facitis, ac ideo inique iudicatis. Quomodo autem miſſio in diuinis intelligitur, in ſuperioribus dictum eſt. Illud ſummopere obſeruandum iudico, quod uoluntatem dei patris, legem appellauit.

C CAPVT CXLVII.

SI ego perhibeo testimonium de meipso, testimonium meum nõ est uerum: alius est qui testimoniũ perhibet de me, & scio quia uerũ est testimonium eius, quod perhibet de me.] Quum omnia sapientissimus ille Solomon colligeret, quibus meliores quisq; suos mores facere posset, atq; omnibus ea ꝓponeret, inter alia: Iustus, inquit, suijpsius in sermone accusator est. & rursus: Laudet te proximus tuus, & non os tuum: alienus, & non labia tua. Molestum enim certe auditoribus est, propria, non aliena uoce, suarum rerũ maximarum uelle testimonium perhibere. Nati enim ita natura sumus, ut minus eis credamus, qui præcipuum sibi decus attribuunt. Quoniam igitur dominus noster Iesus Christus nihil posse à se facere, ac iustum se iudicem esse affirmabat, uoluntatẽ dei quasi regulam in omnibus sequens: quamuis hoc uerissime diceret, tamen quod ignorantes pharisæi naturã deum esse, poterant dicere, idipsum anteuertit. Scio (inquit) dicturos uos, tu de teipso testimonium perhibes, ac ideo testimonium tuum uerum non est. Nec moleste fero hæc uerba, quæ per ignorantiam funditis: neq; uolo propter testimonium meum uos mihi credere, alius est qui de me testimonium perhibet. Significat autem deum patrem, qui iam multis modis substantiæ identitatem unigenito filio suo testificatus est: Cuius testimonium scire dicit uerum esse atq; integrum. Ita rursus testimonium suum addidit, ne quis ex impietate, falsò quicquam ipsum de seipso dixisse arbitretur, & sic multarum hæresum prauis hominibus ansa præbeatur. Sicut igitur aliquid consuetudini hominum concessit, qua minus ea probantur, quæ de seipso à quopiam dicũtur: sic ut deus ad conuenientem ei dignitatem recurrit, & patris testimonium scire ipse testatur uerissimũ esse. Scio igitur (inquit) meipsum, scio quia nihil falsi pater de me dicit. Ea est natura mea, ut mentiri nõ possim. Primũ igitur consuetudini aliquid dedit, deinde magna cum dignitate scientiam sibi attribuit. Hinc etiam illud discimus, alium esse personaliter patrem, alium filiũ. Alius enim (inquit) est, qui de me testimonium perhibet.

Prouerb. 18.
Prouerb. 27.
Ioan. 8.
D

CAPVT CXLVIII.

VOs misistis ad Ioannem, & testimoniũ perhibuit ueritati.] Vt turpe est suas aliquẽ uirtutes laudibus efferre, etiamsi uera de seipso prædicet: sic ultro ac non uocatum ad testificandũ accedere, improbari solet. Qui em̃ sponte ad perhibendum testimonium ruunt, uideri plerunq; solent, non ueritatem rerum, sed uoluntatem animi sui persequi. Recte igitur saluator noster, ne id pharisæi obijcerent, præuenit. Vos misistis (inquit) ad Ioannem, non ultro ille ad uos accessit: interrogatum misistis, & ille libere atq; integre testimonium ueritati perhibuit. Interrogatus enim à nuncijs uestris, si ipse esset Christus: cõfessus est, quia ipse Christus non esset, sed missus ante Christum. Testificatus est igitur ueritati, ueritas autem ipse Christus est.

CAPVT CXLIX.

EGo autẽ non ab homine testimoniũ accipio: sed hoc dico, ut salui sitis.] Non quasi deiectam Ioannis uocem negligit, nec testimoniũ illius tanquam inutile repellit (turpe em̃ esset, si eum ipse repelleret, quem ad clamandum misit, Præparate uiam domini) sed quia Iudæorum inobedientiæ se opponit, ad maiora necessariò dignioraq; scandit. Ita ostendit nullius hominis testimonio sibi opus necessariò esse, quũ à splendore signorum ac gloria, natura deus demonstretur. Testimonium nanq; hominis, etiam sancti, reprehẽdere quispiam aliquo modo posset. Quod multi aduersus prophetas fecerunt, dicentes: Aliena nobis loquimini, & errorem nobis aliũ nunciatis. Azariam quoq; Osee filiũ, & Ioanan filiũ Cariæ legimus in Aegyptũ fugisse, aduersus Hieremiã multa tractantes, atq; dicentes: Mentiris, non misit te dominus ut diceres, nolite Aegyptũ ingredi.

Esa. 30.
Hiere. 43.

Demon-

A Demõſtratio autem quæ per miracula fit, quũ dei patris teſtimonio roboretur, quomodo refutari, aut quid aduerſus eam cogitari poterit? Nam etiam Nicodemus, qui & magiſter & princeps apud eos erat, miraculorum teſtimonium firmiſſimum putauit, dicens: Rabbi, ſcimus quia magiſter à deo ueniſti. Nemo em̃ poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi ex deo ſit. Teſtimoniũ igitur (inquit) interrogatus Ioannes de me perhibuit. Verũ, quia de oñibus uos ſuſpicari ſoletis, gratia ueſtri, Ioannis quoque teſtimoniũ tranſeo, habeo teſtimonium patris deſuper. Hæc autem dico (inquit) & undiq; ueritatem affirmo, ut ſaluari uos poſſitis. *Ioan. 5.*

SECVNDI LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM LIBER TERTIVS.

PROLOGVS.

NIx nuper in ſecundi uoluminis abſolutione in portum delati, aliud non minus nauigandum nobis pelagus conſpicimus. Verum, quoniã & res ipſa digna eſt, & probi laboris (ut dicitur) glorioſa ſunt præmia, libenter uela uentis cõmittemus, miſericordiæ dei rem totam tribuẽtes. Mentis ergo noſtræ latitudinem, ut uelorum ſinus explicãtes, gratiæ ſpiritus aura precibus ſuſcepta, profunditatem quæſtionũ non horreſcamus, Chriſtus em̃ eſt, qui uiam in mari oſtendit, & rectas ſemitas præparat in aquis. *Sapien. 5.* *Pſal. 76.*

Quare non modo lucerna, ſed etiam ardens, Baptiſta dicitur. CAPVT I.

ILle erat lucerna ardens & lucens, uos aũt uoluiſtis exultare ad horam in luce eius.] Lucerna beatiſſimus appellat̃ Baptiſta, quoniam prout menſura hominis capax eſt, ante manifeſtationẽ Chriſti nõ ſuo lumine, ſed alieno præfulſit. Nõ em̃ propriã, neq; rationalem lucerna lucẽ, ſed adiectã atq; forinſecus aduenientẽ poſſidet: quemadmodũ in omnibus ſanctis à Chriſto in ſpiritu ſancto illuminatio procedit, quod ut gratiſſimi homines prædicant, dicentes: Ex plenitudine ipſius omnes accepimus. Lux em̃ naturaliter unigenitus eſt, qui ex luce, id eſt ex ſubſtantia patris effulſit. Creatura uero rationalis, quicqd ſapere atq; intelligere uidetur, luce uera participans ſapit atq; intelligit, inde tota intelligendi uis deriuata. Hoc igitur modo lucerna fuit Baptiſta, & his uerbis ad ſcripturæ memoriã, tarditatem phariſæorũ reducit. Dicit enim pater de Baptiſta: Parau lucernam Chriſto meo. Hæc aũt neceſſariò adiecta ſunt ad ſuperiora. Nam quoniã ut omnẽ incredulitatis cauſam excuteret, & undiq; ad fidem impelleret, hominis ſe teſtimoniũ non accipere dixit, ne parui à ſe fieri Baptiſta putaretur, nihil modo ipſe de illo dicere uideẽ, ſed uoce patris lucernã appellari monet. Sic em̃ cõtradicẽtes, aut formidine dei patris placari, aut impudẽtius illum quoq; cõtemnere uideri poterant. Ille, inquit, erat lucerna, uos aũt uoluiſtis exultare ad horã in luce eius. Ita nõ ſolũ à pietate ac fide alienos, uerumetiam ſi qd boni ſaltem uerbis guſtauerint, citò ꝓpter inconſtantiã faſtidio affici ſolere phariſæos oſtẽdit: hoc enim ſignificat, ut arbitror, quod ad horã in luce Ioannis exultare uoluerint. Mirati nanq; ab initio illũ, ut uirtutis & pietatis exemplũ, quũ audiſſent dicẽtẽ: Parate uiã domini, rectas facite ſemitas dei noſtri, repẽte faſtidierũt. Sed trita huius textus expoſitio hæc eſt. Verũ quoniam ad altiora nos erigit ſaluator, nõ lucernã ſimpliciter, ſed ardentem & lucentẽ Baptiſtam appellãs: ad ſublimiora nobis acies mẽtis acuenda eſt. Ille, inquit, erat lucerna: ſufficiebat hoc, ſi prophetiæ ſolummodo de Baptiſta admonere uoluiſſet. Canebat enim Pſalmiſta de illo, dicẽs: Parau lucernã Chriſto meo. Verũ quoniam adiecit, ardẽs ac lucens: nõ in prophetiã ſolum auditores remiſit, ſed etiã in legalem quandã figuram, quæ Ioannis lucem in umbra denotauit; ita in Moſaica illos lege nutritos, uideri magis ſcripturæ peritos, q̃ eſſe *Eſa. 40.*

C oſtẽdit. Et hic quidẽ huius orationis ſenſus eſt: ſed oportet, loco ſcripturæ qui ad rem pertinet huc translato, ardentem atq; lucentẽ lucernam Baptiſtam fuiſſe latius oſtendere. Sacro igitur diuinitus tabernaculo conſtituto, ac domini ſeriis ſtatutis, dixit ad
Leuit.24. Moſen: Præcipe filijs Iſraël, ut afferant tibi oleum puriſſimũ ac lucidum, ad cõcinnandam lucernã iugiter extra uelum teſtimonij in tabernaculo fœderis, ponetq; eam Aaron & filij eius à ueſpere uſq; ad mane coram domino, cultu, ritu q; perpetuo in generationibus ueſtris. Oleum ab omni fece remotum atq; mundiſſimũ, ſpirituſſancti naturam ſignificare mihi uidetur. Quæ ineffabiliter quaſi oleum in animas ingreſſa noſtras, nutrit, conſeruat, auget (quaſi oleum in lucerna poſitum) illuminationem nobis conceſſam. Sic igitur beati quoq; Baptiſtæ lucem exarſiſſe credimus. Nõ enim aliunde uim illuminandi habuit, q; ab intellectuali hoc oleo, quo diuinæ huius illuminationis ignis in nobis accenditur. Quem alibi ænigmatice ſaluator ſignificabat, dicens:
Lucæ 12. Ignem ueni mittere in terram: quid uolo, ſi accenſus eſt? Lucerna igitur ardens ac lucens ſemper in tabernaculo teſtimonij beatus Baptiſta fuit. Quod enim in tabernaculo teſtimonij luceret, non eſſici ab eccleſia illuminationem eius, ſed ſuſcipi, ac gratam eſſe ſignificat: quod uero extra uelum ardebat lucerna, nõ aliud denotabat (ut puto) q;
Matth.3. ſimpliciorem atq; introductoriam eius fore illuminationem: Pœnitẽtiam agite, dicentis, quoniam cœlorum regnum appropinquauit: nihil enim interius atq; occultũ myſterium ſaluatoris demonſtrauit. Non enim in participationem ſancti ſpiritus baptizauit, nec intra uelum lumen illius aliquem introduxit. Et ponet eam Aaron, inquit, & filij eius à ueſpere uſq; ad mane coram domino. Aaron & filij eius, eccleſiarum paſtores & doctores ſignificant, qui lucernam intellectualem, id eſt Ioannem ſemper ardentem conſeruare iubentur. Hoc enim eſt: & ponet eam à ueſpere uſque ad mane. Totũ enim tempus quo lucernæ lumine indigemus, nocturna ſpatia ſunt, quibus ſeculum præſens ſignificatur: futurum nanq; ſeculum, lucem eſſe intelligimus. Seruat
D igitur ardens in hoc ſeculo lucerna, quæ gratam credentibus lucem præbeat. Prædicatur enim à paſtoribus eccleſiæ, uerum de Chriſto teſtimonium perhibuiſſe. Quod aũt ſaluatoris præcurſor per lucernam illam figurabatur, quodq; ſic intelligenda ſunt quæ diximus: inde maxime probatur, quod ſtatim ſacerdotum delectũ ſubiecit. Sed rurſum totum huius loci ſublimiorem ſenſum ruminantes, ad conſcribentem (ut arbitror) ſpiritalẽ ſenſum peruenie mus. In fine tabernaculi lucernæ locatio ponit, poſtq; ſacerdotũ acceſſus & uſus deſcribit: quoniã in fine legis & ꝓphetarũ, uox clamãtis in tuba ſonuit in deſerto: Parate uiã domini, dicẽs: rectas facite ſemitas dei noſtri: poſtq; apoſtolorum ordinatio & prædicatio ſplenduit. Sed uerba ſaluatoris iterum repetamus: Ille erat lucerna ardens & lucens, uos autem uoluiſtis exultare ad horam in luce eius. Pertinaciam & imperitiam phariſæorum rurſus arguit, qui quæ ſcire profitebantur, minime intelligebant: ſed longe à uero ſenſu ſcripturæ aberrantes, inani ſe oſtentabant doctrina. Quũ enim lucernam ardentẽ atq; lucẽtem Ioannẽ appellauerit, nondum illos intellexiſſe oſtendit umbras & ænigmata legis. Quum autẽ adiecerit, Vos uero uoluiſtis exultare ad horam in luce eius: uoluntatem ab eis diuinam negligi ſubaperit. Quum enim legis conditor iuſſerit ſemper ardere, lucereq; oportere lucernã: Vos (inquit) uoluiſtis, ne ſemper, ſed ad horam atq; breuiſſimum temporis ſpatiũ luceret. Mirati enim Ioannem in principio, lucem eius hoc modo accendiſtis. Sed poſtea nec ipſi ab eo baptizati, & baptizari cæteros prohibẽtes, ad hoc uſq; inſaniæ delapſi eſtis, ut dei nuncium increparetis. Miſiſtis enim ad eum qui dicerent: Quid igitur baptizas? id eſt, quur in pœnitentiam & cognitionem Chriſti, lumine tuo populum ducis? Ira ignorantiæ atq; iniquitatis crimine breuiter à ſaluatore accuſari uidenLucæ 7. tur. Quorum ignorantiam Lucas etiam oſtendit, dicens: Et totus populus audiens uerba, uidelicet ſaluatoris, iuſtificauerunt deum à Ioanne baptizati: Phariſæi uero & legis doctores, dei uoluntatem in ſeipſis ſpreuerunt, non baptizati ab eo.

Ad conſcribentem, ſcilicet legislatorẽ, qui uelaminibus quibuſdam ſenſum ſpiritalem circumſcribit.

CAPVT

A

CAPVT II.

» EGo autem habeo teſtimonium maius Ioanne: opera enim quæ dedit pa
» ter ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio teſtimoniũ perhibent de me, qa
» pater me miſit.] Quanꝯ lucerna fuit Baptiſta, quanquam figuris de-
notatus legis, quanꝯ prophetarum uoce uenturus prædicabatur ad pa-
rãdam uiam domini, & ſemitas dei noſtri: tamen quoniam (inquit) nõ di Pſa.40.
gnus fide uobis uidetur, nec tanti uiri propter arrogantiam ueſtram teſtimonium à
uobis ſuſcipitur: maiorem coactus teſtem uobis offero, cuius ſplendor mentis ueſtræ
oculos ita perſtringet, ut nihil omnino dicere poſſitis. Nõ enim uerbis, neꝯ autorita
te hominũ rem meam approbo, ſed miraculorum ſplendore ac gloria ex deo me natũ
& natura deũ oſtẽdo: nec cuiquam ullam iniuriã infero, ſi leges, quas ipſe tuli, ſic mo
deror, ut à literali ruditate, quæ dicta ſunt ænigmatice, ad ſpiritualem intelligentiam
transferam. Aperte igitur his uerbis docet, neminí poſſe congruentem deo uirtutem
atꝯ operationem ineſſe, niſi natura deus ſit. Certum enim atꝯ neceſſariũ teſtimoniũ
opera ſunt. Si enim dei patris opera efficit, & quæ nullus præter deũ facere poteſt, ea
ſuo iuſſu peragit: quomodo non erit palàm quod eandem naturam cũ deo patre poſ-
ſideat, & deitatis perfectionibus reſplendeat? Accepiſſe autẽ à patre opera hæc affir-
mat, aut humilius propter diſpenſationem carnis de ſe loquens, aut conſenſum patris
in faciundis miraculis, dationis nomine appellans: hoc enim modo etiam miſſus eſſe
dicitur, quia humiliauit ſeipſum propter nos. Humiliaſſe uero ſeipſum, non aliter cꝯ
propter aſſumptionem hominis intelligitur, qua factum eſt ut plerunꝯ ut homo lo-
quatur. Vnde Pſalmiſta quoꝯ humilius de ipſo, ut de homine ſic cecinit: Ego autem Pſal.2.
conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion mõtem ſanctum eius, prædicans præceptũ eius.
Nam qui cum deo patre ſemper regnat, regem ſe conſtitutum fatetur. Homo eñ fa-
ctus, cui regnare naturaliter non eſt, regnum accipere dicitur, quod naturaliter ut de-
us ſemper habet.

B

CAPVT III.

» NEque uocem eius unquã audiſtis, neꝯ ſpeciem eius uidiſtis, & uerbũ
» eius non habetis in uobis manens: quia quem ille miſit, huic uos nõ cre
» ditis.] Hæc uerba rurſus non ſimplicem continent ſenſum, ſed uariꝯ
ſublimesꝯ intellectus in eis cælantur. Obiiciet eñ fortaſſis quiſpiam:
quamobrẽ, quũ patris ſe teſtimoniũ habere dixerit, ad hæc quæ nihil ad
ſuperiora pertinere uidentur, illico delapſus eſt? Quid enim ad teſtimoniũ patris atti-
net, ſi dei patris uocem nunquã phariſæi audierũt, nec unquam ſpeciem eius uiderũt?
Hæc iure quis obiicere poteſt. Nos autem gratia ſpiritus opitulante, dicemus conſue
tudinem fuiſſe Chriſto, maxime quãdo ad imperitos phariſæos loquebat, corda illo-
rũ aſpicere, cogitationisꝯ motus ut deus examinare, ac ad ea quæ illi mente uerſabãt,
orationem nõnunquã accõmodare. Ac ideo nõ ſerie à ſuperioribus quandoꝯ ſibi ſer
mo procedit, quum ad ea quæ illi ſecum uerterent acutiſſime oratio componat: qua-
re maxime natura ſe deũ eſſe oſtendebat. Nullus enim præter deum, cordium occulta 2. Paralip. 6.
ſcrutatur. Hæc res ab Euãgeliſtis aperte probatur. Scribitur eñ (phariſæis, doctori-
busꝯ legis audientibus atꝯ uidentibus) ægrotũ membris omnibus diſſolutũ, à duo- Mar.2.
bus uiris portatum fuiſſe. Quumꝯ propter multitudinẽ per oſtium intrare ad Ieſum
nõ poſſent, à tecto (remotis tegulis) eum demiſiſſe. Ieſum aũt ad illum dixiſſe: Dimit
tuntur tibi peccata tua. Et tunc phariſæos ac ſcribas turbatos hæc ſecũ uertiſſe: Quis
eſt iſte, qui blaſphemat? Ieſum aũt cogitationes eorũ ſcientem, reſpondiſſe: Quur co
gitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata tua:
uel, Surge, ac ambula? Vides quomodo nõ expectauit uerba eorũ, ſed cogitationi-
bus ut deus reſpõdit. Simile quid apud Lucã inuenies. Alio quodã (inquit) ſabbato in Luce 6.
ſynagoga docebat. Et erat ibi homo, cuius manus dextera erat arida. Obſeruabãt igi

C tur ipſum ſcribæ atq; phariſæi, ſi curabat in ſabbato, ut occaſionem de ipſo inuenirẽt. Ipſe uero quum ſciret cogitationes eorum, dixit homini qui manum aridam habebat: Surge, & ſta in medio. Et ſurrexit, & ſtetit. Et Ieſus tũc dixit ad illos: Interrogabo uos, ſi licet in ſabbato benefacere, aut malefacere: Perſpicis rurſum aperte ad cogitationes eorũ uerba Chriſti accommodari. Tale quid in hoc loco factũ fuiſſe intelligimus, quod facile uidebitur, ſi altius cũcta repetemus. Longior ad illos oratio Chriſti de homine curato in ſabbato facta eſt, ac multis uariisq; argumentis comprobauit licere miſereri hominis in ſabbato, oñibus quoq; benefacere licere: ſeq; miſſum à deo patre confirmabat, teſtimoniumq; patris habere; unde conſenſu patris omnia fieri approbabat. Aduerſus hæc phariſæi doctoréſque legis, ut & natura rei ueriſimile fit, & ab his quæ ſequunt probari poteſt, illud maxime ſecũ uoluebant: quis eſt hic ſermo? Quomodo autem conſentiet iſti deus pater, legem ſoluenti? Quando aũt teſtimoniũ perhibuit de ipſo, aut quando uocem eius de iſto audiuimus? Deũ quidem deſcẽdiſſe in montem Sinai, per Moſaicam ſcripturã cognouimus, & tũc ſpecies eius patribus
Exod. 20. noſtris uiſa fuit. Vox eius audita, totiq; ſynagogæ loquutus, diem ſabbati colere iuſſit. Recordare dicens ſabbati, & ſanctifica diem illum. Sex dies operaberis, & facies opera tua: ſeptima uero dies ſabbati erit ſancta domino deo tuo, nullũ opus in ipſa facies. Nec ab alio hæc audierunt, ſed uocem ipſius dei perceperunt. Præterea in nobis eſt uerbũ dei, hic autem quis eſt? Talia cogitantes acerbius arguit, dicẽs: Nec uocem eius audiſtis, nec ipſum quidẽ uidiſtis, & uerbum eius non habetis manens in uobis: quia quem ille miſit, huic uos nõ creditis. Quæ nanq; per id tẽporis figurate facta fuerunt, & quare in montem Sinai deſcendiſſe deũ ſcribitur ignorantes: nõ intellectua-
D lium rerũ imagines priſca illa fuiſſe credebant, ſed ipſam naturã dei corporalibus oculis perſpectam fuiſſe phariſæi putabãt, & uocem ipſius dei proprie auditã arbitrabantur. Quod aũt uerax ſaluator noſter eſt, nec uocẽ dei patris unquam (ita ut putabant)
Exodi 19. audierunt, nec oculis ſpeciem eius uiderunt, nec uerbum eius perceperũt: ut ad quærenda ſpiritalia incitẽtur, operæprecium duco ab ipſa ſcriptura demõſtrare. Quumq; eduxiſſet eos Moſes in occurſum dei de loco caſtrorũ, ſteterunt ad radices montis: totus autem mons Sinai fumabat, eo quod deſcendiſſet deus ſuper eũ in igne. Et aſcendebat fumus ex eo quaſi de fornace, & territus fuit totus populus ualde, & ſonitus tubæ paulatim creſcebat in maius, & prolixius tendebatur. Moſes loquebatur, & dominus reſpondebat ei uoce. Hæc quidem uerba ſcripturæ ſunt. Verũ, quoniam etiam nũc hæc ridiculoſa opinio Iudæos detinet, ipſam dei ſpeciem oculis uiſam, & ab ipſo deo prolatam uocẽ auribus auditã putantes, gratia ſaluatoris freti exponamus, & legis rudes figuras in ſpiritalem atq; ſublimem ſenſum traducamus. Sic enim uerum eſſe demonſtrabitur: nec uocem dei unquam audiſſe, nec ſpeciem eius Hebræos uidiſſe. Educitur igitur per Moſen populus obuiã deo, aperteq; ſatis (ut in ænigmate licet) ſignificatur hominẽ non poſſe abſq; cognitione, & introductione (ut ita dicam) pædagogica, peruenire ad deũ: ſed lege ad cognitionem introductũ, quod deſiderat
Luc. 16. cõſequi. Moſes nanq; pro lege accipi ſolet: habent (inquit) Moſen & prophetas. Aſſiſtentia uero ſub monte populi, quũ iam deus deſcẽdiſſet & eſſet in eo, paratũ mentis atq; animi uocatorũ ſtudiũ ad ſeruiẽdũ deo ſuo oſtendit. Difficiliora eñ tolerare ſolẽt q; natura ferre poſſit, quũ deus adſit. Tales ſunt omnes ſaluatoris diſcipuli, atq; ideo
Rom. 8. magno animi robore clamant: Quis poterit nos à charitate Chriſti ſeparare? tribulatio, anguſtia, perſequutio, fames, nuditas, periculũ, gladius? Omnia eñ fideles propter charitatem Chriſti perferunt, etiã ſi quaſi mons tribulatio erigatur: nec unquam mouent, nec à charitate deſiſtunt. Deſcendiſſe autem non in ualles, ſed in cacumina montis deus dicitur: ut tu intelligas, quamuis ab imbecillitatem mẽtis noſtræ deitatis natura conſcendat, & ſeipſam nobis intelligendam quodam modo præbeat, altiorẽ tamen eſſe quàm nos poſſumus intelligere. Sublimitas igitur dogmatũ, per montem

intelli-

A intelligitur,qui totus ater fumo efficiebat. Acutæ nanq; ſunt nimiũ rationes,quæ de deo à nobis habentur,& oculos mentis more fumi perturbant. Propterea etiam Paulus in ſpeculo & ænigmate uidere nos ait.& tenebras in occultationẽ eius poſitas eſſe Pſalmiſta cecinit,tenebrarum nomine incomprehenſibilitatẽ eius ſignificans, quam per fumum hic intelligimus. In figura uero ignis per id temporis congrue nimiũ deus deſcendit. Oportebat enim deum,qui per legem ad cognitionem & ſeruitutem ſuam Iudaicum populum inuitabat,ut illuminatorẽ uideri, ac punitorẽ: quæ ambo in igne ſunt. Tubæ autẽ ſonitus paulatim creſcebat in maius, ut intelligas prolatam quidem legem diuinitus eſſe uoce ab initio ſubmiſſa, & propter hominum imbecillitatẽ tenui, nec totum tubicinis flatum capiẽte,ideo tardus lingua Moſes fuit. Progredientibus autem ſeculis,literali umbra(in ſpiritualem cultũ hominibus à Chriſto reductis)multo uehemẽtior diuinæ tubæ ſonitus effectus, euangelicam prædicationem per totum orbem expandit. Nõ enim ut lex tenuitate uocis in Iudæa ſolummodo exauditus eſt, nec tantummodo à Dan uſq; ad Berſabee, ſed in omnem terram exiuit ſonus eorũ,ut ſcribitur. His additur,quia Moſes loquebatur,& deus ei uoce reſpõdebat. Attẽde diligẽtius:uoce nanq;(inquit) deus reſpondebat, ſed non addidit, propria,ſed ſimpliciter uoce dixit,quæ uerborũ ſono, humano more miraculoſe inaudientiũ auribus inſonabat. Quid enim efficere deus nõ poteſt? Sed hæc quidẽ figuræ ſunt,modò ueritatem perſpiciamus. Legimus igitur in ſacratiſſimis euãgelijs dixiſſe dominũ:Pater,clarifica filiũ tuum,& patrem reſpondiſſe: Clarificaui,& iterũ clarificabo. Nõ fuiſſe aũt dei patris uere uocẽ ſaluator oſtendit,dicens ad eos qui aderant: Nõ propter me uox iſta facta eſt,ſed propter uos. Vides quod factam eſſe uocẽ ait. Non eſt enim congruum,ut uoce hac ſonora, quæ ictu aëris fit,diuinã uti naturã putemus, etiãſi ad utilitatem noſtrã,& per diſpenſationem humano more loquutus eſſe dicat. Hæc dicta nobis ſunt,ut uerborũ ſaluatoris ueritas appareat: quia nec uocẽ patris unq; audierunt,
B nec ſpeciẽ eius homines uiderunt, nec uerbũ eius manẽs in ipſis phariſæi habebant: quia quẽ ille miſit,huic nõ credebant. Quod aũt per arrogantiã diuinũ habere uerbũ prædicabant,& propterea ſapientes ſe per imperitiã opinabant, ipſe Chriſti ſpiritus per Hieremiam teſtatur dicẽs: Quomodo dicitis,ſapientes nos ſumus,& uerbũ domini nobiſcũ eſt:uere mendacium operatus eſt ſtilus mendax ſcribarũ, cõfuſi ſunt ſapientes,perterriti & capti ſunt,& ſapientia nulla eſt in eis:uerbũ enim domini proiecerunt. Quomodo enim uiuum,ſubſiſtens q; dei uerbum repulſſe non uidebuntur, qui credere in ipſum noluerunt:qui patris charactẽrem (quantũ in eis ſitum erat)dedecore affecerũt,& ueriſſimam ſpeciem patris,per poteſtatem & uirtutẽ deo ſoli conuenientem aſpicere noluerunt:Non enim aliter,quàm per ea quæ operatur,ineffabilis natura deitatis comprehẽdi à nobis poteſt. Qua propter à magnitudine ac pulchritudine creaturarũ,ad creatoris cognitionem Paulus nos inducit:quod ſaluator quoq; ipſe facit, quũ dicat: Si patris mei opera non facio,nolite credere mihi:ſin uero facio, quamuis mihi non credatis,operibus tamen credite. Et Philippum reprehendiſſe uidetur:quia poſſe ſe ad cognitionem dei patris aliter peruenire putauit, q; à poteſtate operum. Vnde poterat æternam eius imaginem cognoſcere, quæ in ſeipſa genitorẽ oſtendit:propterea dicebat: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe qui uidet me,ille patrem etiam uidet.

1. Corin.13. *Pſal.17.* *Exod.4.* *Pſal.18.* *Ioan.12.* *Hiere.8.* *Rom 1.* *Ioan.10.* *Ioan.14.*

CAPVT IIII.

Crutamini ſcripturas,quia uos putatis in ipſis uitam æternã habere:& illæ ſunt,quæ teſtimonium perhibẽt de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.] Cõmunis & trita huius textus expoſitio:cũ imperio quodã excitari à ſaluatore ad inueſtigãdas ſcripturas phariſæos affirmat,ut teſtimonia inde poſſint de Chriſto colligere. Verũ quoniã illud

C copulauit,& non uultis uenire ad me: & cauſam inueſtigationis adiecit, quia uos in ipſis putatis uitam æternam habere: nullo pacto hæc oratio cum imperio, ſed cum iudicio proferenda eſt. Nam ſi cum imperio legitur, cum ſimiliter propter copulam totus ſermo ita proferendus eſſet, ſcrutamini dixiſſet, & uenite ad me. Nunc autem non ita, ſed non uultis, inquit, uenire ad me. huiuſmodi ergo ſenſus eſt. Nam quoniam uidebat à Moſi libris multa eos diligenter quidem, ſed imperite aduerſus eum colligere, idcirco inutilem eis oſtendit hanc diligentiam eſſe. Quæ nanq; inquit, utilitas eſt, ſi ſcripturas quidem ſcrutamini, putantes ad uitam æternam per ipſas peruenire? Quū autem eas teſtimonium mihi perhibentes inueniatis, in quibus ego uita ſum appellatus, nō uultis ad me uenire, ut uitā habeatis. Quare ſequitur inde maxima uos animarum ueſtrarum detrimenta colligere, unde ſalutem conſequi putatis. Ad cōtradicendum enim ſolum, ſcripturam legitis: quæ uero ad uitam æternā conducunt, ne in mentem quidem ueniunt ueſtram. Quod autem & in lege, & in prophetis de unigenito, qui naturaliter uita eſt, magna fit mentio, neminem qui ſacros libros attente perlegerit, ignorare puto.

CAPVT V.

» Laſiratē ab hominibus non accipio: ſed cognoui uos, quia dilectionē dei
» non habetis in uobis.] Senſit, imò uero uidit ut deus commotos uehementer phariſæos fuiſſe: non quia nō recte illos ſcrutari ſcripturas dixit, ſed quia ſubiecit, non uultis uenire ad me. Qua eīm ægritudine animi laborabant, eadem ſaluatorem, quoq; laborare credebant. Quoniam ergo non uultis uenire ad me, dixit, inanis cupiditate gloriæ commotū ad ſe uocare oīes, ex imperitia crediderunt. Ita dirumpebantur, quū uiderent ab hærede fructū uineæ repeti: ac ut in parabolis Euangelij dicit: Venite, ſecū dicebant, interficiamus ipſum, & poſſidebimus hæreditatem ſuam. Has ſuſpiciones eorum refutans, & inuidiam ac
Matth. 21. D liuorem, cuertens, claritatem & gloriam, ait, ab homine non accipio. Non enim uoco uos ad me, ut à uobis uel ab alijs gloriā acquiram, qui gloriæ à meipſo plenus ſum: ſed dixi nolle uos ad me uenire, ut clare cognoſcatis dilectionem dei uos non habere: qua priuati, quomodo poteritis ad unigenitum filium dei accedere?

CAPVT VI.

» Go ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in no
» mine ſuo, illum accipietis.] Ne phariſæi putarent iniuria ſibi à domino dictum eſſe, quod dilectionem dei non haberēt in ipſis: idcirco breuiter & uere hoc confirmatur. Ego enim, ait, in nomine patris mei ueni (cuncta enim ad gloriam dei patris facere uos hortor) uos autem me repellitis: accipietis autem (ſcio enim ut deus futura) eum, qui nō deo patri gloriam referet, ſed ad ſe transferre conabitur, & nomini ſuo cūcta tribuet. Hinc arbitror beatū quo-
2. Theſſ. 2. que Paulum illud de Iudæis & de iniquitatis filio dixiſſe: Quoniam dilectionem ueritatis ad ſalutem ſuam non receperunt: idcirco mittet eis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, ſed cōſenſerunt iniquitati. Hæc ratio à ſaluatore dicta, pphetice, tempore ſuo re ipſa ueritatē habebit.

CAPVT VII.

» Vomodo poteſtis uos credere, qui gloriā abinuicem accipitis, & gloriā
» quæ à ſolo deo eſt non quæritis?] Gloriæ hominū ac principatus cupidos eſſe arguit, occultiusq; monet improbe illos facere, quū affectus & ægritudines animi ſui, ei qui ſuper oīa eſt, attribuant. Et hac inanis gloriæ cupiditate, optimæ rei, fidei uidelicet in eū iacturā illos facere oſten-
Gala. 1. dit. Hoc & Paulus apertiſſime dicit. Si enim hominibus placerem, inquit, Chriſti ſeruus non eſſem. Quaſi enim natura, neceſſarioq; accidit omnibus qui gloriam homi-
num uenantur, ut gloriam dei amittant, & à ſolo deo decidant. Solum autem deū dixit, non

A xit, non quia se aut spiritum ab huiuscemodi solius dei honore separet, sed quia dij gentium ad hoc non ascendũt. Sanctæ nanq; consubstantialisq; trinitatis plenitudo, unam gloriam, unam naturam (ut sæpius dictum est) possidet.

CAPVT VIII.

» NOlite putare, quia ego accusaturus sum uos apud patrem: est qui accu-
» sat uos Moses, in quo uos speratis.] Ad gloriam magis, quàm ad pie-
tatem uiuere pharisæos dixit, propterea ne putarent accusatorẽ se illo-
rum futurum, est (ait) Moses in quo uos iactatis: quippe qui quũ cæcus
dixisset, an & uos uultis discipuli eius fieri? magna uoce clamarunt: Tu *Ioan. 9.*
illius discipulus sis, nos autem Mosis sumus discipuli. Accusabit ergo, ait, uos Mo-
ses etiam ille, in quo maxime speratis, contemptus spretusq; à uobis propter arrogan
tiam uestram. Nec quia dixit: Nolite putare quod ego accusabo uos apud patrẽ, nul-
lam delationem Iudæorum nominis à Christo futuram arbitrari oportet: ipsum enim
audimus dicentem: Quicunq; confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego *Matth. 10.*
ipsum coram patre meo: & quicunq; negabit me coram hominibus, negabo & ego
eum coram patre meo. Patet igitur accusatum iri omnes apud patrem per Christũ,
qui eum non susceperunt. Non erunt igitur Iudæi, qui pertinacia sua Christum ne-
garunt aut negant, ab hac accusatione liberi: sed commodissime ad utilitatem eorũ
& acutissime oratio texitur. Nam quoniam doctrinam eius parui pendebant, & Mo
ses se disciplinam seruare contendebant, clamantes: Nos scimus quia Mosi loquu- *Ioan. 6.*
tus est deus, hunc autem nescimus unde est. Necessariò nunc Mosen quoque ipsum
in quo iactabant, sperni ab eis affirmat, nec opus esse alio accusatore: sed etiam cæ-
teris omnibus silentibus, solam Mosis legem ad condemnationem non credentium
B in se Iudæorum sufficere asserit.

CAPTT IX.

» SI enim crederetis Mosi, crederetis utiq; mihi: de me enim ille scripsit.]
» Apertissime superioribus hæc addidit. Si enim, ait, meis uerbis nõ cre
ditis, feram & patiar hac iniuria à uobis affectus. Sed quur Mosen ue-
strum non suscipitis? quur quem summopere admiramini, ei non credi-
tis? Date uestri animi aures illi, & cognoscetis, quem nescientes uitupe
ratis. Considerate figuras, quæ ueritatem parturiunt. Ego in libris eius obumbratus
sum, sed si scriptis illius non creditis, ille quoq; uos meritò accusabit. Deberemus for
sitan euangelij sensum exponentes ad ulteriora progredi, alijs figurarum scripturæ
interpretatione commendata. Pleni enim sunt libri Mosaici figurarum huiusmo-
di: quæ ita latent, ut sine magno labore ac studio, addam etiam gratia saluatoris, in-
terpretari recte non possint. Verum ne laborem fugere uideamur, unum aliquid ad
utilitatem legentium, & ut ueritas illorum uerborum appareat, Si crederetis Mosi,
crederetis utiq; mihi: de me enim ille scripsit. Vnũ inquam, aliquid exponamus, do-
mino freti, qui dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Prophetam de gente *Psal. 67.*
tua, de fratribus tuis, sicut me suscitabit dominus deus tuus. Ipsum audies ut petisti à *Deut. 18.*
domino deo tuo in Choreb, quando concio congregata est, atq; dixisti: Non audiam
ultra uocem dei mei, & ignem hunc maximum nõ uidebo ne moriar. Et ait mihi do-
minus: Bene omnia sunt loquuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorũ *Exodi 20.*
» similem tui, & ponam uerba mea in ore eius, loquetur q; ad eos omnia quæ præce-
pero illi. Qui autem uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, non audiuerit, ego ul-
tor existam. Ecce rursus absq; magno uelamine incarnationis mysterium scribitur, à
similitudine Mosis subtilissime ac artificiosissime figuratum. Prophetã enim, inquit,
suscitabit tibi dominus deus tuus de fratribus tuis, sicut me. Quam rem latius expo-

C nens,ſtatim intulit: Vt petiſti à domino deo tuo in mõte Sinai, ac in die concionis,
Deut.18. dicens: Non audiam ultra uocẽ domini dei mei, nec hunc ignem uidebo ne moriar. Nam quoniã prudenter maiora illa uidere ac audire populus recuſabat,quæ magnitudine uiſionis intolerabilia illi fuerunt: meditatio Moſeos, cuius miniſterio diuina præcepta populo deferebantur,tunc interceſſit. Quæ res figurabat mediatorem dei atq; hominũ Chriſtum,qui natus ex muliere propter nos,dei patris uoluntatẽ notam ei ut filio,& ut ſapientiæ dei, uoce humana,ut uerè homo nobis patefecit. Nam quũ
Exodi 33. corporis oculis deitatis gloriam cernere nequeamus (nemo enim uidebit faciẽ meã, inquit,& uiuet)neceſſariò unigenitus dei filius imbecillitatẽ noſtram aſſumpſit, humana carne indutus,& ſic uoluntatem patris nobis annunciauit. Omnia,inquit,quæ
Ioan 15 Ioan.12. audiui à patre nunciaui uobis. Et rurſus:Ego à meipſo loquutus non ſum,ſed qui misit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam,& quid loquar. Meditatio igitur Moſis inter deum, & Iudæorum populum, mediationis Chriſti figura erat: ſed illa quidem miniſtri modo adhibita,ſeruilis fuit, libera uero hæc Chriſti & myſtica:mediator enim hominũ atq; dei factus,uerè utranq; naturam attingit. Nam qui deus natura eſt,ut unigenitus dei filius non ſeparatus à ſubſtãtia patris,ſed ex ipſa & in ipſa: is homo etiam factus eſt,ut longe à deo ſeparata natura hominũ,per ipſum deo con-
Deut.18. iungatur. Quod igitur dicit Moſes: Prophetam uobis ſuſcitabit dominus ſicut me: non aliter,quàm ut diximus, intelligendum eſt. Sic enim etiam ipſe deus affirmauit,
Act.3. dicens:Recte loquuti ſunt. Prophetam ſuſcitabo eis ſimilem tui, & ponã uerba mea in ore eius,loquetur q; ad eos omnia quæ præcepero illi. Omnia enim fert uerbo uiri-
Hebr.1. tutis ſuæ filius,ut Paulus ait. Et patris uocem nobis intonat, ut ab ipſo mediator con-
Pſal.2. ſtitutus,ſicut de perſona ipſius Chriſti Pſalmiſta cecinit: Ego autem conſtitutus ſum
D rex ab eo ſuper Sion montem ſanctũ eius,prædicans præceptum eius. Poterit autem quiſpiam propter illud, Similẽ tui,quoniam legis miniſter Moſes fuit, illud in mediũ
Matth.5. afferre: Audiſtis quoniã dictum eſt ab antiquis: Non mœchaberis: ego autẽ dico uobis:Non concupiſces:poterit etiam doctorẽ Chriſtum intelligere, quo in cœlum & ad uitam æternã aſcendimus,ut & Moſes priſcis ductor fuit ad promiſſionis terram;
Deut.18. unde ſæpius dicit: Et introducet te dominus deus tuus in terram,quam iurauit patribus tuis: & ſerua præcepta hæc,ut longo tempore uiuas. Verum quoniam ſcribitur: Qui autem uerba eius audire noluerit,ego ultor exiſtam, Audiant, oro, Iudæi & intelligãt,quomodo per imperitiam & arrogantiã ſuam,æternã in ſeipſos ultionẽ conuocarunt;quomodo torquenẽ æternis ſupplicijs,omni ſpe bonorũ priuati, quia non crediderũt Moſi; cui ſi credidiſſent,& Chriſto certe,de quo ille ſcripſit,credidiſſent.

CAPVT X.

SI autem illius literis non creditis,quomodo uerbis meis credetis?] Magnas hic ſermo tenebras effundere uidetur. Poterit eẽ hinc certe quiſpiam eò falſitatis deuenire,ut ſcripta Moſis maioris, q; ſaluatoris uerba putet dignitatis:habitus enim ipſe orationis atque figura, uerbis ſaluatoris multo digniora ſcripta Moſis,uidetur oſtendere:ſed ipſa natura rerum,longe falſum,ac omnis plenum inſaniæ hunc ſenſum eſſe perſuadet. Quomodo eẽ maiora, dignioraq; illa erunt,quæ nihil aliud, quàm figuræ atq; umbræ fuerunt? Quomodo inquam maiora erunt quàm ueritas, quæ ab illis figurabat? Non erat difficile propter copiam rerũ longam hac de re orationẽ cõſcribere. Verum,quoniam ita patet ut à ſeipſa luceat,ſuperuacaneus eſſet labor. Quare iter noſtrũ agamus, huiuſmodi ergo huius loci ſenſus eſt. Si legem,inquit,Moſis ſcriptam tenentes,ac quotidie ſtudioſe legẽtes,tamen parui facitis ac tranſgredimini, quaſi eorum obliti quæ quotidie legitis, quomodo uerbis meis recte affecti eritis? aut quomodo uerbis meis credetis,quæ uix ſemel & negligenter audiſtis,quum Moſi non credatis, quem magiſtrum profeſſi quotidie legitis? Aut igitur hoc pacto intelligemus, aut (utilis enim

eſt pia

A eſt pia in his uarietas)Moſaicam dicemus ſcripturam figuris & umbris (ut pædagogus ſolet)ad Chriſti myſteria conducere, & quæ ibi ſcribuntur, quaſi elementa eſſe quædã euangelicæ ſcripturæ aſſeremus. Diſciplinæ nanq; legalis Chriſtus eſt finis, ut ſcribitur: Impletio legis & prophetarũ Chriſtus. Qui ergo, ait, elementa doctrinæ meæ nõ ſuſcipitis, & legẽ quæ ad me ducit, ſpernitis: quomodo altiora hæc poteritis cognoſcere? aut quomodo maiora ferre ualetis, qui parua ferre indignum putatis? *Galat.3.* *Rom.10.*

CAPVT XI.

POſt hæc abiit Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.] Primũ illud dictu perutile puto, quod à Hieroſolymis non abſq; cogẽte cauſa, dominus ſemper abire uidetur: ubiq; autẽ tanquam in tabulis uaria nobis ſecundũ rerum conditionem myſteria depingit. Sed quænam ſit huius receſſus cauſa, & quid inde ſignificatur, tempore ſuo dicemus: nunc quod primum occurrit, primum quoq; declarãdum eſt. Poſt hæc, inquit, abiit Ieſus. Quærendũ diligenter eſt, quænam iſta ſunt, de quibus dixit, poſt hæc? mirabilis igit medicus dominus in Hieroſolymis uiſus eſt, qui triginta & octo annorum ægrotũ, nulla medicina, nullo remedio, ſed ſolo uerbo, ut deus, poteſtate, nutu atque imperio ſuo curauit. Surge nanq;, dixit, & tolle lectulum tuum, & uade in domũ tuam. Verũ quoniam ſabbatum erat, moleſte tulerunt Iudæi, qui ruditati nimium literali hærebant, qui magis peccati, quàm ægrotus ille morbi uinculis ſtringebãtur, qui ſemper ſabbatum, id eſt, bonorum priuationem habẽt, qui mentem & animũ diſſoluti ſunt, ad quos recte dici poteſt: Confortate manus diſſolutas, genua debilia roborate. Moleſte autem ferunt, quoniam debitus honor ſabbato, etiam à legis conditore nõ redditur. Condemnant Chriſtum ut tranſgreſſorem, ſcriptum illud contemnẽtes ipſius qui dicit regi: legem tranſgrederis. Ad hæc, multa dicta ſunt à ſaluatore, & ſermo longior habitus eſt, quo demonſtrabatur ſabbatiſmum, ociumq; illius diei priſcis figurate per legem datum fuiſſe, & quod dominus eſt etiam ſabbati filius hominis. Sed qui nihil boni poterant intelligere, qui ad omne malum parati erant, inſurgebant in doctorẽ; cædem eius meditabantur, qui ad ſapientiã eos reuocabat, mala ei pro bonis (ut ſcribitur) retribuentes. Poſt hæc omnia igitur geſta ſimul ac dicta, neceſſariò à Hieroſolymis abiit. Et quoniã feſtus dies Iudæorũ propè erat, ut paulò poſt legit, in quo lex Moſaica omnes undiq; ut tabernaculorũ ſolennitatẽ peragerẽt, ad Hieroſolymam Iudæos proficiſci iubebat: feſtum diem dominus declinãs, paludem Tiberiadis, mare propter magnitudinẽ à Iudæis uocatã, nauigauit. Per hunc feſtũ ſcenopegiæ diem, ſanctorũ ad Chriſtum congregationẽ ſpiritualiter intelligimus: quando ab uniuerſo terrarũ orbe, poſt reſurrectionẽ mortuorum ad cœleſtẽ Hieruſalem ueræ ſcenopegiæ ſolennitatem perpetuò acturi congregabuntur, gratias agentes domino de reſurrectione corporũ ſuorum, & interitu mortis. Hiſtorice autẽ infinitã penè multitudinem ad diem illum feſtum ſolitos fuiſſe in Hieruſalẽ aſcẽdere dicitur. Quo quidẽ in tempore, multum neceſſariò phariſæi poterãt. Nam quũ propugnare legi uidebantur, facile in tanta tamq; imperita multitudine aduerſus tranſgreſſores, aut quos illi tranſgreſſores putabant, clamantes, turbas incitabant: quæ ſolẽt fluctus more, aut etiam ignis, ingentẽ materiam nacti, quaſi uentis principũ uerbis, huc atq; illuc uehementius exagitari. Hæc non ignorans dominus, clàm inde cum diſcipulis abiit, & ultra mare Tiberiadis cum diſcipulis ſe traiecit. Quod autẽ cædem ſuam cupientes Iudæos declinat, ipſe nobis euangeliſta declarat, dicẽs: Poſt hæc ambulabat Ieſus in Galilæa. Non enim uolebat ambulare in Iudæa, quia Iudæi quærebant eum interficere. Sed hæc ita eſſe non inficior, diceret quiſpiam: quod autẽ diem feſtũ etiã declinaret, id diſcere cupio. Eos igitur, qui fratres eius putabantur, audias, qui Chriſto in Galilæa dicebant: Aſcende hinc in Iudæam, ut diſcipuli tui uideant ſigna quæ facis. Ad quos dominus: Aſcendite uos, ego non aſcẽdo in ſolennitatẽ hanc, quoniã *Matth.12.* *Pſal.37.* *Ioan.5.* *Hebr.12.* *Ioan.7.*

C tempus meũ nondum adeſt. Perſpicuũ ergo eſt, à Hieroſolymis illum abijſſe, ſcelere Iudæorum & perſequẽtium crudelitate coactũ, ac inuidiæ tela artificioſe ſola ſui depellens abſentia: non quia pati aliquid poterat nolens, ſed ut exemplũ nobis, nõ timiditatis, ſed charitatis proximorum ſeipſum poneret. Hinc enim diſcimus perſequentes inimicos, etiamſi nihil officere poſſunt, declinandos tamen eſſe, ut hoc modo ira & impetus eorum deferueſcat, & ſic multo magis illis quàm nobis cõferamus. Non enim noſtra tantum, uerumetiam aliorũ quærere debemus. Opus quippe charitatis eſt, non inſurgere in maleuolos, nec uiribus noſtris uti, ne impotentia illorum redarguta, maiore concitetur odio. Charitas eñ (ut Paulus ait) nõ quærit ea quæ ſua ſunt,

1. Corinth. 13. Verum ſi iterum atq; iterũ euangelica uerba conſideres, mirabilẽ diſpenſationem in ſaluatoris ab Hieroſolymorũ urbe receſſibus facile inuenies. Nam quum crudelitate Iudæorum ſæpius ad alienigenas abierit: quoniam apud hos & tutari ſeipſum uidebatur, & honorifice tractabatur: gentium eccleſiæ iurè datam palmam re ipſa oſtendebat, & impietatẽ Iudæorũ pietate alienigenarũ præ oculis ponebat, ac crudelitatẽ illorum horũ manſuetudine in medium trahebat. Ita undiq; meritò à repromiſſione patrum expulſi ſunt. Propterea recedens ab Hieroſolymis, nõ ad finitima caſtella diuertit, ſed trans mare Tiberiados abijt: ut re ipſa Iudæis intimaret tam longe ſe propter impietatem eorum ab eis migraturũ, ut inacceſſibilis ad eum uia futura ſit: non enim eſt poſſibile pedibus hominũ maria tranſiri. Quod & uerbis minatus eſt paulò

Ioan. 8. poſt, dicens: Quæretis me, & non inuenietis: & quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Facilis eñ & plana uia iuſtitiæ omnibus eſt, qui per fidem ad eum proficiſcunt: aſpera uero atq; ardua, imò autem omnino inacceſſibilis ijs, qui ſua incrudelitate do-

Oſee 2. minum irritant, iuxta propheticũ illud: Rectæ ſunt uiæ domini, & iuſti ambulabunt in ipſis, impij uero infirmabuntur in ipſis. Interiectũ igitur maris ſpatiũ, difficilẽ, imò

D uero impoſſibilẽ Iudæis uiam propter crudelitatẽ eorum atq; impietatẽ, futurã ſignificat. Sic impiæ animæ uiam uallo ac foſſa prohibiturũ ſe deus apud quendã prophe-

Oſee 14. tam minatur: Ideo (inquit) ego ſepio uiã eius uallo, & nõ inueniet ſemitã eius. Quod igitur ibi uallũ facit, idipſum hic mare peragit, ſanctũ à ſceleratis diſſeparans. Ita Hebræorũ populus, qui ab Aegyptia ſeruitute liberatus, repromiſſionis loca petebat, quem Aegyptiorũ rex in ſeruitutẽ iterum redacturus perſequebatur, qui per mediũ mare tutus tranſiuit, & hoſtem uidit eodẽ mari ſubmerſum, eum à quo ſaluatus fuit, maria modo tranſire coëgit. Surgat igitur Moſes, atq; iſta nõ æquo animo ferens, re-

Deut. 32. petat quæ prædixit: Generatio praua & adultera, hæc domino retribuitis? nõ erubeſcitis trans maria illũ pellere, qui per medios fluctus à ſeruitute uos reduxit? Meritò igitur ſubmergimini: qui eñ perſequuntur, non qui fugiunt, iure illud patiunt. Propte-

Pſal. 68. rea Dauid etiam canebat, dicens: Non me demergat tempeſtas aquæ. Naufragiũ eñ hoc Iudæorũ ſignificans, deprecabat, ne cum illis in profundo impietatis ſubmergeretur. Sed Aegyptij quidem corpore periclitati ſunt, Iudæi uero animarũ iacturã fecerũt: ita iure de utriſq; ultio facta eſt. Tiberiada uero paludem, aut quia magna eſt,

Gen. 1. mare (ut diximus, quod uulgo factitatum eſt) appellauit: aut ſcripturã ſequutus eſt, apud quam congregationes aquarum maria nuncupantur.

CAPVT XII.

» ET ſequebatur eum multitudo magna, quia uidebãt ſigna, quæ ſuper ijs
» qui infirmabantur, faciebat. Subijt ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat
» cum diſcipulis ſuis.] Quũ ab Hieroſolymis abierit dominus, ut apud

Hiere. 12. prophetas dictum eſt: Dereliqui hæreditatẽ meam: quum ab infrenato Iudæorum populo ad alienigenas peruenit, tunc magna ſequitur eum

Ioan. 12. turba. Ipſe uero in montẽ aſcendit, ut re oſtẽdat quod dixit: Si exaltatus fuero, omnia ad meipſum contraham. Exaltatus enim fuit de terra, quando in crucem pro nobis aſcendit. Exaltatus uero aliter eſt, quum in altum quaſi montem, in honorẽ & gloriã deitatis

A deitatis aſcenderit. Non enim ut Hebraicus populus, quaſi hominem nos nudũ contemnimus: ſed ut deum & ſaluatorem et dominum adoramus. Illi enim quaſi abiectũ quendam etiam Samaritanum appellare non erubeſcebant, & qui modeſtius de ipſo loquebantur, fabri filium uocitabant. Apud fideles autem, ut uerè deus (quod ſignis apparuit) glorificatur. Audis etiam eos, qui ſequuti fuiſſe modò ſcribunt, ſignis commotos, quæ ſuper ijs faciebat qui infirmabantur, magno ſtudio id feciſſe, à miraculis ad cognitionẽ eius progredientes, & à poteſtate qua ut deus utebatur, diuinos ei honores conferendos eſſe intelligẽtes. Hac certe uia ſaluator ad uitam omnes inducit: Ipſa enim opera, inquit, quæ facio, teſtimonium de me perhibent. & rurſus: Si non facio patris mei opera, nolite mihi credere: ſin uero facio, & ſi mihi non creditis, operibus meis credite. Nam quemadmodum à magnitudine, pulchritudineq; creaturarũ, creator deus cognoſcitur: ſic à ſignis deitatis poteſtas percipitur, & ſequentiũ fides iure laudatur. Ego autem arbitror acutiorem etiam ſenſum in his uerbis latére. Non enim propter ſigna ſimpliciter Chriſtũ mirabãtur: ſed additur, propter ſigna, quæ in infirmis ægrotisq; faciebat. Contrarius igitur animus iſtorum, Iudæorum (ut puto) animo demonſtratur. Illi propter curationem ægroti uehementius turbabantur: iſti non ſolũ talia ſigna mirantur, uerumetiam propter hæc quaſi deum ſequunt̃. Fugiamus igitur, oro, qui Chriſtum deum atq; dominum profitemur, turpem Iudæorum imperitiam: adhæreamus Chriſto per patientiam: imitemur patientiſſimos illos diſcipulos, qui nunquam ab illo recedebant, qui re ipſa, quod poſtea Paulus uerbis explicuit, conclamabant: Quis nos à charitate Chriſti ſeparabit? Sequamur etiam ipſum fugientem, ut & in montem aſcendamus, & ibi cum eo ſedeamus: id eſt, ad ſublimẽ gloriam ueniamus, & cum eo ſimul regnemus. Ipſe enim iam nobis pollicitus eſt, quod uos qui me ſequuti eſtis in tentationibus meis, quãdo in regeneratione in ſede
B maieſtatis ſuæ filius hominis ſedebit, etiam uos in duodecim thronis ſedebitis, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Hæc enim puto hinc ſignificari, quod ad montẽ cum ſaluatore diſcipuli conſcenderent, ac ibi cum eo ſederent.

Ioan 8. Matth. 13. Ioan. 10. Sapien. 13. Rom. 8. Luc. 22.

CAPVT XIII.

QVum ſubleuaſſet ergo Ieſus oculos, & uidiſſet quia multitudo magna uenit ad eum, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes ut manducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. Ipſe eñ ſciebat quid eſſet facturus.] Optimam diſciplinã, & ſacris cõſentaneam uiris, ſuis modò diſcipulis Chriſtus propoſuit. Nam etiam in montibus & deſerto paratos eſſe docuit oportere ad hoſpitalitatis uirtutem: qua quidem re, quid homini, qui dei charitatem aſſequi uelit, maius excogitari poteſt? Quũ enim quaſi aquarũ fluenta innumeri homines ad eum confluerent, ad ſuſtentandos illos cibo diſcipulis iuſſit. Cuius rei, cum propter multitudinem hominum, tum propter locorum ſolitudinẽ, magnitudine atq; difficultate, quis diues non fuiſſet perterritus? ſed omnem huiuſcemodi formidinem ſpe gratiæ ſuæ abijciendam monet. Sed hiſtorice quidem facilis ſic uerborum eſt ſenſus. Spiritualiter uero dicimus, quaſi ex alto monte præſcientiæ ſuæ à deo omnes qui feruenti fide illum exquirunt præuideri, ſicut apud Paulum dicitur: Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij eius, hos etiam uocauit. Subleuatis igitur oculis Chriſtus eos uidet, qui uiſitari ab eo (quoniã ipſum quærant ac diligant) digni ſunt: ueluti etiam benedictionis modo ad Iſrael dictũ eſt: Conuertat dominus faciem ſuam ad te, & det tibi pacem. Verum non in uiſitatione ſola, gratia terminatur, ſed alimenta & dapes quoque præparantur, ut uerum illud quod in parabolis dicitur eſſe cognoſcas: Non occidet dominus fame animam iuſtã. Seipſum enim, ut panem de cœlo apponet, & fidelium animas nutriet, omnia uitæ neceſſaria ipſis præparans, ut in Pſalmis dicitur: Paraſti eſcam eorum, & quia ſic paratio tua. Et ipſe Chriſtus in euangelio ait: Amen amen dico uobis, qui ad me uenit,

Rom. 8. Eſa. 26. Prouerb. 10. Pſal. 64. Ioan. 6.

C nunquam fameſcet. Dabit enim (ut diximus) cœleſtem eſcam, & uariam ſpiritus co-
Rom.8. pioſamq; gratiam, præparabitq; antequàm quicquam ab eo petaſ. Neſcimus enim orare ac petere ut decet. Quare ipſe nobis porrigit, quæ ad ſalutem æternam conducunt. Dixit enim ad Philippum: Vnde ememus panes? Non eſt alienum cõſiderare, quare ad Philippum. Libenter Philippus diſcebat, quærebatq; ſæpius: ſed non erat adeò acutus, ut altiora poſſet intelligere. Quod inde patet, quia magno tempore ſaluatorẽ ſequutus, & uaria deitatis eius ſigna indies aſpiciens, & tam rebus quàm uerbis ad cognitionẽ attractus, quaſi nihil adhuc didicerit in ultimo ferè diſpenſationis
Ioan.14. tempore dicit ad Ieſum: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Et quoniã abſq; malitia interrogabat, probe docebatur. Tanto enim tempore, ait uobiſcũ ſum, & non cognouiſti me Philippe? Vt ergo rudiorẽ ad ſublimiora ingenio conſequenda, & ad fidẽ uocans & roborans, rogat. Hoc ſignificauit Euangeliſta, quum tentatũ à domino illum fuiſſe dixerit. Ipſe enim, inquit, ſciebat, quid eſſet facturus. Vnde aũt emernus panes, dixit: ut paupertatem diſcipulorum oſtenderet, qui iam pridem colligendi æris abiecto ſtudio, unde emerent non habebant. Illud etiam artificioſiſſime facit. Vnde nanq; iſtud, non fruſtra dictum eſt: ſed quia omnem uiam colligendæ pecuniæ illis concluſit, ad illud eumpere interrogando cogit: ſi uoluerit multitudinem alere, quum nihil eſſe diſcipulis ſciat, oportebit ipſum ineffabili uirtute ac poteſtate, ut dominum alimẽta producere. Hoc enim ſolum reliquum erat, & ad hoc illos prouocabat, ut gentium poẽt ædicunt: ferro ulceri opus eſt.

CAPVT XIIII.

» Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; modi-
» cum accipiat.] Subiecte Philippus ualde atque humiliter reſpondet.
D Nam quũ unde illud audiuiſſet, nõ uirtutis, omnipotẽtiæq; Chriſti ſibi uenit in mentẽ: ſed trepidus ad ſolũ pecuniarũ uiam refugit, nullo alio modo hanc rem peragi poſſe exiſtimans, niſi cõmuni, tritoq; pecuniarũ medio. Quare quantũ ad paupertatẽ diſcipulorum attinebat, quantum etiam ad Philippi ſententiã, nondũ perfecte de ſaluatore ſentientis, ad impoſſibile iam liberalitas
Luce 18. nutriendæ multitudinis deducta erat. Sed quod impoſſibile eſt apud homines, poſſibile eſt apud deũ: & naturæ ipſius terminis, deitatis natura ſuperior eſt: omnia facile peragens, etiam quæ mentẽ noſtrã excedunt.

CAPVT XV.

» Dicit ei unus ex diſcipulis ſuis, Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer
» hic qui habet quinq; panes ordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt
» inter tantos?] Similiter Philippo imbecillã de Chriſto fidem Andreas quoque habere arguitur. Nõ emẽ etiam ipſe ab aliis ſignis, quæ uiderat, omnia Ieſum poſſe intelligere potuit: propterea ſignificauit quidem nonnulla inueniri apud quendam adoleſcentulũ: ſed hæc, ait, quid faciunt in tam multos: Oportuiſſet certe, ſi firmior apud eos fides fuiſſet, non magnũ ſibi uideri cibaria tunc illi multitudini præparari poſſe ab eo, qui cuncta produxit ex nihilo: inerat tamen in uerbis eorũ quædam utilitas. Nam quum clare dixerint: alter, quia ducentorũ denariorũ panes eis non ſufficiunt: alter, ſed quid hæc ſunt in tam multos? extollũt quo dammodo his uerbis miraculũ, ac faciunt ut maiores Chriſti uires uideantur, cuius uirtute mox tanta multitudo ad ſaturitatẽ erat peruentura: ita incredulitatis illa uis in certius conuerſa teſtimoniũ fuit. Nam qui ultro fatebantur grandem ad ſuſcipendos illos pecuniã non ſufficere, illi ipſi ineffabilẽ Chriſti uirtutẽ hac ſua incredulitate eſſe
Num.11. demonſtrãt. Huiuſmodi fidẽ apud Moſen quoq; fuiſſe in deſerto comperimus. Fiebant enim Hebræi Aegyptiæ memores copiæ, & diuinorũ oblíti bonorum, in Moſen ductorem ſuum inſultabant. Deus uero non ignorabat cupiditate carnium illos exagitari, & daturũ ſe illis carnes ad ſaturitatem promiſit. Quæ res quũ impoſſibilis factu in deſerto uideretur, acceſſit clamans Moſes; Sexcẽta millia hominũ hic ſunt,

& tu

A & tu dixiſti: Dabo eis menſe uno carnes ad ſaturitatem. Quid igiſ ad hæc deus? An
ait, manus domini non ſufficiet? Quid enim nõ poterit deus? Hæc ad Philippum atq;
Andream dicere poſſumus: Nónne manus domini non ſufficiet? His nos exemplis
commoniti, extremum omniũ malorum incredulitatem putemus. Et quum deus fe-
ciſſe aliquid, aut facturus eſſe dicit, ſimplici fide, omni temeraria cura longe remota,
facile illud deo eſſe credamus, nec imbecillitate noſtra diuinas uires metiamur. Mo-
deſti enim, prudentiſq; uiri eſt credere, quemadmodum oculis nõ tantum cernimus
quantum uolumus, ſed quantum uidendi acies ferre poteſt (nam quæ ualde remota
ſunt, diſcernere non poſſumus) ſic & humanam mentẽ, etiamſi munda ſit, ad certos
uſq; terminos protendi. Nihil enim ſupernaturalium comprehendere certius poſſu-
mus, ſed credimus, nulla tenentes principia unde illa colligere queamus. Credendo
igitur, non quærendo iſta comprehenduntur: & ut laudatur qui credit, ita culpa non
caret qui dubitat, quod ſaluator ipſe teſtatur, dicens: Qui credit in filium, nõ iudicat: *Ioan. 3.*
qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Quod ad utilitatẽ legentium etiam ſacris lite
ris ita comprobemus, ut uel in hac uita ſequutam animaduerſionẽ oſtendamus. Iu-
bebatur olim, magna populo ſiti laborante, Moſes, ut unà cum fratre Aaron, lapide *Num. 20.*
uirga percuſſo, fontes aquarum educeret. Sed quum non omnino dicenti deo credi-
diſſet, fluctuanti animo ut homo: Audite me, inquit, increduli, an ex hoc lapide aquã
uobis educemus: & percuſſo lapide effluxit aqua multa, & dixit dominus ad Moſen
& Aaron: Quoniam non credidiſtis ſanctificare me corã filijs Iſraël, propterea non
introducetis uos hanc ſynagogam in terrã, quam dedi eis. Hinc uidere quiſq; facile *Exodi 33.*
poteſt, peſſimos eſſe fructus incredulitatis. Nam ſi Moſi non parcitur, illi de quo dic-
tum eſt: Noui te præter omnes, & gratiam inueniſti apud me: quis indignationem *Rom. 2.*
B eius effugere poterit, qui perſonarum conditiones nullo ſuſcipit modo?

CAPVT XVI.

" Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnũ multũ in loco. Diſcubue
" erũt ergo uiri, numero quaſi quinq; millia.] Innata ſibi manſuetudine
non increpat, nec ullo modo reprehendit diſcipulos tanta puſillanimi-
tate affectos, ſed rebus ipſis ad fidem inducit. Quod enim dicit, Facite
homines diſcũbere: illud quaſi ſignificare uidet: O tardi ad intelligẽdas
uires meas, & percipiendum quis uobiſcum loquitur, facite homines diſcumbere,
ut uideatis quo illos miraculo ſaturabo, quibus ducenti denarij non ſufficient: ut ui-
deatis cuncta uiribus meis ex nihilo eſſe producta. Nónne poterit, qui uiduæ uaſcu- *3. Reg. 17.*
lum uacuari oleo non permiſit, & hydriam effecit nõ carere farina, hos etiam quinq;
panes multiplicare, aut ex nihilo, quaſi à fonte magnam ciborũ copiam producere?
Hæc aliaq; huiuſmodi ex illa ſignificatione uerborum ſic emphatice dicta, Facite ho
mines diſcumbere, intelligere decet. Fœnum autem ea de cauſa dicitur fuiſſe, ut lo-
cus ad diſcumbendum aptus cognoſcatur. Animaduertendum autem diligenter, nõ
mulieres, neq; pueros, qui uiris permixti erant, enumeratos fuiſſe. Sequutus eſt (ut
puto) euangeliſta ſcripturæ conſuetudinem, in qua, quũ à deo ad Moſen dictum ſit, *Num. 1.*
ut ſynagogã filiorũ Iſraël ſecundũ cognationes ex nomine numeraret, ut unuſquiſq;
ultra uigeſimũ annũ præcepta faceret, nec fœmina, nec puer aliquis numeraret: ita
ueritas atq; conſtantia, quæ nullam habet puerilẽ ac muliebrẽ in bonis leuitatẽ, in li-
bro dei conſcribitur: ita & ſcripturæ conſuetudinẽ ſeruat, & ſpirituale quiddam nos
docuit. Nónne iure dicemus, ad uniuerſam huius miraculi ſpiritalitatem reſpicientes,
arrogantẽ contumeliatoremq; Iudæorũ populũ iure à Chriſto depelli? Iaute autẽ re-
cipi, & cœleſtibus alimentis nutriri, pane cœleſti (qui cor hominis confirmat) con- *Pſal. 103.*
ceſſo, omnes qui ad Chriſtũ conueniũt? Suſcipiunt aũt hilare, & cũ quadã uoluptate
licenti. Id eĩm nobis fœnũ in quo diſcubuerunt oſtendit, ut meritò qui tali gratia ſunt
dignati, illud Pſalmiſtæ dicere poſſint: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in *Pſal. 22.*

C loco paſcuæ ibi me collocauit. Magna certe uoluptate ac copia donorũ ſpiritualium
Cant.5. ſanctorum mens connutritur, ut in Canticis dicitur: Comedite, & bibite, & inebriamini qui prope eſtis. Mulieribus autẽ & pueris confuſe diſcumbentibus, de uiris ſolum mentionem fecit: ænigmatice monẽs, omnibus qui uiriliter probitatẽ ac fidem amplectuntur, non imbecillibus aut mollibus cœleſtem à ſaluatore cibum præberi. Nam qui muliebri animo, aut puerili ſunt, nihil magni cognoſcere poſſunt.

CAPVT XVII.

» ACcepit ergo Ieſus panes: & quũ gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis, di-
» ſcipuli autem diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus quantũ uolebãt.]
Gratias agit, partim ut exemplo ſe nobis præbeat, partim ut naturæ deitatis uirtutem miraculi ſicut homo attribuat. Et fuit iſte modus ſibi uſitatiſſimus, ratione diſpenſationis ante paſſionis tempora dignitatem ſuæ deitatis occultanti, & ſimul ſeculi huius principem omnia iſta cælanti. Quapropter etiam in alijs, quum ut homo loquutus ſit, celeriter ad confirmandam mentẽ au-
Ioan 11. ditorum aliquid remedij attulit: Gratias, inquit, ago tibi pater, quoniam audiſti me. Hoc ut homo loquutus, quod ſimpliciores turbare poterat, confeſtim illud ſubiecit: Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Cuius igitur rei gratia patris auxiliũ inuocare uidetur? Propter circunfuſam, inquit, turbã, ut credat quia miſiſti me. Nónne igitur perſpicuum eſt, quia multis modis ad utilitatem noſtram ſeipſum manifeſtãs, humilius nonnunquam, & ut uerè homo loquitur? Nõ debemus autẽ ignorare, quia
Matth.14. Matthæus non egiſſe gratias Ieſum, ſed benedixiſſe ſcripſit. Sed nulla propter uarietatem uerborum, rerum uarietas inuenitur: unum enim uerbis denotari utriſq; Pau-
1.Tim.4. lus oſtendit, dicẽs bonum eſſe omnem cibum, & nihil reijciendum: ſanctificatur eñ uerbo & appellatione dei. Nõ autem ignoramus benedici omne quod ſanctificatur,
D ea oratione, quam in menſã facere ſolemus. Verum, quoniam nobis omnia conquirenda ſunt quæ conferũt, age de quinq; etiam panibus & duobus piſcibus, qui apud adoleſcentem illum erant, aliquid dicamus: Parturiũt enim myſticam hæc quandam rationem. Quur enim ſtudioſus quiſpiam dicet, alius quidam numerus utriuſque rei non fuit? Aut quur nõ ſimpliciter à pauciſſimis minimisq; tantam fuiſſe ſaturatã multitudinẽ ſcripſit, ſed numerum quoq; addidit? Quare diligens omniũ rerum & ipſius numeri deſcriptio aliquid parturire uidetur, quod quærendum eſt. Quinq; nanq; panes fuiſſe ait, & illos ordeaceos, duos uero piſces, quibus diligentes ſe Chriſtus ſaturauit. Puto igitur ipſe (quamuis meliora ſtudioſos quærere hortor) quinq; Moſaicos libros quinq; ordeaceis panibus ſignificari. Tota eñ lex, quæ in illis continetur, literalem ac hiſtoricũ cibum, atq; ideo duriorem, & quaſi ordeaceum affert. Duobus autem piſcibus, piſcatorum libros, quibus delicatiora hominibus alimenta deferuntur, ſignificari arbitror. Duo autem piſces ſunt, quia & prædicatio Chriſti, quæ per apoſtolos effulſit, euangelica & apoſtolica ſcriptura reſplendet. Ita ſaluator & diſciplina legis ſpiritalis, & noui teſtamenti, mirabili doctrina fidelium animas ad uitã alit æter-
Matth.4. nam. Quod autem diſcipuli domini piſcatores fuerunt, perſpicuum omnibus eſt. Si enim forſan nõ omnes huiuſmodi (ne contendamus) ſed quoniam principales eorũ piſcatores fuerunt, non erit aliena noſtra hæc à ueritate oratio.

CAPVT XVIII.

» VT autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperauerunt
» fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerũt duodecim co-
» phinos fragmentorum.] Videbitur forſan alicui Chriſtus quadã parſimonia iuſſiſſe diſcipulis, ut fragmenta colligerent: ſed ad hoc opus puſillanimitatis, nõ dico Chriſtus, ſed nemo aliorum paulò liberior deſcendiſſet. Magna igitur factum eſt diſpenſatione, & miraculi nouitas maiorem auditoribus infert ſtuporem. Tanta eñ poteſtas Chriſti ex hac re apparuit, ut ex quinq; ordeaceis

A deaceis panibus & duobus piſcibus, non ſolum ingens multitudo ſaturata ſit, ſed etiã duodecim corbium fragmenta ſuperfuerint: quamuis ſuſpicionem quoq; illam, fragmentorum copia depulerit: nõ enim falſò, neq; per phantaſmata quinq; panibus impleti ita multi uidentur, quum tot ſuperfuiſſe, & qui comederunt uidebant, & qui miniſtrabant, colligendo & portando ſenſerunt. Sed maximũ atq; utiliſſimum illud eſt. Liberalitas enim nobis hoc miraculo commendatur, & quaſi magna uoce dicitur: quanto plura dabis liberaliter atq; miſericorditer, tanto tibi plura largius confluent. Fac igitur libenter quod ſcribitur: Frange eſurienti panem tuum. Nam & diſcipulos uidemus tardiores in hac re à principio fuiſſe: quibus ſic affectis, copioſiſſimam fragmentorum multitudinem ſaluator largitus eſt. Ita docemur, propter minima, quæ ad gloriam dei conſumimus, ditiſſima nobis à Chriſto eſſe præparata. Non ſimus ergo tardi ad ſuſcipiendos fratres ex charitate, ſed prompti ac liberales, omni propter ſpem ac fidem abiecta formidine. Nam ſi firmiter credemus multiplicata hæc fuiſſe diuinitus, facile, ut iubemur, uiſcera miſericordiæ indigentibus aperiemus. Quando enim miſericors eris, ſi tenax in hac uita fueris? Quando præceptum hoc complecteris, occaſionem faciendi quotidie prætermittens? recordare Pſalmi: Quia non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Quis enim erit fructus poſt mortem? aut quomodo dei quiſpiam recordabit̃, uel quomodo præcepta faciet, qui deſcendit ad inferos? Concluſit enim deus † in eo, ut ſcribit̃. Idcirco & Paulus docet, dicens: Donec tempus habemus, operemur bonum. Hanc nobis hiſtoria ipſa parit utilitatẽ. Verum quoniã ſpiritualiter (oportet em̃ hoc in ſcriptura facere) per quinq; quidẽ ordeaceos panes, Moſaicos libros: per duos uero piſces, apoſtolorum euangeliſtarumq; ſcripta ſignificari dicebamus. Age de collectione quoque fra

Eſa.58. *Pſal.6.* † *In eo, q̃ mors tuus eſt.* *Galat.6.*

B gmentorũ, conſentaneum quiddã ſuperioribus ſpiritale feramus. Diſcubuerũt ergo domini iuſſu turbæ, quibus benedicti panes & piſces, diſcipulorum miniſterio appoſiti ſunt: omnibusq; iam ſaturis, duodecim cophini ex fragmentis implent̃, unus unicuiq; diſcipulorum. Quid igitur hic intelligimus? conuiuij princeps fideliũ Chriſtus eſt, & cœleſtibus atq; diuinis diſciplinis, præceptisq; tam legalibus & prophetícis, quàm euangelicis & apoſtolicis conuiuas accipit ſuos: idq; nõ per ſeipſum, ſed miniſterio apoſtolorũ gratiã eius nobis miniſtrantiũ facit. Nõ enim ipſi loquuntur, ut ſcribitur, ſed ſpiritus patris eſt, qui in ipſis loquitur. Nec ſine mercede laborẽ hunc apoſtoli ſuſtulerunt: ſed quũ ſaluatoris dapes miniſterio ſuo nobis appoſuerint, pleniſſima eis gratia retribuetur diuinitus. Hoc enim & non aliud, mea quidẽ ſententia, inde ſignificatur, quod poſt laborẽ & miniſtrationẽ cõuiuij, iuſſu Chriſti cophinum unuſquiſq; fragmentorũ plenum reportauerit; hoc ipſum ad præſules ſanctarũ eccleſiarũ ſucceſſione tranſiſſe non dubita.

Matth.10.

CAPUT XIX.

Illi homines ergo quũ uidiſſent quod fecerat ſignũ, dicebant: quia hic eſt uerè ille propheta, qui uenturus eſt in mundũ.] Mirantur nouitatẽ ſigni, qui hæc congruentia deo putabãt, quiq; ratione potius humana, quàm pecudum temeritate, ut impij Hieroſolymitani mouebantur. Illi quũ recto de miraculis iudicio iuuari poterãt, lapidare potius Ieſum cogitabant: quoniã multa miraculoſe ac ultra naturæ uires quotidie peragebat: iſti non paulò meliores, adeò excellẽtia huius inauditi ſigni affecti ſunt, ut firmiter & credãt, & prædicent hunc illum eſſe, qui loco prophetæ in mundum uenturus ſcribitur. Sed maior adhuc inter Iudæos & alienigenas hinc differentia uidetur. Iudæi enim quamuis multa uiderint admiratione dignißima, nõ ſolum duri agreſtesq; ſunt, uerumetiã ſaluatorem ſuum occidere meditantur. Hi uero qui longe ab Hieruſalẽ habitabant, atq; ideo alienigenas eos appellamus, uno ſigno ſic afficiuntur, unde iure ſeipſum Iſraël condemnauit, & gentes ſimiliter ſuſceptæ diuinitus ſunt.

Ioan.8.

CAPVT XX.

C IEsus ergo quum cognouisset, quia uenturi essent ut raperẽt eum, & facerent regẽ, fugit iterũ in montem ipse solus.] Laudabilis sanè sententia fuit illorũ, qui quod apud homines summi honoris est, in Christo digne conferri posse arbitrati fuerũt. Nihil enim aliud hæc regni oblatio, quàm hanc animi sui de Christo sententiã significat: sed contẽptus gloriæ, regnũ fugiens Christus, nobis exemplũ est: docet eñ nos re ipsa parua esse, quæ maxima in hac uita putantur. Nam honor atq; gloria mundi fugienda ijs est, qui uolunt gloriã dei consequi: stultũ enim omnino est, si æterna regna desideras, regna huius mundi appetere. Caducã igitur gloriã, quæ superbiæ ac flatui cõiuncta est, quasi acerbũ hostem fugiamus, & humilitatis decorẽ amplectamur, alter alteri cedentes, *Philip.2.* ut beatus Paulus monet, dicens: Hoc sentite in uobis, quod & in Christo Iesu: qui quũ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est se esse æqualẽ deo: sed seipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudine hominũ factus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit seipsum, factus obediens usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis: propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Perspicis quomodo uoluntaria hæc humilitas fulgentissimũ affert finẽ. Vides quomodo radix multorũ existit bonorũ, sensus nequaq; elatus: unigenitus eñ patris filius humiliauit seipsum propter nos, & ab hac humilitate carnis cum ipsa carne in dignitatẽ & gloriam dei rediit. Hoc modo in nobis quoq; intelligendũ est. Quũ enim in hac uita humiles propter Christum fuerimus, supernã gloriam consequuti, dij per gratiã futuri sumus, filij dei adoptione nuncupati. Ipsum igitur etiã supremũ regni honorẽ, si offertur, recusemus, si cœlestia potius quàm terrena sapimus. Sed repetamus breuiter D quæ facta sunt: ut spiritalia facilius uideamus, quæ quodã modo Euangelista subaperiens, ac quærenda necessariò proponẽs: Solus, inquit, Iesus in montem iterũ decessit. *Hiere.12.* Crudelitatem igitur Iudæorũ aspernatus, ab Hierosolymis abijt. Reliquit domũ suam, dimisit hæreditatẽ suam, ut scribitur, & trans mare Tiberiados longe ab illis factus, cum discipulis in montem conscendit: quod significare diximus inaccessabilẽ morositate sua factam esse Iudæis uiam in Christum, usq; ad conuenientia tempora: & ad hæc, quia Christus cum discipulis suis à Iudæis ad gentes uersus, gratia sua in eas translata conspicuus erit atq; illustris. A monte aũt quũ subleuasset oculos, multitudinemq; uidisset, ad nutriendã ipsam se cinxit: quod dicebamus ænigmatice uisi- *Psal.33.* tationẽ dei sanctis debitã subostẽdere, iuxta illud: Oculi domini sup iustos. Ad hæc, miraculose multitudo illa quinq; panibus & duobus piscibus ad saturitatẽ fuit accepta: quare uetera & noua scripturæ mandata, fidelibus per apostolos apposita intelligebamus, cuius ministerij plenã & apostoli & eorũ in ecclesijs successores gratiam possidebũt. Postremo mirati signũ spectatores, rapere ad regnũ saluatorẽ cogitabãt: quod ille nõ ignorans, solus decessit in montẽ. Quũ enim à gentibus, ut miraculorũ effector, ut deus admiratione habitus sit, quũ in regẽ & dominũ suũ omnes ipsum acceperint: tum solus (nemine omnino sequente) in cœlũ ascendit. Hic est ille mons de *Psal.23.* quo Psalmista dicit: Quis ascendet in montẽ dñi, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocẽs manibus & mundo corde. Huiusmodi eñ homo, tempore suo Christũ se- *1. Corinth.15.* quet, & intellectualẽ montẽ ascẽdet, ad eũ peruẽturus, qui quũ sit primitiæ mortuorum, solus in montẽ magnum & uerũ ascendit. Decessit autẽ in montẽ, id est, ascẽdit in cœlũ, non quia regnare in fidelibus nolit, sed regnandi expressiora signa ad futurũ seculũ differens. Nam quando in maiestate patris descendet, nõ signorũ, ut antea, ratiocinatione, sed gloria congrua deo, ab omni dubitatione procul, rex omniũ uerè, ac natura deus cognoscetur. Quando igitur à Iudæis, iniquitate illorum abijt, deus à gentibus cognitus, tum omnes ipsum regem accipiunt: solus autẽ in cœlum ascẽdit, opportuno tempore multis expressius regnandi demonstrationem conseruans.

CAPVT

CAPVT XXI.

A ET autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare: & quum aſcendiſſent nauim, ueniebāt trans mare in Capernaū.] Ita miraculoſe uno ſigno confecto, deceſſio in montē ſaluatoris, initium per diſpenſationem ſigni alterius inuenitur, & procedit (ut ſcriptum eſt) à uirtute in uirtutē dominus noſter Ieſus Chriſtus: in omnibus ēm modis uolebat mentem apoſtolorū in fide roborare. Nam quoniam doctores orbis futuri erant, & quaſi luminaria mundi (ut Paulus ait) neceſſariò illos undiq; confirmat, quorum doctrina ad ueritatē cæteri confirmandi erant. Sed ambiget forſan aliquis, quamobrem poſt multiplicationē panum & piſciū, maris quoq; ſe dominū oſtendit: huius rei cauſa ueriſimillima illa eſt. Nam quoniam non poſſe ipſum tantam multitudinem enutrire Philippus & Andreas ſuſpicati ſunt: alter uix grandem pecuniā ſuffecturam reſpondens, alter nihil eſſe quinq; panes & duos piſces in tot homines affirmans. Quibus uerbis nihil ultra naturā poſſe ipſum putare neceſſariò uidebant. Vt ab hac opinione illos liberaret, & labantē mentem eorum confirmaret, ſi ſe omnia poſſe nulla rerum natura prohibente oſtenderet, ſub pedibus humidā aquarum naturā ſubiecit, quæ humanis corporibus ſubeſſe natura non poteſt. Sero igitur facto, & quærentiū diligentia, tēporis obſcuritate retuſa, in mare diſcipuli deſcenderūt, & nauigio inde, magiſtro & domino parentes, abire ſtudebant. *Pſal. 88.* *Philip. 2.*

CAPVT XXII.

B ET tenebræ iam factæ erant, & non uenerat ad eos Ieſus: mare autem magno facto uento exurgebat.] Quàm utiliſſima diſpenſatione ad idem omnia concurrunt, quibus compelluntur diſcipuli ardentius ſaluatorem inuocare. Conturbat tenebrarū multitudo, qua fiebat, ne in tanta nauiculæ iactatione, ubi eſſent, aut quò tēderet poſſent cognoſcere. Et cōturbat nimia uis uentorū & impetus: quo funditus euerti mare, & fluctus in montes erigi uidebantur, & quod plus timoris inferebat, Chriſtus nō aderat. Neceſſe eſt enim procellis exagitari omnes, qui diuinorum præceptorū cōtemptu atq; delictis, à Chriſto deciſi ſunt. Quare ſi graue durumq; eſt intellectualibus tenebris detineri, & in profundo uoluptatum ſubmergi, recipiamus ex toto animo Ieſum: is enim ſolū à periculis, & à peccato mortali nos liberabit: & quæ tunc facta in diſcipulis fuerunt, in nobis quoq; ſpiritaliter aduentu domini efficientur.

CATVP XXIII.

C VM remigaſſent ergo ſtadia quaſi uiginti quinq; aut triginta, uidēt Ieſum ambulantem ſuper mare, & proximum naui fieri: & timuerūt. Ille autem dixit: Ego ſum, nolite timere.] Quando longius iam à littore aberant, & certior mors mari undiq; circundatis imminebat, tunc deſideratus apparet Chriſtus, tantoq; gratiorem eis ſalutē donauit, quanto magis uitā deſperarant. Stupeſcunt autem, per media maria, & ſuper aquas ambulantem dominum uidentes, & ſtupor formidini non parum adiecit: ſed cōfeſtim ſaluator eos liberat, dicens: Ego ſum, nolite timere. Cedit enim omnis turbatio, cunctaq; pericula deſinunt, quum Chriſtus adſit. Hinc diſcimus prudenter patienterq; ferendas eſſe tentationes ſpe, quam habemus in Chriſto, etiam ſi undiq; periculorum fluctus inundarent, ſaluari non dubitantes. Operæ nanq; precium eſt obſeruare, non ſtatim, neq; in principio periculorum, ſed quando iam longe à terra remigauerant, Chriſtū diſcipulis apparuiſſe. Non enim incipientibus aduerſis gratia Chriſti confeſtim nos ſaluat: ſed poſtea quàm terror increuerit, & certum uideatur imminere periculū, tūc è mediis fluctibus eripit, timorem abiicit, & ab omni periculo liberans, ineffabili uirtute in ſummam tranquillitatem periculorum fluctus tranſponit.

C CAPVT XXIIII.

» Oluerunt ergo eum accipere in naui; & ſtatim nauis fuit in terra, ad quã
» ibant.] Nõ à periculis nauigantes ſolummodo, uerumetiam ab omni labore & ſudore liberauit, ineffabili ſua uirtute, ad quem ibant locum, naui temporis momento deducta: tot multa miracula eodem penè tempore confecit. Non dubitemus igitur, abſq; labore multo maiora quàm ſperauimus, præſtantioraq; Chriſti præſentia nos bona conſequuturos: & qui abſente ipſo laboramus, præſente eo ſine opera noſtra quieſcemus: ſic enim omniũ periculorum Chriſtus ſolutio eſt, ut omnium uirtutum, bonorumq; omnium, quæ uires noſtras excedunt, baſis, ac fundamentum. Sed idoneum præcedentibus ſpiritalẽ ſenſum modò cõnectamus. Quando igitur in cœlum Ieſus poſt reſurrectionem, ut in altum quendam montẽ ſolus aſcendit, tunc relicti ad prædicandum apoſtoli, quaſi maris procellis, huius uitæ periculis exagitantur, multis uarijsq; tentationibus aduerſus eos inſurgẽtibus. Nam undiq; ueritatis euangelicæ aduerſarij illos aggrediebantur; ſed tam ipſi, quàm ſucceſſores eorum à periculis, & ab omni labore liberabunt, quando rurſus eis in maieſtate deitatis (uniuerſo ſub pedibus orbe ſubacto) Chriſtus apparebit. Id enim arbitror ſignificare ambulationem illam marinam. Capitur enim
Pſal.103. plerunq; apud ſcripturam mare pro mundo. Hoc mare magnum (ut ait Pſalmiſta) & ſpatioſum. Quum igitur in gloria patris uenerit Chriſtus, tunc apoſtolorũ nauicula, & qui nauigant per eam, eccleſia ſcilicet, & qui fide, ac charitate dei ſuper res mundanas, atque fluxas feruntur, abſque labore aliquo, quò tendebant peruenient. Erat autem eis ſummus ardor, atq; cupiditas acrior in tutiſſimum regni cœlorum portum
Ioan.16. applicare. Hunc ſenſum ipſe ſaluator confirmat, ad diſcipulos modò dicens: Modicum, & non uidebitis me: & iterum modicum, & uidebitis me. In mundo preſſuram
D habebitis, ſed confidite, ego uici mundum. Deſcendit autem noctu à monte, & uigilantibus apparuit diſcipulis: neq; id abſq; ingenti metu illorum, ut hinc intelligas, uelut in nocte, dormiente quaſi uniuerſo terrarum orbe, & ſomno peccatorum ſopito,
Marci 13. de cœlo deſcenſurum, unde hortatur nos dicens; Vigilate, quia neſcitis horam qua
Matth.25. dominus ueſter uenturus eſt. Quod non minus ex decem uirginum etiam parabola diſcimus. Omnes enim tardante (inquit) ſponſo obdormierunt, & media nocte clamor factus eſt; Ecce ſponſus, exite in occurſum eius. Perſpicis intẽpeſta nocta ſponſum dici uenturũ. Clamorem autem illum, & occurſus modum Paulus declarat, mo-
1.Theſſ.4. dò dicẽs: Quia ipſe dominus in iuſſione, & uoce archangeli, & in buccina dei deſcendet de cœlo, modò: Quia nos uiui qui reſidui ſumus, ſimul rapiemur in nubibus obuiam domino in aerem, & ſic ſemper cum domino erimus. Timore autem (quamuis dominũ uenire uideant) non paruo diſcipuli afficiuntur: quia terribilis aduentus ille domini omnibus fore hinc ſignificatur. Ad terram autem illico nauis deducitur: quia non ut ad uirtutem impellat, ſed, ut laborum præmia reddat, apparebit.

CAPVT XXV.

» Ltera die turba quæ ſtabat trans mare, uidit quia nauicula non erat niſi
» una, & quia nõ introiſſet cum diſcipulis ſuis in nauem, ſed ſoli diſcipuli
» eius abiiſſent: aliæ uero ſuperuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum
» ubi manducauerant panem, gratias agentes domino. Quum ergo uidiſ-
» ſet turba, quia Ieſus non eſſet ibi, neq; diſcipuli eius, aſcenderunt in na-
» uiculas, & uenerunt Capernaum quærentes Ieſum.] Quanquam in nocte, & in tenebris, & clãm omnibus ſuper mare Ieſus ambulauerit, nullo tamen pacto id latere potuit. Turba enim, quæ diligenter ipſum ſequebatur, quum uigilantiſſime obſeruaſſet, nec cum diſcipulis ſuis eum nauigaſſe, nec alio tranſire potuiſſe nauigio (ſola enim apoſtolorũ nauicula ibi erat) rem omnẽ miraculo factam intellexit. Nihil ergo recte actum latere poteſt, et uerum eſſe diſcimus quod fertur, nihil eſſe occultũ quod

non

A non ſiat apertum. Quare oportet, ſi ueſtigia Chriſti (ut homini poſſibile eſt) ſequi uolumus, illum nobis exemplar proponere, nec ad oſtentationem uirtutis properare, etiamſi mirabilem quandam atq; ſingularem uiuendi diſciplinam quiſpiam elegerit: à ſolo enim deo conſpici ſatis eſt, qui quod occulte geſtum eſt, in mediũ opportuno tempore protrahet. Sequuti autem turba illa miraculorum æditorem diligentius ſunt: nõ quia multum inde ad fidem iuuarentur, ſed quia retributionem quandam hoc modo laudis referri aliquando ſibi ab illo arbitrabantur. Non parua uero mentis & animi ægritudo eſt, non ſpiritalibus bonis, ſed caducis atq; inanibus inhiare: nec cœleſtia lucra, ſed terrenum quæſtum diligentius quærere: quod illos tunc feciſſe paulò poſt liquidò patebit.

CAPVT XXVI.

" ET quum inueniſſent eum trans mare, dixerũt ei: Rabbi, quando huc uenſti?] Etſi affectum amoris oratio hæc ſignificet, tamen ſtulte penitus, ac pueriliter habetur. Non enim oportebat uanum quicquam aut inutile ab illo petere, cuius diuinas uirtutes uidebant. Quod enim ab hac interrogatione poterant aſſequi emolumentum? Sapienter igitur ſapientes interrogandi ſunt, & imperito ſermone taciturnitas præſtãtior eſt: unde ſale ſermonem condire noſtrũ à diſcipulo Chriſti iubemur. Et quidem ſapiens dicit: Si ſermo cum intelligentia tibi ô fili eſt, reſponde: ſin uero non eſt, manus tua ſit in ore tuo. Sed linguæ loquacitatem damnari, inde quoque cognoſcimus: Si quis enim, inquit, fidelis in uobis uidetur, qui non frenat linguam ſuam, ſed decipit cor ſuum, huius fides inanis eſt.

Coloſ. 4.
Eccl. 5.
Iaco. 1.

CAPVT XXVII.

" RESpondit eis Ieſus, & dixit: Amen amen dico uobis: quæretis me, non
" quia uidiſtis ſignum, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.]
B Cõmune illud, & tritũ modò dicere alienũ non eſt. Solent quaſi natura duce, acerbius in eos magni doctores inuehi, qui magna quædam & inutilia quærunt, nec id arrogantia faciunt, ſed interrogãtium imperitiam retrudere conantur: quod de nudis hominibus apte atq; commode dictum eſſe arbitror. Sed ſaluator noſter ardentius illos imperite loquentes arguit. Non enim quomodo probi uiri fierẽt, quæritabant: ſed corporali, ac tenuiſſima mercede perſuaſi, Chriſtum ſequebantur. Quid enim abiectius, q̃ tenue, atq; quotidianum alimentum? Religionem ergo Chriſti, atq; charitatem amplectamur, non ut aliquid corporalium rerum aſſequamur, ſed ut æternam inueniamus ſalutem: nec bonis uerbis erga dominũ utamur, ſicut illi, rabbi appellantes, ut caducarũ rerum aliquid nobis concedat. Nam qui hac re ſic abutitur, eius occultam malitiam acerbe dominus arguet. Mirabilis autem etiam in acrimonia huius ſermonis diſpenſatio ineſt: nam quoniam graui (ut diximus) ægritudine animi laborabant, quaſi optimus medicus duplex illis remedium, ſigni ac reprehenſionis imponit. Non enim paruum ſignum eſt, quod nequaq; cogitationes illorum ignorare oſtenderit. Reprehenſionis autem uiribus reprimuntur, quum non religione, ſed uentris uitio ſequi arguantur. Dupliciter igitur illis prodeſſe uidetur: tum quia monet nõ paruam eſſe inſaniam, ſi quis ſuauitate uerborum, praui tatem animi cælans, diuinum ſe putet oculũ effugiſſe: & hoc pacto à tanto eos delicto remouet: magna enim certe impietas eſt, hanc habere de deo opinionẽ: tum quia opportuna reprehẽſio curſum peccandi facile detinet, qui magno impetu fertur, quũ nihil prohibeat: nihil ſanè prohibere uidetur, quũ latere putamus. Nam ſuſpecti ſtatim retrahimur. Ita etiam his uerbis dominus, quibus obducta exulcerare uidetur, magnam affert utilitatem. Hinc eccleſiæ præſides diſcant, non decipi ſuauitate uerborum, & aſſentatiunculis, quibus plerunque utuntur omnes, qui non recte de fide

C Chriſti ſentiunt. Non enim oportet ſilentium de ignorantia ſua, tanquam in mercedem laudis, qua ab illis afficimur, ſibi retribuere. Arguendi enim ſunt, ut & ipſi ſe
1. Tim. 5. ad melius transferant, & alij exemplo eorum firmentur, ut eſt apud Paulum: Peccantes, inquit, in cõſpectu omnium argue, ut etiam reliqui timeant. Sed de hiſtoria ſatis, modò ſpiritualia conſequenter contemplemur. Deſcenſus à monte domini, ſecũdum (ut diximus) aduentum eius de cœlo denotat, quũ uigilantibus adhuc, laborantibus que ſuis ſic apparebit, ut & ab omni formidine liberet, & in ſalutis portum deducat. Sed obſerua modo poſt deſcenſum eius à monte, tarde quoſdam ad eum peruenisſe. Venerunt enim altera die: non enim fruſtra id ab Euangeliſta poſitum eſt. quumq; uenissent, blandis uerbis utũtur, ſed increpat Chriſtus, acerbeq; arguit, ut recordemur inutile uirtutis ſtudium fore hominibus poſt deſcẽſum illum de cœlo domini: non eĩ datur tempus ulterius, in quo Chriſtum per fidem ſequẽtes, ſalutem poſſimus adipiſci: ſed ſi qui blãdis uerbis confiſi, quicq; uoluerint miti Chriſto inſinuare, acerbe re-
Matth. 7. pellent. Audias oro ipſum dicentẽ: Multi mihi dicẽt in illa die, iudicij ſcilicet, Domine domine, nónne in tuo nomine dæmonia eiecimus? Tum, inqt, cõfitebor eis: Amen dico uobis, nunq; uos cognoui. Non eĩ, inquit, probè me quæſiſtis, nec ſanctimonia ſplendere uoluiſtis: ſed mercaturæ modo religionem oſtentaſtis. propterea uos nõ cognoui. Quod igitur in illis uerbis uult, domine domine, idipſum in hoc uerbo Rabbi ſignificat. Si cui ergo ſupplicíorum fuga curæ eſt, is nulla ſe corrumpat ignauia, mi-
Prouerb. 24. ſericordiam dei conſiderans, ſed præparet (ut ſcriptum eſt) opus ſuum in exitum ſu-
Matth. 15. um: præparet ſe, donec in agro, id eſt quouſq; in hoc mundo eſt: ſic enim agrũ dominus ipſe interpretatus eſt: præparet autem ſe, ut cum ſanctitate, atq; iuſtitia pro tribunali iudicis poſſit conſiſtere. Non eſt enim tunc miſericordiæ opportunitas, nec erit
D tunc miſericors, qui ad ſalutem modò conuocans omnes, immenſa utitur miſericordia. Quæramus igitur eam, ſi uolumus obliuioni delicta noſtra tradere ſempiternæ.

CAPVT XXVIII.

Gal. 6. Peramini, nõ cibum qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam.] Tale quid ſanè, quamuis generalius, Paulus nos etiam monet: Qui ſeminat in carnem, inquit, corruptionem metet ex carne: qui uero ſeminat in ſpiritũ, uitam æternam ex ſpiritu metet. In carnẽ enim ſeminant, qui uoluptatibus corporis dediti, nihil inter utile atq; inutile diſcernũt, nec præcepta uiuendi cõſiderant, ſed præcipites iocundo ſenſuum motu feruntur. In ſpiritum
Rom. 13. aũt ſeminant, qui à ſpiritu ſancti præceptis toto animo pendent: tantoq; ſtudio huius uitæ ſuæ cultum aggrediuntur, ut niſi natura cogeret, neceſſaria etiam uitæ alimenta negligerent. Nulla igitur carnis cura nobis habenda eſt: ſed neceſſarijs ac æternis inuigilandum. Non enim differt à beſtijs, qui corporis uoluptates conſectatur: ſed qui uirtutibus inhæret, & ſpiritali uitam peragit lege, illisq; qui omnino deditus eſt, quæ nobis diuinitus cõceſſa iter ad ſuperos præparant, is mihi uidetur ſeipſum cognouiſſe, nec ignoraſſe ſe rationale animal ad imaginem creatoris eſſe productum. Non ſi-
Matth. 6. mus ergo ſoliciti (ut ſaluator ait) quid manducemus, aut qd bibamus, aut quid induamur: ſed conſiderantes præſtantiorem eſſe animam quàm alimentũ, & corpus quàm indumentum, præſtantioribus magis ſtudeamus. Nulla enim ex delicijs corporis ad miſeram animam utilitas, imò contrà detrimentum intolerabile tranſit. Siquidem in
Marci. 15. ignem æternum, qui bene non uixerunt, peruenturi ſunt. Qui autem recta ratione appetitum domarunt, & ſpiritus ſancti præceptis ſubiacuerũt, ij tam corpus, quàm animam in ſalutem ducent. Stultiſſimum igitur eſt, carnem & carni iocunda ſic amplecti, ut nullam, aut uix æqualem de anima, quæ multò corpori præſtat, curam habere uideamur. Cui tanto ſtudere quiſq; magis iubetur, quanto cæteris præſtantior eſt: ſic enim ſapienter & iudicabimus, & operabimur. Operemur igitur (ut ſaluator ait) non

eum

A eum cibum qui lapſus in uentrem, & breui nos uoluptate afficiẽs, per aluum tandem emiſſus perit: ſed cibum ſpiritalem, qui corda confirmat, & in uitam æternam perducit, quem largiturum ſe pollicetur dicens, hunc cibum uobis filius hominis dabit. Ita cõiunxit humana diuinis, & totum incarnationis myſterium tetigit. Occultius enim ſpiritalem cibum oſtendit, quo animam ſimul & corpus ſanctificati in Chriſto uiuimus, ſed apertius hoc mox dicturus eſt: quare nos quoq; conuenientem huic loco expoſitionem ibi latius conſcribemus.

Quod character hypoſtaſeos dei patris unigenitus eſt, nec præter eum alius aut eſt, aut intelligitur character eſſe. CAPVT XXIX.

Vem filius hominis dabit uobis, hunc enim pater ſignauit deus.] Non ignorauit, ſed præuidit ut deus, quæ crimina Iudæi ex impetitia eſſent allaturi, qui hominem eſſe conſiderantes, nec uerbum dei in eo homine eſſe intelligentes, dicturi erant: Quis eſt iſte, qui diuinã ſibi poteſtatẽ aſſumit? Quis enim permanentem ad uitam æternam cibum præbere poteſt? Nemo profecto mortalis: ſed ſolus deus, qui omnia & creauit, & gubernat. Anteuenit ergo ſaluator, & huiuſmodi loquacitatem compeſcuit, à filio dicens hominis hunc cibum, qui ad uitam nutrit æternam, datum iri: & ſtatim ſubiecit, à deo patre ſeipſum eſſe ſignatũ. Signari autẽ, aut pro ungi poſuit (ſignabatur enim qui ungebat) aut naturaliter ad formam patris (ut ita dicam) ſe eſſe formatũ, ſignationis nomine denotauit: ut dicere uideretur: Non eſt mihi difficile permanentem cibum uobis largiri, quo ad æternæ uitæ inauditas delicias deducemini. Nam etſi homo ſum, ut unus ueſtrûm, unctus tamen à deo patre, ſignatusq; ſum ad incõmutabilem eius identitatem. Nam & ego in patre & pater in me naturaliter cernimur. Quare quamuis propter uos per ineffabilem diſpẽſationis rationem homo ex muliere factus ſim, eam tamen uirtutem B habeo, qua poſſim omnia, ut deus efficere, nec ullo modo minor uirtus mea, quàm patris eſt. Vnde ſi ſpiritualem cibum ac ad uitã æternam conducentẽ pater uobis præſtare poteſt, poteſt etiam ſimiliter & filius: qui quamuis carnem aſſumpſerit, imago tamen incommutabilis eius eſt: quæ ſumma identitas, non lineamentis corporis, nec ulla corporali figura, ſed ſubſtãtia, gloria, poteſtateq; regia deitatis aſpicitur. Illud apprime rurſus obſeruandum, quia quum filium hominis diuinum hunc cibum daturũ, & ad imaginem dei patris ſignatum dixerit: nullam ſeparationem patitur, quæ poſſit templum aſſumptum ex uirgine à uero filio dei ſeiungere: ſed unum ſe intelligi uult, ſicuti eſt, unus enim uere Chriſtus eſt, totum hominẽ, ex anima uidelicet atq; corpore compoſitum, ſicut regia ſtragula indutus. Vnus ergo ex duabus naturis Chriſtus. Sed clamabit magnus Chriſti aduerſarius, cauillationibusq; quò uolumus falſò huius loci explicationẽ trahi contendet. Clare nanq; dicet per hæc uerba non eſſe à ſubſtantia patris filium oſtendi, ſed ſimilitudinẽ quandam ſubſtantiæ illius. Nam quemadmodum ſigillũ, inquit, quo ſignamus, ceræ aut alij materiæ quæ ſignari apta ſit impreſſum, ſolam ſimilitudinem imprimit ſui, nec quicquam aliud agere aut pati conſpicitur: ſic filius à patre ſignatus, ſimilitudinem quidem illius exquiſitam ſuſcepit, ſubſtantia uero patris ei communicata nõ eſt, ſicut nec ſigilli ſubſtantia in rem ſignatam transfert. Audiat quæſo, atq; attendat quicunq; ſtudioſus Chriſti eſt, quomodo etiam nunc iniquitas, ut uenenoſus coluber in altum ſe erigens nobis inſultat. Sed qui capita fregit draconũ, franget, certe ſcio, etiam huius: dabitq; nobis uires, quibus pernicioſiſſimum effugiemus uenenum. Dicat enim nobis, utrum ſigillum omne atque ſignaculum ex ferro, aut auro, uel quauis alia materia factũ, characterê quodã ſignat, propter quem ſigillũ, atq; ſignaculum eſſe intelligitur: an etiam abſq; characterê ſigillum dicitur? Neminem eſſe arbitror, qui rebus ipſis compulſus, nõ concedat characterê ſigillũ ſignare, & abſq; characterê ſignare nõ poſſe. Quoniam igitur diuina ſcri

Ioan. 14.

Impiorum cauillatio.

Confutatio.

Pſal. 71.

C ptura teſtatur charactêrem hypoſtaſeos dei patris filiũ eſſe, quia in ipſa, & ex ipſa eſt naturaliter: quo alio charactêre pater filiũ ſuũ ſignauit? aut ipſe pater quo charactêre ſignatus eſt, ut filiũ ſignare poſſit? Nullus enim dicet patrem non eſſe in forma deitatis, filius autẽ forma genitoris eſt: quem ſi quis intellectualiter uiderit, ipſum patrem omnino uiderit. Quapropter etiã in ipſo ſe eſſe naturaliter ait, quamuis ex eo etiã ſit, quoniã ſubſiſtit: ſicuti forſan ſplendor in re, & ex re quæ ſplendet. Alius eñ eſſe ratione intelligitur, & alia res ipſa quæ ſplendet: ſed nõ aliud, ſi ad naturã utriuſq; aſpexeris, quoniã ex re ſplendente ſplendor eſt, & in ipſa rurſus ineſt: nec quoniã idem natura ſunt, à ſeipſo etiã eſſe quicq; credet. Prodeunt eñ, quæ ſic ex alio ſunt, ita ut intelligantur propriè ſubſiſtere, q̃uis nõ ſeparata, neq; deciſa. Signatur ergo à patre, qui ex ſubſtantia eius eſt filius: nõ ad ſimilitudinem nudam, nec abſq; carne, ſed potius in carne, ut per eum, qui ad ſimilitudinem dei per gratiã conſcendunt, ſignent. Hoc eñ modo illud etiã intelligimus: Signatũ eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Vultũ enim dei patris, filiũ appellat, id eſt patris charactêrem: lumen uero illius, gratiã ſpiritus, quæ ad omnes penetrat creaturas, per quam ad deum fide conformamur, tanq; ſigillo quodã ad filium conformati, qui patris imago eſt. Et ſic recte in nobis ſeruatur, id ſcilicet ad ſimilitudinem & imaginẽ eſſe creatos: quoniam igitur uultus dei patris filius eſt, ipſe quoq; character erit, in quo deus ſignat. Sint hæc, aduerſarius Chriſti dicet: credimus enim per ſpiritũ ſanctos à deo ſignari, ſed nihil hoc omnino ad propoſitam quæſtionẽ. Nam ueluti ſigillũ, ut diximus, ferreum, aut aureũ ſimilitudinem ſuam in alia materia imprimit, nec ullum patitur detrimentũ, ſed ſola impreſſione ſimilitudinem in apta reliquit materia: ſic à patre ſignatus filius, nihil habet de ſubſtantia eius: ſed quũ aliud quicq; deus pater ſit, exquiſitã ſolummodo illius (ut imago primitiui) ſimilitudinẽ poſſidet. O furorem immenſum, ô præcipitantem ſe ad periculamentem, q̃cito oblita eſt omniũ quæ modo dicebantur: characterem eñ patris filium eſſe aſſeruimus, & in eo nõ ſeipſum (nihil enim ſuũ ipſius character eſt) ſed aliud ſignari intelleximus. Tu aũt hac ratione non recte retruſa, ſolam impreſſionis ſimilitudinem dicere nõ erubeſcis. In ſolis enim impreſſionis figuris filius, ſecundum uos, deus eſt, natura uero minime, ſed ſola forma quadam, atq; figura, qua genitori ſimilis eſt, qui forſan nec omnino genuit. Hac enim opinione ueſtra ſupernã quoq; illam generationem omnino negare uidemini: ſed quod natus ſit ex patre filius, multa iam diximus, & aliâs forſan plura dicemus. Nunc inani reſiſtentes loquacitati, libẽter interrogabimus: utrũ quod datur, quodq; forinſecus aduenit, auferri remoueriq; poſſe cõceditis? an etiam ſi natura inſitum non ſit, remoueri tamen poſſe negatis? Sed patet etiam uobis tacentibus, quod auferri poſſent quæ natura nõ inſunt: poterit ergo hac ſimilitudine filius priuari. Siquidẽ ut uos ſentitis, nõ naturaliter, ſed impreſſione quaſi ſignaculi patri ſimilis eſt, quũ alius quidem natura præter genitorẽ ſit, & longe à ſubſtantia eius ſeiunctus. Clare nanq; tutoq; dixiſtis, nihil præter ſimilitudinem à patre filio datum eſſe: ne ſcilicet detrimentũ aliquod, aut paſſio ſubſtantiã patris perturbaſſe uideatur. Sed ignoraſtis ſic deum patrem longe ab omni paſſione filiũ generare, quẽadmodũ etiam abſq; paſſione omnia producit; igne nanq; multo melior eſt: quem uidemus (cogimur enim etiã exemplis rudioribus uti) quẽ inquam uidemus nõ paſſione, nec deciſione aliqua, uel ſeparatione, quæ in corporibus inuenitur, calorẽ à ſeipſo generare. Attendite igitur omnes, oro, qui uirtutem potius quàm uitium putatis, ita incaute de diuinis rebus diſputare: attendite inquam: Quia ſi ſola huiuſmodi ſimilitudine patri filius coniungitur, nullum ſibi bonũ immobile futurũ eſt, poteritq; uideri deus natura nõ eſſe: præterea mutationis in peiora ſuſceptibilis erit. Legimus eñ ad Tyriorũ principem dictum eſſe diuinitus, quod neceſſaria quadã ratione diabolo accommodare perſuademur, tu es impreſſio ſimilitudinis: inuenitur autem ab hac ſimilitudine, quicunq; tandem ille fuit, decidiſſe, à quibus uidere licet filium quoq; poſſe ſimili-

Pſal. 4.

Noua obiectio

Increpatio aduerſariorum.

D

Ezech. 28.

A ſimílitudinem illam abíjcere. Non enim ſufficit ad immobilem æternitatem bonorũ probè ad creatoris naturam ſignatum eſſe: décidunt enim etiam intellectuales ſubſtantiæ, turpis alicuius rei electione. Quare ſi identitate naturæ patri filius ſimilis non eſt, ſed aduentitia tantummodo quadam ſimilitudine, quam probæ uoluntatis laude conſeruat, mutari quoq; poterit: & ſi nõ mutabitur uoluntate, id nõ naturali, ut deus, immutabilitate poſſidebit, non erit ergo uerus deus. Et quur adoramus eum? quur etiam cum patre conglorificatur? aut quur à ſuperioribus uirtutibus colitur? An Seraphin quoq; illa beata longe aberrare opinamini, quũ non natura deum glorificent, *Eſa.6.* & ſabaoth dominum appellent? non enim negabitis ſupernas omnes illas uirtutes, poteſtates, dominationes, quantũ ſibi poſſibile eſt, ad dei conformitatem comparandam ſtudere. Nam ſi homo, paruum quoddam animal, ſi illis cõparatur, tali dignitate creatoris gratia honoratur: quis negabit non eſſe præſtantiora illis diuinitus dona collata? Quomodo ergo dominum ſabaoth nuncupantes, quaſi ſatellitum, ut regi rerum omnium, miniſterium reddunt? cuius autem rei gratia ad dexterã ipſius dei patris ſcribitur ſedere? Seruus enim cum domino, & creatura ſedet cum creatore? Pa- *Hebr.1.* tet igitur undiq; nõ creaturam, ſed ſubſtantialiter, ac naturaliter deum immutabilem natura, atq; impaſſibilem filium eſſe. Quomodo igitur qui hæc dicunt, ferendi ſunt? aut quomodo iure dici de ipſis nõ poteſt: Væ qui eſtis ebrij abſq; uino? Verum nõ *Eſa.51.* erubeſcunt adhuc, ſed ſignatum eſſe à patre filium in exquiſitam à deo ſimilitudinem aſſerunt: ut quamuis ex patre non ſit natura, tamen immutabilis ſit. Quomodo, dic *Nouæ obiectiõ-* quæſo, qui ex deo ſecundum naturam non eſt, proprietatem deitatis natura poſſide- *nis dilutio.* bit? Quis negabit, nõ poſſe creaturam increatæ naturæ proprietate potiri? Quis nõ fatebitur, nunquam poſſe, quæ naturaliter deitati inſunt, eodem modo in alio præter deum poſſe inueniri? Immutabilitas ineſt deo naturaliter, ſic creaturis ineſſe non poteſt: ſed quodam ſtudio, uigilantia, cura, per gratiam dei, quæ facit ne ad turpia rationales creaturæ labantur, ad immutabilitatem diuinam, quantum ſuſcipere poſſunt, B conformantur. Quod ſi ullo modo deitatis quædã proprietas, ſiue perfectio, alij præter ipſum ſimiliter (ut ipſi dicunt) inerit: quid prohibet omnia illi naturæ inſita, cæteris quoq; omnibus ineſſe? Si enim una immutabilitas ſic tranſire ad aliud cognoſcit, & cætera ſic tranſire, fateri neceſſe eſt, & ita nobis omnia confuſa erunt, & deus nihil omnino à creaturis differet, & creaturæ ad naturam deitatis conſcendent. Nam quoniam omnia bona deus creaturis abſq; ulla inuidia propoſuit, quæ ſuſcipere poſſunt: nõ erit dubium quin multi nobis euadent in deos ſecundum naturam, terram, cœlũ, aliaq; huiuſmodi ex nihilo creare potentes. Conſiderate igitur, quæſo, quanta uis blaſphemiarum ex hac poſitione ueſtra ſcaturiat: Deus ergo ſuam naturam cõſeruat, & creatura ad immutabilitatem illius minime ſecundum naturam aſcendit, ſed coniunctione quadam ſpiritali participes immutabilitatis efficitur: filius autẽ, qui natura immutabilis eſt, natura quoq; deus eſt, neceſſariò igitur ex patre: nulla enim dignitas, nulla perfectio, nulla proprietas deitatis eſt, quæ filio naturaliter inſit. Verum quoniã illam, quaſi firmam nobis incutiunt rationem, alium eſſe filiũ dicentes, alium patrem: quoniam aliud imago, aliud primitiuum: & hinc diuerſitatem ſubſtantiæ patris & filij demonſtrari arbitrantur: friuola ſe atque inania nugari dicent, ſi omni contentione depoſita, probè iſta conſiderare uoluerint. Quid enim fruſtra contendunt? aut *Alia cauilli cõ-* quur à proprietatibus ſubſiſtendi, ac perſonalibus diuerſitatem ſubſtantiæ arguunt? *futatio.* Non enim, quia in propria ſubſiſtentia & perſona filius eſt, idcirco à natura patris ſeiungitur. Ex patre enim uere eſt, quia ex ſubſtantia patris: & in patre eſt, quia in ipſo *Ioan.8.* ſecundum naturam. Ego, inquit, ex deo proceſſi, & ueni. & rurſus: Ego in patre, & *Ioan.10.* pater in me. Non enim ſeparatus à patre eſt, quũ totius trinitatis una deitas ſit, quũq; in patre ſit ratione ac habitudine conſubſtantialitatis, ex eo etiam per emanationem effulgentem, ut ſplendor prodire ineffabiliter creditur: lux enim eſt ex luce. Quare

C & in patre & ex patre indiuiſibiliter, ſimul atq; ſeorſum: ſicut enim character indiuiſibiliter ineſt, ſic uera imago ad primitiuum relata, propriam ſubſiſtentiam habet. Cuius rei exemplum non alienum eſt ad confuſionem hæreticorũ, à legis ſumere autoritatem: ad redemptionem ſui capitis unuſquiſq; ſecundũ legem debebat didrachmi medietatem conferre. Didrachmi autem quantitas in uno erat ſtatére. His umbraculis legis, Chriſtus, qui ſe ad redemptionem omnium deo patri obtulit, depingebatur: in una enim drachma intelligebatur, quæ ab altera ſeparata nõ erat. Erat enim in uno (ut diximus) minimo drachmæ duæ. Sic pater ad filium, & filius ad patrem ſe habent in una quidem natura: ſed tum diuiſim, quoniam uterq; ſubſiſtit: tum coniunctim, quia alter ſine altero non eſt. Et quemadmodũ duæ drachmæ in uno erant minimo, nulla quantitatis menſura differẽtes, ſic pater & filius in una ſubſtantia ſunt, nulla naturæ ratione differentes. Hanc ueritatem ſi ſequeris, integre cuncta quæ de filio ſcribuntur, intelliges.

Exodi 30.

CAPVT XXX.

» DIxerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opus dei? Reſpon-
» dit Ieſus, & dixit eis.] Non ex bono animo, nec ex diſcendi cupiditate, ſed ex arrogantia potius hæc interrogatio prodijt: quaſi enim omnia ſcirent, ac nihil ſibi diſcendum reſtaret, ita rogarunt. Satis nobis, inquiunt, præcepta Moſis ſunt, nõ minus ſcimus, quàm oporteat illos ſcire, qui dei opus facere uolunt: quid igitur nouum ipſe, aut inauditum docere nos poteſt, quod in ſcriptura dictũ non ſit? Tale quid etiam apud Matthæum habes: Adoleſcens ẽm quiſpiam magno diuitiarũ cumulo circunfuſus, quærebat, quomodo uitam æternam poſſet adipiſci. Ad quem dominus: Bene, inquit, noſti mandata, non occides, nõ mœchaberis, non peierabis, & quæ iſtis coniuncta ſunt. Sed hæc ille inferiora cognitione ſua putans, hæc omnia, dixit, à iuuentute cuſtodiui, quid adhuc mihi deeſt? Quod igitur ille ex imperitia ſuperbiaq; intulit, quid adhuc mihi deeſt: id etiam iſti ex arrogantia faciunt, dicentes: Quid faciemus ut operemur opus dei? Proba igitur res humilitas eſt, & animi nobilis ſignum doctoribus credere, ac illis ueluti doctioribus cedere, quando præcipiendo nos ad meliora traducere ſtudent: quomodo enim doctoris dignitatem habebũt, niſi melius quæ conferant perſpicere poſſit? Non eſt diſcipulus, inquit, ſuper magiſtrum ſuum.

Matth. 19.

D

Matth. 10.

CAPVT XXXI.

» HOc eſt opus dei, ut credatis in eũ quem miſit ille.] Quamuis aliquantulum occulte, magna tamen cum increpatione arrogãtiæ ſe illorum opponit. Putabit autem quiſpiam nihil aliud hic Ieſum præcipere, quàm ut in ſeipſum auditores crederent: ſed ſi quis diligentius conſiderat, latiorem ampliorem q; ſenſum in his uerbis latére uidebit. Nam quum illi doctrinam ſaluatoris impie ſpernentes, ſatisq; ſibi ad ſciendum opus dei legem Moſeos eſſe putantes, dicerent: quid faciemus, ut operemur opus dei? commode longe à uero cultu dei eſſe ipſos ſubaperit, nihilq; ſcire ipſos docet: quia literæ inhærentes, figurarum atq; umbrarum, nõ ueritatis pleniſſimi ſint: ita ſignificanter fidei fructum à legali cultu diſſeparans, dicit: Hoc eſt opus dei, ut credatis in eum, quem miſit ille. Hoc eſt, inquit, opus dei, non illud quod uos putatis, umbras ſolummodo legis atq; figuras reſpicientes: diſcite quamuis nolentes, nunq; autorem legis boum aut ouiũ eædem expetijſſe. Quid autem thus eſt, etiamſi ſuaui odore circunfuſum aërem repleat? Hircus porrò quid iuuare poterit, aut cinamomi oblatio? num carnes taurorũ deus manducabit? num hircorũ ſanguinem bibet? nouit omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri cum eo eſt: odit ac repulit ſolennitates ueſtras, nec aliquid ſolennitatũ ueſtrarum olfaciet, ut ipſe dicit, nec ad patres ueſtros de holocauſtis, & hoſtiarum cæde loquutus

Pſal. 49.
Eſa 1.
Hierc. 7.

A quutus eſt. Nõ eſt igitur hoc opus dei, ſed illud, ut credatis in eũ, quẽ miſit ille. Fides enim ſalutem affert, & gratia iuſtificat, mandata uero legis cõdemnant magis. Opus igitur dei, fides in Chriſtum eſt: quare doctrinæ ſuæ, non umbraculis legis inhærendum eſt. Illud mirari omnino decet. Nam quũ ſolitus eſſet Chriſtus nullam de iſs facere curam, qui per tentationem interrogabant, impræſentiarũ tamen, quamuis nullam conſequuturos utilitatem illos uideret, in cõdemnationem eorũ reſpondet, quod ipſe alibi dixit: Si non ueniſſem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nũc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Ioan. 15.

CAPVT XXXII.

" DIxerunt ergo ei: Quod ergo tu facis ſignum, ut uideamus, & credamus
" tibi? quid operaris? patres noſtri manna manducauerũt in deſerto, ſicut
" ſcriptum eſt: Panem de cœlo dedit eis manducare.] Reuelatur paulatim animus Iudæorum. Nam etſi ex arrogantia dixerũt, quid faciemus, ut operemur opus dei? putantes (ut diximus) ſufficere legẽ Moſaicam ad omnem præſtandam ſcientiã, qua opus dei poſſent cognoſcere: latebat tamen hæc ſua ſententia: nunc uero denudata, in medium prodit. Quod enim aiunt, quod ſignũ tu facis? honoratur, inquiunt, meritò beatus Moſes ille. Fuit em̃ ſuſceptus à deo mediator inter deum & homines, dedit huius rei ſignum præcipuum, comederũt in deſerto manna quicunq; cum eo erant. Tu uero quum maiora petere uidearis, q̃ Moſes, quũ præcepta illius mutare ſtudeas, quibus id ſignis corroboras, aut quo miraculo ad nouam nos doctrinã reducere niteris? Hinc uere dixiſſe ſaluator oſtenditur. Arguuntur enim, non ut miracula uideant, Chriſtum ſequi, ſed quoniam manducarunt, ſaturatiq; ſunt: ſignum enim nõ quodcunq; petunt, ſed quod putabant Moſen feciſ- Pſal. 77. Exodi 16.
B ſe, quũ non anni ſpatio, ſed quadraginta integris annis Hebræorum populum mannæ cibo in deſerto deus aluiſſet. Ita nihil uidentur penitus intelligere. Quippe qui nõ diuinæ poteſtati, ſed Moſi, ſignum illud mannæ ſtultiſſime accommodãt. Tale igitur etiam à Chriſto flagitant ſignum, parumq; putantes quod in uno die miraculoſe nutriti ſunt, longi temporis ociosa petunt alimenta. Sic enim aſſenſuros ſe doctrinæ illius polliceri uidentur. Apertum igitur iam factum eſt quod latebat: quia non tantum de ſignis curant, quantũ mirari laudareq; Chriſtum ſimulant, propter impuram uentris & ociosam uoraginem.

CAPVT XXXIII.

" DIxit ergo eis Ieſus: Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis pa-
" nem de cœlo.] Acriter etiam nunc, nec legem quidem Moſis noſſe illos arguit: non oportuit enim ipſos ignorare miniſtrum dei ad populũ, ac rurſus populi ad deum, nullius autem miraculi Moſen autorem fuiſſe. Reprehendit ergo eos: quia quæ dei ſolius ſunt, ſtultum ſimul atque impium eſt hominibus attribuere. Manifeſtum igitur eſt, quũ miraculorum poteſtatem à Moſe abſtulerit, ſibi eam, ac patri concedere: quamuis propter auditorum ineptias, aperte id non dixerit, ne inſtabiles uanosq; homines commoueret, qui nec dignitatem loquentis cognoſcebant, nec de ueritate multum curabant: ſed ſolum Moſe autore inflati, nõnunq; maiorem, quàm oporteret honorem ei conferebant, diuina opera illi accommodantes. Hinc ergo diſcimus, quo animo ſancti patres colẽdi ſunt. Reddere nanq; debemus (ut ſcribitur) timorem cui timor, honorem cui honos debetur. Tunc enim iure omnia faciemus, quũ unicuiq; ſuũ recta proportione reddemus. Nam & prophetarum ſpiritus prophetis ſubijciuntur: ſed quum de ſaluatore noſtro ſermo habet̃, tunc clamare neceſſe eſt: Quis in nubibus æquabitur domino? aut quis ſimilis erit domino in filijs dei? Rom. 13. 1. Corin. 14. Pſal. 88.

C *De manna, quod figura erat Chriſti, & ſpiritalium eius gratiarum.*

CAPVT XXXIIII.

» SEd pater meus dat uobis panẽ de cœlo uerũ. Panis em̃ uerus eſt qui de
» cœlo deſcendit, & dat uitã mundo.] Nõ ſolũ à falſa opinione, qua non miniſtrũ, ſed autorem miraculorũ Moſen fuiſſe putabãt, illos remouet, uerumetiam miraculũ illud Moſaicum paruũ, ac uere nullum compara tione fuiſſe affirmat: uoceq́; ita quaſi clamitat magna: In paruis illis, ac tenuiſſimis, ô uos maiora latere nõ cogitantes, liberalitatẽ, largitatemq́; domini par ua nimium menſura definitis. Panem enim cœleſtem, manna ex imperitia nuncupa tis: quo (quamuis innumeræ penè gentes in orbe ſint) ſolum tamen Iudæorũ genus & breui tempore fuit enutritũ: ſic contractam miſericordiã dei, ac exilem eſſe puta tis, ut uni ſolummodo Iudæorũ populo cœleſtem panem largitus ſit. Manna uero fi gura quædam erat uniuerſalis dei liberalitatis, loco arræ hominibus cõceſſa. Nunc ue ro quũ figurarũ iam exactum ſit tempus, & ueritas in ianuis adſit, pater meus cœle ſtem uobis panẽ largitur, qui per manna priſcis temporibus obumbrabat. Neminẽ
† ueſtrum enim † uirũ errare uolo: nõ erat panis ille cœleſtis, ſed hic eſt qui uniuerſum terrarũ orbem poteſt nutrire, & toti mundo uitã dono præbere. Accuſat ergo ualde Iudæos, quia ueritatem ſpernentes, figuris affixi ſunt. Nõ enim illud uerum manna, & uerus cœleſtis panis fuit: ſed ipſe unigenitus filius, uerus panis eſt: qui quum ſit ex ſubſtan tia patris, naturaliter uita eſt cuncta uiuificans. Vt enim panis hic terreſtris facit, im becillitatẽ carnis noſtræ ſuſtinens atq́; conſeruans: ita & ipſe per ſpiritũ ſanctũ, ſpiri tum noſtrũ uiuificat, & corpus ipſum à corruptione liberat. Verũ quoniam mentio nem de manna fecimus, nõ erit ab re, ſi locum de ipſo ſcripturæ hic tranſcribamus, ac
D pauca & breuiter ad perfectã huius loci expoſitionẽ altius explicemus. Sic em̃ plane uidebitur, quod uerũ manna Chriſtus eſt, qui per figurã mannæ priſcis illis à deo pa
Exodi 16. tre dabatur. Quintodecimo, inquit, die menſis ſecũdi, poſtq́; egreſſi ſunt de terra Ae gypti, murmurauit omnis congregatio filiorũ Iſraël contra Moſen & Aaron in ſoli tudine, dixeruntq́; ad eos filij Iſruël: Vtinã mortui eſſemus per manũ domini in terra Aegypti, quando ſedebamus ſuper ollas carniũ, & comedebamus panẽ in ſaturitate. Quur eduxiſtis nos in deſertũ iſtud, ut occideretis omnem multitudinem fame? Hæc hiſtorice ita patent, ut nulla explicatione indigeant, quare ſpiritalẽ ſenſum rimemur.
Exodi 12. Quũ adhuc in Aegypto Hebræi habitarent, iuſſu dei ſolennitatẽ Chriſti celebrarũt. Cibo enim agni, duram tyrannidẽ, intolerabileq́; ſeruitutis illius iugum excuſſerant. Rubrum deinde mare miraculoſe tranſierunt, fameq́; in deſerto oppreſſi querebant de Moſe, & dei munerũ obliti, carnes Aegyptias, alioſq́; cibos miro modo cupiebãt. Aegyptus igitur, tenebroſa quædã regio interpretatur, & pro conditione præſentis ſeculi, atq́; ſtatu (in quo magna profecto premimur ſeruitute) ſpiritaliter capit. Nõ enim deo dediti ſumus, ſed immani tyranno, principi huius ſeculi ſeruimus, & quaſi fœtulentũ lutũ uoluptates carnis peruoluimus. Vnde nulla merces labori, ſed ſuppli cia & labores retribuunt. Sed ſi quãdo dei præceptorũ nobis in mentẽ recordatio ue nerit, & huius ſeruitutis amaritudinẽ intellexerimus, tunc exitus cupiditate capti, ad Chriſtũ libertatis initiũ atq́; ianuam uenimus. Huius ſanguine, atq́; gratia tuti, turba tiones huius ſeculi quaſi fluctus maris effugimus, & integrã uiuendi amplexi diſcipli nam, in deſerto inanium cogitationũ ſumma tranquillitate quieſcimus: quam tamen nonnunq́; tentationes perturbant, & memoria uoluptatis exagitat: & ſic cupiditate uicti, non iure conquerimur, nec parta libertate contenti ſumus. Nam quum in fame quadã primarũ deliciarum, & uoluptatũ uerſemur, & labores continentiæ horreſca mus, priorem uitam rurſus concupiſcimus. Magnas em̃ profecto uires huius carnis uoluptas poſſidet, quibus facile ab omni probitate mentes hominũ deijcit. Dixit aũt
Exodi 16. dominus ad Moſen: Ecce ego pluam uobis panẽ de cœlo. Hoc eſt etiã quod in Pſal miſta

A miſſa canitur: Panem de cœlo dedit eis, panẽ angelorũ manducauit homo. Sed per- *Pſal. 77.*
ſpicuum eſſe arbitror, non alium panem, neq; aliud alimentũ, præter filium dei, ratio-
nalibus intellectualibusq; ſubſtantijs propoſitũ eſſe. Ipſe igitur eſt manna uerũ, ipſe
inquam eſt panis de cœlo, qui omni rationali creaturæ à deo patre præbetur. Ita gra-
tia & miſericordia dei, uel à cupiditate caducarũ rerum, uarijs multisq; modis huma-
nam ſolet reuocare naturam. Nam quũ ut magni ponderis lapis ad hæc inſtabilia car
nis premat appetitus, & tyrannice ad imperiũ ſuum redigat, quaſi freno ad deſideriũ
rerum meliorũ Chriſtus nos circunducit, & ſanitate mentis donatos, in habitu uirtu-
tis cõfirmat. Vides eñi etiã illos nunc corporali cibo, & ocioſa captos uita, ad deſide
rium cœleſtis panis, ad ſpiritale manna, ad ſpiritus ſancti conſolationẽ, Chriſti doctri
na reuocari. Propterea omni nos patientia muniamur, nec imbecillitate animi, quæ
non licent appetamus, ut intellectuale manna Chriſtus dominus noſter in ſua nos pie
tate confirmet. Verũ quoniam non ab re aliquantulũ à propoſito exiſſe uidemur, to-
tum hunc locum (perutilis enim eſt) non grauabimur latius tractare. Quæret igi-
tur quiſpiã: Cuius rei gratia miſericors deus nõ prius quàm peterent, illis prouidit,
ſed quuũ famescentes uideret, tardus ad patrocinĩũ fuit? aut quare ſic conqueſtos nõ
puniuit, quos tamen poſtea, quando ſimiliter ægrotantes, panes, carnes, alioſq; cibos
deſiderabant, Aegyptios ſupplicio perſequutus eſt? Vnde, ut in Numeris ſcribitur, *Num. 11.*
Monumentũ cupiditatis, locus ille fuit appellatus, ubi hac cupiditate ſuperatos ſepe
lierunt. Ad primũ igitur dicimus, cõuenienter petitionem, clamoremq; illorũ expe-
ctatum fuiſſe. Tunc enim gratiſſimũ ſolet uideri beneficiũ, quando magno ardore pe
titur, & imminente periculo, neceſſariò expectatur: aliter animus hominis beneficij
magnitudinem nõ cognoſcit. Sed non petitionem illam, clamorem potius, murmura
tionemq; ac iurgia fuiſſe cõtendes. Verũ modeſta per orationem petitio perfectorũ
eſt, cui exæquatur imbecillĩũ, ac infirmorũ obiurgatio, & murmuratio. Nec moleſte
B ullo modo ſaluator tulit. Nam quemadmodum ploratu neceſſaria ſibi alimenta infan
tes flagitant, & hoc modo mater ad fouendos filios ſuos prouocatur: ſic conqueſtuo-
ſus obiurgationisq; plenus clamor ad deum, petitionis (ſi ab infirmis adhuc, & infan
tibus in habitu uirtutis fit) locum retinet. Quod autem, quamuis terrenis uiderit cu-
piditatibus ſuperatos, non puniuit tamen ſtatim in initio, hæc (ut mihi quidem uide
tur) cauſa eſt: Nam quoniam nuper ab Aegypto effugerint, panemq; cœleſtem, qui *Pſal. 103.*
cor hominis corroborat, adhuc nõ receperint, facilius poterant in cupiditates carnis
incidere: propterea & uenia digni uiſi ſunt. Poſtea uero quàm domino fruebantur,
ut ſcribitur, tunc iure, quoniã corporalia ſpiritualibus præpoſuerunt, acerba dederũt
ſupplicia, & ad ſupplicia inſignem calamitatis memoriã reliquerunt. Egrediatur po- *Exodi 16.*
pulus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies. Senſibile illud manna, intelligibile
hoc figurabat. Eſt autem intelligibile manna ipſe Chriſtus: ſenſibile uero rudior le-
gis diſciplina. Ad dies aũt ſingulos colligebant, & in craſtinũ reſeruare uetabantur:
quia ſaluatoris aduentu figuræ legis ceſſarunt, & colligere inde alimenta non poſſu-
mus, ipſa ueritate nobis, & pane cœleſti ad fruitionem propoſito. Die aũt ſexto pa-
rent quod inferant, & ſit duplum quàm colligere ſolebant per ſingulos dies. Conſide
ra diligenter, quia ſeptima die ſenſibile manna colligi noluit, ſed pridie collecto uti
iuſſit. Septima enim dies, ſaluatoris tempora ſignificat, in quibus ſanctificati ſabbati-
ſmum peccatorũ agere debemus, alimẽta fidei ab ante collecta quoq; legis cognitio-
ne accipientes: nõ tamen neceſſario modo colligimus, qui uerum cibum habemus,
& panem de cœlo retinemus: duplici aũt menſura ante ſeptimam manna colligitur,
quia tempore legis exacto, & ſeptima, id eſt Chriſti aduentu incipiente, duplici qua-
dam gratia, legali ſcilicet & euangelica, in fide homines roborant: quod per parabo- *Matth. 13.*
lam dominus docuit. Omnis ſcriba, inquit, regni cœlorum diſcipulus effectus, diuiti
homini ſimilis eſt, qui ex theſauro ſuo noua & uetera producit. Vetera enim legalia

Exo.16. C ſunt,noua uero Chriſti.Dixeruntq; Moſes & Aaron ad omnes filios Iſraël: Veſpe-
re ſcietis quod dominus eduxit uos de terra Aegypti,& mane uidebitis gloriam do-
mini: dabit enim dominus uobis ueſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate.
Attende,diſtingueq; diligentius ſingula. Nam coturnix legem quodam modo deno
tabat:nunquam enim effertur uolatu,ſed prope terram ſemper hæc auis uolat. Nam
& diſciplina legis,terreſtris quodammodo eſt,animalium oblationes,& purificatio-
nes Iudaicas continens,quibus illi nõ multum è terra leuabantur. Veſpere aũt tradi-
tur,uel quia magna obſcuritate figuræ legis inuoluuntur,uel quia mundus tenebra-
Ioan.12. rum effuſione tenebatur,luce uera carens,quæ eſt Chriſtus. Ego,inquit,lux in hunc
mundũ ueni.Cognituros autem ait,quod dominus eduxit eos ab Aegypto: quia uni
uerſalis quædam,atque conſuſior in Moſaicis libris ſalutis cognitio ſolummodo eſt.
Nondũ enim aderat gratia,quod ipſe ſignificauit,dicens: Mane uidebitis gloriã do-
mini,dum det uobis panes in ſaturitate. Solutis enim nocturnis legis iam tenebris,
& ſole nobis intelligibili orto,præſentis domini gloriã intuentes, copioſiſſime panẽ
Exodi 16. cœleſtem ipſum rurſus Chriſtũ aſſequimur.Factũ eſt ergo ueſpere,& aſcendens co-
turnix operuit caſtra:mane quoq; ros iacuit per circuitũ caſtrorũ: quumq; operuiſſet
ſuperficiem terræ,apparuit in ſolitudine albũ ac minutũ quaſi coriandrũ. Conſidera
rurſus ſpiritaliũ ordinem ſenſuũ.Nam de coturnice quidem dicitur, quod caſtra ope
ruerit: de manna uerò,quia ceſſante rore mane de cœlo deſcendit, per circuitum ca-
ſtrorum in facie deſerti.Legalis enim diſciplina,quam per coturnicem intelleximus,
2.Cor.3. figuris atq; umbris Iudæorũ populũ contegit.Latet eñ (ut Paulus ait) uelũ in corde
ipſorũ,& cæcitas ex parte: ſed poſteaquàm mane factum eſt, oriente iam ſole uero,
euangelica doctrina fulgente,quũ etiam ros,id eſt rudis,& pruinoſa mandatorum le
Rom.10. gis obſeruatio iaceat atq; deſinat (finis enim legis & prophetarũ, Chriſtus) tunc ue-
rum de cœlo deſcendit manna, tunc euangelica doctrina rutilauit,non in Hebræorũ
D congregatione atq; ſynagoga,ſed per circuitũ caſtrorũ in facie deſerti ac ſolitudinis,
Eſaiæ 54. in omnibus uidelicet gentibus,in eccleſia gentium,de qua dictũ eſt: Quia multo plu
res ſunt filij deſertæ, quàm eius quæ habet uirũ. In omnem enim terrã intellectualis
mannæ gratia fuſa eſt, quæ coriandro cõparat: & minuta dicit, quia tenuis profecto
eſt & frigidior diuini ſermonis uirtus, paſſionũ ardores frigiditate ſua extinguens:
frigidiſſima enim dicitur eſſe uis coriandri.Quod quum uidiſſent filij Iſraël,dixerunt
Exodi 16. adinuicem: Quid eſt hoc? quũ huius rei nullũ haberent periculum,nouitate rei per-
culſi,alter ab altero quid illud eſſet,petebat.& hinc nomen rei factũ eſt.Manna enim
Syrorũ lingua,quid eſt hoc,ſignificat. Vnde,iudicio meo,denotabat, ut re ipſa mo-
do uidemus,nõ cognituros Chriſtũ Iudæos. Dixitq; Moſes ad eos:Nullus relinquat
ex eo in mane.Qui nõ audierunt eum,ſed dimiſerunt quidam ex eis uſq; mane, & ſca
tere cœpit uermibus, & computruit: & iratus eſt contra eos Moſes. Mane rurſus in
his ſplendidiſſima ſaluatoris aduentus tempora ſignificat: quando umbra legis de-
pulſa,& tenebris gentiũ illuminatis,unigenita lux ſpirituale nobis diluculum eluxit.
Iuſſit autem Moſes manna illud nullo modo ad mane uſq; relinquere: quia orto ſole
umbracula legis euaneſcunt,& ueritatis præſentia,figuræ omnino deſinunt. Quare
Philip.3. Paulus quoq; iuſtitiã legis rutilante Chriſto,inutilem oſtendit, dicens de ſeipſo: Per
quem omniũ iacturam feci: omnium,inquit,quibus lex plurimum iactabat. Duco
eñ,ait,omnia eſſe ſtercora,dummodo Chriſtũ lucrer,& inueniar in eo nõ habens iu
ſtitiam legis, ſed eam quæ eſt per fidem Ieſu Chriſti. Nihil igitur Paulus ut ſapiens,
ad mane uſque conſeruauit: qui autem tunc ſenſibile illud manna conſeruauerunt,hi
Iudæorum incredulitatem figurabant: quibus non opportuna legis conſeruatio pu
tredinem ſanè ac uermes pariet: unde mœrore quoque affectum,& ira concitatum
Exodi 18. Moſen legimus. Dixitq; Moſes ad Aaron: Sume aureum uas unum,mitte ibi man-
na,quantũ poteſt capere gomor,& repone coram domino ad ſeruandũ illud. Ex ad-
miratione

A miratione iam exclamauerim: O profunditatem diuitiarum ſapientiæ, ac cognitionis dei. Incomprehenſibilis nempe in ſcripturis ſapientia latet, & magna profunditatis altitudo in ipſis inuenitur. Cõſidera, oro, diligẽtius, quid in hac ultima particula reconditum eſt. Nam quoniam uerũ manna illo ſenſibili figuratus eſt Chriſtus, neceſſariò nunc docet, qua gloria & uirtute plenus eſt, qui Chriſtũ in ſeipſo recondit, qui Ieſum in corde per ueritatem ac fidem rectam fixum firmiter gerit. Audis enim quomodo uas aureum per Aaron impletur manna, & coram deo ad perpetuam conſeruationẽ reponitur: pia enim, ſancta q; anima, quæ Chriſti fidem cõcepit, quæ totum in ſeipſa cœleſtem theſaurum condidit, precioſum atq; aureum uas eſt, & à pontifice omnium deo patri offeretur, ſeruabitur q; in conſpectu eius in æternũ. Meritò igitur inflatos Moſis doctrina Iudæos, putantes q; ab eo manna datum priſcis fuiſſe, nec aliquid ultra figuram intelligentes, Chriſtus redarguit, dicens: Amen dico uobis, non Moſes dedit uobis manna. Oportebat enim omnino illos miniſtrum ſolummodo fuiſſe Moſen non ignorare: res enim ipſa nõ potuit hominis opus eſſe, dei ergo fuerat munus, quo cœleſtis panis non unius gentis, ſed totius mundi uita ſignificabatur.

CAPVT XXXV.

DIxerunt ergo ad eum: Domine, da nobis ſemper panem hunc.] Denudatur iam penitus (quamuis latêre ſtuduiſſet) animus Iudæorum: patet etiam non poſſe Chriſtum mentiri: nõ enim quia ſigna uiderunt, ſequuntur, ſed quia uſq; ad ſaturitatem comederunt. de quorum ignorantia opportune dixerim: Ecce populus fatuus atq; uecors, oculi ſunt ipſis, & nõ uident, aures ſunt ipſis, & audiũt. Nam etſi multis uerbis à carnali eos ſenſu ſaluator remoueret, etſi ad ſpiritalem mirabili ſua doctrina contemplationem illos reuócaret, nihil tamen proficiunt, neq; à carnalibus ullo modo recedunt: quippe panem audientes, quo uita mundo datur, terreſtrem intelligebant. Ventri ergo quaſi deo ſeruiẽtes, B meritò audient; Quorum gloria in confuſione ipſorum. Similes enim ſunt Samaritanæ illi mulieri, quæ quũ longam de intelligibili aqua Chriſti orationem audiſſet, aperte dicentis: Qui bibit ex hac aqua, iterum ſitiet: quicunque autem bibet ex hac aqua quam ego dabo, fiet in ipſo fons ſalientis in uitam æternam, nihil tamen intelligens, ad ſenſibilium memoriam aquarum labebatur dicens: Da mihi domine hanc aquam ne ſitiam, & ne ueniam huc haurire. Sed illa & Samaritana, & mulier, quare non mirum ſi tardior fuit: iſti uero, & Iudæi & uiri, nihil uirilis prudentiæ habent, ſed uentris effœminantur cupiditate, uere de ſe dictum eſſe oſtendentes: Stultus ſtulte loquetur, & cor eius uana intelliget.

Hiere. 5.

Philip. 3.

Ioan. 4.

Eſa. 32.

CAPVT XXXVI.

DIxit aũt eis Ieſus: Ego ſum panis uitæ.] Quanquam ſolitus fuerit Chriſtus ænigmatice quodammodo, nec aperte nimium myſteria exponere, ne res diuinæ ſcelestis etiam hominibus in deriſionem paterent: nonnunquam tamen propter audientium imperitiam, quũ nihil eos intelligere uideat, omni ambiguitate ſermonis remota, dilucide ac breuiter totam myſterij uim explicat, ut nulla excuſatio non credentibus relinquatur. Quod aũt obumbrato quodã, ac ſubobſcuro pleruncq; ſermone uteretur, ipſe docet in Pſalmis, dicens: Aperiam in parabolis os meum. Eſaias quoq; hoc ipſum demonſtrat, clamans: Ecce rex tuus iuſtus regnabit, & principes cum iudicio principabũtur, & erit homo occultans ſermones ſuos. Illum enim regnaturum prænunciabat, qui dicit: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum domini. Iudicio autẽ, id eſt rectitudine, principes, id eſt ſancti diſcipuli omnia gubernaturi fuiſſe ſcribũtur, qui ad ſaluatorem ſermones ſuos cælantem, accedebant ſæpius, atq; dicebãt: Expone nobis parabolam hanc. Ipſe quoq; cauſam adieciſſe in-

Pſal. 77.

Eſa 32.

Pſal. 2.

Luce 8.

C uehitur:ut uidentes non uideant,& audientes non audiant,neq; intelligant. Non eñi erant digni,ac ideo iuſta dei ſententia eiecti ſunt. Multis igitur uerbis ultro citroq; habitis, poſtq̃ illos nihil intelligere uidebat, apertiſſime iam,ego,inqt,ſum panis uitæ. O ſola imperitia excellentes homines, quum de cœlo daturum ſe deus panem uobis dixerit,& tantam hanc rem pollicitus ſit,nõ erubeſcitis de ſenſibili manna ita hoc intelligere,ut ulterius progredi nolitis? Non ſentitis,quia breue illud & paruũ tam uobis erat qui accepiſtis,quàm deo qui largitus eſt? Nolite igitur credere illum fuiſſe panem de cœlo:ego enim ſum panis uitæ, qui olim uobis figura ſolummodo datus,nũc adſum omnem adimplens figuram. Sum autem panis uitæ,nõ corporalis,qui famí ſolum corporeæ remedium præſtat:ſed qui totum animal ad uitam æternam reformem, & morte ſuperius efficiam. His autem uerbis ſuboſtendit ſanctiſſimi ſui corporis uitam & gratiam,qua in nobis unigeniti proprietas, id eſt uita,& ingreditur,& perma
Exodi 16. net. Illud etiam ſcire oportet,quod quadraginta integris annis (Moſe adhuc uiuẽte) manna illud ſenſibile Iudæis largiebatur à deo. Sed poſtquàm Moſes diem ſum obijt,
Ioſue 5. & ductor populi Ioſue factus eſt, Iordaneq; traiecto,lapideis circunciſi gladijs, pane nutriti ſunt, nõ amplius manna pluente deo. Hinc ſignificatur, quia quum Moſes naturæ conceſſerit,id eſt quando legalis cultus figuræ ad exitum uenerint: Chriſtus ue
Matth.1. rus Ieſus atq; ſaluator nobis apparuit, qui ſaluum fecit populum ſuũ de peccatis eorum. Et tunc nos Iordanem tranſgreſſi,ſpiritalem circũciſionem doctrina duodecim
Zach.9. lapidum,id eſt diſcipulorum Chriſti accepimus. De quibus ſcriptum eſt,quod lapides ſancti uoluuntur in terra:omnem enim orbem terrarum peragrarunt illi, qui nos circunciſione,non manu facta,ſed ſpiritali per ſpiritum ſanctũ circunciderunt. Quando igitur ad regnum cœlorum per Chriſtum uocati ſumus(non enim aliud ſignificat Iudæorum in repromiſſionis terram ingreſſus) tunc & manna ſenſibile deſijt. Non
D enim literali amplius legis ſenſu,ſed cœleſti pane, id eſt Chriſto, ad uitam æternã nutritur: & morte deſtructa, dei participes,gratia ſancti ſpiritus, & communicatione corporis domini efficimur.

CAPVT XXXVII.

• QVi uenit ad me,non eſuriet:& qui credit in me,non ſitiet unquam.] Nonnihil his uerbis latere mihi uidetur,quod enodare neceſſe eſt. Solebat Chriſtus ſanctorum uirorum gloriam non modo non deprimere, ſed etiam confirmare. Verum quum nonnullorum inſcitia excellẽtiam Chriſti nõ cognoſceret,ac ideo plus illis attribueret, commodiſſime ac ſubocculte ab ipſarum rerũ collatione in infinitũ ſe illis præſtare modeſtiſſime oſten-
Ioan.4. dit. Loquebatur olim ad Samaritanam,& ei ſe uiuẽtem aquam dare pollicebat: quod illa minime intelligẽs,an tu maior es,dicebat,patre noſtro Iacob,qui dedit nobis hũc puteum? Ab hac ergo uolens eam ſaluator opinione remouere, ac ſe abſq; comparatione maiorem oſtendere,ad aquarũ differentiam uenit. Quicunq; enim,ait,ex hac aqua bibit,ſitiet rurſus:quicunq; autem biberit ex aqua, quam ego dabo, fiet in ipſo fons aquæ ſalientis ad uitam æternam. Quid igitur hinc ſequitur? Illud profecto,ſuperiorem eſſe multo eum,qui multo maiora tradere poteſt. Tale quid etiam nunc facit:nam quoniam ſuperbire Iudæi uidebantur,Moſen ſemper anteponentes,& Moſaicam,ut conſueuerant, ſequi doctrinam magis quàm Chriſti uolẽtes,mannæ copiam & aquarum è lapide fluxum animo uoluebant, & ſic illum Chriſto maiorem putabant:neceſſariò ad conſuetum ſibi modum delatus,aperte quidem maiorem ſe Moſe non dicit,ne in iram infrenis illorũ audacia incideret, ſed rem quam admirabantur ita ponit,ut ex cõparatione minimam oſtendat. Nõ enim eſuriet(inquit)qui uenit ad me;& qui credit in me,nũq; ſitiet. Dederit ergo inquit(ut hoc uobis cõcedatur) Moſes manna,ſed qui comederunt:rurſus eſurierunt. Produxerit copioſa ex lapide flumina,ſed

A na, ſed qui bibebant, rurſus ſitiebant. Qui uero ad me uenit, nunq̃ eſuriet: & qui in me credit, nunquam ſitiet. Quid igitur Chriſtus pollicetur? quid credentibus affert? Corruptibile certe nullum, ſed benedictionẽ, quam communicatione corporis atq; ſanguinis Chriſti aſſequimur: unde ad eam incorruptionem integre reducemur, ut cibo & potu corporali non indigeamus: uiuificat enim corpus Chriſti, & ad incorruptionem ſua participatione reducit. Non enim alterius cuiuſdam, ſed ipſius uitæ corpus eſt, uirtutem incarnati uerbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo uniuerſa & uiuunt, & ſunt. Quæ quũ ita ſe habeant, ſciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, ſi rarius in eccleſiam proficiſcantur, & longo temporum ſpatio propter ſimulatam religionem myſtice communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe uita procul depellere: quippe recuſatio huiuſmodi, quamuis ex religione proficiſci uideatur, & ſcandalum facit, & laqueos inſtruit: quare oportet omnibus uiribus à peccato mundari, & recte uiuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad ſumendã uitam concurrere. Sed uariæ ſunt diaboli, multiplicesq; ad decipiendum inſidiæ. Nam primum ad uiuendum turpiter inducit, deinde quũ malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Chriſti gloria perſuadet, qua poſſent à turpitudine uoluptatis, quaſi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, ut uinculis eius abruptis, & iugo ſeruitutis peccatorum excuſſo, in timore domino ſeruiamus. Et ut carnis uoluptate per continentiam ſuperata, ad cœleſtem gratiam accedamus, corporisq; Chriſti participes efficiamur. Sic enim, ſic inquam diabolũ fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem aſcendemus.

N O T A

CAPVT XXXVIII.

B Ed dixi uobis, quia & uidiſtis me, & non credidiſtis.] Multis eos inducit rationibus, & omni modo ad fidem & ſalutem impellit. Et (ut deus) non ignorat, quanta incredulitate teneantur: ut ergo ſciant non ignorare ipſum quales ſunt, futuriq; ſunt, intelligantq; ira diuina peritum iri omnes qui tales ſunt, idcirco intulit: Sed dixi uobis, quia & uidiſtis me, & non creditis. Sed ubi, dicet quiſpiam, tale quid Chriſtus dixit: Eſaiam quæſo audi: Vade, & dic huic populo, audite audiẽtes & nolite intelligere, & uidete uiſionem & nolite cognoſcere: excæcatum enim eſt cor populi huius. An non uera hæc oratio rebus ipſis demonſtratur? Viderũt tunc deum eſſe naturaliter dominum, quando quinque ordeaceis panibus, & duobus piſcibus multitudinem eorum ſaturauit: uiderunt, & tamen non credunt: quia peccatorum uinculis coartati, nec liberatorẽ quidem ſuum cognoſcere uolunt: ideo ira dei digne ipſos excæcauit, & rudius factũ eſt cor eorum. Quod autem ſigni miraculo deum eſſe aut uiderunt, aut uidiſſe potuerunt, inde maxime conſpicies, quod ex admiratione nimia rapere ipſum uolebant, & regem facere. Nullus igitur eis excuſationis locus relinquitur, qui admirantes ſigna, & ab eis ad cognoſcendas uires eius inducti, abhorrent tamen à fide, & à bonis moribus in profundum perditionis deſiliunt. Eſa. 6.

CAPVT XXXIX.

* Mne quod dat mihi pater, ad me ueniet.] Non ſimpliciter dicit Chriſtus, Quia & uidiſtis me, & non creditis: ſed cauſam quoq; cæcitatis neceſſariò ſubiecit, ut diſcant in diuinã ſe iram occurriſſe. Quare optimus medicus cauſam eis ſubaperuit: non ut in morbo ſemper morentur, ſed ut citius atq; facilius ab eo reſiliant, omni modo deum placantes, quem peccatis ſuis irritarunt. Venire autem ſaluator etiam ait ad ſe, quod pater ſibi dederit: non quia ipſe non poſſit quoſcunq; uelit adducere (quomodo eñ? cui omnia ſubiecta ſunt, ut Paulus ſcribit) ſed quia nemini hoc, niſi ſoli diuinæ naturæ cõceditur, ut igno 1. Corinth. 1.

C rantiæ tenebris inuolutos illuminet, ſicut homo patri hanc rem attribuit, quod eſſe ſo litũ facere multotiens diximus. Quum aũt ad ſe uenturum omne quod pater dederit dicat, iamiam uenturas gentes ſignificat. Ita cõmodiſſime minari uidetur iacturã gratiæ, quam facturi erant, allatis à deo patre ad uiuificantem & natura filiũ uniuerſis miſericorditer gentibus, ut benedictionis eius ac diuinæ naturæ participes, ad uitã & incorruptibilitatem reducãtur, in priſcum naturæ habitũ reformatæ. Quemadmodum igitur quiſpiam ægrotum medico affert, ut ei medeatur: ſic à deo patre illos qui digni ſalute ſunt, filio adduci dicimus: pernicioſa enim res omnino eſt, cordis durities. Ideo
Hiere. 4. propheticõ ſermone Iudæis imperat, ut duritiã cordis circũcidantur: quod illi quidẽ recuſarũt, nos autẽ, quos pater filio dedit, ſuſcepimus, & ſpiritu ſancto circunciſi, occultius ac myſtica circunciſione Iudæi ſumus. Par igitur eſt duritiem illorum abhorrere, & facilitate animi ad pietatem ac fidem, imminentem illis perniciem effugere.

CAPVT XL.

» T eum qui uenit ad me, non eijciam foras.] Non erit, ait, inutilis eis qui ad me ueniunt, fidei pietas. Et certe oportebat glorioſam atq; utiliſſimam eis qui afferuntur, patris adductionem oſtendere. Aderunt ergo (inquit) omnia bona ijs, qui ſuperiore gratia uocati ad me ueniunt: non em̃ eijcio foras uenientem, nec quaſi uas futile repellam, ut à quodam propheta di-
Hiere. 22. citur: Vituperatus eſt Hieconias, ſicut uas cuius nullus eſt uſus, & proiectus in tertã quam ignorauit. Terra, terra, audi ſermonem domini, ſcribe uirum iſtum hominẽ abdicatum. Nõ ergo abdicabitur (inquit) nec ut inglorius eijcietur, qui uenit ad me, nec erit expers meæ benignitatis: ſed recondetur in horreum, & in cœleſtes mãſiones di-
D uertet, ingredietur q̃ quò mens hominũ nequaquam cogitauit. Oculus enim non uidit,
1. Corin. 2. & auris nõ audiuit, nec in cor hominis aſcenderũt ea, quæ deus diligẽtibus ſe præparauit. Quum q̃ aũt dicitur, Non eijciam foras uenientem: illud profecto dicitur, nõ tradam iudicio fidelem, qui diuina gratia munitus eſt. Foras em̃ hoc, tale quid ſignifi-
Matth. 13. care comperies, ut in illa apud Matthæum parabola: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti: quam (quum impleta eſſet) educentes, & ſecus litus ſedentes, elegerunt bonos in uaſa ſua, malos autẽ foras miſerunt. Nam quod collecta ſint bona, & in uaſis depoſita, id probos atq; pios in cœleſtibus atrijs ſemper uicturos ſignificat: quod autem inutilia foras eiecta dicuntur, id omnium bonorum iacturam facturos, & in iudicium caſuros impios denotat. Quũ igitur dicit Chriſtus, Quia eum qui uenit ad me, nõ eijciam foras: euaſurũ ab æternis ſupplicijs integra ueniẽtem fide populum demõſtrat. Ita remotis à pietate minari mihi uidetur, niſi uere ſyncereq; credant, procul à ſe omnes proijciendos, nolentesq; abeo receſſuros. Qua enim ratione non eiecturum ſe foras uenientes pollicetur, eãdem ſanè non uenientes eiecturum minatur.

TERTII LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM, LIBER QVARTVS.

Quod quum à deo patre naturaliter filius ſit, nulla in re minor ipſo eſt, etiamſi dicatur à quibuſdam illi ſubiectus eſſe. CAPVT I.

» Via deſcendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, ſed uo-
» luntatem eius qui me miſit patris: ut omne quod dedit mihi pater,
» non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die.] Videbitur certe, ſi quis ſuperficiem (ut ita dicam) ſolam uerborũ cõſideret, difficilis minimũ hic ſermo, adeò ut multa hinc aduerſus rectam fidem ueritatis inimici habituri argumenta uideantur. Sed nihil hic arduũ eſt,

A eſt, Facilia eñ omnia ſunt intelligẽtibus, & recta his qui cognitionẽ inueniunt, id eſt illis qui pie ſcripturarum myſteria intelligere conſueuerũt. Rationem ergo quodam modo ut certiores ſimus, Chriſtus ſic affert, quare non eĳciatur foras quicunq; ad ſe uenit. Hac enim (inquit) de cauſa deſcendi de cœlo: id eſt, uoluntate patris homo factus, quaſi etiã inuoluntarias res non recuſaui, modò æternã uitam, reſurrectionemq; à mortuis (morte deſtructa) credentibus præbeam. Quid autem erat quod uoluntarium & non uoluntarium Chriſto fuiſſe dicimus? Iudæorũ in illum iniuriæ, flagella, ſputa, calumniæ, mors ipſa: hæc enim propter nos paſſus eſt Chriſtus. Nam ſi potuiſſemus nos ſaluari (quod illi ſtudio erat) abſq; paſſione omnino ſua, noluiſſet certe opprobria illa pati. Verũ, quoniã libera uoluntatis poteſtate uſi Iudæi, omnino cenſuerunt tot tãtaq; ipſi facere, admittit paſſionẽ propter nos, & facit uoluntarĳ ſibi quod per ſe erat inuoluntariũ, propter humani generis utilitatem patre aſſentiente, ac comprobante. Hinc enim maxime immenſam diuinæ naturæ bonitatẽ inſpicimus, quod etiam id propter ſalutẽ noſtram non recuſauerit, quod per ſe erat abĳciendũ. Quod autẽ non uoluntarium quodam modo Chriſto erat crucis patibulũ, uoluntarium autem propter uoluntatẽ patris, & propter ſalutem noſtram, inde facile diſces. Quum enim ad paſſionem acceſſurus eſſet, patrẽ in orationis habitu alloquebatur, dicẽs: Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: ueruntamen non ut ego uolo, ſed ut tu. Ea enim ratione qua uerbũ dei deus eſt, & ipſa naturaliter uita, nemo ambiget quod nullo modo mortẽ formidauit: caro aũt factus, permittit carni ut ſua patiatur: & ideo ut uere homo præſentẽ iam in ianuis mortẽ timeſcit, ac dicit: Si poſſibile pater eſt, tranſeat à me calix iſte: uerũ quoniam aliter fieri non poteſt, fiat nõ ut ego uolo, ſed ut tu. Vides quemadmodũ natura humana etiã in ipſo Chriſto ſua patitur & formidat: ſed à coniuncto ſibi uerbo ad conuenientẽ deo fortitudinẽ & robur reducitur, docetur q; ne quod ſibi uidetur, ſed diuinã uoluntatẽ ſequatur: & illò ſemper tendat, quò uolun-
B tas dei perducit. Hæc ipſa ueritas ita ſe habere confirmat: Spiritus eñ (inquit) promptus, caro aũt infirma. Non enim ignorauit Chriſtus non parum à dignitate abeſſe diuina, quod mors timenda uideatur: propterea imbecillem quidẽ naturaliter carnem eſſe dixit, promptũ autem ſpiritũ, qui ſciebat nihil eſſe mali calumnĳs iniuriantiũ uexari. Perſpicis non fuiſſe propter carnem uoluntariã Chriſto mortem: fuit tamen uoluntaria, quoniã propter eam ſecundum uoluntatẽ patris ſalus & uita hominibus donata eſt. Idipſum etiam hic ſignificare uidetur, quũ dicat eam eſſe uoluntatẽ patris, ut nullum eorũ qui ſibi afferuntur perdat, ſed exuſcitet eum in nouiſſimo die. Nam (ut iam diximus) Chriſto ſicuti uitæ ac ſaluatori, fidei, ſalutiſq; indigẽtes, miſericordia patris adducit. Sentio me inconcinna, ueritatis inimico dicere. Nõ enim conſentiet, ſed magna uoce clamabit: Quò nos his tuis excogitationibus ſeducis? quò à ueritate orationem diuertis? Erubeſcis uidelicet uel nolentẽ ſubĳci patri filium confiteri. An hinc tibi conſpicuũ non ſit, non eſſe principẽ filium huius diſpenſationis, ſed uoluntati patris ſubiectum? Non enim ignorat ita ſe patri ſubĳci, ut modo quodam cogatur etiã quæ nolit facere, & ſic facere ut nolens facere uideatur. Non enim quæ ipſe uult, ſed quæ pater uelit, facere ſe ait. Nec mihi dicas (inquit) ut ſoles, ut hominẽ eum ſubĳci. Quũ enim adhuc uerbũ homine nudum eſſet, deſcendit de cœlo: ita uel antequàm ſerui formã aſſumeret, patri ut maiori atq; præſtãtiori ſubĳciebatur. Acerrimis (ut putas) ô generoſe tu uerbis in nos excurris, non tamen recte, ſed extra regiã tritamq; ſemitam curris. Recta enim uia omiſſa, ad præcipitia, & rupes acutas teipſum immittis. Nos autẽ non diſſidentem inter ſe, neq; diſſentientẽ trinitatem eſſe firmiter credimus: nec aliud unquam patrẽ, aliud filium, aliud ſpiritum ſanctum, ſed unum & idem ſemper uelle, ac unam & eandem eſſe uoluntatem, ſicut unam & eandem naturã trinitatis fatemur. Ceſſet igitur omnis longa oratio, abſit omnis contentio, abſint uerba fruſtra uobis excogitata. Verum quoniã impiè tam ſentire q̃ loqui didiciſtis, & quo-

Prouerb. 8.

Matth. 26.

Hæretica dei bacchatio.

Deſinſio.

C niam quũ uolũtatem patris filius ſequatur, neceſſariò ſubiectũ eſſe patrí putatis, pau
ca uobis hac de re dicenda uidentur. Nam ſi ex ſimplicitate ſubijci patri filiũ dicere-
tis, nec nos fortaſſis diligentius in cõtrouerſia hæc uerba oporteret diſcutere: quũ ue-
ro malitioſe inſidiemini, neceſſariò uirtute ac gratia ſancti ſpiritus freti, magno animo
inſurgemus, nõ abſolute neq; in omnibus, ſed de re quadã determinata, propter ueſtras
(ut mihi uidetur) friuolas rationes. Prouidebat eñ nobis ut deus: nõ ſuam, ſed patris
uoluntatem ſequi filius aſſeruit; ita inuoluntariũ ad uoluntarium reddidit, paſſionem
dico crucis, de qua, una uoluntate tota trinitas conſenſit, ut diximus: quod licet à uer-
bis ipſius aperte percipere. Hæc enim eſt (inquit) uolũtas patris, ut omne quod dedit
mihi, nõ perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Quamuis autẽ uoluntа-
riam, & non uoluntariũ quodam modo paſſionem crucis fuiſſe paulò ante diximus, la
tius tamen ad utilitatẽ legẽtium repetere placuit, ſi prius de ſubiectione, quam nobis
incutitis, nonnihil diſſeruerimus. Eſt autẽ nobis præſuppoſitũ ſemper, quod ab eccle
ſia ſine ulla dubitatione ſuſcipitur, unius & eiuſdem trinitatem eſſe uolũtatis atq; ſen
tentiæ. Reſpondeant igitur nobis quæſo, utrũ ipſum eſſe filij aliud q̃ ſubiectio ſit,
ita ut natura eius ſubiectio ſit, ut humanitas hominis: an eſt ipſe quidem per prius exi
ſtens, deinde quaſi conditione quadam propria patri ſubijcitur, ut de angelis & de ho
mine rationali dicimus? Creatura enim per prius exiſtens, ſubiectionis modũ per po-
ſterius habet. Nam ſi primũ uere dici putatis, nõ filius profecto, ſed ſubiectio dei uer
bum erit. Et quomodo nõ erunt hæc furoris plena? Subiectio enim ipſa, ut ſubiectio,
quomodo ſubſiſtere intelligetur? Talia eñ omnia neceſſariò ſubiecta requirũt qui-
bus accidere ſolent, & ſubſtantijs potius accidunt, quàm per ſeipſa ſubſiſtere uidean-
D tur. Et quemadmodũ cupiditas, qua quæ cupiũt ad expetibile feruntur, nunq; per ſe-
ipſam ſubſiſtit, ſed ſuſceptibili ſolet ineſſe: eodẽ certe pacto ſubiectio, quũ uoluntatis
inclinationem ad parendum alicui oſtendat, nõ ſeparata quadam natura ſubſiſtit, ſed
ſicut paſſio aut uoluntas, aut cupiditas alicui eorum ineſt quæ ſunt. Præterea tam res
ſubiectionis, quàm nomen ipſum, ſi ſolum profertur, uix certe intelligitur: nec utrum
bonum an malum ſit cognoſcit̃, niſi cuius rei ſubiectio ſit addatur. Nam tum deo, dia
bolo ſubijci quiſpiam dicitur: & quemadmodum calliditatis nomen mediũ eſt (calli-
di enim multi ſunt ad malefaciẽdum, & callidi rurſus ad effugiẽda incommoda, com
modàq; quærenda) ſic ſubiectio medium quoddam eſt, & incertum, quouſq; ſcias cu-
ius ſubiectio eſt. Quare ſi filius natura, q̃d ſubiectio ſit dicere nõ poſſumus. Ipſa enim
ſubiectio ſecundũ uos filius eſt, incerta igitur quædam & dubia natura filij erit. Sed
nullo modo ſubiectionem per ſe ſubſiſtere intelligemus, ſi ad creaturas reuerſi hoc
ipſum cõſiderabimus. Nam ſi hominẽ nil aliud eſſe q̃ ſubiectionem fingemus, nõ erit
homo de quo dici poſſit q̃d ſubiectio non ſit. Quomodo ergo ſi homo natura in ſub-
Pſal.36. iectione reperitur, dicitur à Pſalmiſta: Subijciaris domino, & ſupplices ei: Hoc enim
ad eum dicitur, qui nõ modo natura ſubiectio nõ ſit, uerumetiam cui ſubiectio nõ ac-
ceſſerit. Vides igitur quàm inane, quàm falſum ſit, addam etiam iniquũ, ſi quis ſubie-
ctionem ſubſiſtere per ſe credat. Erit ergo neceſſe in ſua natura per prius ſubſiſtere fi
lium, deinde ſubijci patri cõfiteri. Quid igitur nos coget, eum qui natura genitus eſt
à patre, qui ſigillum eſt, à ſubſtãtia patris remouere? Sed nos quidẽ recte & ſentiẽtes,
& prædicantes, cõſubſtantialem genitori filiũ, & æqualem in omnibus credimus. Tu
uero uideas quomodo ab æqualitate patris, propter hanc, quam dicis ſubiectionem fi
lium deturbas, qui eiſdem omnibus propter identitatem ſubſtãtiæ naturaliter bonis
Calumnia im- pollet. Sed hoc ipſum, inquiunt, ſentẽtiam roborat noſtram, quod non uoluntatem
piorum. ſuã, ſed patris facere filius fateat. Nam quũ obtemperare ſe illi omnino dicat, ut præ-
ſtantiori ſcilicet atq; maiori obtemperat. Hoc ipſum ego etiam inquam nullũ uerita
tis fructum in uerbis tuis eſſe oſtẽdit. Etenim ſi quiſnam præſtantior & maior in glo-
ria ſit, in quæſtione uerſaretur, uideretur fortaſſis quandam (quãuis etiam tunc infir-

mam)

A mam) ſubiectionis nomen rationem habere. Quũ uero utrum conſubſtantiales ſint
pater & filius quæratur, ac conſubſtantiales eſſe non inficiemur: quomodo nõ eſt in-
ſanum, maiorẽ filio patrem putare? maius enim & minus, & huiuſcemodi cætera nõ
ſunt per ſe ſubſiſtentia, ut de ſubiectione quoq; modò dicebamus, ſed deforis ſunt, &
de ſubſtantijs dicuntur. Quod enim exiſtit per ſe, id collatione alterius maius aut mi
nus appellari ſolet. Quum uero nullum ſubiectũ ſit, quũ nihil exiſtat de quo talia dici
poſſint: quomodo erunt iſta per ſe, quæ ut accidentia & intelliguntur, & definiuntur?
Quũ igitur maius & minus in trinitate dicitis, nec unigeniti, nec patris ſubſtantiã tan
gitis: ſed ſolum exteriori quadam excellentia uel offenſione, alterũ honorabitis, alte-
rum deprimetis. Nec pudebit uos id facere, clamantẽ ipſum audientes: Qui nõ hono Ioan 5.
rat filium, is ne patrẽ quidem honorat. & rurſus: Vt omnes honorent filiũ, ſicuti ho-
norant patrem. Eadem enim gloria quæ ſunt eiuſdẽ ſubſtantiæ, glorificari oportere,
Chriſtus his uerbis docet: nec ab hominibus de ſe id teſtimoniũ habuit, ſed ut rebus
omnibus fidelior teſtis, ipſe de ſe teſtimoniũ perhibuit, uereq; perhibuit qui ſecundũ
naturã ueritas eſt: quod rebus ipſis cognoſcere poſſumus. Homo cũ homine, ut ho-
mo eſt, nunq; maior aut minor erit: eadem enim in omnibus naturæ ratio eſt, ideo de
omni natura eodẽ modo uere dici poteſt. Quare omnibus æqualiter ratione naturæ
inſunt, quæ naturaliter inſunt: maius uero ac minus, & huiuſmodi non inſunt, ſed ac-
cidunt. Quomodo igitur tam pater quàm filius natura deus eſt, ſi maior aut minor al
ter altero inuenietur? id enim, quoniã ex patre filius natus eſt, cogit etiã nolentes uos
conſubſtantialitatẽ confiteri. Hoc igitur nobis præſuppoſito quæramus, ſi uidetur,
utrum æqualẽ filio gloriam ſicuti patri reddemus, an contrà minore glorificãtes filiũ
honore, uituperabimus? Id enim uerius, ut ego arbitror, dicit. Gloria cũ patris eſt,
ſi talis à ſeipſo filius emanauit, qualis ipſe natura ſit. Totũ uero contrariũ accidit (ſed
B propitius nobis ſit deus) ſi non eandẽ naturã filius conſeruauerit, ſi minor erit aut glo
ria, aut quapiã re alia earum quibus perfecte ac uere deus eſſe intelligitur. Quũ igitur
hæc natura filij ſit: quid rides ô homo, quid caput quaſſas, ſi patrẽ honorat? quũ admi
rari deberes potius, glorificareq; ipſum, quia genitorem ſuum & diligit, & honorat.
Omnis enim uirtutis numerus ab illa radice pullulat, & ab illa ſubſtantia, quæ ſupre-
ma omniũ eſt, quaſi à fonte manat. Omnia enim bona inde ad nos (qui ad imaginem Exodi 20.
dei facti ſumus) profecto defluunt: propterea lex patrẽ & matrem colere iuſſit, & præ
mia facientibus magna uidemus propoſita eſſe, longi temporis uita huiuſmodi filios
donatos audimus. Sicuti igitur nos ſubiecti parentibus, non mutamus naturã, quia il
lis paremus: ſed quũ non minus homines ſimus q; parentes noſtri ſint, ac eandem na-
turæ rationẽ conſeruemus, eis propter uirtutẽ eximiam obtemperamus. Simili mo-
do de patre atq; filio intelligendum eſt. Filius enim eſt, qui eſt ex deo deus, perfectus
ex perfecto, incõmutabilis character ſubſtantiæ genitoris. Quare nihil aliud ipſe co-
gitabit, quàm ille cuius & conſiliũ & uerbum eſt: uolet autẽ eadem quæ pater, eiuſdẽ
enim ſubſtantiæ (ut ita dicã) legibus ad eandem uoluntatẽ compellitur. Non contur
beris igitur ô homo, quũ dicentem audias: Deſcendi de cœlo, non ut faciam uolunta
tem meam, ſed uoluntatẽ patris mei qui miſit me. Nam ut incipientes diximus, deter
minata quadam de re Chriſtus ita loquutus eſt. Quum enim docere uellet uolunta-
tiam ſibi eſſe mortẽ deitatis uoluntate, non autẽ uoluntariã, quia crucis tormenta &
mortem ipſam natura perhorreſcat humana, his uerbis uſus eſt. Quod autẽ inuolun-
taria paſſio Chriſti ut homini fuit, etiã ab ipſa natura rerũ conſequẽter perſpiciemus.
Dicimus ergo Iudaici furoris opus fuiſſe, ut omnino Chriſtus crucifigeretur: & hoc
omnino facturi erant, exercitati ad cædẽ ſanguine propheratũ, ad omnemq; audaciã
nutriti. Verum quoniã non poterat aliter humanũ genus ex morte, in quam cecidit,
ad uitã reſurgere, niſi filius dei homo factus eſſet: imminebat autẽ propter crudelita-
tem Iudæorũ mors acerbiſſima: idcirco quod per ſe non uoluntariũ homini fuit, uo-

luntarium fecit: id eñ natura diuina ex miſericordia ſua uolebat. Nam opifex omniũ
Omnium opifex ſapientia, filius. ſapiẽtia, id eſt filius dei, quod diaboli malitia præparauerat (crudelem dico eius in carne mortem) id ſalutis uiam, id uitæ ianuam effecit. Ita in contrariũ ſpes diaboli uerſa eſt, ut uix poſt hæc cognouerit durum ſibi fuiſſe aduerſus deum pugnare. Quod mihi uidetur Pſalmiſta ſubaperuiſſe, quũ de Chriſto & de diabolo dicat: In laqueo ſuo
Pſal. 9. humiliabit eum. Nam mortem quaſi laqueum, Chriſto diabolus præparauerat, ſed in ipſo laqueo ſuo humiliatus eſt. Mors enim in morte Chriſti deſtructa eſt, & tyrannus cecidit, qui ſe id paſſurum non formidabat. Plura de his dicere difficile nõ eſt, ſed ad propoſitum rurſus redeamus. Si non proprie atq; uere uoluntatis ac immanitatis Iudaicæ fructum fuiſſe mortem Chriſti dicamus, ſed iudicio (ut nonnulli putant) diuino ad tantam crudelitatem depulſos putabimus, uix poterimus effugere, ne cõcedamus, quæ homines faciunt, ea diuino impulſu coactos facere. Deinde quomodo, dic quæſo, qui diuinæ obtemperarũt uoluntate, puniuntur? Quomodo autem in melioribus eſſet ille miſer, per quem Chriſtus traditus eſt, ſi natus unquam non eſſet homo ille?
Matth. 26. Ex his igitur, cæteris q; quamplurimis patet de cœlo deſcendiſſe filium dei, paſſumq; fuiſſe pro humano genere uolentem ſimul atq; nolentem, ut nouiſſimo die omnes ſuſcitet, & hoc ita patri etiam propter nos uiſum fuiſſe. Diuerſæ uero naturæ filiũ eſſe, aut ulla in re patre minorem, his uerbis ne ſuſpicari quidem poſſumus. Quare ſuberubeſcere aduerſarios Chriſti credo, qui talia dicere auſi ſunt. Si uero contentionis adhuc potius quàm ueritatis cupidi non erubeſcant, illud addam: Si deſcẽdit de cœlo filius, non ut ſuam faceret uoluntatem, ſed patris, ut ipſe ait. Si quæ tibi diximus, ſuper hoc minime placent: nónne fateberis neceſſariò non unam, ſed duas & diuerſas patris ac filij eſſe uoluntates? Nam ſi nihil inter patris & filij uoluntatem intereſt, una eadémque in ipſis uoluntas eſt: ſin uero alia eſt filij, qua tamen prætermiſſa, patris ſequitur uoluntatem, quomodo diuerſa non erit ab illa? Sed uideamus quid pater uelit,
D ut etiam uoluntatem filij cognoſcamus. Patris igitur uoluntas eſt, ut ſaluator ait, ut omne quod dedit ei, non perdat ex eo, ſed ſuſcitet illud in nouiſſimo die. Bona hæc, & miſericordiæ plena uoluntas eſt, nõ repugno. Si ergo diuerſa filij uoluntas ab iſta eſt atq; contraria, nec miſericors erit, nec omnino bonus qui patri cõtraria uelit, nec ſaluare, nec à morte ſuſcitare ſtudeat: quomodo ergo bonus eſt paſtor? quomodo ma-
Ioan. 10. gnæ ſuæ charitatis erga nos ſignũ dabat, quod animã ſuam pro nobis traderet? Nam ſi de cœlo deſcendit, ut id ultrò faceret, quomodo, quũ quæ adducuntur à patre, non perdit, ſed in nouiſſimo die ſuſcitat, ſua id inquies uoluntate non facit? Sin uero non ſponte id facit, ſed ut uoluntati patris miniſtret, ſaluat perditos, & ſuſcitat mortuos: quomodo nõ uere nec bonus, nec miſericors appellabitur? Quieſcãt igitur obſecro, Chriſti aduerſarij, nec ulterius in nos latrent, quũ undiq; ad impietatem hæc ſibi concludatur oratio.

CAPVT II.

HAec enim eſt uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filiũ, & credit in eum, habeat uitam æternã, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.] Etſi bonam patris uoluntatẽ iam definierit, latius tamen modò dilucidat, aperte adductionis modum, & eius profectum explicans. Filio ergo qui uiuificare poteſt, quæcunque uita indigent, pater tradit. Traditio autem hæc eſt, ut filium cognoſcant, ſyncereq; intelligant, atq; credant uerũ eſſe deum, qui ex deo uero eſt. Qui eñ ſic affectus eſt, & iſtis cõtemplationibus præditus, is ad ſublimia illa fidei præmia, id eſt ad uitam æternã conſcendet. Ita pater quidem per cognitionem & fidem ad filium eos adducit, quos hac gratia dignos iudicauerit: filius autem accipiens, quaſi ignis ſcintillas, uiuificantis ſpiritus uirtutem, ac ſuæ naturæ bonum ſic in eis immittit, ut ad immortalitatem totum hominem tranſformet. Tu uero quum hic rurſus audias adductionem quidem à patre fieri, uitam

autem

A autem adductis à filio præberi: caue ne cogites aliam patris, aliam filij poteſtatem ac operationem eſſe, quaſi alius ad alia faciunda naturaliter aptus eſſe uideatur. Sed crede omnia à patre per filium in ſpiritu fieri, & totius (ut ita dixerim) trinitatis noſtram ſalutē opus eſſe, id eſt naturæ noſtræ ad uitam reditum. Nec dubita patris, & filij, & ſpiritusſancti unam eandemq; in omnibus rebus uirtutem eſſe ac poteſtatem. Illud etiam animaduerte, præcipuam in fide filij rem inueniri. Vita enim æterna, huius rei præmium eſt: quod ſi in filio deus ipſe natura cognoſcatur, quis feret eos qui non conſubſtantialem patri dicere audent? eo etiam quod à morte liberare mortales, & in uitam æternam reducere poteſt, eiuſdem ſe eſſe naturæ cum genitore oſtendit: uiuificare enim proprium uitæ eſt. Quare quum pater naturaliter uita ſit, & qui ab eo ſecundum naturam natus eſt filius, uita ſimiliter ſit (ego enim inquit reſuſcitabo) identitas ſubſtantiæ, niſi quis deliret, negari non poteſt.

CAPVT III.

* * MVrmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: ego ſum panis qui de cœlo deſcendi: & dicebant.] Moleſte ferunt rurſus nihil intelligentes. Solet enim quodam modo animus imperitorum in iſtis certius cognoſci. Quum enim rem non intelligat, qua poſſet ad melius conuerti, ex impotentia in moleſtiam deducitur: quod illis accidiſſe uidemus. Qua enim alia ratione ad murmurationes depulſi ſunt? Oportebat certe magis, ſi quicquam intellexiſſent, ab ipſis rebus & à ſignis ab eo patratis rimari utrum mētiretur Chriſtus, quū ſe panem appellet, qui de cœlo deſcendit, an uere id diceret: ſic enim recto iudicio ad inuentionem ueritatis deduci potuiſſent. Nunc uero nihil quærentes, fruſtra ſolummodo murmurant: præſertim quum panem ſe uitæ, & quidem uerum Chriſtus modò demonſtrauerit. Qui enim uenit ad me (inquit) non eſuriet unquam. Nam qui
B fide ad illum ueniunt, non ſimiliter ut illi qui ſenſibile manna comederunt, breuem, corporalemq; habebunt refectionem, ſed perpetuos uitæ fructus adipiſcentur. Falluntur ergo ualde Iudæi, terrena tantummodo reſpicientes: & hoc erat quod de ipſis & canebatur, & canitur: Obſcurētur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorum ſemper incurua. ut propter arrogantiam ac inobedientiam ſuam nullo modo ad cognitionem myſteriorum dei animum erigentes, mali male perdantur. Ego uero quæ apud Moſen ſcripta ſunt, mente ſæpe reuoluens, quaſi paternam hæreditatem, murmurationem de rebus bonis ad Iudæos deſcendiſſe comperio, quam ſemper in pernicioſum exitum deueniſſe re ipſa cognoſcere licet. Murmurabant illi aduerſus deum ex ingratitudine in deſerto: murmurant & iſti de Chriſto, & ſaluatorem ſuum inobedientia ſua uituperant: ſed draco uenenoſus eos mordebit: ſemper enim in perniciem inobedientia ſolet exire. *Pſal.68.* *Exodi 16.*

CAPVT IIII.

* * NOnne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit, quia de cœlo deſcendi?] O animū temulentia imperitiaq; depreſſum, rudius effectū eſt (ut ſcribit) cor populi huius. Nihil enim uidet eorū quæ oculis cernit, ſed riſu digna & ſentit, & loquit: quem oportebat tum à ſcriptura Moſaica, tum à prædicatione prophetarū intelligere, non abſq; carne ad nos Chriſtū fuiſſe uenturū, quippe qui prædicabatur in habitu & forma hominis ad nos fuiſſe uenturus. Cōcepturam enim uirginem, & filiū ædituram propheticus ſermo exclamat. Et iuraſſe dominus Dauid ſcribitur ueritatē, quam nullo modo neglecturū pollicitus eſt. Et uirga ex radice Ieſſe germinatura nunciabat. Illi autē in tantam temeritatē delapſi ſunt, ut quia prænūciati Chriſti matrem cognouerunt, propterea de cœlo ipſum deſcendiſſe credendum eſſe nō ducūt. Nam etſi corpore id factū non eſt, erat tamen in corpore ut in templo uerbū dei, quod ex patre propter ſalutem omniū in terram deſcendit, & ſemen Abrahæ apprehendit; ut in omnibus fratribus ſimilis factus, & deus uere ſimul ac homo inuētus, ad *Eſa.6.* *Eſa.7.* *Pſal.131.* *Eſa.11.* *Hebr.2.*

C filiorum dei adoptionem humanum genus adueheret. Quam diſpenſationem ſalua-
toris ignorantes Iudæi, quoniam matrem eius cognouerant & patrem, qui tamen pa-
ter non erat, non erubeſcunt negare, imò etiam indignantur, quia de cœlo ſe deſcen-
diſſe dixerit. Hinc nobis perutilis diſciplina proficiſcitur: diſcimus enim nō eſſe par-
uum detrimentum, à corporis paruitate, diuina & ſancta conſiderare, quū debeamus
oculis animi uirtutem ſanctorum inſpicere, & reconditam in eis gloriam contempla-
Hiere. 17. ri. Sic enim de ſanctis apud prophetas ſcribitur: Benedictus uir, qui cōfidit de domi-
no, & erit dominus fiducia eius, & erit quaſi lignum quod trāſplantatur ſuper aquas,
quod ad humorem mittit radices ſuas, & non timebit quum uenerit æſtus, & in tem-
pore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum. Quum igitur
nos à deo cognitum hominem & uirtutibus rutilantem, in ſolam carnem reſpicientes,
ex arrogantia plerunq; paruifaciamus, quomodo regi omnium contrarij nō erimus,
quomodo acerbas pœnas non dabimus, ſublimia quantum eſt in nobis deprimētes,
Eſaiæ 5. & lucem tenebras, & dulce amarum nominantes? Conſideranda igitur eſt in ſanctis
gloria ſua. Conſiderandi enim ſunt, non carne, ſed intrinſeca gloria. Verum plurimi
noſtrūm humilem in hoc mūdo uirum, etiamſi uirtutibus excellat, in ſolam tamen ca-
ducam diuitiarum gloriam iniquis oculis reſpicientes, non recte iudicant: quos Chri
ſti diſcipulus non iniuria reprehendit, dicens: Si introierit in conuentu ueſtro uir au-
Iacobi 2. reum annulum habens, in ueſte candida, introierit autem & pauper in ſordido ha-
bitu: & intendatis in eum qui indutus eſt ueſte præclara, & dixeritis ei, tu ſede hic be-
ne: pauperi autem dicatis, tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum noſtrorum: nónne
malam diſcretionem habuiſtis apud uoſmetipſos? Sed à rebus etiam ipſis cognoſcere
poſſumus, quàm amentes atq; inſani ſint, qui exteriori habitu, non ut intrinſecis bo-
nis hominem admirantur. Diuitiarum enim omnis ſplendor aduentitiam atq; cadu-
D cam hominibus gloriam affert. Virtutis autem & interioris hominis fulgor, propri-
as, atq; naturales adducit diuitias, quæ non ſimul cum iſta carne cadere ſolent, ſed ani
Ioan. 4. mo inſunt, & illæ cum ipſo euolant, quò creator omnium conſtituit. Multæ nanque
ſunt manſiones apud patrem. Non ergo diuitijs claros, nec terreſtri gloria quaſi flo-
ſculos rutilantes, ſed eos quos ſplendore operum ad inextinguibilem gloriam curre-
re cognoſcimus, in quibus interior pulchritudo omni uirtutis numero lucet, hono-
rare debemus.

CAPVT V.

» Reſpondit ergo Ieſus, & dixit eis: Nolite murmurare inuicem. Nemo
» poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit eum, & ego eum re
» ſuſcitabo in nouiſſimo die.] Paruifaciunt Iudæi Ieſum, cœleſtem
eius patrem ignorantes, & terreſtrem matrem ſolummodo, & Ioſeph
qui pater uidebatur, cognoſcentes: propterea illis acrius reſpondit, &
ſtatim ad rem quæ ſolius dei eſt inſilijt. Nam quū inter ſe illi de ipſo murmurarent, pa-
tefecit Ieſus animū ſuū, ut ipſi ſe intelligāt procul à ueritate excedere. Nam qui cor-
da hominum nouit, & animorum conſilia nō ignorat: quomodo tantum hominibus
non præſtabit, quantum terreſtribus natura deus excellit? Hac de cauſa mentem eo-
rum aperiens, primo ait: Nolite murmurare inuicem. Deinde gratia dei cognitio-
nem ſui haberi oſtendit, quum dicat, neminem ad ſe uenire poſſe, qui patris monitio-
nibus non trahatur. Ita eis perſuadet, pœnitentia & lachrymis ueniam de ijs quæ fe-
cerunt, & dixerunt, à deo patre poſtulare, ut per fidem in ſeipſum, conſilio patris atq;
auxilio, meliore itinere facto, quod ipſi peccando exaſperauerāt, ad ſalutem reuocen
tur. Suſcitaturum autem à mortuis ſe credentes affirmat, deitatem ſuam hinc iterum
oſtendens. Deus enim ſolūmodo poteſt, quod morte corruptum eſt, ad uitam redu-
cere. Nam qui naturaliter uita eſt, non qui ab alio uiuendi gratiam cōſequitur, effice-
re illud poteſt.

CAPVT

CAPVT VI.

A

Criptũ eſt in prophetis: Et erunt omnes docibiles dei.] Arrogantiam Iudæorum non ignorans ut deus, teſtimonio prophetarũ firmauit quod dixerat, ita & ignorantiam eorum denudat, & ora obſtruit: non em̃ poterant etiam uocibus prophetarum ſe opponere, qui prædixerunt à deo patre dignis hominibus ineffabili doctrina filiũ reuelatum iri. Nõ enim quum dicat neminem poſſe ad ſe uenire, niſi pater traxerit eum, ui quadam cogi, trahiq; credentes putandum eſt, ſed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta: ut ille ſolus nouit, qui dignos cognouit. Vnde intulit:

CAPVT VII.

*

Mnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me.] Vbi enim auditus, diſciplina doctrinaq; adeſt, ibi fides non ui, ſed perſuaſione oritur: patrocinio igitur dei patris, quod ex charitate dignis præſtatur, non ui, Chriſtum fideles agnoſcunt. Non enim poſſumus ſecundum eccleſiæ, ueritatisq; dogmata, liberam poteſtatem hominis (quod liberum arbitriũ appellamus) ullo modo negare. Ita iuſti quidem præmijs propter iuſtitiam afficiuntur: qui uero male uixerunt, non iniuria puniuntur. Scire autem oportet, quando Chriſti myſterium pater dignis reuelare affirmatur, non abſq; filio, ſed per filium, ut per ſapientiam eius id ab eo fieri. Abſurdum enim eſt, abſq; ſapientia cognitionem aliquam factam eſſe putare: patris aũt ſapientia, filius eſt. Quare per filium huiuſmodi reuelationem dignis in hominibus pater efficit: &, ut ſimpliciter & uere dicam, omnia quæ deus pater uelle aut facere dicit, filius quoq; ac ſpirituſſanctus ſimiliter patri & uelle & facere profecto dicent. Idcirco quum deus pater reuelare fidelibus ſuũ filium ſcribatur, ipſe quoq; filius & ſpirituſſanctus id facere ſcribuntur. Petro enim conſtantiſſime confitenti, Quia tu es Chriſtus filius dei: Beatus, inquit, es tu, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Paulus autem, Nõ ab homine hoc *Matth.16.* *Gala.1.*

B ego accepi miniſterium, inquit, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Sed ſpiritus quoq; ſanctus nõ minus id facit. Ioannes enim in epiſtola ſcribit: Et uos unctionem quam *1. Ioan.2.* accepiſtis ab eo, maneat in uobis: & non neceſſe habetis, ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus. Ipſe quoque ſaluator de ſpiritu dicit: Adhuc *Ioan.16.* multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Quum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Nõ enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet, loquetur: & quæ uentura ſunt, annunciabit uobis: ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Quum enim ſpiritus ueritatis ſit, nõ poterit non deducere ad ueritatem omnes, ad quos peruenerit. Hæc dicimus, nõ ſcindentes aut diuidentes patrem à filio, aut ſpiritum à filio atq; patre: ſed definiẽtes, quia una deitas eſt, ideo omne conſilium & operationem, quamuis uni perſonæ accommodetur, æqualiter tamen toti (ut ſic dicam) trinitati neceſſariò attribui. Non enim diuiſim operatur natura diuina, quãuis proprie unaquæq; trinitatis perſona ſubſiſtere uere credatur. Pater enim idipſum quod dicitur pater eſt, & filius ſimiliter ac ſpirituſſanctus. Ad hæc illud mihi dicendum uidetur, quæ quodammodo ad aliquid ſe habeãt, hæc ita ſe habent, ut alterum ab altero cognoſcatur. Quare neceſſe eſt, ut à patre filius, & à filio pater reueletur. Nam ſi quis deum ut patrem natura intelligat, is & filium eius ex deo natum neceſſariò intelliget. Et ſi quis filium confiteatur, is patrem ignorare non poteſt, propterea Saluator ait: Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Nam *Ioan.17.* quia filius dei eſſe cognitus eſt, pati is hinc uere nomen cognitum eſſe aſſerit. Cognitionem autem ſui filij, nõ ſono, aut uoce pater nobis immittit: ſed illuminatione mentis, qua recte diuinas ſcripturas percipimus: quæ illuſtratio animi à filio quoque fieri dicitur. Scribitur enim, quia tunc adaperuit oculos eorũ, ut ſcripturæ inuolucra poſ- *Luc. 24.* ſent intelligere.

C CAPVT VIII.

On quia patrem uidit quiſquam, niſi is qui à deo eſt, hic uidit patrem.] Quum ut deus præuiderit nõ recepturos illos doctrinam ſpiritus, nec de ſuperna illuſtratione quicquam cogitaturos, credentes ex imperitia nõ poſſe à deo ſe doceri, niſi deum oculis cernant, auribusq; audiant, ut temporibus Moſis factum fuiſſe putabant, quaſi freno quodam connectit, hortaturq; ne adeò tudes ſint, ut oculis poſſe unq; cerni naturam deitatis arbitrentur. Nullus enim (inquit) patrem unquam uidit. Videtur autem occulte de Moſe dicere, quem Iudæi putabant, quoniam in montem aſcendit, & in tenebras ingreſſus fuit, ipſam ineffabilem dei naturam oculis ſuis uidiſſe: uerum ne turbarentur, non de ipſo determinate, ſed de omnibus uniuerſaliter dixit, nõ quia patrem uidit quiſquam. Nolite (inquit) quæ naturam excedunt, poſcere: uel quod omni creaturæ impoſſibile eſt, ad illud furioſa cogitatione delabi: nullus enim deum uidit præter filium, qui ultra omnia eſt. Quomodo igitur, ſi quum nullus patrem uidit, & nihil id penitus poſſe præter filium intelligimus, non erit ultra omnem creaturã filius? Quomodo, ſi omnia ſint ex deo (ut ait Paulus) nec quicquam præter filium patrẽ uideat, non erit ipſe quodam alio modo ex deo, quàm creaturæ, id eſt ex ſubſtantia ipſius patris? Si em̃ ita non eſt, quâmnã ob rem, quũ omnia ſint ex deo, ipſe ſolus idcirco, quia ex deo eſt, patrem uidet? Patet igitur per creationem cætera, filiũ autem altiore quodam & ueriore modo ex deo eſſe: quia ex deo naturaliter. Propterea cæteris non connumeraf, quia creatura non eſt, ſed tanq; patri cõſubſtantialis, uidebit profecto eum ex quo eſt. Quomodo autem aut ipſe patrem uidet, aut pater eum, lingua hominum dici non poteſt; intelligere tamen id debemus, ut deitatem decet.

Exodi 19.

1. Corinth. 8.

D CAPVT IX.

Men amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam.] Audi audi inquam, atq; attende. Ianua & uia in uitam fides eſt, & recurſus quidam atq; reductio à corruptione in immortalitatem. Mirari aũt decet diſpenſationem, qua in his uerbis utitur. Nam quoniam inſenſatos omnino eſſe uidet, & prophetarũ etiam uerbis parum ex imperitia credentes, imbecillitatem eorum ad fidem, quaſi iureiurando erigit, præmia credẽtibus præcipua, quibus ad ſe trahat, proponens. Ita nolentes firma præmij ſpe ad fidem impellit. Quid enim melius aut ſuauius mortem & corruptionem timentibus, quàm uita æterna? Quum autem ipſe ſit uita, & uita æterna, ſeipſum credẽtibus daturum pollicetur, quod eſt ut in cordibus noſtris per fidem inhabitet.

CAPVT X.

Go ſum panis uitæ. Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcẽdens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.] Liquidò in iſtis uidere licet, quod ab Eſaia prædictum eſt: Apparui non quærentibus me, inuentus ſum à non inueſtigantibus me. Dixi: ecce ecce ego ad gentem, quæ non inuocabat nomen meum: expandi manus meas tota die ad populum incredulum, & contradicentem. Omnibus enim orationis uelaminibus remotis, aperte ſeipſum oſtendit, dicẽs: Ego ſum panis uitæ, ut diſcerent, ſi mortẽ effugere uellent, neceſſe eſſe illo pane participare, qui mortem ſolus & interitum poteſt deſtruere. Id enim opus proprium uitæ eſt. Verum quoniam manna de cœlo patribus ſuis pluiſſe contendentes, panem uerum qui de cœlo deſcendit, id eſt filium dei non ſuſcipiebant, neceſſariò figuræ ad ueritatem collationem ſubiecit: ut hinc diſcant non illum, ſed eum eſſe panem de cœlo, quem periculo rerũ ita iure & eſſe, & appellari percepimus. Nam ueſtri maiores, ait, quamuis manna comediſſent, naturæ tamen conceſſerũt, breue corporale leq; alimentum

Eſaiæ 65.

A mentum inde conſequentes, quo nil aliud fiebat, niſi ne fame morerentur: quod certũ argumentũ eſt, nequaquam in immortalitatem trãsformatos fuiſſe, qui manna comederunt: contrà uero idipſum ueſtigium eſt, quod panis uitæ uere filius eſt; quia qui eo participãt, à uinculis mortis omnino liberantur. Imaginem aũt atq; umbram panis ueri manna fuiſſe, & nobis in ſuperioribus dictũ eſt latius. Et Pſalmiſta in ſpiritu clamat: *Pſal. 77.* Panem de cœlo dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Videtur em̃ hæc de maioribus ſuis dixiſſe: uere autem non de illis, ſed de nobis potius dicit: furoris em̃ penitus plenum eſt, angelos (qui natura incorporei ſunt) rudiore uti alimẽto putare, patrocinioq; indigere cibi, quemadmodũ animata hæc & terreſtria corpora. Patet em̃, quia ſpiritus ſunt, naturaq; intellectus, ſpirituali quoq; illos ac intellectuali frui alimento. Quomodo igitur maiores Iudæorum panem hũc angelorum ſpiritalem comederũt: Conſpicuum igitur eſt, quoniam Chriſti, qui uniuerſa continet atq; nutrit, figura quædam erat manna ſenſibile. Idcirco quod umbra ueritatis erat, ueritatis nomine in ſpiritu appellauit: & eo quod angeli terreſtri participare cibo nequeunt, uel nolentes ad ueritatem à figura impellit auditores, & ad Chriſtum, qui etiam ipſorum angelorũ panis eſt, ænigmatica oratione reducit. Mortui ergo ſunt (inquit) qui manna manducauerunt: quia nullam inde uitæ perpetuæ uirtutem acceperunt. Non enim uiuificabat, ſed famem ſolummodo corporalem remouebat, & figura erat ueritatis: qui uero panem uitæ ſuſcipiunt, immortalitatem conſequentur, & omnia interitus mala effugient, cum Chriſto æternaliter uiuentes. Nihil autem uerbis noſtris officit, nec idcirco mentiri uidebimur, quia fideles qui Chriſto participarunt, corpore moriuntur. Nam etſi hac communi omnium morte cadere uideantur, uiuunt tamen deo, ut Paulus ait. *Angeli incorporei.* *Rom. 6.*

CAPVT XI.

* * B EGo ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum.] Eadem ad uos dicere, Paulus ait, & uobis tutum, & mihi nõ moleſtũ: ab ipſis, ut puto, Chriſti uerbis ita perdoctus. *Philip. 3.* Nam quemadmodũ cruditati uulnerum, nõ unum, ſed uaria uiciſſim remedia conferuntur: neq; ſemel, ſed frequenter appoſitis remedijs mollíuntur: ſic duro animo uaria quædam & frequens accõmndanda doctrina eſt, ut ſi prima parũ profecerit, ſecunda ſaltem aut tertia uel eiſdem uerbis allata, permulcere atque attrahere poſſit. Quapropter ſaluator uaria oratione, modò ænigmatice atq; obſcure, modò dilucide atq; aperte eandem rem Iudæis propoſuit, ut excuſari nequeant ſi reſilierint: ſed malí male perdentur, tanq; manu propria in animam ſuam gladiũ immittẽtes. Iterũ igitur plane clamat: Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi. Ille figura, imago, umbraq; ſolummodo fuit. Audiatis hoc dilucide dictũ: Ego ſum panis uiuus: ſi quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternũ. Non obdureſcamus igitur, totiens à Chriſto ueritatẽ audientes. Nõ eſt enim ambigendũ, quin ſumma ſupplicia ſubituri ſint, qui ſæpius hæc à Chriſto iterata non capiunt, propterea etiam de Iudæis dicit: Si non ueniſſem, loquutusq; ipſis eſſem, peccatum non haberent: nunc autem non habẽt excuſationem de peccato eorum. Nam qui nihil audierunt, mitiorem forſan inuenient iudicem, nihil ſe audiſſe contendentes: quamuis quoniam non quæſiuerũt, relaturi rationem ſint: qui autẽ ſæpius eádem doctrina monentur, qui ſeipſos ſponte obdurant, maiore cruciatu uexabuntur, nihil habentes quo iudex placari poſſit. *Matth. 22.* *Ioan. 15.*

Quod Chriſti corpus uiuificat. CAPVT XII.

IT panis quẽ ego dabo, caro mea eſt, quã ego dabo pro mũdi uita.] Morior, inquit, pro omnibus, ut per meipſum omnes uiuificem, & caro mea omniũ redemptio fiat: morietur enim mors morte mea, & ſimul mecum natura hominũ reſurget. Factus em̃ homo ſum ex ſemine Abraham ut in omnibus fratribus ſimilis ſim. Quod quũ recte intellexerit beatus ille Paulus, ait: Quia ergo pueri communicauerũt carni & ſanguini, & ſimiliter ille par- *Hebr. 2.*

C ticipauit eiſdem,ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium,id eſt diabolum.Nõ enim poterat mors aliter deſtrui, & mortis princeps deponi,niſi Chriſtus ſeipſum in redemptionẽ pro nobis tradidiſſet. Propterea in Pſalmis,immaculatã
Pſal.39. quaſi hoſtiam patri ſe offerens ait:Sacrificium & oblationem noluiſti,aures aũt perfeciſti mihi:holocauſta & pro peccato tibi non placuerũt,tunc dixi, ecce uenio.In capite libri ſcriptum eſt de me,ut facerem uoluntatem tuam deus meus,uolui. Nam quoniam taurorum hircorumq; ſanguis, & iuuencarum cinis ad peccatorũ ablutionem nõ ſufficiebat, nec brutorum unq; animalium cædes mortẽ potuit deijcere,ipſe Chri
1.Petri 2. ſtus,ipſe inquam unus pœnas pro omnibus luit. Liuore nanq; ipſius ſanati ſumus,& delicta noſtra ipſe corpore ſuo in lignum tulit:crucifixus autem pro omnibus,ut morte unius in ipſo omnes uiuamus:non enim fuit amplius poſſibile à morte atq; interitu uitam noſtram detineri. Quod autem pro uita mundi carnem ſuam obtulit,uerbis ſuis cognoſcemus. Pater,inquit,ſancte, conſerua eos. & rurſus:Pro eis ego ſanctifico
Ioan.17. meipſum. Sanctificare aũt ſeipſum dicit, non quia mundior ipſe animo fieret ut nos: nec quia ſpiritu ſancto participaret: quippe in quo ſpiritus naturaliter eſt, atque ideo ſanctus ſemper eſt: ſed quia ſe offert quaſi hoſtiam immaculatam in odorem ſuauitatis, ſanctificare ſeipſum dicit. Sanctificabatur enim , id eſt ſanctum ſecundum legem appellabatur, quod ad altare adducebatur. Dedit igitur pro uita omnium corpus ſuũ dominus,& per illud rurſus uitam in nobis immittit:& quomodo,dicam breuiter pro uiribus meis. Nam quũ uiuificans dei filius in carne habitauerit,ad ſuũ bonum eam,id eſt ad uitam reformauit,& totus(ut ita dicam) toti, ineffabili modo unionis coniunctus,uiuificantem ipſam effecit: quia natura uiuificans eſt,propterea participantes hæc caro uiuificat: eijcit enim mortem ab eis,& interitum penitus expellit.
Obiectio. Sed obijciet fortaſſe quiſpiam,ad dormientiũ exuſcitationem mentis oculum diri-
D gens:Nónne qui Chriſti etiam fidem nõ ſuſceperunt,ac ipſius corporis participes facti non ſunt,reſurrectionis tempore reuiuiſcent? Nónne uniuerſum humanũ genus,
Reſponſio. quod in mortem cecidit,ad uitam recurret? Omnino ita futurum reſpõdebimus: re-
Eſa.26. ſurgent enim mortui,propheta dixit: & ad omnem naturam humanam reſurrectionis Chriſti myſterium peruenire credimus, & in ipſo primo totum humanum genus ab interitu liberatum dicimus. Omnes enim reſurgẽt propter eum,qui primus reſurrexit:& omnes ut homo in ſeipſo continebat: & ſicut in primo homine omnes mortui ſumus,ſic rurſus in eo,qui primogenitus propter nos & mortuus eſt,omnes reui-
Ioan.5. uiſcent. Sed qui bona fecerũt,in reſurrectionem uitæ,ut ſcribitur: qui uero mala egerunt,in reſurrectionem iudicij: morte autẽ ipſa ego puto acerbius ad cruciatus æternos reſurgere. Vitam igitur proprie illam, quæ in Chriſto eſt, intelligere debemus,
Ioan.3. quæ beatitudine continetur æterna,quam euangeliſta recte cognouit,dicẽs: Qui credit in filium,habet uitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira dei manebit ſuper ipſum. Ecce enim,ecce inquam non uiſuros uitam incredulos affirmat,quamuis per reſurrectionẽ omnes reuiuemus: quare patet præparatam ſanctis glorioſiſſimam uitam,ſic à ſaluatore appellatam fuiſſe,ad quam per participationem uiuificantis carnis certe perueniemus. Verũ quoniam ſæpius ſe Chriſtus panem appellauit,cõſideremus ſi hoc uocabulo uſpiam à ſcriptura nominetur. Scriptũ
Nume.15. eſt ergo in Numeris:Loquutus eſt dominus ad Moſen,dicẽs:Loquere filijs Iſraël,& dices ad eos:quum ueneritis in terram,quam ego dabo uobis,& comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias domino de pinſendis panibus ueſtris, ſicut de area primitias ſeparabitis,ita & de pulmẽtis dabitis primitiua domino. Aenigmatice atq; obſcure nimium per figuram iſta fiebant, quibus uelut de cœlo panis, id eſt
Coloſſ.1. Chriſtus obumbrabatur. Recordari enim oportet,quod homo propter nos factus,&
1.Corin.15. ad ſimilitudinem noſtram,quaſi primitiæ quædam, ac ſeparatio noſtæ maſſæ(ut ſcribitur)deo patri oblatus eſt,primogenitus ex mortuis factus,& primitiæ reſurrectionis ho-

A nis hominum ad cœlum usq; ascendentes. Cepit enim à nobis hominem, ut scribit: quia semen Abrahæ apprehendit: oblatusq; est unus ex omnibus, ut omnes uiuificaret: sicut ex area primus manipulus deo patri offerri solebat. & quemadmodũ, quum ipse sit uera lux, hanc rem discipulis quoq; gratia attribuit: Vos enim, inquit, estis lux mundi: sic quum ipse sit panis uiuus, qui omnia uiuificat, continetq; ut sint, similitudine atq; umbra legali per duodecim panes sacrum apostolorũ præfigurauit consortium. Legitur enim in Leuitico: Et loquutus est dominus ad Mosen, dicẽs: Præcipe filijs Israel, ut offerant tibi oleum de oliuis purum ac lucidũ, ad concinnendas lucernas iugiter extra uelum testimonij in tabernaculo fœderis. Accipietis etiam similam, & coquetis ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas: quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram deo statuetis, & ponetis super eos thus lucidissimum & salem, ut sint panes in monimentum oblationis domini. Lucernam igitur, quæ in sancto tabernaculo, & extra uelum posita locum illuminabat, beatum esse Baptistam, in superioribus diximus. Oleo autem purissimo ardere dicitur, illuminatione scilicet spiritus sancti. Extra uelum autem lucebat, quoniam doctrina eius præparabat, non perficiebat: Præparate, inquit, uiam domini, & rectas facite semitas dei nostri. Non enim quæ intra uelum erant, id est, reconditum Christi mysterium, aperte denudauit. Ego, inquit, baptizo uos ad pœnitentiam in aqua: qui uero post me uenit fortior quàm ego est, cuius ego calceamenta nequeo portare: ipse uos baptizabit in spiritu & igne. Vides quomodo simpliciore doctrina lucet, ad pœnitentiam uocans, & interiora uelaminis denudanda illi relinquens, qui spiritu & igne baptizat? Sed hæc latius tunc diximus, quando ille propositus locus erat: Ille erat lucerna ardens & lucẽs. Nunc uero tetigimus, ut ordine à Ioanne ad apostolos descenderemus. Hac eñ (ut ego arbitror) de causa, quum de lucerna scriptura dixerit, duo-
B decim nobis contemplationes panum tradidit: Facietis, inquit, panes duodecim, qui singuli habebunt duas decimas. Solet scriptura denariũ numerum, quasi plenũ semper accipere: numerorum enim omnium deinceps ordo, anfractum quendam, & reuolutionem denarij numeri continet. Duabus igitur decimis unumquenq; panũ constare iubet: ut perfectionem duabus rebus eorũ consideres, in actiua scilicet uirtute atq; contemplatiua. Altrinsecus autem ponere bipartitos iussit, ut stationem ipsam ostenderet: cõsueuisse nanq; discipulos credendũ est in medio sui semper Christum habere, & quasi ad doctorẽ semper circunfundi. Vt autẽ discamus Christi eos odorẽ factos, ac deo patri oblatos, ut Paulus ait, thus imponi super panes imperauit, sale autem spargi, quia ipsi sunt sal terræ. Die quoq; sabbati hæc offerri lex uoluit, quia ultimis seculis apparuerũt. Vltimus enim dies hebdomadæ, sabbatũ est. Neq; id solum, uerumetiam quia saluatoris aduentu spiritaliter sabbatizamus, ociũ peccandi agentes, quo tempore sancti ad nos apostoli missi sunt, quorũ diuina scriptura ad uitam & sanctificationẽ nos alunt: idcirco die sabbati duodecim illos panes, in altari, id est, in ecclesia Christi ponere lex iubebat. Significatur enim sæpe à parte totũ: ut panis igit̃ in lege saluator figurabatur, panes autẽ rursus etiam discipuli similitudine ipsius dicuntur. Panis enim uerus, Christus est: similitudine autem ipsius, per gratiam etiam in discipulos, ac in discipulorum successores appellatio ista transit.

Ascendentes, primitiæ scilicet.
Matth. 5.
Leuit. 24.
Esa. 40.
Matth. 3.
Ioan. 5.
Leuit. 24.
2. Corinth. 2.
Matth. 5.

CAPVT XIII.

Itigabant ergo Iudæi adinuicẽ dicẽtes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandũ? Dixit ergo eis Iesus.] Omnia plana & recta illis sunt, qui cognitionẽ (ut scribitur) inuenerunt: fatuis uero etiam facilima obscura uident̃. Probus enim auditor ac sapiens, quæ intellexit, nulla intelligentia remoratus, mentis ea thesauro statim cõmendauit: si qua uero ardua uidentur, sæpe ac multum inuestigans atq; interrogãs, tandẽ assequitur: uenatrices apprime canes imitatus, quæ huc atque uille percurrunt feras

Prouerb. 8.

C quærentes. Sic affectum eſſe ſapientem, propheticus quoque ſermo denotat, dicens:
Eſa. 21. Conquirens quære, & apud me habita. Quærendũ enim ita ſemper eſt, ut apud eum habitemus, & ad alienas ſententias nõ deferamur. Sed nõ ita facit animus malignus. Nam quæcunq; non intelligit, ſtatim tanquam friuola falſaq; per arrogantiam eiicit, nulli cedens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans: quales Iudæos fuiſſe comperimus. Nam quum oporteret eos, qui diuinam uirtutem ſaluatoris ac poteſtatẽ, ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere: & ſi qua difficilia uidebantur, eorum ſolutionem quærere: contrà omnino faciunt: Et quomodo poteſt hic carnem ſuam nobis dare? De deo non ſine magna impietate conclamant, nec in mentem uenit nihil eſſe impoſſibile apud deum. Nam quũ animales eſſent (ut ait Paulus)
1. Corinth. 2. ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum ſibi uidetur myſterium: ſed nos magnum quæſo à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem myſterijs adhibentes, nunquã in tam ſublimibus rebus, illud quomodo, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc uerbum eſt, et extremi ſupplicij
Ioan. 3. cauſa. Ideo Nicodemus etiam quũ diceret: Quomodo hæc fieri poſſunt? merito audiuit: Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Aliorũ igitur, ut diximus, culpa per-
NOTA. doctí, quum deus operetur, non quæramus quomodo, ſed operis ſui uiam atq; ſcientiam illí ſoli concedamus. Nam quemadmodũ, quamuis nullus nouit quidnam ſecundum naturam deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum quærentibus eum: ſic etſi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum poſſe non dubitet, nõ contemnenda probitatis huius præmia conſequet.
Eſa. 55. Ita profecto nos affici per prophetam Eſaiã dominus ipſe hortat: Nõ enim ſunt conſilia mea, inquit, ut conſilia ueſtra, nec ſicut uiæ ueſtræ uiæ meæ ſunt, dicit dominus:
D ſed ſicut exaltatur cœlum à terra, ſic exaltatæ ſunt uiæ meæ à uijs ueſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus ueſtris. Qui aũt ſapientia à uirtute & deo excellit, quomodo nõ operabit ita miraculoſe, ut operum ſuorũ ratio mentẽ noſtrã effugiat? Nónne uides quid ſæpenumero mechanici faciunt? Incredibilia uident nobis nonnunquam enarrare: ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe uidimus, poſſe peragi ab ipſis facile credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omniũ opificem deũ ita contemnunt, ut quomodo, in operibus ſuis dicere audeãt? quem totius
Matth. 19. ſapientiæ largitorẽ eſſe non ignorant: quẽ omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si uero tu ô Iudæe, quomodo, etiam nũc clamas: hanc tuam imperitiã ego quoq; ſequutus, libenter quomodo ex Aegypto exiuiſtí rogabo: quomodo in ſerpentẽ Moſaica fuit uirga conuerſa? quomodo lepra manus affecta, uno momento temporis in priſtinũ ſtatũ reſtituta iterũ fuit? quomodo in naturam ſanguinis aquæ tranſierũt? quomodo patres tui per media maria, ut per aridam effugerunt? quomodo per lignũ amaritudo aquarũ in dulcedinẽ récidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo ſtetit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia ſunt, in quibus ſi quomodo quæris, uniuerſam euertere tibi ſcripturã neceſſe erit, prophetarũ doctrinam & ipſius Moſis ſcripta contemnẽti. Quare credidiſſe Chriſto potius uos oportuit, & ſi quid arduũ uidebatur, ab eo humiliter petere, quàm uelut temulentos exclamare: Quomodo poteſt hic nobis ſuam carnẽ dare? Nónne uidetis, quia quum hæc dicatis, ſtatim quum iſta uoce arrogantia magna ſignificatur?

CAPVT XIIII.

AMen amen dico uobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitã in uobis.] Miſericors certe ac mitis Chriſtus eſt, ut à rebus ipſis uidere licet. Non eñ aſpere ad crudelitatem eorum reſpondit, nec ullo modo contendit; ſed uiuificantem huius myſterij cognitionẽ iterum atq; iterum in mentibus eorũ imprimere ſtudet: & quomodo quidem carnem ſuam dabit ad manducandum, non docet;

quia

A quia intelligere illi non potuerunt: quàm magna uero bona, ſi cum fide manducabũt, adipiſcentur: id iterum atq; iterum aperit, ut æternæ deſiderio uitæ ad fidem compellantur, per quam etiam doceri facilius poterint. Sic enim Eſaias dixit: Si enim, inquit, non crediderítis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primum radices in animo iacere, deinde illa quærere quæ homini quærenda ſunt. Illi uero, antecq; crederent, importune quærebant. Hac igitur de cauſa dominus, quomodo id fieri poſſit non enodauit, ſed fide id quærendum hortatur: ſic credentibus diſcipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Calicem etiam ſimiliter circuntulit, dicẽs: Bibite ex hoc omnes, hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorũ. Perſpicis, quia ſine fide quærentibus, myſteriũ modum nequaq; explanauit, credentibus autẽ etiam non quærẽtibus expoſuit. Audiant hæc, qui ex arrogantia nondum Chriſti fidem ſuſcipere uolunt: Niſi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Non enim poſſunt cum ſanctificatione beatæ uitæ fidei participes, qui per myſticam benedictionem Ieſum nõ ſuſceperunt. Vita enim ſecundum naturam ille eſt, qui ex uiuo patre genitus eſt: ſed non minus corpus quoq; ſuũ uiuificat. Coniunctum em̃ ineffabiliter eſt filio dei, à quo uniuerſa uiuificant̃. Idcirco corpus ſuũ dicitur, & unus cum eo eſt. Nempe poſt incarnationem unus eſt, & unus manet abſq; diuiſione ulla, præterq; quod dei patris uerbũ, & templũ à uirgine ſumptum, idem natura non ſunt. Non enim eſt eiuſdem ſubſtantiæ uerbo dei homo aſſumptus: unus tamẽ cum illo eſt cõiunctione ineffabili. Quoniam igitur ſaluatoris caro uerbo dei, quod naturaliter uita eſt, cõiuncta, uiuifica effecta eſt: quando eam comedimus tunc uitã habemus in nobis, illi cõiuncti, quæ uita effecta eſt. Hac de cauſa in exuſcitandis mortuis nõ ſolũmodo uerbo atq; imperio, ut deus utebatur; uerumetiã carnem ſuã quaſi cooperatricem nonnunq; adhibebat: ut re ipſa oſtenderet, carnem quoq; ſuam, quoniã ſibi cõiuncta

Esa. 7.

Matth. 26.

Cum eo, cum corpore.

B eſt, uiuificam eſſe, atq; fideles doceret ſuum, nõ alterius corpus eſſe. Nã quando ſynagogæ principis filiolam ſuſcitabat, manũ eius apprehẽdit, ut ſcribit̃, & erexit, dicens: Puella, ſurge: ita ut deus & uerbo & carnis ſuæ tactu eam excitauit, unam ab uno ſe Chriſto, deo uidelicet atq; homine operationẽ producens. Quando etiã in ciuitatem Nain uocatã, ingrediebat̃, & offerebat̃ unigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius, dicẽs: Adoleſcẽs tibi dico, ſurge. Nõ ergo uerbo ſolũ ſemp (ut diximus) uerumetiã tactu mortuos excitabat, ut oſtenderet corpus quoq; ſuũ uiuificare poſſe. quod ſi ſolo tactu ſuo corrupta redintegrantur: quomodo nõ uiuemus, qui carnem illam & guſtamus & manducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatẽ ſuam participes ſui. Nec uelis Iudaice quomodo quærere, ſed recordare, quãuis naturaliter aqua frigidior ſit, aduentu tamen ignis, frigiditatis ſuæ oblita æſtuat. Hoc ſanè modo etiã nos, quamuis propter naturã carnis corruptibiles ſimus, participatione tamẽ uitæ ab imbecillitate noſtra reuocati, ad proprietatẽ illius ad uitã reformamur. Oportuit em̃ certe, ut non ſolũ anima per ſpiritum ſanctũ in beatã uitam aſcẽderet: uerumetiam ut rude atq; terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, tactu, & cibo ad immortalitatẽ reduceret̃. Nec putet ex tarditate mentis ſuæ Iudæus inaudita nobis excogitata eſſe myſteria: uidebit enim, ſi attentius quærit, hoc ipſum à Moſis temporibus per figuram ſemper factitatũ fuiſſe. Quid enim maiores eorum ab ira Aegyptiorum liberauit, quãdo mors in primogenita Aegypti ſæuiebat? nónne omnibus palàm eſt, quia diuina inſtitutione perdocti, agni carnes manducarũt, & poſtes ac ſuperliminaria ſanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertiſſe? pernicies nanq;, id eſt carnis huius mors, aduerſus genus humanũ propter primi hominis trãſgreſſionem furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verũ quoniam per carnem ſuam Chriſtus atrocem hunc euerſurus erat tyrannũ, propterea id myſterium apud priſcos obumbrabatur, & ouinis carnibus atq; ſanguine ſanctificati (deo

Matth. 9.

Luce 7.

Vuiuificatio noſtra

Exodi 12.

Gene. 3.

C ita uolente) perniciem effugiebant. Quur igitur ô Iudeæ turbaris, præfiguratam ueritatẽ iam uidens? quur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi maducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis, quum oporteret Mosaicis te legibus institutum, & priscis umbris ad credendũ perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

CAPVT XV.

Ioan. 1. QVi manducat carnẽ meam, & bibit sanguinem meũ, habet uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Mire statim incipiẽs Euangelista clamabit: & uerbũ caro factũ est. Nõ enim in carnẽ ipsum uenisse, sed ut mirabilem unionem ostenderet, carnem factũ esse dicere non dubitauit. Nec tamẽ quoniam ita dictũ est, aut uerbum dei in naturam carnis mutatum, aut hominẽ in naturam uerbi transformatũ esse credimus. Manet enim inuiolata utraq; natura, & unus ex utrisq; Christus est. Sed ineffabiliter & ultra quàm possit mens humana intelligere, uerbum humanitati coniunctum, totam in seipsum ita reduxit, ut indigẽtia uitæ possit uiuificare: sic interitum à natura humana expulit, & mortẽ quæ peccato plurimũ poterat, destruxit: Quare qui carnẽ Christi manducat, uitã habet æternam. Habet em̃ hæc caro dei uerbũ, quod naturaliter uita est, propterea dicit: Quia ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego em̃ dixit (id est corpus meũ, quod comedetur) resuscitabo eum. Non em̃ alius ipse est q̃ caro sua: nõ id dico, quia natura non sit alius, sed quia post incarnationẽ in duos se diuidi filios minime patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem, in nouissimo die comedẽtes resuscitabo. Nempe impossibile omnino est, ne interitus & mors ab eo, qui naturaliter uita est superetur: propterea quamuis mors, quæ propter peccatum nostrũ in naturam nostrã insilijt, corpus humanum ad corruptionem impellat, tamen quia filius dei homo factus est, omnes profecto resurgemus. Non em̃ potest na-
D tura nostra uitæ coniuncta non uiuificari. Et quemadmodũ si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum inde ignitum necessariò fiet: sic uerbum dei tanq̃ scintilla in naturam nostram immissum, totam inde inflammauit, atq; ad uitam interitu penitus destructo, reduxit.

CAPVT XVI.

CAro enim mea uere est cibus, & sanguis meus uere est pòtus.] Distinguit rursus inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluenta ex lapide & calicis sancti communicationem. Ita iterũ eadem repetit, ne magis mannæ miraculum admirentur: sed ipsum potius suscipiãt, qui cœlestis panis est, & æternæ uitæ largitor. Patres em̃, inquit, uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cœlo descendit, ut aliquis ex ipso comedat & non moriatur. Mannæ nanq; alimentũ non æternã uitam, sed breue famis remedium afferebat. Nõ ergo erat cibus uerus, id est panis de cœlo. Sanctũ uero Christi corpus, ad immortalitatem & uitam æternam nutriens cibus est: ita inquit: Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur inde lucrati sunt, qui mortui fuerunt? nõ erat igitur potus ille uerus, sed uerus potus est sanguis Christi, quo radicitus mors euertitur atq; destruit̃. Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali uitæ cõiunctus, uita effectus est. Propterea corpus & membra Christi sumus: quia per hanc benedictionem mysterij, ipsum filium dei suscipimus

CAPVT XVII.

QVi manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.] Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alio modo recipitur: ideo multis atq; uarijs modis mirabilem eius utilitatem exponit, fundamentũ & basim fidem esse cõfirmans. Qui mãducat, inquit, carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in illo. Sicuti enim

A enim,ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totũ commiſceat:neceſſe eſt,ſi quis carnem & ſanguinem domini recipit,cum ipſo ita cõiungatur,ut Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur.Simile quodãmodo apud Matthæum comperies:Simile eſt,inquit,regnum cœlorum fermento, quod acceptũ abſcondit mulier in farinæ ſatis tribus. Quid igitur fœmina ſit,& quæ ſatorum trinitas, aut omnino ſatũ quid ſit,loco ſuo dicetur; nunc autẽ de fermento ſolũ dicamus.Sicut parum(ut Paulus ait)fermenti totã maſſam fermẽtat:ſic paruula benedictio totũ hominem in ſeipſum attrahit,& ſua gratia replet:& hoc modo in nobis Chriſtus manet & nos in Chriſto. Vere enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit. Sed ſenſus quidem loci huius hic eſt:Nos uero,ſi uitam æternam conſequi uolumus,ſi largitorem immortalitatis habere in nobis deſideramus, ad recipiendam benedictionem libenter cõcurramus, caueamuſq; ne loco laquei damnoſam religionem diabolus nobis prætendat. Recte,inquit,dicis: ſcriptum tamen eſſe nõ ignoramus, iudicium ſibi comedere atq; bibere illũ,qui de pane comedit,& de calice bibit indigne.Ego igitur probo meipſum,& indignum inuenio,quando igitur,quicunq; tu es qui iſta dicis,dignus eris:quãdo Chriſto teipſum offeres:Nã ſi peccando indignus es,& peccare nõ deſinis(Quis enim delicta intelligit(ſecundũ Pſalmiſtã)expers omnino eris uiuificæ huius ſanctificationis.Quare pias quæſo cogitationes ſuſcipias, ſtudioſe ſancteq; uiuas,& benedictiõe participes,quæ (mihi crede)nõ mortem ſolũ,uerumetiã morbos omnes depellit.Sedat enim, quum in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorũ noſtrorum legem,pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit:nec in quibus ſumus peccatis conſiderat:ſed ægrotos curat,colliſos redintegrat: & ſicut paſtor bonus,qui animam ſuam pro ouibus poſuit,ab omni nos erigit caſu.

Matth.13.

1. Corin.5.

1. Corin.11.

Pſal.18.

Quod alienæ uitæ filius particeps non eſt,ſed ipſe ſecundum naturam

B *uita eſt.* CAPVT XVIII.

Icut miſit me uiuens pater,& ego uiuo propter patrẽ:& qui manducat me,& ipſe uiuet propter me.] Latet ſenſus horũ uerborũ,nec ita facile quærentibus apparet: qui tamen cum fide quærũt, facile ipſum inuenient. Quũ igitur miſſum ſe eſſe filius dicit,tunc incarnatũ ſe eſſe,& nihil præter hoc aliud denotat. Incarnatũ aũt uerbum dei quũ dicimus, totum ſe hominẽ aſſumpſiſſe intelligimus: quẽadmodũ igitur (inquit) homo factus ſum uolũtate patris,qui è naturali uita emanaui, & homo factus uiuo, corpusq; meũ uita repleui,nõ aliter qui carnẽ meã mãducat,propter me uiuet. Mortalẽ eñ carnem aſſumpſi: ſed quia naturaliter uita exiſtens, habito in ipſa,totã ad uitam meã reforma ui:non enim ſum uictus interitu carnis,ſed ut deus,omnem interitũ & mortẽ ipſe ſuperaui. Vt igitur(non eñ grauabor iterũ dicere)quãuis me pater miſit,id eſt homo factus ſum,uiuo tamẽ propter patrem, id eſt genitoris naturã ad unguem conſeruo:ſic qui mãducatione carnis meæ me recipiet, uiuet profecto totus ad me reformatus,qui uiuificare poſſum,quoniã ex uiuo patre ſum,à patre aũt ſe carnem factũ eſſe affirmat, cum ſcriptũ ſit:ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Vt rurſus intelligas,quia una patris & filij & ſpirituſſancti natura ſit,ideo non eſſe diuiſas operationes:ſed quod ab una perſona factũ dicitur, id opus trinitatis totius eſt. Quum enim cõſubſtantialitate unũ ſit trinitas,una profecto eſt uirtus eius atq; potentia:omnia eñ ex patre per filiũ in ſpiritu ſunt. Sed dicamus rurſum, quod ſæpius diximus(Nam etſi aures auditorũ eadem dicentes obtundimus, tutius tamen eſſe non ſumus neſcij)cõſueuit Chriſtus,quæ uim humanam excedũt, ea patri attribuere. Humiliauit enim ſeipſum factus homo:& ideo conuenientem homini menſuram nõ recuſat:Pater,inquit, qui in me manet, ipſe facit opera. Patri ergo etiam incarnationis operationem,quoniam uirtutem excedit humanam, ut ſolet,accommodat. Sed cla

Matth.13.

Lucæ 1.

Ioan.14.

Cauillus hæreticorum.

C mabunt rurſus aduerſarij Chriſti, ac dicent: Et quomodo aliter naturam ſuam filius, aut quomodo magis aperte maiorem eſſe patrem poſſet oſtendere, quàm ſi diceret propter patrē ſe uiuere? Nam ſi pater filio uitam largitur: quis adeò mente captus eſt, ut non uideat non eſſe idem natura uitam, & quod uita participat? Hæc illi.

Refutatio.

Nos autem ſtulta dici à ſtultis dicimus, & cor eorum inania intelligere, & ſeductionem ac errorem in uerbis ſuis habitare non ambigimus. Quomodo enim hæc ultima ſeductio non eſt, qua à uiuificante Chriſto alienare multos nō erubeſcunt, uitæ participem ipſum prædicantes, ſicut & creaturas? an etiam animal dicent eſſe filiū? quoniam omne animal non ipſum uita, ſed uitæ particeps eſt. Aliud em̄ animal eſt, aliud uita quæ in ipſo eſt. Nam ſi idem eſſet animal, & uita: omne animal profecto uita diceretur, quod nemo mentis compos unquam cogitauit. Vnigenitus ergo animal non eſt, ſed uita ſecundū naturā: aliter uerū illud nō eſſet: Ego ſum reſurrectio & uita. Vita porrò illud eſt, quod uiuificat, nō quod ab alio uiuificat̄; ſicut & ſapientia, quod ſapientem facit, nō quod ſapiēs fit: uita autē Chriſtus eſt. Ego, inquit, ſum uita, & Pſalmiſta de ipſo ad patrem dicit: Quia fons uitæ apud te. Et Ioannes in epiſtolis: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, & manus noſtræ palpauerunt de uerbo uitæ, & uita manifeſtata eſt, & uidimus & teſtimoniū perhibemus: & annūcio uobis uitam æternā, quæ apud patrē erat, & manifeſtata eſt. Vides latius hic illud Pſalmiſtæ exponi: Quoniā apud te fons uitæ. Erat em̄ & eſt fons uitæ filius apud patrē. Sed ipſum Ioannē rurſus audiamus. Et ſcimus, ait, quia filius dei uenit, & dedit nobis mētem ut cognoſcamus uerū, & ſimus in uero filio eius Ieſu Chriſto: hic eſt uerus deus & uita æterna. Quis igitur patiet̄ has nugas? Quis meritò iſtos impios nō appellabit, qui cū ſcriptura clamet, uerū deū & fontē uitæ, & uitā æternam filiū eſſe, uitæ Chriſtum participem audeāt dicere? Quomodo autem erit uerus deus aut fons uitæ, qui uita indigēs ab alio eam cōſequitur? Sed uitā, iniquiūt, dicimus filiū, quia quū patrem; qui uita eſt, in ſe habeat, ipſe quoq; uiuificare poteſt. Maligni animi hæc oratio eſt: quū em̄ idcirco uitā appellari filiū dicitis, quoniam quū in ſe patrē habeat, poteſt indigētia uitæ uiuificare: quomodo nō immēſam hic ſermo parturit malitiā? An ignoratis quid ſecundū naturam ſit, quid ex eo quod ſit ſecundū naturā, & quaſi compoſitū? ueluti calidū natura ignem putamus, calida uero etiam alia ſunt, ex igne ita facta, utputa ferrum aut lignū, non tamen quia ignita ſunt, propterea ignis erūt: alienā enim nō naturalem caliditatē retinent. Et Grammatica uel Geometria, ſciētia quædā eſt: qui uero ſcit, nō eſt Grammatica, ſed ab ea Grāmaticus uel Geometricus denominatur. Eodē modo & uita ſecundum naturam aliud profecto eſt, cū ea quæ ad ipſam transformant̄. Quū igitur in filio patrē, qui naturaliter uita eſt eſſe aſſeratis, atq; ideo uiuificare filiū poſſe cōtendatis: nō recte affirmatis, filiū eſſe uitā, quū uitæ magis particeps ſit: ſiquidem in eo uita, ut in materia, ſecundū uos eſt: & ſic habitudine quadā, non ſubſtantialiter ad dignitatē uiuificantis patris aſcēdit; & quemadmodum nullus recte, quamuis ab ignito ferro caleſcat, ab igne ſe caleſcere dicet: nemoq; nō inſanus, quia Geometras docendo quiſpiā facit, Geometriā eum appellabit. Eodem certe pacto, ſi filius naturaliter uita non ſit, ſed propter inhabitantē patrem, non recte, quoniā alios uiuificat, uita poterit appellari. Propterea quid prohibebit unum de hominū numero, corruptibilis q; filiū naturæ opinari, ſi propter patrem uiuit, id eſt ab eo uita donatur, ut iſti ſentiūt? Corrumperetur enim, niſi uiuentem patrem in ipſo haberet. Et ſi uerax ipſe eſt, ſicuti certe eſt, ſicut ipſe in ſe patrē habet, qui naturaliter uita eſt: ſic ipſe quoq; in patre eſt, qui ſubſtantialiter ſecundum uos uita non eſt: Ego enim, inquit, in patre, & pater in me eſt, & tacebo impietatem quæ ſequitur, imò dicam in redargutionem ipſius impietatis. Erit enim pater uita priuatus, quū in ſe habeat naturā corruptibilem. Hæc nos & cogitare & ſcribere peruicacia ueſtra cogimur: impellimur em̄ exquiſitius ad utilitatem legentiū iſta ſcribere. Nam ſi uitam ſecundum naturam, patrem

Cauillireiectio.

Eſa. 32.

Ioan. 11.

Ioan. 14.

Pſal. 35.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 5.

Ioan. 10.

A trem eſſe conceditis, probe id quidem: ſed uita etiam ſecundum naturam filius eſt, id enim ex uerbis etiam ueſtris ſequitur. Quid enim in filio, quũ in ipſo ſit, pater operabitur? An ſuam uitam tanq̃ indigenti, nec à ſe habenti ei donabit? & quomodo non erit abſq; uita naturaliter filius? Quod autem à ſeipſo uitam nõ habet, quomodo corruptibile non erit? ſed non largitur uitam filio pater: uitã enim genuit, atq; ideo ipſe filius uita per ſeipſum eſt. Quomodo igitur ideo uita erit, quia patrẽ in ſeipſo habet? Nam ſi abſq; patre uiuere intelligitur, non uiuit propter patrẽ, id eſt non habet uitam participatione. Quod ſi propter patrẽ ita uiuit, ut ipſi intelligũt: nõ habebit ipſe propriam uitam, ſed mutuo ab alio accipit: & ut dicebamus, corruptibilis potius eſt naturæ, & animal magis q̃ uita. Quomodo igitur ſeipſum uitã appellat? an tibi quoque licebit dicere: ego ſum uita? Quod ſi non licebit, ſicuti certe creaturæ non licet, filius certe qui hoc de ſe uere dicit, nouit ſe uitã naturaliter eſſe: aliter quomodo erit character hypoſtaſeos genitoris? Quomodo imago, figura & ſimilitudo exquiſita? Quomodo non recte dicebat Philippus: Oſtende nobis patrẽ, & ſufficit nobis? Sicuti eñ uos dicitis, poterit aliquis uidiſſe filium, qui patrẽ non uidit: Siquidem pater ſecundũ uos ſubſtantialiter uita eſt, filius autem uitæ particeps. Nemo enim unquam in uiuificato uiuificantem conſpiciet, nec per indigentem non indigentem recte intelligit: ita falſo illud dixerit neceſſe eſt: Qui me uidet, uidet & patrem. Qui ergo immaculata eccleſiæ dogmata ſequitur, fugiat ab iſtis, & ad ſimplicem ueritatis pulchritudinẽ uias dirigat ſuas: & ſicuti patrem uitam eſſe naturaliter credit, ſic filium quoque uitam eſſe ſubſtãtialiter nõ dubitet. Vt eñ lumen de lumine eſt, ſic & uita de uita. Et quemadmodum quæ luce indigent, per filium pater illuminat, & ſapientes per eũ facit: ſic
B quæ uita egent, per filiũ ut per uitam ſuam, quæ ex ipſo emanat, uiuificat. Quãdo igitur ipſe dicit, uiuo propter patrẽ: noli cogitare ideo ipſum uiuere: quoniã à patre uitã recipiat: ſed quoniã ex uiuo naturaliter patre natus eſt. Propterea ſe quoq; uiuere, naturaliter uidelicet cõfirmat. Non eñ poteſt non uiuere, qui ex uiuo uerè natus eſt patre, ut ſi quidã diceret rationalẽ ſe hominẽ eſſe, quia ex rationali natus eſt: Sic & unigenitus dei filius. Viuo, inquit, propter patrem. Nam quoniam uita ſecundum naturam genitor meus eſt, & quia ego naturaliter eius filius ſum, hãc naturæ ſuæ proprietatem, id eſt uitam naturaliter mecum habeo. Quum igitur unus ex uno intelligatur (ex patre enim filius eſt) uere ac proprie perfectionibus patris glorificatur.

CAPVT XIX.

» HIc eſt panis qui de cœlo deſcẽdit. Non ſicut manducauerũt patres ueſtri
» manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.]

Magna certe ſunt, quæ à magnis aguntur: ideo quæ à deo nobis præbentur, digna profecto diuina magnificentia ſunt. Si enim credis de cœlo panẽ deſcendiſſe, quod quidẽ quammaximũ eſt: quur non credis æternam ab eo uitam credẽtibus immitti? Hic eñ effectus profecto demonſtrabit, de cœlo, id eſt ex deo eſſe hunc panẽ: decet eñ æterna eſſe, quæ ab æterno donantur. Non enim prudenter, quæ ad breue tempus ſufficiunt, hoc nomine appellabuntur. Nec panis erat ex deo, quem maiores Iudæorũ comederunt, & mortui ſunt. Nam ſi de cœlo & ex deo fuiſſet, liberaſſet à morte participãtes. Contrà uero corpus Chriſti, panis de cœlo eſt, quia æternam comedentibus uitam largitur. Magnum certe ſignum, deitatis in hoc corpore naturam habitare: quoniam illa hinc donantur, quæ certã omnem naturã excedunt, atq; ideo à rudioribus minus credũtur: ſed ditiſſima illa natura ſummas largitur diuitias, quas Paulus quoq; admiratus clamat: Non uidit oculus, nõ au- 1. Cor. 2.
diuit auris, non aſcendit in cor hominis, quæ deus diligentibus ſe præparauit. Sed lex iſta ut magna in paruis figurabat: umbram enim atque imaginem futurorũ bono- Hebr. 10.
rum, non ipſarũ rerum ueritatẽ habebat, ita in alimento mannæ benedictio hæc Chriſti figurabatur, & futura denotabatur.

CAPVT XX.

» HAec dixit in ſynagoga, docẽs in Capernaũ.] Ipſius Chriſti autoritate, à quo hæc prædicta ſunt, aduerſarios terret. Claritas eñ dicentis, paratiorem ad credendũ facit auditorẽ. Probe autẽ non obticuit, quia in ſynagoga hæc dicta ſunt, ne paucos hæc audiſſe exiſtimes. Ipſe quoque per Eſaiam prædixit: Nõ ſum loquutus in occulto, nec in recõdito loco terrarum. Palàm autẽ hæc uerba fecit, omnẽ Iudæis atq; incredulis excuſationẽ auferens, & maioris criminis reos faciens. Si enim ſe nihil audiſſe dicere poſſent, non dubito quin mitiorẽ in eos ſententiã iudex proferret: quũ uero ſæpius audierint, & tamen reſilierint, quomodo nõ abſq; miſericordia puniẽt ipſum audi ſaluatorẽ: Si eñ non ueniſſem, inquit, & loquutus eſſem eis, peccatũ non haberent: nunc autẽ nõ habent excuſationem de peccato ſuo. Nõ obaudiamus ergo, quæſo, Chriſti uerba, ſed fidem ipſi docenti firmã præbeamus. Sic enim cum incredulis nequaq; uexabimur. In Capernaũ etiam hæc dicta fuiſſe aſſerit: ut quum tibi omnia diligenter exponat, & locum, quia in ſynagoga, & urbem, quia in Capernaum nihil prorſus de ueritate narrationis poſſis dubitare.

Eſa.45.

CAPVT XXI.

» MVlti ergo audiẽtes ex diſcipulis eius, dixerũt: Durus eſt hic ſermo: quis
» poteſt eum audire?] Fatuis ſanè conſuetudo hæc eſt: ſemper eñ ſublimiori doctrinæ, quam ipſi non intelligunt, detrahere ſolent. Quumq; attẽdere magis deberent, & ſubtilitate rerum eleuari, contrà deſciunt, & durum appellant ſermonẽ, quem admirari debebant. Non aliter igit faciunt, quàm edentuli ſoleant: molliora eñ eligunt alimenta, etiamſi peiora ſint: ſolidiora uero ac meliora edulia magnopere uituperant, ægrotationẽ ſuam cælare ſtudentes. Mentis quoq; acumine priuati ſcientiã abhorrere ſolent: quæ magno ſtudio, multaq; opera eſſet conquirẽda. Sed ſpiritualis quidem uir, ut in delicijs in doctrina domini uerſatus, iugiter canit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Animalis uero Iudæus, ſpiritale hoc myſterium fatuitatis plenum arbitratur: quumq; domini uerbis ad ſublimiorẽ intelligentiã rerum conciteẽ, tamen ad inſitam ſibi dementiã omnino delabit: & quod prauũ eſt, bonũ appellat; proba uero improba ducit, ut ſcribit. Ita maiores ſuos penitus imitatur, qui manna cum benedictione recipientes, diuinũ dei donũ aſpernati, Aegypti carnes deſiderabant: hi uero quũ uiuificantis ſpiritus gratiã, & panem uerũ, qui ex patre ad homines uenit, accipere rogentur, uoluptatis ſe potius quàm dei amicos oſtendentes, in errorẽ deferunt conſuetum: & quemadmodũ illi ipſum manna etiam aſpernabant, dicentes: Exaruit anima noſtra in hoc manna: ſic iſti uerũ panẽ nõ erubeſunt abijcere, dicentes: Durus eſt hic ſermo. Demus igit operã, q dei myſteria diſcere gliſcimus, ut quaſi optimi nummularij nummum cognoſcamus, aut in fide accipienda ratione doceri uelimus, aut quæ ratione probari poſſunt, temeraria credulitate approbemus: ſed alterutris, ut decet, attendentes, ac per iter regium in neutram partẽ declinantes ambulemus. Regia certe uia omnibus facienda eſt, qui rectitudinem fidei Chriſti ſequi deſiderant.

Pſal.118.

D

Eſa.5.

Num.11.

CAPVT XXII.

» SCiens autẽ Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli
» eius, dixit eis: Hoc uos ſcandalizat? Si ergo uideritis filiũ hominis aſcẽ-
» dentem ubi erat prius.] Ex imperitia multi qui Chriſtũ ſequebantur, uerba ipſius nõ capientes, perturbabantur. nam quũ audiſſent: Amen amen dico uobis, niſi comederitis carnẽ filij hominis, & biberitis eius anguinẽ, non habebitis uitã in uobis. Ad immanes ferarũ mores uocari ſe à Chriſto arbitrabant, incitariq; ut uellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinẽ bibere: quæ uel auditu horribilia ſunt. Nondum eñ myſterij huius formã & diſpenſationem pulcherrimã cognouerant. Illud etiam ad hæc cogitabãt, quomodo caro huius

A huius hominis æternã nobis uitã largietur? aut quomodo ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atq; aperta, alia eos re mirabili ad fidẽ impellit. Frustra, inquit, ô uos propter uerba mea conturbamini. Quod si credere non uultis uitã uobis à meo corpore dari; quid facietis, quãdo in cœlum uolare me conspicietis? Non eñ ascensurũ me solummodo in cœlum profiteor, ne rursus quomodo id fieri possit, quæratis: sed oculis etiam ita fieri uestris cernetis. Quid igitur hoc uidentes, dicetis? An nõ erit hoc magnum dementiæ uestræ argumentũ: si enim putatis carnẽ meam uitã uobis afferre nõ posse, quomodo tanq; uolucris in cœlũ ascendet? quomodo per aëra uolabit? hoc eñ similiter generi humano impossibile est. Quod si præter naturã caro mea in cœlũ conscendet: quid prohibet, ne similiter præter naturã uiuificet? Nam qui terrestre hoc corpus, cœleste confecit, is etiã uiuificũ reddidit, quãuis natura sui corruptibile fuerit. Sed animaduerte rursus unum esse Christũ, non duos, ut nonnulli temere asserunt. Animaduerte inq;, quia ubiq; post incarnationem, indiuisibilem se esse ostendit. Filium enim hominis, inquit, ascendere illò uidebitis, ubi prius erat. Et certe corpus Christi in cœlo prius non fuit, quod nec fuit quidẽ ante incarnationem. Verbum autẽ dei æternaliter cum patre est. Probe igitur Paulus: Vnus, inquit, dominus Iesus Christus: unus enim & ante incarnationem, & post incarnationem filius est: nõ est ergo alienũ à uerbo corpus suum: idcirco filiũ hominis appellat uerbũ dei, quod de cœlo descendit, quod; secundum Euangelistam caro factum est, non in carnem mutatum: immutabilis eñ natura est. Sed quia reuera homo factus, in templo, quod à uirgine assumpsit, habitare uoluit. Dicit autem se ascensurum illò, ubi prius erat: ut audientes intelligant, de cœlo quoq; ipsum descendisse: & sic nõ ut homini, sed ut deo attendentes, uiuificam carnem suam esse facilius credatur.

Hebr. 4.

1. Corinth. 8.

CAPVT XXIII.

B Spiritus est qui uiuificat, caro nõ prodest quicquam.] Non imperite, inquit, omnino uiuificam carnem esse negatis. Nam si sola intelligitur, nihil prorsus uiuificare potest, quippe quæ uiuificante indigeat: quũ uero incarnationis mysteriũ laudabili cura scrutati fueritis, & habitantẽ in carne cognoueritis: quamuis nihil penitus caro per seipsam possit, uiuificã tamen esse factã credetis, nisi etiam spiritum sanctũ non posse uiuificare contendatis. Nam quoniam cum uiuificante uerbo caro coniuncta est, tota est effecta uiuifica. Non enim ad corruptibilem suam naturam iunctum dei uerbum detraxit, sed ipsa ad melioris uirtutẽ eleuata est; quamuis ergo natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia totã uerbi operationẽ susceperit. Corpus enim est, non cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicq; potest (non eñ Pauli, aut Petri, aut cæterorũ) sed ipsius uitæ & saluatoris nostri Iesu Christi corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Nã si mel, quũ naturaliter dulce sit, ea dulcia facit quibus immiscetur: nónne stultũ erit uiuificã uerbi naturã putare non dedisse homini, in quo habitat, uiuificandi uirtutẽ? Quas ob res caro quidẽ cæterorũ omniũ quicquam uere non prodest: caro aũt Christi, quia in ipsa unigenitus dei filius habitat, sola uiuificare potest. Spiritũ uero seipsum appellat, quoniã deus spiritus est: & ut ait Paulus, Dñs spiritus est. Nec ista dicimus, quia spiritũ sanctũ in propria persona subsistere nõ putemus, sed qa sicut factus homo filiũ se hominis appellat, sic se à proprio spiritu spiritũ nominat. Nõ est eñ alienus ab eo spiritus suus.

Detraxit: non deorsum ad inferiorem dignitatem caro dei uerbũ traxit.

Coloß. 2.

Ioan. 4.

2. Corinth. 3.

CAPVT XXIIII.

C Verba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt.] Totũ corpus suũ uiuifica spiritus uirtute plenũ esse ostendit. Spiritũ enim hic ipsam carnẽ nuncupauit: nõ quia naturã carnis amiserit, et in spiritũ mutata sit: sed quia summe cum eo coniuncta, totã uiuificandi uim hausit: nec turbari propter hoc decet: nam qui domino cõglutinat, unus cũ eo spiritus est: quomodo igit caro sua, una cum eo non appellabitur? Huiusmodi ergo est quod

1. Corinth. 3.

C dicit: Putatis, inquit, me dixiſſe, uiuificum naturã ſui terreſtre hoc eſſe corpus. Ego uero de ſpiritu, & de uita æterna loquutus ſum: non enim natura carnis uiuificũ reddit ſpiritũ, ſed ſpiritus uirtus uiuificã carnẽ efficit. Verba ergo quæ uobis loquutus ſum, ſpiritus, id eſt, ſpiritalia, & de ſpiritu & uita, id eſt, de uiuifica & naturali uita ſunt. Sed quod modò diximus, id iterũ repetere non erit inutile. Natura carnis ipſa per ſe uiuificare nõ poteſt: quid eñ maius natura deitatis haberet? Nec ſola in Chriſto eſſe intelligit, ſed habet filiũ dei ſibi cõiunctũ, qui cõſubſtantialiter uita eſt: quando igitur uiuificam Chriſtus ipſam appellat, non ita illi, ut ſibi, ſiue proprio ſpiritui uim uiuificandi attribuit. Nam propter ſeipſum ſpiritus uiuificat, ad cuius uirtutem per coniunctionem caro conſcendit: quomodo autem id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere poſſumus: ſed ſilentio, atq; firma fide id ſuſcepimus. Spiritum aũt
1. Ioan. 5. filium quoq; à ſcripturis nominari, manifeſtũ eſt. Scribit eñ Ioãnes de Chriſto: Hic eſt qui uenit per aquã & ſpiritũ Ieſus Chriſtus: nõ in aqua ſolũ, ſed in aqua & ſpiritu. Spiritus eñ eſt, qui teſtimoniũ perhibet, quia ſpiritus eſt ueritas. Ecce ſpiritus ueri-
Ioan. 14. tas nuncupatur, quum Chriſtus aperte dicat: Ego ſum ueritas. Paulus quoq; inquit:
Rom. 8. Vos nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu dei: ſiquidẽ ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis aũt ſpiritũ Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Si uero Chriſtus in nobis, corpus quidẽ mortuũ propter peccatũ, ſpiritus autem uita propter iuſtitiã. Ecce rurſus, quum ſpiritum dei habitare in nobis dixerit, ipſum Chriſtũ in nobis eſſe affirmauit. Non enim ſeparatur à filio ſpiritus eius, cuius ſubſtantialis eſt, quamuis propria hypoſtaſi ſubſiſtere uere credatur. Idcirco indifferenter modò ſpiritũ, modò ſeipſum nominat.

CAPVT XXV.

» Sed ſunt quidam ex uobis qui non credunt. Sciebat eñ ab initio Ieſus
» credentes, & quis traditurus eſſet eum, & dicebat: Propterea dixi uo-
» bis, quia nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo.]

D Etiam hic uidere aperte licet prophetica iam adimpleta uerba: Audite
Eſa. 6. audientes, & nolite intelligere: & uidete uiſionem, & nolite cognoſcere: excæcatum eſt enim cor populi huiuſmodi: aures eius aggrauatæ, oculi eius clauſi, ne forte uideant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde ſuo intelligãt, & conuertantur, & ſanem eos. Nam quum ipſius ſaluatoris doctrinã non à quoq; ſanctorũ, ſed ab eoipſo audirent, & oculis eum cernerent, demẽtia ſua rudiores facti, & ſolem iuſtitiæ aſpernati, oculis animi clauſis illuminationem euangelicam non receperũt; improbi enim homines erant, & innumeris penè delictis opprimebantur: propterea
Rom. 11. & cæcitas ex parte in Iſraël facta eſt, ut Paulus ait. Et quoniã diuini ingenij eſt, poſſe deum humana in forma latentem cognoſcere: neminẽ ait ad idem peruenturum, qui
Iaco. 1. à deo patre cognitionem non acceperit: nec id iniuria. Si enim omne datum optimũ, & omne donũ perfectũ deſurſum eſt, deſcendens ex patre luminũ: quomodo cognitio Chriſti, dexteræ patris munus nõ erit? aut quomodo ueritatis perceptio, ſumma gratiarum omnium non erit? ſuprema uero quum ſit, deitatis ſolummodo eſt: quam non impuris, neq; incredulis pater largitur. Nec enim in ſordido uaſculo precioſiſſi-
Eſa. 55. ma immittunt unguenta. Idcirco propheta quoq; Eſaias mundari primo iubet eos, qui Chriſto per fidẽ uolunt adhærere, clamans: Quærite deum dum inueniri poteſt: inuocate ipſum, dum prope eſt. Derelinquat impius uiam ſuam, & uir iniquus cogitationes ſuas, & conuertatur ad dominũ, & miſerebitur eius: quia multus eſt ad ignoſcendum. Vides quomodo à peccatis, & à præuia iniquitatis uia nos remouet, ut delictorum remiſſionem per fidem Chriſti conſequi poſſimus. Iuſtificamur enim non ex operibus legis, ſed gratia Chriſti, quæ deſurſum nobis per miſericordiam dei conceſſa eſt. Sed dicet quiſpiam: Quid ergo prohibuit eadem miſericordia Iudæorũ quoque peccata fuiſſe dimiſſa, præſertim quum perfecte hoc pacto bonus uideret?
Matth. 9. quomodo etiam uerum illud uidebitur: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiã?

A pœnitentiam? Nos autẽ dicimus, solis & primis domini gratiã Iudæis seruatã fuisse Missus em̃ fuit, ut ipse ait, ad solas perditas oues domus Israel. Recurrissent ergo facile, si uoluissent, ad uitã æternã. Et certe qui bonis moribus apud eos uiuebãt, quiq; ueritatis amatores erant, gratia dei opitulante salutem per fidẽ adepti sunt. Arrogantes autem pharisæi, & duræ ceruicis põtifices, seniores q; populi, quamuis Mosis & prophetarum scripturis docti fuissent, credere tamen noluerũt: sed malignis eorum consilijs indigni æterna uita comperti, dei patris illuminationẽ non receperũt. Cuius rei figura in Mosaicis libris legitur. Nam quemadmodũ omnibus, qui deo non crediderunt in deserto, repromissionis terra cõcessa nõ fuit: sic incredulis in Christo in regnum cœlorũ, quod repromissionis terra figurabat, uenire non datur; nec ideo iniustus est deus iram suã istis reseruans, imò ut natura iustus omnia recte, ac suæ naturæ conuenienter determinat, quamuis dispensationis suæ uiam nos ignoremus. Cognouit autẽ omnes Iesus fideles, simul atq; incredulos, & ipsum impietatis ministrũ. Nec mirum: omnia enim deus uel antequàm producantur, cognouit.

Matth. 15. *Num. 14.* *Eccle. 23.*

CAPVT XXVI.

P EX hoc multi discipulorũ eius abierũt retro, & iam nõ ambulabant cum eo.] Dura uidentur insipientibus quæ sapienter dicuntur: nam quemadmodum ægrotis oculis lux solaris officere solet, tenebrosa uero loca prodesse uident̃: sic ægrotantes animo perfectiorẽ aspernant̃ disciplinã, & plenam bonis orationẽ abijciunt: friuola uero ac inutilia, quasi plena iocunditatis amplectuntur. Hac igitur ratione Iudæi, quũ magna eis mysteria Christus exponeret, & uaria oratione cognitionẽ suam eis immittere uellet, & uelũ templi iam ita retraheret, ut interius tabernaculũ reuelaret: tantã rem, tam q; mirabilẽ do
B ctrinam abominant̃ & respuunt, et in dementiã suam delapsi, retro abeunt, neq; cum ipso ambulant. Hoc em̃ profecto est retro abire: idcirco Hieremias ad contentiosam Hierusalẽ, quæ peruicaces homines nutriebat, dicit: Auersa es à me, dicit dominus, & retro abibis. Nam certe qui à bonis auertit̃, hunc retro cadere necesse est: deus aũt est ipsum bonum. Abierunt igitur retro, neque cum saluatore miseri ambulabant, ad aspera delictorũ suorum itinera diuertentes. Huius quoq; rei figurã apud Mosen habes. Nam posteaq̃ dura itinera peregerũt Iudæi, posteaquàm uastas solitudines exierunt, posteaquàm prope repromissionis terrã iam erant, tunc Iosue cum quibusdam alijs explorata repromissionis terra, enarrabant populo: Alij quidẽ, quod gigantum filios ibi uidissent, cætera q; horroris plena, quibus audientes terrebant. Iosue aũt solus summis regionẽ laudibus efferens, magno animo esse hortabatur, quoniã dominus facile illuc eos deducere posset. Sed qui tunc fuerunt Hebræi, lapidibus obruendum esse Iosue conclamabant: & quasi nihil posset deus, qui eos ducebat, sedẽtes plorabant, ut scribit̃. Ita incredulitate illorũ dominus irritatus, ut indignos repromissionis terra priuauit: Iuraui, ait, in ira mea, si ingredientur in requiẽ meam. Retro em̃ redire iussit, dicens ad Mosen: Conuertimini ad uiam maris rubri. Nec id iniuria, quoniam enim ire quò uocabantur, noluerũt, redire meritò iubebantur. Quod igitur illi perpessi sunt, hoc & istis uolentibus accidit. Nam quum æternæ sibi uitæ uia proponeretur, qua in regnum cœlorum peruenire possent, incredulitate sua rem totã contemnunt, retro abeunt, & ambulare cum domino sua morositate recusant.

Hiere. 8. *Num. 14.* *Psal. 94.*

CAPVT XXVII.

P DIxit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & uos uultis abire?] Non hortatur ut abeant, sed non absq; detrimento id fore ostẽdit: & minat̃ commode potius, nisi se meliores illis ostendant, retro casuros, nec secũ ambulaturos, sed in perditionẽ abituros. Non em̃ quicunq; adorãt, qui plurimi sunt, deo accepti sunt: sed qui recta fide id faciunt, q pauci sunt. Idcirco multos esse uocatos, paucos uero electos scriptura testatur. Nõ, inquit, etiã uos

Matth. 20.

C abíre uultis? id eſt, ſi oratione noſtra eſtis perſuaſi, ſi in fide indubitabili quæ à me dícuntur myſteria ſuſcipitis, ſi nullam accuſationem uerbis meis affertis, ſi more aliorũ non dicitis, quomodo hic poteſt nobis carnẽ ſuam dare manducandum? libẽter uos uídeo, & uobíſcum ſuauiter uiuam, ac ut proprios amplectar amicos: ſin uero eadẽ quæ illi qui retro abierunt cogitatis, non modo abíre uos uolo, uerumetiam non iniuria compellam: ſeuerus enim ſum aduerſus incredulos, mítis uero erga fideles, ſi pro-
Rom.11. bitatem conſeruent. Non aliter etiam ipſi abſcindẽtur, ut ait Paulus: Qui enim naturalibus ramis nõ pepercit, nec inſertis parcet. Audiat hæc & attendat, qui ex demẽtia claudus eſt in fide. Nam niſi finem huius claudicationis uoluerit facere, retro abí-
Matth.8. bit, duce amiſſo, qui ad æternam uitam deducit, ad inferos hoc amente conſilio delabetur, ubi eſt fletus & ſtridor dentium. Non, inquit, & uos abire uultis? Ne putentur duodecim diſcipuli Iudæorum imperitia detineri, aut cum illis murmurare, qui etſi quaſi diſcipuli ſequerentur, tamen Chriſti doctrinam, ut duram accuſare non uerebantur: utiliſſime interrogauit, an cum illis uellent abire; ut hac interrogatiuncula ad confeſſionem rectæ fidei prouocaret.

Quod tabernaculum & arca, quæ in eo erat, & candelabrum figura Chriſti erat: ſimiliter etiã menſa & altaria tam incenſi quàm holocauſti. CAPVT XXVIII.

» REſpondit ergo Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ
» æternæ habes.] Per unum qui præerat, omnes reſpondent, ſanctam profecto, ſanctiſq; congruentem diſciplinam optime conſeruantes, & poſterioribus prudentiæ, atq; modeſtiæ laudabilia præbẽtes exempla. Decet enim non omnes confuſe, nec proſilientes imprudẽter, quaſi rapta uti oratione: ſed cedere ijs, qui & cõſilio & ordine præpoſiti ſunt. Propterea Pau-
1.Corint.14. lus quoq; ait: Prophetæ duo aut tres, & uiciſſim loquentur. Opus igit̃ erat diuinitus
D comprobatæ prudentiæ, ſoli reſponſionẽ committere illi, qui ordine maior erat. Ad quem igitur ibimus, inquit: id eſt, quis nos docere ſimilia poterit? uel, apud quem meliora inueniemus? quum tu non dura, ut illi dicunt, uerba, ſed æternæ uitæ habeas, id eſt, quæ conducere credẽtes poſſunt ad uitam incorruptibilẽ. Hinc etiam diſcimus, unum ſolummodo Chriſtum ſequendum eſſe magiſtrum, illi ſoli inhærendũ, qui ad uitam æternam deducere poteſt. Sic enim in primogenitorum eccleſiam ingreſſi, ultima beatitudine perfruemur. Quod autem ſolus Chriſtus ſequẽdus ſit, quodq; hinc ſolummodo ſalus habeatur, quamuis ipſa rerum natura pateat, non erit tamen abre. priſca etiam ſcriptura id confirmare. Quum Aegyptum fugiẽtes, ad repromiſſionis Hebræi terram feſtinarent, non quocunq; uolebant, ne confuſione abſq; duce pro-
Num.9. gredientes errarent, ire iubentur. Sic enim in Numeris ſcribitur: Qua igitur die erectum eſt tabernaculum, operuit illud nubes: à ueſpere autẽ ſuper tentoriũ erat quaſi ſpecies ignis uſq; mane: ſic fiebat iugiter, per diẽ operiebat illud nubes, & per noctẽ quaſi ſpecies ignis. Quumq; præcederet nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiſcebantur filij Iſrael: & in loco ubi ſtetiſſet nubes, ibi caſtrametabant̃. Ad imperium domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Vides quomodo caſtrametari nube ſtante, & abeunte ſequi eam iubentur? Salutare nanq; ualde eſt, ducenti ſemper obtemperare. Quare tunc populus Iſrael, nunc autẽ nos Chriſto conglutinari iubemur. Ipſe enim eſt & tabernaculũ, & nubes, & ignis: quod ut omnibus pateat, totam ad ſpiritalius hiſtoriam traducamus. Quando igitur
Proverb.9. ſapientia domum ſibi (ut Solomon dicit) ædificauit, & uerius ſibi tabernaculum templum illud conſtituit, quod à uirgine aſſumpſit, in quod ineffabiliter ex ſinu patris de-
Rom.13. ſcendit, factus homo: tunc ia m illuminatis, & iuxta Paulum in die ambulantibus nubes factus, æſtum peccatorum extinguit. Errantibus uero adhuc, & quaſi nocturnis in tenebris degentibus illuminans ignis conſtitutus, in ardorẽ ſpiritus eos transformat:

A mat: feruere nanq; ſpiritu bonos atq; fideles credimus: nec aliud quàm quod diximus, nubis in die ſuper tabernaculũ, ignis uero in nocte uiſam ſpeciẽ ſignificaſſe putamus. Stare autem & ſequi ad nubis motum & ſtatum iubebantur, ut illud intelligas, quod à Chriſto dictũ eſt: Qui mihi miniſtrat, me ſequat̃, & ubi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus. Fixum enim eſſe ac indiuiſibiliter hærere Chriſto fidelem oportet, quod exambulandi cum eo uoluntate ac opere ſignificatur. Non enim corporis itinere id intelligitur, ſed uirtute atq; animo perficitur: unde ſapientiſſimi diſcipuli, quoniã toto animo infixi Chriſto erant, & retro cum incredulis abire pernicioſum arbitrabantur: ad quem, inquiũt, abire poſſumus? id eſt tecum ſemper erimus, tua mandata ſequemur, ſermonem tuum audiemus, nec ut imperiti accuſantes, dura uerba tua putamus, ſed illud potius dicimus: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Sed propoſiti quidẽ loci huiuſmodi ſenſus eſt. Quod autem tabernaculum in figura Chriſti priſcis tributum fuerat, optime cognoſcimus, ſi attentius quæ ad Moſen diuinitus uerba dicuntur examinabimus, nec digreſſio nobis timenda eſt: nõ enim oportet exactam in ſcripturis diligentiam accuſantes formidare, ſed ſcripturæ uerba primo ponamus. Loquutus eſt (inquit) dominus ad Moſen, dicẽs: Mẽſe primo in neomenia menſis uno die eriges tabernaculũ. Quamobrem uniuerſi dominus in uno die, nec in pluribus, & in neomenia, nõ cuiuſuis menſis, ſed primi, tabernaculũ erigere Moſi iuſſit? Omnia enim hæc nõ abſq; cauſa dicũtur, quũ nihil temere dictũ in ſcriptura inueniatur. Dicimus igitur tabernaculũ illud, quod tunc erigebatur, ſanctiſſimũ Chriſti corpus, & (ut ita dicam) totius carnis eius ſoliditatem, in qua plenitudo deitatis corporaliter habitauit, ſignificaſſe. Vno uero igitur die, ut per hũc diem tempus intelligas in quo carnem aſſumpſit. Neomenia uero nihil aliud denotat, q̃ ſaluatoris aduentũ, quo renouamur, quo tranſactis iam priſcis omnia noua facta uidemus. Nouum enim

B uere tempus in Chriſto nobis apparuit, antiquitatẽ cultu iam terminans, & in nouam uitam euangelica doctrina reformans, & peccatis inueteratos in iuuentam iuſtitiæ redigens, & corruptionis uires deſtruens, ac incorruptibilitatis fulgore omnes, qui ad eum concurrunt, mirum in modum exornans: noua enim creatura efficitur, quiſquis in Chriſto eſt, ut ſcribitur. Menſe autem primo tabernaculum erectũ eſt, quando mitigata hyemis ſæuitia, uerni temporis pulchritudo reſplendet: quando ſolis radij̃ & clarius fulgent, & temperantius calefaciunt, quando floribus terra decoratur, & uireſcentibus herbis prata ueſtiuntur, quæ omnia ſpiritaliter intelligenda ſunt. Hyemis em̃ tempeſtas, id eſt atrociſſima diaboli tyrannis & uires eius, tempore Chriſti ceciderunt. Sol autem nobis fulgentior Chriſtus ipſe apparuit, de quo deus pater dicit: Et orietur uobis ſol iuſtitiæ. Delictorũ frigiditate corruptos, ſpiritus ardore ad iuſtitiam reficiens. Flores autem & uireſcentes herbas, meritò ſanctos dicemus, feruenti erga deum pietate uarios uirtutis fructus ædentes. Et qui olim regnante peccato, ut in hyeme nullum producentes fructum uerſabamur, fidei fructum, ſpirituũ largitori quaſi bono agricolæ afferimus. Hoc ipſum quaſi ex perſona Chriſti prophetarum quidam nos docuit: Ipſe, qui loquor adſum, inquit, ut uer ſuper montes. Quid enim in montibus uer efficiat, & nos tetigimus, & omnes intelligunt. In uno igitur die tabernaculum (quod Chriſti figura erat) erigere Moſes iuſſus fuit, ut intelligas ſemel Chriſtum præſenti hoc tempore mortuum fuiſſe, nec amplius moriturũ. Nam ſemel homo factus, ſemelq; mortuus, ſemel etiam ſurrexit. Sequitur em̃ poſt mortem reſurrectio, quæ corporis rurſum cum anima cõiunctio eſt. Neomenia uero, quia nouum in Chriſto ſeculum eſt, quia noua creatura in eo. Primus autem menſis, à morte ad uitam, ab interitu ad corruptionem, à ſterilitate ad uirtutis fertilem uſum, humanæ naturæ reditum atq; tranſgreſſionem denotabat. Alio deinde modo Chriſtum nobis figurauit, dicens: Et pones in eo arcam teſtimonij̃, & teges eam uelo. In ſuperioribus totus nobis Chriſtus integritate tabernaculi notabatur; Aedes enim dei eſt ſan

Ioan. 12.

Pſal. 118.

Exodi 40.

Coloſſ. 2.

2. Corin. 5.

Malach. 4.

Eſa. 52.

Exodi 40.

C ctiſſimum Chriſti corpus, in quo propter nos habitare uoluit. In his uero per arcam quæ in tabernaculo erat, idem rurſus nobis quaſi per partes oſtẽditur. Conſtituta eñ fuit ex lignis quæ putredinem nõ patiuntur, ut incorruptibile corpus Chriſti eſſe per-
Exodi 25. diſcas. Auro etiam puro intra & extra fuit deaurata: quia precioſa, regaliaq; omnia in ipſo ſunt: non ſolum quæ deitati, uerumetiam quæ humanitati eius attribuuntur. In
Coloſſ. 1. omnibus enim primus eſt (ut ait Paulus) & aurum honoris atq; præſtantiæ loco ſuper omnes accipitur. Hoc modo conſtituta deauratag; arca, diuinam legem in ea repoſitam continebat. Quæ quoniam uerbum dei eſt non ſubſiſtens, ſed mandatum, dei uerbum ſubſiſtenti carni coniunctũ ſignificabat: uelo autem tabernaculum tegitur, quia in carne deus latebat, & quaſi uelamine corporis tectus ignorabat. Vnde multi deitatis poteſtatem, quæ in ipſo miraculis fulgebat, percipere propter carnẽ nolentes: modò criminabantur, quia deum ſe faceret, quũ eſſet homo: modò ſine rubore clamabãt:
Ioan. 6. Nõnne hic eſt filius Ioſeph, cuius noſcimus patrem & matrem? quomodo nũc dicit, quia de cœlo deſcendi? Eo igitur uelo quo tabernaculum tegebatur, non cognitũ ſri à pluribus Iudæorum Ieſum denotabatur. Præcedebat autem populũ ſuum in deſer-
Pſal. 67. to, quia ipſius dei locum tenebat, qui populũ ſuum (ut Pſalmiſta quoq; teſtatur) ſolus ducebat: Deus quũ egredereris in conſpectu populi tui, quũ pertranſires in deſerto, terra mota eſt: etenim cœli diſtillauerũt. Vides Chriſti figuram fuiſſe arcam. Quum enim arca præcederet, deus præceſſiſſe aperte dicitur, quod inde liquidius demonſtra-
Num. 14. tur. Nam quũ per Moſen deus in mõtem Seir, ad expugnandum Amorrhæũ Iudæos aſcendere iuberet: tunc illi timore perculſi, nec dei uirtutem, ſed uires ſuas conſiderantes, ſedebant in radicibus montis plorantes, ut ſcribit. Moſes autẽ irritatus, nõ deducturum ſe illos in repromiſſionis terram minitabatur. Ita cõmoti raptis armis abſque iuſſu ductoris aſcendebant, deus uero per Moſen ſibi futurum euentum cecinit: Nõ
D aſcendatis, ne cadatis in conſpectu hoſtium noſtrorum, non ſum enim uobiſcum. At illi ex inobedientia non attendentes, aſcendebant, arca uero non aſcendit quũ eis, ſed ſtetit fixa in caſtris. Audiſti dicentem, non ſum uobiſcum, uides non conſcẽdiſſe cum
Ioſue 6. illis arcam: nõnne igitur clare hic intelligis dicentis dei locum eam tenuiſſe? Per Hiericó etiam ſacerdotũ manu circũducta, nõ machinis, nec arietibus, aut uineis, ſed tubarũ clangore alta deiecit mœnia. Ipſe nanq; Chriſtus per ſanctos uiros modò ubiq; circunductos, nõ armis aut machinis, ſed buccinarũ clangore, ſed euãgelica apoſtolicaq; doctrina uniuerſas diaboli uires euertit, quũ omniũ penè gentium conſenſus fide dominum ſuum ſuſcipiat. Quod & in gloriſicationibus in eccleſia publice fieri uidemus, pontificali buccina reſponſionẽ populi præcedente. Pontificis enim uocem quaſi buccinam quandã intelligimus, & hoc pacto aduerſarios fundimus atq; fuga-
2. Corin. 10. mus. Non eñ corporea ſunt arma noſtra (ut ait Paulus) ſed ſpiritalia, & diuinæ uirtutis plena. Quod aũt per ſanctos uiros circunuehatur Chriſtus, tum Habacuc prophe-
Habacuc 3. ta docet, dicens: Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio. Tum maxi-
Act. 9. me ipſe ſaluator de Paulo ad Ananiã dicẽs: Vade, quoniã uas electionis eſt mihi iſte,
Exodi 40. ut portet nomen meũ coram omnibus gentibus. Ad hæc, allata (inquit) menſa ponea ſuper eam, quæ rite præcepta ſunt: candelabrũ ſtabit cũ lucernis ſuis. Quibus ambobus Chriſtus ſignificat: Chriſtus eñ mẽſa eſt, in qua panes depoſiti ſunt, qbus omnes
Ioan. 6. participatione corporis ſui ad uitam æternã aluntur. Ego eñ, ait, ſum panis, qui deſcendi de cœlo, & uitam æternã do mundo: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternũ. Et panis quẽ ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi uita. Mena ſæ igitur propoſitio, id eſt panes, ſanctiſſimũ Chriſti corpus (quo ad uitam æternam omnes aluntur) prorſus ſignificat. Verũ quoniam Dauid cum ſuis quũ eſuriret, pro-
1. Reg. 21. poſitionis panes comediſſe ſcribuntur, uideamus quid hac ex re myſticũ notabatur. Non licebat de panibus propoſitionis, niſi ſacerdoti comedere: quod tamẽ Dauid &

ſui,

A ſui,quamuis ex tribu ſacerdotali non eſſent, eſurientes fecerunt. Figurabatur igitur hinc gentium fides,& Hebræorum ex parte.Iudæis enim & uiris ſacris propter maiores ſuos & legem Chriſtus debebatur:ſed multitudo gentium, quamuis prophana Idolorum cultu fuiſſet,cucurrit tamen ad panem uitæ:Dauid etiam rege præſente,ac locum eorum per figuram tenente,qui ex Iſraël ad ſalutem uenerunt, quos Eſaias appellat reliquias. Multi enim etiam ex Iudæis Chriſto crediderunt. Candelabrum etiam uniuerſum terrarum orbem illuminans,Chriſtus eſt. Ego(inquit)ſum lux mundi. Septem uero lucernæ in candelabro ſunt,quia multis ac uariis modis per gratias ſancti ſpiritus credentiũ animas Chriſtus illumínat: quæ omnia ex auro fiunt puriſſimo, quia nihil(ut diximus)precioſius Chriſto.Solidũ uero haſtile fit,quoniam nihil concauum,nihil leue in Chriſto eſt. Lilia etiam fiunt propter ſanctificationis odorem. Ego(inquit)ſum flos prati,& lilium ualliſ. Duos autem ramos in candelabro uideri Zacharias propheta dicit: ut duorum intelligas populorum deum miſertum fuiſſe, quos & filios appellauit. Vnde clare patet Chriſtum candelabro figuratũ fuiſſe, qui obedientia & fide Iudæorum,gentiumq; populos aſſiſtere ſibi fecit.Multifariam deinceps Chriſtum ſcriptura ſignificauit,dicens:Et pones altare aureum,in quo adolebitur incẽſum coram arca teſtimonij. Tentorium in introitu tabernaculi pones,& ante illud altare holocauſti:& circumpones tabernaculum,& ſanctificabis omnia.Conſidera quàm diligenter utriſq; altaribus Chriſtus nobis deſcribitur.Coram enim arca aureum altare,in quo incenſum adolebatur poſitũ erat:& in introitu tabernaculi tentorium extendebatur, ne quid de interioribus uulgo cerneretur: holocauſti uero altare iuxta portas tabernaculi extra tentorium conſtitutum erat.Ita per altare quidem incenſi,ut ſuauitatis odor aſcendiſſe ad deum patrem intelligitur:per holocauſti uero altare,ut hoſtia pro nobis ad cædem acta.Cælabatur uero primũ, quia occulta atque

B recondita eſt gloria Chriſti. Alterum autem uulgo patebat,quia mors eius omnibus patet. Sed coram etiã arca altare aureum erat conſtitutum, ut in conſpectu dei patris miram admodum atq; precioſam filij gloriam eſſe ænigmatice ſuboſtenderet,iuxta illud:Nullus cognoſcit filium,niſi pater.In introitu uero tabernaculi altare holocauſti ſtabat,quod mortẽ Chriſti quam pro omnibus tulit,ſignificabat,ut diximus:ut intelligamus nullo nos poſſe modo ad deum patrem accedere,niſi per ſacrificium Chriſti. Ego(inquit)ſum porta,& nemo ad patrem accedit,niſi per me. Tendebatur autẽ tabernaculũ, omniaq; cõtinebat, ut unum omnia nõ multa eſſe uiderent. Vnus enim, quamuis multifariam in nobis intelligatur, Chriſtus eſt tabernaculum quidem,propter carnis tegmentum. Arca uero legem habens reconditam,ut dei patris uerbum. Menſa,ut cibus & uita.Candelabrũ,ut lux ſpiritalis. Altare incenſi,ut odor ſuauitatis in ſanctificatione.Altare holocauſti, ut hoſtia pro totius mundi uita ad crucẽ acta. Omnia uero hæc ſanctificantur:quia quocunq; modo Chriſtum intelligas, totus ſanctus eſt.Tabernaculo igitur præcedẽte Hebræi ſequebantur, ſtante caſtrametabantur:ut nos diſcamus nullum alium datum nobis eſſe ducem ad ſalutem,q; uerbum dei hominem factum.Et hoc modo conemur ſua ſeruantes præcepta,uitam æternã conſequi:quod illi non fecerunt,qui doctrinam Chriſti ſpernentes,retro abierunt, & nõ ambulabant cum eo. Petrus autem,& omnes duodecim recte ut ſancti uidebant,nõ poſſe aliunde ſe uitam acquirere,quàm à Chriſto,ideo illi firmiter inhærebant.

Esa.10. *Exodi 40.* *Cant.1.* *Zach.4.* *Ioan.8.* *Ioan.10.* *Ioan.14.* *Matth.11.*

CAPVT XXIX.

* ITnos credimus,& cognoſcimus,quia tu es Chriſtus filius dei.] Mirabilis fuit apoſtolorum fides,feruẽtiſſimus iſte cõfeſſionis modus,eximia & ſingularis prudentia: nõ eñ ut rudes retro abierũt, nec ut leues abſq; re aliqua inducti ſunt ad credendũ:ſed multis ſignis facti certiores,quod uerborũ uitæ plenus eſſet Chriſtus,quia cœleſtem prædicaret doctrinã; uere crediderunt. Sanè quando nõ ita firmata eſt fides,quoniam radicem non habet;

Lucæ 8. C citò ex animo ſolet euolare, ſemini illi ſimilis quod in lapidem cecidit, & quia radices iacere nō potuit, facile fuit exiccitatum. Lapidem enim hic ænigmatice, duram mentem, quam dei doctrina uſq; ad interiora nō penetrat, appellauit: qualem & habuerūt
Iohel. 2. & habent Iudæi, ac ideo per prophetā eis dicitur: Dirumpite corda ueſtra, & nō ueſtimenta ueſtra. Nam quemadmodum aratro proſcindendos eſſe agros prius agriculturæ legibus docemur, q̄ ſemina eis credantur: ſic arbitror antequàm fides nobis credatur, corda noſtra deſiderio eius comminuēda ſunt. Cognouiſſe igitur firmiter diſcipuli dicunt, quia ipſe ſit Chriſtus filius dei. Sapienter uero nimiū & credere & cognoſcere ad uiuum hæc duo uerba conducenter dixerunt. Nō enim quia credimus, rationem omnino contemnimus: ſed conamur potius aliquam, ut in ſpeculo, & ænigmatice cognitionem habere. Optime autem fidem cognitioni præpoſuerunt. Præcedit
Eſa. 7. nanq; fides, cognitio ſequitur, iuxta illud: Si non crediderit is, non intelligetis. Niſi enim abſq; ulla dubitatione, fidei ieceris fundamenta, non poteris paulatim cognitionem, quæ in Chriſto eſt ſuperædificare, ac ita in uirum ſpiritalem euadere. Ecce, in-
Eſa. 28. quit, ego immittam in fundamentis Sion lapidem erectū, angularem, ac precioſum. Initium enim & fundamentum in ſanctificationem atq; iuſtitiam Chriſtus eſt, per fidem ſcilicet, & non aliter: hoc enim modo in nobis habitat. Illud etiam diligenter conſidera, quod ubiq; præcipue cum præpoſitione articuli. Tu es ipſe Chriſtus, dicunt, ipſe dei uiui filius, ab alijs filijs dei qui uocati per gratiā adoptati ſunt, uerè ac naturaliter filium ſeparantes, cui nos coniuncti per ſimilitudinem filij dicimur. Chriſtum autem ipſum dicunt, quia unus & idem eſt Chriſtus, & filius dei. Chriſtus uero non idcirco uocatur, quia ſubſtantialiter idem ſit Chriſtus & filius dei: ſed unus quidem Chriſtus præcipuo quodam eſt modo. Nemo enim eſt Chriſtus ut ipſe, Chriſtus autem ſimilitudine noſtra nuncupatur. Nam quū propriè ac ſingulariter tam nomine, quàm re uerè dei filius ſit, commune ſibi nobiſcum Chriſti nomen eſt. Vnctus enim
D eſt inquantum homo eſt, & idcirco Chriſtus eſt, quoniam ergo ūngi humano generi attribuitur, ſimilitudine (ut diximus) noſtra, non ut filius dei Chriſtus eſſe intelligitur, unus tamen eſt ſingulariter atq; præcipue, & ante carnem, & poſt carnem Chriſtus: non duo, ut nōnulli aſſerunt, myſterij profunditatem ignorantes. Non enim ut in hominem quendam (ſicut in prophetas gratia ſpiritus) uerbum dei deſcendit: ſed
Ioan. 1. uere caro, id eſt homo factum eſt, ut ſcribitur. Non ergo in duas poſt incarnationem perſonas ſcinditur, quamuis aliud ſecundum naturam eſſe uerbum dei, & aliud humanitatem eius omnino credendum eſt. Hanc enim fidem ipſi nos apoſtoli docent, qui cognouiſſe aiunt ipſum eſſe Chriſtum filium dei. Quare qui aliter dicere audent, ſuſcipiendi non ſunt.

CAPVT XXX.

» REſpondit eis Ieſus: Nónne ego uos duodecim elegi, & unus ex uobis diabolus eſt? Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariota. Hic enim traditurus erat eum, quū eſſet unus ex duodecim.] Acrioribus eos confirmat uerbis, diligentioresq; facit, periculo ante oculos poſito: ſic enim dicere uidetur: Magna uobis ô diſcipuli uigilantia, magnoq; ſtudio ad ſalutem opus eſt. Lubrica enim admodum perditionis eſt uia: non imbecillam ſolummodo diſtrahens mentē, uerumetiam firmos nōnunquam animos uoluptate decipiens: quod autem ita ſit, non eorum qui retro abierunt, ſed ueſtri exemplo confirmatur. Ego eñ uos ut bonos elegi, non ignorabam, ſed cognoſcebam ut deus corda ueſtra: ſed rapuit unum ueſtrum auaritia deceptum diabolus. Liberum enim homo animal eſt, & poteſt, ſiue dextrum, ſiue ſiniſtrum uelit iter (uirtutem dico, aut uitiū) eligere. Vigilantiores ergo facit omnes, quia quis traditurus ſit, clare non dicit: ſed uni generaliter tantæ impietatis onus imminere affirmans, ſolicitos omnes reddit, & horrore ad maiorē uigilantiā erigit. Illud etiā ad hoc facit: nam quū illi credere atq; cognoſcere filiū dei

eſſe

A eſſe illum aſſeruerint, hanc cõfeſſionem ſuam prædictione futurorum ueram eſſe demonſtrat. Vnus enim ſolummodo deus futura nouit. Diabolum uero diaboli miniſtrum appellauit. Nam ſicut qui domino coniungitur, unus cum eo ſpiritus eſt: ſic contrà quoq; fieri non eſt negandum. 1. Corinth. 6.

CAPVT XXXI.

" POſt hæc ambulabat Ieſus in Galilæam. Non enim uolebat in Iudæam Cap. Ioan-
" ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.] Poſt hæc, inquit, nis VII.
quæ facta dictaq; ſunt (ut in ſuperioribus patuit) ambulabat, id eſt, conuerſabatur in Galilæa: quod nõ ultro nec libenter, ſed neceſſariò factũ, adiecta cauſa oſtendit. Idcirco enim, inquit, in Galilæa cum alienigenis longo tempore fuit: quia Iudæi quærebant ipſum ut interficerent. Magna profecto hæc rurſus Iudæorum accuſatio eſt, quorum crudelitate fiebat, ut apud alienigenas degeret. Quod futurum Hieremias prædixit: Dereliqui enim, inquit, domũ meam, Hiere. 12.
dimiſi hæreditatem meam, dedi animam meam dilectam in manus inimicorum eius. Gentes enim, quoniam creatore neglecto creaturas colebant, inimici dei erant. Qui Lucæ 11.
enim, inquit, mecum non eſt, contra me eſt. Ante uero Chriſti tempora deum uerũ gentes ignoraſſe, nemo unquam dubitabit. Erant ergo contra deum, & in inimicorum loco conſtitutæ. Magna igitur illorum fuit crudelitas, qua fiebat ut conuerſari cum inimicis, quàm cum ſuis uiuere mallet, qui ſaltem quoniam carne coniunctus ſecum erat, diligere ipſum debebant. Iure igitur ad gentes ſe poſtea tranſtulit, quod ſe facturum iam re ipſa minabatur: magna quaſi uoce clamans, niſi perſequendi finẽ faciant, omnino ſe ad gentes abiturum. Quod autem modò re ipſa minari uidetur, id priſcis temporibus figura quadam ſuboſtendebat, occulte per ænigmata relicturum ſe Hieruſalem ſignificans. Nam quando de ſacrificijs leges ferebat, ut in Leuitico Leuit. 1.
ſcribitur: Vitulum domino munus in figura Chriſti ad holocauſtum primo iuſſit of-
B ferri. Deinde, ſi uero de pecoribus oblatio eſt, inquit, de agnis & hœdis ad holocauſtum maſculum, & abſq; macula offeret, ponetq; manus ſuper caput hoſtiæ, & immolabit ad latus altaris, quod reſpicit ad Aquilonem coram domino. His uerbis ad gentes myſterium Chriſti translatum iri ſignificabatur: quod facile patebit, ſi templi ſitum prius atq; altaris diſpoſitionem declarabimus. Sic enim apertum fiet, quid ſibi uoluerit, quod non recte, ſed ad latus atque ad Aquilonem oblatũ pecus reſpiceret. Iudæorum igitur regio in auſtralibus ſita partibus eſt: templum autem quod Hierosolymis fuit, orientem ita reſpiciebat, ut oriẽtis ſolis radios ſtatim admitteret. Altare quoque ipſum recte ingredienti faciem offerebat: unde alterum latus ad aquilonem, alterum ad auſtrum reſpiciebat. Hæc non alſo modo ſe habuiſſe, ſpiritali Ezechelis uiſione comprobantur. Et uidebam, inquit, & ecce uigintiquinq; uiri, quorum ter- Ezech. 8.
ga ad domini templum, & iſti adorabant orientem ſolem. Nempe qui orientem ſolẽ adorat, faciem adorat: faciem ad ortum uertit, cuius terga ſi facies templi reſpicit, neceſſe eſt faciem & portas templi ad orientem ſolem reſpicere. Hoc poſitionis modo altare quoque conſtitutum erat: quare tam templi quàm altaris facies ad ortũ, latera uero alterum ad auſtrum, alterum ad aquilonem, poſterior pars ad occaſum reſpiciebat. Hæc quum ita ſe habuerint, Galilæa, id eſt, gentium regio (ita enim de ipſa ſcribitur) ab aquilone Iudææ coniungitur. Quoniam igitur poſt paſſionem ſal- Eſaiæ 9.
uator noſter à Iudæa in Galilæam, id eſt, ad eccleſiam gentium tranſiturus erat, idcirco in latere altaris, quod aquilonẽ & Galilæam reſpiciebat, immolabatur. Quod etiam Pſalmiſta cecinit: Oculi enim eius, inquit, ad gentes reſpiciunt. Declinabat igi- Pſal. 65.
tur Iudæam dominus, non quaſi formidoloſus, ſed quoniam congruum crucis tempus non aderat.

C

CAPVT XXXII.

» ERat autem in proximo dies feſtus Iudæorum ſcenophegia. Dixerunt
» autẽ ad eum fratres eius: Tranſi hinc,& uade in Iudæã, ut & diſcipuli
» tui uideant opera tua quæ tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid fa
» cit,& quærit ipſe in palàm eſſe. Si hæc facis, manifeſta te mundo: neq;
» enim fratres eius credebant in eum.] Nondũ uerbum dei, qui ſalua-
toris fratres putabanť, inhabitare in eo cognoſcentes, cõmuni opinione ferebantur,
putantes à Ioſeph ipſum natũ fuiſſe. Miracula uero uidentes occultius ab eo in Gali-
læa fieri, ad inanem gloriã hortantur: quaſi ad hoc ille ſigna faceret, ut laudem ab ho-
minibus conſequereť. Aſcendere autẽ in Iudæam ei conſulunt, ac ibi ſigna facere: nõ
ut credant in eum diſcipuli eius, ſed ut miraculoſa opera uideant: nam ſi uis cognoſci
dicunt, noli hæc clàm facere, ſed in Iudæa, ut plures in regione frequẽti diſcipulos fa-
cias. Addidit autem neceſſariò, nondũ etiam illos in Ieſum credidiſſe, ne tam friuola
deiecta q; uerba credentes dicere uiderenť: poſtquàm tamen crediderunt, cò pietatis
conſcenderunt, ut inter apoſtolos numerati ſunt. Hoc ipſum Hieremias ſermone ad
Hiere.12. Chriſtũ uerſo, ſic prædixit: Fratres (inquit) etiã tui, & domus patris tui ſpreuerũt te,
& ipſi clamauerunt poſt te: Noli credere, quia loquentur ad te bona. Qui eñ, anteq;
firmiter crederent, ita leuiter ſequebanť, quaſi aduerſus eum clamantes, congregati
Hic uidetur uelle filios fuiſſe Ioſeph. poſtea per fidem ad ipſum, bene de ipſo loquuti ſunt, ſalutare cæteris Euangelium
prædicantes. Diuinitus autem quum fratres propheta dixerit, ſtatim ſubiecit: Et do-
mus patris tui: ne filij uirginis fratres eius putarentur.

CAPVT XXXIII.

» DIxit eis Ieſus: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem ueſtrum
» ſemper eſt paratum.]. Latet ut plurimũ ſenſus ſermonis eius. Scriptũ
Eccl.30. eſt enim, quod erit homo occultans ſermones eius, quod ad utilitatẽ au-
D dientiũ factum fuiſſe nemo non inſanus negabit. Nondũ igitur, inquit,
palàm faciendi omnia tempus adeſt. Quũ Iudæorum animus ſine ira do-
ctrinam meam ferre aut pati nequeat: nec etiam tempus adeſt, ut gentibus hæc omni
no tradanť, quũ nondum penitus à gratia Iudæi reſilierint. Meæ igiť (inquit) manife
ſtationis tempus nondũ adeſt, ueſtrum autem adeſt, paratum q; eſt: nihil enim prohi-
bet, ne ad meliora poſſitis accedere. Præterea quæcũq; maiori diſpenſationi res ſub-
iacent, non omni tempore commode aguntur, quales Chriſti res erant: res autẽ eorum
qui maiora negligunt, & humiliora ſequuntur, quouis tempore ſuſcipi poſſunt. Quas
ob res, meum quidem nondum, ueſtrum autem tempus ſemper paratum eſt.

CAPVT XXXIIII.

» NOn poteſt mundus odiſſe uos: me autem odit, quia ego teſtimoniũ per-
» hibeo de illo, quia opera eius mala ſunt.] Commode his uerbis & illos
terreſtribus rebus nonnihil adhuc inhiantes arguit, & alteram artificio-
ſiſſime affert reſponſionẽ: quia oſtẽdit adhuc eos ignorare quis ipſe ſit,
ac ideo longe ab eo diſiectos eſſe, ut qui huius mundi magis q; uirtutis
uitam admiranť. Fuit autem ſaluatori noſtro cõſuetudo, parua cauſa data, multa uti-
liter audientibus dicere. Semper igitur, inquit, ſimile ſibi quiſq; amare ſolet, & morũ
ſimilitudo mirifice ad amorẽ conglutinat. Videtis quia mundus nõ odit uos: ſentitis
enim ut ipſe: me autẽ odit, quia perperàm operantẽ accuſo: quare uos abſq; periculo
in ſolennitatẽ iſtam proficiſci poteſtis, ego autem minime. Loquar enim omnino ſi
uenero, quæ illi conducunt. Sed ueritas odium parit, & iram uoluptuoſi animi incen
dit, quum nolit delitioſam uitam contemnere. Hinc dicimus, non inconſiderate ar-
guendum eſſe, neq; coram hominibus increpandũ. Non argue, inquit, malos, ne te
Amos 5. odio habeant. Non eñ abſq; detrimento eſſe odium poteſt: quare dicendum potius
eſt ad audientiũ aures: pronus enim ad peccandũ mundus eſt, peccata uero redargu-

tione

A tione relinquuntur,quorum uel nominatio ſola, redargutio quædam eſt. Nam qui prauitatem ipſam uituperat,illos reprehendere uidetur qui praui ſunt. Quando igit̃ ad arguendum neceſſariò doctor uocatur, quum aliter curatio haberi poſſe non uideatur,tunc quia moleſte fert qui redarguitur,multa ex odio mala naſcunt̃. Propterea Chriſtus ait odio ſe haberi à mundo:quia mundus monitionē,quæ increpationis aliquid ſemper habet,ferre nō poteſt. Animus enim uoluptati deditus, grauiter fert, ſi à uoluptate reuocatur. Hæc dixit ſaluator, non quia nullo ſe modo in ſolennitatem aſcenſurum oſtendere uelit, nec quia ab utili redargutione animum remouerit: ſed quia opportuno tempore cuncta erat facturus. Simile quid etiã diſcipulis dicit. Quũ enim eos conſolaretur propter futuras aduerſus eos in prædicatione ueritatis tentationes:Si è mundo,inquit, fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret: quoniã uero *Ioan.15.* de mundo non eſtis,propterea mundus uos odit. Mundum uero in his omnibus non uiſibiles creaturas appellat, ſed eos qui res caducas atq; inſtabiles toto animo amplectuntur,qui uirtutis amicos quaſi hoſtes oderunt. Diligũt autem omnes qui cum ſimili turpitudine teneantur,uirtutis inimici ſunt.

CAPVT XXXV.

* Os aſcendite ad diem feſtũ: ego autē non aſcendo ad diem feſtum iſtũ, * quia tempus meũ nondum impletũ eſt.] Apertiſſime modò nolle ſe unà cum Iudæis feſtum agere diem, & umbras cum illis ſequi dominus affirmat. Nam quod ad paucos & ad fratres dictum eſt,ad totum genus Hebræorum pertranſit. Non enim ſocietatem fratrum ſpreuit, quippe qui cum eis in Galilæa uerſabatur: nec dubito quin propter opinionem cognationis etiam conuiueret. Sed per fratres,totum Iudæorum genus intelligit: quibus quũ ſolennē,feſtumq; diē per umbras negat ſe celebraturũ,ut prophetica quoq; uoce prædixit: Odi ac repuli feſtiuitates ueſtras: etſi obtuleritis mihi holocauſta & ſacrificia, *Eſa.1.* B non accipiam. Remoue à me ſonum cantuũ tuorum, & pſalmos organorũ tuorũ nō audiam: ſpiritus eſt deus eſt, & adorātes eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet. *Ioan.4.* Spiritus ergo deus quũ ſit, ſpiritali honore gaudet. Legales etiã boum atq; pecudũ cædes,thuris, ſimilæ,uini,oleiq; oblationes, uarios ſpiritualis uirtutis numeros figurate ſignificabāt. Vos igitur,inquit, qui umbris adhuc inhæretis, qui Iudaicè affecti eſtis,aſcendite in hunc feſtũ diem per umbras celebraturi. Ego uero cui umbræ iam cordi non ſunt,nō aſcendo: quia per figuras celebrare iocundũ non eſt. Expecto aũt ueræ ſolennitatis tempus,quod nondum impletũ eſt. Tunc eē in ſplendore ſanctorũ cum eis conuiuam in gloria patris, quæ ſuper omnia fulget. Suum uero tempus appellat: ſua enim ſolennitas eſt,ipſe magiſter eius eſt,ipſi prophetica uoce attribuitur. Dicit enim ad impios & male uiuentes diuinus ille Oſeas: Quid facietis in die ſolen *Oſee 9.* nitatis domini,& in die feſto eius? id eſt, quomodo q labores uirtutis aſpernati eſtis, qui dei charitatem neglexiſtis ad cœleſtem ſolennitatem ingredi poteritis? aut quomodo cœnæ illius dominus atq; magiſter,non eiiciet uos, dicēs: Quomodo intraſtis *Matth.22.* huc abſq; ueſte nuptiali? Cognata his Zacharias quoq; propheta ſcripſit: Omnes, *Zacha.14.* inquit, qui de uniuerſis gentibus reliqui fuerint, quæ uenerunt contra Hieruſalem, aſcendent de anno in annum,ut adorent regem dominum exercituũ, & celebrent feſtiuitatem tabernaculorum. Aſcenſuros enim reſiduos ait,& ad adorationem magni regis,& ad diem feſtum ſcenophegiæ. Nam quamuis multi per gratiam uocati ſunt, pauci tamen admodum in ſupernam Hieruſalem aſcendunt: pauci enim electi ſunt, *Matth.20.* ut ait ſaluator. Adorabunt autem non angeli,ſed ſpiritali adoratione,uerè ſcenophegiæ diem feſtum agentes,& illud ſumma cum iocunditate canentes: Benedictus do- *Pſal.27.* minus,qui exaudiuit uocem deprecationis meæ: in ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum,& refloruit caro mea. Reflorebit enim rurſus atque reuiuet, neq; id abſque Chriſto; ipſe enim nobis reſurrectionis initiũ, & uere ſcenophegiæ ianua factus eſt,

Amos 9. C quod certe prophetica uoce ſic dicitur: Et erigam tabernaculũ Dauid quod cecidit. Tabernaculum enim, caroq; Chriſti à ſanguine Dauid ſumpta, prima ad immortali-
Act. 2. tatem uirtute dei patris excitata eſt, ut etiam per quendam apoſtolorũ dicitur: Hunc definito conſilio, & præſcientia dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis, quem deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. & rurſus: Hunc Ieſum ſuſcitauit deus, cuius omnes nos teſtes ſumus. Quod autem ſcriptura ſoleat humanitatem Chriſti, quæ à ſemine Dauid ſumpta fuit, Dauid appellare, omnibus patere arbitror.

CAPVT XXXVI.

" Aec quũ dixiſſet, ipſe, manſit in Galilæa: ut aũt aſcenderũt fratres eius,
" tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtũ: nõ manifeſte, ſed quaſi in occulto.)

Diu manet in Galilæa, lõgius à regione Iudæorũ ſemotus: ut quamuis propter errorem idolorum imperitiſſima gentilitas eſſet, nobilior tamen Iudæis conuerſationi Chriſti efficiatur. Licet hinc (ut diximus) etiã oſtendatur meritò ſe gẽtes diligere, & Hebræos odiſſe. Quomodo enim qui omnia nouit antequàm producantur, eccleſiam gentium, quæ ſic facile fidem amplexura erat, non amaſſet, & ingratos Iudæos aſpernatus non eſſet: præſertim quũ illius pulchritudinem uel ante aduentus tempora concupiſſe ſcribatur, hanc uero Iudæorum
Eccle. 23. dico ſynagogam, fornicatricem, & adulteram, & duræ ceruicis appellet: Audi forni-
Ezech. 16. catrix, Ezechiel inquit, domini uerbum. Hieremias autem ut adulteram accuſat, cla-
Hiere. 3. mans: Sicut ſpernit mulier cohabitantem ſuum, ſic me ſpernit domus Iſraël, dicit dominus. Hæc igitur ueluti deus præſciens, & pulchritudinẽ gentilis eccleſiæ iam proſpiciens, & Iudæorum peruerſos non ignorans mores, illam ſicuti ſponſam amplecti
D tur, & hanc quaſi adulteram odit, utrunq; tamen tempori opportuno reſeruauit. Nã nec omnino ſynagogam ante crucem eiecit: nec Galilææ, id eſt, gentibus omnino ſe dedit, antequàm illam eiecerit. Quanquam igitur dixerit non aſcenſurum ſe in illum diem feſtum, quoniam tempus ſuum nondum impletum erat: fratribusq; permiſerit,
Eſaie 53. ut ſi uellent aſcenderẽt: aſcendit tamen poſt eos, nec aliter dixit, nec aliter fecit. Quomodo enim, cuius in ore mendacium inuentum non eſt: ſed non aſcendit feſtũ diem acturus, ſed admoniturus potius, & ad uitam æternã doctrina illos ſua reuocaturus. Nam quod iſte ſuorum ſenſus uerborum ſit, inde apertiſſime patet: quia non aſcẽdit ſimul cum fratribus, ſed latentius, illis omnino diſſimilis, qui ad feſtũ diem hilari animo pergebant. Quando autem ad ſalutarem ibat paſſionem, tunc non occulte, ſed pullo inuectus aſinæ, in figura populi noui, magna adoleſcentulorum multitudine præcedente, per quos uenturi populi multitudo ſignificabatur, aſcendebat. Clama-
Matth. 21. bant autem, qui præcedebant: Benedictus qui uenit in nomine domini, Hos anna in excelſis. Quoniam ergo latenter aſcendit, non ad diem feſtum, ſed ad docendum ſe Hieroſolymam petiiſſe oſtendit: nondum enim (ut diximus) Hebræos omnino reliquit. Dixiſſe uero ipſum, quod non aſcendet, & tamen aſcendiſſe, in libro Exodi pri-
Exod. 23. ſcis temporibus figura ſignificatum inuenies. Nam quum Moſes in cacumine montis diutius moraretur, legem à deo expectãs, quumq; uitulum (dei pietate neglecta) Hebræi colerent, nequitia hominum irritatus, perdere genus eorum minatus fuit. Et tandem dixit ad Moſen: Vade, & aſcende hinc tu & populus tuus, quem eduxiſti
Exod. 33. de terra Aegypti, ad terram quam iuraui Abrahæ, dicens: Semini tuo dabo ipſam, & mittam ante faciem tuam angelum meum. Reſpondit Moſes: Niſi tu nobiſcum ueneris, non educes me hinc. Et quomodo cognoſci poterit inueniſſe me, ac populum tuum apud te gratiam, niſi nobiſcum ueneris? Tũc dicit dominus ad Moſen: Et hoc uerbũ quod dixiſti faciã: inueniſti eñ gratiam apud me. Vides prius dictũ eſſe à deo propter populi peccatũ nõ aſcenſurũ ſe cum illis, ſed angelum quendam miſſurum: poſtea uero propter Moſen et patrum memoriam uenia data, cum illis ſeipſum præ-

ſentem

A ſentẽm ſore promittit. Similiter igitur etiã hic, quum propter incredulitatem Iudæorum iturũ ſe negauerit, tamen propter ſanctos paucos, & ſolicitationes ſuas aſcendit: non ut ad feſtũ diem, ſed ut ſalutarem illis doctrinam proponeret: nec angelo ad hoc miniſterium utitur, ſed ipſe ſalutaris doctrinæ miniſter ſit.

CAPVT XXXVII.

* * Vdæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebãt: Vbi eſt ille?] Quærunt Iudæi Ieſum, non ut credant in eum: obtuliſſet enim hoc modo ſe illis, ut ſcribitur: Apparui non quærentibus me, inuentus ſum à non inEſa.65. ueſtigantibus me. ſed ex multa uanitate animi in gentium mores delapſi, diuinæ gratiæ ſplendore nõ illuminabantur. Sapientes enim gentium, longos reuoluentes ſermones, & aranearum telas texentes, quod uere bonũ aut iuſtum ſecundum naturam eſt, diligenter quærere ſimulant, quũ umbram ſolummodo ſequantur: & uirtute uera uacui, ac ſuperiore ſapientia omnino carentes, ad nullã plerunq; utilitatem multa conferibunt. Iudæi quoq; illos imitati, & ignorantiam illorum admirati, Ieſum quærunt: non ut credant, quod re ipſa patuit, ſed ut dicacitatem ſuam in eum exerceant, & hoc modo inextinguibilem ſuper capita ſua flammam incendãt. Præterea inde quoq; patet, non bono animo illos Ieſum quæſiuiſſe: quia quur non adeſt, ſolummodo quærunt: affuiſſe nanq; oportere opinabantur feſtum diem illis agentibus tantorũ autorem miraculorum. Ita iocunditatem potius ex admiratione ſignorum, quàm utilitatem uenari uidebantur, & peritiam habere legis iactantes, & prophetarum dicta non ignorare, non recordantur ſcriptum eſſe: Quærite deum, Eſa.55. dum inueniri poteſt: inuocate eum, dum propè eſt. Derelinquat impius uiam ſuam, & uir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dominum, & miſerebitur eius. Ani-
B maduertis, quod non ſufficit ad ſalutem, ſi ſolum quæris, ſed oportet quũ inueneris, obedientia & fide ad illum reuerti. Sed quoniam nec in mentem quidem hæc ſibi ueniebant, meritò audiant, quomodo dicetis: Sapientes nos ſumus, & uerbum domini nobiſcum eſt? uere mendacium operatus eſt ſtilus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt Hiere.8. ſapientes, perterriti & capti ſunt, & ſapientia nulla eſt in eis. Verbum enim domini proiecerunt: quomodo enim non reprobarunt, quem non ſuſceperunt? aut quomodo non cõtemnebant, ſic imperite de ipſo dicentes: Vbi eſt ille? Arrogantium enim hoc dictum eſt: nam quamuis propter miracula magnam de ipſo debuiſſent opinionẽ habere, nondum tamen magnum quid de ipſo dicere uidentur.

CAPVT XXXVIII.

* * Tmurmur multus erat de eo in turba. Quidam enim dicebant, quia bonus eſt: alij, nõ: ſed ſeducit turbas.] Difficile ſemper inuentu bonũ eſt, & ueritatis pulchritudo plurimos latet: non enim poſſunt indoctiores, qui quodcunq; ſibi uiſum fuerit, abſq; diligenti examinatione ſequunt, ueritatẽ rerũ recte intelligere: nec dicentẽ Paulũ audiunt: Sitis probi nũ- 1. Theſſ.5.
mularij; omnia enim probanda noueris, ut certius ueritatẽ conſequi poſſis. Audiant quæſo atq; attendant, quicunq; Ieſum ex arrogantia nõ admirantur. Guſtate & uide- Pſal.33.
te, quia ſuauis eſt dominus. Nam quemadmodũ, qui guſtu præcipuam mellis qualitatem probant, ex minima quam guſtauerunt particula totũ cognouerũt: ſic qui uel parum ſaluatoris uerba intellexerunt, bonũ eſſe ipſum cognoſcent, & cognoſcentes ad- Ioan.3.
mirabuntur. Prudentiores igitur Iudæorũ Chriſto adſunt, & penè rectam de illo ſententiam efferunt: nõ poſſe putantes opera dei quenquam facere, niſi aut deus ipſe natura ſit, aut dei particeps & gratiæ plenus, & idcirco bonus. Longe aũt à ueritate obErra. errant, qui nõ erubeſcunt ſeductorẽ appellare: qui meritò audient: Væ qui dicitis ma- Eſa.5.
lum bonũ, & bonũ malum: qui putatis tenebras lucem, & lucem tenebras. In eodem enim loco cõſtitutus eſt, qui probitatem accuſat, & qui adeſt improbitati: qui turpia

C quaſi plena pulchritudinis admiratur, & pulchris ſordes imponere conatur. Sed hæc
Oſee 7. opprobria Iudæorum prædicta iam à prophetis erant. Væ (inquit) eis, qui reſiluerunt à me: redemi eos, ipſi autem aduerſus me falſa loquuti ſunt.

CAPVT XXXIX.

NEmo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Iudæorum) Quum ipſi Iudæi murmurent, Iudæorũ tamen (inquit) timore, nemo de illo palàm loquebatur: ſed præcipue hic Iudæos, Iudæorum principes appellauit. Indignũ enim (ut mihi uidetur) iudicauit homines adeò à pietate remotos, ſacerdotes aut ſeniores populi appellare: quos per
Hiere. 12. prophetam ut ſpiritalis uineæ corruptores deus accuſat, dicens: Paſtores multi demoliti ſunt uineam meam, conculcauerunt partem meam, dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum ſolitudinis, poſuerunt eam in diſſipationem. Quomodo enim dominicam uineam ipſi iniquitate ſua non deuaſtarunt, qui non modò nihil ad cultum ipſius conducunt: uerũetiam ſtudio & opera faciunt, ut populus timore preſſus, non pareat recte docenti? Argumentum autem eſt, nimium illis plebem ſubiectã fuiſſe: quia nec laudare quidem, quod laudandum putant, palàm audebant. Quemadmodum igitur gubernator, ſic quum ipſe gubernandi rationem habeat, cæteriq; omnes qui in eadem ſunt naui, ſibi apprime obtemperent, ipſe ſolus culpam habebit, ſi nauem in cautes & ſcopulos illiſerit: aut auriga ſi agens in inuia currus fregerit: ita certe Iudæorum principes, quia ſubiectam parentemq; plebem habeant, non iniuria perditionis omnium rationes relaturi ſunt. Quod autem ipſi perditionis populi cau-
Hiere. 10. ſa fuerint, Hieremias etiam teſtatur, dicens: Stulte paſtores egerunt, & dominũ non quæſierunt: propterea non intellexerunt omnis grex, & diſperſi ſunt.

CAPVT XL.

D

AM autẽ ſolennitate mediante, aſcendit Ieſus in templum, & docebat.] Sacerdotio digna ſaluatoris doctrina, quare ibi etiam præcipue adhibetur, ubi deus habitare credebatur. Nam etſi omnia deus repleat, quia circunſcriptibilis loco nõ eſt, nec ſecundum naturam ſuam in loco eſſe intelligatur, decentius tamen in ſacris eum locis habitare dicimus. Nam
Exodi 26. quod figuris ſignificauerat, id modo in ueritatem traducit. Dicit enim ad Moſen: Et impones propiciatoriũ ſuper arcam, & loquar ad te deſuper ab altari inter duo Cherubim, quæ ſunt in arca teſtimonij. Dominus igitur noſter Ieſus Chriſtus mediante iam ſolennitate in dedicata deo loca ingreſſus, ibi turbas alloquit. Aſcendit aũt occultius, quemadmodum in tabernaculũ propiciatorij ita clàm aſcẽdebat, ut tunc ſolum ibi eſſe uideretur, quando loquebatur: & ut ad Moſen illis temporibus ſolum deus uerba faciebat, ſic modò Chriſtus unum adhuc Iudæorum genus inſtituere ſtudet, nondum effuſa ad omnes gentes liberius gratia. Non autẽ ingreſſum ait fuiſſe in templum, ſed aſcendiſſe. Ardua ſanè res eſt, atq; ſublimis, loca ingredi ſancta, & docendi munus recte ſuſcipere. Rei aũt umbra Chriſtũ ſignificabat. Moſes enim, qui figura
Exodi 40. Chriſti erat, quũ ſanctificari potius homo à locis ſanctis ſoleat, cõtrà ipſe tabernaculum ungens oleo ſanctificabat: quia nõ figuræ, ſed ueritatis gratia hæc fiebant, quod & in prophetis aſpicere licet. Alius eñ fornicanti mulieri, uel nolens cohabitare iube-
Oſee 1. batur. Alius nudus ambulare, alius ſuper dexterum latus non paruo dierum numero iacere: quæ omnia nõ propter ſeipſa, ſed propter ea quæq; ſignificabantur fiebant.
Eſa. 20. Ezech. 4. Ita igitur etiam Moſes, quamuis à tabernaculo ipſe ſanctificãdus erat, ſanctificare tamen illud uidebatur, ut Chriſtum intelligas, à quo templum ſuum ſanctificatum eſt. Conuerſatur autem carne cum Iudæis, & in carne illos alloquitur, ut olim in propiciatorio deus.

CAPVT XLI.

A Mirabantur igitur Iudæi, dicentes: Quomodo hic ſcit literas, quum nõ didicerit?] Non iniuria mirabantur, orationis & prudẽtiæ inauditam in eo uim uidentes, qui literas non didicerit. Capax enim ſapientiæ mens eſt humana: & quamuis nihil adhuc cõſequuta ſit, naturali tamen ad prudentiam & ſcientiam aptitudine pollet. Quæ ut quaſi manna eſt in non exercitatis, ita in ijs qui plurimum in diſcendo laborarunt, multa commodiſſime parare ac ædere ſolet. Stupent ergo Iudæi hominem nudum Chriſtũ eſſe putantes: quia & ſapiẽtia, & literis inexercitatus exercitatis lõge præſtabat. Stulte igitur etiã modo loquunt, non uidentes ex tam multis ſignis opificem omniũ ſapientiam, ut hominẽ eos alloquentem. Quomodo aũt in ſuperioribus, quaſi non aliunde q̃ à ſignis Chriſtum cognoſcentes, ne quis aut unde eſſet ſcientes, ubi eſt ille, clamabant: nunc uero ita exacte cognouiſſe uidentur, ut magna uoce audeant dicere, quũ literas non didicerit; ſed alterum ab ijs qui eum ſola nouerant fama, quaſi per contemptum dicebat: alterum ab ijs qui eum cognouerant, qui & maiora (ut mihi uidetur) luent ſupplicia. Nam ut ignorantibus parata eſt deprecatio, ſic cognoſcentibus acerbior impendet punitio: propterea uulgo fertur, meliorẽ eſſe ignorantiam. In ſciendo enim cruciatus maior, quando uoluptatis illecebris ſeducti, ueritatẽ negligimus. Ieſus igit, ut Iudæi dicebant, literas non didicit. Moſes autẽ uniuerſa Aegyptiorum ſapientia fuit perdoctus, & tamen quaſi nihil penitus ſciens, ad meliorem diuinitus cognitionẽ erudiebatur. Ita humana omnis ſapiẽtia, imbecilla & fragilis eſt, ad diuinã cõparata, per quam Chriſti myſteria diſcimus. Chriſtus igitur eſt perfectum bonũ in omnibus: qui ſapientiam cognitionemq̃ rerum, non per doctrinam, ſed per naturã habent inſitam atq̃ innatam. Quocirca Eſaias etiam dicit de ipſo: Antequàm cognoſcat puer bonũ aut malum, eliget bonum. Nec ſic erimus amentes, ut rationis atq̃ prudentiæ opere B bonum ab illo electum eſſe putemus. Sed quemadmodum ſi quis de igne diceret, nõ ſuſcipi ab eo frigidum, ſed calidum ſemper retineri; non uoluntatis, ſed ſtabilem naturæ inclinationem intelligeremus: ſic & in Chriſto. Natura emi inſunt in deo omnia bona, quare non forinſecus etiam ſapientia in eo eſt, imò uero ipſe eſt fons ſapiẽtiæ, ipſe proprie atq̃ ſingulariter ſapientia eſt, cuius participatione quæuis rationalis creatura ſapiens dicitur.

Act. 7.

Eſa. 7.

CAPVT XLII.

Respondit eis Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me.] Vere illud dictum eſſe à ſapientibus inuenimus. Spiritus domini repleuit orbem, & auris auditionis audit cuncta. Ad eos etiam qui ſtulte ſimul atq̃ impie putant poſſe quicquam dici, quod deum lateat, Pſalmiſta clamat, dicens: Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite: qui plantauit aurem, non audiet? Quomodo enim fieri poteſt, ut qui omnia fecit, qui ſenſum audiendi auribus dedit, nõ audiat uniuerſa? Ex hoc igitur intellige natura illum eſſe deum, qui quod turbæ clàm murmurabant, non ignorauit. Omnia enim uidet: audítq̃ ut deus, etiam ſi propter metum Iudæorũ nihil palàm de ipſo loquantur. Verum, quoniam ſtupentes multi cogitabãt, aut etiam inuicem clàm loquebantur: Quomodo hic literas ſcit, quum non didicerit? deo patri, quem omnes nihil didiciſſe credunt, in quo naturaliter cognitionis theſauros reconditos putant, æqualem ſe eſſe oſtendit. Et poterat quidem hoc etiam ab operibus ſuis demonſtrare. Quæ emi pater facit, hæc & filius ſimiliter facit. Sed opportune modò quũ illi ſcire literas ipſum ſecũ admirentur, quas nõ didicerit, ita hoc ineſſe ſibi demõſtrat quemadmodũ patri. Quis igitur huius demonſtrationis modus? ex eo uidelicet, quia eandem cum patre docendi ſapientiã habeat: ipſe nanq̃ ſapiẽtia ex deo patre eſt, cui ſimilis in omnibus, nõ alia q̃ ille poteſt docere. Nam aut quia eadem eſt patris & filij doctrina,

Sapient. 1.

Pſal. 93.

Ioan. 5.

C aut quia ipſe ſapientia patris eſt, per quam loquitur uniuerſa & fanxit pater, ſuam eſſe patris doctrinam aſſerit. Ad hæc illud etiam ad audientium ſalutem commode dixit. Nam quoniam hominem uidentes, doctrinam eius mirabilē quidem, ſed propter humanam carnem, diuinam non putabant: deo patri eam attribuit, ſimul & rem ut ſe habet exponens, & formidine auditores ad ſuſcipienda uerba ſua impellens, ne deo patri repugnare uideantur. Miſſum autem ſe dicens à patre, non minore ſe patrem oſtendit. Non enim ſeruilis hæc miſſio eſt, quamuis meritò ita dici poſſit, quia formā ſerui accepit: ſed mittitur etiam ut uerbum ex mente, ut ſplendor ſolis ex ſole, ac generaliter fulgor ex re fulgente. Hæc enim omnia, & ea in quibus ſunt, quoniam foras progredi uidentur, modo quodam oſtendunt, & inſunt naturaliter atque indiuiſibiliter in illis. Non quia uerbum ex mente, aut quia ex ſole ſplendor emanauit, idcirco mentem uerbo, aut ſolē ſplendore ſuo carere ullus unquam putabit. Sed hæc in illis, & illa in iſtis ineſſe uidemus. Nunquam enim mens ſine uerbo eſt, nec uerbum abſque concipiente, formanteq; mente intelligi poteſt, quod de alijs quoque proportionaliter dici poteſt.

CAPVT XLIII.

» SI quis uoluerit uoluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina utrum ex
» deo ſit, an ego à meipſo loquar.] Quanquam ſimpliciter propter miracula, ueritatis uerba ſuſcipere debebant, nō poſſe aliter rem ſe habere credentes, quàm ſecundum doctrinam eius, tamen propter incredulitatem eorum firma quadam utitur ratione: quæ autem ratio ſit, iterum dicemus: quoniam propter curatum hominē in ſabbato, interimere ipſum quærerent. Propterea occultius nunc arguit, quod uoluntatē eorum potius, quàm diuinam legem eius ſequantur. Tunc em̄ cognoſcetis (inquit) ex deo patre doctrinam eſſe meā, D
quando uolueritis uoluntatem illius potius quàm ueſtram amplecti. Eſt autē uolun- Exod. 20.
tas dei qui legem ſanxit, non interimere hominem. Tunc, inquit, nullo præoccupati odio, facile cognoſcere poteritis, utrum ex deo doctrina mea ſit, an ego à meipſo loquar. Ita utiliter arguit, & iure accuſat, quia immerito doctrinam eius reprehendāt, quam pater comprobauit, uel quod uerius eſt, quam unà cum filio exponit atque interpretatur. A meipſo autem, id eſt, ſeparatim atque diuiſim: patris enim ſunt quæ filius loquitur. Nam pater ut per uerbum & ſapientiam ſuam, ita per filium loquitur: nec imaginari poſſimus aliter ipſum loqui quàm uelit.

CAPVT XLIIII.

» QVI à ſeipſo loquitur, gloriam propriam quærit.] Argumentū hoc aſ-
fert, quod ſibi gloriam docendo non quærit: quia non contraria, neque aliena à lege doctrina utitur: hoc enim eſt à ſeipſo loqui: ſequi enim ſcripturam (ſola inutili umbra remota) ſpiritualiter eis perſuadet. Hoc Matth. 5.
& apud Matthæum dicit: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere, hoc etiam hic occultius tetigit. Solam enim transformationē literæ in contemplationem ſpiritalem, euangelica continet doctrina. Nam ſi Moſaicas figuras ad decentius transformabis, facile ſpiritualis cultus cognitionem habebis. Non ergo à ſeipſo loquitur Chriſtus, id eſt, non alienum atq; contrarium quicquam affert. Non enim doctrinam legis improbat: ſed obumbrata in lege, fulgenti colore perficit. Optime aūt Iudæorum etiam beneuolentiam, deo patri gloriam referēs, captat: à quo ſolummodo uerbum eius ignorantes datam fuiſſe legem putabant: qua conſeruata, honorari: neglecta uero, contemni patrem arbitrabantur. Quamuis ergo eadē ſit patris & filij gloria, quamuis ad Moſen per filium deus pater loquutus ſit, diſpenſando tamen (nihil enim nocebat ueritati, ſed opinioni illorum) patris ſe gloriam quærere docendo dicit, nihil à ſeipſo loquens, ſed legislatoris dei doctrinam exponens. Ad hæc illud etiam dicendum. Occulte adhuc illos reprehēdit, & ſuam potius, quàm dei gloriam

quærere

A quærere ſolitos, in ea incidere crimina ſubaperit, quibus alios accuſent. Legis enim mandata contemnentes ad uoluntatem ſuam deferebantur: præcepta hominum do- Eſa. 29.
centes, ut ſcribitur. Vnde commode arguuntur aduerſus ipſum legislatorem delinquere, non præcepta illius auditoribus, ſed ſua præponentes. Quum igitur abſolute atq; in genere dicatur, qui à ſeipſo loquitur, gloriam propriam quærit: phariſæorum arrogantiæ morbus manifeſtatur, qui ſua ideo potius, quàm diuina præcepta plebi proponebant, ut debitam deo gloriam in ſe traducerent.

CAPVT XLV.

QVi autem quærit gloriam eius, qui miſit illū, hic uerax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt.] Nam qui dei gloriam non quærit, ſed ſuam, is & mendax ſimul, & iniuſtiſſimus eſt. Mendax quidem, quia ſimulatione legis ſeruandæ ſuam uoluntatem auditori proponit. Iniuſtiſſimus uero, quia legislatoris dignitate neglecta, dominicis præceptis ſua præferre auder. Iuſtus ergo & uerax Chriſtus, in quo nihil horum criminum inuenitur.

CAPVT XLVI.

NOnne & Moſes dedit uobis legē, & nemo ex uobis facit legē? quid me quæritis interficere?] Multis ac uarijs ſaluatoris oratio inuētis, ad unā intentionem concludit. Nam quū occultius phariſæos reprehenderit, quia non diuina mandata, ſed ſua prædicarent: nec dei gloriam, ſed ſuā quærerent; omnibus modo inuolucris orationis procul remotis, apertiſſime illos arguit. Inique igitur quod ſabbatū non obſeruaret accuſatus, non unum, aut alterum, ſed totum Iudæorū genus Moſaicam legem paruifacere oſtēdit. Dicite nanq; ait, qui miſericorditer agentem in ſabbato accuſatis, qui crudelē in benefactores proferre ſententiam non dubitatis, qui atrocitatem impudenter laudatis: nónne per Moſen quem admiramini, data uobis diuinitus lex eſt: ne hominē occidatis? non
B auditis dicentem: Innocentē & iuſtum nō interimes? Quur igitur etiā Moſen ueſtrū Exod. 23.
tam facile paruipenditis? non enim dicere poteſtis, nolle uos id facere, quum me iniuſte interficere quæratis. Acerrime igitur temerario impetu, quia hominē in ſabbato curauerit, in cædem atrociſſimam peccatorum omnium lapſos oſtendit. Magna igitē uoce clamare uidetē: Ego in die ſabbati ab incurabili morbo miſericorditer hominem liberaui, & his meis meritis uos incitati turpiter me perſequimini, & uita priuare uultis; quæ igitur ſupplicia ſcelere ueſtro condigna inueniantur? Ecce uos etiam legem transgredimini; nec præuaricatio iſta ueſtra illi conferenda eſt, quam iniuria mihi attribuitis. Non em̄ bene alicui (ut ego) uos facitis: ſed ſola prauitate animi in ſanguinē hominis ruitis. Vbi ergo uobis eſt Moſes, quem à me paruipendi non uere dicitis? nónne ipſe uobis legem de cæde dedit? Quur legem eius, quam plurimi facere falsò dicitis, tranſgredimini? hæc Chriſtus iurè dicere uidetur. Quumq; ipſe legem tulerit, ſoli hoc patri modò id attribuit, ut ſaltem hoc pacto Iudæos reprimeret. Moſen etiā nominauit, quem Chriſto maiorē putabant, incarnationis myſteriū nō cognoſcētes.

CAPVT XLVII.

REſpondit turba, & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Reſpondit Ieſus, & dixit eis.] Senſerūt illata manifeſte crimina, quūq; ad negationem refugiant, ſummopere ſtudent ne mandata legis præterire uideantur. Videri enim ſolummodo phariſæi uolebant: quapropter Matth. 23.
ſepulchra illos dealbata dominus appellabat: quæ artificio forinſecus ſplendent, quum intus ſordibus fœtulentis abundēt. Ego uero propterea etiam puto ita dictum à phariſæis fuiſſe, quo timore illius (ut putabant) ſedato, facilius inſidiarentur, ac fiducia in maiorem loquendi libertatem illum trahentes, ne formidine preſſus occultius degeret. Non enim putabant difficile ſibi eſſe, quandocunque uellent eum opprimere, dum id eos cogitare neſciret. Malignitatis ergo hæc negatio fuit, et alius

Eccl.5. C quidam modus impietatis. Nam quum quaſi mendacem appellent, iniquitatem iniquitati, ut ſcribitur, adijciunt.

CAPVT XLVIII.

» Num opus feci, & omnes miramini.] Interrogationis ſpiritu hic locus proferendus eſt, cuius ſenſum diligentius, oro, conſideretis. Mirabilem enim Iudæis rem, quã in ſabbato fecerat narrans nõ dixit, curaui hominẽ: ne temeraria multitudinis ira inflammaretur. Sed ſubmiſſius quid protulit, dicens: unum opus feci. Fertur enim impetu multitudo, & abſque iudicio conſpiratione ſubitò facta, initio dato ad ſcelus ruit. Humili ergo nimium, mitiq; ſermone utitur, dicens: unum opus feci, & omnes miramini. Vna, inquit, hac re ad ſalutẽ hominis facta, ſabbati ſolummodo reſpicientes honorẽ, miraculi magnitudine non commoti, benefactorẽ damnatis. Quumq; laudare potius tantã rem deberetis, miramini, quia ſalus homini in die ſabbati reſtituta eſt. Ruditas enim Iudæorum hinc apparet: quia motum animi magnarũ rerum ſtupore ſolitum fieri, ad rem friuolã tranſtulerũt. Occulte aũt, ac quaſi per figurã tale quid ſuboſtendit. Vno enim, inquit, crimine (ut uos putatis) à me commiſſo, miramini de animo meo, quia Moſaicam nolim legem ſeruare: quantũ igitur æſtimatis aduerſus uos deum eſſe irritatum, cuius legem non ſemel, neq; in minimis, ſed in omnibus, & ſemper tranſgredimini?

CAPVT XLIX.

» » Ropterea Moſes dedit uobis circunciſionẽ: non quia ex Moſe eſt, ſed quia ex patribus: & in ſabbato circumciditis hominẽ.] Latet altior in hoc loco ſenſus, & difficilis tam intellectu, quàm dictu eſt: ſed gratia ſaluatoris illuminante, in medium protrahetur. Quũ igitur ab importuna Iudæos ira propter ſabbatũ commotos multis rationibus reuocauerit, quia nihil adhuc propter eorum peruicatiam actũ eſt, ad aliud tranſit, ac ipſum Moſen legis miniſtrum propter circumciſionẽ, quam ex conſuetudine patrum traditam accepit, legem de ſabbato diſſoluiſſe oſtendit: ut hac ratione, ipſe quoq; iure uideat paternam conſuetudinẽ ſabbato anteponere. Et quoniam in ſabbato deus operatur, idcirco ſe quoq; qui idẽ ſemper cum patre uelit, in die ſabbati iurè operari aſſerit, propterea dicebat: Pater meus uſq; modò operatur & ego operor. Ne igitur, inquit, mirum uobis uideretur, quod die ſabbati operarer, præuenit Moſes, ac circumciſionis lege firmata, legem de ſabbato diſſoluit. Qua porrò de cauſa id fecit? nõ putauit conſuetudinẽ patrum, inquit, propter honorẽ ſabbati contemnendã, idcirco etiã in ſabbato circumcidit homo. Quid ſi conſuetudinẽ patrũ, ſabbati honori Moſes anteposuit? quur fruſtra de me turbamini, & quaſi contemptorẽ legis perſequimini, quia patrem in omnibus ſequor? ut quoniã ipſe operetur in ſabbato, ego quieſcere non poſſim: datam uero à Moſe ait circumciſionẽ, quæ tamen à patribus tradita eſt, quibus ut circumciderentur, mandatũ fuit diuinitus, quia exquiſitius quæcũq; ad ipſam pertinent, ſcriptis Moſes explanauit. Circũciſus enim & Abrahã fuit, ſed nõ octo dierũ, nec columbarũ, aut turturũ par ſecundũ poſteriorẽ Moſis præceptionẽ obtulit.

D

Ioan.5.

Gen.17.

CAPVT L.

» » I circumciſionẽ accipit homo in ſabbato, ut nõ ſoluatur lex Moſis: mihi indignamini, quia totum hominẽ ſanum feci in ſabbato.] Quoniã diſtinctione quadam indiget textus: idcirco ut facilius intelligatur, membra tranſponemus. Si circumciſionem, inquit, accipit homo in ſabbato: mihi indignamini, quia totũ hominẽ ſanum feci in ſabbato, ut non ſoluatur lex Moſis. Non enim idcirco circumciditur homo in ſabbato, ut non ſoluatur lex Moſis: ſoluitur enim omnino propter circumciſionem, quæ in eo die peragitur. Circumciſio enim nõ à Moſe, ſed à patribus eſt, propter quam lex Moſis de ſabbato ſoluitur. Membrum igitur illud, ut non ſoluatur lex Moſis; non antecedentibus, ſed conſe

A conſequentibus coniungendum eſt. Nunc totius loci, quamuis alte latentem ſenſum conſideremus. Superat, inquit, circunciſio, & curatio huiuſcemodi uulneris, Moſis conſtitutionẽ de ſabbato. Neceſſe enim eſt, ut medicinalis cura eodem die de circunciſo habeatur. Quomodo igitur prohibere uos uultis, ne totum quis corpus hominis die ſabbati curet, quum ipſe Moſes in parua quadã particula id conceſſerit? Circunciditur enim, curaturq; circunciſus abſq; ulla culpa in ſabbato. Fruſtra ergo indignati, præuaricatorem me putatis, qui totum hominem ſanum feci in ſabbato. Ita huius rei quaſi figura uidetur fuiſſe quod Moſes ſtatuit: cui uos, ut putatis, inhærentes, uel atrocẽ ſuſcipere cædem leges illius cõtemnentes, conamini.

Quid otium ſabbati ſignificabat, & de circunciſione. CAP. LI.

NOlite iudicare ſecundũ faciem: ſed iuſtum iudiciũ iudicate.] Lex, inquit, quam defendere uidemini, aperte clamat, nõ eſſe conſideranda perſonã iudicio, quia iudiciũ dei eſt. Vos ergo, qui me propter ſabbatũ incuſatis, & hac de re mihi iraſcimini, nolite negligere legẽ, nolite iudicare ſecundũ faciem: ſed iuſtum iudicium iudicate. & cum Moſen, qui propter circunciſionẽ à patribus traditam, legem de ſabbato diſſoluit, præuaricatorem (recte facientes) non putatis: filium quoq; unigenitũ (qui quæ pater facere ſolet, eadem natura facit) ab omni abſoluite crimine. Si uero ſolum filiũ condemnatis, Moſen, quamuis ſimile omnino fecerit, abſoluentes: nónne ſecundũ faciem lege ſpreta iniquè iudicatis, mandatis meliorem diuinis Moſen facientes? Ita de ſabbato legẽ ſoluere ſolam falſò accuſatus, multas illos tranſgredi leges ipſa re arguit, illud quaſi euangelicũ clamans: Feſtucã in oculo fratris tui uides, & trabem quæ in tuo eſt ſentire non potes? Peſſima profecto res eſt, iudicium eſſerre de alijs. Nam in quo alium quis iudicat, in eo ſemetipſum cõdemnat, ut ſcribitur. Pro

B pterea etiam à ſaluatore dicebatur: Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: nõ condemnate alios, ſi condemnatum iri non uultis. Verum ſaluator noſter non modò propter ea quæ diximus tranſgreſſor minime fuit, uerumetiã & quia tempus cõſtitutũ iam uenerat, in quo quas priſcis dederat umbras, ad ueritatem & ſpiritalem ſenſum tranſponeret. Sed quoniã de ſabbato, & circunciſione mentio facta eſt, non erit inutile ſtudioſis, ſi diligenter conſiderabimus, quid ſabbatiſmus, & quid circũciſio in octaua die data, ſignificabat: & quã nam ob rem etiã in ipſo ſabbato circunciſio fiebat. Ordine igitur procedentes, legem de ſabbato primo poſitam inſpiciamus. Quũ igitur ab Aegyptiorũ ſeruitute, per Moſen in priſcam libertatem Hebræorũ genus deus uendicaret, per media traductum maria in terrã repromiſſionis proficiſci iuſſit: & ad continentiã probitatemq; animi illos exercens, in montẽ Sinai concione uocata in ignis ſpecie deſcendit, & ſalutaria dabat mandata, dicẽs: Ego ſum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, à domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me: non facies tibi ſculptile in omnem ſimilitudinẽ, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum: nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra, nõ adorabis ea, neq; coles: ego enim ſum dominus deus tuus fortis & zelotes. Oportebat profecto hinc incipere, ac cognitionem dei hominibus ijs imprimere, qui ſeipſos in obſequiũ dei dedicarũt. Omnium enim uirtutum dei cognitio fundamentum, radixq; eſt: fides porrò, rectæ pietatis firmiſſima baſis eſt. falſis ergo deis abiectis, ſpretisq; ſculptilibus, punitionẽ tranſgreſſoribus imponit, clamans: Non aſſumes nomen domini dei tui in uanũ. id eſt, non adijcies horribile nomen dei ſculptilibus: nec enim inſontem habebit dominus eum, qui aſſumpſerit nomen eius in uanum. His itaq; pro conditione atq; ſtatu hominũ, qui quũ molliores adhuc eſſent, maiora nõ ſuſcipiebant, imperatis, alterã intulit legem. Memento, inquit, ut diem ſabbati ſanctifices: ſex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptima autẽ die, ſabbata domini dei tui, non facies in ea omne opus. Subiecit deinde de imitatione dei hoc eſſe facturos: Sex enim, inquit, diebus fecit deus cœlũ & terrã, & ma

Deut.1.

Luc.6.

Rom.2.

Luc.6.

Sabbatiſmus.

Exo.12.

Exo.20.

Exo.20.

Exo.20.

Gen.1.

C re, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit die ſeptimo: idcirco benedixit dominus diei ſeptimo, & ſanctificauit eum. Quid igitur hoc ſignificat, quiſpiã dicet? aut cur ſtatim poſtq; tranſgreſſoribus primæ legis minatus eſt, ſecundo loco hanc colloca uit? Dicimus ergo nõ ſolũ terrore ac minis ad colendũ uerũ deum Hebræos impel li, uerũetiã præmijs inflammari. Quæ quidẽ præmia in figura illis tradidit: umbrã
Heb.10. enim futurorũ bonorũ lex continet, ut ſcribitur, exercitationes aũt quædã ueritatis quãuis tenuiter propter umbras in ea inueniuntur: ceſſare nanq; ab omni opere, ſe ptimo, id eſt ultimo die iubet: futurã ſanctorũ requiẽ hinc ſignificans, quãdo labo ribus huius uitæ liberati, ſudore corporũ deterſo, beatã cum Chriſto (ut à quodam
Eſa.65. propheta dicitur) & iocũdiſſimã uitam agent: Obliuiſcentur, inquit, tribulationis primæ, nec aſcendet in cor eorũ: ſed æterna lætitia ſuper caput ſuũ, laus & gaudiũ apprehendet eos, effugiet inde dolor, triſtitia, gemitus. Ita qui creatoris imitatione in ſeptimo die quieuit, à ſudoribus uitæ huius ereptus, ad beatitudinẽ aſcẽdet, quæ in fine ſeculorũ à Chriſto dabitur. Animaduertendũ aũt eſt diligenter, negatiue di ctum eſſe, nõ adorabis deos alienos. At de ſabbato nõ ſic: ſed memẽto ut diem ſab bati ſanctifices. Quamobrẽ? quoniã iam non adorandi dei alieni tempus aderat, id circo ad actum ſtatim ipſos impellit. Memento aũt dicit de ſabbato: quia quæ um bris depingebant, ut futura ſpeculari debebant. Ad hæc mirabili certe ordine, po ſtea q; ad ueri dei cultũ induxit, futuræ ſtatim repromiſſionis memoriã collocauit.
Exo.20. Alias deinde leges ſanxit: Honora patrẽ & matrẽ, nõ occidas, & cætera. Ita ne iu ſtificari opere putemus, ne gratiã dei meritis noſtris, ſed fide affuturã nobis ſpere mus: idcirco priuſq; leges & diſciplinã uiuendi poneret, ſtatim cũ fide futurorũ bo norũ gratiã poſuit. Laudabile igitur ſabbati ociũ, ſanctorũ uitã in requie, atq; ſan ctificatione tunc futurã oſtendit, quãdo omni huius uitæ cura depoſita, bonis æter
Heb 4. nis fruent. Beatus quoq; Paulus ſabbatiſmi modũ inquirẽs, ait: Quibus aũt iurauit
D nõ introire in requiẽ ſuã, niſi incredulis? uidemus enim eos ingredi nõ potuiſſe: re quietis enim terra illa etiã reputata eſt, ad quã ab Aegypto proficiſci Hebræi iube
Pſal.26. bant, in figura illius acceptã, quã uiuentiũ terrã Dauid appellauit: quamq; uiri ſan cti Ioſue, id eſt domini noſtri ſortitione adipiſcentur. Quod aũt figura, hæc ſignifi cabat, ut diximus, aperte Paulus demonſtrat, dicens: Quoniã priſci propter incre dulitatem ingreſſi nõ ſunt: idcirco poſt multa tempora per Pſalmiſtã diem certũ de
Pſal.64. terminat. Ait enim: Hodie ſi uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda ueſtra. Si enim Ioſue illos in requiẽ reduxiſſet, nõ de alio die multo poſtea locutus eſſet. Vi des quàm cito latentẽ obiectionẽ diſſoluit, nam ne diceres deductũ in repromiſſio nis terrã populũ fuiſſe, requieuiſſeq; in ea, aliud Pſalmiſta requietis ſ. tẽpus poſt mul ta tempora determinat. Vnde ſapiẽter totã illam rem geſtam, imaginẽ futurorũ o ſtendens Paulus, occultã uſq; ad tempora ſua hominibus ſabbatiſmi rationem ſub aperuit, cõcludens. Relinquitur ergo ſabbatiſmus populo dei: qui enim requietem ſuã ingreſſus eſt, ab oñibus uitæ huius operibus profectò requieuit. Illã igitur uitã ſabbatiſmus ſignificat, in qua omnibus bonis cũ Chriſto uiuentes fruemur, pecca
Eſa.35. to radicitus extirpato, ſecundũ illud: Non erit ibi leo, nec praua beſtia illuc aſcen det: ſed erit ibi uia pura, & uia ſancta uocabitur. Omnia enim bona in uiſione dei
Num.15. mens ſanctorũ adipiſcitur: ideo qui ligna in ſabbato colligebat, lapidibus obrueba tur, quoniã ueriratẽ in figura uiolauit. Qui enim ad illã quietẽ perueniet, nunq; in
Exo.16. de amplius exibit. Hac de cauſa iubebat Iudæus à ſuo tabernaculo die ſabbati non recedere. Nam nutricẽ & matrem ignis, peccatũ dico, ibi nemo colliget, ut nec Iu dæus ligna: nõ intelligens ex amentia quò obumbrata illa tendebant: atq; ideo ina nimis lapidibus tanq; inſenſatis obruebatur, ut in ſupplicio ſuo morũ quaſi qualita tem oſtenderet. Peccatũ igitur ibi nullũ erit, ſed nec bonũ aliquod ſudore acquire tur: quod etiã ænigmatice in ſcriptis Moſaicis pſpicere licet: Roris eñ modo man na Iudæis deus præbebat, & lege de eo ſanxit, dicẽs: Sex diebus colligetis, ſeptima

uero

A uero die ſabbati nõ colligetis. Vnde ſignificabat ita nobis hac in uita, quæ ad æternã illam cõducunt, eſſe colligenda: quemadmodũ illi tunc per uaſtas ſolitudines tranſcurrentes, undiq; manna congregabant. In ſeptimo autẽ, atq; ultimo die, id eſt in fine ſeculorum nulla conferentiũ erit collectio: ſed acquiſitis fruemur, ut ſcribitur: Labores *Pſal.127.*
fructuum tuorum comedes. Deus igitur, non quia umbris gaudebat, ſed quia per eas ad ueritatẽ omnes inducere uoluit, quieſcere in ſabbato iuſſit: unde per Moſen increpando dicebat: Quouſq; nõ uultis audire mandata mea, & legẽ meam cognoſcere? *Exodi16.*
Ideo dominus dedit uobis in ſexta die duorum dierũ panem, ut domi ueſtræ ſedeatis, nullus ueſtrũ exeat de domo ſua die ſeptima. Intelligis ab omni labore liberam uitam præfigurari: nihil agere in ſabbato præcepit, colligere q̃q; nõ permittit, in ſuo quẽq; loco morari iubet: quibus omnibus quid nos doceat dicemus, ſi Hieremiæ conſimilẽ
Hiere.17.
locũ repetemus. Hæc dicit dominus: Cuſtodite animas ueſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati, nec inferatis per portas Hieruſalẽ, & nolite eiicere onera de domibus ueſtris in die ſabbati, & oñe opus nõ facietis. Sanctificate diẽ ſabbati, ſicut præcepi patribus ueſtris. Non permittit aliquẽ onere deprimi, quia nemo tunc delictorũ pondere agitabitur: nec egredi à Hieruſalem iubet, quia ſanctorũ multitudo cœleſtẽ Hieruſalẽ ingreſſa, nunq; inde amplius exibit, nec illis bonis unq; priuabit. Vocatio enim & gratia dei firma eſt, ut Paulus ait. Iterũ autem eandem repetiſſe rem uidetur, *Rom.11.*
dicens: Nõ exibitis è loco ueſtro. Suboſtendens multas eſſe apud patrẽ manſiões. Cui *Ioan.14.*
ius rei figuram uarietate ſua tabernaculũ obtinebat: dabitur enim unicuiq; manſio ſecundum merita ſua: & qui tabernacula illa poſſidebũt, nunq; horum munerũ diuinitus ſibi donatorũ iacturam facient. Cui rei etiam Eſaias atteſtatur, dicens: Oculi tui ui *Eſa.33.*
B debunt Hieruſalẽ ciuitatem, diuitem, tabernacula quæ nõ quatientur, nec mouebuntur in ſeculũ. Immobilẽ enim, atq; ſtabilem illam uitã fore oſtendit. Sancta eñ omnino ex Chriſto dedicata erit. Hæc etiam alijs ſcripturæ locis ſimili quodã modo dicuntur, Scribit eñ in Exodo: Sex annos ſeres agros tuos, & colliges fructus eius: in ſepti *Exo.23.*
mo uero incultos dimittes ipſos. & in Leuitico: Cũ ingrediemini in terrã, quam ego *Leuit.25.*
dabo uobis, regeſcet terra quã ego do uobis, ſabbata domino. Sex annos ſeres agros tuos, & ſex annos putabis uites tuas: in ſeptimo uero requies erit agrorũ, ſabbata domino. Nõ eñ inſenſatos agros præcipue quieſcere uoluit, ſed à labore, ppter futurorum figurã illos remouebat: multis modis ſolennitatẽ Chriſti ſignificans, in qua perfectã libertatẽ in ſanctificatione per gratiam ſancti ſpiritus adipiſcemur. Quod mandatis etiam quibuſdã Moſes ſignificauit, dicens: Si frater tuus, aut ſoror tua, id eſt He *Exo.11.*
bræus, aut Hebræa tibi uendet, ſex annis ſeruiet tibi, ſeptimo uero anno dimittes. Nã qui peccato ſeruiuimus, & illecebris uoluptatis diabolo nos uẽdidimus, iuſtificati per fidem Chriſti, ad uerum & ſanctum peruenientes ſabbatiſmũ, libertatem gratiæ induti, & bonis diuinitus reſplendentes. Verum, quoniam ſatis pro uiribus noſtris de ſabbato dictũ eſt, de circunciſione modò dicamus: omnem laborem pro cognitione ha- *Circunciſio.*
rum rerũ libenter ferentes. Scrutemur igitur diligenter, gratia illius precibus inuocata, q̃ tenebras illuminat, quid circunciſionis figura priſcis hominibus data ſpiritaliter ſignificat: nec uos pudebit (quamuis nõ ignoremus parua hæc eſſe, multaq; perfectiora ædi poſſe ab illis, qui ſe longe à peccato remouerũt) humilia hæc noſtra legẽti, ppo-
Gen.17.
nere. Prima igit̃ de circũciſione à deo hæc lex Abrahæ illi data fuit: Seruabis, ait, teſtamentum meũ tu, & ſemen tuum poſt te in generationes ſuas: circuncidetur omne maſculum, & circũcidemini carnẽ præputij ueſtri. Infans octo dierũ circũcidet̃, oñe maſculũ. Hanc figurã myſterij neceſſariã oſtendens, pœnã tranſgreſſoribus infert, dicẽs: Et erit teſtamentũ meum ſuper carnem ueſtram in teſtamentum æternum: & maſculus qui nõ circuncidetur carnẽ ſui præputij in die octauo, diſperdetur anima illa è genere ſuo: quia teſtamentũ meum non ſeruauit. Diuinus quidem Paulus in ſignum fi- *Rom.4.*
dei, quam in præputio habuit Abraham, ei circunciſionẽ datam aſſeruit. Voluit eñ,

C ut mihi uidetur, & res ipſa clamat, uocationem & iuſtitiã fidei omni legali mandato priorem, & ſuperiorem oſtẽdere. Vt facilius perſuaderet Hebræis, ne iuſtitiam fidei præuaricationẽ legis putarent, ſed reditum quendam, atq; recurſum in priorem hominis ſtatum. Sed alium etiam quendam modũ circunciſionis tradere inuenitur. Iudæis enim cõſulens ne in carne ſe iactent: Nõ eſt, inquit, in manifeſto Iudæus, neq; quæ in manifeſto in carne circunciſio: ſed qui in abſcõdito Iudæus eſt, & circũciſio cordis in ſpiritu, non in litera: cuius laus nõ ex hominibus, ſed ex deo. Hinc aperte oſtendit nõ in ſignum circunciſionẽ ſolummodo datam fuiſſe, ſed maius præterea quiddam ac ſpiritale ſignificare. Altius igitur cõſideremus quænam ſit ſpiritalis circunciſio, cuius figura erat quæ in carne fiebat. Scrutemur etiam quamobrem non quouis, ſed octauo ſolummodo die adhibebatur. Illud igitur perſpicuum eſt, propterea omni nos præparari modo oportere, atq; mundari, ut per fidem Chriſto coniungi poſſimus. Quoniã omnis intentio noſtra eſt, per Chriſti meditationẽ deo connecti. Cuius rei habes imaginem, quod à deo ad Moſen dicitur: Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie & cras, lauentq; ueſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertiũ: in die enim terio deſcendet dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai. Probitatem enim morũ ſtudioſe acquirendam ſignificat. Lotione autẽ indumentorum, corporis puritatem oſtendit. Indumentum enim animæ quodam modo corpus eſt. Quoniã ergo præparari præmundariq; omnes oportet, qui deo cõiungi ſtudent (ſancti, ait, ſitis, quia ego ſanctus ſum) propterea purificationis ſignum circunciſione carnis priſcis hominibus datum fuit. Quod quidem facile intelligemus, ſi conditionem cõſiderabimus noſtram. Voluptas quædã ante omne peccatũ præcurrit, & feruẽs cupiditas ad delicta ſolet illicere: quæ ante peccandi actũ inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facile hac uia ueniendũ nobis eſſe quò gliſcimus. Quod uerũ Chriſti diſcipulus oſtẽdit, dicẽs: Nemo qui tentatur, dicat à deo ſe tentari. Neminem eñ deus tentat, ſed unuſquiſq; à

D ſua cupiditate diſtractus atq; ſeductus tentatur. Cupiditas deinde poſtq; conceperit, parit peccatum: porrò conſummatio mortem generat. Vides quomodo ex cupiditate improbitas ortum ducit. Vides quomodo ex uoluptatis femine delicta producũtur. Hac de cauſa iuſſit deus illam corporis particulã, in qua, & per quam uoluptatis fontes ſcaturiunt, ferro circuncidi. Vt hoc ænigmate perdiſcamus, nullo nos pacto mundos unquam futuros, niſi diuini uerbi actum in corde, quaſi acutã ſpiritus bipennem retinentes, omnem turpem ex animo cupiditatẽ eiiciamus: nec quæ uoluptas expetit carnis, quamuis iocundiſſima uideantur, ſed ſola quæ deo placent faciamus. Hæc quũ uera circũciſio ſit, meritò ad eos dicimus, qui carnis circunciſione gloriañ. Circuncidimini deo, & circũcidimini duritiam cordis ueſtri oñes qui habitatis Hieruſalẽ. Nihil eñ facit qui carne circunciditur, niſi quod in carne circunciſus eſt. Qui aũt in ſpiritu hoc peragit, in octauo (id eſt in reſurrectione ſaluatoris) die, uiuet in Chriſto, ut ait Paulus: Mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in deo: quũ autem apparuerit uita ueſtra, tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Vere nanq; dicere poſſumus, mortuos eſſe omnes mundo, qui uoluptates mundi propter deũ contemnunt, qui cũ Paulo dicere poſſunt: Non gloriamur niſi in cruce Chriſti, per quẽ nobis mundus crucifixus eſt, & nos mundo. Participes eñ illius per ſpiritũ facti, qui abſq; manu noſtrã radicitus immunditiã circuncidit, mortui mundo ſumus, uiuimus autem deo. In octauo igitur die circunciſio fiebat, neq; ante octauuũ, quoniã reſurrectionis erat figura. Non eñ eſt datus ante reſurrectionẽ Chriſti, ſed poſt illam ſpiritus, quando in diſcipulos ſufflans dixit: Accipite ſpiritũ ſanctum. Sed Iudæis quidẽ, qui ſub lege adhuc ac ſerui erant, circunciſio carnis ferro facta cõueniebat: accipitur eñ à lege ferrũ in punitionem. Nobis aũt qui liberi, ſpiritales q; ſumus, ſpiritalis circũciſio atq; purificatio congruit, quæ omnes animi ſordes exterminat, & perfectionẽ per pietatẽ fidei adducit. Quod autẽ ſpiritali hac circunciſione, quæ per pietatẽ perficitur, gloria

noſtra

A noſtra impletur; ſi diligentius cõſiderabimus quæ de Abraham ſcripta ſunt, facile cognoſcemus. Nonagintanouẽ ergo annorum fuiſſe Abraham ſcribit, quando ei deus circunciſionẽ tradidit. Qua re aperte oſtenditur, quod ianua quædam ad perfectionẽ circunciſio ſit, nec poſſe quenq; ullo perfici pacto, niſi obumbratã purificationem circũciſione poſſideat. Perfectionis em̃ ſignũ denarius in ſe reuolutus numerus eſt. Ante perfectionẽ ergo circũciſio datur, quæ nos ad perfectionẽ facile deducit. Hæc autẽ ſpiritalis circũciſio, ſolis per Chriſtũ liberis hominibus debet. Nemo em̃ liber eſt niſi in Chriſto peccati iugũ, & diaboli ſeruitutẽ excuſſerit, & uinculis delictorum diruptis, iuſtitiæ gloria redimitus ſit: eius inquã iuſtitiæ quæ in fide Chriſti habet. Quod autẽ liberis, non ſeruis in octauo circũcidi die conuenit, ipſa nos ſcriptura docebit. Iſmaël em̃ Abrahæ filius de ſerua natus, nõ in octauo die, ſed in tertiodecimo anno fuit circunciſus. Ita ſeruientis Hieruſalem filiũ, id eſt Iudaicum populũ, & ab octauo die & à duodecimo excidiſſe oſtendit. Nam ab octauo quidẽ excidit, quia reſurrectionẽ Chriſti ſalutarem factã in octauo nequaq; ſuſcepit: euangelicã enim Chriſti doctrinã repulit, cui ſi credidiſſet, ſpiritaliter etiã circuncidi potuiſſet. A duodecimo uero excidit, quia ſanctorũ apoſtolorũ conſortiũ recuſauit, nec ullo pacto uoluit prædicationem illorũ guſtare. Sed nõ ita liber Abrahæ filius ex libera natus. In octauo enim circuncidit, quia ſupernæ Hieruſalẽ filij octauũ diem, reſurrectionẽ Chriſti ſuſcipiẽtes, & in libertatẽ uendicati, ſpiritali circũciſione locupletati ſunt. Nã à peccato, & morte, quæ per peccatũ, & ex peccato eſt, liberati, in Chriſti uitã reformati ſunt. Qđ autẽ mors ſoluat, & interitus per ſpiritalẽ hanc circũciſionẽ euertatur, nõ difficile ab Exodo cognoſcemus, ubi ſcribitur: Moſes ad Aegyptiorũ tyrannũ diuinitus miſſus, quũ eſſet in itinere in diuerſorio, angelo occurriſſe, qui uolebat eũ occidere: ſed cepit illico, inquit, Sephora petram acutiſſimã, & circuncidit præputium filij ſui, dicẽs: Stetit
B ſanguis circũciſionis filij mei. Attende, examinaq; iſta diligẽtius oro. Nã niſi myſtica quædã ratio nobis, hac de re traderet, nõ uideo qua de cauſa circũciſione pueri Moſes ſaluaretur. Ridiculum enim uideretur, niſi altius quicquam in hiſtoria lateret angelum qui at atrox beſtia in Moſen inſurgebat, circunciſionis ſanguine placatũ illico receſſiſſe. Nõ ſufficit igitur Moſi circũciſio, quam habebat: nõ enim depellere poteſt mortem uirtus circũciſionis legalis, cum prauis ſimiliter ac bonis præbeat. Spiritalis autem circũciſio, quæ per Sephoram, id eſt per eccleſiam optime celebrat, terret exterminatorẽ, fugatq; à nouo nuperq; nato populo etiam nolentẽ. Sed quomodo, dicet aliquis, non ſolum nouus populus ſpiritaliter circunciſus, uerumetiam omnes qui ſpiritalis circũciſionis expertes ſunt, à morte reſurgent? Sed nõ dubito, quin in quantum noluerunt Hebræi reſurrectionem Chriſti ſuſcipere, regnatura perpetuò mors fuiſſet. Verũ quoniam multi crediderunt, per eos in omne genus humanum reſurrectionis gratia penetrauit. Ita per ſpiritalẽ credentium circunciſionẽ, omnibus ſimpliciter reſurrectio donata eſt, quamuis multum inter reſurrectionem & reſurrectionem intereſſe uideatur. Alteri enim in iudicium, & condemnationem reſurgent, quia uitæ largitorem non ſuſceperunt: alteri ad uitam æternam, qui reſurrectionem Chriſti admirati, ſpiritualiter ſe circũciderunt. Quamuis ergo credentibus ſolũ reſurrectionis gratia debeatur: transfunditur tamen in omnes per eum, qui totam naturam reſtituere uoluit, unde Paulus ait: Sicut enim aliquando & uos non credidiſtis deo, nunc autẽ miſericordiam cõſequuti eſtis propter illorũ incredulitatem: ita & iſti nõ crediderunt hunc in ueſtram miſericordiam, ut & ipſi miſericordiã conſequantur. Tranſmittit enim etiã ad eos Chriſtus reſurrectionis ſuæ bonũ per fidem ueſtram. Bonitate nanq; ſua, quod credentibus debetur, uniuerſæ naturæ largit, quale Paulus reſurrectionis breuiter aperiens myſterium, primitias eius Chriſto attribuit. Primus em̃ reſurrexit, deinde fide Chriſto cõiunctos, ante alios reſurrecturos dicit, debitã huic eis reſurrectionẽ oſtẽdẽs. Nã & ſi tota natura id habebit, miſericordia tamẽ hoc fit eius,

Geneſis 17.

Exodi 4.

Ioan. 5.

Rom. 11.

1. Cor. 15.

C qui mortẽ omnino uoluit deſtruere. Animaduertendũ etiã, non ferro circuncidi à Sephora puerum (in punitionis enim ſignum accipi ferrũ ſolet, & legi ſubditis idoneũ eſt) ſed acutiſſimo lapide, quem in figurã Chriſti adhiberi, à ſcriptura nõ ignoramus. Solidum nanq; ac firmũ, quod nullo pacto frangi poteſt, natura unigeniti hoc modo ſignificatur. Quamobrẽ adamas etiam à deo patre per prophetas Chriſtus appellat:
Eſa. 28. Ecce, inquit, ego excolabo adamãta in medio populi Iſraël, per figuram eñ adamantis, nullo modo uinci, ſuperariq; poſſe ab aduerſarijs ineffabilẽ uerbi naturã ſignificat: ſic poſt Moſen Ioſue Iudæos purificabat, & circũciſiõe aduerſus duriſſimos hoſtes armabat, non aliter inuictũ populũ fore uidens, niſi circunciſionis bono. ſic eñ de ipſo
Ioſue 5. ſcribit: Et ait eo tẽpore dominus ad Ioſue: Fac tibi cultros lapideos ex lapide acuto, & circuncide filios Iſraël. Lapis igitur (ut diximus) ſtabilẽ atq; infringibilem naturã uerbi denotat: acuties uero penetratiuam uirtutem, atq; actionẽ eius ſignificat. Ideo
Hebr. 4. Paulus etiam ipſe diuinus, uiuũ, efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti uerbũ dei appellat, penetrareq; ipſum ait uſq; ad diuiſionẽ animæ & ſpiritus. Hoc igitur dei uerbũ ita ſubtile atq; inciſiuũ, quũ ad corda noſtra per ſpiritũ ſanctũ penetrauerit, ab omni peccatorũ ſorde nos liberat, & circunciſos ſpiritu ſuo immaculatos & ſanctos efficit. Vide igitur, quæſo, perſpicuã ueritatis imaginẽ. Ioſue circũcidebat, & nouus populus circuncidebatur: nam qui ab Aegypto receſſerunt, propter duritiam ſuã ira dei perierunt in deſerto, nec uiderũt terrã, quam iurauit dominus patribus eorũ: Qui uero poſt illos ſub Ioſue fuerunt, noui populi figurã tenebant, qui per Chriſtũ Ieſum ſpiritaliter circunciſus eſt. Vetus autẽ Iſraël perfidia ſua perijt. Circũciſi autẽ fuerant poſteaquàm Iordanẽ traiecerũt: quia ſpiritalis hæc circũciſio, niſi quis myſticũ Iordanẽ, & ſanctas tranauerit aquas, in corde ſuſcipi nullo pacto poteſt. Sed utilitatẽ quoq;
Ioſue 5. circũciſionis uide. Scribitur eñ, ſtatim poſtq; circunciſi fuerũt: quia hodierno die op
D probriũ Aegypti abſtuli à uobis, quod porrò eſt hoc opprobriũ? ſeruitus profecto, & rapiẽdi ex imbecillitate cupiditas, labor præterea in luto & latere, ſpiritalis etiã circũciſionis uirtus, à diaboli poteſtate liberat homines, & à tyrãnide peccati eripit, & luto ac lateribus facit ſuperiores. Non eñ patit in ſordida corporis uoluptate, aut in terrenis, caducisq; rebus nos uolutari, à morte quoq; ac interitu redimit, & demũ naturæ nos diuinæ facit participatiõe ſaluatoris participes. Scribit eñ cõſequẽter: Et feIoſue 5. cerũt filij Iſraël paſcha quartodecimo die menſis, & comederũt ex frumẽto terræ panes azymos atq; recentes. Nõ eñ poſſumus aliter ueri agni, qui tollit peccata mũdi, fieri participes, nec azymũ Euãgelij, & recẽs cõſequi nutrimentũ, niſi prius myſticũ tranſgreſſi Iordanẽ à iuuente uerbo circuncidamur, ac Aegypti opprobriũ, inhærentes dico delicti maculas penitus abijciamus. Quod enim incircũciſos, quaſi ſordibus plenos deus non propter carnem, quam ipſe creauit, ſed propter uoluptatem aſperna
Exodi 12. tur, facile cognoſcemus, ſi ad Moſen atq; Aaron diuinitus dici audiamus: Hæc eſt lex paſchæ: Omnis alienigena non comedat ex eo; & omnem ſeruũ, & emptum argento circuncides prius, & tunc comedet ex eo. Primo enim hominem alienigenam, id eſt alienũ propter incredulitatem à Chriſto, à comedendo prohibet: deinde peccati ſeruos, & mercede uoluptatis à diabolo emptos, circunciſos purificatosque prius, ad edendũ poſtea opportune admittit. Puri enim ac mundi, puro & ſancto Chriſto participabimus, ut in eccleſijs clamari audimus, ſancta ſanctis: æquum enim uere ac iuſtum eſt, quum nõ legali, ſed proprij ſanguinis aſperſione nos Chriſtus ſaluauerit, ut nos quoq; propriam uitam iure iam debitam illi attribuamus: ac illi uiuamus, ſanctificationem noſtrarum animarum ei penitus dedicantes. Quod autẽ ſanguis, & mors Chriſti ab omni nos malo liberauerit, & ſpiritalem attulerit circunciſionem, qua deo
Ioſue 24. coniungimur, inde rurſus uidebimus. Scribitur enim in libro Ioſue: Et poſt hæc mortuus eſt Ioſue filius Nun, ſeruus domini centũ & decem annorum: ſepelieruntq; eum in finibus poſſeſſionis ſuæ, & in ſepulchro eius poſuerunt cultros lapideos, quibus

circuncidit

A circuncidit filios Israël. Non enim absq; causa cultri eodem cum illo in loco positi sunt: uerũ, ut nos discamus circũcisionis spiritalis gratiã (quæ bonorũ cœlestiũ nobis est pronuba) saluatoris morti esse affixam. Nihil ergo Iudaicũ per circuncisionem in die octauo, sed spiritalem purificationẽ in fide resurrectionis Christi intelligamus: hæc circũcisio, omnis peccati deiectio est, mortis atq; interitus destructio, sanctificationis initiũ. Hæc nos Christo coniungit, ianuã aperit, & uiam ad deum præparat. His ita de sabbato, & circuncisione dictis: reliquum est, ut breuiter dicamus quamobrem spiritalis circũcisio, sabbati honorẽ non respicit. Suscipitur enim etiam in sabbato, sabbatismi legem non perhorrescens. Quum igitur sabbatismus requiem significet, ut diximus, & delicti omnis abiectionem, quumq; spiritalis circuncisio nihil aliud quàm hoc, quamuis alio modo denotet: non soluit, etiam si uideatur, legem quæ de sabbato est, imò roborat, & ad eandem intentionem currit. Ita idem est circuncidi spiritu, & in sabbato quiescere. Non em̃ rudiori historicæq; figuræ inhærebimus, sed spiritualiter uerba spiritus intelligemus. Nõ ergo erat culpa etiam in sabbato circuncidi: nec enim (ut saluator ait) iure accusari poterãt sacerdotes sacra peragentes in sabbato, ac in templo quæ quotidie consueuerunt, facientes. Nullo enim tempore à boni operatione cessandum est: nec pia studia unquam relinquenda sunt. Sabbatismus ergo à detestabili peccato solummodo prohibet: recte autem agere etiam hortatur, quod per circuncisionem quoq; discimus. Quum enim sordida uoluptas amputatur, tunc peccãdi oritur sabbatismus, & spiritalis cultus fundatur. Parua tamẽ inter hæc latere differentia mihi uidetur. Nam quũ non in septimo, nec in octauo utraq;, sed alterum in septimo, alterũ in octauo celebrare iuberentur: paruam propter propinquitatem dierum inesse differentiã significare mihi uidetur. Non est enim omnino idem, cessatio ab aliqua re, ut peccato, atq; abiectio. In cessatione nanq; à peccato, turbationes animi, quamuis ratione quasi freno sedantur, ui quadã ad quietem reductæ, & exercitatione atq; labore uirtutis superatæ, non tamen penitus ab animo extirpantur. Abiectio uero turbationũ maius quidem est, ad quã peruenire nõ possumus, nisi prius ab actione peccandi cessauerimus, & inde gradum facientes, ad hoc maius facilius conscendamus. Sed cessatio quidẽ à delinquendo in nobis quoq; esse uidetur: desinemus enim à malo, si toto animo probitatem cõplectemur. Abiectio uero turbationis omnis, atq; cessatio nullo pacto in nobis est: sed Christi, qui pro nobis passus est, ut omnes ad nouã uitam reformaret, opus est proprium. Propterea iure octauum circuncisio diem retinet, diem resurrectionis, qua renouamur, nobis adducens. Cessatio uero proximam illi septimam diem obtinet. Inferior enim (ut tetigimus) cessatio à peccãdo gradus est, unde ad abiectionẽ turbationũ perpetuã, per gratiã Christi ascendimus.

Matth. 12.

B

Quarti libri cõmentariorum diui Cyrilli super Ioannem,

FINIS.

AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM, ET DOMINVM, D. Iacobum Ambaſianũ, epiſcopum Claromontanũ digniſſimũ, Iudoci Clichtouei Neoportuenſis, in quatuor libros intermedios, cõmentariſs Cyrilli ſuper Ioannẽ adiectos, præfatio.

Veneris Apelis pulchritudo

APelles egregius ille pictor, inchoatã imaginem moriens imperfectam reliquit, ut tradunt autores, præſtantiſſime præſul: ſed qui eam uti incepta fuerat perficeret, inuentus eſt nemo. Non enim potuerunt alij, quantumlibet ea arte clari, ad unguem lineamenta efformare, prioribus omnino reſpõdentia, neq; eam exprimere ſpeciem & formã adamuſſim, quã ille in ſua effigiatione inceperat protrahere. Proinde maluerũt manum non admouere operi, quàm tale quippiam attentare, in quo fortaſſe non reſponderent ultima primis. Simile quiddã de Panetio inſigni autoritate refert in Officijs Cicero: Publium ſcilicet Rutilũ Rufum dicere ſolitũ, qui Panetiũ audiuerat, ut nemo pictor eſſet inuentus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquiſſet, abſolueret: oris enim pulchritudo, reliqui corporis imitandi ſpem auferebat: ſic ea quæ Panctius prætermiſiſſet, & non perficiſſet, propter eorũ quæ feciſſet præſtantiã, neminem eſſe perſequutũ: & hinc contigiſſe, opus de officijs à Panetio inceptũ, ad finẽ perductum nõ eſſe, ſed tertiã illi partẽ deeſſe. Haud aliter quũ beatus pater Cyrillus patriarcha Alexandrinus, duodecim cõmentariorũ libros in euangeliũ Ioannis ædiderit: quorũ quatuor intermedij, iniuria temporũ et negligentia deperditi ſunt, neq; extare dinoſcuntur: difficile admodũ factu reor quenq; inueniri adeõ induſtriũ artificem, qui quatuor illos interuerſos omiſſoſq; libros inſtar priorũ excudat, reddaiq; ſublata interciſione operis uniformis & continuũ, cuius media pars ab extremis nulla diſſimilitudine aut difformitate diſſideat. Quis enim ſenſorum euangelicorũ profunditatem, uti ille, rimari & perſcrutari ſufficiat? Quis dilucidam ſeruauerit in explanandis ſententijs, quam ille præfert interpretationem? Quis denicq; tantam ſermonis mateſtatem & gratiam, quis eam ſacrarũ literarũ ubertatem & copiam, quæ in ipſo more torrentis exundat, imitari ſatis, aut æquare ualeat? Quod ſanè perſpicientes uiri eruditiſſimi, & in ſcripturarũ ſtudio exercitatiſſimi, hactenus non tentauerunt fragmentũ illud quatuor, qui deſiderantur, librorũ ſupplere, & ſua opera ex integro contexere: ſubuerũt (ut autumo) ſe nõ aſſequuturos omnimodam reliquarũ partium conformitatem & aſſimilationẽ, in eo quod adijcere molirentur intermedio opere. Idcirco ſatius duxerunt imperfectũ relinquere opus, quàm humano capiti & pedibus diſſimile pectus annectentes, monſtroſum quippiã & horridũ aſpectu effingere: quod primo obtutu ſeſe prodat, non ex unius opificis officina prodiiſſe, ſed diuerſorũ manibus elaboratũ. Quod ſi præſtantiſſimi, et clariſſimo ingenio uiri, nõ ſunt pro ſua modeſtia auſi hanc ſubire, aggrediq; prouinciã, utpote reſarciendi quod deeſt complemento cõmentariorũ Cyrilli, et amiſſam eorum partem redintegrandi: qua fronte, quo animo ipſe me ingeram huic operi factitando, cui uires ſunt tam graui ſarcinæ longe impares? Si non audet aquila eximium ſolis iubar fixa acie contueri, quonam pacto tentabit illud noctua cæcutiens? Verum quod detrectat onus imbecillitas propria, id aſſumendũ nobis ſuadet autoritas aliena, & illorũ quidem, quibus iure negare nihil poſſumus. Impellunt enim quotidiana adhortatione, & contendunt nos debere ingeniũ hac in re periclitari, quæ & fructũ legentibus ſit allatura, & interrupto operi quantulamcunq; conſummationis ſpeciem exhibitura. Tentantiq; inſuetum per iter, & uadum inſoliti ferri greſſu, & aliorum potius hortatui cedere, quàm meo innitens animo pertinacius repugnare: illius præſertim fretus auxilio, qui (ut teſtatur Sapiens) aperit os mutorũ, & linguas infantium facit diſertas: qui confugientibus ad ſe dabit intellectum, & inſtruet eos in uia in qua ambulent, firmabitq; ſuper eos oculos ſuos. Neq; in hac uia peragenda mihimetipſi nimiũ fidens, duces aſpernabor: ſed eos mihi pro uiribus aſciſcam, quos hoc calle inoffenſo pede nouerim deambulaſſe. potiſſimũ beatum Ioannem Chryſoſtomum in homilijs ſuper Ioannẽ, & ſanctum patrem Auguſtinũ in expoſitione, quã in Ioannis Euangeliũ elaborauit: quorũ ſenſa, utcunq; datum fuerit, aperiam in hac elucidatione potius, quàm propriã afferam ſententiam: euitaboq; pro facultate, ne meo ipſius ſenſu excogitatam adinuentamq; interpretationẽ moliar. Cæterũ ne quiſpiam temeritatis me uitio accuſet, meminiſſe debent omnes, pleroſq; ante nos id tentaſſe, ut imperfecta aliorũ opera, mortiſq; interuentu inexpleta, ſuo labore et ſtudio perficerent. Sic enim beati Bernardi homilias in Cantica canticorũ à Gilberto Ciſtertienſi conſummatas lectitamus. ſic compluriũ autorũ monimenta literaria, quibus extrema necdũ manus erat impoſita, ab alijs ad finem uſq; deducta perſpicimus. Quorũ imitatione, ſi carie & ſitu marcidã Cyrilli imaginem, & media ſui parte emortuã inſtaurare annitimur, quãuis rem ipſam prò dignitate aſſequi neutiq; poterimus, ut modo profeſſi ſumus, nihil præter noſtrũ officiũ feciſſe uidebimur. Cæterũ hanc noſtram operã inſigni tuæ paternitati antiſtes ampliſſime meritò nuncupamus, quod in tuam aſcripti clientelam, atq; præclaris tuis nepotibus inſtituẽdis deſignati, ſimus illi plurimũ obnoxij, noſq; & noſtra omnia ipſi iure debeamus. Cui & id accedit, quod ſuperioribus annis Cyrillus, quantũ ad primos & poſtremos libros, in lucẽ exijt, patrocinio & nomine reuerendiſs. patris Georgij Ambaſiani, Cardinalis Rothomagenſis, & Franciæ dum uiueret legati: qui cũ interea rebus humanis exemptus ſit, & ad feliciorẽ uitã translatus, cui quæſo potius adiecta Cyrillo portio, poſt eum, quo utcũq; perfectus habeatur, nuncupari debuit, quàm eximiæ tuæ amplitudinis? quæ ut fraterni ſanguinis unculo, ita quoq; eiuſdẽ libri nuncupatione germano ſuo coniungatur. Sic ſanè grauiſſima tui nominis autoritate fultũ hoc opus, fidentius ad cæteros tranſibit, & ſacrarũ literarũ ſtudioſis utilitatẽ (ut ſperamus) uberius afferet. Vale præſidiũ, decuſq; noſtrũ. Parrhiſijs, M. D. XIII. Nonis Ian-

Panetij opera

Sap. 16.
Pſal. 31.

IN EVANGELIVM IO\

ANNIS LIBER QVINTVS, ADIECTVS EXPLANA-
tioni Cyrilli per Iudocum Clichtoueum Neopor-
tuenſem, doctorem Theologum.

CAPVT I.

DIcebant ergo quidam ex Hieroſolymis: Nónne hic eſt, quem quæ-
runt interficere? Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid
uerè cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?] Qui ex Hie-
roſolymis erant, melius quàm externi, improbos principum, & pha
riſæorum conatus ad mortem Chriſto inferendam nouerunt: ut qui
cum eis uerſabantur, & ſtudia eorũ atq; conſilia habuerunt plus cæ-
teris explorata. Idcirco uidentes Chriſtum tanta cõſtantia propalàm eis loquentem,
in admirationem ducti ſunt, quod tanta diligentia ante quæſitus fuerit, & nunc quũ
coràm adeſt, à perſequentibus minime detineatur. Siquidem ignorabant qua poten-
tia id effectum fuerit, quod non teneretur: neſciebant diuinæ id opus eſſe uirtutis, &
à domino factum eſſe, qui fæuitiam eorum ad præſens compeſcuit, ut magna cum li-
bertate loquenti, nullus ne uerbo quidem obſiſteret. Et quoniam uera eos facti cauſa
latuit, aliam ipſi ſubdubitantes ſuſpicantur, ſcilicet principes ſacerdotũ ſuam de Chri
ſto mutaſſe ſententiam: & quem prius Chriſtum eſſe fuerant inficiati, nunc demum
cognouiſſe eum reuera eſſe Chriſtũ, & eam ob rem à perſecutione eius animo in con
trarium mutato deſtitiſſe. Próinde cum admiratione ſciſcitantur apud ſe; Nunquid
uere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?

In quatuor intermedios libros commentariorum diui Cyrilli in Ioannem, ſparſim adiecta.

B Cæterum nõ deſunt etiam ſacri Euangeliorum interpretes, qui hanc particulam,
ex Hieroſolymis, in præſenti loco adiectam conſulto ab Euangeliſta arbitrantur: ut
oſtenderet quod qui multa & magna uidebant miracula, ij miſerabiliores erant: qui
maximum diuinitatis ſignum acceperant, perditorum principum iudicium ſeque-
bantur. Maximum certe id diuinæ in Chriſto uirtutis fuit argumentum, inſanientiũ
homicidarum, & inſidiantium, & quærentium ſe interimere, & iam comprehenden-
tium furorẽ ſedare. Non enim humanæ fuit facultatis, id præſtare, aut tam facile tan-
tam extinguere inſaniam: illo tamen conſpecto ſigno, & compluribus aliis diuinam
Chriſti poteſtatem atteſtantibus, ij qui ex Hieroſolymis erãt, & idcirco frequentius
cæteris procul diſtantibus conſpicere illa poterant, & conſpiciebant, non ſunt ad cre
dendum inducti, neq; ad ueram fidem conuerſi. Quod ſanè ad maiorem illis accedit
cumulũ damnationis, & peccatũ ipſorum reddidit multo grauius, quum de ipſis & Ioan. 15.
ſimilibus eorũ dixerit Chriſtus diſcipulis ſuis: Si non ueniſſem, & loquutus eis non
fuiſſem, peccatũ non haberent: nunc autẽ excuſationẽ non habẽt de peccato ſuo. &
rurſum: Si opera nõ feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ nõ haberent, nunc
autẽ & uiderũt, & oderunt & me, & patrẽ meũ. Alio præterea in loco legit dominus
exprobraſſe ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ uirtutes eius, quia, nõ egiſſent
pœnitentiã, his, uerbis: Væ tibi Chorazin, uæ tibi Bethſaidan, quia ſi in Tyro & Si- Matth. 11.
done factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilitio & cinere pœniten-
titã egiſſent: uerũtamen dico uobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, q̃ uo
bis. Et tu Capernaũ, nunquid uſq; in cœlũ exaltaberis? uſq; in infernũ deſcendes: quia
ſi in Sodomis factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent uſq; in diẽ
hanc: ueruntamen dico uobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij, q̃
tibi. Sed nónne & nobis, qui chriſtianorum nomen habemus, utinam & rem ipſam,
uenit Chriſtus, & loquutus eſt per ſacra eloquia, euangelicumq; ſermonẽ; ut longe

Pſal.147. C uerius in nobiſipſis quàm Iudæis completum ſit illud pſalmi uerbum: Qui annuncia uerbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſraël: nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Nónne & ſigna in nobis fecit Chriſtus? non quidem per operum præſentiam, ſed fidei efficaciam, qua inconcuſſe credimus ipſum uere fuiſſe eorum (quæ in euangelijs legimus) ſignorum autorem. Si igitur digne ſecundũ noſtram uocationem, profeſſionemq; nõ uixerimus, magnopere formidandum eſt, ne grauior inde nobis immineat damnatio: ne & id meritò nobis exprobretur, quod ſi Turcis, Saracenis, Iudæis noſtræ tempeſtatis, & quibuſuis alijs populis à Chriſto alienis, prædicata eſſet Chriſti lex & promulgatum euangelium, ſicut & nobis: exactius illius, quàm nos inſtituta ſeruarent: rectius in uia mandatorum dei ambularent, maioriq; ſolicitudine ſalutem ſuam cum tremore, quàm noſipſi operarentur: & exinde mitius cum eis in diſtricto iudicij examine, quàm nobiſcum ageretur, qui legis agnitæ ſumus præuaricatores, & uerborum dei contemptores, fideiq; datæ uiolatores.

CAPVT II.

Ed hunc ſcimus unde ſit: Chriſtus autem quũ uenerit, nemo ſcit unde ſit.] Verba hæc Hieroſolymitarum planè indicant ipſos haud recte de Chriſto ſentire, neq; ſynceræ fidei firma adhuc ieciſſe fundamenta. Poſtq; enim admirati ſunt ipſum in medio conſpectu aduerſariorũ conſiſtentem à nemine quidem comprehendi, aut uerbo laceſſi, ratiq; ſunt Phariſæos fortaſſe in hanc inductos eſſe exiſtimationẽ, quod ipſe eſſet Chriſtus, nunc ſuam erroris tenebris inuolutam, & peſtiferæ phariſæorum ſectæ conſentaneam depromunt ſententiam, utpote ſuo ipſorum iudicio ipſum nequaquam eſſe Chriſtum, quam ſanè improbam opinionẽ, ratione quoq; fulcire annituntur. Hunc, inquiunt,

D ſcimus unde ſit. Nouerant ipſi ex quibus ſecundum uulgatam hominum exiſtimationem natus eſſet parentibus, filium Ioſeph, ut putabatur, & Mariæ eum eſſe autuman-

Lucæ 4. tes. Nouerant itidem locum educationis eius, & quod in Nazareth nutritus fuerat, ut, inquit, Euangeliſta, hinc ſe ſcire profitentur, unde ipſe ducat originem. De Chriſto uero neminem ſciturũ, inquiũt, unde ſit, Eſaiæ teſtimonio forſitan innixi, de Chri-

Eſa.53. ſto dicentis: Generationem eius quis enarrabit? & ex his colligunt dominum noſtrũ nequaquàm, ut Chriſtum eſſe recipiendum; non ſatis attendentes in eo duplicem eſſe ſubſtantiam atq; naturam, humanam ſcilicet, ſecundum quam utiq; in parte nouerant unde eſſet, non tamen omnino, quia & Ioſeph eius patrem natura putabant, & uirginis partum ignorabant: & diuinam, quam neq; in eo perſpectam habebant, neque unde ipſam ſortitus erat, agnoſcebant. Porrò propheta de diuina, & æterna eius à patre generatione prolocutus eſt: quæ non modo hominum, ſed & angelorum lin-

Pſal.109. guis eſt inenarrabilis. Quomodo enim ex utero ante luciferũ pater filium genuerit, nec lingua ſatis eloqui, nec mens ulla ualet comprehendere. Arbitrati autem ſunt hi,

Pſal.63. qui defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, prophetã de temporanea, & humana Chriſti ge-

Rom.1. neratione duntaxat uerba feciſſe. Et idcirco inſipiens factũ eſt cor eorum, & credentes ſe eſſe ſapientes (ut Paulus ait) ſtulti facti ſunt. Porrò quamuis id Eſaiæ oraculum modò adductum, de æterna Chriſti à patre generatione ſecundum diuinitatem recte accipiatur, nihilominus & de generatione etuſdem ſecundum carnem etiam ueritatẽ habet, & à propheta quoq; in eo loco de humana Chriſti natura, natiuitate, & paſſione loquente, ſecundum hunc etiam ſenſum ibi adducitur. Quis enim ſatis eloquẽ quomodo uirgo ſpiritu ſancto fœcunda, deum & hominem felici partu, & uirginali ſeruata integritate mundo protulerit? Itaq; de utraq; Chriſti natiuitate propheticus ille ſermo uerus eſt. Et potuerunt quidem ex illo occaſionem ſumere, qui hæc cauillabantur, aſſerendi quod Chriſtus quum uenerit, nemo ſcit unde ſit, aut ex illo uerbo

Eſa.45. Eſaiæ: Vere tu es deus abſcõditus, ſaluator Iſraël, aut alio quouis ſcripturæ loco. Verum id nihil refert, quoniam id uerbum Hieroſolymitarum non tam ſecundum ueri-

tatem,

A tatem, quàm eorum opinione dictum est. Siquidem euoluenti scripturas attentius, perspectum erit prænunciatum à prophetis esse, & multo ante significatum, unde Christus etiam secundum utramq; naturam habiturus esset originem. Secundum diuinam quidem, quod à deo patre prodierit, attestatur psalmus quũ dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod manifeste de Christo domini in principio psalmi expresso, intelligendum designatur. Quod itidem à deo patre in mundum esset mittendus, insinuauit Esaias quum ait: Et nunc dominus misit me, & spiritus eius. Secundum humanam uero naturã, quod ex semine Dauid sumpturus erat originem, prædixerat Esaias, dicens: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Quod etiam ex matre uirgine nasci deberet, præsignauerat illud Esaiæ oraculum: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Deniq; locum natiuitatis eius, quod scilicet in Bethleem ædendus esset in lucem, designauerat hæc Micheæ prophetia: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populũ meum Israël. Vides igitur, quo pacto ex diligenti scripturarum indagine potuisset id exploratum haberi unde Christus esset. Qua ergo fronte, qua fiducia, qua denique ratione audebunt inimici id proloqui & asserere, quod Christus quum uenerit, nemo scit unde sit? Verum quia scripturas nõ sunt scrutati quæ testimonium perhibent de Christo: quæ ipsi ex sua ignauia ignorabant, putauerunt & ab alijs sciri non posse, & à nemine cognosci debere.

Psal. 2. *Esa. 48.* *Esa. 11.* *Esa. 7.* *Mich. 5.*

CAPVT III.

CLamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim scitis, & à meipso non ueni, sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis.] Insusurrabant illi ex Hierosolymis alter alterius auribus, quæ modò dicta sunt de Christo sensisse, & demissa uoce hæc apud se mussitabant. Christus autẽ, cui omnis etiam cogitatus loquitur, & cor omne patet, eorum uerbis tacite prolatis libera & alta uoce respondit, hoc uno signo deum se esse contestans, qui solus nouit abscondita cordis. Non itaq; immurmurabat aliorum auribus submissiore uoce Christus, quod eis responderet, sed clamabat in templo, quo sua uox ad plures deferretur. Recte dicitis, inquit, quod meipsum, & unde sum cognoscatis: nam secundum humanæ conditionem naturæ, & meum genus, & locum natalem, uultusq; effigiem probè dinoscitis. Veruntamen aliquid in me reliquum est quod uos nescitis, diuinæ scilicet naturæ ueritas, quam à meipso nõ habeo, sed à patre, à quo mihi tradita sunt omnia. Quum igitur hanc mihi inesse ignoratis, profecto & me nescitis, & unde sim nescitis. Et quo magis apertum sit uobis altioris huius naturæ mysterium, non mea solius autoritate aut sententia ueni in hunc mundum, per assumptionem carnis, & unionem eius ad deitatem: sed pater ipse cœlestis me misit in mundum, ut saluem eum. Pater inquam uerus: quia quod lõgis ante temporibus promiserat per prophetas, se uidelicet missurum saluatorem & redemptorẽ, id ipsum nunc exhibuit, & promissionem suam opere compleuit. Quod si uerus est pater, qui misit, consequens est & uerum esse filium qui missus est, quin imò & ueritatem ipsam, ut de se dicit: Ego sum ueritas. Et in psalmo orauit Dauid patrẽ: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam. Et Ioannes in epistola: Christus est ueritas. Non igitur obsurdescere debent homines, aut incredula mente resistere uerbis filij, qui uerus est perinde atq; pater: nam impietas in filium, & contumelia etiam in patrem ascendit. Ecce quomodo his uerbis eos ad fidẽ impellit, ostendens eos qui sibi repugnant, & patri quoque mittenti dura ceruice obluctari. Verum tantæ ignorantiæ, quam de Christo Iudæi habent, causam subnectit: dicens eam præcipuam esse, quod nesciant patrem. Non enim compertum habebant, patrem ex sua diuina substantia filium dei genuisse: neque eum qui ipsos alloquebatur, credebant ex patre ante secula genitum

1. Para. 6. *Matth. 11.* *Ioan. 14.* *Psal. 42.* *1. Ioan. 5.*

C eſſe,aut ab ipſo ad huius mundi ſalutem eſſe miſſum in carnẽ: quare conſequens erat
1.Ioan.2. eos & patrem itidem ignorare. Omnis enim(ut ait Ioannes in epiſtola)qui negat filium,nec patrem habet: & qui confitetur filium,& patrem habet. Porrò hoc uerbo, ſed eſt uerus qui miſit me: ſubinſinuat Chriſtus ſe non ab homine, ſed à deo miſſum eſſe:quandoquidẽ nullus abſolute & ſimpliciter uerus dicitur,niſi ſolus deus:ut neq; bonus,& inter dei nomenclaturas,proprias q; denominationes, uerus ſiue uerax, ſicut & bonus reponitur. Dicit enim beatus Paulus:Eſt autem deus uerax, omnis aũt
Rom.3. homo mendax. Et Chriſtus coram diſcipulis patrem orans ait: Hæc eſt autem uita
Ioan.17. æterna,ut cognoſcant ſolum te deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Sed & pluribus alijs euangelij locis ſe à deo miſſum eſſe,aperte Iudæis conteſtatur, præſertim in eo,qui paulò poſt apud hunc Euangeliſtam ſequitur. Si deus (inquit Chriſtus Iudæis)pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me: ego enim ex deo proceſſi,& ueni.
Ioan.8. Neq; enim à meipſo ueni,ſed ille me miſit. Et idipſum dominus noſter ſæpius inculcat auribus Iudæorum,ut ob eam, quam deo debent reuerentiam & uenerationem eum recipiant,quem deus illis miſit ſalutis nuncium & autorem: ne ipſum qui à deo miſſus eſt contemnentes,conuincantur & deum aſpernari,redundet q; & retorqueatur huiuſmodi ipſorum contemptus in deum mittentem: quum dixiſſe perhibeatur
Luce 10. dominus diſcipulis ſuis:Qui me ſpernit,ſpernit eum qui miſit me. Itaq; grauis admodum cognoſcitur eſſe Iudæorum culpa, obſtinato animo Chriſtum à deo quidem miſſum indigne reijcientium:quod hæc contemptio & reiectio,non ſolum illi,ſed & deo à quo miſſus erat,irrogata dinoſcatur. Qui enim legatum regis inhonorat & af-
2.Reg.10. ficit contumelia,regiam quoq; maieſtatẽ ea lædit iniuria,& grauiter offendit. Quem admodum Anon rex filiorum Ammon,peſtifera ſuorum principum delatione inductus:q;oniam nuncios Dauid ad ſe officij & beneuolentiæ gratia miſſos ludibrio habuit,& ipſum Dauid regem ad indignationem commouit, concitauit q; ad arma in ultionem tanti facinoris,à quo tandem poſt multas clades,& regno exutus eſt,& ui-
2.Reg 12. ta priuatus. Haud aliter & Iudæi in uindictam tanti ſceleris quo Chriſtum, & in
D Chriſto deum patrem ſpreuerunt,à Romanis demum exterminati, & miſerabili excidio deleti ſunt.

CAPVT IIII.

Go ſcio eum:& ſi dixero quia neſcio eum,ero ſimilis uobis mẽdax. Sed ſcio eum,quia ab ipſo ſum,& ipſe me miſit.] Quãto diſcrimine & interuallo ab ipſis Iudæis ſeparetur dominus noſter,dilucide hic oſtendit. Quia quum eos patrem neſcire aſſeruiſſet, illico ſubiunxit ſe patrem ſcire,quod & aliâs quoq; teſtatus eſt,ut apud Matthæum. Nemo nouit filium niſi pater,& nemo nouit patrem niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare. Et alio lo
Matth.11. co:Deum nemo uidit unquàm,unigenitus qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit, & rur
Ioan.1. ſum:Non quia patrem uidit quiſquam, niſi is qui eſt à deo, hic uidit patrem. Quod ſi
Ioan.6. filius diceret ſeſe patrem neſcire(quod tamen nequaquàm fieri poteſt)ſimilis eſſet Iudæis,& mendacij iniquitate cõformis,atq; mendax,ſicut & ipſi erant mendaces. Sed quemadmodum effici neutiquàm poteſt ſummam ueritatem mendacij labe inquinari,aut ſupremam bonitatem peccatoribus uitiorum contagio aſſimilari (quæ enim
2. Cor.6. participatio iuſticiæ cum iniquitate,aut quæ ſocietas luci ad tenebras?)ita quoq; neq; filium patrem neſcire. Quocirca non ſunt audiendi hoc loco Ariani Iudæis impietate perſimiles,aut etiam deteriores;qui oblatrant filium ipſius patris notitiam non habere, neque uidere patrem, ſed eum neſcire, quod ſit pater prorſus incognoſcibilis cuiquam. Quam quidem ueſaniam corroborare contendunt per illum euangelij locum: Deum nemo uidit unquàm, ex quo id conſequio trahere annituntur, quod neque patrem unquàm nouerit filius: non animaduertentes, ibi de creaturis, quinimò de hominibus ſolum haberi ſermonem. Filius autem dei in creaturarum uniuerſi-

tate

A tate non comprehenditur, neque omnium continetur ambitu: ſed ſuper omnia eminenter collocatur, & ab omnibus eſt excellenter exceptus. Omnia enim per ipſum facta ſunt. Verum ipſe in eorum, quæ facta ſunt numero non continetur, quia ſupra omnia & extra omnia eſt. Conteſtatur ſiquidem filius in euangelio: Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Ex quo protinus abſurdum eſſe id dinoſcit, quod filius ignoret & neſciat patrem. Quomodo enim fieri poſſit, ut eum neſciat cuius uiua eſt & uera imago, ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius? Quomodo neſciret ipſum, ex cuius ſubſtantia prodijt, eandem naturæ conditionem proprietatemq; habēs? qui uirtus eſt & ſapientia patris. Recte igitur ſe patrem ſcire Chriſtus conteſtatur: tum quia ab ipſo eſt ante ſecula ex eius ſubſtantia genitus, tum quia à patre miſſus eſt in mundum, dicente Paulo: Quum uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum, factum ex muliere, natū ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret. Sed percontabere, forſan, quur dominus hoc loco Iudæos mendaces appellat? Meritò quidem id facit, quoniam iactabant ſe ſcire unde eſſet dominus, & tamen idipſum ignorabant: quemadmodum ſequenti loco profitentur: Hunc autem neſcimus unde ſit. Nónne hæc ſunt mendacium, & minime cum ueritate conſtantiū uerba: Hunc ſcimus unde ſit, & hunc neſcimus unde ſit, omnino inter ſe pugnātia? Et dominus ipſe paulò poſt conteſtaturus eſt ipſis, quod ipſum neſcirēt: ut aperte cognoſcamus eos hic falſò dixiſſe: Hunc autē ſcimus unde ſit. Dicit enim ipſis inferius: Neq; me ſcitis, neq; patrē meum ſcitis. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Quinimò & hoc loco oſtendit ipſos ignorare ſuam originem, quū dicit: Sed eſt uerus qui miſit me, quem uos neſcitis. Nempe ſi patrem neſciunt, à quo ipſi filio naturalis eſt origo, & filiū qui à patre ſumit originem, neſciant neceſſe eſt. Verum obijcies Chriſtum paulò ante approbaſſe Iudæorum uerba, quibus dixerant: Hunc autem ſcimus unde ſit, quū ad illa ſubiungeret: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis. Quomodo igitur illa, quæ à domino

B probata ſunt uerba, mendacia ſunt? Quo nam etiam pacto hæc domini uerba: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis, cohærent in ueritate cum iſtis, aut multo poſt dictis: Neque me ſcitis, neq; patrem meum ſcitis? aut qua ratione non eſt in iſtis domini uerbis contradictio: Me ſcitis & neq; me ſcitis? Nō deſunt utiq; qui putāt hæc uerba Chriſti hic prolata: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis; non aſſertorie eſſe dicta, ſed reprehenſorie cū quadam interrogatione aſpera, quæ faciat ut oppoſitum inſinuent ſenſum. Ac ſi diceret, repetens eorum dicta cum ſignificatione negationis: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis? Velitq; ex proferendi modo innuere, quod neq; ipſum ſcirēt, neq; unde ſit cognoſcerent. Sed eſto, hæc domini uerba: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis, affirmatiue hic prolata ſint, ut plericq; ſentiunt: nihilominus mendaces deprehendūtur adhuc Iudæi, qui ſuis uerbis omnino, & integre noſcere ſe gloriabantur, exacteq; & penitus compertum habere unde eſſet dominus noſter, quum tamen aliquantulam, & exiguā ſolum cognitionis partē de illius origine ſecundū humanam formam, haberent: quam utiq; dominus ſuis uerbis reſponſorijs eis concedit: plura autem, & potiora de natiuitate ipſius ſecundum carnē, eos latebant: de ipſius uero diuinitate nihil omnino unde prodijt nouerunt. Siquidem quod Mariæ filius eſſet ſecundū carnem, ſciuerunt quidem, & quod ex Nazareth ratione maternæ originis eſſet oriundus, quod etiā ibidē educatus, & à puero diuerſatus fuerat: ignorauerunt tamen ſacramentū maternæ uirginitatis, quodq; de ſpiritu ſancto conceptus, & ex matre uirgine natus fuerit. Quandoquidem ipſum putabant eſſe filium Ioſeph ex nuptiali ſocietate natū, dicentes per improperiū: Nónne hic eſt filius Ioſeph & fabri filius? Rurſum ignorauerunt Bethleemiticam ciuitatem eſſe locum natiuitatis eius, rati ipſum (ut indicant eorū uerba) in Nazareth fuiſſe natum. Denicq; æternam eius à deo patre generationem ſecundū diuinam ſubſtantiā prorſus ignorarunt: exiſtimantes ipſum blaſphemū, quod filium dei ſeipſum Chriſtus dixerit, ſéque de cœlo deſcendiſſe atteſtatus fuerit. Quocirca ſi

Ioan.10. *Hebr.1.* *Gal.4.* *Ioan.9.* *Ioan.9.* *Matth.13.* *Ioan.6.*

C adamuſſim,& ad unguem ſingula trutinare, examinareq́ uoluerimus, deprehende-
mus eos parum admodum de Chriſto unde eſſet nouiſſe,plurima uero, & potiſſima
ignoraſſe.Recte igit̃ mendaces eos nuncupat, qui ſibi perfectam arrogabãt originis
Chriſti agnitionẽ,cuius uix bene minimam partẽ callebant. Præterea complura Iu-
dæorũ alia mendacia in Chriſtũ,ex euangelica narratione paſſim occurrent,atque ad
manum prompta erunt:ut de ipſis meritò in pſalmis dixerit dominus noſter:Filij alie-
Pſal.17. ni mentiti ſunt mihi,filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis.

Quod Chriſti opera,quinimmò quorumuis hominum,fato & diſpoſitioni ſiderum non ſint ſubiecta. CAPVT V.

VÆrebant ergo eum apprehendere,& nemo miſit in illum manus,quia
Rom.2. nondum uenerat hora eius.] Diligentibus deum(inquit apoſtolus)o-
mnia cooperanť in bonum: ediuerſo autem,deum odientibus, omnia,
quantumlibet bona, conuertuntur per ipſorum prauitatem in malum.
Eccleſiaſ.39. Atteſtatur illud Eccleſiaſticus,dicens: Initium neceſſariæ rei uitæ homi
num,aqua,ignis,ferrũ,ſal,lac,& panis ſimilagineus,& mel,& botrus uuæ,& oleũ,
& ueſtimentũ:hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impijs & peccatoribus in mala con-
uertentur.Nam quæ præſertim ad uitæ emendationẽ his adhibentur, in ſuam detor-
quent perniciem: perinde atq́ rei uenenatæ quicquid applicueris, protinus exitium
contrahit ueneni, & funeſta inficitur tabe. Id ſuo produnt exemplo Iudæi, quibus
quum ad ſanandos animi languores, ſalutarium uerborum medicinam Chriſtus ad-
mouiſſet,ipſi medicum ſimul & medicamenta aſpernati, eo aguntur furore,ut ſcele-
ratas in medicum manus inijcere tentent, freneticis perſimiles, qui in eos inſiliunt
uiolenter, quos uident ad medendum ipſis accedere. Verum hunc impiũ eorum co-
D natum,inuiſibili uirtute ſuæ diuinitatis refrenauit dominus,neq́ permiſit quempiam
nefarias in ſe manus tunc inijcere:quia nõdum uenerat hora, quam ſuæ deſtinauerat
atq́ præordinauerat paſſioni, nõdum tempus illud completum erat,quo decreuerat
ſponte ſeſe patri offerre pro noſtra redemptione. Non itaq́ tentus eſt,quia noluit:qui
tunc ſolum teneri potuit,quum uoluit. Suæ enim uoluntatis fuit, quod nunc detẽtus
non eſt:ſicut & ſuæ fuerat uoluntatis, quod poſtea à Iudæis captus eſt. Oblatus eſt,
Eſa.53. inquit Eſaias, quia ipſe uoluit. Cæterũ genethliaci, & qui noſtram uoluntatẽ dei
dono liberam, fato, ſideribusq́ ſubijciunt, contendunt ex hoc loco etiam Chriſtum
diſpoſitionibus aſtrorum ſubiacuiſſe: & ideo nunc non eſſe detẽtum ab æmulis,quia
nondum uenerat hora illa fatalis,quam aſtra deſignauerant ſuæ morti. Sed non feren-
Pſal.72. da eſt hæc impietas,qua linguas ſuas in deum quoq́ exacuunt, & os ſuum in cœlum
ponunt. Quis enim æquo animo feret, ipſius cœli & ſtellarum conditorem, ſuæ fa-
cturæ legibus,quaſi uinculis alligari,& ipſum cui data eſt poteſtas in cœlo & in ter-
Matth.18. ra,operis ſui præſcriptionibus ſic aſtringi,ut non quum uelit, ſed quum iubeãt aſtra,
Ioan.10. mortem perferat:quum ipſe tamen libera uoce proclamet:Poteſtatem habeo ponen
di animam meam,et iterum ſumendi eam. Nemo tollet eam à me:ſed ego pono eam,
iterum ſumam eam. Quod ſi aſtra certam illi determinauerint horam, qua mortẽ to-
leret uel inuitus,nõ igitur ipſi agendæ ſunt gratiæ, quod nos morte ſua à poteſtate te
nebrarum eripuerit:ſed aſtris potius,quæ ipſum ad id adegerint. Debemus autem,et
agimus illi optimo iure quàm maximas gratias, quod ſuo nos precioſo ſanguine re-
demerit, & traduxerit in admirabile lumen ſuum. Non igitur id aſtris eſt aſſcriben-
Obiectiones ad uerſariorum et dilutiones. dum,aut fato. Atqui obijciunt aduerſarij,in natiuitate eius ſtellã Magis apparuiſſe,
quæ ſui exortus præſtaret indicium,& hanc ei fatalẽ, natalitiamq́ fuiſſe confingunt,
quæ certis collocata ſedibus,ortui eius iampridem eſſet deſtinata. Verum quum cœ
leſtia dimetiri contendunt,& cuicq́ operi Chriſti ſua aſſignare aſtra, ea quæ longe in-
feriora ſunt & terrena,non ſatis proſpiciunt: neq́ attendunt ſtellam illam non in do-
miniũ Chriſti effulſiſſe, ſed in obſequiũ recens productam eſſe, ut Magos ad Chriſti

incunabula

A incunabula perduceret, illoq; expleto officio, protſus euanuiſſe atq; diſparuiſſe. Non enim fuit ea ſtella de numero earum, quas cœlo infixas cernimus: ſed per aëris tractũ ferebatur, diuerſo à cœleſtibus aſtris motu. Nempe hæc ab occidente proprio motu in orientem tendunt, illa ab oriente occidentem uerſus delata eſt. Hæc item interdiu uix unquam, aut rarenter admodũ ſpectantur, illuſtriori ſolis iubare ne cõſpiciantur, occultata: illa uero medio etiam die ſeſe ſpectabilem præbuit & conſpicuã. Hæc rurſum irrequieto motu ſemper aguntur: illa uero interdum quieſcere uiſa: ut quũ ſtaret ſupra domum, ubi erat puer. Demũ hæc humanis obtutibus non ſe ſubtrahunt, ni ſi minorem eorũ ſplendorem maius ſolis lumen exterminet: illa uero nunc ſeſe exhibuit uidendam Magis, ut quum diuerſarentur in oriente: nunc ſe negauit eorũ oculis, quũ ſcilicet Hieroſolymam uenirent, interrogaturi de rege Iudæorũ nato: nunc uero ſe rurſum eis reddidit contuendam, quum Bethleem uerſus dimiſſa Hieroſolyma tenderent. Vnde facile intelligimus diuino nutu illam ad tempus formatam eſſe ſtellam, quæ exortum in tenebris lumen rectis corde oſtenderet, & primitias gentiũ adnati ſaluatoris crepundia perducens, ei famulatum præberet. Sed neque his contenti abeunt, aut à ſua reſipiſcunt inſania, diligentes uanitatem, & quærentes mendacium: ſed aliud inſuper afferunt ex euangelio, quod ſuæ credunt impietati adſtipulari: utpote quod ſacratiſſimæ matri ſuæ in nuptijs interpellanti filium, quod uinũ non haberẽt conuiuæ, reſpondiſſe legitur: Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum uenit hora mea. Ex quo uerbo contendunt horam à ſtellarum poſitione præſcriptã fuiſſe, qua Chriſtus diuinitatis ſuæ potentiã per miracula manifeſtare inciperet: quæ quoniam necdum uenerat, nõ potuit petitioni ſuæ matris tunc acquieſcere. Verum hæc ſuperiorem longe exuperat blaſphemiam: quia non creaturam, ſed & rerum omniũ conditorem in operibus à deitate procedentibus, alligat neceſſitati ſyderum, ut non

B poſſit deus (qui facit mirabilia magna ſolus) quicquam naturæ inſolitũ operari, niſi id à cœlo ſibi permiſſum fuerit. Sed quid, obſecro, indignius de deo dici poſſit, quàm eum qui numerat multitudinem ſtellarũ, & omnibus eius nomina uocat: qui cœlos fecit opera digitorum ſuorum, lunam q; & ſtellas fundauit: qui emittit lumen, & uadit, & uocauit illud, & obedit illi in tremore: cui ſtellæ dederunt lumen in cuſtodijs ſuis, & lætatæ ſunt, uocatæ ſunt, & dixerunt, aſſumus: & luxerunt ei cum iocunditate, qui fecit illas: eum inquam ita aſtringi legibus aſtrorum & fati, ut ex ipſis pendeat determinatũ tempus, quo immenſa uirtute ſua miracula operetur? Ita enim opificem ſuo ſubdunt opificio, & artificem ſuo operi, deum q; negant omnipotentem, ut qui nulla poſſit operari, niſi conſentientibus aſtris: maioremq; uim ſtellis quàm deo aſcribunt, quæ illi tempus & horam mira oſtendendi diuinitatis opera præſcribant atque definiant. Non itaq; hic uerborum domini, quibus ſuæ ſacratiſſimæ matri reſpondit, ſenſus eſt, quem ipſi confingunt. Sed quoniam illa accommodum miraculo tempus præuenire, atque anticipare uiſa eſt, reſpondit Chriſtus, nondum opportunũ aduenaſſe tempus, & horam tempeſtiuam oſtendendi miraculum: ſed tantiſper differendum eſſe quod petiſſet, quoad opportunitas cõmodior adeſſet: qua quidem oblata, dulciſſimæ ſuæ matri obſequutus eſt. Cæterum, quid contendimus Chriſtum ab aſtrorum fatali neceſſitate liberum uindicare, quum illi ne minimus quidem hominũ ſubiectus ſit, ut eius opera ex libertate uoluntatis prodeuntia à cœlo dependeant? Si enim id dederis, nulla laus recte agentibus debetur, nec præmium: ut qui à cœlo ad bene beateq; uiuendum impellantur: quinimmo neq; exhortationes, aut conſilia adhibenda ſunt, quibus recte uiuatur. Quandoquidem adigentibus ad bonũ aſtris, nullo pacto reluctari quis poſſit. Fruſtra igitur regni cœlorũ repromiſſio iis fit, qui mandata dei ſeruauerint, & ad uitam ingredi uolentibus mandata dei ſeruanda proponuntur. Rurſum praue agentibus nulla debebitur uituperatio aut pœna, ſi operationes omnes humanæ ex fato proueniant. Nam quum ad male agendum homines cœ-

Matth. 2.

Pſal. 111.

Pſal. 4.

Ioan. 2.

Pſal 135.

Pſal. 146.

Pſal 8.

Baruch 3.

Nemo fatalineceſſitati ſubiectus.

Matth. 19.

C lum impellat, non poſſunt ipſi id malum deuitare. Nemo autem recte culpatur ob id, quod in ſua non eſt ſitum poteſtate. Fruſtra igitur æternæ pœnæ cõminationes in ſcripturis cõtinentur, ad deterrendũ à malo: & nequicquam fiunt diſſuaſiones à prauo opere, in uanum prophetæ & euangelia nos à uitijs reuocare conantur: quandoquidem id in nobis conſtitutum non eſt, ut à malis operibus temperemus. Sed & aliud longe grauius ſequitur incommodum, deum ſcilicet optimum rerum autorem meritò incuſandum, & inculpandum eſſe, qui cœlum fecerit omnium malorum cauſam, quæ ab hominibus perpetrantur. Quũ enim furta & homicidia meritò damnentur, iure & illud damnandũ eſt, unde tanta mala ad homines emanant, ſcilicet cœlũ. Quare ualentiori ratione & deus accuſabitur, qui cœlo indiderit uim illam impulſiuam hominum ad mala. Videte obſecro, quonam pacto hæc impia abſurditas in dei redundat iniuriam & contumeliam: eumq; qui in ſuis operibus omnibus laudandus eſt, oſtendit ob ſua opera reprehenſioni obnoxium. Ad hæc, non recte propheta
Pſal. 141. cœlos ad dei laudem inuitaſſet, dicens: Laudate eum cœli cœlorũ, quum ob cœlos, à quibus omnis ſcelerum eluuies ſecundum fatorum poſitores profluit, non laudandus eſſet deus, ſed uel maxime reprehendendus. Falſum enim eſſet quod proponit
Gen 1. Geneſis: quod uidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Nempe in princi-
Pſal. 101. pio creauit deus cœlum & terram, & opera manuũ ſuarũ ſunt cœli. Porrò non eſſent cœli in numero bonorum habendi, ut à quibus mala cuncta defluerent in homines. Nunquid enim poteſt ſuapte natura bonũ, alios in mala pertrahere? aut ſi quid alios ad praua perpetranda inducit, nónne protinus illud eſt malum? Atqui omnia à deo condita, bona eſſe perſpicuum eſt: nõ igitur cœli autores ſunt, ut fiat homo deterior, aut illorum influxu perpellatur ad facinus. Quod ſi quis pertinacius aſſeuerare contendat, protinus tollit humanæ uoluntatis libertatem, qua ſola cæteris animantibus
D præſtamus. Quomodo enim liber is fuerit, qui boni quicquam agere non poteſt, niſi ſuo influxu eidem aſtra aſpirauerint ad id opus? Quonam etiam pacto liber ille cenſendus eſt, qui refugere imminens malum non poteſt, quoniam aſtrorum poſitio illi tale prauum opus deſtinauit? Sublata autem libertate hominis, tota illi ſuſtollitur dignitas ſuæ conditionis: & ipſe qui inter creaturas corporales primatum tenet, anima rationali mirifice dotatus, indigna ſeruitute cœlo ſubijcietur: corpori quidẽ inanimo, & uitæ experti. Sed quis hanc modeſte feret naturæ in deteriora mutatam ſortem? Exurgant homines, & generoſo animo natiuã ſuam nobilitatem tutentur: non
Eccleſ. 15. patiantur, oro, ſe in tantum indignitatis gradum deprimi. Præterea Eccleſiaſticus hominis naturam explicans, inquit: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui, adiecit mandata & præcepta ſua. Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrige manum tuam. Ante hominem uita & mors, bonũ & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Si autem à cœlo pendeat bonum aut malũ hominis, ut fatidici, imò falſidici aſtruunt, quomodo relictus eſt homo in manu conſilij ſui, ut ad quod uoluerit porrigat manum ſuam? nõ enim tunc quod placuerit ei, dabitur illi, ſed quod cœlo placuerit. Inſuper Oſee propheta humani mali cauſam
Oſee 13. explanans: Perditio, inquit, tua ex te Iſraël, tantummodo in me auxilium tuũ. Quod ſi cœlum ad perditos & peruerſos mores animos humanos inflectit: nõ ex nobis eſt perditio noſtra, ſed ex cœlo, cui ad praua deflectenti contraniti non poſſumus aut reſiſtere. Denicq; inuenietur & deus iniuſtus, qui omnibus præcepit per prophetam,
Pſal. 33. declinare à malo, & facere bonum: cohibere linguam à malo, & labia ne loquantur dolum. Id autem pleriſcq; erit impoſſibile, ut ijs qui ex aſtrorum aſpectu, & ſitu cœli à bono redduntur alieni, ad malum adacti, ad dolos, fraudesq; concinnandas impul-
1 Ioan. 5 ſi. Atqui nihil impoſſibile factu præceptum nobis eſt, quia (ut ait Ioannes) mandata dei grauia non ſunt. Tollite (inquit ſaluator noſter) iugum meum ſuper uos, iugum
Matth. 11. enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Non igitur ponenda ſunt hominũ fata,

A

CAPVT VI.

DE turba autem multi crediderunt in eum,& dicebant: Chriſtus quum uenerit,nunquid plura ſigna faciet,quàm quæ hic facit?] Dominus no ſter in ſpiritu exultans (ut ait Matthæus) inquit: Confiteor tibi pater, *Matt.11.* cœli & terræ, quoniã abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis. Ecce paruulis ſpiritu & humilibus reuelata ſunt diuinitatis Chriſti myſteria,quoniam de turba,ſimplicíq; & uulgari plebe multi crediderunt in eum. Vt igitur per Eſaiam prædixerat: Ad quem autem reſpiciam, niſi *Eſaiæ 66.* ad pauperculum & contritum ſpiritu,& trementem ſermones meos? Nunc ad pauperculos oculo benignitatis reſpexit,quum eis ſyncerum ueræ fidei lumen infudit. Ne autem imbecillem,& infirmam eos fidem in Chriſtũ habuiſſe credas: rationem afferunt,qua ad credendum quod ipſe reuera ſit Chriſtus,non inaniter perſuaſi ſunt. Signum,inquiunt,Chriſti in lege promiſſi,& à prophetis prænunciati,id inter cætera conſtitutum eſt,quod multa debeat ſigna facere,& miraculorum ſplendore clarescere. Dicit enim de illo Eſaias: Deus ipſe ueniet, & ſaluabit nos: tunc aperientur *Eſaiæ 35.* oculi cæcorum,& aures ſurdorũ patebunt: tunc ſaliet ſicut ceruus,claudus: & aperta erit lingua mutorũ. Iſte autem mira uirtute tanta operatur ſigna, ut nõ facie ſit creditu quempiam poſtea futurum,qui tanta poteſtate,ſolo uerbi imperio, tot & tanta ſit miracula operaturus. Quũ enim uenerit Chriſtus, quem phariſæi prædicant futurum (quia in uulgus certatim diſſeminant hunc non eſſe Chriſtũ,ſed alium,neſcimus quem,expectandum)an putas plura faciet ſigna,quàm hic noſtris coram oculis quotidie facit? Non eſt id reuera ſatis credibile,aut à quoquam recipiendum. Hic igitur uerus eſt Chriſtus: neque præter eum alius in poſterum expectandus eſt.

B

CAPVT VII.

AVdierunt phariſæi turbam murmurantem de illo hæc,& miſerunt principes & phariſæi miniſtros,ut apprehenderent eum.] Nihil magis animum torquet inuidum,quàm audita illius laus & præconia,in quem ſtimulatur inuidia. Nam quũ in illum maligno afficiatur animo, & ipſum perditum iri ſummopere affectet,ſi contrà audiat eum laudibus extolli, id uenenatũ excruciat animũ,& acrioribus dolorum ſtimulis perurget. Hoc morbo graui laborabant phariſæi,ægre ferentes turbam tacitis etiam uerbis, & preſſis ferè labijs ſub ſilentio id de Chriſto teſtificari,quod eorũ repugnaret ſententiæ. Hinc grauius ſolito ſæuientes,miniſtros miſerunt,qui comprehenderent Ieſum. Sed in uanũ laborauerunt,neſcientes dei uirtutem,quã toties experti fuerant, quoties cõprehendere eum fuerant annixi: ſed ab improbo ſuo conatu ui quadã occulta repreſſi. Debuerant itaq; cogitare,quod & à miniſtris cõprehendi non poſſet,niſi uellet, qui ſæpius eos impediuerat,ne manus in eum,quũ nollet,mitterẽt. Miſerunt aũt miniſtros phariſæi,ut ſi aliquis ſuboriretur in populo tumultus contra uolentes cõprehendere Ieſum, miniſtri quidem eſſent illi periculo obnoxij,ipſi autem exempti,& à diſcrimine tuti. Sic ſapientia humana alios obiecit periculo,quod ipſi ſubire non ſunt auſi.

CAPVT VIII.

DIxit ergo eis Ieſus: Adhuc modicũ tempus uobiſcum ſum, & uado ad eum,qui me miſit: quæretis me,& nõ inuenietis: & ubi ego ſum, uos non poteſtis uenire.] Miſſi quidem ſunt miniſtri ad apprehendendũ Ieſum,ſed ipſe ſalutaria eis uerba profundit, quibus ediuerſo capiãtur. Miſſi ſunt ad eum ligandũ: ſed ipſe contrà felicibus ſuæ doctrinæ uinculis eos aſtringit,prædicítq; eis quod modicum adhuc tempus cum ipſis futurus ſit, ſcilicet uſq; ad horam ſuæ paſſionis, & conſummationem myſterij redemptionis humanæ: quo peracto,ſe rediturum dicit ad patrem per aſcenſionem,à quo miſſus eſt. Ne autem negligẽtes ſint ad eum quærendũ,quũ adhuc ſeſe eis exhibet præſentem,

C ſequanturq; Eſaiæ monitum, dicentis: Quæríte deum, dum inueniri poteſt: inuoca-
Eſaiæ 55. te eum, quum prope eſt. prænunciat eis, quod quũ abierit, magno quidem deſiderio quærent eum, petentes uidere unum diem filij hominis, ſed non inuenient. Sanè poſt aſcenſionem quæſiuerunt eum illi pio affectu, qui Petro prædicante compuncti ſunt
Act. 2. corde, dicentes: Quid faciemus uiri fratres? non tamen corpore præſentem inuenerunt, quamuis ſecundum diuinitatis præſentiam eis non defuit: ſecundum quam nobiſcum eſt omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. In miſerabili etiam ex-
Matth. 28. terminio urbis Solymæ facto à Romanis paulò poſt Chriſti paſſionẽ, Iudæi qui tunc ſuperſtites erant, & miracula Chriſti uiderant, ubi eis in mentem uenit præclaræ ſuæ uirtutis & ſignorũ: optabant quidem Chriſtum habere cum præſentem ad ſui liberationem ab imminenti excidio: quod ſatis animo coniectabant ſibi immitti ob iniuſtam mortem Chriſto illatam. Non tamen eum propugnatorem, aut auxiliatorẽ in-
Matth. 23. uenerunt: quia iam derelicta eis fuerat domus ſua deſerta. Deniq; ne nudum ipſum eſſe hominem exiſtimarent: humilibus alta ſuo more permiſcens, diuinitatis ſuæ naturam, qua eſt immutabilis cum patre, ſubinſinuat dicens: Et ubi ego ſum, uos non poteſtis uenire. Non, ubi ero, dixit: quia id ad humanam duntaxat conditionem attinuiſſet, qua iturus erat ad patrem: ſed ubi ſum, ſecundum deitatis ſubſtantiã, qua ſemper in patre & cum patre eſt, neq; à patris gloria diſcedit unquam. Quemadmodum
Ioan. 1. prius apud hunc euangeliſtã dixit: Vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: & filius hominis, qui eſt in cœlo. Ad hanc ergo gloriam, in qua Chriſtus inſeparabili
Ioan. 3. ter eſt cum patre, non potuerũt Iudæi peruenire. Aut tunc cum eis loqueretur ſi qui forte ex eis erant crediturí, & poſtea illuc peruenturi, quia nondum erat aperta ianua cœli: aut nunquam, propter incredulitatem eorum, qui ad finem uſq; in ſuo peccato erant perſeueraturi. Nõ enim potuerunt hi peruenire ad gloriam cœleſtem, quia no-
D luerunt pœnitentiam agere de malis ſuis: quorum grauitate uiam ſibi cœli præcluſerunt, obſtaculumq; poſuerunt propria ſponte, ne ad uitam ingrederentur.

CAPVT IX.

» DIxerunt ergo Iudæi ad ſemeipſos: Quò hic iturus eſt, quia non inuenie
» mus eum? Nunquid in diſperſionem gentiũ iturus eſt, & docturus gen
» tes? Quis eſt hic ſermo, quem dixit: quæretis me, & non inuenietis, &
» ubi ſum ego, uos non poteſtis uenire?] Apoſtolus ad Corinthios ſcri-
1. Corinth. 2. bens, inquit: Carnalis homo non percipit ea quæ dei ſunt. Nam quia carnaliter affectus eſt, ſecundum carnem quoq; omnia dijudicat. Ita Iudæi more ſuo carnaliter dei uerba intelligentes, neque capientes eum de reditu ad cœleſtia regna, unde ad nos deſcenderat, ſermonem agere: ad terrenum labuntur ſenſum, à uera intelligentia longe abhorrentem. Sciſcitantur enim (quia eos latuit ueritas) an uerbis illis ſignificare uelit Ieſus, ſe in diſperſionem gentium iturum, & docturum gentes: cum contumelia quadam, & contemptu gentiũ, tacitaq; ſui gloriatione id proloquuti. Gloriabantur enim apud ſeipſos, ſe eodem collectos ſolo certas habitare ſedes, & ſeparatos à Gentibus certis concludi finibus. Gentes uero paſſim diſperſas, & ſparſim diuerſa incolentes loca, per totum mundi ambitũ uagas eſſe deſignabant, ſeq; eo ipſo illis præferebant. Verũ nunc mutatus eſt rerũ ordo, & utriuſq; populi conditio in oppoſitũ conuerſa. Gentes enim, quia oblatam fidei gratiam prompte & auide ſuſceperunt, à diſperſione diuerſi cultus, rituumq; & ſuperſtitionũ, adductæ ſunt ad fi-
Luce 11. dei unitatem, & in unum Chriſti ueri paſtoris ouile collectæ: Iudæi uero, quia non cognouerunt tempus uiſitationis ſuæ, & bonum paſtorem (qui ſe ueniſſe profeſſus
Matth. 15. eſt ad oues quæ perierunt domus Iſraël) à ſe repulerunt, in direptionem, diſſipationem & diſperſionem dati ſunt iuſto dei iudicio. Id planè Iudæis futurum prædixerat
Luce 21. dominus noſter, quũ de euerſione Hieruſalem loqueretur. Et captiui, inquit, ducentur in omnes gentes, quæ quidem dura eorũ captiuitas in hodiernũ uſq; diem durat:

ut uere

A ut uerè in eis completum cernatur, quod dixit propheta: Quod multos dies ſedebũt
filij Iſraël ſine rege, ſine ſacrificio, & ſine altari. Quinimmò & rerum futurarũ ignari *Oſee 3.*
Iudæi, hic uidentur prænunciaſſe, quod poſtea rei exitus comprobauit: utpote do-
minum noſtrum per apoſtolos ſuos in diſperſionem gentium eſſe iturũ, & docturũ
gentes. Quod quum alij, tum beatus Paulus ſe dei præcepto factitare docuit, ad Iu-
dæos dicens: Vobis oportebat primum prædicare regnum dei: ſed quoniam repuli- *Act.10.*
ſtis illud, & indignos uos feciſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes: ſic enim
nobis præcepit dominus. Verum id inconueniens cenſeri non debet: ſi dixerimus
Iudæos ipſos, quum in hæc proruperunt uerba de Chriſto: Nunquid in diſperſionẽ
gentium iturus eſt, aut docturus gentes, neſciuiſſe quidem quid dicerent: ſed quia
deus uoluit ipſos prophetaſſe, diuinoq; quodam inſtinctu prædixiſſe quod futurum
erat. Quemadmodum & Caipham pontificem omnino ignarum myſterij paſſionis
dominicæ, & quantus ex illa penderet humanæ ſalutis fructus, Euangeliſta prophe- *Ioan.11.*
taſſe ſcribit, quod Ieſus moriturus erat pro gente, quum hæc protulit uerba: Expedit
uobis, ut unus homo moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat. Siquidem iturus
erat dominus ad gentes, non præſentia corporis ſui, ſed diſcipulorum ſuorum pedi-
bus, in quibus & ipſe iuit, & docuit gentes, quum dicat Euangeliſta de diſcipulis: Illi *Mar.19.*
autẽ profecti, prædicauerunt ubiq; domino cooperante, & ſermonem confirmãte ſe-
quentibus ſignis. Ecce cooperatus eſt dominus ſuorum præconum uerbis, quorum
greſſibus (ut ita dixerim) & ipſe ad gentes eſt profectus, & quorũ lingua ipſe quoq;
gentes edocuit. Et tunc impletũ eſt, quod longe antea prædixerat in pſalmo prophe-
ta: Populus quẽ nõ cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. At quomo- *Pſal.17.*
do in auditu auris obediuit Chriſto populus gentiũ, niſi quoniã præcones eius audi-
ens, ipſum quoq; in eis loquentẽ audiſſe dicat? Idẽ quoq; propheta in ſpiritu prænun-
ciauit & alio loco, id beneficiũ uiſitationis gentiũ à domino eſſe præſtandũ: quum ait
B in pſalmo: In Idumæã extendã calceamentũ meũ, mihi alienigenæ ſubditi ſunt. Nem- *Pſal.59.107.*
pe Idumæa (quæ terrena ſiue ſanguinea interpretatur) populũ gentilẽ ſignificat, terre-
nis tunc actibus deditũ, & ſanguine hoſtiarũ ſuis idolis immolatarũ aſperſum, quin-
imò & multis peccatis, quæ ſanguinũ nomine appellantur, obnoxium. Calceamentũ
uero domini, Euangeliũ dicit: quod ita affectus noſtros munit à noxijs huius mundi
curis & cupiditatibus, quæ ſpinarũ more pungũt: ſicut calcei muniunt pedes corpo-
ris, & protegunt à uepribus, & ſentibus acuminatis: & quemadmodũ à pedibus no-
ſtris carnalibus munimẽta calceorũ, quaſcũq; moleſtias atq; læſiones repellũt, ut ſine
offendiculo uias quaſcunq; peragremus, haud ſecus euangelica inſtitutio uitã noſtrã
& mores recte dirigit: ut tali præſidio circumfulti, peregrinationẽ huius mundi ſine
aliqua læſione pertranſeamus. Hinc ſcriptũ legimus in propheta: Quàm pulchri pe- *Eſa.52.*
des euangelizantiũ pacẽ, annunciantiũ bona. Et à Paulo dictũ etiam comperimus: *Epheſ.6.*
Calciati pedes in præparationẽ euangelij. Itaq; in Idumæã extendit dominus calcea-
mentũ ſuũ, quando euangelij ſui prædicationẽ uſq; ad homines terrenos extendens,
omnes gentiũ regiones euangelica annunciatione cõpleuit: ut apoſtolorũ miniſterio
dinoſcatur completũ, quod lõgo ante tempore fuerat prænunciatũ. Alienigenarum
autẽ, ſiue allophylorũ nomine, in prædicto pſalmi loco ſignãtur etiam gentiles, ante
promulgationẽ nouæ legis à deo penitus alieni. Et hi prædicatione diſcipulorũ admi-
niculante facti ſunt Chriſto ſubditi, quando ex diuerſis gentibus diuina miſeratione
collecti populi, chriſtianam fidem prompte & feruenter ſunt amplexi, euangelicis q;
præceptis ſponte colla ſua ſubmiſerunt. Quod hi huiuſce profectionis Chriſti ad gen-
tes, & ſubiectionis earũ per doctrinã euangelicã ad fidẽ figura expoſcitur, in ſecũdo
Regnorum libro admodũ apta occurrit, offerturq; legentibus: ubi Dauid in regno *2.Reg.8.*
Iſrael & Iuda ſtabilitus, regionẽ Moab, Palæſtinos, & uniuerſam Idumæam legitur
ſubegiſſe ſibi, atq; in ſeruitutẽ redegiſſe. Quod planè inſinuabat Chriſtũ (q uerus eſt

C Dauid,& manu fortis,uultuq; deſiderabilis)poſt annunciatũ per totã Iudæam euan-
Ioan.11. gelium,acceptumq; ſpirituale regnum, tranſiſſe ad gentes, ut filios dei,qui erant diſperſi,congregaret in unum: & illas itidem miniſterio apoſtolorum ſuo regno adiecciſſe,quando abiectis idolis Chriſtum confeſſæ ſunt,& eius fidem receperunt.

CAPVT X.

N nouiſſimo aũt die magno feſtiuitatis,ſtabat Ieſus & clamabat, dicẽs; Si quis ſitit,ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me,ſicut dicit ſcriptura, fluminalde uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autẽ dixit de ſpiritu,
Eccle.3. quem accepturi erant credẽtes in eum. Nondũ enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus.] Recte dicit Eccleſiaſtes: Omnia tempus habent,& ſuis ſpacijs tranſeunt uniuerſa ſub cœlo. Tempus enim tacendi,& tempus loquendi. Quam temporis opportunitatẽ commode hic ſeruauit dominus. Nẽpe primus dies ſolennitatis paucos adhuc habuit præſentes exteros, & infrequẽs auditoriũ. Medij dies feſti, uoluptatibus & mundi negotijs potius, quàm dei cultui adhibebant. Nouiſſimus autẽ dies,& maiorẽ habuit præſentem auditorũ numerũ,et delicijs finem impoſuerat, quum iam de reditu foret cogitandum. Itaq; eo die tanq; cæteris commodiore,ipſe fons uitæ exuberantiſſimus,omnes ueram ſitientes doctrinam,& dei cognitionẽ habere deſiderantes,dulciter inuitat ut ad ſe ueniant,& bibãt potum illum ſalutarẽ,qui animã reficiat, & omnẽ æſtum cupiditatũ huius mundi reſtinguat. Neq; modica,breuiq; menſura ſe illis quod bibãt præſtiturũ pollicet; ſed in tanta affluentia,ut de uentre eius, intimoq; cordis arcano, flumina aquæ uiuæ, uaria ſcilicet ſancti ſpiritus dona,& gratiarũ chariſmata in alios profluãt. Enimuero argumentum abundantiæ interioris,eſt copioſa in exteriora deriuatio. Namq; quũ fontẽ
D uidemus uicinos agros ſuis irrigantẽ fluentis,illum fœcundũ & aquis exundantẽ,eo ſigno cognoſcimus. Quũ itaq; tanta futura ſit aquæ uiuæ in credentibus in Chriſtum copia,ut inſtar fluminũ emanet & defluat in alios,quãta putandũ eſt largitate, quanta ubertate,aquam illam ſpiritualẽ & myſticam in intimis credentiũ uiſceribus ſcaturire? Nomine autem aquæ uiuæ,dominus hoc loco(ut exponit Euangeliſta)ſpiritus
Ioan.4. ſancti dona,gratiamq; ſignificat,ſicut ipſe alio loco ad Samaritanã dicit: Si quis biberit ex aqua,quam ego dabo,non ſitiet iterum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitã
Eccle.15. æternam. Et Eccleſiaſticus:Cibabit illum pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illũ. Salutaris nimirũ aqua, quæ noxiam huius mundi ſitim,& uitiorum ardorem prorſus extinguit, ſordes omnes peccatorũ eluit, animæ noſtræ terrã cœleſti imbre irrorat atq; fœcundat:& ad ſolũ deum anhelo ſpiritu mentẽ humanam ſitientẽ reddit. Hac aqua largiter potatus fuit propheta, quũ totus ad deũ ſuſpirans,
Pſal.41. dixit:Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum,ita deſiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum fontẽ uiuum, quando ueniã & apparebo ante
Pſal.62. faciem dei:& rurſum:Sitiuit in te anima mea. Qui hanc aquam paruifacit,neq; curat haurire,aridus relinquitur,& omni uirtutis fructu priuatus, ut populus Iſraeliticus,
Hiere.2. de quo per Hieremiã conqueritur dominus: Duo mala fecit populus meus:me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas,quæ continere non ualent aquas. Porrò quod credentes in dominũ accepturi erant ſpiritũ, & nondũ acceperant,rationem reddit Euangeliſta,dicens, nondum ſpiritum ſanctũ in credẽtes eſſe effuſum,quia Ieſus nondum per aſcenſionẽ in cœlum,& reditum ad patrem erat glorificatus. Verum percontabitur quiſpiam,quare tempus glorificationis Chriſti expectandum erat,ut mitteretur ſpiritus in mundum? Potuiſſet ne mitti, anteq; reſurrectione ſua,& regreſſu in cœlum Ieſus erat glorificatus? At nõ æque commodũ fuit & tempeſtiuum,ſpiritum ante Chriſti glorificationẽ dari:tum quod unus aderat carne præſens conſolator & illuminator, cuius doctrina & lux tum ſufficiebat ad hominũ illuſtrationẽ:tum quod ſpiritus ſanctus potiſſimũ miſſus eſt, ut hominũ corda

ab amore

A ab amore præſentis uitæ, ad futuræ uitæ bona traduceret: & contemptis uiſibilibus, inuiſibilium affectum induceret. Id autem non uſq; adeò opportune factum fuiſſet, quum homines nullo adhuc fuiſſent exemplo edocti quæ ſperanda ſint futuræ uitæ præmia. Quum uero per reſurrectionem Chriſti à mortuis, & in cœlos aſcenſum, uiderint in capite præceſſiſſe futuræ uitæ gloriam & exemplum, facilius perſuaderi potuerunt, hæc quoq; in membris eſſe ſperanda: & miſſus eſt ſpiritus, qui hanc ſpem iactis iam à Chriſto fundamentis confoueret. Ad hæc, complenda erat prophetia dicens, Quod aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. In qua deſignatur prius Chriſtus aſcendere debere in cœlos, & noſtram captiuitatẽ ſua uirtute captiuam ducere, deinde uero ſpiritus ſancti dona in filios adoptionis effundere: quod utiq; eodem ordine ſeruato, in Chriſto completum eſt. Sed obijcies fortaſſe, quomodo ante Chriſti glorificationem & exaltationẽ ad dextram patris, non eſt datus ſpiritus? An ne ſpiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt prophetæ? *2. Pet. 1.* Nónne in ſacratiſſimam uirginem Mariam ſuperuenit ſpiritus ſanctus, quum dei filium eſſet conceptura? *Lucæ 1.* Nónne Ioannes Baptiſta ſpiritu ſancto repletus eſt adhuc ex utero matris ſuæ? Parentes item eius etiam ſpiritu ſancti gratia repleti in euangelio leguntur, & longo quidem tempore ante Chriſti glorificationem. Rurſum poſt reſurrectionem inſufflauit Ieſus in diſcipulos ſuos, dicẽs: Accipite ſpiritum ſanctum, *Ioan. 20.* necdum tamen cœlos triumphans conſcenderat. Fuit quidem antequàm glorificatus eſſet Chriſtus, pleriſq; datus ſpiritus ſanctus. Sed non ea apparitione atq; datione, qua poſt glorificationẽ datus eſt; de qua peculiari ratione & modo, præſens ſcripturæ locus intelligitur. Nunquàm enim antea in ſpecie linguarum ignearum apparuit ſpiritus ſanctus: neq; eos, in quos deſcendit, reddidit omnium linguarum peritos, neque omnem edoctos ueritatem, aut per totum mundum euangelij præcones, & contra improborum perſecutiones impauidos & fortes, ut poſt Chriſti aſcenſionem reB didit ſpiritus ſactus apoſtolos. Non itaq; nunquàm antea fuit ſpiritus ſancti datio, ſed non fuerat unquàm talis, qualis poſt Chriſti aſcenſionem facta. Et propter hanc nouam dandi ſpiritum rationem, dicitur ante non fuiſſe datus.

CAPVT XI.

IX illa ergo turba, quum audiſſent hos ſermones eius, dicebant: Hic eſt uerè propheta. Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autẽ dicebant: Nunquid à Galilæa uenit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, ubi erat Dauid, uenit Chriſtus? Diſſenſio itaq; facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis uolebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper illum manus.] Diuerſas hominum de domino noſtro ſententias paucis hic aperit Euangeliſta, ex ijs uerbis oboratas, quibus omnes, ut in ſe crederent, inuitarat: & quàm magna fideles manerẽt præmia, & conſequerentur bona, monſtrauerat. Nempe quidam recte de eo ſenſerunt, hi ipſum uere prophetam, illi uero Chriſtum eſſe affirmantes. Verè enim propheta erat: nõ de infimo prophetarũ grege aut medio, ſed cæteros omnes ut dominus prophetarum excellens: & unicus ille, de quo Moſes prædixerat: Prophetam de medio *Deut. 18.* fratrũ ueſtrorũ ſuſcitabit uobis dominus deus ueſter, ipſum ſicut me audietis. Et ipſe *Matth. 13.* ſeipſum prophetam, & eſſe & nuncupari innuit, quũ dixit: Nemo propheta ſine ho- *Lucæ 13.* nore eſt, niſi in patria ſua, & ruſum: Nõ capit prophetam perire extra Hieruſalem. *Act. 10.* Chriſtus itidem eſt dominus noſter: Nã ut inquit Petrus, eum unxit pater ſpiritu ſan- *Pſal. 44.* cto. Quam unctionẽ myſticã propheta quoq; non tacuit, quũ ait: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis. Et nobis ſuæ unctionis participationẽ benigniſſime elargitus eſt, pariter & nominis, ut ab eo Chriſtiani denominemur & ſimus. At uero alij de turba contrà ſenſerunt eum non eſſe Chriſtum, rationeq; ad ſuam comprobandam ſententiam ſunt uſi; quod ſecundũ ſcripturarũ teſtimonia non

Matth.2. C erat ex Galilæa uenturus Chriſtus, ſed de ſemine Dauid, & ex Bethleem caſtello Iudææ. Et hi quidem neq; recte ſcripturas ſcrutati ſunt, quæ teſtimoniũ de Chriſto perhibent: neq; locum natiuitatis domini ſatis attente indagauerunt. Si enim ſcripturas diligentius inueſtigaſſent, inueniſſent utiq; de eo dictum: quoniam Nazaræus uocaEſa.11. bitur (quũ apud Eſaiam legatur: Egredietur uirga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice eius aſcendet) quoniam parentes eius de Nazareth ciuitate Galilææ erant oriunLuce 4. di, & ipſe (ſicut Lucas teſtatur) in Nazareth erat enutritus, & etiam conceptus. InſuHiere.23. per de ſemine Dauid Chriſtum naſciturum prædixerant prophetæ, ut Hieremias: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam. In Bethleem itidem eundem naſci deMich.5. bere, ſcripturæ meminerunt, ut Micheas: Et tu Bethleem terra Ephrata, paruula es Matth.2. in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur, qui ſit dux in Iſraël. Quem quidem ſcripturæ locũ, ſcribæ & phariſæi ab Herode rege interrogati ubi Chriſtus naſceretur, adduxerunt. Verum hæc omnia in domino noſtro completa ſunt: nam ex ſemine Dauid ſecundum carnem natus eſt, & in Bethleem caſtello Iudææ ciuitate Dauid: utLuce 2. euangelica apud Lucã narratio ſatis fidem facit. Iraq; hallucinati ſunt iſti ratiocinatores, quod crediderint dominum in Galilæa, non in Bethleem natum eſſe: neq; nutritionis & conuerſationis inter homines locum, à loco natiuitatis Chriſti diſcernere ſtuduerunt. Demum alij nõ tantum credere recuſant, ut priores: ſed & perſequi eum annituntur, & comprehendere ipſum pro animi ſui malignitate uolebant. Sed nemo mittit ſuper ipſum manus: quoniam nondum ipſe apprehendi uoluit. At uero hoc loco percontari quiſpiã non ab re poſſet: quur Nathanaëlem in ſuperioribus dicenti PhiIoan.1. lippo, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? cõmendauit Chriſtus ut uere Iſraëltam, in quo dolus nõ eſt. Iſtis autem diſceptantibus inter ſe, & dicentibus: Nunquid à GaIoan.7. lilæa uenit Chriſtus? nihil hoc loco reſpondet, nihil exponit: quũ tamen unam eaD demq; ſententiam & ille prius protulerit, & hi nunc proferant. Prompta eſt reſponſio, non eodem animo atq; affectu & hos & illum loquutũ eſſe. Siquidem Nathanaël audiens à Philippo Chriſtum de Nazareth eſſe oriundũ, atq; prodijſſe, interrogauit an à Nazareth tantum & tam præcipuum bonum poſſet enaſci: deſiderio tantum ueritatis agnoſcendæ, & ex diligenti ueterum ſcripturarum (quas optime callebat) indagine. Idcirco & à domino laudatus eſt, & ſacramentum diuinitatis Chriſti plenius edoctus. Iſti uero non diſcendi gratia quærebant, nunquid à Galilæa uenit Chriſtus, ſed ut Chriſti gloriam penitus euerterent atq; extinguerent, uolentes his interrogationibus alios in eam adducere ſententiam, quod non eſſet ipſe Chriſtus: & conceptam ab alijs opinionem de domino noſtro quod eſſet Chriſtus, omnino mentibus iIoan.7. lorum euellere & extirpare per aſtutas ſuas & callidas interrogationes. Qui enim ſibijpſis contraria loquebantur, & nunc neminem unde Chriſtus ueniret, ſcire: nunc autem eum ex Bethleem eſſe aſſerebant. Conſtat etiam ſi didiciſſent, eos eſſe contradicturos ueritati. Ideo non expoſuit ipſis dominus rem ipſam quam interrogabant, neq; latius aperuit. Quod ſi dinoſcendæ ueritatis cupiditate tenebantur, quare Chriſtum ſyncero affectu non interrogarunt, dicentes: Quum alia quidem omnia in te admiremur, iubes autem tibi ſecundum ſcripturas credi: dic nobis, quomodo id fieri deMich 5. beat. Scripturæ enim dicunt ex Bethleem ipſum uenturum, tu autem ex Galilæa ueniſti. Et tunc digni habiti fuiſſent, quibus ueritas ipſa aperiri, declarariq; debuiſſet. Verum nullis huiuſmodi uerbis uſi ſunt, ſed omnia uerſute & peruerſe loquebãtur, deniq; quod nihil uellent diſcere, ſtatim ſignificat Euangeliſta ſubiungẽs, quod quidam ex ipſis uolebant illum comprehẽdere, ſed nemo miſit ſuper illum manus; quod diuina eſſent uirtute ab improbo illo conatu occulte repreſſi, quod certe eos, etſi nihil aliud, ſaltem compungere debuiſſet. Verum non ſunt compuncti, ut inquit proPſal.54. pheta: Diſſipati ſunt, & non ſunt compuncti. Eiuſmodi enim cõditionis malitia eſt,

nulli

α nulli uult cedere, ad unum tantum reſpicit, ut eum cui inſidiatur perdat. Sed memi-
niſſe debuerũt quid dicit ſcriptura: Qui fodit foueam proximo, in eam incidit, quo d *Prouerb.26.*
certe ipſis tunc uſu uenit. Ipſi enim uolebant Chriſtum interimere, ut eius prædica-
tionem tollerent: ſed contrà euenit. Siquidẽ prædicationis Chriſti gratia floruit, illo-
rum uero doctrina extincta perijt: patriã, libertatẽ, dominatũ, & cultum ueterẽ per-
diderunt, & omni priuati ſunt felicitate, in ſeruitutẽ & miſeram captiuitatẽ abducti.

CAPVT XII.

Enerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis eum? Reſponderunt miniſtri: Nunquàm ſic lo-
cutus eſt homo, ſicut hic loquitur. Reſponderunt ergo eis phariſæi: Nun
quid & uos ſeducti eſtis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in
eum, aut ex phariſæis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti
ſunt.] Magna eſt miniſtrorum ad credendum facilitas & promptitudo: magna
quoq; ad perhibendũ Chriſto teſtimoniũ coram æmulis conſtantia. Vnum tantum
ſermonem Chriſti audiuerunt, nullis uiſis ſignis, & in eum credunt. Phariſæi autẽ to
ties audito Chriſto, toties conſpectis eius ſignis, credere renuunt, & indies magis ac
magis corde obdureſcunt. Deinde capti uerbis Chriſti miniſtri, non dubitant ad eos
redire à quibus miſſi fuerant: neq; trepidant illorum conſpectui ſeſe rurſum offerre.
Reuerſi & interrogati nõ cauſantur nimiam tui bam, aut timorẽ tumultus, ob quem
capere eum non poſſent: neq; ſeſe excuſant, quod ob multitudinem populi nõ potue
rint ipſum apprehendere: ſed reiecta omni formidine & tergiuerſatione, præcones
efficiuntur admirandæ Chriſti doctrinæ, dicentes: Nunquã ſic locutus eſt homo, ſi-
β cut hic loquitur. Si uerba eius (inquiũt) arrectis audiſſetis auribus, haud ſecus ac nos
cenſeretis ipſum non aliorũ hominum more, ſed ſupra hominem loqui, eſſeq; in eo
diuinum aliquid, quod aliorũ hominũ naturam excedat. Nempe uerba eius animos
uigore ſuo penetrant, feriuntq; intima cordis: & uel inuitos ad ſublimia & alta de eo
cogitanda pertrahunt. Senſimus animos noſtros, fatemur (neſcimus quomodo) præ
ter ſolitum & in aliud mutatos, raptos inſueto more, & ſermonibus eius mirũ in mo
dum delectatos. Non igitur interrogate, quare eum non adduxerimus: ſed graue ne-
fas credite à nobis fuiſſe perpetratũ, ſi tali doctrina, uerboq; cœleſti prædituũ uirum
alligare tentaſſemus. Cæterum phariſæi his miniſtrorũ uerbis non mitigantur ani-
mo, ſed accenduntur in iram, & grauius in eos commouentur: Improperantes cum
acerba interrogatione, quod & ipſi miniſtri ſeducti eſſent, qui tam facile & leuiter
Chriſto credidiſſent. Quod ſuo ipſorũ exemplo comprobant, in medium adducen-
tes quod nullus principum aut phariſæorum, qui legem Moſi callent, & ſcripturarũ
habent peritiã, in ipſum crediderunt. Et inde colligunt minime in Chriſtum eſſe cre
dendum, ſed ipſum ut ſeductorem populi habendum. Verum id falſò dicunt, nullum
principum in Chriſtum credidiſſe. Nam & Nicodemus unus ex eorum numero ue- *Ioan.3.*
re credidit, & ut poſterius dicit Euangeliſta: Multi principes Iudæorum crediderũt *Ioan.12.*
in eum: ſed non palàm confeſſi ſunt ſuam fidem, ne de ſynagoga ejicerentur. Dein-
ceps ubi res ita ſeſe haberet, quod nullus principum in Chriſtum credidiſſet, nõ pro
tinus conſequens eſt, alios in ipſum nequaquã credere debere. Nempe ſi primatum
tenentes in populo, & rerũ moderantes habenas, mandata dei nõ ſeruant, non æquo
animo ferunt iniuriam, non reddunt alienum, non tribuunt cuiq; quod ſuum eſt: quis
ſanæ mentis hinc duxerit argumentum ea à ſubiectis & inferioribus non eſſe facien-
da, utpote non obſeruanda dei mandata, neq; remittendam iniuriam? Nemo apud ſe
(ſi ſapiat) hac utatur ratiocinatione: Qui nobis præſunt, hæc non faciunt, neq; igitur
nobis eadem factitanda ſunt. Non enim quid non faciant attendendum eſt, ſed quid
facere non debeant. Sicut neq; ediuerſo, ſi qui maiore ſunt autoritate in populo, ea

C perpetrant quæ dei lege prohibita ſunt, ſi uoluptariam agunt uitam, ſi congerendis inhiant pecunijs, ſi honores ambiunt, non continuò perſuadere debemus eadem & licita eſſe, & nobis quoq; imitanda, quod non tam quid agant, quàm quid agere debeamus, ſolicite penſandũ nobis eſt. De talibus enim mali cõmittendi exemplo ſcandalum aliȷs inferentibus, dicit dominus: Cæci ſunt, & duces cæcorum: cæcus autem ſi cæco ducatum præbeat, ambo in foueã cadunt. Si enim nullus ſe præcipitem agere uellet in fluuium, aut in puteum decidere, quia alium oculis captum uidet ſeſe demergentem in flumen: cur maiorum exemplo inducimur ad mala impudenter agen-
Matth.15. da? cum de ijs qui præſident, in Euangelio dictum meminerimus: Super cathedram
Matth.23. Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Itaq; nullus ab ijs, qui in altiore ſunt dignitatis gradu conſtituti, peccandi ſumat patrocinium: quoniam non præſtabunt illi, quos peperam imitati ſunt, ſuis ſectatoribus grauium pœnarum refrigerium aut leuamen. Solus nobis conſtitutus ſit uitæ dux, morumq; magiſter Ieſus Chriſtus, quem unum ſequamur: cuius mandata & animo, & opere tenentes, nuſquam aberrabimus: ſed uia incedentes regia, neq; ad dexteram, neq; ſiniſtram declinabimus. Demum phariſæi alto ſupercilio alios omnes contemptui habentes, & ſeſe cæteris ſuo more præferentes, cum ſtomacho miniſtros aſpernantur & reijciunt. Nimirum (inquiũt) ſi leui credulitate à recto ueritatis tramite abducti eſtis, quoniã non nouiſtis legem. Quicunq; autem legem non nouerunt, & ſtolida ſua ſimplicitate facile in deuios trahuntur errores, maledictioni ſunt obnoxij. Vides quanto uerborũ tumore, quàm inflata buca ſibi legis notitiam arrogant, & aliȷs eam deeſſe aſperius exprobrant. Cæterum qui legem nouerunt, neq; eam ſeruare curauerunt, neq; legis autorem recipere, ut de eis
Rom.2. meritò dictum putetur illud diuiniloqui Pauli: Si autem tu Iudæus cognominaris,
D & requieſcis in lege, & gloriaris in deo, & noſti uoluntatem eius, & probas utiliora, inſtructus per legem: qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras. Turba autẽ quæ legem non nouit, & integrius eam & exactius ſeruauit: & eum qui non uenit ſoluere legem, ſed implere, credendo recepit. Propterea hæc facta eſt particeps ſalutis per Chriſtum annunciatæ, à qua ſua incredulitate Phariſæi excide-
Matth.21. runt, quemadmodum eis prædixerat dominus: Publicani (inquit) & meretrices præcedunt uos in regno dei. Neq; ſolum hoc in loco, ſed & aliȷs pleriſq; Euangelicis lectionibus comperiuntur phariſæi & legiſperiti Chriſto infenſi atq; aduerſi: tuba ue-
Lucæ 11. ro in illum propenſa & bene affecta. Nempe dicunt Phariſæi de Chriſto: In Beelze-
Marci 1. bub principe dæmoniorũ eȷcit dæmonia. Turba uero: Quidnam eſt hoc? quia in po-
Ioan.10. teſtate imperat ſpiritibus immundis, & obediunt ei. Phariſæi rurſum blaterant de
Lucæ 4. Chriſto: Dæmoniũ habet & inſanit, quid eum uultis audire? Turbæ uero mirabant
Ioan.7. in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius, & ſtupebant in doctrina ipſius. Inſu-
Ioan.6. per Phariſæi impingunt Chriſto, quod ſeducit turbas: eumq; ſeductorem & malefactorem appellant. Turbæ uero profitentur, quod hic eſt uerè propheta qui uenturus
Matth.11. eſt in mundum. Denicq; oblatrant Phariſæi in dominũ, quod ſit homo uorax, potator uini, peccatorũ & publicanorũ amicus. Turbæ autem cum admiratione & ſyncero
Lucæ 7. affectu confitentur, quod propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia deus uiſitauit plebem ſuam. Et hoc pacto, ſi totam narrationẽ euangelicam percurras, facile inuenies ex oppoſito ferè conſtitutos Phariſæos, & populum ipſum, & contrario modo in Chriſtũ affectos: hunc quidem recte de ipſo ſentientem, & glorificantem eius opera: illos uero cum æmulatione calumniantes ipſum, & probris afficientes. Verum ſummopere formidandũ nobis eſt, qui legis cognitionẽ diuino munere accepimus, ne Phariſæorũ ſequamur conditionem, & præuaricatores legis inueniamur, longe grauius quàm plebeij & uulgares, qui hanc diuinæ legis agnitionẽ non uſq; adeò exacte tenent, & tamen regnũ dei præripiunt, occupantq; illud bonorũ operum fructu

ante

A ante alios, plura quidem ſcientes, ſed minus recte operantes. Quàm timendum eſt nobis, ne incidamus in illud iudicium, quod phariſæis interminatur dominus, quod tulerimus ſcilicet clauem ſcientiæ, & neq; introimus in regnum cœlorũ, neq; alios introire ſinimus. Quem nõ meritò terreant hæc Auguſtini uerba? Idiotæ & ſimplices cœlum rapiunt, nos autem docti cum ſcientijs noſtris ad inferna demergimur: cum ſcilicet nos inflant, & non ædificant: Nimirum acerbior eos manet poſt mortem damnatio, qui legem nouerunt, & ſecundũ illam nõ operantur, quàm aliorũ qui ex legis ignorantia delinquũt: cum dominus noſter apud Lucam perhibeat, quod ſeruus ille qui cognouit uoluntatem eius, uapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Et rationem continuò ſubnectit: quoniam omnis cui multum datum eſt, multũ quæretur ab eo: & cui cõmendauerunt multũ, plus petent ab eo. cum enim creſcunt dona (ut ait Gregorius) creſcunt & rationes donorũ. Accedit eódem & Iacobus dicens: Scienti bonum facere, & nõ facienti, peccatũ eſt illi. Beatus item Petrus inquit de cognoſcentibus diuinam legem, non tamen ipſam obſeruantibus: quod melius erat illis non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo (quod illis traditũ eſt) ſancto mandato. Grauiter item increpat huiuſmodi tranſgreſſores legis agnitæ dominus, per prophetã in Pſalmis, dicens: Peccatori aũt dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu uero odiſti diſciplinã, & proieciſti ſermones meos retrorſum. Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Deinde ſequitur horrenda cõminatio: Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Et demum ſalutaris admonitio: Intelligite hæc, qui obliuiſcimini deum, nequando rapiat, & nõ ſit qui eripiat. Quam quidem triſtem iudicij ſententiam, ut deo adiutore euadamus, ſtudeamus enixius agni-
B tionem legis ad opus bonum accõmodare, eamq; ad noſtram, & aliorum utilitatem pro uiribus conuertere: ut ad iuſtitiam erudiamus multos, cum uerbo, tum opere, & demum fulgeamus quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates, aſſcripti illorum numero, de quibus dicitur: Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.

Matth.23. *Auguſtinus.* *Luc.12.* *Gregorius.* *Iac.4.* *2.Pet.2.* *Pſal.49.* *Daniel.12.*

CAPVT XIII.

" DIxit Nicodemus ad eos, ille qui uenit ad eum nocte, qui unus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quod faciat? Reſponderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas & uide, quia à Galilæa propheta non ſurgit. Et reuerſi ſunt unuſquiſq; in domum ſuam.] Ne putetur nullus principum credidiſſe in Ieſum, hic unus ex eis, non criminis conſortio, nõ praue uoluntatis conſenſu, ſed ordinis dignitate & numero inducitur: qui uere in Chriſtum crediderit, quiq; cœleſti eius magiſterio imbui deſiderans, ob diſcendi auiditatem intempeſtæ noctis ſilentio ipſum adierat, & alta ſacræ fidei myſteria ab ipſo (ut ante oſtenſum eſt) audierat. Is itaq; infenſos Chriſto uidens principes, nititur eos ratione & legis autoritate ſedare, & à ſæuo mentis furore ad lenitatem reducere. Magni (inquit) facimus legem, & pro ea zelo mouemur: atqui lex noſtra iubet neminẽ iudicari aut condemnari debere, niſi audita prius fuerit eius cauſa, & diligentius examinata: niſi certò conſtent eius crimina, teſtibus approbata: niſi conceſſa illi ſe defendi, & pro ſe dicendi facultate, conuictus fuerit de ijs quorum accuſatur, & manifeſte cognita ipſius opera condemnatione digna. Nihil autem tale in iudicando iſto homine hactenus ſeruatum eſt. Non eſt in ueſtro conſeſſu auditus aut interrogatus. Audiuerunt eum miniſtri ueſtri, & ipſius admiratione capti ſunt: audite & uos eum, forſitan probabitis eius uerba, quæ nunc tantopere improbatis. Non eſt quippiam in eo cognitum per examen iudicij, quod damnationem mereatur. Quid ita præcipi

C tes in eius necem ruitis? Disquirite prius ipsius opera, & tunc demum ferte iudicium, ne secundum legem sedentes ad iudicandum, contra legem iudicetis. Cæterum non sunt his uerbis mitiores redditi pharisæi, aut sedatiores: sed protinus in contumeliam erumpunt, Nicodemum uocantes per ignominiam Galilæum, tanquam à Galilæo seductum, aut Galilæi discipulum. Ira enim dominum nostrum per irrisionem nuncupabant, & contemptum, quod à Galilæa parentes sui traxissent originem. Obijciuntq; deinde Nicodemo, ex scripturarum scrutinio nequaquam compertum habere, prophetam à Galilæa surgere debere: quod tamen paulò ante falsum esse monstratum est. Itaq; dissidentes ab inuicem, necq; in unam conuenientes sententiam, reuersi sunt unusquisq; in domum suam.

CAPVT XIIII.

Caput Ioan. VIII.

IEsus autem perrexit in montẽ Oliueti, & diluculo iterum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, & sedens docebat eos. Adducũt autem scribæ & pharisæi mulierẽ in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei.] Post salutarem doctrinam turbæ cõmunicatam, Iesus secessit in montẽ Oliueti, ut secretos à tumultu populi orationi uacaret: nobis in hoc relinquens exemplum, quod post proximorũ instructionem ad orationẽ confugere debeamus, sine importuno cogitationũ strepitu deo in abscondito effundendam, & post orationem rursum proximorum saluti uacare & intendere, ut prædicationi oratio, & orationi succedat prædicatio. Itaque locus à consortio turbæ semotus, in quem dominus oraturus se contulit, animum designat orationi intentum, à cogitatibus mundi huius separatum esse debere, & abstractum, ut Matthæus nos admonet: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuũ, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Mons autem quem dominus conscendit, sublimitatem animi insinuat in cœlestia per orationem erigendi, & non infimis terrenisq; negocijs immergendi. Cum enim oratio sit mentis in deum pia eleuatio: quis hũc dixerit orare, qui labia quidem ad uerborum prolationem mouet, mentem uero curis mundi depressam, nequaquã ad deum erigit? Conquerítur sanè de huiusmodi orantibus per Esaiam dominus: Populus hic (inquit) labijs me honorat, cor autem eorũ longe est à me. Mons uero oliueti, altitudinem & copiam diuinæ significat misericordiæ, per filij dei in carnem aduentum nobis affluenter ostensæ. Nempe olei nomine in scripturis, dei misericordia sæpius exprimitur: quod illius natura, huius conditioni congruat. Superfertur enim oleum cæteris liquoribus atq; supernatat: ita misericordia omnibus superemínet deis operibus, & plus cæteris in homines eluceſcit. Misericordia enim superexaltat iudicium: & miserationes eius super omnia opera eius. Insuper oleum dolores uulnerũ mitigat, & sanat tumores ac ulcera: Dei uero misericordia plagas animæ nostræ curat, omnemq; depellit languorem peccati, ut canit propheta: Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas: qui replet in bonis desiderium tuum, qui coronat te in misericordia & miserationibus. Demũ qui palæstram subire debebant, aut luctam, oleo delibuti prodibant in medium, quo eorum corpora ad id genus certaminis essent accõmodatiora. Sic in acie contra aerias potestates certaturis suam deus misericordiam elargitur: ea nos præuenit, suggeritq; uires, quibus in tam difficili prælio ope sua muniti, tandẽ uictores euadamus. In te (dicit propheta) eripiar à tentatione, & in deo meo transgrediar murum. Et iterum: Dominus illuminatio mea & salus mea: quẽ timebo? Dominus protector uitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Demum alio loco: Fortitudinem meam ad te custodiã, quia deus susceptor meus es; deus meus, misericordia eius præueniet me.

Matth. 6. D

Esaiæ 29.

Iacob. 2.

Psal. 144.

Isal. 102.

Psal. 17.

Psal. 26.

Psal 58.

Psal. 111.

Porrò

A Porrò díluculum, quo Chriſtus uenit in templum, exortũ nouæ gratiæ deſignat, per aſſumptionem carnis mundo exhibitum. Tunc enim depulſa nocte & caligine errorum atq; uitiorum, exortum eſt in tenebris lumen rectis corde: ambulantibusq; in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Solet enim ſcriptura, diei nomine, Euangelicæ gratiæ tempus deſignare: ut Paulus ad Romanos: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit, ſic ut in die honeſte ambulemus. Quàm diuerſa uero ſint ſtudia populi & phariſæorum, cum ex alijs locis, tum ex hoc maxime licet perpendere. Enimuero populo ſuauitate doctrinæ Chriſti prius deguſtatæ allectus, certatim confluit ad eum, ut eodem ſpirituali cibo iterum paſcatur ac reficiatur: ut qui ſemel mel dulce deliba- uerit, illius dulcedine captus, iterum atq; iterum deguſtare mel ardentius optat, aut nectareum bibere poculum. Neq; hunc populi ardorem pius dominus ſuo fraudauit deſiderio, aut irritũ eſſe paſſus eſt: ſed ſedens docebat eos, & eſurientibus pabula uitæ miniſtrauit. Scribæ uero & phariſæi inſidias ſtruunt, & moliunt domino laqueos quibus irretiatur: machinantur apud ſe qua ratione deprehendant in eo uel aliquam accuſationis cauſam: quam ut nanciſcantur, mulierem in adulterio deprehenſam adducunt ad eum, quaſi ſciſcitaturi eius ſententiam, & parati ſtare eius iudicio. Itaque eam in medio conſtituunt, & uenenato animo, fictoq; ore hæc illi uerba proponunt.

Eſaiæ 9.

Rom. 13.

CAPVT XV.

MAgiſter, hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio: in lege autem Moſes mandauit nos huiuſmodi lapidare: tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant, tentãtes eum, ut poſſent accuſare eum.] Propheta de ſimulatis, & duplici corde hominibus, dixit: Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. Et iterum: Molliti ſunt ſermones eius ſuper

Pſal. 61.

Pſal 54.

B oleum, & ipſi ſunt iacula. Demũ alio loco: Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorũ. Tales profecto erant phariſæi, ſubdolæ fraudis & malignitatis pleni, quam uerbis reuerentiam præferentibus, & uenerationem occultabant. Magiſter, inquiunt, hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio. Magiſtrum uocant, cuius diſcipuli omnino eſſe recuſant. Cæco enim à natiuitate, Chriſti uirtute illuminato, & interroganti eos, nunquid Chriſti diſcipuli uellent fieri, maledixerunt, & dixerunt: Tu illius diſcipulus ſis, nos Moſi diſcipuli ſumus. Magiſtrum uocant, cuius cœleſtem irrident doctrinã: ut apud Lucam legimus: Audiebant autem omnia hæc Phariſæi, qui erant auari, & deridebant eum. Imò totum eorum erat ſtudium, calumniari uerba Chriſti, ea reprehendere, illis ut falſis, manibus pedibusq; repugnare. Deniq; magiſtrum uocant, quem improbis uocibus populi ſeductorẽ eſſe delatrant. Nanq; nonnullis dicentibus de domino, quod bonus eſſet: Phariſæi cum ſuis ſectatoribus dixerunt: Non, ſed ſeducit turbas. Cæterum qui alios enecare uenefico ſtudent, illud melle circumlitum & temperatum porrigunt, ut lurida ueneni lues, mellis permixta dulcedini, lateat magis: facilius ingrediatur ignota, & maiorem inferat perniciem non præuiſa. Ita his uerborum blanditijs & palpatione adulatoria, Phariſæi ſuæ malitiæ utrus abſcondere ſatagunt, ut ſuarum fraudum laqueis dominum facilius implicent, & incautum inuoluant. Proponunt quidem in adulterio deprehenſam mulierem: Moſi legem adducunt, qua in Leuitico ſancitũ eſt à deo, adulteros & adulteras lapidibus obruendos eſſe: ut ſi eam à pœna legis abſoluat, impunitamq; ſinat abire, protinus ut præuaricatorem legis iuſtè acculare uideantur & perſequi: Sin uero eam pro legis ſententia dicat ſaxis opprimendam, continuò eum ludibrio habeant, quod miſericordiam in proximũ exhibendam magnopere uerbis prædicet, quam tamen opere non comprobet, ſeruata legis ſeueritate: reddantq; exinde eum odioſum & inuiſum populo: cui gratiſſimum ipſum eſſe compertum habebant, quod cum uerbis, tum exemplo miſericordiæ dulcedinem in primis commendabat,

Ioan. 9.

Luc. 15.

Ioan. 7.

Leuit. 20.

C accedentes ad ſe publicanos & peccatores cum incredibili benignitate in ſuum admittens conſortium, & cum eis manducans. Itaq; hoc callido (ut putabant) conſilio, ſe rationē inueniſſe arbitrati ſunt, & uiam qua utrumuis faceret dominus, in paratos incideret laqueos. Id non ſubticuit euangeliſta, fraudulentam eorū conſpirationem nobis aperiens, cum ſubdit: Hoc aūt dicebant, tentātes eum, ut poſſent accuſare eū,

CAPVT XVI.

" IEſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terram: cum autem perſeuerarent interrogantes, erexit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato eſt ueſtrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinans, ſcribebat in terram.] Recte ſapiens in Prouerbijs inquit: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominum. Sapien-
Prouerb.12. tia huius mundi (quæ ſtultitia eſt apud deum) putabat undiq; ſe concluſiſſe dominū
Rom.8 ſuis retibus, ut non eſſet euadendi locus. Sed dei ſapientia mediam inuenit iuſtitia miſericordiaq; temperatam uiam: qua captioſos eorum nodos diſſolueret facile, & diſrumperet. Antequàm autem hanc aperiret ſententiam, inclinauit ſe, & digito ſcribebat in terram: quo nobis oſtendat, quod antequàm iudicium feramus de proximo, ad ueritatis inueſtigationem cōdeſcendere, & animum inclinare debemus, & diſcretionis digito ſingula ad rem propoſitam attinentia prius diſcutere: alioquí recte iudicare non poſſumus, ſi prætermiſſa indagatione ueritatis, & examine diligenti, præcipiti & inconſiderato animo proximum in publico iudicio aut abſoluimus, aut damnamus. Id faciendum ſcriptura nobis inſinuat, cum deſcribit in Geneſi, poſt diluuium uolentes ædificare excelſam turrim ad ſui nominis celebrationē, cuius culmen
Gen.11. cœlos cōtingeret, & deinde ſubdit: Deſcendit autem dominus, ut uideret ciuitatem
D & turrim, quam ædificabant filij Adam. Nunquid deſcenſu indiguit dominus ad uidendam turrim, cui omnia antequàm fiant, ſunt agnita, & qui cœlum atque terram implet? An nō ideo deſcendiſſe ſcribitur, ut nobis ſignificet examinandam prius eſſe cauſam criminis, quàm feratur ſententia? Et eodem libro, cum nefanda Sodomitarū
Gen.18. flagitia uindice ira eſſet puniturus, dixit ad Abraham: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis: deſcendam & uidebo utrum clamorem, qui uenit ad me, opere compleuerint, an nō eſt ita, ut ſciam. Cognouit utiq; deus Sodomitas & Gomorrhæos tanti criminis eſſe reos, cuius oculis abſconditum eſt nihil. Deſcenſurum tamen ſe, & uiſurum rei ueritatem dixit: quo nobis oſtendat exacta trutina prius diſcutiendam eſſe cauſam, quàm feratur ſententia in aliquem. Idem quoq; Moſaica lege caueri, accuratam ſcilicet inquiſitionem de obiecto crimine præcedere debere iudicium, & damnationem in reum ferendam, innuit paulò ſuperius Nicodemus, uir prudens & maturus, cum in phari-
Ioan.7. ſæorum conſilio atq; conſeſſu dixit: Nunquid lex ueſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Quinimo & apud Romanos, iuſtitiam dei ignorantes, illum etiam morem ſeruari, quod in nullum ferri debeat ſententia damnationis, niſi prius diſcuſſa fuerit exactius cauſa illius, oſtendit Portius Feſtus, præſes Iudææ à Rhomanis conſtitutus, cum principibus ſacerdotum, & ſenioribus Iu-
Act.25. dæorum poſtulantibus aduerſus beatum Paulum damnationem, reſpondit: Quod non eſt Romanis conſuetudo, donare aliquem hominem (id eſt, aliorum uoluntati permittere ad ſumendum de ipſo ſupplicium, inferendamq; punitionem) priuſquā is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locūq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur. Diuina uero lege idem præcipi manifeſtius eſt, quàm
Pſal.57. ut probatione egeat, cum dicat Propheta in pſalmo: Recte iudicate filij hominum.
Ioan.7. & dominus in Euangelio: Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quomodo autem recte iudicauerit quiſpiam, aut iuſtum tulerit iudiciū, ſi indicta

A dicta cauſa, ſi nulla obiectorum criminum facta diſcuſſione, damnauerit eum qui accuſatur? Nunquid ad uitam reuocari poterit is, qui morte affectus eſt, ſi poſt ſumptũ de illo ultimũ ſupplicium perſpecta fuerit, & cognita eius innocentia, cum iam amplius nullum adhiberi queat uitæ eius remedium? Cum autem importunis inſtarent interrogationibus phariſæi, quid ſentiret dominus in hac perplexa & ancipiti quæſtione factitandũ: pulſatus improbis eorum uocibus erexit ſe, & dixit: Qui ſine peccato eſt ueſtrum, primus in illam lapidem mittat. Iuſſit, inquit, Moſes adulteras lapidari ſecundũ legem: ſed ab ijs duntaxat, qui ſunt obſeruatores legis, nõ præuaricatores. Non enim fas eſt, neq; iura ſinunt, tranſgreſſionem legis ab eiuſdem tranſgreſſoribus uindicari. Qui itaq; ex uobis ſibi conſcius eſt, quod legem nõ uiolauerit, quod nihil cõtra legem admiſerit unquam, primum in eam iaciat lapidem. Non prohibeo lapidari mœcham, ſed nolim id ab ijs fieri, qui non minus quàm ipſa, aut grauius legem cõculcauerint. Hac admirabili ſententia, Obſtruxit os loquentiũ iniqua. Nam *Pſal. 62.*
legem Moſi ſeruandam quidem dictauit: uerum eam appoſuit conditionẽ, quam nullus accuſatorũ ſibi aſcribere auſus eſt, aut adeſſe conſpexit, quiſq; ſibi malorum conſcius, & hac ſententia animũ percuſſus. Qua quidem data, iterum inclinans dominus digito ſcribebat in terram, ex more uultum aliò uertens, ut illi liberiorẽ haberent exeundi fiduciã, quos præuidebat citius exituros, quàm plura interrogaturos. Quid autem primo ſe inclinans dominus ſcripſerit in terra, & quid ſecũdo, nõ explanat Euangeliſta, neq; promptũ eſt cuiquã id definire. Quamuis nõ deſint qui affirment dominum hac ſecunda inclinatione notas quaſdam terræ inſcripſiſſe, quibus quiſq; accuſantium ſua oculis coràm conſpiciebat peccata, & menti obiecta cernebat. Vnde rubore ſuffuſi, & pudore affecti, facile cognoſcebant ſe non peccati immunem uitam agere, & ad diſcendũ potius, quàm ad acrius inquirendũ ex hoc incitatos eſſe. Cæte-
B rum docet hac ſecunda inclinatione ſua & inſcriptione dominus nos, anteq; peccantem fratrem corripiamus, & poſteaquã corripuerimus, ad intima noſtri cordis inclinari debere, & attentius ibidem inueſtigare, an ſimili uitio, quod in alio corripimus, aut fortaſſe grauiore laboremus: quod ſi deprehenderimus, id humiliter in nobis primum caſtigare debemus, & tunc demum cum manſuetudine proximum corripere. Non enim recte aliena reprehendimus peccata, ſi eiſdem, aut maioribus grauemur: cum de talibus dicat Paulus: In quo alterũ iudicas, teipſum cõdemnas. Eadem enim *Rom. 2.*
agis, quæ iudicas; qui prædicas nõ furandum, furaris: qui dicis non mœchandũ, mœcharis: qui abominaris idola, ſacrilegiũ facis. Rectam uero correptionis legem Paulus ad Galatas nos edocet. Fratres, inquit, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo *Gal. 6.*
delicto, uos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderãs te ipſum ne & tu tenteris. Cum enim diligenti examine propriam diſcutimus uitã, noſtræ fragilitatis conſcij, facilius ignoſcimus alienæ: & cum noſtram emendauerimus culpam, pio inducimur affectu, ut alienam quoq; benigniter abſtergamus.

Quod poſt lapſum non eſt deneganda pœnitentia, ut ponunt Nouatiani, quotieſcunq; etiam quis relapſus fuerit in culpam. CAPVT XVII.

VDientes autẽ hæc, unus poſt unum exibant, incipientes à ſenioribus: & remanſit Ieſus ſolus, & mulier in medio ſtans. Erigens autem ſe Ieſus, dixit ei: Mulier, ubi ſunt qui te accuſabant? Nemo te cõdemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit autem Ieſus: Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.] Goliath Philiſtæus (ut Re- *1. Reg. 17.*
gum meminit hiſtoria) Dauidica funda, lapideq; percuſſus, humi proſtratus eſt ſemianimis, & deſtitutus uiribus obtruncatur: Ita Phariſæi gladio uerbi dei percuſſi, animo conſternati ſunt. Nempe hæc domini ſententia, ut lapis frontem duram animi eorum percuſſit, & quenq; ſuæ culpæ conſcium reddidit. Idcirco ea audita, non

C amplius ibi morandũ rati, tacito pudore offusi, unus post alium exibant, seruato ætatis ordine: ut maiores natu, & grandiores exierint primi, & deinde alij cõsecuti sint. Crediderim facile seniores grauiorum sibi malorum conscios fuisse, & reos, implectumq; in eis illud scripturæ: Quod à senibus egressa est iniquitas, & propterea uehementiore affectos uerecundia, primum egressos fuisse, quos tanquam duces & primores cæteri minores ætate comitati sunt: relictusq; est eliminatis aduersarijs, Iesus solus, & mulier adulterij crimine accusata, in quam dominus totius bonitatis fons & origo, magna usus est misericordia. Siquidem percontatus est ubi erant, qui modo eam accusauerant: non quod ignorauerit eos discessisse, sed ut exemplum ostenderet ijs, qui in iudicio quenquam absoluturi sunt ab obiecto crimine, ipsos liberum debere cõcedere accusantibus audiendis locum, & quenq; ad legitimam accusationem adducendam admittere: nullo enim accusantiũ secluso, dilucidius cõstabit eius qui in iudicio liberatur, innocentia & integritas. Itaque ubi respondit mulier se à nemine condemnatam esse, illico neque se eam condemnaturum promisit, & benignitatis suæ dulcedine absolutã abire iussit: id solum ei iniungens, quod amodo sibi à peccato caueret, & ne in priora relaberetur mala, summo studio uigilaret. Nam incassum sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per uitæ incontinentiã, qui conualuit, in pristinum incidit morbum: quinimò relapsus in ægritudinem periculosior esse solet, & exitio propior, quàm prior ille languor: & quos prima ualetudo aduersa non extinxit, sæpius iterata post redditam incolumitatem ægrotatio sustulit è uita. Haud secus frustra pœnitentiæ medicamentũ sumitur, si post eam peractam ad præteritæ uitæ sordes redditur. Hæc enim secunda admodum periculosa est animæ febricitatio. Proinde dominus noster languido, qui octo & triginta annos decubuerat infirmus, iam sanato, & iusso tollere grabatum suum, atque ambulare, deinde dixisse legitur: Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat. quibus sanè uerbis significauit, per peccati iterationem hominem in deteriora prolabi mala. Quid prodest, obsecro, studiosè uestes abluere, & lotas rursum luto inquinare? quid lauare manus, & ablutas iterum contaminare sordibus? Sicut suis (dicit Sapiens) in uolutabro luti, ita stultus qui iterat stultitiã suam: est enim ut canis qui reuertitur ad uomitum suum. Audi Ecclesiasticum, hanc peccatorum iterationem grauiter damnantem: Vnus ædificans, & unus destruens: quid prodest illis nisi labor? Vnus orans, & unus maledicens: cuius uocem exaudiet deus? Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuũ, quid proficit lauatio illius? Sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Vxor Lot conuersa retro ad Sodomam, à qua discesserat, in statuam salis mutata est. & inde sumendum esse nobis exemplum, ne ad deploratas reuertamur peccatorum illecebras admonuit dominus: Memores (inquit) estote uxoris Lot. Semei cum primæ offensionis in Dauid impetrasset ueniam, & iussus esset muros urbis Hierusalem nõ excedere: quia secundo deprehensus est deliquisse, & mandatum regis neglexisse, morte mulctatus est. Quid aliud nobis hic Semei casus innuit, nisi timendam esse, & grauiter formidandam dei iram, si iterum atq; iterum eadem perpetramus flagitia?

Cauendã esse recidiuationẽ in peccata.

Daniel.13.

Ioan.5.

Prouerb.26.

Ecclesi.34.

Gen.19.

Luc.17.

2.Reg.19.

3.Reg.2.

Luc.11. Eiectus immundus spiritus ab homine, non inuenta alibi requie, dixit: Reuertar in domum meam unde exiui. & inueniens eam dei præsidio non munitam, assumpsit alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Filij Israël in deserto suspirantes post ollas carnium Aegypti, & panem in saturitate manducatum, quibus in mentem uenerũt pepones, cepe, & allia, prostrati sunt ab ira dei. Qui dixerũt, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum; profligati sunt ab hostibus, illorũ gerentes typum qui uirtutis iter ingressi, ad præteritæ uitæ tenebras pedem retro ferre laborãt. Nemo enim mittens manum ad aratrũ, & aspiciens retro, aptus est regno dei. Cæterũ nonnulli adeò

Num.11.

Num.14.

Lucæ 9.

A adeò ſeuere relapſum in peccata & rigide damnare ſunt annixi, ut poſt ſalutarem in
fonte baptiſmi peccatorum ablutionem incidentibus in uitia, pœnitentiã denegent,
aut ueniam dandam. Si quis item poſt ſuſceptam pœnitentiã rurſum eadem cõmiſe-
rit peccata, huic denuo beneficium abſolutionis & remiſſionis peccatorũ concedendũ recuſant. Eſſet enim (inquiunt) hæc facilis ueniæ datio, quotieſcunq; quis deli-
querit, prompte oblata, incẽtiuum quoddam, & occaſio ad audentius atq; licentius
peccandum. Nempe facilitas ueniæ incitat animum ſuapte natura ad mala propen-
ſum, ut fidentius peccet, cum poſt admiſſum ſcelus parata ſit ad ueniam uia, & aper-
ta, quæ culpam diluat. Verum hi diuinæ miſericordiæ fontem uberrima ſuæ gratiæ
fluenta nobis largiſſime cõmunicantẽ inuidere uidentur hominibus, & immenſum
certis uelle concludere limitibus, & finibus conſtringere, ut nõ niſi prima deleat pec
cata, alijs uero delendis aut non ſufficiat, aut non admoueatur. Neq; ſatis perſpiciũt,
ſi conſtituta ſit corpori humano medicina adeò efficax, & ſalutaris, ut quotieſcunq;
in morbum quis inciderit, ea ſumpta protinus ſanetur: ſi quis ſponte morbum incur
rit, ductus ſpe recuperandæ per medicinã ſanitatis, quæ facit ut *minus* ille ſibi à mor-
bo caueat: huius frequentis in morbum recidentiæ cauſa nõ eſt medicina, ut quæ or-
dinata ſit duntaxat ad morbi expulſionem, ſed negligentia & prauitas hominis, eo
quod bonum eſt ad malum abutentis, præter rei illius ordinem & naturam. Quod ſi
quis cõtendat medicinã illam ſecundo ægrotanti minime adhibendam eſſe, quin po-
tius ſuſtollendã, ne anſam dare uideatur hominibus licentius uiuendi: quis hunc ſana
mente eſſe dixerit, aut æquo tulerit animo? quis item hoc pacto rectè ſanitati huma-
næ conſultũ iuerit? Non aliter pœnitentia ad deletionis criminũ præparationẽ à deo
ordinata eſt: ſi quis aũt frequentem eius ſuſceptionem materiam fecerit libe-
rius pec
candi, id ſua duntaxat improbitate facit, ex bono mali ſumens occaſionem, & nõ ex
B ipſius pœnitentiæ natura aut ordinatione: inſtituta enim eſt ad abolenda peccata cõ-
miſſa, non ad futura perpetranda. Porrò hi ſacræ ſcripturæ teſtimonijs hanc ſuam *Obiectiones aduerſariorũ, & ſolutiones.*
aſſertionẽ fulcire annituntur, & illud Pauli aſſumunt ad Hebræos ſcribentis: Impoſ-
ſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donũ cœleſte, & participes
facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerũt nihilominus bonum dei uerbũ, uirtutesq; ſeculi *Heb.6.*
uenturi, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiã. Ecce (inquiunt) Apoſtolus
dicit eos, qui poſt acceptam dei gratiam prolapſi ſunt, ad pœnitentiam renouari non
poſſe. Sed nõ intelligũt Paulũ ibidem uerba facere duntaxat de peccatorũ remiſſio-
ne, & pœnitentia, quæ per baptiſmum habetur: qui quoniã cuiq; homini unicus eſt,
nec iterari debet (Vnus, inquit, dominus, una fides, unũ baptiſma) pœnitentia quo- *Ephe.4.*
que cum baptiſmo ſuſcepta, unica eſt & ſemel recipienda: at uero poſt ſuſceptũ fidei
lauacrum, quoties in peccatũ prolapſi fuerimus, ſi reuertimur ad dominũ, pœniten-
tia concedenda eſt, & diſpenſanda remiſſionis peccatorũ gratia. Non itaq; his Pauli
uerbis excluſa eſt pœnitentia, ſed reuocatio per lauacrũ regenerationis. Eſt quidem
alia pœnitentia, ſed baptiſma aliud non eſt. Obiectant & illud, quod à deifero Pau
lo ad Hebræos alio loco ſcribitur: Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam no- *Heb.10.*
titiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Si nõ ſupereſt (inquiunt) ho
ſtia placationis pro peccatis, in quæ poſt agnitam ueritatem collapſi ſumus, non eſt
pœnitentiæ dandus locus pro peccatis, qua placetur deus. Eſſet enim illa pœnitẽtia,
ut hoſtia propitiationis, quam dicit Paulus non relinqui. Verum Paulus inibi nõ pec
catorum ſecundam aut tertiam aufert remiſſionem (non enim ita eſt inimicus ſalutis
noſtræ) ſed hoſtiam, quæ Chriſtus eſt, iterum in cruce offerendam pro nobis negat.
Semel enim oblatus eſt Chriſtus, neq; amplius unquã offerendus: quandoquidem re
ſurgens ex mortuis, iam nõ moritur, mors illi ultra non dominabitur. Non enim di- *Rom.6.*
xit Paulus: Non eſt ultra pœnitẽtia, neq; dixit: nõ eſt ultra remiſſio. ſed, hoſtia, inquit
ultra non eſt, hoc eſt crux ſecũda ultra non eſt, hoſtiã quippe hanc uocat. Vna nanq; *Exodi 34.*
hoſtia

C hostia perficit in perpetuũ eos, qui sanctificantur. Enimuero locus præsens nunc exigit, ut scripturæ cum uerbis, tum exemplis ostendat, dei miseratione indulta hominibus quoties expetitur remissio. Peccauerant filij Israèl in uituli conflatilis adoratione. Num. 11. Orauit Moyses dominũ, & præuaricationis huius ueniam obtinuit. Flagrauit enim desiderio carnium populus, & obmurmurauit in dominum, qui rursum deprecante Mose placatus est. Num. 14. Attonitus exploratorũ narratione idem populus, de domino conquestus est: quod eum in terrã illam ducturus esset, ubi hostili caderet gladio. Iterum Moyses oratione sua placabilem dominũ reddidit. Num. 16. Omitto concitationẽ populi Israëlitici in seditione Chore factam, & murmurationem ad aquas contradictionis, immissionemq; serpentũ ignitorum in populum, ob domesticas sibi, & quotidianas cõtra deum obmurmurationes. Num. 21. In quibus omnibus offensionibus inflexus Mosi precibus dominus, dedit remissionem populo, nõ semel, neq; bis. Si quis autem euoluat libros Iudicum, quoties comperiet peculiarem domino populum deseruisse uiam domini, & ad idolorũ cultum declinasse? Sed clamantibus illis in tribulatione, misit deus propitius nunc hos, nunc illos liberatores, qui eos de graui hostiũ manu, iugoq; eriperent. Iudic. 2. Deinceps offenderat Dauid grauiter dominũ adulterio, & innocentis Uriæ occisione, ueniamq; supplex illius criminis obtinuit. 2. Reg. 12. Deinde in numeratione populi ambitu regni sui contenti, uehementer sese peccasse ultrò confessus est, & huius quoq; peccati ueniã obtinuit. 2. Reg. 24. Vides ne igitur iteratam ipsi Dauid indultam fuisse peccati remissionem? Quid memorem Manassem regem Iuda post effusum sanguinem prophetarũ, & sordidum idolorum cultum, cum esset captiuitate conclusus, clamasse ad dominũ, & obtenta uenia, regnoq; recepto uitã in melius cõmutasse? 2. Par. 33. Quis igitur recte pœnitentiã abstulerit, quam nouimus tantũ homini fructum afferre, ut eum deo reconciliet, in gratiamq; reducat? Propterea clamat Dauid in Psalmis: Psal. 40. Nunquid qui dormit, non adijciet ut resurgat? eosq; qui à uirtute exciderint, & D graui somno peccati sunt oppressi, resurgere posse contestatur. Psal 145. Erigit enim elisos dominus, & propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, sanatq; omnes infirmitates nostras. Psal. 102. Per Esaiã enim nos aduocat: Ego, inquit, sum qui deleo iniquitates uestras: & dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. Esaiæ 43. Operosum sanè foret omnia per prophetarũ testimonia, quibus ad pœnitentiã nos prouocat deus, & redeuntibus ad se ueniã promittit, adducere: nõ semel tantum, neq; secundo, sed quoties ad implorandã eius misericordiam cõuerti uoluerimus. Ezech. 18. Quacunq; enim hora ingemuerit peccator, omniũ peccatorũ eius non recordabitur dominus, ut inquit Ezechiel: nam nõ uult mortem peccatoris, sed ut magis conuertatur & uiuat. Prouerb. 24. Demum, ut est apud Sapientem, septies in die cadit iustus & resurgit. non aũt resurgit à lapsu, nisi per pœnitentiã. quis igitur nõ uiderit pœnitentiã sæpius iterari posse, & post lapsum nulli ab errore relipiscenti denegandam esse? Sed age ex noui testamenti autoritate idem ostendatur. Beato Petro interroganti, quoties peccanti fratri esset dimissurus, an usq; septies, respondit dominus: Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies. Matth. 18. Ecce abyssum diuinæ miserationis, & fontem misericordiæ in immensum profluentem; cuius uenas obturare contendunt, qui huius aquæ fluxum in nos deriuari nolunt. Et diuinus apostolus ad Galatas: Filioli, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Gal. 4. Receperant Galatæ regulam fidei à Paulo: sed rursum ad infidelitatem sunt relapsi: secundo eos reuocat Paulus ad ueritatis rectitudinẽ & pœnitentiam. Insuper iubetur Ioannes ecclesiæ Ephesi scribere: Habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Apoc. 2. Memor igitur esto unde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera tua fac. Ecce dominus hortatur post lapsum eos ad pœnitentiam, qui à recto calle oberrarunt. Luc. 15. Præterea filius prodigus post dissipatam suam substantiam, ad osculum patris recipitur, & primam recipit stolam. Ouis aberrans à grege, pij pastoris humeris ad caulam reuecta est, Drachma decima multo quæsita est

labore,

A labore,ut inueniretur,& inuenta toti uiciniæ gaudium attulit. Ad hæc,publicanus cum ſe peccatorem confitetur,iuſtificatus in domũ ſuam reuertitur. Qui ab Hieruſalem in Hierico deſcendens,inciderat in latrones,expoliatus,& ſaucius benigne à Samaritano fouetur:alligatoq; uulnere in domũ eccleſiæ reducitur. Poſtremo hæc mulier adulterij rea à cõdemnatione liberat, & ne amplius peccet, ſolicite admonet: ut nobis exemplo ſit,ſalutare pœnitentiæ medicamentũ nulli unquã ſubtrahendũ eſſe. *Luc.18.* *Luc.10.* *Ioan.8.*

CAPVT XVIII.

ITerum ergo locutus eſt eis Ieſus:Ego ſum lux mũdi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris,ſed habebit lumen uitæ.] Cum paralyticũ per ſumma tecti ſibi oblatũ ſanaturus eſſet dominus,& diceret:Fili dimittuntur tibi peccata tua.ſcribæ & Phariſæi dixerũt intra ſe: Hic blaſphemat: quis poteſt peccata dimittere niſi ſolus deus? Dominus autẽ cognoſcens cogitationes eorũ, reſpondit filium hominis etiam in terra habere potestatem dimittendi peccata. Similiter & hoc loco,quia mulierem à peccatis abſoluit, & liberam abire permiſit: ne quiſpiam ipſum blaſphemare oblatret,aut quod ſolius dei eſt,ſibi impudenter uendicare,diuinitatis ſuæ ſacramentum hic aperit,oſtendens qua uirtute, qua autoritate, qua poteſtate ream à peccato abſoluerit. Ego, inquit, ſum lux mundi. Non quidem lux corporea,quæ mutationi,& corruptioni eſt obnoxia,aut mortales illuſtrat oculos:ſed lux ſpiritualis,nullis offuſa tenebris,nulla caligine obumbrata, mentem humanã cœleſti ſplendore perfundens. Eſt enim lux uera, quæ illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundũ. Non lux alternationẽ noctis ſuſtinens,aut luminis interpolationẽ, uel ſuccedentes habens uiciſſim tenebras: ſed perpetuò radians,& intima cordis noua, ſemperq; fulgenti claritate perluſtrans. *Matth.9.* *Ioan.8.*

B Non itidem lux certis conſtricta finibus, neq; Galilææ concluſa limitibus(quia me Galilæum nuncupatis,& de Galilæa oriundũ iactitatis)ſed totius mundi ſpatiũ meo lumine replens. Non enim ueni, ut Iudæa ſolũ meo illuſtretur aduentu,aut Galilæa: ſed omnis mũdi regio tanti ſit particeps fulgoris. Hanc lucem,ſi ſapitis,nõ paruipendite,in eius radijs greſſus ueſtros dirigite:quoniã qui ſequitur me,doctrinam meam amplectendo,& mandata obſeruando:nõ ambulat in tenebris ignorantiæ aut uitiorum: ſed habebit lumen uitæ, in præſenti quidẽ ſeculo animũ interius illuminans, & in futuro totum hominẽ glorificans. His aũt uerbis ſuam diuinitatẽ intelligi uoluit, ſecundũ quam lux eſt unigenita patris,& lumẽ de lumine,atq; ſplendor paternæ gloriæ. Quis enim homo,aut quæ creatura,etiam angelica,ſe lucem mũdi appellare audeat:quocirca hoc dicto ſe uerũ eſſe deum ſuboſtendit. Neq; quiſpiã obijciat, Apoſtolis apud Matthæũ dictũ eſſe à domino: Vos eſtis lux mundi. Quoniã unuſquiſq; illorũ lux quidem erat per participationẽ gratiæ,& ſpiritualis ſplendoris cõmunicationem:Chriſtus uero ſubſtantialiter, & ſua natura lux eſt uera,& immenſa: ut primo libro in explanatione huius loci, non erat ille lux, abunde dictum eſt. Sanè in Euangelio dictũ meminimus,quod ſi cæcus cæco ducatũ præbeat,ambo in foueam cadunt. Ex oppoſito aũt,ſi lucida teda,ſi fax clariſſima, etiam noctu iter tentanti ductum præſtat, greſſus illius ſine offendiculo dirigit:à præcipitio, fouea, & lapſu pedes ipſius præſeruat,& tenebroſo quidem tempore,ne in tenebris ambulet, eum lumine claro circũfundit,ut habeat ille continuũ fulgorem itineris ſui ducem. Atqui in hac uia præſentis uitæ difficili,ſalebroſa & aſpera,mille occurrunt pericula,diſcrimina mille,quæ impedimento plerunq; ſunt nobis,ne optatã noſtri callis contingamus metam: ſed aliò nos diuertunt,& deducunt in perditionem. Nunc prærupta iter hoc agentibus occurrunt præcipitia:nunc ſenticoſa,& ſpinis obſepta loca. Interdũ denſis obducimur tenebris,& opaca nocte in hac ualle mundi umbroſa:interdũ uero luto hæremus,& in lubrico cœno uix bene pedem ſiſtimus. Omitto diuerticula,in qua *Matth.5.* *Matth.15.*

C facile ferimur, à uia plana, & regia declinantes ad dextram, aut ſiniſtram. Prætereo latronum inſidias, obſidentium omnes uiæ noſtræ partes, & in exitium noſtrum toto annixu conſpirantiũ. Itaque ſummopere opus eſt nobis ad peragrandã huius noſtræ peregrinationis ſemitam, recto duce & bono, qui & uiæ non ſit ignarus, & libens uelit nos omnibus his exemptos periculis, incolumes ad conſtitutam nobis ciuitatem perducere. Verum quod multis optandum nobis eſſet uotis, & ingenti labore perquirendum, ultro nobis offertur. Ecce Chriſtus ſe nobis ducem prompte & alacriter exhibet, utq; ipſum ſequamur, dulciter inuitat: quinimo quanta ipſum ſequentibus ducem proueniant cõmoda, declarat dicens: Qui ſequitur me, nõ ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. De malis quidem & peruerſis dictum eſt in pſalmo: Neſciuerunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant, ignorantiæ uidelicet & uitiorum. Et quanti hoc ſit periculi atq; detrimenti, in Euangelio Chriſtus nobis teſtatur cum ait: Qui ambulat in tenebris, neſcit quò uadat. Et ſi quis ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo. Tantum autẽ incõmodum euitat quiſquis Chriſtum ſibi ducem conſtituit: nam qui illum ſequitur, nõ ambulat in tenebris, ſed habet mandata ipſius, tanquam ardentem faculam uiæ ſuæ indicem, & cum propheta deo lætus concinit: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ, & lumen ſemitis meis. Conſequetur item ex aſſiduo Chriſti conſectatu lumen uitæ, quod interius animã illuminans, perducet illum tandem ad lucidam uiuorum regionem. Et cum lumen uitæ promittit dominus habiturum illum, qui ipſum ſecutus fuerit: non de lumine iſto corporeis ſpectando oculis uerba facit, neq; de uita hac corporali: ſed de ſpirituali ſolum lumine, & uita cœleſti atque perpetua loquitur: quinimo hiſce uerbis ſeipſum pollicetur aſſeclis ſuis & ſectatoribus, qui eſt lumen uitæ, ſicut & fons uitæ, & panis uitæ, imò autor uitæ, & uitam ſuis largiens æternam. Sequamur igitur indefeſſe Chriſtum ducem, ut tantis ab eo bonis locupletemur.

Ioan 8.
Pſal.81.
Ioan.12.
Ioan.11.
Pſal.118.
Pſal 35.
Ioan.6.

CAPVT XIX.

D Ixerunt ergo ei Phariſæi: Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt uerum. Reſpondit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum: quia ſcio unde ueni, & quò uado, uos autem neſcitis unde uenio, aut quò uado.] Phariſæi non ad diſcendum, ſed calumniandum ſe admodum propenſos ubiq; declarant. Student enim ſemper Chriſti uerbis contradicere, illis repugnare, ipſis ut falſis obuiare, atq; cauillationẽ obijcere. Nam cum dominus ſe lucem mundi appellaſſet, ipſi obdurata mente huic luci, ne eorum mentibus illuceat, obluctantur: Perſimiles ijs, qui, ne oblatum ſolis lumen intueantur, oculos palpebris obuelant, aut uultum auertunt. Et quia ipſum nudum exiſtimant hominem, nube carnis obductam, ſed ſplendore ſignorum ſe prodentem deitatem in eo non attendunt. Hominis quidem de ſeipſo teſtimonium inualidum eſſe ſolet, & nequaquam fide dignum: minus enim creditur ei, qui ſe, ſuaq; facta prædicat, aut propria opera uerbis extollit. Propterea phariſæi domino in faciem obijciũt, quod de ſeipſo teſtimonium perhibeat: nõ conſiderantes, quod ante præmiſerit præcones, Moſen, Dauid, Eſaiã, & cæteros præclaros prophetas, qui celeberrimo præconio teſtimoniũ de ipſo, ante quàm aduentaret, perhibuerunt. Illam deinde blaſphemiæ plenam euomũt uocem: teſtimonium tuum non eſt uerum, qua Chriſtum dei uirtutem & ſapientiam menda cij nota perſtringunt, eumq; qui ſumma eſt ueritas, falſum dicere teſtimoniũ impio ore obgarriunt. Sed animaduertite quid eis dominus reſponderit. Sanè ad id quod poſteriore impingunt loco, reſponſionẽ adhibet imprimis: quod tametſi de ipſo perhibeat teſtimonium, nihilominus illud uerum eſt, quia deus uerus eſt, in quem mendacium aut falſitas cadere non poteſt. Ipſe itidem lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ:

1. Corinth.1.
Ioan.14.
1. Ioan.1.

A ullæ:lux autem ſuapte natura ſuiſpſius eſt manifeſtatiua.& quamuis nulla re exter na clareſcat, aut adhibita facula, admotaue teda colluſtretur, nihiloſecius ſeipſam mortalium oculis uerè inſinuat. Sic & Chriſtus lux ſpiritualis,licet aliorũ teſtimo nio non fuiſſet declaratus;ſuum tamen quod de ſe dixit teſtimonium nõ minus ex titiſſet ueritati conſentaneum. Verum autem eſſe teſtimonium,quod de ſeipſo per hibet Chriſtus,aſtruit:quia ſcio,inquit,unde ueni,& quò uado. Venit enim à pa tre in mundum ad conſummandum humanæ redemptionis myſterium,& benepla cito uoluntateq; patris,noſtræ carnis ſubſtantiam aſſumpſit, & peracto noſtræ ſa lutis ſacramento rurſum ad patrem uadit, & ad gloriam patris triumphator egre gius & uictor reuertitur. Phariſæi autem neq; ipſum ut dei filium à patre miſſum re ceperunt,neq; rediturum ad paternæ maieſtatis gloriam crediderunt. Neq; igitur unde uenit,aut quò uadat ipſos tenere,apte conteſtatur.

CAPVT XX.

VOs ſecundum carnem iudicatis:ego non iudico quenquam.Et ſi iudi co ego,iudicium meum uerum eſt:quia ſolus non ſum,ſed ego & qui me miſit pater.Et in lege ueſtra ſcriptum eſt,quia duorum hominum teſtimoniũ uerum eſt. Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me,qui miſit me pater.] Qui oculos ha bent corporis,lippitudine aut hebetudine imbecilles,non recte de coloribus diju dicant,quinimo aliter quàm res ſeſe habeat, ob inſitam infirmitatẽ ferũt iudicium, de candido quod nigrum, & de nigro quod ſit candidum dictitantes. Ita uidentur affecti Phariſæi: ob grauem enim animi morbum, zelum,inuidiam, odium quo in
B Chriſtum concitabantur,aciem mentis obtuſam & obnubilatã habuerunt:neq; ad cognoſcendum in carne delitentem diuinitatem, ſeſe tamen multipharijs ſignis li quidò prodentẽ,penetrare ualuerũt. Et hærentes duntaxat in eo quod in Chriſto exterius contuebantur,affixiq; ſoli eius figuræ corporeæ,nudum ipſum hominem eſſe rati ſunt:propterea dixit Chriſtus eos ſecundũ carnem iudicare: quia ultra car nis,humanamq; naturam nihil in eo reliquũ eſſe putarunt. Chriſtus autem hoc pa cto ſecundum carnem & faciem ſe quenquã iudicare negat: quia intima etiam cor dis perſcrutatur, & ſcit quid eſt in homine. Aut ſe quenquã modò, præſentiq; ſuo *Ioan.2.*
aduentu iudicare denegat. Non enim uenit,ut iudicet mundũ,ſed ut ſaluetur mun *Ioan.3.*
dus per ipſum. In ſecundo uero ſuo aduentu iudicabit omnes per diſcuſſionẽ,exa minationemq; operum,prius in uita geſtorum:de quo quidem uenturo in conſum matione ſeculi iudicio ſubiungit:Et ſi iudico ego,iudicium meum uerum eſt. Aut de præſenti iudicio diſcretionis,hoc ſecundo loco facit ſermonẽ,quo bonos à ma lis examine occultæ ſuæ cognitionis ſecernit, & fideles ab improbis internoſcit, quemadmodũ inquit Paulus ad Timotheũ: Nouit dominus qui ſunt eius. Vtrum- *2. Timot.2.*
que autem iudicium Chriſti, & diſcuſſionis operum, quod in finem mundi differ tur,& diſcretionis meritorũ,quod præſenti tempore ſemper exercetur,uerum eſt: quia à ſumma ueritate & æquiſſima lance iuſtitiæ profectũ. Quì enim fieri poſſit, ut ſuprema ueritas non rectè occulta cuiuſq; merita dinoſcat,aut prima iuſtitia à re cta iudicij lege exorbitet? Porrò cauſam ueritatis iudicij ſui affert: Quia, inquit, *Ioan.14.*
non ſum ego ſolus,ſed ego & qui me miſit pater. Nolite,inquit,arbitrari me iudi cij mei ratione à tramite ueritatis aberrare: quia ſolus non ſum qui fero iudicium. Non enim à patre ſeparari unquam poſſum, cum ipſe in me manens faciat opera, *Ioan.10.*
& ipſe in me,& ego in patre ſim. Itaq; qui me miſit pater,mecum eſt:& non relin quit me ſolum,cum ab eius ſubſtantia diuelli non poſſim,aut quicquam ei contra rium ſentire uel iudicare. Eadem enim utriuſq; noſtrum cognitio,idem prorſus iu dicium.Hiſce autem uerbis manifeſte ſe alium à patre filius aſſerit,ut catholica fa-

C tetur eccleſia, cum de duobus loquens, ſe miſſum & patrem mittentem nominet. Neq; tamen ſpiritum ſanctum ab utriuſq; conſortio ſeparandum putemus, ſed adiungendum potius, & nominatis patre atque filio ſimul intelligendum, quemadmodum eos unà cõnectit beatus Ioannes, dicens: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus: & hi tres unum ſunt. Quoniã uero Phariſæi legem ſemper adducunt, illiusq; ſeruandæ zelo in dominum perſecutionem ſe mouere iactitant: ipſius legis (quam tanti faciunt) autoritate comprobat ſuum teſtimonium ab eis minime reiciendum eſſe, ſed recto iure recipiendum. In lege, inquit, ueſtra, & uobis per Moſen lata, ſcriptum eſt: quia duorum hominum teſtimonium uerum eſt. cum in Deuteronomio legatur: In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne uerbũ. Homines autem affectu aut odio à ueritate decidere facile poſſunt, & cõmuni in prauum conſenſu, falſum perinde atque uerum fore teſtificari. Nõnne qui contra Naboth dixerunt teſtimonium, quod benedixerit deum & regem, fallaciter illud ementiti ſunt? Nõnne qui caſtam Suſannam in adulterio deprehenſam in iudicio conteſtati ſunt, concupiſcentia excæcati, cõtra ueritatem tulerunt teſtimonium? Quanto magis igitur duorum teſtimonium, qui à ueritate deflecti non poſſunt neq; oberrare, firmum haberi debet. Atqui ipſe de meipſo teſtimonium perhibeo, haud aliter atque lumen ſeipſum demonſtrat & alia: & teſtimonium etiam perhibet de me pater, cum uoce cœlo delapſa conteſtatus eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, cum identidem in me manens opera facit: quæ me ab ipſo prodiiſſe, genitumq; eſſe liquidò produnt. Cur igitur dura ceruice, huic utriuſq; noſtrum teſtimonio renitimini? Quare nõ ceſſatis inferre calumniam ueritati, excæcata mente obiectantes, teſtimonium tuum non eſt uerum?

Deut. 17.
Deut. 19.
3. Reg. 21.
Daniel. 13.
Matth. 3. et 17

D Reſipiſcite tandem ab hac inſania, & uel patris cœleſtis de me teſtimonium admittite. Nec cum meum de meipſo teſtimonium reiiciatis, & ſuum quoq; aſpernari redarguamini. Præterea ut præter eum de quo perhibetur teſtimonium, dinoſcantur eſſe duo teſtificantes de illo, quemadmodũ uerba legis inſinuant, etiam duo ſunt, qui de Chriſto teſtimonium perhibent: pater inquam, & ſpiritus ſanctus, quemadmodum per Eſaiam dominus noſter atteſtatur, dicens: Et nunc dominus miſit me, & ſpiritus eius. De patre quidem quod teſtificatus fuerit Chriſtum in baptiſmo, & transfiguratione, iam dictũ eſt: de ſpiritu ſancto uero idem cõſtat, quia ſuper Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ deſcendit, & in transfiguratione, ut nubes lucida ipſum cum diſcipulis obumbrauit.

Eſaiæ 48.

CAPVT XXI.

» DIcebant ergo ei: Vbi eſt pater tuus? Reſpondit Ieſus: Neq; me ſcitis, neque patrem meum. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. » Hæc uerba locutus eſt Ieſus in gazophylacio docens in templo, & ne» mo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.] Quia dixerat modo dominus, ſe non ſolum eſſe, ſed & patrem ſuum eſſe cum eo: id carnali ſenſu accipientes, utpote qui nihil in Chriſto niſi humanum, & quod in aperto oculis omnium patuit, eſſe crediderunt, ſuo more confeſtim obiiciunt: Dicis tecum patrem tuum eſſe, cum tamen te ſolum uideamus. Oſtende igitur nobis patrem tuum, & ubi nam ſit indica: quo te uera dixiſſe comprobemus. Porrò alii id Iudæorum uerbum, per contumeliam & contemptum in Chriſtum, dictum fuiſſe aſtruunt. Quid frequenter, inquiunt, patrem tuum nobis inducis, qui ignotus eſt & ignobilis? Quid crebra illius interpellatione aures noſtras obtũdis, & quaſi magnæ autoritatis uirum affers in medium, qui Galilæus eſt, & faber? Exiſtimabant enim ipſum de patre ſecundũ carnem hactenus protraxiſſe ſermonem. Sed quid dominus eis reſponderit, audiamus. Neq; me ſcitis, inquit, neq; patrem meum. Non credebant

A credebant in Chriſto plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter,& propterea *Coloſ 2*
ipſum reuera neſciuerunt. Quia tamen genus,& parentes eius ſecundũ hominem,
& locum originis perſpectum habuerunt,prius à Chriſto audiuerant: Et me ſcitis *Ioan.7*
& unde ſum ſcitis. Cum autem neſcire filium Iudæi conuicti ſunt, conſequens eſt
eos quoq; patrem neſcire. Siquidem ea relatiuorũ,& quæ reciproce mutuoq; refe-
runtur,natura eſt & conditio,ut cognito uno eorum protinus cognoſcatur & reli
quum:& ignorato uno,ignoretur & alterũ. Quod ſi filium cognoſcerent in forma
dei eſſe,& æqualem deo,atq; ex patre genitum: & patrem utiq; agnoſcerent eiuſ-
dem ſecum naturæ filium,atq; ſubſtantiæ genuiſſe. Magnam itaq; iacturam incur-
runt,qui filio nõ credunt: cum ex hac incredulitate, patris quoq; notitia illis ſuſtol
latur. Quæ quanti ſit facienda,paucis aperit dominus ſequenti loco. Hæc,inquit, *Ioan.17.*
eſt uita æterna, ut cognoſcant te uerũ,& ſolum deum,& quem miſiſti Ieſum Chri
ſtum. Quod ſi patrem cœleſtem cognoſcere,& filiũ eius,uita æterna eſt: profecto
ignorare patrem itidem & filium,interitus eſt æternus,& mors perpetua. Demum
curauit Euangeliſta locũ annotare,quo hæc alta ſuæ diuinitatis myſteria Chriſtus
aperuit,ut non clanculum,aut in abſcondito dicta eſſe cognoſcantur,quemadmo-
dum improba hæreticorum dogmata,ſed in publico,ubi frequens eſt populi ad au
diendum concurſus, ſcilicet in gazophylacio: qui locus eſt ſacræ pecuniæ ad obla
tiones,& uſum templi cuſtodiendæ deſignatus. Ex audientiũ autem numero con-
ceperant nõnulli manus in eum mittere uiolentas,diuina tamen uirtute repreſſi,id
non tentarunt, quia nondũ uenerat hora eius: non qua ex cõuerſionibus aſtrorum
cogeretur mori,ſed qua ſua ſponte dignaretur occidi. At uero id ſcrupũ cuiquã
mouere poſſet,cur interrogatus hic dominus,ubinam ſit pater ſuus,non reſpondit
B è directo propoſitæ quæſtioni: neq; cœleſtem ſe patrem habere patefacit,quod ta-
men ipſe locus præſens uidebatur exigere. Vnde relinquebantur ipſi Iudæi animo
ſuſpenſi,& ſuper ea re ancipites ac ambigui,quemadmodum paulò poſt ſequentia
Euangeliſtæ uerba teſtantur. Et non cognouerunt,inquit, quia patrem eius dice- *Ioan.8.*
bat deum. Philippo uero Apoſtolo interroganti dominũ poſt expletam ultimam *Ioan.14.*
cœnam: Domine oſtende nobis patrem,& ſufficit nobis,cum mira benignitate &
facilitate reſpondit: Philippe,qui uidet me,uidet & patrẽ meum: Non credis quia
ego in patre, & pater in me eſt? Verum magna eſt affectuũ & animorũ diuerſitas:
in Philippo,oſtendi ſibi patrem rogante,& Iudæis hic ſimile quiddam interrogan
tibus, quæ propoſitam facile diſſoluit quæſtionẽ. Siquidem ea uerba dixit Philip-
pus pio animo,& ardenti deſiderio uidendi patrem cœleſtem. Idcirco dignus fuit,
cui amplius aperiretur immanſionis Chriſti in patre, & inſeparabilitatis ab eo ar-
canum. Scribæ uero, Phariſæi, & principes ſacerdotum, maligno animo id quod
dictum eſt interrogarunt, ut aliquod ex ore Chriſti uerbum arriperent, unde eum
poſſent accuſare. Enimuero id præcipuũ fuit eorum ſtudium,domino noſtro calu
mniam ſtruere, cauillari in oĩa eius uerba,& tentare ex illis anſam accipere ipſis
contradicendi,ea improbandi, deridendi aut contemnendi. Hæc itaq; malignitas
animi eorũ,& prauitas affectus nullo modo digna fuit apertione cœleſtis myſterij
& reſeratione diuinæ originis,quod non eſſent ipſi tam auguſti & ſublimis arcani
idonei auditores. Eccleſiaſtico autem autore dictum eſt: Vbi non eſt auditus,non *Eccle.32.*
effundas ſermonẽ. Et dominus ipſe in Euangelio nos edocuit: Nolite ſanctum da- *Matth.7.*
re canibus,neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos,ne forte cõculcent eas pe-
dibus ſuis: & canes cõuerſi dirumpant uos. Quo quidem uerbo admonemur altiſſi
ma diuinæ ueritatis ſacramenta, & ſublimia myſteria non eſſe proponenda impu-
gnatoribus ueritatis,aut cõtemptoribus,ne aut irrideant ea,aut acrius improbent.
Neq; Iudæi, quibus hoc loco dominus nõ aperuit diuinæ generationis ſacramen-
tum, ex eo relinquebantur dubij quidnam ſuper ea re credere deberent, aut igno-

Crantiæ nubilo inuoluti: quoniã ex prius auditis frequenter domini uerbis ſatis perſpectum habent, quod ſe filium dei eſſe confiteretur, & patrem ſuum diceret eſſe
Ioan.5. deum: cum ſuperius dixerit euangeliſta poſt hæc domini uerba: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo, inquit, magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatũ, ſed & patrem ſuũ dicebat deum,
Ioan.10. æqualem ſe faciens deo. Et in ſequentibus locis, lapidibus impetere Chriſtũ ſunt
Ioan.19. aggreſſi: quod homo cum eſſet, faceret, inquiũt, ſeipſum deum. Demũ corã Pilato conclamarũt, ſecundũ legem ſuam Chriſtũ mori debere, quod filiũ dei ſe fecerit.

CAPVT XXII

» DIxit ergo iterũ eis Ieſus: Ego uado, & quæretis me, & in peccato ueſtro moriemini. Quò ego uado, uos nõ poteſtis uenire.] Solicitus de ægroto curando medicus, omnem tentat uiam inſtaurandæ ſanitatis ei quem exitiali & lethifero morbo nouit ægrotare. Et ubi perſpicit leuiora blandioraq; remedia non prodeſſe, ſtudet acriora admouere medicamina, ſectionem, cauteriũ, uſtulationem, quibus noxius expellatur morbus. Hoc non minus obſeruaſſe cernitur dominus noſter optimus humanæ infirmitatis medicus, ut duritiem cordis Iudæorũ & impietatem ſanaret. Adhibuit admiranda ſigna, quibus ad fidem adducerentur, adhibuit & ſalutarem cum ſuauitate doctrinam. Quæ omnia ubi nihil eis conducere conſpicit, aut ſalutem afferre: nunc aſperam eis cõminationem infert, & æternam interminatur mortem, ut hac ſaltem ratione ad ſaniorem reuocentur mentem. Vado, inquit, ad eum, qui me miD ſit, & ad cœleſtem reuertor gloriam, cum deuicta morte immortalis uitæ dignitatem aſſumpſero. Quod etſi adhuc futurum erat, more tamen ſuo ad deſignandam rei certitudinem, id ut præſens enunciat. Poſtquàm autem per reditum ad patrem à uobis abiero, quæretis me, nõ credendi deſiderio, ſed perſequendi ſtudio: & quẽ amplius in proprio corpore perſequi (ut prius) non poteritis, in membris acerrime infeſtabitis, & pro uiribus excruciabitis. Sed horrendus uos manet ex hac perſequendi ſæuitia exitus: nam in peccato ueſtro moriemini, & perpetuis addicti pœnis, æternæ uitæ exortes, ſemper ſecundam mortem acerbiſſime feretis. Itaq; quò ego uado, uos non poteſtis uenire: ad uitam enim propero ſempiternã, uos autem ad æternam mortis horrorem, quia oblatam uitam ueſtra peruicacia reijcitis. Ego ad gloriam uado patris, uos autem ad confuſionem perpetuam ſponte ueſtra ruitis. Ipſe ad cœleſtem tranſeo requiem, ad quam peruenire non poteſtis: quia uiam, qua illuc itur, tenere contemnitis. Cum igitur me nunc ſequi renuitis ad uirtutis laborem, non poteritis me etiam ſequi ad præmium. Non ob negatam bene agendi facultatem, ſed ob propriam animi ueſtri malignitatem, uiam ſalutis amplecti recuſantem. Quod ſi durũ eſt æterna carere uita: ſi triſte, interitũ perferre perpetuũ: ſi graue, interminũ perpeti ſupplicium: reſipiſcite dum datur hora, à prauis ſtudijs ueſtris, abijcite pondera peccatorũ ueſtrorum, ne in illis moriamini. Quia nõ mor
Pſal.113. tui laudabũt dñm, neq; omnes qui deſcendũt in infernũ. Ecce quibus eos minis exterret, quæ mala ipſis iminẽtia prædicit, ut uel illorũ horrore ipſos à malo reuocet.

CAPVT XXIII.

» IIcebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum? quia dicit, quò
» ego uado, uos non poteſtis uenire. Et dicebat eis: Vos de deorſum
» eſtis, ego de ſuperius ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de
» hoc mundo. Dixi ergo uobis, quia in peccatis ueſtris moriemini: Si
» enim non crediderit is, quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro.]
Ex fonte dulci manans aqua ſuam refert originem, & dulcis eſt: Ex fonte uero

amaro

A amaro & turbido, non poteſt unda ſuauis profluere, ſed amaricata & horrida guſtu. Atqui animus hominis ut fons eſt, quæ intra ſe concipit iugiter ſcaturiens: qui ſi benevolus fuerit, & ſyncero affectus amore, talia etiam ſenſa & cogitata expromet: ſin uero maleuolentiæ ueneno labefactus, aut inuidiæ tabe fuerit corruptus, nihil rectum, nihil amicum, nihil denique benignum meditabitur: ſed obliquâ, ſiniſtraque cogitatione quæcunque audita interpretabitur. Id nunc Iudæi factitare conſpiciuntur, qui uerba domini nequaquam intelligentes, protinus in abſurdam & horrendam auditu exeunt cogitationẽ, uerbisque eam expromunt, ſciſcitantes nunquid ſeipſum eſſet interfecturus: quia dixerit, quò iturus eſſet, alios peruenire nõ poſſe. Sed unde hæc tanta exoritur intelligendi abſurditas? Profecto ex ſola animi eorũ nequitia: qui, quoniam uirulentus eſt, & horrore odij contaminatus, quicquid intra ſe receptat, conſimili tabe cõmaculat: quemadmodum uas illitum ueneno, quicquid impoſitum ſibi receperit, reddit uenenatum & mortiferũ. Cæterum neque ueri ſimilitudinem habet hæc improba eorũ inquiſitio. Non enim, ſi ſeipſum interfecturus eſſet, colligere recte potuiſſent, eam ob rem quòd ipſe iturus eſſet, alios peruenire non poſſe. Nam & ipſi ſeipſos interficere potuiſſent, ſibique ultrò mortẽ conſciſcere: & hac uia ueniſſent quidem, quò Chriſtum abijſſe autumaſſent. Hanc autem (quam etiam cogitare pius horreſcit animus) de Chriſto impietatem, ipſe manſuete ferens, oſtendit eis cum admiranda benignitate, quonã pacto ſua fuerant uerba accipienda, ſimul & ſuæ naturæ eminentiam ſupra cæteros homines declarat.

Vos, inquit, de deorſum eſtis, & creaturarũ ſortiti conditionem, quæ deo creatori ſubiectæ ſunt, & longo infra ipſum ſubſident atque ſubſiſtunt interuallo: Ego uero de ſuperius ſum, & diuinã habens naturam, quæ rebus creatis omnibus in immenſum ſupereminet. Ex patris enim ſubſtantia genitus, eique in oẽibus æqualis, creaB turarum naturam longe tranſcendo. Nempe, deorſum, hoc loco creaturarum proprietatem, ſortemque deſignat, ratione creationis deo ſubiectam atque ſubiacentem. Superius uero diuinam nominat naturã, omnia ſupergredientem, & ab omnibus eminenter exceptam: quemadmodũ diffuſius eſt diſcuſſum prius, cum hic locus occurreret explanandus: Qui de terra eſt, terra eſt, & de terra loquitur: qui deſurſum *Ioan.3.* uenit, ſuper omnes eſt. Altero deinde diſcrimine ſe ab eis diſſentire atque diſtare demonſtrat, quia ſcilicet de mundo ſunt, ipſe uero nõ erat de mũdo. De mundo erant ſcribæ & Phariſæi, ſi affectũ (ut debes) attendas: nam toto animo rebus huius mundi inhiabant. Primatum & honores ardentiſſime ambiebant, eligentes primas ca- *Matth.23.* thedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in menſa: ſuaque opera omnia facientes, ut uiderentur ab hominibus. Opes itidem & pecuniam nimia cupiditate proſequebantur, deuorantes domos uiduarũ, & pecuniæ quæſtum in ipſo quoque templi ue- *Matth.21.* ſtibulo aucupantes. Chriſtus uero hoc modo nõ erat de mundo: quia affectum animi fluxis huius mundi, caducisque rebus nõ habuit implicatum aut intentum. Non enim propriam quærebat gloriam, ſed ſolius patris. Sic etiam omnes abiecit opes, *Ioan.8.* ut nõ haberet ubi caput reclinaret. Rurſum quod modo cõminatus fuerat, iterum *Matth.8.* eorum auribus inculcat: ipſos ſcilicet in ſuo peccato morituros, & ad mortem uſque in ſua iniquitate perſeueraturos abſque fructu pœnitentiæ. Vt quod prima exhortatione eorum mentibus non inhæſerat, aut fuerat infixum, ſaltem ſecunda aut tertia affigeretur. Ita enim faciunt qui duræ ceræ annituntur imprimere formam ſigilli, ſi primo conamine fruſtra tentarunt efformare illius effigiem, ſuperaddunt ſecundum aut tertium conatum: & improbo tandem labore aſſequuntur quod expetũt: niſi uſqueadeò dura ſit, & primitiuæ formæ reluctans materia, ut omnino illius effigiationem nõ admittat. Qualis reuera erat Iudæorum animus, qui lapidis inſtar omnem refugiebat emollitionẽ, & ne terribili quidem hac interminatione inflectebatur ad pœnitentiã. Idcirco tertio idipſum repetit, ut medicus de ægroti ſalute de

C ſperans,& imminentem ſæpius ei prædicens interitum,niſi ea quæ reparandæ ſanitati apprime neceſſaria ſunt obſeruet. Sed nunc uiam aperit,qua tantũ poſſint euadere diſcrimen, ſcilicet mori in ſuo peccato: utpote, ſi credere uoluerint quia ipſe eſt: quam quidem ſi amplecti neglexerint, de ſalute eorum actum eſſe declarat. Si enim nõ crediderit is,inquit,quia ego ſum,moriemini in peccato ueſtro. Vbi quãuis ſupprimat quiſnam ipſe ſit,hanc tamen ſignificat ſententiam his uerbis,ſe Chriſtum eſſe in lege & prophetis promiſſum: ut eorum uerborũ hæc ſit intelligentia: Niſi crediderit is quod ego ſum,ſcilicet Chriſtus uobis ante promiſſus,& nunc exhibitus,moriemini in peccato ueſtro. Nempe de hac re inter uos agitur controuerſia & diſceptatio. Aut ſi altiorem uolumus ſenſum attendere, utitur hic dominus noſter ad eos uerbo illo eſſentiam deſignante abſolute, & ſine cuiuſquã adiectione ſumpto,quo diuinitatem ſuam illis apertius ſignificaret,cum eo de ſe uerbo loquatur,quod ſoli deo competere dinoſcitur,& prius ad Moſen de deo dictum eſt. Cum enim Moſes ad liberandum ex Aegypti ſeruitute populum Iſraëliticum mit-
Exodi 3. tendus,interrogaret de nomine mittentis: reſpondit dominus: Ego ſum qui ſum, & rurſum: Sic dices ad filios Iſrael: Qui eſt,miſit me ad uos. Hoc igitur uerbo reuocat eos in memoriã,ſeipſum eſſe,qui prius ad Moſen hoc ſe nomine uocari conteſtatus eſt. Quod ſi rerum omniũ naturam penſiculatius indagauerimus,ſoli deo, eſſe,in primis cõuenire comperiemus,ut qui ab alio minime ſubſiſtat: ſed fons pri-
Rom.11. marius eſt exiſtentiæ rerum omniũ,ex quo,per quem,& in quo ſunt omnia. Neq; quippiam aliorũ ad perfectionẽ diuinæ eſſentiæ pertingere ualet: ſed citra proportionem omnem ab ea deficit,& quodãmodo ad nõ eſſe decumbit. In cõparatione ſiquidem eius,qui uerè eſt,quia incõmutabilis eſt,& exordiũ non habet,nec aliũ de accipit eſſe,ſed à ſe habet,quaſi nõ ſunt quæ mutabilia ſunt,quæ principium ſui
D eſſe habent,& idipſum ab alio ſortiuntur. Quod enim dicitur,fuit,non eſt: & quod dicitur,erit,nondũ eſt. Deus autem tantũ eſt,qui non nouit fuiſſe,uel futurũ eſſe. Cæterum nõ ſolis putemus Iudæis hanc à domino cõminationẽ eſſe factam: quod ſi in eum nõ crediderint,morientur in peccatis ſuis: ſed & nobis. Eadem enim nos quoq; manet damnatio,ſi in Chriſtum fide per dilectionem operante non credide rimus. Idem omnino exitium,idemq; interitus,ſi obdurauerimus corda noſtra per impœnitentiã, & Phariſæis perſimiles in incredulitate fuerimus: ſi denicq aſſiduè uocantẽ nos deũ ad pœnitentiã,ſurdis auribus præterierimus. Audiamus itaq; tubam euangelicã Paulum Apoſtolũ, terribili uerborũ clangore auribus noſtris in-
Rom.2. tonantẽ. An diuitias bonitatis dei,& patientiæ,& longanimitatis eius cõtemnis? Ignoras quoniã benignitas dei ad pœnitentiã te adducit? Secundum aũt duritiam tuam,& impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ,& reuelationis iuſti iudicij dei,qui reddet unicuiq; ſecundũ opera eius. Fugiamus,oro, adiutorio deo,prouiribus peccatũ ad mortem,quod tam graue & horrendum eſt,ut pro illo nõ dicat
1. Ioan 5. Ioannes eſſe orandũ. Illud uero impœnitentia eſt,& continua in peccato ex animi
Prouerb 19. electione perſeuerantia. Et quoniã in Prouerbijs ait Sapiens, quod peſtilente fla-
Prouerb.21. gellato,ſtultus ſapientior erit. & rurſum alio loco: Mulctato peſtilente,ſapientior erit paruulus. Ex incredulitate Iudæorum & iudicio,in quod propter eam inciderunt, capiamus exemplum effugiendi tam graue malum, noſtramq; inde ſalutem
Gal.6. operemur. Dum tempus habemus,operemur bonum,ut monet Apoſtolus: & nos ipſos in Chriſtũ uere credere oſtendamus: non tantũ uerbo & lingua,ſed etiã opere. Enimuero obduratis corde & incredulis,neq; cognoſcentibus uias eius iurauit
Pſal.94. in ira ſua,quod nõ introibunt in requiem ſuam. Feſtinemus illam ingredi: & ne in idipſum incidamus incredulitatis exemplum, in quod uidemus prolapſos eſſe Iu-
Heb.4. dæos,quia ad aſſiduã domini uocationẽ auribus grauiter audierunt, & proiſus obſurduerunt, ipſe nos quotidie cõmonefacit ſimul & exterret his uerbis, quæ apud

Lucam

A Lucàm dixiſſe legitur ſemel atq; iterum: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Caueamus itaq; ſummopere, ne in numero illorũ habeamur, de quibus in Prouerbijs loquitur dominus: Quia uocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoq; in interitu ueſtro ridebo, & ſubſannabo, cum uobis id quod timebatis acciderit. Tunc inuocabũt me, & non exaudiam: mane conſurgent, & non inuenient me: eo quod exoſam habuerint diſciplinam, & timorem domini nõ ſuſceperint, nec acquieuerint conſilio meo, & detraxerint uniuerſæ correptioni meæ. Nec minus prophetico præconio per Eſaiã idem exprobrat & comminatur dominus, cum ait: Pro eo quod uocaui, & nõ reſpondiſtis, locutus ſum & non audiſtis, & faciebatis malũ in oculis meis: & quæ nolui elegiſtis: propter hoc hæc dicit dominus deus: Ecce ſerui mei comedent, & uos eſurietis: ecce ſerui mei bibent, & uos ſitietis: ecce ſerui mei lætabuntur, & uos confundemini. Deniq; per Hieremiam prophetam idem conqueritur dominus, quod dura ceruice cõtempſerint ipſum, quos ad ſe uocauit: prænunciatq; ſe illos dei cõtemptores proiecturum à ſe, & deſerturum: cum inquit: Et nunc quia feciſtis omnia opera hæc, dicit dominus: & locutus ſum ad uos mane conſurgens & loquens, & non audiſtis, & uocaui uos & non reſpondiſtis: faciam domui huic (in qua inuocatũ eſt nomen meum, & in qua habetis fiduciam) & loco quem dedi uobis, & patribus ueſtris, ſicut feci Sylo. Et proijciam uos à facie mea, ſicut proiecí omnes fratres ueſtros, uniuerſum ſemen Effraim. Non ergo ſimus ex duritia cordis ſurdaſtri ad uocantem nos dominum: Quoniam cor durum (ut ait Sapiens) male habebit in nouiſſimo. Et rurſum alio loco: Qui uero mentis eſt duræ, corruet in malum.

Lucæ 13. *Prouerb. 1.* *Eſaiæ 64.* *Hiere. 7.* *Eccl. 3.* *Prouerb. 28.*

B

CAPVT XXIII.

DIcebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Ieſus: Principiũ qui & loquor uobis. Multa habeo de uobis loqui & iudicare: ſed qui me miſit, uerax eſt: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et nõ cognouerunt, quia patrem eius dicebat deum.] Ad oſtenſionem ſuæ deitatis modo dixerat Chriſtus Iudæis, Ego ſum: neq; adiecerat quidnam eſſet: ut ex ipſa loquendi ratione ſe deum eſſe declararet, cui ſoli conuenit ſimpliciter eſſe. Hinc Iudæi materiam interrogandi ſumunt quiſnam ipſe eſſet: ut determinatiore, contractioreq; ſermone de ſe loqueretur. Quia, inquiunt, dixiſti, ego ſum, & non addidiſti quidnam es: nunc ergo dic quis es? ut credamus. Quibus hoc pacto interrogantibus eam adhibuit dominus reſponſionem, quæ & diuinã in eo naturam pariter & humanam deſignaret. Sum, inquit, principiũ omniũ rerũ, ex quo omnia ſuum ſumpſerunt exordium, & per quod omnia conſtant. Principium, per quod facta ſunt omnia, per quod deus creauit ſecula, in quo deus creauit cœlum & terrã. Neceſſe eſt aũt rerum omniũ autorem deum eſſe: quare nuncupatione principij, ſe deum eſſe, perſpicue deſignauit. Cũ aũt ſubnectit, qui & loquor uobis: ſe hominẽ pro nobis factũ inſinuat, qui præſens uerba, quæ à patre accepit, hominibus nunciauit, patriſq; uoluntatem explicauit. Verũ quia nec his uerbis erant creditури, ſed in ſua permanſuri infidelitate: prædicit eis graue iudiciũ, ob peccatorũ ſuorum multitudinem futurum. Multa, inquit, ſunt quæ de uobis diſcutere & examinare debeo: nõ quidem hoc tempore, ſed cum cuiq; homini iuxta opera ſua fiet retributio. cum enim accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo: & ſtatuam id poſtiſſimum contra faciem ueſtram, quod in me credere proteruia ueſtra reſpuitis. Ob quam tamen nihil rerum fidei, nihil ipſi detrahitur ueritati: quia qui me miſit pater, uerax eſt: à quo ſicut eſſe mihi datũ eſt, ita & ſapere & cognoſcere. Omnia enim mihi tradita ſunt à patre meo. Nõ itaq; à meipſo loquor, quæq; meo arbitrio

Ioan. 1. *Heb. 1.* *Gen. 1.* *Pſal. 74.* *Matth. 11.*

C ſint excogitata: ſed quæ audiui à patre meo, hæc loquor in mundo. Atqui non poteſt à uerace quicq̃, niſi uerum proficiſci. Veritatem itaq̃, quam à patre accepi, & audiui, mũdo manifeſto. Cæterũ cæcis oculis obiecta lux, nõ præbet ſuã claritatẽ, neq; perſpicua eſt: neq; excæcatis Iudæorũ animis oblata ueritas, eos ad ueræ cognitionis lumen prouehere poteſt. Nam cum tanta dominus de patre ſuo eis myſteria declaraſſet: illi oculos ſuos in terram declinantes, non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum. Ipſum enim nudum exiſtimantes hominem, quæcunq; de patre diſſeruit, de diuino & cœleſti patre (ut intelligenda erant) accipientes, falſa ſimul & blaſphema putabant, ac honori ipſius dei non parum derogantia, quemadmodum inquit Ioannes quinto cap. Propterea magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non ſolum ſoluebat ſabbatũ, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Et cum decimo Ioannis cap. dominus dixiſſet Iudæis: Ego & pater unum ſumus. & ob hoc ipſum lapidare tentaſſent: interroganti domino, propter quod bonum opus oſtenſum ipſis ab eo, uellent eum lapidare, reſponderunt: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo cum ſis, facis teipſum deum. Cæterũ quonam in præſenti loco Chriſtus ſeipſum appellat principium: paulò altius id repetendum eſt, quo pacto ea denominatio illi conueniat: indagandum q̃ diligentius, an ipſi ſoli ſit propria atq; peculiaris. Certe ſi ſcripturas accurate fuerimus perſcrutati, cõperiemus & id nomen deo patri attribui,

Ioan. 1. ut cum in ſui euangelij initio Ioannes dicit: In principio erat uerbũ. ſignificans eo dicto, quod filius dei ab æterno erat in patre, neq; temporali natiuitate ſuæ exiſtentiæ habuit exordium, ut oblatrarũt hæretici. Similiter & cum Propheta in pſalmo

Pſal. 109. inducit patrem ita ad filium loquentem: Tecum principium in die uirtutis tuæ. Ac ſi planè dicat: Tecum ô fili eſt pater in coæternitate diuinitatis. quo intelligamus,

D non extitiſſe patrem ante filium dei, quemadmodũ Ariani impudenter obgarriũt, ſed cum filio & apud filium ſemper fuiſſe patrem, in eo pſalmi loco principij nomine ſignatum. Ipſum uero dei filium, etiam principiũ dici, præſens euangelij locus apertiſſime teſtatur. Non tamen idcirco duo cõtendas eſſe principia, patrem & filium: ſed unum & unicum principium, quemadmodũ & pater eſt deus, & filius eſt deus: non tamen duo dij, ſed unus eſt deus. Nihilo ſecius aliqua inuenitur diſcriminis ratio inter nuncupationem illam, ut patri congruit, & ut attribuitur filio, quod pater principium eſt ſine principio, quoniam à nullo ſuæ deitatis habet originem. Filius uero principium eſt de principio, quoniam ex ſubſtantia patris ante ſecula eſt genitus. Sed nõnne & ſpiritui ſancto eadem adaptari poterit denominatio, ut & ipſe dicatur principium? Quid ni poterit? cum & ipſe autor ſit & cauſa effectrix rerum omniũ haud minus quàm pater & filius: quinimo pater & filius, & ſpiritus ſanctus unum ſunt omniũ principiũ: attamen ea deprehenditur eſſe differentia inter illam denominationem, patri & filio attributam, & ſpiritui ſancto accõmodatam, quod tam pater quàm filius ratione diuinæ emanationis, productionis q̃ intimæ principiũ dicitur: itidem & ratione conditionis, creationis q̃ rerum exterarũ. Eſt enim pater principium filij, & ſpiritus ſancti: filius itidem principium ſpiritus ſancti: inſuper pater & filius principium ſunt rerum omnium productiuũ. At uero ſpiritus ſanctus, ratione emanationis diuinæ, & originis intimæ, non dicitur principium, quod nulli diuinarũ hypoſtaſeõn præſtet ſequenti ordine originem: quoniam nulla eſt reliqua, cuius eſſe poſſit hoc modo principium. Ratione tamen productionis rerum conditarũ, ſpiritus ſanctus æque principium dicitur atque pater & filius. Itaq; abſoluta principij ratio, maxime patri conuenit, quoniam primario loco: deinde filio eadem competit, & poſtremo ſpiritui ſancto, qui (ut filius) principium eſt de principio, ſed gemino, principium inquam duntaxat creaturarum.

CAPVT

A

CAPVT XXV.

DIxit ergo eis Iesus: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoscetis quia ego sum: & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecũ est, & nõ reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.] Videbat dominus (cui omnia, anteq; eueniant, cognita sunt) nõnullos in turba Iudæorum, quam alloquebatur, esse, qui uisis hora mortis eius signis, essent in eum crediturí. De quibus Lucas inquit: Et omnis turba eorũ qui simul aderant ad spectaculũ istud, & uidebant quæ fiebant, percutiẽtes pectora sua reuertebantur. Aliquos etiam post reditũ eius in cœlum, ad Apostolorũ prædicationem conuertendos: de quibus meminit in Actis Apostolorũ Lucas, quod his auditis, quæ à Petro dicta sunt, compuncti sunt corde, dicentes: Quid faciemus uiri fratres? Ideo futuram eorũ cõuersionem prænunciat, simul & suæ mortis genus explicat, quod in cruce pro mundi salute moriturus sit: Cum, inquit, exaltaueritis filiũ hominis, & in aërem erexeritis crucí affixum, tunc cognoscetis quia ego sum: non mutabilitati obnoxius & instabilitati, ut post nõ esse habeam esse, more creaturarũ, aut post esse decidam ad nõ esse, quemadmodũ ea quæ corruptionem sustinent: sed diuinæ naturæ incõmutabilitatẽ in me constantissime seruans. Ego enim dominus, & nõ mutor. Nunc quidem obsistitis uerbis meis, & doctrinæ meæ pro uiribus repugnatis. Cum aũt morte me affeceritis, tunc meam cognoscetis diuinitatem, & in me credetis. Quod si crudeles manus Christo inferentes, ueniæ locũ & pœnitentiæ erant habituri: quis, quantiscunq; pressus sceleribus, de misericordia dei desperauerit? aut ad eum reuertí, ut remissionẽ peccatorũ accipiat, trepidus recusauerit? Vt uero de deo patre loquí se patefaceret, & nõ de alio quouis secundũ
B carnẽ parente: ut etiã se non esse repugnantẽ, aut aduersum deo ostenderet, quemadmodũ uulgo Iudæi iactitabant: à seipso, propriog; arbitrio, aut sententia se nihil agere protestatur: sed eodem cum patre consensu atq; concordia ea loquí, quæ ab ipso patre accepit atq; didicit. Docuit aũt pater filiũ, non quia ignorantẽ, & prius diuinæ scientiæ expertem erudierit, aut in cognitionẽ adduxerit: sed quia scientem ante secula genuit, gignendoq; ipsi filio sapientiã, sicut & essentiam diuinã contulit. Non itaq; prius ignarus, postea sapiens factus est filius: sed ab æterno sapiens, suam scientiã in patrem refert autorem, eamq; ab ipso se habere confitetur. Demũ eadem repetit, quæ superius commemorata sunt: utpote, qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, ne illa quæ arduũ continent suæ diuinitatis, & inseparabilitatis à patre sacramentũ, negligenter audita sine fructu prætereant: sed iterum atq; iterum repetita, tenacius audientiũ animis infigantur. Itaq; secum esse patrem suum, à quo missus est, perhibet: quia ipse in patre, & pater in eo indimobiliter, & indigressibiliter est, neq; reliquit eum pater solum, ut qui inseparabiliter, & identitate naturæ unũ sit cum patre, & semper in sinu patris. Cum hac aũt arctissima substantiæ patris & filij cõnexione, etiam uoluntatis utriusq; concordia est & consensus, ut ne in minimo quidem filius à beneplacito patris discedat aut discordet: sed quæ patri placita sunt, faciat semper. Voluntas etenim præcipua patris fuit, ut pro salute mundi filius mortẽ pateretur. Sic enim dilexit deus mundũ, ut filiũ suũ unigenitũ daret. Non enim misit deus filiũ suũ, ut iudicet mundũ, sed ut saluetur mundus per ipsum, & hanc optimã patris uoluntatẽ filius studiose adimpleuit. At uero quãuis magna fuerit Iudæorũ incredulitas, ea tamẽ nõ omniũ animos occupauit, quia ex audientibus multi crediderũt in eum. Ecce semen uerbi dei iactum in terrã bonã, quod exortũ fecit copiosum fructũ in ijs qui crediderũt. Quod aũt in spinas peccatorũ aut supra petram duri pectoris Iudæorũ decidit, nullam fidei aut bonorum operũ attulit frugem: quia spinarũ aculeis, aut ariditate lapidis emortuũ est.

Luc. 23.

Act. 2.

Malac. 1.

Ioan. 3.

Luc. 8.

LIBRI QVINTI FINIS.

C

COMMENTARIORVM CYRILLO SVPER Ioannem adiectorũ liber ſextus. CAPVT I.

Icebat ergo Ieſus ad eos qui crediderunt in ipſum: Si permanſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.] Cum cõſtructũ fuerit fundamentũ, & iacta ædificij prima exordia, laborat artifex induſtrius reliquum opus abſoluere: neq; abſiſtit à labore, priuſquàm extremam rei manum impoſuerit. Cognouit quidem dominus iacta in nonnullorum cordibus ex uerbis ſuis ueræ fidei fundamenta: idcirco ad conſummationem ſpiritualis ædificij ſola perſeuerantia conſequendam, hac exhortatione annititur inquiens: Si manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis. Parum eſt, inquit, ſermonem meum auribus hauſiſſe, & ad tempus ſeruaſſe, neq; ullus ex eo prouenire poteſt fructus. Nempe multi uerba mea audiuerunt, & conuerſi ſunt retro, dicẽtes: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Quid prodeſt obſecro, durum ſubijſſe certamen, ſi quis animo fracto tandem hoſti manus dat uictas? Quid nauem deduxiſſe in pelagus, & ſalum ſulcaſſe profundũ, ſi tandem antequàm portum cõtingat, nauis procellis & fluctibus acta fatiſcat? Quid inchoaſſe domus ſtructuram, ſi quis nõ conſummauerit? Non incipientibus, ſed perſeuerantibus uſque in finem, ſalus æterna promittit̃. Memores eſtote uxoris Lot, quæ conuerſa retro, in ſtatuam ſalis eſt mutata. Nemo itidem mittens manum ad aratrũ, & aſpiciens retro, aptus eſt regno dei. Itaq; nolite uobis blandiri, quod ſermonem meum audieritis, aut receperitis: initium id ſalutis eſt: ſed niſi manſeritis in ſermone meo, nequaquam id uobis profuturũ eſt. Si autem ad finem uſque in eo perſtiteritis, uere diſcipuli mei eritis, & non ſolo nomine. Nonnulli enim ſe meos dicunt eſſe diſcipulos,

D

& tamen à diſcipulatu meo longe ſunt alieni: nomen tenent, rem non habent. Sed ne quis exiſtimet parui eſſe momenti ad diſcipulatum domini aſciſci, quis inde fructus ſequat̃ audiamus. Duplex enim hic exprimitur. Primũ cognoſcetis ueritatẽ, me ſcilicet, qui ſum ueritas. Ego enim ſum uia, ueritas & uita. Aut remoto uelamine umbrarum legis Moſaicæ, quo hactenus obducti fuiſtis, ueritatem lucis euangelicæ perſpicue cernetis, ſine figuris dilucidam. Nempe lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Antiquis ſiquidem patribus omnia in figura contigerunt, & umbram futurorum bonorum lex habuit: nunc uero reiecta nube, & nocte figurarum, ſucceſſit claritas ſplendoris euangelici, quem interioribus oculis animi cernetis, ſi in eo quem recepiſtis ſermone permanſeritis.

Ioan.6. *Matth.10.* *Luce 17.* *Luc.9.* *Ioan.14.* *Ioan.1.* *1. Corinth.10.*

Secundum ex hoc ſequens emolumentum eſt, quod ueritas cognita liberabit uos, id eſt liberos uos reddet à ſeruitute peccati, ac amore mundi, reſtituetq; in libertatem iuſtitiæ. Sanè liberare, ſecundũ Latinæ linguæ conſuetudinẽ deſignat eripere, aut aliquo periculo eximere. Hic uero (ut ſequens indicat ſermo, & Iudæorũ cauillatio) nõ in eo accipitur ſignificatu, ſed liberũ efficere, in libertatẽ aſſerere denotat.

Hcb.10.

CAPVT II.

Reſponderũt ei: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unq;. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Reſpondit eis Ieſus: Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Seruus autẽ non manet in domo in æternũ: filius aũt manet in æternũ.] In turba eorũ qui crediderant (ad quos præcedens habitus eſt ſermo) nõnulli erant qui nondũ crediderũt, neq; fidei dono illuminati ſunt, qui hãc cauillationẽ uerbis domini obiecerũt. Neq; enim exiſtimandũ eſt, eos qui in Chriſtũ crediderãt, uſq; adeò ad calũniandũ eius uerba, & falsò redarguendũ animatos fuiſſe. Magiſtri eñ uerbis reuerẽtia à diſcipulis ſolet exhiberi, nõ calũnia. Quia igitur dñs eos, qui in ſuo permanſerint ſermone, promiſit per ueritatẽ liberandos, futuroſq; liberos: illis offenſi uerbis Iudæi,

qui

A qui duntaxat ad reprehendenda Chriſti uerba intenti erant, intelligebant ſignifica
ri ſe aliqua prius ſeruitute preſſos, à qua eſſent per ueritatem liberandi. Id autẽ in-
digno ferentes animo, de generis ſui nobilitate gloriantur, quod ex Abraham pa-
triarcha duxerint originẽ ſactitantes, & quod nemini ſeruiuerint unquã, uane at-
teſtantur, de ſeruitute corporali uerba domini ſolum intelligentes: de qua tamen
quod ſe aſſeuerant, falſum eſſe liquidò conſtat. Ioſeph enim unus ex patribus eorũ *Gen.59.*
& progenitoribus ſeruiuit in Aegypto: quẽadmodũ pſalmus dicit de eo: In ſeruũ *Pſal.104.*
uenundatus eſt Ioſeph. Et ipſi quoq; in Aegypto duram ſeruierunt ſeruitutẽ ſub iu *Exodi 1.*
go Pharaonis in luto, latere & paleis: propterea dominus ſæpius eis cõmemorans
beneficiũ liberationis eorũ ex Aegypto, adducit quod eripuerit ipſos de domo ſer *Deut.4.*
uitutis, & fornace ferrea Aegypti. Quid? nónne in Babylonica captiuitate ſub Na *4.Reg.25.*
buchodonoſor durã pertulerunt ſeruitutis conditionẽ? Nónne tandem Romano *Lucæ 2.*
rum imperio ſubiecti, eis tributa pendebãt? Quid ergo gloriantur ſe nunq; ſeruiſ-
ſe cuiquam? Sed uſq; adeò præceps eſt & uehemens contradicendi ſtudiũ, ut quid
uerũ ſit nec ne, nequaq; attendat. Cæterũ dominus de corporali ſeruitute cum eis
contendere recuſat: alteram aũt longe duriorem affert ſeruitutẽ, qua clanculũ in-
nuit eos grauiter eſſe oppreſſos, utpote ſeruitutẽ peccati. Nam qui facit peccatũ, *2.Pet.2.*
ſeruus eſt peccati. A quo eñ quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Trahit quis cu-
piditate ſua ad congerendam pecuniã, ad rapienda aliena, ad furtũ, nónne auaritiæ
ſeruus eſt? alius crapulæ, ebrietatiq; deditus, ad obſcœnas corporis uoluptates præ
ceps rapitur; quis hunc gulæ & libidinis ſeruũ negauerit? Denicq; alius ad honores
aſpirat, dominatũ concupiſcit, principatũ affectat: hic ſuperbiæ duriſſimo iugo ſua
colla ſubigit. Verum hæc ſeruitus eo deterior eſt, quàm corporalis ſubiectio, quod
B corporalem, ut duram & acerbã deteſtantur omnes & auerſantur: quàm aſpera ſit
cognoſcũt, & pro uiribus refugiũt. Peccati uero ſeruitus, neq; ſatis cognoſcitur, ne
que diſplicet: Applaudimus ei, & colludimus ſponte noſtra, atque indies augemus
eam. Habet enim aſſeclam ſibi & ſociam blandam uoluptatem; cuius fuco & men-
dacio ineſcat animos hominum, & libertatis præ ſe fert ſpeciem. Præterea ſeruí hó
minũ, inhumanos, & immites plerunq; fugiunt dominos, & corripiendo fugam, à
dura liberantur ſeruitute. Seruus uero peccati, quò fugiat nõ habet. Sequitur enim
illum ſemper uindex conſcientia, & grauiſſimis (qui ex peccatorum recordatione
ſurgunt) ſtimulis torquere nõ ceſſat, neq; placidam ei quietem concedit. Præterea
corporalis ſeruitus plerunq; citra culpam eius, qui in conditionẽ trahitur ſeruilem,
inducitur, & ipſo quidem retinente ac inuito. Quid enim peccauerat Ioſeph, ut in *Gen.37.*
ſeruum à fratribus uenundaretur? quid item admiſerunt Ezechiel, Daniel, & ſocij *Daniel.1.*
eius, in captiuitatẽ Babylonicam adacti? Seruitus uero peccati, ſponte noſtra ſem
per contrahitur, cum peccatum omne ſit uoluntariũ, & eius aſſuefactio ſpontanea
& culpæ rationem habet aſſidue annexam: quoniam ex ipſa, & frequenti eius per-
petratione potiſſimũ naſcitur. Rurſum humana ſeruitus, qua in alterius ditionem
amiſſa libertatis conditione quiſpiam redigitur, ſaltem ipſa finitur morte, quantũ-
uis in præſentis uitæ incolatu fuerit diuturna, immitis & aſpera. Peccati autem ſer-
uitus nequaq; in ipſa terminatur morte, ſed hic inchoata, perpetuò durat poſt mor
tem, ſine ulla conſequendæ libertatis ſpe. Qui enim peccati iugum à ſe nõ excuſſe
rit, cum præſentem agit uitam, haudquaq; illud abijcere poterit poſt hanc uitam:
quod tunc nec pœnitentiæ nec ueniæ locus ullus relinquitur ijs, qui hic obdurata
fronte, animoq; obſtinato grauibus peccatis ſe obſtrinxerunt. Adde quod libertas
iuſtitiæ, quam præſtant uirtutis opera, & mens ſibi cõſcia recti, admittit ſecũ ſeruí-
uitutem corporalẽ, ſeruilemq; inter homines conditionẽ: qd' una alteri haudquaq;
repugnet aut aduerſet. Fuit ſanè Ioſeph dño ſuo Aegyptio ſeruiliter ſubiectus, ſi *Gen.39.*
corporis attendas cõditionẽ; animo tamen maxime liber, qd' cõcupiſcentiæ carnis

C manus uictas non dederit, quod integram domino ſuo fidem in adminiſtranda illius domo, ſine dolo & fraude ſeruauerit. Ex oppoſito itidem corporalis libertas, & conditio uiuendi inter homines libera, ſeruituti peccati ſæpenumero inuenitur coniuncta in iis, qui libertatem quidem habent corporis, qua nemini ſubijciuntur, animum tamen habent uarijs ſubactum cupiditatibus. Achab planè rex Iſraël libe
ram habuit uitæ conditionem, qua & regio fuit ſceptro inſignis, & multis populis
3. Reg. 21. late imperitabat: Animo uero maxime ſeruus fuit, quod ſordido idolorum cultui, crudelitati, iniuſtitiæ, & alienæ rei uendicandæ cupiditati ſe totũ ſubmiſerat, ſponteq; addixerat. Sed nunc quãta maneant diſpendia illum qui ſeruus eſt peccati, attentius audiamus. Miſerabilis planè conditio eius qui ſeruus eſt peccati, quinimo & diaboli ſeruus, qui primus eſt autor peccati, & triſti tandem clauditur exitu hæc ſeruilis ſubiectio. Nam ſeruus non manet in domo in æternum: filius autem manet
Pſal. 25. in æternum. Domus dei in hoc præſenti ſeculo, eccleſia eſt, de qua pſalmus: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. In altero uero ſe
Pſal 83. culo, domus dei uita eſt, & gloria æterna, de qua alio loco pſalmus: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Et dominus ad Apo-
Ioan. 14. ſtolos: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. In neutra autẽ domo ſeruus peccati manere comprobatur. Non in priore quidem: quia etſi ſecundum loci qualitatem, & oculos hominum in eccleſia diuerſetur, in oculis tamen dei ab eccleſia cœtuq; fidelium ſegregatus eſt, & ut membrum putridum à corpore myſtico reſeca-
Apoc. 21. tus. Neque in poſteriore: quia in ſupernam illam Hieruſalem non intrabit aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium. Porrò non exiſtimet
3. Reg. 8. quiſquam ſeruum peccati hominem appellari, quia peccet (nõ enim eſt homo qui
Prouerb. 24. non peccet: & ſepties in die cadit iuſtus) ſed quia permanet in peccato, & ex inue-
D terata peccandi conſuetudine funibus peccatorum ſuorum conſtringitur, quibus ad finem uſq; uitæ perſeuerat irretitus. Filius uero & à peccati ſeruitute exemptus manet in domo in æternũ. Filius iſte, dominus noſter eſt, à iugo peccati uere liber
Eſaiæ 53. Nam peccatum non fecit, neq; inuentus eſt dolus in ore eius. Et ipſe in domo ma-
Ephe. 5. net in æternũ: nam caput eſt corporis eccleſiæ, & in gloria dei patris ſedens ad dexteram maieſtatis. Sed quemadmodũ filiationis ſuæ participationem alijs pro inenarrabili benignitate ſua cõmunicat, & adoptionem filiorum dei elargitur: ita & libertatis à peccato gratiam illis præſtat, & manendi in domo dei prærogatiuam. Quicunq; igitur per gratiam Chriſti, qui uerus eſt dei filius, effecti etiam fuerint filij dei per adoptionem, atq; cohæredes Chriſti, illi quoq; liberi fient à peccato, &
Heb. 1. in utraq; dei domo manebunt in æternum. Si ergo filius uos liberauerit, liberosq; reddiderit, uere liberi eritis. Non eñ poteſt qui ſeruituti peccati ſubiacet, ſeipſum pro arbitratu ſuo ab eo iugo eripere, etſi ſponte ſua ſe coniecerit in miſeram illam conditionem, ab alio liberetur oportet, utpote à uero filio dei. Nulla tenetur alia libertatem recuperandi uia: quia per illum ſolum uera conceditur libertas à pecca-
Rom. 6. tis, ut hic peccatum non dominetur, neque regnet in noſtro mortali corpore, & in futuro ſeculo, ut omnino peccatum locum non habeat.

CAPVT III.

" Cio quia filij Abrahæ eſtis: ſed quæritis me interficere, quia ſermo
" meus non capit in uobis. Ego quod uidi apud patrem, loquor: & uos
" quæ uidiſtis apud patrem ueſtrum, facitis.] Oſtendit ſuperiore ſermone dominus noſter Iudæos reuera ſeruos eſſe, & grauiſſimis obnoxios peccatis occulte ſignificauit: nunc ad id quod de generis ſui nobilitate, ſplendoreq; iactanter adduxerant, reſpõdet. Scio, inquit, & admitto, quod

filij

A filij eſtis Abrahæ ſecundũ carnem,ſed non eſtis ſecundum imitationem.Agnoſco in uobis carnis originem,ſed nõ Abrahæ fidem,neque opera:quia quæritis me interficere.Inde degeneres eſtis,& à patris ueſtri bonitate exorbitantes.Id certe nunquam moliremini,ſi filij Abrahæ ſecundum fidem eſſetis.Ipſe autem ſtirpis originem paruifacio,ſi illi non reſpondet animi bonitas, & proauorum recta imitatio. Grati ſunt mihi Abrahæ ſecundũ ſpiritũ filij: qualis Zachæus, qui meo ipſius teſtimonio dictus eſt filius Abrahæ.Abraham primus circunciſionem ſecundũ carnem accepit: uos ut ueri ſitis Abrahæ filij,circunciſionem ſecundũ ſpiritum ſuſcipite,& circuncidite præputium cordis ueſtri.Abijcite odium quod in me concepiſtis: extirpate inuidiam qua excruciamini: expellite maleuolentiã, & perpetrandæ cædis cupiditatem qua agitamini: & tunc ueri eritis filij Abrahæ.Circuncidimini domino,& auferte præputium cordis ueſtri, ut ueram Abrahæ cognationẽ, quæ ſecundã ſpiritum eſt,referatis.Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio,ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera:cuius laus non ex hominibus,ſed ex deo eſt. Admonuit uos Ioannes baptiſta, ut clariſſima tuba in deſerto perſonans:Ne cœperitis dicere intra uos,patrem habemus Abraham:Potens eſt enim deus,de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Quid aliud his uerbis ſignificauit, quàm ſolam carnis ex Abraham ſtirpem,nemini ſalutem afferre,ſed fidem, & bonorũ operum imitationem? quia deus ex lapideis gentium cordibus (qui ex Abrahæ progenie nõ ſunt exorti)poteſt ſuſcitare filios ſpirituales Abrahæ,fideiq; & iuſtitiæ eius ſectatores. Et multi ab occidente,& oriente facti per gratiam Abrahæ filij,deferentur cum Lazaro in Abrahæ patris eorũ ſinum,recumbentq; cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni huius (qui uano Abrahæ nomine tumeſcunt,& iuſtitiã eius non ſectantur) eijcientur in tenebras exteriores,ubi erit fletus & ſtridor dentiũ.Cæterum,quid Iudæos in tantũ nefas præcipitet,ut uitæ autori necem inferre moliantur, deinde declarat. Quia ſermo (ait)meus nõ capit in uobis:id eſt, non habet locum in cordibus ueſtris, neq; recipitur à uobis. Si enim caperetur à uobis,& uos ediuerſo caperet,atq; ad me adduceret,more hami, qui ſi à piſce apprehenditur,ipſum etiã apprehendit,atq; ad piſcantem alleuat.Sed non poteſt effigies ſigilli duræ imprimi ceræ, quia nõ recipit efformationẽ ſigilli, ſed rigida duritie prorſus à ſe reijcit. Et corda itidem ueſtra ſaxorũ inſtar obdurata,non admittunt uerborũ meorũ ſenſum,neq; ſinunt ea animi ueſtri penetralia ſubire. Quod uero ſuorum uerborum monita non capiant Iudæi, Chriſtus oſtendit à ſigno,quid inter ipſum & Iudæos interſit,explicãs. Ego(inquit)quod uidi apud patrem meum,hoc loquor. Veritatem Chriſtus apud patrem ſuum uidit, ſeipſum utiq; uidit:quia ipſe eſt uerbum quod erat in principio apud deum.Deus pater uerax eſt, filius eius ueritas eſt,ut de ſeipſo dicit Philippo:Ego ſum uia,ueritas & uita.Veritatem ergo uidit apud patrem,ueritatem loquebatur in mundo, quia ſe & deum patrem annunciabat mundo. De Iudæis autem ſubiungit dominus: Et uos quæ uidiſtis apud patrẽ ueſtrũ,facitis. Quid facerent,paulò ante eis dixerat: Quæritis,inquit, me interficere. Id autem apud patrem Abraham non uiderunt, quem amicum dei fuiſſe ſcriptura teſtatur.Proinde de illo ſecundũ carnem patre hic non loquitur. De quo ergo patre hic dicat, quod ea faciant Iudæi, quæ uiderint apud ſuum patrem, in ſequentibus manifeſtius aperiet, cum dicturus eſt expreſſe, eorũ patrem eſſe diabolũ:non quod ab eo geniti aut creati eſſent,ut nonnulli impie confinxerunt:ſed quia imitatione malitiæ eius,filij ipſius erant,quatenus mali erant. Filij eius utiq; erant per imitationem,non per creationẽ.Apud hunc itaq; patrem uiderant opera quæ faciebant,odia,inuidiam,bonorum æmulationem,innocentis interfectionem: quia imitatores diaboli facti fuerant,cum nõ ſolum nollent filium dei ſuſcipere, ſed etiam meditarentur occidere.

Luc.19. *Gen.17.* *Hier.4.* *Rom.2.* *Matth.3.* *Luc.16.* B *Matth.8.* *Ioan.1.* *Ioan.14.* *Gen.12.*

C

CAPVT IIII.

Esponderunt & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dixit eis Iesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autē quæritis me interficere, hominem qui ueritatem locutus sum uobis, quam audiui à deo: hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris uestri.]

Iudæi quod eis dominus ultra concessit, & tribuit, iterum atq; iterum replicant, & Abraham suum esse patrem, illius genere intumentes: rursum inculcant, quo dominū prouocent, ut aliquid diceret contra gloriā aut nomen Abrahæ, & exinde possent in eum uindicare tanq; inimicum atq; aduersarium Abrahæ. Verum dominus insidias eorum, & molitiones nō ignorans: Abraham quidem, ut meritò cōmendandum, laudat: ipsos uero ut degeneres, & à moribus Abrahæ alienos, condemnat. Ea, inquit, propria conditio est filiorū, qui ingenua sunt & generosa indole, egregios suorū parentum mores consectari, neque ab auita probitate quoquo pacto desciscere. Qui uero à bonitate parentū degenerant, uecordes sunt & improbi filij. Dixi iam uobis quod Abrahæ quidem filij estis secūdum carnem: sed id parui est ponderis, nisi simul cognatio morum accesserit. Si itaq; filij Abrahæ estis secundū operum assimilationē & affinitatem, opera Abrahæ facite. Cum promisit Abrahæ deus, quod multiplicaturus esset semen suum sicut stellas cœli:
Gen.15. credidit Abraham deo, & reputatū est ei ad iustitiam. Vos itaq; in me credite, ut
Gen.22. ueri eius filij esse probemini. Cum itidem accepit Abraham mandatum de immolando filio suo Isaac: protinus obtemperauit deo, neq; detrectauit illud ministeriū Hanc insignem obediendi promptitudinē imitemini, obedite deo per me uos ad fidem uocanti, & salutis doctrinam quotidie proponenti. Cæterum opera uestra ostendunt uosipsos à moribus Abrahæ prorsus alienos. Ille fidelis erat, uos incredulus: ille deo obediens, uos rebelles & inobedientes: ille paratus ad filiū suum dei
D iussu sacrificandum, uos in mortē innocentis præcipites ruitis, & quæritis me interficere, hominem qui ueritatē locutus sum uobis, quam audiui à deo. Magna certe est in his uerbis prauitatis Iudæorū exaggeratio, & quibusdam gradibus accre-
Gen.9. scit cumulus iniquitatis eorum. Iussit deus hominem non occidi. Quicunq; enim, ait, fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe dei creatus est homo. Vos autem hominem innocentē quidem, & minime reum mor-
Exodi 23. tis, occidere laboratis: cum tamen deus per Mosen præcipiat, Insontem & iustum non occides. Insuper ueritatem loquentibus debetur merces, non pœna: Illis ampla conferri solent præmia, non parari supplicia. Vos aūt me ueritatem uobis annunciantē morti tradere cogitatis, ex quo uos inimicos ueritatis esse liquidò monstratis. Demum si quis ueritatē ab homine auditam aspernetur, tolerabile quidem id est malum. A deo uero auditam ueritatem loquenti repugnare, graue est piaculum. Id enim non est hominē spernere, sed deum. Vos autem me persequimini, & morti adiudicare toto annixu elaboratis, loquentē non quamlibet, sed quam à deo audiui ueritatē. A quo enim mihi est esse, ab eodem & noscere, & sapere. Id quippe mihi est audire à patre, quod est esse ab eodem. Non igitur in hominem solum, sed & deum hæc uestra ascendit impietas, qua mortem meam meditamini. Hoc autem Abraham non fecit: nō interfecit innocentem, nō à deo missum nuncium ludibrio habuit aut cōtempsit, quin potius omni cum reuerentia, & hospitalitate do-
Gen.18. mo suscepit: cum sedens in conualle Mambre, tres ad se uiros de uia uenientes conspexit. Quocirca multò uerius cognoscuntur Christiani esse filij Abrahæ, imitatores scilicet fidei, & operum eius, quàm Iudæi, quorum caro ex illo erat, uita aūt nō
Gal.4. erat. Quod non subticuit diuinus Paulus ad Galatas scribens: Non sumus ancillæ filij, sed libere, qua libertate Christus nos liberauit. Non de filijs secundū carnem ibi uerba facit Paulus, sed spiritū, qui in Christo regenerati sunt, & à uetusto pec-

cati

A cati iugo liberi. Quos ex libera uxore Sara deſcendiſſe dicit, ſecundum myſticum
ſenſum: quia Chriſti gratuito munere ſunt libertate donati. Demum quia operum
conformitate impios Iudæos non eſſe filios Abrahæ conuicit dominus: cuius ope
ra exequantur, deinde declarat: Vos, inquit, facitis opera patris ueſtri, utpote dia-
boli, qui cum mortis ſit princeps, & mortis habeat imperiũ (eius ẽm inuidia mors *Hebr. 2.*
intrauit in orbem terrarum) ipſe uos inſtimulat in meam mortem, & uoſipſi prauis *Sapien. 2.*
eius ſuggeſtionibus toto animo acquieſcitis. Verum magnopere nobis formi-
dandum eſt, ne ſimile quiddam nobis iure obijciatur, quod à domino Iudæis hinc
obiectum legimus. Gloriamur enim Chriſtiano nomine, & ſecundũ illius rationẽ
non uiuimus. Iactamus itidem nos Chriſti eſſe filios, per ſpiritualem baptiſma lis la
uacri regenerationẽ: illius tamen optimos mores, & ueſtigia nõ ſequimur. Nón-
ne igitur grauiter timere debemus, ne nobis etiam meritò id in faciem obiectetur?
Si Chriſti eſtis filij, opera Chriſti facite. Et quoniã opera Chriſti nõ facitis, ut res
ipſa linguis tacentibus loquitur: conuincimini non ueri eſſe Chriſti filij per morũ
imitationem, ſed degeneres & adulterini, generatioq; praua & adultera. Enimue-
ro ad ambiendos mundi honores toto rapimur animo, atq; aſpiramus ad congeren
das opes; inſatiabili cupiditate ferimur ad uoluptates, præſentisq; uitæ delicias per
fruendas, inſanimus, & agimur præcipites. hoc autem Chriſtus nõ fecit, qui delatã
ſibi miro fauore regiam dignitatem fugiendo declinauit, qui pauper ſemper uixit,
nõ habẽs ubi caput reclinet: qui deniq; acerbiſſimos in corpore ſuo pro nobis do *Ioan. 6.*
lores pertulit. Quocirca in nobis id locũ habere uidetur, quod ſcribit Paulus ad Ti
tum: Confitentur (inquit) ſe noſſe deum, factis aũt negant. Confitemur ſiquidem *Titum. 1.*
ore & exteriore cultu atq; habitu nos Chriſtũ noſcere, eius nomen ſumus in bapti
ſmo profeſſi: & præclara ipſius denominatione inſigniti, appellamur Chriſtiani.
Factis aũt Chriſtũ negamus, quoniam quæ uetuit cõmittimus: & quæ præcepit,
B omnino negligimus. Nónne igitur cum horrore, ingentiq; pauore debemus exti-
meſcere, ne demum nobis iuſtè improperet, quod hoc loco deinceps Iudæis ex-
probrauit? Vos ex patre diabolo eſtis, & opera patris ueſtri uultis implere. Ex pa *Ioan. 8.*
tre ſiquidem diabolo ſumus, ſi maliciam eius, & peruerſitatẽ noſtris operibus imi-
tamur, facti exinde morum cognatione ſatanæ filij. Opera quoq; patris illius, dæ-
monis inquã, implemus: ſi quæcunq; ſuggerit mala perpetrantes, prauis moribus
ſimiles illius efficimur. Ne ergo in tantam prolabamur indignitatem, ut ex conſor
tio filiationis Chriſti, decidamus in affinitatem diaboli: ne in numerum filiorũ re-
gni aſciti, proruamus in miſeriam filiorum perditionis ac gehennæ: ſtudeamus eni
xe dignitatem Chriſtiani nominis in nobis illabefactam, integramq; ſeruare. Eni-
tamur idipſum eſſe quod dicimur, ut Chriſtianorum uera exhibere opera, ſicut &
nuncupationem ſortimur. Tunc uere Chriſtum patrem noſtrum nuncupabimus,
cum illius ſectabimur opera. hoc uno argumẽto, nos legitimos eius filios haud du
bie cõmonſtrabimus. Tunc itidem Chriſtum reuera noſtrũ legislatorem eſſe pro-
fitebimur: cum datam ab eo legem euangelicã ſine prætuaricatione obſeruabimus.
Alioqui ſicut Iudæis id probro dedit ac improperauit: Nónne Moſes dedit uobis *Ioan. 7.*
legem, & nemo ex uobis facit legem? Ita & nobis haud iniuria id exprobari pote-
rit: Nónne Chriſtus dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem? Quod ne
fiat, ſtudeamus totis uiribus ita conſtitutam nobis euãgelicam legem tenere: ut in
ipſius exacta obſeruatione talem ac tantum legislatorem honoremus.

CAPVT V.

DIxerunt itaq; ei: Nos ex formicatione nõ ſumus nati: unum patrem ha-
bemus deum. Dixit ergo eis Ieſus: Si deus pater ueſter eſſet, diligere-
tis utiq; me. Ego enim ex deo proceſſi, & ueni. Neq; enim à meipſo ue
ni, ſed ille me miſit. Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non

C poteſtis audire ſermonem meũ.] Sæpius Iudæi, Abrahæ ſtirpe ſe exortos gloriati & ſemper à domino confutati ſunt, atq; quod ueri non eſſent Abrahæ filij cõuicti. Ex quo tandem intelligere cœperunt, dominũ non de carnis origine, ſed uitæ ſimilitudine, morumq; imitatione dicere, ac uerba facere. Quaſi enim hoc pacto adinuicem loquebantur: Quoties nominauerimus Abrahã, dicturus eſt nobis: Quare illũ nõ imitamini, de cuius genere gloriamini? Dicamus deũ patrem noſtrũ, & uideamus quid nobis reſpondeat. propterea dicunt: Nos ex fornicatione non ſumus nati, unũ patrẽ habemus deum. Legerant utiq; in ſcripturis fornicationẽ ſpiritualem appellari idololatriam, per quam miſera anima dæmonibus, quaſi proſtituta, ſubijcitur. Nempe Ezechiel propheta, nefandas idololatriæ ſuperſtitiones, quibus erat cõtaminata Hieruſalem, cõmemorans, inquit: Et habes fiduciã in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo, & expoſuiſti fornicationẽ tuam omni tranſeunti, ut eius fieres. Et ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulũ in cunctis plateis. Ad omne caput uiæ ædificaſti ſignũ proſtitutionis tuæ, & multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Idem quoq; propheta alio loco: Duæ mulieres, filiæ matris unius fuerunt, & fornicatæ ſunt in Aegypto. In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt. Itaq; nunc ſe iactant, quod ex ijs, qui idololatriæ dediti fuerint non deſcenderunt, ſed uana & friuola eſt eorũ iactantia. Nam & patres eorũ in deſerto adorauerunt uitulũ conflatilem: & cum à iudicibus regerentur, ſæpius abierunt poſt deos alienos, & traditi ſunt in manus perſequentiũ. Deniq; cum regũ principatu gubernarentur, frequenter admodũ prolapſi ſunt in cultũ idolorũ, & tandem Babyloniacam perpeſſi captiuitatẽ in ſcelerũ ſuorũ pœnam. Si nõ fuerit unq; in progenitoribus eorũ iſta fornicationis abominatio: quare igitur Hieremias propheta, imò dominus per Hieremiã, Iudæã de fornicatiõe increpat, atq; ut ab illa deſiſtat, clementiſſime cõmonet, dicens: Tu aũt fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dñs, & ego ſuſcipiam te. Itaq; hoc uerbo occulte gentibus ſe præferunt idola colentibus: & pluris feſe faciũt, quod unius dei cultũ obſeruant, idcir
D co ſubijciunt: Vnũ patrem habemus deũ. Hunc patrem ſuũ uocant, nõ ſolũ quia eos creauerit (Id enim ipſis cum gentibus eſt cõmune. Nam omnibus hominibus ratione cõditionis naturæ, unus eſt pater: Siquidem ipſe fecit nos, & nõ ipſi nos) ſed etiam quia peculiariter eum colant, & legem eius ſeruent, tanq; electi ab eo filij: quandoquidẽ deus populum Iſraëliticũ, filium ſuũ primogenitũ uocauerit, cũ in Exodo dixit ad Moſen: Filius meus primogenitus Iſraël. Sed quàm negligenter deũ coluerint, quàm irreuerenter ipſum contempſerint, quinimò quàm impudenter eum, quem patrem ſe habere iactabant, neglexerint, eis Moſes in Deuteronomio improperat, dicens: Generatio praua atq; peruerſa, hæccine reddis domino populo ſtulte & inſipiẽs? Nunquid nõ ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te? Deũ qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui. Et ut creb riori repetitione, impietatis Iſraëlitici populi magnitudinẽ exaggeret, idem rurſum obiectat: Dereliquit deum factorẽ ſuum, & receſſit à deo ſalutari ſuo. Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiam cõcitauerunt. Immolauerunt dæmonijs, & non deo, dijs quos ignorabant. Cæterũ hanc tumidã eorũ iactantiam repreſſit dominus, oſtenditq; ne deum quidẽ eſſe patrem eorũ, ratione cultus & uenerationis eorũ in ipſum. Si, inquit, deus eſſet pater ueſter, obſingularem ueſtram in eum reuerentiam, diligeretis utiq; me: Ego enim ex deo proceſſi & ueni. Proceſſi quidẽ generatione æterna & ineffabili ſecundũ diuinitatem, qua deus ex deo, omnipotens de omnipotente, æternus de æterno genitus ſum. Veni aũt ſecundũ aſſumptam humanitatẽ in hunc mundum. Non enim à meipſo ueni, ſed ille me miſit, quæ miſſio, utiq; incarnatio (ut & in alijs locis) intelligenda eſt. Itaq; procedere ex patre, diuinitatis eſt: uenire uero, humanitatis. Acri deinde

inter-

A interrogatione incredulitatẽ eorum exprobrat: Quare, inquit, loquelam meam nõ cognoſcitis? Verba quidem mea auribus corporis hauritis; nõ tamen menti ueſtræ infixa inſident, neq; ſatis intelligunt: quia neq; ea uera eſſe creditis, neq; opere ſtudetis cõplere. Et tanti mali cauſa eſt, quia nõ poteſtis audire ſermonẽ meũ. Vſque adeò cor ueſtrũ liuore & inuidia intabuit, & in me graui odio exarſit: ut non poſſitis benignis auribus recipere ſermonẽ meum, neq; æquo animo illum ferre. Memi niſſe debetis Eſaiã prophetã de uobis & ueſtri ſimilibus dixiſſe: Quod auribus gra- *Eſaiæ 6.*
uiter audierũt. Id in uobis completũ cernitur, qui à recta doctrina aurem auertitis, & nõ poteſtis audire ſermonẽ meũ; quia nõ uultis ei credere, neq; fidem præſtare.

Quod diabolus à deo creatus, eſt bonus: ſed poſt creationem, à natiua bonitate ſponte prolapſus, malus factus eſt. CAPVT VI.

VOs ex patre diabolo eſtis: & deſideria patris ueſtri uultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit, quia non eſt ueritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax eſt, & pater eius.] Quod occultis inſinuationibus, & uelato ſermone prius dixerat dominus de patre Iudæorũ: nunc tandem remota omni uerborũ circuitione, flexu & ambage, aperte depromit de quo eorum patre locutus fuerit, paucis explicans, & diabolum eorũ patrem eſſe declarans. Nempe conſuetudinis eſt ſacræ ſcripturæ, ex imitatione uel ſimilitudine filios appellare: iuxta quam Ezechiel propheta loquitur ad Iudæã: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua *Ezech. 16.*
Cethæa. Quia enim Iudæi imitati fuerant impietates Amorrhæorũ & Cethæorũ, inde parentes eos habuiſſe dicuntur, de quibus per ſcelerũ propaginem naſcerentur, & cum quibus pro ſimili ſcelere damnarentur. Itaq; omnis homo, inquantum à deo creatus eſt, bonus eſt: inquantũ uero per liberũ arbitriũ peccando ſe ſubiicit
B diabolo, patrem habet diabolum, & filius illius eſt per operum imitationem. Quales erant Iudæi, quibus dominus cauſam, quare ex patre eſſent diabolo, reddidit dicens: & deſideria patris ueſtri uultis facere. Quæ erant illa deſideria patris eorum, quæ facere uellent, ſuperius explicauit, cum ait: quæritis me interficere. Hæc reuera erant deſideria diaboli, qui mortis eſt princeps, mortis habens imperiũ: & uitæ exterminator, quia & ipſe inuidit homini, & eum occidit. Nam Euam per ſerpen- *Heb 2.*
tem ſeduxit, & per illam uirum decepit: ſicq; occidit eum, quia ex iuſto fecit pecca- *Gen. 3.*
torem, ex immortali fecit mortalem: ex uiuente per gratiam, mortuũ per culpam. Porrò quod illa ſint deſideria diaboli, occidere hominẽ, & ſanguinem innoxium fundere: ſequentia domini uerba oſtendunt. Ille, inquit, homicida erat ab initio. Diabolus contra primum hominem non ferro accinctus, ſed mendaci & lethifera perſuaſione armatus uenit: nec eum gladio, ſed uerbo necauit, cũ illi ſuggeſſit: Ne quaq; moriemini: ſed eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Omnis ergo qui ali- *Gen 3.*
cui homini malum perſuadet peſtifera lingua, dum illum ad peccatũ pertrahit, occidit: non quidem ſecundũ corpus, ſed animam. De talibus dicit Pſalmus: Filij ho- *Pſal 56.*
minum, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorũ gladius acutus. Si enim homo per maliciam occidit animã ſuam, ut inquit Sapiens, dum ſimilis mali uenenũ *Sapien. 16.*
alterius animæ inſtillat: nónne eam enecat? Et ſi odium in fratrẽ, animæ mors eſt, *1. Ioan. 3.*
ut ait Ioannes in epiſtola ſua: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ſcimus quia homicida nõ habet partem in regno dei: Nónne conſimili ratione auaritia, iracundia, & cætera id genus capitalia peccata, exitium ſunt animæ? & qui ad illa proximum pertrahit, crudeliter eum occidit: & tanto quidem immanius, quanto anima corpore præſtantior eſt & dignior, atq; mors animæ quàm corporis pernicioſior. Ille etiam (qui dictus eſt Iudæorũ pater) in ueritate non ſtetit, & ueritas non eſt in eo. In ueritate non ſtetit: quia prolapſus eſt à ueritate, nec uoluit manere in ſuæ ori-

C ginis ſanctitate. Factus enim fuerat ad imaginem & ſimilitudinem dei. Sed ſuperbiendo retinuit quidem imaginem, quia nō perdidit naturam immortalitatis: amiſit tamen ueritatem ſimilitudinis: quia ex iuſto & bono angelo, diabolus iniuſtus & malus factus eſt. De quo ad prædictorū ualentiorem comprobationem, adhuc ſubiungit dominus: Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax eſt, & pater eius, ſcilicet mendacij. Diabolus planè à ſemetipſo mendax fuit: quia à nemine prius audiuit, nec didicit mendacium, ſed ipſe ſuum genuit mendacium. A ueritate ſiquidem & deo, qui ueritas eſt, ſponte ſua ſe auertens, horrendas mendacij tenebras incurrit: nec aliunde illas, quàm à ſeipſo accepit. Quemadmodum à ſplendore ſolis detorquens oculos, nō ab alio tenebras & noctis horrorem habet, ſed à ſe ſolo, quod ſponte ſua à fonte luminis diſceſſerit. Eam ob rem cum loquitur
Rom.3. mendacium diabolus, ex propriis loquitur. Et quemadmodū deus uerax eſt, & pater ueritatis: ita quoq; diabolus mendax eſt, & pater mendacij. Homo uero, quia non à ſe, ſed docente & ſuggerente diabolo mendaciū didicit: cum loquitur mendacium, non ex propriis loquitur, ſed ex alieno, & quod aliunde accepit: neq; mendacij pater eſt, ſed patris mendacij filius, quem per peccatū à ueritate & deo declinando, malicię aſſimilatione imitatur. Porrò nō incongruū fuerit hoc loco nōnullorū aſſertionem deſtruere, ſentientium diabolum à deo malum eſſe conditum, & in prauitate creatum fuiſſe. Cuius ſententiæ aſtruendæ occaſionem ſumunt ex hoc loco, quo dicitur: Ille homicida erat ab initio, putantes his uerbis ſignificari, eum à principio ſuæ productionis, quinimo in ipſo ſuiipſius exordio, malicię addictum fuiſſe. Verum hi nō ſatis diſcutiunt domini uerba, neq; eorum ſenſum perſpicaciter attendūt. Non enim dictum eſt quod in initio homicida fuerit, ſed ab initio, peccati ſcilicet, ut ait Auguſtinus: quoniam ab ipſo incepit peccatū & præuaricatio. Aut ab initio creationis humanæ, & productionis mundi corporei fuit homicida: quia tunc mortem humano generi intulit, nec unquam deſtitit poſtea, exitium & perniciem quibus potuit afferre. Atqui cum mundus iſte ſenſibilis productus eſt, & homo formatus: iam creata ſubſiſtit ſubſtantia angelica, primo omniū (ut complurium eſt ſententia) ad eſſe deducta. Fuit igitur angelus ipſe in ſuæ conditione naturæ, antequàm prolaberetur & homicida fieret. Inſuper adducunt illud Ioannis in epiſtola ſua dictum: Qui facit peccatum, ex diabolo eſt, quoniā ab initio diabolus peccat. Si ab initio, inquiunt, ipſe peccat, in peccato productus eſt & creatus malus: alioquí non ab initio peccaſſet, ex principio ſuæ conſtitutionis. Verum huic rationi eadem fermè adhibenda eſt dilutio, non propterea dictū eſſe, ab initio diabolū peccare, quia formatus fuerit à deo malus: ſed quia ab ipſius peccati exordio (quod ab eo cepit originem: nam ante illius lapſum non erat peccatū) prænaricatus eſt dei legem, prolapſuſq; à natiua bonitate ſua, & decidit in prauitatem, à qua nunquā deſtitit: ſed in ea continue perſtat, ſemper mala malis accumulans, & praua ſuggerens. Præterea innituntur & huic ſententiæ pſalmi: Draco iſte quem feciſti ad illudendum ei. Et huic uerbo Iob: Ecce Behemoth, quem feci tecum, ubi nomine draconis & Behemoth intelligitur diabolus, ratione ſuæ malicię his nominibus nuncupatus. Dominus autem conteſtatur ſe illum feciſſe, quo à bonis uiris tentationes eius, & machinamenta fraudum ſuperātibus, ei illudatur. Conſequens eſt igitur, inquiunt, ipſum à deo creatum eſſe malum. Sed quí hæc in ueritatis impugnationem excogitant, non exactè ſubſtantiam diaboli ab aduentitia eius malicia dirimunt: quod ſi ſtudioſe facerent, hanc ab ipſo angelo prolapſo profectam dinoſcerent, illam uero à deo proceſſiſſe, & id ſolum ſcripturam ſignificare uelle. In qua non ſemper cauſa rei ſubiectæ atque propoſitæ, ſed interdū euentus inſinuatur: ut cum aliis locis pleruncq;, tum hoc pſalmi loco: quo nō eam ob cauſam deſignatur formatus draco, ut à ſanctis uiris aſtutias eius ſuperantibus ipſi illudatur:

Obiectiones aduerſariorum & ſolutiones.

1. Ioan.3.

Pſal.103. Iob.40.

A datur: Sed denotatur eius formationem & prolapſionem ſpontaneam deinde ſua culpa factam, id conſecutum eſſe, quod ipſi ab hominibus ſuggeſtiones ipſius peſtiferas conterentibus illudatur. Et ut paucis agam, quæcunq; ſcripturæ teſtimonia diabolum à deo factum cõmemorant, intelligenda ſunt ſecundum ſubſtantiam & naturam diabolum à deo eſſe, non ſecundum culpam, quàm poſtquàm creatus eſt, ſponte ſua incurrit, & apoſtata factus, prolapſus eſt. Sed age ex ſacrarum literarum teſtimonio comprobemus quod propoſitum eſt: utpote angelum lapſum in principio bonum fuiſſe, & à deo in bonitate creatum. In primis diuinus Pſaltes deo concinit, Quod omnia in ſapientia fecit. Non eſt autem diuinæ ſapientiæ conſonum, quod à bono autore malum producatur. Siquidem boni eſt bona producere, neque poteſt à bono malum proficiſci: ut neque à calido frigidum, aut à lucido tenebroſum. Bonum enim ſaluat & continet, malum uero diſſipat & diſperdit. *Pſal 103.*

Atqui angelica natura, etiam ea quæ auerſa eſt à ſuo principio, à deo facta eſt: non enim ſeipſam produxit, aut alium quàm deum habuit conditorem: erat igitur illa in principio cum crearetur, bona, & boni particeps. Si quis enim oppoſitũ aſtruxerit, eam ſcilicet malam eſſe creatam: non erit igitur illa malicia ipſi angelo deſertori imputanda, ſed deo autori ſuo, qui talem ipſum creauerat: neque iuſtè ei pœna pro illa deſertione aut diſceſſione infligeretur à deo, ut quæ non ſit in ſua poteſtate conſtituta, ſed natura inſita. Pro ijs autem quæ natura nobis aſſunt, neq; laudem neq; uituperium meremur: neq; præmium nobis aut pœna debetur. Sed grauis eſt impietas, deum malorum autorem dicere, aut illi iniuſtitiam aſcribere, qua deſertoribus ſpiritibus ſine propria culpa pœnam infligeret. Iuſtus enim dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem uidit uultus eius. Et rurſum: Rectus dominus noſter, & non eſt iniquitas in eo. *Pſal.10. Pſal.91.*

B Præterea hoc loco dicit dominus de diabolo, quod in ueritate non ſtetit. Fuit igitur aliquando in ueritate & iuſticia, ſed in ea non permanſit. Quippe nemo de illo, qui nunquã in ueritate fuerit, dicet, quod in ueritate non ſteterit: ſed quod in ea nunquam extiterit. Cum itaq; dicatur angelus lapſus, in ueritate non ſtetiſſe neq; perſtitiſſe: ſignificatur olim quidem in ueritate fuiſſe, ſed in ea non perſeueraſſe. Inſuper dominus apud Lucam dicit: Videbam ſatanã tanquam fulgur de cœlo cadentem. Fuit igitur aliquando in cœlo, unde tanquam fulgur repentè & ſubitò decidit. Qui enim nunquã in cœlo fuit, non recte dicetur cecidiſſe de cœlo. Atqui in cœlo malicia locum non habet: non enim intrabit in ciuitatem ſupernam quicquã coinquinatũ, aut abominationem faciens & mendaciũ. cum igitur in cœlo fuit, bonus utiq; fuit: & cum primũ malus factus eſt, protinus excidit. Habuit ergo, priuſquã caderet, bonitatis rectitudinem, in qua creatus eſt, & quam ſponte deſeruit, cum collapſus eſt. Ad hæc Eſaias ſub perſona regis Babylonis, à membro caput ſignificans, de angelo lapſo dicit: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua. Quomodo cecidiſti lucifer, qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo: In cœlũ conſcendam, ſuper aſtra dei exaltabo ſoliũ meum, aſcendam ſuper altitudinem nubiũ, ſimilis ero altiſſimo: ueruntamen ad infernũ detraheris in profundum laci. Vbi ſatanã dicit propheta mane exortũ, quãdo præclaro lumine uirtutũ & ſcientiæ exornatus, primũ productus eſt in ſublimitate decoris & ſplendoris ſpiritualis: Cum tamen ſeſe cõtra ſuũ autorẽ in corde ſuo extulit, bonis illis omnibus exutus, proiectus eſt in infernũ. Bonus igitur fuit diabolus, cum à deo crearet: ſed illam bonitatẽ non ſeruauit, neq; cuſtodiuit indemutatã. Conſimiliter Ezechiel propheta ſub typo & nomine regis Tyri, qui membrũ erat diaboli, dicit de eo: Tu ſignaculũ ſimilitudinis, plenus ſapientia, perfectus decore, in delitijs paradiſi dei fuiſti. Omnis lapis preciosus, operimentũ tuũ. Tu cherub extentus & protegẽs, & poſui te in monte ſancto dei. In medio lapidũ ignitorũ ambulaſti, perfectus in uijs tuis à die cõditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas in te. Hic angelus qui decidit *Luce 10. Apoc.12. Eſaiæ 14. Ezech.28.*

C magnam prius habuiſſe naturæ & donorũ dei excellentiam in principio ſuæ creationis liquido demonſtratur: poſtquã uero inuenta eſt in eo iniquitas, omnia hæc diuinæ largitatis munera ei ſubſtracta fuiſſe, & grauem exinde ſecutam eius ruinã. Quis itaq; nõ uidet, niſi prorſus cæcutiat, Prophetam diuino ſpiritu edoctum ſenſiſſe eum prius bonum fuiſſe, poſtea uero ſpontanea auerſione ad iniquitatem declinaſſe, & malum factum? Demum beatus Ioannes, qui hoc nobis conſcripſit euangelium, in ſpiritu cognoſcens & perſpiciens, quonam modo factus eſt lapſus
Apoc.12. diaboli, inquit in Apocalypſi: Et factum eſt prælium magnum in cœlo. Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & nõ ualuerunt, neque locus inuentus eſt eorum amplius in cœlo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui uocatur diabolus & ſatanas, qui ſeducit uniuerſum orbem: & proiectus eſt in terrã, & angeli eius cum illo miſſi ſunt. Quibus uerbis aperte ſignificat draconem illum prius fuiſſe in cœlo, antequã cum eo præliaretur Michaël archangelus: poſt commiſſum uero prælium, ipſum de cœlo proiectum fuiſſe. Fuit igitur ei innata bonitas: & quandiu illam ſeruauit, in cœlo manſit: ſed ubi primum eam deperdidit, cœlo delapſus eſt.

CAPVT VII.

EGo autem ſi ueritatem dico, non creditis mihi. Quis ex uobis arguet me de peccato: ſi ueritatem dico, quare nõ creditis mihi? Qui ex deo eſt, uerba dei audit: propterea uos nõ auditis, quia ex deo non eſtis.] Medicus ubi ægroto morbum ſuum patefecerit, & grauitatem illius: toto deinde ſtudio laborat eum ab eo morbo reuocare, ne tandẽ intereat, & uitæ patiatur diſpendium. Optimus itidem medicus animarum, ubi latentem Iudæorũ aperuit languorem, quod ſcilicet filij eſſent diaboli, & eius deſi-
D deria ſtuderent explere, acrioribus interrogationibus eos nunc ad ſalutem reuocat, & ad ueritatem audiendam exhortatur, quaſi aſpera quædam medicamẽta putrido uulneri admouens, quæ totam eius ſaniem & putredinem exedant. Et hiſce ad eos uerbis uti uidetur: Dixi uos à patre mendacij exortos eſſe, & diaboli filios. Si durum eſt illum habere patrẽ, & mendacio ludificari: cur mihi ueritatem dicenti non creditis? quare ad uerba mea obſurdeſcitis, neque ſinitis illa animos ueſtros ſubire? Non poteſtis à mendacio liberari, niſi per ueritatem: nõ poteſtis à iugo diaboli erui, niſi per filium dei. Offertur ultrò uobis ueritas, cur eam ſpernitis? quid illam cõculcatis? Dixi me eſſe dei filium, dixi ſæpius à patre me uenisſe, & miſſum eſſe, idipſum quoq; operibus, & apertis ſignis demonſtraui: quis uos faſcinauit nõ credere ueritati? Cæterum ſolent aliquando docentium uerba, quantumuis uera & recta, ab audientibus cõtemni, ob improbam illorũ uitam, à uerbis longe diſcordantem. Cum enim uerba uitæ diſſonant, ob uitæ doctoris impuritatẽ, uerba quoque contemptui habentur. Id autem in me locum habere minime comperietis: quia nihil in me, quod reprehenſionem mereatur, aut peccati notam habeat deprehenderis. Diſquirite uitã meam, uerba & opera mea diſcutite: nihil omnino, quod iure redarguere poſſitis, occurret. Si igitur in uita mea eſt ſyncerita s, & in uerbis ſola ueritas: quid uos auertit à fide? quid uos diſtrahit, quo minus mihi credatis? Neque putetur ea ſententia, quæ in præſenti loco Chriſtum ueritatem proloqui, & Iudæos illi minime credere ſignificat, ſuperuacue hic poſita: quamuis repetita uideatur, & non multorum aliorum uerborum interſtite contextu, bis inculcata, atque eodem ferè loco ingeminata. Nam non eadem eſt illius in primo & ſecundo loco proferendi & ſignandi ratio, neque modus. Siquidem priore loco, dicta ſententia aſſertoria eſt, & ſeriò enunciatiua hoc pacto: Ego autem ſi ueritatem dico, non creditis mihi. Neque ulla ibi particula eſt inquiſitiua, neq; apponi debet.

Poſteriore

A Posteriore uero loco, eadem sententia est interrogatoria, propter notam quæstionis inibi expressam, sciscitaturq; causam rei prius assertæ, hoc modo: Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Non est igitur illic inutilis eiusdem sententiæ replicatio, neq; repetitio: cum nõ sit illius eadem forma, neq; significandi ratio. In utraque aũt earum, particula, si, conditionem nõ exprimit, aut aliquã eius quod proponitur cum hæsitatione suspensionem, & posita quadam hypothesi enunciationem: quemadmodum in hoc loquendi genere, Si pœnitentiam non egerit peccator, in æternum peribit: sed assertionem potius indicat, & eius, cui adiacet certam affirmationem, tantundẽ ualens atq; quia, uel quoniã: ut & in hac propositione, Si iustus est dominus, cuiq; secundum opera sua mercedem retribuet. quo nihil aliud significatur, quàm quoniã iustus est dominus, unicuiq; iuxta opera sua reddet mercedem: haud secus hic propositus domini sermo ad Iudæos, idem nobis significat, ac si diceret: Ego aũt, quia ueritatem dico uobis, non creditis mihi. & rursum: Quoniam ueritatem dico uobis, quare non creditis mihi? Verum quia ueritatem annunciati eis, domino fuerunt increduli, occluserunt uerbis ueritatis aures, & prorsus obsurduerunt: iusto dei iudicio dati sunt in reprobũ sensum, & ad fabulas inanes conuersi, mendacijs & uanitatibus aures suas patefecerunt, & futilibus uerbis creduli in uarios pertracti sunt errores: ut in eis iam completũ uideatur quod scribit Paulus ad Thessalonicenses: Eo quod charitatem ueritatis non receperunt, ut salui fierent, ideo mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio: ut iudicentur omnes, qui nõ crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Sed nunc reliqua domini uerba ad Iudæos audiamus, hoc modo illos subinde cõpellantis: Qui ex deo est, uerba dei audit. Sanè si rerum naturam attendimus, omnia ex deo sunt, quia ab eo ortum habent & exístunt omnia. Si uero spiritualem generationẽ, qua filij dei gignuntur, & ex deo nascuntur: ij soli ex deo esse noscuntur, qui fidem ha- *2. Thes 2.ß*

B bent in eum, & recte credunt. Et tales utiq; uerba audiunt: non solum auribus corporis, sed & mentis affectu, & executione operis. Siquidem audire uerba dei, est præceptis illius, quæ per scripturas loquitur obedire: qui autem duntaxat exteriorem sonum uerborum dei auribus percipiunt, sed ea neq; menti infigunt, neque ad opus accommodant: uerba dei audire dicendi non sunt, neq; fructum aliquem salutis suæ referunt. Quemadmodum semen, quod cecidit secus uiam, & conculcatum est, aut à uolucribus cœli comestũ, nullam attulit segetẽ aut frugem. Eam ob rem dominus cum uiam salutis nobis ostenderet, inquit: Beati qui audiunt uerbũ dei, & custodiunt illud. Et deiloquus Paulus ad Romanos scribens: Non, inquit, auditores legis iusti sunt apud deũ, sed factores legis iustificabuntur. Beatus quoque Iacobus in epistola sua: Estote, ait, factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, hic comparabitur uiro consideranti uultũ natiuitatis suæ in speculo: cõsiderauit enim se, & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, nõ auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Quid enim prodest cibum corporis sumere, & uix bene receptũ stomacho, per uomitum reijcere? Verbũ dei cibus est animæ, quod si mentem subierit, & continuò obliuione deleatur, aut non cõpleatur opere, non affert animæ salutem, quinimo grauiorem illi & duriorem parit damnationem. Nempe scienti bene agere, & non facienti, peccatum est illi: multoq; melius erat ueritatem non agnoscere, quàm post ipsam agnitam retro conuerti. Quam ob rem dominus terribiliter auribus nostris inclamat: Seruus non sciens uoluntatem domini sui, & non faciens, uapulabit paucis: sciens autem uoluntatem domini, & non faciens, uapulabit plagis multis. Et de Iudæis loquẽs quotidie uerba eius, sed inutiliter audientibus, ait: Si non uenissem, & locutus eis non fuissem, peccatũ non haberent; *Lucæ 8. Lucæ 11. Rom. 2. Iacobi 1. Iacobi 4. 2. Pet. 2. Lucæ 12. Ioan. 15.*

C nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Idcirco & hoc loco ex aduerſo præcedentis proloquij de Iudæis colligit. Propterea uos non auditis, quia ex deo non eſtis. Audierunt quidem Iudæi aure exteriori uerba domini: ſed ea neque mentis penetrabilibus infixerũt, neq; opere exercere cõtenderunt: & eam ob cauſam uerba dei non audire hic dicuntur, neq; ex deo eſſe per fidem & imitationem, licet ab eo ſint per naturã. Hoc autem loco ſicut & alijs pleriſq;, audire uerba dei, eſſe ex deo, credere in deum, ſecundum perfectam & completam rationem ſunt accipienda, ſecundum quam hominibus competere poſſunt. Atqui perfectiſſima audiendi uerbi dei ratio, eſt completio operis: quandoquidem illa ſolis conuenit bonis: perceptio uero bonorum, quæ aure fit exteriori, etiam peſſimo cuiq; eſt communis. Itaque eſſe ex deo ſecundum fidem & imitationem, duntaxat bonorum eſt munus: Eſſe uero ex deo ſecundum naturam & formationem, cuiuis homini cum cæteris creaturis conuenit. Deniq; credere in deum cordis aſſenſu, non minus malis quàm bonis adeſt: Credere uero in ipſum fide per dilectionem operante, & fidem habere operibus coniunctam, atque opera coniuncta fidei, ſolum bonis congruit: & ea perfectiſſima eſt credendi ratio, atque maxime completa. Igitur audire uerba dei, eſſe ex deo, credere in deum, & ſiqua ſunt ſimilia, ſecundum abſolutam illam, & conſummatam rationem (quæ ſolis bonis competere poteſt) hoc loco & alijs ſunt accipienda: quandoquidem quæ maxime talia ſunt, cum in diſciplinis humanis, tum in ſacris literis potiſſimum curentur, atq; definiantur.

CAPVT VIII.

- - D RESponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nónne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmoniũ habes?] Iracundi & præcipitis animi indicium eſt, correptionẽ manſuetè & leniter illatam nõ ferre, ſed ilico in conuitia & cõtumelias erumpere: & cum uera nõ aſſint quæ recte obijci poſſint, etiam falſa confingere, quæ alteri impingat. Id profecto Iudæi ſuo exemplo nunc produnt: quos cum dominus longiori ſermone ab iniquitate concepta uellet ad uirtutem reducere, illi in alteram omnino partem reſilientes, & furore exagitati prorumpunt in iniurias, & falſis eum probris laceſſunt: quia uera quæ illi poſſent ingerere nõ inueniunt. Ipſum habere dæmoniũ dicunt: qui in poteſtate imperabat ſpiritibus immũdis & exibant, quem cõtremuerunt dæmonia clamantia & dicentia: quoniã tu es filius dei. Si dæmoniũ habet dominus, ô Iudæi, cur ergo rugientes dæmones clamabant ei, ueniſti ante tempus torquere nos? Cur rogabant ne ab eo torquerent, ut mitterentur in porcos, ne expelleret eos extra regionẽ, ne ipſos in abyſſum mitteret? Procidunt dæmones ſupplices ad pedes eius, & horrendo clamore intonant: Quid mihi & tibi Ieſu fili altiſſimi? ſcio quia ſis ſanctus dei. Et uos diabolo patre ueſtro duriores, negatis filiũ dei, execrandam illi infertis blaſphemiã, quod dæmoniũ habeat: qui alijs poteſtatem dedit eijciendi dæmonia: qui ſolo uerbi imperio eos expellit. Dæmones cõfitentur eum uel inuiti: uos erecta ceruice, & corde incredulo illi in faciem reſiſtitis, diſcipuli ueſtro magiſtro deteriores. Samaritanũ etiam eum uocant, quaſi abiectum & deſpicabilem, quaſi legis tranſgreſſorẽ inuiſum ipſis & odioſum. Iudæi enim Samaritanis erãt exoſi, quemadmodũ ſuperius dixit euãgeliſta, quod nõ coutunt Iudæi Samaritanis, ipſoſq; ut nullius precij homines, & Moſaicæ legis præuaricatores aſpernabant. Cum igitur aliquẽ quamuis genere Iudæũ, cõtemptibilẽ ſignificare uolebant, & eorũ ſocietate indignũ, Samaritanũ ipſum per cõtumeliã uocabant. Sanè quarti libri Regnorũ ſacra refert hiſtoria, quod cum Salmanaſar rex Aſſyriorũ tranſtuliſſet totũ populũ regni Iſraël in Aſſyrios, aſſumpſit ex diuerſis ſui regni urbibus uiros, & miſit eos in terrã Iſraël, ut habitarẽt in urbibus Samariæ, & terrã illã colerent.

Marc. 1. Luce 4. Matth. 8. Marc. 1. Luc. 8. Luc. 4. Luc. 10. Ioan. 4. 4. Reg. 17.

A colerent. Cumq; illi idolorũ cultui prorſus dediti, & ueri dei omnino ignari, ab immiſſis diuina ultione leonibus interficerẽtur, ac grauiter infeſtarent: audiens hoc rex Aſſyriorũ, iuſſit illuc mitti unum ex ſacerdotibus captiuis à Samaria abductis, qui doceret populum illum traductum in coloniam, legem & ceremonias colendi deum, & quo ritu illi ſacrificare deberent. Quod & ſi ſacerdos ille ſedulò faceret, nihilo ſecius populus ille cum deo Iſraël (quem ſecundũ oſtenſas ſibi ceremonias coluit) ſimul & diis ſuis ſeruiuit, & idolis thura adoleuit: unaquæq; tamẽ gens ſecundũ urbes ſuas idola ſibi fabricauit, illis templa extruxit, erexit aras, & ſacra litauit. Et hunc parentum ſuorũ morem filij quoq; imitati ſunt, & tota ipſorum poſteritas, uſq; ad tempus dominicæ prædicationis, & conuerſationis in terra. Quoniam aũt illi Samaritæ cum deo Iſraël ſimul colentes idola, neq; legem Moyſi integre cuſtodiebant, neq; ſabbatũ more Iudæorũ obſeruabant: ſed gentilitios ritus cõmiſcebant ceremoniis Moſaicæ legis: hinc Iudæi cum aliquem inſinuare uolebant nõ eſſe uerum dei cultorem, ſed prænaricatorẽ legis, & ritus Iudæorũ tranſgreſſorem, contumelioſo uerbo Samaritanum eum uocabant. Quo etiam ignominioſo nomine Chriſtũ hoc loco notabant: ſignificare uolentes ipſum eſſe uiolatorem Moſaicæ legis, conculcatorẽ ſabbati, & more Samaritanorũ dei cõtemptorẽ.

CAPVT IX.

» RESpondit Ieſus: Ego dæmonium nõn habeo, ſed honorifico patrem
» meum, & uos inhonoraſtis me. Ego aũt non quæro gloriam meam:
» eſt qui quærat & iudicet. Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem
» meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternũ.] Beatus Petrus manſuetudinem domini noſtri declarans, dicit de eo: quod cum maledíceretur, nõ maledicebat. Quod cum aliâs, tum hoc loco dilucide nobis eſt per
B ſpicuum. Accepit enim grauem ab æmulis iniuriam, & falſo quidẽ illatam: quam ſi in eos retorquere uoluiſſet, uere de eis dixiſſet, quod dæmonio erãt pleni. Ab illis tamen temperauit etiam ueris cõtumelijs, & manſuetè unum eis obiectũ negauit, dicens: Ego dæmoniũ non habeo, hac dulci uerborũ manſuetudine eos ad lenitatem animi reducere curans. Vt enim teſtatur Sapiens: Reſponſio mollis frangit iram, durus autem ſermo excitat furorem. Et idem alio in loco: Verbũ dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Ad alterũ uero eidem obiectũ miníme reſpondit, & tacita confeſſione id uerũ eſſe de ſe ſignificauit, quod ſcilicet ſecundũ ſpiritualem ſenſum Samaritanus eſſet. Nempe Samaritanus tantundem ualet atq; cuſtos. Ipſe autem dominus cuſtodit nos ab omni malo. & ſecundũ pſalmi ſententiã: Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe: atq; cuſtodit animas ſanctorũ ſuorũ. Niſi enim dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam. Hinc in parabola deſcendentis ab Hieruſalem in Hiericò, & incidẽtis in latrones, dominus noſter ſe Samaritano comparat, exhibenti miſericordiam ſaucio. At uero ſciſcitari quiſpiam poſſet, cur in ſuperiore loco, cum Iudæi ſe Abraham habere patrem dicerent, & gloriarentur etiam deũ ſibi patrẽ eſſe, grauiter in eos inuectus eſt dominus: & confutato utroq; illorũ dicto, ex patre diabolo illos eſſe reſpondit. Hic uero cum longe maiorem contumeliam ab eis accepit, & dæmonium habere dictus eſt: non uehementem eis adhibuit reſponſionẽ, ſed placida uocẽ, manſuetoq; ore id ſolum quod obiectum erat, negare contentus fuit. Reddenda eſt reſponſio, quod ubi docere eos, & humilitatis admonere oportuit, ne quod Abrahæ ſemen eſſent ſe iactitarent, Chriſtus uehemens fuit: ubi autẽ contumeliæ ferendæ erant, manſuetudine utitur. Dicentibus enim illis, patrem deum & Abraham habemus, in eos inuectus eſt uehementius: Cum uero habere dæmonium inſimulatur, leniſſimum ſe exhibet: ad nos erudiendum, ut quæ ad deum pertinent, maiorem in

1. Pet. 2.
Prouerb. 15.
Eccl. 6.
Pſal. 120.
Pſal. 144.
Pſal. 96.
Pſal. 126.
Luc. 10.
Ioan. 8.

C modum defendamus: quæ ad nos, contemnamus. Siquidem in loco paulò ante expoſito de Abraham & deo Iudæorum patre, docere eos oportebat, & ſuperbiam cordis eorum cõtundere atq; reprimere. Idcirco aſper illis erat, & acerbus reſpondendo. In hoc uero loco illata eſt illi grauis exprobratio, & contumelia: quam ad dandum nobis patientiæ exemplum, ſufferre eum decuit: ideo reſponſum Iudæis reddens, mira uſus eſt manſuetudine, utroq; ſcilicet loco erudiens nos, quæ quidẽ ad deum perinent, uindicare nos cum multa diligẽtia debere: quæ uero ad nos ſpectant probra, deſpicere. Vt autem in omnibus ſe patris gloriam quærere oſtendat, ſubiungit: ſed honorifico patrem meum, & uerbis & operibus omnia in gloriam eius referens: & uos inhonoraſtis me, conuicia grauia mihi ingerendo, quæ tamen pro nihilo duco, quia non quæro gloriam meam, gloriam ſcilicet huius mundi, & laudem humanam: & ergo maledicta, & probra illata paruipendo. Solent quidem qui gloriæ ſunt cupidi, & popularem auram aucupari contendunt, grauius offendi cum improperijs inceſſuntur: Ego uero qui propriam gloriam non quæro, ue-
Ioan.5. ſtras inhonorationes minime curo. Sed eſt alius, ſcilicet pater meus cœleſtis, qui meam ipſius gloriã quærit: & ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem, deſiderat, & is iudicabit atq; diſcernet gloriã meam à ueſtra: quia uos ſecundum ſeculum gloriamini, ego uero minime: gloriam meam pater ipſe ueram eſſe oſtendet, ueſtram autem fucatam atq; mendacem. Neq; hic de iudicio retributio-
Ioan.5. nis aut damnationis ſermo agitur: quia illo iudicio pater nõ iudicat quenquam, ſed omne iudiciũ dedit filio: Sed de iudicio diſcretionis, quo pater gloriam filij, ut lon-
Ioan.1. ge eminentiorem diſcernit à cuiuſuis etiam creaturæ gloria. Vidimus enim gloriã eius, quaſi gloriam unigeniti à patre. Cæterum quoniam manſueti & patientis animi eſt, cum læſus fuerit & laceſſitus iniuria, non reddere malum pro malo, ſed uin-
D cere in bono malum: ut huiuſmodi beneficiorũ retributione, lædentiũ animi emolliantur, & redeant ad lenitatem. Dominus noſter & dæmoniacus, & Samarites à Iudæis per contumeliam nuncupatus, ampliora ſalutaris doctrinæ beneficia dulci
Prouerb.25. ter eis impendit, id ſapientis monitum ſeruans: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ:
Rom.12. ſi ſitierit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones congeres ſuper caput eius. Magnam itaq; utilitatem uerba ſua audientibus futuram, aſſertoria prædicatione confirmat, dicens: Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem meũ ſeruauerit, mortem non uidebit in æternũ: mortem inquam animæ perpetuã, quæ ſola uera eſt mors, & magnopere formidanda. eſt enim ſeparatio intermina à fonte uitæ perennis, & ne unquam finiatur, ſemper recrudeſcens, mors ſecunda finis & exitus neſcia. A qua nos ſua benignitate eripiat, qui eſt credentibus reſurrectio & uita.

CAPVT X.

" Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Abrahã mortuus eſt & prophetæ: & tu dicis, ſi quis ſermonem meũ " ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternũ. Numquid tu maior es patre noſtro Abrahã, qui mortuus eſt? & prophetæ mortui ſunt: quem " teipſum facis?] Sicut accepta contumelia bonus fit melior, ita ma-
Rom.8. lus de beneficio fit peior. Neque id ab re: diligentibus enim deum, omnia, etiam mala, cooperantur in bonum. Odientes autem deum, omnia, etiam bona, conuertunt (ut ante dictum eſt) in malum. Ecce Iudæi non ueritatẽ audire aut diſcere ſtudent, ſed aperta illi impugnatione reſiſtere & contradicere. Locutus fuerat modo dominus de morte, qua anima hic ſeparatur à deo fonte uitæ per culpam, & in futuro per gehennam. Iudæi autem oculis mentis caligantes, & lucis ſplendorẽ non percipientes, quam ueritas illis exhibuit: de morte corporis locutum dominum autumant: & inde calumniæ materiam ſumunt, obijcientes & Abraham mortuũ eſſe

& pro

A & prophetas,quos tamen conſtat uerbum dei ſeruaſſe: colligere inde uolentes fal
ſum id eſſe,quod antea dominus dixerat:Abraham quidem ſecundū corpus emor
tuus eſt,& prophetæ:nō tamen animæ mortem ſenſerunt,ſed ſecundum illam deo
uiuunt. Siue enim uiuimus,domino uiuimus: ſiue morimur,domino morimur:ſi=
ue ergo uiuimus ſiue morimur, domini ſumus. Et deus ipſe dicitur deus Abrahā, *Exodi 3.*
deus Iſaac,deus Iacob:deus autem non mortuorum,ſed uiuorum:omnes enim ui= *Luce 20.*
uunt ei. Sanè hoc loco cum ex Iudæorum,tum ex domini noſtri uerbis,duplex
quidem mors:& una ab altera longe diuerſa,nobis inſinuata eſt. Vna ſcilicet cor=
poris, quæ eſt ipſius animæ ab ergaſtulo carnis diſſolutio. Et hæc non tam mors,
quàm obdormitio,tranſitus & migratio ex hac uita,atq; depoſitio ſarcinæ corpo=
ris dici debet. Eadem quoq; nequaq; habet annexam rationem culpæ,cum omni=
bus hominibus tam iuſtis,quàm iniuſtis ſit cōmunis naturæ lege, neceſſitateq; in=
euitabili. Differri enim poteſt,ut ſerius quis moriatur:non tamen deuitari ut mor=
tem corporis penitus quis effugiat,& nō ſentiat. Idcirco nequaq; formidanda eſt,
quamuis plericq; graui illius capiantur metu:Cum & eos ſit inuenire, qui ardenti= *Pſal 119.*
bus uotis illam exoptauerint,ut Propheta cum dolore exclamans:Heu mihi,quia *Philip.1.*
incolatus meus prolongatus eſt. Et beatus Paulus ſcribens ad Philippenſes: Cu=
pio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Altera uero mors eſt animæ, quæ eſt ipſius per
culpam à deo ſeparatio in hac uita,& per gehennam ab eius regno poſt uitæ præ=
ſentis decurſum. Hæc autem à ſola enaſcitur culpa,& graui quidem atq; peſtifera:
cum dicat Sapiens:Homo per maliciam occidit animā ſuam. Quapropter & eui= *Sapien.16.*
tari poteſt adiutore deo ab ijs,qui propriæ ſalutis ſoliciti ſunt,& non incurij. Ne=
que ulla neceſſitate,aut uiolentia irrogari cuiquam ualet:ſed propria tantum ſpon
te accerſi & contrahi. Neq; omnibus illa eſt cōmunis,ſed prauis duntaxat,& cor=
ruptæ uitæ hominibus eſt peculiaris, ſummopere tamen formidanda:quoniā non
B temporalis eſt aut momentanea, ſed intermina & perpetua. Quod & dominus in
Euangelio ſalubriter admonuit: Nolite,inquit, timere eos, qui occidunt corpus, *Matth.10.*
animam autem nō poſſunt occidere:ſed potius timete eum, qui poteſt & animam
& corpus perdere in gehennam. At uero quoniā in Chriſto Iudæi ſolam carnem
attendebant, & nudum hominem ipſum putabant, longe inferioris eum dignita=
tis,quàm fuerit Abraham & prophetæ exiſtimabant. Propterea cum ſtomacho &
iracundia interrogant:Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham:rati magnum
id nephas eſſe,ſi ſe illo maiorem diceret,qui & hominibus & angelis maior eſt. Et
quoniam hæc omnia ab eo per arrogantiam dicta iudicabant,cum exprobratione
& amaritudine percontantur:quem teipſum facis: quaſi dicerent, non eſt ferenda
æquo animo tua ſuperbia,qua teipſum uſqueadeò tumide eſſers.

CAPVT XI.

RESpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt
pater meus qui glorificat me: quem uos dicitis, quia deus noſter eſt,
& non cognouiſtis eum:ego autem noui eum. Et ſi dixero quia non
ſcio eum,ero ſimilis uobis mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius
ſeruo. Abraham pater ueſter exultauit,ut uideret diem meum:uidit,
& gauiſus eſt.] Quanto maiore peruicacia Iudæi obnituntur uerbis Chriſti:tan
to maiore benignitate eos conatur dominus ad uiam rectitudinis adducere. Ecce
uidet eos aduerſa,& aperta fronte ei reſiſtere, & tamen nō deſinit uerba ſalutis eis
cōmunicare. Oſtendit ſe propriam gloriam nequaq; quærere:quia inſolenter obie
cerant,quem teipſum facis? A deo patre glorificari ſe dicit:quia in baptiſmo,trans
figuratione,operibus miraculorum,filius à patre glorificatus eſt,declaratus & ma
nifeſtatus. Neq; idcirco locum habet calumnia hæreticorum,qui maiorem filio pa

C trem cauillantur, quod filium glorificet. Nam & filius ipſe ſæpius dicit in ſcripturis ſe patrem glorificare: ex quo tamen non recte colligant, filium eſſe patre maiorem. Pater, inquit, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. quinimo & homines dicuntur in ſcriptura interdum glorificare deum: Sic luceat (inquit dominus in monte ad diſcipulos ſuos) lux ueſtra coram hominibus, ut uideãt opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui eſt in cœlis. Quis autem, niſi mentis inops, & amens, dicat homines deum glorificantes patre cœleſti, qui ab eis glorificatur, eſſe maiores? Nempe huiuſmodi glorificatio nõ conſiſtit in nouæ gloriæ adiectione ad eum qui glorificat: ſed in gloriæ iam habitæ manifeſtatione. Non igitur ſemper qui glorificat, eo qui glorificatur, maior eſt. Cæterũ quia Iudæi peculiarem dei cognitionẽ ſibi arrogarunt, ſeq; ſolos dei cultores gloriabantur: eius tamen legem, & mandata non ſeruabant: de deo (qui & pater erat) dixerunt quidem quod deus eſſet eorũ: non tamen cognouerunt eum. Sanè ij ſoli cognoſcere deum dicũtur, qui uiam mandatorũ eius perambulant, neq; ab ea quaquauerſum declinant. Ideo de filijs Heli peruerſis, & miniſterio ſacerdotij indigne fungenti bus, dicit ſcriptura: Porrò filij Heli, filij Belial, neſcientes dominũ. Et Paulus de tranſgreſſoribus mandatorũ dei ſcribens ad Titum, dicit: Qui cõfitentur ſe noſſe deum, factis autem negant. Itaq; Iudæi quia dei præcepta non obſeruabant, in eadem ſaluatoris cæca mente ruentes, recte dicuntur nõ cognouiſſe patrem. Quia uero filius eiuſdem eſt ſubſtantiæ & naturæ cum patre, & unigenitum patris uerbum, reuera ſcit patrem: neq; quoquo pacto à ſermone eius diſcedit, quia quæ placita ſunt ei, facit ſemper. Itaq; mendaces erant Iudæi, qui dicebant ſe cognoſcere deum, quem tamen nõ cognouerunt: ſe illum ſcire dictitabant, quem neſcierunt, cuius repulerunt uerba, & repudiarũt mandata. Si igitur Chriſtus dixiſſet ſe eum neſcire, quẽ reuera ſciuit, fuiſſet Iudæis mendacij crimine ſimilis. Sed longe abeſt

D à ſumma ueritate hæc impietas, & mendacij ſuſpicio. Et quia dixerant Iudæi: num quid tu maior es patre noſtro Abrahã? ſe longe maiorem illo oſtendit. Qui enim beneficium largitur, maior eſt eo qui ſuſcipit. Abraham uero, inquit, à me id habuit beneficij, quod uiderit diem meũ, cuius uidendi magno tenebatur deſiderio: & quia ſe uiſurũ illum ſperabat, non mediocri perfundebatur gaudio. Sanè uidit diem domini Abrahã, quando in ſpiritu cognouit Chriſtum ex ſua ſtirpe in carne naſciturũ, quod ſignificabat, cum ſeruo ſuo Eliezer, quem mittebat ad accipiendam filio ſuo Iſaac uxorẽ, ait: Pone manũ ſub femore meo, & iura mihi per deum cœli. Ergo quæ fuit illa iuratio, & quare hoc modo facta, niſi quia ſignificabatur de genere Abrahæ uenturus in carne deus cœli? Aut (ut alij non inepte ſentiunt) tunc diem domini Abrahã uidit, cum in figura ſummæ trinitatis tres angelos hoſpitio recepit. Quibus profecto ſuſceptis, ſic tribus quaſi uni locutus eſt: quia & ſi in perſonis numerus trinitatis eſt, in natura tamen unitas eſt diuinitatis. Vel diem ſuum dicit diem crucis, quem Abraham oblatione arietis, & Iſaac præfigurauit: per hoc oſtendens, quod non inuitus ad paſſionem uenit: & pariter demonſtrans eos eſſe alienos ab Abrahã (quem uerbotenus tanti faciunt) ſi in quibus ipſe exultauit, hi dolent. Verum quia ſupra dicta, potius futura ſub figurarum uelamine ſignificabãt myſteria, quàm in præſentia exhibita beneficia à Chriſto generi humano, quæ cognouerit Abraham. Et domini uerba deſignare uidentur Abraham, uidiſſe præſentem illorũ cœleſtium bonorũ exhibitionem. Miſſa faciamus hæc tria ſuperius adducta, dicentes Abraham uidiſſe diem domini, quando iam in placida ſanctorũ patrum requie poſitus, cognouit filium dei eſſe incarnatũ. Erat enim ille dies domini, quo carnis noſtræ ſubſtantiam pro nobis aſſumpſit. Et id quidem cognouit Abraham completum eſſe, per teſtificationẽ iuſti Symeonis, qui poſt dominum ſuſceptũ in ulnis requieuit in pace, & intimauit ſanctis patribus eum natum.

Ioan. 17. Matth. 5. 1. Reg. 2. Titum. 1. Gen. 24. Gen. 18. Gen. 22. Luc. 2.

A tum. Aut per denunciationem angelorum ſanctos patres uiſitantium ſæpius, & quæ conſolationem eis afferent, ſpemq; propinquæ liberationis præſtarent, benigniter ipſis ſignificantium. Cum itaque æditus eſt in mundum uirgineo partu dominus noſter: quis addubitauerit angelos antiquis illis patribus annũciaſſe ſaluatoris ortum, ſicut & in terris nunciauerunt paſtoribus? & tunc ſanè Abraham uidit diem domini, de quo dicit pſalmus: Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. & gauiſus eſt illum diem ſalutiferum tandem aduenisſe, quem ut uideret, multis ante ſe culis & annis exultauerat: cum ſcilicet adhuc in carne poſitus, repromiſſionem accepit Chriſtum ex ſe naſciturum eſſe, cuius complendæ promiſſionis diem cum gaudio expectabat, ſperabatq; uenturum. *Pſalm.117.*

CAPVT XII.

DIxerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico uobis, antequàm Abraham fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eũ: Ieſus autẽ abſcondit ſe, & exiuit de templo.] Iudæis accommodandũ uidetur quod dicit pſalmus: Oculos habent, & non uidebunt. *Pſal.113.* Oculos quippe mentis habebant, quibus Chriſti diuinitatẽ uel ex mirabilibus ſignis, & operibus miraculorum perpendere facile potuiſſent, ſi non obſtitiſſet cæcitas mentis. Verũ ut de ipſis inquit ſapiens, excæcauit eos malitia eorum. Idcirco diuinæ in eo naturæ maieſtatem non attendentes, ad ſolam humanæ formæ figuram defigebant oculos, & illius ætatem annis humanæ durationis metiebantur: non aduerterũt dictũ à Michea propheta fuiſſe: Et egreſſus eius à principio, à diebus æternitatis. *Sap.2.* *Mich.5.* Neque à patre ad filium ineffabilis emanationis expreſſum ſacramentum: Ex utero ante luciferum genui te. *Pſal.109.* Non itidem conſiderauerunt illa diuinæ ſapientiæ (quæ Chriſtus eſt) uerba à Salomone in Prouerbijs deſcripta: Dominus poſſedit me in initio uiarũ ſuarũ: antequàm quicquã faceret à principio: ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequàm terra fieret. Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole cõſtiterant. Ante omnes colles ego parturiebar. Adhuc terram nõ fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. Demũ nõ animaduerterant illa æternæ ſapiẽtiæ uerba ab Eccleſiaſtico deprompta: Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci, in cœlis ut oriretur lumen indeficiẽs, & ſicut nebula texi omnẽ terrã: ab initio & ante ſecula creata ſum, & uſq; ad futurum ſeculum non deſinam. Hæc igitur, & conſimilia de æternitate filij dei ſcripturæ teſtimonia negligentes, ſolum annorum ætatis humanæ curriculum in eo numerabant, obiectantes eidẽ quod quinquaginta annos nondũ natus eſſet. Quo modo igitur uidiſſet Abrahã, qui duobus annorũ millibus, aut amplius natiuitatem eius anteceſſerat? Cæterum nõ ceſſat illuminator hominũ cõniuentibus eorum oculis, & ſynceræ ueritatis ſplendorem ferre non ualentibus, ſuæ diuinitatis lucem ingerere: qua tandem percipiant ipſum ſupra Abraham, & omnem hominem eminenter exiſtere, & præexiſtere. Itaq; reſpõdit eis: Antequàm Abraham fieret, ego ſum. Sum quidem præſentis temporis habet rationem, fui præteriti, ero futuri. Præteritum uero & futurum diuinitas non habet, ſed ſemper illi eſſe adeſt. Idcirco ad exprimendam ſuam diuinitatem non dicit: antequàm Abraham fieret, ego fui: ſed, ego ſum. Res ſiquidem corruptibiles ſui ortus habent principium, & tandem decurſo ſui temporis ſpacio tendunt ad exitum: idcirco diuerſorum temporum uiciſſim recipiunt denominationem. Diuinitas uero ſemper eadem, & ſtabilis eſt, cuius nihil in præteritum defluit, aut in futurum accedit: ideo ſolius uerbi præſentiam ſubſiſtendi exprimentis, de nominationem admittit. Rurſum quia Abraham creatura eſt, fieri dictus eſt. Filius autem dei, creaturæ rationem omnino refugit, ſuper omnem creaturã longe ſuper-

B

C eminens: proinde non fieri, ſed eſſe aſſeritur. Porrò cum eo tempore Chriſtus tres & triginta duntaxat annos haberet: quare ergo non dixerunt (quæret quiſpiam) quadraginta annos nondum habes, ſed quinquaginta? Superuacua eſt huiuſmodi quæſtio: ſimpliciter enim, prout primum eis occurrit, dixerunt. Reſpondent tamen nonnulli, quod per quinquageſimum annum ex reuerentia Iubileum nominant, in quo & captiuos manumittebant, & emptitijs poſſeſſionibus cedebant. Ipſum igitur, necdum iubileum unum annorum compleſſe ſignificabant. At uero cum rationibus dominum conuincere non potuerint, nec ſuis uerbis amplius obſiſtere: uelut amentes & furore concitati, ad lapides currunt, ipſumq; ut blaſphemum, & ſeſe Abrahæ præferentem, atq; deum eſſe prædicantem, lapidibus obruere parant; neq; ſeruato recto ordine iudicij, neq; habita loci ſacri ratione: cum tamen iubeatur lapidandus duci extra caſtra & ciuitatem. Et Ioiada pontifex Athaliam tyrannide regnum Iudæorum occupantem iuſſerit duci extra ſepta templi, & interfici. Dominus uero eos tanquam correctionem non ſuſcipientes deſerit, & abſcondit ſe: quia commendanda nobis erat eius patientia, non exercenda in rebelles potentia. Non autem abſcondit ſe in angulo templi quaſi timens, aut in domunculam fugiens, uel poſt murum aut columnã diuertens: ſed cœlica poteſtate inuiſibilem inſidiantibus ſe conſtituens, quemadmodum cum ſui de ſupercilio montis præcipitare eum uoluiſſent, ipſe tranſiens per medium illorum ibat. Vnde nobis memorabile relinquit exemplũ: ut etiam cum reſiſtere poſſumus, iram ſuperbientium humiliter declinemus. Vt enim ſubſtractione ligni extinguitur ignis & diminuitur: ita abſentia eius, in quem quiſpiam ira inflammatur, ſedatur & mitigatur efferuentis iræ incendium, & ad lenitatem reuocatur ebulliens animus. Sanè cum affectus iræ immoderatus ſuo ruat impetu in multa facinora, hominemq; cæcum trudat in grauia ſcelera, quorum deinde amara & ſera ducitur pœnitudine: optimum eſt ad rectam uitæ inſtitutionem documentum, ut hanc immanẽ belluam uinclis frenemus & catenis, ipſamq; effrenem intra rectæ rationis metas atq; leges cohibeamus. Id nos ſtudioſe admonet Iacobus, dicens: Sit autem omnis homo D uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uiri, iuſtitiam dei non operatur. Et Paulus ad Epheſios ſcribens, diuturniorem iræ commotionem prohibet, inquiens: Sol non occidat ſuper iracundiam ueſtram. Quo uero pacto uiolentiam iracundiæ, & exæſtuantem flammã coërceamus, dominus præclara nobis documenta ſuo exemplo tradidit. In primis quidem, quod iniurijs etiam falſo illatis laceſſiti à proximis, eorum etiam uera mala quæ noſcimus, taceamus, neq; pro contumelia reddamus contumeliam: ne concitatum iracundiæ in proximo æſtũ magis ac magis excitemus, atq; nosipſos ulciſci reciproca illatione contumeliæ contendamus. Quod quidem apoſtolus ad Rom. ſcribens præclare admonuit: Nulli malum pro malo reddentes, nec maledictum pro maledicto, non uoſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Deinde iniuriantium nobis animos exhibitione beneficiorum frangere, atq; nobis beneuolentia deuincire annitamur. Cum enim iracundus animus perſpexerit nos pro maleuolentia & maledicto, referre beneficium atq; officium: niſi ferreus fuerit aut adamantinus, flectetur ad lenitatem & manſuetudinem. Id quod beatus Paulus nos edocuit ad Romanos, dicens: Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli uinci à malo, ſed uince in bono malum. Demum cum perſpectum habemus, nec mitia uerba commotos animos lenire poſſe (quæ tamen magnam habere ſolent ſedandæ iræ efficaciã, cum dicat Sapiens: Reſponſio mollis frangit iram, durus autem ſermo ſuſcitat furorem. & rurſum: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos) neq; beneficia pro contumelijs retributa, feruorem iræ temperare ualere, ſecedere ab iratis, & noſtram ſubmouere præſentiam debemus: ut ſaltẽ abſentia noſtri, æſtuantis animi, & ebullientis paulatim reſidat indignatio. Nempe exemplo

Leuit. 24.

4. Reg 11.

Luc. 4.

Iracundiã, contumeliam, & odium ſummopere eſſe uitanda.

Iaco. 1.

Ephe. 4.

Rom. 12.

Rom. 12.

Prouerb. 15.

Eccl. 6.

A pe exemplo domini noſtri longe glorioſius eſt iram tacendo fugere, quàm loquendo ſuperare. Et id fortis animi indicium eſt, ſi accepta contumelia nequaquam commoueatur. Melior enim eſt patiens (teſte Sapiente) uiro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium. Verū quàm noxia ſit & cōtraria ſaluti ira animi, aut ex ea progreſſa contumelia, dominus per Matthæū nos edocet. Qui iraſcitur, inquit, fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo, rhaca, reus erit conſilio: qui uero dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit geennæ ignis. Neq; minus exitiale eſt odium ob acceptam iniuriam in proximum conceptum, atq; altè animo infixum: quod niſi radicitus extirpemus, & prorſus euellamus, non ſperemus, aut orationes noſtras deo gratas fore, aut accepta munera. Si non dimiſeritis (ait dominus) hominibus peccata eorum, neq; pater ueſter cœleſtis dimittet uobis peccata ueſtra. Dimittite & dimittemini. Si ergo (dicit ipſe qui mitis eſt, & humilis corde) offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, uade prius reconciliari fratri tuo, & poſtea ueniens offeres munus tuum. Idem quoq; Eccleſiaſticus atteſtatur dicens: Qui uindicari uult, à domino inueniet uindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à deo quærit medelā? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem quærit à deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memorare timorē domini, & non iraſcaris proximo.

Prouerb.16.

Matth.5.

Matth.6.

Lucæ 9.

Matth.5.

Eccl.28.

CAPVT XIII.

Cap. Ioannis IX.

B T præteriens Ieſus, uidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius ut cæcus naſceretur?] Quia Iudæi ſermonum Chriſti altitudinem non ſuſceperant, exiens de templo curauit cæcum à natiuitate: ſui abſentia eorum furorem mitigans, & per operationem ſigni eorum duritiam molliens, atq; eorum quæ à ſe dicta ſunt, per opera fidem faciēs. Præteriens itaque uidit cæcum: quia eius miſertus eſt. Videre etenim Chriſti, eſt miſereri: ut cōuerſus dominus reſpexit Petrū. Hinc propheta miſerationem à deo ſibi præſtari petens, orat: Domine deus uirtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Et alio loco: Oculi domini ſuper iuſtos. Vidit etiam, quia ſtudioſe eū reſpexit, quaſi aliquid circa ipſum operaturus: & ea occaſione intentæ defixionis oculorum domini in cæcū, inducti ſunt diſcipuli ad inquirēdam cauſam illius cæcitatis. Sanè quia meminerunt, languido ad probaticam piſcinam à diuturna ægritudine curato dictū eſſe à domino: Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat. & paralytico iacenti in grabato, qui in domo ei oblatus fuerat: Fili dimittuntur tibi peccata tua. Arbitrati ſunt cæcitatem huic homini inflictā fuiſſe propter peccatum aut ſuum, aut ſuorum parentum. Itaq; percontantur à domino, an peccauerit ille cæcus: ut in ſui peccati pœnam cæcitate percuteretur: an eius parentes quicquam admiſerint, ob quod filio eorū ſit inflicta cæcitas. Et planè perſpicuū ſatis eſſe debet, ipſum hominem ut naſceretur cæcus, haudquaquam prius aliquod peccatum admiſiſſe: in cuius iam ante commiſſi pœnam & punitionem, cæcitas in natiuitatis exordio ei foret à deo inflicta Non enim ante natiuitatem ſuam peccauit: quoniam non ſunt ponendæ animæ hominum ante coniunctionem cum corporibus, alteram in cœlo uitam degere, & ibidem committere peccata, ob quorum punitionem demergantur in corpora, & afficiantur incommodis pro qualitate ſuorum criminum: ut cæcitate, ægeſtate, & cæteris id genus calamitatibus: quemadmodum primo libro diffuſe oſtenſum eſt, cum occurreret hic locus exponendus: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, De parētibus uero, an ob eorum peccatum filius oculis ſit or-

Lucæ 22.

Pſal 79.

Pſal 33.

Ioan.5.

Matth.9.

Ioan.1.

C̄ batus:nō uſqueadeò dilucidū eſſe potuit:quandoquidē ob iniquitates parentū, non-
Gene.9. nunquam filij temporariā,& in hac uita ſubeunt pœnam. Enimuero irriſerat Cham
Noë patrē ſuum:tulit autē maledictionē patri debitā Chanaan filius Cham,cui dictū
eſt:Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Et dominus in monte
Exodi 20. Sina ſermones legis explanans ad populū Iſraël:Ego ſum,inquit,dominus deus tuus
fortis,zelotes,uiſitans iniquitatē patrum in filios in tertiā & quartam generationem.
3. Reg.11. Dereliquerat Solomon dominū,adorans idola mulierū alienigenarum,quarū arden
3. Reg.21. tiſſimo amore tenebatur: Ob quod à Roboā filio eius ablatæ ſunt decē tribus Iſraël,
& datæ Hieroboā filio Nabath. Demū offenderat Achab grauiter oculos domini,
quod interfecto crudeliter innocente Naboth,uineā eius poſſedit:At quia ſe cōuer-
tit ad pœnitentiam,ieiunioq; & cilicio ſe afflixit,ad Heliam factus eſt ſermo domini:
Quia Achab humiliatus eſt mei cauſa, non inducā malū in diebus eius: ſed in diebus
filij ſui inferam malū domui eius. Aeternam uero pœnam, & ignem infernum non
patiuntur unquam filij pro crimine ſuorum parentum,quemadmodum per Ezechie
Ezech.18. lem dictum eſt:Anima quæ peccauerit,ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatē
patris,nec pater iniquitatem filij:ſed unuſquiſq; in peccato ſuo morietur.

CAPVT XIIII.

»
» Eſpondit Ieſus: Neq; hic peccauit,neq; parētes eius:ſed ut manifeſten
» tur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec
» dies eſt:uenit nox,quando nemo poteſt operari. Quandiu ſum in mun
» do,lux ſum mundi.] Ad interrogationem diſcipulorum reſpōdit do
minus:neq; ipſius cæci peccato,neq; ſuorum parentum factum eſſe,ut
cæcus naſceretur:nō tamen omnino negat hac reſponſione ipſum cæcum,aut paren-
tes peccatū aliquod cōtraxiſſe. Habuerant enim labem originalis contagij, & uiuen
D do aliquid peccatorū ſuperaddiderant. Quis enim uitā hic aget inſons criminis? Sed
non illoipſo illorum peccato factū eſt,ut à natiuitatis exordio uiſu priuaretur,quin po
tius ut manifeſtentur opera dei in illo: ut ſcilicet per illius illuminationem declaretur
gloria diuinitatis domini,& illius ſplendor,eorum qui nouerūt ſignum oculos feriat.
Enimuero ſe in mundū ueniſſe cōteſtatur dominus,ut operetur opera patris,qui mi-
ſit illum. Cū itaq; filius ſe operari opera patris aſſerat, ſua & patris opera eadē proſus
eſſe monſtrauit:quæ ſunt infirma ſaluare,debilia roborare,homines illuminare. Quo
modo igitur non erubeſcunt,qui filiū à patris ſubſtantia ſeparare nituntur,alienumq;
ab eius natura aſtruere non uerentur? Nónne quorum eadem eſt operatio,illorum et
eadē eſt natura? & quorum diuerſa eſt natura,ipſorum quoq; diuerſa eſt actio? Si igi-
Ioan.10. tur opera filij,ipſius etiā patris ſunt opera,quemadmodū alio loco dicit: Si non facio
Ioan.14. opera patris mei,nolite credere mihi. & iterum:Pater in me manens,ipſe facit opera:
erit patris & filij eadem omnino ſubſtantia, eademq; natura. Quod ſi diuerſam quis
pertinacius aſtruxerit:erit filius creatura, & ad id uirtutis atq; dignitatis creatura con
ſcendet,ut operetur opus dei,habeatq; idem opus cōmune cum deo. Et quū deus im
menſa uirtute ſua ea operetur,quæ creaturæ uires & menſurā tranſcēdant(canit enim
Pſal.71. ei propheta:Tu es ſolus,qui facis mirabilia. & iterū:Qui facit mirabilia magna ſolus)
Pſal.135. ipſa quoq; creatura ſuis nixa uiribus ea aget,quæ ſuā tranſcendunt metā & legē. Sed
faceſſant hæ nugæ:& filiū,qui patris operatur opera, fateamur eiuſdē eſſe cum patre
ſubſtantiæ:ut ex operum conſortio,naturæ quoq; identitas eluceat. Cum autem di-
cit hoc loco Chriſtus,hunc eſſe cæcū natum,ut manifeſtentur opera dei in illo:de ſe-
ipſo id dicit,non de patre,& ſeipſum eo uerbo inſinuat eſſe deū. Iam enim opera pa-
tris manifeſta erant in totius mundi creatione,& ſapientiſſima diſpoſitione,quinimo
continua illius adminiſtratione atq; gubernatione. Verum de Chriſto humana for-
ma

A ma induto, id adhuc non uſqueadeò erat perſpectum, quod erat mundi conditor & rector: ſed per hanc rei mirabilem illuminationẽ inducti ſunt homines manuductione quadam ad illud credendum. Et ita manifeſtauit dei filius gloriam ſuam, ut oſtenderit ſe autorem eſſe creationis. Siquidem ea, quæ de re maiori eſt fides, etiã id quod minus eſt, & rei minoris fidem confirmat. In uniuerſa autẽ creaturarum ſenſibilium multitudine honorabilior eſt homo. Ex eo igitur, quod Chriſtus ſe oſtendit hominis eſſe creatorem, coroborat hanc in omnibus fidem, quod uniuerſæ creaturæ ſenſibilis etiam ſit factor. Eorum etiam, quæ in nobis ſunt membrorũ, honorabiliſſimũ eſt oculus: quandoquidem ipſe totum corpus humanũ gubernat, & pedes dirigit: Lucerna (inquit) corporis tui, eſt oculus tuus. Idem quoque faciem hominis ex ornat atq; decorat. Quod enim eſt ſol in orbe terrarum, hoc eſt oculus in corpore: unde & ſuperiorem cæteris membris locum ſortitur, ſicut in quodam regali faſtigio collocatus. Itaque cũ in hac cæci illuminatione, oculi ſe factorem atque creatorem oſtendat Chriſtus (neque enim lutum ſuperpoſitum, neque aqua fluenti quicquam habebant uirtutis ad oculi efformationem: ſed ſola Chriſti diuina uirtus illum produxit) eo facto comprobat ſe & reliquorum corporis membrorum, immo totius hominis eſſe creatorem. Et quoniam ex eo, quod hominis ſe commonſtrat eſſe factorem, hanc omnibus etiam facit fidem, quod totius fabricæ mundi ſit productor, quemadmodum iam oſtenſum eſt. Conſequens eſt ipſum Chriſtum per hanc cæci illuminationem, & nouam oculorum eius productionem, ſe liquidò prodere totius machinæ mundi conditorẽ, & ita gloriam ſuam manifeſtare: quod in principio erat propoſitum. At uero ſciſcitari hic quiſpiam poſſet: Nunquid iſte cæcus iniuſta paſſus eſt, quod cæcus fuerit natus ſine culpa? Miníme profectò, quin potius beneficium accepit per hanc cæcitatem: Nam & mirabilius uiſum recepit,
B quàm ſi à principio natiuitatis accepiſſet: & ea occaſione interioribus etiam oculis eſt illuminatus, atq; ad Chriſti fidem integrè perductus. Quid enim profuit Iudæis à uitæ exordio oculos corporis integros habuiſſe, cum animo prorſus cæcutirent? Nónne maius iſte cæcus eſt beneficium aſſequutus, qui ad tempus uiſu corporis captus, poſtea & interius & exterius eſt uidendi facultate donatus? Non tamẽ deſunt qui in hoc euangelij loco particulam, ut, dicunt non eſſe cauſatiuam, ſed ſignificare euentum: ſicut & in illo Pauli uerbo: Lex ſubintrauit, ut abundaret delictum. *Rom.5.* Non enim lex ipſa, cauſa fuit abundantiæ delicti effectrix, cum uetaret culpam: ſed ad ipſius legis inductionem id conſequutum eſt, quod abundauerit delictum. Sic & hoc conſequutum eſt, ut dominus oculos clauſos aperiens, & alia naturalis infirmitatis nocumenta corrigens, ſuam demonſtrauerit uirtutem. Sed prior ſententia uidetur huic loco congruentior. Necq; perfunctorie id prætereundum, quod dominus ſe operari debere dicat, donec dies eſt: quandiu ſcilicet præſens hoc in mundo fuerit. Ipſe enim uerus eſt dies, poſt tenebras errorum & ignorantiæ exortus, de quo propheta dicit: Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde, miſericors & miſerator, & *Pſal.111.* iuſtus dominus. Et Eſaias: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, uidit lucẽ *Eſaiæ 4.* magnam, ambulantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Et hoc in loco dominus de ſeipſo: Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Perinde atque quandiu ſol iſte ſenſibilis noſtrum ſuper fertur hemiſphærium, diurni temporis mora protenditur. Cæterum ſi per id ſolum temporis interuallum (inquies) extenditur Chriſti operatio, quo præſens huic mundo fuerit, cum iam diutius hinc ad patrem abierit: non igitur amplius opera patris nunc operatur, neque lux eſt mundi, quando quidem non eſt amplius in mundo. Verſamur ergo in illa nocte horrenda, in qua nemo poteſt operari. Sed diligenter hic animaduertendum, quod etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit, maieſtate tamen diuinitatis ſemper adeſt: ſicut ipſe à diſcipulis abiturus pollicetur: Ecce ego uobiſcum ſum omni- *Matth.8.*

C bus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Itaq; protrahitur dies iſte ſpiritualis, in quo filius opera patris facit, & eſt in mundo ad diem uſq; extremi iudicij: nam toto eo tempore, & homines illuminat lumine ſuæ gratiæ filius, & ad fidem pœnitentiamq; uocat. Deinde uero ſuccedit nox terribilis & tremenda impiorum, poſt expletum iudicium & definitam omnium retributionem, in qua nemo poteſt operari: quia tunc nullus pœnitentiæ ſupereſt locus, nulla emendandæ uitæ commoditas: ſed duntaxat recipiendi quod quis operatus fuerit, & metendi quod ſeminauerit, hora. De illa nocte dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Et ligatis manibus & pedi-
Pſal.6. Matth.22. bus, proijcite eum in tenebras exteriores. Deniq; diſcedite à me maledicti in ignem
Matth.25. æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Præter hunc autem diem, & noctem generalem, & toti mundo communem, cuiq; noſtrum itidem ſuus eſt dies, & ſua nox. Dies inquam, totum uitæ noſtræ quod hic uiuimus ſpatium, quo nobis datum eſt à deo operari ea, quæ ad uitam æternam conſequendam conducunt. Nox uero, tempus poſt mortem noſtram corporalem futurum, in quo non licet cuiquam operari, neque contractas prius mortiferas abſtergere ſordes. Operæprecium ergo eſt, quod beati Pauli conſilium non ſegniter, neque oſcitantes audiamus, ſolicite
Gal 6. nos admonentis: Dum tempus habemus, operemur bonum. Neque ſapientis mo-
Eccl.14. nita negligamus, id noſtris auribus ſtudioſe inculcantis: Ante obitum tuum operare iuſtitiam, quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum. Idem quoque rurſum:
Eccl.17 Ante mortem confitere, uiuus & ſanus confiteberis. Demum de mortuis dicit ſpiri-
Apoc.14 tus, quod requieſcant à laboribus ſuis: Opera enim illorum ſequuntur illos.

Quod baptiſmi lauacrum multis ante figuris fuerat præſignatum, & prænunciatum, atq; in euangelica lege cum multa uirtute exhibitum. CAPVT XV.

D Aec cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade laua in natatoria Siloë, quod interpretatur miſſus. Abijt ergo & lauit, & uenit uidens.] Qui maiores ſubſtantias de nihilo ad eſſe produxit, multo magis notos in cæco oculos ſine materia feciſſet. Sed uoluit hac luti compoſitione & liniGeneſis 2. tione ſuper oculos, docere ſeipſum eſſe creatorem, qui in principio uſus eſt luto, ad hominis formationem. Ideo autem non aqua utitur ad lutum faciendum, ſed ſputo, ut nihil aſcribatur fonti: ſed diſcas quoniam uirtus oris eius oculos aperuit cæci, et plaſmauit. Et deinde ut non uideatur cuiquam ex uirtute terræ eſſe curatio, iuſſit oculos lauari: non tamen illicò, & eo in loco ablui eum uoluit, ſed ad Siloë miſit, ut cũ multos contingeret exinde eum uidere euntem ad piſcinam, & lutũ ſuper oculos habentem, pluribus manifeſta fieret eius illuminatio, & noua uiſus reſtitutio. Neq; ipſi fonti Siloë aſcribenda erat hæc curationis gloria (multi em̃ lauantes ibi oculos, nullo tali beneficio ſunt potiti) ſed ſoli Chriſto, cuius quidem diuina & efficax uirtus aderat in fonte Siloë, quæ omnia operabatur. Et propter hoc interpretationem nominis Siloë euangeliſta adiecit dicens: quod interpretatur miſſus: ut doceat, quoniam & illic Chriſtus (qui uere eſt Siloë ſpiritualis, & ad ſalutem hominum miſſus) eum curauerit. Sicut enim apoſtolus dicit, quod petra erat Chriſtus: ita & Siloë ſpiritualis erat,
1. Cor.10. tum quod fons uberrimus, aquam ſalutis in totum mundũ deriuans: tum quod miſ-
Luc.1. ſus à deo patre ad illuminandos eos, qui in tenebris & in umbra mortis ſedebant. Cuius quidem teſtimoniũ perhibet Iacob, prophetico ſpiritu futura prænuncians, cum
Gene.49. inquit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus eſt, ubi Hebraica litera habet dictionem Silo, Chriſtum ibidem inſinuãs qui peculiari quadam ratione, ut uerbum patris miſſus eſt ad nos. Demum quanta fuerit cæci fides, uel ex ipſa litera euangelij facile eſt contueri. Non enim contradixit uerbis domini, neq; cogitauit apud ſeipſum: Lutum ſolet magis excæcare oculos:

A los: quid igitur lutum mihi ſuperpoſuit? Sæpe numerò laui oculos in Siloë, & in nul
lo ſum adiutus: ſi quam ipſe curandi uirtutẽ haberet, præſens utiq; me curaſſet. Non
hæc aut ſimilia animo ſecum uolutauit: ſed ſimpliciter obediuit, & beneficium cura-
tionis ex fidei firmitate, & obediendi promptitudine continuò cõſequutus eſt. Ma-
ior profectò & magis cõmendanda fuit hæc fidei ſynceritas in cæco, quàm tarditas
in Naaman Syro: ad quem cum Helizeus miſiſſet nuncium, quod lauaretur ſepties 4. Reg. 5.
in Iordane, & mundaretẽ à lepra, iratus Naaman recedebat dicẽs: putabã quod egre
deretur ad me, & ſtans inuocaret nomen domini dei ſui: & tangeret manu locum le
præ, & curaret me. Numquid non meliores ſunt Abana, & Pharfar fluuij Damaſci
omnibus aquis Iſraël, ut lauer in eis, & munder? Abeuntẽ tamen cum indignatione,
ſerui admonuerunt, ut prophetæ uerbis obtẽperaret: quorum dictũ nõ aſpernatus,
ſoſpitati redditus eſt, & ſepties in Iordane lotus, iuxta prophetæ uerbũ curatus eſt.
At uero, quia miracula noſtri redemptoris ita iuxta literam facta creduntur, ut myſti *Quid cæcus*
ce conſiderata aliquid innuant nobis faciundum aut credendum: age quid hæc cæci *iſte à Chriſto il*
curatio ſpirirualiter inſinuet, altius inueſtigemus. Sanè per illuminationẽ huius cæ- *luminatus my-*
ci, ſignificabatur illuminatio generis humani: quandoquidẽ cæcus iſte genus huma *ſtice deſignat.*
num deſignat, quod in primo parente excæcatũ eſt, quia ex illo traximus omnes nõ
ſolum originem mortis, ſed etiã iniquitatis. Per unum eñ hominẽ mors, & per unũ Rom. 5.
hominẽ peccatum intrauit in mundum: & per peccatum mors, quæ in omnes homi
nes pertrãſijt. Et bene nõ ſolum cæcus, ſed etiã cæcus à natiuitate dicit: quia omnes
homines (excepto illo, qui de uirgine natus eſt, & ſacratiſſima etiam uirgine, ex qua
deus homo prodijt in mundum, exempta) cum peccato originali naſcimur, & gra-
uiſſima cæcitate depreſſi, in mundum uenimus: quam quidẽ cæcitatẽ de radice pri-
mi parentis cõtraximus. Qui bene uidens conditus fuerat, ſed diabolicis perſuaſioni
bus obtẽperando cæcitatẽ incurrerat, quam in omnes ſuos poſteros tranſmiſit. De
B peccati cæcitate loquit propheta: Ecce eñ in iniquitatibus conceptus ſum, & in pec Pſal. 50.
catis cõcepit me mater mea. Et Paulus ad Roman. Omnes eñ peccauerũt, & egent Rom. 3.
gloria dei. Porrò præteriens dominus uidit cæcum, non eñ ſtans, ſed præteriens ui-
dit: quia in ſimilitudine carnis apparuit. Sed in uia peccatorum nõ ſtetit, quia pecca Pſal. 1.
tum nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Hinc eſt quod ſecundum alterius lo
ci parabolam, Samaritanus ſecus ſaucium uenit. Quod eñ ibi per ſauciũ, hoc ſignifi Luce 10.
cat hic per cæcum. Et quod ibi dicit, uenit: hic, præterijt. Venit ergo dominus ſecus
ſauciũ, & præteriens uidit cæcũ: quia appropinquauit uiæ immortalitatis noſtræ, nõ
tamẽ fixit ueſtigiũ in uia peccatorũ. Venit eñ, ut cæcitatẽ peccatorũ noſtrorũ tolle
ret, nõ ut eam ſuſciperet. Hec ergo opera patris ſe dicebat oportere operari: quia ue
nerat quærere perdita, reſtaurare corrupta. Sed nec ipſa ſui nouitate ſtupẽda, & mi
rabilis cæci curatio, magno uacare myſterio putãda eſt. Expuens quippe dominus
in terrã, fecit lutũ, & oculos cæci inunxit. Sputum quidẽ quod à capite in os defluit, 1. Cor. 11.
diuinitatẽ Chriſti ſignificat, quia caput Chriſti, deus. Et æterna ſapientia apud Ec- Eccle. 24.
cleſiaſticum loquit: Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnẽ creaturã. Sap. 7.
Et Solomon de ipſa: Vapor eſt eñ uirtutis dei, & emanatio quædã maieſtatis eius Pſal. 84.
ſyncera. Lutum uero de terra, ſacratiſſima Chriſti caro eſt, de ſacroſancta uirgine Eſaiæ 53.
ſumpta, ut ait pſalmus: Veritas de terra orta eſt. Similiter Eſaias: Et aſcendet ſicut
uirgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Expuens ergo in terram, lutum
fecit: quia uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Inunctus aũt cæcus non-
dum uidet, donec ueniat in natatoriam Siloë, quod interpretatur miſſus. Non caret
(ut paulò ante diximus, & repetere nõ piget) myſterio, quod euangeliſta huius no
minis poſuerit interpretationem, quod (inquiens) interpretatur miſſus. Quis enim
præcipue miſſus, niſi ille, qui ſæpius dicit: Non ueni à meipſo, ſed à patre miſſus Ioan. 8.
ſum? Criſtus enim uere eſt miſſus, quia & ante promiſſus, & poſt multos teſtes

C prius miſſos, tandem nobis exhibitus. Piſcina ergo illa, baptiſmus eſt Chriſti, lauit cæcus in piſcina Siloë, quod interpretatur miſſus, & illuminatus eſt; quia in Chriſto baptizati, illuminantur omnes. Cum ergo inunctus eſt cæcus ille, quaſi catechume nus factus eſt. Sed egebat lauari, id eſt, baptizari, ut illuminaretur: Catechumenus ue ro inungitur, ut doceat. Nam catechumenus græce, latine inſtructus dicitur. Baptizatur uero, ut uerum lumen agnoſcat, & remiſſionem omnium peccatorũ recipiat. Non itaq; exigua putetur lauacri baptiſmalis uirtus, quod dimotis animæ tenebris, lumen cœli infundit. Neq; recens credatur eius & arbitraria cõſtitutio; quod & mul
Gene. 7. tis inſtrumenti ueteris figuris, & prophetarum teſtimoniis eſt præſignatum. Aquis quippe diluuij, totius mundi expiata ſunt peccata: & qui in arca reconditi erant, per aquam ſalui facti ſunt. Id baptiſmi typũ geſſit, per quem ſordes omnes peccatorum deponuntur, & uitæ uetuſtas tollitur. Audi Petrum apoſtolũ huius rei grauiſſimum
1. Pet. 3. teſtem: In diebus (inquit) Noë cum fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. quod & nos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in deum. In-
Exodi 40. ſuper populus Iſraël duce Moſe mare rubrum ſicco pede pertranſijt, ſubmerſis ibidem Aegyptijs: quod per baptiſmi ſuſceptionem totam diabolicæ prauitatis cohortem à nobis dimoueri, & expelli inſinuat, nosq; in Chriſto regeneratos, à duriſſima eius tyrãnide, dei gratia liberari. Teſtem huius myſterij accipe diuiniloquũ Paulum
1. Corinth. 10. ad Corinthios ſcribentẽ: Nolo uos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt, in
Ioſue. 3. nube, & in mari. Quid præterea populus Iſraëliticus Ioſue ductu, Iordane traiecto (ubi etiam aquæ hinc atq; hinc immotæ conſtiterant, & medium præbuerant iter) in terram promiſſionis perducti ſignificant: niſi Chriſto autore, quicunq; ba-
4. Reg. 5. ptiſmi lauacrum rite ſuſceperint, in terram uiuentium tandem peruenturos? Quid Naaman Syrus (cuius modo facta eſt mentio) ſepties in Iordane ablutus, & à le-
D pra mundatus nobis innuit: niſi baptiſmo Chriſti lotos, ab omni prorſus animæ lepra, peccatoq; purgari? Quid deniq; aquæ expiationis & luſtrationis, ſecundum
Leuit. 19. ueteris legis ritum tollens immunditiam, ex contactu morticinorum contractam, denotat: niſi aquam baptiſmi, omnem penitus animi impuritatem abſtergere?
Ezech. 36. Hanc planè aquam dominus per Ezechielem pollicitus eſt, dicens: Et effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris: & ab uniuerſis idolis ueſtris mundabo uos. Hanc quoque baptiſmi aquam uidit pro-
Ezech. 47. pheta, cum ait: Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, & omnes ad
Ioan. 19. quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt. Deniq; hanc effudit latus Chriſti, lancea
Ioan. 5. militis in cruce transfixum, in remiſſionem peccatorum: qua ſanctificata eſt eccleſia, à maculiſq; ſuis emundata. Poſtremum hanc baptiſmi gratiam præſignauit
Quid deſignauit probatica piſcina, ad motionem aquæ ſanans unũ ægrotum. probatica piſcina, in quam poſt aquæ ab angelo motionem deſcendens, quacunq; tenebatur ægritudine languidus, illicò ſanabatur. Volens enim deus homines propinquius adducere ad baptiſmi donum, per hanc piſcinam, quam per aquam luſtrationis, non adhuc inquinamenta ſolum mundat, ſed & corporis languores tollit, & ægritudines ſanat: quo deſignetur baptiſmus omnem animi morbum depellere, & peccata detergere. Sicut enim miniſtri, qui prope regem ſunt, ijs qui ſunt à longe clariores ſunt, ita & in figuris fit: ut quæ propinquior eſt ueritati, eam clarius & manifeſtius exprimat, atque referat. Non autem ſimpliciter ſanabat aquarum piſcinæ natura (ſemper enim hoc fieret) ſed in angeli deſcenſione. Sic & in baptizatis nõ ſimpliciter aqua operatur, ſed cum ſpiritus ſancti acceperit gratiam, tũc omnia ſoluit peccata. Angelus enim deſcendens turbabat aquam, & ſanatiuam imponebat uirtutem: ut diſcant Iudæi, quoniam multò magis angelorum dominus, omnes ægritudines animæ per baptiſmum ſanare poteſt. Sed tempore huius piſcinæ

infirmitas,

A infirmitas,impedimentũ uolenti curari fiebat:nam impediebat,ne quis prius alijs in aquam deſcenderet, & curaretur. Nunc autem ad lauacrũ baptiſmi unuſquiſq; accedere poteſt,nõ enim angelus eſt qui turbat aquam, ſed angelorum dominus, qui omnia operatur. Et in hoc baptiſmi fonte non unus ſolum uno tempore curatur,ut in piſcina:quinimo ſi uniuerſus terrarum orbis ueniat,gratia non conſumitur,ſed ſimilis manet. Sicut enim ſolares radij per unamquanq; illuminant diem, & non conſumuntur:neq; à multa largitione minor fit ſolis lux: ita & multò amplius ſpiritus ſancti actio in nullo minuitur,à multitudine eorum qui potiũtur ea. Hoc autem fiebat, ſcilicet ut unus tantũ poſt motionem aquæ ſanaretur: ut qui dicerant,quoniã in aqua ægritudines corporis ſanabantur,in hoc per multũ tempus exercitati facile crederent quod & ægritudines animæ aqua ſanare poteſt.

CAPVT XV.

ITaq; uicini,& qui uiderant eum prius quia mendicus erat,dicebant: Nonne hic eſt qui ſedebat,& mendicabat? Alij dicebant,quia hic eſt Alij aũt,nequaq;:ſed ſimilis eſt eius. Ille uero dicebat,quia ego ſum. Dicebant ergo ei:Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit ille & dixit: Ille homo qui dicitur Ieſus,lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Siloë,& laua. Et abij,& laui,& uideo. Et dixerunt ei:ubi eſt ille? Ait:neſcio.] Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita:neq; accendunt lucernam, & ponũt eam ſub modio, ſed ſupra candelabrũ,ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Ita neq; claritas ſignorum Chriſti obſcurari potuit,aut occultari. A uicinis enim & notis eius primũ perſpecta eſt,qui hunc illuminatum prius cæcum,& mendicũ nouerant. Vbi animaduertendũ nobis eſt,ad cuius ſortis uiros mirabilis dei clemẽtia ſe inclinabat. Eos qui mendicabant,cum B multa miſeratione curabat:& hinc Iudæorũ os obſtruens,quoniã non præclaros, nõ inſignes,neq; principes,ſed ignobiles ſua dignos ducebat prouidentia:etenim pro ſalute omniũ uenerat. Ita etiam deſcendens à Hieruſalem in Hierico,cæcũ ſedentem ſecus uiam, & mendicantẽ ſanauit: uocatũq; ad ſe benigniter illuminauit. Et quia aperti eius oculi,uultum eius & ſpẽciem oris aliquantulũ mutauerant,nõnulli dicebant nõ illum eundem eſſe,qui cæcus fuerat,ſed alium eius ſimilem. Ipſe uero neq; uerecũdatus eſt de priori cæcitate,neq; formidauit furorem plebis,neq; renuit ſeipſum oſtendere,ut prædicet benefactorem. Interrogatus de modo ſuſceptæ illuminationis,uerax omnino cõprobatus eſt. Quod enim nõ nouerat,non dicit. Neq; enim ſciuit,quoniã in terrã expuit,idcirco neq; alijs illud expreſſit: quoniam aũt ſuperũxit,per ſenſum tactus didicit. Quod eum iuſſerit ire ad piſcinã Siloë,ex auditu teſtatus eſt. Nomẽ benefactoris expreſſit:recognouit enim eius uocem ex diſputatione cum diſcipulis,& ex præcedenti tempore nomen eius iandiu audierat, per celebrem famã ſignorũ eius,quæ aliorũ relatione didicerat. Demum quærentes uicini,ubi eſt ille? conſpirationẽ aduerſus dominũ meditari uidentur,ut accuſarent eum apud Phariſæos,quemadmodũ ſequentia eorum facta oſtendunt. Chriſtus aũt non aderat huic, quem curauerat, neq; alijs qui ab eo curabantur:nõ enim quærebat gloriã ſuam,neq; ſe oſtentare,. Recedebat ſemper poſt præſtitũ curationis beneficiũ dominus:ut nos doceret ex benefactis noſtris gloriã humanam quærere nõ debere,ſed ſolũ diuini nominis honorem meditari. Quod etiam dominus noſter totius uirtutis inſtitutor ſalubriter nos edocuit, in ieiunio, oratione & eleemoſyna plauſum popularem nos quærere nõ debere admonens, ſed ſolius dei gloriã:ut neſciat ſiniſtra noſtra,quid faciat dextera, alioqui receperimus mercedẽ noſtrã. Quod ſi in abſcondito corã oculis dei curauerimus quod rectũ eſt operari, & pater noſter cœleſtis qui uidet in abſcõdito,retribuet nobis. Paulus quoq; eidẽ

Matth.5.

Lucæ 19.

Matth.6.

C conſentiens ſententiæ,nos hortatur,ne inanis gloriæ cupidi,aut per uanam gloriã
Gal.6. quicquam faciamus: ſed ſiue comedamus, ſiue bibamus, ſiue aliud quid agamus,
1. Cor.10. omnia in dei gloriam referamus:ad illam ſola noſtra uertatur intentio.

CAPVT XVI.

" ADducunt eum ad Phariſæos qui cæcus fuerat.Erat autem ſabbatum
" quando lutum fecit Ieſus,& aperuit oculos eius.Iterum ergo inter-
" rogabant eum Phariſæi,quomodo uidiſſet. Ille autem dixit eis:Lu-
" tum mihi poſuit ſuper oculos, & laui, & uideo. Dicebant ergo ex
" Phariſæis quidam:Non eſt hic homo à deo,qui ſabbatum non cuſto
" dit. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et
" ſchiſma erat inter eos.Dicunt ergo cæco iterum:Tu quid dicis de illo,qui aperuit
" oculos tuos? Ille autem dixit,quia propheta eſt.] Iudæi ſuperius quærentes,ubi
eſt ille?uolebant eum inuenire, ut dominũ noſtrum ducerent ad Phariſæos: Quia
uero non habuerunt eum,ducunt cæcum. Propterea autẽ euangeliſta ſubdit diem
ſabbati fuiſſe,quando lutum fecit Ieſus:ut ſcilicet eorum malam mentem,& inqui
tatis plenam demonſtraret,& cauſam propter quam eum quærebant,ut ſcilicet oc
caſionem contra eum inuenirent, & ut detraherent miraculo per æſtimatam legis
præuaricationẽ: quod ex ſequentibus eorum interrogationibus planius eluceſcit.
Sed diligenter conſiderandum eſt,qualiter non turbatur cæcus:nam quando qui-
dem turbis dicebat ſine periculo interrogatus, non ita magnum erat ueritatem di-
cere.Mirabile autem eſt nunc,quod in ampliori periculo conſtitutus,neq; negat,
neq; cõtraria dicit prioribus,ſed eadem ſuccinctius conſtringit.Et hoc pacto con
trarium paſſi ſunt eius quod uolebant.Duxerunt enim eum,& interrogauerunt ut
negaturum:ſed ab eo certius ueritatem,& mirabilem domini uirtutem didicerunt.

D At uero audito factæ illuminationis modo, diuerſi de domino uaria ſenſerunt. Hi
quidem,quod non eſſet à deo miſſus,ſed præuaricator legis, qui ſabbatum non cu
ſtodiret,qui in ſabbato lutum fecerat,& oculos inunxerat. Verum hi magna tene-
bantur animi cæcitate.Cum enim ex hoc ſigno ad fidem induci debuiſſent,& tan-
ti operis autorem prædicare,non ad id conuerterunt animum,quod laudandũ,aut
cõmendandum uideretur:ſed quod reprehenſioni patere cenſebatur,& obiectatio
ni.protinus ſabbati uiolationem obiectant,quod tamen ſecundum literalem etiam
legis ſententiam dominus minime uiolauerat. Nam ea opera manuum exercitio,
& miniſterio facta,quæ ad dei obſequium,aut manifeſtandam eius gloriam attine
bant, minime prohibita erant ne ſabbato fierent:qualia erant circunciſio, hoſtiarũ
in templo præparatio,& immolatio. Hæc autem compoſitio luti,& inunctio,ad
dei uirtutem oſtendendam ſpectabat,& alijs diuulgandã. Si igitur ſabbato circun
Ioan.7. ciſionem accipit homo,ut non ſoluatur lex Moſi,& ſacerdotes in templo ſabbatũ
uiolant, & ſine crimine ſunt: quis recte ſenſerit ex luti cõmixtione, aut inunctio-
ne ſuper oculos,uiolatum ſabbatum,ex qua maxime dei gloria apud homines elu-
xit? Alij uero uel exiguo ueritatis ſplendore illuminati dixerũt,obſtruere conan-
tes os loquentium iniqua: Si non eſſet hic homo à deo,non poſſet hæc ſigna face-
re.Cum igitur cæco à natiuitate uiſum reddiderit,ſignum id eſt eum non eſſe pec-
catorem.Ita ab effectu rei ſumentes argumentũ,comprobant eum à deo eſſe,quod
tam ſtupendum ædiderit ſignum.Verum percontabitur quiſpiam,an ne malis cõ-
ueniat interdũ miracula agendi miniſterũ & officium, cum apud Matthæum do-
Matth.7. minus de reprobis dicat: Multi dicent mihi in illa die, Domine, nónne in nomine
tuo dæmonia eiecimus,& prophetauimus,& ſigna multa fecimus? Et tunc confi-
tebor illis,quia neſcio uos: Diſcedite à me operarij iniquitatis. Quo igitur pacto
conſequens eſt,ipſum dominũ ſi peccator eſſet,hæc ſigna facere nõ poſſe? Sed hi

non

A non præcipui ſunt autores ſignorum, qui uitæ habent prauitatem, & tamen miraculo
rum agendorum poteſtatem: quorum ſolum exercent miniſterium, atque ut inſtru-
menta quædam funguntur illorum faciendorum officio. Vtitur enim plerunq; deus
etiam malis ad mirabilia opera peragenda. Chriſtus autem præcipuus erat autor ſi- Ioan.10.
gnorum, & atteſtatus eſt illa eſſe opera patris, quæ non aliena, nec ab extrinſeco ad-
uentitia uirtute peragebat: ſed ſolo uerbi imperio aut opere, nil niſi primarium opera
torem demonſtrante. Non potuit igitur ipſe hæc in nomine patris ſe facere cõteſtãs,
& eadem opera patris nominans, peccator eſſe. Alioqui ipſa dei patris opera ab ho-
mine peccatore fuiſſent perfecta, & illi deus fuiſſet cooperatus. Et quoniam non po
tuerunt Iudæi diuerſa de domino ſentientes in unam conuenire de eo ſententiam,
unoquoq; ſuas partes tutante, ſchiſma erat inter eos. Schiſma græce, latine ſciſſio.
Sciſſi ergo erant, quia pars ueritati aſſentiebat, & pars falſitati applaudebat. Chriſtus
dies, inter lucem & tenebras diuiſus eſt. Hæc autem diſciſſio eo ipſo bona erat, quod
impedimento fuerit coadunatos Phariſæos uno animo conſpirare in Chriſti damna-
tionem & præiudicium, oſtenderitq; pleroſq; eorum adhuc modicum lumen habe-
re, quo ueritatem oblatam contuerentur. Quamuis enim ferè ſemper, & ut plurimũ
bona ſit concordia, & diſcordia mala, quod hæc diſſipet omne bonum atq; diſturbet,
illa uero promoueat, corroboret, & foueat: Nihilo ſecius & bona interdum inueni-
tur diſcordia, & mala concordia: cum diſcrepantia animorum alicuius mali perpe-
trandi præſtat obſtaculum, & unanimitas, mutuuſq; complurium conſenſus eos con
ſtringit & alligat, ualentioresq; reddit ad conceptum ſcelus perpetrandum. Vnde ad
impediendam malam cõcordiam, ſe dominus in hunc mundum ueniſſe conteſtatus
eſt, cum ait: Non ueni mittere pacem in terram, ſed gladium. id eſt ſeparationem, ut Matth.10.
ſequentia eius uerba oſtendunt. Et qui turrim Babel ædificabant, cõcordes erant in Gen.11.
malo ſuo: inde & ſi inuiti, ad bonum tamen diſſenſerunt per uarietatem linguarum il
B lis immiſſam, qua ſeparati ſunt abinuicem, & cœptum opus prætermiſerunt. Et ſocij Num.16.
Chore in ſeditione contra Moyſen & Aaron male cõueniebant: ideo per immiſſam Matth.26.
plagam bene diuiſi ſunt. Iudas idem traditor, cum Iudæis praue conſenſit, & dux fuit Act.23.
eorum qui comprehenderunt Ieſum. Ecce malam concordiam. At Paulus à Iudæis
in Hieruſalem comprehenſus, atq; in concilio eorum conſiſtens: quum haberet com
pertum, unam partem eorum qui aderant ad ſui accuſationem, eſſe Phariſæorum, &
alteram Sadducæorum: exclamauit inter eos ſe Phariſæum eſſe, atq; de ſpe & reſurre
ctione mortuorum iudicari. Qua uoce immiſit diſſenſionem inter Phariſæos, & Sad
ducæos, diſſoluitq; totam illam multitudinem. Ecce bonam diſcordiã. Qui igitur re-
cte de Chriſto ſenſerunt, ipſius illuminati de ſuo illuminatore quærunt ſententiam, et
animo quidem (quantum uerba exprimunt) beneuolo. Non enim quod in calumniã
uerti poſſet quærunt, quid ſcilicet dicat de illo qui ſabbatum non cuſtodit: ſed quod
Chriſti gloriam elucidet, & prædicet: Quid dicis (inquiũt) de illo, qui aperuit tibi ocu
los? Ille uero nõ modo corpore, ſed etiam mente illuminatus, conſtanter & interritè
exprimit quod ſentit: quod uidelicet propheta eſt, non tamen quilibet de numero & Deut.19.
cœtu prophetarum: ſed propheta ille unicus & ſingularis, quẽ Moſes prædixit à deo
apud Iudæos eſſe ſuſcitandum.

CAPVT XVII.

NOn crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet, donec uocauerũt
parentes eius qui uiderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius
ueſter, quem uos dicitis quia cæcus natus eſt? quomodo ergo nunc ui-
det? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic eſt fi
lius noſter, & quia cæcus natus eſt: quomodo autem nunc uideat, neſci
mus: aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus. Ipſum interrogate; ætatem habet,

C ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parẽtes eius, quia timebãt Iudæos. Iam enim cõſpi
" rauerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtũ, extra ſynagogam fieret: pro
" pterea parentes eius dixerunt: quia ætatem habet, ipſum interrogate.] Qui urbem expugnare nititur, ubi unam murorum partem, quam proſternere atq; euertere tentauit, conſpicit adeò firmam eſſe atq; compactam, ut eam diſſoluere atq; ſubruere ne queat: mox ad alteram partem, quæ imbecillior & inualidior apparet, ſuas transfert machinas, arietes & tormenta, ut ea parte oppugnatam urbem intercipiat. Itaq; quoque Phariſæi, quia cæcum iam illuminatum attonitum reddere non ualuerunt: ſed uidebant eum ſine animi trepidatione benefactorem ſuum prædicantem, per parentes eius putabant Chriſti miraculum obſcurare. Sed hæc eſt ueritatis natura, quod per quæ putatur inſidias pati, per hæc fortior fit. Mendacium enim ſibi ipſi quidem obuiat: & per quæ lædere ueritatem uidetur, per ea clariorem eam oſtendit. Quod & nũc factum eſt. Vocati enim parentes, & interrogati de cæco illo an filius eorum eſſet, & cæcus natus: ut quicquam dicerent quod Chriſti gloriam diminueret, aut extenuaret, dum utriuſq; indubitatum proferunt teſtimonium, magis amplificant, atq; magnificant factum ſignum. Verum imbecilliores erant parentes filio, qui teſtis aderat intrepidus ueritatis, illuminatos habens oculos intellectus à deo. Nam ipſe interrogatus, impauide modum quo ſanatus fuerat explanauerat. Parentes uero idipſum interrogati, ſe neſcire dicebant quomodo uiſum receperat: quum tamen ipſo referente, illud certò cognoſcere potuerint. Atqui non ex ignorantia dicebant ſe neſcire quomodo factus fuiſſet uidens: ſed id ſolum ex trepidatione, & formidine, metuq; offendendi Iudæos (ſi quicquam dicerent, quod nomen Chriſti celebrius redderet) reſpondebant. Iudæi enim ut deo repugnantes, & ſuæ ſaluti obſtaculum obicemq; ponentes, ſanxerant, eum cum ignominia extra ſynagogam eijciendum, qui confiteretur dominum noſtrum eſſe Chriſtum. Hac formidine perculſi parentes cæci, non auſi ſunt
D quod cognoſcebant, palàm confiteri: ſed id à filio interrogari debere reſponderunt, qui cum matura eſſet ætate, de ſe loqui facile poſſet. Sed quemadmodum filij Iſraël,
Exod.1. quanto magis opprimebantur ab Aegyptijs, tanto magis multiplicabantur, & creſcebant: ita nominis Chriſti gloria quo magis prohibebatur ab hominibus, eo amplius diffundebatur.

CAPVT XVIII.

" Ocauerunt ergo rurſum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da
" gloriam deo. nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille:
" Si peccator eſt, neſcio: unum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo uideo.
" Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi uobis iam, & audiſtis: quid iterum uultis audire? numquid & uos uultis diſcipuli eius fieri?] Cum in altera parte murorũ, ad quam factus eſt oppugnationis tranſitus, non ſatis commoda perſpicitur eſſe inuadendi urbem opportunitas: rurſum ad priorem partem fieri ſolet regreſſus, & acriori inſultu, nouiſq; machinis inſtauratur ibidem oppugnatio. Quia ergo cæci nati parẽtes miſerunt Phariſæos ad illum, qui curatus eſt à cæcitate: rurſus uocauerunt eum ſecundo. Neque ei manifeſte dicunt, nega quoniam Chriſtus te curauit: ſed ſub prætextu religionis ad hoc eum inducere uolunt, dicentes: Da gloriam deo, quaſi dicant, confitere quia hic nihil eſt operatus: nega quod accepiſti. Hoc planè non eſt deo gloriam dare, ſed deũ potius blaſphemare. Sic autem uolebant illum dare gloriam deo, ut ſicut & ipſi, dicere Chriſtum eſſe peccatorem. Verum ille, ut neque pateret calumniæ, neque ueritatem celaret: non dixit, ſcio eum iuſtum: ſed ſententiam protulit eorum ſententiæ ex oppoſito contradicentem. Dixerant enim: nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Ipſe uero neq; dubitationem, neq; neſcientiam ſua reſponſione expreſſit, ſed oppoſi-

tionem

A tionem dicti eorum. Dicitis, inquit, uos ſcire, quod peccator eſt: ego uero ea in re nõ ſentio uobiſcum, ſed eum peccatorem eſſe neſcio: quinimo bonum & iuſtum eſſe ipſum ingenue fateor: quod & ipſa loquuntur opera. Id unum planè, quod manifeſte noui, prædico: ſcilicet cum cæcus eſſem, ſuo beneficio nunc uiſus munere fungor. Quia autem nequierunt euertere quod factum eſt, ad priores redeunt ſermones, rurſum modũ curationis inquirentes, ſicut canes expetitã uenationẽ nunc hic nunc illic inueſtigantes. Ille autẽ qui toties interrogatus, toties reſponderat: iam quaſi quodam tædio afficeretur propter illorum duritiam & incredulitatem, cum quadam ſtomachatione reſpondit: Non attenditis ad ea quæ dicuntur? Non amplius reſpondebo uobis inaniter interrogantibus, & non uolentibus addiſcere, ſed cauillari quæ dicuntur. Nunquid & uos, ſicut ego, uultis in eum credere, & diſcipulatui eius inhærere? Itaque fortis quidem ueritas, & imbecille mendacium. Nam ueritas ipſa, & ſi deſpectos aſſumpſerit, claros eos facit uel oſtendit. Mendacium autem, & ſi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monſtrat. Super omnia enim uincit ueritas, & inexpugnabilis eius arx atq; munitio. 3. Eſd. 4.

CAPVT XIX.

» MAledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis, nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus, quia Moſi locutus eſt deus, hunc autem neſcimus unde ſit. Reſpondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile eſt, quia uos neſcitis unde ſit, & aperuit meos oculos. Scimus autem, quia peccatores deus nõ audit; ſed ſi quis dei cultor eſt, & uoluntatẽ eius facit, hunc exaudit. A ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic à deo, non poſſet facere quicquam.] Maledictum hoc, tu diſcipulus illius ſis, ueniat ſuper nos Chriſtianos: Quemadmodum Rebecca dixit filio ſuo Ia- Gene. 27.
B cob timenti maledictionem ſibi pro benedictione illatum iri à patre ſuo Iſaac, ſi deprehenderet ſimulationem illam qua fingeret ſe eſſe Eſau: In me ſit iſta maledictio fili mi. Ita ſanè & in nos ſit hæc Phariſæorum maledictio. Si quidem cor intuearis eorum, maledictum eſt; quia hoc maledicentis affectu protulerunt. Si uerba ipſa perpendas, exoptabilis eſt benedictio; quis enim non deſideret diſcipulus eſſe Chriſti? Sed quemadmodum per prophetam dicit dominus de improbis, Maledicam be- Mala. 2.
nedictionibus ueſtris; ita ediuerſo dicit, Benedicam maledictionibus ueſtris; & completur in eis quod alio loco dicitur: Maledicent illi, & tu benedices. Rurſum more Pſal. 108.
ſuo de Moyſi diſcipulatu ſe uane iactant, dicentes: Nos Moyſi diſcipuli ſumus. Sed falluntur, ſemetipſos decipientes. Nam ſi ueri diſcipuli Moyſis eſſent, crederent utique Moſi annuncianti Chriſtum, & cognoſcerent eum qui per Moſen prænunciatus eſt. Sic enim dominus illis ait: Si crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, meis uerbis quomodo credetis? Nónne diſcipulorum eſt magiſtri doctrinam ad unguem ſeruare, & ab illius præceptis nequaquam exorbitare? Si igitur Moyſi eſtis diſcipuli, ut uerbo proteſtamini, ò Phariſæi, cur illius dogmata non obſeruatis? Prohibuit ille maledictionem inferri cuiquam: Non maledices (inquit) ſurdo, nec cæco pones offendiculum. Vos autem Ioan. 5. Leuit. 19.
maledicitis homini, ueritatem conſtanter confitenti. Prohibuit inſuper ſanguinem innoxium fundi, & iuſtum occidi. Vos autem in cædem innocentis, & eius qui iuſtitiæ totius eſt autor, præcipites ferimini. Demum iuſſit Moyſes deum adorari, & eius Exod. 23. Deut. 6.
gloriam in omnibus quæri; uos autem ſignum iſtud in cæco calumniantes, dei uirtutem pro uiribus extenuatis & negatis. Id unum tamen uerum confitemini, uos ſcilicet ſcire quod Moyſi locutus eſt deus. Et idipſum nos ingenuè quoque fatemur, per ſacram ſcripturam edocti, dicentem: Loquebatur deus cum Moyſe, ſicut homo lo- Exod. 33.
qui ſolet ad amicum ſuum. Et deus de Moſe: Ore ad os loquor ei. Sed eo grauior eſt Num. 12.

C uestra damnatio & iniquitas, quod illius, cui deus locutus est, præcepta negligitis. Ea
Deut.18. quæ à deo suscepit mandata conculcatis, & pro nihilo ducitis. Prophetam illum quē de medio uestrum prædixit suscitandum & audiendum, nunc coràm loquentem contemnitis, dicentes: Hunc autem nescimus unde sit. Sed nónne locum natiuitatis eius, & patriam nouistis: aut etiam genus secundùm humanam genealogiam: nónne supe
Ioan.7. rius dixistis: Hunc scimus unde sit? Sed hæc uerba uestra non ex ignorantia illius, sed contemptu prodeunt, quo illum paruifacitis. Vos etenim miserandi, dei filium cernentes, hominem prorsus contemptibilem & nouissimum iudicastis: hinc dicitis uos illum nescire unde sit, consueto more hominum, qui quos abijciunt, nescire se dicunt
1.Reg.17. Tale quiddam & in libro Regum legimus. Cum enim Dauid adolescens, Goliam uiris fortibus formidabilem strauisset, ait Saul ad Abner: Cuius est iste puer Abner? Certe armiger eius fuerat, citharā coram eo crebro percusserat, & nunc quis esset interrogabat. Quasi enim nō cognoscebat, in quo ætatem adolescentis, & habitum pastoralem contemnebat. Sed quo magis eluceat, & innotescat cæcitas uestra, ea quæ per usum cognoscitis, auditu minora æstimatis. Illa enim quæ nosse uos dicitis, utpote, quod Moysi locutus fuerit deus, à progenitoribus audistis. Sed nónne fide dignior est, qui certificauit quòd à deo uenit per miracula, quæ non solum audistis, sed uidistis? Vnde meritò cæcus ipse, sed iam claritate mentis & corporis perfusus, dicta uestra confutat, à magnitudine signi in se perpetrati sumpto argumento. Non uidetur, inquit, id ueritati consentaneum, aut omnino cohærere uero, quod nescíatis unde iste sit, & tanquam ignobilem, aut obscuri nominis uirum despiciatis, qui tam præclarum signum, & diuinæ uirtutis attestatiuum in mē operatus. Nempe peccatores deus auersatur & odit, nec̄ preces eorum gratæ sunt auribus eius. Sed si quis deum intenPsal.33. tissimè coluerit, & mandata eius seruauerit, hunc benigniter exaudit. Oculi enim domini super iustos, ut dicit propheta, & aures eius in preces eorum. Et rursum alio loPsal.65. co: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Hunc autem illumi-
D natorem meum exaudiuit deus, qui talem ei potestatem contulerit, quod à me ab incunabulis insitam & congenitam cæcitatem depulerit. Non est igitur ipse peccator, ut uos sentitis; sed à deo, cuius uirtute id admirabile opus egit. Neque enim à mundi exordio auditum est cuiquam, quod quis aperuerit oculos cæci nati; quo circa nisi ille tanti signi autor esset à deo, non potuisset tale quicquam efficere. Sed quomodo, diLuc.18. cet quispiam, deus peccatores non exaudit? Exauditus ne est publicanus, qui in templo dei à longè stans, & oculos in terram demittens, pectusq̄ pugnis percutiens, dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori? Qua confessione sic exauditus est, ut iustificatus à templo rediret, qui iniustus uenerat ad templum. Insuper nónne à domiMatth.6. no nostro edocti, quotidiana oratione utimur ad deum: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Quæ autem sunt debita nostra in deum, nisi peccata quibus eum offendimus, propter quæ debitores mortis, & damnationis
1.Ioan.1. rei apud diuinam maiestatem efficimur? Rursum beatus Ioannes in epistola sua: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non
Prouerb.20. est. Denique Sapiens: Quis potest dicere, mundum est cor meum, & purus ego sum à peccato? Si igitur nullus exors criminis hanc degit uitam, & peccatoris orationes non suscipiuntur à deo: nullos igitur deus exaudit, sed omnium auersatur oratio-
Psal.6. nes. Quomodo ergo dicit Psalmus: Exaudiuit dominus uocem fletus mei, exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit? Cæterum exaudiuntur à deo peccatores, si resipiscant à peccatis, si mala præterita lachrymis abluant, & ex corde abnegant se esse quod fuerant: translati enim per hoc sunt à morte ad uitam, à sinistra in dexteram, ab iniustitia ad iustitiam. Eos uero qui perseuerant in malitia sua, & præteritis peccatis quotidie noua accumulant, fiuntq̄ indies deteriores, deus minime exaudit, eorum preces abijcit & execratur, quemadmodum per

Esaiam

Debita nostra quæ sint

Peccatores quo exaudiantur

A Eſaiam dicit: Cum extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos à uobis: & cum multiplicaueritis orationem, nõ exaudiam: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. *Eſa.1.* Et Hieremias ad dominum: Nos iníque egimus, & ad iracundiam prouocauimus, *Thren.3.* ídcirco tu inexorabilis es. Oppoſuiſti nubem tibi ne tranſeat oratio. Enímuero nubes illa, peccatorum noſtrorum atra eſt denſitas, obſtaculum præbens, ne diuínas autes oratio noſtra penetret

CAPVT XX.

REſponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit Ieſus, quia eiecerunt eũ foras; & cũ inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in filiũ dei? Reſpondit ille & dixit; Quis eſt domine, ut credam in eum? Et dixit ei Ieſus: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecũ, ipſe eſt. At ille ait: Credo domine, & procidẽs adorauit eũ.]

His uerbis Phariſæi cæcitatem ei exprobrant, improperantes quod propter peccataut ſua, aut parentum factus eſſet cæcus, & dicentes: In peccatis natus es totus, id eſt, à prima ætate peccatis inuolutus es, & clauſis oculis natus. Ecce ex phariſaico ſupercilio id enaſcitur, ſeipſum bonum exiſtimare, & alios ut peccatores aſpernari: temerario quoq; iudicio quæ alijs aduerſa contingunt, reputare ob peccatum illis eſſe inflicta, & deterioris uitæ culpam. Eò tendit parabola domini noſtri, quam dixit ad quoſdam, qui in ſe cõfidebant tanquam eſſent iuſti, & aſpernabantur cæteros: In qua Phariſæus aſcendens in templum & orans, benefacta ſua commemorauit, prætulitq; *Luc.18.* ſe alijs, quos adulteros, fures, raptores, iniuſtosq; iudicauit: ſed nõ meruit ille cum publicano gratiam iuſtificationis. Ita hoc in loco cæcum hunc deſpectui habentes, dícunt à prima ætate peccatis fuiſſe irretitum: exiſtimantes ſe longe illo eſſe iuſtiores et meliores, cum tamen ediuerſo hic eſſet iuſtificatus. nam qui oculos eius aperuit, totũ
B ſaluauit: quiq; foris illuminauit, ipſe cor illius ab omni iniquitatis nubilo purgauit. Ipſe uero grauiſſimis peccatis, & potiſſimũ infidelitatis & crudelitatis erant illaqueati. Cæcitatem quoq; eius aſcribunt peccatis præteritæ uitæ, perperam de illo iudicantes: cum tamen dominus noſter proteſtatus ſit, eum neq; propter ſua, neq; parentum peccata cæcum natum eſſe. Ex quo perſpicuum eſt, animum qui graui rapitur affectu odij aut liuoris, tranſuerſum omnia agere, atq; contrario ueritati iudicio plerunq; præcipitem ferri. Aegro quoq; animo ferunt ſe ab illo doceri: quod nõ minus, quàm antecedẽtia ex tumore animi naſcitur, dedignantis ab alio doctrinam capeſſere: quia ſibi excellentis ſcientiæ perſuaſionem induit, ſciolusq; uidetur. Ipſi certe eum interrogauerunt, ipſi coëgerunt ut diceret, quid de Chriſto ſuo illuminatore ſentiret: & nũc uera confitentem arguunt, & de ſynagoga propellunt, donec expectabant eum negaturum eſſe Chriſtum, aut opus dei fide dignum eſſe putabant: ſed cum uident eum in ueritatis confeſſione conſtantẽ, ignominioſe eum eijciunt. Ipſi illum magiſtrũ ſuũ fecerant, ipſi ut diſcerent toties interrogauerunt: & demum ingrati, docentem reiecerunt cum indignatione, dicentes: Et tu doces nos? Solet enim maiorum conſuetudo à minoribus aliquid diſcere dedignari: quod nimirum ex latente morbo ſuperbiæ proficiſcitur, quo ſibi animus falſam ſcientiæ opinionem aſcribit: & erubeſcit ab eis, qui inferiore gradu uitæ, aut dignitate ſunt conſtituti quippiã percipere, ne ignoraſſe uideatur idipſum, aut minor illo in doctrina appareat à quo diſcit, cũ cupit omnibus ſupereminere. Sed ſi animus noſter uera eſſet humilitate munitus, non erubeſceret, etiam à quouis puerulo, quicquam quod ignoraret addiſcere. A quocunq; enim percipi poteſt ueritas, amplectenda eſt & capeſſenda. Exemplo nobis eſt dominus noſter, uberrimus ſapientiæ fons, qui duodecim annos natus (ut Lucas ſcribit) inuentus eſt in templo inter legiſperitos & doctores interrogans, & audiens eos. Ipſe qui *Luc.2.* dei uirtus eſt & ſapientia, in quo omnes theſauri ſciẽtiæ & ſapientiæ ſunt abſconditi, *1. Corinth.1.* *Coloſ.2.*

Doctrinam libenter ab omnibus eſſe percipiendam.

C non recuſat interrogare homines, & audire illos: quid ergo nos talpæ cæcutientes, & noctuis perſimiles renuemus, ab alijs, quantumlibet abiectis aut exiguis, ueritatem ediſcere? Non dedignatus eſt dominus noſter eximium ueræ humilitatis exemplum à Ioanne Baptiſta ablui in Iordane & baptizari: quid igitur reſpuemus à proximis & fratribus noſtris doctrinæ munus, quantumuis exiſtimatione hominum habeamur eruditi, aut alij putentur ignari, ſuſcipere? cum ſi nos uera moueat & ſyncera ueritatis agnoſcendæ cupiditas, non tam à quo doceamur attendere debeamus, quàm quid doceamur: & ueritatis munus à quocunq; accipiatur, precioſum eſſe. Cæterum Phariſæi, ſicut à cæco auditam ſalutarem doctrinam contempſerunt, ita & ipſum doctorem habent ludibrio & ſpernunt, eijcientes eum cum graui ignominia extra ſynagogam. Id reuera magnum apud Iudæos opprobrium ducebatur, ſi quem de ſynagoga eieciſſent. Sicut enim nunc homicidæ uel adulteri, uel cæteris capitalibus crimi nibus rei, ab eccleſia pelluntur, ita tunc confeſſores Chriſti à ſynagoga Iudæorum eli minabantur. Phariſæi quidem illum prius cæcum eijciebant, ſed Chriſtus eum ſuſcipiebat. Tunc magis meruit cognoſcere Chriſtum, cum eiectus eſt de conſortio inimicorum Chriſti. Quandiu enim inter Phariſæos fuit, & ignominiam ab eis non eſt paſſus, non ſe illi denuò exhibuit: ſed cum primum extra illorum eſt contubernium expulſus, & ignominiæ nota pro Chriſto affectus, protinus ſe illi Chriſtus præſentem oſtendit. Quo quidem exemplo nobis dilucidè declarauit, eos qui propter Chriſtum & iuſtitiam reprobantur ab hominibus & eijciuntur, continuò à deo ſuſcipi: & quanto grauiores contumeliæ cuiquã inferuntur propter deum, tanto deum illi pro-
Matth. 5. piorem & propinquiorem eſſe adiutorem. Beati, inquit, eritis cum maledixerint uobis homines, & exprobrauerint, & eiecerint nomen ueſtrum tanquam malum pro pter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces ueſtra copioſa
Iaco 4. eſt in cœlis. Nempe ut amicitia huius mundi inimica eſt deo, & qui uoluerit amicus
D eſſe mundi huius, inimicus dei conſtituitur; ita ediuerſo inimicitia huius mundi, amica eſt deo: & qui uoluerit eſſe inimicus huius mundi, amicus dei redditur. quos enim mundus ut abortiuos eijcit, eos Chriſtus ut filios chariſſimos ſuſcipit. Cum quanta itaq; benignitate illum compellat, & inuentum ad conſummatam fidei confeſſionem adducit, accuratius attende. Vt audiuit eum foras eiectum, quærit eum ut colligat in ſinum ſuæ pietatis, & ducat in ſuum ouile. Inuẽtumq; interrogat: Tu credis in filium dei? Interrogat autem non ignorans, ſed uolens ſeipſum notum facere: & oſtendens quoniam plurimi fecit eius fidem, quaſi dicat: Iudæorum multitudo conuiciata eſt mihi in eo ſigno, quod operatus in te ſum: ſed nulla mihi eſt cura illorum. Vnius rei cura eſt, ut tu credas: melior enim eſt unus faciens uoluntatem dei, quàm decies mille iniqui. Porrò id non perfunctoriè hic animaduerte, quod ſi ſola Chriſti, qualiſcunque confeſſio, fidei eſſet cõſummatio, dictum nunc fuiſſet illi: tu credis in Chriſtum? Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomen in ore eſſet futurum, ut Chriſtum confiterentur, & filium tamen dei negarent, id quod proprium Chriſto eſt, ad fidem poſcitur, id eſt ut credatur in dei filium. Credidiſſe autem in dei filium, quid proficit ſi credatur in creaturam? cum à nobis fides in Chriſto, non creaturæ dei, ſed filij dei poſtuletur. Non eſt igitur creatura Chriſtus, ut dei filius, quemadmodum oblatrant Ariani; ſed uerus deus. Nondum autem cæcus Chriſtum nouerat: cæcus enim erat antequam ueniret ad Chriſtum, & poſt curationem à Iudæis circumtrahebatur. Idcirco ille, qui eum tantũ corporeis oculis uidebat, corde nondũ intelligebat, reſpõdens: quis eſt domine, ut credam in eum? Quibus uerbis oſtendit iandudum ſe paratũ cor ad credendum habuiſſe, ſed in quem deberet credere, ignoraſſe. Deſiderantis enim, & ualde ingerentis animæ eſt hoc uerbum: pro quo in tantum diſputauit, hunc ignorat: ut diſcas in eo ueritatis amorem. Et ergo ipſa ueritas ſe ei aperte, & dimoto omni uelamine exhibet, dicens: Et uidiſti eum: & qui loquitur tecum, ipſe eſt. Ecce myſterium

Docens non quis ſit ſed quæ doceat attende

A ſterium ſuæ diuinitatis abſcondit Chriſtus à ſapientibus & prudentibus, ſcilicet in- *Matth.11.*
credulis Iudæis: quibus nunquam tam aperto uerbo ſeipſum demonſtrauit, quod
maleuolo eum animo quærerent & infectarentur. Illud autem paruulis & humili-
bus reuelauit myſterium, pio eum affectu proſequentibus. Neque ſe difficilem ad
credendum præſtitit hic cæcus, iam plenè illuminatus: ſed protinus uerbo proteſta-
tus eſt credere, & opere. Nam procidens adorauit eum: per hoc quodam modo cõ-
teſtans Chriſtum eſſe deum ſe credere, quem procidens adorabat: nobis quoq; ex-
emplum relinquens, ut nõ erecta ceruice, ſed in terram proſtrati, dei miſericordiam
imploremus: quemadmodum nos etiam admonet propheta, ad debitam deo uene-
rationem exhibendam, omnes inuitans, cum ait: Venite adoremus & procidamus *Pſal.94.*
ante deum. Porrò huius cæci exemplo diſcimus, quod qui propter ueritatẽ & Chri
ſti confeſſionem malo & contumelia aliqua afficiuntur, ij maxime à deo honorantur.
Vt eñ qui propter deum pecunias diſpergit, is maxime eas inuenit: & qui odit ani *Ioan.12.*
mam ſuam, is uel in primis amat: ita cõtumelia affectus propter deum, is plurimum
honoratur à deo, quod cæco uſuuenit. Eiectus eſt à templo à Iudæis, & à templi do
mino inuentus eſt. A peſtifero conſilio liberatus, ſalutiferum eſt fontem cõſecutus.
Contemptus à cõtemptoribus Chriſti, ab angelorum rege honoratus eſt. Hæc ſunt
ueritatis præmia quæ aſſecutus eſt is, qui pro ueritate fortiter decertauerat, qui inter-
ritus ſcribarum & phariſæorum inſultus ac fremitus pro Chriſto ſuſtinuerat: in cu-
ius fortitudinis conſtantiæq; mercedem, ſe ultrò illi Chriſtus agnoſcendum obtu-
lit, & ad conſummatam fidei perfectionem prouexit, ſe uerum dei filium eſſe illi
conteſtatus. Sic ſanè qui pio animi affectu deum quærunt, protinus eum habent oc
currentem: ab ijs uero, qui peruerſo corde quærunt eundem, procul abeſt, nec inue
niri poteſt. Mulier nanque Samaritana, cum dixiſſet domino noſtro iuxta puteum
B aquæ: Scio quia Meſſias uenit, qui dicitur Chriſtus: cũ ergo uenerit, ille nobis nun- *Ioan.4.*
ciabit omnia. Protinus illi dominus ſe eſſe Chriſtum eſt teſtificatus, & reſpondit:
Ego ſum qui loquor tecum. Nunquam autẽ tanta facilitate, neq; tam aperte Iudæis *Ioan.10.*
ſe eſſe Chriſtum eſt cõteſtatus. Cum enim interrogaſſent eum, meditantes inſidias:
Quouſq; animã noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palàm: reſpõdit illis: Ve
ritatem, inuolute tamen & minus patenter, loquor uobis, & nõ creditis. Opera quæ
ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed & in exor-
dio infantilis ætatis ipſius, Magi quæſiuerunt Chriſtum cum muneribus, & ſtellæ *Matt.2.*
præuiæ ductu eundem inuenerunt: quoniã ut eum adorarent, inueſtigauerunt. He
rodes uero etſi multum perquireret, minime ipſum inuenit, quia in illius exitiũ ſtrin
gi ferrum iuſſit. Similiter turbæ leguntur requiſiſſe dominum noſtrum in deſerto, et *Lucæ 4.*
facile inueniſſe: quoniã ſtudio audiendi uerbum eius pertrahebant. At pontifices & *Ioan.11.*
phariſæi dederant mandatũ, ut ſi quis cognouerit ubi eſſet Ieſus, indicet ut apprehen
dant eũ. Nunq; tamen incidere in eũ, aut inuenire potuerunt: quoniã maligno ſtudio
eũdem perſequebantur. Et huius quoq; rei figurã legimus in lib. Regnorũ de Dauid, *1. Reg.24.*
quẽ atrociter perſequebatur Saul in montibus & deſertis, ut perderet ipſum: nunq; ta
men eundẽ inuenire aut cõprehendere potuit. Ionathas aũt filius Saul, haud magno *1. Reg.23.*
negocio inuenit ipſum Dauid in ſylua: quia illi amicitia cõiunctiſſimus, ad cõfortan
dũ illũ perquiſiuit, dixitq; ei: Ne timeas: neq; eñ inueniet te manus Saul patris mei.

CAPVT XXI.

ET dixit ei Ieſus: In iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non ui-
dent, uideant: & qui uident, cæci fiant. Et audierunt quidã ex Phariſæis
qui cũ ipſo erãt, & dixerũt ei: Nunquid & nos cæci ſumus? Dixit eis Ie
ſus: Si cæci eſſetis, nõ haberetis peccatũ: nũc uero quoniã dicitis, quia
uidemus, peccatũ ueſtrũ manet.] Longanimis expectator domini Sy
meon, & aduentum eius in carnem ardẽter ſuſpirans, cum accepiſſet ipſum quadra

C geſimo poſt natiuitatem die inductum in templum, & cupidis ulnis ſuiſſet amplexus, poſt diuinas laudes prophetico ſpiritu illuſtratus, dixit: Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionẽ multorũ, & in ſignũ cui contradicetur. In ruinã quidem eorum, qui impegerunt in lapidem offenſionis, & petram ſcandali, & incredulitate mentis ſuæ, & obſtinati animi duritia credere in ipſum renuerunt. In reſurrectionem uero illorum, qui doctrinam eius amplexi ſunt, & mandata ſeruarunt: per quæ ab imo barathro damnationis ad uirtutum culmen, & cœli demum celſitudinem ſubuecti ſunt. Eandem quoque ſententiam hoc loco dominus aſſerit, dicens ſe in hunc mundum ueniſſe in iudicium, non quidem condemnationis aut extremæ retributionis, quæ ad conſummationem uſque ſeculi reſeruatur futura: ſed diſcretionis bonorum ab improbis, & credentium ab incredulis: ut qui non uident, uideant, id eſt, qui ſe non uidere putant, & quærunt ut uideant, interiore lumine illuſtrentur, & ad fidei, ueritatiſq; perducantur cognitionem. Simplices em̃ & humiles, ſuam confitentes & agnoſcentes ignorantiam, à Chriſto illuminati ſunt. Et ut uidentes cæci fiant, id eſt, ut qui putant ſe uidere, & medicum non quærunt, qui ipſos illuminet, cum in magna cæcitate uerſentur, permaneant in ſua incredulitate, & tenebroſitate errorum: quales erant ſuperbi ſapientes, & Phariſæi, qui ſapientes erant in oculis ſuis, & apud ſemetipſos prudentes. Sanè ut Paulus ait, dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Et hæc ſanè uerba domini, liquidò nobis oſtendunt quanti momenti eſt ad uirtutem, & diuina munera promerenda, humiliter de ſeipſo ſentire, ſuam cognoſcere fragilitatẽ, infirmitatemq; fateri. Hæc planè humilis de ſe exiſtimatio, & propriæ indigentiæ confeſſio, diuinæ gratiæ largitatem affatim conſequitur, & cœleſte impetrat auxilium. Cõtrà uero, qui grande aliquid, & ſublime de ſe exiſtimant, ſeq; ſuper ſe extollunt, arroganteq; maiora quàm ſibi aſſint, diuino deſtituti præſidio aridi relinquuntur & indigi, bonorumq; omnium egeni. Id propheta nos edocet, dicens: Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei: neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me. Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animã meam. Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea. Et idem alio in loco: Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Verè itaque de ſe profeſſus eſt: humiliatus ſum, & liberauit me: quoniam deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Saul, cum paruulus eſſet in oculis ſuis, dux ſuper Iſraël conſtitutus eſt: cum uero in ſuperbiam elatus eſt, à deo abiectus & reprobratus. Cum Dauid uilis in oculis ſuis ſaltaret coram archa ludens cythara, mirum in modum deo placuit: cum uero tumore animi inflatus, populum iuſſit numerari, uindicem dei manum ſenſit. Hinc per Eſaiam dominus inquit: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & humilem, & trementem ſermones meos? Quinimo ipſe, qui uere humilis eſt, exultans in ſpiritu ſancto: Confiteor (inquit) tibi domine pater cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Itaque uenit in hunc mundum, ut paruulos, & qui ſuæ ſunt cæcitatis conſcij illuminaret, illis in errorum caligine dimiſſis, qui ſibi uidentes uidentur. Sed ſi in hunc mundum (dicet quiſpiam) Chriſtus uenit ut uidentes cæci fiant; non eſt eis imputanda illa cæcitas, neque ipſorum culpæ aſcribenda, quinimmo ipſius excæcationis Chriſtus uidebitur eſſe cauſa, qui propterea dicit ſe in mundum ueniſſe, ut uidentibus infligeretur cæcitas. Verum, non rationabiliter loquuntur, qui hæc deo obiectant, ipſumq; autorem mali aſtruere non uerentur. Nempe ſicut ſol iſte ſenſibilis, noſtrum ſuperfertur horizonta, ut omnibus ſuæ claritatis dona communicet, & in cunctorum oculos ſuæ lucis iaciat ſpicula: quod, ſi quis palpebras occludat, aut ſe ſponte ſua

Luc. 2.
Eſaiæ 8.
Eſaiæ 5.
Rom. 1.
Humilitatem ad diuinæ gratiæ perceptionem eſſe conuenientiſſimam.
Pſal. 130.
Pſal. 17.
Pſal. 114.
Iacobi 4.
1. Reg. 9.
1. Reg. 17.
2. Reg. 6.
2. Re. 24.
Eſaiæ 66.
Matth. 11.

A te ſua auertat à ſole, beneficium luminis ipſius recuſans: is non culpa ſolis, ſed pro-
pria expers eſt illuminationis, & in tenebris manet. Haud ſecus uerus ipſe ſol qui ue
nit illuminare ſedentes in tenebris, & umbra mortis, eam ob rem terras inuiſit, ut *Lucæ 1.*
omnibus ſuæ cognitionis & gratiæ munus impartiatur, & omniũ oculos interiores
ſplendore ſpirituali illuſtret. Plericꝫ uero repudiarunt hoc munus cœleſtis luminis,
ultrò eis exhibitũ, & oculos mentis occluſerũt, ne illuceret eis tam eximia lucis æter
næ irradiatio. Non igitur ipſius ueri ſolis culpa effectum eſt, quod occæcati fuerint,
ſed ſola ipſorum improbitate & duritia. Excæcauit em̃ eos (ut dicit Sapiens) malitia *Sap. 2.*
eorum. Quod nobis haud adumbratè ſignificatũ eſt in Samſone capto à Philiſtæis, *Iud. 6.*
protinus in carcerem ab eis coniecto, & orbato oculis: qui quemuis hominem ſuarũ
cupiditatum catenis & uinculis grauiter aſtrictum deſignat, & ob ſuarum affectio-
num uehementiam mente occæcatum. Si quis em̃ honoris ambitione laborat, aut
graui exæſtuat opum cupidine, aut Aethneis uoluptatum ignibus efferuet, nimirum
ſibi ipſi oculos eruit, & deſtitutus lumine mentis, in foueam iniquitatis agit̃ præceps.
Proinde particula, ut, ſecundo loco intellecta, non cauſam exprimere putanda eſt,
ſed euentum. Quamuis em̃ præcipua cauſa aduentus domini in mundum fuerit, ut
non uidentes uideant, quia interioris illuminationis ipſe primarius eſt fons & autor:
non tamen idcirco ueniſſe putandus eſt, ut uidentes cæci fiant: cum ab eo non poſſit
quoquo pacto proficiſci obtenebratio, ſed poſt aduẽtum ſuũ id conſecutũ eſt, quod
exiſtimãtes ſe uidere, amplius facti ſunt cæci: non quidem occaſione lucis ſuapte na
tura illuminãtis, ſed obduratione cordis malorum. Ita peritiſſimus medicus, ſi ægro
tis omnibus det præcepta, quibus priſtinã ſoſpitatem recuperent: quorum hi obtem
perantes medico reſtituantur incolumitati: illi uero recuſantes morem gerere recte
conſulenti, ægrotent amplius, & tandem extinguantur: tum medicus ille recte dixe
rit ſe ueniſſe, ut omnibus ſanitatis beneficium impendat: ſuo tamen aduentu effectũ
B eſſe, quod plericꝫ deterius ſe habuerint, & uitam cum morte cõmutauerint. Nullus
tamen ſanæ mentis interitum illorum medici culpæ aſcripſerit, ſed ægrotorũ incon
tinentiæ, qui ſuo indulgentes animo, ſalutaris illius præcepta neglexerint. Mos aũt
ſacræ ſcripturæ admodum frequens eſt, ea quæ per euentum cõtigerunt, & ad aliud
conſecuta ſunt, exprimere modo quodam cauſalitatis, tametſi nulla ibidem cauſæ ra
tio ſubſit. Vt hic euangeliſta alio loco: Cum aũt tanta ſigna feciſſet coram eis, nõ cre *Ioan. 12.*
debãt in eum: ut ſermo Eſaiæ impleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui *Eſaiæ 53.*
noſtro? & brachium domini cui reuelatum eſt? Propterea nõ poterant credere, quia
id prædixit Eſaias. Rurſum alio loco: Nunc autem & uiderunt, & oderunt me & *Ioan. 15.*
patrem meum: ſed ut adimpleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt: quia odio *Pſal. 68.*
habuerunt me gratis. Non em̃ in his & cõſimilibus ſcripturæ locis, prædictio & præ
nunciatio facta per prophetam, denotatur eſſe cauſa incredulitatis & odij Iudæorũ:
ſed quia ſponte ſua excæcati ſunt & indurati, hinc euenit teſtimonia prophetarum,
hanc prædicentia excæcationem & obdurationem, eſſe completa in eis & conſum-
mata. Porrò nonnulli ex phariſæis ſuſpicati illa uerba domini propter ſeipſos eſſe di
cta, utpote & qui uident, cæci fiant: cum ſupercilio & indignatione interrogarunt:
Nunquid & nos cæci ſumus? Indigne enim ferebant & moleſte, ſeipſos illis uerbis
etiam cæcitatis probro notatos eſſe: cum ſe exiſtimarent acutius cæteris, & perſpi-
catius animo uidere. Verum quid dominus iactantibus ſe de perſpicacitate men-
tis, & cæcitatem ſuam minime cognoſcentibus reſponderit, audire operæprecium
eſt. Si cæci eſſetis (inquit) non haberetis peccatum, id eſt, ſi uos cæcos dicere-
tis, & ad medicum recurreretis, ut hanc depelleret cæcitatem, eſſetis immunes
peccati, & digni à medico illuminari: nunc uero quoniam dicitis, quia uidemus,
peccatum ueſtrum manet, id eſt, quia exiſtimatis uos uidere, & recuſatis implora-
re opem medici: grauiori delicto eſtis aſtricti, & maiore laboratis onere peccato-

C rum. Duplex ſiquidem in eis erat malum: quod ſcilicet grauiſſima tenebantur cæcitate, non cognoſcentes ueram lucem, quæ inter eos ſignorum ſplendore radiabat: et quod hanc tantam ſuam cæcitatem non perpenderunt, perſuaſeruntq; ſibi, quod eſſent oculatiſſimi, & præter cæteros cognitionis gratia illuſtrati. Itaq; pei ſimiles erant phrenecticis, qui cũ à grauiſſimo tentantur morbo, & planè delirant; non tamẽ ſuum cognoſcunt morbum, ſed ſe ſana eſſe mente & corpore ſibi perſuadent, & uerbis apud alios aſtruunt. Non incongruum itidem fuerit, hæc poſtremo domini uerba ſecundum aliam interpretari ſententiam; ſcilicet, ſi cæci eſſetis, ideſt inſciĳ ſcripturarum de meo aduentu & operibus aperte loquentium, nequaquam tam graue uobis peccatum incumberet, tanquam ignorantia peccantibus: & hanc ob cauſam quicquam excuſationis habentibus. Nunc uero quia prudentes uos atq; legiſperitos aſſeritis, per uoſipſos condemnabiles eſtis, quia nulla uobis prætendi poteſt per ignorantiam excuſatio. Sed & ijs, qui intelligentiæ ſcripturarum talentum à domino acceperunt, magnopere formidandum eſt, ne ipſum indebite diſpenſatum, materiam grauioris ingerat peccati & damnationis: quoniam cui multum communicatum fuerit, multum requiretur ab eo: & tanto maioris eſt criminis reus, quanto plura ſuſceperit dona quæ diſpartiat, & perperam ſuo fungitur officio; aut quanto amplius norit quæ agenda ſunt, & agere negligit.

Luc. 12.

SEXTI LIBRI FINIS.

IN CYRILLVM SVPER IOAN. LIB. VII. PER IVDOCVM CLICHTOVEVM ADIECTVS. CAPVT PRIMVM.

Caput Ioannis. X.

D

»

»

Men amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro: qui autẽ intrat per oſtium, paſtor eſt ouium: huic oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiũt.]

Quia Phariſæi iactitabant ſe uidere, quod quidẽ poſſent ſi oues Chriſti eſſent; dominus contrà eorum arrogantiam de grege ſuo, & de oſtio quo intratur in ouile, ſimilitudinem proponit; oſtendẽs quod nec ſapientia, nec obſeruatio legis, nec bona uita quicquam ualet, niſi per eũ, per quem ſolum datur aditus & acceſſus in ſalutem, quemadmodum alio loco dicit: Nemo uenit ad patrem, niſi per me. Itaque hoc in prouerbio quatuor potiſſimum proponit, oſtium, ouile ouium, furem, & paſtorem. Per oſtium, ſeipſum intelligi proponit, ut deinceps declarat. Per ouile ouium, catholicam eccleſiam, conſortiũq; fidelium deſignat; in quod non niſi per Chriſtum rectus patet ingreſſus. Per furem atq; latronem intelligendus eſt, qui aut non recte de Chriſto ſentit, aut ſuam, & non dei gloriam quærit, & is peſtifero dogmate aut perniciosis moribus oues infectat et labefactat. Deniq; per paſtorem accipiendus eſt is, qui deo recte ſubditus, non proprium, ſed ouium quærit commodum, earumq; ſalutem procurat. Itaq; alludens moribus furis & paſtoris, ea naturali proponit exẽplo, quæ & in re ita ſeſe habere cõſpiciuntur, & ſenſum ſpiritualem habent latentiorem. Siquidem furis conditio eſt, non intrare per oſtiũ in ouile, ſed aliunde aſcendere: ut tranſcẽdere maceriã, aut fractione parietis ingreſſum ſibi parare ut aliena rapiat. Cui ſimiles ſunt, quicunq; non per Chriſtum, ſed alia quauis uia in eccleſiam uolunt intrare: quales erant ſcribæ & phariſæi, qui docebant mandata & doctrinas hominum, & legem præuaricabantur: quandoquidem prohibebãt pro uiribus turbam in Chriſtum credere, dæmoniacum ipſum, & inſanum uocantes. Qui uero per oſtium intrat in ouile ouium, id eſt, per Chriſtum in cœtum, & ſocietatem fidelium, quos ad bonum dirigat, ille paſtor

Ioan. 14.

Ioan. 10.

eſt

A eſt uerus ouium, quæ ſaluti conducant earum ſolicite prouidens. Signum autem quod is uerus ſit paſtor, duplex ſubnectitur. Primum, quod oſtiarius illi ut noto, & iampridem cognito aperit oſtium. Oſtiarius recte intelligitur ſpiritus ſanctus, qui dicitur ſpiritus ueritatis, & promittitur docturus apoſtolos omnem ueritatem. Chriſtus autem eſt ueritas, ipſo atteſtante: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Oſtiarius *Ioan.14.* igitur aperit oſtiũ paſtori, cum ſpiritus ſanctus pie in deum affectos Chriſtum edocet, & rectam de Chriſto intelligentiam, ex ſacrarum literarum promptuario præbet. Secundum uero legitimi paſtoris ſignum eſt, quod oues uocem eius audiunt, recipiendo ſanam ab eo doctrinam fidei, & præceptis ad uitam recte inſtituendam datis prompte obediendo. Nempe hic ouium nomine, fideles intelliguntur animo ſimplices, & humiles: qui in ouili Chriſti, pabula uerbi eius, & mandatorum quotidie ſumunt, & præpoſitis ſuis recte monentibus libenter obtemperant. Solet & huic literæ euangelicæ alia à ſacris autoribus adaptari expoſitio, ſanam etiam & rectam prætendens intelligentiam: qua per intrantem in ouile ouium intelligi uolunt eum, qui adminiſtrationem dominici gregis ſuſcipit, illicq; moderando præficitur per aliquam dignitatem eccleſiaſticam: ut epiſcopatum, curam paſtoralem, aut aliam quamuis, quam ex humana inſtitutione aſſequitur, ſibiq; uendicat. Per eum uero, qui non per oſtium intrat in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, illum inſinuari dicunt, qui nequaquam legitima, rectaq; uia cõſequitur huiuſmodi paſtoralem eminentiam, ſed detorta & obliqua, atque inconceſſa: ut qui ſublimioris cathedræ appetens, cæca fertur ambitione præceps, ad comparandam ſibi eccleſiaſticam dignitatem, quo honores aucupetur humanos: aut qui rapida exæſtuans cupiditate lucri, aſpirat ad præſidentiam ouilis dominici, qua emolumentum pecuniarum largius colligat, & opes congerat abundantius: proinde aut ui & armis curat ſeipſum intrudi in ſedem paſtoralem, aut Simoniaca labe, pactoq; precio laborat ad
B ouium dominicarum aſſumendum regimen, non attendens uerbum beati Pauli ad Hebræos ſcribentis: Quod nemo ſumit ſibi honorem, ſed qui uocatur à deo tanquam Aaron. Non etiam deterritus uoce illa terribili beati Petri ad Simonem ma- *Heb.5.* gum: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti pecunia donum dei *Act.8.* poſſideri. Quiſquis autem non per oſtium intrat, ſed aliunde hoc pacto aſcendit in ouile ouium, fur eſt & latro: quoniam non quærit ipſarum ouium ſalutem, ſed proprium duntaxat commodum, ſinens commiſſum ſibi gregem diſpergi, atque diſſipari, fame contabeſcere, atque in præcipitia uitiorum prolabi. At uero per eum qui intrat per oſtium in ouile ouium, putant eum intelligendum, qui debita, & licita ratione aſſumitur ad gregis Chriſti moderationem, canonica ſcilicet electione, & humana inſtitutione, ad quam nec ambitione, nec auri cupiditate anhelauit: & is paſtor eſt ouium, quoniam non ſuam ipſius, ſed ouium perquirit utilitatem, ab eis ſæuam luporũ arcens rabiem, & quicquid ipſarum officit ſaluti. Huic autem uero & legitimo paſtori oſtiarius aperit: quoniam deus illi præſtat ingreſſum in ſui gregis directionem, quam ille in nomine domini recte ſuſcipit, & dominus ipſe autor eſt huius prouectionis, atq; promotionis ad culmen regiminis: cum contrà de alijs, ambitu, fauore humano, aut precio ad faſtigium eccleſiaſticæ ſedis eleuatis, dicat dominus per prophetam: Ipſi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, *Oſee 8.* & non cognoui. quod perinde eſt atque non approbaui. Non enim ipſis deus ſuæ eccleſiæ peruigil oſtiarius aperit ianuam, ut ingrediãtur ad ouilis gubernationem: ſed ambitio, cupiditas, aut alia tetra animi labes, eos acrius concitat ad inuadendam ſedem præſidentiæ, moribus ipſorum indebitam. Demum eiuſdem boni paſtoris, ſpiritus ſancti ut oſtiarij autoritate intromiſſi, uocem oues eius audiunt: quoniam ſubditi illius, conſcij bonitatis ſui paſtoris, monita eius & uerba prædicationis libenter ſuſcipiunt, atque opere complent. Cum autem compertum habent

C ſuum paſtorem non intraſſe per oſtium in ouile ouium, ſed aliunde aſcendiſſe: neq; tam gratam habẽt eius ad bonum exhortationem, neq; tam obtemperanter, tantaq; promptitudine illi quippiam iubenti morem gerunt: quoniam uiolenta illa in ouile irruptio, multum ipſi detrahit reuerentiæ & ueneration is, faciũq; ut minus ad ipſum afficiantur oues, minoriſq; illum exiſtiment & faciant.

CAPVT II.

ET proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt uocem eius: Alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia nõ nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbiũ dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.] Quamuis paulò ante Chriſtus oſtium appellatus ſit, ex ea quam ſibi accommodat nuncupatione: haud tamen à uero aberrauerit qui Chriſtum etiam uocauerit paſtorem, quandoquidem poſtea ſeipſum quoq; eo nomine inſigniuerit. Neq; id obſtare credatur huic appellationi, quod fidelis quiſpiam dominico gregi præpoſitus, & uigilanter intentus moderationi ſuarum ouium, paſtor dictus ſit. Nam Chriſtus ſibi ſubiectos, ut gratiæ & do-
Ioan.1. norum, ita quoq; & nominum ſuorum reddit participes. Siquidem cum ipſe ſit lux,
Matth.5. diſcipulis etiam ſuis lucis nuncupationem tradit, cum ait: Vos eſtis lux mundi. Ita cum ipſe primus ſit, & præcipuus paſtor, ſuis membris eiuſdẽ nominis participium, & communicationem præſtat. Itaq; Chriſtus, ut uerus paſtor, proprias oues uocat nominatim: quia nouit nomina prædeſtinatorum & præordinatorum ad uitam: un-
Luc.10. de diſcipulis ait: Gaudete, quoniam nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlo. Et Paulus:
2. Timot.2. Nouit dominus qui ſunt eius. Educit autem eas & emittit, quando de tenebris ignoD rantiæ ad lucem ueritatis, & de uia iniquitatis ad rectitudinẽ iuſtitiæ eas dirigit. Vadit ante eas: quia recte uiuendi exemplum, quaſi ueſtigia pedum ipſorum oculis obijciens, quid faciundum aut quid fugiendum, opere docet. Et oues illum ſequuntur: quando Chriſti humilitatem, manſuetudinem & patientiam, cæteraſq; uirtutes
1. Pe.2. ſtudioſe imitantur. Chriſtus enim paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum ut ſequamur ueſtigia eius. Denicq; ſciunt oues uocem Chriſti ueri paſtoris: quia populus eius & oues paſcuæ eius, quæ docuit Chriſtus, ſolida fide complectuntur: & quæ iuſſit agenda, opere complent, mandata eius enixe obſeruantes. Alienum autem non ſequuntur oues Chriſti: quia eum qui peregrina, & abhorrentia à doctrina Chriſti diſſeminat, non recipiunt: nec eum identidem, qui alia docet ſeruanda præcepta, quàm Chriſtus docuerit: ſed fugiunt ab eo, exitialem eius doctrinam, & morum corruptelam execrantes. Neq; nouerunt uocem alienorum, quia nõ accommodant aures, aut peſtilenti eorum dogmati, aut traditionibus impietatis & peruerſitatis morum. Poſſunt & huius capitis uerba euangelica, ad paſtorem eccleſiaſticum non inconcinne adaptari: quemadmodũ & ſuperioris capitis dicta in calce eius ad conſimilem ſenſum ſunt accommodata. Nempe bonus paſtor diuina electione, & canonica inſtitutione ad gregem domini paſcendum delectus, proprias oues uocat nominatim: quoniam ſolicitam præſtat curam ad eas cognoſcendas, non foris ſolum, ſed & intus, & in cute: ut ex hac peruigili ſolicitudine eas propè modum noſcat ex nomine, & propria appellatione nuncupet: admonitus ad hanc habendam uigilan-
Prouerb.27. ter omnium notionem à Sapiente in Prouerbijs: Diligenter (inquit) agnoſce uultum pecoris tui, gregeſq; tuos conſidera. Educit autem eas idem paſtor, quando ex quiete & ocio, ad ambulandum in uia mandatorum dei, & boni operis exercitium ipſas euocat, admonitorioq; ſermone incitat: illud beati Pauli uerbum, illarum auri-
Ephe.5. bus inclamans: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.
Heb.12. Et illud eiuſdem uerbum ad Hebræos: Propter quod remiſſas manus, & ſoluta ge-

nua

A nua erigite, greſſus rectos facite pedibus ueſtris, ut non claudicans quis erret, magis autem ſanetur. Deinceps ante oues ſuas uadit ipſe paſtor, quando ipſis proponit bonæ uitæ exemplum quod imitentur, & per bonorum operum greſſus iter illis oſtendit, quò debeant incedere. Quemadmodum beatus Paulus admonuit Timotheum, ita ſcribens: Nemo adoleſcentiam tuam contemnat, ſed exemplum eſto fidelium in uerbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Ad Titum etiam ſcribens idē, his uerbis ipſum, ut ante oues ſuas iret, eſt exhortatus: In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Illum quoque paſtorem ſequuntur oues; quoniam imitantur bona opera, quæ in eo mirifice elucent, & obiecta ſunt oculis ſubditorum, quo incitentur ad ipſorum conſectationem. Sic enim præcepit Chriſtus apoſtolis, quod uitæ ſuæ ſplendore alios animarent ad conſimilia uirtutum officia facienda, cum ait: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui eſt in cœlis. Et beatus Paulus oues ſuas ſedulò hortatus eſt, ut ipſum ſequerentur, cum ait: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Quod autem expeditè & alacriter oues ipſæ legitimū ſequantur paſtorem, id in cauſa eſt, quia ſciunt uocem eius: noſcunt (inquit) & approbant doctrinam eius, facileq; eam diſcernunt à quouis impio & improbo dogmate, quod alienus quiſpiam illis inculcare plerunq; tentat. Siquidem perſuaſum habet, quod ſicut recta eſt ſui paſtoris uita, atque commendabilis: ita ſalutaris eſt, & ſana eiuſdem doctrina, ac prædicatio. Proinde arrectis auribus aſtant, ad illam attentius hauriendam. At uero oues ipſæ ſimplices, & placidæ alienum paſtorem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo; quoniam cum exploratum habent quempiam malis artibus, dolo, fraude, largitione, adeptum eſſe paſtoriam ſublimitatem, & idcirco à deo eſſe alienum: huius uitam & mores (qui plerunq; improbi ſunt, & corrupti) non ſequuntur, neque trahunt in imitationem: ſed diffugiunt à conſectandis illius operibus, ne
B illorum lædantur contagio, aut corruptela inquinentur. Cur autem oues ab alieno paſtore effugiant, continuò cauſa ſubnectitur; quia non nouerunt uocem alienorum, cum peſtiferam eorum ueſaniam, quam diuulgant in ſuis ſermonibus, non approbant, neq; libenter aures ſuas eorum dictis accommodant. Sermo enim eorum, ut cancer ſerpit, & incautos uirulenta ſua tabe clanculum inficit. Verum, quia huiuſmodi ſermo Chriſti obſcurus erat, & obumbratus, intus aliud continens, quàm in cute oſtentās; minime animi eorum peruius fuit, quocirca illum hoc modo patentius aperit.

Matth. 7. 1. Corinth. 4. 2. Tim. 2.

CAPVT III.

DIxit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico uobis, quia ego ſum oſtiū ouium. Omnes quotquot uenerunt, fures ſunt & latrones: ſed non audierunt eos oues. Ego ſum oſtium.] Nunc dominus quod clauſum fuerat, aperit: & quod uelatis prius uerbis dixerat, aperte reſerat. Se oſtium nominat, per quod in uitam, & domum domini fiat introitus. Neq; enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, quàm nomen domini noſtri, per quem ſolū ſalus, redemptio, & ingreſſus in regnū cœlorum conceditur. Quare quicunque ante ipſum uenerunt pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, non quidē à deo miſſi, ſed proprio arbitrio atq; animo incitati, fures fuerunt & latrones: ut Theodas magus, qui multos de populo Iſraël ſubdolis uerbis ſuis decepit, dicens ſe eſſe prophetam; & duxit eos uſque ad Iordanem: promittens ſe illis ſicco pede tranſitum præſtiturum, ut quondam patres eorum duce Ioſue tranſierant: ſed à Romanis militibus ipſe, & tota eius ſocietas profligata eſt. Qualis etiā fuit Iudas Galilæus, qui tempore natiuitatis Chriſti prohibebat populum Iudæorum profiteri Cæſarem dominum, & eidem pendere tributa; quem multi ſecuti ſunt, & rebel

Act. 4. Act. 5. Ioſue 3.

C lionem in populo excitarunt: ſed ipſe itidem periit & ſectatores eius: ut Actus apoſtolorum commemorant. Cæterum non eſt hoc domini uerbum, quamuis uniuerſalem præferat ſentẽtiam, ad prophetas applicandum, quia tanquam præcones ante eum uenerunt, ſed nõ præter eum: quia à deo miſſi ſunt, & ueritati (quæ Chriſtus eſt) teſtimonium perhibuerunt: quare ipſi ut ueraces, & ueritatis nuncij, per oſtium intrarunt in ouile. Dominus autem noſter loquitur duntaxat de ijs, qui uenerunt quidem, ſed nõ per ipſum ut oſtium intrare uoluerunt, ſed aliunde aſcendere: de quibus per prophe-
Hiere.23. tam conqueritur. Ipſi currebant, & ego non mittebam eos: dixerunt, hæc dicit dominus, & ego non ſum locutus. Et ut huiuſmodi cognoſcerẽtur non eſſe paſtores ueri, non audierunt eos oues. Qui enim domini fuerunt, & ad gregem eius pertinentes, minime ſeductoribus illis crediderunt: nec abierunt poſt eos, ſed domino firmiter adhæſerunt, qui iterum de ſeipſo teſtatur quod eſt oſtium: ut diligenter per eum laboremus intrare in æternam requiem.

CAPVT IIII.

" PEr me ſi quis introierit, ſaluabitur: & ingredietur & egredietur, & paſcua
" inueniet. Fur non uenit, niſi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego ueni,
" ut uitã habeant, & abundantius habeãt.] Quanta maneat eos utilitas qui per Chriſtũ introierint, quantus per hunc introitũ bonorũ cumulus ipſis accedat, manifeſtius exprimit Chriſtus his uerbis: qui ut ſumme bonus cum noſtri non indigeat, tamen pollicitationibus & promiſſis nõ deſinit nos prouocare, ut ſuæ bonitatis ad eum uenientes efficiamur participes & conſortes. Quiſquis itaq; introierit per Chriſtum, ſaluabitur: quia ipſe fons eſt ſalutis in totum orbem
1. Tim.1. diffuſus, per quem in omnes diriuatur ueræ ſalutis gratia. Ipſe uenit in hunc mundum
Matth.1. peccatores ſaluos facere, & ut ſaluum faciat populum à peccatis eorum. Ille itidem in
D gredietur per bonos & pulchros cogitatus, interiorem componens hominem, & animi penetralia cum intima pace & tranquillitate ſubiens. Egredietur uero, per exteriorum bonorum operum exercitium, quæ alijs cedant in profectum & exemplum, & per exterioris etiam hominis & membrorum, quæ ſunt ſuper terram mortificationẽ. Paſcua demum inuenient æternæ felicitatis in futuro ſeculo: non hyberno marcentia frigore, ſed perpetua uiriditate florentia, ubi copia rerum ſine penuria, fertilitas ſine ſterilitate, exuberantia bonorum omnium ſine indigentia: ubi canet cum propheta:
Pſal.22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit. Demum quanta ſit uoluntatis & animorum diſcrepantia inter furem & uerum paſtorem, ſequentia Chriſti uerba nobis perſpicuè declarant: quandoquidem fur non uenit niſi ut furetur, alienam rem ſibi uſurpando, non de præceptis Chriſti ſuos ſectatores inſtruens: ſed ſuis exemplis eos uiuere ſuadens: & mactet, mala doctrina retrahendo à fide, animamq; uitijs occidendo: & perdat, in æterna damnatione quoſcunq; ſibi adhærentes. Fur iſte primus,
Gen.3. diabolus eſt, qui primis parentibus ſtolam immortalitatis, & puritatem innocentiæ fraudulenter abſtulit, & in eis totum genus humanum mactauit & perdidit: de quo ſuperius à domino dictũ eſt: Ille homicida erat ab initio. Deinde qui ipſum imi-
Ioan.8. tati ſunt diſſipatores ouilis domini, à morum ſimilitudine etiam fures nuncupati ſunt: quorum una fuit uoluntas & intentio furari, mactare & perdere ſuos ſectatores: qui non ſolum ſecundum animam, ſed & corpus interdum mactati & perditi leguntur, occiſis ſcilicet & perditis omnibus, qui ſeditioſos, & pſeudochriſtos ſequebantur. At uero Chriſtus ſe hunc in mundum ueniſſe conteſtatur, ut oues ſuæ uitam habeant in præſenti ſeculo, ſtabiliti in fide per dilectionem operante, quæ animæ uitam ſpiritua-
Abac.2. lem impartit. quoniam ut ait propheta: Iuſtus ex fide uiuit, & abundantius uitam habeant, quando ex hac uita emigrant, ad alteram longe præſtantiorem & perfectiorẽ,

in terra

A in terra illa uiuentium, ubi mors nunquã locum eſt habitura, nec imperium. Eſt enim ipſe Chriſtus uera & æterna uita, & apud ipſum fons uitæ affluentiſſimus, quam communicat omnibus qui per ipſum in ouile domini introierint. Cæterum hæc euangelica lectio quæ auribus noſtris in hoc capite inſonuit, manifeſtum etiam diſcrimen oſtendit inter bonum paſtorem animarum in eccleſiaſtica adminiſtratione, eaſdem ſortitum proprietates pro ſuo tenore & modulo, quæ Chriſto paſtori ſummo ſupereminenter conueniunt, & inter paſtorem peruerſum, dæmoniacæ prauitatis æmulum, qui hic non abſurde furis nomine ſignatur ac nuncupatur. Nempe ut Chriſtus oſtium eſt primarium & primitiuum, per quod fideles eccleſiæ ſinum ingrediuntur: ita ſecundum Chriſtum, & ſub ipſo legitimi paſtores ſalutis ſuorum ſubditorum anxiè ſoliciti, oſtium ſunt ſecundarium atque inſtrumentarium, cuius miniſterio, patet fidelibus in eccleſiæ gremium introitus. Itaque quiſquis recto huiuſmodi paſtorum ductu ipſius eccleſiæ ſepta fuerit introgreſſus, ſaluabitur, ſi modo fidem, quam corde & ore profeſſus fuerit, opere quoq; teneat: quod planè ad perfectum eccleſiæ ingreſſum expoſcitur. Nam qui ore quidem fatetur Chriſtum, & factis negat, corpo *Titum 1.*
re intra eccleſiam continetur, animo uero extra eam conſiſtit. Vbi uero non minus mente, quàm corpore quis eccleſiam ſubierit, ſalutis uiam iam ingreſſus: ſi in ea perſtiterit, æternæ ſalutis conſequetur brauium. Rurſum boni paſtoris auſpicijs, & directione ingredietur fidelis quiſq; in penetralia ſuæ mentis intima, ad conſiderandum immenſitatem diuinæ bonitatis circa ſalutem humani generis: collectoq; animo reuoluet ſecum, quàm ſuauis eſt dominus, quàm magna eſt multitudo dulcedinis affluentiſſimæ, quam abſcondit deus diligentibus ſe. Deinde egredietur extra contempla *Pſal.33.*
tionis ſecretum, ad exterius boni operis exercitium, ad ſuccurrendum proximo, & ſubleuandam eius indigentiam. Quippe bonus paſtor ſuos docet ſubditos, nunc per conſiderationem diuinorum beneficiorum ingredi penitiora mentis arcana, nunc ue *Pſal.30.*
B ro per iuſtitiæ opera egredi ad proximorum ſubleuationem. Et ita per ductum boni paſtoris, ingreſſus eccleſiæ adyta, inueniet paſcua ſpiritualis alimoniæ, quibus anima ſaginetur, uerbum ſcilicet dei, de quo dicit ſcriptura: Non in ſolo pane uiuit homo, *Deut.8.*
ſed in omni uerbo quod procedit de ore dei. Et Eccleſiaſtico teſte: Cibabit iu- *Eccleſ.15.*
ſtum deus pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum. Hæc certe ſunt læta paſcua, quæ inueniet boni paſtoris alumnus, & eccleſiaſticis inſuper ſacramentis, tanquam feruli & felici pabulo impinguabitur, in loco paſcuæ à domino *Pſal.22.*
collocatus. At uero peruerſus paſtor, & ſub paſtoralis prætextu officij tyrannidem exercens, non uenit in ipſius gregis ſuſcipiendam gubernationem, niſi ut furetur, bona ſubditorum expilando nouis exactionibus, & adinuẽtionibus inſuetis. Mores ſiquidem tyranni ſibi uendicat in eccleſia, & aliena diripere non ueretur: excogitat artes uarias, aſtus & fraudes, quibus ſuas ad cutem uſque oues immaniter attondeat. Non etiam uenit in ouilis dominici curã huiuſmodi paſtor improbus, niſi ut mactet & perdat, potiſſimũ animas, quas prauæ ſuæ uitæ exemplo plerunq; occidit, aut incuria negligentiaq; corrigendi ſinit ire in perditionem, atque deſtruit. Siquidem tot animas perdere dicitur, quot ob inertiam, & deſidiam permittit trahi in interitum & non eripit (ut poteſt & debet) ab imminenti exitio. Ex oppoſito autem paſtor bonus, conditionum Chriſto competentium propemodum imitator & æmulus, uenit in partem eccleſiaſticæ ſolicitudinis, ut ipſius oues uitam habeant animæ in breui præſentis uitæ curriculo, & eandem abundantius habeant poſt expletum mortalis uitæ curſum. Enimuero totum eius ſtudium eò tendit, ut commiſſæ illi oues uitam agant honeſtam, qua ſuas hic uiuificent animas, & poſt exanclatos huius uitæ labores uitam aſſequantur æternam.

CAPVT V.

C

Go ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis: Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius nō ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.] Superior euangeliſtæ ſermo monſtrauit dominum noſtrum eſſe illud unicum oſtium, per quod acceſſus eſt ad æternam ſalutem. Præſens uero, & qui nunc habetur in manibus, indicat eundem eſſe paſtorem, & bonum paſtorem. Paſtor quidem eſt, quia oues ſuas, id eſt, fideles in eum credentes, ſcientia paſcit & doctrina, & per rectam ſalutis uiā ducit in æternæ uitæ paſcua. Quem admodum dicit beatus Petrus: Eratis ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis ad epiſcopum, & paſtorem animarum ueſtrarum. Bonus uero paſtor, quia animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, quando pro nobis uiuificandis, acerbam & ignominioſam ſubijt mortem. Dilexit enim nos (ut ait ſacer Paulus) & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Ergo eius exemplo, quicunq; bonus paſtor libēter debet pro ouium ſalute animam ſuam ponere, & propriæ uitæ pati diſpendium potius, quàm oues ſuæ pereant. Audite Ioannem in epiſtola nos id admonentem: In hoc, inquit, cognouimus charitatem dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Mercenarius uero dicitur is qui non pro amore ſalutis earum oues dominicas, ſed ad temporalem mercedem paſcit: & quia plus terrenam ſubſtantiam, quàm oues diligit, meritò nomen paſtoris perdit. Vtrum uero paſtor ſit uel mercenarius, quiſpiam cognoſci ueraciter nō poteſt, ſi occaſio neceſſitatis deeſt. Tranquillitatis enim tempore plerunq; ad gregis cuſtodiā ſicut uerus paſtor, ſic etiam mercenarius ſtat: ſed lupus ueniens indicat quo quiſque animo ſuper gregis cuſtodiam ſtabat. Lupus autem diabolus eſt, animas hominum ſtrangulans, & quærens quem deuoret: ſimiliter & quicunq; illum ſequuntur, de quibus dictum eſt: quod ueniunt in ueſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces.

1. Pet. 2. Eph. 5. Ioan. 3. 1. Pet. 5. Matth. 7.

D Quare hæreticus impietate nouorum dogmatum, à ſynceritate fidei ſeducere tentans animas, lupus quoq; dicendus eſt. Iniuſtus itidem & raptor fideles quoſq; atque humiles ſua tyrannide opprimens, tanquam lupus ſuper oues uenit. Sed mercenarius hos lupos irruentes uidens, fugit: quia neq; diabolo ne ſuis tentationibus ouem de ouili ſeparet reſiſtit, neque hæreticæ prauitati aut uiolētiæ opprimentium ſeſe murum opponit. Et tunc lupus rapit, & diſpergit oues, quia diabolus deſtitutas auxilio paſtoris, facile per quælibet uitiorum præcipitia impellit ac adigit. Hæreticus itidem eas errorum laqueis innectit, atque per deuia trahit errabundas. Demum tyrannus eas diripit, & nullo ſuis obſtante conatibus miſeras dilaniat: à quo dum mercenarius ſibi periculum metuit, reſiſtere eius iniuſtitiæ non præſumit. Fugit autem mercenarius, non mutando locum, ſed ſubſtrahendo ſolatium, neque contra luporum rabiem ullo zelo feruoris accenditur: quia dum ſolum exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligenter patitur: neque ſtare in periculo ouium poteſt, qui in eo quod ouibus præeſt non oues diligit, ſed lucrum terrenum quærit: & ideo oppone re ſe contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit amittat. Conqueritur profectò grauiter de huiuſcemodi propriam utilitatem quærentibus mercenarijs, & ſolo nomine paſtoribus, per Ezechielē dominus dicens: Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis: quod infirmum fuit, non conſolidaſtis: & quod ægrotum, non ſanaſtis: quod confractum eſt, non alligaſtis: quod abiectum eſt, non reduxiſtis: quod perierat, non quæſiſtis. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod nō eſt paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt. Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in uniuerſo colle excelſo: & ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei,

Contra impro bos paſtores ſcripturæ teſtimonium.

Ezech. 34.

A mei,& nō erat qui requireret. Quæ quidem prophetæ uerba, ſingulatim clariori elu cidatione ſunt exponenda. Lac quidem comedunt paſtores ignaui, & lanis operi= untur, atque quod craſſum eſt occidunt: cum ſubditorum bona ad uictum ſuum ra= piunt, multiplici ueſtium uarietate induuntur ex ſuarum ouium exuuijs intextarum, & optima quæq; ſuorum ſubiectorum ſibi in proprium uſum uendicant. Nempe quæ ſua ſunt (ut Paulus inquit) quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Quod infirmum eſt *Philip.2.* non conſolidant paſtores, & quod ægrotum non ſanant, quando propenſos ad uitia uerbo exhortationis non corroborant, neque lapſos in ægritudinem animæ ad ſanita tem per pœnitentiam reuocant. Quod confractum eſt non alligant, quando lethali peccato ab integritate uitæ dilapſos, correctione debita nō redintegrant. Quod abie ctum eſt non reducunt, quando graui errore, aut hæretica peſte à ueritate fidei abdu ctos, ad ſyncerităt̄ doctrinæ non rurſum conuertunt. Quod perierat non quærunt, quando deſperatione à deo auerſos non reſtituunt ad ſpem ſalutis, promittendo ex dei miſericordia ueniam. Diſperſæ autem ſunt oues, eo quod non eſt paſtor: quando per abrupta uitiorum oberrant ſubditi, propter defectum recti moderaminis, & do= ctrinæ præpoſitorum. Factæ autem ſunt oues in deuorationem omnium beſtiarum agri, cum immundorū ſpirituum iugo, & ſeruituti ſubijciuntur, qui poteſtatem acci piunt in homines per uitiorum deuia palantes, & diuagantes. Super omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges, cum terrena, & non cœleſtia petunt bona, operibus & flu= xis inhiantes diuitijs, quia non admonentur quæ ſurſum ſunt quærere. Non eſt qui requirit diſperſos greges: quia paſtores qui proprias expetunt delitias, aut commo= ditates, dominici gregis damna non curant, neque aliquo efficiuntur zelo aut deſide rio ad ſalutem animarum ſuorum ſubditorum: parum penſitantes quanto precio ſint emptæ: quoniam non corruptibilibus auro aut argento, ſed precioſo ſanguine agni *1. Pet.1.* immaculati redemptæ ſunt. Per Hieremiam quoque dominus huiuſmodi paſtori=
B bus comminatur, dicens: Væ paſtoribus qui diſpergunt, & dilacerant gregem pa= *Hiere.23.* ſcuæ meæ, dicit dominus. Ideo hæc dicit dominus deus Iſraël ad paſtores, qui pa= ſcunt populum meum: Vos diſperſiſtis gregem meum, & eieciſtis eos, & non uiſita ſtis eos: Ecce ego uiſitabo ſuper uos maliciam ſtudiorum ueſtrorum, ait dominus. Denique per Ezechielem dominus de mercenarijs maliſq; paſtoribus inquit: Væ *Ezech.34.* paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos. Propterea paſtores audite uerbum do= mini. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego ipſe ſuper paſtores, requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam, ut ultra non paſcant gregem meum, nec paſcant paſtores amplius ſemetipſos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in eſcam. Ecce ego ipſe requiram oues meas. Vbi æternam damna tionem interminatur dominus ijs, qui in cuſtodiendo domini gregem negligentio= res fuerint, ſeq; exacturum rationem denuncíat de ijs omnibus, quæ incuria & igna= uia paſtorum perierint: nam animas earum de manibus inertium, & ignauorum pa= ſtorum requiret.

CAPVT VI.

EGo ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem: & animā meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ nō ſunt ex hoc ouili, & illas opor= tet me adducere, & uocem meam audient: & fiet unum ouile, & unus paſtor.] Se bonum paſtorem eſſe, dominus duplici indicio argumen toq; demonſtrat. Primum quod cognoſcat oues ſuas, ad æternam uitam eas eligens, & præuidens: quemadmodum inquit apoſtolus: Non repellit dominus plebem ſuam *Rom.8.* quam præſciuit. Sicut enim quos reprobat dominus, neſcire dicitur: ut fatuis uirgini bus inquit: Amen dico uobis, neſcio uos. ita quos ad ſalutem prædeſtinat & præordi *Matth.25.*

C nat, cognoſcere recte cẽſetur. Et reciproca mutuaq; agnitione oues Chriſti ipſũ agno
ſcunt: quia diligunt eum, & obſequuntur eius mandatis. Nempe qui non credit in do
minum, aut mandata eius contemnit, ignorare dominum & neſcire dicitur: Quemad
Exod.5. modum obduratus Pharao reſpondit Moyſi: Neſcio dominum, & Iſraël non dimit-
tam. Conuerſa igitur, & retroacta loquutione, qui illabefactã eius fidem ſeruant, qui
mandata illius cuſtodiunt, iure ipſum cognoſcere dicuntur. Deinde ut non æſtimes
parem menſuram cognitionis Chriſti & ouium, conſequenter ſubiungit: Sicut nouit
me pater, & ego agnoſco patrem: cognitione quidem diuina, immenſa, & inexplica
Hebr.1. bili hominibus filius patrem agnoſcit: quia ſapientia patris eſt. Et eadem omnino no
tione pater agnoſcit filium, ut ſplendorem ex ſe effulgentem, ut characterem & ima-
ginem ſuæ ſubſtantiæ, ut uerbum ſibi coæternum. Eo autem agnitionis genere oues
Ioan.1. Chriſtum minime cognoſcunt, neque patrem eius: Quia deum nemo uidit unquam,
Matth.11. unigenitus autem qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Nemo etiam nouit filium niſi
pater, neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et quemadmo-
Ioan.5. dum alio loco conteſtatur: Non quia patrem uidit quiſquam, niſi is qui eſt à deo, is ui
dit patrem. Cum itaque ſimili omnino cognitione filius patrem agnoſcat, & pater fi-
lium: quis ſanæ mentis filium patre inferiorem, aut imperfectiorem aſſeruerit, aut ad
creaturarum conditionem detruſerit? Nunquid creatura ad æquam cum deo cogni-
tionem poteſt aſſurgere, aut diuinam ſubſtantiam ſicuti eſt apprehẽdere? Incompre-
Pſal.17. henſibilis enim deus & immenſus, poſuit tenebras latibulum ſuum, & omnem ſuper
greditur atque ſuperexcedit creatarum mentium captum, haud minus quàm infinita
lux & ſplendoris immenſi, omnem ſubterfugit oculorum obtutum. Eſt igitur filius
omnino patri æqualis uirtute, æternitate, ſapientia, cum patrem agnoſcat, ſicut eum
agnoſcit pater, nulla prorſus interueniente diſſimilitudine: ubi adiecta ſimilitudinis
particula, omnimoda denodatur aſſimilatio. Secundum uero ſignum, quo dominus
D ſe cõprobat bonũ eſſe paſtorẽ, explanatur: quia animã ſuam ponat pro ouibus ſuis, &
Eſa.53. ſponte ſe morti tradiderit pro ouium ſuarum ſalute. Omnes enim (ut ait Eſaias) quaſi
oues errauimus: unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit. Ipſe autem animã ſuam tradidit
1.Ioan.2. in mortem pro nobis. Et quoniam ipſe propiciatio eſt, non ſolum pro peccatis Iudæ
Ioan.11. orum, ſed etiam totius mundi: & mortuus eſt non ſolũ pro gente, ſed ut filios dei, qui
erant diſperſi cõgregaret in unum: quamuis ſecundum exhibitionem præſentiæ ſuæ
Matth.15. corporalis non fuerat miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël: tamẽ præuidẽs
gentium multitudinẽ miniſterio apoſtolorum ad ouile ſuum adducendã, dicit: Alias
autem oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, utpote gentilem populum, qui non eſt
de genere carnis Iſraël: & illas oportet me adducere ad fidem, per apoſtolorum præ-
dicationem & officium: & uocem meam audient, quia gentilis populus domini uocẽ
per apoſtolos auditam promptè ſuſcepit, fideq; & præcepta eius ſtudioſe cuſtodiuit:
Pſal.71. quod per Prophetam prædictum fuerat: Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi,
in auditu auris obediuit mihi. Ex huiuſmodi autem gentium adductione ad fidem, fa
ctum eſt unum ouile, ſcilicet eccleſia credentium, & unus paſtor Chriſtus. Nempe
quaſi ex duobus gregibus unum ouile Chriſtus efficit, quia Iudaicum & gentilẽ po-
pulum in ſua fide coniunxit. Hinc dictus eſt lapis angularis, duos parietes longe in-
ter ſe diuerſos, Iudæorum ſcilicet & gentium populum in unum connectens, colli-
gansq; in unitatem fidei. De quo lapide meminit diuino ſpiritu illuſtratus Pſalmogra
Pſal 117. phus: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Et
Ephe.2. beatus Paulus de Chriſto dicit: Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unũ.
Siquidem utraq; unũ fecit, quia Iudæos & gentes in unam
fidei confeſſionem ouileq; connexuit.

Quod

A *Quod Chriſtus non ſolum corpus humanum, ſed & animam aſſumpſit rationalem, tanquam alteram compoſitionis humanæ partem.* CAPVT VII.

ROpterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatẽ habeo iterũ ſumendi eam. Hoc mandatũ accepi à patre meo.] Quia ſuperius dixerat dominus ſe ponere animam ſuã pro ouibus ſuis, innuẽs ſe pro hominũ ſalute moriturum: hoc loco quod ſponte guſtauerit mortẽ, neq; inuitus ad paſſionem pertractus fuerit, edocet. Oblatus eſt em̃ (ut ait Eſaias) quia ipſe uoluit. Pater meus, inquit, hãc ob cauſam me ſingulari amore cõplectitur, & ſyncerè diligit, quia pro mundi ſalute animam meã ſponte mea pono, & à carne per mortem ſeparo, ut iterum ſumã eam, per reſurrectionem tertia die futuram. Nemo em̃ me inuito tollet animam meam à carne mea, quantacunq; fuerit in me inimicorum ſæuitia, & graſſantiũ crudelitas: ſed ſola mea uoluntate cum uoluero, eam à corpore ſeiungam. Poteſtatẽ em̃ habeo ſeparandi animã meam à carne eo tẽporis momẽto, quo mihi libuerit, & rurſum habeo poteſtatẽ ſumendi eam per iteratam ad corpus unionẽ tempore reſurrectionis, quo rediuiuus exurgam. Vt aũt non æſtiment Iudæi, cum Chriſtum interfecerint, eum eſſe derelictũ à patre, ſubiungit Chriſtus: Hoc mandatum accepi à patre meo, ſcilicet ponendi animam & ſumendi. Ex quo non eſt intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit diſcere: ſed uoluntariũ monſtrauit proceſſum, & cõtrarietatis ad patrẽ ſuſpitionẽ deſtruxit. Nihil em̃ aliud mandatũ hiç dicit, quàm ea filij quæ ad patrẽ eſt concordia: nempe beneplacito patris, filius mortẽ paſſus eſt. Sic em̃ deus dilexit mundũ, ut filium ſuum unigenitũ daret. &: Proprio filio nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Neq; ab extrinſeco aut aduentitio filius nouum à patre mandatum accepiſſe intelligendus eſt, quod prius nõ habuerit: ſed in uerbo unigenito patris eſt omne mandatum. Cum aũt dicitur filius accipere B quod ſubſtantialiter habet, non poteſtas minuit, ſed generatio eius oſtẽditur: pater em̃ filio, quem perfectũ genuit, omnia gignendo dedit. Prædictis aũt uerbis dominus ſignificat non ſolũ ſe ſpõte in manus inimicorũ traditurum ad mortẽ, ſed etiam ſua poteſtate, nõ neceſſitate animã à carne per mortẽ, cum uoluerit, ſeparaturũ. Sicut em̃ à Iudæis detentus eſt quando uoluit, ita in cruce ſuſpẽſus emiſit ſpiritũ, quando uoluit: neq; confixiones clauorũ & dolores adegerunt tunc animã à corpore ſeparari, quando eſt ſeiuncta. Nam ſi uoluiſſet, longiori adhuc tẽpore eam in corpore detinuiſſet. Itaq; poteſtatẽ habuit dominus ponendi animã ſuã: quia ſua poteſtate, et uoluntate eam ſegregauit à carne, nulla ad hoc uiolentia impulſus. Id liqdò manifeſtat Euangeliũ, cũ dicit, dominũ magna uoce clamantẽ emiſiſſe ſpiritũ: quod homo propinqua mortis anguſtia preſſus, efficere neutiq; poſſet. Próinde Centurio uidẽs eum cũ ingenti clamore præter hominũ morem expiraſſe, glorificauit deũ, dicens: Vere filius dei erat iſte. Et Pilatus cum audiſſet à Ioſeph mortuum eſſe dominũ, mirabatur ſi iam obiiſſet, accerſitoq; Cẽturione ueritatem rei didicit. Credidit em̃ Pilatus eum diutius in cruce uicturum more aliorum: quod utiq; factum fuiſſet, ſi ipſe à ſeipſo animã ſuam ante nõ poſuiſſet, ſed expectaſſet extremũ naturæ in cruce exitũ. At uero, quia hoc loco Chriſtus animã ſuam nominat, aperte confutat ipſius Apollinaris & ſuorũ ueſana impietas, aſſerentiũ Chriſtũ non habuiſſe animã humanam & rationalem: ſed corpus duntaxat humanũ, cui coniuncta diuinitas animæ locum obtinuit, ut cõfingunt: innitentes illi uerbo euangeliſtæ: Et uerbum caro factũ eſt. & putantes ibidem carnem pro ſolo corpore ſumi, cum frequentiſſime in ſcripturis id nomen per ſynecdochen pro toto accipiatur homine. Quod ſi Chriſtus (ut aiũt) animam non habuit, quomodo perfectus homo fuit: cum ſine anima rationali non poſſit integre homo coaleſcere & compingi. Quomodo filius hominis erat, quo

Eſa. 53.

Ioan. 3.

Rom. 8.

Mat. 27.

Mar. 15.

Apollinaris.

Ioan. 1.

C quidem nomine ſæpiſſime ſe nuncupat, niſi anima rationalis eius compoſitionem ſubierit? Præterea totum Chriſtus aſſumpſit hominem, ut omnino ſaucium totũ ſanaret; quod igitur ab ipſo non eſt aſſumptum, neq; reparatum eſt ad ſalutem, neque curatum. Atqui anima hominis in primis parentibus & tota poſteritate eorum grauiter fuit, & inprimis uulnerata peccato. Si igitur non eſt à Chriſto aſſumpta anima rationalis, ipſa adhuc manet obnoxia ueteri peccato, neq; particeps facta eſt redemptionis, ſed ſolum corpus. Rurſum percõtari ab illis iubet, ſi Chriſtus animæ fuit expers, quomodo animam ſuam (quam nõ habet) ponit prõ ouibus ſuis? quo-
Ioan.10. modo poteſtatem habet ponendi animam ſuam, & iterũ ſumendi eam? quo deniq;
Mat.20. pacto uenit filius hominis non miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animã ſuam in redemptionem pro multis? Si fuit immunis animæ, non dedit animam pro mundi redemptione. non eſt igitur adhuc facta noſtri redemptio ſecundum ueritatem, ſed phantaſiam ſolum, & opinionem: quare adhuc ſumus aſtricti & obligati uinculis mortis & damnationis, ut ab initio fueramus. Poſtremum ſciſcitari ab eis nõ erit incongruum, quonam pacto ueritati cohærebit, quod dominus imminẽte paſſio-
Mat.26. nis hora ad apoſtolos dixit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ? Nempe ſi animæ fuit exors, quomodo eam tam grauis afflictabat triſtitia? aut quiſnam ſpiritus eſt
Lu.23. eius, quẽ in manus patris iam moriturus cõmendauit, niſi ſpiritus rationalis, & anima humana? Demũ cum hic dominus ſe animã ſuam ponere dicit, nõ id intelliges de ſeparatione animæ à uerbo. Nam diſſeparatis poſt mortem anima & corpore Chriſti, uerbum dei unigenitum utriq; ſeiuncto ab inuicem manſit inſeparabiliter coniunctum: neq; ulla unquam facta eſt direptio uerbi, aut à ſacratiſſimo templo quod ſumpſit de uirgine, aut ab anima ſanctiſſima. Sed ea animæ poſitio, de ſepa-
D ratione animæ à carne ſolũ eſt accipienda. Caro enim Chriſti ponit animã ſuam, & iterum ſumit eam; non tamen poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis eam, ſcilicet uerbi.

CAPVT VIII.

" " " " DIſſentio iterum facta eſt inter Iudæos, propter ſermones hos. Dicebãt aũt multi ex ipſis: Dæmonium habet, & inſanit; quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc uerba nõ ſunt dæmoniũ habentis. Nunquid dæmoniũ poteſt cæcorũ oculos aperire?] Ecce uerba Chriſti maxime ſalutaria,
2.Cor.2. ſunt quibuſdam odor mortis in mortẽ (ut ait Apoſtolus) & nonnullis odor uitæ in uitã. Varie enim circa illa affecti ſunt auditores. Nempe quidam canino, mordaciq; dente illis detrahunt, & alios ab eis audiendis quantũ poſſunt, auocant, quia enim maiora erant, quàm ſecundũ hominem, ea quæ à Chriſto dicebantur: quæ non intelligebant, ut futilia damnantes, dæmonium eum habere dicebãt, & inſanum eſſe, neq; dignum qui audiatur. Neq; hoc ſolum in loco, ipſum in quo
Eſa.11. requieuit ſeptiformis ſpiritus domini, & cui à deo patre datus eſt ſpitus nõ ad men-
Ioan.3. ſuram; quiq; ſolo uerbi imperio dæmonia à uexatis hominibus propulſabat, & qui
Mar.1. principem huius mundi eiecit foras, dixerũt agitari dæmonio; ſed & ſæpius aliãs;
Ioan.12 ut cum reſpõdit ei turba: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Et rurſum
Ioan.7. alio in loco leguntur ei reſpondiſſe Iudæi: Nõne benedicimus nos, quia Sama-
Ioan.8. ritanus es tu, & dæmonium habes? Et paulò poſt eodem loco: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Cæterum quàm graue & inexpiabile ſit hoc Iudæorum ſcelus, quo Chriſtum dæmonio percitum eſſe conclamant, non ſubticuit ipſe
Mar.3. apud Marcum, his uerbis: Qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti: quoniã dicebat, ſpiritum immundum habet. Adijciunt & hi oblatratores hic aliud probrum, dicen-
1.Cor.1. tes Chriſtũ inſanire, qui uirtus eſt & ſapiẽtia patris, & in quo omnes theſauri ſcien-
Coloſ.2. tiæ & ſapientiæ ſunt abſcõditi. Quia enim ſupra hominem loquebatur, neq; ſecundum

A dum communem consuetudinem: ipsum furore, & insania, quasi mente captum agi, obtrectabant. Quo quidem errore & ij, qui Christi erant propinqui, aliquando etiam tenebantur. Nam scribit de ipsis Marcus: Et cum audissent sui, exierunt tene- Mar.3.
re eum: dicebant enim, quoniam in furorẽ uersus est. Sic paulo in concione uerba fa-
ciente, & reddente rationem eorum quæ docuerat & egerat, Festus præses magna Act.26.
uoce dixit: Insanis Paule, multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Cui Paulus mo-
deste respondit: Non insanio optime Feste, sed ueritatis & sobrietatis uerba elo-
quor. Subijciunt demum hi detractores, edaci liuore instimulati, & aliud oppro-
brium: quid eum (inquiunt) auditis? quo insinuant eum non dignum esse qui audia-
tur, atq; cum stomacho indignantur ijs, qui aures uerbis illius arrigunt, quasi deliri,
& insipientes. Ecce qui uerba æternæ uitæ habet, & de cuius ore uerba gratiæ pro- Ioan.6.
cedunt, ducentia turbam in admirationem, hic indignus censetur qui debeat audi- Luc.4.
ri, & tanquam delirio exagitatus putatur explodi ac deseri debere. Verum perconta
bit̃ quispiã, cur hæc improperia indigne sibi obiecta, ipse Christus hoc loco nõ con
futat, nec refellit? Reddenda est responsio: quoniam ex operibus ipsis satis superq;
manifestauit se nec dæmonium habere, nec furore arreptum esse. Iam em̃ superius
se dæmonium non habere responderat, cum etiam Samaritanum illum per cõtume Ioan.8.
liam uocarent. Et apud Marcũ cum obijcerent ipsum habere Beelzebul: quàm gra Mar.3.
uis esset illa blasphemia non conticuit. Nunc autem minime respondet illatæ eidem
contumeliæ. Siquidem cum re ipsa ostendisset, qualis esset, signorumq; splendore,
de cætero siluit. Neq; etiam digni erant quibus responderetur, qui dæmonium eum
habere dicerent, ex ijs quibus ipsum admirari, & deum esse omnes credere debebãt.
Sed quid opus erat, ut amplius à Christo arguerentur, cum inuicem ipsi dissiderent,
& se mutuo reprehenderent? Ideo nullum uerbum fecit, & omnia æquo animo tu-
lit. Neq; hac tantum de causa in præsentia subticuit Christus, sed etiam ut nos erudi
B ret mansuetudinem & patiẽtiam, induceretq; ad suiipsius imitationem. Non enim
solum hic Christus conticuit, nihil obiectis contumelijs respondens: uerumetiam
iterum illis ut à malo reuocentur, adest, & interrogatus respondet: & suam indicat
eis prouidentiam, deitatisq; ueritatem, & dæmoniacus & insanus appellatus. Qui-
bus item innumera contulerat beneficia, non semel aut iterum, sed sæpenumero, nõ
modo non ultus est irrogatas iniurias, neq; remisit aut subtraxit beneficia: sed pro
ijs animam suam posuit, & crucifixus patrem pro ipsis rogauit. Hæc nobis imitan- Lu.23.
da sunt, hoc pacto Christi erimus discipuli, si mansueti erimus, & mitis ingenij. Di- Mat.11.
scite (inquit) à me, quia mitis sum, & humilis corde. Sed ijs quasi per digressionem
propositis, ad literam euangelicam reuertamur. Alij uero, quorum sanior erat mẽs,
& à uerbis & ab operibus eius Christum ab hac contumelia uindicabant. A uerbis
quidem, quod mente capti, energumini & dæmonio uexati, non possent tam alta &
sublimia uerba depromere, qualia Christus edisserebat, neq; talem profundere do-
ctrinam. Ab operibus uero, quod dæmones non possint cæco à natiuitate lumen
oculorum reddere, ut Christus ante restituerat. Quamuis em̃ maligni spiritus præ-
stigijs suis plerũq; intuentiũ oculos eludant, exhibentes coràm rei speciẽ, quæ tamẽ
nõ adest, aut tẽpore à nobis haud dinoscibili, repente aliqua aliunde adducant, su-
blatis imperceptibiliter quæ aderant, tanquam illa ex his uideantur producta, aut
hæc in illa conuersa: ut in maleficijs magorum Pharaonis dæmones ipsis obsequen Exo.7.
tes, sustulerunt uirgas subitò ex oculis astantium, & in earum locum supposuerunt
serpẽtes, magna celeritate alio ex loco illuc allatos, uiuos quidem & ueros: & astan
tes hæc dæmonum artificia ignorantes, credebant uirgas in serpentes esse conuer-
sas: & consimili elusione submiserunt dæmones ranas ad magorum incantationem,
miracula tamen quæ naturæ legẽ transcendunt, nequaquam ueraciter operari ualẽt.

CAPVT IX.

C

Acta ſunt autem encænia in Hieroſolymis, & hyems erat. Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Solomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: quouſq; animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palàm. Reſpondit eis Ieſus: Loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me.] Audiuimus patientiam Chriſti, & inter opprobria prædicationem ſalutis: ſed ipſi obdurati magis eum captiuis ſuis tentare, quàm illi obedire uolebant: unde ipſi nouas fraudes & inſidias moliuntur, eo potiſſimum tempore quo diuinis officijs magis intẽti eſſe deberẽt, ſcilicet die encæniorum. Sunt autem encænia ſolennitas ipſa dedicationis tẽpli. Græcæ enim καινὸν dicitur nouum: & quandocunq; nouum quid fuerit dedicatum, encænia uocantur. Atq; encæniare Græce, innouare uel inchoare Latine dicitur. Verum tempus ipſum quo facta ſunt encænia, euangeliſta quoq; exprimere curauit, quod ſcilicet hyems erat. Per hoc quippe oſtẽdit, quod non ad primam templi dedicationem, neq; ſecundam: ſed ad eam, quæ ultima fuit, hæc narratio pertinet. Tertio nanq; templum ipſum Hieruſalem fuiſſe dedicatum,

3. Reg. 8. in ſanctis literis inuenimus. Prima quidem eius dedicatio, à Solomone cum magna

1. Eſd. 6. gloria, & totius regni pace, autumnali tempore facta eſt. Secunda à Zorobabel, & Ieſu ſacerdote magno, & reliquis filijs trãſmigrationis Babylonicæ, uerno tẽpore fa-

1. Machab. 4. cta eſt. Tertia uero à Iuda Machabæo & fratribus eius hyemis tẽpore peracta eſt, quando etiam ſpecialiter conſtitutũ eſt, ut ſingulis annis hæc eadẽ dedicatio ſolemnibus frequentaretur officijs. Quæ planè conſtitutio uſq; ad tempus ſaluatoris ſeruata eſt: ſicut præſens euangelij lectio declarat. Sanè Chriſtus ut exẽplo nobis eſſet, in ſolennitatibus magis frequentanda eſſe tẽpla diuino cultui dedicata, & amplius ijs inſi-

D ſtendũ, quæ ad dei honorẽ & proximi ſalutẽ ſpectant, aderat huic encæniorũ ſolẽnitati: ut populo ſalutaris ſuæ doctrinæ dona elargireť, & diuinitatis ſuæ myſteria pate faceret. Et ambulabat in tẽplo in porticu Solomonis. Porticus Solomonis dicit ubi rex ille potẽtiſſimus & ſapientiſſimus ad orandũ ſtare cõſueuerat, & ideo ex eius nomine cognominabať. Solent aũt porticus nominari ambulacra, ueſtibula, & atria, qbus templũ cingebať. Circũdederunt ergo eum Iudæi, nõ cauſa agnoſcendæ ueritatis, ſed gratia ingerẽdæ tentationis, & ſtruendæ calumniæ, ut inuenirẽt quomodo

Pſal. 34. eum accuſarent. Completũq; eſt in eis, quod per prophetã dictũ eſt in Pſal. In eo dũ conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animã meã conſiliati ſunt. & rurſum: Aduerſum me lætati ſunt & cõuenerunt, tentauerũt me, ſubſannauerũt me ſubſannatione, frenduerũt ſuper me dẽtibus ſuis. Sanè eorũ malignitas ex uerbis ipſis innoteſcit. Quouſq;, aiunt, animã noſtrã tollis? Cauſanť quod animos eorũ, inſertos ac ſuſpẽſos eos dimittendo, tolleret, anxioſq; & diſcrutiatos redderet, qui ad hoc uenerat, ut animas in ſe credentiũ ſaluaret. Si tu es Chriſtus, inquiunt, dic nobis palàm. Iudæi Chriſtum purũ tantũ hominẽ futurũ, & regẽ more terrænorũ principum cæteris excelſiorem uenturũ credebant: quod etiã poſteri eorũ uſq; in præſens tempus ſibi falsò perſuadent. Putarunt enim regnũ à Prophetis Chriſto promiſſum, ſolũmodo tẽporarium

Hiere. 23. eſſe debere, & inſtar aliorũ regnorum mũdanum, cũ apud Hieremiã legerunt: Et re-

Pſal. 2. gnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudiciũ & iuſtitiã, & in Pſalmo: Ego aũt conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Syon montem ſanctũ eius, prædicans præceptũ eius, cum tamen huiuſmodi regnum non ſit in exteriore potentatu aut principatu mundi, armatura, exercitus bellatorũ conſcriptione, aut miniſtrorũ ſtipatione: ſed in ſpirituali potius dominatu debeat accipi, quo in mentibus fideliũ regnat Chriſtus per fidem

Ioan. 19. & mandatorũ obſeruationẽ. Dixit enim Pilato: Regnũ meũ non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnũ meũ, miniſtri mei utiq; decertarẽt ut nõ traderer Iudæis:

nunc

A nunc autem regnum meum non eſt hinc. Et in Pſalmo de ſe dicit: Pauper ſum ego, *Pſal.87.*
& in laboribus à iuuentute mea. Deniq; in Zacharia: Noli timere filia Syon, ecce *Zach.9.*
rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filiũ ſubiugalis, & ipſe
pauper. Cum igitur ab angelo ab beatam uirginẽ dicitur: Et dabit ei dominus deus *Lucæ 1.*
ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non
erit finis: regnum ei potius ſpirituale deſignatur, quo expulſo mundi principe, in ani
mis fidelium, per totũ mundi ambitum erat regnaturus. Et quẽadmodum in Pſalm.
pater ad filiũ dicit: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſio- *Pſal.2.*
nem tuam terminos terræ. At uero Iudæi uelamen habentes ignorantiæ inductum
cordibus eorum, carnaliter intelligebant, Chriſtum armis, & militibus ſtipatum, mo
re aliorum regum debere principari. Volebant ergo hac fraudulenta interrogatio-
ne, ut ſe dominus Chriſtum eſſe diceret, quatenus poſſent eum quaſi Romano Cæ
ſari repugnantem, & regnum ſibi contra Romanorum (quibus Iudæi erant tribu-
tarij) decreta uſurpantem, præſidis poteſtati tradere puniendum. Quapropter do-
minus ita prudenter ac temperate ſuam reſponſionem circuntulit, ut illis aditum ca
lumniæ obſtrueret: & quod ipſe Chriſtus eſt, futuris fidelibus aperta uoce panderet.
Reſpondit enim eis, dicens: Loquor uobis, & nõ creditis. Verba (inquit) mea aper-
te teſtificantur me eſſe à patre miſſum, & uerum eſſe Chriſtum: ſed ob duritiã cordis
ueſtri non adhibetis fidem uerbis meis. Opera præterea que facio in nomine patris
mei, cæcos illuminãs, paralyticos ſanans, dæmoniacos curans, & mortuos ad uitam
reuocans, illa teſtimonium perhibent de me, quod uerus ſum dei filius, & Chriſtus à
lege & prophetis promiſſus. In nomine autẽ patris ſe opera ſua facere Chriſtus con
teſtans, omnem ſuorum operum gloriam deo patri aſcribit, eiuſq; honorem in *Ioan.8.*
omnibus factis ſuis exquiſiuit, quemadmodum prius dixit Iudæis: Ego non quæ-
ro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum.

B *Quod Chriſtus ut dei filius, non ſolum uoluntatis conſenſione, ſed & naturæ conſubſtantialitate per æternam generationem unum eſt cum patre.* CAPVT X.

SEd uos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ uocem
meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me: & ego uitã æter-
nam do eis, & non peribunt in æternum, & nõ rapiet eas quiſquam de
manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt. Ego &
pater unum ſumus.] Cauſam quare nõ credant Iudæi uerbis & ope-
ribus eius, Chriſtus ſubiungit: quia non ſunt ex ouibus ſuis, neq; de illorum nume-
ro, qui ad æternam uitam præuiſi ſunt, ſed perpetuæ perditioni addicti. Et ne gratis
aut præter rationem id dixiſſe uideatur, manifeſtum ponit ſignum, quo oues ſuæ
ab ijs, qui ad ſe non pertinent diſcernantur. Oues (inquit) meæ uocem meam au
diunt, fidem ſcilicet ſynceram amplectentes, & mandatis meis obtemperantes: &
ego agnoſco eas, electione gratuita ad uitam æternam: & ſequuntur me, imitatione
ſcilicet bonorum operum & beatitudinis aſſequutione. Oues ſuas dominus fideles,
& ſibi obſequentes dicit, qui eum paſtorẽ diligunt & ſequunt, atq; ad paſcua æternæ
ſatietatis, boni paſtoris imitantes ueſtigia, perueniunt. Itaq; eos qui in ſe credere no
lebant, dicebat nõ eſſe ex ouibus ſuis: quia uidebat iam eos æternæ perditioni præpa
ratos, nec ſui ſanguinis precio ad uitam perpetuam cõparandos. Suis aũt ouibus do
minus æternam uitam ſe dare affirmat, paſcua ſcilicet uberrima, bonorum omnium
copia affluentia, ubi lux clariſſima, pax ſecura, quies dulciſſima, gloria perpe-
tua. Et non peribunt in æternum: quia paſtor eorum & ſaluator talis eſt, apud
quem nihil omnino perire poſſit. Videbantur quidem perire ſancti martyres, cum
hanc mortalem uitam per tormenta amittebant: ſed non peribant in æternum, quia
ſoluti uinculis carnis, debita ſibi præmia à Chriſto percipiebant, quemadmo-
dum dicit Sapiens: Viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace. Iu *Sap.3.*

C ſtorum animæ in manu dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ; & non rapiet eas quiſquam de manu mea, id eſt poteſtate mea, dicit dominus. Eos em̃, quos ſemel prædeſtinando Chriſtus aſſumpſerit, nulla uis diabolicæ tentationis, non immanitas humanæ perſecutionis, de ſorte & latere eius poteſt auferre. Sed nónne Iudas (dicet quiſpiam) in æternum periit, & ſurreptus eſt à ſatana de manu domini? & multi uiam domini ambulant, à qua tandem decidunt. Verum ad finem uſq; in bono perſeuerantes, duntaxat oues domini ſunt & dicuntur. Qui igitur poſt perceptam gratiam, de numero ouiũ Chriſti pereunt, hi certè in dei oculis oues non ſunt: quare nec Iudas nec alij retro abeuntes, ad ouile Chriſti pertinere dicendi ſunt. Superioribus autem uerbis, illorum dominus redarguit temeritatem, qui ſibi mortis laqueos tetẽderant. Stultiſſime enim de eius nece cogitabant, cum non ſolũ in ipſum nihil poſſent agere, ſi nollet, uerumetiam neminem de ſuis ualerent auferre. Verum ne hæc dicendo ſuam uideretur gloriam quærere, totam hanc potentiam ad patrem refert, ſubiungens: Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt. Hoc planè eſt, quod deus pater mediatori dei & hominum dedit, ut ſit eius unigenitus filius, deus de deo: nec natura diſſimilis, nec uirtute inferior, nec duratione poſterior. Et hoc gignendo dedit: quia deus uerus deum uerum genuit, lux æterna lucem coæternam, uita uitam. Hoc ſanè eſt quod maius omnibus eſt, quia omnem illud excedit & humanam, & angelicam creaturam. Et nemo idipſum quod pater mihi dedit, poteſtrapere de manu patris mei: quia cum ipſe uirtus ſit immenſa, non poteſt ei à quopiam irrogari uiolentia. Superius quidem dominus dixit, non rapiet quiſquam de manu mea; hic uero dicit, nemo poteſt rapere de manu patris mei. ut liquidò intelligeremus eandem prorſus eſſe uirtutem ſuam & patris (eſt enim ipſe manus & uirtus patris) atq; hunc ipſum eſſe Chriſtum haud dubiè crederemus, qui non, ut cæteri ſancti gratiam acceperit extempore, ſed uerus ſemper extiterit dei filius. Quod etiam

D ſubſequenti ſententia oſtendit, cum dicit: Ego & pater unum ſumus. Vnum, inquit, ſumus; una eſſentia, una diuinitas, una æqualitas. Quibus quidem uerbis nõ ſolũ Iudæorum quæſtionem, qui tentantes an ipſe eſſet Chriſtus, interrogabant, abſoluit: uerumetiam hæreticorũ, quos futuros præuidit, inſaniam, quàm ſit deteſtanda, monſtrauit. Vtrunq; audi, & unum & ſumus, & à Charybdi & Scylla liberaberis. Quod dixit unum, liberat te ab Ario, ſeparante filium à ſubſtantia patris. Quod dixit, ſumus, liberat te à Sabellio, confundente perſonam patris & filij ſine diſcretione. Si unum, non ergo diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filius. Sed utriuſq; horum impietas, in exordio primi libri abunde confutata eſt. Verum quia hæretici hæc domini uerba negare nõ poſſunt, impietatis ſuæ mendacio & abſurda expoſitione eacorrumpunt. Tentant em̃ id ad unanimitatis referre conſenſum: ut uoluntatis in patre & filio unitas ſit, non naturæ, id eſt, ut non per id quod ſunt, ſed per id quod idem uolunt, unum ſint. Sed per naturæ natiuitatem (dum nihil deus, ex ſe deum gignendo, degenerat) reuera unum ſunt. Dumq; de manu filij non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris: dum in operante filio operatur pater, dum ipſe in patre & in eo pater eſt, hoc non præſtat creatura, ſed natiuitas; non efficit uoluntas, ſed poteſtas; nõ loquitur unanimitas, ſed natura. Non negamus igitur uoluntatis unanimitatem inter patrem & filium. Nam hoc ſolent hæretici mentiri, ut cum ſolam concordiam ad unitatẽ non reſpicimus, diſcordes eos à nobis affirmari loquantur. Sed audiant, quoniam à nobis unanimitas non negatur, ſed præter eam unum ſunt pater & filius, natura, honore, & uirtute: nec natura eadem: poteſt uelle diuerſa. Sed rurſum cauillationem mouent aduerſarij ueritatis ex eo, quod Chriſtus patrem pro diſcipulis rogans, inquit: Pater ſancte, ſeruа eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Atqui non poſſunt diſcipuli eſſe unum, niſi uoluntatis conſpiratione & concordia; non enim in unam numero, eandemq; ſubſtantiam coincidere queunt;

Obiectiones aduerſarioꝝ, earumq; ſolutiones.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

neq;

A neque igitur pater & filius unum ſunt identitate ſubſtantiæ & naturæ. Cæterum cum calumniari magis quàm elucidare ueritatē quærunt, rectum ſcripturæ ſenſum omnino ſubuertunt. Nam falſum eſt diſcipulos non poſſe eſſe unum cum deo, niſi uoluntatis concordia. Nam ſupra illam eſt unitas illorum cum deo per quandam deitatis conformitatem, & deiformitatem, qua participatione diuinitatis eis communicata, in deum (ut ita dixerim) tranſeunt atque transferuntur, ſeruata ſuæ naturæ ueritate: perinde atque ferrum ignitum & candens, per ignis communionem fit igniforme, uideturq; ſublata ferri ſubſtantia omnino eſſe ignis. Et huiuſmodi unione (quæ longe ſuperior eſt & ſublimior, quàm unio per amorē & concordiam uoluntatum) petit dominus noſter diſcipulos eſſe unū in deo, ut ſcilicet ei inſerantur, & intime cōiungantur, per deitatis in ſe ſuſceptionem atq; participationem. Hæc inſuper unio proxime accedit ad ſummam illam ac ineffabilem unionem, qua pater & filius ſe inuicem immanentes, ac ſibi intimè immanētes, unum ſunt unitate naturæ: quæ quidem ſuprema eſt, & omnium ueriſſima: cuius aſſimilationem propinquam diſcipulis dari per inſitionē cum deo Chriſtus hic petit. Sed age, ex rerum natura filium unius & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſſe commonſtremus. Videmus ſiquidem propriam & naturæ conſentaneam generationem eſſe, cum gignens eiuſdem naturæ prolem ex ſe ædat: ut homo hominem, lux lucem, calor calorem. Cum uero in diuerſitatem generis tranſit productū, & alterius quàm producens fuerit naturæ, monſtroſa generatio erit, & ſuæ naturæ proprietatem minime ſeruans: ut cū aſinus gignit mulam. Si itaq; alterius naturæ filium pater genuit, uera ibi & propria natiuitas nō erit, quæ proprietatem ſubſtantiæ generantis ſeruare non potuit: ſed manca & monſtri ſimillima, qua degener filius ex patre prodibit, à dignitate & perfectione paterna deſciſcens. Sed quomodo illam perfectionem gignendi ex ſua ſubſtantia ſuum ſimile, deus creaturis elargitus eſt, qua tamē caret? Inuenietur igitur in rebus inferioribus aliqua naturæ dignitas, ut-
B pote eiuſdem generis prolem producendi: quæ tamen nequaquam in deo erit: quo certe nihil eſt abſurdius. Præterea Paulus ad Epheſios ſcribens, dicit ex deo patre *Ephe. 3.* omnem paternitatem in cœlo & in terra nominari, & tanquam ex fonte ad inferiora deriuari. Si igitur in terra paternitas inuenitur inter homines, quia eiuſdem ſunt naturæ, gignens & quod gignitur ex alterius ſubſtantia, eadem & in deo patre primitus erit cōperta. Alioqui nō ex deo ad creaturas emanaret paternitatis nominatio: ſed potius ex creaturis ad deum transferretur, perfectioríq; & uerior eſſet in creaturis, quàm deo paternitas: quod recta ratio minime admittit. Rurſum per Eſaiā dominus eos increpans, qui putant ipſum fœcunditatis & genituræ expertem, inquit: Nunquid ego *Eſa. 66.* qui alios parere facio, ipſe non pariam? dicit dominus. Si ego qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero? Atqui deus rebus à ſe creatis indidit, ut pariant ex ſua ſubſtantia fructum eiuſdem naturæ: ut quærcus quærcum profert, & oliua oliuam. Idipſum igitur & ipſe habet, uim ſcilicet ex ſe gignendi cōſubſtantialem & eiuſdem naturæ filiū. Eſt igitur ipſe cum filio unū ſubſtantia & natura. Quod ſi attentius cōſiderare uoluerimus, uidebimus planè nō eandem ſolum eſſe ſubſtantiam in rebus creatis: ſed & magnitudinem, figuram, qualitatem: ut colorem, odorem, ſaporem, motum, & agendi uirtutem gignentis & geniti. Cum enim roſa gignit roſam, uiola uiolam, & unaquæq; arbor ſuum fructum: gignens non ſolum eandem communicat ſubſtantiam genito, ſed & conſimilem molem & figuram, eundem in foliis & floribus colorem, eandem ſpirationem, & dulcedinem ſaporis. Quæcunque itidem uirtus eſt in gignente plantula, eadem agendi efficacia in genito fœtu. Sed unde, quæſo, hæc naturæ conſpiratio, conuenientiaq; inter gignentem & genitum in natiuis & natura inſitis proprietatibus? Quid aliud hæc uniuerſa proclamant, niſi filium omnino eiuſdem eſſe naturæ cum patre, ex cuius ſubſtantia genitus effulget? ipſum itidem filium non minorem maieſtate, ſapientia aut uirtute: ſed eandem prorſus cum patre magnitudinem habere, eidem coæternum eſſe, non minus ſapientem aut potentē. Si hæc Aria-

C ni in libro naturæ conſcripta, & in creaturis, ut ueſtigijs quibuſdam impreſſa, oculatius perſpexiſſent, nunquam filium à patris diremiſſent ſubſtantia, aut æquam illi uirtutem, ſapientiam aut perfectionem cum patre ademiſſent. Verum hæc amplius in primo libro diſcuſſa ſunt & determinata.

CAPVT XI.

Vſtulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi uobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ergo Iudæi: De bono opere nō lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo cū ſis, facis teipſum deū. Iudæi qui eatenus loquentem dominum quaſi patienter audierant, cum dixiſſet, ego & pater unum ſumus: amplius uim uerborum ferre non ualentes, quia ipſi lapidea corda geſtabant, ad lapides cucurrerunt, ſine moderatione & legis diſciplina eum ut blaſphemū lapidibus obruere tētantes. Verū quia dominus nec tunc uolebat pati, nec ſe ab illis lapidatum iri diſpoſuerat: illa iamiam ferientia brachia ſuo nutu cohibuit atq; continuit, dulciq; allocutione exæſtuantem illorum iram ſedare laborauit, dicens: Multa bona opera oſtendi uobis à patre meo, uidelicet in ſanitatibus infirmorum, in aſſidua exhibitione doctrinæ & miraculorum. Quæ uniuerſa ex patre dicit oſtendiſſe, ut ſe indicaret eius per omnia gloriam quærere. Propter quod, inquit, me lapidatis? Summæ quidem eſt ſæuitiæ & ingratitudinis, mala pro bonis retribuere, & pro beneficio rependere ſupplicium. Verum Iudæi non de bono opere ſe dominum lapidare uelle dicunt: ubi quanquam inuiti & nolentes confitentur, nec poſſunt negare, multa beneficia & meritorū bona ſibi à Chriſto impenſa fuiſſe. Sed miſeri, quod ille de ſua & patris æqualitate, & unitate ſubſtantiæ dixerat, pro blaſphemia deputabant: quod cum homo nudus eſſet, ſeipſeipſum deum faceret, illi obD iectantes. Ecce infideles Iudæi intellexerunt, quod Ariani adhuc intelligere negligunt. Id enim quod dominus dixerat, ego & pater unum ſumus: intellexerunt non poſſe dici, niſi ubi ſubſtantiæ & uirtutis eſſet æqualitas. Quod iſti pro blaſphemia idcirco receperant, quia eum tantum hominem eſſe credebant, deumq; nullatenus ere-
Ioan.5. dere uolebant, & idcirco mortē illi intentabant: ut & alio loco dixit euangeliſta: Propterea magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Porrò cum Iudæi uerba Chriſti diuinitatem & incōmutabilem ſubſtantiam teſtificantia, utpote, antequàm
Ioan.8. Abraham fieret, ego ſum: ferre non ualerent, alio loco leguntur ſuſtuliſſe etiam lapides, ut iacerent in eum. Ieſus autem tunc nullo ipſis cōmunicato ſermone, datōue reſponſo, abſcondit ſe, & exiuit de templo: ut per ſuam abſentiam reſideret & deferueſceret ebulliens ipſorum ira. Hoc uero loco cum Iudæi eadem laborarent phreneſi ac inſania, more peritiſſimi medici, aliud ipſis adhibuit medicamentum: ut nihil non tentatum relinqueret, quod eorum ſaluti conducere putaretur: & quos uno pharmaco prius ad mentis ſanitatem reducere non potuit, aggreditur nunc alio curare antidoto, placida inquam interrogatione, & rectæ rationi innixa, qua ab eis quærit, cur præter omne ius & fas attentant mala pro bonis ipſi retribuere, & quāplurima ipſis præſtita beneficia, tumultuaria lapidatione compēſare atq; rependere. Sicut enim aqua geli-
da efferuenti iniecta, continuò totum illius feruorem ac ebullitionem ſedat, reſidentemq; reddit illā quæ prius rapido æſtu intumuit: haud ſecus placida uerba ac mitia, iracundia concitatum animū mitigare ſolent, & ad manſuetudinem reducere. Quod nobis ipſe Dauid ſuo prodit exemplo, cuius diſtrictum mucronem in totius domus
1.Reg.25. Nabal exterminium, ipſa Abigail uxor eius ſua ſuauiloquentia & humanitate, uagina recōdidit, & à cruoris effuſione immunem reddidit. Cumq; reſpondiſſent interrogationi factæ Iudæi, quod ob blaſphemiam deo illatā lapidibus ipſum appeterent,

A rursum placida uoce Christus ostendit, adhibito scripturæ testimonio, quod se filiũ dei (ut uere erat) dicẽs, nequaquam blasphemiam in deum commiserit. At uero ubi perspectum habuit implacabilem ipsorum animum nequaquam uerbis suis mitigatum esse, nec sedari irrationabilẽ ipsorũ furorẽ, tunc alterum adhibuit præcipiti ipsorum iracundiæ remedium, quod & prius admouerat altero in loco: ut iam dictũ est. Quum enim (ut paulò post narrat hic euangelista) rationẽ reddidisset Christus suo- *Ioan.10.*
rum operum & uerborum, ostendissetq; se nequaquam in deum esse blasphemum, quod filium dei se diceret: quærebant eum Iudæi apprehendere, sed ipse exiuit de manibus eorum, & abijt in alium locum. Siquidẽ quum quicquam altum & magnũ Christus Iudæis proloquutus esse comperitur, quàm primũ abire & hic & sæpe aliàs describitur, ut eorum furori det locum, absentiaq; sua sedetur & quiescat ipsorũ indignatio. Et hæc secunda est medela, quam in præsentia Christus cõcitatis in se Iudæorum animis applicuit, nihil prætermittens eorum quæ ad ipsos sanandos conducant.

CAPVT XII.

RESpondit eis Iesus: Nónne scriptum est in lege uestra, quia ego dixi, dij estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis, quia blasphemas, quia dixi filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non uultis credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre.] Christus quia uidit Iudæos tardos & inualidos non ferre splendorem ueritatis, temperauit eũ in his, quibus de obiecta blasphemia se purgauit, uerbis: ut qui imbecilles oculos cõspexerit tolerare non posse lucis apertæ iubar, uelamen interponat oculis, quo fulgoris aciem extenuet. In lege, inquit, uestra, id est per Mosen uobis, patribus q; uestris *Psal.81.*
B data, scriptum est: Ego dixi, dij estis. Hoc autem psalmographi testimonium, in lege scriptum esse dominus asserit: quia nimirum omnes ueteris instrumenti scripturæ, ali quando lex appellantur generali uocabulo. Nonnunquam distincte per se lex accipitur, & à prophetis dirimitur. Sicut ipse dominus alibi dicit: Lex & prophetæ usq; *Matth.11.*
ad Ioannem prophetauerunt. Plerunq; in tria membra sanctæ distribuuntur scriptu- *Luc.24.*
ræ, ut in illo loco: Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, prophetis, & psalmis de me. Quoniam autem in illo psalmi testimonio, homines dicti sunt dij: noscere operæprecium est nomen dei trifariam in scriptura dici. Primo natura: ut, Audi Isra- *Deut.6.*
el, dominus deus tuus, deus unus est, & rex omnis terræ deus. Secundo adoptione, et participatione, quo qui in filios dei adoptantur & participes fiunt diuinitatis, dij dicuntur, ut eo in loco: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. &: Deus deorũ dominus loquutus est. & in præsenti etiam prophetæ dicto. Ter- *Psal.81.* *Psal.49.*
tio falso & sola nuncupatione: quemadmodum dæmones, & idola, de quibus psalmus: Quoniam omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. Et Pau- *Psal.95.*
lus: Quorum deus uenter est. Et alio in loco: In quibus deus huius seculi excæcauit *Philip.3.*
mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Christi. Si igitur, in- *2. Cor.4.*
quit dominus, idcirco homines dij appellati sunt, quia sermo dei ad ipsos factus est, & non potest scriptura falsitatis argui: ipsum uerbum dei quod erat in principio apud de- *Ioan.1.*
um, quomodo non est deus? Si illi dij uocari meruerunt, qui participes facti sunt sermonis dei: ipse sermo dei unde participant, cur non sit deus? Semper enim unde aliquid participatur, magis & uerius id habet quod participatur, quàm ipsa participantia: ut sol, à quo lucis est participatio in subiecta corpora, magis lucidus est quàm aër & aqua, luce participantia: & ignis, à quo tanquam fonte quodã calor in externa diffunditur corpora, uerius & uehementius habet calorem, quàm ea quæ ab eo calorem participant. Verbum igitur dei, cuius participatione alij denominationẽ dei sortiun-

C tur,uerius & ſublimius deus eſt,quàm homines,aut angeli:nam hi gratia ſolum,ad-
optione & participatione dij ſunt & dicuntur:ille uero natura,origine, & ſubſtantia
deus eſt. Porrò ſanctificauit pater filium, non quod unquam ille ſanctus non fuerit,
ſed quia ſanctum illum genuit,atq; ut ſanctus eſſet,gignendo ei dedit. Sicut enim de
us deum,immenſus immenſum, ſic ſanctus ſanctum pater filium genuit: & miſit in
mundum,quia eum incarnari conſtituit pro ſalute hominũ. Aut ſanctificauit ſecun-
dum hominem,& humanam in eo naturam,id eſt cum ſanctitate immunitateq; pec-
cati,& ſyncera puritate eum incarnari conſtituit pro ſalute mundi, quemadmodum
Luc.1. angelus dixit ad ſacroſanctam uirginem: Et quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur
Rom.1. filius dei. Et beatus Paulus ad Romanos, qui prædeſtinatus eſt filius dei in uirtute,
ſecundum ſpiritũ ſanctificationis. Aut demum ſanctificauit eum,id eſt ſanxit,& con
ſtituit ipſum ſacrificari & oblationem offerri pro mũdi ſalute. Nam id ſanctificari,in
ſcriptura plerunq; dicitur, quod templi uſui deſignatum deo offertur & cõſecratur:
Exo.13. quemadmodum ibi: Sanctifica mihi omne primogenitum. Sanè qui hunc locum ex
planant autores,hi primũ ſanctificationis modum hic aſtruunt,illi ſecũdum,alij uero
tertium,ut eorum nullus intelligatur ab uſu & recto ſenſu ſcripturæ eſſe alienus. De
mum à uerbis ad operum contemplationẽ,quæ nõ niſi à uero deo fieri poſſunt, ipſos
Iudæos tranſmittit. Siquidem unaquæque res,operum ſuorum functione, officioq;,
quænam ſit cognoſcitur. Viuens enim à nõ uiuente operibus diſcernitur,ut ſi uiuen
tis exerceat opera,uiuens eſſe comprobatur:ſic ſanus ab ægroto, & arbor fœcunda à
Matth.7. ſterili,fructuum productione internoſcitur. A fructibus enim eorum cognoſcetis
eos. Si igitur operum exhibitione,inquit,me uerum eſſe deum & patris filium com
probo,quæuis morborum genera,& ipſam denicq; mortem potentifica uoce depel-
lendo,uiuificam languidis & mortuis ſalutem inſpirãdo, me uitæ & mortis dominũ
oſtendendo; ex his inquam operibus credite,quia ego in patre,& pater in me eſt. Sa
D nè non ſic eſt pater in filio,aut filius in patre,quo modo deus eſſe dicitur in aliquo uiro ſancto,& ſanctus quicũq; in deo. Filius quippe in patre eſt, per æqualitatẽ unius,
eiuſdemq; ſubſtantiæ,& per indigreſſibilem unius in altero immanſionem ob natu-
ræ identitatem. Homo uero in deo duntaxat eſt per gratiæ participationem, & ha-
bitudinem quandam,atq; gratuitam inhabitationem. Proinde uir ſanctus dicere qui
dem poteſt,quia deus in me eſt: nõ autem ualebit unquam dicere,ego & deus unum
ſumus. Nec rurſus: qui uidet me,uidet & deum. hoc enim unigenito ſoli filio conue
Ioan.14. nit,qui ſic eſt in patre,ut ſit æqualis patri & unum cum patre. Verum hæc diffuſius
in ſequentibus,ubi rurſum ab euangeliſta commemorantur, innoteſcent.

CAPVT XIII.

Værebant ergo eum apprehendere: & exiuit de manibus eorũ. Et abiit
iterum trans Iordanem,in eum locum ubi erat Ioannes baptizans pri-
mum,& manſit illic. Et multi uenerunt ad eum,& dicebant: quia Ioan-
nes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæcũq; dixit Ioannes
de hoc,uera erant. Et multi crediderunt in eum.] Adhuc Iudæos in
incepta dementia perſiſtere oſtendit euangeliſta,quũ dicit eos inimico animo tentaſ-
ſe,ut apprehenderent eum ad ſupplicium & cædem. Sed dominus ab eis recedit ue-
lociter,ut ſedetur eorum furor per abſentiam ſuam: Crebrò autem legitur dominus
eduxiſſe populos ad ſolitaria loca,de perfidorum ſocietate eripiens & mundi fluctí-
Exo.19. bus,ac turbine,ut magis fructificent: ſicut legem ueterem daturus, eduxit populum
in deſertum. Myſtice autem recedens à Hieroſolymis dominus,hoc eſt à plebe Iu-
daica,ad loca fontes habentia ſe transfert,id eſt ad eccleſiam ex gentibus,quæ habet
fontem baptiſmi,per quem multi ad Chriſtum accedunt,quaſi tranſeuntes Iordanẽ.
Domino autem ibidem commorante, multi pio animi affectu, & paſſibus fidei

uenerunt

A uenerunt ad illum, duplex afferentes teſtimonium eius præcellẽtiæ ſupra Ioannem. Primum, quia Ioannes quidẽ nullum fecit ſignum, id eſt nullum miraculũ oſtendit, non cæcos illuminauit, nec languidos curauit. Splendor enim ſignorum domino noſtro ſeruabatur, ut illius claritate & luce gloria diuinitatis eius mundo innoteſceret. Neq; tamen id in aliquo derogat ſanctitati eius, quo inter natos mulierũ nõ ſurrexit, teſte ſaluatore, maior. Nempe miracula operari, nihil adijcit ſanctitatis homini, quũ malis & reprobis id competat, dicente domino apud Matthæum: Multi dicẽt mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & prophetauimus, & ſigna multa fecimus? Et tunc confitebor illis: neſcio uos, diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Quare ediuerſo nulla ſignorũ oſtenſio nihil detrahit homini ſanctitatis. Atqui, inquiunt, hic multa ſigna fecit, & eorũ ſplendore magnopere effulget: eſt igitur maior huius quàm Ioannis excellentia. Secundũ uero teſtimoniũ eminentiæ Chriſti: quia de illo Ioannes omnia ueraciter dixit, teſtimoniũ illi perhibens. Si igitur Ioanni credere oportebat, multo magis huic: quum illius teſtimonio etiã ſignorũ demonſtrationẽ habenti. Et hoc pacto iſti per lucernam ueniebant, quia Ioannes lucerna erat, Chriſtus dies, ad quem fulgore huius lucernæ adducti, crediderunt in eum. *Matth. 11.* *Matth. 7.*

CAPVT XIIII.

Caput Ioan. xi.

» RAt autem quidam languens Lazarus à Bethania, de caſtello Mariæ & » Marthæ ſororum eius. Maria autem erat quæ unxit dominum ungento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabat. » Miſerũt ergo ſorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas, » infirmatur. Audiens autem Ieſus, dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad » mortem, ſed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem Ieſus » Martham, & ſororẽ eius Mariam, & Lazarum.] Inter omnia miracula, quæ dei filius ut ſuam panderet diuinitatem operatus eſt, ſupereminet hoc, & quaſi quendã obtinet principatum quod circa Lazarum fecit. Et quidem ſingula opera eius admi
B ratione digniſſima ſunt. Quis enim nõ magnopere admiretur, quod Chriſti iuſſu & uirtute claudi rectis greſſibus inceſſerũt, quod mutis linguarum clauſtra ſoluta ſunt, quod cæcorum diu clauſa lumina tactu ſacræ manus eius reſerata ſunt? Quis hæc & plura alia conſiderans, non diuinam potentiam obſtupeſcat? Sed hæc omnia, parua ad ingentem Chriſti maieſtatem uidebantur, niſi amicus eius Lazarus moreretur. Quẽ idcirco mori permiſit, ut eum nouo & omnibus ſeculis admirando ordine ſuſcitando, ſeſe uitæ mortiſq; dominum declararet. Itaq; in primis languidi nomen, & locus atq; cognatio deſcribitur, quod frater ſcilicet eſſet Mariæ & Marthæ ſororũ. Et quoniam eo tempore complures erant mulieres illo nomine Mariæ nuncupatæ, ne erremus in nomine, oſtenditur ex notiſſima actione. Ipſa enim erat, quemadmodum plerique ſentiunt, & complurium eſt opinio, quæ (ut Lucas euangeliſta refert) in ciuitate peccatrix, pedes domini lachrymis pœnitẽtiæ lauit, capillis exterſit, & ungento perunxit, ſicq; multorum criminum ueniam à domino promeruit. Id Ioannes hic narrans, atteſtatur Lucas, qui hoc in domo phariſæi cuiuſdam Simonis factum eſſe commemorauit. Iam itaq; hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rurſus fecit, ut ſequens euangeliſtæ locus oſtendit: aliud eſt quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur à tribus factum in Bethania poſt reſuſcitationem Lazari. Quod uero Ioannes hic refert, longo ante Lazari ſuſcitationem tempore factũ eſt: quum ſcilicet ab ipſa Maria (ut Lucas & Marcus inquiunt) eiecit ſeptem dæmonia. Vbi ſeptem dæmoniorum nomine (ut ſentit Gregorius) accipere debemus ſeptem uitia capitalia, & uniuerſam uitiorum eluuiem, ſeptenario numero deſignatam, quorum cum dæmones præcipui ſint autores, ipſa uitia recte dæmoniorũ nomine appellantur, effectus ſcilicet nomine cauſarum. Alij uero autores non ignobiles, nec in *Ioan. 12.* *Luc. 8.* *Marc. 16.*

C celebres,arbitrantur ipſam Mariam ſororem Marthæ non fuiſſe illam in ciuitate publicam peccatricem,cuius meminit Lucas in ſeptimo cap. ſed candidā ſemper fuiſſe uirginem,& ſyncera uirginalis pudoris puritate ſpectabilē,haud minus quàm Martha ſoror eius fuit.Cui,euangelico teſtimonio & atteſtante ſumma ueritate, ipſa Maria præfertur.Nempe peccatrix illa,inquiunt, quantum ex euangelio coniectare datur,Galilæa fuit origine,& in una ciuitate Galilææ ex diuturna proſtitutæ pudicitiæ conſuetudine,uulgo apprime nota:quandoquidem ſalutaris eius conuerſio & reſipiſcentia à peccato,in una ciuitatū Galilææ,ut Naim, aut alia quauis facta creditur,ut ex antecedentibus & ſequētibus Lucæ narrationibus haud difficile deprehēdi poſſe putant.Maria uero ſoror Marthæ,fuit origine Iudæa,& ex Bethania caſtello Iudææ oriunda,quæ (ut hic perhibet Ioannes) erat Hieroſolymis admodū propinqua,Próinde autumant iſti, Ioannem hoc loco nequaquam breuibus conſtringere idipſum, quod pluribus ipſe Lucas retulerat de unctione exhibita domino à peccatrice in domo Simonis phariſæi:ſed per anticipationē ipſum hic uerba facere de unctione pedum domini,& exterſione facta in cœna poſt reſuſcitationem Lazari paulò ante paſſionem dominicam;quam latius explicat Ioannes cap. proximè ſequente: quod ex ipſo literæ tenore,hoc in loco colligi poſſe ſic exiſtimant. Non enim, aiunt, dicit hic Ioānes,quod Maria erat quæ pedes domini rigauit lachrymis,deinde perfuſos amaro fletu exterſit, & demum unxit ungento,quod peccatrix ipſa apud Lucam per ordinem factitaſſe legitur:ſed ſolum hic memorat Ioannes,quod ipſa Maria ſoror Mar-
Ioan.11 thæ unxit dominum ungento,&
Ioan.12. exterſit pedes eius capillis ſuis, iam ſcilicet ungento delibutos: quæ quidem narratio omnino reſpōdet ſuo ordine ei narrationi,quam diffuſius facit Ioannes cap.duodecimo,ut ex eodem utriuſq; recitationis reſponſo ſumant ipſi argumentum,beatum Ioannē in utroq; loco(cap.ſcilicet undecimo & duo
D decimo) de eadem loqui unctione,ea uidelicet quæ poſt ſuſcitationem Lazari facta eſt in Bethania,circa paſſionem domini.Neq; enim hic lachrymarum meminit Ioannes,neq; oſculorum quæ peccatrix impendit pedibus domini:ſicut neq; in duodecimo cap.Peccatrix autē ipſa & lachrymas fudit,& pedes Chriſti eſt exoſculata; quod non fuerat hic prætermittendum,ſi de unctione à peccatrice facta, & Lucæ capite ſeptimo deſcripta,hic haberetur ab euangeliſta ſermo.Neq; id haberi debet inconueniens ſecundum iſtorum ſententiam,quod Ioannes hic breuibus perſtringit eam hiſtoriam,anteq; ſecundum rei geſtæ ſeriem ipſa ſit peracta,quā tamen poſtea amplius exprimit & memorat.Nam hoc pacto euangeliſtæ interdum præoccupant & anticipant rei geſtæ tempus:paucisq; uno in loco perſtringūt idipſum, quod poſtea ſuo in loco latius aperiunt.Vt Marcus tertio capite inter cæteros apoſtolos nominans Iudam Scarioth,continuò ſubiungit,qui & tradidit illum:cum tamen Iudas tunc nec-dum tradiderat Ieſum:ſed quomodo eum tradiderit,proſequitur ipſe Marcus capite decimoquarto. Idem quoq; facit Lucas capite ſexto de Iuda dicens, qui fuit proditor:nondū enim quum fieret ipſa apoſtolorum per Chriſtum uocatio, Iudas proditionem conceperat nec perpetrarat;quinimo uiceſimoſecundo capite Lucas eū apertius refert.Idem quoq; facit Matthæus capite decimo,dicens de Iuda,quod & Marcus:traditionis autem modum & cauſam,explicat planius capite uiceſimoſexto. Præterea quod Lucas octauo capite enarrat de Maria Magdalena,de qua exierant ſeptē dæmonia:& Marcus de eadem,capite decimoſexto,quod ab eadem eiecerit dominus ſeptem dæmonia;nèquaq; de Maria ſorore Marthæ putant intelligi debere, ſed de altera eiuſdem nominis muliere,quæ à Galilæa fuit oriūda,& Magdalena cognominata,cum ipſa referatur unà cū cæteris ſanctis mulieribus ſuis comitibus ſequuta fuiſſe dominum à Galilæa;quod de Maria ſorore Marthæ haud quaq; dici poſſe arbitrantur,ut quæ fuerit natione & origine Iudæa. Quum autē prædicti duo euangeliſtæ ſcribunt,ab ipſa Maria,quæ Magdalene cognomen tulit, eſſe propulſata Chriſti

A miſeratione ſeptem dæmonia: de ueris dæmonijs ſecundum ſubſtantiam ibi ſermonem haberi ſentiunt, quibus illa mulier prius dire torquebatur, & à quorum uexatione diuina uirtute fuit liberata. Nam quoties euangeliſtæ narrantes hiſtoriam, de electis loquuntur dæmonijs, dicũt illorum uerba ad literam intelligi debere de uera, & ſecundum rem ipſam facta dæmoniorum expulſione. Beatum autem Gregorium ponentem nomine ſeptem dæmoniorum, accipi debere ſeptem uitia capitalia, & uniuerſam uitiorum congeriem, dicunt qui hanc ſequuntur ſententiam, ſenſum allegoricum recte aſſignare, non autem literalem intelligentiam & hiſtorialem: quæ tamen in expoſitione hiſtoriæ ad literam, primo loco debet exquiri atq; efflagitari. Ecce duplex aſſignata eſt huius loci, & aliorum in euangelio huic appendentium explanatio, & gemina autorum ſententia. Qui primam ſequuntur, ritum eccleſiæ & uſum pro ſe habent militantem, unà cum Gregorij autoritate nequaquam aſpernanda, neque paruifacienda. Qui uero ſecundam, à uulgata hominum opinione magis diſcedunt & diſcrepant: non tamen irrationabiliter, nec multum difformiter ab euangelio loqui uidentur: nec omnino cenſeri debet improbabilis eorum poſitio. Sed his longius, quàm par fuit immorati, ad propoſitum regrediamur iter. Mittentes autem ſorores ad dominum degentem trans Iordanem, non dixerunt, ueni ut languentem ſanes. Non hoc certè auſæ ſunt dicere, ſufficiebat illis, ſi tantum noſceret quod infirmaretur: ſciebant enim, quod non deſereret, quem amabat. Ecce, inquiunt, quem amas, infirmatur, tanquam dicerent: ſatis eſt quod hoc noueris domine, nec opus eſt ut ad nos ueniens fatigeris. Ibi præcipe, & hic quod iuſſeris, fiet. Sufficit enim amico, indicare ſuam aut amici neceſſitatem, & ſuccurrendi arbitriũ omnino illius uoluntati permittere. At uero quæret aliquis: quare dominus reſpondit illam Lazari infirmitatem non eſſe ad mortem, quũ ipſe Lazarus haud dubie
B ex ea ſit mortuus? Nouerat hoc quidem dominus, & ut ſic fieret, ipſe uoluerat: ſed poſt mortem eum reſuſcitare decreuerat. Infirmitas igitur illa ad mortem non eſt, ut ſcilicet more aliorum hominum in puluerem putredinemq; ſoluatur, & omnino morte decidat: non enim moritur, ut, ſicut cæteri homines mortui, à morte teneatur, ſed ut mirabiliter ſuſcitetur iterum ad uitam. Sed ea infirmitas, inquiunt, eſt pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eam. Ergo filius dei uere eſt deus, ſicut & filius hominis uerè eſt homo. Sunt enim in omni producentium genere pater & filius, gignens & genitus, eiuſdem conſimiliſq; ſecundum ſubſtantiam naturæ. Hoc contra hæreticorum impietatem dictum eſt, qui dixerũt Chriſtum non eſſe natura deũ, ſed gloria. Vnde quidam eorum ſuam euomens blaſphemiam, dixit: Non inuideo Chriſto facto deo, hoc & ego fieri poſſum, ſi uolo. Quod ſanè dictũ à ueritate prorſus eſt alienum: nam Chriſtus natura, origine & ſubſtantia deus eſt, non habitudine, gratia aut adoptione: quare non eſt factus deus, ſed ex deo patre natus ante omnia ſecula. Nulli autem creaturæ id concederetur unquam, ut ad creatoris dignitatem, ſubſtantiamq; ſublimetur & conſcendat. Porrò hæc glorificatio, qua per id reſuſcitationis poſt infirmitatem & mortem ſignum, filius dei glorificatus dicitur, non ipſum auxit, qui ſummè perfectus eſt, & proficere amplius non potuit: ſed nobis profuit, ut per hoc tantum miraculũ plures in eum firmius crederẽt, & æternã animæ mortẽ euaderent. Quod denicq; ſubiungit euangeliſta, dominũ dilexiſſe Martham, Mariam & Lazarũ, magnum probitatis, uirtutiſq; ipſorum, & indubitatum eſt teſtimonium. Non enim dominus, qui nouit quid ſit in homine, aliquo trahitur errore, ut amet indignos amari, uel mundano uanoq; aliquem amore proſequatur. Quum igitur Ieſus illos amare dicatur: deſignatur in ipſis ea fuiſſe probitas & honeſtas uitæ, quæ digna fuerit, ut eam dominus amore ſingulari complecteretur. Ioan. 2.

CAPVT XV.

C „ „ „

C fratres de dormientibus. Et eodem loco: Nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus, nõ præ 1. Theſ. 4
ueniemus eos qui dormieruut. Vt enim ſomnum conſequitur experrectio & euigi-
latio, ita mortem hanc naturæ iterata in nouiſſimo die reſuſcitatio, ſecundum illud:
Multi qui dormiunt in puluere, euigilabunt. At uero apoſtoli ad communem, uulga Dan. 12.
tamq; dormitionis rationem ſolũ attendentes, reſpondent: Domine, ſi dormit, ſaluus
erit. Solet enim ſomnus in ægrotante uiro indicium eſſe ſalutis & reparandæ ſoſpi-
tatis. Sed dominus noſter eis demũ aperte rem ipſam declarat, quod ſcilicet mortuus
eſſet Lazarus, & diſcipulorum fidei congaudet: qui, quia uidebant ipſum etiam ab-
ſentem certò illa cognoſcere, quæ procul ab ipſis contigerũt, & humano ingenio ne
quaquam ſciri poterant, ex eo deum ipſum eſſe certius credebant. Enimuero Laza-
rus languens, nõ mortuus fuerat nunciatus. Sed quid latere poſſet eum, cuius oculis
omnia nuda & aperta ſunt? Quomodo ignoraret mortem Lazari, qui ipſum Laza-
rum creauerat? Hinc Eccleſiaſtico teſte, uir improbus recte reprehenditur, in tene- Eccle. 23.
bris ſcelera ſua, ne cognoſcantur, intrepidè perpetrans, & apud ſe dicens: quis me
uidet? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunſpicit me:
quem uereor? delictorum meorum non memorabitur altiſſimus: & non intellexit
quoniam omnia uidet oculus illius, quando expellit à ſe timorem dei huiuſmodi ho-
minis timor, & oculi hominum timentes illum: & non cognouit quoniam oculi do-
mini multo plus lucidiores ſunt ſuper ſolem, circunſpicientes omnes uias hominum,
& profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes. Domino
enim deo, antequam crearẽtur, omnia ſunt agnita: ſic & poſt perfectũ reſpicit omnia.
Gaudebat igitur propter diſcipulos, qui mirabantur ſic eum cuncta noſſe: nam per
hoc, uerum deum certius & manifeſtius eum eſſe credebant. Licet enim iam crede-
rent, tamen talis erat illorum fides, quæ adhuc proficeret, quæ miraculis ædificata cre
D ſceret. Nempe apud Lucam dixiſſe legũtur domino: Domine auge nobis fidẽm. Et Luc. 7.
eis à domino dictum eſt: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Matth. 8.

CAPVT XVII.

» DIxit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos: Eamus &
» nos, & moriamur cum eo. Venit itaq; Ieſus, & inuenit eũ quatuor dies
» iam in monumento habentem. Erat autẽ Bethania iuxta Hieroſolymã,
» quaſi ſtadijs quindecim. Multi ergo ex Iudæis uenerãt ad Martham &
» Mariam, ut cõſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo ut audiuit quia
» Ieſus uenit, occurrit illi. Maria autem domi ſedebat.] Caſtigati diſcipuli ſuperio-
ribus domini uerbis, nõ auſi ſunt ultra contradicere. Sed Thomas præ omnibus ſoci-
os hortatur, ut irent & morerentur cum eo. In quo magna eius, & magnopere prædi
canda emicat cõſtantia. Sic enim loquebatur, quaſi facere poſſet quæ alios hortabat,
immemor ſuæ fragilitatis, ſicut & Petrus. Et planè his uerbis uerum prodidit amãtis Matth. 26.
affectum. Amabant quippe apoſtoli mirificè dominũ, quia eorum uita ex illius præ-
ſentia pendebat: adeò ut aut cum eo uiuere, aut certe cum eo mori iucundum habe-
rent. Quia, inquit, uidemus eum ad inimicos properare & ad mortem, neq; eum à ta
li cõſilio ualemus reuocare, eamus & nos, & cum eo moriamur, ne poſt eius necem
& deſerti, & inconſolati remaneamus. Sed nondum erant diſcipuli induti uirtute
ex alto, ut contra mortis atrocitatem pugnare, aut dimicare poſſent. Prius erat ſu-
peranda mortis uiolentia à domino autore uitæ, & ex eo deriuanda in homines
aduerſus minas mortis & terriculamenta, conſtantia. Sed non ſatis erant diſcipu-
li ſuæ imbecillitatis conſcij, non perſpectam adhuc, nec rerum periculo explora-
tam habuerunt ſuam infirmitatem: quam prodidit, domino à Iudæis capto, omni-
um fuga atq; diſperſio, trina petri negatio, & ianuarum domus præ timore Iudæo Matth. 26.
rum poſt reſurrectionem domini obſeratio. Verum accepto largius ſpiritu ſancti Ioan. 20.

munere, omnis iſta trepidatio mortis ab eis expulſa eſt, omnis formido ſubeundi pericula animis excluſa. Quum autem ueniſſet dominus Bethaniam, inuenit Lazarum quatuor dies habentem in monumento. Sic ſanè ipſe uoluerat, ſic diſpoſuerat, ad hoc antea uenire diſtulerat, ut illud quatriduum impleretur, & glorioſius reſuſcitaretur. Manſerat enim dominus duobus diebus, & ante duos dies uenerat nuncius, in qua die Lazarus eſt defunctus; ipſe autem quarta die acceſſit. Conſultò autem ab euangeliſta ponitur interuallum Bethaniæ à Hieroſolyma fuiſſe ſtadijs quindecim, id eſt ferè duobus miliaribus; ut ex loci propinquitate colligatur ratio, quare Iudæi ex Hieroſolymis uenerint ad conſolationẽ ſororibus ſuper fratris interitu afferendam; quod nec ſine diuina factum eſt diſpenſatione, ut illi qui ad conſolandũ ſorores uenerant, ea occaſione adeſſent reſuſcitationi fratris, & teſtes fierent diuini operis atq; miraculi. Sed quomodo Iudæi cõſolabantur dilectas à Chriſto, cum iam ſtatuiſſent, quod ſi quis Chriſtum confiteretur, extra ſynagogam fieret? Sed propter calamitatis neſſitatem, aut quaſi nobiles has mulieres reuerentes, eas conſolabantur, aut quia hi aderãt, qui nõ mali erant; multi enim ex ipſis credebant. Cæterum nondum dominus caſtellum introierat, unde adhuc extra caſtellum poſito occurrit Martha. Non autem aſſumit ſororẽ, obuiam Chriſto uadens, neq; etiam pandit primo ſorori ſuæ; uolens aſtantes hoc latere, quoniam ſi percepiſſet Maria Chriſtum accedere, obuiam illi iſſet, & comitarentur eam præſentes Iudæi, quibus notum eſſe aduentum Ieſu necdum Martha uolebat.

Ioan. 9.

CAPVT XVIII.

» DIxit ergo Martha ad Ieſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus nõ fuiſſet
» mortuus: ſed & nunc ſcio, quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi de-
» us. Dicit illi Ieſus; Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia reſur-
» get in reſurrectione in nouiſſimo die. Dicit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio
» & uita; qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet; & omnis qui uiuit,
» & credit in me, nõ morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi; Vtiq; domine. Ego cre-
» didi, quia tu es Chriſtus filius dei uiui, qui in hunc mundũ ueniſti.] Credebat quidem Martha in Chriſtum, ſed nõ omnino ut oportebat. Nondum enim cognoſcere uidebatur, quia deus erat: & ideo dicebat, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus: quaſi diffidens, quoniam etiam abſens ſi uellet, poſſet prohibere mortem fratris ſui. In petitione uero ſua ualde moderatis utitur uerbis, quæ tam acerbe doleat interitum fratris: Nõ enim dixit, rogo te ut ſuſcites eum; ſed ſuum animum temperando, duntaxat proponit, ſcio quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. Tanquam diceret: Certa quidem ſum, quia potes, ſcio potentiam in te eſſe indeficientem; ſed ſi uis, facis. Non ergo præſumo à te petere ut facias, quia neſcio ſi uelis. At cum reſurrecturum fratrem illius dominus aſſereret, illa reſpondit ſe quidẽ certò credere, quod reſurrecturus ſit in conſummatiõe ſeculi; ſed aliam à Chriſto fratris reſuſcitationem, & præſentaneam quidem, & abſq; dilatione, ſeſe expetere ſubinſinuat. Dominus quidem in præſenti fratris reſurrectionem promittebat: ſed Martha de ea reſurrectione, qua omnes homines reſurrecturi ſunt, eum dixiſſe putabat. Viderat certe ipſa dominum mortuos ſuſcitaſſe; ſed tantum id erat, quantum nec ipſa fides auſa eſt tentare, aut expreſſius efflagitare. De illa itaq; reſurrectione, ſecuta erat: de hac autem, incerta manebat. Dominus uero uim ſuam uiuificam & reſuſcitatiuam enucleatius expromens, dixit: Ego ſum reſurrectio & uita: ac ſi diceret, quare dubitas nunc fratrem poſſe reſurgere, quum ego qui ſum reſurrectio & uita, illum reſurrecturum promittam? Per quem reſurget, quando reſurrecturi ſunt & cæteri homines, per eum poteſt & modò reſurgere. Ipſe ergo eſt reſurrectio & uita: quia per eum etiam reſurgimus à peccato, ut uiuamus iuſticiæ, per eundem etiam reſurrecturi ſumus in conſummatione ſeculi ad uitam immortalem, & perpetuò cum eo uiuacturi.

A cturi. De priori quidem reſurrectione ante dictum eſt: Amen amen dico uobis, ue- *Ioan.5.*
nit hora & nunc eſt, quando mortui audient uocem filij dei, & qui audierint, uiuẽt.
De altera uero, eodem loco dicitur: Venit hora, in qua omnes qui in monumentis
ſunt, audient uocem filij dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem ui-
tæ: qui uero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. De utracꝫ uero, eodem loco
dicit euangeliſta: Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult, ui-
uificat. Qui ergo credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet, hoc eſt, ſi mortuus fue-
rit in carne, uiuet in ſpiritu: non enim eſt deus mortuorum, ſed uiuentium ſpiritu, *Matth.22.*
quandoquidẽ de morte corporis hic loquatur. Quicunꝫ em̃ in Chriſtum credit, &
ſecundum fidem uiuit, etiam ſi carne moriatur, uniuerſale cunctorum hominũ debi
tum perſoluendo, uiuit tamen in anima, Chriſto (qui uita eſt animæ) inhærendo. Et
omnis, inquit, qui uiuit (ſubaudiatur in carne) & credit in me, & ſi mortuus fuerit ad
tempus morte corporis, non morietur in æternum, propter uitam ſpiritus, & ipſam
immortalitatem reſurrectionis. Demum Chriſtus confeſſionem fidei eius requirit,
interrogans, credis hoc? Sciebat quidem hoc, quem nil latere poteſt, quod crederet:
ſed confeſſionẽ qua ſaluaret, quærebat. Corde em̃ creditur ad iuſtitiã, ore aũt con- *Rom.10.*
feſſio fit ad ſalutẽ. Cum ergo Martha credidit eum eſſe filiũ dei, credidit eundẽ eſſe
uitam & reſurrectionem, quodcꝫ omnis, qui in eum crediderit, in æternum nõ mo
riet. Nam ſupra dominus utrũ hoc crederet, interrogauerat. Porrò in ipſo Marthæ
occurſu, & uerbis ſupradictis, magna animi eius conſtantia & prudentia nobis inſi
nuatur. Viſo em̃ Chriſto, nõ ſtatim in planctus & lamẽtationes prorupit effuſas, ut
plerunꝫ cõtingere ſolet, cũ mœrore aliquo affecti, uel orbitate perculſi, à notis uiſi-
tantur: ubi em̃ primũ eos cõſpiciunt, erumpere cõſueti ſunt in uberiores lachrymas:
ſed continuò ipſa magiſtrum ueneratur & credit, licet non uſqꝫadeò perfecte, ut de-
cuit. Nondũ em̃ norat (ut eius uerba monſtrãt) quod deus eſſet, cum dicit: Si fuiſſes
B hic, frater meus nõ fuiſſet mortuus: quaſi præſens eum potuiſſet à morte imminenti
liberare, abſens uero illud præſtare nõ quiuiſſet: cum tamen diuina uirtus nullo cir-
cumſcribatur loco, nullo limite claudatur, omni efficax, in cuncta etiam corpore di
ſtãtia, & præſens uniuerſis. Perſimilis certè fuit fides reguli, qui à domino petiturus
filij ſui ſalutẽ, rogauit eum ut ueniret, accederetcꝫ filium eius, manum illi imponeret *Ioan.4.*
& ſanaret. Domine, inquit, deſcende, anteq̃ moriatur filius meus. & idcirco de im-
becillitate fidei à domino redarguitur. At multo ſolidior erat, & firmior fides Cẽtu
rionis, pro puero ſuo dominum rogantis, cum ait: Domine nõ ſum dignus ut intres *Matth.8.*
ſub tectum meũ, ſed tantũ dic uerbo, & ſanabit puer meus. Propterea ab ipſo Chri
ſto mirifice fides eius eſt cõmendata, ut apud Matthæũ legimus. Videt & ipſa Mar
tha ex ſuis uerbis & id ignoraſſe, quod propria uirtute & autoritate Chriſtus mira-
cula facere poſſet, & quod ad ea facienda diuinam opem, more aliorum hominum
implorare deberet, cũ ſubiunxit: Sed & nũc ſcio, quia quæcũcꝫ popoſceris à deo, da
bit tibi deus, ac ſi de bono quodã ac probato uiro loqueret, atcꝫ ſuggereret illi, quod
quicquid à deo petiturus eſſet, facile idipſum impetraret: quaſi oratione opus illi fo
ret ad deũ, qua obtineret ſignorũ uirtutẽ ac efficaciã. Dominus aũt humanæ fragili
tatis cõſcius, & noſtrã cognoſcens imperfectionẽ, nõ redarguit hanc ſibi dilectã ho
ſpitã de fidei ſuæ infirmitate: ſed ſua reſponſione tollit hanc debilitatẽ, & conſolidat
dubiã mentẽ. Cum em̃ dicit illi, reſurget frater tuus: hoc uerbo ſe uerũ oſtendit deũ,
poteſtatẽcꝫ ſe habere innuit, nõ ſolũ fratrẽ abſentẽ, ſi uoluiſſet, cõſeruandi à morte,
ſed & ipſum iam mortuũ ad uitã reſuſcitandi: quod longe amplius eſt, & omnẽ crea
tam excedit uirtutẽ. Cum uero ſubijcit, Ego ſum reſurrectio & uita: ſecundã ipſius
Marthæ cõfutat opinionẽ, conteſtaturcꝫ ſe propria uirtute atcꝫ autoritate, nõ pre-
cario accepta, nec aliundé ſumpto præſidio ad reſtituẽdam hominibus uitã niti. Et
hac manuductione, corrobatiõecꝫ imbecillioris fidei, ex Chriſti uerbis accepta, ipſa

C ín tantum prouecta eſt fidei profectum, ut demum profeſſa ſit & ipſum eſſe Chriſtum, & dei filium: quare & uerum deum, qui in hunc mundum uenerit ad ſaluandum genus humanum ſecundum patris beneplacitum.

CAPVT XIX.

» TEt cum hæc dixiſſet, abiit & uocauit Mariam ſororem ſuam ſilentiõ, dicens: Magiſter adeſt, & uocat te. Illa ut audiuit, ſurrexit citõ, & uenit
» ad eum: Nondum eñ uenerat Ieſus in caſtellum, ſed erat adhuc in illo
» loco, ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo,
» & conſolabantur eam: cũ uidiſſent Mariam, quia cito ſurrexit & exiit,
» ſecuti ſunt eam, dicentes: quia uadit ad monumentum ut ploret ibi.] Martha ex præſentia Chriſti, & ſpe futuri boni, quod illi uſquequaq; denegatum nõ fuerat, aliquanta conſolatione accepta, noluit ipſius medici & optimi cõſolatoris præſentiam ſororem ſuam latere: ſed eam huius boni participem efficere ſtuduit, demiſſaq; uoce eam uocauit, ut Iudæi ipſam ignorarent uocatam eſſe à Chriſto, & ſola ſoror id ſciret. Quia ſi audiſſent Iudæi eam uocatam fuiſſe à Ieſu, non ipſam forte ſequerentur, & ita non uiderent miraculum. Sed quia putauerunt eam ad ſepulchrum fratris ituram, ponè ſecuti ſunt. Próinde igitur illa occulte ſororem uocat. Nempe ſi ſciuiſſent Iudæi Chriſtũ aduenìſſe, ex maleuolentia receſſiſſent illico, & nõ fuiſſent teſtes miraculi. Silentium aũt hic euangeliſta ſuppreſſam uocẽ & ſubmiſſam nuncupauit: nam quomodo omnino ſiluit, cum dixerit ſorori, magiſter adeſt & uocat te? Omnibus uero aſſidentibus, Maria lugens & plangens, non expectauit ad ſe uenire magiſtrum, neq; ob aſſiſtentes cunctata eſt, neq; à luctu graui illic detenta: ſed ſurgens confeſtim ſe illi obuiam tulit, cuius tantopere præſentiam expetiuerat, cuius
D tanto tenebatur amore. Quod autem tunc nondum dominus in caſtellum uenerat, non ab re euangeliſta cõmemorat: ut ſignificet dominum maturiore greſſu aduenìſſe, & uacantius lentiuſq; iuiſſe, ne uideatur inijcere ſeipſum miraculo, ſed rogari ab alijs. Putantes aũt Iudæi, qui ad ipſam conſolandam conuenerant, quod ad fratris tumulũ properaret lachrymis ſolatium quæſitura, & ſuo dolori fletibus ſatisfactura, ſecuti ſunt eam, diuina id agente prouidentia: ut plures tam præclarum miraculũ quatriduani mortui ad uitam reuocati cernerent, & ſic in Chriſtũ crederent.

CAPVT XX.

» MAria ergo cum uenìſſet ubi erat Ieſus, uidens eum, cecidit ad pedes
» eius, & dixit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.
» Ieſus ergo ut uidit eam plorantem, et Iudæos qui uenerant cum ea plorantes: infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis
» eum? Dicunt ei: Domine, ueni & uide. & lachrymatus eſt Ieſus.]

Maria hic feruentior ſorore ſua deſcribitur. Non enim turbam erubuit, nec ſuſpitionem timuit, quam de Chriſto Iudæi habebant, cum aliqui inimicorum Chriſti intereſſent: ſed omnia cõtempſit humana præſente magiſtro, & ſoli ſe dabat ei, qui ad magiſtrũ ſpectabat, honori. Maiorem itidem reuerentiam Chriſto quàm Martha (quantum litera depromit) exhibuit: nam prócidit ad pedes domini: quod ſoror eius non legitur factitaſſe. Tamen etiam diminutam, infirmam, & non omnino plenam uiſa eſt fidem habuiſſe de domino, ſicut & ſoror: cum non ſolidè crediderit dominum uirtute ſua diuina præſeruare potuiſſe Lazarum à morte, ubi corpore fuit abſens, quàm cum fuiſſet præſens. Verba tamen eius magnũ exprimunt amoris ſui affectum, ac ſi queratur, dicens: Dum nobiſcum præſens fuiſti, nõ mors, non infirmitas aliqua nobis appropinquare auſa fuit: apud quos uitam hoſpitari nouerat. At ubi abſceſſiſti, affuit mors quæ fratrem noſtrum acerbo funere rapuit. Quod ſi tu affuiſſes, amicus tuus Lazarus mori non potuiſſet. Cæterum Mariæ loquenti, nihil

A nihil Chriſtus loquitur, neq; ea dicit quæ ſorori dixerat (turba enim aderat multa, & non erat tempus illorum uerborum) ſed condeſcendit & humiliatur humanam naturam denudans. Quia enim miraculum magnum erat futurum, & multos per id lucraturus, ſua condeſcenſione attrahit teſtes, & humanam monſtrat naturam, infremendo & ſeipſum turbando. Porrò fremitus iſte in Chriſto proceſſit ex eius indignatione contra diabolum, cuius inuidia & ſuggeſtione mors intrauerat in orbem terrarũ: quem breui erat debellaturus, & aculeum mortis ſua morte deſtructurus. Infremuit igitur, quaſi minas ſatanæ & morti intentans, quæ & ipſum Lazarũ ſtrauerat. Turbauit autẽ ſemetipſum, non infirmitate, ſed poteſtate: quia nullus alius poterat eum conturbare. Turbatus eſt, quia ipſe uoluit: eſuriuit, quia uoluit. In illius enim poteſtate erat ſic uel ſic affici, ſicut mortuus eſt quia uoluit, quia mortẽ ipſe ad ſe uenire permiſit. Huiuſmodi autem innocuis paſſionibus ſponte ſua aſſumptis, ut turbatione, triſtitia, pauore, horrore, interdum mõueri uoluit, & humanam in ſe conditionem, quod ſuum erat proſequi; quo ſe oſtenderet non ſolũ humanam carnem uere aſſumpſiſſe, ſed & humanæ naturæ proprietates naturales omnes, ex quibus non apparẽs aut phantaſtica in eo carnis aſſumptio, ſed uera eſſe prorſus cõprobetur. Deinde inquirit ubi nam poſitus ſit Lazarus, nõ quia ignoraret locũ ſepulturæ eius. Qui enim abſens ſciuit mortuum, ſcit & ubi ſit ſepultus: neq; ignorabat ubi poſitus eſſet, quem reſuſcitare uolebat: ſed quia non uult ipſe ſe inijcere ad faciendum miraculum, quin potius omnia ab alijs diſcere, & rogatus facere, atq; edoctus de ijs quæ in abſentia ſua ſunt facta, ut ab omni ſuſpicione eripiat ſignum. Vt igitur deſignet ipſum Lazarum ſicut ſe abſente mortuum, ita & in terra conditum fuiſſe, locũ ſepulturæ eius ab alijs ſciſcitatur. Demum & lachrymatus eſt dominus, quia fons pietatis erat: ſed illæ lachrymæ inexplicabile gaudiũ erant parituræ. Flebat enim eum dominus pro parte humanitatis, quem reſuſcitaturus erat per potentiã diuinitatis. Erudijt etiam nos
B dominus ſuis lachrymis, quonam modo charos noſtros uita defunctos, moderatis & lege rationis temperatis lachrymis flere debeamus. Nam ex toto nec compati, nec mœrere, ferinum eſt & durum: horũ uero exuberãtia, mtuliebre. Quod & Eccleſiaſticus nos admonet dicens: Supra mortuum plora, defecit enim lux eius. Modicum plora ſupra mortuum, quoniam requieuit: luctus mortui, ſeptem dies. Et idem alio loco. Fili, in mortuum produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare. Vnde id ſcriptura diligenter annotatum reliquit, quod poſtq; Aaron mortuus eſt in ſupertilio montis Hor, omnis multitudo populi Iſraël uidens occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eo triginta diebus per cunctas familias ſuas. Cum etiã mortuus eſſet Moyſes in campeſtribus Moab, fleuerunt eum filij Iſraël triginta diebus. Denicq; cum uitæ ſuæ rurſum expleuiſſet Iudith ſpectatiſſima uidua, animoſa Holofernis obtruncatrix, luxit illam omnis populus diebus ſeptem. Verum debet huiuſmodi luctus moderatus eſſe, & recta rationis lege temperatus, nec uehementer æquo, ne in nobis argumentum eſſe uideatur infidelitatis aut incredulitatis de immortalitate animæ, aut futura carnis reſurrectione. Quum enim graui contabeſcimus luctu ob ademptum morte nobis amicum, & ſolis indulgemus lachrymis, indolere uidemur aut animam eius ſimul interijſſe cum corpore, nec poſt diſſolutionem carnis manere ſuperſtitem, aut ipſam nunq; iterum coniungendam corpori in conſummatione ſeculi: proinde tanq; perpetuam noſtri ab amico diſſeparationem deploramus, quaſi eum deinceps nunq; uiſuri. Sed impiam hanc cogitationẽ compeſcuit beatus Paulus, ita ad Theſſalonicen. ſcribens: Nolumus uos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem nõ habent. Præterea quomodo ſyncero animi affectu oramus deum quotidie, Fiat uolũtas tua ſicut in cœlo & in terra: ſi tractis ex imo pectore ſuſpirijs & largo lachrymarum flumine deplangimus amicum nobis ereptum? Nónne deo contradicere quodammodo cenſebimur, & iniquo ferre animo quod ſuæ beneplaci

Ecc. 22.

Eccleſ. 38.

Num. 20.

Deut. 34.

Iudith. 17.

1. Theſ. 4.

Matth. 6.

C tum eſt uoluntati, quaſi corde illi obluctantes & aduerſi? Quare formidandũ omnino, ne diuinam contra nos iram prouocemus, adeò obnixe id refutantes, quod ipſe qui uitæ & mortis habet imperium, faciundum conſtituit. Inſuper nõ eſt uiri prudentis & maturi opus, aſſiduo luctu eum deplorare, qui lachrymis ad uitam reuocari nõ poteſt, nec fletibus ſepulchro erui: id ſiquidem uano eſt labore conſumi ad id, quod
2. Reg. 12. recuperari nõ poteſt, nec emendari. Quod apud ſe prudenter attendens Dauid, quũ reſciſſet filium ſuum mortuum, pro quo adhuc uiuente, ieiunio & fletu grauiter ſe afflictauerat, depoſito luctu iuſſit cibum ſibi apponi, & epulatus eſt. Admirãtibuſq; rem ipſam ſeruis ſuis reſpondit: Propter infantem dum adhuc uiueret, ieiunaui & fleui. Dicebam enim: Quis ſcit, ſi forte donet eum mihi dominus, & uiuat infans? Nunc autem quia mortuus eſt, quare ieiuno? Nunquid potero reuocare eum amplius? Ego uadam magis ad eũ, ille uero non reuertetur ad me. Hãc eximij regis Dauid prudentiã nobis imitandam proponere debemus, & luctũ ipſum mediocritate definire.

CAPVT XXI.

" DIxerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum? Quidam autem ex " ipſis dixerunt: Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere ut " hic nõ moreretur? Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo, uenit ad mo " numẽtum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus: " Tollite lapidem. Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domi" ne, iam fœtet, quatriduanus eſt enim. Dixit ei Ieſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi cre " dideris, uidebis gloriam dei? Tulerunt ergo lapidem.] Conſuetudo eſt hominibus mortuos lugere, quos prius charos habebant & amore coniunctos. Secundum hanc cõſuetudinem Iudæi dominũ flere putabant, dicentes: Ecce quomodo amabat eum? Quũ tamen potius humanam dominus miſeriam deplorabat, duræ mortis ſeruituti
D ſubiectam: & triſtem Lazari deflebat ſortem, ad hanc uitam mortalem plenam miſeriæ, & dolorum reuocandi. Alij autem Chriſto æmuli & inimici, ad detrahendũ & obloquendum omnipotenti uirtuti ipſius illico cõuerſi ſunt: & ex quibus oportebat admirari eius uirtutem, ex his ei obtrectant, ſcilicet ex illuminatione cæci nati. Aſcribunt enim impotentiæ Chriſti, quod Lazarus mortuus fuerit, quaſi eum non ualuerit à morte præſeruare, cum hoc quidẽ potuerit dominus; ſed permiſit ut Lazarus moreretur, quatenus maiore miraculo ſuſcitaretur. Quemadmodum domino in crucem
Matth. 27. acto blaſphemantes dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Si eſt filius dei, nũc deſcẽdat de cruce, & credemus in eum. Sanè imbecillitati id adſcribebant, quod ſeipſum non ſaluum faceret, aut de cruce non deſcenderet, quũ idipſum potuiſſet quidẽ efficere, qui tertio die deuicta morte rediuiuus ſurrexit; ſed noſtræ redẽptioni illud nequaq; expediuiſſet. Itaq; utrũq; horum, & quod Lazarũ mori ſit paſſus, & ipſe in cruce permanſerit, admirandæ eius prouidẽtiæ, & diuinæ diſpenſationi eſt attribuendum, qua illud effecit quod noſtræ ſaluti conducẽtius erat, & utilius. In hoc etiam oſtendunt hi obtrectatores ſe animi iudicio eſſe corruptos, quia nondum Chriſto adueniente ad monumentum præaſſumunt accuſationes, non expectantes rei finem, qui longe mirabilior eſt, quàm hominis ægroti à morte præſeruatio. Maius enim eſt, mortuum quatriduanum reſuſcitare, quàm languentem ne moriatur conſeruare: qui ergo illud potuit, cur hoc non poterit? Fremuit autem rurſum Ieſus in ſemetipſo, indignationem animæ hoc ſecundo fremitu exprimens in Iudæorum maliuolentiam & improbitatẽ, qui non deſiſtebant aſſidue calumniari opera eius, & canino ea dente rodere ac mordere. Nõ tamen credat quiſpiã, hunc Chriſti fremitum, aut aliam quamuis paſſionem in ipſo cum animi præcipitatione, aut effreni impetu fuiſſe, ſed cum ſumma trãquillitate, & placida animi, recta ratione ſemper directi moderatione: fuit enim in eo uirium omnium ordinatiſſima ratio. Neque

ſicut

A ſicut in nobis paſſiones illæ prævenerunt in Chriſto ſuo motu rationem, aut eam anticiparunt, ſed conſequutæ ſunt ipſam, & excitatæ à voluntate & ratione. Proinde quando & quomodo voluit, illis affectus eſt. Sanè ſtudioſe euangeliſta frequenter commemorat, quod infremuit, quod lachrymatus eſt: ut planius diſcas & apertius quod vere noſtram induit naturã. Quia enim hic magis alijs euangeliſtis magna de eo loquitur, etiam in rebus corporalibus humiliora de eo dicit. Demum ut patentior oculis, & magis cõſpicua eſſet reſuſcitatio mortui, iuſſit dominus lapidem tolli. Sed quare (dicet quiſpiam) nõ lapide iacẽte reſuſcitauit eum? nónne poterat qui corpus mouit mortuũ voce, etiam multo magis lapidem mouere? Nõ autem hoc fecit, ut eos teſtes faciat miraculi, ut nõ dicant quod in cæco dixerant, non eſt hic. Manus enim & acceſſus ad monumentum teſtabantur quod ipſe eſt. Amotionem vero lapidis Martha prohibere voluit, dicens: Domine iam fœtet, quatriduanus eſt enim. Quod quidẽ quaſi diffidens dicit, veluti impoſſibile credens poſſe fratrem reſuſcitari ob dierũ diuturnitatẽ: aut ipſi domino ex ſyncero animi affectu timebat, ne amoto lapide, graui cadaueris odore offenderet: idcirco lapide in ſuo loco dimiſſo, fratrẽ potius ſuſcitari petebat, ne tetro ſepulti odore aſtantes læderentur. Sed dominus eam, quaſi oblitam eorũ quæ paulò ante ab eo audiuerat, quod reſurrectio ſit & vita, in fide corroborat: illa ad memoriã revocans, & ſi firma crudelitas aſſit, eam dei gloriã inſigni huius miraculi novitate conſpecturam promittens. *Ioan. 9.*

CAPVT XXII.

B IEſus autem eleuatis ſurſum oculis dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis: ſed propter populum qui circunſtat dixi, ut credant quia tu me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras.] Oraturus dominus noſter eleuauit ſurſum oculos, quoniam intelligentiam humanam erexit, adducẽs illam per orationem ad excelſum patrem: & nos quoq; quum orare volumus, mentem ad cœlũ erigere debere docens. Neceſſe eſt igitur volentem ad exemplar orationis Chriſti orare, eleuare oculos cordis ſurſum, ac erigere illos à rerum mundanarum cura, cogitatione q; & voluptatione nimia. Et his quidem verbis nihil aliud Chriſtus, quàm gloriam dei patris, in hoc, ut in alijs operibus, requirebat. Nam quia per humanitatem minor erat patre, ab illo Lazari quærebat reſuſcitationem, atq; ab eo ſe exauditum dicebat: & hoc propter circunſtantem turbam, ut eum vel ſic crederẽt dei filium, & ab eo miſſum. Itaq; in primis gratias agit de præteritis, quod eum audiverit pater: erudiens nos & de acceptis à deo beneficijs enixe gratias agere debere, ut ad maiora poſtmodũ ſuſcipienda beneficia efficiamur idonei. Sed quomodo (dicet quiſpiam) ſe ſemper à patre auditum hic perhibet dominus, qui in horto orauit calicem paſſionis à ſe transferri, & tamen nõ eſt exauditus? & in pſalmo ad patrem verba faciẽs dicit: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: nocte, & non ad inſipientiam mihi. Cui reddenda eſt reſponſio, in ijs quæ abſoluta voluntate & ſimplici citra annexam conditionem voluit Chriſtus, & petiuit, ſemper ipſum eſſe exauditum: quandoquidẽ ea ſemper diuinæ voluntati fuit concors ac cõformis. Ego, inquit, quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Et ſi oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum: quanto magis in preces Chriſti, qui ſumma eſt iuſtitia? Et de huiuſce generis petitionibus, hic verba facit Chriſtus. In ijs vero quæ non abſolute nec ſimpliciter, ſed annexa tantum conditione Chriſtus orauit, non eſt ſemper exauditus: ut cum calicem à ſe transferri poſtulauit, annectens. Non tamen ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Et rurſum: Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Siquidem orationem illam in horto effudit Chriſtus, non ut translationem calicis à ſe fieri impetraret, ſed ut ſe verum eſſe hominem oſtenderet, ipſius mortis deprecatione, *Matth. 26. Pſal. 21. Ioan. 8. Pſal. 33. Marc. 14. Luc. 22.*

C atq; recuſatione: ut etiam uoluntatem noſtram edoceret diuinæ uoluntati ſubijcien
dam, atq; in cunctis operibus noſtris conformandam. Et de his ſecundi generis pe-
titionibus intelligitur illud Pſalmi uerbum, quo Chriſtus ſe à patre non eſſe exau-
diendum dicit. Veruntamen nulla eſt loci illius, ab hoc quod nũc proponitur Chri
ſti dicto diſcrepantia. Deinde quod oratione non indigeat, ipſe nobis demonſtrat.
Ad hoc, inquit, quod fiat uoluntas mea, nõ egeo oratione, qua tibi quicquam ſua-
deam: una eſt enim noſtra uoluntas, ſed orationem tamen nunc effundo ad ſalutem
populi circunſtantis, ut ex ea cognoſcat me tibi nequaq; eſſe contrarium, aut re-
pugnantem, quemadmodum uulgo dicunt Iudæi: ſed omnino tibi conſentientem,
& tuo beneplacito humanæ carnis ſubſtantia indutum. Quũ itaq; domino nõ pro-
ficeret deprecationis ſermo, ad profectum tamen noſtræ fidei loquebatur. Nõ in-
ops ergo auxilij eſt, ſed nos ſumus inopes doctrinæ. Nõ precibus eguit, ſed nobis
orauit ne filius ignoraretur. Alta uero ſaluatoris uox, quæ Lazarum ſuſcitauit, in-
dicium eſt magnæ tubæ, quæ perſonabit in communi reſurrectione. Altius etiam
clamauit, ut gentilium ora refrenet, fabulãtium in tumulis eſſe animas defuncto-
rum: nam quaſi foris manentem, eam aduocat per clamorem. Quum autem clama-
turus eſſet dominus, iam inferi turbabantur, iam ſub pedibus domini reſeratus pa-
tuit infernus. Omnes mortui expectabant nomina ſua uocari. Vno denicq; nomina-
tim uocato, cæteri intercepti ſunt. Ideo Lazari dicit nomen, ne omnes mortui co-
gerentur exire. Demum non dixit dominus, ſurge tu: ſed, ueni foras: ut uiuenti lo-
quens ei qui mortuus fuerat, non tancq; mortuum, ſed tancq; ſanum, tancq; uiuum, tan
quam audire paratum, de ſepulchro uocans: quoniam Chriſto uiuunt omnia. Ne-
Luce 20. que item dixit dominus, In nomine patris mei ueni foras: aut reſuſcita eum pater.
Sed hæc omnia dimittẽs, poſtq; orantis formam acceperat, per res autoritatẽ oſten
dit: quoniam & hoc ſapientiæ ſuæ eſt, per uerba quidem condeſcenſionem, per re-
D uero oſtendere poteſtatem.

CAPVT XXIII.

ET ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, &
facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eũ, & ſinite abi
re. Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam & Martham, & ui-
derant quæ fecit Ieſus, crediderũt in eum.] Sicut uniuerſalis reſurre
1. Cor. 15. ctio mortuorum in ictu oculi complebitur, dicente Apoſtolo: In mo-
mento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. ſic & hæc reſurrectio ſingularis facta eſt:
nam ſtatim prodijt, & incũctanter qui fuerat mortuus, abſq; tardatione, mora. Ex-
ijt autem ligatus, ut non putaretur eſſe phantaſma. Sed & hoc quod exibat ligatus,
non uidebatur minus eſſe miraculum, quàm eum reſuſcitare. Iuſſit autem dominus
eum ſolui, ut uidelicet tangentes & ei appropinquantes uideant, quia uere eſt ille.
Demum iuſſit quod ſinerent eum abire, propter humilitatem: non enim ducit eum,
neq; iubet ſecum ambulare, ad ſui demonſtrationem: exemplum nobis relinquens,
quod ex bonis operibus non debemus noſtram gloriam quærere, aut oſtentationẽ:
Pſal. 113. ſed ſolũ dei honorem, & cum propheta orare: Nõ nobis domine non nobis, ſed no
mini tuo da gloriam. Denicq; quis fructus ex hoc miraculo prouenerit, commemo-
rat euangeliſta, dicens multos Iudæorum, qui tum preſentes erant, hoc uiſo ſigno
credidiſſe in Chriſtum. Quo quidem uerbo ſuboſtendit, & quoſdã ibidem affuiſſe,
qui tanto cõſpecto miraculo non crediderunt, propter duritiã cordis eorum. Verũ
hæc quæ literam euangelij concernunt iam expoſitam, miſſa facientes, ad allegori-
cam ſententiã, Lazari mortẽ, ſepulturam & reſuſcitationem accõmodare fataga-
mus. Quanquam enim ſecundum euangeliſtæ hiſtoriam reſuſcitatum Lazarũ ple-
na fide teneamus, id tamen in allegoria aliquid aliud ſignificare non eſt hæſitandũ:
neq; enim quũ res factæ per allegoriam exponunt, geſtæ rei fidem amittunt. Itaq;

per

A per Lazarũ mortuum intelligitur peccator, per iniquitatẽ à deo, qui fons eſt uitæ, diſſeparatus. Omnis eñ qui peccat, moritur, ut dominus per Ezechielẽ dicit: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Et Sapiẽs: Homo per malitiam occidit animã ſuam, de quibus quidem mortuis loquitur dominus in euãgelio: Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sepulchro uero cõditus dicit peccator, quũ ingẽti mole, & pondere malæ cõſuetudinis obrutus eſt, & faciẽdo quod malũ eſt, etiã ſe mala conſuetudine implicat: adeò ut ipſa mali conſuetudo nõ permittat eũ intelligere malum eſſe quod facit: & nõnunq; defendit malũ quod agit, & denicq; iraſcit quũ reprehendit. De tali dicit Sapiẽs: Impius cũ in profundũ malorũ uenerit, cõtemnet. Et Eſaias: Væ illis qui dicũt malum bonũ, et bonũ malũ, ponentes tenebras lucẽ, & lucem tenebras. Rurſum de eodẽ Sapiens: Non amat peſtilẽs eum qui ſe corripit. Peccator uero qui iam mala peccandi cõſuetudine & deſperatione ſepultus eſt, quatuor habet dies in monumẽto ſui peccati, & ſepulchro quo obrutus iacet: qa ad conſuetudinem peccati, quadruplici quodã ꝓgreſſu peruenit. Primo eñ eſt titillatio in corde & cogitatio annexa delectationi cum mora: & hic primus eſt dies mortis. Secundo conſenſus eſt cordis in opus prauũ, & hic ſecũdus eſt dies interitus. Tertio factum & operis prauí perpetratio, et hic tertius eſt dies ſepulturæ. Quarto uero cõſuetudo eſt, & ex frequẽtia mali cõtracta aſſuefactio, & hic quartus eſt dies. Nempe quidã quũ illicita cogitatiõe pulſanť, ita eam à corde repellũt, ut penitus nulla mala delectatione moueanť: & hi nullã inde peccati cõtrahũt labem, neq; interitũ animæ ſuſtinent: ſed materiã potius exercẽde uirtutis eam ſibi faciũt, atq; tẽtatione ſuperiores euadũt. Quoſdã delectant quædã mala cum immoratione, & affixione animi ad ea, ſed nõ adducunť ut cõſentiant in opus. Accedit deinde cõſenſus, & ſic in opus erumpit. Iam factũ in cõſuetudinẽ uertitur, & impletur illud mortis quatriduũ, & quaſi quædã fit deſperatio, ut dicať: Iam fœtet, quatriduanus enim eſt. Bene autem
B de illo qui peccare conſueuerat, dicitur, fœtet. Incipit eñ habere peſſimã famã tanquam odorem teterrimũ, & malitiæ ſuæ exẽpla ut grauiſſimũ halitum tranſmittit in alios, quibus eos inficiat, corrũpat & perdat. Lapis illi ſuperpoſitus quũ in uitiorũ ſuorũ tumulo putidus iacet, obdurationẽ animi deſignat ex cõſuetudine peccandi inductã, qua deo & monitis hominũ reſiſtit, ne ex inueterato ſuo malo reſipiſcat, et redeat ad uitã, de quo dicit Sapiẽs: Cor durũ male habebit in die nouiſſimo. Et Pſalmus: Hodie ſi uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda ueſtra. Deinde facies illius peccatoris mole cõſuetudinis oppreſſi, ſudario eſt ligata: qa mens eius tenebris eſt obnubilata & offuſcata, ne piculũ uideat in quo uerſať, aut malũ quo grauatur. Quemadmodũ Sapiẽs de talibus dicit: Excæcauit eos malitia eorũ. Demũ huiuſmodi peccator ligatus eſt inſtitis & uinculis: quia cõſuetudine peccandi, tanq; grauibus catenis eſt cõſtrictus, & uſqueadeò irretitus, ut nõ poſſit quoquo pacto ſeſe explicare. Nempe dicit Sapiẽs: Funibus peccatorũ ſuorũ conſtringitur peccator. Et propheta: Funes peccatorũ circũplexi ſunt me. Hanc ſanè catenã abñciendam eſſe monet Eſaias, dicens: Si abſtuleris de medio tui catenã, & deſieris extẽdere digitũ, & loqui quod nõ prodeſt. Ad hunc aũt peccatorẽ ſuſcitandũ, duæ deuotæ ſorores dominũ obnixe debent precari, id eſt, eccleſiæ preces aſſidue fieri pro conuerſione malorũ, ut eos dignet lumine gratiæ ſuæ illuſtrare, & dextra uirtutis ſuæ erigere. Præcepit enim beatus Iacobus: Orate pro inuicem ut ſaluemini. Et dominus animarũ deuotarũ (quæ ut ſorores lugent caſum obdurati peccatoris) aut eccleſiæ precibus inflexus, uiſitat eum tandẽ benignitate ſuæ miſericordiæ, & uiſitans infremit, lachrymať, & turbat ſeipſum: quia difficilè reſurgit à peccati morte, quem moles pratuæ cõſuetudinis premit. Sciſcitatur etiã de illo dominus, ubi poſuiſtis eum? ut oſtenderet ſolum ea ſe cognoſcere, quæ iuſta et ſancta ſunt. Peccatorẽ uero ignorat, quia reprobat. Vnde Adæ poſt peccatum dicitur: Vbi es? Et reprobis in iudicio dicturus eſt: Neſcio uos unde ſitis. Quid eſt aũt dicere, neſcio uos, niſi uos in lu

Quid Lazari quatriduani reſuſcitatio myſtice deſignet. *Matth.8.* *Prouer.18.* *Eſa.5.* *Prouer.15.* *Eccl 3.* *Pſal.94.* *Sapien.2.* *Prouer.5.* *Pſal.118.* *Eſa.58.* *Iaco.5.* *Gen.3.* *Matth.7.*

C ce iuſtitiæ nõ agnoſco? Ad petitionem deniq; ſororũ uenit Ieſus & uidet, id eſt miſeretur peccatoris. Videre nanq; eius, eſt miſereri. Vnde orat propheta in pſalmo:
Pſal.26. Vide humilitatẽ meam & laborem meũ, & dimitte uniuerſa delicta mea. Demũ uoce magna & alta dominus in huiuſmodi peccatoris reſuſcitatione utit̃; ad magnam enim uocẽ domini ſurgit mortuus, quãdo magna dei gratia reſipiſcit peccator. Prodit de monumẽto, quando cõfitetur peccata ſua: ſed tamen adhuc ligatus eſt, adhuc reus, ſuis uiribus abſolui nõ poteſt. Præcipit ergo dominus diſcipulis, ut eum abſoluant & abire ſinant; quia ipſis & reliquis miniſtris eccleſiæ ſucceſſoribus eorũ data
Ioan.20. eſt poteſtas dimittendi peccata. Ait em̃: Quæcunq; ſolueritis ſup terrã, erunt ſoluta & in cœlo. Simul etiã commẽdata eſt hoc loco unitas Chriſti & eccleſiæ. Quia ete
Eph.5. nim Chriſtus caput eſt, & eccleſia corpus eius. Chriſtus ſuſcitat, diſcipuli ſoluunt: ut liquidò monſtretur neminẽ ſine unitate fidei catholicæ poſſe à peccatorũ morte ſuſcitari. Sed ante ꝓdijt rediuiuus Lazarus ex ſepulchro, & deinde ut ſolueret̃ à diſcipulis & ſineretur abire à domino iuſſum eſt: quia peccatorẽ etiam cõſuetudine committendi reatus grauatũ, prius dominus intrinſecus per ſeipſum uiuificat, poſtea uero eundẽ per ſacerdotum miniſteriũ abſoluit. Nullus quippe peccator abſoluendus eſt, anteq; per dignã pœnitẽtiã correctus, et intrinſecus appareat uiuificatus. Viuiſt
Eſa.43. care aũt interius peccatorẽ ſolius dei munus eſt, qui per prophetam dicit: Ego ſum
Ioan.5. qui deleo iniquitates ueſtras. Et apud hunc euãgeliſtam ſuperius legimus: Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Amen amẽ dico uobis, quia uenit hora & nunc eſt, quãdo omnes qui in monumẽtis ſunt, audiẽt uocem filij dei, & qui audierint uiuent: quod de ijs quoq; qui ſepulchris ſuorũ peccatorum quaſi mortui premunt̃, & ad uitam gratiæ per Chriſtũ reuocantur intelligi poteſt.

D COMMENTARIORVM

SVPER IOANNEM LIBER VIII, PER IVDOCVM CLICHTOVEVM CYRILLO ADIECTVS.

CAPVT I.

" Vidam aũt ex ipſis abierunt ad phariſæos, & dixerũt eis quæ fecit Ieſus. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi concilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eũ ſic, oẽs credẽt in eum, & ueniẽt Romani & tollent locũ noſtrũ & gentẽ.] Cõtinet quid ambiguũ ſermo præſens, utrũ qui iuerunt ad phariſæos iuerint ex illis multis qui crediderãt, proponentes conciliare Chriſto hoſtiliter ſe habẽtes ad ipſum, & pio ſtudio phariſæos acceſſerint, ut & ipſi crederent: Vel fuerint alij à credentibus, irritare uolentes inuidũ phariſæorum zelum in ipſum, acceſſerintq; gratia deferẽdi, ut contra Chriſtũ acrius ſæuirẽt. Et uidetur hoc ſecundũ magis euãgeliſta exprimere uelle: multos em̃ dixit fuiſſe, qui per hoc quod uiderant crediderunt, ueluti paucis exiſtẽtibus alijs: de quibus deinde ſubdit quod iuerint ad phariſæos. Itaq; per iſtos qui annunciauerũt phariſæis hoc ſignũ admirandũ, ſignificantur nõnulli, qui uidentes bona ſeruorũ dei opera, illa odijs inſectant̃ & diffamare conant̃, quæ tamẽ admirari, prædicare, & imitari deberẽt: quo quidẽ conatu, ſe uirtutis hoſtes & inimicos prodũt, quam perſequi pro uiribus & extinguere ſtudent. Cæterũ his auditis, phariſæi malitia ſua cõtenebrati, & quò ſe uerterẽt neſcientes (uidebant em̃ ſe ſignoꝝ euidentia & claritudine ſuperari) collegerunt conciliũ: nõ ut conuerterentur & crederẽt, ſed ut Chriſtũ nefanda cõſpiratione morti addicerent. Ineũt conſilium, ut eum perderẽt, non ut ſuæ ſaluti cõſulerent. Quid, inquiunt, faciemus? Miſeri nõ dicebant, credamus: ſed uelut exacuẽtes, & ad necem eius ſeſe mutuò adhortantes, dicebant: quid faciemus? quia hic homo multa ſigna facit, hominem eum

adhuc

A adhuc per abiectionẽ quandã uocant, qui tantã ſuſceperant deitatis eius demonſtrationẽ. Tamen, uelint nolint, confitenť: quia ille quẽ quaſi hominẽ deſpiciebant, ſicut deus ſignis & miraculis coruſcabat. Sed his uerbis latentẽ occultumq; animi ſui morbũ quo uexabanť detegebant, liuorẽ ſcilicet atrũ, quo gloriæ eius inuidebãt. Nempe ægro animo ferebant nomẽ Chriſti, & famam indies magis ac magis increbreſcere, quàm extingui potius, ac deleri uoluiſſent, ut ipſi à populo gloriã & nominis celebritatem amplius aſſequerenť. Idcirco in primis indignãtur quod tanta faciat ſigna, per quæ ſplendor nominis eius clarius eluceſcat. Hoc torquebat inuidũ eorũ animum, hoc male eos habebat, quod tot fulgeret miraculis, quibus ſplendor ſui nominis magis ac magis hominibus innotuit. Id ſolum in crimen adducitť, quare captandũ ſit de morte eius cõſilũ, quia ſigna multa facit: & ſi hoc pacto dimittať, liberius agere quæ uoluerit ſine cuiuſquã obſtaculo, quod omnes credẽt in eum. O inuidiã, bonis ſemp operibus æmulã. O liuorẽ, nil niſi quod rectũ & bonũ eſt, obliquo dente rodentem. Inuidẽt ſoli, quod in plures ſuæ lucis diſtribuit radios. Aemulanť hominibus, quod à ueri ſolis luce illuſtrentur, & ad fidẽ adducanť. Quare? quia uellent ſuã doctrinam, & paternas traditiões ab hominibus potius ſuſcipi, atq; in admiratione honoreq; haberi. Quicquid igitť Chriſto credentium acceſſerit, ſibi detractũ putant: & tantò eorũ gloriã magis labefactari, quãto plures in Chriſtũ crediderint. Vides quod id quam maxime timent ne omnes in Chriſtum credant, ne doctrina eorũ neglecta pereat, & ipſi tanq; inhonorati deſerantur à populo, atq; inglorij degãt. Verũ ut recta quadam ratione uideantur moueri ad obſiſtendũ Chriſti conatibus, dicunt Chriſtũ res nouas moliri uelle, rebellionem in Romanos excitare poſſe, & Iudæorum regnum ſibi uendicare: ob quod, inquiunt, imminet periculum loco & genti. Nam Romani accepto nuncio, & cõperta rei fama, quod innouãdis rebus ipſe ſtuduerit, & Iudæorũ ſibi uoluerit uſurpare imperiũ, collecto uenient exercitu, & tollent locũ noſtrum & gentẽ.

B His profecto incõmodis tempeſtiue, aiunt, occurrendũ eſt, his tãtis malis maturè eſt obuiandũ, dum adhuc res in integro eſt. Suſtollendus eſt è medio tanti autor incendij. Hoc quidem dicentes, populum uolunt cõcutere, ut pericula ſubiturũ hac occaſione ex ſuſpicione tyrannidis quaſi dicant: Si Romani uiderint eum turbas ducentem, ſuſpicabuntur nos in tyrannidẽ uelle conſurgere, & deſtruent noſtrã ciuitatem. Sed fictitia erant & cõmentitia, quæ dicebantur. Quid enim dominus demõſtrabat tale, unde huiuſmodi de eo poſſet haberi ſuſpicio? an milites circũferebat, & equitaturas trahebat? nónne deſerta perſequebať? Sed ut non putentur ob paſſionẽ ſuã, inuidiæ & prauum affectũ hoc dicere, totã ciuitatẽ periclitari dicunt. Et nõ modò ciuitatem Hieruſalem, ſed & totã Iudæorum gentem periculo deſtructionis ſubiectum iri dictitabant. Quid enim aliud ſibi his uerbis uolunt, q; totum populum concitare, tanq; tyrannide periclitaturũ? Si uiderint, inquiunt, Romani turbam ipſum ſequentem, ſub tyrannide proprij q; regis principatu nos eſſe conſtitutos arbitrabunť, & diruent noſtram ciuitatẽ ac populũ. Et quanam gratia (dicãt quæſo) putabũt Romani Chriſtũ ſibi Iudæorum regnũ ac tyrannidem uendicare uelle? Nunquid ſeditionem docebat Chriſtus, aut diſceſſionẽ à Romanis? Nunquid diſſuadebat cẽſum dari Cæſari, aut pendi illi tributũ? Nónne regẽ ipſum facere uoluiſtis? & renuit. Nónne humilem & abiectã in paupertate uixit uitã? Nónne & domo, & alijs huiuſmodi ad uitam neceſſarijs caruit? Hæc ergo ſine ratione ulla dicebãt, ſed inuidia tantũ. Erãt eñ quæ faciebat Chriſtus, minime formidanda, nec ullã tyrannidis ſuſpicionẽ habentia. Qui enim ægrotos ſanabat, qui optimã docebat uitam, qui principibus ſuis ſubditos parere iubebat: nõ confirmabat, ſed propulſabat tyrannidẽ. Illi ſanè phariſæi & ſcribæ ſeditionẽ docebãt: dicẽtes populũ domini nõ debere ꝓſoluere Romano principi: Chriſtus uero cõtrà, ſeditionem damnabat. Quid enim ſimile ſuboſtẽdebat, unde ſumi poſſet argumentũ affectatæ ab ipſo tyrãnidis? Nũquid ſatellitibus armatis ſtipabatur? Nũquid ſe muniebat armis aut ꝓpugnaculis? Nũquid ſolitudines obſidebat,

Ioan. 6.
Matth. 8.

C aut dẽſo militũ agmine graſſabaꝛ in populũ? Sed ne affectu aliquo æmulatiõis hæc dicere uiderenꝛ pontifices & phariſæi in Chriſtũ, totam periclitari ciuitatẽ, & ſe rei publicæ conſulere, & de ultimo ipſorum periculo habendam rationem dicunt. Nõ Chriſti doctrina, conuerſatio in terris, miraculorum operatio, & credentium in ip-
4. Reg 25. ſum multitudo, uobis ô Iudæi captiuitatis cauſa fuit: ſed longe alia. Huius nanq; ca-
1. Malach. 1. ptiuitatis à Romanis factæ, & ante, captiuitatis Babylonicæ & Antiochenæ, quæ ſub Antiocho facta eſt, non fuit cauſa quod apud uos boni uiri diuerſabantur, ſed quod mali & iniuſti, & deum prouocantes, inter uos habitabant: ob quorum ſcele-ra uenit ſuper uos dei indignatio. Verũ enimuero inuidia nihil uidet, ſed cæcat ani-
Matth. 5. mam. Nónne Ieſus manſuetudinem docuit? Nónne alapis cæſos non ulciſci? Nón ne iniuria affectos tolerare? Nónne ad perferendum quàm ad inferendum alijs ma-lum, nos promptiores eſſe debere admonuit: hæc certe omnia, non conſtituentis ty-rannidem, ſed tollentis potius ſunt opera atq; officia, & ipſam penitus damnantis. Verum uide obſecro, quàm inopes ſint conſilij, & quàm imprudenter futura meti-antur & proſpiciant. Proponunt ipſi, quod ſi dominus ſic dimitteretur, uenturi eſ-ſent Romani, & deleturi locum & gentem. Res autem ipſa contrarium omnino, & oppoſitum habuit exitum. Nam quia non dimiſerunt dominum ſic, ſed tanq; male-factorem in crucem crudeliter egerunt: uenerunt tandem Romani, & ſuſtulerunt locum & gentem. Nempe ſecundo & quadrageſimo anno poſt eius paſſionẽ, ſi-mulq; glorioſam aſcenſionem, ueniẽtes Romani ſub Tito & Veſpaſiano princip-ibus, locum ſimul regnum & gentem illis abſtulerunt: illosq; triſti excidio, ferro, fa-me & captiuitate deleuerũt. Et qui in paſcha Chriſtum occiderant, in eadem ſolen-nitate ab hoſtibus obſidione cincti ſunt. Quiq; iniuria filij patrem offenderant, ipſi à patre & filio, Veſpaſiano & Tito deleti ſunt. Sicq; rei & miſeri ad æterna ſuppli-
D cia tranſierũt: iuxta quod dominus alibi de eis dixerat: Ecce relinquetur domus ue-
Matth. 23. ſtra deſerta, & filij regni huius eijcientur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentium.

CAPVT II.

» NUs autem ex ipſis, Caiphas nomine, quũ eſſet pontifex anni illius,
» dixit eis: Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit uobis ut
» unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.] Quũ cæ-teri phariſæi quid faciundum eſſet hæſitarent, & ſuam ſentẽtiam in or-dine conſilij proponerent: Caiphas cæteris impudẽtius ac inuerecun-dius, & cum ſtomacho clamauit, quaſi inſcitiam & ſegniciem cæteris increpitans, quod nõ quid facto opus erat expeditè proſpicerent, quemadmodum ipſe uiſus eſt proſpexiſſe. Cæterum ſuboritur hoc loco quæſtio non perfunctoriè prætereunda, quomodo hic dicatur pontifex anni illius ipſe Caiphas, quum dominus per legem
Exo. 28. præcepiſſet, ut unus duntaxat eſſet ſummus ſacerdos, cui mortuo filius ſuccederet, & loco patris ſacerdotium adminiſtraret. Sed reſponſio adhibenda, quod eo tempo-re lex illa domini non obſeruabatur apud eos, abrogata per ambitionem Iudæorũ, & auaritiam Romanorum, qui in annos ſingulos ſummum ſacerdotium tunc pecu-nia uenditabant. Erat itaq; illa tempeſtate pontificatus duntaxat annuus, & tranſ-acto anni curriculo uni ſuccedebat alter, qui pontificalem dignitatem ſibi pecunia comparaſſet. Nempe de hoc Caipha referũt probati hiſtorici, quod precio ſibi uni-us anni ſacerdotium redemerit ab Herode. Et hanc morum corruptelam tum ſyna-
2. Malach. 4. gogæ irrepſiſſe, haud difficile eſt ex Machabæorũ hiſtoria deprehendere, ubi non-nulli memorantur ad ſummum ſacerdotium data grandi pecunia contendiſſe. Quũ autem refert euangeliſta de Caipha, quod erat pontifex anni illius: magnitudinem impietatis, & grauitatem ſceleris eius perſpicuè demonſtrat. Quia enim cæteros dignitate pontificali præſtabat & autoritate, debuiſſet maiori pietate & religione in deum effulgere, quo cæteris exemplo eſſet uirtutem colendi, & diuina man-

data

A data ſeruandi. Ipſe uero reliquis immanior, præcipitatior ad ſcelus, & ad cædē paratior, alios quaſi tardius agentes hortat̄ ad facinus, dicens: Vos neſcitis quicq̄, nec cogitatis, quia expedit unius hominis ſalutem pro tota republica negligi: quandoquidem bonum priuatum publico eſt poſthabendum, & commune bonum priuato atque particulari eſt præferendum. Id autem praua dixit intentione: uolens inducere totum illum cōſeſſum in eam ſententiam, quod expediret reipublicæ Iudæorū Chriſto necem inferre: qua quidem illata, tota gens à Romanorum timore aut incurſu futura eſſet libera, quaſi ſi non occideretur ab eis Chriſtus, immineret ipſis Iudæis excidium à Romanis: ſi uero occideretur, ut præconceperant, & animo ſecum conſtituerant, futura eſſet gens Iudæorum libera ab interitu & exitio, quod à Romanis impendere formidabant. Verum longe ſecus atq̄ conſultauerant, res euenit. Nam ob mortem Chriſto à Iudæis illatam, tota Iudæorum natio miſerabile paſſa eſt exterminium, captiuitatem, interitum & diſperſionē. Quam eis prædixerat dominus his uerbis: Et cadēt in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et cum ſuper ciuitatem Hieruſalem pijs obortis lachrymis fleret, dixit: Quia circundabūt te inimici tui uallo, & coangustabunt te undiq̄, & ad terram proſternent te, & nō relinquent in te lapidem ſuper lapidē, eo quod nō cognoueris tempus uiſitationis tuæ. Quæ omnia à domino prædicta, ipſo rei exitu iampridem comprobata ſunt. *Luce 21.* *Luce 19.*

CAPVT III.

HOc autem à ſemetipſo non dixit: ſed quū eſſet pontifex anni illius, prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gente. Et non tantum pro gente, ſed ut filios dei qui erant diſperſi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitauerunt, ut interficerent eum.] In propoſitione Caiphæ, ſuperius poſita, duplex continetur ſenſus, unus ipſius Caiphæ, qui modo B explicatus eſt, expedire ſcilicet Chriſtum mori per manus Iudæorum, ne tota ipſorum gens à Romanis pereat. Et hic falſus eſt, & impius, atque ex praua Caiphæ intentione emanans: nanq̄ ab ipſo Caipha, non à ſpiritu ſancto proceſſit, qui non poteſt adſtipulari mendacio. Huius autem ſententiæ oppoſitum, res ipſa (ut iam dictū eſt) ſatis ſuperq̄ comprobauit. Alter uero erat eiuſdem propoſitionis ſenſus à ſpiritu ſancto intentus, expedire ſcilicet unum Chriſtum mori pro populo totius mundi ſaluando, ut non tota gens humani generis pereat interitu æternæ mortis. Et hunc neque intellexit Caiphas, neque intendit. Suam tamen propoſitionem ita protulit, ut poſſet & hunc ſpiritus ſancti ſenſum apte atque accommodate deſignare. Et huiuſmodi expreſſio propoſitionis atque depromptio, quæ etiam ſentētiæ ueritatis explicandæ erat adaptata: non erat ab ipſo Caipha, ſed à ſpiritu ſancto, qui cor eius contaminatum non tetigit (nam prauum omnino erat, neq̄ ſpiritus ſancti ſententiam capiebat) ſed lingua eius uſus eſt ad ea uerba proferenda, quæ mortem Chriſti ſignificarent toti mundo profuturam. Tanta ſiquidem eſt ſpiritus ſancti potentia, quod à mala mente uerba prophetica, & admirationis plena elicere potuerit. Quur autem ipſe potius quàm alij prophetauerit, & uerba futurorū prænuncia dixerit, aſſignat euangeliſta rationem, quia erat pontifex anni illius. Magna planè eſt pontificalis poteſtatis uirtus. Quū enim pontifex eſſet, licet indignus, prophetauit: neſcius tamen quid diceret, & os tantum gratia ſpiritus, nō autem ſceleſtum cor attigit. Idcirco nō ſimpliciter, ſed quo ad hoc propheta Caiphas dici poſſet, quū in litera prophetaſſe dicatur, id eſt uerbum protuliſſe propheticum: quanquam idipſum uerbum in propheticō ſenſu minime intellexit. Non enim ad prophetæ rationem id ſemper exigitur, & neceſſariū eſt, ut quæ futura denunciat, intelligat. Habuit enim Daniel cōplures uiſiones, & propheticas protulit denūciationes, quas primo nō intellexit, ſed eorū intelligentiā poſtea ab angelo eſt edoctus, & tamen prophetici nominis rationē ſimul *Dan. 10.*

C & denominationem proinde nõ deperdidit. Neq; idcirco quis recte negauerit Cai-
Num.22. pham fuiſſe hic prophetam, quia prauus fuerit & iniquus. Nam & Baal nepharius
erat, & tamen inter prophetas connumeratur. Et dominus noſter de extremi iudicij
Matth.7. die loquens, inquit: Multi dicẽt mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo pro-
phetauimus, & dæmonia eiecimus, & ſigna multa fecimus? & tunc confitebor illis:
quia neſcio uos. Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Prophetauit autem Cai-
phas in prædicta ſua propoſitione, quod dominus noſter moriturus erat pro gente
Iudæorum, & non ſolum pro illa, ſed pro totius humani generis ſalute: quatenus il-
los qui ante ſecula prædeſtinati erant, ut eſſent filij dei, in unũ congregaret, & ex cre
dentibus Iudæis & gentibus unum gregem, & unũ ouile perficeret: ſicut dominus
Ioan.10. alibi dicit: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me addu-
cere, & uocem meam audient, & fiet unũ ouile & unus paſtor. Nõ enim tunc erant
filij dei uel oues: ſed ipſe pro eis patiendo, eosq; precioſo ſuo ſanguine redimendo,
ex filijs diaboli fecit filios dei, & ex nocentibus lupis innocentes oues conſtituit.
Quid demum ex huiuſmodi praua ſuggeſtione Caiphæ, & maligna adhortatione ſit
conſequutum, aperit euangeliſta dicens: Ab illo ergo die cogitauerunt ut interfice-
rent eum. Non quod & antea iam id non cogitaſſent, quum ſuperius in eius necem
conſpiraſſe, & eum comprehendere ſæpius uoluiſſe legantur. Sed quia nũc firmiter
& fixo animo ſe ſcelere perficiendæ mortis eius cõſtrinxerunt, & quàmcitiſſime poſ
ſent, iniqua ſua conſilia perpetrare decreuerunt.

CAPVT IIII.

» IEſus ergo iam non palàm ambulabat apud Iudæos, ſed abijt in regionẽ
» iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum
» diſcipulis ſuis. Proximũ autem erat paſcha Iudæorum, & aſcenderunt
» multi in Hieroſolymã de regione ante paſcha, ut ſanctificarẽt ſeipſos.]
D Non utiq; ille qui eſt dominus uirtutum, formidare poterat aut trepi-
dare palàm inter Iudæos cõuerſari, nec eum ſuæ diuinitatis poteſtas deſeruerat, qua
ſi uellet, poterat quidem & nihil mali ab illis pati. Sed recedendo, ac ſæuitiam inimi-
corum declinando, nobis exemplum dare dignatus eſt, ut ſi tempus perſequutionis
ingruerit, non dubitemus refugij latebras quærere, & furorem ſceleratorum homi-
Matth.10. num latendo declinare. Id planè & diſcipulos admonuerat dicens: Si uos perſequuti
fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Sanè quod dominus relictis Iudæis abijt in
regionem iuxta deſertũ: ſignificat quod illos qui quondam plebs dei & populus ac-
quiſitionis fuerant, propter ſuam perfidiam & incredulitatem eſſet relicturus, & ad
gentes, quæ quondam deſertæ fuerant à deo, per apoſtolicam prædicationem tran-
ſiturus. Nam & ciuitatis huius uocabulum, in qua cum diſcipulis dominus commo
ratus eſt, huic rei congruit aptiſſime. Effrem nanq; fructificatio interpretatur, nimi-
rum ſanctam eccleſiam præſignans ex gentibus, quæ quondam ſterilis & infœcun-
da, poſtquàm uerbum fidei Chriſti ſuſcepit, ſpiritualibus bonorũ operum fructibus
Eſaiæ 54. abundare ſtuduit. Hinc de illa dixit Eſaias: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe &
clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet uirum.
Synagoga quidem uirum habuit Chriſtũ, ſed eum repudiauit, atq; reiecit cum igno
minia. Hinc prius fœcunda, poſtea omnino ſterilis effecta eſt. Eccleſia uero gentiũ
prius deſerta & infœcunda, ſed poſtea Chriſto inſerta, multiplici ſuorum filiorũ fœtu
exuberauit, ac longe fœcundior quàm ſynagoga effecta eſt. Et quæ aliquando terra
peruſta, & ſqualida, nihil uirens gignere nouerat, modo arboribus fructiferis orna-
ta, diuerſorum fructuũ gratiam ſimul & uſum late per totum orbem propinat. Nec
iam deſertum, ſed melon nomine hortus deliciarum & paradiſus dei debet appella-
ri. Redemptor itaq; noſter, quia ſciebat inſtare tempus ſuæ paſſionis, uoluit ſe à Iu-

dæis

A dæis aliquantiſper ſubtrahere,expectãs ut ueniente paſcha, quod in proximo futurum erat, ſe illorũ manibus, ſicut ante ſecula prædefinierat, comprehendendũ traderet,& crucifigendum. Aſcenderunt autem multi ante paſcha,ut purgarentur,& ſanctificarentur ad illud celebrandum. Quoniam quicunq; peccauerant inuiti,uel 2.Para.30. ſponte nei,paſcha non celebrabant,niſi prius expiarẽtur,ut moris erat, lotionibus, & ieiunijs ac raſura: quinetiam quaſdam deputatas oblationes offerrent ſecundum legis cõſtitutionem. Et de regione quidem, in qua dominus erat,aſcenderũt Hieroſolymam multi: quoniam mandatum erat in lege Iudæis, ut die feſto quo paſcha erat,omnes undiq; conuenirent, & illius diei celebratione ſanctificarentur,quamuis extra Hieruſalem habitarent. Siquidem in Exodo præcepiſſe legitur dominus populo Iſraël: Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum coram domino deo Exo.23. tuo,in tribus uidelicet præcipuis feſtis:paſcha,pentecoſte, & feſto tabernaculorũ, quæ in eodem loco paulò ante ſic explicat: Tribus uicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. Solennitatem quoq; azymorum cuſtodies,& ſolennitatẽ mensis primitiuorum operis tui, quæcunq; ſeminaueris in agro: ſolennitatem quoq; in exitu anni,quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. At uero quod ad celebrandum rite feſtũ paſchæ,debebant illud celebraturi ante ſanctificari, ut hic innuit litera euangelica:conſtat ex eo, quod ſcribitur in ſecundo Paralipomenon ſub 2.Para.30. Ezechia rege Iuda eſſe factum. Quoniam enim ſacerdotes ſanctificati non fuerant tempore opportuno, nec populus ipſe congregatus in Hieruſalẽ nec legitime fuit ſanctificatus,ut faceret phaſe domino in mẽſe primo,ſecundũ primariam legis conſtitutionem:conſilio regis & principum eius decretũ fuit,ut celebraretur paſcha in menſe ſecundo,differreturq; in alterum menſem. Interea & ſacerdotes ipſi ſanctificarentur ad explendum illius feſti miniſterium, & populus ipſe debito ſanctificationis ritu præpararetur ad ipſius celebrationem. Rurſum,ut eodem in loco narrat B ſcriptura,magna pars populi de Ephraim & Manaſſe,& Iſachar & Zabulon, quæ ſanctificata non fuerat, comedit phaſe, non iuxta præſcriptum & determinatum à lege ritum: & orauit pro eis Ezechias dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt dominum deum patrum ſuorum, & non imputabit eis quod minus ſanctificati ſunt. Quem exaudiuit dominus, & placatus eſt populo. Ex his manifeſte liquet,aliquam ſanctificationis rationẽ ac formam debuiſſe etiam in populo præcedere celebrationẽ paſchæ, ſecundũ Moſaicæ legis ſanctionem,ut hic innuit litera.

CAPVT V.

VÆrebant ergo Ieſum, & colloquebantur adinuicem in templo aſtantes:Quid putatis,quia non uenit ad diem feſtum iſtum? Dederant autem pontifices & phariſæi mandatum,ut ſi quis cognouerit ubi ſit,indicet,ut apprehẽdat eum.] Abominabilis & deo ingrata eſt iſta ſanctificatio Iudæorum,ſcribarum,& phariſæorum,cum iniqua uoluntate,cum cruenta mente,cum ſanguinolentis manibus. Quærebant ſiquidem eum nõ ut diſcerent, ſed ut comprehenderent. In paſcha ei inſidias tendebant, & ſolennitatis diem in cædem conuertebant. O impieatem, quum magis uirtuti eſt incumbendum,magis à ſceleribus abſtinendum, tunc innocentem capere conantur. Sed próhdolor,quamplurimi inter Chriſtianos hanc Iudæorum amentiam & improbitatem imitantur, qui diebus feſtis aut ludis illiberalibus, crapulæ, choreis,aut aliis mundi uanitatibusditi, quum deo obſequium diligentius exhibere,quuum templa dei frequentare, orationibus inſiſtere, atque eccleſiaſtico intereſſe officio deberent,tunc maxime deum ſuis diſſolutiſſimis moribus irritant. Idne eſt ô Chriſtiani,celebrare diem feſtũ, indulgere uẽtri,& inconceſſis uoluptatibus habenas laxa-

Contra indulgẽtes uoluptatibus, diebus feſtis.

re? Si prohibetur die feſto opus, quod manu exerceatur aduitæ neceſſitatem, ut in-
Exo.20. tegrius diuinis rebus uacare poſſitis: nónne potiori iure prohibita ſunt ea, quæ non niſi cum peccato committi poſſunt, & graui offenſione dei? Diebus ad exercenda opera ſeruilia cõceſſis, unuſquiſq; ſuo intentus eſt operi, & abſtinet à crapula, ludis & uanitatibus. Diebus autem feſtis paſſim curritur ad cauponam, ad ludos, ſpectacula & choreas, in irriſionem diuini nominis, & dei præuaricationẽ: quum tamen eo grauius ſit peccatum, quo ſanctiori tempore committatur. Reſipiſcant igitur, &
Matth.13. id zizanium, quod inimicus homo ſuperſeminauit in agro domini, prorſus extirpare, & à ſe euellere laborent. Poſtremum phariſæi relinquentes mandatum dei, quod prohibet innocenti calumniam inferri aut iniuriam, tradunt mandatum iſtud humanum, ut quiſquis ſciuerit ubi latitet dominus, indicet ut cõprehẽdatur. In quo quidem mandato, & maxime iniuſti apparẽt & ridiculi: Nempe toties tentauerant iniicere in eum præſentẽ manus, & diuina uirtute cohibiti, fruſtra id conati ſunt. Tam frequenti igitur experimento & periculo rerũ edocti, cognoſcere debuerunt, ipſum inuitum nequaq; ab eis cõprehendi poſſe. Quur igitur nunc mandatum dant in abſentem, ut ſignificetur eis locus in quo degit & comprehendatur? Verũ mens agitata furore patrandi ſceleris, nunq; quieſcit, donec illud opere expleuerit: licet quippiam ſæpius tentauerit fruſtra, idem tamen iterum atque iterum aggredi annititur, ut præceps ruat in facinus, quod apud ſe perficere conſtituit.

CAPVT VI.

Caput Ioannis XII.

IEſus ergo ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autẽ ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat. Lazarus uero unus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguẽti nardi piſtici precioſi, & unxit pedes Ieſu, & exterſit pedes eius capillis ſuis: & domus impleta eſt ex odore unguenti.] Appropinquante tempore, in quo dominus pati diſpoſuit, appropin-
D quauit ipſe loco, in quo eiuſdem paſſionis diſpenſationem perficere uoluit. Venit enim prius in Bethaniam, deinde Hieroſolymam. In Hieroſolymam quidem, ut ibi
Matth.20. pateretur, quemadmodum diſcipulis ſæpius illum ſuæ paſſionis locum prædixerat. In Bethaniam uero, ut reſuſcitatio Lazari memoriæ omniũ arctius imprimeretur.
Exo.12. Porrò decima die menſis primi, agnum Iudæi capiunt immolandũ in feſto paſchæ: ex eo enim tẽpore, celebritatis paſchalis prælibant ſolẽnia. Quapropter in die præcedente, quæ eſt nona menſis primi, & præcedit ſextum diem ante paſcha, epulantur ſplendide, & exordium feſti hanc diem conſtituunt: quo fit, ut Ieſus quoq; pergens Bethaniam conuiuaretur. Per hoc autem quod dixit Martham miniſtraſſe, inſinuat quod in illius domo erat conuiuium. Sed attendenda eſt mulieris fidelitas, & magna ad domino inſeruiendum promptitudo: non enim famulabus imponit ociosa miniſterium, ſed ipſamet ſuſcepit. Inſuper innuere uolens euangeliſta ueræ reſurrectionis Lazari ſignum, dicit, quod ipſe unus erat ex diſcumbentibus. Viuebat Lazarus, loquebatur, epulabatur, ueritas oſtendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur, neq; credi phantaſma eius reſuſcitatio potuit, qui uere uiuentis officia, manducando, bibendo & loquendo deinceps exhibuit. Demum Maria nõ exercuit communem famulatum, ſed ad ſolum dominum cõſtituit honorem, ad quem non ut ad hominem accedit, ſed ut ad deum. Ipſius pedes unxit ungento precioſo, exterſit capillis, & domum ſuauiſſimo ungenti odore compleuit. Quod autem piſticum euangeliſta uocat ungentum, locum aliquem credere debemus, unde ſumptum erat hoc ungentum precioſum: uel piſticum dictum eſt, id eſt, ſyncerum & fidele, nec extraneis ſpeciebus adulteratum. Quum enim piſtis apud Græcos fidem deſignet, recte piſticum uocatur, quod ſyncerum eſt, & rebus alterius generis minime permi

c me permixtum aut confuſum. Quod autem Matthæus & Marcus in hac cœna in Bethania caput domini ungento illo perfuſum dicunt, Ioannes autem hoc loco pedes: non ſolum caput, ſed & pedes domini accipiamus perfudiſſe mulierem: quorum hoc Ioannes, illud uero cæteri euangeliſtæ commemorãt, nullus tamen eorum à ueritate diſcedit. Nonnulli tamen autores antiqui, & eruditione præclari putarũt, ſcriptoq; reliquerunt, alteram eſſe mulierem, de qua Ioannes hic meminit: & alteram, de qua Matthæus & Marcus perhibent, quod ſuper caput domini effuderit ungentum. Verum non uidentur illi ſatis attendiſſe eaſdem hic & ibi ipſius unctionis circũſtantias, ex quibus haud magno negocio deprehenditur eadem eſſe mulier ungens, & eadẽ itidem unctio. Nam quæ hic à Ioanne deſcribitur facta unctio, in Bethania eſt exhibita domino, & pauco ante paſſionem eius tempore: ſimiliter & illa, quæ à Matthæo & Marco memoratur unctio, eodem loco & tempore legitur Chriſto impenſa. Rurſum, ſicut apud Ioannem Iudas dicitur obmurmuraſſe propter effuſionem illam unguenti: ita apud Matthæum & Marcum diſcipuli ſcribuntur ægro animo unctionem ipſam tuliſſe, & conſimilibus ferè uerbis ipſam reprehẽdiſſe. Demum ſicut hic apud Ioannem dominus commendauit ipſius mulieris ungẽtis opus, & obortam murmurationem compeſcuit, haud diſſimiliter apud Matthæum & Marcum commendat̃ à domino officioſa ipſius mulieris inunctio, & diſcipulorũ murmur ijſdem ferè uerbis reprimitur. Neq; illud obſtat rei propoſitæ, quod apud Ioannem mulier ungens nuncupatur Maria ſoror Lazari, apud Matthæum uero & Marcum communi mulieris nomine ipſa ſignatur. Nam poteſt eadem prorſus mulier apud diuerſos euangeliſtas diuerſo quidem modo exprimi, apud hunc ſcilicet nomine proprio, apud alios autẽ communi duntaxat appellatione. Siquidem Mariæ ſorori Marthæ mulieris appellationem conuenire negauerit nemo, eamq; generali illo ſexum exprimente uocabulo contineri. Neq; itidem defuerunt ſcriptores, qui hanc unctionem pedum domini à
d Ioanne hic recitatam, putant eandem eſſe cum illa, quam Lucas cap. ſeptimo deſcribit. Sed & hi non ſatis penſiculatè attenderũt diuerſas huius & illius unctionis circũſtantias atq; conditiones, ex quibus colligitur latum ambarum diſcrimen atq; diſcerniculum. Siquidem quæ apud Lucam deſcribitur unctio, facta fuiſſe memoratur in medio prædicatiõis dominicæ tempore, & ferè biennio ante domini paſſionẽ. Quæ uero hic apud Ioannẽ paucis ante diebus facta eſt, quàm Chriſtus pateretur: rurſum apud Lucam facta unctio, in Galilæa (ut ex euangelio haud difficile colligit̃) eſt exhibita Chriſto, & in domo Simonis phariſæi. Quæ uero à Ioanne narratur in præſenti loco, in Bethania caſtello Iudææ fuit peracta, & in domo Simonis leproſi: quẽadmodum teſtant̃ Matthæus & Marcus. Ad hæc, apud Lucã unctrix pedũ domini primũ lachrymis eos irrigauit, deinde exterſit, & demum inunxit. Apud Ioannem uero in præſenti loco nulla fit lachrymarum mentio, neq; irrigationis pedum Chriſti, quæ fletibus peracta fuerit, aut exterſionis poſt lachrymas ſacris domini pedibus ſuperfuſas: ſed ſola refertur unctio pedum, & eorum poſt unctionem facta capillis exterſio. Demum in unctione, quam narrat Lucas, ſolus phariſæus apud ſe murmurauit, cui Chriſtus propoſito de duobus debitoribus paradigmate reſpondit, & obſequium mulieris ſibi impenſum commendauit. In ea uero unctione pedum domini, quam hic Ioannes deſcribit, Iudas præſertim indignatus fuiſſe dicitur, & effuſionẽ illam unguenti tanq; ſuperfluam, & ad luxum factam redarguiſſe. Cui dominus reſpondens, non de futuros pauperes ijs, qui benefici in eos eſſe uellent, dixit: & facti illius memoriã perpetuò celebrandam in ipſius mulieris, quæ unctionem illam fecerat, gloriam prænunciauit. Poſtremum, ei quæ apud Lucam inunxit pedes domini, multa ſcribuntur dimiſſa fuiſſe peccata, quoniam dilexit multum: & fides eius eam feciſſe ſaluam prædicatur, iuſſaq; eſt abire in pace. Apud Ioannem uero in præſenti loco, nulla de peccatis ipſius mulieris, quæ unctionem impendit domino, habetur mentio, neq; de ſa-

Matth. 26. *Marci 14.* *Luc. 7.* *Luc. 7.*

C lute per fidem eius parta, neq; de abitione in pace: ſed neq; apud Matthæum & Marcum eandem deſcribentes unctionem, quam hic Ioannes. Eſt igitur longe diuerſa unctio, quæ apud Lucam legitur, & quæ hic apud Ioannem.

CAPVT VII.

» DIxit ergo unus ex diſcipulis eius, Iudas Scarioth is, qui erat eum traditu
» rus: Quare hoc ungentum non uenditur trecentis denarijs, & datum
» eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed
» quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Dixit er-
» go Ieſus: Sinite illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes
» enim ſemper habebitis uobiſcum, me autem non ſemper habebitis.] Ad apoſtoli
2. Cor. 2. uerba reuocandus eſt animus noſter, qui dicit: Alijs ſumus odor uitæ ad uitam, alijs odor mortis ad mortem, & audiemus de ungento iſto quomodo erat alijs odor bonus in uitam, ut Mariæ, alijs odor malus in mortem utpote Iudæ, qui officium domino præſtitum ſub pietatis obtentu reprehendit, & teterrimũ auaritiæ ſuæ crimen præ
Matth. 26. texit officio in pauperes exhibendo. Cæterum quod alij euangeliſtæ dicunt diſcipulos murmuraſſe de ungenti precioſi effuſione: Ioannes autem ſolum Iudam commemorat, putandum eſt diſcipulorum nomine Iudam ſignificatum, plurali numero pro ſingulari uſurpato, quod in ſcriptura ſæpenumero uſu uenit. Poſſunt etiam intelligi alij diſcipuli aut ſenſiſſe hoc, aut dixiſſe, aut ipſis illud Iuda dicente ſiue ſuggerente perſuaſum eſſe, atq; omnium uoluntatem Matthæum & Marcum uerbis etiam expreſſiſſe: ſed Iudas propterea dixit, quia fur erat, & cupiditatis ſuæ ſtimulis exagitatus, cæteri uero propter pauperum curam ſimplici animo, & nihil mali ſuis uerbis obuelante. Ioannes autem de ſolo illo id commemorare uoluit, cuius ex hac occaſione furandi conſuetudinẽ credidit intimandam. Quum enim ei creditum eſſet miniſteri-
D um ea ſeruandi, quæ pro Chriſti & apoſtolorum ſuſtentatione erant erogata, ipſe cæca ductus cupiditate, illorũ aliquid furtim ſubſtrahebat, & ſibi reponebat, in propriũ accommodans uſum ea, quæ in communem fuerant contributa. Non itaque tunc primum perijt Iudas, quando accepit à Iudæis pecuniam ut dominum traderet. Iam antea fur erat, dominum perditus ſequebatur, non corde, ſed corpore. Et hac ungenti effuſione occaſionem præcipuam uidetur ſumpſiſſe, dominum Iudæis tradendi, ut pecuniam, quam exiſtimabat ſe perdidiſſe, recuperaret, Nempe ſi illa pecunia fuiſſet ei commiſſa, ut pauperibus erogaretur, aliquam illius partem, ut ex more habuit, ſibi ſubduxiſſet, atq; ſepoſuiſſet. Atqui quia in ungenti comparationẽ tota fuit expoſita, ſe totum illud perdidiſſe arbitratus eſt, quod propter ungentum comparatũ ſibi uendicare non potuit, hinc anhelus & æſtuans uerſabat animo, quoniam pacto damnum
Luc. 22. illud acceptum poſſet recuperare, & quam ſe perdidiſſe exiſtimabat pecuniam, quouis medio recipere. Talia animo uoluenti, mali conſilij ſeminator, & malitiæ omnis ſuggeſtor miſit in cor ut traderet dominũ, & amiſſam hoc pacto pecuniam reciperet. Obſequutus eſt ille praua ſuadenti, & tandẽ ſeipſum cũ pecunia perdidit. Hinc noſipſi edocti, nunquam bonis aliorum operibus obloqui aut detrahere debemus, ſiue ſiniſtra quadam interpretatione indignari, quin potius admirari ea & laudare, atq; imitari pro uiribus anniti. Non enim oſtendit ſeſe ille uirtutis amatorẽ, qui uirtutis opus
Prouerb. 3. in altero reprehendit. Audiamus potius ſapientem dicentem: Noli prohibere benefacere eum qui poteſt, ſi uales & ipſe benefac. Cæterũ dominus noſter, ut omniũ corda cognoſcens, & ad quod uitiũ quiſq; propenſior eſſet nõ ignorans, mira condeſcenſione uſus eſt, quũ Iudæ pecuniarũ cupido loculorũ commendauit curam, quo ægritudinem eius hoc remedio curaret. Ideo enim ei furi exiſtenti loculos commiſit pauperum, ut omnem ei abſcinderet furandi occaſionem. Non enim habuit Iudas dicere, quoniam propter pecuniarum deſiderium hoc feci; etenim ſufficientem habebat ex

loculo

A loculo concupiſcentiæ mitigationem. Quidam uero adminiſtrationem pecuniæ ſuſcepiſſe Iudam arbitrantur, tanquam minimum omnium. Nam pecuniæ diſpenſatio, doctrinæ communicatione inferior eſt, quemadmodum dicunt apoſtoli in Actibus: Non eſt æquum nos derelinquere uerbũ dei, & miniſtrare menſis. At uero Chriſtus *Act. 6.* multa condeſcenſione ad Iudam utens, non increpauit eum nummos ſurripientem, ſed communem omnibus intulit redargutionem, ut quũ ſermo plurali ratione ad totam dirigatur multitudinem, minus erubeſcat ille cuius cauſa ſit reprehenſio, & minus indignetur quod non ſit ſingulari nota redargutionis perſtrictus. Quum uero dominus dicit: Sinite illam, ut in diẽ ſepulturæ meæ ſeruet illud: ſignificat ſe haud multo poſt moriturum, & ad ſepeliendum aromatibus eſſe ungendum. Ideo Mariæ, *Ioan. 12.* cui ad unctionem mortui corporis multum deſideranti peruenire non liceret, donatum ſit uiuenti adhuc impendere obſequium, quod poſt mortem, celeri reſurrectione præuenta, nequiret. Deniq; quũ de ſe dixit, me autem nõ ſemper habebitis, loquebatur dominus de præſentia corporis ſui. Nam ſecundum maieſtatem ſuam, ſecundũ prouidentiam, ſecundum ineffabilem & inuiſibilem diuinitatis gratiam, impletur quod ab eo dictum eſt: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. *Matth. 28.*

CAPVT VIII.

[Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic eſt: & uenerunt, nõ propter Ieſum tantum, ſed ut Lazarum uiderent quem ſuſcitauit à mortuis. Cogitauerunt autem principes ſacerdotum, ut & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis & credebãt in Ieſum.]

Dictum eſt in pſalmo: Valles abundabunt frumento, id eſt, ſimpli- *Pſal. 64.*
B ces & humiles, fructum fidei & bonorum operum ubertim proferent. A montibus autẽ & collibus defluentem uidemus imbrem, neque in illis fruges aut ſegetes erescere conſpiciuntur: quia animo tumidi, & ſui opinione inflati, neq; diuinæ gratiæ pluuiam percipiunt, neq; fœcunditatem afferunt bonæ operationis. Id ſanè præſenti loco nobis declaratur: quoniam Iudæorum turba, quæ ſuis maioribus ſubdita erat, bene de domino ſenſit: principes uero agitantur inſania. Excitata nouitate miraculi turba uenit Bethaniam, & ut Ieſum tanti ſigni autorem uideat, & Lazarum etiam reſuſcitatum cernat: ut quũ oculus etiam teſtis fuerit eorum quæ audiru perceperunt, firmiores in eis radices fides agat, & indubitatior fiat. Principes autem ſuis ſceleribus in Chriſtum non contenti, & iam Lazarum interimere cogitabant. Sed quid Lazarum poſſunt accuſare, ut de eius cogitent interitu? Nunquid beneficium accipere, crimini dandum eſt? Conſidera quæſo, quantum ſtudebant cædi & occiſioni. Porrò multa ſigna fecerat Ieſus, ſed nullum ita eos efferauit, non paralyticus, non cæcus curati. Hoc enim natura admirabilius erat, & poſt multa factum & mirandum erat, mortuũ quadriduanũ ambulantem & loquentem uidere. Idcirco quamplurimi, etiam omiſſo feſto, Bethaniam ad ipſum uiſendum concurrebant. Hoc eos angebat quod Lazari occaſione multi Iudæorum diſcedebant ab eorum ſecta & traditionibus, & credebant in Chriſtũ. Inſidebant enim gloriæ Chriſti, & non mediocri dolore torquebantur, quod populus in eum credebat. Itaq; ſuccidere uolentes, & ſuſtollere materiam illam credendi in Chriſtum, cogitarunt interficere & Lazarum: ut eo interempto, nõ amplius ipſius occaſione populus ad Chriſtum conuerteretur. O inuidiam omni fera crudeliorem, & exitiũ omnibus intentantem: quem autor uitæ reduxit ad uitam, ipſi liuore ſtimulati perdere uolunt: charitas enim uiuificat, & beneficia largitur: at liuor edax perniciem infert & mortem, ſuiq; tabe ueneni omnia commaculat, & enecat. Nónne illa nefarium Cain concitauit in cædem innocentis fratris Abel? cuius cruore *Gen. 4.* imbuta terra, à domino maledicta perhibetur. Sed quid eum in tam crudele impulit

C parricidium, ut innoxium & iuſtum fratrẽ tam diro fato ſuſtolleret? Sola inuidia excrucians ipſius animũ, quod munera fratris, ſuis oblationibus erant domino acceptio-
Gen.37. ra. Eadem quoq; fera peſſima exaſperauit fratres Ioſeph in ipſius interitum grauiter ob id indignatos, quod à patre plus cæteris amaretur, & quod ſomnorum enarratione præſagire uideretur ſuum ſuper eos principatum. Venite, inquiunt, occidamus eũ, & uideamus quid proſint ei ſomnia. O leone ſæuo & Hyrcana tigre crudelior inuidia. Non eos mouit reuerentia patris, non germanitas ſanguinis, non denicq forma & gratia optimi adoleſcentis, quin in eius conſpirarent mortem, & conſilium de infe-
2. Reg.20. renda illi nece captarent. Adde quod eadem truculenta bellua perpulit Ioab principẽ militiæ Dauid, in ſubdolam fraudulentamq; cædem Amaſæ, quem præfecerat etiam rex ipſe ſuæ militiæ, quod inuideret illum ſibi deſignatum collegam in eodem magiſtratu, timeretq; ne tandem ſibi præferretur Amaſa, & ſolus militiæ regiæ præficeret. Demum eadem infernis paludibus egreſſa furia, animauit Iudæorum pontifices, ſcribas & phariſæos in mortem Chriſti, qui ſecundum oracula prophetarum ad ipſos ſaluandos uenerat, & plurimis, iiſdemq; maximis eos beneficijs cumulauerat. Quorum omnium immemores & ingratiſſimi, in crucem egerunt ſaluatorem mundi. Neque
Matth.27. id ſubticuit euangeliſta dicens de Pilato: Sciebat enim, quod per inuidiam tradidiſſent eum. Sed quid multis moror? eadem immanis fera totum perdidit genus humanum, quum inuidia ſtimulatus dæmon primos parentes callida ſuggeſtione ſubuertit, atq; ad diuini mandati præuaricationem inductos, immortales gloria ſolidauit. In-
Gen.3. uidia (inquit ſcriptura) diaboli, mors intrauit in orbem terrarum.

CAPVT IX.

N craſtinum autem turba multa, quæ conuenerat ad diem feſtum, quum audiſſent quia uenit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarũ, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant: Hoſanna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſraël.] Præceptum legis erat, ut decima lu-
Exod.12. na primi menſis agnus ſiue hœdus in domo occluderetur, uſq; ad lunam decimamquartam eiuſdem menſis, quando ad ueſperum immolabatur. Vnde & uerus agnus ex omni grege ſine macula electus pro populi ſanctificatione immolandus, ante quinque dies, id eſt, decima luna Hieroſolymã aſcendit. Et appropinquante hora paſſiõis appropinquare uoluit & loco paſſionis: ut etiã per hoc clareſceret, quia nõ inuitus, ſed ſponte pro humani generis ſalute mortẽ pateretur. Ante quinque dies paſchæ (ut ex hoc loco conſtat) Hieroſolymam uenire uoluit: ut etiam per hoc oſtenderet ſe eſſe agnum immaculatũ, qui peccata tolleret mundi, & agni illius typici, qui in lege immolabatur, exemplar & ueritatem: quantus autem fructus apparuerit doctrinæ eius atque ſignorum, & quantus grex ouium ex ijs quæ perierant domus Iſrael, uocem paſtoris audierat, intendendum eſt ex eo quod dicitur: quod in craſtinum prædictæ cœnæ turba multa domino Hieroſolymam uenienti, perquàm honorificè proceſſit obuiam cum ramis palmarum. Rami palmarum laudes ſunt ſignificantes uictoriam, qua erat dominus mortẽ moriendo ſuperaturus, & tropheo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Solent enim uictores, palma uictrice coronari.
Apo.7. Et in Apocalypſi, beati illi & ſancti ciues ſupernæ Hieruſalem, qui hoc in mundo legitimè certauerũt contra multiformes hoſtes, palmas manibus tenere deſcribuntur. Inſuper ſpiritu ſancto agitata turbæ mens, laudes Chriſto debitas cõcinebat, dicens: Hoſanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Iſraël. Hoſanna uox eſt obſecrantis, magis affectum animi indicans, quàm rem aliquam ſignificans: ſicut in lingua latina conſimiles dictiones, quas interiectiones uocant. Aut ut alij ſentiunt, uocabulum eſt compoſitum ex corrupto & integro. Hoſi enim ſalua ſignificat, Anna, obſecrantis eſt interiectio. Hoſi ergo corruptum eſt, quia abijcit poſtremam in compoſi-

tione

A tione literam: Anna uero, integrum: & ſignificat Hoſanna tantundē atque ſalua obſe-
cro. Proteſtatur item turba eum uenire in nomine domini, id eſt, dei patris à quo in
hunc mundum miſſus eſt, quemadmodum alio loco dicit: Ego ueni in nomine patris *Ioan. 5.*
mei, & nō recepiſtis me. Et id quidem maxime animos turbæ erigit, quod non uenit
deo contrarius aut repugnans, ſed ſecundum beneplacitum uoluntatis eius, & pro-
miſſionem à deo factam hominibus per prophetas. Demum regem Iſraël eundem ap
pellant, non quidem ad exigendum tributum, uel ferro exercitum armandum huma-
no more: ſed quia mentes hominum ſuis leg bus, & optimis inſtitutis regat, & in reg-
num cœlorum perducat: quemadmodum ipſe de ſe dicit in Pſalmo: Ego autem con- *Pſal. 2.*
ſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.

CAPVT X.

T inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt: Noli time
re filia Sion, ecce rex tuus uenit ſedens ſuper pullum aſinæ. Hæc non co
gnouerunt diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tūc
recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei.] In aſi
no uenire, & à turbis rex appellari & laudari uoluit dominus: ut etiam
per hoc eruditus quiſq; cognoſceret ipſum eſſe Chriſtum, quem ſic uenturum pro-
phetia olim præmiſſa ſignauerat. Sed & magnæ ſuæ manſuetudinis atq; humilitatis
hac aduentus ſui in Hieroſolymam ſpecie nobis demonſtrat exemplum. Non enim
ſedet in curru aureo, precioſa purpura fulgens, neq; aſcendit ſuper equum feruidum,
amatorem diſcordiæ & litis, qui iactantia gloriæ pectus habet repletū, qui de longin-
quo odoratur bellū, & gaudet ad uocem tubæ, & quū uiderit ſanguineam pugnam,
dicit in corde ſuo, bene factum: ſed ſedet ſuper aſellum, tranquillitatis & pacis ami-
cum, oneris patientiſſimum & laboris. Deſignat autem pullus aſinæ populum genti-
B um, nullo prius onere legis preſſum, ſed ſine freno & habenis quocunque ferebat ani
mus, ſeſe agentem. Super hunc dominus ſedit, quoniam gentilem populū ſibi ſubie-
ctum per apoſtolorum prædicationem reddidit, ſuiſq; mandatis obtemperantem.

Et recte alij euangeliſtæ de hoc pullo aſinæ dicunt, quod ſuper eum nemo adhuc *Marc. 11.*
hominum ſederat: quoniam gentiles legem domini non acceperant, nec prophetarū *Luc. 19.*
oracula, quibus ad ſubmittendum colla ſua iugo dominico inducerentur. Meminit
autem & Matthæus aſinam ſimul cum aſello eſſe adductam domino, per quam intel *Matth. 21.*
l.gendus eſt Iudæorum populus, nō indomitus ut gentilis, ſed iugo legis iampridem
aſſuetus, & oneri legalium ceremoniarum mancipatus. Super hanc quoque domi-
nus Hieroſolymam ueniens ſediſſe ſcribitur: quoniam & ex Iudæis complures colle
git ſua prædicatione, & miraculorum oſtenſione, qui in ipſum crediderunt, & frenū
diſciplinæ eius, habenasq; mandatorum ſuſceperunt, ut Chriſtum tanquam inſiden-
tem cordibus ſuis pie & ſedulo guſtauerint. At non curauit Ioannes hoc loco ipſius
aſinæ mentionem facere, neque narrationem texere quomodo duorum diſcipulorū
miniſterio aſina cum ſuo pullo fuerit Chriſto adducta: quoniam quū omnium poſtre
mus ſuum ſcripſerit euangelium, cognouit utique illa ab alijs euangeliſtis diffuſius eſ
ſe narrata, nec opus eſſe quod iterum à ſe conſcriberentur. Adhibetur autem huic fa-
cto dictum propheticum atque teſtimonium, ut liquidò conſtet, quoniam malign
principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebātur quæ legebant. Nem
pe in populo Iudæorum erat filia Sion, ipſa eſt Hieruſalem quæ eſt Sion, cui dicitur, *Zach. 9.*
Noli timere: illum agnoſce qui à te expectatus eſt, qui nunc à te laudatur: ecce iam ue
nit inſidens pullo aſinæ, ut ex habitu uenientis cognoſcas eum eſſe qui conſummatio
legis & prophetarum eſt, atque mundi redemptio. Hæc autem myſteria de Chriſto
prædicta eſſe, & tunc expleta, non cognouerunt tunc diſcipuli domini, quia nondum

C aperuerat eis ſenſum ut intelligerent ſcripturas, hinc pleraq; ignorabant: quoniam ipſe nondum eis reuelauerat, ſed accepta ſpiritus ſancti plenitudine, qui docuit eos omnem ueritatem, quũ ſcilicet Chriſtus per reditum ad gloriam patris eſſet glorificatus, in mentem eis uenit, hæc de ipſo per prophetas eſſe prænunciata, & opere fuiſſe in ipſo completa. Conferebant enim tunc teſtimonia prophetarum ijs, quæ à Chriſto uiderant fieri, & admirabilem ueritatis conſenſum, atque reſponſum dictorum propheticorum ad opera Chriſti compererunt: Quemadmodũ quum prius dixiſſet
Ioan.2. dominus, Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud; non intellexerunt tunc diſcipuli illud uerbum ad mortem Chriſti & reſurrectionẽ pertinere. Sed quũ reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt uerborum eius, & intellexerunt ex rei exhibitione illorum ſenſum.

CAPVT XI.

" TEſtimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarũ
" uocauit de monumento, & ſuſcitauit eum à mortuis. Propterea & obuia uenit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi ergo
" dixerunt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus
" totus poſt eum abijt.] Tam honorificæ occurſionis, atque obuiationis cauſam explicat hoc loco euangeliſta, reddens rationem quare obuiam ſeſe domino turba obtulerit, cum laudum præconijs & celebritate, quũ Hieroſolymam aduentaret. Turba, inquit, quæ præſens fuerat reſuſcitationi Lazari, alijs qui tum abſentes erant, diuulgauerat hoc admirabile ſignum. Vnde tanti miraculi fama commota turba, quæ acceperat ab alijs illius ſigni ueritatem, cum officio honoris, ueneratione & reuerentia illi occurrit, illius laudes prædicat: phariſæi uero tantum populi plauſum in dominum ægre ferunt, diſrumpuntur inuidia, feruent odio, & inter ſe conquerun-
tur, ſuos conatus ſperatum non habere ſucceſſum. Laboramus, inquiunt, ut nomen
D huius abradatur è terra, quoniam contrarius eſt operibus noſtris, ſed totus noſter labor irritus eſt, & fruſtra à nobis toties tentatus. Ecce uniuerſa populi multitudo certatim illum ſequitur, illum tota turba ſuſpicit, admiratur & colit, & quantò enixius laboramus ad extinguendam illius gloriam, tantò maiore ſplendore clareſcit. Sed maturandum eſt quod propoſuimus negocium, & antequam id malum latius ſerpat, totamq; occupet urbem, illi tempeſtiue occurendum. Ita his uerbis & ſui detegunt animi morbum, atque moleſtiam de celebritate nominis Chriſti, atque ſe mutuò hortantur ad perpetrandum, quod iam conſilio firmauerant. Mundus autem hic pro mundi creatura ſumitur, & non pro uitioſis: non enim illi poſt dominum abeunt, & quũ frequentius nunc hoc, nunc illo modo apud hunc euangeliſtam ſumatur, attendenda eſt ſententia potiſſimum, ut ab ea eluceſcat uocabuli ratio, ne ex ipſo detur anſa falſitati aut errori.

CAPVT XII.

" QVidam autem gentiles ex his qui aſcenderant ut adorarent in die
" feſto: hi ergo acceſſerunt ad Philippum, qui erat à Bethſaida Galilææ, &
" rogauerunt eum, dicentes: Domine uolumus Ieſum uidere. Venit Phi-
" lippus & dicit Andreæ, Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu.]
Prius officioſo turbæ in dominum ſtudio & obſequioſo occurſu, damnata eſt principum & phariſæorum impietas, qui indigne ferebant dominum tanto affici honore: nunc gentilium, qui legis & prophetarum erant ignari, deuotione & diligentia, condemnatur phariſeæorum malitia, qui ſcripturam ſanctam edocti, uenientem in propria dominum non receperunt, toties auditam eius doctrinam reiece-

runt, to

A runt,totíes uíſa eius opera paruifecerunt.Gentiles eum uidere cupiunt,Iudæi occide re.Et hi planè gentiles præſignant futuram gentium plenitudinem in ouile Chriſti intraturam,ac iugo fidei colla ſua ſubmiſſuram. Hi tanquam primitiæ conuerſionis gentium,& prælibamenta quædam,oſtendunt gentilem populum Chriſti fidem cupide amplexurum,ac deſidero uidendi ipſum uehementius inarſurum. Quod ſi quis percontetur, quomodo gentiles à ritu Iudæorũ alieni uenerunt Hieroſolymam, ut adorarent in die feſto? Illi reſpondendum eſt,Templum domini in Hieroſolymis ſitum,adeo fuiſſe circunquaque nominatum & fama celebratum, ut diebus feſtis non ſolum uicini, ſed etiam multæ ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirent, ſicut de eunucho Candacis reginæ Aethiopum,Actus apoſtolorum declarat. Hac ergo conſuetudine hi gentiles uenerant adorare, quorum meminit euangeliſta. Aut hi relicto gentilitio ritu,iam propoſuerant Iudaiſmum ſuſcipere, & propémodum diſpoſiti erant ut proſelyti fierent. Itaque fama audita de Chriſto, flagrant deſiderio ipſum uidendi,& Philippum adeunt,cuius directione & opera uoti compotes efficiantur. Audiuerat autem Philippus à domino: In uiam gentium ne abieritis, & in ciui tates Samaritanorum,ne intraueritis: ſed ite ad oues quæ perierunt domus Iſraël, idcirco ne dominum fortaſſe hoc facto offenderet,non adduxit gentiles ſtatim ad Chriſtum: ſed rem prius cum condiſcipulo communicat, & unà cum eo,magiſtro eandem refert,ſubmittens illius arbitrio negociũ,& cum debita reuerentia illi deferens: hoc enim pacto quaſi explorat uoluntatem domini,& rem totam illi committit. *Act.8.* *Matth.10.*

CAPVT XIII.

IEſus autem reſpondit dicens: Venit hora,ut clarificetur filius hominis. Amen amen dico uobis,niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Quia per reſurrectionem & aſcenſionem ſuam dominus noſter glorificandus erat,& gloria eius per totum mundi ambitum extendenda: quemadmodum prædixerat propheta: Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnem terram gloria tua, reſurrectio autem, & aſcenſio eius iam in ianuis erant: idcirco reſpondit dominus noſter horam ueniſſe ut clarificetur, per apoſtolorum ſcilicet prædicationem, & gentium conuerſionem. Vnde quum in litera Chriſtus dicit, Venit hora: tempus iam imminere ſignificat & ſuæ paſſionis & apoſtolicæ in omnes gentes prædicationis. Dixerat quidem ipſe prius diſcipulis ſuis: In uiam gentium ne abieritis: & ut omnem tolleret à Iudæis querelæ & accuſationis occaſionem, ſuos à gentilibus cohibuit. Sed quum Iudæi in pertinacia perſtarent, gentiles uero ſtudioſe Chriſtum accederent, tempus iam paſſionis aduentare,& uocationis gentium ad fidem eſt conteſtatus. Non enim Chriſti prouidentia erat dignum, quod Iudæis contumacibus, atque proteruis ſemper inhæreret, prædicationem diſcipulorum illis ſolis communicando,gentes autem reijceret,prompto animo ac alacri uerba fidei ſuſcipientes. Itaq; quum poſt paſſionem eſſet diſcipulos ad gentes miſſurus,iam dicit tempus ad perferendam in cruce mortem aduentare,quũ gentiles illi tanta deuotione Chriſtum exquirerent,tam officioſo illo ſtudio ſignificantes propédiem in omnes gentes effundendam prædicationis ſalutiferæ gratiam, idq; & congruum eſſe,& diuina miſeratione dignum. Non tamen Chriſtus prior Iudæos dimiſit, ut tranſiret ad gentes, quinimo diutius apud eos docendo, & miracula faciendo conuerſatus eſt, ut eſſet in teſtimonium eis, palámque conteſtaretur quod ad ipſorum procurandam ſalutem primum uenerat. Enimuero antequam in Chriſtum impetum facerent Iudæi, antequam eum crucifigerent, non dixit diſcipulis: Euntes docete omnes gentes;ſed hoc eis dedit mandatũ: In uiam gentium ne abie *Luc.10.* *Pſal.56.* *Matth.28.*

B

C ritis.& ipſis itidē dixit pro muliere Chananæa rogantibus: Nō ſum miſſus,niſi ad
Luce.10. oues quæ perierunt domus Iſraël. Et rurſum: Non eſt bonū ſumere panē filiorū,&
Matth.15. dare canibus ad manducandum. Quum autem odio à ſuis Chriſtus haberetur, & tanto quidem,ut ab ipſis interficeretur: ſuperfluum erat perſequentibus inhærere, ac diutius immorari. Etenim recuſarunt Ieſum Iudæi,dicentes: Non habemus re-
Ioan.19. gem niſi Cæſarem. tūc ſanè eos dimiſit, quū prius dimiſſus eſſet ab eis. Ideo dicit:
Matth.23. Quotiens uolui congregare filios tuos,ſicut gallina cōgregat pullos ſuos ſub alas ſuas,& noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Conſimile quiddā Paulus & Barnabas Iudæis cōtradicentibus prædicationi fidei Chriſtianæ dixiſſe
Act.13. leguntur in actis apoſtolicis: Vobis,inquiunt, oportebat primum loqui uerbum dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce con-
Eſa.46. uertimur ad gentes, Sic enim nobis præcepit dominus: Poſui te in lucem gentiū, ut ſis in ſalutem uſq; ad extremum terræ. Sed oportuit ut altitudinem glorificatio-
Philip.2. nis futuræ p̄cederet humilitas paſſionis. Ita enim beatus Paulus dicit, quod Chriſtus humiliauit ſeipſum, factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & deus exaltauit illum,& dedit illi nomen: quod eſt ſuper omne nomen Propterea paſſionem ſuam propediem futurā ſignificans, de grano frumenti ſimilitudinem propoſuit, quod niſi corruptum & emortuum fuerit, fructū nullum affert: ſi uero mortificatum fuerit in terra, largam profert ſegetem, & meſſem copioſam. Ipſe planè dominus noſter eſt frumētum, quo uiuere debet fidelis anima.
Ioan.6. Dicit enim alio in loco: Et qui manducat me, ipſe uiuet propter me. Ex frumento quidem panis cōficitur,& ipſe eſt panis uiuus, qui de cœlo deſcendit: ut ſi quis ex eo manducauerit, non moriatur. Huius frumenti fructu ſaginandā dixit propheta
Pſal.147. Hieruſalem & Sion, id eſt animam fidelem, quū ait: Qui poſuit fines tuos pacem,
D adipe frumenti ſatiat te. Idem ipſe dominus noſter granum eſt, de quo ſpiritualis ſeges debet ſurgere,& ſolidæ fidei afferre fructum. Quumq; ſint multa grana ſeminū, nulli ſe cōparat niſi frumento. Vnde mos cœpit eccleſiæ de hoc ſolo grano cōficī corpus Chriſti. Ipſe enim dominus noſter ex ſemine patriarcharum in agro huius mundi ſeminatus eſt, id eſt incarnatus, ut moriendo cum multiplicatione reſurgeret. Solus mortuus eſt, cum multis ſurrexit. Quod ſi mortuus pro uita omnū non fuiſſet Chriſtus, nō increuiſſet tanta fidei ſeges in gentibus, neq; in mūdo ſurrexiſſet fructus redemptionis humanæ in omni populo, Quia uero id granū in terram cécidit per aſcenſionē & crucem, atq; mortificatum eſt per mortem & ſepulturam, plurimū attulit fructum, ſcilicet ſalutem totius humani generis, & mundi re-
Pſal.112. ductionē ad fidem. Quod enim à ſolis ortu uſq; ad occaſum laudet nomē domini:
Malach.1. & in omni loco ei offerat oblatio munda: ex huius grani mortificatione proceſſit.

CAPVT XIIII.

» QVi amat animā ſuam, perdet eam. Et qui odit animā ſuā in hoc mūdo,
» in uitam æternā cuſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur. Et
» ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, ho-
» norificabit eū pater meus.] Paſſionē ſuā dominus & fructū inde exoriturū per granum frumenti ſignificauit. Sed quia nō ſolus ipſe erat paſſurus, quinimo imitatione eius quamplurimi pro confeſſione nominis Chriſti
2.Timo.3. mortē erant ſubituri,& tanq; ſerui dominū ſecuturi: Omnes enim qui pie uolūt uiAct.14. uere p̄ſecutionē pro Chriſto patiunt; & oportet nos p̄ magnas tribulatiōes intrare in regnū cœlorū. Idcirco docet hanc p̄ſentem & momentaneā pro deo uitā contemnere, ut æternæ uitæ capiat hæreditas, dicēs: Qui amat animā ſuam (ſubaudi in hoc mundo) perdet eā. Amat autē animā ſuā in hoc mūdo, q̄ deſideria eius diuinæ

legi

legi repugnantia facit. Et his ſanè perdet eam: quia poſt hanc uitam æternæ eri morti addictus. Vt qui de confeſſione fidei interrogatus, ne uitã corporis amittat, Chriſtum negauerit, is animæ ſuæ graue patietur in altero ſeculo detrimẽtum. At uero odit animam ſuam in hoc mundo, qui nõ cedit, neq; obſequitur ei noxia concupiſcenti, & diuinis præceptis contraria. Quemadmodũ enim eorum quæ odio habentur, nec uocem audire ſuſtinemus, nec uiſum uidere delectabit: ita & animã quum cõtraria ſaluti ſuggerit, quæ deo nõ placent, cũ uehementia auertere oportet, & cumulatiſſimus inde præmiorũ ſequitur fructus, utpote quod in uitam æternam cuſtodiatur. Quum ergo cauſæ articulus uenerit, ut hæc cõditio proponatur, aut faciendum eſſe cõtra dei præceptum, aut ab hac uita migrandum comminante mortem perſecutore: ibi oderis in hoc mundo animam tuam, intrepidè mortẽ ſubeundo, ut in uitam æternam cuſtodias eam. Cæterum quia multi ſe Chriſti miniſtros ore tantum profiteri poſſent, opere uero longe ab eius miniſterio diſcedere, opus ſui miniſtri dominus aperit, dicens: Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, imitatione ſcilicet bonorum operum à meis ueſtigijs nõ aberrans, & mortis etiam toleratione à me non deuians: ut quemadmodũ me pro ouibus meis uiderit animam meam ponere, ita & ipſe non dubitet pro ſalute fratrum ſuorum acerbam mortem ſubire. Quod quidẽ quum factu arduum ſit & difficile, magnitudinem præmij & mercedis inde futuram declarat: quæ hoc loco duplex proponitur. Primum, quod ubi Chriſtus eſt, ſcilicet in cœlis, à quibus per ſuſceptionẽ carnis nunq; diſceſſerat, illic & miniſter eius ſit. Itaq; his uerbis promittit miniſtris ſuis æternam cum eo in cœlis habitationem, manſionemq; perpetuam: quemadmodum alio loco dicit: Pater quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum. Secundũ, quod mi- *Ioan.17.*
niſtrum Chriſti honorificabit pater cœleſtis, participẽ eum reddens bonorum ſupernæ hæreditatis. Magna reuera eſt miniſtri Chriſti dignitas, quod ſit honoran-
D dus à deo patre: quandoquidem magnũ ducunt homines, ſi à principe aut rege terreno honorificentẽ honore fluxo, & protinus euanido. Sed & maior longe dei patris eſt benignitas & humanitas, quod eum uelit honorificare, licet longe infra ſuã maieſtatẽ poſitum, qui Chriſtũ filium ſuum honorauerit. Ita alio loco de ſeruo uigilante & fideli loquens dominus, dicit: Beati ſunt ſerui illi, quos cũ uenerit do- *Luc. 12.*
minus, inuenerit uigilantes: amẽ dico uobis quod præcinget ſe & faciet illos diſcũbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Itaq; ſi optabile eſt, ſemper cum Chriſto eſſe in cœleſti regno, ſi deſiderabile honorificari à patre, enitendum ſummopere ut Chriſto miniſtremus, ut eum affectu mentis ſequamur, quo tantis potiamur bonis.

CAPVT XV.

[Nunc anima mea turbata eſt, & quid dicã? Pater ſaluifica me ex hac hora: ſed propterea ueni in horã hanc. Pater clarifica nomẽ tuũ. Venit ergo uox de cœlo dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo.]

Quia dominus ad paſſionẽ diſcipulos exhortatus fuerat, ne dicant æmuli quod ipſe extra dolores exiſtẽs humanos, facile de morte philoſophat, & nos admonet propter hoc quod ipſe eſt ſine periculo: hic oſtendit qd & ipſe in agonia ſit: tamen ꝓpter utilitatẽ mortẽ nõ renuit. Itaq; animã ſuã turbatã proteſtat horrore imminentis paſſionis, non tamen ab aliquo alio turbatus eſt: ſed *Ioan.11.*
ſicut de ipſo ſupradictũ eſt, turbauit ſeipſum. Demiſit enim naturam humanã in ſe pati, qd erat ei propriũ, utpote exhorreſcere mortẽ & illam refugere. Nempe Chriſtus appropinquãs acerbæ morti, quod humanũ eſt in ſe oſtendit, & naturã nõ uolentẽ mori, ſed ꝑſenti adhærentẽ uitæ, eo declarãs indicio: quoniã nõ extra humanas paſſiones erat. Sicut enim eſurire nõ crimẽ eſt, ita neq; ꝑſentem uitã appetere. Chriſtus aũt corpus à peccato mũdũ habebat, nõ à naturalibus paſſionibus erutũ:

C hoc igitur quod turbatur, dispensationis est, non deitatis. In agonia quoq; constitutus, & turbatione ob infirmitatē carnis, quid dicat se nō habere, contestat: cum uideat fragilitatē humanæ conditionis petere ereptionē ab hora passionis. Cui condescendens, petit à patre ut saluificetur, & liberetur ab hac hora mortis subeundæ: quemadmodum in horto pauloante quàm caperetur, orauit patrem dicens: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Sed quemadmodum humana cōditio tunc in eo diuina uirtute deinde cōfortata, subiecit seipsam prorsus diuinæ ordinationi, dicens: Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu uis: & non mea uoluntas, sed tua fiat: ita nunc imbecillitatem humanā subleuans cœlesti robore, subiungit: Sed propterea ueni in hanc horam, ut scilicet mortem patiar secundum tuæ uoluntatis beneplacitum, nempe ideo ad hanc deductus sum horam ut tibi obediam. Deinde efflagitat paterni nominis clarificationem, per passionem & resurrectionē filij futuram, dicens: Pater clarifica nomen tuum, id est, gloriam tuam toti muudo manifesta, quod sanè per meam mortē & resuscitationē facile efficies, ex qua cognoscet mundus quod me misisti, quod paterni nominis dignitas tibi recte cōpetat & attribuatur. Porrò pater cœlestis nil nisi saltuare petens, & homines ad fidē adducere, nec redatur Christus illi esse contrarius & alienus, uoce cœlo delapsa testimoniū illi perhibet, & orationi factæ respondet. Illa quidem uox, patris dicta est, quia per sonam patris referebat, & à deo patre perhibente testimonium filio suo, modo nobis incognito & ineffabili est efformata, quemadmodū prius in baptismo & transfiguratione domini. Clarificauit autem pater nomen suū in filio, quum filius de uirgine natus est, quum miracula multa fecit, quū descendente spiritusancto in specie columbæ demonstratus est. Clarificabit uero iterum pater nomen suum in filio, quū Christus resurget à mortuis, quū exaltabitur super cœlos deus. Nempe hæc
D omnia gloriæ plena in filio, patris quoq; gloriā, qui talem genuit filium, pandūt. Clarificasse autem se nomē suum, & iterum illud clarificaturum, pater uoce cœlo delapsa hic denunciat: non quidem per nouæ claritatis adeptionem, & quia ipsum patris nomen claritudinē aduentitiam recipiat (est enim claritas paterni nominis, & excellentia eius ac gloria, immensa in se atq; infinita, neq; ad crementum, neq; imminutionem in se admittere ualens) sed huiusmodi glorificatio intelligēda est, quantum ad claritatis ac eminentiæ ipsius nominis sui ostensionem, declarationē ac manifestationem ad alios. Futurum enim illud significat ea uox paterna, quod nomen eius apud homines præclarum atq; excellens esse prædicetur, ac declaretur: quod etiam notitia & cognitio nominis eius ad omnes Iudæos & gentes dilatetur & amplietur. Siquidem ante aduentum Christi in carnem, notus tantum erat in Iudæa deus, & in Israel magnum nomen eius. Apud gentes uero dei nomen habebatur ferè ludibrio, & in plura dissectū, idolis attribuebat. Postq; uero dei filius nomē patris manifestauit hominibus, ab ortu solis usq; ad occasum factū est ipsum patris nomen magnū in gentibus, suæq; claritatis radios diffudit in omnes mundi plagas, & in extremos terræ limites propagauit. Nonne in omnem terram exiuit sonus apostolorum, & in fines orbis terræ uerba eorū? Et quid aliud prædicabāt, quàm Iesum Christum dei filium in mundum uenisse ad redimendū genus humanum, & morte crucis hanc redemptionē cōsummasse? Deinde ipsum à mortuis resurrexisse, ascendisse ad cœlos, & sedere ad dexteram dei patris? In quibus omnibus reserandis mysterijs nomen patris innotuit gentibus, quibus ante fuit incognitum: & hoc pacto, deo patre cooperante, per apostolos in huiusmodi prædicatiōe clarificatū est nomē suū. Rursum, quū in nomine Iesu omne genu terrestriū flecti debere dicatur, & omis lingua cōfiteri, quia dominus Iesus in gloria est dei patris: quū omis terra deū adorare debeat, & illi psallere, eiusq; nomini psalmū dicere, q hoc fiat, nisi nomē dei patris toti mūdo innotuerit, & omiquaq; clarificatū fuerit.

Matth. 26.
Matth. 3.
Matth. 17.
Malach. 1.
Psal. 75.
Psal. 18.
Philip. 2.
Psal. 65.

CAP.

A

CAPVT XVI.

IVrba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum: alij autē dicebant, angelus ei loquutus eſt. Reſpondit Ieſus, & dixit: Non propter me hæc uox uenit, ſed propter uos. Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras.] Aperta quidem & perfectè ſignificatiua erat uox patris reſpondens filio; ſed citò ab eis euolauit tanq; minus attendens. Et hi quidem ſonitum tantum retinuerunt, qui auribus illorum illiſus ferijt auditum, ſed nihil ſignificationis animo illorum ingeſſit. Et hi dicebant tonitruum factum eſſe, quod ſonū abſq; ſignatione cuiuſpiam ei nobis affert. Alij uero, quod articulata erat uox & ſignificatiua, nouerāt auditu: quid autem ſignificauit, haud ſatis compertū habebant. Et hi dicebant, angelus ei loquutus eſt: arbitrati angelum de cœlo hæc uerba deprompſiſſe, quemadmodū antiquis patribus in lege pleruncq; leguntur angeli fuiſſe loquuti. Sed uerius dixiſſent, pater de cœlis ei locutus eſt: ſi altitudinē myſterij intellexiſſent. Dominus autem oſtendit illa uoce ſe nō indiguiſſe, ut indicaret ei quippiam quod antea neſcierat. Nempe ſciebat Chriſtus, qui dei uirtus eſt & ſapientia, ſe iam eſſe clarificatum à patre, & adhuc clarificandum 1. Corinth. 1.
anteq; uox illa æderetur. Sed propter aſtantes uocem illam factam eſſe conteſtatur, & circunſtantem turbam: ut per eam illis indicetur & oſtendatur quod uerè dei filius eſt, patri per omnia cōſentiens, prius ab eo clarificatus, & demum amplius clarificandus. Deinde oſtendit modum gloriæ, qua à patre adhuc clarificabitur: quoniā nunc in foribus, inquit, eſt iudicium mundi. Non quidem iudicium damnationis malorū, aut retributionis præmiorum, pœnarumq; æternarum: ſed iudicium diſcretionis fidelium & credentium ab incredulis atq; obſtinatis per infidelitatem, & iudicium expulſionis diaboli ab ijs, qui per ipſum redempti ſunt. Habuit quidem prius dæmon
B per tyrannidem principatū in totum genus humanum, & dominatum crudeliter exercuit in oēs. Atqui uirtute mortis Chriſti & ſanguinis, confracta eſt illius poteſtas, & ſublata potentia: & quos iniuſte detinuit captiuos, iuſte perdidit. Eiectus eſt ipſe Chriſti uirtute, proſtratus extra mundi regnum: quod ſubdola fraude, tanto tempore, quantum poſt Adæ præuaricationem effluxerat, ipſe princeps tenebrarū & mortis habens imperium occupauerat. Id quoq; dominus apud Lucam his uerbis ſignificauit: Quum fortis armatus cuſtodit atrium ſuū, in pace ſunt omnia quæ poſſidet, Luc. 11.
Fortior autem illo ſuperueniens, omnia arma, in quibus confidebat, aufert, & ſpolia illius diſtribuit. Abſit autem, ut diabolum principē mundi, ita dictum exiſtimemus, ut eum cœlo & terræ dominari poſſe credamus: non enim eſt ipſe autor mundi aut gubernator, quemadmodum nonnulli falſò exiſtimant. Sed mundus hic pro prauis hominibus, qui ſecularia ſectantur deſideria, & ſuis indulgent cupiditatibus, ſumit. Horum princeps ſatanas eſt, quia eis pro ſuo arbitratu principatur, præcipitesq; ad nutum in grauia ſcelera impellit atq; detrudit. Ille autem per Chriſti mortem foras eijciendus erat. Præuidebat enim dominus poſt paſſionem & glorificationem ſuam, per uniuerſum orbem multos populos crediturōs: in quorū cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant, eijcitur foras. Sed nunquid de cordibus ueterum iuſtorum non eſt eiectus foras? quomodo ergo dictum eſt, nunc eijcietur foras, niſi quia quod tunc in hominibus pauciſſimis factū eſt, nunc in multis, magnisq; populis iam mox futurū eſſe, prædictū eſt. Quid ergo, ait quiſpiā, quia diabolus eijcit foras, iam fideliū neminē tentat, imò tētare nō ceſſat: ſed aliud eſt intrinſecus regnare, aliud forinſecus oppugnare. Hoſtis enim mœnibus urbis excluſus non ceſſat arietibus & machinis quatere muros, quo ſibi aditum perfringat, ingreſſumq; paret. Porrò huius eiectionis diaboli à fidelibus per Chriſti mortē factæ, typū gerit, qd alienigenæ populi, Amorrhæi, Phereſæi, & Hiebuſæi, atq; cæteri id genus, à terra populo Iſraëlitico Ioſue. 12.

C repromiſſa,per Ioſue filium Nun expulſi ſunt & eliminati,quã longo ante tempore occupauerant. Non enim opere ſolum,ſed & nomine Ieſus filius Naue dominum & ſaluatorẽ noſtrũ referebat:id in uno populo faciẽs,quod Chriſtus in toto mundo.

Quod uiuificæ crucis myſterium per multas ueteris teſtamenti figuras fuit ante ſignificatum. CAPVT XVII.

" ET ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipſum. Hoc autẽ di
" cebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus.] Quomodo princeps mundi huius foras ſit eijciendus,nunc manifeſtat,deſignans id morte ſua quam in cruce patietur,complendum. Si exaltatus fuero,inquit,à terra, id eſt,quum exaltatus fuero:non enim dubitat futurũ eſſe,quod uenit implere. Exaltationẽ autem ſuam dixit in cruce paſſionẽ,qua à terra in aërem ſubleuatus eſt,ut aëreas debellaret poteſtates. Verum quum nõ omniũ ſit fides,quomodo omnia ſe tracturum eſſe dicit ad ſeipſum? Atqui non hoc ad uniuerſitatem hominũ retulit,ſed ad ipſius hominis integritatem,ſcilicet animam & corpus ſecundũ quod intelligimus ut uiuimus:non enim animas noſtras ſolum,ſed & corpora reduxit ad immortalitatẽ,per paſſionis ſuæ uirtutem & reſurrectionis gloriã. Aut ſi per omnia, ipſi homines intelligendi ſunt,omnia prædeſtinata ad ſalutem poſſumus dicere. Aut certe omnia hominum genera,ſecundũ innumerabiles differentias, quibus inter ſe præter ſola peccata homines diſtant. Aut denicꝙ omnes homines,quantum ad ſe attinet, trahit; nam uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis ue-
1. Timo 2. nire. Et ipſe propitiatio eſt, non ſolum pro peccatis noſtris, ſed & totius mundi.
1. Ioan. 2. Quod autem non omnes trahantur, eorum efficitur culpa, qui renituntur trahenti, neque eius tractum ſequuntur. Faſcibus enim peccatorum prægrauati ſe deprimunt, ponderéque malorum preſſi, domino ad ſalutem uocanti contranituntur,
D ponentes obicem & obſtaculum,ne ſalui fiant. Et non ab re traham,dicit: quaſi à tyran-
Ioan. 6. no detentos,& per ſeipſos nequeuntes accedere,atqꝙ ſæuas illius manus effugere. Quum autem ſuperius dixerat,nemo poteſt uenire ad me,niſi pater meus,qui miſit me,traxerit eum;& hic omnia ſe tracturum dicit ad ſeipſum:eandẽ deſignat & conſentaneam patris atqꝙ ſuam operationem,ſcilicet tractionem hominũ ad fidem. Quo fit,ut eadem quoꝙ cognoſcat utriuſqꝙ ſubſtantia. Quorum enim eadem eſt actio, & naturam eandem eſſe neceſſe eſt. Quemadmodũ autem ſubiungit euangeliſta, dominus per exaltationẽ ſui à terra ſignificauit qua morte eſſet moriturus, utpote qđ in
Ioan. 3. crucem erigendus,atqꝙ à terra ſuſtollendus: ſicut & prius dixit ad Nicodemũ: Sicut Moſes exaltauit ſerpentẽ in deſerto,ita oportet exaltari filium hominis. At uero quũ per huiuſmodi exaltationem in cruce eiectus ſit princeps mundi foras, conſtat omnibus,per crucis uexillum deuictas eſſe à Chriſto dæmoniacas cohortes,ut ſicut per li-
Gen. 3. gnum uicerat ſerpens antiquus primũ Adam,unde in omnes trãſiuit mors:ita quoꝙ per lignum idem uinceret à ſecundo Adam,unde nobis profluxit uita omnis & gratia;hinc factum eſt,ut in laqueo ſuo comprehenſus ſit peccator,& ſuis,ut aiunt,telis
1. Reg. 17. confoſſus. Sanè crux ipſa funda eſt,quia Dauid Goliath horrendũ armis, & formi-
Ezech. 9. dabilem uiſu proſtrauit humi. Ipſa eſt ſignum Thau ſignatum in frontibus uirorũ
Apo 7. gentiũ;quo muniti,ab interitu erepti ſunt,cæteris omnibus interfici iuſſis. Ipſa inquam ſignum,quo angelus domini ſignauit ſeruos dei in frontibus eorũ, ne inferretur illis exitium aut pernicies.
3. Reg. 17. Duo ligna colligens mulier Sareptana, prophetã domo ſuſcipit,atqꝙ ſine olei, farinæꝙ ſuæ diminutione aliquãdiu uictitauit. Cruce in
4. Reg 6. ſignita mens,cœleſti alimonia & ſpirituſſancti gratia affatim paſcitur. Ferrũ fundo aquæ demerſum Heliſæus immiſſo ligno,ad ſupremam aquæ partem natans eduxit.
Gen. 2. Nos ad ima barathri depreſſos,crux ſancta ſubuexit ad aſtra. Hæc enim eſt lignũ uitæ,quod in medio paradiſi plantatum eſſe ſcriptura commemorat: quia ab ipſa uiui-

fica

A fica nobis & uitalis medicina proceſſit. Hæc eſt arca Noë, per quam ſaluamur à diluuio inundantis aquæ uitiorum, & incolumes ſeruamur. Hæc eſt ſcala Iacob à terra in cœlũ porrecta, cui dominus innixus eſt, per quam nobis cœleſtia regna conſcendere datur. Hæc deſignata fuit per ligna, quæ humeris ſuis tulit Iſaac quũ immolandus erat in holocauſtum: nam Chriſti humeris crux baiulata, totius mundi in ſe tulit preciũ. Hæc poſtibus & ſuperliminaribus domorũ Iſraëlitarum figurata deſcribitur: quæ ſanguine agni delibuta, exterminatorẽ primogenitorũ Aegypti ne ingrederetur propulerunt. Hæc eſt uirga Moſaica, quæ mare rubrum percutiens, diuiſit aquas, & traducto dei populo regem Aegyptium cum toto equitatu ſubmerſit. Hæc eadem bis ſilicem percutiens aquam largo fluxu eduxit. Ipſa itidem lignũ eſt, quod fluuio Marath immiſſum, amaritudinem aquæ in dulcedinem conuertit. Ipſius figuram atq; formam, manibus extentis referens Moyſes, ſuperbũ Amalech pugnam cientem, atque in populum dei ductantem exercitum, oratione ad deum facta, uicit. Denique ipſa lignum illud eſt, quo in deſerto ſuſpenſus ſerpens æneus, omnibus ipſum conſpicientibus ſanitatem à morſu ſerpentum reddidit. Nam quiſquis oculos animi in Criſtum cruci affixum conuerterit, ab omni uulnere peccati illico curabitur. Per ipſam denicq; crucem reddita eſt ſalus humano generi, facta eſt redemptio noſtra & reconciliatio. Per ipſam allata eſt noſtro medicina dolori, data eſt fortitudo & robur homini: ut hac lorica obtectus & galea, intrepidus ineat certamen cum hoſte, quem dominus noſter crucis ſalutiferæ beneficio foras eiecit, profligauit omnino, & penitus attriuit.

Gen.7. *Gen.28.* *Gen.22.* *Exo.12.* *Exo.14.* *Exo.17.* *Num.20.* *Exo.17.* *Num.21.*

CAPVT XVIII.

B REſpõdit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Et quis eſt iſte filius hominis?] Quũ intellexiſſent Iudæi, quod dominus de ſua morte futura loquens, dixiſſet ſe exaltandum à terra, proponũt ei quæſtionem, quomodo ſe diceret moriturum, quũ ſcriptura dicat Chriſtũ in æternum manere debere. Nomine quidem legis, nonnunq; uetus teſtamentũ totum à Iudæis accipitur, ut ante dictum eſt, & nõ ſolum quinq; libri Moſi: ita in prophetis mentio fit de æternitate Chriſti, ut apud Eſaiã: Et uocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, pater futuri ſeculi, deus, fortis, princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis eius nõ erit finis. Et apud Danielem: Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius nõ corrumpetur. Demum apud Micheam: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in millibus Iuda: ex te mihi egredieẽ, qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Talis autem permanentia perpetua, uidetur contrariari morti atq; paſſioni. Sed nõ attendit turba diuinam in Chriſto naturam minime obnoxiam eſſe morti, & ſecundum eam Chriſtũ in æternum manere. Non etiam animaduertit eundem proſtrata morte tertia die reſurrecturum: quamuis id eis nonnunq; prædixerat, & deinde etiam ſecundum humanam formam in æternum permanſurum: ut paſſio ſuæ immortalitati nõ fuerit impedimentũ allatura, compleaturq; quod dictũ eſt à propheta: Tu es ſacerdos in æternũ ſecũdum ordinẽ Melchiſedec. Próinde hic interrogant Iudæi Chriſtum, quomodo tu dicis, oportet exaltari filiũ hominis? Memoriter quidẽ tenuerunt turbæ, quod dominus aſſidue dicebat ſe eſſe filium hominis, Nempe hoc loco non dixit: Si exaltatus fuerit filius hominis: ſed ſuperius dixerat. Venit hora ut clarificetur filius hominis. Hoc ergo animo fixum tenentes, dicunt: Si Chriſtus manet in æternum, quomodo exaltabitur à terra? id eſt quomodo crucis paſſione morietur? Et ratiocinatione quadam contradictionem colligente cõcludere uidentur, aut eum non eſſe Chriſtũ, aut non eſſe moriturum. Si enim, inquiunt, exaltandus es in crucem, non ergo Chriſ-

Eſa.9. *Dan.7.* *Mich.5.* *Pſal.109.*

C

C ſtus es, qui ſecundum legem manſurus eſt in æternum. Quod ſi Chriſtus es, & ideo ſemper manſurus: non igitur à terra exaltandus es, & moriturus. Quis igitur eſt iſte filius hominis, quem dicis à terra exaltari debere? Si ẽm tu ipſe es, quomodo tu Chriſtus à nobis diceris? Si alius, æde apertius quis nam ſit ille. Verum uidẽt Iudæi maligno animo hæc uerba Chriſto propoſuiſſe, uolentes hac ſua reſponſione captionẽ prædictis ipſius uerbis ſtruere, illis contradicere, atq; hoc pacto ſilentiũ illi imponere, & ipſum non eſſe Chriſtũ oſtendere: idcirco Chriſtũ in æternum manere cõfitentur, ſed prauo (ut nonnullorũ eſt ſententia) affectu, & contranitendi atq; calumniandi ſtudio. Nõ enim dicunt, Nos audiuimus, quod Chriſtus nihil patitur, neq; crucifigitur: ſed quod manet in æternum. Atqui neq; hoc legis diuinæ & ſcripturæ dictum de perpetua Chriſti permanentia, contrariũ erat uerbo Chriſti de morte in cruce toleranda, ut putabat turba. Immortalitati enim Chriſti, paſſio eus nõ fuit impedimento, quinimo ſæpenumero in ſcripturis ſimul paſſio & reſurrectio ponitur: ut in eo
Pſal.3. pſalmi loco: Ego dormiui, & ſoporatus ſum & exurrexi. & rurſum: Tu cognouiſti
Pſal.138. ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. Et Iacob patriarcha utrunq; horũ coniun
Gen.49. xit: nam quũ dixiſſet de Chriſto in ſpiritu: Procidẽs dormiuit ut leo: & prinus addidit, & ut catulus leonis excitauit eum, priore uerbo paſſionem domini, poſteriore uero reſurrectionem eiuſdem inſinuans. Fuit certe Chriſti mors, tanq; translatio quædã, & commigratio ad melioris uitæ ſortem per reſurrectionem aſſumendæ: non omnimoda ipſius extinctio aut deſinẽtia: quemadmodum lumen ſolis in occaſum decumbentis, aut corpore lunari obducti, non extinguitur, ſed breui & ad tempus ſecedẽs, ſine aliqua ſui diminutione rurſum apparet conſpicuum. Ita planè & ſol ipſe iuſtitiæ immenſo iubare refulgẽs, admodũ tempus huius uitæ paſſus deliquium, paulò poſt per reſurrectionis gloriam inſigniori ſplendore rurſum emicuit.

D

CAPVT XIX.

» DIxit ergo eis Ieſus: Adhuc modicũ lumen in uobis eſt. Ambulate dum
» lucem habetis, ut tenebræ uos nõ comprehendãt. Et qui ambulat in te-
» nebris, neſcit quò uadat. Dum lucem habetis, credite in lucẽ, ut filij lucis
» ſitis. Hæc loquutus eſt eis Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis.] Commendat ab his uerbis Chriſtus turbas de aliquanta ſcripturarum cognitione, quam ſe oſtendebant habere, quantum ad Chriſti æternitatem: imperfectam tamen eam eſſe oſtendit, quia nõ pertingit, neq; peruenit ad intelligendum mortem Chriſti, & paſſionem in forma humana ſimul ſtare cum deitatis æternitate, quum tamen utrũq; ſcriptura aſſerat de Chriſto. Siquidem Chriſti æternitatem, ſupradictis aſtruit teſtimonijs ſcriptura: Paſſionẽ uero, apertiſſime apud prophetam in pſalmis:
Pſal.21. Foderunt manus meas, & pedes meos, & dinumerauerunt omnia oſſa mea. Partiti
Pſal.68. ſunt ueſtimenta mea ſibi, & in ueſtem meam miſerunt ſortem. Et dederunt in eſcam
Eſa.53. meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Et apud Eſaiam: Tanq; ouis ad occiſionem duceẽ, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcit, & nõ aperiet os ſuũ. Ipſe aũt traditus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcèlera noſtra, & liuore eius ſanati ſumus. Deus enim poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Demum
Dan.9. apud Danielẽ: Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus. Itaq; admonet ipſos ad conſummatã de Chriſto quærendam cognitionem, dicẽs: Adhuc modicum lumen in uobis eſt, per hoc quod intelligitis quia Chriſtus manet in æternũ: ergo ambulate, accedite, totũ intelligite, & moriturum Chriſtũ & uicturũ in æternũ:
Ioan.8. Dum lucem habetis, id eſt me, qui ſum lux mundi, et lux uera quæ illuminat omnem
Ioan.1. hominem uenientẽ in hunc mundum: ut nõ uos tenebræ erroris & ignorantiæ comprehendãt: quod planè fieret, ſi eo modo crederitis Chriſti æternitatem, ut negaretis in eo mortis humilitatẽ. Qui enim ambulat in tenebris & caligine errorũ, aſtruẽs

æternitatem

A æternitatem Chriſti ſine eiuſdem morte,aut mortem eius ſecundum hominem,ſine eiuſdem æternitate,neſcit quò uadat:putans enim ad ueritatem tendere,in errorum anfractus,præcipitiaq; delabitur.Itaq; dum lucem habetis, credite in lucem,ut filij lucis ſitis, id eſt dum aliquid ueri habetis, credite in ueritatem, ut renaſcamini ueri tati,&efficiamini filij mei,cognatione & propagatione ſpirituali, de qua ſuperius dictum eſt:Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui *Ioan.1.*
non ex ſanguinibus,neq; ex uoluntate carnis,neq; ex uoluntate uiri:ſed ex deo nati ſunt. Quum autem dominus cognoſceret ipſos his uerbis non ad credendum induci, ſed ad perſequendum exacerbari: abijt & abſcondit ſe ab eis:non quidem ab eis qui credere & diligere cœperunt,ſed ab eis qui uidebant & inuidebant.Quũ autem ſe abſcondit,noſtræ infirmitati cõſuluit,non ſuæ poteſtati derogauit. Sed quũ nec lapides iacerent,nec blaſphemarent: cuius gratia occultatus eſt? Nouerat dominus furorem in eis ſæuientem,& non expectauit ut in opus exirent: ſed occultauit ſe,emitigans inuidiam eorum. Nouerat inquam dominus feruentem ira animũ Iudæorum,& occiſionem meditantem,& ideo occultatus eſt.

CAPVT XX.

VVum autẽ tanta ſigna feciſſet coram eis, nõ credebant in eum, ut ſermo *Eſa.53.*
Eſaiæ impleretur quẽ dixit. Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt?] Meritò reprehenditur populus Iſraëliticus duce Moſe in deſerto quadraginta annos cõmoratus,quod tantis magnalibus & ſignis dei,in Aegypto,in mari rubro & deſerto oſtenſis, non crediderit,ſed rebellis contra dominũ & obmurmurans ſemper fuerit.Próinde prophe ta in Pſalmo cõmonet illius populi filios,ne duræ ſint ceruicis & obdurati cordis in *Pſal.94.*
deũ,dicens:Hodie ſi uocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda ueſtra, ſicut in exacerbatione ſecundũ diem tentationis in deſerto,ubi tentauerunt me patres ueſtri,
B probauerunt & uiderunt opera mea. Huius autem incredulitatis & duritiei imitatores,tanq; hæreditario quodam morbo labefactati uidentur Iudæi, coram quibus dominus tanta oſtẽdit ſigna, ſuæ diuinitatis approbatiua, tãta opera quæ loquerentur eũ à patre miſſum,tanta denicq; miracula,quæ exclamarẽt eum eſſe Chriſtũ,non tamẽ credebant in eum.Neq; in hac ſolum credendi tarditate,ſed & permultis alijs eſt cõperire, populum Iudæorum ſic ad dominũ noſtrum male affectum eſſe, ſicut fuerat populus Iſraëliticus ad Moſen. Nempe Moſes autore deo magnalia fecit in *Exo.7.*
Aegypto,mirabilia in mari rubro,& admiranda ſigna in deſerto: quæ tamẽ popu- *Exo.14.*
lus paruipendit,neq; illis ad deũ rite colendũ,ut debuit, inductus fuit. Haud aliter *Exo.17.*
Chriſtus multa corã Iudæis fecit miracula: dæmonia eiecit,cæcos illuminauit,mor- *Matth.11.*
tuos reſuſcitauit.Sed ſcribæ & phariſæi talia ſigna pro uiribus calumniabanť,& dæ- *Matth.12.*
moniacæ poteſtati (quæ ſua erat maleuolentia) aſcribebant.Rurſum Moſes legem *Exo.20.*
dei in monte Sina acceptam populo promulgauit, & quomodo foret obſeruãda,la- *Exo.23.*
tius explicuit. Iudicia dei,decreta, & ceremonias ſacrificiorũ ſtudioſius edocuit. *Leuit.2.*
Verũ populus auditã & exhibitam legem ſæpenumero præuaricatus, cõtra legisla- *Exo.34.*
torẽ obmurmurationibus,ſeditionibus & aſſiduis querimonijs inſurrexit rebellis et *Num.14.*
duræ ceruicis. Sed nónne Chriſtus legifer noſter ſedens in monte legẽ euãgelicam *Matth.5.*
ſacro ac diuino ore deprompſit, illam aſſidua in templo & ſynagogis doctrinæ ſuæ *Lucæ 21.*
profuſione abunde explanauit? Cæterũ non ceſſarunt ſcribæ & phariſæi ſacrã eius *Lucæ 16.*
doctrinam ſubſannare,irridere palàm,carpere in propatulo,ut falſam,ut inſani ho- *Ioan.8.*
minis aut arrogantis de ſe teſtimoniũ perhibentis. Inſuper Moſes tam pio erat affe- *Ioan.10.*
ctu charitatis in populũ,quod iniurijs ab eo nõ ſemel affectus interpellauit deũ ob- *Exo.32.*
nixe,& ſuppliciter pro obtinenda uenia peccati in adoratione uituli cõflatilis com *Exo.33.*
Num.1.

C missi. Sæpius item iram dei uolentis penitus delere populum ob rebellionem & cre
Num 16. bram murmurationem mitigauit, & affusus diuinæ maiestatis pedibus rogauit pro
Num.14. salute populi, & completione promissionis factæ de introductione eius in terram il-
li destinatam. Ediuerso populus pro huiusmodi mansuetudine eum nũc uerbis con
tumeliosis infectatus est, atq; exacerbauit, nũc uero lapidibus obruere tentauit, sem
per ex improbitate sua malum pro bono retribuens, ut sacra testat Exodi & libri Nu
Lucæ 23. meri historia. Haud dissimiliter sua eximia benignitate Christus se mediatorem con
stituit inter deum & homines, pro crucifigẽtibus se, ut ipsis ignosceretur, patrẽ ora-
uit. Non cessauit item quũ uerbis, tum opere quosuis à uia peccatorum reuocare, &
in rectam salutis æternæ semitam traducere. Verumetiam ab æmulis & maleuolo in
ipsum animo affectis Iudæis, scribis & pharisæis, improperia, conuitia, & contume-
Matth.11. lias in compensationem accepit: Homo uorax ab eis & potator uini, peccatorum &
publicanorũ amicus appellatus est. Neq; uerbo solum, sed & opere læsionem illi &
Lucæ 4. iniuriam intentare crebrius moliti sunt, quũ & è summo culmine montis eũ præcipi-
Ioan.8. tare, & lapides in ipsum, ut blasphemum, iacere frequentius conati sint. Ex quibus
omnibus liquidò constat, si populi Israëlitici ad Mosen conditionem & affectũ pen-
siculatius attendas, illũ haud absimilem esse à moribus atq; affectione populi Iudai-
ci ad Christum: ut quæ in Mosen facta sunt ab eo populo, quem eduxit de Aegypto
& traduxit per desertum, sint tanquam typus quidam, & figura eorum, quæ postmo
Lucæ 1. dum in Christum facta sunt à populo Iudæorũ, quem uisitauit oriens ex alto. Neq;
id quidem absurdum: nam omniũ confessione Moses typum expressit, & imaginem
domini nostri in liberatione populi ex Aegypto, ducatu illius in deserto, & legisla-
tione. Ita planè & Hebraicus ille populus rebellis & incredulus, cui moderando Mo
ses præfectus est, imago quædam erat atq; representatio populi Iudaici, uerbis Chri
D sti, quæ præsens hausit, & operibus eius coràm conspectis, incredduli semper & con-
tranitentis. Vt de ipso meritò conqueratur dominus per Esaiam prophetam dicentẽ
Esa.65. in persona Christi: Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui gra
Rom. 10.ditur in uia non bona post cogitationes suas: populus qui ad iracundiã prouocat me,
ante faciem meam semper. Itaq; tantam incredulitatem, & animi duritiam hoc loco
cum admiratione quadam uidetur insinuare Euangelista, obstupens magnitudinem
& grauitatem infidelitatis eorũ, quæ à Christo tot tantisq; signis factis, de corde eo-
rum dimota neutiquam fuerit. Hanc autem tantam eorum incredulitatem, à prophe
ta prænunciatam commemorat Euangelista, qui spiritu sancto reuelante præuidens
Esa.53. eorum, qui crediturí erant, paucitatem, dixit: Domine quis credidit auditui nostro,
& brachium domini cui reuelatũ est? Particulam, quis, propheta non pro omnimo-
da negatione, sed pro raritate posuit: quia quod sancti prophetæ à deo audierũt & po
pulo denunciauerunt, paucissimi crediderunt. Et planè apud scripturam frequens est
Psal.18. huius dictionis in ea ratione & acceptiõe usus, ut in Psalmo: Delicta quis intelligit?
Eccl.31. & in Ecclesiastico: Beatus dives, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum nõ
abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris: quis est hic? & laudabimus eum. Satis au-
tem constat, brachium domini, ipsum dei filium nuncupatum, qui uirtus est ipsius
Lucæ 1. patris. Quomodo & in cantico sacrosanctæ uirginis dicitur: Fecit potentiã in bra-
chio suo. & crebrò apud prophetas hoc pacto sumitur. Non quidem, quod deus pa
Ioan.1. ter figura detineatur carnis humanæ, sed quia omnia per ipsum filiũ facta sunt, ideo
brachium domini dictum est: quandoquidẽ homines potissimam operandi uim bra
chijs exercẽt. Si enim homo tanta potestate prævalet, ut sine ullo motu corporis sui,
quod diceret fieret, brachium eius, uerbum ipsius esset. Nõ autem patet occasio er-
roris ijs qui dicunt: quia solus pater, si brachium eius est filius: non eñ duæ, sed una
persona est homo & brachium eius; non intelligẽtes, quomodo uerba de rebus alijs

ad

ad res alias propter aliquam ſimilitudinem transferantur. Quidam aũt inter ſe muſſitant, quæ culpa fuit Iudæorum quod non crediderint, ſi neceſſe erat ut ſermo Eſaiæ impleretur? Quibus reſpondemus, deum præſcium futurorum, per prophetam prædixiſſe infidelitatem Iudæorum, non feciſſe. Non enim propterea quenquam deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit: ipſorum enim præſciuit peccata, non ſua. Fecerunt ergo peccatum Iudæi, quod facturos eſſe prædixit, quem nihil latet. Non igitur uocabulum, ut in litera cauſale eſt, ſed euentus indicatiuum. Non enim quia dixit Eſaias, non crediderunt: ſed quia nõ erant crediturí, propterea Eſaias dixit.

CAPVT XXI.

PRopterea non poterant credere, quia iterũ dixit Eſaias: Exeæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaías quando uidit gloriam eius, & locutus eſt de eo.] Quod hic dicit Euangeliſta, nõ immerito ſcrupulũ & ambiguitatem iniicere cuiquã poſſet. Si enim credere non poterant Iudæi, quod peccatũ eſt hominis, nõ facientis quod non poteſt facere? Et quod eſt grauius, ad deũ cauſa refertur: quando quidẽ ipſe excæcauit oculos eorũ, & indurauit eorum cor. Non enim hoc in præſenti loco de diabolo dicitur, ſed de deo. Sed quare non poterant credere? adhibenda eſt reſponſio: quia nolebant. Sicut enim quod deus negare ſeipſum, nõ poteſt, laus eſt uoluntatis diuinæ: ita quod illi nõ poterant credere, culpa eſt uoluntatis humanæ. Hoc autem loquendi genus & in communi uſu obſeruatur: ut quũ quis dicat, non poſſum amare illum, aut obliuiſci illatæ iniuriæ, aut ueniam dare offenſionis in me factæ. In quibus omnibus nõ omnino deſignatur impoſſibilitas, ſed difficilis ad id animi inflexio, propter uehementem
B ad oppoſitum propenſionem atq; procliuitatem. Quemadmodum qui odio alterum inſectatur, difficile admodum inflectere animum poteſt ad illius amorẽ propter odij uehementiam: hinc dicit ſe illum amare non poſſe. Cõſimili modo dicit Hieremias: Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuã, aut pardus uarietates ſuas, & uos poteritis benefacere quum didiceritis malum. Ita excæcatio & obduratio animi eorũ, reddidit eos ad credendum difficillime diſpoſitos: hinc dicti ſunt hic non poſſe credere. Verum is ſermo nobis tantundem ſignificare debet, atq; ſi diceret ipſos noluiſſe credere, ut nomen poteſtatis ibi ponatur pro uoluntate, quod crebro eſt ſcripturæ in uſu, quẽadmodum quũ ait dominus in euangelio: Qui poteſt ait, capere capiat: id ſignificans eo ſermone, quod qui uult amplecti id uitæ inſtitutum, quo fiat eunuchus caſtrans ſe propter regnum dei, amplectatur ipſum; non enim præcepto conſtringit quempiam deus ad capeſſendum illud uiuendi genus, ſed ſolum conſulit, & ſalutari admonet cõſilio ipſum eſſe arduum & ſublime: idcirco in cuiuſq; relinquit arbitrio, ut ſi uelit illud aggredi, aggrediatur. Alio etiã in loco dicit Chriſtus in euangelio: Non poteſt mundus uos odio habere, me autem odio habet. Quo uerbo ſignificat mundum, homines'que mundanos nolle illos odio proſequi, qui ſecularia ſectantur deſideria, & honores mundi aucupari ſtudent, gloriamq; popularem captare. Ita de aliquo iam diutius aſſueto uitijs, dicere ſolemus, quod non poteſt ad bonum conuerti, & conſuetudine diuturna contractam malitiam relinquere; non id innuere uolentes quod impoſſibile ſit illi bene operari: ſed quia nõ uult, ideo non poteſt: & ibidem ſumentes poteſtatẽ pro uoluntate, quemadmodum & hoc in loco, quum dicit Euãgeliſta de Iudæis: propterea nõ poterant credere. Id ita accipere debemus, atq; ſi diceret, propterea nolebant credere. Impoſſibile ſiquidem erat Eſaiam prophetã, qui prædixerat futuram Iudæorũ incredulitatem, mentiri: non tamen propterea impoſſibile erat ut ipſi crederent. Licebat enim, etiam illis credentibus, uerum eſſe pro-

Eſa.6.

Hiere.31.

Matth.19.

Ioan.7.

Ioan.12.

C phetã: non enim prædixisset propheta eorũ incredulitatẽ, si fuissent credituri. Sed percontabere forsan, quid ergo nõ ita dixit hic euãgelista, quod quoniã non erant credituri Iudæi, propheta id prænunciauerit: sed potius cõuersam innuere uidetur sententiã, quod quoniã prædixerat propheta nõ credituros Iudæos, ipsi non erant credituri? In promptu est responsio: quoniam proprietates quasdã, loquendiq; certas formas habet scriptura, cuius legibus, præscriptisq; regulis est concedendũ. Et recipienda quidem est scripturæ locutio: sed recta eiusdẽ intelligentia est exquirenda. Cæterum excæcat deus & obdurat: non efficiendo illa in cordibus hominũ, sed deserendo & nõ adiuuando. Quia enim priores eum deserimus, ipse culpis nostris
Ose.4. id exigentibus etiã nos deserit, secundum illud Oseæ: Et oblita es legis dei tui, obliuiscar filiorũ tuorum & ego. Ex eo uero quod nos deserit, gratiæ suæ splendorem subtrahendo & affectus feruorem, relinquitur in nobis excæcatio & obduratio, cuius nosipsi soli autores sumus præcipui. Perinde atq; si quis sponte se auertat à sole, & densas incurrat tenebras. hæc deficientia luminis in oculis eius, non solis absentiæ, sed solum eius culpæ est ascribenda. Quæ uero deo permittẽte fiunt, sæpenume
Exo.7. ro à scriptura exprimũtur perinde atq; ea efficeret. ut in Exodo: Ego indurabo cor
Rom.1. Pharaonis. & Paulus ad Romanos: Propterea tradidit eos deus in passiones ignominiæ, & plerisq; alijs in locis idem obseruatũ occurret. Itaque excæcauit eos deus & obdurauit: quia oculos intimos animi malitia excæcari passus est, & cor eorũ ex peccandi cõsuetudine obdurari. Hinc aũt effectum est, ut oculis interioribus nõ uiderint, neq; corde intellexerint mysteria dei, et ꝓinde neq; cõuersi sunt ad dominũ, neq; a morbo sui peccati curati. Porrò ut ꝓphetæ testimoniũ modò adductũ sit approbatius & indubitatius, cõsequẽter Euãgelista subiungit, quãdo huiusmodi uerab à propheta dicta sunt: eoq; in tẽpore prolata cõmemorat: quando uidit gloriam eius, scilicet filij dei: & locutus est de eo, utpote quũ testat̃ se uidisse dominũ seden
D tem super soliũ, & plenam omnẽ domũ fuisse maiestate dei, & cherubin stantia. Vi
Esa.6. dit autẽ Esaias deum, nõ sicuti est: sed modo quodã significatiuo, sicut ptophetæ uisio fuerat efformanda. Nemo ergo uos fallat eorũ qui dicũt inuisibilem patrem, & uisibilem filiũ: qui putant hunc esse creaturã. In forma enim dei, in qua est æqualis ptari, etiã filius inuisibilis est. Vt aũt ab hominibus uideretur, formã serui accepit. Ostendit se etiã anteq; susciperet carnẽ, oculis hominũ: sicut uoluit in subiecta crea
Ioan.1 tura, nõ sicuti est. Nã quẽadmodũ superius dictum est: Deum nemo uidit unquàm.

CAPVT XXII.

Eruntamen & ex princibus multi crediderunt in eũ: sed propter pharisæos non confitebantur, ut de synagoga non eijcerent̃. Dilexerunt enim gloriam hominũ magis q̃ gloriam dei.] Dixerant prius pha
Ioan.7. risæi: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum? uolentes insinuare, nullũ principũ Christo per fidẽ adhæsisse. id nũc Euangelista falsum esse cõprobat, & multos ex principibus in Christum credidisse scribit. Verũ infirma & inualida fuit eorũ fides: nam corde tantum seruabat̃, & non ore propalabatur, neq; opere complebatur: quum tamen dicat deiloquus Paulus: Corde credi-
Rom.10. tur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: potissimum ubi confessionis opportunitas & necessitas occurrit. Isti autem principes timẽtes offendere pharisæos, si palàm Christũ cõfiterentur, & cum ignominia de synagoga eijci, hominibus magis q̃ deo placere studuerunt, & hanc ob rem in uia domini minus recte incesserũt:
Psal.51. quũ dicat Psalmus: Dominus dissipat ossa eorum, qui hominibus placent. Et Pau-
Gal.1. lus: adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Et de talibus loquitur
Lucæ 9. dominus in Euangelio: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescã & ego eũ coram patre meo. Causam deniq; subnectit Euangelista, quare palàm Christum non sint ausi confiteri: quia dilexerunt, inquit, magis gloriam hominum q̃ gloriam dei.

Gloria

Gloria quidē dei eſt,publice cōfiteri Chriſtū: hominū uero gloria eſt in mundanis
A gloriari. Gloriā ergo hominū diligebāt, quia de cōſortio ſynagogæ potius q̄ Chri
ſti uideri uolebant,potius offendere phariſæos, quàm deū, ne notam apud homīes
incurrerent,timebant:quū cōtrà de ueris Chriſti diſcipulis dictū ſit,Beati eſtis quū Luce 6.
uos oderint homīes,& quū ſeperauerint uos,& exprobrauerint,& eiecerint nomē
ueſtrū tanquā malū propter filiū hominis. Gaudete in illa die,& exultate,ecce em̄
merces ueſtra multa eſt in cœlo. Rurſum de apoſtolis dictū legimus: Ibant apoſtoli Act.5.
gaudētes à cōſpectu concilij, quoniā digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cōtumeliā Ioan.9.
pati. Atqui conſpiraverant Iudæi, quod ſi quis Ieſum confiteretur eſſe Chriſtum,
extra ſynagogā fieret. Itaq; ne illa perſtringerent ignominia,ſupprimūt Chriſti cō-
feſſionē & tacent,minus reuera cōſtantes, q̄ fuerit cæcus ille illuminatus à domino
qui intrepidè Chriſti nomen cōfeſſus eſt in propatulo, & coram frequenti corona
uirorum, eiectusq; de ſynagoga, à Chriſto benigniter ſuſceptus eſt.

CAPVT XXIII.

Ieſus aūt clamauit,& dixit: Qui credit in me,nō credit in me, ſed in eū
q̄ miſit me. Et qui uidet me, uidet eū qui miſit me. Ego lux in mundū
ueni,ut oīs qui credit in me,in tenebris nō maneat.] Quia amor huma
næ gloriæ principes credētes cōfiteri Chriſtū ꝓhibebat: neq; id mirū,
nam ille etiā multos ne crederēt detinebat,quēadmodū ſuperius dixe-
rat dominus: Quomodo poteſtis credere, q̄ gloriā abinuicē accipitis,& gloriā quæ
à ſolo deo eſt,nō quæritis? idcirco cōtra hoc clamat dominus, fructū fidei ex maie- Ioan.5.
ſtate eius in quē creditur,extollēs. Clamor aūt ille,nō tam uocis elationē,q̄ myſte-
riorū dicendorū magnitudinem,& affectū animi ad ſalutē humanā deſignat. Quū
em̄ magis inſonet auribus dei ardor affectus,q̄ uocis magnitudo,ſæpius in ſcriptu-
ra affectus uehemētia nomine clamoris denotatur,ut in Pſalmo: De profundis cla-
B maui ad te domine,domine exaudi uocē meam. Et alio loco: Domine exaudi ora- Pſal.129.
tionē meā,& clamor meus ad te ueniat. Porrò qa Chriſtus homo apparebat homi- Pſal.101.
nibus quū lateret deus,ne putarēt eum hoc eſſe tantū quod uidebant: talem ac tantū
ſe uolens credi,qualis et quātus eſt pater: qui credit in me,inquit,nō credit in me,id
eſt,in hoc q̄d corporeis oculis uidet coràm: ſed in eū qui me miſit,id eſt in patrē,qui
eiuſdē mecū eſt ſubſtātiæ, & cuius ſum unigenitus ſecundū naturā filius. Nō itaq;
paruū exiſtimetur aut exiguū in me credere,etiā propter humanā cōtemnendā glo
riā: nam idipſum eſt itidē in deū patrē credere,& illi per uerā fidē adhærere. Si itaq;
nullus,quacūq; ex cauſa,recuſare debet in deū credere, neq; itidē credere in meip-
ſum refutare debet,quandoquidē in unū ſine altero fides haberi nequaq; poſſit. Vt
aūt amplius oſtēdat omnimodā identitatē, & æqualitatē ſui ad patrē,ſubiūgit: Qui
uidet me,uidet & eū q̄ miſit me,quaſi dicat: uſq;adeò nihil diſtat inter ip̄m & me,ut
q̄ me uidet,protinus uideat & eū qui miſit me,propter ſimilitudinē in natura,natu-
ralibusq; proprietatibus utriuſq;. Ita dicturus eſt poſtea ad Philippū: Qui uidet me, Ioan.14.
uidet & patrē meū. Nō autē hic uiſio dicit̄,obiecti et coràm exiſtētis corporis cōſpe
ctio: non enim corpus,ſed ſpiritus eſt deus: ſed cōſideratio ueri,quæ eſt per intelle-
ctum,& fides in deum,hic uiſio dicitur. Deniq; ad fidem inuitat,ex copioſo fru-
ctu,& utilitate enaſcente in ijs,qui rectam fuerint amplexi fidem: ſignificatq; aliud
quiddam & maius de ſe credendum, quàm de cæteris hominibus,dicens: Ego lux Ioan.1.
in mundum ueni. Lucem autem ſe hic uocauit, ſicut & ſuperioribus locis, quia ab
errore eripit, & intellectuales tenebras ſoluit. Et reuera ipſe lux eſt primaria,oīes
illuminans, & ab alio illuminationem non participans. Cæteri autem diuinæ lu-
cis participes, interdum quidem lux dicuntur; ſed illuminantur ab eo primum,de-
inde ſuſcepta illuminationis ſupernæ dona in alios diſtribuunt. Venit autem lux
iſta uera in mundum, ut omnis qui credit in eum, in tenebris non maneat; ſed

C ſi prius in caligine uitiorum oberrabat, eripiatur ex horrenda illa nocte, & transferatur in lumẽ. Si igitur natura homines horreſcunt tenebras corporales, & illis offuſi, trepidatione agitantur & horrore, magniq; beneficij loco ducunt illis eximi tenebris, & infuſa luce illuſtrari: qs nõ merito amplius exhorruerit ſpirituales tenebras, erroris & uitiorum horrore plenas? quis non laborauerit illis depulſis, & illata animo luce, ad ueram dei cognitionem perduci? ad lucem illam æternam, in qua tenebræ non ſunt ullæ (ut dicit Ioannes) fidei merito transferri.

1. Ioan. 1.

CAPVT XXIIII.

" ET ſi quis audierit uerba mea, & nõ cuſtodierit, ego non iudico eum. Nõ
" enim ueni ut iudicem mundum, ſed ut ſaluificem mundum. Qui ſper-
" nit me, & non accipit uerba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem lo
" cutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.] Solet bonus legiſlator & præmia proponere ijs, qui obſeruabunt legẽ, & pœnas decernere præuaricatoribus: ut his abſterreantur à malefico, illis uero incitentur ad bonum. Haud ſecus legislator noſter Chriſtus, pauloante fructum quem conſequentur credentes in eum, expreſſit. Hoc uero loco damnationem & pœnam, quam incurrent increduli, comminatorijs uerbis explanat, dicens: Si quis audierit uerba mea, auribus ſcilicet corporis duntaxat inſonantia, & nõ cuſtodierit ea exequutione operis, ego non iudico eum, hoc ſcilicet primo meo aduẽtu, qui nõ eſt ad iudicandũ, ſed ſaluandũ mundũ; quẽadmodũ ſuperius dixit ad Nicodemũ: Nõ miſit deus filium ſuũ ut iudicet mundum, ſed ut ſaluet mundus per ipſum. Et alio loco: Nõ uenit filius hominis animas perdere, ſed ſaluare. Nempe nunc tempus eſt miſericordiæ, nõ iudicij. Ne aũt quiſpiam exiſtimet propterea incredulos terribile dei iudicium euaſuros, ſubiũgit: Qui ſpernit me, & non accipit uerba mea, habet qui iudicet eum. In rebus humanis, qui non accipit mandata regis, ſed abijcit, ea contemptione & regem quoq; ſpernit. Filius itidem, qui nõ accipit uerba patris, ſed paruipendens irridet, is & patrem aſperD natur. Nimirum igitur qui nõ accipit uerba Chriſti, ſed reijcit, reuera Chriſtũ ſpernit, & horrendo reſeruatur iudicio. Nempe ſermo quem locutus eſt Chriſtus, iudicabit eum in nouiſſimo die. Quibus quidem uerbis ſatis manifeſtauit, ſeipſum in nouiſſimo die incredulos, & ſui cõtemptores iudicaturũ: ſicut prius dictũ eſt, quod pater omne iudicium dedit filio, et conſtitutus eſt à deo iudex uiuorum & mortuorum: dedit enim pater ei poteſtarem iudicium facere, quia filius hominis eſt. Seipſum quippe Chriſtus locutus eſt, ſeipſum mundo annunciauit, ut uerbũ quod ſe & alia explicat, ut lux quæ ſeipſam in primis & alia manifeſtat. Teſtatus eſt enim ſe filium dei patris eſſe, ſe à deo proceſſiſſe, & in mundũ ueniſſe. Quod ſi quis ſermonem Chriſti intelligere uelit, uerba quæ Chriſtus ad populum prædicans protulit, neq; hic ſenſus à propoſito erit alienus. Quemadmodum enim lex ciuilis dicitur iudicare latronem, quia oſtendit eum iudicio & capitali ſupplicio dignum: ita quoque opera Chriſti, & præcepta ſuis ipſius uerbis explicata iudicabũt infideles: quia aperte prodent eos æterna cõdemnatione dignos eſſe. Quum eñ præceperit Chriſtus, nemini inferendam calumniam, non eſſe iraſcendum fratri, nõ temere iudicandum proximum, non denicq; alteri faciendum quod nõ uellemus nobis fieri: qui aliquid iſtorum admiſerit, oſtẽdetur ex his domini uerbis reus geennæ ignis. Quod ſi horrendum eſt incidere in manus dei uiuentis, ſi durum tali iudicio ſubiacere, quũ tempeſtiua adeſt hora, accipiamus libenter uerba Chriſti, & opere cõpleamus: non ſpernamus eum, qui uẽturus eſt nos iudicare: ſed prompti & alacres amplectamur eius mandata, eaq; ſeruantes ipſum colamus & honoremus.

5. Ioan. 6. Luce 9. Ioan. 5. Act. 9. Ioan. 8. Heb. 10.

COMMENTARIORVM CYRILLO IN IOANNEM ADIEctorum per Iudocum Clichtoueum libri octaui finis.

COMMENTA-

COMMENTARIO.

RVM D. CYRILLI IN EVANGE-
LIVM IOANNIS LIBER
NONVS.

CAPVT I.

QVIA ego ex meipſo non ſum locutus; ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam & quid loquar: & ſcio quia mandatum eius uita æterna eſt. Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor.] Reducit in memoriam Hebræis eorum, quæ à Moſe de ipſo ſcripta ſunt, commodiſſimeque carpit impietatem eorum, ſubaperiens quia legem etiã ipſam, quam diuinitus Moſi datam credebant, ſummopere contemnebant. Quid porrò de Chriſto Moſes ſcripſit neminem eſſe arbitror qui neſciat, perſtringam tamen, ut totus hic locus facilius intelligatur. Prophetam, inquit, ſuſcitabit uobis deus ex medio fratrum ueſtrorum ſicut me, id eſt qui legem faciet, qui mediator inter deum & homines erit: Deut.18. & ponam uerba mea in ore eius, & loquetur ad eos quæ præcepero illi. Quicunq; autem uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam. Duo ergo ſimul facit: nam & deo patri repugnare illos oſtendit, qui non audiant uerba eius: & ſeipſum illum eſſe prophetam declarat, qui uoce dei patris priſcis temporibus uenturus nunciabatur. Et quodammodo quamuis qui tardi ſint, niſi doctrinam eius audiant, ineuitabili cruciatui ſubiectos fore ſubaperit. Quomodo enim qui dei præcepta negligunt, qui mandata eius uiuificare pellunt, ſummis non uexa
B buntur ſupplicijs? Aut quomodo uitæ participes erunt, qui mandata uitæ ſpernũt? iure igitur propheta de ipſis dicebat: Terra terra, audi audi uerbũ domini, Ecce ego Hiere.22. mittam mala in populum hunc, quia legi meæ non attenderunt, & uerbum meum repulerunt. Duobus ſanè criminibus Iudæos aſtringi maxime comperimus. Nam neque legem quam defendere ſimulabant, qua uenturus eſſe Chriſtus prædicabatur, audierunt: nec ſaluatoris uerbis, qui ſe illum eſſe prophetam, qui expectabatur, aperte dicebat, attendere uoluerunt. Nemo autem putet, quia nihil à ſe, ſed quæ pater præcepit loquitur: idcirco aut ſecundum ſubſtantiæ, aut ſecundum dignitatis alicuius rationem, minorem patre uideri: ſed illud reuoluat animo, & nobis rogantibus reſpondeat; utrum prophetæ nomen & rem ipſam deo ſecundum naturam conuenire putet; non dubito quin abſurdum omnibus uideatur prophetam appellari deum, qui per prophetas loquitur: qui uiſiones multiplicauit, ut ſcribit: ueru quo- Oſee.12. niam ſeruitutis nomen & habitum ſimilitudine noſtra uerè aſſumpſit, & hoc modo uocatus propheta eſt: congruenter etiam quæ prophetæ conueniunt à ſcriptura ſibi attribuunt: ita & audiſſe à patre, & mandata accepiſſe quid dicat, & quid loquatur, uerè ſcribitur. Ad hæc nimium rudiore legis ſenſu præoccupati Iudæi, à deo ipſam datam credentes, ſaluatoris uerba ad ſpiritualem cultum omnia traducẽtis, nullo modo ſuſcepiſſent. Non enim ſciebant natura illum eſſe deum, nec in mentem ſibi ueniebat, unigenitum patris uerbum carnem noſtram propter nos aſſumpſiſſe. Nam ſi id credidiſſent, nullo modo doctrinam eius repudiaſſent: ſed quia hominem miſeri nudum eſſe credebant, idcirco non patiebantur legem, ut ipſi putabant, ab eo diſſolui. Vnde impudenter clamare ſolebant: non petimus te lapidibus de bo Ioan.10. no opere, ſed de blaſphemia, qui quum ſis homo, deum teipſum facis. Optima ergo diſpenſatione dominus noſter Ieſus Chriſtus ab hac eos falſa opinione remo-

C uens, & ad ſuſcipienda uerba ſua impellens, à nudo homine ad deum patrem orationem traducit, omni ratione ac uia corda molliens Iudæorum, ac uarijs modis mentes eorum pertractans. Hæc quamuis ſufficere ad repellendas hæreticorum falſas arbitror rationes, qui minorem patre filium putant: quia nihil à ſe, ſed quæ audiuit mandata loquatur: addam tamen nonnihil, quo illorum contumelia penitus denudetur. Age igitur nullam facientes de myſterio incarnationis rationem, recte de ipſo filio dei poſſe illud dici oſtendamus: quia ego à meipſo nõ loquor, ſed qui me miſit pater, ipſe mihi mãdatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Nam quũ ipſe ſit uiuum atq; ſubſiſtens dei patris uerbum: neceſſariò quæ ſunt à patre interpretatur, uoluntatemq; patris in lucem protrahens, quaſi mandatũ inde acceperit ait. Quod exemplo à nobis ſumpto planius fiet. Hic enim ſermo quem proferimus, qui uerbis cõpoſitus uoce ad exteriora prolabitur, mẽtis noſtræ cogitationes, quaſi quædam eius mandata in lucem effert: nec id longo tempore facit, ſimul eñ mens concepit, & quæ concepit, uoci tradidit: uox autem ad exteriora profuſa, quæ in profunditate mẽtis ſunt, interpretatur, nihil de mandatis ſibi cõmutans. Quid igitur mirum ô uos, aut quid impoſſibile uidetis diceret aliquis, ſi quũ uerbũ patris filius ſit, non ſicuti noſtrum (omnia enim excedit deus) patris conſilium interpretatur?

Iſa. 9. Nõnne idcirco prophetica etiam autoritate magni cõſilij angelus appellatur? Nulla igitur uel ſecundũ ſubſtantiam, uel ſecundum dignitatẽ imminutio ineſſe filio intelligitur: quia à patre mandatũ accipere ſcribitur, præſertim quũ nos quoque ipſa mandata cæteris demus, imperemusq; ut faciant. Neq; hac de cauſa illos à naturali ſimilitudine noſtra depellimus: ſed idem ſunt ſecundũ naturã, nobisq; cõſubſtantiales, tam anteq; eis mandauerimus, q; poſtea q; imperia noſtra ſubierint. Sed dicet fortaſſis quiſpiã, conſubſtantiales quidẽ eſſe, dignitate aũt minores, qui alienis miD niſtrant imperijs. Sed ſi nõ eſſet de unigenito ſcriptũ, ô tu, quicũq; es, qui iſta dicis:

Philip. 2. Quia quũ in forma dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo: ſed ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu inuentus ut homo, humiliauit ſeipſum: nonnihil fortaſſis hæc tua ratio afferre uideretur: uerum quoniam ſubiectionis atq; humiliationis modus apertiſſime patet: cur ita inſurgis in eum, qui propter nos humiliatus eſt? Vndiq; igitur in rectitudinem dogmatis uerba hæc reducẽtes, per diſpenſationem à Chriſto dicta fuiſſe aſſerimus.

CAPVT II.

Caput Ioãnis XIII.

ANte diem aũt feſtum paſchæ, ſciens Ieſus quia uenit eius hora, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrẽ: quũ dilexiſſet ſuos, qui ſunt in hoc mũdo, in finẽ dilexit eos.] Subobſcurũ eſt quod dicit, nec ſimplicẽ ſenſum continet: cuius enim rei gratia ſignanter modò dicere uidet ante diem feſtum paſchæ, ſciens quia uenit hora, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem? quid autem eſt, quũ dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos? Illud igitur ut breuiſſime primo perſtringamus, dicere mihi uidetur, ante ſalutarẽ paſſionẽ, quũ ſciret Ieſus, pxime iam tempus eſſe, ut ad cœlos trãſiret, perfectã erga ſuos qui erãt in hoc mũdo, dilectionẽ oſtẽdit. Verũ ut latius totã rem amplectamur non grauabor repetere quæ aliâs dicta ſunt. Intellectuales, rationalesq; ſubſtantiæ, uirtutes, dominationes, cæteræq; huiuſmodi, propriè ſaluatoris ſunt creationis ratione: ſed rationales etiam, terreſtresq; ſubſtantiæ, ſuæ propriè ſunt ea ratione, qua omnium dominus eſt, etiam ſi nõnulli eum non adorant. Dilexit igitur ſuos in hoc

Heb. 2. mundo: non enim angelos, nec naturam angelorum apprehendit: ſed quũ dei pa-

Philip. 2. tris forma eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo: imò uero propter nos, qui in hoc mundo ſumus, exinaniuit ſeipſum, & charitate ſua erga nos formam

A mam noſtram accepit, quum ſit omnium dominus. Dilexit igitur ſuos, qui ſunt in hoc mundo: & dilexit in finem, quia non ignorans quot, quantaq; paſſurus eſſet, libenter propter nos cuncta ſuſcepit. Quum igitur, inquit temeritatem Iudæorum, & crucis patibulum effugere potuiſſet, adeò dilexit ſuos, ut non recuſauerit pro uita omnium mori. Quod autem perfectiſſima hæc dilectio ſit, ipſum ſaluatorem teſtẽ mihi citabo. Hoc eſt, ait, mandatum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. Maiorem charitatẽ nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Præterea non ignoramus, non paruo fuiſſe ſtudio euangeliſtis omnibus, ſæpius oſtendere paſſionis tempus à domino fuiſſe præcognitum, ne quis hæreticorũ inſurgat, dicẽs: infirmitate ſua traditum, & Iudæorum laqueis irretitum, crucis patibulũ non ſponte ſuſtinuiſſe. *Ioan.15.*

CAPVT III.

ET cœna facta, quum diabolus iam miſiſſet in cor Iudæ Simonis Scariothis, ut traderet eum: ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum uadit: ſurgit à cœna, & ponit ueſtimenta ſua: & quũ accepiſſet linteum, præcinxit ſe, deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.] Radicitus à mentibus noſtris, ut omnium perturbationum turpiſſimã ſaluator arrogantiam euellit: non enim ignorat nulla magis ægritudine animum hominis deprimi, cui etiam in ſe deus reſiſtit. Oportebat autem moderato atq; humili animo prædicatores ueritatis (diſcipulos dico ſuos) inueniri, ne tãto facilius ad hũc deteſtabilem morbum, adiumento Chriſti non roborati laberentur, quanto plures maioresq; ad huiuſmodi ſcelus cauſas erant habituri. Solet eñ illuſtribus uiris, crudelis arrogantiæ beſtia inſilire. Quid autem apoſtolis illuſtrius, aut qui ſe deo con
B iunctiores dicere potuiſſent: hic certe moribus in eos, qui nihil præclarum habẽt in uita, nunq; ingreditur. Quomodo enim eum tentabit, qui nihil habet, quod ſibi arroget: quem uero cæteri admirantur, is ſolet cæteris ſe facile anteponere. Nã quaſi moribus atq; uirtute præcipuus, præſtare alijs putat: quæ quũ ita ſe habeant, oportebat profecto ut humilitatis exemplum ſeipſum Chriſtus illis præberet, quo imitatione domini ad uoluntatem dei mentes ſuas conformarent, nec funditus aliter depellere hunc morbum docendo, perſuadendoq; quis poſſet, niſi re ac uerbis oſtenderet adeò humiliter de ſe quoſq; opinari oportere, ut ſerui locum libẽter ex animo ſibi attribuãt. Miniſterium ergo ſerui ſuſcepit, & pedes diſcipulorum linteo præcinctus lauit. Conſidera quæſo quàm ſeruile hoc miniſterium, quàm infimum, ſi quis mundi huius honorem reſpiciat. Exemplum igitur Chriſtus, non diſcipulis ſolum, ſed omnibus eximiæ humilitatis proponitur. Propterea Paulus ad imitationẽ eius omnes hortatur, dicens: Hoc ſentite in uobis fratres, quod & in Chriſto Ieſu. & rurſus: Putate honore alios uobis præſtare. Charitatis certe, concordiæq; fundamentũ in humili animo iaci ſolet. Verum ut eius rei magnitudinem, quãtum uerbis humanis fieri poſſit amplificet, ne paruum quid factum eſſe à Chriſto quiſq; putet, mirabili quodam modo diuinus euangeliſta gloriam & poteſtatẽ eius breuiter ante oculos poſuit, quum dicat: ſciens quia omnia dedit ei pater in manus. Quamuis, inquit, non ignorauerit omnium ſe rerum habere poteſtatem, & quod à deo exiuerit, id eſt à ſubſtantia dei patris emanauerit: & ad deum uadat, id eſt quod & rurſus in cœlum aſcendens patri conglorificabit: ſic tamen ſeipſum humiliauit, ut linteo præcinctus, diſcipulorum lauerit pedes. Hoc exemplũ habentes chariſſimi, & huius Chriſti charitatis imaginem intuentes, moderatè oro de nobis ſentiamus, maiora ſemper præſtantioraq; bona in fratribus eſſe exiſtimantes. Hoc enim ipſum eſt, ad quod exemplo ſui Chriſtus nos inducere uoluit. *Iaco.4.* *Philip.2.* *Rhom.12.*

C CAPVT IIII.

VEnit ergo ad Simonem Petrum, & dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respōdit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autā postea. dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum.] Vbique Petri animus feruentior esse uidetur: & nunc more suo salutare tantæ humilitatis exemplum, ex reuerentia magistri recusat. Considerabat enim quis ipse natura esset, & quis peluim abiectissimi usus, serui ministerio loturus pedes, offerebat. Mirabilis q̄ppe, horrorisq́ plena res erat. Quis enim non perhorruisset, quū dominum omnium qui cum patre in cœlis glorificatur, huiusmodi ministeriū discipulis exhibere uideret? Iure igit̄ tantæ rei pondus fidelis discipulus pertimuit, & solitæ sibi usus reuerentiæ fructu recusauit, præsertim quū rei causam ignorans, putaret ad quandam solūmodo corporis quietē, ut fieri solet, à domino illud cœptum fuisse. Lotio enim pedum, laborem status aut itineris mitigat, propterea feruenter prohibet, dicens: Tu mihi lauas pedes? Oportebat, inquit, oportebat nos qui natura serui sumus, non te qui dominus omnium es, officium id suscipere. Sed Cristus quidem rei utilitatem paulò post expositurum se pollicetur. Nos autem non parum hinc etiam proficere possumus, uidentes temporum cuncta oportunitati commodissime distribui. In aliud enim sermonem transtulit tempus, quia opus instabat, quūq́ occasio dicendi datur, ab agendo desistit, uerū Petrus detrimētum quod ex recusatione illa sequebatur, non lauabis mihi pedes in æternum, paucis didicit.

CAPVT V.

REspondit ei Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum.] D Perspicuū est quod dicitur. Nam nisi hanc mirabilem humanitatis, inquit, disciplinam suscipias, nihil tibi mecum cōmune erit: uerū quoniam sæpenumero Christus ea quæ de re una dicit, generalius copiosiusq́ intelligit, illud quoq́ puto istis uerbis significari. Nisi quis, inquit, peccati sordes per gratiam meam lauerit, atq́ absterserit, regni cœlorum non erit particeps: non enim intrabunt impuri in beatas illas mā̄siones, sed qui propter charitatem Christi conscientiam suam mundarunt, sanctificatiq́ sancto spiritu per baptismum unà cum Christo uiuent in æternum. Apo. 21.

CAPVT VI.

DIxit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput.] Qui modo lotionem acriter repulerat, nunc manus etiam & caput libenter offert. Nam si tanta mihi ærumna, inquit, nō loto impendet: non solum pedes, sed totum afferam corpus, ut horribile detrimentum effugiam. Reuerentia igitur, ac tantæ rei formidine, non quia inobediens esset, primo negarat. Nā qui dignitatem saluatoris & mortalitatē suam considerans recusabat, posteaquam huiusmodi detrimentum imminere prospexit, statim obsequitur. Tu autem nonnihil fructus hinc tibi collige, exemploq́ tibi Petrum propone: qui etsi dixerit, non laueris mihi pedes in æternum, cedit tamen confestim maiori: nec pertinaciter contendit, sed citò se pœnituisse ostēdit. Caueamus igitur, quātum fieri potest, ne temerario casu uerba efferamus: sed si quid (homines enim sumus) exciderit, etiam si probè dictum uideretur, quū tamen aliud melius appareat, nō contendamus, sed quamprimum quod melius est amplectamur: præstat enim uerbis solummodo peccare, quàm magnarum etiam rerum detrimentum habere. Sed procul omnino à nostra lingua iuramentū sit, mutatur enim facilè uoluntas: & ideo qui se iuramento astrinxerit, is se detrimento subiecit. Vtilissima enim

quædam

C quædam res eſt,aut nunq̃,aut raro lingua errare,uerum quia nimium ardua eſt atq̃ difficilis,nemo enim linguam domare poteſt,ut dicitur, ſaltem iuramento nequaq̃ aſtrictum proferamus ſermonem:ut ſi conditio temporum mutare propoſitũ cogat, non adeò magna improbitate opprimamur,& facilius propter fragilitatem naturæ, ueniam diuinitus conſequamur. Quis enim delicta intelligit? ut ſcribitur. Aut quo- *Pſal.18.*
modo terreſtris homo,lingua quæ non facile teneri poteſt,quũ ſemper in uerba prorumpat, non peccabit?

CAPVT VII.

» DIcit ei Ieſus:Qui lotus eſt,non indiget niſi ut pedes lauet,ſed eſt mun-
» dus totus:& uos mundi eſtis,ſed non omnes. Sciebat enim quiſnã eſſet
» qui traderet eum:propterea dixit,non eſtis mundi omnes.] A rebus corporeis quàm aptiſſime ad ſpiritales ſermonem traducens, proditorẽ occultè arguit,ad pœnitentiam & meliores eum reuocans cogitatiões. Nam etſi aperte adhuc mala eius conſilia nõ denudet,acriter tamen, quum non eſſe omnes mundos aſſeueret,acerbeq̃ pungit. Sed cæteris quidem diſcipulis, uel quoniam Chriſto inhærebant,uel quoniam labore ſequendi non fatigabantur, uel quoniam in fide firmi manebant,uel quoniam non parua charitate Chriſto afficiebantur, mundicies inerat. Proditori uero tam auaritiæ crimen, tam affectionis erga Chriſtũ infirmitas,inabſtergibiles peccatorum ingeſſit ſordes. Quum igitur Chriſtus dicit, uos mundi eſtis,ſed nõ omnes:quamuis occultius id dici uideatur, conſcientiæ tamẽ ſtimulus uerborum uim ad eum apertiſſime reuocabat, qui prodendi conſilium ceperat. Tu autem uide quàm clementiſſime ita res,primo cauſa uerborum ex lotione cõmode capta,profertur,ut nec cæteri turbentur, qui forſan repentina re commoti, aduerſus proditorem inſurrexiſſent,& proditoris conſcientia,magnitudine criminis uehementer exagitetur. Sed huius clementiæ magnitudinem quis non admirabitur?
D Videbat animum eius,cognouerat uenenoſa eum agitare conſilia: honorauit tamẽ ut alios,& eius quoq̃ pedes lauit,charitatẽ uſq̃ in finẽ conſeruans:& anteq̃ crimina in exitum erumpant,illum non derelinquens,hæc mirabilis, perfectaq̃ clementia diuinæ naturæ propria eſt. Nõ enim quia nouit occulta ut deus,propterea illico punit, ſed clementer ferens multis reuocat modis. Quum autem non modò non proficere homines uideat,imò uero contrà ſuæ improbitati hærere: tunc iam permittit, prauí conſilij eorum,non diuinæ uoluntatis opus id eſſe oſtendens. Ideo per Ezechielem
dicit: Viuo ego,dicit dominus,quia nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & *Ezech.18.*
uiuat. Clementer igitur dominus noſter Ieſus Chriſtus,quamuis in cor Iudæ diabolus iam immiſerit ut eũ traderet,unà tamen cum alijs diſcipulis eum retinet,& pedes eius lauat:ita quũ nulla cauſa incitatus eſſet, ſuæ ſolummodo prauitatis,tam nefandæ proditionis conſilium fuiſſe oſtendit.

CAPVT VIII.

» POſtq̃ ergo lauit pedes eorum,& accepit ueſtimenta ſua:quum recubu-
» iſſet iterum,dixit eis:Scitis quid fecerim uobis? uos uocatis me magi-
» ſter & domine,& bene dicitis,ſum etenim. Si ergo laui pedes ueſtros
» dominus & magiſter:& uos debetis alter alterius lauare pedes: exem-
» plum enim dedi uobis,ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos fa-
» ciatis.] Apertiſſime tunc ad imitationem humilitatis,exemplo ſe nobis propoſuiſſe oſtendit,inexcuſabilesq̃ propter ſuam præſtantiam reddidit arrogantes. Inde nanq̃ humilitatis Chriſti magnitudinẽ facile perſpicies,ſi conſiderabis, quod naturà terrenum eſt atq̃ abiectũ,non poſſe humiliari: quò enim deſcendet,quod iacet? Sed quiſquis in alto poſitus eſt,eum(ſi ſponte humiliatus infima petit) iure admirari debemus:quia ultro abiecta atq̃ tenuia,quæ naturaliter non habebat,ſuſcepit. Non igi-

C tur ab re dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum diſcipulis ſuis, & per eos uniuerſo terrarum orbi humilitatis exemplum traderet, nõ ſimpliciter dixit, ut ego feci uobis, ſic & uos facere debetis: Sed dignitatem & gloriam ſuam prius expoſuit, ut hac re gloriæ cupidos deprimeret. Vos enim, inquit, uocatis me domine & magiſter, & bene dicitis, ſum etenim. Ita breui hac ratione & fidelium ædificatiõi prouidit, & linguas eorum repreſſit. Nam quando ad diſcipulos cum adiectione articuli dicit, Vos me uocatis domine & magiſter: ne quis putet non natura idipſum habere, ſed honoris loco ſic à diſcipulis appellari, neceſſario addidit, & bene dicitis, ſum etenim. Non enim nudo homine, gratia honoris, dominus appellat: ſicuti nos natura quidẽ ſerui, gratia uero etiam ultra naturam noſtrã honorati: ſed natura dominus eſt, qui omnia
Pſal. 118. ut deus creauit, ad quem canens Pſalmiſta dicit: Quoniã omnia ſeruiunt tibi. Sed na-
Eccle. 1. tura etiam magiſter eſt. Omnis enim ſapientia eſt à domino, & omnis intellectus per eum: ipſe ut ſapientia, ſapere facit intelligentias: ipſe omni rationali creaturæ tam cœ-
1. Cor. 1. leſti, quàm terreſtri, naturæ ſuæ idoneam intelligendi uim inſerit. Et quemadmodũ quũ ipſe ſit uita, omnia uitæ ſuſceptibilia uiuificat: ſic quũ ipſe ſit ſapientia patris, ſapientiam cunctis ſuſceptibilibus immittit. Natura igitur dominus & magiſter, filius eſt. Quando igitur tantus in gloria ego, inquit, ad tantam deuenire humilitatem non ſum dedignatus, ut etiam pedes lauerim ueſtros: quomodo uos recuſabitis alter alterius pedes lauare? Hinc diſcimus nõ debere nos honori proximorũ inſilire, ſed præponendos ſemper putare proximos. Optima ſanè diſciplina: animo enim nihil arroganti quid exæquabitur? Præſertim quum uideamus nihil magis fratres atq; amicos diſſeparare, quàm miſeræ gloriæ nimia cupiditas. Semper enim maius eligimus, ſemper fulgentioribus inhiare caducus & inſtabilis huius uitæ honor lubricam mentem noſtram impellit. Quare ſi uolumus ab hoc deteſtabili morbo, & inani cupiditate liberari (nihil enim aliud hæc cupiditas, quàm deceptio eſt) Chriſtum ſaluatorem no-
D ſtrum toto animo complectamur, qui diſcipulorum pedes lauit, ut & nos alter alterius pedes lauemus. Sic enim omnis arrogantiæ uia concludetur, omnis gloriæ ſpecies procul abibit. Nã ſi natura dominus, ſicuti ſeruus inter diſcipulos fuit: quomodo nos natura ſerui atrocem fugiemus pœnã, ſi tanto moniti exemplo non proficiemus?

CAPVT IX.

" AMen amẽ dico uobis, nõ eſt ſeruus maior domino ſuo, nec apoſtolus
" maior eſt eo qui miſit eũ: Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea.] Legibus quaſi firmis exemplis uirtutẽ confirmat, detrimenti plenã præcepti præuaricationem oſtendens. Quod enim iureiurando firmatur, non abſq; culpa cõtemnitur. Inexcuſabile nanq;, inquit, certe crimen ſeruorum eſt, ſi maiora quàm domini ſui ſapiunt. Arrogare nanq;, eſt maiora quàm ferre poſſis deſiderare. Apoſtoli ſimiliter uituperandi ſunt, qui præſtantiora ſibi poſcunt, quàm habeat qui eos miſit, præſertim quũ ſufficere illis mittentis dignitas debeat. Ita mihi nõ aliud dicere uidetur, quàm non paruam hominibus pœnam immineret, ſi quũ natura ſerui ſint, ea tamen facere alter in alterum nolint, quæ ipſe quũ natura deus & dominus ſit, in diſcipulos fecit. Turpe enim eſt, furoriſq; omnino plenum: quũ ſitis ſerui, ait, erubeſcere propter arrogantiã id in cõſimiles ſeruos facere, quod in uos dominus ueſter fecit. Si hæc igitur ſcitis, inquit, id eſt, ſi hæc intelligere penitus poteſtis: beati eſtis ſi facitis ipſa. Non enim magnũ eſt uirtutem cognoſcere, ſed ſtudioſe agere, id certe maximum eſt. Ego autem æſtimo melius modo quodam eſſe neſcire, quàm quũ ſcias, per ignauiam negligere: & quod bonum eſſe credideris, ex deſidia præterire. Qui uoluntatem ignorauit, ait, domini ſui, & nõ fecit, uapulabit paucis: qui autem ſciuit & contempſit, uapulabit multis. Qui enim ignorauit omnino, etſi culpa teneatur, quia diſcere forte neglexerit, ueniæ tamen petitio ido-
Lucæ 12.

nea

C nea ignorantiæ eſſe uidetur. Scientem autem ipſa conditio condemnat. Contempſit enim, nec fecit quod probe cognouerat. Quæ igitur bona eſſe cognoſcimus, peragere non negligamus. Nam quũ probe diſciplinam uiuendi ſecundum Chriſtum non ignoremus, magnam in tempore opportuno retributionem habebimus, recte uiuentes. Magnus enim, qui facit & docet, in regno cœlorum, ut ſaluator ait, uocabitur. Quid enim, quod ad pietatem pertineat, ei deeſt, qui & uerbo & opere probus eſt? aut quomodo talis uir à deo non honorabitur? Quando operibus cognitio, & opera cognitioni coniunguntur, tunc non parua utilitas cõſequetur. Nam ſi quis unum eſſe deum natura nouerit, & tam corde quàm lingua id confitetur; quamuis id recte faciat, morietur tamen, niſi operum fulgor cognitioni aduenìat. Quomodo igiť nõ inſani penitus eſt, ſi quod bonum ſit noueris, & uiuere bene cõtempſeris? hac de cauſa fore beatos diſcipulos dicit, id eſt credentes in eum, ſi nõ modò intellexerint quæ docuit, uerumetiam ſyncere integreq; peregerint. *Matth. 5.*

CAPVT X.

" NOn de omnibus uobis dico: ego ſcio quos elegerim. Sed ut impleatur ſcriptura, Qui manducat meum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum.] Non parua hìc locus obſcuritate contegitur. Nam quum beatos fore illos dixiſſet, qui quũ uirtutis cognitionem habeãt, cura, ſtudio, opera non aliter quàm nouerant facere nituntur: ſtatim ſubiecit, non de omnibus ſe dicere, proditorem (ut multis & mihi uidetur) ſignificãs. Nunq; enim inter beatos tanta impietate detentus enumerabitur: & hic quidẽ unus ſenſus eſt, alter autem ad hunc recte (ut puto) adiici poteſt. Nam quoniam dicturus ſecundum ſcripturam erat: Qui manducat panem meum, magnificauit ſuper me ſupplantationẽ, id eſt, calcaneum aduerſus me ſuum eleuauit, quum omnes diſcipuli panem ſuum manducarent unà cum eo uiuentes: ideo ne de omnibus id dicere uideretur, mitigauit prius dicens: non de omnibus uobis dico. Ego enim ſcio quos elegerim, ſed ut adimpleatur ſcriptura, dicens: Qui manducat panem meũ, leuabit contra me calcaneum ſuum. Horum ſenſuum alterutrum quem uelit, unuſquiſq; comprobet. Omnia enim ad ædificationem legentium dicimus. Sed quæret aliquis primum, ſi omnia ſcire Chriſtus creditur, cur Iudam, qui futurus proditor erat, elegerit? Cur enim cum aliis eum connumerauit, quem non ignorabat quæſtus cupiditate captum, in diaboli laqueum eſſe caſurum? Deinde ſi calcaneum ſuũ aduerſus Chriſtum leuauit, ut adimpleretur ſcriptura; non fuit ſanè ipſius rei cauſa, ſed uis illa quæ adimplere ſcripturam omnino cogebat. Ad hæc nos breuiter propter communem utilitatem reſpondentes, primum illud dicimus, nunq; huiuſmodi nobis rationes de futuras, nec finem unq; nos eſſe facturos increpandi, carpendiq; deum, qui propter immenſam ſuam miſericordiam à nihilo ad eſſe omnia uocauit; ſi ſic imperitè affecti erimus, ut in omnibus quæ à deo facta ſunt, ſimilia uelimus excogitare. Quid enim prohibebit incuſare deum, ac dicere: cur in regem, Saulem eligiſti, quem ſciebas gratiam tuam eſſe ſpreturum? ìmò uero cur primum à terra hominẽ formaſti, quem non ignorabas mandata non ſeruaturum? Aſcendet hæc oratio etiam in ſuperiora. Cur enim angelorum naturam creaſti, quum ut deus præuideris futuram nonnullorum rebellionem? Ex iſtis, cæterisq; huiuſmodi illud porrò ſequetur, ut præcognitionis cauſa, aut nihil omnino creare debuerit, aut inſenſatam ſolummodo naturam producere, unde nec natura eſſe deus cognoſceretur. Illud igitur maximopere conſiderandum eſt, quia rationali creaturæ liberam poteſtatẽ creator largitus eſt, & ſuæ uoluntatis habenas cuiq; cõmiſit, ut in eo ſit, quicquid probauerit eligere. Qui ergo ad meliora flexi ſunt, hi gloriam atq; retributionem electioni ſuæ conſentaneam inuenient: qui uero improbis cogitationibus ſeipſos deprauarunt, cupiditatum flu-

Pſal. 40.

D

Quæſtio bipartita.

Reſponſio ad primã partẽ.

1. Reg. 9.

C ctibus ad ſcelera deducti,nõ iniuria,ut ingrati atq; improbi,æternis uexabuntur ſupplicijs, In hoc ſtatu(libertatis dico)fuit angelorum natura conſtituta. Quare qui principium ſuum ſeruarunt,in gratia confirmati,ſtabilem atque firmam bonorum poſſident ſedem:qui autem principio relicto ſuo ad peiora delapſi ſunt,catenis tenebrarũ ſeipſos aſtrinxerunt,& perpetuæ damnationi ſeruantur. Sic & primus homo in paradiſo,& ſpiritalibus delicijs ac gloria poſitus, ſeruaſſet prima profecto naturæ bona,
1. Reg 9. niſi crimine inobedientiæ mandata ſibi diuinitus,neglexiſſet. Sic & Saulẽ unxit in regem,fuit enim primo non improbus:quumq; poſtea ſolitam ſibi probitatem nõ ſeruaret,non iniuria uexabatur. Sic Iudam quoq; ipſum elegit, & cum duodecim collocauit:aptus enim in initio erat qui ad ſequendum Chriſtum eligeretur:uerum quoniam poſtea ſenſim turpi quæſtu uictus,diabolo adhæſit,& ad prodendum uſque delapſus eſt,meritò repulſus fuit. Nihil ergo in eum poſſumus dicere, qui probum elegit:qui ſi uoluiſſet,non cecidiſſet,qui poterat totam mentem atq; animum ſuum in charitatem Chriſti collocare. Nemo autem putet, ut breuiter etiam alterum peragamus,idcirco quæ à prophetis dicta ſunt,in exitum uenire,ut adimpleat ſcriptura.
Reſponſio ad ſecundã partẽ. Nam ſi ſic eſſet,laudari potius,quàm uituperari tanq; ſcripturarum miniſtri nequã homines poſſent:quippe nec deliquiſſe omnino uiderentur, ſi coacti feciſſent. Namſi adimplere ſcripturam neceſſe eſſet,illi per quos adimpleret, nullo crimine profecto tenerentur. Præterea in ſcripturæ autorem culpa redundare uideretur, ſiquidem,ut adimpleretur ſcriptura,uí quadam mala commiſerint. Sed quis adeò rationis ac mentis inops erit,ut ſcripturam ſancti ſpiritus,peccandi cauſam attuliſſe homini unquàm credere poſſit? Non ergo ut adimpleatur ſcriptura,nec iſta de cauſa facta ſunt à quibuſdam quæ ſcriptura prædixit,ſed contrà:quoniam ita nonnulli ſponte facturi erãt, idcirco præſciens ſpiritus ſanctus futura prædixit. Quum igitur facta ſunt quæ prædixit,pignus fidei prædictionem habentes, eum iam cognoſcimus de quo iſta prædicta fuerunt.
D

CAPVT XI.

Modo dico uobis priuſquàm fiat:ut quum factum fuerit, credatis quia ego ſum.] Neceſſariò,inquit,quæ mox futura ſunt, uobis enarraui. Non enim paruam hinc utilitatem comparare poteritis. Dico igitur amodo,inquit,uobis,ut quum factum fuerit, exitum rerum uidentes, illum me eſſe credatis,qui nihil falſi,nihil uanum atq; inane proferre ſoleam,& quem ſcriptura uenturum prænunciauit. Simul ergo & proditorem occultius arguens reuocat:& proditionis exitum,ſignum ait fore, quod ipſe ſit Chriſtus. Nam qui diligenter quæ de proditore ſcripta ſunt examinat, rebusq; accommodat, is facile intelliget de eo ipſo,non de alio ſcriptum eſſe.

CAPVT XII.

Men amẽ dico uobis,qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autẽ me accipit,accipit eum qui me miſit.] Quum uel à proditoris ipſius inſania ſe eſſe Chriſtũ oſtenderit,occultius adhuc & illi utiliter,ſi quic quam mentis habuiſſet, ſic carpit,ut honorem atque beneuolentiam omnem ſibi exhibitam in dei patris perſonã referri aſſerat. Nec tamen id præcipue,ſed contrarium potius intendit:nec dixit, qui non honorat filium,nec pa
Ioan.5. trem honorat,ut alibi: ſed moderatius à contrario uno alterum auditoribus intelligendum reliquit,minis opus eſſe cœptæ proditionis ſcelere iamiam futuro. Quemadmodum ergo,inquit,ſi quis acceperit quem miſero,meipſum non alium accipiet: ſic ſi quis me acceperit,qui à patre miſſus ſum,ipſum patrẽ accipiet. Hoc modeſtius dictum,ſi ad contrarium uerteris,in ipſum patrem proditoris cõtumeliam aſcendere uidebis.

A uidebis. Minandi ergo modus in his uerbis continetur: & ueluti ſi quis hominem à deo miſſum ſuſcipiat, quum prædicationi eius aſſentiat, deum qui prædicat honorat: eodē arbitror pacto qui dominū ſuſcipit, id eſt qui in filiū credit, patrem quoq; profecto ſuſcipit. Concurrit enim omnino patris ſignificatio, quando filius nominatur. Nam qui filium eſſe fatetur, is etiam ſi nolit, patrem eſſe confitebitur. Horribile igit fuit proditoris crimen, qui propter impietatem in filium, in ipſum etiam patrem impius inuenitur. Nam ſi firma fide filium dei Chriſtum eſſe cognouiſſet, chariorē profectò beneuolentiam eius omni turpi quæſtu habuiſſet: nec proditionis crimine inclinatus, eò lapſus eſſet, ut nunq; naſci melius ſibi fuerit. *Matth. 26.*

CAPVT XIII.

QVum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & dixit: Amen amen dico uobis, quia unus ex uobis me tradet.] Cui omniū perſpicuum non eſt, nec orationem noſtram, nec mentem, proprie diuinæ naturæ bona ſufficienter poſſe uel proferre, uel cogitare? Quo modo enim quæ ſuper nos ſunt, concipere aut dicere poterimus? Oportet igitur humanorum ruditate uerborum, quaſi per figuram adiutos, pro capacitate noſtra in ſublimiora conſcendere. Quamuis igitur naturæ diuinæ clementia omnem mentem excedat, odio tamen mali maxime commota, grauiſſime carpit delinquentes. Quando igitur ſcriptura motum (ut ita dicam) dei aduerſus peccantes exprimere uult, à rebus humanis per ſimilitudinem uerbis uſa, iram & furorem appellat. Nam quamuis certum ſit nihil harum turbationum poſſe in deo intelligi, moueri tamen atque iraſci deum dicimus, & ipſi huius rei exquiſitam cognitionem relinquimus: ita quum hæc ineffabilia penitus ſint, noſtro more (ut diximus) à ſcriB ptura conſcribuntur. Turbatum igitur ſpiritu Ieſum fuiſſe ſcripſit Euangeliſta: nec aliud turbationem nuncupauit, quàm odium mali expreſſius à ſpiritu factum, quod certe non erat poſſibile aliter dicere. Quamuis ueriſimile quoque mihi uideatur, nō potuiſſe carnem Chriſti motum, quo iam expreſſius atque manifeſtius ad diſcipulos proditionis odium offerebatur, ita ſufferre, ut aliquantiſper non exhorruerit: ac ideo turbationis quandam figuram, & iræ ſignum oſtenderit, quemadmodū etiam quando Lazarum ſuſcitauit, feciſſe ſcribitur: fremens enim ſpiritu ac turbatus, inquit, ad monumentum ibat. Nam quemadmodum ibi minas aduerſus mortem, fre- *Ioan. 11.*
mitum appellauit: ſic in hoc motum (ut ita dicam) aduerſus impietatem proditoris, turbationis nomine denotauit. Iure autem moleſte ferebat ſcelera illius, quia unà cum alijs diſcipulis magnis affectus honoribus, paruo argenti pondere amorē Chriſti repulit: ut dum panem eius manducaret, calcaneum aduerſus ipſum eleuauit: nō gloriam illius, non ſocietatis leges, non pietatem ut deo illi debitam, non quicquam aliud mirabilium recordatus: ſed deteſtabilem ſolummodo, paruamq; Iudæorum reſpiciens pecuniolam, qua ſuam animam uendidit, qua innocentem atq; iuſtiſſimum ſanguinem manibus tradidit impiorum. Quare non iniuria turbatur dominus, & ſic acriter carpit, ut ab uno duodecim diſcipulorum tantum ſcelus patratum iri affirmet. Ita omnes manifeſte monet, ut ſuæ quiſque animæ caueat: ne dum negligat, laqueo diaboli ex deſidia capiatur. Vtilis certe admodum arguendi carpendiq; uis eſt, quam floccipendens proditor, quæ cogitauerat, peragere ſtudebat. Expreſſiſſime igitur Chriſtus, atque ſignificatiſſime: unus, inquit, ex uobis me tradet: ita & proditoris audaciæ atq; ingratitudinis, & diaboli malignitatis magnitudinē oſtendit, quæ tantum potuit, ut etiam diſcipulorum unum auerterit.

C

CAPVT XIIII.

Aspiciebant ergo adinuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.] Et formido & stupor simul discipulos aggreditur, alterq; alterum aspiciunt, duplici de causa conturbati. Nam & de sua singuli anima formidabant, & gratia existimationis consortij non parum mouebantur. Nullo enim modo de uerbis domini dubitantes, sed omnino credẽtes ita futurum ut dixit: & simul graue intolerabileq; putantes eò impietatis discipulorum aliquem peruenturum, suam singuli conscientiam examinant, quò ista perditio casura sit timentes: & magna admiratione affecti, unde aut quomodo tantum diabolus possit, ut eorum etiam aliquem à pietate Christi rapuerit.

CAPVT XV.

Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dicit ei: Quis est de quo dicit? Itaq; quum recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero.] Admirari etiam in his oportet & pietatem in Christum, & religionem discipulorum. Nam quum neque conscij sibi essent, nec coniecturis dare se uellent: per Petrum, qui omnibus præerat, interrogare maluerunt: nec tamen Petrus id per seipsum peragit, sed per Ioannem, qui hoc nobis euangelium conscripsit, quiq; nomen suum celauit, ne inanis cuiusdam gloriæ causa diligi se à Christo dicere uideretur, nutu ad interrogandum impellitur: ille uero ad pectus inclinatus domini, petit occulte. Cui saluator nullum aliud signum dedit, quàm quod propheta
Psal.40. prædixerat: Qui manducat panem meum, magnificauit super me supplantationem. Tinctum enim panem dedit: ut ex hoc ostenderet illum esse, qui aduersus se calcaneum suum leuauerit. Sic formidinem discipulorum, quam de seipso quisque habebat, expulit: & alterius prophetiæ in mentem illos reduxit, quæ dicit: Tu autem
Psal.54. homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cum consensu. Eiusdem enim animi intimus familiaris, eiusdemq; mensæ particeps cum Christo proditor fuerat, & cum alijs discipulis miraculorum minister ad gloriam Christi omnia peragens: sed turpi postea quæstu superatus, honorantis eum Christi gratiam perdidit. Animaduertendum autem esse puto diligenter, quomodo Euangelista quàm breuiter ad bene uiuendum maxime hortatur, si uolumus diuinarum rerum cognitionẽ adipisci: exemplo enim seipsum nobis proponit, qui sic diligebatur à Christo, ut in sinu eius ferè sederet. Illi enim deo summopere propinquant, qui mundo corde sunt, quibus præcipuũ à saluatore munus attribuitur. Beati enim sunt, inquit, homines mundo corde, quoniã ipsi deum
Matth.5. uidebũt. Nempe ista beatificatio uera extitit in Ioanne. uidit enim gloriam Christi,
Ioan.1. ut ipse testatur, gloriam quasi unigeniti à patre, nec corporeis oculis inuisibilẽ uidit
Ioan.6. naturam. Nullus enim patrem uidit, nisi qui à deo est, id est filius dei: qui uero procul se à turpitudine remouent, & inanibus huius uitæ curis mente non agitant, illis supra quàm animus per se hominis ferre potest, gloriã suam Christus reuelare solet, in qua
Ioan.14. etiam pater uidetur, propterea dicebat: Qui uidet me, uidet & patrem meum.

CAPVT XVI.

Et quũ intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Scariothis: & post buccellam introiuit in illum satanas.] Perspicuum discipulis suis signũ dedit saluator: tinxit enim panem & dedit eum, leuaturum calcaneum aduersus se ostendens qui panem illum manducaret, & tunc impietatis totius princeps, & malorum omniũ excogitator, in animũ

Iudæ

C Iudæ penitus inſilijt. Nemo autem putet panem illum, diabolici fuiſſe ingreſſus cauſam. Nemo ita inſaniat, ut benedictionem, tanti mali cauſam arbitretur: ſed maxime attendat, uniuerſamq; rem animo diligentius uoluat. Nam quoniam etſi nihil omnino illi defuit, qui unà cum cæteris amoris charitatisq; Chriſti particeps fuit, & tamen in malis perſeuerabat conſilijs, nulla pœnitentia tactus, nulla Chriſti admonitione commotus, nullo ſaltem rubore, quũ ſcire omnia Chriſtũ uideret, affectus: imò uero magis magisq; in horas cupiditate patrandi ſceleris ardens, idcirco deſolatam deſtitutamq; ab omni auxilio animam eius diabolus uidens, & mentem nulla cuſtodia munitam aſpiciens, ingreſſus in eam eſt. Tritum ſanè id diabolo eſſe inuenies, ſolet corda piorum prauis tentare cogitationibus, & uoluptatum ardore ad delinquendum detrudere: ſed illuc maxime impellit, quò per ſeipſos inclinari perſpicit, ita infirmitatẽ noſtram ad arma nequitiæ ſuæ conuertit, & ingenij noſtri morbo aduerſus nos utitur, uoluptate carnis alius laborat, per hanc aggreditur: alius auaritia ſuperatur, hunc habendi cupiditate magis incendit: ita noſtris affectibus quaſi armis uſus, nos expugnat & ſicut optimus dux exercitus, turres & uineas ibi peragit, unde capi obſeſſa urbs facilius poteſt, eodem ſatanas modo per imbecilliorem animi partẽ nos euertit, præſertim ſi uiderit nihil apud nos admonitiones, exhortationesq; uirtutis poſſe, ac maxime ſi myſticam benedictionem ſperni à nobis conſpexerit. Hæc enim maximopere, ſi cum pietate ſuſcipitur, uires ſuas confringit. Proditor autẽ ſæpius redargutus, non erubuit charitatem Chriſti, contempſit honorem, & gratiam eius abiecit, benedictionem aſpernatus eſt, in uno fixus hærebat, illud ſolummodo uoluebat, quomodo pecuniolam ſibi pararet: non ergo ut conſiliatorem, ſed ut cogitationum ſuarum dominum in corde diabolum retinet. Quare fugiamus oro, fugiamus cupiditates animi unde ſecutura detrimẽta uidemus. Sed ſi dominantis (ut qui *Eccl. 10.*
D dam dicit) ſpiritus in te aſcenderit, non ceſſeris ei. Nam etſi poteſtatis noſtræ non ſit facere, ne tales ſpiritus, id eſt cogitationes in mentem noſtram aſcendant, poſſumus tamen quod aſcenderit eijcere, nec cõmittere, ut magnas propter negligentiam noſtram agat radices. Aliter non dubitemus, quin peruicatia diaboli pauliſper poſſit ſuperare, ita huiuſmodi quid patiemur, quale Pſalmiſta canit: Antequam humiliatus *Pſal. 118.*
eſſem, ego deliqui. Prius enim quàm peccati conſummatione delinquimus, peccatum uoluntate amplectentes, & ianuas animæ diabolo patefacientes, cuius rei proditor nobis exemplum eſt.

CAPVT XVII.

* Dicit ei Ieſus, Quod facis, fac citius. Hoc aũt nemo ſciuit diſcumbentiũ
* ad quid dixerit ei.] Abſonum atq; incongruũ ſuperioribus forſan hoc multis uidebit: cur enim, quiſpiam dicet, quũ multis proditorẽ carpſerit modis, reuocareq; ab improbo ipſum, ꝓpoſito ſtuduerit, hortari modò ut citius peragat, uidet? aut cur eum incitat, qui à ſeipſo inflammatus eſt, cuius incendiũ cõſilijs potius extinguendũ erat? Sed nihil incongrue, nihil abſurde dicit, ſi quis diligentius atq; profundius hæc cõſideret. Dictum enim modò eſt ab euangeliſta, ingreſſum fuiſſe in cor Iudæ diabolũ, cui nunc Chriſtus, quia totũ hominem poſſederat, dicit: quod facis, fac citius. id eſt tuũ opus, quod ſemper facere tibi cordi eſt, facias citius ô diabole: prophetas occidiſti, Iudæorũ animos ingreſſus, lapidibus eos petijſti q ſalutarẽ Iudæis doctrinã miniſtrabãt, nemini qui à deo miſſus eſſet pepercíſti, magna in oẽs atrocitate uſus fuiſti: ueni poſt illos ego, ut errãtes reducã, à tenebris in lucẽ reuocẽ: ut quiſnã ſit natura deus, omnibus aperiã. Nec ignoro nequaq; te quieſcere poſſe. Quare qd ſolitus es facere, nunc quoq; facito. Hũc ſaluatoris uerba ſenſum parturire ipſe opinor. Sed age rurſus, cur accelerari iubeat, con

C ſideremus. Magna certe Iudæorum fuit impietas, qui uerbis Chriſtum, plagisq; cædentes, ſputis etiam dedecorare non erubuerunt. Qui mortem crucis pertulerunt, acetum & bilem in potum dederunt, haſta latus dilaniauerunt. Quid igitur feſtinas, quiſpiam diceret? aut cur diabolo hæc attribuis, quæ Iudæi aut alij gratia Iudæorum fecerunt? Sed Iudæi quidem miniſtri, diabolus autem princeps horum omniũ fuit. Feſtinabat uero Chriſtus, quia & acerbiſſima hæc futura ſciebat: exitum tamen horũ non ignorabat: caſuras nanq; per crucem diaboli uires, deſtrui mortem, interire interitum liberari à priſca maledictione genus hominum, iniquitatis os (ut prophetica
Pſal.106. uoce dicitur) obſtrui, nec accuſaturum quos ſibi ſubiecit, interire omnino idolorum cultum, ianuas paradiſi patefieri, ſuperioribus inferiora coniungi: aperiri cœlos, ordines angelorum aſcendere atq; deſcendere ſuper filium hominis: omnia hæc poſt paſſionem futura uidebat. Quum igitur tam multa uentura per crucẽ bona non ignoraret quomodo nõ debuit, qui ſalutem noſtrã ſemper optauit, qui propter nos homo abſq; peccato factus eſt, ſalutis noſtræ iam adeſſe tempus perſpiciens, non maturare? Aut quomodo non oportuit eum malignitatẽ diaboli cõtemnere, & ad optatam hãc ſolennitatẽ citius peruenire ſtudere? Ignoranti ergo hæc omnia diabolo, nec intelligenti patibulum crucis ſuarum uirium fore detrimẽtum, dicebat: quod facis, fac citius. Ita minantis magis quàm hortantis hæc oratio eſt. Nam quemadmodum ſi uir fortis, aduerſus quem fremens quiſpiam feratur, ipſe uero uiribus ſuis fretus, caſurum illum non dubitet, magna uoce militans dicat: quod facis, fac citius, ut meæ dexteræ uires experiaris: non properantis mori uerba eſſe diceremus, ſed præſcientis potius, quia cadet aduerſarius. Sic dominus noſter Ieſus Chriſtus uelocius currere diabolum ad ea quæ præparauit iubet, ut citius uictus atq; uinctus, à tyrannide ſua or
D bem dimittat: quemſic oppreſſit, ut neglecto creatore, ad colendas creaturas deuexerit. Huius ſermonis uires non minima ignorarunt diſcipuli, quum Chriſtus eis non reuelauerit: principem enim huius ſeculi quiſnam uerè natura eſſet, latere uolebat:
Matth.16. ac ideo etiam in alijs quum de cruce, morte, reſurrectioneq; ſua diceret, præcipiebat diſcipulis, ne cui hæc aperirent: quod faciebat, ut crucifixus mortem affligat, & ſalutem hominibus morte afferat ſua.

CAPVT XVIII.

Vidam autem putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixiſſet ei Ieſus: eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut egenis aliquid daret.] Quoniam non intellexerunt uerba eius, ad res ſolitas deferuntur, & quæ facere conſueuerat, hæc modò iubere ut fiant arbitrati ſunt: die nanque feſto iamiam inſtante, crediderunt nonnihil imperari, quod ad ſolennitatem pertineret, uel ut indigentibus aliquid præpararet. Bonus enim eſt atque miſericors dominus. Perutile autem nobis exemplum proponitur: oportet enim qui feſtum diem pie acturi ſunt, non de ipſis tantummodo curare, nec qnomodo ipſi ſolum hilarè celebraturi ſint, uerumetiam egentium propter charitatem rationem habere. Sic enim ſpiritaliter Chriſto dies feſtus peragetur. Hac de
Exo.16. cauſa olim Iudæis dum manna colligerent, præceptum fuit: non ſibi tantum, uerum etiam contubernalibus, ſi qui exire non poſſent ad colligendi munus, præſtare: ut non ſuperfluueret, qui multum, nec qui minus, deficeret. Hac enim alterius de altero cura & ſtudio, mirabilis quædam in omnibus æqualitas redditur. Magnam igitur iniuriam ſolennitatibus inferunt, qui parum de indigentibus curant: nec feſtum diem recte peragunt, qui coniunctim tam de ſe, quàm de alijs non procurant.

CAPVT

CAPVT XIX.

QVum ergo accepiſſet ille bucellam, exiuit continuò. Erat autem nox.] Curſim ille abijt ad diaboli opus, ut furore detentus de domo exilijt, nihil pecunia melius putans, quodq; maius eſt, nihil à benedictione adiutus; morbo enim auaritiæ uictus, & patrem malignitatis in corde iam habens, nec quò noctu quidem ruit, conſiderat. Tenebroſa enim nox quædam impiæ cupiditatis, in profundum inferni eum pellebat: ideo quaſi ceruus, ut in Prouerbijs dicitur, ad ſagittam properabat, uel quaſi canis ad uincula, neſciens ſe ad periculum animæ ſuæ currere. Nec fruſtra dictum mihi uidetur, continuò illum exiuiſſe; magnas enim diabolus ad imperãdum eis, quos omnino iam cepit, poſſidet uires: cogere uidetur ad opus etiam nolentes. Timet (ut credo) diabolus, ne morãdo locus pœnitentiæ detur, & quaſi à temulentia mentem ſuam rectius cogitans homo eripiat: hac de cauſa feſtinat ac impellit. Nam etiam Iudam, quũ poſt panẽ omnino ſeparauerit, tum moram, tum benedictionis uirtutem timens, ne ſcintillam in animo eius accenderit, ac inde illuminauerit, & ad meliora retraxerit, magna præcipitẽ agit celeritate. Quod autem hæc conſuetudo diaboli ſit, uel à figuris cognoſcemus; ſubiecit Iudæos ſibi Aegyptiorũ tyrannus, quos luto atq; lateribus amariſſimè uexabat, quibus nec tempus quidem orandi deũ præbebat, præfectis quoq; iuſſit, ut grauiora illis opera Iudæis afferrẽt, ne ſermonibus uanis dare operã poſſent. Appellabat enim uanos ſermones eos, qui de libertate haberentur, & ad meliora inflammarent, quibusq; ſeruiendi conditionem deplorarent, & à deo poſcerent meliora, quibus omnibus nonnihil illis affuturum putabat. Aegyptiorum tyrannus Pharao, diabolus eſſe intelligitur, qui reſpirare idcirco non ſinit irretitos, ut ſemel uicti, iugo eius ſemper deprimantur.

Prouerb. 7.

Exo. 1.

CAPVT XX.

QVum ergo exijſſet dixit Ieſus: Nũc clarificatus eſt filius hominis, & deus clarificatus eſt in eo; ſi deus clarificatus eſt in eo, & deus clarificabit eũ in ſeipſo, & cõtinuò glorificabit eum.] Proditor quidẽ diabolo mi litaturus exiuit, Chriſtus autem orationem incœperat, reipſa nos docens, non auribus omniũ illa tradi oportere, quæ coniunctiſſimis ſolummodo congruunt. Non enim ſancta canibus danda ſunt, nec pedibus ſuum turpiter conculcandæ ſunt margaritæ. Poſt receſſum igitur proditoris, in congruenti iam tempore diſcipulis myſterium reuelat, dicens: Nunc clarificatus eſt filius hominis; paſſionem quippe ſuam his uerbis ſignificat in ianuis iam adeſſe; clarificatum uero fuiſſe ait filium hominis, non alium à ſe, dicens, aut diuiſum, ut nonnulli male intelligunt: unus enim Chriſtus filius & ante carnem & poſt carnem eſt. Quo autem modo clarificatur, quærendum eſt: an prius, dicet quiſpiam, quando mirabilia faciebat, non clarificabatur? Atqui quando maris fluctus, & uim uentorum ſuppreſſit, adoratus ab ijs qui in nauigio fuerunt, ut uere filius dei fuit: quando ſuo imperio Lazarus in uitam redijt, tanta celebritas miraculi fuit, ut quum poſtea in Hieruſalem aſcẽderet, & effuſus ad eum uulgus fuerit, & infantes clamarent, benedictus qui uenit in nomine domini: quando quinq; panibus, duobusq; piſcibus præter mulieres & pueros, quinq; milia uirorũ ſaturauit, tanta gloria claruit, ut multitudo ad regiũ uoluerit faſtigium ipſum eleuare, multa prætereo ſponte: quomodo igitur nũc clarificari ſe dicit?

Matth. 7.

Matth. 14.

Ioan. 12.

Ioan. 6.

Sed clarificatus quidem magnitudine miraculorum fuit, adeò ut deus à multis iam putaretur. Conſummatio uero gloriæ in paſſione ſita eſt, quam pro uita mundi ſuſtinuit, per quam reſurrectionis modus innotuit. Cuius rei rationem, ſi quis altius cõſiderauerit, non pro ſeipſo, ſed pro uniuerſo humano genere mortuum

C fuiſſe inueniet. Mortuus enim eſt ut homo, & uitam ſuam pro uita omnium repen-
ſauit: ſurrexit autem ex mortuis, & totam naturam noſtram in ſeipſo ſuſcitauit: ſemel
Roma. 6. enim mortuus, non amplius moritur, mors enim ultra illi non dominabit: quod enim
mortuus eſt propter peccatũ, ſemel mortuus eſt: quod autem uiuit, deo uiuit. Qua
Philip. 2. res etiam in nobis propter Chriſtum ueritatem habebit. Reſurgemus enim non mo
rituri, quamuis permultum interſit inter eos qui reſurgent in gloria, & eos qui reſur-
gent in ignominia. Factus ergo deo patri obediens uſq; ad mortem, mortem autem
crucis: exaltatus rurſus eſt, nomen ſuper omne nomen accipiens. Nam qui homo
nudus ab omnibus uerè putabatur, ſic exaltatus eſt, ut deus uerus, & dei ueri filius
eſſe demonſtretur: nec in nouam quandam dignitatẽ aſcendit, qui natura deus erat,
nihil enim nouum in filio dei poteſt inueniri, ſed habebat omnia naturaliter ut deus,
etiam antequam formam ſerui acciperet. Factus igitur homo, quoniam ad dignita-
tem priſtinam cum humanitate rediit, glorificationem accepiſſe intelligit. Chriſto
autem clarificato, deus etiam pater in filio clarificatus eſt: non quia gloriæ clarifica-
tionisq; adiectio illi acceſſiſſet (nõ enim indiget his rebus natura ineffabilis) ſed quia
clarum hominibus factum eſt, cuius filij pater ſit, idcirco clarificatus eſt: gloria enim
certe eſt talem habere filium, qualis ipſe eſt: propterea dicit, ſi deus clarificatus eſt in
eo, & deus clarificabit eum in ſeipſo, & continuò clarificabit eum. Simul enim cla-
rificatus eſt pater per filium, & filius à patre: æqualiter enim utriſq; clarificatio facta
eſt. Sed illud ad utilitatem legentium etiam addamus: Si glorificauerimus deum,
1. Reg. 2. glorificabimur omnino ab eo. Viuo enim ego, dicit dominus, quia glorificabo glo
rificantes me. Glorificatur autem in nobis, & per nos deus, quum ſordibus peccati
abiectis, illuſtrem uirtutibus uitam uiuimus. Hoc enim pacto ad gloriam dei ho-
mines uiuere dicuntur.

D

CAPVT XXI.

» Ilioli, adhuc modicum uobiſcum ſum.] Filiolos, & quaſi nuper na-
tos infantes, quamuis multis ſplenderent uirtutibus, & ſinguli prudẽtia
munirentur, diſcipulos appellauit: oſtendẽs infantẽ eſſe apud deum, &
parui momenti hominem, etiam ſi perfectiſſimus eſſet: quid enim pru-
dentia hominis ad opificem omnium collata eſt ſapientiam? Ideo Pſal-
Pſal. 72. miſta canebat ad deum: Vt iumentũ factus ſum apud te. Nec dicere quiſpiã poterit,
niſi magna uecordia teneatur, ideo inſenſatũ ſe quaſi pecudẽ Pſalmiſtam appellaſſe,
quia deo inhæſit: magna enim hinc impietas oritur. Nam ſi qui prudenti homini ad-
hæſerit, ſapientior fit: quomodo amentem ac inſenſatum deo inhærentem appella-
bimus? Quid igitur eſt quod dicit? Si humana ſapientia diuinæ ſapientiæ conferat,
nihil mentis habere uidebit: nihil enim omnino creatura eſſe uidetur, ſi creatori con-
feratur. Filioli ergo etiam ſunt, qui perfecti ſunt. Paruo autẽ tempore unà cum diſci-
Matth. 28 pulis fore ſe Chriſtus ait: non quia penitus ab eis receſſurus erat, nobiſcum enim eſt
ſemper uſq; in conſummationem ſeculi, ſed quia non erat ſicut prius cum eis conui-
caturus: propè enim iam tempus erat, ut etiã in cœlos ad patrem abiret. Credere autẽ
oportet fideles, quamuis à nobis corpore abſit, uirtute tamen ſua omnia & nos gu-
bernari, adeſſeq; ſemper ipſum omnibus, qui eum diligunt, propterea dicebat: Amẽ
Matth. 18. amen dico uobis, ubicunq; ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in
medio eorum. Nam quemadmodum, quando ut homo in terra conuerſabatur, tunc
etiam cœlos implebat, & angelorum conſortia non relinquebat: eodem nunc modo
quum ſit in cœlis cum carne, terram tamen replet, & cum eis eſt qui eum diligunt.
Obſeruandum autem eſt, quia quamuis ſecundum carnem ſolummodo abiturus
erat (adeſt enim ſemper uirtute deitatis, ut diximus) modico tamen tempore cũ
diſcipulis ſe futurum dicebat: aperte ſeipſum nominans, ne quis in duos filios

diuidere

A diuidere Chriſtũ audeat: ſed ut unum omnino eſſe credat dei patris & uirginis filiũ: non quia una natura ſit, ſed quia poſt incarnationem pia hæc diuiſio non eſt. Vnus enim in utraq; natura Chriſtus eſt.

CAPVT XXII.

* QVæretis me: & ſicut dixi Iudæis, quò ego uado, uos nõ poteſtis uenire, * & uobis dico modò.] Non abſq; mœſtitia propter deceſſum eius diſcipulos fore ait. Deſideraturi enim erant corporalem præſentiam eius, quam Paulus etiam huic uitæ præponebat, cupiens reſolui & eſſe cum Chriſto. Hunc futurum diſcipulorũ mœrorem dominus nõ ignorans, quæretis me, inquit, ſed alia etiã quærendi cauſa, & quidem neceſſariò coactura erat. Citò enim tam Iudæorum quàm gentium furijs, ſaluatoris nomen prædicantes exagitandi erant: tunc igitur quæretis me maxime, quando tentationum fluctibus exagitabimini. Non autem ad timorem, ſed ad fortitudinem his uerbis hortatur. Magna enim ad patientiã fundamẽta præparatio iacit, ac ideo utiliter in pſalmis canitur: Paratus ſum, & non ſum turbatus: quicquid enim ex inſperato erumpit, uehementiori ſemper turbatione animum afficit. Quod autem futurum eſſe non ignoratur, quoniã cogitatione, quaſi præſens fuit, minores aduerſus prudentem hominem habet uires. Nam quemadmodũ atrox, crudeliſq; beſtia, ſi repente quoſdam inſilierit, nõ modò terruit, uerumetiam plerunq; imparatos laniauit: ſin autem anteq; acceſſerit uiſa ſit, uel minus, uel nihil mali paratis hominibus armatisq; fecit, aut etiã ipſa cedit: eodem modo in tentationibus, quàm nunquam ſperauimus, ea nos magis exagitat. Vtiliter igitur dominus noſter & nunc occultius, & paulò poſt latius, futura diſcipulis aperit pericula. Addit autem non abſq; cauſa, non poſſe modò ſecum abire: nõ enim oppor- *Philip.1.* *Pſal.115.* *Ioan.8.*

B tunitas adhuc aderat, nondum miniſterio eorum conſummato. Obſeruandũ autẽ quia Iudæis quidem dixit, quæretis me, & non inuenietis: ad diſcipulos autem hoc uerbo uſus non eſt. Iudæis enim apte accommodatur, qui nimia incredulitate, impietateq; maxima ipſum inuenturi nec erant, nec ſunt: à diſcipulis autẽ, qui toto animo Chriſtum diligebant & diligunt, omnino alienum: quibus quũ etſi non corpore, uirtute tamen deitatis unà ſemper & fuit, & futurus eſt.

CAPVT XXIII.

* MAndatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos: ut & * uos diligatis inuicem.] Recte ac uerè diuinus Paulus ſcribit: Si quis in Chriſto noua creatura, præterierunt uetera, ecce facta ſunt omnia noua: renouat enim nos atq; reformat ad nouam nec aſſuetam Chriſtus uitam. Moſaica enim lex neminem perfecit: Mandata uero ſaluatoris, perfectionem hominibus afferunt, ideoq; ipſe dicebat: Amen amen dico uobis, niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plusq; ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnũ cœlorum. Non ergo moribus Iudæorum innitimur, ſed niſi iuſtitiam legis ſuperabimus, nunq;, mea quidem ſententia, cœlos conſequemur. Nec Moſaicam legem in utilẽ fuiſſe putamus, ſed non cõſummatè inde bonũ nobis allatum cõtendimus. Præparatio enim quædam fuit ad euangelium, figuris atq; umbris ad ueram nos pietatẽ inſtruens. Propterea ſaluator dicebat, quia omnis ſcriba doctus in regno cœlorũ, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & uetera. Magnæ nanq; ſpiritales diuitiæ in Moſeos uerbis latent, quas magno ſtudio cõſequi oportet. Sed euangelicæ doctrinæ pulchrirudo penitus adhibenda, ut dupliciter & ueteris & nouæ legis cognitione gloriari poſſimus. Dominus ergo noſter Ieſus Chriſtus mandata ſua ueteribus meliora oſtendit, & quod omnibus qui ſub lege uixerũt, ſaluatoris hæa doctrina ignota erat, antequàm in cœlos aſcendiſſet (non enim fundamentum *1. Corin.5.* *Matt.5.* *Matth.13.*

C & baſim omnium bonorum charitatis legem proponit, quæ ſecundum legem erat: ſed eius quæ ſupra legem) dicit enim: Mandatum nouum do uobis, ut inuicem diligatis. Sed nónne in lege ſcriptum eſt, inquies, Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo: & infertur, & proximũ tuum ſicut teipſum? Ecce enim quum dilectionẽ dei antepoſuerit, ſtatim dilectionẽ proximi ei coniunxit: ut oſtenderet nõ aliter recte nos poſſe deum amare, niſi dilectio proximi cõſequatur: fratres enim omnes ſumus, & idcirco euangeliſta Ioãnes, qui hæc optime & fecit & docuit: deum, inquit, diligit, qui fratrem diligit ſuum. Quomodo igitur nouum iſtud mandatũ eſt, quod à uetere lege conſtitutum eſt? Sed uide quæſo quod ſequitur. Nõ enim ſolummodo dixit, mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem: ſed nouitatem rei oſtendens adiecit, ſicut dilexi uos, ita & uos diligatis inuicem. Vt ergo nouitatem præcepti facile intelligamus, rimemur diligenter quomodo nos Chriſtus amauit. Quum igitur in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit ſeipſum, factus obediens uſq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Ita quum eſſet diues, factus eſt pauper, ut ipſe Paulus rurſum teſtatur. Vides nouum atq; inauditum dilectionis modum. Lex enim fratrem diligendum eſſe ait, ſicut ſeipſum: Chriſtus autem magis nos quàm ſeipſum amauit. Nam aliter quũ in forma & æqualitate ſubſtantiæ dei patris eſſet, nequaq; ad noſtram humilitatem deſcẽdiſſet, nequaq; tam acerbum pro nobis crucis patibulum ſuſtuliſſet, noluiſſet cædi, derideri, conſpui à Iudæis. Quid plura? Innumerabilia enim penè ſunt, quæ uno uerbo ſecundum Paulum cõcludamus. Nõ fuiſſet factus pauper, niſi nos magis quàm ſeipſum amaſſet. Nouus atq; inauditus huius dilectionis modus, quo nos affici iubet, nihil omnino dilectioni fratrum anteponentes: non gloriam, non diuitias, nõ corporis huius mortem, ſi opus
D fuerit pro ſalute fratris mori, quod à beatis ſaluatoris diſcipulis factitatum eſſe uidemus: quod omnes, qui ueſtigia eorum ſequuntur, libenter faciunt, uitam ſuam proſa lute aliorum contemnentes, omnem laborem, omne periculũ ſubeuntes, ac demum morientes, ut à perditione hominum animas liberent. Propterea Paulus modò quotidie mori ſe ait: modò, quis infirmatur & ego nõ infirmor? quis ſcandalizat & ego non uror? Hanc dilectionem, quaſi perfectiſſimæ pietatis erga deum radicem, hanc inquam, quæ legalẽ illam multò excedit, adhibere dominus iubet. Non enim aliter quàm hoc modo pulchritudinem dilectionis erga nos ſuæ imitari poſſumus, per quam futura & ſola bona conſequemur.

Deut. 6. Matth. 23. 1. Ioan. 4. Philip. 2. 2. Cor. 8. Matth. 22. 1. Corinth. 15. 2. Corinth. 11.

CAPVT XXIIII.

» IN hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habuerítis adinuicem.] Signum, inquit, imò ueſtigium erit omnibus meos uos eſſe diſcipulos, ſi quantum natura humana capere poteſt, mandata mea ſeruetis, ac alter alterum diligatis. Sed ambiget forſan quiſpiam, quamobrẽ dilectio & charitas ſola ex omnibus uirtutibus diſcipulum eſſe Chriſti deſignat, præſertim quũ in Chriſto omnis uirtutis numerus, non labore ac exercitatione, ut in hominibus, ſed naturaliter ut in deo perfectiſſime inſit: in diuina enim natura uerè ac propriè omnia bona inſunt. Recte quidem hæc dicta ſunt: uerum ſi diligenter cõſiderabimus, cuncta inueniemus ad charitatem tendere, & ſic eam ex omni conſtare uirtute nõ dubitabimus. Ideo primũ mandatũ eſt, ex tota mente atq; animò deum diligere: alterum uero ei proximum, quo lex adimpletur, dilectio proximi, ad quod beatus ille Paulus omnia legis mandata reducit. Quũ enim dicitur, nõ mœchaberis, non occides, nõ peierabis, cæteraq; huiuſmodi: in omnibus certè dilectio proximi repetitur: finis igitur legis, charitas eſt. Quod autẽ etiam cæteras omnes uirtutes ipſa complectitur, ac omnia in ſe bona cõtinet, ipſe rurſum

Matth. 22. Roma. 13. 1. Corin. 13.

A ſum Paulus teſtatur, clamans: Charitas non agit perperàm, non inflatur, nõ eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt: ſed longum eſſet uniuerſas charitatis laudes perſtringere. Præterea oportere contenderim, non alia corona, non alio torque atq; ſignaculo diſcípulos Chriſti cognoſci oportere, quàm à uinculo charitatis. Quamobrẽ? quia quemadmodum qui fabrilem aliquam artem didicit, ut ferrarius, uerbi gratia, aut argentarius faber, operibus ſuis ab argentario aut ferrario didiciſſe ſe artem clamitat. Eodem arbitror pacto, qui charitate inter ſe continentur, re ipſa clamare charitatis ipſius, id eſt Chriſti, qui ſupremam habet charitatem, ſe diſcipulos eſſe. Sic em̃ mundum amauit, ut etiam animam ſuam pro nobis poſuerit: & Iudaicorum atrocitatem morũ ſubierit, qua quidem charitate nemo, ut ipſe ait, maiorem habet, ut aliquis animam ponat pro amicis ſuis. Nam quoniam deus charitas eſt: non diſciplina, non ſtu- 1. Ioan. 4.
dio, non ſudore aut exercitatione perfectionem hanc conſecutus eſt. Nullus enim mentis compos ſuſceptiuam eſſe bonorum diuinam naturam audebit dicere. Nulla em̃ bonitatis forma aduentitia ſeu forinſeca, ut aliud in alio, in deitatis ſubſtãtia eſt. Non enim ut in homine, aliud eſt ſcientia, aliud eſt homo ſuſceptiuus ſciẽtiæ: ſed ipſum bonum eſt quicquid eſſe creditur. Ipſum dico bonum, ineffabilem naturam eſſe aſſerimus, fontem quaſi aliquẽ, in quo uirtutis ſpecies omnis inſit, & unde ſcaturiet. Veriſſime igitur charitatis ipſe fructus eſt: & ideo etiam ipſe charitas eſt, ſicut etiam pater, ex quo eſt: propterea per charitatem maxime in animo noſtro ſignatur. Itaq; impreſſa in nobis charitas, qua inuicem diligimus, ſyncerum atq; integrum ſuæ coniunctionis ueſtigium eſt. Ad hæc, ſi Chriſtus pax noſtra eſt, ut Paulus ait (in ipſo em̃ Epheſ. 2.
inferiora ſuperioribus coniuncta ſunt, & per ipſum deo patri reconciliati ſumus, qui olim longe ab eo propter impietatem diuidebamur, in duos præcipue populos diuiſi, gentes & Iſraël) ſi in unum hominem nouum in ipſo ædificati ſumus, media muri ſoluta maceria, & inimicitiarũ ui per euangelicam doctrinam deſtructa, umbris iam
B tranſactis, & lege tacente, quomodo cognoſci poterat pacis fuiſſe ipſos diſcipulos, ſi pacem inter ſe non habuiſſent? Quid enim aliud eſt dilectionem non habere, quàm origo belli, pacis euerſio, & duplicitas animi? Nam ueluti uinculo charitatis bona pacis cõſeruantur, eodem modo per dilectionis (ut ita dicam) rupturam mala belli oriuntur: unde contentiones, æmulationes, contumeliæ, detractio, ira, inuidia, & omne uitium naſcitur. Quũ igitur omnis uirtutis numerus in dilectione cõtineatur ac perficiatur, nemo inediam atq; ieiunium, nemo quia humi ſe proſternat, nemo cæteris uirtutum exercitationibus magnum quid ſe conſequi putet, niſi recte fratres diligat: non enim ad calcem, ſed aliò fertur. Sicut imperitus auriga, & ſicut gubernator, qui nunquam nauigauit clauum retinẽs, ad ſaxa & ſcopulos nauem dirigit. Idcirco Paulus, ſi experimentum, inquit, Chriſti loquentis in me quæritis: nec in ſequendo ſimpliciter, ſed in recte ac ex intentione ſequendo, experimẽtum iſtud ponebat: hic certe, ſciuit charitatem quaſi auream quandam coronam cunctis impoſitam eſſe uirtutibus. Audi quàm optime de ipſa philoſophetur. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus ſum uelut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Facies ergo atque imago Chriſti nobis inſculpta, qua ſui eſſe cognoſcimur, charitatis gloria eſt. 1. Corinth. 13.

CAPVT XXV.

DIcit ei Simon Petrus: Domine quò uadis?] Nõ intellexit Petrus quid uerba illa ſignificabant, quò ego uado, uenire uos non poteſtis. Propterea ex cupiditate ſequendi Chriſti, rogat quò uellet ire. Miranda eſt diſcipulorũ modeſtia. Non enim cæteri, quia intellexerunt, idcirco tacẽt: ſed quia maiori hoc cõmittebant. Laude quoq; non parua mihi Petrus

C dignus uidetur, qui tarditatis pudorẽ interrogantibus ſæpius incumbẽtem nihil exiſtimans ſcire cupit, ſciendiq; utilitatem omni tarditatis præponit dedecori. Ita exemplo poſterioribus factus eſt, ne docẽtis orationem, ſi obſcurior eſt, prætermittamus: néue committamus, ut ſilentio noſtro & intelligere & approbare uideamur. Neminem ergo interrogare pudeat, quum multo maior interrogandi atq; diſcendi utilitas ſit, quàm falſa ſciendi opinio, exiſtimatioq; inanis.

CAPVT XXVI.

RESpondit Ieſus: Quò ego uado, non potes me ſequi modo, ſequêris autem poſtea.] Quum ſciret nõ paruo ſe mœrore diſcipulos affecturũ, ſi manifeſte cœlos petere dixiſſet, & corporali ſua præſentia ipſos denudare, occultius totam rem ut lateret ſignificauit. Solent quippe omnes, qui ſapientes ſunt, umbris tegere quæ mœrori auditoribus ſunt. Nam etſi primitias ſeipſum patri daturus in cœlum aſcendebat, quod uniuerſo generi hominum eſt utiliſſimum (uiam enim nobis fecit, quam prius natura conſequi non poterat) non tamen ferre diſcipuli facile poterant diſceſſum eius, licet uirtute ſpiritus cũ eis ſemper futurus erat. Petrũ igitur atq; alios ſimul in eiſdẽ eſſe patitur: nec ſtatim totã rem ſibi aperit, quouſq; alia ipſos ratione, qua reſpirare poſſint, muniuerit:
Ioan. 14. quod ſimiliter etiam in ſequentibus facit. Conducit uobis, inquit, ut ego abeam: niſi enim abiero, non ueniet ad uos paracletus. Præuenit tamen diſcipulũ, non ignorans ut deus oblationem quam faciet, quod etiam ad mortẽ ſequetur, & ait: Quo ego uado, non potes modò tu ſequi, ſequêris autẽ poſtea. Duplicem hic locus ſenſum parturit, quorum primus, & quaſi tritus atq; facilior eſt, quod modò non poſſit Chriſtũ ad cœlos euntem ſequi; ſecuturum autem poſtea, quũ ſupernæ ciuitatis factus ciuis, cum alijs ſanctis unà cum Chriſto regnabit. Alter occultior ac ænigmaticus, quod nondum uirtutem ex alto induti, nec ſpiritum corroborantem ipſos, & naturam eo-
D rum quodam modo reformantem habentes, non poterant mortis pericula cõtemnere, & terrorem eius penitus ſuperare. Soli enim Chriſto inerat, ut poſſet uires mortis confringere: quod alios ante ipſum feciſſe non eſt credibile. Quid enim aliud eſt mortẽ nõ timere, quàm mortem, quia nihil mali nobis afferat, cõtemnere? Propterea & ego arbitror etiam ipſi beati prophetæ mortem perhorreſcebant, quia nondũ
Heb. 2. per reſurrectionem Chriſti erat detecta: quod recte intellexit Paulus, qui uerbũ dei ſemen Abrahæ apprehendiſſe ait, ut morte carnis ſuæ mortem euacuaret, liberaretq; omnes qui timore mortis ſeruituti ſubijciebantur. Prima enim mortis diſſolutio, ſaluatoris Chriſti paſſio fuit. Reſurrectio ſanè Chriſti, cõtemnendæ mortis origo facta eſt. Quum igitur uita ſecundum naturam mortẽ adhuc non depreſſiſſet, nec formidinem quã noſtris animis ingerebat infregiſſet, imbecilliores non iniuria ad hæc pericula diſcipuli erant. Ideo ſubocculte dominus noſter patibulo crucis ſecuturum poſtea Petrum ſignificat, quamuis animum eius inuictum atque feruentem etiam ſubоſtendat, dicens: Quò ego uado, non potes modò me ſequi, ſequêris autem poſtea. Hic ſenſus uerbis Chriſti ad unguem adhæret: cur enim ſi ſecuturum eum poſtea in regnum cœlorũ, idq; abſq; ſignificatione mortis intellexiſſet, illi ſolummodo id attribuit, quod omnibus communiter ſanctis cõcedetur? Sed mortem Petri ænigma-
Ioan. 21. tice ſignificauit, quod alibi apertius dicit: Quando eras iunior, cingebas teipſum, & ambulabas quò uolebas: quando autem ſenueris, extendes manus tuas, & alij te cingent, & eris ubi nolueris. Et adiecit euangeliſta: Hoc aũt dixit, ſignificans qua morte clarificabit deum. Nam etſi iocundum eſt ſanctis uiris pro Chriſto pati, nõ tamen optanda pericula ſunt, ſed toleranda: quando ui aliena inferuntur. Ideo iubet orare,
Matth. 6. ne incidamus in tentationem.

CAPVT

A

CAPVT XXVII.

DIcit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modò? animam meam pro te ponam.] Quid prohibere poteſt, ait, ne te ſequar, quũ etiam ad mortem ita paratus pro te ſim, ut gloria id mihi uideatur? omnium enim finis mors eſt, quam ſi ſubire pro te paratus ſum, quid me ne ſequar prohibebit? Magni feruoris plena eſt hæc pollicitatio Petri, imò uero re quoque ipſa feruor tũc ſuus apparebit. Sed quũ ſaluator noſter reditũ ſuum in cœlos ſignificaret, & non ſecuturum modò ipſum affirmaret: ſed poſtea tempore opportuno, apoſtolatu abſoluto, per patibulũ crucis ad ſupernam ciuitatẽ iturum: ipſe aliud quaſi faciens iter, nec uerba ſaluatoris intelligẽs, ad ſubeunda ſe pericula paratũ pollicetur. Putans fortaſſis ad alia Iudæorum loca, uel ad alienigenas Chriſtũ eſſe profecturum, qui Iudæorum crudelitatem atq; furorem ſuperaturi uiderentur: propterea ſecuturum ſe omnino pollicetur, neq; paratum eſſe ſolummodo mori, uerumetiſi opus eſſet mori, tamen non remanſurũ. Huic ſimile illud: Nam quũ ſaluator ad ſedandam Iudæorum iram in Galilæa uerſaretur, ac multis ibi fulgeret miraculis, Lazaro mortuo ad diſcipulos dixit: Lazarus amicus noſter dormit, & uado ut ſuſcitem eum ad quod diſcipuli ex amore reſpõdent. Modò te Iudæi lapidare uolebant, et iterum uadis illuc? Chriſto autem eundum eſſe omnino dicente, Thomas ad condiſcipulos uerſo ſermone: Eamus, inquit, & nos, ut moriamur cum ipſo. Talem arbitror in uerbis etiam Petri ſenſum latere. Putat enim, ut iam diximus, aliò abiturũ eſſe Ieſum, ubi non minora immineant pericula: propterea charitate feruẽs inuictum ſe fore pollicetur, & nihil prohibere poſſe oſtendit, ne qui tam prompto ad mortem animo ſit ſequatur. *Ioan. 11.*

B

CAPVT XXVIII.

REſpondit Ieſus: Animam tuam pro me pones? Amẽ amen dico tibi, nõ cantabit gallus donec me ter neges.] Maiora quàm ferre poſſet Petrus pollicetur, & mirabili ardore animi mouetur. Chriſtus autẽ qui futuros tempeſtatis fluctus uidebat, qui Iudæorum artocitatem nõ ignorabat: Hæc te, inqt, ſcio ita dicere Petre, quia futuras te ferre poſſe tentationes opinaris. Ignoras enim q̃ magno incumbent impetu, quo tu uictus, ter me una nocte negabis. Mirari autẽ clementiam eius oportet: nam quũ Petro prædixerit adeò non correſponſuram ſui animi magnitudinem ſtudio ſuo, ut periculorum ſolummodo facie ſuperatus abneget. Nec minatus tamen eſt, nec reprehendit, uenia certè dignum ſciebat. Infirma enim adhuc natura erat, nec mortis poterat ſuſtinere terrorem. Nondum enim reſurrectionis myſterio mors fracta, ſola formidine humanum genus deijciebat. Natura enim noſtra propter peccatum morti ſubiecta, ut uictrici cedere ſolet, imò uero tunc quidem cedebat: poſtea uero quàm ſaluator noſter uincula eius diſrupit, quanquam ſit amariſſima, ſuauis tamen diligentibus Chriſtum uidetur: quum poſt eam æterna uita ſequatur, poteſtatem interitus omnino diſſoluens. Nemo autem putet propter uerba Chriſti defeciſſe Petrum, atq; negaſſe. Nullam enim uim inde Petrus paſſus eſt: ſed qui futura ut præſentia uidet, quod futurum erat diſcipulo prædixit: uerum quoniam quæ priſcis acciderunt, ad doctrinam noſtram ſcribunt. Hoc loco moneri nos arbitror, non oportere quicquam deo à nobis promitti ut certũ, quaſi nos domini rerũ eſſemus: partim quia quod poſſe à nobis fieri credimus, uires noſtras nonnunq̃ excedit: partim quia non ſine arrogantiæ crimine hoc nos aut illud facturos dicimus. Illud eñ in omnibus quæ agere uolumus, dicendũ eſt, quod diſcipulus Chriſti nos docuit, ſi dominus uoluerit. Voluntas eñ, apparatuſq; animi nobis ad bene agendũ ſemper ineſſe debet. Viã autem poteſtatemq; agendi, quam nõ habemus, temerariũ eſt nobis attribuere. Sic & deo rerum omniũ *Rom. 7.* *Iacobi 4.*

C gubernationem,ut decet,accommodabimus:& tutius faciemus nō uouentes,quàm ea uouentes,quæ reddere poteſtatis noſtræ non eſt.

CAPVT XXIX.

Caput Ioannis XIIII.

NOn turbetur cor ueſtrū.] Quū una uocte ter negaturum eſſe Petrum dixit,tunc breuiſſime magnitudinem periculorū ante oculos poſuit. Vnde alij quoq; diſcipuli commoti,cogitabant qualis,quantaq; tentatio illa futura eſſet,qua primus eorum adeò quatietur,ut in breuiſſimo tempore ter in negationem lapſurus eſſet: quomodo ergo minores nos euademus? aut quis feret Petro ſuccumbente? fruſtra igitur tot ſequendo labores pertulimus,in detrimētum exeunt ſudores noſtri, quos uiram nobis allaturos ſperauimus. Hæc em̄,cæteraq; huiuſmodi ſecū illos aut cogitaſſe,aut cogitaturos,niſi citò Chriſtus reuocaſſet,crediderim:quia ſolus animi uulnera etiā præuenire auxilio,& remedio ſuo ſolet. Medetur igitur,dicens: Non turbetur cor ueſtrū. Animaduerte autem quomodo nimium occultæ timiditatis huius ueniā eis pollicetur: aperte nanq; fugientibus atq; negantibus ueniam daturū,dicere tutum non erat,ne offenſionis crimine quaſi paruo neglecto, nullius culpæ negationem & fugam ab eo eſſe putarent. Quum autem non oportere turbari dixerit, inter ſpem & metū eos collocauit. Vt ſi quid humanum patiantur, ſpe ueniæ reſpirare poſſint, & formidine ab offendendo remoueant. Nondum em̄ inerat illis ne cadere poſſent, quod poſtea ſuperiore uirtute roborati,id eſt ſpiritus gratia muniti habuerunt. Imperat igitur ne turbentur,tum ut doceat oportere certaturos, omni abiecto terrore, labores & pericula pro ueralli benter gloria ſubire(magnum enim fortitudinis fundamentum eſt mens, & animus non turbatus)tum ut ſi humana infirmitate labi accideret, ueniā ſibi paratā occultius oſtenderet. Animus enim nondum ſuperna firmatus gratia,timidus & inſtabilis ni-
Philip.4. mium eſt. Ideo & Paulus benedicens quibuſdam ait: Pax Chriſti,quæ omnem men-
D tem excedit,corda ueſtra cuſtodiat.id quippe eſt,non turbetur cor ueſtrum.

CAPVT XXX.

Reditis in deū,& in me credite.] Fortes modò milites inſtruit, arma que dat,quibus omnia queant aduerſa ſuperare. Per fidem nanq;,non
Pſal.26. aliter ſaluamur,ſecundū illud Pſalmiſtæ: Dominus illuminatio mea & ſalus mea,quē timebo? dominus protector uitæ meæ,à quo trepidabo? deo em̄ nos protegente,quis affligere poterit? quis eò uiriū perueniet, ut electos ſibi ſubijciat, & prauitatis turpitudine maculet? qs ſuperabit diuinis armis undiq; cataphractos? Arma uero latusq; clypeus, qui telis hoſtium frangi nō poteſt, fides eſt. Sed illud apprime cōſiderandū. Iuſſit enim & in deum credere. Non quia ipſe aliud à deo uero ſit: ſed quia ſi quis dictione ſolūmodo dei, fidei rationem determinat, Iudaicæ opinionis eſt: ideo nomen quoq; filij, quod prædicationis eſt euangelicæ,optime adiecit. Nec in filium ſimpliciter,ſed in me,inquit,credite. Recta enim fides in deum patrem eſt,& in filium non ſimpliciter,ſed incarnatū,& in ſpiritū ſanctum. Sācta em̄ cōſubſtantialiſq; trinitas nominū differentijs,id eſt perſonarū proprietatibus,diſtinguitur. Pater enim pater eſt,& non filius: filius quoq; filius eſt,& non pater: & ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus eſt patris atq; filij proprius,eadem em̄ ſubſtantia deitatis eſt: quare non tres, ſed unum deū prædicamus. Oportet igitur in deum nos credere,ſed diſtincte latiusq; fidem exponentes,ut unicuiq; perſonæ eandem glorificationem referamus. Nulla em̄ fidei differentia eſt. Nō enim maior eſſe debet in patrem,q; in filium aut in ſpiritū ſanctum: ſed una,& eadē ratio eius & modus eſt,in tribus æquali menſura perſonis cōſiſtens,ut etiam hoc pacto unitatem naturæ in trinitate fateamur. Hæc firmiter in animis noſtris ſplendere fides debet,quæ in patrem & in filiū eſt,& in filium dico etiā poſtea q; factus homo, & in ſpiritū ſanctum. Nec aliquis non inſanus templum de uirgine ſumptum à dei uerbo ſeparabit.

Vnus

A Vnus enim eſt dominus Ieſus Chriſtus, ut Paulus ait, Qui autẽ in duos filios Chriſtum diuidit, is fidem penitus negat. Quare diuinus Paulus hãc rem optime nobis contexens, non nudũ ad fidem unigenitum tradidit, ſed hominẽ factum, mortuũ, et à mortuis excitatũ. Quid enim ait? Propè te uerbũ eſt in ore tuo, et in corde tuo, hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus, quod ſi cõfitearis in ore tuo dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ, & in corde tuo credideris, quod deus illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore aũt confeſſio fit ad ſalutem. Si autẽ credimus in filium qui ſurrexit, quomodo ſurrexit ſi mortuus nõ eſt? patet igitur, quia mortuus ſecundum carnẽ eſt, & reſurrexit rurſus. Caro enim illa, naturalis uitæ caro & fuit & eſt, totam proprietatẽ illius qui habitauit in illa poſſidens, id eſt totam uiuificandi actionẽ. Nec iniungere quiſpiam nobis poterit, quod in carnem, ut impij, credamus. Qui enim diuidit humanitatẽ Chriſti à uerbo quod habitat in ea, & duos filios audet prædicare, is ſe ſciat in creaturã, & in carnem credere. Nos autem à ſcripturis docti, credimus in crucifixum, mortuũ & exuſcitatum à mortuis: nõ ut in alium à deo uerbo (neq; id ſubſtantiæ identate dico: corpus enim corpus eſt non uerbum, ſed corpus uerbi) ſed ut in unum uerè filium dei.

1. Cor. 3
Rom. 10.

CAPVT XXXI.

IN domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus dixiſſem uobis, quia uado parare uobis locũ: & ſi abiero, & præparauero uobis locum, iterũ uenio, & accipiam uos ad meipſum. Et ubi ſum ego, ibi & uos ſitis.] Quũ neceſſario ne turbent̃ hortatus ſit, & in deũ atq; in ſeipſum credere iuſſerit, aperte modò cõſolatur, in mãſionibus patris in primogenitorũ eccleſia cum eo æternaliter uicturos affirmans. Multas enim manſiones ait in domo patris eſſe: capacitatẽ cœli oſtendẽs. Quæ tanta eſt, ut nulla egeat ad ſuſcipiendos electos præparatione. Hæc multitudo manſionũ, differentiã quoq;
B gloriæ ſignificat: omnes enim uitæ ſuæ congruentẽ honorem ſuſcipiẽt: ſi ergo multæ, inqt, non eſſent manſiones, hac abirem de cauſa, ut locũ uobis præpararẽ. Nunc uero quũ multæ ſint præparatæ iam, nõ hac de cauſa, ſed ut uiam uobis faciã, & inuiũ iter præparẽ, abiturus ſum. Inacceſſibile nãq; cœlũ erat hominibus prius, nec ullus unq; hominũ ante Chriſtum cum ſancto angelorũ conſortio fuit: hũc aſcenſum poſtea nobis Chriſtus præparauit, & iter fecit in cœlũ carni noſtræ. In primitias enim mortuorũ ſeipſum innouãdo, deoq; patri offerẽdo, primus homo uiſus in cœlo eſt. Vnde cœlorũ uirtutes incarnationis myſteriũ ignorantes, magno affectæ ſtupore, quũ aſcendere dominum repente uidiſſent, exclamabant: Quis eſt iſte qui uenit de Edom, id eſt de terra: quas nõ dimiſit indoctas ſpiritus ſanctus, ſed iuſſit, ut ei quaſi regi ac domino cœleſtes portas patefacerẽt, dicens per prophetã: Attollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Viã ergo recẽtem ac uiuã, ut Paulus ait, dominus noſter Ieſus Chriſtus nobis innouabit: non in ſancta ingreſſus manufacta, ſed in ipſum cœlũ, ut deo p nobis appareat. Non enim ut ipſe appareret deo patri, aſcendit in cœlos, qui & fuit, & erit, imò uere eſt ſemper cum illo (ipſe enim eſt ſapiẽtia qua ſemper pater gaudet) ſed aſcendit nũc ut deo patri inaudito quodã pacto quaſi homo appareat. Verbũ humanitate olim nudum, & nũc cum humanitate propter nos & pro nobis deo patri apparens: ut quũ ſit filius dei, uerè homo etiã inuẽtus, audiet: Sede à dextris meis, & filiationis gloriã toti humano generi per ſeipſum adoptione largiat̃. Vnus enim eſt noſtrũ, ac ideo patri ut homo apparuit, atq; apparet, ut nos qui propter præuaricationem à facie dei repulſi ſumus, ad faciẽ dei rurſus reducat. Sedet igitur apud patrẽ ut filius, et nos per ipſum filij dei reddamur. Propterea Paulus, in quo Chriſtus loquebatur, omnia quæ ipſe proprie ut homo fecit, generi humano communia eſſe docet, dicẽs: Correſuſcitauit nos, & cõſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto. Proprie enim ut filio ſecundũ natu-

Eſa 63.
Pſal. 23.
Heb. 9.
Pſal. 109.
Eph. 2.

C ram Christo est cõfessus, & gloriæ dignitas quæ illi uere ac soli cõuenit. Verũ quoniam quũ sit deus ex deo, homo etiã factus est, huius dignitatis gratiam ad nos etiã modo quodam transmittit. Nam si patris confessum non habebimus, quomodo seruitus nostra ad æqualẽ cum domino ascendet unq̃ honorem: sessuram tamen in sedibus discipulis pollicitus est. Quũ enim, ait, in sede maiestatis suæ filius hominis sedebit, sedebitis & uos in duodecim sedibus iudicantes duodecim tribus Israël. Non ergo abibo, inquit, mansiones paraturus, quæ multæ sunt: sed uiã innouaturus, quam propter peccatum amisistis, ut per eam ad angelorum consortia conscendere possitis. Quod quum fecero, & superiora inferioribus coniunxero, ac planum iter in supernam ciuitatem uobis construxero, iterum ueniam regenerationis tempore, & accipiam uos mecum. Vt ubi ego sum, & uos sitis. Id recte intelligens Paulus, scripsit: Hoc uobis dicimus in uerbo domini: qa nos qui uiuimus, qui residui sumus in aduentũ domini, non præueniemus dormientes: quia ipse dominus in iussu in uoce archangeli, & in tuba dei descẽdet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primum: deinde nos qui uiuimus, qui residui sumus, simul cum eis rapiemur in nubibus obuiã domino in aëra, & sic semper cum domino erimus.

Matth. 19.

1. Thes. 4.

CAPVT XXXII.

» ET quò ego uado scitis, & uiam scitis.] Præibo, inquit, ego uiam uobis præparaturus in cœlũ. Quò si uenire uolueritis, si conuersationẽ sanctorum plurimi facitis, & quò uado scitis, & uiam nõ ignoratis. Nõ em̃ per aliũ q̃ per me hanc gratiam habere potestis. Nõ enim alius præter me cœlos aperiet: nec alius accessibile iter hoc faciet. Hanc uiam hortatur propheta Hieremias quærere, quũ dicat: State super uias, & interrogate de semitis æternis quæ sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis purificationẽ animabus uestris. Viæ nanque ac semitæ dñi secundum prophetam, sunt salutares prophetarũ libri, quos si quis D diligenter & pio animo uertit, Christũ, qui est perfecta uia, inueniet, & per quẽ consummata in animis nostris purificatio nascitur. Iustificamur em̃ per fidem, & participes diuinæ naturæ participatiõe sancti spiritus efficimur. Esaias quoq; de hac uia, id est de Christo, scripsit dicens: Et erit ibi uia pura, & uia sancta uocabitur. Ibi certe hoc unigeniti carnem significat: uia enim pura & sancta, per quam ad supernã ciuitatem proficisci possumus, Christus est. Psalmista quoq; ad deũ patrem clamat dicẽs: Legem pone mihi domine in uia tua. Cupit enim in lege Christi doceri, nõ ignorans per euangelicam doctrinã cœlorum portas aperiri. Nõ est necesse uniuersa modò colligere, quibus uia sancta Iesus à scriprura est appellatus. Scitis ergo uiam, inquit, qua illuc peruenire poteritis: non enim per alium q̃ per me hoc consequi licet. Quare si quis ab amore Christi exciderit, aut quia ineffabilem naturã eius inter creaturas connumeret, aut quodam alio modo à rectis ecclesiæ dogmatibus deuiãs, ipse sciat uiam sese salutis perdidisse. Propterea Paulus quoq; omnes qui disciplinã Christi aspernantur, quiq; legis umbris retinentur, excidisse ait à gratia Christi: quoniam per legem iustificari se credunt. Et quemadmodũ qui tritam uiam relinquunt, detrimenta propter errorem patiunt̃: sic qui Christi & euangelij doctrinam contemnũt, ciuitatem dei non aspicient. Via enim quæ illò ducit, Christus solummodo est.

Hier. 6.

Esa. 3.

Psal. 27.

Gal. 5.

CAPVT XXXIII.

» DIcit ei Thomas: Nescimus quò uadis, & quomodo possumus uiã scire? » Dicit ei Iesus: Ego sum uia, ueritas & uita: Nemo uenit ad patrem nisi » per me.] Nondũ aperte, sed per ænigmata ad patrem se abiturũ Christus dixerat. Et Thomas ratione quadã cogere quasi uidetur, ut quò uadat planè denotet. Nescimus, inqt, quò uadis, & quomodo poterimus

uiam

A uiam ſcire? Chriſtus uero nihil ad tantã curioſitatẽ diſcipulis reſpõdet non enim totam rem exponit, ſed ea oportuno tempori relicta, quod modo neceſſarium eſt, illud explanat. Ego enim inquit, ſum uia, ego ſum ueritas: ego ſum uita. Hæc uerè dici de domino, nullus unquam dubitabit. Sed illud mihi quærendum uidetur: cuius rei gratia, quum lux, ſapientia, uirtus aliiſq; multis à ſcriptura nominetur nominibus, his modò tribus, quaſi electis ſolũmodo ſe appellauit? Profunda res eſt, ut arbitror. Dicimus tamen, quod gratia dei noſtro commiſerit ingeniolo. Tribus igitur rebus ſuperiores conſequemur manſiones, per actionem uirtutis uariam, per fidẽ rectam, per ſpem uitæ, quorum omniũ nemo largitor eſt, nemo fons, nemo cauſa, præter dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ipſe enim nobis mandata ſuper legem dedit, ipſe uiam monſtrauit, quam probe actionem uirtutis, & cõtemptũ mundi propter Chriſtum intelligere poſſumus. Ipſe igitur uia eſt. Sed ipſe quoq; ueritas eſt, id eſt uera fidei rectitudo, atque determinatio, & rectiſſima regula, amuſſiſq; optima. Credentes enim in filium, uerè ex ipſa ſubſtantia dei patris natum confitemur, & in creaturas nullo pacto eum deuoluimus. Et patrem, uerè patrẽ eſſe credimus. Nam qui credit in uerè filiũ, is in uerè patrem etiam credit, is etiam in ſpiritum filij credit. Ipſe igitur ueritas eſt, ſed uita etiam ipſe eſt: nullus enim uitam, quam ſperamus abſq; interitu in ſanctificatione atque beatitudine futuram, nobis præter ipſum reſtituet. Ipſe certe nos mortuos maledictione propter peccatum ſuſcitabit, & in cœlos adducet: omnia ergo eximia, omnia optima per ipſum & affuerunt nobis & aderunt. Sed inſpice quæſo, quàm accommodatiſſime ad propoſitum iſta pertinent. Quum eĩm ambigeret Thomas, ac diceret, quomodo poſſumus uiam ſcire? breuiter omnium bonorum ſe largitorem atque dominum oſtendens, non poſſe ignorare illos uiam demonſtrat qui ſibi cõiuncti ſunt. Verum quoniam additur, neminem ire ad patrẽ niſi per Chriſtum; age de hoc quoque aliquid dicamus, ſi prius explanabimus quomodo

B ad patrem proficiſcimur. Duobus igitur modis id fit, aut enim ſecundum humanæ naturæ menſuram ſanctificati ſancto deo coniungimur (eſtote nanque, inquit, ſancti, quoniã ego ſanctus ſum) aut ad cognitionem patris in fide, ut in ſpeculo & ænigmate gradimur. Sanctus autem nemo erit unquam, nec recta uiuendi diſciplina ſanctificabitur, niſi ope atque patrocinio Chriſti. Sed nec ipſi patri unquam coniungi quiſquam poterit, non mediante Chriſto: mediator enim eſt dei ac hominum, per ſeipſum & in ſeipſo naturam deo coniungens humanam. In quãtum enim à ſubſtantia dei patris, ut ſplendor effulſit, unum eſt cum patre, & totus ipſe in patre eſt, & pater totus in ipſo: inquantum uero factus eſt homo abſq; peccato, hominibus coniungitur. Medius ergo quidam terminus eſt, perfecte in ſeipſo utranq; naturam continens. Nemo igitur accedet ad patrẽ, id eſt nemo diuinæ naturæ aliter particeps erit, niſi per Chriſtum. Nam niſi factus homo ille mediaſſet, in tantam beatitudinem nemo unquam hominum peruenirет: ſed ſpeculatione etiam quæ in fide eſt, & cognitione quæ eſt ſecundum pietatem, nemo rurſus ibit ad patrem niſi per Chriſtũ: quod quamuis paulò ante planum factum ſit, iterum tamen exponere non grauabimur. Qui enim filium ut uerè filium ſuſcipit, is ad cognitionẽ patris conſcendit: nunquam enim filius eſſe intelligitur, non intellecto patre. Nam ut ad cognitionem filij cognitio patris facit, ſic ad cognitionem patris, filij concurrit cognitio. Verè igitur nemo uadit ad patrem niſi per Chriſtum. Naturalis enim, ſubſtantialiſq; imago dei patris filius eſt, nec, ut quibuſdam uiſum eſt, ſecundum ſubſtantiã alienus, externis atq; aduentitijs dignitatibus decoratur.

Quæſtio.

Solutio.

Leuit. 19.

C

CAPVT XXXIIII.

» I cognouiſſetis me,& patrẽ meum utiq; cognouiſſetis.] Separatũ hoc à ſuperioribus quiſquam ita putabit,ut Chriſtũ id ſecum dicere arbitretur,quod nõ modò ſeparatum non eſt(nihil enim fruſtra,nihil ſuperuacaneũ Chriſtus unq̃ diceret, quamuis nõ intelligentibus nõnunq̃ ſic uideatur)uerumetiam adeò coniunctum,ut propter audientiũ utilitatem idem repetatur. Nam quoniã Thomas rogabat,quomodo poterimus uiam ſcire,quum neſciamus quò uadas?neceſſariò dixit: Ego ſum uia,& ueritas,& uita:& nemo uenit ad patrẽ niſi per me:ut ſi quis uiam ſcire uelit qua perueniẽ ad uitã,Chriſtũ cognoſcere ſtudeat. Verũ quoniã multi Iudaicam potius q̃ euãgelicam doctrinam ſequentes,ſufficere putant unius dei confeſſionem atq; cognitionẽ; & trinitatis fidem hac de cauſa negligũt, prauam horum opinionẽ modò apertius excludit. Per filium eñ accedendum ad patrẽ eſt: filij nanq; ſpeculatione atq; cognitione patrem cognoſcimus. Nõ enim poſſumus ambigere, quin ſi quis ſubſiſtere filium credat,& ex ſubſtantia dei patris uerè naſci eum fateaẽ,is in patrem quoq; uerè credit: & hæc quidẽ ſimplicior, & abſq; temeraria cura cognitio eſt. Si quis autẽ ſubtilius quærat,& probationem rerum deſiderat,uera hæc omnia eſſe inueniet. Sed nullus naturæ deitatis capax intellectus eſt:ac ideo furioſus eſt, qui audet temeraria ſcrutatione rimari,quid nam deus ſecundũ naturam eſt: umbris tamẽ & ænigmatibus,ut in ſpeculo,catalogum dignitatũ filij perſpicere poſſumus: quæ nanq; ab ipſo facta ſunt,& ante incarnationẽ & poſt incarnationis dignationẽ,diligenter cognoſcẽtes
Ioan.10. proportionaliter ad patris cognitionẽ aſcendimus. Nam qui mirabili poteſtate ac gloria & ante incarnationẽ eſt,& poſt mirabilia fecit:is ego,inquit, & pater unum ſumus:qui me uidet,uidet & patrẽ, ab imagine igitur ad exẽplar, & à figura ad pri
D mitiuũ nobis procedendum eſt. Non enim externis dignitatibus conformari ad patrem filiũ credimus:nec imaginẽ dei patris appellamus, quia natura quidem ab illo alienus ſit, gloriã uero uirtutem,& ſapiẽtiam eius habeat (hæc eñ impiorum nugæ ſunt,ad euerſionẽ conſubſtãtialitatis filij, quod poſſe facere, per inſaniã crediderũt diabolica ſuggeſtione cogitare)ſed character & imago & ſplendor patris filius eſt: ut ex ſubſtantia eius uerè atq; ineffabiliter natus,& ideo proprietatẽ ſubſtantiæ patris,& naturaliũ perfectionum pulchritudinẽ naturaliter habet: nõ enim ita uecordes erimus,nec eò inſaniæ incidemus, ut non natura deo ſimilem arbitremur:ut nõ ex ſubſtãtia dei nato, gloriã dei attribuamus: ut quod factũ ex nihilo eſt,id uirtutis ac ſapiẽtiæ dei,quæ infinita eſt,capax eſſe poſſe cõcedamus:ut ſe ſic habere creaturam unq̃ putemus,ſicut dei patris ineffabilis natura ſe habeat. Quid enim eſſet,quo creatura à creatore differret?aut quid a creatoris idẽtitate creaturã ſepararet? Nam ſi omnino gloriam,uirtutẽ, ſapientiam dei patris æqualiter filius habet, quid maius eſt in patre?aut cur ipſe maior nobis eſt,ſi creatura eſt? Ego quidẽ non uideo,& illos errare nõ dubito. Non ergo aduẽtitijs ad æqualitatem patris dignitatibus filius conformaẽ,nec quaſi colorũ uarietate in tabula falſo depingiẽ,ſed character & imago uerè genitoris eſt, propriijs & naturalibus bonis naturam manifeſtans. Hac de cauſa dixit,neminẽ poſſe cognoſcere patrẽ,niſi prius ipſum,id eſt filiũ cognouerit.

CAPVT XXXV.

» Et amodò cognoſcetis eum, & uidiſtis eum.] Mirari oportet incredibilem huius ſermonis diſpẽſationẽ. Nam quũ dixerit,ſi cognouiſſetis me,patrẽ quoq; meũ cognouiſſetis:ne uideatur ignorãtiæ tantæ rei diſcipulos crimine accuſare,illico intulit,amodo cognoſcetis eum,& uidiſtis eũ. Nam quoniam omniũ futuri erãt eccleſiarũ paſtores,ab ipſo ſaluatore ad omnes gentes inſtituẽdas miſſi, hac de cauſa, ut ego arbitror, quũ uniuerſaliter,

A uerſaliter,ſi quis cognouit filiũ,patrem quoq; ab eo cognoſci dixerit, diſcipulis poſtea fidei cognitionem atteſtat: nihil enim non uerũ Chriſtus dixiſſet. Nec,ſi qs diligenter euangeliũ rimatur (niſi mente captus ſit) dubitabit filiũ dei fuiſſe dominũ diſcipulos credidiſſe. Quomodo enim Nathanaël quũ audiuerat, anteq; Philippus te uocaſſet,ſub ficu te uidi,cõfeſſionem illico fidei attuliſſet dicens: Rabbi,tu es filius dei,tu es rex Iſraël: niſi hoc in diſcipulorũ animos incidiſſet: præterea poſt ſedatos fluctus clamabant dicẽtes: Vere filius dei tu es. An forte ignoraſſe illos uim huius uerbi quiſquã opponet: ſed quomodo qui hæc opponet, ignorare nõ uidebitur, quum apud Cæſareã Philippi à Chriſto diſcipuli rogarentur, quem dicũt homines eſſe filiũ hominis: aliorum falſis opinionibus dictis, de ſua interrogati, per principẽ cõſortij ſui non dubitaſſe illos exclamare, tu es Chriſtus filius dei uiui: quando igit dicitur à Chriſto: ſi cognouiſſetis me, patrem quoq; meũ cognouiſſetis: nõ omnino ipſis diſcipulis, ſed per eos generaliter omnibus dictũ eſſe illud putemus: qui enim diligenter cuncta obſeruat, inueniet eos nõ penitus ignoraſſe deũ & dei filiũ Chriſtum fuiſſe. Verũ quũ uiam ſeipſum appellarit ænigmatice, hoc dictum nõ intellexerũt. Præterea uerſo ad ipſos ſermone, docuit nõ poſſe illum cognoſcere patrem, qui filiũ ignoret: deinde cognitionẽ fidei eis atteſtatur dicens, amodo cognoſcetis eum & uidiſtis eum. Amodo autem non ab illa hora ſignificat, in qua hæc uerba faciebat: ſed à priſcis tẽporibus aduẽtus Chriſti tẽpus diſtinguit, in quo patris cognitio in uniuerſo terrarũ orbe per filiũ rutilauit. Ideo in Pſalmis, quaſi ad deũ patrẽ dicit: Mirabilis facta eſt ſciẽtia tua ex me. Nã quũ ſplendentẽ miraculis filium, & poteſtate ſuprema quæcunq; uelit peragentem uideamus, cognitionem patris ſumma cum admiratione retinemus, amodo ergo cognoſcetis eum. Cognouimus enim in filio, ut ſæpe iam dictũ eſt, quis pater ſit: nec cognouimus ſolum, ſed etiam uidimus.

Ioan.1.

Matth.14.

Matth.16.

Pſal.138.

B Cognitio enim, mentis ſpeculationem ſignificat, quam mens humana de natura diuina, & quæ ſuper omnia & per omnia in omnibus eſt, habere poteſt. Viſus autẽ, miraculorũ certitudinem denotat. Nõ enim tantummodo nuda mentis agnitione, uitam eſſe patrem cognouimus, mortuos uiuificantem in filio, & corruptos ad eſſe iterum reducerem: ſed uidimus ipſum in filio uitã naturaliter eſſe, & omnia illi eſſe ſubiecta, quando mari & uentis cũ ſuprema poteſtate increpans dicebat, Tace, obmuteſce. Quoniam ergo dicturus erat, nõ cognouiſſe ſolummodo illos patrem, ſed etiam uidiſſe, neceſſariò illud amodo, antepoſuit. Quãobrem? Quia lex per Moſen ad Iudæos clamabat: Dominus deus tuus, dominus unus eſt, nomenq; filij non exprimebat. Sufficiebat enim tũc ſi à multorum cultu deorũ ad unum deum homines euocarentur: dominus uero noſter Ieſus Chriſtus multis ſignis in ſeipſo patrem nobis manifeſtauit, & unius dei naturã in tribus eſſe perſonis demonſtrauit. Recte igitur amodo dicitur, propter imperfectionem cognitionis eorum qui diſciplinam legis obſeruabant. Quum autem dicat ſe pro patre uiſum eſſe: nõ negat in propria uerè perſona deum patrem, ex quo eſt, ſubſiſtere: nec ſe patrem eſſe affirmat, quantum ad perſonæ dico ſignificationem. Nam quoniam conſubſtantialis patri eſt, idcirco in ſeipſo patrem uideri aſſerit: ut ſi quis noſtrum quũ patris ſui naturam ante oculos ponere uelit, ſeipſum oſtendat, ut in ſe pater ſuus cernatur, quamuis deus omnium uim exemplorum excedat.

Marc.4.

Deut.6.

CAPVT XXXVI.

a DIcit ei Philippus: Domine, oſtẽde nobis patrẽ, & ſufficit nobis.] Studioſus quidem Philippus fuit, ſed nõ adeò acutus, ut cõmode atq; apte quæ ſit uiſio dei poſſet intelligere. Propterea putabat oculis huius corporis diuinã poſſe uidere naturam: ſed manifeſte à deo dicit: Nemo uidebit faciem meã, & uiuet. Nam etſi uiſus à multis ſanctis à ſcriptura dicatur, nullus tamen recte intelligens, ſuſpicabitur ipſam dei naturam uiſam fuiſſe:

Exo.33.

propterea & aliter alius uidit. Aliter enim Eſaias, aliter Ezechiel, aliter alij uiderũt. Vnde oportebat intellexiſſe Philippũ, impoſſibile omnino homini oculis corporis ſubſtantiã dei aſpicere, nec ualde prudẽter, quũ imago & character patris uerus adeſſet, primitiuum quaſi non adeſſet, deſiderare. Sufficientiſſime nanque, qui Chriſtũ uidet patrem uidet: probe enim à fructu arbor cognoſcitur, ut ſaluator ait. Quũ ergo uiſio atq; cognitio filij perfecte ſufficiat ad naturam patris cognoſcendam, ſuperuacaneus forſan Philippi ſermo uidetur. Nõ tamen laude ſua priuandus eſt, admiratione nanq; commotum dixiſſe arbitror: Domine oſtẽde nobis patrem, & ſufficit nobis. Ac ſi diceret, omnes nos gaudij plenos profitebimur, nec deeſſe ad beatitudinẽ quicquam nobis arbitrabimur, ſi (quod maxime optamus) deũ patrem uidebimus. Laudandus ergo eſt, qui uiſionem patris cæteris omnibus rebus antepoſuit. Hæc quidẽ ſimpliciora, expreſſioraq; ſunt, curioſius aũt atq; occultius illud addemus. Nõ ignoramus ſcribas ac phariſæos, cæteroſq; Iudæorum principes innumeris Chriſti ſignis cõmotos, ſic inuidia exarſiſſe, ut quũ prohibere ne miraculoſe ageret nõ poſſent, ad detrahendũ illi uerſos, multa ad diminuendã illius gloriã prædicaſſe, modò in principe dæmoniorũ ſigna fieri ab illo clamantes, modò turbas reprehẽdentes quoniã illũ audirent. Dicebant eñ, dæmonium habet ac furit, cur eum auditis? gloriæ igit̃ Chriſti ſummopere inuidentes, pſuadebant turbis, præuaricationẽ legis Chriſtũ odiſſe, & Moſi toto animo inhærere. Moſen enim dicebant, obuiam deo populũ ab Aegypto ad Sina montẽ eduxiſſe, ac oſtendiſſe eis deum in cacumine montis, & feciſſe ut auribus ſuis uerba dei audirent: ita certiores omnes factos eſſe, uerbis dei legẽ eſſe dictatam: hunc aũt præſtigiatorem nihil tale unq; feciſſe. Hæc illos ita dicere ac facere inde maxime patet, quod ad cæcũ à natiuitate, cui uirtute ineffabili ſaluator uiſum largitus eſt, cum amaritudine dicebant: Tu illius diſcipulus es, nos aũt Moſi ſumus diſcipuli. Nos ſcimus quia Moſi locutus eſt deus, hunc uero neſcimus unde ſit. Hãc rationẽ non facile, imò nullo modo cõfutari poſſe omnes credebant, qui Iudæis fauebant. Hæc ubiq; clamantes, multos decipiebãt, & turbatione cũcta replebant. Cogitauit ergo ſecũ Philippus, omnem Iudæorũ poſſe contradictionẽ diſſolui, ſi Chriſtus quoq; credentibus in eum, patrẽ oſtenderet. Quapropter obſecrat, dicens: Domine, oſtende nobis patrẽ, & ſufficit nobis. Multis, inquit, modis ô domine ad fidem tuam nos attraxiſti, innumerisq; ſignis Iudæorũ impudentia repelli poteſt: ſed nihil omnino deerit, ſi etiam ipſe deum patrem nobis oſtendẽs: hoc enim maxime faciet, ut Iudæorũ ora conſuere poſſimus. Nõ arbitror lõge à mente Philippi occultiore hoc ſenſu nos aberrare. Ipſe certe ad hæc excogitanda nos inuitauit, quũ dicat ſufficere ſibi deũ patrem uidere; quaſi hoc ſolũ credentibus deeſſe uideret, ipſe quoq; ſaluator in ſequentibus hoc ferè ſubaperit dicẽs: Verba quæ ego dico uobis, non à me loquor; ſed pater in me manens, ipſe facit opera, quod loco ſuo latius exponemus.

Luce 11. Ioan. 10. Exo. 20. Ioan. 9. C D

CAPVT XXXVII.

Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcũ ſum, & nõ cognouiſtis me? Philippe qui uidet me, uidet & patrẽ.] Inexcuſabilem imperitiam diſcipuli oſtendit: difficilia eñ ſublimiaq; thoremata, etſi breui tempore nequeãt exquiſitius intelligi, in longis tamen temporibus à ſtudioſis percipiuntur: quæ uero facilia cognitu ſunt, ea ſine labore ſtatim quum audiamus conſequimur. Quid igitur, ô Philippe, impedimento tibi fuit ad exquiſitã mei cognitionẽ, qui quũ tanto tempore mecũ ſis, ut perfectè iam me cognoſcere deberes, ambigis adhuc? Imò uero ignorare omnino uideris quis natura ſum, & unde ſum: quomodo nõ cognouiſti, quia qui me uidet, uidet & patrẽ? & Iudæos quidẽ putas diuinam olim naturam in monte aſpexiſſe, ab eaq; quid faciundũ ſit, quid nõ faciundum audiuiſſe. Tu uero nondũ credis per me & in me patrẽ uidiſſe; neſcis quia qui uidet me,

A me,uidet & patrẽ? Nõ eſt opus lõga uti oratione ad demonſtrandũ nõ intelligi ui
ſionẽ hic eam qua oculis cernimus(nemo enim nõ furioſus,naturã dei oculis ſubij-
ciet, quam uix in ſpeculo uidemus,& in ænigmate) illud tamen aduerſus inimicos
ueritatis, qui lingua nos impudẽti,imò unigeniti ſubſtantiam lacerant,dicendũ ui-
detur. Nam ſi ex dei patris ſubſtantia per generationẽ filius(ut illi putant)nõ ema-
nauit,ſed ſolis exterioribus nõ naturalibus dignitatibus fulget,quibus patrẽ in ſe ut
imago figurat:primũ nõ erit naturaliter filius,nec genimen uerè,Erit ergo creatura
ut nos,aut aliqd tale:quo cõceſſo atq; credito,illud cõfiteri neceſſe erit,patrem ue-
rè,ac naturaliter patrẽ non eſſe,ſed uoluntate quadam ut noſtri apparẽtia patrẽ nun
cupari. Hinc porrò neceſſario ſequet,non eſſe trinitatem unum deũ,ſed tres potius
deos:quũ alius in alio ſubſtantialiter nõ inſit, ſed unuſquiſq; ut nomine, ita naturæ
ratione omnino diſſeparet. Cogimur hæc nephanda ui rerum rudius dicere,ſed ta-
men proſequemur. Si ergo natura ſeparẽtur,& alienus naturaliter à patre filius eſt:
quomodo qui natura deus nõ eſt,patrem qui natura deus eſt,in ſeipſo nobis oſten-
dit? Quomodo in re creata increatã cõſpiciemus? quomodo in eo qui aliquando nõ
fuit,eum qui ſemper eſt,ſpeculabimur? Nec mihi aliquis dicat,quoniam uirtutẽ pa
tris ſapientiã,bonitatem, producendi omnia uim habeat, idcirco imaginẽ eius eſſe:
ſed prius oſtẽdat non natura deũ,incõmutabiliter ac perfectiſſime,ut nihil omnino
deſit,natura dei poſſe imaginẽ eſſe, quæ in ſeipſa primitiuũ abſolutiſſime oſtendat:
quod quoniã oſtendere nunq; poterit, rogabimus ſecundo,ut illud demõſtret, qua
ratione ſi natura deus nõ eſt, ut ipſi dicunt,ueri dei opera poteſt facere. Hoc em̃ eſt
patris imaginẽ eſſe. Nã ſi nõ habet uirtutẽ à ſe filius ad peragẽda omnia ſufficientẽ,
mutuò aũt à patre ac forinſecus accipit & ſapientiã & uires, ut ea poſſit facere,quæ
ſolus pater natura facere poteſt:mentitur ſcriptura,quæ imaginẽ et characterem pa *Heb.1.*
tris appellat. Sin uero nõ mentitur, in ipſam patris gloriã eorũ iniuria conſcendit:
B quonam modo? dicã repetens breuiter. Aut enim ſi a ſe idem naturaliter nõ habeat
ad facienda omnia uirtutẽ,ſed ab alio extrinſecus accipiat,falſo imago patris appel
latur. Nõ enim aliunde,ſed à ſe naturaliter habet omnia primitiuũ. Aut ſi uerax ſcri
ptura eſt & ipſe ſaluator,qui patrẽ in ſeipſo cõſpici aſſerit, ita ut nihil prorſus deſit,
nihil ſuperfluat,nihil diminutũ mancumq; ſit,ſed ſumma ſit incõmutabilitas:neceſ-
ſe erit cõcedere ipſum quoq; primitiuũ,id eſt patrẽ non à ſe,ſed ab alio hanc uirtutẽ
mutuari,quippe qui ſe talem in imagine naturæ ſuæ nobis oſtẽderit. Nónne igit̃ ui
detis, ad illos quiſpiam dixerit, longe à recta uia in perditionis barathrũ uos deci-
diſſe? Sed poteſt,inquiũt, filius quãuis creatura ſit diuinæ naturæ opera facere:quo
niam ita deus pater inſtituit. Ego uero neſcio ſi quid magis impiè dici poteſt: nihil
enim maius erit in deo,q; in creatura. Non ergo præcipuũ quid filio attribuere cre-
dant,quia ſuper alias creaturas creatũ exiſtiment. Non enim utrum eximiæ naturæ
creatura ſit,ſed utrũ factus ſit,quæritur. Quũq; factus eſſe ab eis dicat̃,gloria eius ſta-
tim deprimitur:fruſtra igitur quaſi remediũ afferũt quod optima creaturarũ ſit,quũ
creata omnis natura,in infinitum à non creata diſſeparetur & diſtet. Sed ipſi quoq;
naturæ patris ſumma infertur iniuria,ſi eadem omnino filius quæ ipſe, quũ creatu-
ra ſit, operetur. Nequaq; igitur ferendi ſunt, quũ prædicent diuinæ naturæ opera
poſſe à creatura ſecundum naturam fieri. Nulla enim ſanctorum uoce poteſt id con
firmari:quare quũ ex animo ſuo falſas effundant rationes,non iniuria dicemus: Væ *Ezech. 13.*
ijs qui prophetant à corde ſuo. Nihil em̃ præter illa patrẽ uelle cõcedimus,quæ glo
riam eius conſeruant, & rectitudinem dogmatum ſtabiliunt. Nugis igitur illorum
omiſſis, ueram proſequemur rationem, ex ſubſtantia dei patris ſecundum natu-
ram natus eſt filius. Sic enim uerè, quum character ſimilitudóque illius ſit, dice-
re poteſt: Qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo igitur, ô Philippe, patrem
tibi petis oſtendi, quum patrem in eo uidere poſſit, qui totam naturam patris, ut

C uerus character eius & imago incõmutabilis uerè habet? Caue ne altiora in ſpecie ignis uidiſſe antiquiſſimos in monte putes: meliora enim ſublimioraq; ſunt hæc miracula Chriſti, & exquiſitiorẽ dei patris cognitionem efficiunt, q; illa cognitio fuit, quæ in cacumine montis à priſcis habita eſt. Quod breuiter oſtendemus: ut clare appareat non neceſſario illam priſcam à Philippo cognitionem fuiſſe quæſitam, qua in ſpecie ignis populo uidente deſcendiſſe dicitur deus. Quomodo igitur ad rectã de deo opinionem per ſpeciem ignis quiſpiã peruenient? aut qua ſimilitudine ignis ad primitiuum, id eſt ad patrem, aſcendet? Bonus natura deus eſt, creator eſt, ex nihilo cuncta produxit, & quæ produxit, continet atq; uiuificat. Sapientia præterea & uirtus eſt, iuſtus, miſericors, & cætera huiuſmodi, quorũ omnium nihil unquam in igne cõſpicies. Cur ergo, inquies, in ſpecie ignis deus apparuit? quia tunc primũ diſciplina legis ad pietatẽ populus inſtituebatur: qui quũ eſſet duræ ceruicis, opus erat ut quàmmaxime terribilis deus eis uideretur, ut quũ ſcirent magna prætuaricatoribus imminere ſupplicia, quia ignem quaſi urentem offenderent, aliquantulum ſibĩpſi moderarentur. Propterea Moſes quoq; illis dicebat: Ignis conſumens deus *Deut. 4.* noſter eſt. Nec dei naturam tantus uir igni conferebat: ſed oſtendere uolebat, ignis more à deo tranſgreſſores conſumi. Non ergo quia igne deus cognoſci poſſit, ſed quia utile tunc populo fuerat, in ſpecie ignis deus apparuit. Nunc exquiſitiſſimam *Bonus.* patris imaginem à perfectionibus eius conſideremus. Bonus ſecundum naturam deus pater eſt. quid filius? nónne ſumme bonus, qui uenit in mundum, ut peccato- *Potens.* res ſaluaret? qui ſe humiliauit, & animam ſuam pro peccatoribus poſuit? Potens pater eſt, filius quoq; ſimiliter, qui elemẽtis imperabat, elata maria deprimens, & uentorum flatus deponens, qui naturam rerum penitus uicit. Leproſum eñ curauit im- *Vita.* perio, & ſumma cæcos poteſtate uidere iuſſit. Vita naturaliter pater eſt, filius quoque ſimiliter uita eſt: mortis enim uires euertit, quũ multos è morte ſuſcitauerit. Iure igitur ad Philippum ait: Qui uidet me, uidet & patrem. Cur igitur inquit: ô Phi-
D lippe, quum multo melius in me patrem uidere poſſis, quàm in igne antiquiores uiderunt, alium quendam modum uidendi patris deſideras? non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? Ego, inquit, ô Philippe genitoris naturam, ut imago ſubſtantiæ ſuæ perfectiſſime ad illam formatus, in me totã exprimo; non exterioribus neq; aduentitijs dignitatibus, ſed naturalibus naturæ patris perfectionibus ſplendens: id eñ ſum uerè quod pater eſt, identitatis ſubſtantiæ ratione. Tu autem uidere patrẽ petis, qa nõ penitus adhuc credidiſti quod ego in patre ſum, & pater rurſus in me. Quæ igit ego dixi, pater dixit: & quæ operatus ſum, pater operatus eſt. Hæc Chri- *illi ſcilicet* ſtus nõ ut propheta dicit, qui certa menſura & ordine, nõ ſua, ſed quæ deus illis in- *prohpheræ.* ſpirauerat, loquebant. Patri aũt miraculorũ poteſtatem attribuit: nõ quia ipſe quaſi forinſeca uſus ſit, ut illi dicebant. Nolite nobis attendere tanq; propria poteſtate id fecerimus. Non eñ ſua, ſed dei uirtute ut miniſtri miracula ſancti peragebant. Non igitur, quia dei poteſtate ut exteriore uteretur, uerum quia quũ patri conſubſtantialis ſit, idem cum eo natura penitus eſt. Et uerba ſua patris eſſe uerba dicit: quia non aliꝰ quàm filius uerbis pater, ſi loqui uellet, uteretur. Opera quoque ſua patris eſſe ſimiliter dicit: quia non aliter filius quàm pater operari poteſt.

CAPVT XXXVIII.

VErba quæ ego loquor uobis, à meipſo non loquor: pater autem in me manens, ipſe facit opera.] Non aliter, inquit, pater (ſi uobiſcum uerba facere uellet) quàm ego, locutus eſſet: tanta enim inter nos identitas eſt, ut uoces meæ illius ſint, & quæ facio, illius opera ſint. Ipſe eñ propter incommutabilitatẽ ſubſtantiæ in me manens facit opera. Nã quum una in patre & filio & ſpiritu deitas ſit, omnis ſermo patris, & omnia opera

patris

A patris,per filium in ſpiritu ſunt,aguntur tamen quaſi à patre. Non enim eſt extra genitoris ſubſtantiam filius,ſed nec ſpirituſſanctus. Sed alium quoq; ſenſum incarnationis diſpenſationi accommodatũ dicere poſſumus. Non loquor,ait,à meipſo;id eſt, non aliena,neq; incongrua deo patri loquor. Nam quoniam in humana forma cernebatur,ſermones & opera ſua naturæ deitatis in perſona patris attribuit, ac ſi diceret: Cauete ne humana hæc figura & habitus longe uos à conuenienti de me opinione ſeducat Cauete ne hominis nudi uerba mea putetis,ſed diuina & ipſi patri congruentia ducite: operatur autem in me manens,ſum enim in ipſo,& ipſe in me. Nolite igit credere maius excellentiusq; aliquid priſcis datum fuiſſe,qui deũ in ſpecie ignis uiderunt,& uocem audiuerũt: uos enim multo uerius in me,& per me patrẽ uidiſtis. Deus enim natura quũ ſim, ueni manifeſtè (ut Pſalmiſta canit) homo propter uos factus. Verba igitur mea,patris uerba ſunt,& opera mea ſimiliter. Quare uos,qui hæc audiuiſtis & uidiſtis,uerba patris audiuiſtis,& opera patris & uirtutẽ uidiſtis: per me nanq; ille,ut per uerbum ſuum loquitur,per me ut per uirtutem ſuam miracula peragit. Nullus autem,niſi mente captus,uerbum & uirtutem patris naturaliter ſubſtantiæ patris ineſſe poteſt negare. *Pſal.49.*

CAPVT XXXIX.

* CRedite,quia ego in patre,& pater in me eſt,] Aperte nunc dicit,imò imperat nõ aliter nos credere oportere quàm ipſe uelit, qui ueritas eſt. Conſubſtantialis enim patri eſt,nulla re penitus interpoſita, nec intermedio ullo intellecto,quod ſubſtantiam à ſubſtantia, & naturam à natura diſſeparet: unum enim cum ipſo eſt. Propterea ſubſtãtia & natura alterius,in altero conſpicitur: quod noſtro etiam exemplo uidere licet. Nam etſi corB poribus diſtemus,non ſumus tamen alij natura patres à filijs, & filij à parentibus. Abrahæ igitur naturam conſpexit,qui filium eius cõſpexit. Sed in hominibus quidẽ magna uidetur eſſe diſſeparatio: ſeorſum enim unuſquiſq; formatus,quãuis una ſubſtantiæ atq; naturæ ratio in omnibus communiter ſit,tamen alter in altero non ineſt: in deo autem non ita eſſe intelligemus,ſed proprie quidem pater,pater eſt,& non filius: & qui ex eo eſt filius eſt,& non pater: & ſpiritus ſanctus, ſpiritus proprie eſt: in unam autem deitatis naturam,ſic trinitas ſancta colligit,ut unus ſit deus, nec aliqua trinitatis perſona diſſeparetur ab alia. Sed ſubſiſtere quidem trium perſonarũ proprie ac uerè quamlibet credimus,& filium ex patre ineffabiliter natum eſſe,& in ipſo manere intelligimus,eodem modo de ſpirituſancto. Eſt enim ex deo uerè,non diſſeparatus à ſubſtantia eius: ſed procedens potius ex eo,& in eo ſemper manens, præbet ſanctis per Chriſtum. Omnia enim per filium in ſpiritu ſancto ſunt. Hanc dogmatũ rectitudinem atq; ueritatem ſancti patres nobis tradiderunt, ſic & loqui & ſapere à ſanctis literis docti ſumus,ad quam fidem dominus etiam hortatur dicens: Credite quia ego in patre,& pater in me eſt.

CAPVT XL.

* ALioqui propter opera ipſa credite,] Palàm iſtis uerbis nihil ſe mirũ, diuinæq; naturæ conueniens potuiſſe facere oſtendit, niſi natura deus eſſet: & uide quanta cum autoritate & ueritate. Nam etſi mentiri non poſſit,non petit tamen ut omnino uerbis ſuis credamus. Quare ſic: Nõ ignorabat poſſe ſibi furioſos uerba huiuſmodi accommodare, deosq; ſe uerbis facere,operibus autem diuinæ naturæ congruentibus nulla unq; creatura utetur. Nec enim deus minime capaci creaturæ,faciendi omnia poteſtatem donabit. Non ergo magis à uerbis ſuis,quàm ab operibus credere cogit, ſe quidem in patre, patrem autem rurſus in ipſo eſſe; id eſt non aliam eſſe naturam ſuam quàm patris. Et

C ecclesia quidem Christi, quæ rectitudine dogmatum gloriatur, hanc in unigenitum habet fidem: dei autem inimici non parua rabie concitati, alius alium in maiorem im-
Deut.32. pietatem impellunt. Nam quũ uinum Sodomæ bibant, & uuam Gomorrhæ uindemient, nec à spiritu sancti reuelatione, sed acerrimi draconis suggestione loquantur; & nec probe sentiunt, & ea dicunt, quibus audientium animas ad inferos detrudunt; libris quoq; has nugas suas tradere ausi, quasi publice in tabulis malignitatẽ suam pingentes, perpetuitati (quantum in eis situm est) commendarũt. Vnde fit, ut quamuis multis iam hac de re dictis, propositum ad utilitatem fidelium opus, prosequendum breuius uideatur, nugis eorum neglectis. Cogamur tamen, ne simpliciorum aliquis laqueis eorum capiatur, ueritatis dogmatibus ut scutis uenenosa illorum tela repellere, ac friuolas ostendere calumnias suas, quibus filio misericordiam, imò uero toti deitati conantur detrahere. Legi enim modò librum quendam aduersariorũ, in quo de pro-
Arianorum confutatio. posito euangelij loco sic post nõnulla breuiter scribebatur: Filius ergo substantialiter à patre continente contentus, habet in se patrem loquentem uerba, & signa facientẽ, quod ipse filius exposuit dicens: Quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera. Quid uelit dicere, quum substantialiter à patre contineri filium asserat, non probe (ut ueritatẽ fatear) assequor: tanta in oratione in-
Ioan.3. est obscuritas. & quemadmodum qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucẽ (ut saluator ait) ne redarguatur: sic oratio improba, quum non audeat in lucem exire, ne redarguatur, obscuritate gaudet. Quid igitur sit substantialiter à patre filium contineri, quibuscunq; potero modis exponam, ut obscure dictum in lucem protractum, reprehendatur. Si ergo significat, in patris substantia, sicut consubstantialem filium esse, ita ut pater rursus in ipsa filij natura perfulgeat, quamuis continentiæ nomẽ alienissimum sit, laudabimus tamen & comprobabimus. Sin uero non id (non enim ex
D substantia patris natum esse filium fatetur, qui hæc euomuit) sed ut corpus quoddam finitum, sic naturam filij terminatam ab infinito patre contineri arbitratur: quomodo insanus non est, qui ita blasphemat? Aut quomodo, quum filium deum esse modo quodam concedant, proprietates corporum ei accommodant? quod enim mensura aut termino circunscribitur, quum dimensiones suscipere necessario intelligatur; id prima & ultima & locum & quãtitatem & figuram habeat necesse est: quæ omnia corporum propria sunt. Quomodo igitur corporeus esse credetur, qui super omnia est? Aut quomodo alijs creaturis similis non erit, si ipse quoq; similiter finitus est?
Ioan.8. quod si ita est, cur falsò nos terrebat dicens: Vos de ijs quæ deorsum sunt estis, ego desuper sum? & rursus: Vos ex hoc mũdo estis, ego non sum ex hoc mundo. Nam quum desuper esse asserat: nõ cœlum significat, nec locum aliquem (sic enim etiam angeli desuper sunt) sed à suprema se substantia emanare demostrat. Quomodo igit̃ id uerè dicebat: si quemadmodum, quæ ex nihilo producta sunt corpora, sic terminis continetur magis quàm cætera contineat? aut quomodo ipsum nusq; abesse Psal-
Psal.138. mista dicit, incorpoream, incircunscriptibilemq; naturam, ut deo attribuẽs: Quò ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernũ, ades. Si sumpsero pœnas meas diluculò, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Hæc per Psalmistam spiritus cecinit. Sed isti, spiritus quoq; uoces cõtemnentes, terminis & circũscriptionibus unigenitũ dei filium subijciunt: quod fieri quî poterit, si cœlos simul & ultima terræ facile replet? Sed non uenit eis in mentẽ: quia si filij facies, id est spiritus (facies enim filij spiritussanctus est) uniuersa replet: quomodo ipse continentiæ terminis comprehendetur? Ita, inquit, sed nõ à corpore, neq; à loco, sed à deo patre filiũ contineri dicimus. Non potestis impietatem effugere, si ut corpus rem incorpoream circunscribatis, & finem attribuatis infinito. Nam quũ à patre contineri dicatis, quid aliud quàm quod finitus sit, significatis? sicut creaturæ omnes, quæ ab ipso productæ,

contineri

C contineri etiam ab ipſo dicuntur. Præterea, ſi quid quod aliquo modo continetur, ea ratione qua continetur, minus continente eſt: quomodo nō erubeſcitis, minorē patre filium ſicuti poteſtate, uirtuteq; illius incluſum, & præſentibus & poſteris occultius continentiæ uerbo tradentes? Ad hæc, quum ſe imaginem patris perfectam aſſerat (qui enim uidet me, inquit, is & patrē uidet: & ego in patre, & pater in me eſt) ſi ſub- Ioan. 14.
ſtantialiter à patre continetur, ipſe quoq; pater erit finitus. Talem enim eſſe patrē uult qualis ipſe eſt, & aperte dicit patrem in ſe eſſe: ipſe igitur aduerſarius quærat aliū, qui ſit maior patre, qui eſt in filio: mihi enim nefas uidetur talia cogitare. Non eſt autē filius ex parte patris imago, ſed totus totius imago eſt, neq; aliquid penitus intercidit, quod ſummam ſimilitudinem, imò identitatē imminuere uideatur. Illud ſummopere miror, mirariq; non deſinam, quomodo auſi ſunt dicere ita patrem in filio loqui & ſigna facere, quemadmodū ipſe Chriſtus in Paulo & loquebatur & operabatur? Hac enim de cauſa dictum eſſe contendunt: Ego in patre ſum, & pater in me. quis talia de 2. Corinth. 13.
Chriſto ſentiens, Chriſtianos appellabit? Ecce manifeſte non deum, ſed capacem deo, & dei participem, magis creaturam quàm deum ex deo natum prædicant. Patet igitur undiq;, quod illa ſit intentio eorum, ut longe à ſubſtantia dei patris propellant filium, & deitatis natura omnino priuent. Quomodo igitur quaſi mortuos impietate, Hiere. 9.
largo lachrymarum fluuio non plorabimus dicentes: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & flebo noctu & interdiu hunc populum? Sed zelo fidei concitati ne ſimpliciores ſeducantur, de beato Paulo dicimus, quod & ille & quiſquis ſanctorum diuinitus & loquebatur & faciebat, Chriſtum in corde ſuo habitantem per ſpiritum habebat. Propterea & miracula faciebant, & quæ deo placebant, loquebantur. Quos omnes natura homines, & aliud ſecundum ſubſtantiā quàm ſpiritus Chriſti, qui habitabat in eis, & dei cultores, & gratia eius rutilātes, etiam inuiti concedetis: nec negabitis deſtitutos fuiſſe gratia illos, anteq; uocati fuiſſent: poſſi-
D bile quoque fuiſſe poſtea quàm gratiam habuerunt, delictis prauiſq; cogitationibus eam illos amittere. Nam quod de foris allatum eſt, quamuis re ipſa nequaq; auferat, auferri tamen poſſe nemo ibit inficias. Si ergo ſecundum impietatem & imperitiam ueſtram ita patrem credemus eſſe in filio, ſicut Chriſtus erat in Paulo, loquens in eo, & miracula peragens: quomodo non erit aliud quàm pater, qui in eo eſt? pater autē deus eſt, filius ergo non erit deus. Quare inſtrumētum quoddam, & ut uas aliquod patris, unigenitus erit: nec à tibia uel lyra diſtabit, quum illud reſonet, quod inſpiratione aut pulſatione iubeatur: ad peragenda uero miracula, quaſi ſerra aut bipennis adhibebitur. Sic alienus omnino à natura patris erit, nec ullo modo natura deus credetur. Quomodo igitur creaturis non connumerabitur, qui miniſtri locum poſſidet? Quomodo filius dei appellabitur, & conſeſſum patris habebit, imò uero quis hoc dicere dignabitur, qui uerum eſſe illud putabit? Vos autem quamuis hæc dicatis, proh pudor filium tamen appellatis. Inſtrumentum ergo artificij atq; ſapientiæ ſuæ pater genuit, & aliud præter ſeipſum peperit. Hæc qui dicunt, ipſius genitoris gloriæ detrahunt. Non enim erit uerè pater, qui talem filium natura non cognouit, qualis ipſe eſt. Impie igitur & falſò in trinitatem credimus. Nam neq; pater, uerè pater erit: nec filius, naturaliter filius: nec filij ſpiritus, deus erit. Decepti ergo ſumus, inanis fides noſtra eſt, ſcriptura etiam falſa eſt, quæ deum patrem appellat: nec ſoli nos fallimur, ſed ſuperna etiam ciuitas nō minus ſeducta eſt, quæ filium creaturarum unam nō deum, ſed uas inſtrumentumq; dei cum patre ſimul adorat & glorificat. Quod ſi pater inhabitare in filio noluerit (ô impietatis magnitudinem, ſed conſequentia dicere cogor) non diſtabit filius ab illis, qui à principio ſuo lapſi ceciderunt. Cur autem ſi gratia dei ſicuti nos corroboratur, nec genitorem in ſeipſo naturaliter habet, ſed filiationis nomine ut creatura decoratur: cur inquā ipſe quoq;, ut nos naturā ſuam nō profitetur? Cur ille dominus, & nos ſerui? qui etſi filij dei uocitemur, propriam tamen naturam

C non ignoramus. Quare igitur ipſe quoq; ſi natura deus non eſt, ſi inter creaturas collocatur, ut uobis uidetur, ſeruum ſe eſſe non profitetur? ſed cõgruentem naturæ deitatis honorem & gloriam ſibi attribuit, dicens: Vos me uocatis domine & magiſter, *Ioan.13.* & bene dicitis, ſum etenim. Hæc boni iſti doctores laudant, & uere dominum appellari concedunt; deinde à naturali ueraq; dominatione, quia non eſſe natura ex deo patre contendunt, turpiter (quantum in eis ſitum eſt) eiícere non uerentur. Verum quod ſeruitutis abneget nomen, & creaturis connumerari nolit, liberam, dominantemq; ſui naturam etiam factus ſeruus reſpiciens, inde quoq; intelliges. Acceſſiſſe nanq; ad Petrum exactores didragmi ſcribuntur, dixiſſeq;, magiſter ueſter nõ ſoluit didragmum, ad quod Chriſtus quid Petro dixerit, operæpreciũ eſt conſiderare: Reges, inquit, terræ, à quibus cenſum aut tributũ accipiunt? à filijs ne ſuis, an ab alienis? Quum autem Petrus non filios regis, ſed alios tributis ſubiectos prudenter dixerit, confeſtim deitatis ſibi teſtimoniũ Chriſtus perhibens, illud adiecit: Liberi ergo ſunt filij. Cur igitur, ſi conſeruus, & non à patris ſubſtantia natus eſt, cæteris ſeruitutẽ, ſoli ſibi libertatem attribuit? Per abuſionem enim de nobis, quæ propriè ac uerè deo accommodantur, dicta eſſe inueniemus, quæ illi uerè ac naturaliter inſunt. Quare & nomẽ & res ſeruitutis, ſecundum naturam ineſt creaturæ: quamuis libertatis honore ac gloria per gratiam dei decoremur. Libenter ergo eos interrogarim, utrum Theophorum, id eſt uirum, in quo deus habitet, Paulũ appellent an non? Si enim negant illum Theophorum fuiſſe, manifeſtè mentiuntur; ſin autem orbis terrarũ autoritate uicti Theophorum fateantur, patet quia Chriſtus deus eſt. Sic enim Paulus appellat, *Rom 8.* quia Chriſtus in eo per ſpiritum ſuum habitabat. Quod ſi & Paulum Theophorum appellant, & filium alienum à patris ſubſtantia dicunt, ſibijpſis contradicere inueniuntur. Sed erubeſcentes nonnunquam deum uerum maligni filium appellant; non D enim natum ex deo uero concedunt. Ita deum quidem uerum eſſe, ſed natura deum non eſſe cõtendunt. Quod certè non magis impie quàm ſtulte dici cõtenderim. Sed quum patrem in filio eſſe, ut Chriſtum in Paulo dicitis, filium certe Theophorum Paulo ſimiliter dicitis. Quomodo igiẽ Theophorus aut particeps dei, qui uerè deus eſt? nulla enim res ſeipſa participat. Nam ſi uerè idẽ eſt quod participat, & quod participatur, cur opus participatione eſt? Si autem ſicut ipſe in Paulo, ſic pater in ipſo habitat: quomodo non erit Theophorus? Et ſi hoc, quomodo erit deus, qui habitante deo indiguit? Satis de his, quare aliud illius generoſi uerbis ſuis in medium adducamus, ut pateat quantum impietatis poſterioribus, ſcriptis ſuis cõmendare conetur, & id aſtute nimium ut ueterator occultare. Nanq; præſentes obſcuritate hallucinare *Verba Ariani* ſtudet, ut facilius ad poſteros ueniat. Verba ſua hæc ſunt: Verum quemadmodũ nos in ipſo eſſe dicimur, & tamen ſubſtantia noſtra illi non communicatur: eodem modo *Eorum confutatio.* filius quum in patre ſit, ſeparatam tamẽ ab ingenito habet ſubſtantiam. O audaciã, ô quanta plenam impietate orationem. Nam ſi hominem nudum, Chriſtum eſſe credit, nihil prohibet dicere ſic ipſum eſſe in deo patre, ueluti & nos. Sin uero deum eſſe ſecundum naturam non negat, & adorabilem eſſe fatetur; cur ueretur concedere in patre ipſum eſſe, & patrem in ipſo habere, ita ut deum decet? Sin autem impudenter cõtendit ita eſſe filium in patre, ſicut ſingulos hominum, qui de nihilo & de terra per ipſum facti ſunt: cur unicuiq; noſtrum nõ licet dicere, qui uidet me, uidet & patrem? & ego in patre, & pater in me eſt? Sed amentiæ plena hæc ſunt. Nullus enim ſanctorum tali uoce uſus inuenitur: ſed omnes unigenito, ut natura deo & domino, ſum- *Pſal.88.* mam omnium poteſtatem attribuunt. Ideo clamant dicentes: Quis ſimilis erit domino in filijs dei? Quomodo ergo ſicuti nos in patre unigenitus eſt, ſi nullus alius ei ſimilis eſt? quod ſi ut nos in deo eſt, mentiuntur ſancti tam magna de illo clamantes, qui non plus habet quàm filij adoptione habeant. Verum quoniam ad probationem *Act 17.* uerborum ſuorũ illud Pauli adducit; Quia in deo uiuimus, & mouemur & ſumus:

& ſic

A & ſic in patre filium eſſe aſſerit: age à re ipſa ſenſum ſcripturæ ut ſua muniat, corrum
pere ipſum oſtendamus. Quum Athenienſes (qui ſapientes credebantur) ab errore
ad pietatem traducere Paulus ſtuderet, ut ad credendum unum eſſe deum illos in-
duceret: in eo, inquit, nos uiuere & moueri & eſſe. Omnia enim uiuificat filius: quia
quum uita ſecundum naturam ſit, omnibus à ſe creatis uirtutem ſuam ineffabiliter
immittit: non enim quæ ex nihilo producta ſunt, aliter conſeruari poſſent, ſed ad
priſtinam ſtatim conditionem, id eſt ad non eſſe laberentur, niſi habitudine quadam
ab eo qui eſt, imbecillitas ſua uinceretur. Recte igitur Paulus uitam omnium deum *Act. 17.*
eſſe aſſerit, quum in eo uiuamus & moueamur & ſimus: nec ſignificare illud uoluit
quod ipſi maligne interpretantur, ad falſam omnia ſuam opinionem trahentes ac cor
rumpentes. Noluit inquam ſignificare, quia quamuis ſimus homines, in ſubſtan-
tia tamen patris (ut iſti nugantur) ſiti ſimus: ſed in deo uiuimus & mouemur & ſu-
mus, quia ex eo ſumus & in eo cõſeruamur. Ideo enim, uiuimus, præpoſuit, deinde,
mouemur, ſubiunxit, & demum intulit, ſumus, ut hoc tertium in præcedentiũ ſenſu
computaret. Puto iam aduerſarijs eccleſiæ meæ per iſta ſatis feciſſe. Quod ſi adhuc
reclamare parati ſint, & illud in deo, ut ſibi uidetur, exponendum eſſe cõtendant,
ſcripturæ uſum oſtendemus, quæ ſolet in deo, pro eo quod eſt per deum, plerunq; dicere. Clamat enim Pſalmiſta, dicẽs: In deo faciemus uirtutem. & rurſus ad ipſum *Pſal.59.*
deum uerſo ſermone: In te, inquit, inimicos noſtros cornu uentilabimus. Nõ enim *Pſal.43.*
in ſubſtantia patris uirtutem ſe facturum pollicetur, nec in ipſa inimicos ſuos inuen-
turum atque cornu uentilaturum dicit: ſed in deo, pro eo quod eſt per deum, & in
te, id eſt per te poſuit. Et Paulus ad Corinthios: Gratias ago deo meo pro uobis in *1. Cor. 1.*
data uobis in Chriſto Ieſu gratia. & rurſus: Ex eo autem uos eſtis in Chriſto Ieſu,
qui natus eſt ſapientia nobis à patre, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Num enim
gratiam in ipſa ſubſtantia Chriſti datam fuiſſe aſſerit? ſed furor eſt hoc modo iſta in-
B telligere. Cur igitur & ſcripturæ conſuetudinem contemnis, & beati Pauli cõſilium
negligis, & in ſubſtantia patris nos eſſe, illum intellexiſſe calumniaris, quia in deo
nos uiuere & moueri & eſſe aſſerit? Sed inſultat rurſus aduerſarius. Et quoniam *Cauillus.*
recte, inquit, dixiſti in deo ſolere ſcripturam dicere, pro eo quod eſt per deum: cur,
inquit, falſò nos criminaris, qui per patrem factum filium eſſe dicimus? Ecce nanq;
ipſe filius, in patre ſum, inquit, id eſt per patrem. Ego autem admiror, quomodo *Confutatio*
tam libenter in deo, pro eo quod eſt per deum, audiuerũt: atque hinc illico magnum
(ut ipſi putant) gradum fecerunt, quod ad demonſtrandum creaturam patris eſſe fi-
lium (quoniam in deo eſt, & hoc per deum ſignificare plerunque diximus) perue-
nire poſſint, aſtuti, acutiq; nimium eſſe uidentur propter audaciam. Nam re ipſa nihil
penitus effecerunt: quid enim prohibet, ſi hoc modo in propoſito hic accipiatur, ad
ipſum quoque patrem uim argumenti cõuertere? quumq; aperte dicatur, quia pater
in me eſt, per me intelligere: ut ipſe quoque pater, creatura filij uideatur? Eodẽ enim
pacto patrem in ſeipſo, & ipſum in patre filius eſſe affirmat. Si ergo in patre, per pa-
trem intelligitur: neceſſariò & in filio, per filium intelligit. Sed auertat deus à nobis
hanc tantam inſaniam: nec enim per patrem filius, nec pater ex quo uniuerſa ſunt, per
filium factus eſt. Sed diuinæ ſcripturæ conſuetudinem in ſingulis, perſonæ, temporí,
rebusq; accommodantes, ſyncerum atque incriminabilem in omnibus ſenſum con-
teximus. Ea ergo quæ ex nihilo facta per deum ſunt, quum in deo eſſe dicantur, per
deum eſſe intelligentes, nequaquam errabimus. Filio autem dei, domino & deo &
creatori uniuerſorũ, nullo id modo cõuenit: ſed eſt in patre naturaliter, & habet in ſe
patrem ſimiliter propter identitatem ſubſtantiæ. Hæc, ut puto, facile qui ædificari nõ
uincere quærunt, libenter ſuſcipient. Chriſti autem aduerſarius quæ dixi criminans,
non aliter clamabit filium eſſe in patre, quàm nos in ipſo ſimus. Sed nos quoq; prima
repetentes, aduerſus hæc friuola penitus atq; inania maiore uoce dicemus. Cur igitur

C naturæ noſtræ menſura non patitur, ut eiſdem quibus Chriſtus uerbis gloriemur? Chriſtus enim, quia in patre eſt, & quia patrem habet in ſeipſo, & imago characterq; incommutabilis propter hæc eius eſt: Qui me uidet, inquit, uidet & patrem: & ego & pater unum ſumus. Nos autem qui ſimiliter in eo ſumus, ut uos dicitis, & eum in nobis habemus ut & ipſe patrem: neſcio cur nõ elatis ceruicibus, occurrentibus faciem oſtentantes, ac audacter caput quaſſantes, quiſq; dicimus, ego in Chriſto, & Chriſtus in me: qui uidet me, uidet Chriſtum: ego & Chriſtus unum ſumus. Sed nemo ita unquam inſaniit, ut hæc dicere auderet. Nam ſe habitudine, nõ natura filius in patre eſt, & pater in filio, ſicut nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis. Primum in ordine conditioneq; noſtra Chriſtus collocabitur. Deinde quid prohibebit Chriſto prætermiſſo ad ipſum patrem aſcendere, & illius nos ſimiles dicere, adeò ut nihil ab eo nos differre credamus? Nam quod unum cum aliquo eſt: iure ab eo non diſtare uidetur. Videtis ne quò impietatis atque furoris deuentum eſt? Quæ igitur cauſa horum inaniũ eſt uerborum? nulla profecto alia, niſi quia longe à patris ſubſtantia filium pellere ſtudent. Quod ita eſſe, ipſorum uerbis percipitur. Nõ enim grauabor repetere blaſphemiam ſuam, ut omnibus facilius pateat uerum. Quemadmodum nos, ait, in ipſo eſſe dicimur, & tamẽ ſubſtantia noſtra illi non communicatur: eodem modo filius quum in patre ſit, ſeparatam tamen ab ingenito habet ſubſtantiam. Quid ais, ô attonite atq; ſtupide? tu ſic aperte in filium blaſphemas? Cur igitur falſa uos à nobis calumnia exceptos eſſe dicitis? Ecce enim, ecce manifeſtè nihil maius filio attribuitis quàm creaturis, quas creauit ipſe. Ego uero (non enim ferre poſſum, intentionem ſcripturæ ſequens diligenter) quoniam filium negãt, ipſum quoque patrem negari ab eis aſſero: ac ita ipſos nullo modo deum colere, & ideo ſine ſpe uiuere nequaquã dicere uereor.

Ioan.10.

D Grauem autem teſtem hunc ipſum Euangeliſtam citabo, Qui patrem, inquit, negat, negat & filium: & qui filium negat, is nec patrem quidem tenet. Qui autem filiũ confitetur, is & patrem confiteẽ, recte inquam atque ſanè. Nam qui non ſolum nomine, ſed reipſa & dici & eſſe naturaliter patrem nouit, neceſſariò alterum cum altero negari & affirmari ſimiliter dicit. Concurrit enim ſemper ad uere naturaq; patrẽ ſignificatio & cognitio eius, qui ex eo natus eſt; ſimiliter cum uere filio perſona parturientis cointelligitur. Qui enim nouit quia pater eſt, is intellexit quia filium peperit. Et qui filiũ animo uoluit, is illud unà uoluit, quod ex aliquo natus eſt. Ex alterutro igitur, alterutrius in auditorum animo cognitio generatur. Quare qui deum negat uere patrem eſſe, is generationem filij abſtulit. Et qui filium ex patre natum non confitetur, is patrem nullo modo cognoſcit. Quum igitur diſtinctam tu ſubſtantiam naturamq; filij ab ingenito deo eſſe clamas, nec filium quidem dei eum fateris. Si uero filius non eſt, quomodo pater uerè pater erit? cuius enim erit pater, ſi non peperit? Diſtingui autem à patre filium, etiam ipſi profitemur, non natura neque ſubſtantia, ut uobis improbe uidetur: ſed quia in propria perſona eſſe intelligitur, & uere ſubſiſtit: filius enim eſt, & non pater. Subſtantialiter uero diſtingui, nõ modò non dicimus, uerũ & oẽs qui dicunt, à conſortio fratrum depellimus. Diſtinguuntur enim perſonæ nõ natura, ſed perſonalibus proprietatibus. Petrus enim Petrus eſt, & non Paulus; & Paulus, Paulus eſt, & non Petrus. Indiſtincti tamen natura ſunt. Vna enim in utriſque ſubſtantiæ ratio eſt: & quæ naturalia ſunt, eadẽ in utriſque ſunt. Quorſum hæc? ut oſtendamus, impie illos à natura deitatis filium pellere, qui nihil aliud quàm coniunctionem habitudinis ei attribuunt. Cur enim noſtro exemplo uſi, quemadmodum ſeparatam nos à deo ſubſtantiam habemus, quamuis in ipſo ſimus; ſic filiũ quanquam in patre ſit, diſtinctam tamen ab eo habere ſubſtantiam dicitis? Nónne in medium protracta uerſutia eius eſt? nónne iure unum de illis illuſoribus iſtum aliquis dixerit, qui à ſpiritu futuri prædicebant? Audi quid Iudas diſcipulus Chriſti ad nos ſcribit: Vos autem chariſſimi, memores eſtote uerborum quæ prædicta ſunt ab apoſtolis domini noſtri

1. Ioan.2.

C noſtri Ieſu Chriſti: qui dicebant uobis, quoniam in nouiſſimis temporibus uenient illuſores, ſecundum deſideria ſua ambulantes, non in pietate. Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes. Nullus enim ſpiritu ſancto loquens, adueꝛſus unigeniti gloriam quicquam dicet: hoc enim nihil aliud eſt dicere, niſi anathema Ieſu. Animales uiri ac miſeri, deſolata à ſpiritu ſancto corda poſſidentes, filium à patre exterminant, ſubſtantialiter patrem à filio differre putantes, quemadmodum quæ ab ipſo producta ſunt: & filium non aliter, quàm nos in ipſo in patre eſſe contendentes. Quod longe falſum eſſe, ab ipſa ſcriptura demonſtrare conabimur. Filius enim tum identitate ſubſtantiæ, tum quia imago & character patris eſt, in patre eſſe dicitur. Nos autem in filio ſumus, fide atque uirtute ad ipſum reformati. Quod ita eſſe ſapientiſſimus iſte Ioannes in epiſtola teſtatur: Communicatio, inquit, noſtra cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Nam ſi non ſimilitudinem uoluntatis ratio hæc communicationis reſpicit, ſed propterea in patre ac filio ſumus, quia naturæ ſuæ ſubſtantiam noſtram miſceamus: quomodo cum patre atque filio ſubſtantialiter erimus, ſi non erit patri filius conſubſtantialis? Neceſſe enim erit ſecundum eos ridiculoſum illud dicere, quia patrem naturæ noſtræ patri, partem filio afferamus: ideo in ipſis eſſe intelligimur. Quod quoniam furoris plenum eſt, uoluntatis ardore, fideq; feruenti, ac omni uirtutis genere ad diuinam pulchritudinem animos noſtros reformari dicimus, & hoc pacto communionis gratiam acquiri à nobis affirmamus: filius autem non per hanc habitudinem, & ſtudio habitam communionem, ſed per naturalem identitatem in patre eſt. Quod autem per uirtutem in deo eſſe dicimur, idem rurſus Ioannes teſtatur, dicens: In hoc cognouimus quia in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit, ipſe quoque ambulare. Et iterum: Quod ab initio audiſtis, in uobis maneat: ſi enim in uobis manebit, & uos in filio & in patre manebitis. Quid autem ſit quod ab initio audiuimus, ipſe declarat dicens: Et hoc eſt
D mandatum quod ab initio audiſtis, ut diligatis inuicem. Audis ne nos eſſe in deo, ſi charitatem inter nos habemus, ſi ſaluatoris uirtutem (ut nobis poſſibile eſt) imitabimur? Saluatoris autem uirtutem, modò dico non eam qua cœlos creauit, nec eam qua mare increpabat, mortuos ſuſcitabat, leproſos mundabat: ſed illam de qua ipſe dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Ita ducem uirtutis eum ſequentes, in patre & in ipſo manere dicimur. Filius autem per ea quæ ſumma poteſtate ut deus faciebat, diſcipulos inducebat, ut crederent ipſum in patre & patrem in ipſo eſſe. Sed forſan dicet, ideo filium ſic eſſe in patre, ſicuti nos in filio: quia quemadmodum uirtutis ſtudio nos in filio eſſe dicimur, ita & ipſe filius uirtutibus ad patrem conformatur. Quare igitur quum Philippus dixiſſet, Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis: non omnes apoſtolos ad imaginem patris accipit? nec dixit, tanto tempore alteri cum alteris ſumus, & non cognouiſti patrem? Sed cæteris omnibus prætermiſſis, quia nullam exquiſitam dei afferebant imaginem, ſibi ſoli ſupremam ſimilitudinem, imò identitatem attribuit dicens: Qui uidet me, uidet & patrem, & ſtatim ſubiecit: credite quia ego in patre, & pater in me eſt. Vbi enim ſumma identitas eſt, quomodo alius in alio nō erit? Conſidera hoc etiam de hominibus dici poſſe. Recte nanque Abrahæ filius naturam patris in ſe oſtendens, dixiſſet: Ego in patre meo & pater in me eſt. Rectéq; hoc ab operibus, p̄baſſet, dicens: Propter opera credite id ita eſſe. Omnia enim quæ naturaliter pater meus facit, ego quoque facio. Quare igitur rectam atq; regiam uiam negligentes, ad aſpera inuia proficiſcuntur, & cæteros quantum in eis ſitum eſt compellunt? Sed nos ſacrarum literarum autoritate muniti per regiam uiam ambulantes, conſubſtantialem eſſe deo patri filium credimus, atque ideo ipſum in patre, & patrem in ipſo confitemur.

1. Cor. 12.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

Matth. 11.

CAPVT XLI.

C

Men amen dico uobis, opera quæ facio & ipſe faciet, & maiora horũ faciet, quia ego ad patrem uado: & quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificet pater in filio.] Magna eſt huius ſermonis profunditas, ſed ad utilitatem legentiũ breuiter ſenſum ſuũ proponemus. Quum conſubſtantialem ſe patri, & exactiſſimum characterem demonſtrare uoluerit, ut in patre tanq; in primitiuo, & pater in ipſo tanq; in charactere ſuo, non figura quadã corporali, ſed naturaliter ac ſubſtantialiter eſſe credatur: ego, inquit, in patre, & pater in me eſt. Deinde ut incommutabilẽ hanc æqualitatem nullo alio modo, quàm natura & naturæ perfectionibus eſſe intelligeremus: alioquin intulit, propter opera ipſa credite. Quippe qui eiſdẽ operibus quibus pater, ſumma cum poteſtate pollere ipſum conſideraverit, is intelliget naturalẽ characterẽ atq; imaginem patris filium eſſe. Nunq; enim qui ex deo natura nõ eſt, æqualiter operabitur deo: nunquam creatura, quæ infinitæ uirtutis ſunt, ſuſcipiet: nunquam bona eius naturæ, quæ ſemper eſt, ijs quæ ſunt producta ex nihilo, proprie attribui poterũt. Demum ne anſa daretur improbis hominibus, qui omnia peruertere cupiũt, ne quis eorum dicere poſſet non à ſua uirtute filium miracula feciſſe, ſed quoniã habebat patrem in ipſo manentem, qui opera faciebat: ne inquam his falſis cogitationibus leuiores ſeducerentur, ſeipſum aperte largiturum cuncta pollicetur, quæ in nomine ſuo fideles peterent. Quomodo igitur ô amentes atq; cæci, diceret aliquis, nihil à ſeipſo tale poſſe filium contenditis, qui ſe maiora iſtis largiturum credentibus polliceatur? Animaduertendũ enim diligenter eſt, quia nõ dixit hic patrem aliquid facturum, ſed quicquid petieritis in nomine meo, faciã. Qui ergo alijs à ſeipſo maiora præbet, quomodo faciendi uirtutem mutuabatur? Fruſtra igitur aduerſus filij uirtutem nugant:
D quæ quũ infinita ſit, à creatura capi nõ poteſt, datur tamẽ dono credentibus. Nullus tamen putet, quoniam cœlos, ſolem & lunam, angelorumq; multitudinem produxit, maiora his fidelibus per gratiam conceſſurum: non enim ad hæc intentio dicentis extenditur: ſed quæ ad utilitatem hominum & ſanctificationis humanæ menſuram reſpiciebant, ea ſolum obtulit. Propterea quæ ego facio dixit: ut ad ea quæ coram apoſtolis fecit, oratio ſolummodo tenderetur: unde ſimul etiam oſtenditur non feciſſe ipſum maiora, quia nihil maius occaſio attulit. Sed ordine totum hunc locum conſideremus. Amen, inquit, dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ille faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem uado. Quid eſt hoc, dicet aliquis, quia ipſe ad patrẽ uadit? Idcircó ne credentes in eum maiora faciẽt? abſona omnino atq; inconcinna iſta uidentur. Sed latet altior ſenſus. Sic enim intellige ipſum dicere: Sciatis uos qui mei miniſtri fuiſtis, quia quouſq; uobiſcum in terris ut homo conuerſabar, non aperte omnino uobis deitatis meæ poteſtatẽ oſtendi, ſed & dixi humilius, & feci minora per humilitatẽ humanam quam aſſumpſi. Quibus iam dictis, factisq; adimpletũ eſt ferè incarnationis myſterium. Parum enim abeſt, & moriar, & à morte reſurgam, & tunc ſimilia maioraq; uobis largiar: uado enim ad patrẽ conſeſſurus conregnaturusq; cum eo, ut deus ex deo: ac ideo poteſtatẽ uirtutẽq; naturæ meæ, gratia quã uobis donabo, magis declarabo, quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciã. Exacto iam, inquit, tempore humilitatis, in quo humiliter me geſſi propter diſpenſationẽ, apertius ut deus ea quæ ſunt dei faciam, non expellens patrẽ ab hac gloria, ſed ut pater glorificetur. Nam quũ deus natura filius ſit, idq; multis iam demonſtratum ſit, non minus etiam hoc modo demonſtrat: quia orationes ſanctorũ ſuſcipit, & largitur eis quæ petunt: quomodo igitur pater in ipſo non glorificatur? Nempe ſi deus natura filius non eſſet, quia à patre natus eſt, aliquo ipſe pater dedecore afficeretur. Nunc uero iure glorificatur pater, qui ſubſtantiæ ſuæ fructum ædidit deũ uerum omnipotentem

A tentem,& cæteris quando uult inaudita miracula largientem. Quod ſi ita eſt, ſicuti certe eſt: quibus ſupplicijs digni non ſunt, qui dignitatem filij deprimere non perhorreſcunt? Nam ſi orantes à filio petimus,& quæ petimus, daturum ſe profitetur: quomodo nõ erit natura deus, qui ex deo natura natus eſt? Nã ſi creatura eſt, ut ipſi aſſerunt, quid inter nos & illos intererit, qui ſolem aut lunã, aut aliam creaturã ut deum uocabant? Nam etſi erubeſcentes cæteris creaturis ipſum præponant, nihilo tamen minus, gloriam patris, id eſt filiũ deprimunt, dum inter creaturas eum collocant. Nõ enim quæritur utrum excellens creatura, uel contrà ſit: ſed an omnino creatura ſit. Quo dato, deum ipſum ſecundum naturam eſſe, impoſſibile penitus eſt.

CAPVT XLII.

* SI quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.] Liquidò hic deum ſe uerum eſſe oſtendit. Suſcepturum enim orationes ſuorum ſe dicit, omniaq; conceſſurum eis quæ petant, ſpiritales ſcilicet petitiones, & à ſuperna maieſtate non alienas: neque id ut miniſter facturus erat, nõ enim aliena, ſed ſua ſe daturum pollicetur: omnia enim per ipſum ex patre ſunt. Idcirco Paulus quoque ſemper ſanctis coniunctim bona petit, dicens: Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Nec aliquis mẽtis compos, ſeorſum quicquam à patre dari, & ſeorſum à filio putabit. Vna enim eademq; gratia eſt, quæ ab utriſque proficiſcitur: gratiarum quippe diſtributio, ſicuti cætera omnia, ex patre per filium eſt: per filium autẽ ut non miniſtrum, ut iam ſæpe diximus, ſed ut per coautorem (ut ita dicam) & uerè collargitorem. Vna enim deitatis natura eſt, quæ in patre & filio & ſpiritu ſancto uerè atque catholicè ita creditur eſſe, ut nullam omnino diuiſionem, nullam (ut ſic dixerim) dilacerationem patiat. *1. Corinth. 1.*

B Recte igitur ſentientes, dicemus ex patre & in patre naturaliter eſſe filium, ſpiritum quoque ſanctũ (qui patris & filij proprius eſt) ex ipſo & in ipſo eſſe. Quumq; nemo ueniat ad patrem niſi per Chriſtum, ut ipſe ait, ianua & uia reconciliationis hominũ ad patrem filius factus eſt, & gratiam unà cum patre ipſe diſtribuit. Ab una enim natura, & ab uno principio hæc fluunt: quod quidem principium in perſona patris & filij & ſpiritus ſancti eſſe intelligimus. Itaque quoniam ante Chriſti tempora inconſuetum erat quicquam à filio peti, & per eum ad patrem accedere: huius etiam rei fundamenta iecit, & per diſcipulos tam orationis modum, quàm conſequendæ gratiæ ſpem ad nos tranſmiſit. Ipſe nempe quæque petituri orando ſumus, daturum ſe pollicetur: id etiam ad alia multa regiæ poteſtatis ſuæ, omnipotentisq; naturæ argumentum nobis relinquens. *Ioan. 14.*

CAPVT XLIII.

* SI diligitis me, mandata mea ſeruate.] Quum petituris omnia ſe largiturum pollicitus ſit, ne falſò hæc ſibi dicta eſſe uideantur (multi enim in eius nomine petunt & non accipiunt) pauciſſimis ſtatim uerbis expoſuit, quibus hæc facta pollicitatio eſt. Diligẽtibus ergo ſeipſum, & præcepta ſua ſeruantibus gratia ſolummodo ſpiritaliũ bonorum concedit. Nam quod non omnibus ſimpliciter iſta parata ſint, diſcipulus Chriſti alibi oſtendit, dicens: Petitis & nõ accipitis: quia male petitis, ut in uoluptatibus ueſtris cõſumatis. *Iaco. 4.* Et rurſus de duplicibus animo uiris: Non ergo æſtimet homo ille quod accipiet aliquid à domino: uir enim duplex animo inconſtans eſt in omnibus uijs ſuis. Omnibus enim qui nõ ad ſtudioſe agendũ, ſed ad replendas cupiditates, carnalesq; uoluptates ſuas quicquam à deo petũt, aures deus penitus obſtruxit. Nam quæ ipſe odit, quoniã turpia ſunt, ea quomodo cæteris largiet? quomodo dulcedinis fons amarum aliquid ſcaturire poterit? Quod uero ſpiritalium gratiarum cupidis larga manu omnia præ- *Iaco. 1.*

C beat, Esaias quoque ostendit, dicens: Adhuc te loquente dicam, quid est. Psalmista
Esa. 65. etiam similiter: Oculi domini super iustos, inquit, & aures eius ad preces eorũ. Quũ
Psal. 33. igitur diligentibus hæc bona futura dixerit, quæ per ipsum ex patre profunduntur, confestim quomodo hæc dilectio habeatur, & quis sit modus eius aperuit. Nõ enim quicunq; dixerit deum à se diligi, uere dicere uidebitur, nec in uerbis nudis uirtutis uires consistunt, nec pietatis fulgentissimum decus uerbo confirmat: sed bonis operibus, & animo probè affecto cognoscitur: ita diuinorum obseruatio mandatorum, charitatem nostram erga deum ostendit, & uiuam ueramq; uirtutem constituit, quæ
Matth. 7. non solum uerbo, sed multo magis opere constat: quod ipse quoque dominus demonstrat, dicens: Non omnis qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit uoluntatem patris mei. Non enim in uerborum assentationiculis, sed in affectu agentis fides esse probatur. Quare mortuam ipsam esse sine operibus scriptura docet. Non enim homines solum, uerumetiam impuri dæmones uirtutem creatoris horrescentes, unitatem dei fatentur. Opera uero fidei congruentia facere, eorum solummodo est, qui deũ diligũt. Perfectissimus ergo fidei terminus, & dilectionis dei demonstratio est, euangelicorũ præceptorũ obseruatio atq; custodia. Multa possent hac de re dici, sed longius aberrare non placet. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruate. Animaduerte quæso, memoriaq; retine diligenter: quia
Ioan. 7. sæpius tum discipulis, tum etiam cõmunius ad Iudæos dixisse inuenitur: Verba quæ
Ioan. 12. ego loquor, mea non sunt, sed eius qui misit me, & rursus: Ego à meipso nõ loquor,
Ioan. 14. sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et rursus: Quæ ego loquor, non sunt mea, sed eius qui misit me. Nunc uero quæ patris dicebat esse, sua esse mandata manifeste affirmat. Nec erit Christianus, qui leuiter aut falsò dicta hæc cogitabit. Ipse enim ueritas est. Quare? quia non ut prophetarũ aliquis, nec ministri loco sermonem patris nobis exposuit, sed ut consubstantialis &
D idem natura cum patre, sicut filius à substantia patris natus, sicut uerbum & substãtia & consilium patris, uerba nobis patris & sua locutus est: mandatum tamen dicit habuisse à patre quid dicat & quid loquatur. Sic enim etiam in nobis esse percipimus, quum intelligamus sermoni qui proferri solet, à mente quasi mandata dari, quæ foras progrediens explanet. Non ignoro minimam esse uirtutem exempli, sed tamẽ quia quum à rebus, quas intelligimus similitudinem, quamuis exiguam supernaturalibus accõmodamus, quasi in ænigmate atq; speculo profunda dei mysteria quodãmodo intelligimus, prætermittendum non fuit.

CAPVT XLIIII.

Tego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum: spiritũ ueritatis, quem mundus nõ potest capere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit.] Coniungit rursus ijs quæ deo digna sunt, ad humanitatẽ suam pertinentia. Ita nec solam deitatis gloriam humilitate naturæ nostræ abiecta retinet, nec rursus humanitatis tantummodo mensuram sibi attribuit. Sed quoniã simul deus atq; homo uere syncereq; est, utraq; mirabiliter coniungit, & ut deus atq; homo ad discipulos loquitur: oportebat sanè in dispensatione huiusmodi incarnationis commode uerbis uti. Illud igitur huius loci sensum inuestigantes, dicimus quod necessariò etiam nunc ad ædificationẽ fidei dominus noster de patre mentionem fecit. Nam quoniam inconsuetum orandi modũ introduxit, in nomineq; suo (quod priscis inauditum fuit) petere iussit, & quæ petentẽ se daturum pollicitus est: ne personam patris hinc pellere, aut potestatem eius aliquo modo minuere uideatur, collargitorem condatoremq; paracleti illum fore affirmat. Rogabo autẽ rursus sicut homo dixit, diuinæ ac ineffabili naturæ quæ illi cõueniunt

in personæ

A in perſona patris attribuens. Quam rem ab eo ſolere ita fieri ſæpius diximus. Alium autem paracletum, ſpiritum appellat: non quia conſubſtantialis patri & ſibi nõ ſit, ſed quia in propria perſona eſſe intelligitur. Spiritus enim nec pater, nec filius eſt: ſed patris atq; filij. Alium autẽ paracletum dicit, quia & ipſe paracletus eſt: nec tamen aliud quicquam in ſanctis ſpiritus operatur, quàm ipſe filius, cuius & eſt & appellatur ſpiritus. Quod autẽ etiam filius, paracletus & eſt & uocatur, Ioannes teſtatur ſcribens: Hoc dico uobis ut non peccetis. Si quis autẽ peccet, paracletum habemus ad patrem Ieſum Chriſtum, & ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris. Alium ergo paracletum uocat, quia in ꝓpria ſubſiſtentia eſt. Operaꝫ tamẽ nõ aliter quàm ipſe filius, omnipotensq; eſt ut ipſe: ſpiritus enim eius eſt. Veritatis enim ſpiritũ eũ nuncupauit, & ueritatem ſeipſum eſſe iam affirmauit. Quomodo ergo, ſi alienus à ſubſtantia patris filius eſt, ut iſti dicunt, pater ueritatis, id eſt filij ſpiritũ, non ut alienum, ſed ut propriũ largitur? Nullus enim ambigit, quin filij ſpiritus ſit. Quomodo rurſus ſi alienus à ſubſtãtia patris filius eſt, patris ſpiritũ ut ſuum præbet? ſcribitur enim, quia ſufflauit diſcipulis, dicens: Accipite ſpiritũ ſanctum. Nónne igitur dicendũ eſt, imò autem omnino credendũ: quia unà cum patre naturalibus deitatis bonis ſubſtantialiter filius communicet, eodem modo ſpiritũ habet quo pater habere intelligit̃: non aduentitium, neq; de foris. Stultum enim, atq; furioſum eſt ita ſentire: ſed quemadmodũ unuſquiſq; noſtrum, propriũ in ſeipſo ſpiritum continet, & ab intimis uiſceribus ad exteriora profundit: propterea corporaliter Chriſtus ſufflauit: oſtendens hoc ſigno, quia quemadmodũ ab ore humano corporaliter humanus ſpiritus procedit, ſic ex diuina ſubſtãtia deitati congruenter ſpiritus, qui ab ea eſt, profunditur. Quando igit̃ ipſe ſpiritus patris & filij eſt, quomodo pater atq; filius unam poteſtatẽ diſtincte ſimul atq; coniunctim nõ habebunt? Pater enim, pater eſt, & non filius: & filius nõ pater, ſed filius: &
B tamen pater in filio, & filius in patre eſt: & paracletũ, id eſt ſpiritũ ſanctum, non ſeorſum pater & ſeorſum filius præbet: ſed quũ filius dare dicatur, pater etiã ex quo uniuerſa ſunt, dare intelligit̃. Quod uero eiuſdem cum patre atq; filio ſubſtantiæ ſpiritus eſt, quamuis nemo recte ſentiens ambigat, ratione tamen etiã comprobaꝫ. Nam ſi ſpiritus ſubſtantialiter deus non eſt, quomodo creatura eo accepto, dei patris particeps efficit̃? aut quomodo templa dei erimus, creatum ſpiritum ac non potius eum qui ex deo eſt, accipiẽtes? Quomodo diuinæ naturæ (ut ſancti uiri teſtanꝫ) participes fiunt, qui ſpiritũ acceperũt, ſi creaturis ſpiritus connumeraꝫ, nec à natura diuina procedit? Non igit̃ ut alienus inde ad nos uenit, ſed ut patri ac filio conſubſtantialis. Quare qui mundana ſapiunt, & hæc terrena præponũt, capaces eius eſſe nõ poſſunt: ſancti autẽ eius capaces ſunt. Quamobrem? quia illi ſordibus inuoluti, & quaſi lippitudine oculorum animi laborantes, naturæ diuinæ ſplendorẽ non aſpiciũt, & gratiã ſpiritus ſuſcipere nequeũt, cupiditatibus carnis omnino deuicti: probi autẽ uiri, quum mundum poſſideant cor, paracleti receptacula effecti (ut in hac uita hominibus poſſibile eſt) magna, inauditaq; cõſecuturos ſe præmia intelligũt. Sanctificabuntur enim à ſpiritu, & omniũ bonorum participes efficientur, ac turpitudine ſeruitutis abiecta dignitate adoptionis filiorum dei decorabuntur: quod Paulus oſtendit dicẽs: Quando autem eſtis filij, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra clamantem, abba pater.

1. Ioan. 2

Ioan. 20.

1. Corint. 3.

Galat. 4.

CAPVT XLV.

NOn relinquam uos orphanos: ueniam ad uos.] Neceſſariò etiam nunc dominus noſter ſanctæ trinitatis conſubſtantialitatem oſtendit: quod & in ſuperioribus fecit, tam uerbis quàm rebus à deo patre natũ ſe naturaliter, earundemq; uirium atq; uoluntatis demonſtrans. Hac enim de cauſa modò dicebat: quia ego à meipſo non loquor, modò: ſi non facio patris mei opera, nolite credere mihi: ſin autẽ facio, & ſi mihi non creditis,

C operibus meis credite. Oportebat autem ad hæc rectam etiam nobis de ſpiritu fidem tradere, ut Chriſtiani dogmatis integritas haberetur: quomodo igit̃ id facit, breuiter exponam. Alium à deo patre paracletum ad nos uenturũ mox dixit: uerum ne quoniam alium dixit, de ſubſtantia naturaq; ſpiritus id intelligeretur: ut liquidò monſtraret in ſola perſonali ſubſtantia à patre ac à filio ſpiritũ alium eſſe (ſpiritus enim eſt, non pater nec filius) quũ uenturũ paracletum aſſerat, ſeipſum uenturũ pollicet̃. Ita oſtendit ſpiritum ſanctũ non eſſe aliud quàm ipſe ſit. Spiritus enim patris eſt, & ipſius etiam filij ſpiritus eſſe intelligit̃, & mens eius idcirco nuncupat̃. quod Paulus quoq; 1. Corinth. 7. denotauit dicens: Nos autem mentem Chriſti habemus. Recte igitur ſentiẽtes, & diuinam ſequentes ſcripturam, non aliud à filio ſubſtantia & natura ſpiritum eſſe prædicamus, in propria tamen ſubſiſtere perſona profitemur: propterea etiam Paulus (ut Roma. 8. arbitror) ſpiritum filio adiungit plerunq;. Si quis, ait, ſpiritum Chriſti non habet, non Epheſ. 3. eſt eius. & rurſus: Si Chriſtus in uobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, ſpiritus uero uita propter iuſtitiam. Audis quomodo manifeſte haberi ab eis Chriſtũ dicit, qui ſpiritum acceperunt? Sæpenumero etiam optat ut Chriſtus in nobis per fidem habitet, quum tamẽ ſpiritum ſanctum ſuſcipiamus. Nec putet quiſpiam, perſonarum diſtinctionẽ à nobis confundi, non ita cõfitemur, nec iſta erat intentio Pauli, cognouit enim rectiſſimè diuinus ille uir ſanctæ trinitatis enumerationẽ: ac ideo ſingulas perſonas propriè atq; diſtincte ſubſiſtere docet, & tamẽ incommutabilẽ identitatem trinitatis aperte prædicat. Aliter enim quomodo ſpiritus & eſſet & nominaret̃ 1. Corinth. 3. deus? Neſcitis, ait, quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Sin autem templa dei efficimur, quia ſpiritus in nobis habitat: quomodo ſpiritus ex deo, id eſt ex ſubſtantia dei non eſt, quũ ipſo habitante in nobis, deus in nobis habitet? Vt ergo non alienum à natura deitatis ſpiritum oſtenderet, à patre mitti ad ſanctos paracletũ dixit, & ipſe uenturum ſe pollicetur: ne tanq; parentum orbi, diaboli laqueis & huius D mundi furioſis tentationibus capiãtur. Clypeus ergo infractus noſtris animis à patre ſpiritus Chriſti datur, qui gratiam, præſentiam, & uirtutem patris atq; filij implet in nobis. Impoſſibile enim eſt quicquam boni à nobis peragi, nec perturbatiões animi ſuperari, nec acres diaboli laqueos euitari, niſi gratia ſpiritus muniti, ipſum hac de Pſal. 5. cauſa in nobis habeamus. Huius rei cauſa grauiſſime ad deũ Pſalmiſta clamabat: Domine, ut ſcuto bonæ uoluntatis tuæ coronaſti nos. Bonæ uoluntatis ſcutũ nihil aliud appellans, quàm protegentem nos ſpiritum, & ineffabili ſua uirtute ad id nos conuertentem, atq; in eo conſeruantem, quod deo penitus placet: quamuis ergo in cœlos Hcb. 9. poſtq; ex mortuis reſurrexit dominus aſcenderit, ut deo pro nobis (iuxta Paulũ) appareat, adeſſe tamen ſemper per ſpiritum ſuum fidelibus pollicetur.

CAPVT XLVI.

" Adhuc modicum, & mundus iam me nõ uidet: uos autem uidetis me,
" quia & ego uiuo, & uos uiuetis.] Quum in ianuis iam paſſio inſtaret, quam aſſumptio coſecuta eſt, inuiſibilem ſe mundo futurum dicit, id eſt omnibus qui temporalia perpetuis, & terrena cœleſtibus anteponunt. Superioribus igit̃ conſequentia texentes, dicimus paracletũ, id eſt ſpiritum ſanctũ, à patre per filium dari: omnia enim ex patre per filiũ ſunt. Quẽ quidem ſpiritum, quantum ad locupletiſſimam dantis munificentiam atq; gratiã pertinet, omnes accepiſſent (effundam enim, propheta qui dam ait, de ſpiritu meo ſuper Iohel. 2. omnem carnem) quiſq; autem ſibi cauſa eſt, ne diuinitus hoc donum habeat. Nam qui mentem ſuam à prauitate non mundant, qui huius mundi ſponte capiuntur illecebris, ñ diuina gratia nudi, Chriſtum in ſeipſis non uidebunt. Corda enim ſpiritu habentes uacua, & propterea orphanorum protectore priuati, ab omni dæmonio aut turbatione animi, aut quauis alia cupiditate facile rapiuntur, & ad peccandũ impelſuntur:

A luntur: ſanctis autem qui ſe, quantum fieri poteſt, ad ſuſcipiendum ſpiritum præparant, meritò Chriſtus dicebat: Non dimittã uos orphanos, uenio ad uos. Inuiſibilis ergo poſtq; hinc abijt, terrena ſapientibus, eſt: uiſibilis autem ſanctis: diuinum enim & intellectualem fulgorem, & cognitionẽ congruam in animis eorum ſpiritus inſerit, & oculos cordis mirum in modum illuminat. Aut igitur hoc modo locum iſtum intelligemus: aut maxime quoniam iſtud adiungit, quia ego uiuo, & uos uiuetis: ſic exponemus. Quum per reſurrectionem ſuam immortalitatem naturæ noſtræ in corpore ſuo primũ reparauerit, aſcendit in cœlos ad patrem, & poſt aliqua tempora deſcendet rurſus ad nos cum angelis in maieſtate patris, quando proportionaliter unicuiq; iuxta uiuendi modũ merita reddens, ijs qui à ſiniſtris erunt, id eſt qui terrena hæc cõcupierunt, dicet: Recedite à me maledicti in ignem æternũ, diabolo & angelis eius præparatũ, ijs uero qui à dextris erũt, id eſt ſanctis & probis uiris: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Conregnaturi enim cum Chriſto, cœleſtibus bonis fruentur, cõformesq; facti reſurrectionis eius, & ab interitu omnino liberati, ſemper uicturi cum domino ſunt. Quod autẽ fideles, qui Chriſtum ſecuti ſunt, cum Chriſto erunt, ineffabilem illam pulchritudinẽ perſpicientes, Paulus oſtendit, dicẽs: Quia ipſe dominus in iuſſione, in uoce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo: & mortui in Chriſto reſurgent primi, deinde nos uiui qui reſidui ſumus, ſimul cum eis rapiemur in nubibus obuiam domino in aëra, & ſic ſemper cum domino erimus. Et rurſus ad eos eos qui affectus carnis extinguere ſtuduerunt: Mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quum autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tũc & uos apparebitis cum Chriſto in gloria. Vt ergo breuiter repetamus: improbi quidẽ à uultu domini deiecti, inferni loca perpetuò habitabunt. Qui uero arrabonẽ ſpiritus intemeratum conſeruarunt, uiuent ſemper cum Chriſto, ineffabile decus deitatis eius inſpicietes. Dominus enim erit tibi, ait, lux æterna, & deus gloria tua. Non uidebitur incongruũ hanc rem dominum ſignificare uoluiſſe, quum dixerit: Adhuc modicum, & mundus me iam non uidet: uos autem uidetis me, quia ego uiuo, & uos uiuetis. Nec id falſum uidebitur: quia modicum tempus inter futurum uſq; ad reuelationem ſuam dixerit. Nã longiſſima etiam apud homines ſecula, nihil uerè inueniuntur, ſi ad deum qui ſemper eſt, conferas. Quod oſtendit Pſalmiſta, dicens: Mille anni ante oculos tuos domine, ſicut dies heſterna quæ præterijt, & cuſtodia in nocte.

B

Ioan.14.

Matth.25.

1.Theſ.4

Coloſ.3.

Eſa.60.

Pſal.89.

CAPVT XLVII.

IN illo die uos cognoſcetis, qa ego in patre meo, & uos in me, & ego in uobis.] Difficilis mihi uidetur inuentu textus propoſiti ſenſus, ac ideo maiore uigilãtia quærẽdus eſt. Cedo eñ, quia Chriſtus qui ueritas eſt, ad uerum nos ſenſum diriget. Nonnulli eorũ etiam qui præeſſe uidẽtur, à ſubſtantia patris filiũ impie depellentes, habitudinalem nõ naturalem coniunctionẽ ſignificari aſſerunt, quũ in patre filius eſſe dicat. Itaq; à ſeipſis, nõ à ſpiritu ſancto ſcribentes: quoniam, aiunt, pater diligit filium, & rurſus ab eo diligit, propterea ſcribitur in eo eſſe. Cuius impietatis ſuæ quaſi demonſtrationem hoc ex loco ſumere credũt. Dicunt enim arundineo ſe baculo defendentes: quod ſi nos in ipſo ſumus, & ipſum habemus in nobis, non ſubſtantiæ ratione coniuncti, ſed amoris affectione quũ amemus & redamemur: ſic filius quoq; quũ in patre hoc modo ſit, ratione naturæ à patre diſſeparatur. Nos uero, quoniã latius iam demonſtrauimus in patre filium naturaliter eſſe, ac ſubſtantialiter illi coniungi: breuius nunc malignam eorum cauillationem redarguemus. Si ſolummodo, quia diligit & diligitur, in patre filius eſt, eadem ratione qua nos in ipſo, & ipſe in nobis, nec aliud uinculum latet, quo aut patri filius, aut nos in filio coniungamur: quamobrem, dic quæſo, in illa die, ait,

Cauilli redargutio.

C hoc mysterium cognoscetis? his enim uerbis ostendit nondum nos illum probe cognoscore. An forte ignoramus, quia pater diligit filium, & ab eo rursus diligitur? quis autem nõ dicet nos ab eo amari, qui pro nobis acerbissimam pertulit passionẽ? Maiorem autẽ charitatem nemo habet, q̃ ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Cur autẽ diligi à nobis manifeste petebat, dicens: Si diligitis me, mandata mea seruate? Diligit igitur eum, qui mandata sua (quantum eo situm est) seruat. Si ergo nõ ignoramus amari à patre filium, nosq; ab ipso filio diligi, diligereq;, quũ mandata eius seruemus: necesse est alium quendam modum, nõ dilectionis ratione nos intelligere. Alium ergo modũ manifestè induxit, dicens: In illo die cognoscetis, quia ego in patre, & uos in me, & ego in uobis. Sed dicent fortassis, ante passionis diem hæc à Christo dicta fuisse: nos autem post passionem resurrectionemq; ipsius, quoniam uincula mortis effregit, à patre ipsum amari cognouimus: & nos ab eo, quoniam pro nobis passus est. Itaq; certiores hac dilectionis habitudine post resurrectionem facti sumus; quia ipse in patre, & nos in eo. Friuola hæc omnino atq; inania sunt. Considerate nanq; ô generosi uos, nõ fuisse opus nobis post resurrectionẽ discere, quod uerè uel ante resurrectionem sciebamus. Nam si minus credebamus diligi à patre filium, & patrem à filio, resurrectio erat expectãda, ut inde cognitionis consummationem cõsequeremur. Sin uero etiam ante resurrectionem grauissimus testis pater fuerit: Ipse est, dicens, filius meus dilectus: & ipsa quoq; ueritas dixerit, pater diligit filium: nec aliter q̃ perfecte diligere ipsum credere debeamus: cur falsis nos rationibus terretis? cur ueritatem aspernamini, à substantia patris filium detrudentes? Quum igitur certiores essent discipuli, perfecte filium a patre, & patrem à filio diligi, nec dubitarent se ab ipso diligi: ipsiq; sibi essent conscij, quod eum diligerent: quomodo in aliud tempus huius rei cognitionẽ differt, dicens: In illo die cognoscetis, quia ego in patre, & uos in me, & ego in uobis? ualeant ergo, ualeãt qui hæc nugantur. Nos autem spiritussancti gratiam inuocãtes, ea dicamus, quæ rectæ sunt expositionis. Quũ ergo prædixerit, quia ego uiuo, & ipsi uiuetis: statim subiecit: In illo die cognoscetis, quia ego in patre meo, & ego in uobis. Quis igit̃ aperte nõ uidet diem cognitionis illum determinari, in quo reformati ad ipsum ad uitam æternam cõscendemus, maledictione mortis omnino fugata? Quando enim (ut ait Paulus) Christus nostra uita apparebit, tunc & nos apparebimus cum eo in gloria. Reformabit em̃ humilitatis nostræ corpus: hoc inquã, non aliud corpus ad gloriam suam reformabit, ad pristinum ineffabili sua uirtute restituens. Omnia enim facillime peragit quæ uult, quũ sit deus uerus. Illo igitur die, ac illo tempore, quo etiam uos uiuetis (uiuo enim ego, quamuis homo factus, mortale secundum naturã corpus assumpserim) illo inquã tẽpore cognoscetis, quia ego in patre, & uos in me, & ego in uobis. Credimus igitur hæc à domino dicta fuisse, nõ ut dilectionis ratiõe in patre ipsum esse credamus, ut aduersarij Christi contendunt: sed quadam profundi uirtute mysterij, quod & intelligere difficile, & explanare arduum est: conabimur tamen pro uiribus. Nam quamuis longe humanam mentem à clara expositione huius rei abesse credamus, feruore tamen charitatis cõmoti, nõnihil fortassis dicemus. Age igit̃, ut facilius postea in profunditatẽ mysterij descendamus, cognoscamusq; quomodo filius in patre naturaliter, nõ dilectionis ratione ac habitudine, ut illi contendũt: & nos in ipso rursus eodem modo, & ipse in nobis. Causam uideamus, propter quam dei filius & deus ipse, quum esset in dei forma, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo. Vnam igitur ueram & generalẽ incarnationis causam Paulus nobis exposuit, dicens: Secundũ bonum placitũ eius restaurata omnia in Christo: restaurare autẽ, omnino & res & nomen significat restituere rursus, quæ ad diuersum atq; dissimilem exitum tendebant, ad eam conditionem ac statum, ad quem à principio facta fuerunt. Huius restaurationis uiam ac modum carptim declarãs,

Ioan. 15.

Noua cauillatio.

Confutatio.

Matth. 17.

Ioan. 3.

D

Colos. 3.

Philip. 2.

Ephes. 1.

modò

A modò dicebat: Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnẽ: deus *Rom.8.*
filium ſuũ mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatũ
in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis: qui nõ ſecundum carnem ambula-
mus, ſed ſecundũ ſpiritum. Modò: quia ergo pueri communicauerũt carni & ſangui- *Heb.2.*
ni, & ipſe ſimiliter participauit eiſdẽ, ut per mortẽ deſtrueret eum, qui habebat mor
tis imperium diabolũ, & liberaret omnes, qui timore mortis per totam uitam obno-
xij erant ſeruituti. Hos duos modos reſtaurationis, rationẽ incarnationis continen-
tes, Paulus nobis expoſuit, ſed ad hos tertium nobis euangeliſta propoſuit, quum ita
de Chriſto ſcribat: In propria uenit, & ſui eum non receperunt: quotquot autem re- *Ioan.1.*
ceperunt eũ, dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui nõ
ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt.
His ergo maxime de cauſis unigenitus dei filius homo factus eſt, ut peccatum in car
ne ſua damnaret, & mortem propria morte deſtrueret, & nos dei filios faceret, à no-
ſtra mortalitate ad hanc dignitatem ſpiritu regeneratos: hoc em̃ modò probe huma-
num genus ad priſtinum habitũ reparatur. Sed ſingulis rurſus propoſitis cauſis, nõ-
nihil de ipſis dicamus. Quæramusq; primũ, quomodo illud intelligendum eſt, quod
damnauerit peccatũ in carne. Quũ em̃ deus natura unigenitus ſit, quumq; ex ſub-
ſtantia patris natus naturaliter incõmutabilis ſit, atq; ideo nullo modo mutari labiq;
poteſt, deſcendere uoluit, ut caro ſua facta, & ad proprietatẽ ſuam transformata, labi
peccareq; non poſſet: neq; id tẽplo ſuo ſolũmodo facturus, hominẽ aſſumpſit. Quæ
nãq; magnitudo beneficiorũ erga nos eſſet, ſi hominẽ ſolummodo quẽ aſſumpſit ſer
uaſſet? Credimus igitur hominẽ factũ eſſe, ut uniuerſo generi noſtro, in ſuo corpore
tanquam in primitijs, ſupremum bonũ acquireret. Nam quẽadmodũ non mortis ſo
lum, ſed omnibus carnis paſſionibus afficimur propter tranſgreſſionem, maledicti-
B onemq; primi hominis à deo lapſi: eodem modo Chriſtum omnes ſequemur, ob ſal- *1. Cor.15.*
uantem in ſeipſo carnis naturam atq; ſanctificantẽ, ideo Paulus quoq; dicebat: Et ſi-
cut portauimus imaginẽ terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Imago em̃ terreni
hominis, id eſt Adæ, paſſiones & interitus ſunt: cœleſtis autem hominis, id eſt Chri-
ſti, impaſſibilitas & incorruptibilitas imago eſt. Peccatũ igitur in propria carne uni-
genitus dei filius deſtruxit, carnemq; fecit nõ propria uolũtate, ſed ut deo placet mo
ueri: ita corpus animale, ſpiritale confectum eſt. Primus igitur reſtaurationis modus
hic eſt: alter autẽ qui propoſito theoremati maxime cõuenit, modò in mediũ ueniat.
Dicemus autem de uita æterna, & de mortis interitu, quomodo à genere noſtro ab
unigenito depulſa corruptio eſt. Quoniã igitur carni & ſanguini pueri communica-
runt, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, ut mortẽ interimeret. Nam qui omnia ad
immortalitatem creauit, ad priſtinam rurſus figuram rerum trãsfigurabit. Curioſius
forſan quàm oporteret, iſta ſcrutamur. Sed qui rectitudinem dogmatũ ſequitur, deſi
diæ crimen non iniuria euitabit. Factus igitur homo ab initio ad imaginem creato-
ris eſt, ut ſcribit. Quumq; multis modis imago dicatur, ille modus præcipuus eſt, ad *Geneſ.1.*
imaginem dei, id eſt, ad ſimilitudinem in corruptionis & immortalitatis factum eſſe:
quod nunq; per rationẽ naturæ ſuæ poterat poſſidere. Quomodo enim, quod à terra
factũ eſt, ſua natura perpetuũ erit: niſi qui naturaliter immortalis eſt deus, qui eodẽ
modo ſemper ſe habet, hoc donũ ei præbuerit? Verũ enim illud Pauli eſt: Quid em̃ *1. Cor.4.*
habes, quod nõ accepiſti? Ne igitur quod ex nihilo creatũ eſt, ad nihilum rurſus re-
deat, ſed perpetuò cõſeruetur (id enim creator intendebat) naturæ diuinæ particeps
efficitur. Inſpirauit enim in faciem eius ſpiraculũ uitæ, id eſt ſpiritum ſilij. Filius em̃ *Geneſ.2.*
uita eſt, in eſſe omnia cõtinens. In eo nanq; uitæ ſuſceptibilia & mouentur & uiuũt,
ut Paulus ait. Nec quiſq; putet diuinum ſpiraculum animam homini factum fuiſſe. *Act.17.*
Nõ enim id dicimus: & eos qui dicunt libenter rogauerimus, utrum à ſua natura mu
tatum dei ſpiraculum hominis anima facta ſit, an in identitate ſua permanſerit? Nam

C ſi primum dicent, impietatis crimine cõdemnabuntur, incommutabilem naturã mutatam fuiſſe aſſerentes: ſin autẽ permanſerit quod fuit, quomodo ad peccatũ lapſum paſſionum receptaculũ factum eſt, quũ impoſſibile penitus ſit diuinæ naturæ delinquere? Nõ eſt igitur factum diuinæ ſubſtantiæ ſpiraculũ anima hominis: ſed animato potius homini et proprietati naturæ, utriſq; (anima dico atq; corpore) cõſummatæ quaſi ſigillum naturæ ſuæ creator ſpiraculũ uitæ, id eſt ſpiritum ſanctũ infixit, quo ad primitiuam homo pulchritudinẽ reformabatur, & ad imaginem creatoris reducebatur: ad omnia uirtutis genera in habitantis in eo ſpiritus gratia ſe accõmodans. Verũ quoniam quũ ſuæ uolũtatis habenas homo teneret (pars enim imaginis libertas etiã eſt, liberæ nanq; poteſtatis deus eſt) decidit immutatus (cuius immutationis & caſus modũ ſcriptura liquidò docet) reducere ad priſtinũ ſtatum naturam humanã deus uo-
Geneſ. 3. luit. Quomodo aũt reduxit, nunc cõſequentes inſpiciamus. Non erat poſſibile aliter corruptibilem ſecundũ naturam hominem mortem effugere, niſi primã adeptus gratiã, rurſus particeps dei fieret, quia omnia per filiũ in ſpiritu uiuificat. Carni ergo & ſanguini cõmunicauit, id eſt, qui ſecundum naturam uita eſt unigenitus dei patris filius, homo factus eſt, mediator dei atq; hominũ, ut ſcribitur, natura deo cõiunctus,
1. Timo. 2. ex quo eſt, & hominibus rurſus ut homo. Habet enim in ſe patrẽ, & ipſe rurſus in patre eſt character & fulgor ſubſtantiæ eius. Nos autem etiam in ſeipſo habet, quoniã naturam noſtram aſſumpſit, & corpus noſtrũ corpus uerbi factum eſt: propterea diuinæ naturæ facti participes ſumus, & filij iam nominamur: ipſum patrẽ in nobis per
Galat. 4. filiũ habentes, cui grauiſſimus teſtis Paulus eſt: Quando, inquit, eſtis filij, miſit deus ſpiritum filij eius in corde ueſtra, clamantem abba pater. Non eſt eñ, alia res ſecundum ſubſtantiam ſpiritus. Hæc quũ ita ſe habeant, ad uerba ſaluatoris modò accommodentur: in illa, inquit, die cognoſcetis, quia ego in patre, & uos in me, & ego in
D uobis. Ego enim uiuo, quum uita ſim ſecundum naturam, & templum meum uita repletum uiuit. Quando igitur & uos etiam ipſi qui corruptibiles natura eſtis, uiuere uos ad ſimilitudinẽ meam uidebitis, tunc cognoſcetis aperte, quia quũ ego naturaliter uita ſim, deo patri qui etiã ſubſtãtialiter uita eſt, per me uos cõiunxi, ac immortalitatis eius participes effeci. Ita ego naturaliter in patre ſum, quia ex ipſo natus: uos autem in me, & ego in uobis, etiam naturaliter, ea ratione qua homo factus ſum. Et ſic uos diuinæ feci naturæ participes, quũ ſpiritum meum habitare in uobis effecerim. Chriſtus enim in nobis per ſpiritum eſt, corruptibilitatem noſtram ad incorrup-
Rom. 8. tibilitatem permutans: idcirco Paulus ait: Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtũ à mortuis, is corpora ueſtra mortua uiuificabit per ſpiritum ſuum qui habitat in uobis. Nam ſi ex patre ſpiritus ſanctus procedit, uenit tamen per filium, & proprius eius eſt: omnia enim per filium à patre ſunt. Quod autem per ſpiritum in uitam æternam reformati
Pſal. 103. ſumus, Pſalmiſta teſtatur clamans ad deum: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur ubertate: auertente autem te faciem, turbabũtur. Auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Vides quomodo ablatio ſpiritus propter peccatum ad interitum nos reduxit. Quando autem miſit deus ſpiritum ſuum, ac nos naturæ ſuæ participes effecit, facies terræ per ſpiritum renouata eſt. Reformati enim in nouam uitam ſumus, corruptionẽ ad quam propter peccatũ deferebamur, longe abiicientes, & uitam æternam gratia domini noſtri Ieſu Chriſti adepti: quo cum, & per quem deo patri ſit gloria cum ſpiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen.

NONI LIBRI FINIS.

COMMENTA

COMMENTARIORVM

CYRILLI IN IOANNEM LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

QVi habet mandata mea,& ſeruat ea,ille eſt qui diligit me.Qui autẽ diligit me,diligitur à patre meo: & ego diligam eum,& manifeſtabo ei meipſum.] Manifeſtiſſime quidem tunc in nobis myſterium reuelabitur,quãdo ad ſimilitudinem eius nos uiuos uidebimus. Vi uo enim ego,ait,& uos uiuetis. Tunc enim mens noſtra non per ea quæ audiuimus & credidimus ſolũ, uerumetiam per exitum repromiſſionis,quem conſummatè habebimus,rerum ipſarũ periculo certior erit. Verum ne omnibus ſimpliciter tale munus contingere poſſe credamus,illico diligentiũ mentione facta, oſtendit non alijs hanc gratiam eſſe depoſitam,niſi ijs, qui mandata eius ſeruant: Iſti enim ſunt qui diligunt eum. Nam etſi omnes probi atq; improbi, Chriſt uirtute reſurgent: nõ tamen omnes ad gloriã reuiuiſcent:ſed alij uitam omni morte crudeliorem peragent,alij beatè uiuent in Chriſto. Quod autẽ qui ad pœnam reſurgent,nunc̃q; beatitudinis dulcedinem deguſtaturi ſunt,oſtendit dicens: Qui credit in filium, habet uitam æternam:qui autem incredulus filio eſt, nõ uidebit uitam, ſed ira dei manebit ſuper ipſum. Animaduerte diligenter, quia quamuis omnes reſurgent, improbos tamen nec uiſuros quidem uitam aſſerit: uitam illam ſolummodo appellans,quæ in requie & delicijs & gloria eſt. Delicias autem ſpiritaliter intelligimus cognitionem dei perfectam,& exquiſitam myſteriorũ dei reuelationem:non in ſpeculo & ænigmate,ut modò: ſed apertè, perfectè,& (ut ita dicã) totaliter. Euacuabitur eñ quod ex parte eſt,ut Paulus ait. Quĩ igitur dominus noſter Ieſus Chriſtus diligentibus ſe,& mandata ſua ſeruantibus, non improbis, futuram perfectæ cognitionis gratiam oſtendere uellet,commodiſſime intulit: Qui habet mandata mea, & ſeruat ea,ille eſt qui diligit me. Habet autem mandata quicunq; fidem ſuſcepit,& tenaci memoria candidam euãgelicorum præceptorum cognitionem retinet. Seruat autem, ſi ſecundum ea uiuit. Ita perfectus eſt pietatis alumnus, qui fide atq; operatione ſancte in Chriſto uiuere cgnoſcitur. In ore enim duorum aut trium teſtium omne uerbum ſtabit,ut ſcribitur. Hũc deus pater & filius etiam, non minus amabit. Vnius eñ ſubſtãtiæ,unius uolũtatis,unius intentionis in omnibus ſunt. Iis uero qui diuinitus diligunt, fulgentiſſima præmia, & fulgentiſſimam coronã pollicetur. Manifeſtabo,inquit,meipſum ei. Mundis certè uiſio dei ſummum præmium eſt,in quibus Chriſtus per ſpiritum fulgebit,ſingula illuminans, & ineffabili ſplendore mentem eorum ad cognitionem erigens ſuam. Ad hæc qui peruenient, uerè beati erunt. Ex quibus ſe futurum,ut mihi uidetur,propheta præcinebat dicẽs: Audiam quid loquatur in me dominus deus. Paulus quoq; dicit: An experimentum quæritis Chriſti loquentis in me? Loquitur enim in ſanctis per ſpiritum myſteria reuelando: quæ recte intellexerunt, nõ iniuria prædicant: modò, quia nobis reuelauit deus per ſpiritũ: modò, nos uero Chriſti mentem habemus. Mentem aũt Chriſti,ſpiritum appellant.

Ioan.5. *1. Corin.13.* *Deut.19.* *Pſal.48.* *2. Corin.13.* *1. Corin.2.* *1. Corin.7.*

CAPVT II.

DIcit ei Iudas,nõ ille Scariothis, domine quid factũ eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum,& nõ mundo?] Ex charitate quidẽ diſcipulus interrogat,ſed non recte Chriſti uerba intellexit. Dominus eñ noſter Ieſus Chriſtus præcipuam ſanctis cognitionẽ pollicitus eſt, in quibus expreſſius myſteriorum cognitio fulget. Nam in ijs,qui non eò probitatis peruenerũt, ut dono ſpiritus ſupernaturaliũ rerum poſſint cognitionẽ conſequi, ſim

C plicior atq; rudior cognitio eſt: utputa quia Chriſtus eſt ueri dei filius. Quũ igitur tantũ interſit inter cognitionem ſanctorũ, & ruditatem improborum: nullam inter hæc differentiam diſcipulus faciens, ex amore interrogat, quamobrẽ non omnibus, ſed ſolummodo ſanctis manifeſtaturus ſeipſum eſt. Quid autem factum eſt, inquit? ac ſi diceret, intentio aduentus tui domine eſt, non ut pars hominum te cognoſcat
Eſa 40. & pars ignoret (audiuimus eñ, quia uidebit omnis caro ſalutare dei) & tuipſe ma-
Zach.2. gna uoce prædixiſti: Lætare & gaude filia Sion, qa ecce uenio, & habitabo in me-
dio tui, dicit dominus: & reſurgent gentes multæ ad dominũ in die domini, & erunt
Ioan.12. ſibi in populũ. Ex te quoq; audiuimus: Quia quando exaltatus à terra fuero, omnia
Ioan.10. traham ad meipſum. Et ad Iudæos dicebas: Quia & alias oues habeo, quæ nõ ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me congregare, & fiet unũ ouile & unus paſtor. Quũ igitur ad omnes cognitio tua tam uoce prophetarũ q̃ tua tranſitura prædicetur: qd factum eſt, id eſt cur huius promiſſionis mutata eſt intentio, nec omnibus, ſed ſolis nobis manifeſtaturus teipſum es? Hæc diſcipuli mens fuit, ut arbitror. Sed nõ eſt ab re breuiter oſtẽdere, quid eum à uera huius rei cõprehenſione abduxerit. Dixit pau lò ante dominus: Modicũ & mundus me iam nõ uidet, uos autẽ uidetis me. Vbi nõ omnes qui degunt in orbe terrarum, ſed improbos ſolummodo, qui uanitati mundi huius animos ſubiecerunt, mundũ appellauit. Quod quũ non recte diſcipulus intel lexerit putauit nulli aliorum hominũ ſpiritalibus oculis, ſed tantũ diſcipulis cogni-
tionem Chriſti proponi, ac ideo interrogat dicens: Domine quid factũ eſt, quia no bis manifeſtaturus es teipſum, & nõ mundo? Deductus autem ad hunc ſenſum eſt à cõſueta & trita nominis poteſtate. Mundum eñ, omnes homines qui in mundo
D ſunt, appellare ſolemus: quemadmodũ qui ciuitatem habitãt, nominamus ciuitatẽ. Laude tamẽ dignus eſt, iſta dicẽs: quippe q Solis more per totũ terrarũ orbem Chri ſti gloriã ſplẽdere deſiderat: nec ſibi ſufficit, ſi cum paucis ipſe Chriſtũ cognoſceret. Sed quoniã pius & charitate fratrũ plenus erat, extendi ſaluatoris gloriã, & omni-
bus fratribus, id eſt hominibus, cognitionẽ hanc & gratiam dei cõmuniter optat.

CAPVT III.

" " " REſpondit Ieſus & dixit ei: Si quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit, & pater meus diliget eũ: & ad eũ ueniemus, & mãſionẽ apud eũ facie-
mus.] Quũ nõ recte à diſcipulo intellecta uerba ſua Chriſtus uideret, petit rurſus quod dixit, dilucideq; docet non ſolũ cognitione iſta com muni amicis ſe ſuis manifeſtaturũ, ſed excellentiore quodam fulgoris modo. Nam rudiores, ab impio idolorũ cultu ad cognitionẽ dei uocati, ſolũmodo per fidẽ diſcent, quod unus deus qui nos creauit, colendus ſit. Qui uero omni uirtu te mentẽ ſuam purgarunt, apti iam ad maiora facti, ſpiritus illuminatione recepta, oculis animi habitantẽ in ipſis deũ uidebunt. Non eſt ergo cõmunis ſanctorum co gnitio, ſed eximia & certa, lõgeq; à cõmuniore illa differens. Ita undiq; ueris Chri ſti ad fidem & uirtutẽ iuuamur. Primum enim breuiter definiuit à quibus diligitur: ut oſtenderet (ut ego arbitror) nõ omnibus concedi uirtutem huius gratiæ: ſed eis tantũmodo qui ſic eum diligunt, ut mandata eius ſeruẽt. Deinde quomodo in ipſis fulgebit, & quomodo inhabitabit, declarat dicẽs: pater meus diliget eum. Qui eñ opere, filij mandata ſeruando, patrem ex quo filius naturaliter eſt, honorabit, huius operationis fructũ dilectionem patris habet. Vnde uide quæſo, q̃ eximia ſequit uti litas: ego eñ, inquit, & pater ueniemus, & manſionẽ apud eũ faciemus. Quum eñ in nobis Chriſtus per ſpiritũ ſanctũ habitauerit, ibi & ipſe pater neceſſariò erit: ſpi-
Rom.8. ritus enim Chriſti, etiã ſpiritus patris eſt. Quapropter Paulus nunc patris nunc filij ſpiritũ proprium appellat: nec ſibijpſi repugnat, quũ utrunq; ueriſſimũ ſit. Qui eñ inquit, Ieſum Chriſtũ è mortuis ſuſcitauit, is mortalia etiã corpora ueſtra per ſpiri-
Gal.4. tum ſuũ, qui habitat in uobis, uiuificabit. & rurſus: Miſit deus ſpiritũ filij ſui in cor-

da ueſtra,

A da uestra clamantẽ,abba pater. Vides qa idem eſt ſpiritus patris ac filij. Quũ igitur unigenitus in cordibus noſtris habitet,nõ abeſt inde pater,qui eſt in filio, & in quo filius naturaliter eſt. Sed fidei quidẽ uera rectaq; definitio hæc eſt. Libenter aũt interrogauerim eos,q aduerſus gloriã ſpiritus linguã impie armant,quomõ ſi ſpiritus creatura eſt,& à ſubſtãtia dei (ut illi dicũt)alienus,per ipſum in nobis deus habitet? quomodo dei particeps,qui ſpiritũ accipit,efficitur? Nam ſi poſſibile aliquo modo eſt,ut per creaturã deo participemus, qd prohibebit nõ per ſpiritũ,ſed per aliã creaturam nos ſanctificari? Quod quia impoſſibile omnino eſt (dei ẽm particeps effici nemo poteſt,niſi per ſpiritũ)deus omnino & ex deo ſpiritus eſt, nec ullo modo eſt inter creaturas cõnumerabilis. Præterea quod aliquo ut meliore ſecundum ſubſtantiam,& excellentiore ſecundũ naturam participat, aliud eſt naturaliter q̃ ſit ipſum participatũ. Si ergo ſpiritus creatura eſt,quomodo eo creatura participabit? Creati aũt nos,ſpiritu tanq̃ alio ſecundũ naturam q̃ nos ſumus,participamus. Quare quũ nihil præter deum, increatũ ſit,ſpiritus deus eſt,qui increatus eſt. Quoniam quum à creatura participet,increatũ ipſum eſſe neceſſe eſt. Procedit uero ineffabiliter ex deo,& habitat in nobis,ſicut & deus unde eſt: proprius enim eſt ſubſtãtiæ eius. Sed de his quidẽ ſatis. Ad eos autẽ qui aduerſus filiũ inſaniunt, illud neceſſariò dicendũ eſt: Si quis me diligit,ſermonem meũ ſeruabit,& pater meus diliget eũ,& ad eũ ueniemus,& manſionẽ apud eum faciemus. Quid igitur ô generoſi uos dicetis,ſi quis hoc modo interroget,utrum duos deos in nobis habemus habitantes, patrẽ ſcilicet atq; filiũ,an unum ſolummodo? Nã ſi aliud natura filius q̃ pater eſt: quomodo non duo dij in ſeruantibus mandata habitabũt? ſin uero patre ac filio in nobis habitante, unius dei tẽpla ſumus: qua ratione duæ perſonæ unus erũt deus,ſi ſubſtantiæ identitas locum non habeat? niſi coacti neceſſariò dicatis uerba Chriſti non eſſe uera: ſed aut patrem aut filiũ ſolum in nobis per ſpiritũ habitare. Sed hæc omnino abſurda & *Quod ſpiritus ſanctus eſt deus*

B impia ſunt. Nõ eſt ergo alienus à ſubſtãtia patris, qui ex eo & in eo eſt unigenitus, ſicut in luce ſplendor lucis. Quare diuinus etiam ille Paulus,non duorũ nos deorũ, ſed unius templa uocauit, dicens: Neſcitis quia templum dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in uobis? Perſpicis quia non deorum,ſed dei templum hominem nuncupauit, identitate ſubſtantiæ trinitatem perſonarum unum deum appellans. Cur ergo friuolis rationibus ueritatem euertitis,& impietatis ueſtræ uenenum imperitioribus immittere non ueremini. 1. Cor. 3.

CAPVT IIII.

* Vi nõ diligit me, ſermones meos nõ ſeruat.] Quũ breuiter quinam ipſum diligunt,definierit,& præmia eorũ quæ ſint aperuerit,tranſitũ modò ad illos facit,qui eum nõ diligũt. Vniuerſalius enim intelligit, quod ſic de uno dici uidet. Conſequenter autẽ ualde iſta cõnectunt. Nã ſi ſeruare mandata,diligere eſt: nõ ſeruaſſe mãdata,odiſſe neceſſariò eſt. Signũ enim nõ diligendi,eſt mandata paruipẽdere,& præcepta,quaſi iniuriam inferãt contemnere. Quemadmodũ igitur in ſeruãtibus mãdata cum patre habitat,eodẽ certe modo à nõ ſeruãtibus deuolat. Verè nãq; Solomon dixit: Quia nõ ingredit in malignã animã ſapientia,nec habitat in corpore peccatis addicto. Natura uero id fieri à nobis quoq; ipſis uidebis. Cũ conſentiẽtibus ẽm & idem uolẽtibus atq; nolẽtibus,libẽtius unuſquiſq; cohabitat: imò uero ſimile ſibi omne animal diligit, ut ſcriptũ eſt. Quæ quũ ita ſe habeãt,quomodo multo magis ſic in deo fieri nõ putabimus? Nã quũ bonus natura,& fons atq; origo uirtutis ſit: uirtutis amatores amplectitur,& impuros atq; ſordidos depellit. Si quũ nos quoq; ipſi ab omni ſorde mundã habitare domũ ſtudemus: quomodo igit deus, q ſanctiſſimus eſt, ſordibus deuolutã animam nõ abijciet? quomodo peccatis inuolutã non aſpernabit? Quod aũt qui mãdata nõ ſeruat,impurus atq; ſordidus ſit,ipſa theorematis uis apertiſſime *Sap. 1.* *Eccl. 13.*

C docet. Peccatū enim à contemptu mandatorū originē trahit. Nam quemadmodū lucis priuatio cōtrariū, id eſt tenebras efficit: ſic improbitas, à nō operandi probe uoluntate originē habet. Nunc̄ enim in uno eodemc̄ ſubiecto contraria ſimul cōſpici poſſunt, uirtus autem atc̄ uitium maxime inter ſe diſtant: quare quū unum à nobis abſit (alterutri enim neceſſariò ſemper ſubiecti ſumus) alterutrū certe adeſt. Quare ſi ſeruare mādata uirtus eſt, patet quia ex nō ſeruando improbitas oritur: & ſicut in ſeruante pater & filius habitat, quæ res origo & fundamentum ſupremæ gloriæ ac beatitudinis eſt: ſic in non ſeruante, natura diuina nunc̄ habitabit, quod nihil aliud eſt q̄ nullo unc̄ bono participare. Quas ob res, ſi cui glorioſa & optima res participatio dei uidetur, ſi quis optat patrem per filiū in ſpiritu in abditis ſui cordis habitare, is ſtudeat iugiter omnē prauitatis maculam bene agendo detergere. Sic enim templū dei conſtituetur, requieſcetc̄ in ipſo deus: & manſionē faciet, ut ſcribitur. Nec erit ſimilis illi legis doctori, qui ſaluatoris gratia non expectata: Magiſter, inquit, ſequar te quocunc̄ uadas. Ad quē dominus ænigmatice atc̄ in parabola: Vulpes uoueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autē hominis non habet ubi caput reclinet ſuum. Vulpeculas eīm & uolucres cœli, immūdos & malignos dæmones appellauit, & ſpiritus hos aëreos atc̄ mundanos, qui libidinoſorū hominū corda inhabitantes, uoluntatem ſuam cōſequuntur ac implent, & miſerorū animas ſic exagitāt, ut nullū in eis locum deus inueniat. Id eīm eſt: Nō habet ubi caput ſuum reclinet. Mundemus igitur ab omni ſorde animas noſtras, ut deus in nobis habitet, & ſuperiores omni ſuggeſtione diabolica faciat, & diuinæ naturæ participes ac beatos cōſtituat.

Matth.8.

CAPVT V.

D IT ſermonem quem audiſtis, nō eſt meus: ſed eius qui miſit me patris.] Firmamentū rurſus affert in mediū, quo mentem audientium inuicto cōfirmet robore: ut Iudæorum imperitia ſpreta, euāgelicam magno animo doctrinam ſequanť, quod autem uolo dicere, latius aperiendū uidetur. Vmbram quandam atc̄ figuram uſc̄ ad emendationis tempora, iuxta Paulū, legalis continens diſciplina, ad Chriſtum & ad ueram pietatē nos præparabat. Nec errabit quiſpiam, ſi ueri & ſpiritalis cultus præmeditationē, Moſaicam legē appellabit: idcirco à lege nihil conſummatū. Dominus aūt noſter Ieſus Chriſtus non figuram, ſed ipſam ueritatem, cōſummatamc̄ nobis uirtutem deſcripſit. Diſciplina ergo Chriſti figurarū in ueritatem eſt transformatio. Quoniam igitur ueritas ſplendere iam incipiebat, & umbræ imminuebanť, nec legali diſciplina uiuere Chriſtus fideles uolebat: idcirco moleſte hanc rem Iudæi ferebant, quū putarent ad ſoluendam legem Chriſtū ueniſſe, quem tamen dicentem audiebant: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Dico enim uobis, quia iota unum, aut unus apex nō auferetur à lege, quouſc̄ omnia fiant. Adimpletio enim umbræ legalis, uera ſpiritaliſc̄ Chriſti doctrina eſt: ut modò dicebamus. Quoniam igitur furore, nō ratione legem defendentes, incredulitate ſua Chriſtū pellebant: propterea ne quiſpiam putet contra uoluntatem dei patris mandata, legesc̄ ſtatuere, neceſſariò ſubiunxit: quia ſermonem quem audiſtis, nō eſt meus: ſed eius, qui miſit me patris. Nullus ergo ueſtrū æſtimet, inquit, aliquid à me dici, quod deo patri nō placeat. Ipſius eīm patris nec alterius hæc Euāgelica eſt prædicatio: quæ non nuper inuenta eſt, ſed in tempore opportuno ab inuolucris figurarū euoluitur. Qui enim per me priſcis locutus eſt, is etiam nunc ad uos hæc per me loquiť. Verbum enim dei patris uiuū ſum, ineffabilis uoluntatis eius interpretatiuū: propterea magni conſilij angelus appellor. Et hic quidem unus modus exponendi huius loci eſt, quē aliter etiam intelligere poſſumus. Dei enim patris ſermonem hunc eſſe aſſerit, ut ſciant ſeruantes mādata ſua, deū quia ſibi crediderunt honorare: cōtrà etiam non ſeruantes intelligant, in ipſum ſe deū peccare. Vnde dupliciter qui hæc audiunt firmanť. Aut enim honorare deum uolentes, aut offendere timentes,

Matth.5.

Eſa.9.

A timentes mandata Chriſti ſeruabunt. Quũ autem dixerit non eſſe ſuum ſermonem: nõ inquantum uerbum ac deus, ſed inquantũ ſerui formam habebat, hoc dictũ eſt. Nõ enim humanum uult hunc ſermonem uideri, ſed diuinũ certe ac regium. Idcirco perſonæ patris illum attribuit, ne ſi diuinitati ſuæ attribuiſſet, in duos ſe filios diſtinguere uideretur, qui unus & ante & poſt incarnationem eſt. Vnus eñ Chriſtus eſt, nõ duo ut nonnulli improbe opinantur. Verbum enim caro factum eſt: nõ mutatum in carnẽ, ſed templo naturæ noſtræ à uirgine aſſumpto. Ne igitur humanitus traditam Euãgelij doctrinam arbitremur, neue à deo hanc diſciplinam ſeparemus, ſed deo eam attribuamus: optimo diſpẽſationis modo, qa in ſerui habitu cernebaẽ, diuinæ naturæ per perſonã patris ſermonẽ attribuit, ex quo et in quo ſecundũ naturam eſt ut uerbũ & ſplendor eius, & ſubſtantiæ ſuæ perfectiſſimus character.

CAPVT VI.

» HAec locutus ſum uobis, apud uos manens: paracletus aũt ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunq; dixero uobis.] Habet rurſus hic ſermo expreſſiorem humanitatis ſuæ ſignificationem. Quãdo enim nobiſcũ Chriſtus ratione deitatis nõ manet, qui omnia replet, & à nulla re abeſt, qui terram, cœlũ, & ipſos abyſſi receſſus ineffabili ſua uirtute gubernat & continet: ut ab homine igitur dictum eſt: quia hæc locutus ſum uobis, apud uos manẽs. Iam enim hinc ad cœlos ſecundũ carnem abiturus erat. Verũ exquiſitam reuelationem myſterij per ſpiritum ſanctum à patre miſſum futuram nobis affirmat. In nomine autem ſuo, id eſt per ſeipſum. Spiritus enim filij eſt. Ideo ait, quia ille uos docebit omnia, in memoriãq; reducet quæcunq; ego uobis dixi. Spiritus enim & mens eius quũ ſit, ut ſcribitur: nõ eſt aliud ſecundũ naturam, quamuis in propria perſona ſubſiſtat: propterea omnia ſcit quæ filij ſunt. Nullus enim, ait, ea quæ ſunt dei nouit, niſi ſpiritus dei. Omnia igitur quæ unigeniti ſunt, nouit: nõ diſciplina quadam, ne minister filij eſſe intelligaẽ, ſed ut ſpiritus eius, ſicuti modo dictũ eſt. Sine diſciplina igitur omnia ſciẽs quæ ſunt eius ex quo & in quo eſt, ſanctis reuelat ſicuti uult. Quemadmodũ mens omnia cognoſcit quæ in animo ſunt, & prolatione ſermonis ad exterius quæcunq; uult, profundit: nec eſt aliud natura, quàm anima ſit, ſed pars quædã eius ex ipſa & in ipſa. Longe abeſt exemplum: nihil enim ad illam naturã accedere poteſt. Perfecta ergo, quantum capere poſſumus, cognitio per ſpiritũ in ſanctis immittitur. Vnde Paulus quoq; ait: Propterea & ego audiens fidem ueſtram, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro uobis, memoriam ueſtri faciens in orationibus meis, ut deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ det uobis ſpiritũ ſapientiæ & reuelationis in cognitione eius, illuminatos oculos cordis ueſtri: ut ſciatis quæ ſit ſpes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis: & quæ ſit ſupeminẽs magnitudo uirtutis eius in nos qui credidimus, ſecundũ operationem potentiæ uirtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illũ à mortuis, & conſtituens ad dextram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem, & uirtutem & dominationem: & omne nomen quod nominatur, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Harum enim rerum reuelatione, quæ per ſpiritum in nobis ineffabiliter fit, incarnationis profunditatem, & abditi uirtutem myſterij ſpeculamur. Quod autem Chriſti præſentiam ſpiritus in ſanctis habitans implet, & omnia docet, quæ ille locutus eſt, Paulus rurſum declarat, dicens: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det uobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, & uirtutem corroborari per ſpiritũ eius in interiorem hominem, habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris, in charitate radicati & fundati: ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit lon-

B

Rom. 8.
1. Cor. 2.

Epheſ. 1.

Epheſ. 3.

C gitudo & latitudo,& ſublimitas & profundum: Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti,ut impleamini in omnem plenitudinem dei. Quũ igitur ſpiritus doctrinæ ſanctos committat,non alij tradidit eos doctori,quàm ſibijpſi: quũ in ſpiritu ſuo,animi oculis eſſe perſpiciatur.

CAPVT VII.

" PAcem meam relinquo uobis,pacem meã do uobis: nõ quomodo mun
" dus dat,ego do uobis. Nõ turbetur cor ueſtrũ,neq; formidet.] Quũ de ſuo receſſu mentionem fecerit(dixit enim, quia hæc locutus ſum uobis,apud uos manens)uidit ut deus,nõ parua formidine ac dolore animos illorũ turbatos fuiſſe. Quid enim maiorẽ poteſt inferre dolorem, quàm iocundiſſimarum,amiciſſimarumq; rerũ non ſperata ablatio? Ad tranquillitatem ergo animos eorũ reducit,dicẽs: Pacẽ meam relinquo uobis, pacem meã do uobis. Sæpius iam,inquit,dixi: quia nõ dimittã uos orphanos, nec ope mea priuati terram habitabitis: nam & ſi corpore abfuero, præſens tamen ero ut deus,ab omnibus malis uos liberans,ut nullo modo poſſit fortitudinẽ ueſtram hoſtiũ peruicacia ſuperare. Ita timor à uobis aberit, & diuina proteget uirtus, quæ ſupra q̃ mens hominũ intelligere poteſt,tranquillo animo ueſtro myſteria reuelabit. Nunc uero pacẽ non ſimpliciter,neq; quamlibet,ſed meam do uobis. Id aũt nihil aliud eſt, q̃ ſpiritum eis dare,& per eum in eis habitare. Pax enim Chriſti,ſpiritus eius eſt: quod & ſi longa oratione ut probetur nõ egeat, illud tamen liquidò patet, ipſum filiũ dei pacẽ eſſe:
Philip. 4. quomodo igitur ſpiritus eius pax non erit? Beatus etiã Paulus ait: Pax dei,quæ exuperat omnem ſenſum,cuſtodiat corda ueſtra,& intelligentias ueſtras. Nec certe de hac pace,quam uulgò intelligere ſolemus, iſta dicũtur. Qualitas enim quædã eſt in animo habitu firmata, & non ſubſiſtens aliqua res, tranquillitas huiuſmodi animæ,
D quam pacẽ appellamus. Quomodo igitur talis pax, quæ per ſe nihil eſt(non enim ipſa ſubſiſtit,ſed ſecundum habitũ animo accidit) omnem mẽtem atq; intellectum, nõ dico hominum,uerumetiã angelorum(quos & mentes & intelligentias appellamus)excedere ac ſuperare uidebit? Pax ergo quæ principatus, quæ dominationes, quæ thronos,quæ cherubin & Seraphin excedit, Chriſti ſpiritus eſt: in quo deo patri uniuerſa filius reconciliauit, qui nihil aliud uult,nihil aliud intelligit,nihil aliud operatur niſi quæ filius. Nam quemadmodũ uita,uirtus,ſapientia,ſecundum naturam filius eſt,ac ideo ſpiritus eius uita,uirtus & ſapiẽtia nuncupat: ſic quoniam ipſe uera & propria pax eſt,meritò ſpiritus quoq; eius pax nominabit. Hac de cauſa ſibijpſi propriam pacẽ,id eſt ſpiritum ſuũ attribuit,dicẽs: Pacem meã do uobis. Sed pacem appellare ſpiritum etiam prophetas inueniemus. Dominus em̃ deus noſter
Eſa. 26. (inquit Eſaias)pacẽ dat nobis: omnia enim reddidit nobis. Quoniam enim nihil per legem perfectum eſt(nam eius iuſtitia non potuit perfecte, ad pietatem humanum genus reducere)idcirco ſpiritum ſanctum dari deprecamur, per quẽ reuocati à ſeruitute, ad quam transfugimus propter peccatum,deo patri reconciliemur: omnia enim reddidit nobis,id eſt omnia tunc habebimus, nihil nobis tunc deerit,quando nobis plenitudinem Chriſti ſpiritum præbebit. Quoniam igitur ſpiritus omnẽ formidinem atq; turbationem mentis ſedare maxime poteſt,propterea eum ſe diſcipulis daturũ pollicetur,dicens: Pacẽ meam relinquo uobis. Vado & uenio ad uos: nõ turbetur cor ueſtrum,neq; formidet.

CAPVT VIII.

" AUdiſtis quia ego dixi uobis,uado & uenio ad uos.] Nõ ab alio,inq̃t, ſed à meipſo qui mentiri neſcio, audiſtis, quia uado & uenio ad uos. Quod ſi nunq̃ rediturũ me dixiſſem, nõ iniuria igenti dolore atq; formidine perculſi eſſetis. Quoniã autẽ non abiturum ſolũ,ſed redituru me affirmaui: cur quod mœrorẽ afferre poteſt,animo uoluitis? & quod

lætitiæ

A lætitiæ cauſa eſt,non recordamini? Opponite dolori gaudiũ:nõ enim ſolum aſcẽſu rum me ad patrem nunciaui,ſed rediturum rurſus pollicitus ſum. Hoc modo tanq̃ filiorũ ſtudioſiſſimus atq; amantiſſimus pater, ſi quũ abire quopiàm cogatur,dolo rem & lachrymas cõſpexerit receſſus, emolumẽta mœſtitiæ ac dolori apponẽs tur batos diſcipulorum animos in tranquillitatem reducit. Nõ enim ignorabat,quãuis per ſpiritũ ſemper in eis habitaturus eſſet,moleſtiſſimam tamẽ abſentiã eius illis fu turam. Quod & charitatis & ſanctitatis magnæ non contemnendum eſt argumen tum. Decet enim ſanctos uiros præſentiam Chriſti deſiderare. Quod Paulus oſten dit,dicens,cupere ſe reſolui,& eſſe cum Chriſto. *Philip.1.*

Quod nullo modo filius minor,ſed æqualis ſecundum naturam patri eſt.

CAPVT IX.

P SI diligeretis me, gauderetis utiq;,quia uado ad patrẽ:quia pater maior * me eſt.] Reprehendere uidet, quia nõ gaudent, quũ ad patrẽ uadat: & quod illi dolebãt,id lætitiæ cauſam magis eſſe affirmat:& ſimul do cet oportere illos qui uere aliquem diligunt,nõ ſolummodo ſuum,ue rumetiã amici cõmodum quærere:propterea & Paulus ait:Charitas non *Cor.13.* agit perperàm,nõ inflatur,non eſt ambitioſa,nõ quærit quæ ſua ſunt. Et rurſus:Nõ *Philip.2.* ſua quærẽtes,ſed ea quæ ſunt aliorũ. Dilectionis em̃ uerè opus eſt,non ſolũ ſibi,ue rumetiã dilectis prouidere: quod modò diſcipulis faciũdũ eſſe Chriſtus aſſerit. Sed age,in nobis tanq̃ in tabula, thorematis ui primũ deſcripta,ad Chriſti myſterium, deinde gradu facto cõſcendamus. Exẽpla enim & ſimilitudines huiuſcemodi quã uis minimæ ſint, ſæpenumero tamẽ maximas, ſupernaturalesq; res clariores quodã modo faciunt. Iocũdum,uerbi gratia, fuit diſcipulis Pauli,ut cum eo ſemper uiue rent,ſed Paulo melius erat reſolui & eſſe cum Chriſto,erat igitur officium eorum,ſi B doctorem ſuũ amabant, nõ commodum ſuum ſemper conſiderare, ſed doctoris ſui etiam cõducibilia perſpicere. Hæc obumbratio thorematis eſt,quam uariis Chriſti myſteriꝭ coloribus depingentes,ipſam ueritatem cõſpiciamus. Quũ enim in forma *Philip.2.* dei eſſet unigenitus,nõ rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo:ſed ſuo erga nos amore exinaniuit ſeipſum formam ſerui accipiens. Quod facere uoluit,ut omnes ad ueram pietatem & uirtutem cõduceret, ut miraculorum ſuorum ſplendore & glo ria,potentiam deitatis ſuæ oſtenderet. Sic enim lapſis perſuadere poterat,à demen tia cultorũ idolorum,ad adorandũ unum deũ tranſilire. Nec iſto tantum pacto,ſed multis etiam aliis modis,nobis homo factus opitulatus eſt. Imperium enim mortis euertit,uim peccati deſtruxit,effecitq; ut ſupra ſerpentes & ſcorpiones,& ſupra o mnem hoſtis uirtutem ambulemus. Erat igitur iocundiſſimum nobis aut ſanctis di *Luc. 10.* ſcipulis, ſimul ſemper eſſe cum tantorum largitore Chriſto, & præſentem ſemper, cõuiuentemq; aſpicere. Sed non uidebatur illi commodum eſſe,qui propter nos hu miliatus eſt,in hac humilitate longioribus temporibus uiuere. Oportebat enim po tius, diſpenſatione incarnationis ad exitum iam adducta, ad gloriam cum homine quem aſſumpſit, & ad æqualitatẽ patris aſcẽdere:quam nõ rapuit, ſed ut proprium bonũ natura poſſidebat. Sed quũ ad humanam(ut ita dicam) ingloriam deſcẽderit, ad gloriam rurſus rediit ſuam. Nam donec in terris ut homo erat,& ſi deus uerus ac dominus omniũ eſſet:qui tamen gloriam eius ignorabant,nõ meliorem cæteris ho minibus arbitrabantur. Ita ſputis dedecoratus,cæſus & crucifixus,& à ſceleſtis Iu dæis impie deriſus eſt, Vah,dicẽtibus,q deſtruis templũ dei:ſalua teipſum. Sed poſt exitum horũ omnium,humilitatis tẽpore iam exacto,in cœlos ad patrem aſcendẽs, à ſuperioribus uirtutibus ut deus adorabat. Non em̃ ignorauerunt angeli dominũ ſuũ:ſed alius alium hortabant, cum carne aſcendentẽ ſuſcipere,& principibus por tarum iubebant,dicẽtes:Attollite portas principes ueſtras,& eleuamini portæ æter *Pſal.23.*

C nales,& introibit rex gloriæ,dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, dominus uirtutum,ipſe eſt rex gloriæ. Innotuit enim principatibus ac poteſtatibus
Epheſ.3. uaria admodum ſapientia dei,quam fecit in Chriſto,ut ait Paulus: Quũ enim ad patrem redierit,qui maior ideo ipſo eſt,quia in eiſdem ſemper manſit: ipſe uero ſponte ſerui accepta forma,ſeipſum exinaniuit: ad ſuam rurſus gloriã aſcẽdit, audiuitq;
Pſal.109. Sede à dextris meis,donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Nam ne quaſi nolente patre honorem rapuiſſe uideatur,ipſe pater introducitur,dicens: Sede à dextris meis. Nec propter hoc,quia in dextris filius eſt, putare quiſpiam poterit minorem eſſe honorem patris. Sed illud unuſquiſq; non demens cogitabit,oportuiſſe magis dexterum & nullius imminutionis ſuſpectum locum non patri, ſed filio propter exinanitionem attribui: ne qui minor humanitate eſt, minor etiam deitate ijs uideretur,qui myſterium incarnationis intelligere nequeunt. Ideo ergo à dextris ſedet eius, quẽ nullus unq;, tanq; minorẽ incuſauit,ut æqualis ei omnino eſſe credatur. Sed rurſus totum huius loci ſenſum ab initio repetentes dicamus, iocundiſſimũ atq; optatiſſimum eſſe cum Chriſto ſemper conuerſari, qui propter nos ad ſeruilem habitum,& humanæ naturæ ingloriam deſcendit. Sed nõ eſt ipſi hoc commodum,ſed illud potius glorioſum,ut ad dignitatem,poteſtatem ac gloriam deitatis aperte redeat,& à dextris patris ſedeat: ipſo quoq; patre ita uolente,qui propriũ filium ut ſubſtantiæ ſuæ fructum diligit. Propterea ſi diligeretis me,inquit,gauderetis utiq;, quia uado ad patrem. Et certe argumentum amoris diſcipulorum erga Chriſtum fuiſſet,non dolere ipſo abeunte,ſed meminiſſe potius à Iudæorum turba ad deitatis gloriã illum redire: ac ideo cum Pſalmiſta gaudere,qui quũ ſpiritus gra
Pſal.46. tia hæc præuideret,magna uoce ad lætitiã genus humanum hortatur dicens: Omes
D gentes plaudite manibus. Et cauſam exultationis huius ac plauſus,aſſumptionẽ in cœlos ſaluatoris fore oſtendit. Aſcendit deus,inquit, in iubilatione,& dominus uo
Pſal.25. ce tubæ. Iubilationẽ & tubam altiſonam, ſpiritus uocẽ nominans, qua ſuperioribus iubebat uirtutibus ut portas tollerent, & dominum gaudentes ſuſciperent. Et rur-
Pſal.96. ſus de hoc ipſo nunc ait: Lætetur terra,quia dominus regnauit. nunc: Dominus re-
Pſal.92. gnauit,decorem indutus eſt,indutus eſt dominus fortitudinem & præcinxit ſe. Homo enim ille qui ante crucem nobiſcum conuerſabatur, quando ad patrem aſcẽdit, tunc decorem proprium indutus,uirtute ſe priſtina cinxit, unà cum patre ſedens ac regnans. Quare gaudendum diſcipulis,amicisq; ſuis magnopere eſt. Maiorem autem patrem appellat,non inquantum à dextris eius ut deus ſedet, ſed inquantũ adhuc nobiſcum erat,id eſt ſecundum nos factus eſt. Non aderat tempus,in quo deitatis dignitate m aſſumere debebat. Vnde quũ acetum & fel ſitienti daretur in cru
Ioan.19. ce,dixit poſtq; guſtauit: Conſummatum eſt. Tunc enim finem humilitatis tempus accepit. Crucifixus enim ut homo fuit, ſed imperiũ mortis nõ ut homo,ſed ut deus deiecit. Maior igitur pater: quoniam adhuc in ſeruitute filius erat. Propterea deum quoq; ſuũ patrem appellabat,humanitati ſuæ id etiam attribuens. Patet enim quod à ſuprema excellẽtia ad ſeruilem deſcendit naturã, & ab æqualitate patris ad noſtrũ habitum, quorũ nihil à patre factum eſſe credimus. Quare hac ratione maior eſt filio qui ſe humiliauit, donec ad primã gloriam humilitatẽ ſuam reduxerit. Sed par eſſet quum multa de æqualitate patris ac filij dicta nobis in ſuperioribus ſint, expo
Blaſphemiæ euiuſdam hæretici. ſitionem euangelij iſtis relictis proſequi. Verũ quoniam quidam hæreticorũ etiam apud Iudæos ſacrarũ peritia literarum illuſtris,hunc locũ exponẽs,intolerabiles in unigenitũ ſcripſit blaſphemias: mei officij putaui falſitatem orationis eius arguere. Sed quædam de ſuis prius mihi tranſcribenda eſſe arbitror. Maiorem uero patrem, inquit, appellat: non ſolũ ingratitudinis crimen effugiens,uerumetiam falſam eorũ opinionem arguens, qui eadem utriq; ineſſe arbitrantur,et Sabellij ſimul opinionẽ exterminans. Et poſt pauca,ad hoc arrogantiæ quidã proceſſerunt,inquit,ut nullo

modo

A modo audire patiantur patrem, filij deitate maiorem esse, sed sola humanitate naturam patris excedere arbitrentur. Qui nequeunt intelligere, non posse quæ diuersorum generum sunt, inter se comparari. Nemo quippe prudẽtiorem hominem dicit iumento, nec uelociorem equum testudine: sed hominem homini, & equum equo conferunt omnes. Quæ quũ ita sint, necesse est ipsos uel nolentes cõcedere patrem filio deitate maiorem esse. Nam qui ad humanitatem unigeniti hoc ferri arbitrantẽ, quantũ in eis est, dignitatẽ patris diminuũt. Hæ nugæ illius sunt. Et cõsidera quæso, quomodo si nihil aliud, secum tamen pugnet oratio. Laudat filium, quia gratus erga patrem esse uideatur, quũ se minorem profiteatur: sed nõ consideratuit quamnam ob rem theologicas modò sententias Christus tetigit. Non enim parũ est congruo uniuersa tẽpore dicere. Quid igitẽ oportebat modò mœstis hæc discipulis dicere? Quam enim consolationem dolentibus hæc potuissent afferre? Quare aũt quasi acerbè increpans, ait: Si diligeretis me, gauderetis utiq;, quia uado ad patrem: quia pater maior me est? An putas turbationẽ illos animi potuisse abijcere, quoniam eos relinqueret, & maiorem peteret? Quis in hoc sensu, consolationis modus? Et certè quando Philippus rogabat, dicens: Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis: tunc opportune patrem in se, & seipsum rursus in patre esse affirmans, æqualitatem summam ostendebat. Nõ cognouisti adhuc Philippe, inquit, quod qui uidet me, uidet & patrem? Nõ credis quia ego in patre, & pater in me est? ego & pater unũ sumus. Sed tunc quidẽ opportune, ut diximus, æqualem se patri esse aperuit: nunc uero qua ratione quũ discipulorũ mœrorem lenire uellet, hoc remedium accõmodari potest, gaudendum sibi potius esse, quia uadit ad patrem? nónne omnibus conspicuum erit, quoniam ad gloriam patris, unde ultro descendit, redibat, iure amicis suis iussisse ut propter hoc gaudeant? sed hæc modo prætermittantẽ. Quod autẽ putant, naturæ deitatis humanitatem nos Christi conferentes, quũ exinanitum filium pro- *Ioan.10.*

B pter humanitatẽ fuisse dicamus, uana uti comparatione, uehementer errant. Minorem enim patre filiũ, inquantum factus est homo credimus, & ad æqualitatẽ patris postea q̃ in cœlos ascẽdit, reuertisse fatemur: non ut ad nouam aut aduentitiam æqualitatem ac gloriam, sed ad illam, in qua semper fuit ut deus, unde doctor ille gentium Paulus, post resurrectionem assumptionemq̃, conuenientem homini humilitatem non amplius ipsi attribuit. Si enim cognouimus Christum secundum carnẽ, inquit, sed modò non amplius cognoscimus. & de se ipso Paulus, inquit, apostolus Iesu Christi, nõ ex hominibus, necq̃ per hominem, sed per Iesum Christũ. Cur nam quũ nos reformatum iri ad corpus gloriæ ipsius prædicaret, qui certè homines sumus, negat se ab homine, & à Iesu Christo cõcedit in apostolatus dignitatem fuisse assumptum? Cur, ne cognoscere quidem nunc ipsum ait secundum carnem? an putas dominum à se negari? nequaq̃, sed exacto iam tempore exinationis atq; humilitatis unigeniti, non à natura qua se humiliauit, sed à dignitate ac gloria, qua secundum naturam deus est, & cognoscere & prædicare Christũ oportet. Quũ enim cognitum, creditumq; fuerit quia homo factus est: illud oportet credentibus itidem inculcare, quia deus etiam secundũ naturam est. Hac de causa oratione utitur, deo magis q̃ homine conueniente. Valde autẽ miror, quomodo non erubescit, deitate filio maiorem esse patrem dicere: idcirco quod confiteri nobis necesse est, quia sola quæ sunt eiusdem generis, alterũ alteri possit comparari. Nec sentit q̃ ualde sibi repugnet oratio. Respondeat eñ nobis quæso, undenam eorũ quæ unius speciei sunt comparationes sumantur: utrum ab ijs, quæ ratione naturæ communiter insunt, an ab ijs, quæ accedunt & abeunt, ac esse & non esse propter alias causas possunt? Sed quod dico, exemplo suo clarius faciam. Homini homo confertur. Si ergo communem substantiæ rationem aspicias, nullam inuenies differentiam. Vna enim & eadem in omnibus est. Nunquam enim homo distabit ab homine, inquantũ animal *2. Corin 5. Galat.1. Philip.3.*

C rationale, mortale, ac diſciplinæ capax eſt. Sed nec equus ab equo, ea ratione qua equus eſt: differt autẽ homo ab homine, quia hic grammaticus, ille grammaticus nõ eſt. Sed hæc ſubſtãtialia non ſunt. Equus etiã equo uelocior, aut corpore maior eſt. Sed hæc in ratione ſubſtantialia nõ continẽtur. Aequaliter igitur omnibus naturalia inſunt: quæ uero forinſecus accidunt, diuerſitatem ſuſcipiunt. Quoniam ergo ſola, quæ generis eiuſdem ſunt, inter ſe comparari poſſunt: confiteatur primũ eiuſdem generis, id eſt eiuſdem naturæ atq; ſubſtantiæ (ſic enim genus hic intelligitur, quod exemplis ſuis patet) patrem & filium eſſe. Deinde doceat quamobrem deitate filij pater maior eſt. Subſtãtialiter enim ac naturaliter maior eſſe non poteſt. Non em̃ perfectius in uno quàm in alio ratio naturæ unquam inuenitur, ſed æqualiter de omnibus individuis prædicat. Quæ tamen accidẽtibus, quæ accedũt & abeunt propter alias cauſas inter ſe cõparantur. Nulla em̃ inter hominem, & hominẽ inquantũ homines ſunt, differentia eſt: ſed alius pius, alius impius, & hic robuſtus, ille imbecillis eſt. Quorum omniũ ſi quis cauſas rimari uoluerit, nunquam naturæ rationem in medium afferet: ſed corporis quibuſdã aut animæ paſſionibus cauſam attribuet. Quum igitur deitatis ratio (uel quomodocunq; placet dicere, dummodo ſciamus ab iſs inferioribus de ſuperioribus uerba fieri) una & eadem in patre & filio ſit (comparantur enim, ut etiam ipſe fatetur, ſola quæ generis eiuſdem, id eſt ſubſtantiæ atque naturæ ſunt) doceat oro quid effecit, ut filius patre minor eſſe uideatur: quæ paſſio, quæ negligẽtia, quid aliud eorum, quæ generalibus accidere ſolent? ſed quis ita delirus eſt, ut hæc audire patiatur? Quoniam igitur eiuſdem cum patre unigenitus eſt naturæ: & hæc quæ diuerſitatem faciunt, accidere illi ſubſtantiæ non poſſint, certè quũ patri conferatur, æqualitatis collatione comparatur. Verum quoniam auſus eſt deitate filij patrem aperte maiorem profiteri, age (ratione incarnationis ſilentio tradita) deita-
D tem filij deitati patris, ut illi dicunt, conferamus. Illud ergo primum ab eo petimus, utrum quũ deum dicat unigenitum, natura deum intelligat: an nomine ſolo deitatis
1. Corin. 8. honorari opinetur, ſicut multi dicuntur in cœlo, multi etiam in terris dij ac domini? Si enim ultimum dicet: cur ergo (exclamabimus) ſi natura deus non eſt, creaturã adoramus? nec ſolum nos id facimus, uerumetiam uirtutes cœlorum, & ſancti omnes, qui deum uerum eſſe prædicarunt, hoc crimine accuſandi ſunt, & præcipue Ioannes
1. Ioan. 5. euangeliſta, qui de ipſo ait: Scimus quia filius dei uenit, & dedit nobis ſenſum, ut uerum deum cognoſcamus, & ſimus in uero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt uerus deus, & uita æterna. Sin autem uniuerſam ſcripturam ueritus, deum ſecundum naturam profitetur, quomodo minor erit quàm pater, aut quomodo alium omnino deum naturali habitudine à patre penitus diſſeparatum prædicare non uidebitur? Siquidem quũ in propria ſubſiſtẽtia eſſe ipſum credat, alienum à patris ſubſtantia putet. Nam ſi nihil prorſus maius aut minus ſeipſo eſt: ſed minus ad aliud maius minus, & maius ad aliud minus maius eſt: quomodo non erit neceſſe duos deos ſecundum naturam, & deos ueros ita confiteri, ut alter maior, alter minor eſſe credatur? Nulla igitur eſt
1. Corin. 5. fides eccleſiæ, quum non unus deus natura, ſed duo ſint. Cuius ergo templa ſumus, an eius qui ſpiritum ſuum in animos noſtros immittit? ſed quũ à ſacra ſcriptura didicerimus patris & filij ſpiritum eſſe: quid dicemus, quem depellemus, aut quẽ ſuſcipiemus? Nam ſi utroſq;, minorem ſcilicet atq; maiorem, in nobis per ſpiritus ſuos habitare dicamus: non dei, ſed deorum templa erimus. Quid hæc audiens, non euomet? Sed forte ne duos deos fateri cogatur, ad illud conſuetum ſibi, atq; tritum confugiet, dicetq; naturam filij huiuſmodi eſſe, ut nec à creaturis omnino aliena ſit, nec à dei patris natura omnino excidat. Sic enim qui creaturam eſſe filium cõtendunt, ad has fictas fabulas cõfugiunt. Quum igitur ita ſe habere naturam filij dicant, ut quaſi media inter creatam & increatam ſit, interrogabimus, à quonam ſanctorũ ita loqui didicerunt? Nam ſi à ſacris literis id nõ acceperunt, confundantur proprias in fidem

ſententias

A ſententias afferentes. Sed ab eo quod ipſe propoſuit, hanc falſitatẽ redarguamus. Nã ſi ſola quæ ſpeciei eiuſdẽ ſunt, inter ſe comparantur: comparatur autem filius patri: Pater, inquit, maior me eſt: quomodo eius naturæ filius eſſe negabitur cuius pater eſt? quod ſi eiuſdẽ naturæ eſt, quomodo erit medius? quũ nulla natura maior eo, ut deo, eſſe inueniatur. Si uero, ut ipſe unigenitus dicit, patri cõparatur (pater em̃, inquit, maior me eſt) cõparantur autem ſolummodo quæcunq; eiuſdem generis, id eſt naturæ ſunt: quomodo filius patri conſubſtantialis non erit? Hæc abſurda, inaudita & impia quũ ſequi à blaſphemia & ex cogitationibus ueſtris uideatis, date hoc unigenito, ut æqualem patri eſſe confiteamini. Sic enim unus erit deus, à uobis & nobis, & ſanctis angelis in trinitate perſonarum adoratus.

CAPVT X.

T nunc dixi uobis priuſq; fiat, ut quũ factũ fuerit, credatis.] Stabile, firmumq; deſtatis ſuæ pignus, futurorũ prædictio eſt, quo diſcipulorum animos inducit, ut aſcenſurum in cœlos, ſicuti natura deum, & ex deo natum non dubitent. Nolite enim, inquit, in prophetarum conditionẽ me ponere. Nam illi, quoniam nudi homines erant, à morte detenti ſunt: ego uero, quũ deus ſim ſecundum naturam, detineri à morte nequeo. Viuo enim ſemper, & uita naturaliter ſum. Mittam igitur paracletũ, & pacem meam dabo uobis, qua illuminati rerũ periculo in horũ memoriam uerborum uenietis: ut cum patre me in cœlis ſedere firmiter credatis. Quomodo em̃ hæc facere potero, quæ uobis pollicitus ſum, niſi unà cum eo regnẽ? Hæc, ut prædixit, ſecuta, re ipſa firmiorẽ credentiũ fidem effecerunt.

CAPVT XI.

Am non multa loquar uobiſcũ: uenit enim princeps mundi huius, & in
B me nõ habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quia ego diligo patrem, & ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio.] Quoniam impia Iudæorũ caterua cum principe ſuo, qui traditurus eum erat, uentura iam iam ſuit, eum ad crucem tandem actura: idcirco breuitate temporis non multa cum diſcipulis loqui ſe poſſe aſſerit. Nã uenit, inqt, mundi princeps, & in me nõ habet quicquam: moriar tamen libenter pro omnibus, quoniã uoluntatem patris libenter facio. Hic quidẽ ſenſus perſpicue patet quem ſubtilius enodantes dicimus, primũ quidem Adam, quoniã præcepta dei cõtempſit, iure morti ſubiectũ fuiſſe: ſecundum autẽ Adam, id eſt dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, quoniã peccatum nõ fecit, nec inuentus eſt in eius ore dolus, nullam penitus cauſam mortis habuiſſe. Sed ut uoluntatẽ patris ageret (diligit enim eũ, & diligit ab eo) pro redimẽda uita omniũ ſeipſum morti tradidiſſe. Voluit enim pater propriũ filium pro nobis hominẽ fieri, & pro uita noſtra mortem non erubeſcere, ut interitus imperiũ deſtrueret, & nos ad uitam reduceret. Idcirco ait, breue modò reliquũ eſſe tempus. Venit enim princeps mundi huius, & non habet in me quicquam, id eſt, nulla mei cauſa moriar, nec quicquam de ſuis diabolus poterit in me inuenire. Peccatũ enim, & peccati origo, diaboli ſunt: Chriſtus uero natura deus, naturaq; immutabilis, peccare non poterat. Sed ab hiſtoria etiam ipſa paſſionis hoc uerũ eſſe percepimus. Ego em̃, dicebat Pilatus, nullam in eo inuenio cauſam. Sic enim Ioannes ſcriptũ reliquit. Matthæus uero innocentiã Chriſti à deo miratũ fuiſſe Pilatũ oſtendit, ut coram Iudæis lauaret manus, ac diceret: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Et quũ ad pontifices fuit delatus: Pontifices, inquit, & omne concilĩ quærebant aduerſus Chriſtũ falſa teſtimonia, ut eum morti traderent: & nõ inuenerunt. Quumq; multi teſtes falſi acceſſiſſent, tamen nõ inuenerunt. Quæ omnia, etſi ab hominibus quærebant, tamen diabolus hominũ miniſterio uſus, falſum ſaltem aliquid inuenire in Chriſto conabatur. Nihil ergo de

Eſa. 53. *Ioan. 19.* *Matth. 27.* *Matth. 26.*

C ſuo diabolus in Chriſto habebat. Quem non ideo principem mundi appellat, quia eius uere dominus ſit: ſed quia tyrānice decepit, & rapuit eos qui ſui nō erant. Subiecit enim ſibi delictis hominem, & ab ouili diuino diſtractum ui detinebat. Quare
Ioan.12. nō iniuria à tyrannide ſua deiectus eſt. Regnat enim iam in nobis Chriſtus. Nunc enim, ait, princeps huius mundi foras eiſcietur. & ruſus: Si exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipſum.

CAPVT XII.

" SVrgite, eamus hinc.] Trita quidē expoſitio illud habet: quoniam Iudæorum furor ad ſummū iam peruenit, illo cum diſcipulis Chriſtū feſtinare ubi traditus captusq; fuit. Sed poſſumus etiam ſpiritale quoddam intelligere. Credo enim à peioribus ad meliora recurſum, qui per eum omnibus datus eſt, his uerbis ſignificari. Surgite, inquit, eamus hinc: id eſt à morte ad uitam, ab interitu ad incorruptibilitatē, quaſi de loco ad locū recedamus. Aut etiam alio quodā modo intelligemus. Trāsferebamur eñ ab idolorum cultu ad unius dei cognitionem, à ſeruitute ad dignitatem adoptionis filiorū dei, à terra in cœlum, à peccato ad iuſtitiam, ab impuritate in ſanctificationem ſpiritus, quaſi de loco ad locū. Nec mirandū eſt, ſi ſeipſum etiam nobiſcū connumeraue rit. Solet enim hoc honorandi gratia facere. Sic enim alibi etiā ad diſcipulos dicit:
Ioan.9. Oportet nos operari, donec dies eſt, opera eius qui miſit nos: uenit nox, quādo nemo poteſt operari. Audis quia oportere nos operari ait: quāuis oportere ipſum operari nemo dicet. Sed hic dicendi modus apud homines etiam uſitatiſſimus eſt. Scri-
1. Corin.4. bit enim Paulus ad Corinthios: Hæc autē fratres transfiguraui in me & Apollo, ut in nobis diſcatis: nec ſupra quàm ſcriptum eſt quiſq; infletur. Quod uero & nulla in culpa ipſe fuit, & dux & fuit & eſt uiæ, qua nos à peioribus ad meliora gradimur,
D perſpicuum eſt. Quando igitur quaſi nobiſcum ſit, ut à prauitate ad uirtutē redeamus hortatur, dicens: Surgite, eamus hinc. Nō quaſi peccato ſubiectus ſic dicit, ſed ut princeps & dux ad incorruptibilitatem hortatur & uitam, quæ in ſanctificatione & dei charitate conſiſtit.

Quod conſubſtantialis patri filius eſt. CAPVT XIII.

Caput Ioannis XV. GO ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt.] Vt quantum oporteat inhærere ſibi, & ab eo pendere, & quantū nobis hoc prodeſt oſtenderet, uitem ſeipſum exempli ratione, & palmites affixos in eo credentes appellauit, qui participatione ſpiritus, per quem ſaluatori cōiungimur, naturæ ſuæ cōmunicamus. Conglutinatio enim ſicut palmitū ad uitem accedentium ad Chriſtū, ut à nobis eſt, uoluntaria eſt: ut autem à uite ad nos colligandos eſſe intelligit, habitudinalis eſt. Proba enim uoluntate nos per fidem accedimus. Efficimur autem (ut ita dicam) de genere ſuo, dignitatē adoptionis filiorum
1. Cor.6. dei ab eo cōſecuti. Qui enim domino, ut ait Paulus, adhæret, unus ſpiritus eſt cum eo. Quemadmodū igitur uoce prophetica baſis & fundamentū appellatur (in ipſo
Eſa.28. enim ædificamur uiui lapides, ſpiritalesq; facti ad habitaculum dei in ſpiritu, & ſacerdotium ſanctum, nec ædificari niſi per Chriſtū poſſumus) ſic uitis appellatur, ut mater & nutrix palmitū. Regenerati eñ ex Chriſto, & per ipſum in ſpiritu ſumus ad ferendum fructū uitæ: non illius priſcæ, ſed huius nouæ, quæ eſt per fidē & charitatem erga ipſum. Cōſeruamur autē in hoc ſtatu, & ad hoc (ut ita dixerim) inſerti quodam modo ipſi ſumus: id eſt firmiter retinentes tradita nobis ab ipſo mandata, ſtudentesq; huius nobilitatis bonū ſeruare. Quod fit, ſi ſpiritum ſanctū per quem in nobis deus habitat, nō offendamus. Ioannes enim oſtēdit aperte, quomodo in Chri
1. Ioan.4. ſto ſumus: In hoc, inquit, cognoſcimus quoniā in eo ſumus, & ipſe in nobis: quoniā de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et rurſus: Qui dicit ſe in eo manere, debet ut ille ambu-

lauit,

A lauit,ipſe quoq; ambulare.& alibi clarius: Qui mandata eius ſeruat, in ipſo manet, & ipſe in eo. Nam ſi mandatorũ ſeruatio charitatem erga eum efficit,& per charitatem ei coniungimur:quomodo uerum nõ eſt mandata ſeruantes in eo manere? Sed quemadmodũ radix qualitatem ſuam palmitibus immittit: ſic unigenitus dei filius, patris & ſuæ naturæ affinitatem(ut ita dicam) ſpiritu dato ſanctis largiẽ,per fidẽ & ſanctitatem ei coniunctis,ad pietatẽ & ad omne uirtutis genus ipſos nutriẽs. Agri colam autem patrẽ appellat, ne à ſolo filio fieri hoc uideatur, quod totius trinitatis mirabile opus eſt. Nõ modò eñ ſalus noſtra,uerumetiã omnia quæ à deo fiunt,una uoluntate ac poteſtate ſupremæ naturæ fiunt. Ac ideo gratias agentes deo,quoniã noſtri miſertus eſt,ſaluatorẽ appellamus:non patri, aut filio, aũt ſpiritui ſancto, ſed deitati ſimpliciter hoc attribuentes. Pater igitur nos ad pietatẽ & fidem per filiũ in ſpiritu nutrit,& agricolæ opera facit:aſpiciens & fouens, & omni ad uirtutem redigens cura per filiũ ſimiliter in ſpiritu. Sic enim,iudicio meo,rectius hoc intelligemus. Nam ſi alia patri,alia filio ſeorſum accõmodabimus:quoniã uitis filius nuncupatur,pater uero agricola: à ſolo filio cõtineri & nutriri uidebimur,à patre aũt nuda ſolũmodo uiſitatione coli. Vitis eñ palmites ſuos nutrit,agricola uero uiſitat ſolummodo uitem,& colit. Quare nec illud à patre,nec hoc à filio, nec utrunq; à ſpiritu ſeparandũ. Omnia enim à patre per filiũ in ſpiritu ſunt. Idcirco enim patrẽ cultorem uitis appellauit,ne quis unigenito ſoli ſalutẽ noſtram attribuat: & ad hæc,ut diſcamus uiſitatione nos diuina indigere. Cõmodiſſime igitur,quũ uitem et palmites nominauerit,cultoris quoq; fecit mentionẽ,cura,prouidẽtia gubernationeq; dei ad duci ad uirtutẽ,continericq; nos demõſtrans. Si uero credimus filiũ in patre,et patrẽ in filio naturaliter eſſe,& ex ipſis eſſe omnia in ſpiritu, ut ab una deitate: nec pater ab alendis nobis ſeparabiẽ, nec filius à cultura erit alienus:& iure id quidẽ. Vbi eñ ſumma naturæ identitas eſt,ibi quãuis multis, uarijsq; modis fieri nõnulla uideanẽ, B una tamẽ eſt operatio nullo modo diſtincta. Vna uero natura in patre,filio,& ſpiritu ſancto eſt. Quomodo igitur quicquid diuinitus fit, unius deitatis opus non erit? Quare dominus etiã noſter Ieſus Chriſtus cooperari ſe cum patre oſtẽdere uolens, ad impios Iudæos dicebat: Multa & bona opera oſtendi uobis ex patre meo,cuius eorũ gratia me lapidatis? Et rurſus:Pater meus uſq; modò operatur,& ego operor. Nemo eñ(ut puto)ſeorſum patrẽ à filio operari quicquã putabit. Nam quoniã ſapientia & uirtus patris eſt,per quẽ pater omnia facit: ideo dicit nihil à ſe facere, ſed patrẽ,qui in eo manet,ipſum agere opera. Vitis igitur locũ Chriſtus tenet,nos uero palmitũ:qui ab eo pendentes,uirtutẽ & gratiam ſpiritus in alimoniã noſtram,& ad fructũ trahimus ſpiritalem. Sed nequeo propoſitum opus mihi ita ſequi,ut negligam,quæ quidã ex hoc euangelij loco aduerſus ueritatẽ contexit. Recte nanq;,inquit unigenitus deridendo oſtẽdit omnes,qui ſe patri cõſubſtantialem opinanẽ. Ecce eñ ecce uitem ſeipſum nuncupauit, patrẽ uero agricolam. Quemadmodũ ergo uitis atq; agricola unius naturæ nõ ſunt(illa enim lignũ,hic homo:quæ diuerſa genere penitus ſunt)ſic filius cõſubſtantialis patri nõ eſt,ſed naturaliter,& lõge ab eo ſeparatus. Siquidẽ alter quaſi agricola,alter quaſi uitis eſt. Nec rationabiliter quidã ad humanitatẽ Chriſti id cõferunt. Non eñ caro eius,ſed deitas,uitis ab eo nuncupata eſt. Patet eñ quia corpora noſtra nõ dependent a carne Chriſti ut palmites à uite: nec ſanctorũ fructus corporeus eſt,ſed potius ſpiritalis: deitas ergo filij,uitis eſt,unde per fidẽ pendemus. Hæc ille aſſtute ſimul atq; impie, aliaq; huiuſmodi euomuit. Nos autẽ patrum, & eccleſiæ fidem ſequentes (quantum in nobis ſitum fuit) loci huius ſenſum rimati ſumus,nunc ne ſi ſilentio tranſeamus, magnum deliramenta huius hominis detrimentum ſimplicioribus afferant, age ſpiritus armis freti,primum illud dicamus, longe ab omni ratione remotũ eſſe, ad naturæ ſubſtantiæq; ſignificationẽ illud traducere,quod per ſimilitudinem dictũ eſt. Ego enim arbitror,

1. Ioan. 2.

Ioan.10.

Ioan.5.

Cauillus impiorum.

Refutatio.

C ſi uolumus recte quæ dicuntur intelligere, intentionem ſemper nobis eſſe conſide-
randam, & ad quod Chriſtus propoſitum uerba faciebat. Cõſiderate igitur diligen
ter, oro, qui lecturi eſtis. Nõ intendebat Chriſtus modò aliũ ſe à patre natura oſten
dere, neq; hac de cauſa uitem ſe, illum uero agricolam nominauit. Cur enim, ſi hoc
ſibi propoſitum fuit, nihil aliud attulit? Aut cur ſimilitudine omnino uſus eſt, quum
multo breuius atq; clarius ſolis nominibus patris ac filij facere illud potuiſſet? Non
igitur quod iſti à ſeipſis excogitarunt, ſed iſtud oſtẽdere uoluit: quemadmodum ra-
mis arborum à radice qualitas nutrimentumq; præbetur, ſic ſpiritalium uirtutẽ fru-
Iaco. 1. ctuum ab eo nobis concedi. Omne nanq; bonum, non à nobis, ſed diuinitus datum
habemus: deo autem nihil datur. Ipſe enim origo omnium eſt, ideo radix, & quaſi
uitis eſt Chriſtus, nos aũt palmites. Si uero pater agricola eſt, non tamen propterea
alienæ naturæ intelligitur, neq; hoc ſignificare uoluit: ſed radicem & originẽ, ſupre
mam naturam omnium bonorũ oſtendens, charitatis uiſitationem, qua nos ut agri-
cola uiſitat, ei attribuit. Verum quoniã nulla nos ratione humanitati Chriſti poſſe
iſta attribuere arbitratur: quoniam fide atq; dilectione, non carne illi cõiungimur,
age pauca de hoc dicamus, ac peruerſe ab eo ſacrarum literarũ ſenſum exponi ſoſten
damus. Non tamen negamus recta nos fide, charitateq; ſyncera Chriſto ſpiritaliter
coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cum illo
eſſe, id profecto pernegamus, idq; à diuinis ſcripturis omnino alienũ dicimus. Quis
enim dubitauit Chriſtum etiam ſic uitem eſſe, nos uero palmites, qui uitam inde no
1. Corin. 10. bis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes unum corpus ſumus in Chri-
ſto. Quia & ſi multi ſumus, unum tamen in eo ſumus. Omnes enim uno pane parti-
cipamus. An fortaſſis putat ignotã nobis myſticæ benedictionis uirtutẽ eſſe? Quæ
quum in nobis fiat, nónne corporaliter quoq; facit communicatione carnis Chriſti,
D Chriſtum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Chriſti ſunt? Ne
1. Cor. 6. ſcitis, inquit, quia membra ueſtra membra ſunt Chriſti? membra igitur Chriſti me-
Ioan. 6. retricis faciam membra? abſit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, &
bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde conſiderandum eſt, nõ ha-
bitudine ſolum, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, uerumetiã
& participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram,
aliæ ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, ut unum quid ex utriſq; factum uideatur
ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo.
Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem
& uitam traduci, niſi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc
Ioan. 6. dicenti: Chriſto (te obſecro) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico uobis: niſi
manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis ui
tam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet uitam
æternam, & ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Audis aperte clamantẽ non habi-
turos nos uitam, niſi ſanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In uo
bis autem ipſis dicit, id eſt in corpore ueſtro. Vita autem iure, ipſa uitæ caro intelli-
gi poteſt: hæc enim nos in nouiſſimo die ſuſcitat. Et quomodo, dicere non grauа-
bor. Caro uitæ facta unigeniti caro, ad uirtutem uitæ traducta eſt: non poteſt igitur
morte ſuperari. Propterea in nobis facta, interitũ à nobis expellit. Non enim abeſt
ab ea unigenitus dei filius. Vnde quia unus eſt cum carne ſua: ego, inquit, ſuſcitabo
eum. Cur igitur ſecundum carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenien
ter dici poteſt uitem, humanitatem eius eſſe, & nos palmites propter identitatẽ na-
turæ? eiuſdem eñ naturæ uitis & palmites ſunt. Ita & ſpiritaliter et corporaliter nos
palmites, & Chriſtus uitis eſt. Aduerſarius autem Chriſti, deitatis ſolummodo ra-
tione uitem dici Chriſtum contendit: ut quoniam agricola pater dicitur, ſubſtantiæ
diuerſitatem aduerſus eccleſiæ dogmata poſſit oſtendere. Sed miror ſi aliũ à natura

patris

A patris filiũ putat, quomodo patris & filij nominibus utitur. Quomodo enim erit uere filius, ſi à ſubſtantia eius natus non eſt? Qui negat filium, patrẽ quoq; negat: et qui confitetur filiũ, patrem quoq; confitetur, Ioannes ait. Et certe ita eſt. Alterutro eñ ablato, aut poſito, alterum tollitur aut ponitur. Nec erit pater niſi ſit filius, nec intelligetur filius niſi pater intelligatur. Qui uero diuerſum ſubſtantia unigenitũ à patre opinatur, is filium eſſe negat, patrẽ igitur etiam eſſe negat. Et ubi eccleſiæ fides eſt? ubi trinitatis gloria in nudis nominibus? nõ uides omnia deduci, quæ à ſcripturis de ſuprema natura dicta ſunt? Sed forſan huius impietatis magnitudinẽ ueritus, diuerſum quidẽ natura filiũ dicet: ſed tamen natũ ex patre intelligit. Nam ſi ut aliquã creaturarum per habitudinẽ, quæ eſt in dilectione ſecũdum uoluntatẽ, eo pacto quo uniuerſa ex deo eſſe dicunt, quod ſit in eadẽ impietate affixus nõ ſentit. Sin autem uerè natum ex patre dicit, nec tamẽ ei conſubſtantialẽ, in ipſum quoq; patrẽ impius erit: quũ quod creaturarum natura pati nõ poteſt, ſolus ipſe perpeſſus eſt. Quodq; peius eſt, ad creaturas ipſe pater deducet. Vltem enim unigenitum, nõ ſecundum carnem, ſed ſolummodo ſecundũ deitatem dicit. Dicat igitur utrum uerũ deum filiũ putet, an adulterinũ, & ſolo nomine. Si tantummodo nomine, nec ſecundum naturam, audiat quid ſaluator clamet: Ego ſum ueritas. Veritas aũt nullo modo inania ſuſcipit nomina. Audiat etiã quid Ioannes iſte alibi clamet: Et ſimus in deo uero. Ieſu Chriſto. Hic eſt uerus deus & uita æterna. Si ergo uerus deus unigenitus eſt, & ab eo pater diſtat natura, ut homo à ligno, erit pater creatura. Nec erit filius ſolũmodo deus: ſed nos etiã, quoniam palmites cum uite unius naturæ ſunt, ueri dij ſecundũ naturã erimus: quæ omnia extremæ impietatis ſunt. Præterea quoniã filius ego & pater, inquit, unũ ſumus, aut nos ad naturam patris cõſcendemus, aut pater ad noſtram detrudetur. Vnum enim ſumus cum filio: quoniã & palmites cum uite unius naturæ ſunt. Vide quæſo q̃ abſurda & impia puerſa hæc expoſitio peperit. Quare ea omnino ne-
B glecta, ſpretaq;, uitem dici filiũ, & patrẽ agricolã modo quo diximus nõ dubitemus.

1. Ioan. 2.

Ioan. 14.

1. Ioan. 5.

Ioan. 10.

CAPVT XIIII.

» OMnem palmitem in me nõ ferentem fructũ, tollet eum: & omnem qui
» fert fructum, purgabit eum, ut fructũ plus afferat.] Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo noſtro cõſiſtit, ueram dei cognitionem efficiens: charitas uero mandatum eius ſeruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea ſeruabit. Qui ergo per fidem Chriſto ſolummodo coniungũtur, ſola illi confeſſione inhærentes, nec charitatis uimine ſe colligantes: palmites quidẽ ſunt, ſed nõ fructuoſi. Nam fides abſq; operibus, mortua quædam res eſt. Huiuſmodi autem palmites, agricolæ falx ſeueriſſimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuoſis arboribus ſolet fieri. Exciduntur enim, ne terrã fruſtra occupent, ut de ficu per parabolam dicitur. Voluit ergo, ut ipſe arbitror, hac ſimilitudine, quantum ſit detrimentum eius animæ, oſtendere, quæ ab eo deciſa eſt: inutilis enim quum ſit, quumq; nullum ædat fructũ probitatis, & æternæ punitioni tradita, igne cruciabit. Hoc ipſum per prophetam Ezechielem clarius expoſuit, dicens: Fili hominis, quid fiet ligno uitis, ex omnibus lignis nemorum quæ ſunt inter ligna ſyluarum: nunquid tolletur de ea lignum ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus ut dependeat in eo quodcunq; uas? Ecce quod in annos amputatur de ea, igni datum eſt in eſcam. Nunquid utile erit ad opus? Ita quod ſemel deciſum eſt, ad nullam penitus rem conferre poteſt, niſi forte ad ignem. Nihil ergo nobis conducet à ſculptilibus ad Chriſtum translatis, ſi mandata contemnimus. Trademur enim omnino igni, ſi qualitatem uiuificam atque humorem uitis, id eſt ſpiritum ſanctum probis operibus non retinebimus. Nam quod Chriſtus de illo dicit qui talentum obruit, id in eis quoque in-

Ioan. 14.

Iacob. 2.

Lucæ 13.

Ezech. 15.

Matth. 25.

C ſpicitur qui deciſi ſunt. Vt enim ab illo talentum auferetur, ſic à palmite humor uitis quo alebatur: aufertur autem ab illis humor, id eſt ſpiritus domini, antecꝫ igni tradantur. Nam ſi honoribus huius ſeculi prædíti, quando aduerſus regem aliquid cõmiſerunt, nõ prius puniuntur cꝫ magiſtratu ſe abdicauerint: quomodo nõ erit neceſſe, ut antequam igni anima infructuoſa tradatur, penitus à gratia ſpiritus decidat? Sed hæc quidem infructuoſi palmites iure ſubituri ſunt: fructuoſi autem cura & cultu agricolæ maiorẽ producent fructũ. Qui enim bene uiuere malunt, qui quãmaxime poſſunt uirtuti ſtudẽt, ijs per ſpiritus gratiam, quaſi per falcem, modò uoluptates, modò alias turbationes animi, quibus mens à ſtatu ſuo deĳcitur, deus incidens eſt, ac amputans.

Rom.2. Hæc eſt illa non manu, ſed ſpiritu intellecta circunciſio. Nõ enim, ut ait Paulus, qui

Coloſ.2. manifeſte Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu, non in litera. Et rurſus: In quo credentes, circunciſi non manu eſtis. Hæc ſpiritalis purgatio abſcꝫ dolore nõ fit: do-

Eſa.4. lere nancꝫ ſanctos quũ à deo caſtigantur, Eſaias quoꝫ ſubaperit, dicens: Quũ abluerit dominus ſordem filiorum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius

Heb.12. in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Et ipſe Paulus: Si in diſciplina perſeueratis tanq̃ filij, uobis offert ſe deus: quis eſt enim filius quem non corripiat pater? Nec multitu-

Hier.30. do ipſa ſanctorum hanc caſtigationem renuit, imò potius optat, dicens: Caſtiga nos domine, in iudicio tamen, non in furore. Nancꝫ deciſio infructuoſorũ palmitum in furore fit: in iudicio autem, id eſt in conſideratione atcꝫ menſura fructuoſi palmites

Hiere.16. depurgãtur. Vnde aiunt: In tribulatione patua domine diſciplina tua nobis. Parua enim purgatoria eſt tribulatio, quæ per ſuperiorem diſciplinam beatos homines ef-

Pſal.93. ficit, quod bene Dauid ille intellexit: Beatus, inquit, homo quẽ tu corripueris domine, & de lege tua docueris eum: ut mitiges ei à diebus malis. Dies enim certe nephaſti ac praui deciſis palmitibus illi ſunt, in quibus in ignem mittuntur æternum, quando correptis & caſtigatis mitem ſe reddit deus: non enim abſolute tales dam-

D nantur, quoniam non omnino infructuoſi palmites fuerunt. Ad confeſſionem igitur fidei feruens uirtutis accedat operatio: nec uerbis ſolum, ſed multo magis etiã re Chriſto adhæreamus, ſi uolumus deciſionis euitare periculum. Hæc dicta ſunt, quoniam ſpiritaliter Chriſtus hæc intellexiſſe uidetur, quamuis & aliter hæc interpretari pie poſſimus. Palmes quidem qui à communicatione Chriſti paterna falce deciditur, ſterilem Iudæorum ſignificat populum, cuius radicibus ſecurim inhære-

Matth.3. re Baptiſta dicebat. Palmites autem qui purgantur, tam ex Iudæis, quàm ex gentilibus fideles ſunt. Quibus una purgatio ſpiritus eſt, cuius tamen modi differunt: à Iudæis enim Moſaicæ legis ruditas tollitur, à gentilibus autem impuritas morum, & colendæ creaturæ uoluntas. Hæc fiunt ut euangelicæ doctrinæ fructum poſſint fer-

Gal.5. re mirabilem. Hæc Paulus ita eſſe confirmat: modò ad Iudæos, qui rurſus ab Euangelio ad umbras delapſi fuerant, ſcribens: Abalienati eſtis à Chriſto: quicunq̃ in le-

Rom.5. ge iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Et rurſus: Dico enim uobis, quia ſi circũcidamini, non proderit uobis Chriſtus. Si uero à Chriſto abalienantur, qui lege ſtudent iuſtificari, patet depoſitionem legis acceſſum eſſe ad Chriſtum. Modò ad gentes: Si

Gal.4. quũ inimici eſſemus, inquit, deo, per mortem filij eius recõciliati ſumus: multo magis iam reconciliati ſaluabimur in uita eius. Et alibi ad eos qui ad priſtinum uomitum redibant: Nunc autem, inquit, quũ cognouiſſetis deum, imò uero cogniti ſitis à deo, quomodo rurſus ad infirma mundi elementa reuertimini? Quando ergo qui elementis & creaturæ ſeruiunt, à Chriſto reſiliunt: qui facere id nõ patiuntur, Chriſto certe coniunguñ. Purgatio igitur gentium, eſt erroris idolorum abiectio, multa bona hominibus afferens. Vitijs enim ſpretis, pulchritudo uirtutis accipitur: nam quũ ſordes detergãtur, nitor ſtatim apparet. Quum autẽ hæc circunciſio, qua pur-

Ioan.1. gamur, per ſpiritũ ſit, & ſpiritus largitor filius eſſe uere credat, à cuius plenitudine

Ioan.20. oñes accepimus, qui ad nos dixit: Accipite ſpiritũ ſanctum; ex patre per filiũ in ſpiritu

A ritu hæc purgatio & circunciſio ſpiritalis in nobis fit. Et ſic aduerſariorum argumenta, friuola omnino inueniuntur, qui dicere auſi ſunt non eſſe conſubſtantialem patri filiũ, quia nec agricola & uitis unius naturæ ſunt. Non enim pater ſolũ, uerumetiã filius in ſpiritali circunciſione agricola eſſe conſpicitur.

CAPVT XV.

" IAm uos mundi eſtis propter ſermonẽ quem locutus ſum uobis.] Certiores argumẽtis purgatiuæ artis ſuæ diſcipulos facit. Iam enim mundos eſſe aſſerit propter ſermonẽ eius, id eſt propter Euãgelicam doctrinam quam acceperunt. Quis igitur nõ amens non uidebit facile, manũ patris colentis agrũ, Chriſtum dominũ noſtrum eſſe. Nam quãuis patri uitis culturam attribuit, ſed tamẽ omnia ex patre per filiũ ſunt, ut per uirtutẽ eius. Ipſe em̃ eſt uiuũ & efficax eius uerbũ, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens uſq; ad diuiſionẽ animæ ac ſpiritus, compagũ quoq; & medullarũ, & diſcretiuum cogitationũ & intentionũ cordis. Nã quum uſq; ad profunda cordis penetret noſtri, uanis quidẽ cogitationibus, atq; ſtudijs noſtris acutam ſpiritus falcẽ immittit, quam purgationẽ eſſe intelligimus: cogitationes autem noſtras, quæ ad uirtutẽ tendunt, & multiplicat, & ad ferendũ uſq; fructũ corroborat. Iacet ergo aduerſarij ratio, qui diuerſitatẽ propter uitis & agricolæ uocabula in deitatis natura excogitauit. Nã quũ mũdos eſſe diſcipulos dixerit, nullam mentionẽ patris fecit: ſed ſuo ipſe ſermone purgatos eſſe affirmat. Quemadmodũ ergo per filiũ, & in filio pater uiuificat: eodẽ certe pacto nobis per filiũ prouidens agricola eſt. His Chriſti hoſtes perſuaſos eſſe uelim, ut omni cõtentione abiecta, catholicæ nobiſcũ ueritati adhæreãt. Sed nolunt ullo modo id facere. Clamant em̃ nõ poſſe uitem & agricolã eiuſdẽ ſe naturæ cõfiteri. Quam audaciã ſi nos quoq; imitabimur: quid prohibebit eos interrogare, utrum paternus iſte cultus palmitibus ſolũmodo, an toti potius conferat uiti? nõ dubito quin
B toti prodeſſe uiti culturam reſpondeant. Quoniã igitur uitem ſeipſum Chriſtus appellauit: uitis aũt niſi colatur, non minus cẽ palmites perit, cur nõ putamus nõ minus quàm nos ope ipſum diuina indigere? Ita ſi quis intentionem dicentis nõ conſiderat, longe aberret neceſſe eſt. Sed ualeant omnes huiuſmodi nugæ, & uerba Chriſti rurſus conſiderem̃. Vos, inquit, mundi eſtis propter ſermonẽ quem locutus ſum uobis. Spiritalis, inquit, purgationis atq; culturæ modus, propter ſermonem meũ in primis uobis apparet: à mundi enim fœditate iam ſeparati, ad ferendũ fructum parati eſtis. Eiecit ab animo ueſtro uanas Iudæorũ obſeruationes doctrina mea, ruditatẽ literæ iam contemnitis. Non cibo & potu, nõ aſperſione brutorum ſanguinis, ſed fide atq; *Heb.9.*
uirtute (in quibus ſpiritalis cultus cõſpicitur) ſanctificationẽ quæritis. Qui ergo purgari uoluerint, uos ſequantur. Sic enim excuſſa ex animo ſuo prima immundicia, fide ac charitate ut palmites mihi inhærebunt. Vnde gratia ſpiritus ad pietatẽ nutrien
tur. Spiritus enim deus eſt: & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet. *Ioan.4.*
Ita & eorũ qui crediturí ſunt diſcipulorum exemplo purgationẽ ante oculos ponit, & ipſos ad maiora hortat: quum non fruſtra inhæſiſſe ſibi, & ſermonem ſuũ audiſſe oſtendat: ſermonẽ dico euangelicũ, quo uniuerſum orbem ad imitationem ſui traducturi erant. Ita enim omnes hortabantur uiuere, & ita credere, ut ipſi & uiuebant, & credebant. Vnde Paulus quoq; ad imitationem ſui ſæpius fideles inuitat. *1. Cor.4.*

CAPVT XVI.

" MAnete in me, & ego in uobis. Sicut palmes nõ poteſt facere fructũ à ſemetipſo, niſi manſerit in uite; ſic nec uos, niſi in me manſeritis.] Manifeſtius iam ex hoc loco diſcimus, ſyncera fide palmites inſertos uiti fideles fieri. Sed nõ eſt minoris curæ iugiter per charitatẽ, id eſt mandati ſeruationem Chriſto inhærere, illud Pſalmiſtæ clamãtes: Inhæſit anima mea poſt te. *Pſal.62.*

C Nõ igitur ſufficit ad perfectionẽ, id eſt ad ſanctificationẽ, quæ per Chriſtum in ſpiritu eſt, in numero palmitũ recipi: ſed oportet ardenti charitate, atq; continuò immaculate Chriſtũ ſequi. Qua in re maxime ſpiritalis coniunctionis uirtus ſeruatur. Quoniam igitur dictum eſt mundos illos fuiſſe propter ſermonem Chriſti: ne quis putet nequaq; ſe poſſe, ſi ſemel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere impera-
1. Cor. 10. uit. Quod nihil aliud eſt, ut mihi uidetur, quàm illud Pauli: Qui putat ſe ſtare, uideat ne cadat. Mille nanq; pericula, niſi uigilanter ſtudeamus, etiam ſtantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, ſtudio, ad maiora ſemper niti. Quàm magnum enim detrimentum patiatur qui per negligentiam à Chriſto decidit, ſubiecit dicens: non poſſe illos fructum ferre, niſi in ſe manentes: ſicut palmites à uite, ſic inde humorẽ trahant, quo mirabiles alant botriones. Vt enim palmes deciſus à uite nunquam fructum feret, ſic nos à Chriſto deciſi, nunquam ſecundum uirtutem germinabimus. Chriſtus enim eſt qui nos per gratiam ſpiritus, quaſi per aquam irrigat & nutrit, ut pol-
Ioan. 7. ſimus facile pietatis ædere fructus. Si quis ſitit, ueniat, inquit, ad me & bibat. Quod ipſe nobis Euãgeliſta optime interpretatur, dicens id à Chriſto dictũ eſſe de ſpiritu,
Pſal. 35. quem accepturi fideles erant. Ideo Dauid quoq; ad deum patrem clamabat: Quoniam apud te eſt fons uitæ. Et deliciarum torrens ſpiritalium ipſe filius eſt, qui gratia ſpiritus per charitatem & fidem animas noſtras irrigat.

CAPVT XVII.

» EGo ſum uitis, uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fru-
» ctum multũ: quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſe-
» rit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem
» mittẽt, & ardet.] Hinc ea de cauſa uitem ſe appellaſſe manifeſte oſten-
D dit: ut quaſi oculis hoc exemplo cerneremus, manẽtes in eo ut palmites, ex uite humore tracto, ſpiritalem poſſe fructum afferre. Reſilientes uero ab eo, uel quia in fide, uel quia in ſeruatione mandati deficiant: non modo nihil fructus producturos, ſed æternam etiam ignem paſſuros. Qui enim à pietate, uel charitate Chriſti decidit, ſupplicijs ſeipſum tradidit: ſicut deciſus palmes ad nihil aliud, quàm ad ignẽ utilis eſt. Optimo nobis ipſi apoſtoli exemplo ſunt, qui quoniam manſerunt in Chriſto, nec ulla ui ab eo ſeparari potuerunt, æternas laudes conſecuti, fructum ſuæ uirtutis conuerſionem orbis attulerunt. Vnde immarceſſibiles apud deum habituros coronas non dubitamus. At auaritiæ ſeruus Iudas, à uite ſpirituali deciſus, gratia ſpiritus amiſſa, foras eiectus, igni, ut inutile ſarmẽtum, traditus eſt. Duplíciter igitur ad manendũ ſecum Chriſtus nos inducit: partim cupiditate gloriæ, quam fructuoſi palmites conſequent: partim formidine ignis, cui tradentur qui ab eo ſe ſeparant. Agricolam autẽ patrem nominat, diuinæ id naturæ attribuens, ut diximus. Nam ipſe ma-
Eſa. 66. nus eſt patris, per quem omnia facta ſunt. Manus mea, inqt, hæc omnia fecit & per filium facta eſſe omnia ſcripturæ teſtantur. Quare manus patris filius dicitur. Hanc
Rom. 11. inciſionem, quæ hic intelligitur, Paulus quoq; intellexit, dicens: Vide ergo bonitatem, & ſeueritatem dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris.

CAPVT XVIII.

» SI manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcũq; uolueritis
» petetis, & fiet uobis.] Radicem ſupernæ beneuolentiæ, ac firmamentum eſſe ait, quaſi ſpiritale depoſitum euangelicæ diſciplinæ dogmata & mandata ſeruarint. Seruantibus autem ſine mora, petita bona pollicetur affutura: Si manſeritis, inquit, in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis. Fieri enim poteſt, ut in Chriſto maneas, & uerba eius in te non habeas. Duplex enim uia eſt, ut modò diximus, per fidem & per charitatem, propter quam mandata ſeruantur. Quæ quũ ita ſint: qui uerbis nudis

Chriſtum

A Chriſtum confitentur,ſed mandatorum obſeruatione,id eſt charitate ad perfectionem non conformant, quamuis Chriſto fide inhærẽt, inq; eo hac ratione maneant, uerba tamen eius nõ habent. Non oblíti quidẽ illí prædicationis euangelicæ:ſed illecebris uoluptatũ capti,ſpiritus gratiam abíiciunt. De quibus ipſe ſaluator ait: Nõ omnis qui dicit mihi,Domine domine,introibit in regnum cœlorum; ſed qui facit uoluntatẽ patris mei,qui in cœlis eſt. Quod aũt fides ad ſalutem nõ ſufficiat,Chriſti etiam diſcipulus oſtendit ſcribẽs: Tu credis quia unus deus eſt,dæmonia etiam credunt & horreſcũt. Si ergo fides ſola ſufficeret,multitudo dæmonũ perire nõ poſſet. Quare oportet ad fidem opera charitatis accedere. Nam qui ſic facit,is & in Chriſto per fidem manet,& in corde ſuo uerba eius cõſeruat,ut in Pſalmis dicit: In corde meo abſcondi eloquia tua,ut nõ peccem tibi. Nam ueluti qui ignem in æreo uaſe recondit,caliditate ignis non caret:ſic qui uerba diuina in animo retinet, & ea ſeruare conatur,uirtutis ſemper ardet amore. Scriptũ eſt enim: Ignitum eſt eloquium tuum uehementer,& ſeruus tuus dilexit illud. Qui ergo ſyncera fide in Chriſto manet,& mandata eius ſeruat,ei quicquid petit,cõfeſtim concedet. Num ergo inqes, ſi quicquam malí petierit,impetrabit? minime,minime inquam. Nõ eſt tamen par, ut qui manet in Chriſto,& mãdata eius ſeruat,is quicq; petat quod deo nõ placeat. Propterea ijs qui doctrinam ſuam in animo retinent atq; ſeruant, iſtud pollicetur. Quare ſi accipere uolumus quũ petamus, recte uiuamus: & quicquid petierimus, abſq; mora nobis Chriſtus præſtabit.

Matth.7.

Iacob.2.

Pſal.118.

Pſal.110.

CAPVT XIX.

" " IN hoc clarificatus eſt pater meus,ut fructũ plurimũ afferatis,& efficiamini mei diſcipuli.] Clarificatum patrẽ ſuum eſſe dicit, quoniam ineffabilis eius bonitas atq; miſericordia nota omnibus,coronã quaſi gloB riæ illí attulit. Sic enim deus dilexit mundũ,ut filium eius unigenitum dederit:in quem qui crediderit,nõ pereat,ſed habeat uitam æternã. Vita igitur omniũ patris opus eſt,quod per Chriſtũ eſt factũ. Propterea dicebat ad patrẽ: Ego te clarificaui: opus cõſummaui quod dediſti mihi ut faciã. Ipſe nanq; ſalutẽ nobis ex patre attulit:nõ ut miniſter,ſed ut ſapientia & uirtus patris,abſq; qua nihil omnino fieri poteſt. Omnia eñ per ipſum ſunt. Vnde noſtræ quoq; ſalutis diſpẽſationẽ,ut uirtuti & ſapiẽtiæ patris filio tradi ſummopere Dauid orans dicit ad patrẽ: Manda deus uirtuti tuæ,confirma deus hoc quod operatus es in nobis. Et rurſus: Deus iudiciũ tuum regi da. Solius eñ eius opus eſt, qui cũ patre regnat,ut uniuerſam hominis naturam reformare ad priſtinum poſſit. Clarificatus igitur pater eſt, proprio filio pro redemptione hominum dato,quem uoluit hominem fieri,non ut quicquam boni ſibi acquirat qui ſemper perfectiſſimus eſt:ſed ut homines plurimũ ferant fructũ,& Chriſti efficiantur diſcipuli. Nam niſi filius dei homo factus eſſet, nunquam nos ut palmites illí quaſi uiti hærentes, participatione ſpiritus fructũ æderemus,quem plurimum, comparatione legalis fructus appellat. Nihil enim lex perfecit, ut ait Paulus: Idcirco ad diſcipulos, imò uero ad omnes fideles dicebat: Amen amen dico uobis,niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam ſcribarum & phariſæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorũ. Et rurſus: Scriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias,qui profert de theſauro ſuo noua & uetera. Qui enim euangelicam colit doctrinã, dupliciter ſpiritualibus pollet diuitijs, noua & uetera proponens, & umbrã legis ad euangelicam uitã transformans. Nam quæ figuris lex ſignificabat,hæc Chriſtus aperte in ueritate docuit; propterea dicebat: Nõ ueni ſoluere legẽ,ſed adimplere. Et rurſus: Iota unũ aut unus apex non trãſibit à lege, donec omnia fiunt. Plurimus ego fructus in ſpiritu & ueritate euangelij uirtus eſt,qua effectum eſt ut amici Chriſti fiant diſcipuli. Nã & priſcis per prophetas lo-

Ioan.5.

Ioan.7.

Pſal.67.

Pſal.71.

Heb.7.

Matth.5.

Matth.13.

Matth.5.

Ioan.6.

C quebatur,& erunt,dicens, omnes docibiles dei. Non enim alius quaſi mediator, ut Moſes inter deũ et Iudæos:ſed ipſe Chriſtus nos docuit. Quare dei docibiles ſumus. Quippe nõ eſſemus diſcipuli eius,nec fructum & hunc plurimũ æderemus, niſi pater per miſericordiam ſuam eſſet clarificatus. Qui uoluit filium ſuũ propter nos hominẽ fieri,traditĝ eum pro nobis:id eſt, placuit ei ut Chriſtus pro nobis moreretur.

CAPVT XX.

Icut dilexit me pater,& ego dilexi uos:manete in dilectiõe mea:ſi præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea, ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui,& maneo in eius dilectione.] Attentiore animo hæc profunda inſpicere oportet:breuiter enim totius ferè incarnationis ratio aperit. Diligi enim ſe à patre aſſerit,nec minus uos à ſeipſo,ſed eodem modo diligi affirmat. Et ſubiecit, oportere nos in dilectione ſua manere, cauſamĝ attulit quare ipſe iure à patre diligatur:quia mandata eius ſeruauit, ut nos quoque ſi uolumus in dilectione ſua manere,mandata ſua diligenter ſeruemus. Summatim igitur iſte ſenſus eſt. Sed ne ſimpliciores turbare poſſit,latius nobis exponendus eſt. Dominus igitur noſter Ieſus Chriſtus exemplo ſe nobis propoſuit. Non eñ fuit paupertatem noſtram aſpernatus, ut nobiſcum conuerſatus, inauditæ uitæ ſe nobis ducem præberet. Vbi ergo,aut quæ patris mandata ſeruauit, & quomodo diligiſe
Philip.2. ab illo dicit,quærendũ uidetur. Adſit igitur Paulus,& dicat de ipſo: Qui quũ in forma dei eſſet,non rapinã arbitratus eſt ſe eſſe æqualẽ deo:ſed ſeipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens,in ſimilitudine hominũ factus,& habitu inuentus ut homo:humiliauit ſeipſum, factus obediens uſqĝ ad mortem: propterea deus ipſum exaltauit, & donauit ei nomen ſuper omne nomen. Audiſti quia quũ uerus deus filius ſit,hu
D miliauit ſeipſum,factus obediens uſqĝ ad mortem. Nam quũ ſaluare humanum genus deus pater uoluerit,neqĝ id creatura poſſet aliqua efficere:ipſe,qui uoluntatẽ patris opportune nouit, filius huiuſmodi diſpenſationem ſuſcepit: ſicĝ obſecutus genitori eſt,ut mortem etiam turpiſſimam ſubierit: propterea,inquit, deus eum exaltauit. Habes in obedientia iſta uoluntaria, paterni cõſummationẽ conſilij, quod mandati loco tradi ſibi filius dicit. Nam etſi ut uerbum patris profunda dei ſcrutetur,imò uero ipſe ſit ſapientia,& uerbum patris: omnia tamen quæ patri uidentur,peragit,& mandata ut homo appellat. Exaltatus autem à deo dicitur, quamuis conſubſtantia-
1. Corin.2. lis ei ſit,& dominus gloriæ à ſcripturis nuncupetur: quia in ſerui forma factus, id eſt homo ſecundum nos:rediit rurſus cum carne,ut unà cum patre etiã homo factus conglorificetur. A quo diligi non incipit tunc primum, quando uoluntariam ſubiectionem aut ſuſcepit,aut perfecit. Sed quemadmodum, quamuis exaltatus ſemper eſt, & gloriæ plenus ſecundum naturam, exaltari tamen & glorificari dicitur factus homo, qui naturaliter gloriæ inops eſt: ſic quamuis ſemper diligatur ut filius,diligi tamen etiam cum carne ſcribitur. Qui propterea homo factus eſt,ut genus hominum, quod propter præuaricationis crimen deus oderat,ad dilectionem ipſius reduceret. Idcirco origo, ianua & uia omnium bonorum generi noſtro fuit. Nónne igitur iure ſeipſum diligi dicit, quia mandata patris ſeruauit? Num tibi durus myſterij ſermo uiſus eſt, & huius diſpenſationis profunditas? Sed æqua ſunt omnia intelligen-
1. Timo.4. tibus, & recta ijs qui habent congnitionem, ut ſcribitur. Manete,inquit,in dilectione mea, id eſt omni ſtudio, cura, opera, ſic à me diligi conari debetis, ut ego à patre diligor. Sic autem diligemini, quando mea mandata ſeruabitis, ueluti & ego patris mandata ſeruaui. Non erit inutilis uobis hic labor. Exaltauit me pater,& dedit mihi nomen ſuper omne nomen: ego uero uos, qui eſtis homines, deos & filios dei, regni mei participes, conformes corporis gloriæ meæ per gratiam ſpiritus efficiam. Sed hæc quidem futura ſunt. Quantum uero ad præſentem pertinet uitam,

nónne

A nónne magnum honorem meo nomine cõſecuti eſtis, quum dæmones increparetis, quũ omnem morbum, & omnem debilitatem curaretis: quũ uobis pollicitus ſim, dicens: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipſe quoq; faciet, & maiora horum faciet? Hæc diſcipulis paucioribus uerbis dicta intelligimus: ubiq; autẽ dogmata ueritatis ſequentes, ad utilitatem legentium cuncta perſcribimus, diligenterq; cauemus, ne cuiquam ſcandalum faciamus. Scribitur enim in Pſalmis: Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. *Ioan.14* *Pſal.118*

CAPVT XXI.

HAec locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur.] Vitis & palmitum, quæ abſcindũtur, & in ignem mittuntur exemplo, non paruam diſcipulis immiſit formidinem. Solent enim qui mala fore audiunt, præſertim ſi autoritate dicentis commoti non aliter futurum credunt, non mediocriter conturbari. Et quemadmodum qui procelloſum nauigaturus eſt pelagus, quamuis tempeſtate nulla exagitetur, horreſcit tamen cogitans: nõ aliter arbitror diſcipulos Chriſti tunc fuiſſe affectos. Quas ob res, qui omnia nouit, à mœrore ad lætitiam reuocat. Non enim inquit, ô diſcipuli, ut metu exagitemini, hæc à me dicta ſunt: ſed ut gaudium meum habeatis. Conſideratus igitur uideamus quid eſt, quod his uerbis Chriſtus ſignificauit. Duplex igitur eſſe mihi ſenſus uidetur: aut enim nihil curioſius hic locus affert, ſed hoc planè dicit, ut gaudium in me habeatis, & ſic ipſi quoq; gaudeatis: ſupernæ beatitudinis atque gloriæ magnitudinem intelligentes. Alius eſt, in quo altius quiddam latet, quod enodare non recuſabimus. Quid igitur illud eſt, aut quid ſignificat, ut gaudium meum in uobis ſit? Homo factus unigenitus dei filius abſq; peccato, omnia ſuſtinuit, quæ Iudæorũ excogitare peruicacia potuit, nec unquam ſputis dedecoratus, uerbis deriſus, uerberibus cæſus, & tandem patibulo affixus, ullo mœrore affectus fuit: ſed
B decenti ſemper ipſe gaudio plenus (quoniam uoluntatem patris conſummari uidebat, & homines hinc ſalutem habituros non ignorabat) illa opprobria delicias ſibi eſſe putabat. Exultauit enim ſpiritu, inſtante iam cruciatu, & dixit: Confitebor tibi pater, domine cœli & terræ, quia occultaſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Vides quia gaudet ſpiritu, quũ dementes olim homines ad ſapientiam reuocentur, & gratias hac de re patri agit. Eodem modo quum labore confectus, ſuper Iacob puteum ſederet, Samaritanorum ſalute lætatus, uel neceſſaria corporis alimenta contempſit. Nam quum rogaretur à diſcipulis ut manducaret: meus cibus eſt, inquit, ut patris mei uoluntatem faciam, & opus eius perficiam. Quis ergo dubitabit delicias illi fuiſſe ſalutem hominum? hanc enim uoluntatem patris appellat. Hæc, inquit, uobis locutus ſum, ut gaudium meum in uobis ſit, id eſt, ut illis ſolummodo lætari rebus uelitis quibus ego gaudeo. Sic enim fortes ad certamina eritis, & ſpe ſaluandorum hominum pericula libenter ſubibitis: non parum gaudentes, quoniam uoluntas patris (qui uult omnes ad cognitionem ueritatis peruenire) pro uiribus parte ueſtra perficiatur. Hanc ergo elegi lætitiam. Hãc etiam ſi uos habebitis, ſyncero ac integro afficiemini gaudio. Veram etiam ſolidamq; lætitiam, illam tantummodo quæ in deo eſt appellamus, qua etiam Ieſus gauiſus eſt. Hæc uero mundana umbra ſolummodo eſt, more ſomnij deuolans. Sic ſolidum etiam odium, uerumq; nuncupamus, quod iuſte ac recte aduerſus ueritatis hoſtes habet. Sicut beatus ille Dauid aduerſus eos, qui gloriæ diuinæ reſiſtebant, ait: Perfecto odio oderam illos. Dilectionẽ ſimiliter perfectam nominamus, qua non terrenis, ac nulla re dignis, ſed deo propter deũ afficimur. *Matth.11* *Ioan.4* *1. Timoth.2* *Pſal.138*

CAPVT XXII.

HOc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos: maiorem hac dilectione nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.] Apertius modò ante oculos ponit ſuperioris loci ſenſum quem

C diximus: iubens talem inter ſe dilectionem habere, qualem ipſe re atq; opere conſum
mauit: quæ menſuram nõ habet, quum ſuprema cumulataq; ſit. Maiorem enim hac,
inquit, nemo habere poteſt: nulla enim maior eſt. Per hæc omnia diſcipulis præcipit,
adeò nõ eſſe fugienda pro ſalute hominum certamina & dolores, ut ipſa quoq; mors
carnis abijcienda non ſit: ad hanc enim uſq; charitas peruenit. Ita his uerbis tum ad
eximiam fortitudinem, tum ad mirabilem charitatem hortatur, talesq; facere ſtudet,
ut nec mortis quidem periculo Chriſtũ deſerere uelint. Talem ſe Paulus nobis oſten-
Philip.1 dit, dicẽs: Mihi enim & uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Et rurſus: Charitas enim
2. Corinth.5 Chriſti urget nos, æſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt: ergo
Rom.8 omnes mortui ſunt. Et ad hæc: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio an an
guſtia, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? Audis quod nihil affirmat ſe poſ-
ſe à dilectione Chriſti ſeiungere: quod ſi oues & agnos Chriſti paſcere nihil aliud eſt,
quàm ipſum diligere, patet quia omnis perſecutio, omneq; periculum pro prædicatio
ne ueritatis ſubeundum eſt. Et ut ſummatim atq; breuiter dicam, abſq; formidine iu-
bet Chriſtus diſcipulis Euangelium orbi prædicare. Quod etiam Eſaiæ quondã uoce
Eſa.40 ſimiliter iuſſit: Super excelſum, dicens, montem aſcende, qui euangelizas Sion: exal
ta in fortitudine uocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem. Quod poſſe facere, iugi
Act.4 oratione perijſſe ipſos uidemus. Dicebant enim orantes: Et nunc domine reſpice in
minas eorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum. Multi enim cer
te ſunt, qui Euangelium Chriſti prædicantibus impie aduerſantur: qui etſi quaſi flu-
ctus inſurgant, nihilo tamen minus ueris Chriſti diſcipulis incumbendum eſt, quouſ-
que charitatis opus perficiãt. Charitatis inquam talis, qualem erga nos ſaluator oſten
dit, qui ſummo cum gaudio cruci affigi nõ erubuit, ut peccatoribus ſalutem afferret.
Nam ſi noluiſſet pro nobis pati, mortui adhuc eſſemus, cæci ac ſtulti, omni bono indi
D gẽtes: diaboli, peccati, uoluptatisq; ſerui, ſine aliqua ſpe in profundo impietatis iacen
tes. Nunc autẽ quum animam ſuam ex dilectione ſaluator pro nobis poſuerit, & mi
ſericordiæ ſuæ magnitudinem aperuit, & nos beatos effecit, nullo penitus bono indi-
gentes. Ita hic ſenſus diuinis diſcipulorum capitibus conuenit. Si uero hæc uerba ad
omnes tranſeunt, ut omnibus ſic dici credamus: hoc eſt præceptum meum, ut diliga-
tis inuicem, ſicut dilexi uos: ingens certè cunctis adhibẽda cura & ſtudium eſt. Nam
Rom.13 ſi præceptorum Chriſti conſummationem dilectio fratrum operatur: quomodo non
erit huic uirtuti ſummopere incubendum, quæ cæterarum omnium origo & caput
eſt? Hæc enim fratrum dilectio alterum immediate locum poſt dei dilectionem ob-
Matth.22 tinet. Nempe in illo uniuerſa erga deum pietas breuiter concluditur: Diliges pro-
ximum tuum ſicut teipſum.

CAPVT XXIII.

" Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis. Iam non dicam
" uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius: uos autem dixi
" amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis.]

Amicitiam ſuam futuris opponit periculis, ut eius magnitudine atq; gloria nihil penitus pericula uideantur. Dulces enim admodum labo-
res ſunt, quum merces copioſa proponitur. Quid autem maius, quid clarius, quàm
Chriſti amicum & eſſe & appellari? Excedit hæc certè dignitas, naturæ humanæ ter-
Pſal.118 minos. Omnia enim ſeruiunt creatori, ut ait Pſalmiſta: Nec quicquam eſt quod iugo
ſeruitutis eius non ſubijciatur. Quod quum ita ſit, ad ſupernaturalem gloriam ſeruan
tes mandata ſua dominus redigit, non ſeruos, ſed amicos appellans, & ut amicos in
omnibus tractans. Magna & ſplendida iſta præmia ſunt. Sed illud non ab re dixerim.
Si enim amicitia filij, qui ſerui natura ſunt, ad liberam amicorum dignitatem perdu-
cit, quomodo ipſe ut creatura ſeruus erit, ut quidam ex imperitia dicunt? An alijs po-
terit libertatem largiri, eius ipſe natura expers? Minime. Sed ſanctis quidem apoſto-

lis,

C lis,cæterisq; fidelibus,qui ad amicitiam ſuam aſcendunt,extrinſecus honoris gratia li
bertatis accedit dignitas;ipſe uero natura liber eſt:quod enim aduentitium eſt, ab in=
ſito & naturali diſtinguitur. Libertas uero noſtra quũ aduentitia ſit per gratiam habi
ta,alia eſt certe ab eius libertate.Sed immorari in hoc loco paululum iuuat. Dicimus
igitur,legali iuſtitia multo antiquiorem illam eſſe, quæ per fidem Chriſti habetur; &
ad hæc addimus,quia credentibus & obſequentibus Chriſto, diuinorũ reuelatur my
ſteriorum cognitio,& conſilium patris à filio,qui probe illud nouit exponitur,incre=
dulis autem minime.Hæc autoritate ſcripturæ nobis confirmanda ſunt.Scribitur er= Gene.15
go in Geneſi,credidiſſe Abraham illum deo, & computatam ei fuiſſe fidem ad iuſti=
tiam,amicumq; dei hac de cauſa uocatum.Quomodo autem amicus dei credens ap=
pellatus eſt?Dictum ei fuit:Exeas de terra cognationeq; tua,& ueni in terram,quam Gene.12
ego monſtrabo tibi. Quumq; filium ſuũ in figuram immolare Chriſti iubebatur,tũc Gene 22
intentionem dei abditã docebatur.Vnde Chriſtus ad Iudæos de ipſo dicebat: Abra= Ioan.8
ham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum,& uidit,& gauiſus eſt. Obedientia
ergo & immolatione amicitiam dei conſecutus eſt, & conſiliũ eius in nouiſſimis tem
poribus futurum cognouit.Sed conſidera quæſo,quomodo ſimilia fiunt in ijs,qui ad
amicitiã Chriſti conſcendunt.Audiuerunt & ipſi,exeatis de terra ueſtra: quod quàm
libenter fecerint,Paulum audi:Non enim habemus hic ciuitatem ſtabilem,ſed futu= Heb.13
ram inquirimus,cuius artifex & conditor eſt deus.Peregrini enim,& aduenæ ſunt in
terris,qui ciuitatis dei ciues eſſe cupiunt,quam ſaluator monſtrauit, dicens: Vadam, Ioan.14
& præparabo uobis locum: quũ autem uenero, accipiam uos mecũ,ut ubi ego ſum,
ibi & uos ſitis.Sed à cognatione quoque ſua exire ſibi dictum eſt. Vbi hoc ſcribitur?
Chriſtum audi: Qui diligit patrem aut matrem ſuper me,non eſt me dignus. Nec am Matth.10
biget unquam aliquis præpoſitum omni cognationi carnali Chriſtum à diſcipulis fu=
iſſe,& nunc quoq; præponi ab omnibus qui diligunt eum. Et beatus quidem Abra= Gene.22
D ham proprium filium in odorem ſuauitatis deo adducere iubebatur: fideles autẽ,non
alios,ſed ſeipſos: Exhibeatis enim, inquit Paulus, corpora ueſtra hoſtiam uiuentem, Rom.12
ſanctam,deo placentem,rationabile obſequium ueſtrum. Sed Chriſti quoq; myſte=
rium etiam iſti cognouerunt. Non enim ignorant futura,ſed certiores ſunt,quia labo
rum præmia,& mercedem pro pietate Chriſti ſuſcipient;iuſti ergo ſunt, & amici dei
non aliter quàm Abraham. Antiquior autem nimirum Euangelica diſciplina quàm
legalis eſt.Per fidem enim & amicitiam dei conſiſtit,quæ priſcis temporibus in Abra
ham figurata,à figura modò ad ueritatem peruenit: in diſcipulis primum conſumma
ta,qui acquiſitionis populi origo fuerunt. Quem quidem populum, gentem ſanctã, 1. Pet.2
regale ſacerdotium ſcriptura ſolet appellare. Quapropter ad Iudæorum matrem, id
eſt ad ſynagogam Pſalmiſtæ uerbis dicitur: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Nam Pſal.44
etſi filij Iudæorum diſcipuli fuerint, & legi Moſaicæ dediti, patres tamen facti ſunt,
ac Abrahæ locum obtinuerunt, ſpiritalium Iudæorum origo conſtituti, principesq;
totius orbis ordinati, Euangelium Chriſti prædicantes, & ipſum Chriſtum myſticè
immolantes:ut in figura Chriſti Abraham filium ſuum. Hæc dicimus, non quia mi=
norem gloria Abraham illum uelimus oſtendere,ſed ut quæ nobis in his temporibus
per Chriſtum diſpenſata ſunt,in illo figuris & obumbrata fuiſſe oſtẽdamus, utq; ami
citiam dei,libertati quæ per fidẽ eſt,hærere probemus. Hæc nos diuinus Paulus do=
cuit,qui Iudæis perſuadebat antiquiorem eſſe fidem iuſtitia legali. Nam quũ de cir= Rom.4.
cunciſione uerba faceret,ideo Abrahæ datam fuiſſe aſſerit,ut ſignum eius fidei eſſet,
quam in præputio Abraham habuit.Quod ſi præputium ante legem fuit,ſi fides cum
præputio fuit,circunciſio poſt legem,gloriam fidei non habuit, ſi Abraham denique
in præputio credidit,quomodo diſciplina legali iuſtitia fidei non erit antiquior? quæ
per amicitiam dei iuſtificat homines,atq; liberat,ſicuti Abraham fuit iuſtificatus. Sic Gene.17.
enim pater multarum gentium,non ſecundũ carnem, ſed ex repromiſſione eſſe com

C perit. Hæc apte crediderim dicta, quia dominus dixit: Non dico uos ſeruos, ſed amicos, quia quæcunq; audiui à patre meo, nunciaui uobis.

CAPVT XXIIII.

NOn uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos: & poſui uos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus ueſter maneat, ut quæcunq; petieritis patrem in nomine meo, det uobis.] Nec duro admodum ſermone diſcipulos onerat, ne imbecillitate humani animi demergantur, nec læto nimiũ effundi permittit, morbus enim etiam hic eſt, & nõ eſt tenendus: ſed medio eritatem ex utriſque commixtam tenens, ad cognitionem optimæ diſciplinæ inducit. Quum igitur conſolatus dolentes fuerit, & charitatis uiciſſitudinem neceſſariam eis oſtenderit, hortatur iterum atq; iterum, ut omni cura reducere ad pietatem homines ſtudeant: ac huius rei exemplum ſeipſum proponit, dicens: Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos. Ac ſi diceret: Quũ imitari me debeatis ô diſcipuli, quæ ipſe in uobis feci, ea in alijs faciunda uobis ſunt. Ego elegi uos, non uos me: ego me notum uobis ignorantibus feci, humanitate clementiaq; cõmotus. Ego uos adeò roboraui, ut procedere progrediq; ad tantam cum deo fiduciam poſſitis, ut quodcũq; petieritis in nomine meo, uobis concedatur. Quare non debetis uos, qui mei diſcipuli eſtis, ſedẽtes expectare, ut ultro ad fidem homines ueniant. Sed errantibus manus porrigenda, & audire nolentibus ſalutaris ſermo à uobis eſt prædicandus, etiam ſi uos acerbiſſime perſequantur. Sic enim tandem ipſi quoq; uos imitati, ac ad meliora progreſſi, immarceſſibilem ædent fructum: & quodcunq; petierint in nomine meo, cõſequentur. Talem igitur (ut breuiter repetamus) dilectionem habere perſuadet, & ita diligentes ad reducendos in fidem cæteros eſſe, qualem ipſe in nobis oſtendit. Quod autem à Chriſto diſcipuli electi fuerint, omnibus apertiſſimum eſt. Hunc huius loci ſenſum
D eſſe, à ſequentibus etiam perdiſcemus.

CAPVT XXV.

HAec mando uobis, ut diligatis inuicem.] Quis unquam ambiget, ſupremæ dilectionis eſſe, omni ſtudio atq; opera ad cognitionem ueritatis, & obſequium dei errantes homines conuocare? hoc Paulus faciebat: Pro Chriſto, inquit, legatione fungimur, tanquam deo exhortante
2. Corinth. 5. per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo. Petrus quoque
Act. 3. ad Iudæos dicit: Et nunc fratres ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes ueſtri: pœnitentiã igitur agite, & baptizentur ſinguli ueſtrũ in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Vides quomodo doctrinã nolentibus afferunt. Sed uideamus quid ſignificet, ut eatis, & fructũ afferatis, & fructus ueſter maneat. Fructũ igitur arbitror eſſe manentẽ, nõ legalis, ſed Euangelicæ diſciplinæ iuſtitiã. Antiquata enim illa, nihil perfecit. Pro ea uero noua iam floret, & uerũ ac permanentẽ fructũ producit. Quare nõ
Philip. 3. iniuria Paulus legalis ſe iuſtitiæ iacturam dicit feciſſe, ut Chriſtũ lucrifaceret, id eſt, ut in Chriſto fide adhærẽs, iuſtitiã & euangelicũ fructum produceret, qui animã hominis cumulata pietate perficiens, perpetuus eſt. Per nullã enim aliã diſciplinã Euangelica prædicatio antiquabit, ſicut Moſaica per Euangeliũ antiquata eſt: ſed ſaluatoris
Luce 21. ſermo durabit in ſeculũ, ut ipſe dicit: Cœlũ & terra trãſibit, uerba aũt mea nõ trãſient.

CAPVT XXVI.

SI mundus uos odit, ſcitote quia me priorem uobis odio habuit.] Mirabili quodam atq; diuino in conformandis firmandisq; animis utitur artificio. Nam quemadmodum periti medici futuris nonnunquam remedio rum præparatione morbis ſe opponunt; ſic ipſe diſcipulorum, ac omnino fidelium

A fidelium animos non à præſentibus ſolum liberat, uerumetiam à futuris malis doctri-
na & mandatis ſuis præſeruat. Nam quoniam non ciuitatis aut regionis unius, ſed to-
tius orbis terrarum doctores futuri erant, ad Euangelicam uitam homines traducen-
tes, quos ubicꝙ omnes quaſi Euangelij legem ac regulam imitaturi erant: neceſſariò
nullam curam ſibi faciundam eſſe monet, ne à mundo, id eſt ab hominibus uoluptati
impietatiꝙ deditis odio habeantur. Sed num, dicet quiſpiam, ad acquirenda odia hæc
oratio nos hortatur? Nequaquam. Nõ enim ſimpliciter, ſed pro ſalutari doctrina con
temnendum eſſe odium dicit. Quod autem bene conſulentibus atꝙ docentibus im-
proborum odium immineat, atꝙ ideo corroborandi apoſtoli fuerant, facile perſpici-
es, ſi naturam huius rei conſiderabis. Solent enim, qui mundanis ſordibus inhærent,
ut licentius uoluptates ſuas perſequantur, ad probitatem reducentes acerbius inuade
re. Nam & Iudæi, legis literæ toto animo affixi, reuocantes ad ſpiritum hoſtes ducũt,
& gentes à cultu creaturarum abduci propter conſuetudinem iniquo animo ferunt.
Quæ quũ ita ſe habeant, futurum erat ut tam à Iudæis, quàm à gentibus odio diſcipu-
li haberentur. Quare monendi fuerunt, ne moleſtum id putãtes, aut morem unicuiꝙ
gerere ſtudentes, prædicandi libertatem amitterẽt. Monendi enim ſunt homines pro
pter charitatem, hortandiꝙ ut ad ueritatem conuertantur, etiam ſi hac de cauſa odio
nos perſecuturi ſint. Vnde Paulus de ſeipſo dicebat: Si placere hominibus uellẽ, Chri *Galat.1.*
ſti ſeruus non eſſem. Et ad Corinthios: Si enim ego uos contriſto, & quis eſt qui me *2. Corinth.2.*
lætificet, niſi qui contriſtatur ex me? Patet ergo non prodeſſe, ſed adulari auditoribus
eum, qui non ad utilitatem, ſed ad uoluptatem loquitur. Qui uero ſaluatoris doctrinã
ſequitur, ſaluatori ſolummodo gratus eſſe ſtudebit: & odio haberi à uitioſis homini-
bus, ſpiritales diuitias nec paruas arbitrabitur. Quum ergo, inquit, mundi odium uo-
bis opponitur, quũ ſalutaria uerba multitudo non feret, nõ turbabimini, ſi mundi ho
B nores penitus contemnetis, ſi hoc mihijpſi (qui & dominus & magiſter ſum) accidiſ-
ſe memoria tenebitis. Quod autem Chriſtus odio fuerit mundo, uerbis non eget: ſed
ipſe quoꝙ ait: Non poteſt mundus odiſſe uos: me autem odit, quia ego teſtimonium *Ioan.7.*
perhibeo de ipſo, quod opera eius mala ſunt. Exemplum igitur etiam in hoc ſeipſum
præbuit. Alibi quoꝙ ait: Beati eſtis, quum maledixerint uobis homines, & perſecu- *Matth.5.*
ti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos, mentientes propter me: gau-
dete in illa die & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim eti-
am prophetas multo ante uos perſecuti ſunt.

CAPVT XXVII.

* I de mundo eſſetis, mũdus quod ſuum eſt, diligeret: quia uero de mun-
* do nõ eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus.]
Facile, imò uero iocundum eſſe oſtendit, quod natura ſui moleſtiſſimum eſt. Quid enim acerbius, & plerunꝙ damnoſius, quàm odio haberi? ſuaue tamen id efficitur propter deum. Et quando gratia pietatis accidit, argumento eſt non inhiare rebus caducis eum, qui odio habetur. Vt enim corporum, ita morum cognatio quædam eſt, quorum ſimilitudo longe ſanguinis uincit cognationes. Omne nanꝙ animal ſimile ſibi diligit, ut ſcribitur: & ſimili ſibi homi *Eccl.13.*
ni homo adhæret. Sic ſanctus cum ſancto, & peruerſus cum peruerſo iocunde conuerſantur. Idcirco longe à ſancto prophanum diſtinguitur, & mores probi conuerſatione improba peruertuntur. Alterutri enim ſuis inhærẽtes ſtudijs, mores alterius accuſant. Quas ob res neceſſe eſt ut ſtudioſus (qui uiuendi probitate turpitudinem improborum collatione morum denudat) minime à uitioſis diligatur: unde non dolendum, ſed gaudendum potius nobis eſſe Chriſtus aſſerit. Nam etſi detrimentum in rebus caducis multorum odium afferat, maximo tamen apud deum eſt emolumento: imò uero uelut qui odio habetur à mundo, extra mundum eſt: ſic qui à mundo di-

C ligitur, malis mundi ſubijcitur. Efficitur autem à Chriſto his uerbis, ut libere & abſq; odij formidine diſcipuli prædicatione utantur, quum nihil dilectioni dei præponendum eſſe doceantur. Non quæro placere hominibus, Paulus ait: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Non enim poſſunt, qui prauitatem eligunt, deo placere. Quare qui deo ſeruire uult, ab eo mundum offendi neceſſe eſt, maxime quũ à ſordibus mundi alios reuocare conetur: quod ſic amarum eſt uoluptuoſis, quemadmodum morbo affectis corporibus, quæ utiliſſima remedia ſunt, acerbiſſima uidentur.

Galat.1.

CAPVT XXVIII.

» MEmentote ſermonis, quem ego dixi uobis. Non eſt ſeruus maior domino ſuo: ſi me perſecuti ſunt, & uos perſequentur: ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & ueſtrum ſeruabunt.] Quum etiam odio haberi propter deum & Euangelicam prædicationem, bonum atq; iocundũ eſſe oſtenderit: modò quod ex odio ſequitur, exemplo ſui breuiter mitigat. Paratos enim eſſe iubet ad ferendas perſecutiones, quibus increduli eos uexaturi erant. Prædicit autem hæc, & exemplo ſui animos roborat, ne maiora deſiderantes confundantur: ſed quaſi neceſſariò domini ueſtigia ſequentes, nihil plus appetant. Futuras autem omnino perſecutiones ideo oſtendit, quia non eſſe maiorem ſeruum domino ſuo confirmat. Vidiſtis igitur, inquit, atq; audiſtis quomodo me perſecuti ſunt, quomodo furioſa, infreniq; oratione dæmoniacum, temulẽtum, Samaritanum, cæteraq; huiuſmodi me uocabant & uocant. Sed nunquam ego uices reddidi, nec ſalubri ſermone illos alloqui deſiui. Quare nec uobis aliter in perſecutionibus faciundum eſt, nec maior quædam conditio quærenda. Ita eos ſuperiores omni odio, & omni perſecutione reddit. Hæc Hieremias exercitatus uidit. Vires enim meæ, inquit, defecerũt me in maledicentibus mihi. Et Paulus ſimiliter: Maledicti benedicimus, inquit, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur & obſecramus. Et certe magni animi atq; probi eſt, clementer omnia ferre. Nam qui nullam patiuntur iniuriam, puſillanimes ſunt, & huius mundi gloriæ cupidi. Humilem enim contumelia non mordet, & contemptorem mundanæ gloriæ uituperatio non offendit. Quare non iniuria, ſuper omnem inanem gloriam mentes apoſtolorum euehere ſtudet, ut ueſtigia ſua ſequentes, dilectionem fratrũ non deſerant, & ſemper errantes reducere ſtudeãt. Si me, inquit, perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Iuncta hæc ſuperioribus ſunt. Iocundas enim potius perſecutiones illis facit, recordantibus non aliter dominum ſuũ perſecutionibus exagitatum fuiſſe. Si ergo creator omniũ, qui omnia nutu poſſum, non refrenaui perſequentium impetum, inquit: ſed permiſi ut libere unuſquiſq; uoluntatem ſuam ſequerentur: nónne quando uos perſequentur, ad imitationem meam ferẽdum eſt? Ita certe. Nam ſimilia pati debetis, ſi regnare mecum deſideratis. Quum uero tertium quoddam addat: Si ſermonem meum ſeruarunt, & ueſtrum ſeruabunt: æquo animo eſſe monet, quando ſermo docentis contemnitur. Putaret enim quiſpiã amiſſum eſſe prædicationis laborem, ſi auditoribus non perſuaſit, quod ita non eſt. Nam qui probe conſuluit, & conſulere non deſinit, fecit quod potuit, & præmio non carebit. Credere autem aut non credere, non in ipſo, ſed in audientium uoluntate poſitum eſt. Non ergo in ſeminando uerbo dei deſperare debemus: ſed quæ nobis poſſibilia non ſunt, diuinæ maieſtati relinquenda ſunt. Quod probe figura talentorum didicimus. Alius enim quinque, alius duo acceperunt, alius unum: qui mercaturæ, commutationiq; dare operam renuens, in terram domini ſui pecuniam obruit: & idcirco audiuit: Nequam ſerue ac piger, oportuit te numulariis talentum meum commendare, & ego ueniens cum uſura exegiſſem. Et certe quemadmodum qui agrum colunt, terram aratro ſcindunt, ſemina deponunt, nihil quod ſuum eſt non faciũt: dei autem gratiæ relinquunt, ut inde fructus ueniat: ſic prædicantibus uerbum dei diligen-

Hierem.20.

2. Corinth.4.

Matth.25.

C ter ſeminandum eſt: utrum autem fructus ſequatur nec ne, quamuis optandum ſit, di uinæ tamen gratiæ relinquendum, præſertim quum agri ſterilitas, detrimentum agricolis afferat: prædicantes autem, laboris & propoſiti mercedem amiſſuri non ſint. Quare quamuis etiam, inquit, ſermo ueſter contemnatur, memores tamē quia meus etiam cōtemnitur, nolite maiorem uos gloriam quærere. Talibus apoſtolos muniuit ſaluator, quos doctores orbis conſtituit. Quæ omnia beatus quoq; Paulus ad apoſto latum à Chriſto miſſus, apprime ſeruauit: Vos, inquit, prudentes eſtis in Chriſto, nos autem fatui propter Chriſtum: nos infirmi, uos autem fortes; nos ignobiles, uos nobiles: uſq; in hanc horam eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus. Vides quomodo gloriam mundi calcauerat propter Chriſtum. Robur etiam animi oſtendens dicit: Quis nos ſe parabit à charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? & alibi: Eadem, inquit, dicere, nec mihi moleſtum & uobis tutum. Et ad Galatas: Filioli quos iterum parturio, quouſq; Chriſtus in uobis formeť. Vides quū nō admiſſus primum penitus ſermo fuerat, quomodo eadem reuoluere nequaquam eum pigebat: ſed omnē laborem & dolorē ferebat, quouſq; Chriſtus in eis formareť,

1. *Corinth.* 4.

Rom. 8.

Philip. 3.

Galat. 4.

CAPVT XXIX.

Ed hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia neſciūt eum qui miſit me.] Non aliam ad perſequendos apoſtolos, quàm nomē Chriſti futuram impijs cauſam aſſerit. Hoc enim crimen & hæc culpa credentibus ab incredulis datur: ſed retributionis ſpe non incerta, magno cuncta toleranda ſunt animo, quæ propter Chriſti nomen nobis inferuntur: hoc enim ſolum, uel auditu terribilia, iocunda credentibus reddit. Vnde quum à Iudæis apoſtoli cæſi fuiſſent, exibant (ut ſcribitur) gaudentes, quia pro nomine Ieſu Chriſti digni habiti ſunt contumeliam pati. Idcirco nobis quoq; ſimiliter conD ſulebant: Nullus ueſtrum, dicentes, quaſi homicida, quaſi fur, quaſi malignus uexeť; ſi uero ut Chriſtianus, non cōfundatur, ſed deum hoc in nomine glorificet. Suaue igitur nimium eſt periculum quod pro Chriſto ſuſcipitur, quando ex dilectione dei procedit. Conſiderandum autem diligenter eſt, quomodo etiam hic in unam ſe naturam cum patre conſtringens, ignorari patrem à perſecutoribus ait: Qui enim filium uituperat, filium ignorat: & qui filium ignorat, is profecto patrem quoq; ignorat, propter identitatem ſubſtantiæ. Et contrà, qui non ignorat quid pater re ipſa ſit, is filium ignorare non poteſt. Ignorari ergo à perſecutoribus patrem, argumēto eſt, quia in filium delinquunt. Verum quoniam non dicit, patrem meum, ſed eum qui miſit me. Duplicem perſecutorum iniquitatem eſſe ſuboſtendit. Non enim ſolummodo eum ignorant ex quo eſt, nec huius tantum impietatis damnabuntur: ſed ipſam quoq; ſapientiā & bonam dei uoluntatem increſant. Nam quum deus proprium filium ad ſuſcitādos lapſos, ad reſtituendos corruptos, ad uitam mundo dandam miſerit, omnibus illi uiribus, huius diſpenſationis miniſtris opponere ſe non dubitarunt. Ita mittendi uerbo, totum incarnationis myſterium ſignificauit. Qui autem eum qui miſit ignorauit, ſimul & deum ignorauit; & mittendi, id eſt incarnationis contemnit myſterium.

Act. 5.

1. *Pet.* 4.

CAPVT XXX.

Non uenſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nūc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.] Dupliciter intelligēdum hoc eſt: nam ſi ad gentes & Iudæos pertinere arbitrabimur, niſi omnibus dicemus Euangelica eſſet audita prædicatio, uiam iuſtitiæ atque ſalutis unicuiq; oſtendens, ſatis firma ratio forſan ad deprecandum impijs hominibus ignorantia eſſet. Verum quoniam ad uniuerſos doctrinæ huius fama peruenit; quæ ratio ſatisfactionis relinquitur, aut quibus rebus à placato iudice

C ueniam petemus, turpiter poſt ueritatis cognitionem uiuentes? Sin uero Iudæos ſolummodo reſpicere ſermo uidebitur, qui quamuis ſæpius Chriſtum audiſſent, nihilo tamen meliores effecti ſunt, hoc modo intelligemus. Spernent, ait, ueſtram doctrinã, & omni modo uos cruciabunt, iniquo in uos odio inflãmati. Quippe qui nihil aliud crimini uobis dabunt, niſi quod me nimium diligatis. In defenſionem uero ſuæ crudelitatis, Moſen & Moſis legem ulciſci clamabunt. Quod ſi ego non ueniſſem, & meliora perfectioraq; quàm Moſaica ſint, docuiſſem: ſi multis tam ſignis quàm uerbis non oſtendiſſem, tempus iam eſſe ut figuræ tranſeant & ueritas rutilet; ſi hoc autoritate Moſis non firmaſſem: cui ſi credidiſſent, mihi quoque credidiſſent, de quo ille ſcripſit; ſi prophetarum teſtimonijs doctrinam & aduentum meum non approbaſſem, haberent ſanè cauſam tam in me, quàm contra uos inſurgere. Sin uero nihil relictum eſt, ſed omnia dicta factaq; ſunt quibus moneri debeant, nulla ſibi tam manifeſti peccati relinquitur excuſatio. Hunc loco huic accommodari oportere ſenſum contenderim. Quũ uero abſq; uenia ſuos perſequi & uexari ab illis dicat, mœrorem audientiũ minuit: qui facilius iniurias nonnunquam perferunt, quando certiores ſunt nõ impune iniuriantes euaſuros. Ideo dicitur: Mihi uindicta, ego retribuam, dicit dominus. *Deut.32.* *Act.23.* Beatus quoq; Paulus à pontifice quodam cæſus, hanc habuit conſolationẽ. Quid eñ dixit? Cædet te deus mure dealbate. Humanæ igit̃ imbecillitatis hæc etiã cura eſt, ut credas non uitaturos ſupplicia iniuriantes. Sed humana puſillanimitate præſtãtior dominus: q; quũ malediceret̃, nõ maledicebat: quũ pateret̃, nõ cõminabat̃: & cæſus non minatus quidẽ fuit cædẽti, ſed clementer admodũ atq; manſuete: Si male, inquit, locutus ſum, teſtimoniũ perhibe de malo; ſin autẽ bene, cur me cædis? Vera igit̃ prophetæ oratio eſt: Quis in nubibus æquabit̃ domino, aut quis domino ſimilis erit in filijs dei? *1.Pet 2.* *Ioan.18.* *Pſal.88.*

D

CAPVT XXXI.

QVi me oderit, & patrem meum odit.] Impietatis crimen odio habentibus eum, inurit. Nõ enim poſſunt in patrem non delinquere, qui filiũ odiſſe comperiuntur. Et quemadmodum qui ſolis radios floccipendũt, ſolem ipſum omnino uituperant: & qui odorem floris aſpernantur, florem ipſum contemnunt: eodem modo qui unigenitum deſpicit, genitorem eius non ſuſcipit: non enim poſſibile eſt, non eſt inquam poſſibile, ſi germen uituperas, illud abs te laudari ex quo germen eſt. Idcirco Chriſtus Iudæis dicebat, nõ poſſe arborem bonam prauos fructus facere, nec contrà. Aut igitur arborem & fructum eius malum putate, aut contrà. Quod enim de altero dicitur, de utroque dicendũ eſt. Nã quæ identitate naturæ uniuntur, eadem laude aut uituperatione afficiuntur. Propterea inquit, qui me oderit, odit & patrem meum. Ita certiores nos facit, idem ſe natura eſſe cum patre. Vehementerq; terret attente audientes, quũ oſtendat delinquentes in eum, nec eum adorantes, in ipſam patris perſonam delinquere, qui nullo modo patitur filium ſuum ſecum non adorari. Hac etiam re confirmatiores fieri diſcipulos quis non uiderit? Sed ad hæc illud quoque etiam ſublime ſubapparet, quod modò dicam. Tanta mentis inſania nonnulli tenebantur, ut putarent, ſi ſaluatori reſiſterent, legis conditorem deum non paruo afficere gaudio. Nam Moſaicam literam defendentes, diligi à patre opinabantur. Hunc igitur illorum tumorem deprimit, orbem terrarum per apoſtolos docens, contemptum filij in ipſam deitatis naturam aſcendere. Non autem qui Chriſtum tantummodo contemnit, deum contemnit, uerumetiam qui prædicantes Euangelium negligit. Impius ergo ille quoque inuenitur, & delictum ſuum in ipſum deum aſcendit, qui diſcipulis Chriſti ueritatem prædicantibus aduerſatur. Non enim ſeipſos, ſed deum uerum & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum magna cura & ſtudio prædicant. *Matth.7.*

CAPVT XXXII.

A I opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non habe
rent: nunc autem & uiderunt, & oderunt & me & patrem meum.]
Nullam ſatisfactionis rationẽ, nullam ueniam relinqui Iudæis, per
hæc etiam demonſtrat. Nihil enim prætermiſſum fuit quo poſſent ad
fidem adduci: nã & uerbis monuit, & miraculis (quæ nullus unquam
ſanctorum tanta fecit) cum poteſtate ad fidem trahebat: illi autem tantum à diligen-
do eum aberant, ut etiam odio perſequerentur. Quomodo igitur acerba ſupplicia eis
non imminent? Melius ſanè illis eſſet, ſi nec doctrinam eius audiſſent, nec tam mira
da ſigna uidiſſent: fortaſſis enim hac de cauſa ueriſimilem quãdam excuſationem in-
ueniſſent. Nunc autem quid dicent? qui nec prophetarum prædicatione, nec Chriſti
doctrina uel miraculis perſuaſi ſunt: quodq; peius eſt, tam filium, quàm patrem odiſſe
inueniuntur. Nam quũ doctrinam patris per filium eis propoſitam non receperint,
& miraculis quæ non ab alio, quàm à deo fieri poterant aperte detraxerint: nónne ad-
uerſus naturam dei feciſſe comperiuntur? Ingratitudinis ergo magno crimine puni-
untur, ſaluatoris prædicationem ſpernentes, & præclara facinora, quæ à patre per fili-
um gerebantur, non admirantes. Adimpletus igitur ſermo legis eorum eſt. Scribitur *Pſal. 34.*
enim, quia oderunt me gratis. Et in Pſalmis: Iniuſto me, inquit, odio oderũt. Quam *Pſal. 24.*
enim cauſam odij habuerunt, nunquam dicere quiſpiam poterit. Quid enim odio di-
gnum fecit? ab interitu eripuit, à diaboli tyrannide liberauit: peccati uires extinxit, à
ſeruitute humanum genus ad adoptionem filiorum dei adduxit, ſpiritus ſancti parti-
cipes homines effecit, cœlum nobis in domicilium largitus eſt. Quomodo ergo non
dico odio non habendus, ſed iugi ab hominibus oratione laudandus non eſt? Sed ni-
hil horũ mouere Iudæos poteſt: gratis enim oderũt, quem admirari & amare ſummo
pere debent. Quam ingratitudinem eorum, quamuis dominus præuiderit, ac per pro
B phetas futuram prædixerit, clementia tamen ſua uſus, omni pacto illis conſuluit. Di-
ſcunt igitur etiam hinc diſcipuli clementer tractare iniuriantes exemplo Chriſti, in
quo primo omne bonum eſt, deinde ad nos ex eo deriuatur.

CAPVT XXXIII.

 Vum autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiri-
tum ueritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me:
& uos teſtimonium perhibete, quia mecum ab initio eſtis.] Quum
odio tam ſe quàm patrem ab impietate Iudæorum gratis haberi dixe-
rit, ſpiritus modò ſancti mentionem facit, ut & perſonarum trinitatem
ſermo adimpleat, & ſpiritus unà cum patre ac filio negligi doceatur. Ira Iudæorũ deli
ctum in naturam deitatis ſimpliciter aſcendit. Quid enim tibi uoluiſti ô Iudæe, quiſ-
piam dicet? opera uidiſti à Chriſto geri quæ nullus alius fecit, ut & ipſe dicit, & res do
cuit: deinde tu Moſen (qui miniſter, non autor miraculorum fuit) laudibus in cœlum
effers, & tantorum autorem miraculorum paruipendere nõ erubeſcis, præſertim ſcri
ptis Moſi prænunciatum. Spiritus igitur mentionem fecit, in dignitate patris, & ſua
eum collocans, & uerum eſſe oſtendens diligi patrem non poſſe ab eo qui filium ode
rit. Quomodo autem, attende quæſo diligenter. Nam quum ſpiritum ueritatis, id eſt
ſuum (ipſe enim ueritas eſt) paracletũ appellauerit, ex patre ipſum procedere ait. Nã NOTA.
ſicut filij ſpiritus eſt naturaliter in ipſo manens, & per ipſum procedens: ſic certe pa-
tris quoque ſpiritus eſt. Quibus autem ſpiritus communis eſt, ij profecto ſubſtantia-
liter diſſeparari non poſſunt. Nemo enim impiorum nos ad ea quæ intelligere ne-
phas eſt, uerbis ſuis impellere conetur. Nemo inquam ſpiritum patris per filium ut
per miniſtrum mitti ad creaturas credat. Nam etiam id nonnulli dicere auſi ſunt. Cre
dere nanque debemus, quoniam ſpiritus ſic proprius filij eſt, ſicut ſanè ipſius quoque

C dei patris: idcirco ad ſanctificationem ſuorum diſcipulorum ab eo mitti. Si uero non erubeſcunt miniſtrum mittendi ſpiritus à patre filium dicere, nõ erit incongruum ad eos dicere: fatui ac cæci, non ſentitis ad quænam præcipitia ruitis, unigeniti gloriã minuentes, & friuolas rationes per imperitiam excogitantes? Si enim ut miniſter, ſpiritum à patre filius largitur: quomodo non erit neceſſe alienum à ſubſtantia filij ſpiritũ confiteri? Nam ſi ex patre, id eſt ex ſubſtantia patris, ſpiritus ſecundum uos procedit, & filius ab eo alienus eſt, quia miniſter: ſuperior natura filio ſpiritus uidebitur. Quid
Ioan.16 igitur reſpõdebimus, quũ filius clare dicat: ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annũciabit uobis? Præterea ſi miniſterio filij, patris & nõ filij ſpiritus mittitur: quũ ſpiritus natura ſanctus ſit, non ſecundum naturam, ſed participatione ut nos, filius ſanctus erit. Dicunt enim ex imperitia impij, alienũ eſſe à patris ſubſtantia filium, ex qua ſpiritus procedit, qui per eum præbetur. Poſſibile igitur erit, ſi proprius filius ſpiritus non eſt, ſed forinſecus etiam ipſe ſicut creatura ſanctificatur, hanc eum ſanctificationem amittere. Quod enim exterius acquiritur, quomodo abeſſe nõ poterit? Sed quis hanc peruerſitatem dogmatum non effugiet? Nos ergo quibus ueritas & eccleſiæ dogmata ſequenda ſunt, omnibus his contemptis, ſanctorum patrum ſequamur fidem, & ſpiritum ſanctum proprium filij non extrinſecus aduenientem, neq; aduentitium in ipſo, ſicut in ijs qui ſanctitatis ſuſceptibiles ſunt, & ex nihilo producti, ſed conſubſtantialem ei (ſicut certe ipſi etiam patri) confiteamur. Hoc enim modo non in multorum fabulas deorum ueritas eccleſiaſtici dogmatis excidet, ſed in unam rationem deitatis trinitas conſtringetur. Identitatem ergo ſubſtantiæ filij ac patris oſtendens, quũ ueritatis ſpiritum dixerit, à patre illum procedere aſſeruit: ita Chriſti hoſtem, dei eſſe hoſtem comprobauit. Qui enim in filium inſultat, illum non ueneratur unde filius eſt. Quando igitur uenerit paracletus, ait, ſpiritus ueritatis, id eſt meus, qui ex patre
D procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quomodo autem perhibebit? magna in uobis & per uos miracula faciens, diuinæ meæ poteſtatis atq; uirtutis teſtis erit grauiſſimus. Spiritus enim meus eſt, qui operabitur in uobis: ſed ſicut meus eſt, ſic & dei patris. Neceſſe autem eſt intelligere, omnes etiam qui in perſona Chriſti (in quo habita
Coloſ.2 uit corporaliter plenitudo deitatis, ſecundum Paulum) miracula per ſpiritum ad probationem fidei fecerunt, non minus iniurijs contemptu prædicationis affici. Sed ad teſtificationem ſpiritus, ait: Vos quoque qui mecum ſemper fuiſtis, & ſigna oculis ueſtris uidiſtis, teſtimonium perhibete.

CAPVT XXXIIII.

Caput Ioãnis XVI.

HAec locutus ſum uobis, ut non ſcandalizemini.] Iudæorum ſuperbiam diſcipulis ſaluator exponens, pleraque ſiluit. Poterat enim aperte ad tantam illos impietatẽ uenturos dicere, ut auribus penitus obſtructis, nec quamuis duplici teſtimonio, diuino ſcilicet atq; humano ueritas cõ
Deut.19 probetur, uelint attendere. Sed etſi lex clamet, in uoce duorum aut triũ teſtium ſtare oportere: reſilient tamen, atq; deridebunt. Sed hæc particularius dicere omiſit, ne in deſperationem diſcipuli caderent, & tam ſe quàm paracletum contemptum iri audientes, nec minus patrem ſimul ac filium, quamuis multa mirabiliter per ſpiritum agant, fruſtra ſe laboraturos putarent, & ſilentium prædicationi præponerẽt. Particularioribus igitur ſilentio traditis, ad ea orationem conuertit quæ animos eorũ poterant roborare. Nam quod non expectatum, præter opinionem ſubitò irruit, magnos etiam plerunq; animos turbat: quod autem præuidimus, quamuis grauius inferatur, leuius tamen propter præmeditationem uidetur. Sed illud puto etiam ſignificari occultius. Si enim, inquit, uobis teſtibus, tot tantaq; mirabilia feci, ſi paracletus quoque in uobis ſimilia faciet, nec tamen Iudæi ad meliora reducentur: nolite conturbari ſi oratione ueſtra cõuertere illos nõ poteritis: ſed memẽtote ubiq; ſermonis mei,

Non

A Non eſſe diſcipulum ſuper magiſtrum, ſed nec ſeruum domino ſuo maiorem.

CAPVT XXXV.

» Bſq; ſynagogis faciẽt uos. Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos,
» arbitretur obſequium ſe præſtare deo.] Summum periculorum omnium prædixit: non ut formidine ad ignauiam diſcipulorum reduceret animos (alienum enim hoc eſt ab eo, qui ad liberam prædicationẽ audientes hortabatur) ſed ut maximus mortis pauor (quoniam præſciretur) contemptus, fortiores ad ſubeunda pericula redderet. Nam qui maius contemnunt, ij quomodo minora timebunt? Vt ergo ad ferenda omnia paratiores ſint, nec præſentem corporis interitum timeant, minoribus prætermiſſis, ad tantam crudelitatem Iudæos deuenturos prænunciat, ut gratos ſe deo cæde illorum fieri arbitrentur. Quod autem etiam à ſynagoga diligentes Chriſtum eiciebantur, Euangeliſta docuit, dicens multos ex principibus credidiſſe Chriſtum: ſed phariſæorum metu confeſſos non fuiſſe, ne à ſynagoga pellerentur. Et rurſus: Iam enim ſanxerunt ſcribæ ac phariſæi, ait, ut ſi quis ipſum Chriſtum eſſe cõfiteretur, à ſynagoga detruderetur. Sed non hæc, inquit, aduerſus uos ſolummodo facient, uerumetiam ad tantum atrocitatis prorumpent, ut ſacrificij uim in cæde ueſtra poſitam putent; quod duobus, Stephano dico atq; Paulo uerum fuiſſe ſatis erit oſtendere. Stephanũ enim lapidibus, quaſi quippiam deo gratum peragerent, temerario feruore interfecerunt: Paulum autem frendentes dentibus perſequebantur, adeò ut nonnulli iurauerint non prius comedere atque bibere, quàm eum interimerent: ſic enim in Actibus legimus. Vtilis ergo hæc prædictio fuit, formidinem malorum extenuans, & ad fortitudinem diſcipulos roborans. Magnitudo enim timoris periculorum, quum præſciamus, mirum quendam in modum imminuitur. Ioan.12 Ioan.9 Act.7 Act.23

B CAPVT XXXVI.

» T hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem neq; me.] Iudæorum zelum non fuiſſe per cognitionem (ut etiã Paulus dicebat) oſtendit: nimium enim à recta uia errarunt, licet putarẽt Moſaicæ literæ defenſione, legis largitorem deum lætari: idcirco enim in prædicatores Euangelij acerbe inſurgebant. Sed neſciebant patrem nimium offendi, quando negligitur filius. Imò uero quid pater ſit, & quid filius qui ab eo natus eſt, penitus ignorabant. Vnde Moſen quidem, qui legis miniſter fuit, ad aſtra laudibus extollebant: dominum uero noſtrum Ieſum Chriſtum (qui patris ineffabile cõſilium interpretabatur, qui nihil à ſe facere, ſed à patre mandatũ accepiſſe quid dicat & quid loquatur affirmabat) turpiſſima morte occidere non dubitarunt: nec miracula patris, aut ſenſibilem uocem, qua deſuper teſtificabatur dilectum ſibi filium illum eſſe, ueriti illo modo fuerunt. Quare non eſt ambiguum, ſi quis dei uerbum prædicantes inuadit, eum in magna ignorantia ſanctæ ac conſubſtantialis trinitatis conuerſari. Nullus enim naturam rerum attentius examinans, unquam negabit cuncta per filiũ, qui conſubſtantialis patri eſt, ex uoluntate patris & dici & geri: & ut conglorificatio una eſt utriſq;, ita negligi alter non poteſt altero non contempto. Sed apoſtolorum quoq; uexatio in eum aſcendit, qui illos in apoſtolatus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuelem de filijs Iſraël dictum eſſe didicimus: Non te, inquit, ſed me contempſerunt. Periculoſum igitur nimium eſt, cõuenientem honorem ſanctis nõ attribuere, quum eorum contemptus in illum tranſeat à quo miſſi ſunt. Rom.10 Ioan.12 Matth.5 1.Reg.8

CAPVT XXXVII.

» Ed hæc locutus ſum uobis, ut quũ uenerit hora, eorũ reminiſcamini, quia
» ego dixi uobis.] Non illa hac, ait, cauſa dixi, ut uigor ueſtræ mentis enerueretur, & antequam pericula ueniant, formidetis; ſed primũ ut recordati

C hæc à me uobis prædicta fuiſſe, magis admiremini, & in ipſo tempore periculorum certior ab euentu rerum, ſtabiliorq; in me fides efficiatur. Quomodo enim deus natura non eſt, qui futura ut præſentia nouit? Deinde, ut uentura pericula præmeditatione molliantur, & mens diuina magis cogitatione formetur (acerba enim ualde repenti
Pſal.115 na uideri ſolent. Vnde Pſalmiſta quoq; dicebat: Paratus ſum, & non ſum turbatus) reminiſci ergo iubet prædicta ſibi omnia fuiſſe: ut etiam hinc uerum eſſe deum firmiter credant, ac facile poſſe à periculis per eum liberari non dubitent.

CAPVT XXXVIII.

» » » HAec autem uobis ab initio non dixi: quia uobiſcum eram. Et nunc uado ad eum qui miſit me, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadis? Sed quia hæc locutus ſum uobis, triſtitia impleuit cor ueſtrum.] Alia quadam ratione perutili animos nunc diſcipulorum cõfirmat. Nam quum longo tempore cum illo uixiſſent, & omnipotentiam eius in multis perſpexiſſent, dubitare non poterant omnia ſe pericula uirtute illius ſuperaturos. Verum quoniam præter ſpem modò magnos ſibi futuros audierunt dolores: ne turbati cogitent ſecum, & dicant: Fefellit ergo nos ſpes noſtra, qui ad bona fuiſſe uocatos credidimus, & nunc calamitates ac ærumnæ imminere prædicunt: neceſſariò cauſam affert, quare iſta ſibi ab initio non expoſuerit. Hæc non dixi, ait, quia uobiſcum eram: ſufficiebat quippe præſentia eius ab omni tentatione ipſos eripere. Verum quoniam nũc ad patrem uadit, opportune omnia illis explicauit. Antea uero ſilentij tempus erat, quũ nihil opus eſſet ut hæc cognoſcerent. Quomodo igitur, diceret quiſpiam, pollicitus eſt, cum eis ſe futurum uſq; ad conſummationem ſeculi: nunc autem prædictione
Matth.28 futurorum ideo illos munire ait, quia ſecum futurus nõ eſt? Nullus ambigit, quum ad cœlos aſcenderit, quamuis uirtute ſpiritus ſemper adfuerit, præſentia tamen carnis
D ipſum affuiſſe. Quæ res magno mœrore corda diſcipulorum afficiebat, nec eum interrogãt qua de cauſa ita faciet, intelligentes ſic illum iam determinaſſe. Veniam igitur illis, quamuis non opportune tacerent, ultro concedit: interrogantes enim potuiſſent cauſam latius diſcere, qua ex re plurimum utilitatis conſequerentur.

CAPVT XXXIX.

» » SEd ego ueritatem dico uobis: expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus nõ ueniet ad uos; ſi autẽ abiero, mittam eum ad uos.] Magno uos dolore, inquit, moueri ſentio: quia ego abire omnino cõſtitui. Nec id iniuria, præſertim quũ magnas uobis futuras tentationes audieritis. Verum quoniam iocundis utilitas præponẽda eſt, ueritatem uobis aperiam: expedit uobis, ut ego uadam. Sed turbari ſimpliciorum quiſpiam poterit. Nam ſi melius erat Chriſtum abire, præſentia ſua nonnihil obfuiſſe uidetur: cur ergo tanto, inquiet, tempore præſens fuit? Nos autem etſi omnia huiuſmodi cognitioni ſaluatoris meritò relinquimus, uideri tamen aliquid dici concedimus. Si quis tamen diligentius conſiderat, nullo modo turbabitur, recordatus tempus cuiq; rei commodum eſſe, & omnia eſſe bona in tempore ſuo. Aderat igitur dominus in hoc mundo corporaliter tempore opportuno. Et rurſus, quando ut ille nouit oportebat, ad patrem corpore rediit. Nec omnino negamus non expediſſe ſemper diſcipulis præſentiam Chriſti, nec quia præſentia ſua utilis fuerat, receſſus maximum commodũ erat contemnendum: utrunq; enim in tempore ſuo utiliſſime adhibebatur. Sed age aduti litatem legentium, breuiter incarnationis unigeniti cauſam, & receſſus ſui ad partem grandem utilitatem perſtringamus. Homo igitur factus eſt, ut ab interitu, quem priſca maledictio intulerat nos liberaret: & quoniam nulla diuinæ naturæ ad peccandũ inclinatio eſt, omnes nos per ipſam carnem aſſumpſit; in ipſo enim omnes ſumus, ea

ratione

A ratiõe qua homo eſt. Aſſumpſit igitur nos, ut terrena hæc umbra, id eſt carnis, paſſiones & peccati legẽ, quæ in membra hominũ irruperat, extingueret: & ad hæc ut naturã noſtram ſanctificaret, et dux ad pietatẽ, & optimæ diſciplinæ uiuendi humano generi fieret: & hæc quidẽ homo factus effecit. Sed nõ ſolum uoluit ab interitu & peccato nos liberare, uerumetiã ad ipſos cœlos reducere, ac ſummi boni participes facere, in angelorum conſortio numeratos. Et quemadmodum per reſurrectionem ſuam mortẽ deſtruxit, ſic coram ipſo patre collocaret. Quæ recte intelligẽs Paulus dicit: Non enim in ſancta manu facta Chriſtus introiuit, nec in exemplaria uerorum: ſed in ipſum cœlum, ut appareat uultui dei pro nobis. Audis quia quũ ſit ſemper cum patre propter identitatẽ ſubſtantiæ: nõ pro ſeipſo, ſed pro nobis patri apparet. Ita quũ ipſe ſit primitiæ generis noſtri, quando in cœlum cum carne aſcendit, coram patre (ut modò dixi) nos conſtituit. Et ſicut, quamuis ſecundũ naturam uita ſit, mortuus tamen propter nos fuit. Ita etſi patrem ſemper ipſe uideat, ab eoq; uideatur: nunc tamen, id eſt, poſteaq; homo factus eſt, apparuiſſe illi, non propter ſe, ſed propter nos ut homo dicitur. Quaſi ergo deficere hoc diſpenſationi uidebatur, ut in ipſos etiam cœlos aſcenderemus, in Chriſto primo ut in primitijs. Præcurſor enim ille aſcendit, ut Paulus dicit. Et ſic, inquantum homo, pontifex & intercedens pro nobis, & paracletus, & propiciatio pro peccatis noſtris: inquantum uero deus ac dominus natura, cum patre ſimul ſedet. Quæ tamen gloria etiã ad nos tranſit ſecundũ Paulũ, qui de patre ſcribit: quia & correſuſcitauit, & cõſedere fecit nos in cœleſtibus in Chriſto. Quum omnia ergo quæ in terris, ut ab homine faciunda fuerũt perfecerit, reſtabat iam ut ad patrẽ aſcenderet: idcirco ait, Expedit uobis ut ego uadam: nam niſi abiero, paracletus non ueniet ad uos. Opus enim erat participes nos naturæ ſuæ fieri, & in nouam inauditamq; uitam transformari, quod aliter quàm participatione ſpiritus ſancti fieri non poterat. Commodiſſima uero aduen-

B tus ſpiritus opportunitas, poſt Chriſti ad cœlos reditum fuit. Oportebat autem ſpiritum uenire, ut illum habẽtes, libere clamemus: abba pater, & ad uirtutem redacti, tam aduerſus diabolũ, quàm aduerſus perſecutiones hominum fortes efficeremur. Quod autem præſentia ſpiritus ad nouam uitam omnes, in quibus habitat transformantur, nõ eſt difficile à ſcripturis oſtẽdere. Dicit enim Samuel ad Saulem: Et inſiliet in te ſpiritus domini, & conuerteris in alium uirum. Et Paulus: Nos uero, inquit, omẽs reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem tranſformamur à claritate in claritatẽ, tanq; domini à ſpiritu. Vides quia ad aliam ſicuti uult ſpiritus imaginem nos, ut domini, reformat: nempe qui facile à terrenis ad cœleſtia noſtros tranſponit animos: quod in diſcipulis factum fuiſſe inueniemus. Per ſpiritum ſanè ad eam fortitudinem ab humana ignauia reducti ſunt, ut nec ulla pericula timerent, & Chriſto inſeparabiliter inhærerent. Expediebat igitur uerè diſcipulis, ut ſaluator dicit, in cœlos ipſum abire. Tempus eñ iam aduẽtus ſpiritus erat.

Terrena hæc umbra carnis, aſſũpta à Chriſto.

Heb. 9.

Heb. 6.

Epheſ. 2.

Gal. 4.

1. Reg. 10.

2. Corin. 3.

CAPVT XL.

ITaq; quum uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iuſtitia uero, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autẽ, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt.] Quum tempus eſſe oſtenderit reditus ſui ad patrem, & aduentus ſancti ſpiritus, atq; hoc pacto ingentem diſcipulorum mœſtitiam mitigaſſet: ea modò breuiter enumerat, quæ per aduentum paracleti efficientur. Nam quũ ille uenerit, arguet mundum, inquit, de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Quæ ſingula, quanquã ab ipſo abſolutiſſime explicentur, tamen quia non omnes aſſequi facile poſſent, quæ breuiter dicuntur, latius exponamus. Primum igitur de peccato, inquit, mundus à ſpiritu ar-

C guetur. Nam quũ in diligentibus Chriſtum, ut in hominibus dignis atq; fidelibus habitauerit, tunc, tunc inquã infideles & uoluptatibus inuolutos homines ipſa redarguet, condemnabitq;, ut peccati reos, & in turpitudine ſua morituros. Nam ut deus nullo pacto perſonas accipiet, ſed in hominibus dignis tantummodo habitabit, qui ſyncera fide filium dei accipientes, creatorem omnium confeſſi ſunt. Quod igitur Iu
Ioan.8. dæis ſaluator dicebat: Niſi credatis, in peccato ueſtro moriemini. Hoc uerum eſſere ipſa paracletus oſtendet. Secundo inquit, mundus de iuſtitia arguetur: Quia uado ad patrem, & iam nõ uidebitis me. Credentes em̃ in Chriſtũ, ut iurè iuſtificatos defendet: quia ut deum uerum ſuſceperunt, quem non uiderunt, crediderunt q; ipſum cum patre in cœlis conſeſſum habere. Quod autem qui ſic in Chriſtũ credunt, beati ſint,
Ioan.20. ipſe ſaluator his uerbis ad Thomam diſcipulum oſtendit. Quia uidiſti me, credidiſti, ait: beati qui non uiderunt, & crediderunt. Iure igitur iuſtificantur, qui ita credunt: à qua iuſtificatione mundus excidit, in turpitudine ſua perfixus. Hæc non ad Iudæos tantum, ſed generaliter ad omnes incredulos & peccatores dicuntur. Mundi em̃ uocabulum tum omnes homines ſignificat, tum uoluptati ac turpitudini deditos denotare ſolet. Generaliter igitur ad omnes hæc duplex de peccato ac de iuſticia redargutio pertinet. Non enim Iudæos ſolum ad ſalutem (etſi primum) ſed totum humanum genus poſtea uocauit. Ita non in partem orbis, ſed in uniuerſam terram fidei bonum effuſum eſt. Tertia redargutio, iuſta condemnatio huius mundi principis eſt. Quomodo autem, modò narrabo. Teſtimoniũ enim perhibebit ſpiritus gloriæ Chriſti, quũq; demonſtrauerit ipſum rerum omnium dominum eſſe, magni erroris crimine mundum arguet, qui uerum & natura deum omiſit, & diabolum in creaturis adorauit, qui iam condemnatus cecidit, quod paſſus non eſſet, ſi uere deus fuiſſet: nunc autem intantum abeſt, ne cultum ſuum poſſit defendere, ut ſub pedibus etiam fidelium
D iaceat, qui eum tentantem & repugnantem calcant. Quãdo igitur impuri dæmones uirtute ſpiritus ſancti per orationem credentium fugantur: quomodo non dicemus ſatanam iam condemnatum eſſe: Cõdemnatus enim eſt, quia non poteſt iam ſancto ſpiritu ad iuſtitiam & ſanctificationẽ per fidem Chriſti ſignatos ſuperare: ita omnes
Pſal.90. uires eius fidelium pedibus premuntur. Leonem, inquit, atq; draconem calcabitis. Quum igitur in animis ſanctorum per fidem ſpiritus habitauerit, tunc mundus peccati ab eo reus oſtenditur. Expers ideo gratiæ ſuæ, quia ſaluatorem non recepit. Sed arguetur à ſpiritu mundus iterum, quia non iure, peccati crimine credentes accuſat: qui quamuis Chriſtum non uiderint, iuſtificantur tamen filiũ honorantes. Tale quid
Rom.8. arbitror illis Paulũ uerbis intellexiſſe: Quis accuſabit aduerſus electos dei? deus qui
Pſal.106. iuſtificat. Quis eſt qui condemnet? obſtruxit enim iniquitas os ſuum, ut Pſalmiſta canit. Nec accuſare poteſt eos, qui fidei iuſticia gloriant̃. Redarguet autem mundum etiam ut ſeductum, & in condemnato, ac omni gloria priuato ſpem habentem. Vili pendi enim certè debent à credentibus in deum uerum, qui creaturis inhærent. Principem aũt huius ſeculi, nõ quia ita uerè ſit, aut quia natura dominandi dignitatem habeat, appellauit: ſed quia per deceptionẽ atq; rapinam hanc gloriam habuit. Et nunc in errantibus propter turpem eorum uitam dominatur. Nam errore uincti effugere à captiuitate nequeũt: licet in poteſtate ſua ſitum ſit, per fidem Chriſti ad uerum deũ uenire, ac diaboli uincula rumpere. Adulterinum igitur principatus nomen diabolo eſt, non natura, ſed errantium prauitate perdurans.

CAPVT XLI.

Ddhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: quũ autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Nõ enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæcunque audiet, loquetur: & quæ uẽtura ſunt, annunciabit uobis.] Cupientes futurorum habere cognitionem iam uidens, non reprehendit, ſed congruo tempore à paracleto

id

A ideos habituros pollicetur. Fortaſſis autem, quia imbecillos ad ſuſcipienda maiora ſine ſpiritu cognoſcebat: nondum enim (inquit Euãgeliſta) ſpiritusſanctus uenerat, quia Chriſtus nõdum fuit clarificatus: quia inquã imbecillos ad altiora uidebat, hæc dicit. Multa uero dicẽda ſibi reſtare profunda, et ultra cꝫ humanus animus ferre poſſet affirmat. Quæ ſilentio, inquit, trado, quia nõdum à ſpiritu meo reformati eſtis. Nã quando ab illo in alios uiros euadetis, quando legales figuras illius patrocinio aſpernabimini, quando ſpiritalis cultus pulchritudinẽ illius ope umbris anteponetis: tũc, tunc inquã myſterij de me uim omnem cognoſcetis. Hæc arbitror per hunc locũ intelligi oportere, quæ ſimilitudine quadã alibi etiam ſaluator ſignificauit, dicens: Nemo committit commiſſuram panni rudis in ueſtimentum uetus: neqꝫ mittũt uinum nouum in ueteres utres, alioqui rumpuntur utres, & uinum effunditur: ſed uinũ nouum in utres nouos mittẽdum. Qui enim nondum noua uiuendi norma, nouaqꝫ doctrina per ſpiritum reformati ſunt, ijs prædicatio Euangelij recens, & myſterium trinitatis ſublime tradendum nõ eſt. Iure igitur renouationi per ſpiritum futuræ, altiorum rerum interpretatio reſeruatur. Quod autem ante reſurrectionem ſaluatoris, & ante ſpiritus aduentum, Iudaice diſcipuli uiuebant, facillimum eſt probare. Beatus enim Petrus diſcipulorum omniũ princeps, narranti quæ paſſurus erat ſaluatori reſiſtebat clamans: Propicius tibi eſto domine, ne fiat tibi hoc. Nec quamuis prophetæ aperte omnia prædixerint, intelligere illa potuit. In Actibus etiam ſcribit, quia quũ fameſcens guſtare aliquid uellet, uas quoddam, uelut linteum magnum, quatuor initijs ſubmitti de cœlo uidit, in quo uniuerſa terreſtria, aëria & aquatica uidebant animalia eſſe: quũcꝫ audiſſet uocem magnam dicẽtem: Immolato Petre atqꝫ comedito, non dubitauit reſpondere: Nequaquam domine: nunqꝫ enim comedi omne commune, aut impurum. Iure igitur illi fuerat increpatum his uerbis, quod deus purificauit, tu commune ne dixeris. Et certè oportebat eum recordari uerborum domini dicentis, non inquinari hominem ab eo, quod in os ingreditur. Vides quia reformari lumine ſpiritus ad meliorem eos habitum oportebat. Idcirco quando per gratiam meliores facti fuerant, libere dicẽtes audimus. Nos uero Chriſti mentem habemus, ſaluatoris mentem nullam rem aliam, quàm ſpiritumſanctum appellantes, qui quæ ſcire opus erat, aperte reuelabat. Quando ueniet, inquit, ille ſpiritus ueritatis. Vide quàm exquiſite ſingula conſcribuntur. Quum enim prædixerit paracletum ad eos uenturum, ſpiritum ueritatis eum nominauit (ipſe autem eſt ueritas) ut diſcipuli ſcirent nõ alienam ſe uirtutẽ miſſurum: idcirco alio quodam modo ſeipſum eis polliceẽr, ueritatis ſpiritũ, id eſt ſuum miſſurus. Non enim eſt alienus à ſubſtantia filij ſpiritus, ſed ex ea naturaliter procedit, natura omnino idem, in perſona uero propria ſubſiſtẽs. Hic ergo ueritatis ſpiritus ad omnem uos ueritatem deducet. Nouit enim exacte ueritatem, cuius ſpiritus eſt, & eam non ex parte, ſed integre reuelabit. Nam etſi ex parte in hac uita cognoſcimus, ut ait Paulus, nõ manca tamen, ſed integra ueritas in hac parua cognitione nobis refulſit. Vt igitur nullus ſcit quæ hominis ſunt, niſi hominis ſpiritus qui eſt in eo: ſic neqꝫ quæ dei ſunt, niſi ſpiritus qui eſt in eo. Quum autem uenerit, ait, non loquetur à ſeipſo quicquam: id eſt non aliam quàm ego docui diſciplinam ſequetur, nec alias leges feret: ſed quũ quaſi mens mea ſit, ea quæ mea ſunt, reuelabit. Hæc à ſaluatore dicuntur, non ut miniſtri locum habere ſpiritus uideatur, ut imperite à nonnullis prædicatur: ſed ut eiuſdem eſſe cum filio ſubſtantiæ confirmetur. Propterea præmiſit: quia etiam uentura annunciabit uobis, ac ſic diceret: Id ſignũ uobis ſit, ex mea illum ſubſtantia eſſe, & mentẽ eſſe quaſi meã, quia futura ut ego uobis prædicet. Quod facere minime poſſet, niſi in me eſſet: & quum per me procedat, eiuſdem mecum ſubſtantiæ ſit.

B

Matth.9. *Matth.16.* *Act.10.* *Matth.15.* *1. Cor.7.* *Ioan.14.* *1. Cor.15.* *1. Cor.2.*

DECIMI LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

» LLe me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.] Quia myſterium Chriſti reuelaturus dignis ſpiritus erat, ut ſcirent quis natura Chriſtus eſt, & quanta ſit uirtus eius atq; poteſtas, id circo ait: qa ille me clarificabit. Ita parua de ipſo terreſtriaq; ſecundum Iudæos opinari nos non patitur. Illi enim hominem nudũ parum prophetis maiorem, aut etiam minorem putabant. Varia em̃, multaque Iudæorum principes de ipſo dicebant. Modò quidem, quis tu es? clamantes, Abrahã & prophetæ mortui ſunt, & tu dicere audes: Si quis ſermonẽ meũ ſeruabit, is mortem non uidebit? quem teipſum facis? Modò humilitatem generis eius exprobrantes, nónne hic eſt, dicebant, Ioſeph filius, cuius nos & patrem & matrem cognouimus? cur ergo dicit, quia de cœlo deſcendi? Perſpicis Iudaicarum ratiocinationum miſeriam. Sic igitur multis propter carnem domini affectis, quanta ſit gloria mea, ſpiritus, inquit, meus docebit Nec rationibus ſolummodo ueris perſuadebit, ſed demonſtratione rerum animos eorum firmabit, quia deus ſim, & fructus ſubſtãtiæ dei patris. Quæ igitur demonſtratio eſt, qua Chriſtum clarificabit? cognitionem exquiſitam totius myſterij in mente hominum faciens, clarificationem atq; gloriam illi acquirit. Facile nanq; diuina natura, quũ uniuerſa in oculis eius nuda apertaq; ſint, abſq; uerbis docere poteſt quos uult. Clarificatur igitur à paracleto, id eſt à proprio ſpiritu filius. Clarificatur aũt: qui quũ ſpiritus eius omnia ſcire, poſſeq; perſpiciatur, quomodo neſcire ipſe quicq̃, aut minus poſſe credetur? & ſi de ipſo accipit ſpiritus, qui omnia poteſt, quomodo ipſe non erit omnipotens? Minime autem alicuius rei ſpiritus indiget naturaliter, ut accipere illi quod non habeat opus ſit: hoc enim credere, impium eſt. Verum quoniam cõſubſtantialis filio eſt, procediteq; per eum, omnem eius habens uirtutem: ideo ait, quia de meo accipiet. Subſiſtere nanq; per ſe ſpiritum credimus, & id eſſe uere quod dicitur. Verum quum inſit in ſubſtantia dei, & ex ea procedat, omnia quæ dei ſunt, in ſeipſo naturaliter habet. Non em̃ participatione, aut habitudine, nec ut alius à ſubſtantia dei; ſed quemadmodũ floris odor qualitatem eius naturalẽ olfactui offert, ita de deo & de ſpiritu ſancto intelliges, ſublimius uim exempli accipiens: nihil igitur detrahitur ſpiritui, quũ accipere à filio credatur. Nam quũ per filium naturaliter procedat, ut proprius eius, quũ oñibus quæ abſolute habet accipere dicit, quæ ipſius ſunt. Hæc ſi non ita ſignificantibus uerbis dicta ſunt, cõturbari non decet, imbecillitatis humanæ memores, quæ diuina hæc dicere ut oportet, non poteſt. Annunciabit ergo, inquit, uobis de meo accipiens, id eſt, nõ aliud quàm ego uelim, exponet. Quũq; ſpiritus meus ſit, ea dicet quæ mea ſunt.

Ioan. 8.

Ioan. 6.

D

NOTA.

CAPVT II.

» » Mnia quæcunq; habet pater, mea ſunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.] Characterem rurſus exactum atq; ſyncerũ hypoſtaſeos patris his ſe uerbis filius oſtẽdit. Intelligere nanq; facit, quia quũ ſit fructus ſubſtantiæ patris, omnia quæ eius ſunt ſecundum naturã attrahit, ita ut propria ſua meritò & ſint & appellent. Quũ enim nihil à patre penitus filius differat, præterq̃ quod pater nõ eſt, quũq; in utroq; eadem ſubſtantia eodem modo perfulgeat, quo modo non erunt cõmunia, imò uero eadem in utriſq; ut quæcunq; in patre ſunt, eadem etiam in filio ſint: & quæcũq;

in filio

A in filiò,in patre quoq; ſimiliter. Ideo (ut ego puto) exquiſitiſſima eſt uſus oratione: non eñ dixit,quia quæcunq; pater habet,& ego habeo: ne imago quædam exterior ad primitiuum formata,quemadmodum homines qui ad imaginem dei facti ſumus, eſſe uideatur;ſed mea ſunt, ait;identitatem ſubſtantiæ ultimam in proprietatibus incommutabilibus in utriſq; oſtendens: quod alibi etiam ad patrem apertiſſime dicit, Omnia enim mea,tua ſunt,inquit,& tua mea. In quibus enim nulla differentia eſt, Ioan.17. ſed ſubſtantiæ identitas maxima,quomodo illis eadem omnia natura non erunt;Habet ergo deus pater ex ſeſe, & in ſeſe proprium ſpiritum, quo in ſanctis habitat, per quem myſteria reuelare ſolet, non per miniſtrum(nihil enim tale recordari oportet) ſed ut per eum,qui in ſe ſubſtantialiter ſit, & ex ſe inſeparabiliter procedat. Ac ideo ut propria interpretatur ea,quæ ſunt eius in quo eſt: non eñ aliter creaturis pater inhabitat quàm per filium in ſpiritu. Sed hic ſpiritus,unigeniti etiam proprius eſt. Conſubſtãtialis enim patri filius eſt. Quoniam ergo,inquit,deus pater in ſpiritu proprio ſanctis reuelatur, & per eum quæcunq; uult,operatur,& hic ipſe ſpiritus mihi etiam naturaliter ineſt,hac de cauſa dixi, quia de meo accipiet. Nullus uero turbetur accipiendi uerbo,ſed recordetur nos quidem ut homines ea de deo loqui, quæ nõ ut uerba ſonant,ſed ſublimius intelliguntur. Accipere nanq; dicimus ſpiritum ex patre & filio quæ illorum ſunt:non quia non habuerit aliquando,& tunc ſolũ habuerit,quando accepit(ſemper enim ſapiens & omnipotens ſpiritus eſt,imò uero reipſa,ſapientia & uirtus, non participatione, ſed naturaliter) ſed quemadmodum aromatũ odor ex ipſis in olfactum prodit,uirtutem illorum naturaliter ac ſemper habens:tale quid, imò uero etiam ſuper hoc de deo & de ſpiritu ſancto intelliges. Quaſi eñ odor ſubſtantiæ dei eſt uiuẽs,atq; actiuus à deo ad creaturas quæ dei ſunt tranſportans,ac participationẽ eius immittens. Nam ſi aromatũ odor propriam uirtutem eorũ ueſtibus
B relinquit,& tranſmittit quodã ad ſeipſum modo,ea in quibus adhæſit;quomodo ſpirituſſanctus, qui ex deo naturaliter eſt, participes diuinæ naturæ eos non efficiet, in quibus habitabit;Fructus ergo & character hypoſtaſeos patris,filius quum ſit,diuina quæ illius ſunt ſecundum naturã attrahit: ideo ait,quæcũq; habet pater, mea ſunt. Propterea dixi uobis, quia de meo accipiet,& annunciabit uobis, ſpiritus uidelicet ſanctus,qui per eum & in eo eſt, per quẽ in ſanctis ut & pater habitat. Nõ eñ aliud præter eum ſpiritus eius eſt,licet in propria perſona ſubſiſtat: ſpiritus enim ſanctus, & non filius eſt.

CAPVT III.

» MOdicum & iam nõ uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me,
» quia uado ad patrẽ.] Quum per ſpiritũ ſuum quæ opus erant reuelaturũ ſe dixerit,paſſionis ſuæ occultius mentionẽ fecit. Poſt enim illam in cœlum aſcendens,ſpiritum immiſit:non enim cõuerſari cum apoſtolis carne poterat,quũ ad patrẽ aſcenderit, Aenigmatica uero utitur oratione, ne diſcipulorũ mœrorem augeat, multa propter eius abſentiam & grauiſſima pericula timentium. Quamobrem apertiſſime reſurrectionis conſolationem adiecit dicens: Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me. Mors enim in ianuis iam erat, propter quam diſcipuli uidere ipſum non poterant, quouſq; inferis ſpoliatis & umbrarũ portis perfractis templum ſuum ſuſcitaſſet; tũc enim rurſus ad diſcipulos rediit, & eſſe cum eis ſemper pollicitus eſt. Nam etſi abeſt corpore, patri pro nobis apparens, ac à dextris eius ſedens, habitat tamen in ſanctis per ſpiritum:neq; patitur(ut dixit)illos orphanos eſſe. Paruo igitur admodũ iam in- Ioan.17.
terſecto ad paſſionem tempore:modicum,inquit, & non uidebitis me. Debebat eñ morte parumper occultari. Et rurſus,modicum,& uidebitis me;triduus eñ reuixit, quum etiam ſpiritibus prædicaſſet. Sic enim plena miſericordia oſtenditur, ſi non

C ſolum uiuis, in hoc mundo, uerumetiam morte oppreſſis, & in tenebroſis receſſibus abyſſi ſedentibus dimiſſionem prædicauerit. Animaduertendum autem eſt, quia de paſſione, modicum & non uidebitis me, dixit: & de reſurrectione rurſus, & iterum modicũ, & uidebitis me. Quũ uero, quia uado ad patrem, ſubiecerit, tacuit quod ſequebatur. Non enim quanto tempore ibi manebit, aut quando rurſus deſcendet ſignificauit. Quamobrem non eſt noſtrũ cognoſcere tempora uel momenta, quæ pater (ut ipſe alibi dixit) in ſua poſuit poteſtate. Act. 1.

CAPVT IIII.

" DIxerunt ergo ex diſcipulis eius adinuicẽ: Quid eſt hoc quod dicit nobis, " modicũ & non uidebitis me, & iterum modicũ, & uidebitis me: & quia " uado ad patrẽ? quid eſt hoc quod dicit, modicum? neſcimus quid loqui" tur.] Non intelligentes diſcipuli inter ſe colloquuntur, quid illud modicum ſit dubitantes. Præuenit tamen Chriſtus interrogationem eorum opportuniſſime, oſtendens corda ſe hominum ut deum cognoſcere. Quid enim latere poteſt eum, cui omnia nuda ſunt? qui ad quendã ſanctorũ dicit: Quis eſt iſte qui me conciliũ cælat? quumq; uerba in corde cõtineat, cælare me arbitratur: ita undiq; ad fidem eos corroborat. Iob 42.

CAPVT V.

" COgnouit autem Ieſus, quia uolebant eum interrogare, & dixit eis: De " hoc quæritis inter uos, quia dixi, modicum & nõ uidebitis me. Amen " amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autẽ gaude" bit: uos autem contriſtabimini, ſed triſtitia ueſtra uertetur in gaudiũ.] D Curioſius quærere uolentibus præueniens, expoſuit uerborum ſuorum ſenſum: quæq; illis immínebant, ut præmeditatione molliora fierent, apertius dixit. Quando ergo dixit, uos à Iudæis me captum, cæſum, & crucifixum uidebitis, tunc plorabitis, flebitis q; amarè: mundus autem, id eſt mundi uoluptatibus inhiantes gaudebunt. Significat autem hic ſordidam Iudæorum multitudinem, & ſcribarum, phariſæorumq; impias cateruas, qui aduerſus caput ſuum crucifixum deridentes, modò dicebant: Si filius dei es, deſcende de cruce nũc, & credemus, modò: Qui deſtruis templum dei, & in tribus diebus reſtituis, ſalua teipſum. Sic ergo mundo faciente atq; dicente, inquit: Magna uos mœſtitia exagitabimini, ſed non longo hic mœror tempore perdurabit: ad gaudiũ enim conuertetur triſtitia ueſtra. Nam quũ triduus reſurrexero, omnem ueſtram abſtergam lachrymam, & ad gaudium ſempiternum reducam. Viuit enim ſemper Chriſtus, & mors per eum deſtructa eſt: contraria uero mundus omnia patietur, perpetuos cruciatus ſubiturus. Nam ſicut Chriſto ſecundum carnem mortuo, mœrore ſancti, mundus autem lætitia eſt affectus: ſic conſequenter deſtructa morte, ſuſcitatoq; ſaluatore, mœror ſanctorum in gaudium, & lætitia mundi in triſtitiam conuertetur. Matth. 27.

CAPVT VI.

" MVlier quum parit, triſtitiam habet, quia uenit hora eius: quũ aũt pepe" rit puerũ, iam non meminit preſſuræ, propter gaudium, quia natus eſt " homo in mundo. Et uos igitur nunc quidem triſtitiam habetis, iterum " autem uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudiũ ueſtrum nemo " tollet à uobis,] Conſolationis uim uaria oratione ante oculos ponit, perſpicuaq; ſimilitudine ad ferendos illos hortatur dolores, quorũ exitus ingens & perpetuum erit gaudiũ: Fructus igitur acerbæ, inquit, amaraq; preſſuræ puer eſt: ſed ſi dolorem partus mulier fugeret, ac ideo nuptias recuſaret, nunq; eo animium

gaudio

A gaudio afficeretur, quod procreatione oritur filiorum. Similiter, ait, uobis quoque accidet. Gaudebitis enim, quũ mirabilem mundo atq; incorruptibilem natũ conſpexeritis puerum, & hoc gaudium nullus unquam à uobis auferet. Semel enim mortuus (ut ait Paulus) non amplius moritur. Stabile igitur & perpetuum gaudiũ eſt, nec id iniuria: Nã ſi Chriſti mors mœſtitiã credentibus attulit, quis gaudiũ tollet noſtrum, quũ ſciamus uiuere illum ſemper, & ſpiritalia nobis bona largiri? Sed à ſanctis quidem gaudium auferri non poteſt. Ablatum autem ab ijs ſtatim poſt reſurrectionem fuit, qui crucifixerunt eum. Nam qui morte illius gaudebant, illis neceſſariò per reſurrectionem mœror infertur. *Rom.6.*

CAPVT VII.

" " " TET in illo die me nõ interrogabitis quicquã. Amen amen dico uobis, uſq; modo non petijſtis quicquam in nomine meo: petite & accipietis, ut gaudiũ ueſtrum ſit plenum.] Virtutem ex alto accepturos ac doctrina ſpiritus prudẽtiores futuros diſcipulos dicit: adeò ut omnia etiam abſente ipſo intelligant. Non enim quia lumine ſuo non indigebunt, non interrogaturos dicit: ſed quia ſpiritum eius in cordibus ſuis habentes, omni perfecta ſcientia pleni erunt. Perfectam autẽ ſcientiam dicimus, rectam atque integram, per quam recte de ſancta trinitate opinamur. Nam & ſi per ſpeculũ in ænigmate ac ex parte cognoſcamus: ueris tamen eccleſiæ dogmatibus inhærentes, & ſenſum ſcripturæ ſyncere ſequentes, perfectam ſciẽtiam habemus: quam conſequi nemo poteſt, niſi fulgore ſpiritus ſancti. Præterea ad petendum cum fiducia impellens eos, amen amẽ affirmans dixit, impetrabitis à patre quicquid in nomine meo petieritis. In nomine autem meo, addidit, ut mediatorem ſe & collargitorem oſtendat. Nullus enim accedit ad patrem niſi per filium, per quem adductionem habemus ad patrem in ſpiritu, ut ſcriptũ eſt: ideo ſe portam & uiam appellat. Quia, inquit, nemo uenit ad patrem niſi per me. Nam inquantum filius & deus eſt, unà cum patre nobis bona largitur, quod oſtendens Paulus dicebat: Gratia uobis & pax à deo patre, & domino Ieſu Chriſto. Inquantum uero mediator eſt, & pontifex, & paracletus, noſtras preces ad patrem adducit: ipſe enim nobis libertatẽ atq; fiduciam ad patrem largitur. Orandum igitur eſt in nomine ſaluatoris, ſi exaudiri à patre uolumus: ut accipientes quæ petierimus, ſpiritali gratia repleti, & prudẽtiores per ſpiritum facti, aduerſus ſordidas poſſimus uoluptates militare, & ita amore uirtutis indies ardentiores & fortiores ad opera ſanctificationis facti retributionis ſpe gaudeamus: & mœſtitia conſcientiæ criminũ depulſa, gaudio Chriſti mentes noſtras repleamus. Hic orandi modus priſcis omnino fuit ignotus: conſtituitur autẽ modò à Chriſto, quando emendationis tempora effulſerunt, & omne nobis bonum per ipſum abſolute conceſſum eſt. Nam ſicut nihil à lege conſummatũ fuit, ſicut iuſticia eius imperfecta, ſic & orandi modus mancus in ea inueniebatur. *Ephe.2.* B *Ioan.10.* *Ioan.14.* *Rom.1.* *1. Cor.13.*

CAPVT VIII.

" " HAec in prouerbijs locutus ſum uobis: uenit hora quũ iam nõ in prouerbijs loquar uobis, ſed palàm de patre annunciabo uobis.] Prouerbiũ modò occultiorem & obumbratum ſermonem appellauit: qui cum obſcuritate tegatur, nõ facile ab audientibus capitur. Tali eñ dicendi modo, prouerbiorũ pacto ad uos dixi: ueniet hora & tẽpus in quo palàm uobis de gloria patris loquar, & cognitionem ſupra mentem humanã largiar. Quod autem tempus hoc ſit, ipſe quidem aperte nõ dixit: nos aũt putamus aut illud forſan ſignificari in quo ſpiritũ ſuum accepimus, aut futurũ illum diem poſt, quando huius mundi figura trãſibit, quando gloriam dei aperte cõſpiciemus, & ſcientiã

C eius absolute habebimus, quando prophetia omnis euacuabit̃, & omnis cessabit cognitio (ut ait Paulus) omnis ea scilicet quam nunc ex parte & in speculo uidemus.
1. Cor. 12. Euacuatur enim quod est ex parte, quum perfectio uenerit. Quomodo inquies? dicam rursus. Nam quemadmodum in nocte serena, stellarum splendor & pulchritudo apparet, sole autem oriente particularis stellarum splendor euacuatur, eodem arbitror modo cognitio ista præsens, tempore illo desinet, quum perfecta cognoscendi lux nobis infusa fuerit. Tunc igitur libere capacibus nobis de patre suo Christus nũciabit. Nam modò per exempla nonnunquã atq; similitudines quasi per umbras propter imbecillitatem mentis nostræ docemur. Tunc autẽ non ita, sed nuda (ut ita dicam) facie ac mente nullo modo impedita, naturæ deitatis patris pulchritudinem
1. Ioan. 3. intelligemus, gloriam unigeniti eius conspicientes. Videbimus enim ipsum sicuti est, ut Ioannes ait. Nunc enim gloriam eius propter naturam humanam, & imbecillitatem nostram, integre aspicere nequimus, tempore autem illo in propria patris gloria apparebit. Quum enim deus sit secundum naturã, atq; ideo patri consubstantialis, in æquali dignitate atq; gloria fulgere conspicietur.

CAPVT IX.

" N illo die in nomine meo petetis: & non dico uobis, quia ego rogabo
" patrem de uobis: ipse enim pater amat uos, quia me amastis, & credidistis quia à deo exiui.] Petere aliquid per orationẽ à patre nullo modo permittit, nisi in nomine suo, patremq; facillime daturum pollicet̃, non solum meditatione sui, sed ultro ad hoc præparatum, quasi debitũ redderet ijs qui Christum peramant. Nec ullus putet propter tantam patris beneuolentiam, non indigere nos Christo: omnia em̃ per ipsum ex patre in spiritu sunt.
1. Ioan. 2. Paracletus enim est nõ solum pro peccatis nostris, sed etiam pro uniuerso mundo:
D ita ostendit gratissimum esse patri, ut ipse honoretur, atq; ametur. Quod quum non intellexerint Iudæi, non dubitarunt omni eum modo uexare, quia credentium animos à ruditate legali in Euãgelicam spiritalitatẽ traducebat: iniquas enim in ipsum
Ioan. 9. linguas mouentes, dicebant: Si à deo esset hic homo, non utiq; solueret sabbatum. Facillime igitur patris beneuolẽtiam habituros affirmat, absq; ambiguitate credentes à deo patre ipsum exiuisse. Qui benedictione, inquit, spiritali mentes eorum illuminabit, qui rectam de me habent opinionem. Exiuisse autem à deo nihil aliud est, nisi natum esse, effulsisseq; ex substãtia patris, eo processu quo est, & in propria intelligitur subsistentia. Quamuis non omnino disseparetur à patre: in filio enim pater, & in patre filius secundum naturam est. Aut exiuisse à patre dicit, id est homo factus sum, & ad uestram naturam descendi. Quasi enim locus omnium rerum, sua
Heb. 13. natura est: à qua exire uidentur, quum aliud quid quod non habeant assumant. Nec dicimus ipsum quia homo factus est, à natura deitatis mutatũ fuisse: idem enim est in secula. Sed quoniam, quamuis naturã suam semper seruauerit atq; seruet, assumpsit tamen in se quod non erat, propterea exiuisse à patre dicitur. Sed alio quodam etiam pacto exiuisse à patre intelligi potest. Nam quum pharisæorum imperitia putaret non à deo missum, sed à seipso ad soluendam legem uenisse, atque ita legi uoluntatem dei patris se propugnare, & ipsum ut deo inimicum pellere, à deo exiuisse affirmat. Quod qui crediderint & amauerint eum, hac de causa (ut paulò ante dicebamus) uicissim à patre amãtur. Quod si deo amici sunt, quia à patre missum crediderũt. Et si amantes filiũ pater exaudit, eorum qui nõ amant, orationes nequaquã
Esa. 1. suscipiet. Quod Esaias Iudæis prædixit: Quum extenderitis manus uestras, auertã oculos meos à uobis: & quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim uestræ sanguine plenæ sunt.

CAPVT

CAPVT X.

A EXiui à patre,& ueni in mundum;iterum relinquo mundum,& uado ad patrem.] His firmiter non pſeudoprophetam eſſe, nec aliam q̃ pater uellet doctrinam tradere(ut Iudæi putabant)demonſtratur. Nam ſi uere Chriſtus nõ eſſet ô Iudæi,quiſpiam diceret,ſi præter uoluntatem patris Euangelicã prædicaret doctrinã, mandata legis nõ ſufficere ad perfectam pietatẽ oſtendens. Si ſabbatum patre nolente ſolueret,ſi in dæmoniorũ prin pe eijceret dæmonia, ut uos dicebatis: quomodo poſtea in ipſos cœlos aſcendit? quomodo pater ad conſeſſum ſuum libenter rebellem accepit? An forte clam aſcendit? Magna multitudo aderat, quibus ab angelo dictũ eſt: Viri Galilæi cur ſtatis reſpicientes in cœlũ? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet quemadmodũ uidiſtis eum euntem in cœlũ. Quid dicitis ô Iudæi,nõ recipitis angeli teſtimoniũ? quũq̃ lex ueſtra iubeat, in ore duorum aut trium teſtium omne uerbum ſtare:uos tantæ multitudinis eorum qui uiderunt,teſtimoniũ repudiabitis? Quomodo ergo pſeudopropheta erat qui cum ſumma poteſtate in cœlos ferebatur? aut potius quomodo negare poteritis non eſſe ipſum ex deo patre, quem lex & prophetæ prædixerũt? Veniſſe autem in hunc mundum,ait,& nunc ex mundo ad patrem redire,qui nec à patre aberat homo factus,nec quũ ad cœlos cum carne redierit,à terris abſit. Deus enim uerus eſt,ineffabili uirtute omnia replens.

Luc. 11. *Act. 1.* *Deut. 19.*

CAPVT XI.

DIcunt ei diſcipuli eius:Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nũc ſcimus quia ſcis omnia, & nõ eſt opus tibi ut quis te interroget:in hoc credimus, quia à deo exiſti.] Admirant demonſtrationis uires perſpicuas. Aperte nanq̃ ac breuis facta oratio eſt. Quare lætantur: quia penitus intellexerunt,nec prouerbij, id eſt obſcuritatis
B quicq̃ impedimento ſibi fuit. Illud etiam addunt:Quoniam enim inquiunt,præueniſti modò anteq̃ interrogauerimus, propterea credimus q̃ ex deo exiuiſti. Corda enim hominũ noſcere ſolius dei eſſe rectiſſime creditur. Quoniam igitur omnia noſti,quomodo perſpicuum nõ eſt,ex deo qui omnia ſcit, te proceſſiſſe? Fidem ergo diſcipulorum hoc quoq̃ auxit ſigno. Dicunt autem nunc,non quod credere cœperint,quando hæc audientes omnia ſcire dominum perſpexerunt; ſed quia tunc ampliores fidei radices iacere cœperunt.

2. Paral. 6.

CAPVT XII.

REſpondit eis Ieſus:Modò creditis:ecce uenit hora & iam uenit, ut diſpergamini unuſquiſq̃ in propria,& me ſolum relinquatis: & nõ ſum ſolus,quia pater mecũ eſt.] Breuiter etiã nũc ſaluator nondũ tempus firmitatis fidei adeſſe oſtendit,quod futurũ erat,quãdo uirtutẽ ex alto adueniente ſpiritu ſancto acceperunt. Tunc eñ, tunc inuictis uiribus tam aduerſus Iudæos,q̃ aduerſus gentes pro ueritate fulſerũt:deo,clamantes,q̃ hominibus obſequi potius oportere:nec poſſe ullo,modõ ſe quæ uiderũt & audiuerũt, nõ prædicare. Nondũ igitur pfecta fide firmatos,ex futura modo formidine ipſorũ oſtendit,& hac etiã prædictione non parũ illis affert utilitatis, quũ ſe oſtendat nihil futurorũ,ut deum ignoraſſe. Nõ eñ longe abeſt,inquit,tẽpus,imò iam adeſt quando me ſolo derelicto,unuſquiſq̃ propria peteris,id eſt ingẽti metu perculſi,& amore magiſtri poſthabito,ſaluti ſuæ unuſquiſq̃ conſulet. Quod aũt proditore cum cohorte ueniente,formidine uicti fugerũt Chriſto ſolo relicto,perſpicuũ eſt: ſolũ aũt dicimus,quia diſcipuli(ut ſolebãt)eum nõ ſequebant. Nam ſolus nõ erat,qui deus & ex deo, & in deo naturaliter eſt. Humano autẽ more id ſibi dictũ eſt:ut nos mo-

Act. 5. *Act. 4.*

Cneat quãdo tentatio aut perſecutio ad glorioſa pro pietate uocat certamina, nõ opor tere cadere animo, etiam ſi nulla ſocietate amicorum conſolamur. Nam quamuis o- mnes fugæ ſe dederint, credere tamen oportet deum ſemper nobis adeſſe, qui ſolus amicos ſuos poteſt ſaluare. Non enim ſumus ſoli, etiam ſi nõ cernamus oculis defen
Pſal.5. ſorem ac protectorem noſtrum undiq; nos munientem, ut Pſalmiſta canit: Domine ut ſcuto bonæ uoluntatis tuæ coronaſti nos. Hæc dicimus, ut maiore animo etiam à noſtris propter ignauiã eorũ relicti, certamina pro pietate ſuſcipere nõ dubitemus.

CAPVT XIII.

"Haec locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis, in mundo preſſuram "habebitis: ſed confidite, ego uici mundum.] Quæcunq; ſuperius dicta latius ſunt, breuiter modò repetuntur. His enim paucis uerbis ſuperio- rum uirtus concepta, utilitatem Chriſti diſcipulis aperit. Diſſerui enim inquit, multa uobiſcum, ut in me pacem habeatis, utq; ſciatis preſſuram uos in mundo non paruam propter me habituros. Sed non ſuperabit mundus, nam à me uictus eſt. Verum ut liquidius hæc intelligantur, age dicamus quid ſit pacẽ ha- bere in Chriſto. Mundus quidem, id eſt caducarum rerum cupidi, paci ſuæ nonnun- quam cõſulunt, ſed non in Chriſto. Nam qui uoluptate corporis defluunt, alter alte-
Eccl.13. ri iocũdiſſimi ſunt: ut uerbi cauſa, fur furi, & latro latroni amiciſſimus eſt. Diligit eñ unuſquiſq; ſibi ſimilem, ut dicitur. Sed in omnibus his ſanctiſſimũ pacis nomen cau- ponationi ſubijcitur. Sancti autem non ita faciunt. Nam in eis uinculum pacis non eſt peccatũ: ſed fides, ſpes, charitas, ius pietatis in deum: & hoc eſt in Chriſto pacem habere, quæ omnium bonorum origo & radix eſt. Quæ ſecum quaſi ſororem chari- tatem (quæ in alterutros eſt) adducit, quam diuinæ legis impletionem Paulus appel
Rom.13. lauit. Non enim eſt dubium, quin ſi uiciſſim charitas in hominibus recte ineſt, an-
D tea in deum habeatur: nam qui fratrẽ diligit, ipſum certe (ut Ioannes ait) diligit deũ.
1.Ioan.4. Sed aliud quoddam ex hoc loco intelligi poteſt. In mundo inquit, preſſuram habebi tis: ſed confidite, ego uici mundum. Omni enim peccato, & omni mundana uexati- one ſuperior factus eſt Chriſtus. Quumq; ipſe uicerit, etiam illis qui propter eum ten tantur, inſignem largitur uictoriam. Illud quoq; poterit quiſpiam dicere, quemadmo dum interitum & mortem Chriſtus ſuperauit, quũ propter nos mortuus ſui rexerit: ſic & nos uirtute illius è morte reſurrecturos, peccatum quoq; uicturos; quoniam in illo primo uictum fuit, & ab eo ad nos, tanq; ad genus ſuum (homo enim uere factus eſt) hoc bonum transfunditur. Ita confidere oportet, a nobis quoq; mundum poſſe uinci, quum à Chriſto ut ab homine uictus ſit: qui uia generi humano ad hoc factus eſt: nam qui olim uincebamur, modò propter Chriſtum uincimus. Nec mirũ: ſi enim ut deus uiciſſet, nihil ad nos; quum autem ut homo id fecerit, nos quoq; in ipſo id fa- cimus. Alter enim Adam nobis de cœlo apparuit. Vt igitur terreſtris imaginem in- duti, ad eius ſimilitudinem peccati iugo ſubiecti ſumus: ita ſi cœleſtis quoq; imagi- nem induemur, tyrannidem peccati & omnem preſſuram mundi contemnemus.

CAPVT XIIII.

Caput Ioã- nis. XVII. HAec locutus eſt Ieſus: & ſubleuatis oculis in cœlũ, dixit: Pater uenit ho ra, clarifica filium tuũ, ut & filius tuus clarificet te.] Quũ quaſi uiaticũ ad ſalutem, ueritatem dogmatis apoſtolis ſuis Chriſtus tradiderit, & for tiores ad tentationes reddiderit, cõtinuò ab hac collocutione in orandi habitũ ſe conuertit. Nec ullum tempus inter ſermonẽ ad diſcipulos, & deum patrem interuenire paſſus eſt, præcipue uiuendi diſciplinæ regulam ſe nobis in hoc etiã conſtituens. Opus eñ eſt non ignorare, ſi quis pie ac ſancte uiuere uelit, aut ad fratres utiliter loqui oportere, aut in orandi opere ſermonis uſum adhibere: ne

inanis

A inanis uerbositas locum habere uideatur. Hoc enim modo linguæ honestas seruabitur: uana enim oratio uituperatione non caret. Et à multiloquio (quidam Sapiẽs dixit) peccatũ non oriri non potest. Sapiens autem est qui labijs parcit. Illud uero etiam ad hæc mirabile, nobisq; utilissimũ. Orandi enim initium à clarificatione sua & patris facit, deinde nostram etiam coniunxit. Cur ita? orandi quoddam officium nobis tradit. Nam quemadmodum bene agere, non ad nostram, sed ad dei gloriam debemus (luceat enim inquit, lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est) sic quũ orandi tempus adsit, gloria primo dei petenda est. Hoc enim pacto orare nos docuit: dicere nanq; iussit: Pater noster qui es in cœlis, sanctificet nomen tuum: adueniat regnũ tuum: fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrũ quotidianũ da nobis hodie. Hoc ipsum opere quoq; nũc instituit. Oportebat certe ut nobis dux ad omne bonũ ipse fieret. Sed consideremus diligentius quid ad patrem dicat, & minuta obseruatione uerborum, ueritatem dogmatum inspiciamus. Pater, inquit, uenit hora, clarifica filium tuũ, ut & filius tuus clarificet te. Putabit forsitan aliquis, clarificationis ac gloriæ illum indigere, à quo hæc dicuntur. Sed si unigeniti oblitus dignitatis non sit, facile inanes has cogitationes ex animo eijciet. Stultum enim, egenum gloriæ illum dicere, qui gloriæ dominus est, & sic à scriptura uocitatur. Vnde alibi à patre illam gloriam petere legitur: Quam apud te, inquit, habebam antequam mũdus esset. Sic perspicuũ fit, quod nemo nisi mente captus egenum gloriæ, & gloriæ deo congruentis unigenitum sit dicturus. Verum quoniã quum esset in forma, æqualitateq; dei patris, non rapinam arbitratus se esse æqualem deo: sed exinaniuit seipsum, humano assumpto corpusculo, & paruitatem nostram absolute indutus, opportuno iam tempore præsente, quo incarnationis mysterio consummato, & humano genere ad uitam & cognitionem dei uocato, ad pristinam gloriã rediret: ut omnino harum rerũ
B patrem quoq; autorem ostenderet, sic eum alloquitur, tempus iam esse demonstrãs, ut ad naturæ suæ dignitatem cum carne ascendat. Ascendat autem non alterius ministerio, sed ut sapientia dei patris & uirtus. Sic enim & non aliter summa cum potestate deitatis opera peragit: omnia enim à patre sunt, sed non absq; filio. Quomodo enim quicquam deus pater operabit, non cooperante narurali sapientia sua, atq; uirtute? Omnia enim per ipsum facta sunt, inquit, & sine ipso factũ est nihil. Quoniam ergo identitatis substantiæ ratio, omnia ex patre per filium in spiritu esse persuadet. Propterea mortem & diaboli tyrãnidem depositurus, quia uniuersus terrarum orbis spiritus doctrina illuminatus, secundum naturam et uerum deum esse Christũ erat cogniturus: idcirco ait, Pater clarifica filium tuũ, ut & filius tuus te clarificet. Nec mentis quisq; non expers dicet clarificari à patre filium uelle, quasi hominẽ ex homine accipere reddereq; uicissim (stultum enim omnino est talia opinari de deo) sed clarificationem à patre petit, & simile patri redditurum pollicetur, ut æqualitas & identitas naturæ appareat. Nam sicut inhonorari pater uidetur, nisi talem genuisse filium credatur, qualis ipse est: sic gloria ei est, similem sibi omnino filium produxisse. Glorificatur igitur pater in gloria filij, quia ut modò dicebamus, dum intelligitur à quo patre natus est, tam patri quàm filio gloria redditur. Gloria igitur à patre qui talem genuit: ad filium, & à filio qui patri similis est, ad patrẽ omnino redundat. Si quis autem humilius propter assumptum hominem, id quoq; à saluatore dici opinatur, recte quidẽ dicet, non tamen ita exquisite uim theorematis huius exponet. Nam si Christus solum clarificari à patre peteret, humanitati hoc attribueremus. Verũ quoniam uicissim clarificaturum se quoq; pollicetur, necesse est ita locũ interpretari, ut dictum est.

Prouer.10.
Iaco.3.
Matth.5.
Matth.6.
1. Cor.2.
Philip.2.
1. Corin.1.
Ioan.1.

CAPVT XV.

C Sicut dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis: ut omne quod dediſti ei, det eis uitam æternam.] Latius ad noſtram utilitatẽ his uerbis clarificationis aperit modum: quo à deo patre filius, et à filio pater glorificabitur. Non enim erat opus patri cuncta ſcienti petitionis hunc modum ſubaperire: ſed quoniam pontifex inquãtum homo eſt, quamuis deus etiam natura ſit, tamen ut pontifex pro nobis patrem alloquitur: ut credamus eum & nunc paracletum ac propitiationem eſſe pro peccatis noſtris, iuxta Ioannẽ. 1. Ioan. 2. Ita nos credere Paulus etiam perſuadet, dicens: Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato. Quoniam igitur ut homo, pontifex eſt, & ſimul immaculata etiam hoſtia, ſeipſum redemptionem pro uita hominum, quaſi humani generis primitias deo patri obtulit, ut in omnibus primus ſit, iuxta diuinum Paulum. Offert autem etiam genus noſtrum rebelle, ſanguine ſuo reconciliatum, & ad nouam uitam ſpiritu ſancto reformatũ. Verum quoniam (ut ſæpius dictum eſt) omnia ex patre per filium in ſpiritu efficiuntur quamuis cum patre ſimul ſpiritalia dona largiatur (quibus enim uult, ſumma cũ poteſtate ſpiritum diſtribuit) ut mediator tamen & pontifex bona pro nobis petit. Sed hæc quidem ſic ſe habeant. Conſideremus autem rurſus quid iſta petitio ſibi uelit: Pater, inquit, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te. Quomodo autẽ id fiet? uolo, inquit, ut quemadmodũ poteſtatem mihi omnis carnis dediſti: ſic omne quod mihi dediſti, habeat uitam æternam. Clarificat quidem filium ſuũ pater uniuerſo terrarum orbe illi ſubiecto: ſed filius quoq; patrem clarificauit, partim quoniã iam creditur filius ex ſubſtantia patris natus eſſe: partim uero quoniam omnipotentia filij cognita, huius uirtutis gloria in patrem etiam tranſit. Sicut igitur & glorificaſti & glorificatus es, modo quo diximus: ſic uolo, inquit, ut nihil eorum, quæ mi-
D hi data ſunt perdatur: nam hinc etiam gloria à patre ad filium, & à filio ad patrẽ redundabit. Congruum enim eſt, quicquid uerbo dei ſubiectum eſt, quũ ſemel ſaluatum ſit, ut in perpetuis bonis permaneat, ut non poſſit ab interitu amplius ſuperari. Verum quoniam uniuerſæ carnis poteſtatem datam ſibi dicit: non grauabimur ne ſimpliciores turbentur (quamuis nulla oratione aſſequi hæc poſſimus) pauca tamen & breuiter ſuper hoc dicere. Humanæ igitur id menſuræ, humilitatisq; figuræ cõuenire non dubitamus. Si enim nos puderet ſerui naturam illum aſſumpſiſſe cõfiteri, & quoniam ſeruus factus ſit, regem ſuper Sion montem ſanctum eius conſtitutũ eſſe, non conſequenter diceremus quicquam à patre illum recipere: ſed quũ ſponte obſecutus patri homo factus ſit, qui omnia poſſidet ut deus, omnia recipit ut homo. Cui regnare, aduentitium eſt, id eſt non naturale: creaturæ nanq; recte dicitur, quid habes quod nõ receperis? Creatura etiam uere Chriſtus eſt, inquantũ homo, quamuis increatus ſecũdum naturam deitatis, in qua omnia bona uere ac naturaliter eſſe intelliguntur: unde ad nos per gratiam effunduntur. Quando igitur ut homo, princeps noſter conſtitutus, omnis carnis poteſtatem accepiſſe dicit: nõ turbabitur qui diſpenſationem incarnationis tenaci memoria tenet. Quod ſi etiam ſublimius hæc intelligere, ac de Chriſto ut deo, placet: in mentem tibi ueniat illius, quod dominus ad Iudæos dixit: Amen amen dico uobis, nullus poteſt ad me uenire, niſi pater, qui me miſit, traxerit eum. Nã quos pater uiuificare uult, eos uiuificæ ſuæ uirtuti, id eſt filio adducit, per quem corroborat, ſapientioresq; facit, quoſcunq; etiã ſub iugo ſui principatus facere uult: nõ aliter id facit q̃ per uiuã omnipotẽtemq; ſui uirtutẽ, per quam omnibus dominat, id eſt per filium ſuũ. Et homines quidẽ à deo accipiũt, ut aliis poſſint dominari. Per eũ em reges regnãt, & terræ tyrãni dominant, ut ſcribit. Deus uero, rebelle genus, nõ per aliã, ſed per propriã uirtutẽ ad ſe reducit. Animad uertendũ aũt eſt, nõ de Iudæis ſolũ, ſed de omni humano genere oĩs carnis dixiſſe.

3. Ioan. 2. Heb. 4. Coloſ. 1. Pſal. 2. 1. Cor. 4. Ioan. 6. Prouer. 8.

CAPVT

CAPVT XVI.

A 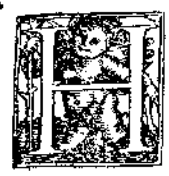 Aec autem eſt uita æterna,ut cognoſcãt te ſolum deum uerum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum.] Radicem atque originem æternæ uitæ fidẽ & ueræ pietatis uirtutem eſſe affirmat:ueram autem pietatem illam eſſe aſſerimus,cui alieni, falſíq; cultus crimen iniuri non poteſt. Multi enim creaturam prætermiſſo creatore coluerunt,nec ueriti ſunt ligno dicere: Pater meus es tu,Et lapidi:Tu genuiſti me.Eò enim imperitiæ probdolor multi,imò ferè omnes delapſi ſunt, ut ſenſu experti, materiæ ineffabilem deitatis gloriam attribuerint.Quas ob res patrem à falſis & ſolo nomine diſs diſtinguens, ſolum uerumq; deum appellat.Vtiliſſime autem quum ſolum patrem,deum uerum appellauerit,ſuæ quoq; gloriæ meminit,dicens: & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Non enim aliter recte pater cognoſcitur,quàm ſi filius quoq; unà cognoſcatur.Quum igitur ſolum deum uerum,patrem appellauerit,ab hac gloria ſeipſum nõ ſeparauit: in patre enim eſt & ex patre.Quare uerus & ſecundum naturam deus,& ſolus in ſolo eſt: nullus enim deus uerus eſt præter trinitatem, quum diſ gentium dæmonia ſint, quum creatura omnis ſeruituti ſubiiciatur, quam ,neſcio quomodo multi ad improbum delapſi ſenſum,adorant.Multi ergo ſunt in hoc mũdo falſo ab hominibus diſ appellati; ſed unus ſolus uerus deus eſt pater,& qui in ipſo & ex ipſo ſecundum naturam eſt,diſtincte ſimul atq; coniuncte coniunctione naturali. Diſtincte quidem, quia in propria ſubſtentia eſſe intelligitur:Filius enim eſt,& non pater. Coniuncte uero, quia ſimul eſt pater & filius.Propterea enim pater eſt,quia filium ædidit. Hæc ergo eſt, inquit,uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Sed ſi dei cognitio uita æterna eſt,quomodo(dicet quiſpiam)alia quadam re indigebimus? Quod ſi nulla re alia indigeamus, quomodo fides abſq; operibus mortua eſſe perhibetur? Fides autem quid aliud eſt,quàm uera de deo cognitio? Per fidem enim cogni
B tio fit:teſtatur id Eſaias,dicens: Si enim non credetis, non intelligetis. Quod autem nuda perſpiciendi cognitio inutilis ſit, ſanctorum uirorum uoces confirmant. Dicit enim quidam diſcipulorum domini: Tu credis quia unus deus eſt,& probe facis:dæmonia etiam & credunt & horreſcunt. Quid igitur ad hæc dicemus? aut quomodo uerus hic ſermo domini erit? Sed uerus eſt abſque ulla penitus hæſitatione. Cognitio enim uita eſt: quia totam myſterij uirtutem parturit, & myſticæ benedictionis affert participationem,per quam uiuifico uerbo coniungimur. Ea enim de cauſa(ut puto) comparticipes Chriſti,ac(ut ita dicam)concorpores, aut concorporales gentes ſcribit Paulus,quia ſanctiſſimæ carnis eius & ſanguinis participes factæ ſunt:ſic & membra Chriſti,membra noſtra dicuntur.Cognitio igitur uita eſt,ſpiritalem nobis benedictionem adducens,per quam ſpiritus in cordibus noſtris habitat, in adoptionem filiorum dei,& ueram pietatem per Euangelicam uitam & incorruptibilitatem reformans. Quum igitur origo, & quaſi pronuba dictorum omnium bonorum cognitio dei ueri eſſe inueniatur,recte à domino noſtro Ieſu Chriſto uita æterna eſt appellata, quaſi mater & radix uirtute, naturaq; ſua uitam æternam pariens. Sed conſidera diligenter,quomodo ſolius dei ueri cognitio efficiatur.Non enim abſq; cognitione filij, quare nec abſq; cognitione ſpiritusſancti:hæc enim dei unitas,in trinitate intelligitur atq; creditur ſecundum ſcripturas. Sed Iudæi quidem præceptis Moſis ad uerũ deũ reducebantur.Dominum enim,inquit,deum tuum adorabis,& ipſi ſoli ſeruies. Sed quanquam ſolum & uerum deum colerent, nondum tamen perfectam eius habebãt cognitionem,ad quam modò ſaluatoris doctrina conuocantur, diſcentes non modò unum eſſe uerum deum creatorem, uerumetiam quia pariter & filius creator eſt, in quo ut in charactere atq; imagine incommutabili,primitiuum, id eſt pater inſpicitur. Neceſſariò ergo non ſufficere ad æternam uitam ſolummodo ſcire ait, quia unus ſolus uerus deus eſt, ſed quia & pater eſt. Cuius aũt pater eſt expoſuit,eius uidelicet,q

Pſal.95. *Pſal.95.* *Iacobi 2.* *Eſa.7.* *Iacobi 2.* *Epheſ.5.* *Deut.6.*

C propter nos caro factus est, qui ad saluandũ humanũ genus à patre ad nos missus est.

CAPVT XVII.

" Go te clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi ut
" faciam: & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam
" habui, priusquàm mundus fieret apud te.] Complicata sunt humana diuinis, & composita quodam modo ex utrisq; oratio est. Nam nec ad potestatem & gloriam deitatis puram dicẽtis personam extollit, nec in mensuram naturæ humanæ omnino deprimit: sed inter utrunque gradiens unum ex utrisq; componit. Non enim solum deum se uerum esse, sed etiam hominem uerum propter nos factum, ut sanguine suo genus humanum redimeret, diligenter nos docet. Age igitur duplici hac uia, ut ab homine scilicet atq; deo dicta hæc esse considere mus: & primum quasi ab homine dicantur, uideamus. Origo nobis & exemplum diuinæ disciplinæ Christus constitutus, quomodo recte uiuendum sit, opere simul ac uerbo docuit. Idcirco diligentius & facta & dicta eius Euangelistæ conscripserunt. Docet igitur nos istis uerbis; quia quum unusquisq; nostrum datum sibi diuinitus ministerium consummauerit, perfeceritq; quæ sibi à deo commissa sunt, tunc, tũc inquã operibus suis deum glorificat: non quia gloriam affert non habenti (plena enim glo-
Matth.5. riæ deitas) sed quia operibus suis alios ad glorificandum adduxit. Luceat enim lux ue stra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Viriliter enim ac probe propter deum facientes, nostrorum operum gloriam non nobis, sed deo acquirimus. Nam quemadmodum quum sordide, turpi-
Esa.52. terq; uiuamus, iure plectimur; quia nomen eius (ut ait propheta) in gentibus propter nos blasphematur: eodem certe modo glorificatur à nobis, quãdo recte uiuentes præ
D cepta eius seruamus. Opere igitur nostro consummato, ad libertatem filiorũ dei per-
1.Reg.2. ducti, à glorificato deo gloriam repetere audebimus. Viuo enim ego, dicit dominus, quia clarificantes me, clarificabo: & spernam, quicunq; me spernit. Vt ergo nobis ostendat Christus, congrue tunc gloriam futuri seculi nos petituros, quando ministe rium nostrum absque culpa consummauerimus, glorificatum esse patrem à se ait, quia opus quod sibi dederat, in terra consummauerit. Petitq; ipse glorificari rursus à patre, non aduentitia quadam gloria, ut nobis petendum est: sed propria sua & naturali. Animaduerte autem quomodo utriusque rei per seipsum naturæ nostræ fiduciã donauit. In ipso enim primo, & per ipsum factum est, ut & quæ nobis diuinitus commissa sunt ministeria possimus peragere, & non uereamur debitum recte agentibus honorem liberè petere. Nam olim propter imperium peccati, nec probe quicquam efficere poteramus: & libere à deo aliquid petere propter rebellionẽ naturæ factam in Adam, nequaquam audebamus. Ad quam nos libertatem deus reducens, per pro-
Hiere.46. phetam consolatur: Non timeas, ait, quia confusus es: neque cõfundaris, quia opprobrium passus es. Ita ut in alijs bonis omnibus, sic in hoc quoq;, origo, ianua, & uia dominus, propriam gloriam, quam uel ante creationem rerum omnium habuit, modò ut homo repetit seculis antiquiorem, quasi debitam sibi gloriam ad imitationẽ Christi petendam quispiam putet. Optime nanque dicuntur, quæ unicuique conueniunt: quare creatura creaturis congrua loquatur, & hominis mensuram non transeat. Christus autem quum deus & homo sit, quoniam deo congruentia loquitur, non ut imitemur, sed ut credamus, ita loquitur. Hæc quidem dicta sint, humilitati Christi conuenientia: dignitatem uero deitatis suæ respicientes, sic intelligemus. Clarificatum igitur patrem à se dicit, opere consummato, quod ab eo pater accipit: non ut à ministro, ne creatura uideatur, sed ut à uirtute ac sapientia genitoris, per quam nostra salus ei tradita consummata est. Sic sanè Psalmista quoque uirtutem exponens mysterij di-
Psal.67. cit: Manda deus uirtuti tuæ, confirma deus hoc, quod operatus es in nobis. Nam ut

liquidò

C liquidò demonſtraret uirtutem patris filium eſſe, nec aliud identitate ſubſtantiæ atq; naturæ: quum prius dixiſſet, manda deus uirtuti tuæ: & perſonarum dualitatem eſten diſſet, mandantis & cui mandatur: illico in unitate naturali coniungit, ineffabili naturæ totum rei exitum attribuens, quum dicat: Confirma deus hoc, quod operatus es in nobis. Datur igitur à patre ſalutis noſtræ opus filio. Quomodo autem mandat uirtuti ſuæ deus? Conſiderandum quidem altius eſt, & dicendum non ut res poſtulat, ſed ut quæ ſuper mentem humanam ſunt, ab hominibus poſſunt explicari. Intelligatur ergo in fingendis ſtatuis peritiſſimus quidam adeſſe opifex, qui ſtatuam aut ab integro fundere uelit, aut mancam & contritam refingere. Quo pacto igitur id faciet? non aliter uidelicet, quàm ſuarum robore manuum, & artificij ſui ſapientia. Quæ quamuis alia præter ipſum eſſe uideantur, non ſunt tamen alia præter eum uirtus & ſapientia ſua, quum in ratione artificis hæc quoque contineantur. Tale quid ſanè de deo intelligendum eſt, licet non in omnibus ad unguem ſimilitudinum ac exemplorum uis ad deum referenda ſit: uniuerſa enim deus excellit. Similiter ſolis & ignis ſimilitudine hoc ipſum conſpiciemus. Nam ſol quoque profuſo à ſe lumini mandare quaſi uidetur, ut uniuerſum orbem illuſtret, & calefaciendi uirtutem ſuis radijs tradit, ut ipſi ſuſceptibilibus eam immittant. Ignis quoque naturæ ſuæ proprietati eodem modo committit, ut quæ ſibi conueniunt faciat. Nec tamen idcirco aut radij & lux ſolaris, aut perurens proprietas ignis, miniſtri loco adhiberi dicentur, quum utrunque naturaliter opus ſuum efficiat. Nam etſi uideantur non ipſa id facere, non tamen alia ipſa ſunt natura quàm illa, quæ ex eis ſunt. Hoc modo de patre, ac de filio intelligere debemus, quando à patre quicquam filio dari dicitur. Clarificatus eſt igitur in terra pater à ſapientia & uirtute ſua, id eſt à Chriſto, dato opere conſummato: quo abſoluto, opportune iam priſcam ſemper gloriam repetit. Sed quod nunc
D opus, dices, conſummauit, quo à ſe pater glorificatus eſt? Homo factus eſt uolente patre, ut ad ueram pietatem, & ad uitam perpetuam lapſum ad inferos hominum genus reſtitueret. Hoc iam poteſtate Chriſti factum eſt: mortem deſtruxit, diaboli tyrannidem euertit, peccati uires extinxit, ineffabilem charitatem erga nos habuit, peccata noſtra dimiſit, errantes illuminauit, & ad uerum deum reduxit. Quæ uniuerſa uirtute Chriſti conſummata, faciunt ut ab omnibus pater glorificetur. Omnes enim qui in terris ſunt, ſapientiam, & uirtutem, & miſericordiam dei hoc pacto intellexerunt. Effulſerunt enim hæc in Chriſto, ut in imagine patris ac charactere: & arbor à fructu cognita eſt, ut ſcribitur. *Matth. 12.* Quibus probe conſummatis, ad ſuam gloriam Chriſtus redijt, quam tamen ut homo quaſi non habens petijt. Cuncta enim homo à deo habet. Nam etſi ut deus ex deo, gloriæ patris expers nunquam fuit, homo tamen factus, ac inhonoratiſſimo hominis aſſumpto corpuſculo, tanquam uere non habens, ut homo gloriam petit: hoc intellexit Paulus, dicens: Hoc ſentite in uobis fratres, quod & in Chriſto Ieſu, qui quum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo: ſed ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu inuentus ut homo: humiliauit ſeipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Sublimem enim filium ſuum & deum uerum ac dominum, non minus ut hominem exaltaſſe ſcribitur. Homo enim propter naturæ humilitatem, exaltationis naturaliter indiget. Gloriam igitur ſuam, quam ſemper habet ut deus, ut homo petijt. Nec quia gloriæ unquam propriæ expers fuit, hæc ab eo dicuntur (nunquam enim dei uerbum, ac deus uerus dignitate caruit ſua) ſed quia in gloriam quæ ſibi ſemper adeſt ut deo, proprium templum reducere uolebat: imò uero ipſe cum propria carne, propter quam nonnihil dedecoris in hac accidiſſe uita uidebatur, in cœlos, & in *Philip. 2.*

C gloriam ſuam rediit. Quare ne alienam & inconſuetam petere uideretur, ante creationem mundi apud patrem ipſum ſibi affuiſſe illam teſtatur: qua nunquam ut deus caruit, qui cum patre ſemper regnat, qui cum patre ſemper glorificatur, qui cum patre ſemper adoratur deus, & ex deo, & in deo, & cum deo, quod hic ipſe docet, ut
Ioan.1. Euangeliſta, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum.

CAPVT XVIII.

" MAnifeſtaui nomen tuum hominibus: quos dediſti mihi de mundo, tui
" erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruauerunt, & nunc co-
" gnouerunt, quia omnia quæ dediſti mihi, abs te ſunt. Quia uerba quæ
" dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperunt & cognouerunt uerè quia à te
" exiui, & crediderunt, quia tu me miſiſti.] Dixi iam in ſuperioribus utroque modo, id eſt & quaſi deum, & quaſi hominem Chriſtum eſſe locutum. Quæ dicendi figura, nihilominus hic quoq; ſeruata eſt. Nam ut deus natura, & ut character patris, manifeſtaſſe nomen eius hominibus, ait. Nomẽ autem pro gloria poſuit,
Prouerb.22. quod trita conſuetudine comprobatum eſt. Nam & Solomon: Bonum, inquit, nomen potius quàm diuitiæ ſunt eligendæ, id eſt exiſtimatio nominis atq; gloria, quàm
Eſa.56. diuitiarum ſuperbia melior eſt. Et deus ipſe apud Eſaiam: Non dicat, inquit, eunuchus, quia lignum aridum ego ſim. Hæc dicit dominus ad eunuchos: Qui cuſtodiũt ſabbata mea, & elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius ſuper filios & filias, nomen ſempiternum dabo eis. Nemo enim nudi nominis retributionem probis eunuchis, qui corporis cupiditates ſuperarunt, & diuinam ſecuti ſunt legem, promitti opinabitur: ſed nomen pro gloria poſitum eſt. Quum igitur nomen dei patris manifeſtaſſe aſſerat,
D clariſſimam in orbe terrarum gloriam ſuam feciſſe confirmat. Cuius rei argumẽtum ſeipſum præbuit. Glorificatur enim pater in filio, ut in imagine ſuæ formæ, atq; figura in quibus primitiuorum pulchritudo ſemper elucet. Nam quum unigenitus ſapientia & uita ſubſtantialiter, creatorq; omnium, ac interitu & morte ſuperior, ſanctus, immaculatus, bonus denicq; eſſe non dubitetur: eodem ſe modo naturaliter habere, qui eum genuit creditur. Ita in gloria imaginis ſuæ pater effulſit. Nam etſi apud priſcos talis eſſe diceretur, non ſic tamen illis ut nobis res apertiſſime patuit. Hic ſenſus non alienus mihi uidetur, ſed alia quoque ſemita gradiendum: manifeſtauit enim patris nomen filius, non ſolum quia certiores nos fecit de perfectionibus dei, quæ uel apud priſcos prædicabantur: uerumetiam quia uerè patrem eſſe deum, nec falſo ita nomine appellari nobis aperuit. Genuit enim non in tempore creatorem ſeculorum filium, conſubſtantialem ſibi ac coæternum. Nomen autem patris magis ei conuenit quàm nomen dei: hoc enim dignitatis, illud ſubſtantialis ſignificatiuum eſt proprietatis. Deum enim ſi dixeris, rerum omnium dominum oſtendiſti: patrem uero ſi appellaueris, proprietatem tetigiſti. Manifeſtauit igitur Chriſtus, quia pater filium genuit. Quare patris nomen uerius ipſe quoque unigenitus deo attribuens, non dice-
Ioan.6. bat, ego & deus: ſed, ego & pater unum ſumus. Et alibi de ſeipſo: Hunc enim pater
Matth.28. ſignauit deus: gentes etiam omnes non in dei, ſed in patris, & filij, & ſpiritus ſancti no-
Gene.1. mine baptizandas iuſſit. Sic & Moſes ille non uni perſonæ creationem attribuit, de homine ſcribens: Et dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quibus uerbis perſonarum ſignificatur trinitas: per filium enim in ſpiritu omnia ex patre producta ſunt. Sed hæc aſſequi liquidò antiquiores non poterant, quum non patris perſona, nec filij apertè introduceretur. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus, patrem propriè ſuum deum eſſe affirmabat, ſe autem uerum naturæ patris filium. Manifeſtauit igitur nomen patris hominibus, quum non ſolum hoc fece-

rit, ut

A rit,ut abſolutius perfectiones dei ſciamus, uerumetiam ut patrem eſſe deum nõ igno
remus, & cuius ſit pater non dubitemus, & ſpiritum ſanctum deum eſſe fateamur.
Nam qui ſolummodo nouit deum eſſe creatorem omnium, Iudaicæ menſuram pru-
dentiæ non excedit. Nam ſicut lex ad perfectam pietatis uirtutem nihil effecit: ſic dei
quoque cognitionem imperfectam reliquit, à falſis ſolummodo diſs ad adorandum
unum deum inducens. Non erunt tibi, inquit, dij alieni præter me. Dominum deum
tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus, mandatis *Deut.6.*
Moſaicis meliora hæc noſtra addidit, & cognitionem pietatis perfecit. Sed hæc qui-
dem, ut deus ex deo ad patrem ſuum locutus eſt: quibus continuò ſubiungit ea, quæ
hominem magis decent. Quos mihi dediſti de mundo, inquit, tui erant, & mihi eos
dediſti. Non enim quia aliquid ſit patris, quod filij non ſit, iſta dicuntur: rex enim an-
te ſecula eſt, ut Pſalmiſta canit, & regnum patris ſecum commune eſt. Propterea & *Pſal.73.*
Euangeliſta, ut ſubiecta ſibi unà cum patre uniuerſa oſtenderet: In propria, inquit, *Ioan.1.*
uenit, & ſui eum non receperunt. Propria enim appellat etiam eos, qui regni ſui iu-
gum non receperunt. Multi enim erant creaturis potius, quàm deo uero inhærentes.
Qui, etſi creatorem ignorarent, proprij tamen dei erant, inquantum creator & domi
nus omnium eſt. Quæ quum ita ſe habeant, & dei eſſent proprij, etiam qui diabolo
ſeruiebant, filio nunc dati ſunt. Quonam ergo pacto Emmanuel ſuper eos rex à deo *Pſal.2.*
patre conſtitutus eſt? non quia modò ſuper eos regnare cœperit, quum ſemper domi
netur ac regnet ut deus: ſed quia homo factus eſt, pro uita omnium crucifixus, ſibi
omnes redemit, & per ſeipſum patri obtulit. Ita qui ſemper regnat cum patre ut deus,
ut homo rex ordinatus eſt: homini enim, cum alijs regnum quoque datur. Non enim
ſicut animal rationale, mentis & diſciplinæ capax, naturaliter homo eſt, ita & rex ſe-
cundum naturam eſt: illa enim ſecundum ſubſtantiæ rationem inſunt, hoc exterius
B & aduentitium eſt, & adeſt & abeſt, nullam ſubiecto, inquantum eſt homo, iniuriam
afferens. Qui ergo regnat ſuper omnes ſemper cum patre, inquantum deus natura
eſt, regnum modò ut homo accipit: idcirco ait: Quia omnia quæ dediſti mihi, abs te
ſunt. Omnia enim proprie dei ſunt, dantur autem creaturis quæ ab eo ſunt. Ita domi-
nari ſuper omnia, uniuerſaque poſſidere, diuinæ naturæ congruit, quemadmodum
creaturis, accipere. Verba, inquit, quæ dediſti mihi, dedi eis: & ipſi acceperunt, & co
gnouerunt uerè, quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. Verba dei patris,
propter identitatem ſubſtantiæ ſuas uoces appellat, & quia deus uerbum eſt, uolun-
tatem patris ita enunciat. Sicut noſtrum, ſecreta cordis noſtri interpretatur: ideo qui- *Eſa.9.*
dam etiam propheta dixit, nomen ſuum magni conſilij angelus eſſe. Sublime nanq;
ac ſupernaturale conſilium genitoris, deus uerbum exponit. Verbis quidem & uo-
cum prolatione, quando ut homo in terris conuerſabatur. Spiritali autem lumine,
poſtquam in cœlos aſcendit: ſanctis enim reuelare myſteria ſcribitur, ut ait Paulus:
Si experimentum quæritis Chriſti loquentis in me. Teſtificatur igitur quod diligen- *2. Corinth.13.*
tes eum acceperunt, & ſeruauerunt ſermonem, quem pater illi dedit. Teſtificatur etiã
cognouiſſe ipſos à patre ſe exiuiſſe, & à patre miſſum eſſe: unde dicebant aliqui: Hic
homo ſi eſſet à deo, non utique ſolueret ſabbatum. Et rurſus: Nos Moſis diſcipuli ſu- *Ioan.9.*
mus: nos nouimus quia Moſi locutus eſt deus, hunc autem neſcimus unde ſit. Vides
neſcire ipſos clamare unde ſit, id eſt à quo miſſus ſit. Quod autem ineffabilem quoq;
ipſius generationem ex patre non ſuſceperunt, ſed quaſi pedes in lapide offendentes
reſiliebant, Euangeliſta declarat, dicens, idcirco cædem eius à Iudæis quæſitam fuiſ-
ſe: quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed etiam deum ſuum patrem dicebat eſſe. Ipſi *Ioan.5.*
quoque Iudæi dixiſſe comperiuntur: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſ- *Ioan.10.*
phemia: quia quum ſis homo, deum teipſum facis. Ita alij quidam uerba eius ferua-
runt, crediderunt; ex patre ipſum effulſiſſe. Hoc enim (ut arbitror) exiuiſſe ſignifi-
rat. Crediderunt etiam ad nos miſſum eſſe, ut mandatum domini annunciaret, ſicut

C in Pſalmo ſcribitur. Alij uero utrunque iſtorum negarunt. Meritò igitur diligentes eum, & credentes in eum, deo patri commendat: ut quod dixit, re ipſa uel in hac uita
Matth.10. præſtitiſſe cernatur. Quid porrò illud eſt? Quicunque confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ipſum coram patre meo, qui in cœlis eſt: qui autem negabit me coram hominibus, negabo & ego ipſum coram patre meo. Quod etiam deus pa-
Eſa.44. ter olim per Eſaiam facturum ſe pollicetur: Sitis mihi teſtes, inquit, & ego teſtis, dicit dominus deus, & puer quem elegi. Saluator igitur, & ut homo, & ut deus loquitur: deus enim & homo eſt. Quare abſque culpa, ut res poſtulabat, modò ſublimius, modò humilius de ſeipſo loquebatur.

CAPVT XIX.

» IGo pro eis rogo, non pro mundo, ſed pro ijs quos dediſti mihi, quia tui
» ſunt: & mea omnia, tua ſunt: & tua, mea ſunt. Et clarificatus ſum in eis,
» & iam non ſum in mundo. Et hi in mundo ſunt, & ego ad te uenio.]

Mediatorem ſeipſum rurſus ut hominem facit. Dei enim eſt, & hominum reconciliator, magnus uerè & ſanctus pontifex noſter, qui ſuis interpellationibus genitorem proprium placat, ſeipſum pro nobis offerens. Ipſe nam-
Ioan.1. que hoſtia, & ipſe ſacerdos, ipſe mediator, ipſe agnus uerus, qui tollit peccata mundi. Sanè figura & umbra mediationis Chriſti, mediatio priſca Moſis fuit: & pontifex ſecundum legem, pontificem qui ſuper legem eſt figurauit. Moſes enim atque Aaron inter deum & Iudæorum multitudinem continue mediabantur, modò iram dei peccatis populi concitatam placantes, & ſuperiorem gratiam imbecillibus impetrantes: modò rurſus benedicentes, & ſecundum legem deo ſacrificia offerentes, aut pro peccatis populi, aut ut gratias deo pro beneficijs agerent. Chriſtus autem, qui pontifex
D & mediator in ultimis ſeculis fuit, rogat quidem pro nobis ut homo, liberaliter au-
1. Corinth.1. tem unà cum deo patre dona dignis diſtribuit. Quod Paulus aperte docuit, dicens:
Rom.1. Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Qui ergo ut homo rogat, is ut deus diſtribuit. Immaculatus enim ac ſanctus pontifex quum ſit, non pro infirmitate ſua, ut legis pontifices ſolebant, ſed pro ſalute noſtra ſeipſum obtulit ſemel, paracletus & propitiatio factus pro peccatis noſtris. Sed diſcrepare Ioannes
1. Ioan.2. à ſaluatore alicui forſan uidebitur. Saluator enim pro mundo hic rogare abnuit. Ioannes autem non pro noſtris peccatis ſolum propitiationem & paracletum illum eſſe, ſed pro uniuerſo affirmat mundo. Verum beatus Ioannes, quoniam erat Iudæus, ne pro Iudæis tantum paracletus eſſe dominus apud patrem uideretur, nō autem etiam pro alijs gentibus quæ uocatæ, obſecutæ ſunt: neceſſariò pro toto mundo adiecit, id eſt pro omnibus, qui per fidem uocati ad iuſtitiam & ſanctificationem perueniunt. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus ſuos à non ſuis ſeparans: pro eis, inquit, tantummodo qui uerba mea ſeruant, & iugum meum acceperunt, rogo. Nam quorum mediator atque pontifex eſt, ipſis tantummodo mediationis bonum non iniuria attribuit: quos etiam datos ſibi fatetur, & patris eſſe non negat: quum ad patrem nullus
Ioan.14. accedere queat, niſi per filium. Nemo, inquit, ad patrem uenit, niſi per me. Ita & ſuo filio, & ſibijpſi pater fideles acquiſiuit. Quod certè intelligens ſacrarum literarum ille
2. Corinth 5. peritiſſimus, inquit: Quia deus erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Recipiens enim Chriſtus ut mediator, omnes qui per fidem ad eum concurrunt, & per ſeipſum patri offerens, deo mundum reconciliauit. Propterea Eſaias quoque dei pacem in
Eſa 27. Chriſto eligendam conſuluit, dicens: Faciamus pacem cum ipſo. Faciamus pacem, qui uenturi ſumus. Nam ſi ab animis noſtris uoluptates, quæ à Chriſto abalienant, pellemus, & impietatem totius (ut ita dicam) uitioſitatis matrem ac nutricem aſpernabimur, amici Chriſti effecti, fœdus cum deo pacis percutiemus, ipſi patri per fi-
Gal.4. lium coniuncti, & in ſpiritu clamantes, abba pater. Qui ergo Chriſto dati ſunt, patris erant;

C erãt: ſed à Chriſto propterea nõ fuerunt alieni: regnat enim cum patre ſimul: quumq; unum regnum ſanctiſſimæ conſubſtantialisq; trinitatis ſit, ipſe pater per filium in ſpíritu regnat. Ita quicquid filij eſt, gloriæ patris ſubijcitur: & quicquid patri ſubijcitur, in eo filius dominatur. Idcirco ait: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Vbi enim ſumma identitas naturæ perfulget, ibi gloria perfectionum incommutabilis eſt, nec diuiſa, ſed una & eadem. Nam quum perfectionum patris ſubſtantialiter filius hæres ſit, omnia ipſe quæ genitoris ſunt, poſſidet: & patrem ſua rurſus habere omnia oſtendit. Hunc credendi modum diuina nos ſcriptura edocuit. Verum quoniam glorificatum ſe in ſuis eſſe aſſeruit, idcirco magna retribuens, pro eis modò rogat: cur autem hoc faciat, exponit dicens: Non ſum in mundo, & iſti in mundo ſunt, & ego ad te uenio. Præſens enim atque conuiuens carne cum apoſtolis, manifeſta conſolatio erat illis, quũ oculis cerneretur. Solet enim humanus animus, non occultis, ſed manifeſtis confidere. Quamuis ergo dominus, quum etiam corpore abſit, cuncta quæ uelit, poſſit efficere (Ieſus enim Chriſtus heri ac hodie, ipſe & in ſecula) præſentia tamen eius priuati apoſtoli, non turbari non poterant, præſertim quum magno æſtu mundi fluctus in eos influerent, & omnibus modis ueritatem prædicantes deijcere conarentur. Quoniam ergo, inquit, ego ad te uenio: citò enim tibi conregnaturus in cœlos aſcendam, iſti uero in terris permanent: de iſtis rogo, tui enim iam ſunt, quum mihi dati ſint. Quare meritò tuorum atque meorum curam non paruam habeo. Et glorificatus ſum in eis, quia omnia quæ dediſti mihi, tua ſunt, & tua mea. Verus autem ſermo eſt: non enim quia dati Chriſto ſunt, ac propterea patris etiam ſunt, glorificare illum deſinunt, per quem deo patri coniuncti ſunt. Nam quamuis ad patrem per eum adducti, patris facti ſint, permanent tamen nihilominus ſui, quum uniuerſa cum deitate ſimul atque poteſtate trinitati communia ſint. Vnus enim deus in trinitate adoratur, D cui omnes ſeruitutis conditione ſubiecti ſumus. Heb. 13.

CAPVT XX.

PAter ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos.] Diligenter conſidera duarum rerum in unum complicationem: humanitatis dico humilitatem, & ſupremam deitatis gloriam: oratio enim utrunque complectitur. Nam quemadmodum etiam in ſuperioribus tetigimus, neque ad ſublime omnino extollitur, neq; ad noſtram penitus menſuram deſcẽdit. Nam quum deus & homo ineffabili quodam concurſu uerè ſit, ita quaſi medium locum retinet, ut nec deitatis unquam terminos relinquerit, & hominis naturam contineat. Vltro enim ſeipſum pro nobis humiliauit: ut nos quoque filij & dij, non natura ut ipſe, ſed per gratiam appellemur, participatione ſpiritus ad ipſum reformati. Quando ergo nonnihil ab eo ita dicitur, ut deitatis gloriæ humana paruitas coniungi uideatur, non turberis, ſed admireris magis, quod tanta orationis uis ſit, mirabileq; artificium, ut qui dicit, tam natura deus quàm homo eſſe certè uideatur. Neque id dicimus, quia uerbi natura ad humilius detracta ſit (ſumme id nanq; amentiæ iudicamus, quum nullam deitatis natura mutationem patiatur) ſed quia exinanitionis uoluntariæ modus ſemper humanitatem retinens, propter humilitatis habitum neceſſariò minorem quodam modo patre uideri filiũ facit, qui æqualis, conſubſtantialisq; ipſi eſt, & in ipſo & ex ipſo unigenitus deus. Noli ergo mirari, ſi patris gloria propter humanitatem minor uideatur, quum etiam idcirco ab angelis ſuperari Paulus eum ſcripſerit. Eum, ait, qui modico quàm angeli minoratus eſt, uidemus Ieſum propter paſſionem mortis gloria & honore coronatum. Quem tamen angeli adorare iubẽtur: quum enim introducat primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Seraphin quoque ſancti ſeruili habitu aſſiſtere in elato ipſo ſedente ſolio prophetis uidebantur. Quantum ergo ad ineffabilem ex pa-

Nõ ſic Paulus ſed Pauli interpres iuxta lxx. Paulus enim ex Pſalmo dixit: q modico à deo minoratus eſt.

C tre generationem,non eſt proprietas filij naturæ humanæ aſſumptio.Ea uero ratione qua homo factus eſt, proprietas ſua eſt. Permanens enim,quod ſemper erat & eſt & erit,ad id quod non erat propter nos ſeipſum dimiſit.Pater,igitur inquit,ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi,ut ſint unum ſicut & nos.Deitatis ineffabili uirtute, ac poteſtate ſeruari diſcipulos rogat: & in perſona patris unde natus eſt, ſuam quoque naturam ut homo glorificat. Conſerua igitur inquit, ipſos in nomine tuo, quos dediſti mihi, id eſt in nomine deitatis. Deitatis autem nomen datum ſibi à patre,ait:non quia quum non eſſet natura deus,ad deitatis dignitatem uocatus ſit (non enim adoptatus eſt ut nos, ſed natura filius eſt) ſed quia ut ſcripturæ teſtantur, homo factus eſt,quæ ut deus naturaliter habet ſemper, ut homo in nouiſſimis accepit temporibus. Animaduerte autem diligenter quomodo uiuam, ſubſiſtentemq; ſe uirtutem,per quam uniuerſa producta ſunt,dei patris eſſe demonſtrauit. Quum enim dixiſſet, ſerua eos: non ſibi ſufficit: ſed conſeruandi uirtutem ſei pſum eſſe oſtendens, ſerua eos,adiecit,in nomine tuo,quos dediſti mihi. Vides quàm tuto undique ſermo munitur:ſic quum naturæ deitatis gubernationem noſtram attribuerit, datam ſibi eſſe deitatis gloriam illico affirmauit,propter humanitatem ſuam datum ſibi eſſe dicens
Philip.2. illud quod ſibi ſemper adeſt natura,id eſt nomen quod eſt ſuper omne nomen.Quod filio adeſſe dicimus: naturaliter quidem,ut ex patre eſt: datum autem, ut homo eſt. Homo enim natura deus non eſt: Chriſtus autem natura deus eſt, licet etiam homo eſſe intelligatur,propter id quod à nobis aſſumpſit.Seruari autem in beneuolentia & charitate diſcipulos uult, animo & ſpiritu & pacis certiſſimo uinculo ſic ad unum copulatos, ut hæc uoluntaria unio, naturalis in filio & patre unitatis imago quædam eſſe uideatur: ut nullo uidelicet modo, nulla ui uoluptatis aut periculi frangi debilitari'ue poſſit: ſed conſeruetur in pietatis atque ſanctificationis unione charitatis uir-
Act.4. tus intemerata: quod & factum eſſe in Actibus legitur: Erat enim, inquit, credenD tium cor unum, & animus unus, in unitate ſcilicet ſpiritus.Hoc eſt quod etiam Pau-
1. Corinth.12. lus ſcripſit: Corpus unum & ſpiritus unus. Nam etſi multi ſimus, unum tamen corpus in Chriſto ſumus. Omnes enim uno pane participamus, & omnes uno Chriſti ſpiritu perunctiſumus. Vt igitur in uno corpore futuros, & unius ſpiritus adintemeratam pacem participes,ſeruari Apoſtolus uult. Si quis autem uoluerit ideo diſcipulos ſicut patrem & filium uniri, quoniam non ſolum ſubſtantia, uerumetiam uoluntate uniti ſunt,quum una eadémque penitus trinitatis uoluntas ſit,non repugnabimus: præſertim quum eandem uoluntatem totius eccleſiæ, id eſt uerorum omnium Chriſtianorum eſſe uideamus: licet conſubſtantialitas non æquali ratione de nobis. & de patre ac filio dicatur.

CAPVT XXI.

" QVum eſſem cum eis,ego ſeruabam eos in nomine quos dediſti mihi,& " cuſtodiui eos. Et nemo ex eis periit, niſi filius perditionis, ut ſcriptura " impleatur.Nunc autem ad te uenio.] Paulatim clarior ſaluatoris redditur ſermo,& quaſi ab umbra ad ſolis radios,aut à fluctibus in ſtationē reducitur. Putabant enim diſcipuli abſentiam Chriſti, ut hominis dico (deus enim ubique adeſt) multorum eis incommodorum cauſam futuram: quum non adeſſet,qui ab omnibus eos poſſit malis eruere. Sed oportebat(dicam enim etiã) ſi luminaria orbis poſtea facti ſunt,non ſolum in carnem Chriſti, uerumetiam in deitatem reſpicere: quæ quamuis oculis non cernatur, adeſt tamen ſemper ſumma cum poteſtate. Nec quicquam eſt quod prohibere poſſit quin omnia repleat, & quod uelit peragat: non enim loco aut dimenſionibus circunſcriptibilis natura diuina eſt. Quare quum deus & homo Chriſtus uere ſit, oportuit eos intellexiſſe, ineffabili deitatis poteſtate unà cum eis ſemper futurum,etiam ſi carne abeſſet. Idcirco eñ ipſe quoque

A quoque in ſuperioribus dicebat: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi. Aperte ſignificans deitatis ratione, non carnis præſentia eos poſſe ſeruari. Quippe ipſa etiam caro non à ſe ſancta fuit, ſed coniunctione uerbi ad uerbi uirtutem quodam modo reformata, ſalutis atque ſanctificationis participantibus cauſa eſt. Non ergo carni ut caro eſt, operationis diuinæ uirtutem, ſed naturæ uerbi attribuimus. Hoc enim & non aliud ſignificat, in patris nomine illos fuiſſe ſeruatos. Gloria enim dei certe ſeruati ſunt. Deſolationis ergo formidinem pellens, idem per eadem uerba ſæpius reuoluit: ſalutem illis non corporali carnis præſentia, ſed deitatis poteſtate futuram oſtendens. Sed animaduerte quæſo, quanta in oratione ad noſtram ædificationem uis recondita ſit. Nam quum petierit ut à deo patre ſeruentur, ipſe id ſe feciſſe affirmat, æqualis ſe uirtutis cum patre, imò uero ſubſiſtentem patris uirtutem demonſtrans. Nam qui eadem facere poteſt, quæ deus faciat uerus, quomodo & idem natura & æqualis poteſtate non erit? & qui ut deus in nomine dei eos ſeruauit, deitatisq; gloriam ab operibus conſecutus eſt: quomodo alterius quàm pater erit naturæ? aut quomodo deus uerus non demonſtrabitur? Nulla enim res, quæ propria opera dei ſunt, facere poteſt, niſi ſubſtantialiter deus ſit. Retinet autem rurſus ſpeculationis duplicitatem oratio. Nam quod ſeruare poteſt quos uelit, longe à natura creaturarum abeſt. Quod autem nomini patris id attribuit, ut homo locutus eſt. Ita ut homo quidem, longe ab hac re quodam modo ſe conſtituit: ut uero deus & uirtus omnipotens patris, uirtus non operatione producta, ſed ineffabiliter ex natura patris prodiens & eam manifeſtans, ſibiipſi contribuit. Si uero rurſus deitatis nomen ſibi datum fuiſſe aſſerit, non propter hoc (ut diximus) deitatis unquam gloria caruiſſe credetur, quum humanitati ſuæ ad unguem id accommodari uideatur. Nihil enim habet à ſeipſa creatura. Conſeruaſſe autem ita diſcipulos ait, ut nullus eorum præter perditionis filium
B perierit: perditionis uero filium appellauit, quia prauitate periit ſua. Non enim diuino inexpugnabilique iudicio in diaboli laqueum proditorem incidiſſe credendum eſt. Nam ſi ſic eſſet, nullo modo culparetur, quum iudicio dei nemo reſiſtere queat. Nunc autem ita miſer factus eſt, ut melius ſecum ageretur, ſi nunquam natus fuiſſet. Nulla enim neceſſitate, ſed proprio iudicio fecit quod fecit. Quare meritò perditionis filius nuncupatur, qui perditionem elegit. Non enim quia ſcriptum de illo eſt quod periturus eſſet, propterea eò nequitiæ proceſſit, ut paucis argenteis pretioſum Chriſti ſanguinem traderet. Verum quoniam malignitate ſua periturus omnino erat, idcirco id omnino futurum ſcriptura prædixit, quam falſo quicquam dicere impoſſibile eſt. Deus enim ipſe per ſcripturam loquitur, qui mores & uitam omnium nouit: uniuerſorum enim tam præteritorum quàm futurorum ſcientiam ei Pſalmiſta tribuit, dicens: Tu intellexiſti cogitationes meas de longe, ſemitam meam & funiculum meum inueſtigaſti, & omnes uias meas præuidiſti. Quare qui nouit omnia, qui futura quaſi præſentia uidet, per ſcripturam nobis hoc etiam prædixit. Non autem omnia quæ futura deus nouit, aut uult, aut imperat, nec prædictio malum hortatur magis quàm dehortetur. Qui enim præſciuit, multo certe facilius, quum liberæ fuerit poteſtatis, diaboli laqueum uitare potuiſſet. Sed diceret fortaſſis quiſpiam: Si propria uoluntate poteſtateque libera cæteri diaboli laqueum fugerunt, ſolus autem Iudas incidit, quomodo illos ſeruauit Chriſtus? aut cur Iudæ non profuit hæc ſaluatio? Sed ſtudium atque uigilia, ô generoſe tu, quamuis proba & laudabilis ſit, non ſufficit tamen ad perfectæ operationem uirtutis: ſed ſalutem quidem uigilantes attendentésque diligenter acquirimus. Non ſufficit autem id nobis, quum diuina gratia, quæ difficilia facilia faciat: & arduam iuſtitiæ uiam, planam nobis reddat, neceſſariò indigeamus. Noſtra enim uis, niſi diuinitus ſuſtentetur, nulla penitus eſt: quod Pſalmiſta confirmat clamans: Niſi dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerũt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat, qui

Matth. 26.

Pſal. 138.

Pſal 126.

C cuſtodit eam. Quare neceſſe eſt, ut iugiter, magnoq; animo ad acquirendam ſalutem ſtudeamus, & opem dei qua protegamur, orando petamus. Cuius auxilio facile diaboli uires ſuperabimus: niſi ei obſequamur, ad uoluptates, aliosque peccandi modos prouocati: niſi quoq; nos nec tentati quidē, illi uoluntatis noſtræ habenas largiamur. Nam ſi ad eius laqueum, ſponte ac negligentia noſtra uenimus: quem alium potius quàm nos ipſos criminabimur? nónne hoc eſt quod Solomon ſcribit? Amētia uiri uias eius deuaſtat, & deū incuſat in corde ſuo. Quod ſi proditor æqualiter aliis diſcipulis ſaluatoris auxilium non habuiſſet, fruſtra hæc à nobis dicerentur. Sin autem nō minus quàm cæteri diuina gratia regebatur, ſed ſuo ipſius iudicio in profundū perditionis delapſus ſit, quomodo etiam non ſeruauit eum Chriſtus, qui ſuum patrocinium ei præſtitit, qui quantum ad ferendam opem illi attinuerit, ſeruaſſet hominem, niſi ultro ille in perditionem inſiliſſet? Gratia igitur in aliis effulſit, ſeruauitq; omnes qui cooperantem ei uoluntatem tradiderunt. Sic enim ſalutis noſtræ modus diſpoſitus eſt.

Prouerb.19.

CAPVT XXII.

" " Hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in ſemet ipſis.] Repetenda memoriæ ſunt ad huiuſcemodi loci abſolutam intelligentiam, quæ modò dicebamus. Nam ubique tam deitatis dignitatem, quàm cōuenientem homini menſuram perſonæ ſuæ attribuit. Nō enim abiecit, neq; negat quod à nobis aſſumpſit, quum nulla re ipſa indigens, ſed perfectus ex perfecto ſeipſum humiliauerit: non ut quicquam ſibi acquireret, ſed ut nobis beatitudinem præſtaret. Deum igitur atq; hominem uere ſeipſum eſſe oſtendens: diſcipulis hinc intelligendum reliquit, nō minus ſe abſentem, quàm præſentem ſalutem eis allaturum, & qua ratione, quum adeſſet ut homo, ea etiam abſentem ſeruare poſſe: non enim circunſcribitur loco deus, nec à re aliqua unquam abeſt.

D Sed omnia implens, & omnia penetrans, in omnibus & extra omnia eſt. Quando igitur patrē alloquebatur, quum dixerit: Serua eos pater ſancte: ſtatim in nomine quod dediſti mihi ſubiunxit: ut neceſſariò intelligatur, quoniā in eo ipſo nomine à ſe quoq; ſeruatos dicit, ab una eademq; deitate (hoc enim eſt nomen ſuper omne nomē, quod Chriſto datum eſt à patre) illos ſeruatos fuiſſe ſubaperiens. Locutus ergo, inquit, in mundo hæc ſum, ut gaudium meum impletum in diſcipulis ſit. Quomodo autem, rurſus dicere non grauabimur. Nam quum præſens eſſet carne Chriſtus cum illis, uniuerſa ſe facile ſuperaturos pericula putabant. Illo uero abſente, omnia extrema ſe paſſuros arbitrabantur. Hac igitur de cauſa dominus noſter Ieſus Chriſtus, nec ſe hominem negans, & deum ſe eſſe oſtendens, deitatis nomen ut homini datum ſibi affirmat. In ſe autem & per ſeipſum conſeruari credentes à patre aſſerit. Ex quibus omnibus illud ſubtilius emergit, quod etiam quum ut homo adeſſet, non hac ratione, ſed deitatis uirtute, ac gloria illos conſeruabat. Nihil ergo mali accidere uobis poteſt ait, ſi carne abfuero: quum deitatis meæ poteſtas, quæ uos hucuſque ſeruauit, in poſterū etiam ſeruatura ſit. Hæc non ideo dicimus, quia domini corpus non magni æſtimemus: ſed quia mirabiles hos effectus, gloriæ deitatis attribuendos putamus. Nam ipſum etiam domini corpus coniuncti uirtute uerbi ſanctificatur, & ad benedictionem myſticam adeò actiuum ſit, ut poſſit ſanctificationem nobis ſuam immittere. Vnde ipſe quoque ſaluator quum ad Iudæos multa de carne ſua diſſereret, ac uiuificum uere panem eam appellaret: Panis enim, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi uita. Stupentibus illis, & quomodo id fieri poſſet dubitantibus, dicebat: Spiritus eſt qui uiuificat, caro nihil prodeſt. Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus ſunt & uita. Aperte nanque hic ad ſanctificandum, uiuificandúmque nihil prodeſſe carnem oſtendit, inquantum ſcilicet naturæ humanæ caro eſt. Quum igit deitati ſeruatio attribuatur, non debetis, inquit, carnis præſentiam

Philip.2.

Ioan.6.

A tiam propter hoc deſiderare. Hæc in mundo loquor, ut gaudium meum in uobis impletum ſit. Quod autem eſt impletum uere, atq; perfectum gaudium: ut ſciamus, firmiterq; credamus nõ ſolum hominem illum ſicuti nos, abſq; peccato, ſed uerum etiã deum eſſe. Hoc enim ſolummodo pacto etiam carne abſens ſeruare ſuos poterit, qui perfectum habebunt gaudium, quum ſe uirtute omni potentis protegi non dubitent.

CAPVT XXIII.

* * * EGo dedi eis ſermonem tuum: & mundus eos odio habuit, quia nõ ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo. Non rogo ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerues eos à malo.] Opus eſſe nobis diuina oſtẽdit beneuolentia, quam eis retribuit qui propter nomen ſuum odio habentur. Odit enim mundus omnes, qui mandata dei ſeruantes, carnales mundi uoluptates contemnunt, qui meritò gratia & auxilio ſuo in bono conſeruantur. Nam quomodo ſi propter deum bella mundi ſubeunt, nec terrore ullo ab eius amore mouentur, non iure ab ipſo diligentur? Propterea ſaluator ait: Quia ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odit, quia ex mundo non ſunt, ſicut ego non ſum ex mundo. Libenter, inquit, ſermonem tuum, id eſt prædicationem Euangelicam, ô pater, ſuſceperunt, quæ longe à mundo, terrenis q; deſideriis credentes amouet. Quapropter & à mundo, id eſt à uoluptuoſis ac ſordidis hominibus odio habentur. Nõ enim poſſunt eis eſſe iocundi, quum terrena omnia contemnant, & huius mundi uitam abomi *1. Timoth. 6.*
nentur, peccata eorum redarguentes, auaritiam undiq; pellẽtes, inanem gloriam deſpuentes, & matrem malorum omnium, cupiditatem habendi exterminandam eſſe docentes, & demum ab errore atque impietate ad uerum deum reuocantes: quas ob res odio, inquit, habentur in mundo. Non enim turpi quadam de cauſa id patiuntur: ſed quoniam ſermonem tuum eis dedi, ac ideo extra mundum facti ſunt, me imitati.
B Longe nanque abeſt diſciplina Chriſti à terrena huius mundi, & ſordida diſciplina. Propterea ueſtigia eius diligenter ſequi Paulus conſuluit: quæ tunc maxime ſequi- *Ephe. 5.*
mur, quando carnali deſiderio ſpreto, ſola cœleſtia deſideramus. Cum apoſtolis autem ſeipſum rurſus propter humanitatem ſuam collocauit, cuius ut hominis imitatione, mundo contempto ad omne genus uirtutis accingimur, ut modò dicebamus. Quod & Paulus confirmans dicit: Per quem mundus mihi crucifixus eſt, & ego *Gal. 6.*
mundo. Et alibi: Imitatores mei ſitis, ſicut ego Chriſti. Imitabatur autem Chriſtum *1. Corinth. 4.*
Paulus, non inquantum eſt creator & dominus rerum omnium (impoſſibile nanque homini eſt, & omnino creaturæ, quicquam ex nihilo producere) ſed inquantum mirabilem uiuendi illius diſciplinam, tanquam exemplar (ut homini poſſibile atque fas eſt) in ſeipſo tranſpingebat. Nobis igitur ſeipſum Chriſtus connumerauit ut homo, imò (ut uerius dicam) etiam ad hoc bonum dux & princeps humano generi fuit. Non enim alius quàm ipſe mundum exire nos docuit; ſupra mundum ſanè doctrina & uita Euangelica eſt. Sed ueluti, inquit, mundus me odit, eodem & iſtos etiam pacto. Odit autem mundus Chriſtum, quia uerbis Chriſti repugnat; & quum uoluptati deditus ſit, admonitionem eius non recipit. Et quia diſcipuli Chriſtum imitantur, ipſi quoque ſimiliter odio habentur, quoniam ab errore ac uoluptate ad Chriſtum reuocant. Pro Chriſto deprecamur, inquit Paulus, reconciliate uos *2. Corinth. 5.*
deo. Sed poſtquam odio haberi à mundo illos docuerit, pro eis rogat, dicens: Non rogo ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerues eos à malo. Non enim à rebus humanis, nec ab hac uita antequam curſum miniſterij ſui abſoluerint, antequam uirtute pietatis effulſerint, tolli ſanctos uult: ſed poſtquam uirtutibus rutilarint, & multos exemplo & doctrina ſua reduxerint, tunc ad ſupernam uocat ciuitatem, & in angelorum collocat choris. Quare ſanctorum etiam quidam ad deum canebat: Ne reuoces *Pſal. 101.*
me in dimidio dierum meorum. Non enim indemne religioſis animis eſt, antequam

C præcipua diſciplina uiuendi confirmentur, naturæ concedere. Quare lex quoq; ipſa
Exo.21. Moſaica in loco ſupplicij mortem citius dari docens, ſæpius conſulit, ne pecces. Ne ante tempus moriaris. Præterea ſi ſancti feſtinantius hinc abirent, nõ paruo infirmiores in fide detrimento afficerentur: imò uero nullo modo ad pietatem inſtituerentur
Philip.1. doctoribus carentes. Quod non ignorauit Paulus: Melius, inquit, mihi eſt reſolui & eſſe cum Chriſto: ſed propter uos permanere in carne neceſſarium eſt. Quare ſine luminaribus ac ſole remanere homines in mundo noluit: Ideo, inquit, non rogare ſe ut tollantur de mundo, ſed ut conſeruentur à malo, uirtute omnipotentis dei tentationũ impetum ſuperantes. Illud etiam notandum, quod doctrinam Euangelicam, quæ à ſeipſo conſtituta eſt, patris eſſe ait: idem enim ipſe cum patre identitate ſubſtãtiæ de-
Matth.7. monſtratur. Quare non iniuria Iudæorum populus ipſum audiens ſtupebant, quod non ut ſcribæ, ſed cum magna poteſtate docebat. Illi enim ubiq; quod lex uolebat, exponere atque interpretari ſe prædicabant. Dominus uero noſter Ieſus Chriſtus, um-
Matth.5. bris figuriſq; prætermiſſis, magna cum poteſtate dicebat: Dictum eſt ueteribus, non mœchaberis; ego autem dico, non concupiſces. Nam quamuis nihil addendum legi, nihil auferendum ſcripturæ ſit, abſtulit tamen & addidit Chriſtus, à figura in ueritatẽ tranſponens. Non erat ergo legi ſubiectus, id eſt in creaturis non computatur. Qui enim creatura & ſeruus naturaliter eſt, illi conuenit ut legi ſubijciatur. Sermo igitur patris, etiam Chriſti proprius eſt. Ipſe nanq; eſt patris uerbum. Quod quum in patre & ex patre ſit, dei uoluntatis eſt enunciatiuum. Deum autem quum dicimus, uerum & ſolum deum intelligimus, qui in patre & filio & ſpiritu ſancto intelligitur.

CAPVT XXIIII.

" E mundo non ſunt, ſicut ego non ſum de mundo: ſanctifica eos in ueri
" tate: uerbum tuum ueritas eſt.] Oſtendit rurſus, perſpicuumq; facit
D pro quibus deum patrem rogat, ut intelligatur quorũ mediator & pontifex in ſcripturis appelletur. Pro fidelibus enim & diligentibus eum, ſi quicquam ut homines commiſerint, aut ſi tentationibus uexentur, patrem adit ut mediator, & unà cum patre dona dignis collargitur. Decet enim id ab eo fieri, quia deus ſecundum naturam eſt. Habent igitur, inquit, qui ſermonem tuum receperunt, ô pater, imaginem meam in ipſis fulgentem, qua tuo filio conformes facti, imitatione ipſius, fluctus malignitatis mundanæ nauigãt, ab omni turpitudine huius uitæ alieni. Propterea conſerua eos in ueritate tua. Naturalis enim in Chriſto ac ſupra humanam rationem puritas eſt. Nam quum deus uerus ſit, peccato ſubiacere nõ poteſt: imò uero fons eſt uirtutis atq; ſanctificationis. In diſcipulis uero cæteriſq; fidelibus puritas, id eſt ne terrenis rebus maculentur, non aliter ineſſe poteſt, quàm per diuinam gratiam, quæ peccatorum maculas abſtergens, ſanctificatæ uitæ ſplendorem
1. Corinth.10. afferat, non permanet tamen niſi uigilemus. Recte nanq; Paulus ait: Qui credit ſtare, caueàt ne cadat. Semper enim fluctibus noſtra conditio agitatur. Semper diaboli ma-
Abacuc1. lignitas uel iam probatos euertere conatur. Cibi enim eius electi ſunt, ut quidam propheta ait. Quum igitur alienam à mundo uitam diſcipulis atteſtatus ſit, eis ſubſtantialis ſuæ puritatis conformationem per imitationem ſeruari à patre rogat, quaſi dicens: Si uita mundi uiuerent, ô pater, ſi terrenis uoluptatibus inuoluti diabolo ſeruirent, nõ aggrederetur ille ſuos qui uiuendi turpitudine malignitatem eius ſequerent; ſed quoniam imitatione ſplendorem meum moribus eorum immittere ſtudẽt, propterea diabolus eos perſequitur. Quare ſeruari eos uolo; necq; id abſq; ueritate tua. Ego autem ſum ſecundum naturam tua ueritas, cõſubſtantialis, uiuens atq; ſubſiſtens. Acriter autem animaduertere oportet in omnibus (ut uno uerbo dicam) quas patri attribuit operationes, ſui quoque ipſius coniunctim mentionem fieri. Quare nerũ eſſe illud oſtenditur: quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Mox enim in no-
Ioan.1. mine

A mine dato ſibi, nunc autẽ in ueritate patris ſeruari eos uult. Quid porrò hæc uerborum uarietas ſibi uult? quid aliud, quàm ut operationem patris in conſeruandis ſanctis, uariam eſſe oſtendat? Nam quũ in nomine patris dicat, in gloria & uirtute deitatis liberari credentes confirmat. Quod ipſe aperiens, ad Petrum dicit: Simon ecce ſatanas expetiuit uos, ut cribraret uos ſicut triticum. Ego aũt rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Nam pleraq; eorum, quæ ad nos pertinent occulte diſpenſatur, quũ Chriſtus nobis prouideat, uitamq; noſtram omnipotentia ſua protegat. Quum uero in ueritate ſeruari ſanctos roget, ſplendore ueritatis ad cognitionem ipſius ueritatis deduci fideles docet. Nemo enim abſq; illuminatione ſpiritus ueritatem cognoſcere poterit, nec diuina dogmata humana uirtute aſſequetur. Excedunt enim mentem hominis noſtra myſteria, ingensq; donum eſt Chriſtum cognoſcere. Vnde Petrus ille qui uere filium dei uiui Chriſtũ fuit confeſſus, illico audiuit: Beatus es tu Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Reuelat enim ſanctis filium ſuum. Qui quum ueritas ſit, non dimittit ſatanam ad adulterinũ ſenſum, fidelium mentem impellere. Cui diuerſis temporibus Hymenæus, & Alexander adhærentes, naufragio fidei, ueritatis doctrinam perdiderunt. Ingens igitur donum eſt, in rectis cogitationibus & operationibus permanere, in nomine dei & in ueritate à patre cõſeruatos. Sic enim nec agendo delinquemus, nec imperitia longe à ueritatis dogmatibus excidemus: quod facile fiet, ſi extra mundum facti, in mundo natos eſſe non negemus. Ex limo enim & de terra ſumus, ſed qualitate operũ ac fide cõformitatem Chriſti aſſequimur. Cõſiderandũ autem eſt, quàm apte modò ſanctũ appellauit patrem; ita enim ſanctis eum gaudere monet. Sanctum autem eſt, quod à ſordibus mundi longe abeſt, quod ſimiliter in Chriſto (ſicut etiam in patre) naturaliter ineſt: deforis autem in ſanctos aduenit, ſplendore uitæ ſanctificationeque gratiæ

B ad ſupernaturalem imaginem gratiæ reformatos.

Matth.16.

1. Timoth.1.

CAPVT XXV.

Icut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundũ: & ego pro eis ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate.] Sanctũ modo patrẽ nominauit, & ſeruari diſcipulos in ueritate, id eſt in ſpiritu ſuo rogauit. Veritas eñ etiam ſpiritus, ſecũdum Ioannem eſt: ueritatis eñ, id eſt, unigeniti filij ſpiritus eſt. Miſiſſe autem eos in mũdum ait, ad imitationem ſuæ miſſionis. Apoſtolus enim, id eſt miſſus, & pontifex confeſſionis noſtræ, Ieſus ſecundum Paulum factus eſt. Ad apoſtolatum igitur diſcipulis conſtitutis, opus eſſe ille ait, ut à patre ſanctificẽtur, ſpiritum ſanctum mittente per filiũ. Nunquam enim uere illò ſplendoris apoſtoli peruenirent, ut totius orbis fierent luminaria, nec tot tantasq; diaboli tentationes uicirent, niſi participatione ſpiritus animum armaſſent. Per quam ad mandatũ, quod naturam hominis excedit, roborati, ad intelligendas recte ſcripturas & eccleſiæ dogmata perducti ſunt. Vnde ſaluator quum poſt reſurrectionem in toto prædicare doctrinam euangelicam orbe illos iuſſerit, id quoq; iuſſit, ne à Hieroſolymis abeant, ſed expectent repromiſſionem patris, quam ab eo & prophetis audierunt. Effundam enim, dicit dominus, in diebus illis de ſpiritu meo in omnem carnem. Ipſe autem ſaluator, multa uobis, dicebat, habeo dicere, ſed non poteſtis ferre modò: quum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, deducet uos ad omnem ueritatem. Et rurſus: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Spiritus enim, dei patris proprius eſt: ſed non minus etiam filij proprius eſt, non ut alius atq; alius, ut diuiſim in utroq;. Sed quoniã ex patre & in patre filius eſt, quũ ſit fructus ſubſtantiæ eius, proprium patris ſpiritum ſecũdum naturam poſſidet: qui profunditur quidẽ ex patre, per filium autẽ creaturis donatur: non miniſterij modo, ſed ſicut mox dixi, ex ipſa quidem ſubſtantia dei patris prodiens, profuſus aũt ad ſan-

Ioan.16.

Heb.12.

Act.1.

Ioel.2.

Ioan.16.

Ioan.14.

C ctos per conſubſtantiale uerbum, à quo eſt ſecundum emiſſionem adeſſe atq; ſubſiſtere, manetq; in ipſo, & eſt ſemper coniunctim ſimul atq; diuiſim. Subſiſtere enim filiũ dicimus, & in ſpiritu ſuo eum eſſe, & ſpiritum rurſus in eo confitemur. Quod aũt ſpiritus patris, filij quoq; ſpiritus eſt: quodq; quũ à patre ſanctis diſtribuat, à filio quoq; propter identitatẽ ſubſtantiæ cum patre diſtribuitur: & quod omnia quæ
Ioan.16. pater agit, per filium agit, apertiſſime ipſe declarauit dicens: Conducit uobis ut ego abeam. Niſi enim ego abiero, paracletus non ueniet ad uos: quum uero abiero, mit
Ioan.14. tam illum ad uos. Hic enim ſe miſſurũ liquidò pollicitus eſt. & alibi: Et ego, inquit, rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Quoniam igitur, inquit, ad imitationem miſſionis meæ in mundum diſcipuli mei, qui meis uerbis inhærent, mittuntur: ſerua eos pater ſancte in ueritate, id eſt in uerbo tuo. In quo, & per quod ſanctificans ſpiritus & eſt, & procedit. Sed quæ in his uerbis ſaluatoris intẽtio eſt: ſanctificationem in ſpiritu & per ſpiritũ ad nos ex patre deriuabat, & quod erat in initio, quando à deo creati fueramus, idipſum renouat. Hæc autem dicimus, quia mediator eſt Chriſtus, & harum rerum omnium ut dei filius autor. Sed ne obſcuritate iſta tegantur, latius dicenda uidentur. A limo igitur terræ formatum hominem à deo,
Gen 2. Moſes ſcripſit. Et quomodo animatus fuit docens: inſpirauit, inquit, in faciem eius ſpiraculum uitæ. Ita non abſq; ſanctificatione ſpiritus animam homini datam ſignificat, nec à diuina natura penitus deſtitutam. Nunq; enim ad ſupremæ naturæ imaginem humilitas noſtra conſcenderet, niſi à ſpiritu, uoluntate uidelicet patris, pulchre conformaretur. Quoniam enim imago exquiſita unigeniti ſpiritus eſt, ut ait
Rom.8. Paulus (Quos enim, inquit, præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij eius) eos, in quibus habitat, conformes reddit imagini patris, id eſt filio. Sic uniuerſa per filium ad patrẽ ex quo eſt, in ſpiritu reducuntur. Renouari ergo ac reformari quodam modo ad imaginem primam participatione ſpiritus naturam homi-
D nis rogat: ut primam illam gratiam induti, peccatum quod in hoc mũdo regnat, ſuperare poſſimus, charitati diuinæ inhærẽtes, & uirtuti toto animo ſtudentes, ut carnis lege ſuperata, pulchritudinem immiſſæ nobis imaginis inuiolatam ſeruemus. Hæc enim eſt uita ſpiritalis. Hæc eſt Chriſtianæ religionis uirtus. Sed breuiter iterum repetamus priſcum humani generis donũ: id eſt, quomodo ſanctificationẽ ſpiritus, & diuinæ naturæ participationem, ut in primitijs ſuſcipiẽtium diſcipulorum
2. Timot.2. Chriſtus ad uos reuocat. Sed quoniam uerum eſt, quod trita conſuetudine dicitur,
Rom.8. oportere agricolam primũ de frugibus guſtare (oportuit eñ, quũ ipſe propter ſimilitudinem noſtrã in multis fratribus ſit primogenitus, originẽ eſſe ipſum, et ianuam & uiam nobis ad omne bonũ) propterea neceſſariò ſubiunxit: et pro eis ego ſanctifico meipſum. Quod tam intellectu, q̃ explicatu difficile nimium eſt. Sed qui uniuerſa illuminat, & profunda de tenebris educit, hoc quoq; nobis myſterium declarabit. Sanctificari ſecundum legalem cõſuetudinem dicitur, quod ut ſacrum deo ab hominibus offertur: quemadmodum & omne primogenitum uuluam aperiens in fi
Exo.34. lijs Iſraël. Sanctifica eñ inquit, omne primogenitum, id eſt, tribue ac deſcribe tanq; ſacrum. Non enim audiendus eſt, ſi quis dicet ſanctificationem imponere primo-
Exo.13. genitis, Moſis iuſſum fuiſſe. Nulla enim creatura hoc facere poteſt, ſed ſoli deo attribuitur. Vnde quum ſeniores ſanctificare deus uellet, manifeſte dixit ablaturum
Num.11. ſe de ſpiritu Moſis, & daturum electis de ſenioribus. Participatione nanq; ſpiritus ſanctificare, ſupremæ tantummodo naturæ opus eſt: hanc ſanctificandi ſecundum
Prouerb.20. legem ſignificationẽ, perſpicuam Solomon facit, dicens: Laqueus uiro eſt citò ſuorum aliquid ſanctificare. Sequitur eñ pœnitentia plerunq; poſt uotum. Ita ſanctificare, offerre quicq; deo ſecundũ legis conſuetudinem ſignificat. Pro nobis igitur Chriſtus ſe ſanctificauit: obtulit nempe ſeipſum deo patri ut ſanctã hoſtiam, mundũ
Epheſ.1. ei reconcilians, & lapſum genus humanũ in amicitia eius reſtituẽs. Ipſe eñ eſt pax

noſtra,

A noſtra,ut ſcribitur. Præterea reductio generis noſtri ad deum, non aliter per ſalua-
torem Chriſtum facta eſt, quàm participatione atq; ſanctificatione ſpiritus. Spiritus *Epheſ.2*
enim eſt, qui nos deo coniungit, cuius participes facti, ſupremæ naturæ participes
reddimur, ipſum quoq; patrem in filio & per filium recipientes. In hoc, inquit Ioan- *1.Ioan.4.*
nes, ſcimus quia in Chriſto manemus, et ipſe in nobis, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. *Gal.4.*
& Paulus: Quando, inquit, filij eſtis, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra, cla-
mantem, abba pater. Nam ſi expertes ſancti eſſemus ſpiritus, nunq; deus eſſet in no-
bis: ſi ſpiritū non haberemus, per quem in filios dei adoptamur, nullo modo eſſemus
filij dei: nunc autem participes ſupremæ naturæ, & templa dei ſumus. Pro noſtris em̄
peccatis unigenitus dei filius homo factus ut ſacram hoſtiā in odorem ſuauitatis deo
patri ſeipſum obtulit: ut quum è medio ablatum ſit quod à deo nos ſeparat, id eſt pec
catum, nihil nobis impedimento ſit, quin ſi uoluerimus, deo adhæreamus, ac partici-
patione ipſius per ſpiritum ſanctum fruamur, reformantes nos ad iuſtitiā, ad ſanctifi
cationem, & ad imaginem primam. Nam ſi peccatum à deo diſſeparat, iuſtitia certè
coniunget, ac nullo quodam modo intermedio, deo nos aſſiſtere faciet. Iuſtificati au
tem ſumus per fidem in Chriſtum, qui pro peccatis noſtris traditus eſt, ut ſcribitur, *Rom.3.*
& reſurrexit, ut nos iuſtificaret. Tota enim in eo, ut in primitijs ad nouam uitam na- *Rom.4.*
tura hominis reparata, ad priſtinam conditionē & ſanctificationem conſcendit. San-
ctifica igitur eos in ueritate tua, id eſt in me pater, ait: uerbum enim tuum, id eſt ego,
ueritas eſt. Sanctificauit autem ſeipſum pro nobis, id eſt obtulit, quum pro uniuerſis
mortuus ſit, ut omnes ad nouam uitam reformaret, ut ſancti ſint in ueritate, id eſt in
Chriſto. Sed iam hoc loco ita expoſito, nō eſt inutile tam nobis quàm ſtudioſis aliū
etiam ſenſum, et aliam uiam ingredi. Pro nobis igitur ſanctificare ſeipſum dicit, ut &
nos ſanctificati ſimus in ueritate. Sed quomodo ſanctificat̄, qui naturaliter ſanctus
eſt? Age rurſus dogmatibus eccleſiæ inhærentes, ac rectam fidei regulam non præte-
B reuntes (quantū in nobis ſitum eſt) ſpeculemur. Quū deus natura unigenitus ſit, exi-
naniuit ſeipſum, factus homo ex muliere. Naturā enim noſtram abſolutiſſime abſq;
peccato, ineffabiliter ſponte ſibi coniunxit: ut eam in ſe primo, & per ſeipſum ad pri
ſtinam pulchritudinem reſtitueret: utq; cœleſtis ipſe homo & Adam ſecundus, pri-
mus omnium in noua uita, in corruptione uidelicet, in iuſticia & ſanctificatione ſpi-
ritali cōſtitutus, cuncta per ſeipſum bona generi noſtro immittat. Ita quamuis ſecun
dum naturam ipſe uita ſit, mortuus tamen eſt, ut in nobis noſtra morte deſtructa, ad
ſuam nos uitam reformaret. Quumq; ipſe ſit iuſticia dei patris, peccatū propter nos
factus eſt. Ipſe nanq; (ut ait propheta) peccata noſtra tulit, & reputatus cum iniquis, *Eſaiæ 53.*
chirographo quod aduerſus nos fecimus, per crucem ſuam laniato, nos iuſtificauit. *Coloſ.3.*
Quum igitur ſanctus natura ſit ut deus, quumq; ipſe ſanctificationem ſpiritus crea-
turis immittat, efficiatq; ut creatura & ſit, & duret in ſancto ſpiritu, propter nos ſan-
ctificatur, non ab alio id acquirens, ſed ipſe ſuæ carni ſanctificationē immittens. Ita
ſpiritū ſibijpſi ut deus præbet, & ut homo accipit: quod nō propter ſeipſum, ſed pro-
pter nos fecit, ut ex ipſo, & in ipſo primo recepta ſanctificationis gratia, ad totum ge
nus tranſiret. Nam quemadmodum præuaricatione primi hominis, ut in primitijs ge
neris noſtri morti addicti ſumus, in ipſo primo audientes, terra es, & ad terram reuer
teris: eodem & arbitror modo per obedientiam & iuſticiam Chriſti, inquantum legi
ſeipſum ſubiecit, quamuis legis autor eſſet, benedictio ac uiuificatio, quæ per ſpiri-
tum eſt, ad totam noſtrā penetrauit naturam. Nam quod per peccatum corruptū eſt,
idipſum ſpiritus ad incorruptionem reformat, & ad nouam uitam reſtituit, quod in-
teritū ex negligētia paſſum eſt. Quomodo igitur, quiſpiam dicet fortaſſis, participa-
tione ſanctificatus fuit, quū ſanctus ſecundum naturā ſit? quomodo qui cœleſtibus
atq; terreſtribus ſpiritum ſuū largitur, ſibi quoq; largiri dicitur? Difficilia hæc ſunt,
& omnino inſolubilia, ſi dei uerbū per ſeipſum ſanctificata carne nudū conſideres:

D ſin uero ineffabilem unionem eius cum natura noſtra memoriæ habebis, omnis con
feſtim ex animo tuo longe abibit turbatio. Nam quũ credas deum ſimul & hominẽ
eſſe filium, quæ hominem decent, ea etiam ſi ad unam eandemq; perſonam unigeni-
ti confluant, abſurda tamen non uidebuntur. Nónne alienum penitus, quæſo, à uiui-
ficante uerbo mortem putabimus? paſſus tamen id carne creditur, quæ mortis ſuſce-
ptibilis eſt: & ipſum dicimus fuiſſe mortuum, quoniam ut homo mortuus fuit. Pro-
grediaris igitur eadem uia in ſanctificandi rationem. An forte putas, ſecundum natu
ram, etiam ſi ſanctificationem diuinitus non accepiſſet, corpus domini ſanctũ fuiſſe?
Et quonam modo id fieri poteſt, aut quæ differentia eſſet inter carnẽ terreſtrem, &
ſubſtantiam, quæ ſecundum naturam ſanctificatiua eſt? Quod ſi uerũ eſt, ſicuti certe
eſt, nullum quod ex nihilo productum eſt, ſanctificationis fructum per naturam ha-
bere: ſed hanc gratiam ab eo acquirere, qui natura ſanctus eſt: quomodo non erit ab-
ſurdum non indiguiſſe ſanctificatione dei carnem domini putare? Quoniã ergo ca-
ro Chriſti non natura ſancta, ſanctificata in Chriſto eſt à uerbo dei, quod habitat in
ea, quodq; templum ſuum per ſpiritum ſuum ſanctificauit, & ad ſanctificationẽ ſuæ
naturæ traduxit, propterea de cœlo ad eum ſpirituſſanctus in ſpecie columbæ deſcẽ-
Ioan 1. dit, ut Ioannes teſtatus eſt: ut diſcamus, in primum Chriſtum, ſpiritũ ut in hominem
ſanctificationis ſuſceptibilem, ad noſtræ renouationem naturæ deſcendiſſe. Nec di-
cimus tunc ſecundum carnem ſanctificatũ fuiſſe Chriſtum, quando Baptiſta in ſpe-
cie columbæ deſcendentem ſpiritum uidit. Sanctus enim etiam in utero matris fuit.
Luce 1. Vnde ad uirginem quoq; dictũ eſt: Spirituſſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſi
mi obumbrabit tibi. Sed in ſignum Baptiſtæ hoc datum fuit. Arbitramur autem car
nem domini per ſpiritum fuiſſe ſanctificatam, ſimilitudine aliarum creaturarũ, pro-
Pſal. 44. prio tẽplo à filio dei peruncto, ſicut Pſalmiſta quoq; unigeniti perſonã cum humani-
tate cõſiderãs, clamat: Propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus
C tuis. Nam quum filius ſuum templum perungat, pater qui omnia per filium facit, id
quoq; peragere dicitur. Ad quem omnia quæ filius agit, referũtur: radix eñ & fons
filij eſt. Non eſt igitur mirum, quamuis natura ſanctus ſit, ſanctificatum tamen eſſe
profiteri, quũ ſcriptura (quamuis natura deus ſit) deum tamen eius nuncupet patrẽ:
Ioan. 20. quæ omnia humanæ naturæ tribuentes, non errabimus. Nam quemadmodum ut ho
mo mortuus eſt, quum ſit natura deus: quemadmodũ ſub iugo fuit, quũ ſit dominus
omnium: quemadmodum patrem deum appellat ſuum, quũ ipſe ſit deus: ſic propter
nos ſeipſum ſanctificat, ut ab eo ad nos ſanctificatione redundãte, ipſo ſanctificemur
Ioan. 16. in ueritate, id eſt in ſpiritu ſancto. nam & ſpiritus ueritas eſt, iuxta Ioannem. Non eſt
eñ aliud à filio ſpiritus ratione ſubſtantiæ, qui & in eo eſt, & per eum procedit. Miſ-
NOTA. ſum aũt ſe in mundum dicit, à quo nunq; abfuit. Erat enim in mundo, in quit, & mun
dus eum non cognouit: non aliud per miſſionẽ intelligens, q̃ quod homo factus, ſpi-
rituq; peruncto, prophetici ſimilitudine miniſterij, magni fuit conſilij angelus. Ad
imitationem autem ſuam ordinatos, miſſosq; à ſe diſcipulos, euangelicam & cœle-
ſtem doctrinam mundo prædicaturos indigere ait neceſſariò, ut in ueritate ſanctifi-
centur, ut poſſint ſui miniſterij curſum abſoluere.

CAPVT XXVI.

On pro his tantum rogo, ſed etiam pro eis, qui crediturí ſunt per uerbũ
eorũ in me, ut omnes unũ ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te: ut & ipſi
in nobis unũ ſint, ut mundus credat qa tu me miſiſti.] Initiũ reparando
rum in nouam uitã, & primus homo cœleſtis Chriſtus fuit: ſecundus eñ
1. Corin. 15. Adam, dominus eſt de cœlo, ut Paulus ait, idcirco dicebat: Nemo aſcen
dit in cœlũ, niſi q de cœlo deſcẽdit filius hominis. Initio aũt & origini multo propin-
quiores, qui primo electi, ſequendi Chriſtũ dignitate decorati ſunt: qui gloriam eius
oculis uiderũt, qui ei ſemper inhærẽtes, cõuenientesq; ſalutis præcepta in animis ſuis
congeſſerũt:

A congeſſerunt: meritò igitur poſt caput omniũ precioſiſſima ipſi corporis membra effecti ſunt. Ad quos benedictionem ſpiritus à patre petijt per ſeipſum dandam, ut in ſuperioribus dictũ eſt. Verũ ne quis ex leuitate, aut ex malicia putaret ad diſcipulos ſolummodo Chriſti ſpiritũ à domino petitũ, nihil uero de nobis qui poſt illos ſumus, à pontifice, mediatoreq; animarum noſtrarũ dictum eſſe: neceſſariò ſubiecit, non de illis ſolummodo ſe rogare, ſed de credentibus etiã in eum per prædicationẽ illorum. Abſurdum enim eſſet certè atq; incongruũ, ſi cum unius primi hominis peccato uniuerſum genus cõdemnatũ eſt, non ſimiliter per iuſtitiam Chriſti uniuerſa iuſtificaretur natura. Nã quemadmodũ terreſtris Adæ imago, peccato & ſordibus, infirmitate uoluptateq; carnis, interitu denicq; atq; morte cognoſcitur: ſic cœleſtis Adæ imago, uita, incorruptibilitate, & ſanctificatione, cæteriſq; huiuſmodi perſpicitur. Non erat autem poſſibile ad pulchritudinẽ nos priſtinam reduci, quũ ſemel reformati fuerimus, niſi deo coniungeremur: ſic enim ab initio fueramus decorati. Coniungi uero deo nemo aliter q̃ ſancti ſpiritus participatione poteſt, propriam nobis ſanctificationem immittentis, & ad uitam ſuam interitui ſubiectam naturã hominum reformantis, imago enim ſyncera patris filius eſt: naturalis aũt ſimilitudo filij, ſpiritus & creditur & eſt. Idcirco quum in ſe animam hominis reformet, diuinam in eo imaginem imprimit. Dominus igitur noſter Ieſus Chriſtus, non de duodecim ſolũ diſcipulis, ſed de omnibus qui crediturí diuerſis temporibus per doctrinã euangelicam in eum fuerãt, rogat, & petitionẽ hanc ſuam perſpicuã nobis eſſe uoluit: ut ex hoc diſcamus, per quã iuſticiæ ſemitam ad ſeruanda præcepta eundũ ſit. Quis igit eſt iſte petitionis modus? ut, inquit, unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unũ in nobis ſint. Charitatis ergo, pacis & concordiæ uinculum petit, quod ad tantam ſpiritalem credentes unionẽ perducat, ut naturalis conſubſtantialiſq; in patre, filio atq; ſpiritu,
B unionis ſimilitudinẽ imitetur. Nec tamen huius charitatis uirtus atq; connexus efficere unquã poterit, ut incommutabiliter in identitate ſubſtantiæ ita uniamur, ut modum unitatis diuinæ aſſecuti uideamur. Illa enim quũ naturalis & uera ſit, in ſubſtantiæ ratione inſpicitur: hæc uero, unitatis habitũ imitatur. Quomodo em̃ ueritati primitiuæ per imitationẽ nos adæquabimur? Nõ enim idem eſt ueritas, & ueritatis imitatio: ſed quamuis proportione atq; ſimilitudine æqualitatem habere uideantur, diſtant tamen ingentibus differentijs. Quando igitur ad euertendam naturalem trinitatis identitatem, hunc locum in mediũ hæreticus affert, quemadmodum dicens, nos non identitate abſoluta corporum, nec animarum alterius in alteram cõfuſione unũ ſumus: ſed affectu charitatis, animarumq; ad ſeruanda mandata dei conſenſu: ſic & unum filius cum patre eſt: repellamus ut imperitũ & impiũ. Quare ſic? quia quæ ſupra nos ſunt, ea conditionem noſtram ſequi, & corporali neceſſitati ſubijci impoſſibile eſt. Nã ſi nulla inter nos & deum differentia eſſet, tunc recte illud diceret: ſin uero infinitũ caduca hæc natura hominum à deo diſtat, nõ eſt poſſibile, quaſi exactam regulam, quæ noſtra ſunt ad deũ transferre. Nec decet quæ prima ſunt, poſteriorum cõditione honorari, nec poſterioribus uirtutem primorũ ad unguem attribuere. Verum ne longiores eſſe uideamur, illud neceſſario dicamus. Quum Chriſtus per ſubſtantialem, quam cum patre habet unitatem, quam ad imaginem concordiæ, conſenſusq; animorum in ſe gerit, modo ſimili uoluit nos quoq; inter nos conſubſtantialis uirtute trinitatis (quantũ noſtræ naturæ licet) uniri: ut duorum populorum ad unum perfectum in Chriſto populũ cõcurſu atq; conuentu, unum totius eccleſiæ corpus intelligatur. Ipſe nanq; pax noſtra eſt, ut ait Paulus, qui fecit utraq; unum & medium *Epheſ. 2.*
parietem maceria ſoluens inimicos in carne ſua, legem mãdatorum ſuorum decretis euacuans, ut duos conuertat in ſemetipſo, in unum nouum hominem faciens pacem, ut recõciliet ambos in uno corpore deo, per crucẽ interficiens inimicitias in ſemetipſo: quod iam conſummatũ eſt: credentes enim in Chriſtũ, unum animum con

C ſenſu pietatis,& credendi obedientia poſſident. Hæc quidē aliena eſſe nō arbitror; uerum quoniā propoſiti textus uis, ſublimiora dicere cogit, ſaluator quoq; inuitat, dicēs: Sicut tu pater in me,& ego in te,ut & ipſi in nobis unū ſint. Cōſiderandū eſt, ſi ad unitatem conſenſus & uoluntatis, naturalem etiā inuenire poſſumus, per quā nos inter nos,& omnes deo colligemur; fortaſſis enim etiam corporali unione coniungimur,licet adeò diſſeparati ſimus,ut unuſquiſq; ſeorſum & ſubſiſtat & circunſcribatur. Nam ſi Petrus & Paulus unū unitate in Chriſto ſint, Petrus tamen Paulus non eſt. Age igitur quū trinitas unū natura ſit, cōſideremus quomodo etiā nos ipſi inter nos corporaliter,& cum deo ſpiritaliter unum ſumus. Ex dei patris ſubſtantia unigenitus prodiens,& totam in ſua natura genitorē poſſidens, caro factus ſecundum ſcripturam eſt,ſeq; ipſum naturæ noſtræ ineffabiliter cōiunxit atq; uniuit. Qui enim natura deus eſt,uerè homo factus eſt,non theophorus,id eſt deū in ſe per gratiam habens,ut myſterij uim ignorantes contendunt:ſed uerus deus ſimul & homo eſt. Sic quæ inter ſe plurimum ſecundum naturam diſtant,in uno ſeipſo coniunxit, & naturæ diuinæ participes nos effecit. Communicatio enim ſpiritus,& (ut ita dicam) manſio,primum in Chriſto fuit,& ab eo in nos penetrauit: quū homo factus, ipſe templum ſuum proprio ſpiritu perunxit atq; ſanctificauit. Origo igitur & uia, qua ſpiritu ſancto participamus,& deo uniti ſumus,Chriſti myſterium eſt. Omnes enim in illo ſanctificamur. Vt igitur inter nos & deum ſingulos uniret,quāuis corpore ſimul & anima diſtemus, modū tamen adinuenit, conſilio patris & ſapientiæ ſuæ congruentem: ſuo enim corpore credentes,per communionem myſticam benedicens,& ſecum,& inter nos unum nos corpus efficit. Quis enim eos,qui unius ſancti corporis unione in uno Chriſto uniti ſunt,ab hac naturali unione alienos putabit? Nam ſi omnes unum panem manducamus,unum omnes corpus efficimur: di-

D uidi enim atq; ſeiungi Chriſtus nō patitur. Idcirco etiam eccleſia corpus Chriſti fa-

Epheſ.5. cta eſt, & nos ſinguli membra Chriſti,ſecundum Paulum. Vni enim Chriſto per corpus ſuum cōiuncti,quoniā in nobis illū,qui eſt indiuiſibilis,accepimus,ipſi potius q; nobis membra noſtra accommodant. Quod autem eccleſia corpus à ſingulis hominibus tanq; membris cōpoſitum, ſaluator uero caput ſit,Paulus oſtēdit dicēs:

Epheſ.4. Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes,nec circunferamur omni uento doctrinæ,in nequitia hominum,in aſtutia ad circunuentionem erroris: ueritatem autem ſequentes,in charitate creſcamus in illo per oīa,qui eſt caput Chriſtus, ex quo totū corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecūdum operationem in menſuram uniuſcuiuſq; membri, augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Quod autē corporalis hæc unio ad Chriſtum participatione carnis eius acquiritur, ipſe rurſus Paulus de myſterio pietatis differens,te-

Epheſ.5. ſtatur: Quod aliis,inquit,generationibus non eſt agnitū filijs hominum,ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius, & prophetis in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes & cōcorpores,& cōparticipes promiſſionis in Chriſto. Si autem omnes inter nos in Chriſto unū ſumus corpus,nec inter nos ſolum,uerumetiam cum eo qui per carnem ſuam ad nos tranſiuit: quomodo uuiuerſi & inter nos, & in Chriſto unum nō erimus? Chriſtus enim eſt huius unionis uinculum,qui deus ſimul & homo eſt. Sed de unione corporali ſatis,de ſpiritali aūt eandem uiam ſequētes,dicimus. Quia ſpiritu ſancto recepto,& inter nos quodā modo & cum deo unimur. Nā quamuis unicuiq; noſtrū patris, & ſuum Chriſtus ſpiritū diſtribuit, indiuiſibilis tamen ſpiritus eſt,et diſtributus ſingulis ſpiritus in ſeipſo unit,& omnes q̄bus diſtributio facta eſt, unū in ſeipſo efficit. Et ſicut uirtus ſanctiſſimæ Chriſti carnis unū corpus facit participantes: eodē arbitror pacto,in quibus indiuiſibilis dei ſpiritus habitauit,eos oīes

Epheſ.4. ad unitatē ſpiritalem cōducit. Ideo rurſum Paulus nobis ſcripſit: Supportantes inuicem in charitate, ſolliciti ſeruare unitatē ſpiritus in uinculo pacis: unum corpus,&

unus

A unus ſpiritus,ſicut & uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Vnus dominus,una fides,unũ baptiſma,unus deus & pater omniũ,qui ſuper omnes,et per omnia,& in omnibus nobis. Quũ eñ unus in nobis habitat ſpiritus, unus uerus & pater omniũ per filium ſuum in nobis habitat,adinuicem & ſecum ſui participes ſpiritus uniens. Quod autẽ ſpirituiſancto ſic uniamur,etiã hac ratione modo quodã percipitur. Nã ſi animalem uitam cõtempſimus,& legi nos ſpiritali ſubiecimus, noſtri dominũ in omnibus ſpiritũ facientes, perſpicuum eſt ad aliam quaſi naturã nos transformari: quũ uiuendi animalitatis noſtræ modũ fugientes, conformationẽ habitantis in nobis ſpiritus mirabilem ſuſceperimus,non ſolum homines, uerumetiam dei filij,cœleſtesq; homines participatione diuinæ naturæ unum effecti. Ergo in patre,filio,et ſpiritu omnes ſumus unum. Vnum autem dico habitudine atq; affectu,,ut incipientes dicebamus: Vnum pietatis conſenſu, unum ſanctæ Chriſti carnis cõmunione, unum unius ſancti ſpiritus participatione.

CAPVT XXVII.

T ego claritatem,quam tu dediſti mihi,dedi eis,ut ſint unũ,ſicut & nos unum ſumus. Ego in eis,& tu in me, ut ſint cõſummati in unum. Et cognoſcat mũdus quia tu me miſiſti,& dilexiſti eos,ſicut & me dilexiſti.] Naturalem atq; conſubſtantialem cum patre unigenitus unionẽ habet,ex quo natus eſt uerè,& in quo eſt. Vnum enim eſt cum patre identitate ſubſtantiæ,quamuis in propria ſubſiſtentia ſit. Verum quoniam propter noſtram ſalutẽ à ſua dignitate ac claritate quaſi exiuit (hoc enim ſignificat, exinauiuit ſeipſum)ideo accepit rurſus cum carne claritatem ac gloriam,quam ſemper ut deus habet. Quoniam ergo templum, quod à uirgine accepit, quamuis conſubſtantiale deo patri nõ ſit,unitum tamen ita cum uerbo eſt,ut ſua perſona cum eo ſit(unus eñ Chriſtus,& unus filius eſt,etiam homo factus)idcirco unitatẽ cum deo accepiſſe di
B citur:quũ templum ſuum,quod à ſe deus non eſt,unum cum deo uerbo factũ ſit. Et ut breuius dicam & clarius,quod templo ſuo datum eſt, ſibi datum eſſe unigenitus ait,datũ ſcilicet à patre per ipſum in ſpiritu. Nõ enim aliam habet uiam modus unitatis cum deo. Intelligitur enim in Chriſto unitate ineffabili caro ſanctificata,abſq; ulla confuſione ad unitatem uerbi aſcendere,& per uerbum ad unitatem patris,habitudine quadam ſcilicet,& non naturaliter. Hanc igitur,inquit,claritatem & gloriam,pater quam mihi dediſti, quæ eſt ut tecum unum ſim,dedi eis,ut ſint unum,ſicuti nos unum ſumus. Vniuntur enim inter ſe fideles illis modis, quos iam expoſuimus. Vniuntur autem etiam deo,& modum ipſe ſaluator aperuit,dicens: Ego in ipſis,& tu in me,ut in unum ſint cõſummati. Corporaliter enim filius per benedictionem myſticam nobis ut homo unitur,ſpiritaliter autem ut deus,ſui ſpiritus gratia, noſtrum ad nouam uitam,& diuinæ naturæ participationem,ſpiritũ redintegrans. Nexus igitur unionis noſtræ ad deum patrem Chriſtus eſt:nobis quidem ut homo, deo aũt patri ut deus naturaliter unitus. Non erat enim poſſibile,corruptioni ſubiectam hominis naturam ad immortalitatem conſcendere,niſi natura immortalis atq; incommutabilis ad eam deſcendiſſet, ac communione, participationeq; ſui à mortalitatis noſtræ terminis ad ſuum bonum reformatos eleuaret. Conſummati ergo ſumus,reductiq; ad unionẽ dei patris mediatione ſaluatoris,id eſt Chriſti. Filiũ enim dei natura patri unitum,corporaliter,ſubſtantialiterq;(ut dictũ eſt)accipientes,clarificamur glorificamurq;, ſupremæ facti naturæ participes. Accipi autẽ nos ad dei patris unionem Chriſtus uult,ut tum hanc gloriam naturæ noſtræ per ſeipſum præbeat,tum huius gratiæ ui eos redarguat,qui eum ex deo eſſe negant. Quando igitur inquit,per me tibi pater cõiungent, tunc mundus cognoſcet, quia tu me miſiſti; & quia eos etiã quos tibi per me cõiunxiſti, ſicuti meipſum amauiſti. Nã qui Chriſtũ

C ut hominem claritate atq; gloria deitatis donauit, nobisq; poteſtatẽ fecit, ut gratia hoc acquirere poſſimus, quomodo æquali nos menſura charitatis nõ amat? Nemo autem propter hoc mentis compos turbabitur. Perſpicuũ enim eſt, nullo pacto ſeruientem naturam cum domino ſuo poſſe contendere, nec æquali menſura creaturã & filium deus ſuũ amabit. Veruntamen filius dei, qui ante ſecula à patre amat, amari cœpit ut homo, quod nõ ſibi, ſed nobis acquiſiuit. Quemadmodũ ergo reſurrectionis ac gloriæ ſuæ conformes erimus, & primum in Chriſto renouati ſumus: ſic & amoris (ut ita dicam) conformitatẽ in Chriſto accepimus. Mirari ergo debemus diuinæ naturæ benignitatẽ, quæ creaturæ, quæ ſibi propria ſunt cõmunicare dignet.

CAPVT XXVIII.

PAter, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum: ut uideant claritatem meam, quã dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.] Quũ pro diſcipulis, imò uero pro uniuerſis oraueriť, charitatemq; patris, unionem ac ſanctificationẽ petierit, iſta ſubiunxit. Vt nõ alios ſecum futuros, gloriamq; ſuã uiſuros, q̃ eos oſtendat, qui per ipſum patri coniuncti, eo amore diliguntur, quo ipſe quoq; amari præcipitur. Diligimur enim ut filij, ad ſimilitudinẽ filij naturalis. Nam etſi non æquali menſura, tamẽ exquiſita imitatio rei, ueritati quodãmodo exæquari uidetur. Volo igitur inquit, ut qui per illuminationem fidei mihi abs te dati ſunt, mecũ ſint, & gloriam meam uideãt. Quæ autem oratio, q̃ ſuaue ſit eſſe cum Chriſto explicabit: Ineffabilia certè ſunt, nec oculus unquam uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ deus præparauit diligentibus ſe. Quid enim maius, q̃ eſſe cum Chriſto? melius eſt reſolui & eſſe cum eo, ut Paulus ait. Quibus ille uerbis etiã huic uitæ D dignitatẽ amicorũ dei præpoſuit, quæ eſt (ut alibi teſtatur) eſſe cum Chriſto. Reſurgent eñ mortui, ait, & nos ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam domino in aẽra, & ſic ſemper cum domino erimus. Saluator etiã alibi: Vado, inquit, & præparabo uobis locũ, & iterum ueniam, et accipiam uos mecum, ut ubi ſum, & uos ſitis. Aut enim minus curioſe ſuperiores his uerbis manſiones ſignificari dicemus, aut locum eundẽ cum Chriſto nobis dari propterea putabimus, quia magna ſit honoris ſimilitudo. Conformes enim erimus gloriæ ſuæ, conregnabimusq; ſecũ ſecundum ſcripturas, unaq; recumbemus cum eo in regno cœlorũ, modo quẽ ipſe ſcit. Sed pluribus hoc cõprobare non eſt opus: perſpicuũ enim eſt, quare illud conſideremus, ut gloriam: inquit, uideant meã. Non prophani, nõ peccatores, non qui diuina mandata cõtemnunt: ſed ſoli ſancti gloriã Chriſti uidebunt. Tollatur, inquit, impius ne uideat gloriã domini: & beati mundo corde, quia ipſi deum uidebunt. Qui uero alij mundi corde ſunt, niſi qui deo per filiũ in ſpiritu cõiuncti, omnes uoluptates carnis ſpreuerunt, & hanc uitam quaſi negantes, ſecundum uoluntatem ſpiritus, ſoli Chriſto integre uixerunt? Talis erat Paulus qui ex nimia puritate cordis dicere nõ dubitauit, Chriſto ſe crucifixũ, nec iam ſe uiuere, ſed Chriſtũ in eo. Aliũ etiam quẽdam ſanctorũ canentem audio: Cor mundũ crea in me deus, & ſpiritũ rectum innoua in uiſceribus meis. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali cõfirma me. Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctũ tuum ne auferas à me. Lætitiam eñ ſalutaris, ſpiritũ appellat, qui gaudium æternum largitur, cuius principatu ac ductu mundanas perturbationes ſuperamus: qui ueri ſalutaris, id eſt Chriſti ſpiritus eſt. Ita multis modis ſpiritũ appellauit, quũq; cor mundũ dixiſſet, ſpiritũ rectum illico nominauit. Peruerſo eñ corde obliquoq; ſunt, qui nondũ deo cõiuncti ſunt, nec participationẽ benedictionis Chriſti per ſpiritũ habuerunt. Præcipuam ergo ſuis dare gratiã uoluit, ut ſecum ſint, ut gloriã eius uideant. Ante autẽ conſtitutionem mũdi, diligi ſe ait, uirtutẽ hisuiumyſterij antiquiſſimam oſtendẽs. Præſciuit enim deus mo-

dum

1. Cor. 2.
Philip. 1.
1. Theſ. 4.
Ioan. 14.
2. Timot. 2.
Eſa. 26.
Matth. 5.
Gala. 2.
Pſal. 50.

A dum ſaluti s noſtræ quæ meditatione Chriſti cõſummata eſt, cuius cognitio non ab initio data hominibus eſt, ſed lex primo per figuras illã tenuiter obũbrabat. Gratia uero ſaluatoris in tẽpore opportuno diuinitus reſeruata eſt. Huius rei cognitio, & Iudaicum ſupercilĩũ, qui legi ſemper inhærent, maxime deprimit (nulla em̃ cura de figuris faciunda eſt, quũ ueritatis radij fulgeant) & eos euertit, qui uirtutem noſtri myſterij recenti patris cõſilio excogitatam arbitrantur. Quem errorẽ Petrus quoq; oſtendit, dicens de Chriſto, quia præſcitus quidem fuerat ante conſtitutionẽ mundi, manifeſtatus autem in ultimis ſeculi temporibus. Datam autem ſibi gloriam à patre dicit, diſcipulos quoq; datos & imperium ſibi, non ut deo, ſed ut homini, qui nihil horum habet natura, intelligendum eſt. 1. Petri. 1.

CAPVT XXIX.

PAter iuſte, mundus te nõ cognouit: ego aũt te cognoui, & hi cognouerunt, qa tu me miſiſti.] Quũ pater, ſanctus, immutabilis creator, multisq; aliis poſſit à Chriſto appellari nominibus, nõ eſt ab re conſiderare, cur iuſtum præcipue ac ſolummodo hic nominauerit. Inutile nanq; arbitror, hæc in diuina ſcriptura paruipẽdere. Quãdo igitur ſicut mediator pro nobis ut uoluntate patris ſanctificaremur intercedebat: pater dicebat ſancte, cõſerua eos in ueritate. Veritatem non aliã intelligẽs, q; ſpiritum ſuũ, per quem ad ſimilitudinẽ ſuam ineffabili uirtute animas noſtras reformat. Per quẽ nos inuicto robore firmans, ad curſum uirtutis omni labore cõtempto, inuitat. Per quem diaboli artes & uoluptatẽ mundanam ſuperare nos facit. Qui enim ſignati ſemel ſpiritu ſunt, qui arrabonẽ gratiæ in animo acceperũt, uirtutẽ ex alto induti fortiſſimi ſunt. Vt igitur hæc bona acquirere, adipiſciq; poſſemus, ſanctificationẽ à patre nobis petebat: nunc aũt illud (ut ego puto) ſignificare uoluit, dixit iam, & ego clarificationẽ
B quã mihi dediſti, dedi eis, ut ſint unũ ſicut nos unũ ſumus. Et dilexiſti eos, ſicut me dilexiſti: & quos mihi dediſti, uolo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecũ. Et poſt hæc omnia iuſtũ patrem appellauit, ualde ut ego arbitror cõſequenter. Voluntate nanq; patris factus homo filius eſt, ut natura hominũ per ſpiritũ ſanctificata, & deo coniuncta, in ſuperioribus habitet manſionibus. Creatus em̃ homo eſt ab initio non ad malum, ſed ad bonũ. Ad improbitatem autẽ, diaboli artificio depulſus, non iniuria à iuſto patre reuelat̃, & à peccatis deterſus ad primam imaginem reparatur. Iure aũt etiã qui uiolare imaginẽ dei auſus eſt, id eſt diabolus, plectit̃. Quod enim ſupplicij genus illi non cõuenit, qui aduerſus deũ tot, tantaq; aggreſſus eſt? Pater igit̃ iuſte, inquit, iuſtus tu es atq; bonus, & iudicia tua recta ſunt, qui me uere filiũ tuum ad renouationem hominũ miſiſti: mũdus uero talem te eſſe nõ cognouit. Nam ſi cognouiſſet, ſi tam benignum iudicium tuũ intellexiſſet, cucurriſſet ad ſaluantem & ultro te adoraſſet. Hæc ad patrẽ dicebat, quaſi gratias pro nobis agens; quoniam per iuſtitiã ſuam ſalutẽ cupiditate lapſis attulit, & diabolũ condemnauit. Et mundus quidem, id eſt qui euangelicæ prædicationi aduerſant̃, non cognouerunt patrẽ eſſe iuſtum. Excæcauit enim (ut Paulus ait) deus ſeculi huius infidelĩũ mentes, ut nõ fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Chriſti. Diſcipuli uero ſui hoc ipſum probe cognouerũt. Magnas ſanè eis attribuit laudes, qui caduca omnia contempſerũt, ut iuſtum patrẽ cognoſcerent: quo cognito, filiũ quoq; certe cognouerunt. Si ergo mundus ignoraſſe patrẽ accuſatur, diſcipuli aũt non ignoraſſe dicuntur: nõ eſt ambiguũ illos ex mundo nõ fuiſſe: Chriſti em̃ fuerũt, qui ex mundo nõ eſt. Vnde Paulus quoque ſcribit: Per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo. Extra mundũ autem fuiſſe diſcipulos aſſerimus: nõ loco, qui ut luminaria in mundo ſplendẽt, uerba uitæ prædicãtes: ſed quia in terris cœleſtẽ uitam uiuebant, & carnis cupiditate ſuperata, imò aũt omni proiecto uitio, ad ſublimem atq; diuinam uirtutẽ progreſſi ſunt, ut in

2. Cor. 4.

Pſal. 118.

Gal. 6.

C Psalmis legit̃: Quoniã dij fortes terræ uehemẽter eleuati sunt. Fortes enim propter
Psal.46. deũ, terrenis om̃ibus spretis, ad superiora nimiũ animo eleuati sunt. Hoc em̃ significat, uehementer eleuati sunt. Mundus igitur inquit, iustũ te patrem ignorauit: ego aũt noscens (consiliũ em̃ et sapiẽtia tua sum) à naturali mea deitatis gloria meipsum exinaniui, & paupertatẽ humanam assumpsi, ut secundum uoluntatẽ tuam, lapsum à coniunctione nostra genus humanũ seruarem: quod quidem mundus ignorauit, discipuli aũt mei cognouerunt, uereq; intellexerunt quia tu me misisti: id est, quia tua uoluntate ueni salutem periclitantibus afferre.

CAPVT XXX.

ET notum feci eis nomen tuũ: et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in eis sit, & ego in ipsis.] Tam à se q̃ à discipulis cognitum esse patrem ostendit: ac ne aliquis putet eodẽ modo ipsum & discipulos patrẽ cognouisse, quanta sit differentia, uerbis suis aperte patefecit. Nã ipse quidem reuelat ac docet, discipuli uero docentur. Verbũ enim & consiliũ & sapiẽtia patris quũ sit, profunda genitoris naturaliter nouit: sicut & mens humana, ea quæ in ipsa sunt, ignorare nõ potest. Discipuli uero nõ à se, sed per spiritũ filij illuminati, patrẽ intelligere potuerũt. Aptissime igitur dixit: quia feci & faciam nomen tuũ ipsis notum. Sed animaduerte oro, quomodo una eademq; patris ac filij operatione deus cognoscit̃. Reuelat patrẽ filius, sed non minus pater etiam filiũ re-
Matth.16. uelat. Beatus enim, inquit, es tu Simon Bar Iona, quia nec caro, nec sanguis, sed pater meus cœlestis tibi reuelauit. Reuelauit aũt illud quod Petrus tunc confitebatur, quia ipse sit Christus filius dei uiui: nũc uero ipse de se asserit, quia nomen patris notum discipulis fecerit. Nunquã enim cessauit mysterij sui uirtutẽ unigenitus reuela-
D re: sed tunc quidẽ discipulis, nunc autẽ unicuiq; illuminationem spiritus inserẽs, ad cognitionẽ quæ uires humanæ mentis excedit, diligentes eum deducit. Cur autem & tunc discipulis, & postea cæteris notũ & fecit & faciet nomen patris? ut, inquit, dilectio qua me dilexisti, in ipsis sit, & ego in eis. Qui em̃ syncere deum patrem nouerunt, & Christi mysteriũ exquisite perceperunt, ad similitudinẽ filij à patre diliguntur, absolute uidelicet atq; perfecte: sic enim filius à patre diligitur. Propterea ipse Christus per sanctũ spiritum in illis habitat coniunctione spiritali, per seipsum deo illos patri coniungens, qui syncere patrem & uerbũ eius cognouerunt. Manifestauit aũt nobis nomen patris, quũ filium se esse docuerit: qui em̃ patrem cognouit, is filiũ ignorare non potest: quod recurrere similiter necessariũ est. Quod si ita est: nec alter absq; altero intelligit̃: quomodo (ut quidã impie dicunt) creatura filius erit? Filiũ enim si quis nominat, patrem illico animo uoluit: creaturam autem si nominat, ad creatorem mentem reduxit. Quare quum filius patrem deum appellet, nõ creaturam, sed genimen uere se nouit. Nec debemus turbari, si filiationis nomen de nobis quoq; dicitur. Natura enim ille filius est, nos uero adoptione per gratiã hono-
Psal.81. rati: unde non filios solũ, sed deos plerunq; homines à scriptura nũcupari uidemus.

CAPVT XXXI.

Caput Ioãnis XVIII

HAec quũ dixit Iesus: egressus est cum discipulis suis trans torrentẽ Cedron, ubi erat hortus: in quẽ introiuit ipse, et discipuli eius.] Quũ discipulos doctrina sua illuminauerit, & ad uirtutẽ, rectamq; uiuẽdi disciplinam instituerit, ac deniq; spiritalem eis gratiam pollicitus fuerit, et benedictionẽ patris affuturã illis affirmauerit: libẽter egressus est, passionis tempus non fugiens, nec mortem pro omnibus reformidans. Cur em̃ timeret, qui passione sua impassibilitatem omnibus redimebat? qui propter hoc uenit, ut or-
Ioan.8. bem terrarum suo sanguine patri acquireret? Sed aliâs quidem sæpius irruẽtibus in eum

A eum Iudæis, ut deus facile ſe ab inſania illorum liberabat, quũ opportunũ paſſionis tempus nondum adeſſet: nunc uero quoniam iam opportunitas aderat, è domo ubi cum diſcipulis prædicta myſteria explicauit egreſſus, illò uadit ubi cum diſcipulis conuerſari ſolebat. Quod facit, ut facilius à proditore poſſit inueniri. Hortus autem erat, paradiſi locum deſignans: ad priſtinum em̃ omnia recurrere oportebat. Et ut in paradiſo malorum initium factũ eſt: ſic in horto Chriſti paſſio incipit, per quam à malis liberati, in priſtinum habitum reſtituti ſumus.

CAPVT XXXII.

» Ciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequẽter Ieſus
» conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas autem quum cæpiſſet co-
» hortẽ, & à pontificibus & phariſæis miniſtros, uenit illuc cum laternis
» & facibus & armis.] Neceſſariò nulla multitudine, nulla turba quæ defendere poſſet: ſed diſcipulis tantum ſequentibus in hortũ fuiſſe ingreſſum ſcripſit, ut ignauia & formido proditoris latere non poſſet. Magna quædã res, conſcientiæ certe ſtimulus eſt, qui quando perperàm aliquid agimus, etiam nullo præſente ingenti nos metu exagitat. Tale quid paſſus proditor ut arbitror, & cohortem armis munitam, & Iudæorum miniſtros ſecum adduxit, ut quaſi latrocinio proditum caperet. Non enim ignorabat non poſſe illũ capi nolentem, ſed magnitudine ac impietate facinoris excogitati, quaſi temulentus atq; inſanus, quo rueret nõ ſentiebat. Itaq; putauit ex inſania diuinam uirtutem illius poſſe magna fortaſſis manu ſuperari. Nec mireris, ſi tam ridiculoſe miſer mouebatur. Nam quũ animi ſui gubernacula, & liberam uoluntatis ſuæ poteſtatem diabolo penitus tradiderit: ab illo iam regebatur. Caſum autem ſuum recte quiſpiam mirabitur, & perpetuò lachrymarum fonte dignum putabit. Nam qui modò in eadem mẽſa cum Chriſto cœna-
B bat, qui ſanctum eius panem cum alijs comedebat, qui ad pietatem exhortantem Chriſtum audiebat: qui deniq; illud percepit, unus ueſtrum me tradet: ab ipſa men- Ioãn. 13.
ſa exiliens, curſu ad mercedem abijt Iudæorum, non pietatis uerborum recordatus, totius ſpei futuræ oblitus, nullam datæ apoſtolis à Chriſto dignitatis curam gerẽs: ac (ut uno uerbo dicam) omnibus bonis tam paruum & uile præponens argentum, rete ac laqueus diabolicus Chriſto, & Iudæorũ impietatis eximius princeps factus eſt. Verum derideri digni, qui laternis & facibus aduerſus Chriſtum proficiſcebantur. Timebant forſan ne, ut in tenebris fieri ſolet, aut in foueas caderent, aut pedes lapidibus offenderent: nec uidebant ſe in lapidem illidere, de quo à deo patre dicit: Ecce ponam in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali. Et paruam foueã for- Eſa. 28.
midantes, in profundum abyſſi delapſi ſunt. Et illius noctis tenebras facibus depellentes, de noctis perpetuæ tenebris minime curant. Non enim poſſunt, qui naturali lumini, id eſt Chriſto inſidiati ſunt, niſi æternas tenebras habitare: ubi ſuæ impietatis amaris nimium ſupplicijs torquebuntur.

CAPVT XXXIII.

» Eſus itaq; ſciens omnia quæ uentura erant ſuper eum, proceſſit & dixit
» ad eos: Quẽ quæritis? reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ie-
» ſus: Ego ſum. Stabat autẽ & Iudas, qui tradebat eum, cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrã.] Nocte proditor miniſtris Iudæorum & cohorte munitus accedit. Putabat enim multitudine fretus (ut diximus) uel inuitum poſſe illum capere. Inuenit autem in loco illum ſolito, quo quaſi ad diuerſorium nox illum deduxit. Sed Chriſtus ut eum temere cogitaſſe argueret ſponte præuenit, & obuiam factus, nec ſe ignoraſſe quæ fiebant oſtendit, & potuiſſe facile præſcius effugere demonſtrat, niſi ultro ad

D passionem progrederetur. Non enim inuitus in periculum incidit, ne sapientes gentium rideant, leuitati suæ scandalum crucem facientes: ne Iudæi elato supercilio uires se Christi credant superasse. Interrogat uero quem quærant: non quia ignoraret, sed ut eos argueret, qui nec cognoscere quidem poterant ipsum: & nos doceret non potuisse capi, nisi ultro se quærentibus offerret. Considerandum etiam est, quia quũ Christus dixisset, quem qnæritis: non insilierunt in illum: sed quasi non uidentes, Iesum, inquiunt, Nazarenum. Sed non cognouisse milites Christum, nec ministros Iudæorum, quispiam dicet. Quomodo autem poterant ministri sacerdotum Christum (qui quotidie in templo docebat) non cognoscere? Verum ne quis ista cogitaret, necessariò Euangelista proditorem quoque cum militibus, & ministris stetisse narrat. Quomodo igitur ille Christum non nouit? an quia nox erat? sed hoc quoq; mirabilis Euãgelij scriptor præuidit: cũ facibus em & laternis fuisse illos expositi. Potestas ergo diuina Christi innituit, qui quãuis se quærentibus offeret, minime tamen cognoscebatur. Verum ut aperte nõ posse ab illis cognosci nolentem ostenderet: ego sum, ait. Deinde ut etiam nihil posse aduersus uirtutẽ suam magnas militũ cateruas monstraret, hoc miti sermone in terram illos prostrauit. Hinc re ipsa discimus, nihil uel ad unum uerbum dei, & illud iocundissime dictum, creaturam efficere posse. Quomodo igitur minas ferret? ut in Psalmis dicitur: Tu terribilis es, & quis resistet tibi ab ira tua. Signum autem futuri gentis Iudaicæ casus, is ministrorum casus est. Vnde Hieremias quoq; Iudæos deflens dicit: Cecidit domus Israël, non est qui excitabit eam. Imago autem casus ille fuit omnium qui Christo aduersantur, quibus omnino terribilis casus imminet.

Psal. 75.

Thren. 1.

CAPVT XXXIIII

" C "

ITerum ergo eos interrogauit: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit ei Iesus: Dixi uobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, ut impleretur sermo quẽ dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.] Iterum dispensans interrogauit, ut magnitudinem cæcitatis eorum in mediũ proferret. Impietatis nanq; crimine mente capti, non cognoscebant quem alloquerentur. Ita rerũ ipsarum periculo uera esse Christi uerba uidemus, quibus ait: Ego sum pastor bonus. Pastor bonus animam ponit pro ouibus. Salutem enim apostolorum protegit, ultro se offerens. Nam quasi ignauiæ crimine accusans: dixit uobis, inquit, quia ego sum. Ita seipso tradito iussit ut illos abire sinerent. Vnum enim mori opportuit, sufficientem pro uita omnium redemptionem: ut & mortuorum & uiuorum imperium acciperet. Ne quis illud ridiculum, uerum esse putaret, apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: quum liberatis enim ab interitu, etiam apostoli iure connumerantur. Vnius enim nobiscum illos fuisse naturæ constat, in quos imperium mors suum exercuit. Solus ergo qui ex uiuo patre est, pro uita omnium carnem tradidit suam, quæ post mortem coniuncti secum uerbi uitam secuta, uiam nobis dedit, qua mortis laqueos possimus superare. Primitiæ nanq; dormientiũ dominus, & primogenitus ex mortuis est, facilem ad immortalitatem cursum hominibus per resurrectionem suam efficiens. Semouit igitur à periculo illo discipulos, nõ ignorans ad se solum, certamen illud & opus salutis nostræ pertinere: regnantis enim & non seruiẽtis naturæ opus est. Iussit autem sinere discipulos abire, ut impleretur, inquit, sermo quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam: quod etiam de posterioribus intelligitur. Nam quod in paucis factũ est, quomodo in pluribus negligetur? & qui tam paucorum in tali tempore curam habuit, quomodo innumerabiles fideles non proteget? Putandũ igitur est imaginem omniũ illos tenuisse. Quod si diligentes se à periculo liberat, quanta, qualisq; in illos ira futura sit qui eum occiderũt,

Ioan. 10.

1. Corin. 15.

Coloss. 1.

A occiderunt,perſpicere licet: quomodo enim non oderit quod malum eſt? quomodo porrò qui operantur quæ ille oderit,æterna poterunt euitare ſupplicia?

CAPVT XXXV.

Imon ergo Petrus habens gladium,eduxit eum,& percuſſit pontifi cis ſeruum, & abſcidit eius auriculam dexteram: erat autem nomen ſeruo Malchus.] Quid coëgit,quiſpiam dixerit, Euãgeliſtam harum rerum facere mentionem, & gladio Petrum feruentius,ne crudelius dicam,inſurrexiſſe in hoſtem, reprehenſumq; à Chriſto fuiſſe diligenter conſcribere? ſuperuacanea hæc eſſe forte putas,ſed non ita eſt. Magnam enim hæc res nobis affert utilitatem, unde diſcimus quónamuſq; pietatis æmulatio progredi queat. Docemur igitur,ſi nolumus in ſimili certamine deum offendere,quod non ferrum accipiendum,non lapides proijciendi, non fuſtes in aduerſarios Chriſti erigendi ſint. Non enim carnalia ſunt arma noſtra,ut ait Paulus. Sed *2. Corinth.10.* quum effugere pericula non poſſumus,manſuete uel cruciantes alloquemur. Multo enim melius eſt iuſto iudici rationem iniuriarum reddendam relinquere, quàm pietatis cauſa,ſanguinis noſtri petere ultionem. Licet etiam alioquin abſurdiſſimũ ſit,perſequentium morte honorare illum uelle,qui ut mortem ſolueret, mortem libenter ſubijt. Propterea Chriſtus in hoc ſequendus erat neceſſariò. Nam ſi ui multitudinis inuitus ad necem traheretur, omni modo fortaſſis debuiſſent illum diſcipuli defendere. Verum quum potuiſſet,ut deus uerus,omnes unà ſola perdere uoluntate,qui uel unico & miti uerbo illos proſtrauit (ceciderunt enim in terram,inquit)non oportuit certe ferro illos aggredi,quos ipſe,quum facile poſſet,non perdebat. Tale quid etiam alio loco ab euangeliſtis narratur. In caſtellum quoddam *Luce.9.* Samaritanorum,in finibus ſitũ Iudææ,Chriſtus diuertit. Quumq; ab hominibus il
B lis repelleretur,moleſte ferentes diſcipuli,dixerũt: Domine,uis,dicamus ut ignis de cœlo deſcendat,& perdat eos? ad quos ſaluator: ſinite ipſos. Non enim uenit ut poteſtate ſua in impios utatur, ſed ut clementiæ atq; miſericordiæ ſupremæ nobis exempla daret. Propterea dicebat: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, *Matth.11.* Sed intentio Petri,qui gladium aduerſus hoſtes accepit, à mandato legali non fuit aliena. Pedem enim pro pede, & manum pro manu, & uulnus pro uulnere abſque *Exo.21.* culpa referre iubebat. Quid autem aliud facere uolebant,qui cum armis in Chriſtũ irruebant, quàm illa, ad quæ depellenda uel uitæ pericula erant ſubeunda? Quod autem fuſtibus atq; gladijs armati erant,ipſe ſaluator manifeſtauit,dicẽs: Vt ad la- *Matth.26.* tronem capiendum cum gladijs & fuſtibus exiſtis: quotidie ſedebam in templo docens,& non tenuiſtis me. Non fuit ergo contra legem Petrus commotus. Chriſtus autem qui uenit ut ſupra legem nos duceret,motum huiuſcemodi,quamuis ſecundum legem fuerit, repreſſit, quaſi longe à perfecta uirtute conſtitutum. Sed unde nam,dices,Petrus gladium habuit? quia ſecundum legem gladio ſe defendere licebat: idcirco gladium quoq; ferre licebat. Quomodo enim ferro læſus,ferro te ulciſci poſſis,niſi ferrum tecum habeas? Præterea quum ad hortos & loca condenſa nocte concubia diuerterent,credendum eſt illos prouidiſſe, ne à feris beſtijs læderentur, quæ uariæ in Iudæa reperiuntur. Sed nónne ad pellendas feras Chriſti uirtus *Ioan.6.* ſufficiebat? Ita prorſus: inueniemus tamen,quamuis ad omnia Chriſtus ſufficeret, hominum diſcipulos more uixiſſe. Poterat ſanè uel ex lapidibus panes facere Chriſtus, poterat ex nihilo argentum creare: & tamen & panes quærebant, & loculos ad deponendum oblatum argentum habebant. Nauem quoq; cum diſcipulis Chri- *Ioan.12.* ſtus conſcendit, quum abſq; nauigio traijcere diſcipulos potuiſſet. Fruſtra igitur hæc opponunt,quum hominum more uixiſſe diſcipulos non ignoremus. Dextera uero auris amputatur: ut dextero, proboq; auditu carere Iudæos ſignificaretur: no

C luerunt enim Chriſtum audire. Sic auditu ſiniſtro comprobato, cogitationes ſuas ſe-
2. Timoth.3. cuti ſunt, errantes & in errorem alios trahentes, ut ſcribitur.

CAPVT XXXVI.

" DIxit Ieſus Petro: Mitte gladium in uaginam. Calicem quem dedit mihi
" pater, non uis ut bibam illum?] Euangelicæ diſciplinæ hic locus man
datum præcepti, non à Moſe, ſed à Chriſto hominibus dati uirtutẽ par-
turit. Tantum enim abeſt, ne gladio uti conſulat Chriſti doctrina, ut ſi
quis ſemel maxillam cæſus, altera petatur, altera quoque uertenda ſit, ſi
humani prauitatem animi ſuperare deſideret. Multum igitur, inquit, à manſuetudine
tuus Petre animus abeſt. Nam quum bibere hunc mihi calicem propoſitũ ſit, quem
pater conſtituit, id eſt ſponte ſubire mortem decreuerim, quomodo hæc aliena non
Matth.20. ſunt? Simile huic illud eſt; dicenti enim Chriſto, Ecce aſcẽdimus in Hieroſolymam,
& filius hominis tradetur in manus peccatorum, & crucifigent, occidentẽq; ipſum, &
tertia die reſurget. Hæc inquam ut in fide diſcipulos ſtabiliret Chriſto dicẽti, Petrus
utilitatem paſſionis ignorans, & dedecori futurum putans: propitius, inquit, tibi eſto
domine, ne fiat tibi hoc. Quid igitur tunc Chriſtus? Vade retro ſatana, ſcandalum mi
hi es, quia non ſapis ea quæ dei ſunt, ſed ea quæ hominum: is enim quæ deo placent
ſapit, qui mundanam gloriam penitus contemnit. Nec, ſi prodeſſe proximo poteſt,
1. Corinth.13. exiſtimationis multi facit iacturam. Charitas enim non quærit quæ ſua ſunt. Qui ue-
ro humana ſolummodo reſpicit, is magnum quid huius mundi gloriam putat, is ſua
tantummodo curat, & proximum negligit. Quemadmodum igitur tunc ſcandalum
Chriſti, qui ſcandalum pati non poteſt, dictus eſt, feruentiq; amore commotus, euer-
tere conabatur quantum in ipſo fuit prædeſtinatam pro uita omnium paſſionem: ſic
modò ex ardore utilitatem paſſionis ignorans, gladio utitur. Reprehenditur igitur:
D nec ſolum, mitte gladium in uaginam ſuam, audit: uerumetiam, ut alibi dicitur, quia
Matth.26. quicunq; gladium capiunt, in gladio peribunt. Sed quod diximus, breuiter repeta-
mus. Quum non inuitus, nec Iudaica ui ſuperante, ſed ultro ſe Chriſtus quærentibus
offerret, quam ob rem Iudæorum erant inſidiæ repellendæ? A patre autem hunc ſibi
calicem datum eſſe inquit, quum ab impietate Iudæorũ excogitatus ſit: quia nihil fa-
cere potuiſſent, niſi propter nos pater permiſiſſet. Vnde uel ad Pilatũ magnifice di-
centẽ reſpondit: Nullam in me haberes poteſtatẽ, niſi deſuper tibi datum eſſet. Pote-
ſtatẽ enim datã Pilato dicit; quia conſilio patris nullo modo in paſſione reluctatus eſt.

CAPVT XXXVII.

" COhors ergo, & tribunus & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ie-
" ſum, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam primum: erat
" enim ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius.] Omni nunc impe
Ioan.19. dimento depulſo, Petro quieſcente, nemine defendẽte, Chriſtoq; ipſo
quum poſſet effugere, ultro ſe offerente, inflati nimium milites, uincu-
la rerum omnium domino immittunt: qui ad noſtram naturam deſcendit, ut à pecca-
torum & diaboli uinculis nos eriperet. Ducunt autem primo ad Annam & Caiphæ
ſocerum. Vnde ſubintelligere datur artificem inſidiarum ipſum fuiſſe, pactamq; pro-
ditori mercedem promiſiſſe. Ipſi ergo uinctus primo Chriſtus traditur. Tunc reipſa
Sapien. 2. uerum eſſe demonſtrabatur, quod per prophetam Iudæi dicebãt: Circumueniamus
iuſtum, inutilis eſt nobis; non quia talis ipſe fuerit, ſed quia peccatoribus & uoluptuo
ſis, ſupra legalem iuſtitiã docens, ac liquidò quæ deo placebant aperiens, inutilis atq;
moleſtus illis erat. Quã docendi uiam, lex certè nõ tenuit. Quippe nõ aperte, ſed per
umbras & ænigmata, quæ parũ intellecta, parum utilitatis tunc afferebant, diſciplina
legalis nos docet. Quemadmodum igitur nullam utilitatem cæcis ſplendor ſolaris
affert,

C affert,& ſuaues cibi amari febricitantibus uidentur:ſic Iudæis dominus, quamuis ſalutis autor eſſet, moleſtus tamen uidebatur: quia ægritudine impediti, ſaluatorem ferre non poterant.

CAPVT XXXVIII.

» Iſerunt autem eum ligatum ad Caipham pontificem. Erat autem Caiphas qui conſilium dedit Iudæis, quia expedit unum hominẽ mori pro populo. Sequebatur autem Ieſum Petrus,& alius diſcipulus.] Autoritate atque conſilio impietatis in Chriſtum præfuit Caiphas,& paulò poſt quaſi fructum ſui conſilij uinctum Ieſum ſuſcipiet. Verum cæteris iam diſcipulis ingenti perculſis formidine ac diſſipatis, Petrus qui feruentior erat, ſequitur,& alius cum eo diſcipulus. Ioannes autem hic erat, qui hoc nobis diuinitus conſcripſit Euangelium, qui longe ab animo oſtentationem omnem exterminans, nomen ſuum occuluit. Et certè, quæ forti ac magno animo geſta ſunt, non lingua noſtra, ſed aliorum prædicari debent. Turpiſſimum enim eſt, non aliorum uoce, ſed ore noſtro laudari. Vnde in Prouerbijs dicitur: Laudet te proximus tuus, & non os tuũ: alienus,& non labia tua. *Prouerb.27.*

CAPVT XXXIX.

» Iſcipulus autem ille erat notus pontifici,& introiuit cum Ieſu in atrium pontificis.] Non abſque cauſa, minutiſſima etiam nobis hæc conſcripſit. Nam quoniam geſta in atrio pontificis narraturus eſt, neceſſariò ea præmiſit, quibus non ab alio doctus, ſed ipſe uidiſſe quæ ſcribit comprobatur: introiuit enim cũ Ieſu in atrium, quoniã pontifici notus erat.

CAPVT XL.

» Etrus autem ſtabat ad oſtium foris: exiuit ergo diſcipulus alius, qui
D erat notus pontifici,& dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum.] Non remanſiſſet extra Petrus, niſi oſtiariæ obſeruatio non tutum ignotis faceret introitum. Nec depulit mulierculam, licet facile potuiſſet, quia importunitatis crimini ſubijci nolebat. Extra igitur ſtabat mœſtus, quouſque Ioannes dolere ipſum etiam propter hoc non ignorans, intromittendi eius gratiam ab oſtiaria impetrauit.

CAPVT XLI.

» Ixit ergo Petro ancilla oſtiaria: Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dixit ille, non ſum.] Prædixit iam dominus Petro ter antequam gallus cantet negaturum, infirmiorem quodammodo factum in fide: nunc uero Euangeliſta, ubi & quomodo id accidit, narrat. Muliercula certè ianitrix, quũ de diſcipulis iniuria capti hominis illius eſſet, interrogauit. Depulit hoc Petrus tanquam crimen non paruum, non timore magis ne captus eſſet, nec quia nullam ueritatis curam haberet, quàm fortaſſis quia pati omnia uolebat, dummodo Chriſtum uideret. Ex amore igitur decidit,& pietatis cauſa negaſſe uidetur, non rectæ quidem, nec exquiſita ratione probatæ: ſed quæ tamen adeſſe cum Chriſto,& uidere illum faciebat: quod maxime Petrus optabat.

CAPVT XLII.

» Tabant autem ſerui & miniſtri ad prunas, quia frigus erat,& calefaciebant ſe: erat autem cum eis & Petrus ſtans, & calefaciens ſe.] Quum introiſſet Petrus, ne mœſtu uultu condolere capto uideretur, ac ita expulſus, uidere non poſſet quæ uellet, cum miniſtris ſe miſcuit, & quæ illi faciebant, alto corde premens dolorem, facere ſimulat. Non enim eſt ueriſimile in tanta mœſtitia Petrum frigoris remedium quæſiuiſſe, qui multo maio-

C resita Christo uincto uoluptates reijceret. Quasi uero nihil ad mœrorem ipsum impelleret, nocumenta frigoris igni cum ministris repellit. Vt quum unus de domesticis pontificis esse uideretur, à nemine interrogaretur quis esset, atque ita negandi rursus crimen euitaret; sed mentiri saluator non poterat. Quod enim ut deus præuidit, id futurum discipulo nunciauit.

CAPVT XLIII.

» PRontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius.] Iurisperitus & doctor, cui diuinitus mãdatur iustum iudicium iudicare, quasi latrone per uim (quantum in ipso erat) Christo uincto, quoniam crimina inferre nõ poterat, de discipulis, & de doctrina interrogat. Interrogat autem, utrum legi Mosaicæ conueniat, an aliena sit à lege doctrina ipsius: & quisnam animus discipulorum eius sit, utrum maiorum mores sequi, an nouam cultus, & ceremoniarum ingredi uiam. Id autem summa cum malicia faciebat. Putabat enim quicquam aduersus legem Mosis Christum dicturum, quod nihil aliud apud illos erat, quàm deo ipsi repugnare. Quasi enim homini nudo, Christo attendebant, *Prouerb.16.* & legis dominum præuaricatione legis damnare studebant; obliti dicti illius: Impius est, qui regi dicit, præter legem facis.

CAPVT XLIIII.

» REspondit ei Iesus: Ego palàm locutus sum mundo, ego semper docui
» in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto
» locutus sum nihil.] Frustra, inquit, laborat, qui rem omnibus notam, quasi abditam scrutatur. Quomodo enim cælabitur, quod omnibus palàm est? Puto autem hæc ita à Christo dicta fuisse, ut compositas malicioſe falsas reijceret causas. Sed illud quoq; occultius his uerbis suboſtendi arbitror: Ego, inquit, palàm locutus sum mundo, id est, quæ per Mosen uobis scripta sunt, non aperte quæcunq; placent deo, sed umbris atq; figuris, & per ænigmata significant: & ruditate contecta literæ, quæ necessaria cognitu sunt, aperte non exponunt. Egouero palàm locutus sum mundo. Pietatis enim uiam non ænigmatice, sed dilucide mundo prædicaturi. Mundo autem inquit: quoniam etsi nondum, tempore tamen opportuno in orbem Euangelij sonus exiuit. Ego, inquit, semper in synagoga docui. Operæprecium est uidere quid molitur; ad memoriam nolentibus reducere studet, quod *Esa.45.* Esaias ex persona Christi prædixit: Non in occulto locutus sum, nec in loco terræ te- *Esa.65.* nebroso. Et rursus: Tota die, inquit, expandi manus meas ad populum incredulum, & contradicentem. Non enim est aliud, non in obscuro loco, nec in occulto ipsum locutum fuisse, quàm quod palàm, & in synagoga, & ubi multi affuerunt, loquebatur. Commode autem in memoriam prophetiæ reducit, ut discerent impiè se facere, quẽ uenturum sperabant, postquam uenit, tanquam sceleſtum uincire. Iudæis enim pro- *Rom.11.* missus fuit, secundum Paulum.

CAPVT XLV.

» QVid me interrogas? interroga eos, qui audierũt quid locutus sum ipsis,
» ecce hi sciunt, quid dixerim ego.] Increpat iurisperitus, quasi legem, qua plurimum gloriabantur ignorantibus. Frustra enim quærebant crimina, postquam ligarunt. Cur ergo, inquit, interrogas? cur ad defensionem prouocas captum, priusquàm accusatum? Et aliter: Qui iam dedecoraſtis me, quantum in uobis est, inquit, si uerè dicam, mentiri me clamabitis. Alios ergo de me interrogate: nec est difficile testes inuenire, isti enim me audierunt. Nec, ut quispiam forsan putabit, quia corda hominum ut deus nouit, aliquos fortè præsentes, qui eum audiuerunt suboſtendit. Sed aperte aliquos de ministris monstrauit, qui

&

A & audiuerunt & admirati fuerunt: quomodo aut quando, dicam breuiter, ut liquidius hic locus pateat. Prædicante domino, ut alibi Euangelista iste narrauit, Iudæorum principes disrumpebantur, miseruntq; ministros, ut eum caperent. Qui doctrinam Christi admirati, attente audiebant: & post prædicationem Christi redierunt ad pontifices & pharisæos, & dixerunt illi: quare non adduxistis eum? Responderunt ministri: Nunquam sic homo locutus est. Et tunc pharisæi: etiámne uos decepti estis? Hoc sciens saluator: Interroga, inquit, eos qui audierũt: Ecce isti sciunt quæ ego dixerim. Ipsos enim tunc astantes monstrauit, qui & pulchritudinem doctrinæ suæ fuerant admirati, & Iudæorum impietatis erant ministri. *Ioan.7.*

CAPVT XLVI.

» Hæc autem quum dixisset, unus ministrorum assistens, dedit alapam Ie
» su, dicens: Sic respondes pontifici?] Prædictum etiam hoc propheti
ca uoce de Christo est: Corpus dedi percutiẽtibus, & genas meas uel- *Esa.50.*
lentibus. Quod modò in Iudaicæ condemnationem superbiæ, & dede
coris nostri euersionem exitum habuit. Dedecorati enim peccato fui-
mus, quam notam iniustum Christi detersit dedecus. Ipse enim peccata nostra tollit,
& pro nobis laborat. Nàm quemadmodum mors sua mortem nostram destruxit, si-
militer arbitror præuaricationis nostræ dedecus alapa Christo inflicta deletum fuisse.
Vnus enim pro omnibus laborabat, & unus pro omnibus inhonorabatur. Sed uni-
uersam ipse creaturã perhorruisse puto, si sensum huius rei habuerit. Dominus enim
gloriæ impia manu hominis cædebatur. Non autem est ab re quærere, cuius rei gra-
tia tam impudenter ille impius minister Iesum cædit: quum neq; ipse asperum quid-
dam responderit, nec pontifex tale quid imperauerit. Ministrorum esse consuetudinẽ
B fortassis quispiam dixerit, cogere quos adduxerunt principibus modestius loqui, &
si quid rudius dixerint, & uerbis & uerberibus deprimere. Sed nullo modo mitissi-
mæ responsioni Iesu hæc conuenire possunt. Causam igitur impudentiæ superiori-
bus congruentem putamus fuisse. Offenderunt ministrorum aliqui Iudæorum prin-
cipes (ut iam diximus) qui capere Christum iussi, sic eum admirati sunt, ut laudantes,
dicerent: Nunquã locutus homo sic est. Quo responso, quasi rabie cõcitati, etiámne
uos decepti estis? pharisæi dixerũt: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eũ, aut *Ioan.7.*
ex pharisæis? sed turba hæc, quæ nõ nouit legẽ, maledicti sunt. Quoniã igitur respon-
sio saluatoris ad memoriã huius rei principes reducebat (testes enim ministros citauit
dicens: Ecce isti sciũt quæ dixerim ego) idcirco ne de animo suo, beneuolentiaq; prin
cipes suspicarent, qui aliàs, quia Christũ admirabat, fuit reprehensus, alapa Christũ
cædit. Solent enim ministri, non ferre quicquam aduersus se principibus referri.

CAPVT XLVII.

» Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo:
» si autem bene, quid me cædis?] Magno iniuriæ crimine arguit mini
strum. Nam si etiam ignobilissimus quidam iudicium subiret, cædere
tamen eum non oportebat, qui neq; uerbo, neq; re aliqua ad hoc incita-
rit. Nam si male locutus sum, inquit, ostende in quo errauí: sin uero id fa
cere non potes, cur ita furiose moueris? Sed tritus huius loci sensus hic est: ego autem
arbitror aliud quiddam hæc uerba respicere. Arguitur enim forsan minister maxime
iniuriari, non solummodo quia inflixit alapam, uerumetiam quia cuius doctrinam ad
miratus est, eum modo nulla de causa cædit. Nam si aliàs non probasses doctrinam
meam, inquit: si mirabilis scripturæ interpres tibi uisus non essem: si non exclamasses,
nunquam locutus homo sic est: forsan ignorãtiæ tuæ uenia dari posset. Verum quo-
niam audisti, quoniam uerba mea laudasti, quæ nunc etiã admirareris, si tibi cõstares,

C quam ſatisfactionem alapa cædens inuenies? Sed animaduerte quæſo ſummam ſaluatoris clementiam, tanquam in tabula modò ab Euangeliſta conſcriptam. Cæditur enim ut ſeruus, qui nutu ſolummodo perdere Iudæos omnes potuiſſet, nec ultionem facit ullam. Non enim ira, nec mœſtitia, nec dolore uincitur. Placare autem, melioreḿq; facere principem ſtudet, quum cædi oportere negat eum, qui nihil male locutus eſt. Ita manſuetudinis ſuæ, nec quidem in rebus, quæ cæteris terrorem afferunt, obliuiſcitur: ſed ratione optima, Iudæorum ſuperbiæ miniſtrum à tali temeritate ca-
Pſal. 57. uere inducit: & qui mala pro nobis habuit, ut ſcribitur, bona pro malis reddidit. Sed ille quidem dominus omnium, & deus uerus clementer tulit. Nos autem miſeri ter-
Pſal. 102. ra & limus, qui herbarũ uiriditati à ſcriptura collati ſumus (Homo enim ſicut fœnũ, dies eius tanquam flos agri, ſic efflorebit) ſi quis de proximis lapſu linguæ minimum quicquam cõtra nos dixerit, more draconum in eum inſurgimus, & mille uerbis pro uno uituperantes, ſatiari non poſſumus: non quia ut homo lapſus eſt, nec propter cõmunem infirmitatem hominum iram deprimimus, ſed ad ultionem irruentes, principem & conſummatorem fidei noſtræ Ieſum non reſpicimus: nec recordamur ſcriptũ
Eccl 10. eſſe, modò: quia eorum uiæ ad mortem, qui memores iniuriæ ſunt. Modò: relinque
Eccl 28. proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Exemplum igitur
Matth. 18. clementiæ atq; manſuetudinis Chriſtum teneamus, qui hac de cauſa nobis dicit: Nõ eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, nec ſeruus ſupra dominum ſuum.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM

D DIVI CYRILLI IN IOANNEM LIBER DVODECIMVS. CAPVT PRIMVM.

» » » » » Miſit igitur eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Erat autem Simon Petrus ſtans & calefaciens ſe. Dixerũt ergo ei: Nunquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non ſum. Dixit unus ex ſeruis pontificis, cognatus eius cuius abſcidit Petrus auriculam: Nonne ego te uidi in horto cum illo? Iterum ergo Petrus negauit: & ſtatim gallus cantauit.) Quaſi currentẽ equum narrandi progreſſum Euangeliſta utiliter reuocat, & ad priora rurſus orationem reducit. Quare ſic? quia negationem Petri tertio factam exponere uoluit. Repetit ergo breuiter, & miſſum ab Anna Ieſum ad Caipham iterum dicit: Petruḿq; interrogatũ exponit, tum à miniſtris, qui calefaciebant ſe, tum à quodam generis miniſtri illius, cuius aurem ipſe amputauit. Ita tertio negaſſe Petrum, & gallum cantaſſe meminit: nullum ſaluatoris uerbum cecidiſſe oſtendens, qui adunguem infirmitatem diſcipuli & cognouit & prædixit. Quæ omnia diligenter explicauit, ne quis aduerſariorum Chriſti nobis inſultaret, quomodo, & ubi negaſſe Petrum inquirens. Re autem ſic ſtudioſe ab Euangeliſta narrata, nemo hæc fortaſſis dicet: ſed aduerſus Petrũ inſurget, formidinis crimine ipſum accuſans. Nondũ enim, inquiet, periculum uidit, & ter ex leuitate negauit. Quibus ut friuolis longe proiectis, ſtudioſis dicendum eſſe arbitror: illa etiam de cauſa minutim hæc eſſe conſcripta, ut legentes intelligant, quales ante Chriſti reſurrectionem & aduentum ſpiritus apoſtoli fuerunt, & quales poſteaquam uirtutem ex alto acceperunt, effecti ſunt. Inuictos enim animo, & uerè diuinos homines illos fuiſſe conſtat: antea uero quàm imperium mortis à ſaluatore deſtructum eſſet, terribilis erat illis moriendi formido. Nam quum ſpiritum adhuc nõ haberent, nec ſuperna gratia eſſent roborati, humana puſillanimitate detenti,

C detenti, metu patiendi ut homines frangebantur. Et quemadmodum ferrum, quamuis per ſe durum ſit, lapidibus tamen facile retunditur, niſi liquore quodam firmetur: ſic animus hominis, etiam ſi uirtutis amore cuncta pericula ſpreturum ſe iactet, aſperitate tamen certaminum uincitur, niſi ſancti ſpiritus gratia ſit corroboratus. Imbecilliores igitur antea ut homines apoſtoli fuerant: ſed ſpiritus gratia infirmitatem poſtea humanam ſuperarunt, ad inuictum animum robore ſpiritus conformati. Infirmitas ergo diſcipulorum ad gloriam dei conſcripta eſt, qui paruitatem noſtræ naturæ ad inexpugnabile turris erigit robur. Erit autem quod uni ſanctorum accidit, maximæ nobis conſolationi. Hinc enim diſcimus nulla nos deſperatione affici debere, fragilitatem humanam conſiderantes: ſed confidere potius oportere, credentes robur ab illo nos habituros, qui diligentibus ſe neruos ad uirtutem & uires largitur.

CAPVT II.

» ADducũt ergo Ieſum à Caipha in prætorium: erat autem mane. Et ipſi
» non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut mandu
» carent paſcha.] Quum iuſtum iudicare iudicium, & innocentem ac iuſtum non interimere lex iubeat: inuiti, quia nullã culpam inueniant, miſeri erubeſcũt. Nullam igitur cauſam inuenientes, quia paſcha iam celebraturi erant, ne cæde hominis ipſi macularentur, ad alium adducunt: nõ putãtes per dementiã cordis, ſcelus, ſi per alium interficerẽt, ad ipſos redundare. Ridiculoſiſſimum etiam illud eſt, innocentẽ quaſi ſceleſtum accuſantes, & in capita ſua tantæ impietatis crimen effundentes, prætorij ianuã tanquam maculã fugiunt, & hominibus impuris miſceri nõ patiuntur. Lapidibus puto, & hominũ corporibus inquinari animam crediderunt, iniuria uero interficere hominẽ nihil mali putarunt. Sed illud multo ridiculoſius eſt, quod ut agnũ comederent (qui nihil aliud quàm Chriſti myſteriũ
D figurabat) cauent ne inquinẽtur: in ipſam autẽ ueritatẽ inſaniunt. Iure igit̃, modò dealbata ſepulchra, & exterius uili quodã artificio decorata, intus autem ſordibus plena Chriſtus appellabat: modò excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nã quũ exacte minima quærerent, peccatorũ maxima non uidebant: & calicem atq; paropſidem exterius lauabant, de interioribus nihil omnino curantes. Ideo Hieremias liquidò dicebat: Laua cor tuũ à malignitate Hieruſalem, ut ſaluẽris. Ipſi uero mẽtis impietatem nihil eſſe arbitrant̃, & Chriſto ad Pilatũ adducto, loca & incircunciſorũ corpora quaſi ſcelus effugiũt: & dũmodo manibus nõ interficiant, nullã ſe contracturos culpam, ſi Pilati ad hoc miniſterio utant̃, ex dementia putant. Quã eorũ fatuitatẽ prophetæ nõ ignorarunt: Væ, inquit Eſaias, iniquo, mala ei accident. Et Ezechiel: Sicuti feciſti, erit tibi retributio tua, retribuet̃ tibi in caput tuũ. Et Pſalmiſta: Redde retributionẽ eorũ eis. Nã quẽadmodũ ipſi ſaluatorẽ omniũ Romanis tradiderũt, ſic paulò poſt Romanis traditi perierunt. Graue nanq; adeò bellũ aduerſus ipſos exarſit, ut in calamitates inauditas impulſi, mortuos ſe optarent antea fuiſſe, quàm in pericula illa incidiſſent: quod ſaluator futurũ prædixit. Quando, inquit, ab exercitibus obſeſſam Hieruſalem uidebitis, tunc dicetis montibus, cooperite nos: & collibus, cadite in nos.

Exo.23. *Matth.23.* *Hierc.4.* *Eſa.5.* *Ezech.3.* *Pſal.93.* *Luce 23.*

CAPVT III.

» EXiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accuſationem affertis
» aduerſus hominem hunc?] Extra prætorium remanſerunt, ne lapidum & parietum tactu inquinarentur. Pilatus autem exit foras, traditi ſibi hominis crimina ſcrutaturus. Sic uir alienigena Moſaicæ legi non ſubiectus & incircunciſus, cauſas quærit diligenter, iniuſtum putans, hominem uexare innocentem. Illi autem parum de mandatis dei curantes, quum nihil dicere poſſent, ut latronem tamen adduxerunt. Non iniuria igitur ad ſynagogam ſuam dicitur: Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Et ipſe Chriſtus hanc inſaniã ſuã inculans,

Ezech.16.

C Nec iuxta iuſtificationes, ait, gentium fecerunt mihi. Nam gentes quidem lapidibus & lignis (quæ ut deos per errorem adorant) maculatis & illotis manibus non ſacrificant: ſed nec hominem, niſi in ſcelere deprehenſum occidi patiuntur: illi autem, quamuis deo uero agnum ſacrificaturi eſſent, innocentis tamen ſanguine animas ſuas inquinare per nequitiam ſtudent.

CAPVT IIII.

» Eſponderunt, & dixerunt ei: Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradi-
» diſſemus eum.] Cauſam quidem nullam habent, impietatis autē turpitudinē cælant, dicentes, nullo modo ſe Ieſum, niſi malefactor eſſet, tradidiſſe. Ita cauillationibus iuſtitiā, & mandata legis ſeruare ſimulant, & credi uolunt ſecundū legem uiuere, qui falſo legis autorē accuſant. Malefactorem q̄ appellant eum, qui ad deſtructionem malorū in mundū uenit. Verè igi-
Oſee 7. tur per Oſeam de ipſis ſaluator prædixit: Væ ipſis, quia reſilierunt à me: miſeri ſunt, quia impie fecerunt in me: ego redemi eos, ipſi uero aduerſus me falſa locuti ſunt.

CAPVT V.

» Icit ergo eis Pilatus: Accipite uos eum, & ſecundum legem ueſtram iu-
» dicate eū.] Non eſt fas mihi, Pilatus ait, nullo accuſatū crimine hominem ſecundū leges punire: ipſi ergo eum ſecūdū legē ueſtrā iudicate, ſi etiā innocentes lex ueſtra condemnat. Ridiculoſa hæc res, imò uero largis digna lachrymis fuit, gentilium legibus, quoniam nihil culpæ dabatur, dominus iuſtificabatur: Iudæi autem, qui diuina lege iactabant, mori illum oportere clamant.

D CAPVT VI.

» Ixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt ſer-
» mo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.] Vetari aiunt ab impia cæde, paſcha celebraturi: nam aliter miniſterium Pilati non quæſiſſent. Velox enim ſemper animus Iudæorum ad omne malum eſt. Petunt ergo à Pilato, ut Iudaicam crudelitatem imitatus, ſuæ in præſentia inſaniæ ſeruiat. Hoc autem etiam prædixiſſe Chriſtum
Matth. 20. Euangeliſta aſſerit. Diſcipulis enim modum mortis ſuæ prænunciauit, dicens: Ecce
Heb. 4. aſcendimus in Hieroſolymam, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, & crucifigent eum, & occident eum, & tertia die reſurget. Huius prædictionis neceſſario meminit Euangeliſta, ne quis putet inuitum ui ad mortem tractum illum fuiſſe, cui omnia nuda atque aperta ſunt.

CAPVT VII.

» Ntroiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Ieſum, & dixit
» ei: Tu es rex Iudæorum?] Quum nihil crimini dare poſſent Iudæi: &
Luce 23. Pilatus urgeret, cauſam petens, cur eum adduxerunt. Aduerſus Cæſarem Ieſum feciſſe aiunt, principatum Iudææ ab illo in ſe rapere ſtudentem, & regni gloriam in ſe transferentem. Malicioſe nimium id calumniati ſunt, nō ignorantes Pilatum etiam inuitum citius facturum quod uellent, ut ipſe tutius uiueret, ac præſideret. Facile nanq̄ ſemper Iudæi tumultuantes, & rebellionibus gaudentes, acriores quodammodo miſſos à Cæſare ad præfecturam Iudææ iudices in ſe faciebant. Qui, ut tutius prouinciam tenerent, facile ad puniendos eos mouebantur, qui nouandarum rerum ſuſpicione accuſabantur: hoc igitur inferunt crimen Chriſto, quod regnare Iudæis tentaret. Quare non iniuria ex regno eius repulſi, &
Pſal. 2. gentes ad hoc ipſum uocatæ ſunt. Pete, nanq̄ inquit, à me, & dabo tibi gentes. Vniuerſus enim orbis terrarū pro gente Iudæorū Chriſto traditus eſt. Nā (ut Paulus ait)

Delictum

A Delictum illorum, diuitiæ mundi, & diminutio eorum, diuitiæ gentium. Quod igi- Rom. 11.
tur Pilatus à Iudæis audiuit, id apertè Christo dicit: & respondere breuiter iubet, si ue
rè rex ipse Iudæorum sit. Mouetur enim non iniuria, studetq; ueritatem addiscere, ut
possit traditum à Romanis sibi principatum conseruare.

CAPVT VIII.

RESpondit ei Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?] Quum nemo, Christus inquit, hoc me crimine unquam in iudiciũ adduxerit: unde hic sermo ad te peruenit? Sed nõ est dubium, quin ma licia Iudæorum hæc finxerit: non es enim tu & iudex simul & accusa tor. Hæc autem dixit, suboſtendens Pilato nihil ei occultum esse: ut di uina eius natura intellecta, minister Iudæorum esse non pateretur. Quamuis simul etiam docet iniuriose pœnas à se petiturum propter falsos Iudæorum clamores, quũ tali crimine condemnari iure non possit.

CAPVT IX.

RESpondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus sum? gens tua & pontifices tradi derunt te mihi, quid feciſti?] Rem totam Pilatus nũc aperit, & Iudæos in medium adduxit. Nescio enim tua ego dixi, quum Iudæus non sim: Iu dæi autem inter quos natus & enutritus es, moriturum te adduxerunt: te ipsum ergo accusa. Hoc enim occultius significat, dicens: Quid feciſti? Magno hæc studio, quamuis minutiora uideantur, Euangelista cõscripsit. Et quod Pilatus inter rogans diceret, quid feciſti? Hinc enim maxime discimus, nihil non dico uerum, sed ne fictum quidem ueriſimiliter excogitari in Christum potuisse: sed impiæ atq; ini quissimæ mortis sententiam aduersus eum prolatam fuisse.

B CAPVT X.

RESpondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mun do esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut nõ traderer Iudæis: nunc autem regnum meum nõ est hinc.] Liberauit à formi dine Pilatum, qui dignitatem Cæsaris in Iudæa seruare debebat. Credi dit enim forsan more hominum, rebellionem à Christo cogitatam fuis se, secundum Iudæorum nugas: hoc enim ipsum etiam significabant, quum dicerent: Non tradidissemus eum tibi, nisi esset malefactor. Rebellionem enim, malum appel labant. Ita se beneuolos esse Romanis fingentes, ut rebellionis nomen audire non pa terentur. Quas ob res diligẽter datam esse à se operam, ut qui rebellare meditatus est, pœnas meritò luat. Christus autem Pilato respondens, regem se esse non negat: men tiri enim non poterat. Sed regno Cæsaris non esse hostem ostendit: quia principatus suus mundanus non est, sed cœli, terræ, cæterarumq; rerum omnium. Vnde autem su spicionis falsitas ostenditur? quia milites non conscripserit, satellitibus usus non sit, ar ma nec ad defensionẽ quidẽ suam præparauerit: nulli enim pro salute sua decertarunt. Ita clamoribus Iudæorum depulsis, temere in Christum inferri Pilatus manifestatur. Nulla enim re suspicionem regni confirmante, Iudæorum uoluntati animæ suæ tra dit habenas, & tantæ impietatis culpam unà cum Iudæis subire uoluit. Verum, quũ non esse de hoc mundo regnum suum saluator dixerit: non solum à falsa illa suspicio ne Pilatum remouet, sed præcipuum etiam quid de seipso intelligere cogit.

CAPVT XI.

DIxit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu?] Veritatẽ ipsam, quasi crimen aduer sus Christũ Pilatus ĩtulit. Nã quũ audisset regnũ eius nõ esse hinc, rebellio nis quidẽ formidine liberat: confessionẽ autem regni, quãuis nõ mundani, culpæ ac crimini tribuit. Quasi ergo cogens: confiteris, inquit, ergo quod rex es tu.

C CAPVT XII.

REspōdit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati. Omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam. Dixit ei Pilatus: Quid est ueritas?] Non negat regni sui gloriam, qui rex uerus est, etiam si esse negetur. Sed ueritatis uim rursum ostendit, quæ coëgit Pilatum regē ipsum dixisse. Tu enim dixisti, ait, quia rex sum ego? Natum autē se & uenisse in hunc mundum, id est hominem factum asserit: ut testimonium ueritati perhiberet, id est ut falsitatem à mundo expelleret: & diaboli tyrannide destructa, ueritatem, id est deum regnare faceret, qui rerum omnium natura rex est: non de foris, sed substantialiter hoc ipsum possidens. Verum ut ostenderet duricie sua factum esse, ne recte ueritatem intelligat, illud subiecit: Omnis qui est ex ueritate, uocem meam audit. Facile nanque qui ueritatem amant, atq; iocunde ipsam audiunt: qui uero tales non sunt, nec audire
Esa. 7. quidem patiuntur. Vnde Esaias dicebat: Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Pilatus uerum esse ostendens, quid est ueritas, interrogauit. Nam quemadmodum qui uisu penitus carent, nec si aurum quidem, aut fulgentissimum lapidem offeres, splendore rerum mouebis, quippe qui nec solari luce mouentur: sic animo cæci, pulchritudinem ueritatis cernere nequeunt: quæ tamen diuini splendoris radios in mentem sapientum immittit.

CAPVT XIII.

ET quum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos & dixit eis: Ego nullam inuenio causam in eo. Est autem consuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in pascha: uultis ergo, dimittam uobis regem Iudæorum?] In condemnationem impietatis, crudelitatisq; Iudæorum Pilatus, qui non diuinam legem, sed hominum mandata sequebatur, iusti & æqui defensionem suscepit. Contendit enim, quum nullam in eo causam inueniat, condemnan-
D dum non esse: & quamuis boni & æqui ratione facile persuadere putaret, tamen ne repugnare quisquam eorum posset, uiam optimam & colorem pulcherrimum excogitauit. Consuetudo, inquit, est uobis ut unus de uinctis, paschæ tempore dimittatur: uultis ergo uobis regem Iudæorum dimittam? Regem autem nominans Iesum, rabiem Iudæorum risu mitigare conatur: & simul prudenter ostendit, falsò ipsum hoc crimine accusari. Nunquam enim Romanus præfectus, cupiditate tyrannidis aduersus Romanos accusatum, si quicquam signi daretur, dimitteret. Sed hæc de loci huius expositione sufficiant. Consideranti autem mihi unde consuetudo hæc originem habuit, ut latronem aut homicidam à morte synagoga eriperet: primum à seipsis (ut & alia pleraq; diuina mandata) id quoq; inuentum uidebatur. Deinde diligentius
Num. 35. quærenti iuxta finem libri Numerorum, de cæde inuoluntaria, quod modò dicam, occurrit. Quod si fortuitu & absq; odio, & inimicitijs iacto lapide, aut aliquo alio nō ex insidijs, nec uolens occidere hominem, quis percusserit, & mortuus fuerit, & hæc audiente populo fuerint comprobata: iudicabit inter percussorem & propinquum sanguinis synagoga, & liberabit innocentem de manu ultoris, & reducet ad urbem ad quam confugerat. Quum igitur hoc mandatum ita conscriptum sit, ne uiderentur omnino diuina præcepta negligere, conueniens multitudo Iudæorum unum de uinctis petebant. Totius certe synagogæ opus id esse lex mandabat. Quod modò nisi à præfecto peterent, facere iure non poterant, qui Romanis subiecti ab illis regebantur. Vnde Iesum quoq; ad Pilatum duxerunt, dicentes: Nobis non licet interficere quenquam. Ita quod diuina lege licebat, Romanorum legibus non licebat.

CAPVT XIIII.

CLamauerunt rursus omnes dicentes: Non hunc, sed Barabbā: erat aūt Barabbas latro.] Iniqui rursus Iudæi redarguunt̄: uoluntatē enim suam sequentes, diuina mandata contemnunt. Nam quum lex de homicida, qui nō sponte cædem fecerit, fieri hoc iusserit, famosum ipsi latronē postulant.

A Quod autem truculentus & homicida Barabbas fuerit, Petrus declarat, dicens: Vos autem ſanctum & iuſtum negaſtis, & petiiſtis uirum homicidam donari uobis. Ita eũ qui ab æqualitate patris ad paupertatem noſtram deſcendit, ut nos à uero homicida, id eſt diabolo liberaret: Iudæorum ſacerdotes & ſcribæ poſtpoſuerunt, & infamem latronem poſtularunt. Et quaſi nunquam illud audiſſent, Iuſtum iudicium iudicate; homicidam iuſtificantes abſoluunt, & ipſum ſimul omnes condemnant dicentes: Non hunc, ſed Barabbam. Sed Iudæi huius impietatis iuſto cruciabuntur ſupplicio. Ego uero diuinam admirari ſatis ſcripturam nequeo, quæ uel huius inſani clamoris ex perſona Chriſti ſic per Hieremiam meminit: Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius: facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua, dedit contra me uocem ſuam. Sed prius quid in ſyluis leo faciat, explicandum eſt. Fertur igitur, leo quum animal aliquod capere uelit, mirabilem ſolere rugitum ædere, eoq; quæ propinqua ſunt animalia perterrita cadunt. Ita ſolo leonis clamore ſuperantur ac capiuntur. Vnde propheta: Leo, inquit, eructauit, & quis non timebit? Quaſi ergo leo in ſylua, aduerſus ſaluatorem ſynagoga facta eſt. Nam quamuis nullo ille terrore perculſus ſit (expers enim formidinis deus eſt) clamoribus tamen ſuis Chriſtum ſynagoga interfecit. Pilatus enim dimittere uolebat, & modum ipſe cogitauit; ſed qui ſecundum diuinam legem ſe doctos iactabant, crudeliores prophanis inueniuntur. Act. 3. Ioan. 7. Hiere. 12. Oſee 11.

CAPVT XV.

Caput Ioãnis XIX.

» Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit: & milites plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti eius, & ueſte purpurea circundederunt eum, & ueniebant ad eum, & dicebant: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas.] Flagellauit iniuſte, & deriſioni militum
B Pilatus Ieſum tradidit, qui corona de ſpinis & ueſte purpurea, & alapis illum dedecorauit. Putauit enim placari hoc modo poſſe populos Iudæorum, ſi qui nullam habebat cauſam, hæc non meritò pati oculis cerneretur. Flagellatus autem iniuria fuit, ut à uulneribus, quæ iure peccatis noſtris perpeſſi ſumus, nos liberaret. Alapis cæſus & illuſus eſt, ut illuſori ſatanæ nos illudere poſſimus, & præuaricationis peccatum fugiamus. Omnia enim propter nos & pro nobis Chriſtus ſuſcepit, quæ repulſiuas uires habuerunt. Quibus ea repulſa ſunt, quæ nobis meritò præuaricationis crimine acciderunt. Et quemadmodum mors Chriſti, qui morti non ſubiiciebatur, ad deſtruendam omnium mortem ſuffecit: ſic intelligere ac credere oportet flagella ac dedecora dominum pertuliſſe, ut à talibus nos eriperet. Ipſius enim liuore nos ſanati ſumus, ut ſcribitur: Omnes enim errauimus, unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit, & dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum; attritus eſt propter ſcelera noſtra, ut Eſaias dicit; Dorſum autem ſuum dedit in flagella, & maxillas ſuas in alapas. Sed milites ſicut pſeudotyranno cuidam, more ſuo Chriſto illudunt. Ideo corona de ſpinis imponitur, quoniam mundani corona ſignum regni eſt, ueſtis quoque purpurea. Similiter huius deluſionis cauſa liquidò exprimitur: accedentes enim dicebant: Aue rex Iudæorum. Audiui autem aliquos quibus ualde placebat, per coronam de ſpinis, multitudinem ſculptilia colentium ſignificari, quæ per fidem in diadema Chriſti ſuſcepta eſt. Spinæ nanq; dicunt ſteriles, quoniam nullum pietatis fructum producebant, gentes fuerunt, igni ſolummodo nutrimentum, quemadmodum & agrorum ſteriles ſpinæ. Per purpuream autem ueſtem, regnum totius mundi, quod per fidem Chriſtus acceptarus erat, ſignificatum fuiſſe uolunt. Suſcipienda uero cuncta ſunt, quæ quum à recta uia non excedant, nonnihil utilitatis afferunt. Non eſt ergo eiiciendum hoc theorema, quum rebus aptiſſime accommodatum ſit. Eſa. 53. Eſa. 50.

C CAPVT XVI.

» ET exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco uobis eum fo-
» ras, ut cognoscatis, quia in eo nullam causam inuenio.] Non ueretur Pilatus peccatum suum fateri (iniuria enim flagellatum à se Iesum prædicat) & foras eum ducere: ut ita esse ipsi quoque cognoscant. Explere miserabili hoc uisu animos illorum putauit: & quasi accusare illos uidetur, quod cupidè cædem hominis ita manifeste petant, & clamoribus suis nolentem
Ioan.14. ad hoc pellere nitantur. Verum igitur in Christo inuenitur quod dixerat: Quia uenit princeps mundi huius, & in me non inueniet quicquam. Animaduerte nanque quomodo huc atq; illuc omnibus reuolutis, nihil diabolus delicti potest inuenire, quo inuento, iure Christum quoque posset detinere. Quare quemadmodum totam naturam hominis in Adam uno superatam, peccato subiecit: sic modo ab ipsa per unum superatus est. Natura enim homo & deus erat, qui peccatum nõ nouit. Sicut igitur condemnatio per primum Adam in omnes penetrauit: sic iustificati Christi benedictio
Rom.5. per unum ad omnes extensa est. Testatur id Paulus, dicens: Sicut enim per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem uitæ. Aegrotauimus ergo per primum Adam, inobedientiæ, maledictionisq; morbo: locupletati autem sumus per secundum, per obedientiã & benedictionem, autor enim legis ut deus, mandata legis seruauit ut homo. Vnde
Ioan.15. ad nos dicit: Si mãdata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego patris mei mãdata seruaui, & maneo in dilectione eius. Hic enim ut deus & autor legis, mandata sua seruare iubet: ut autem homo, mandata sui patris seruasse confirmat.

CAPVT XVII.

D EXiuit ergo Iesus portans spineam coronam, & purpureum uestimẽtum:
» & dicit eis: Ecce homo. Quum ergo uidissent eum pontifices & ministri,
» clamabant dicentes: Crucifige crucifige eum.] Monstrauit inique flagellatum, & à militibus indigne illusum rerum omnium dominum, miserabiliq; hac re iram eorum sedari posse putauit. Illi uero adeò ab omni humanitate fuerunt alieni, ut immanitatem ferarum excederent, feruentiusq; clamarent crudelissimo ipsum genere mortis occidẽdum. Quid enim amarius, aut crudelius cruce? Hoc summæ impietatis dedecus à principibus Iudæorum solis Euangelista traxisse originem ostendit. Quando enim uiderunt ipsum pontifices & ministri, clamarunt: crucifige crucifige eum. Nam quum multitudo aliquo modo his factis suberubesceret, recordati forsan miraculorum illius, ipsi primum exclamant, & uulgus incendunt. Ve-
Hiere.10. re igitur de ipsis propheta prædixit: Quia pastores stulte egerunt, dominũ enim non quæsierunt. Propterea non intellexit uniuersus grex, & dissipati sunt. Nam quoniam grex, id est multitudo, non modò ad cognoscendum Christum à principibus nõ fuit deducta, imò etiam ad cædem eius inflammata, propterea lapsa in baratrum, periit. Sed si cætera etiam diligentius consideres, originem impietatis capitibus principum impones. Ipsi hoc primi cogitauerunt, ipsi pecunia sacra proditorem conduxerunt: ipsi cohortem atq; ministros ad capiendum, ligandumq; Christum miserunt: ipsi ad Pilatum adduxerunt: ipsi denique flagellatum modò uidentes, inflammantur magis
Matth.22. inuidia & exclamant: Crucifige crucifige eum. Volebant enim dominum uineæ occidere, putantes hæreditatem eius tutò se detenturos, & honoribus summis gauisu-
Psal.2. ros. Sed qui habitat in cœlis, ait Psalmista, irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Nihil enim ex sententia ipsorum secutum est: sed contrarium quàm ipsi optabant natura rerum exitum habuit.

CAPVT

CAPVT XVIII.

A

DIxit eis Pilatus: Accipite eum uos & crucifigite: ego enim nõ inuenio in eo cauſam.] Stupet Pilatus quomodo Iudæorum populus, & maxime principes ita truculenti ſunt, ut quũ nulla in Chriſtum cauſa inueniatur, tam turpi morte occidere ipſum ſtudeant. Hac de cauſa quaſi cõtemptus indignatur ac dicit: Miniſtrum me impiæ cædis ſolum inueniſtis? Ego præter Romanorum leges innocentem occidam? ego clamoribus ueſtris territus ad me facinus detrudam? Nam ſi hoc ſcelus uos non putatis, ſi malum eſſe non arbitramini: uos ipſi qui legis diuinæ ſcientiam habere iactatis, crucifigite, cædem hanc patrate, impietatis huius crimẽ in capita ueſtra uertite: ſit Iudaica ſolum iſta temeritas. Si lex apud uos quæ ſummo inſontes ſupplicio cruciet, uos ſoli hoc facite, ego id nõ conſentiam. Hæc, taliaq; breuis ſermo ipſius parturire uidetur. Sed mirabitur quiſpiam rurſus Iudæorum maximam impudentiam, qui nec alienigenæ quidem uiri iuſtitia erubeſcunt, nec recordantur legis dicentis: Quia ſacerdotis labia iudicium ſeruabunt, & legem quærent ex ore eius. *Malach.2*

CAPT XIX.

REſponderunt Iudæi: Nos legem habemus, & ſecũdum legem noſtram debet mori, quia filiũ dei ſeipſum fecit.] Quoniam de innouatione rerum accuſatio hæc, nullum uel fictum quidem ueriſimiliter argumentũ habuit: facileq; paucis demum uerbis refutata euanuit. Nõ enim ex hoc mundo eſt regnum meum, dicebat: nam ſi ex hoc mundo eſſet, miniſtri mei utiq; certarent, ne Iudæis traderer. Quod Pilatus ita probauit, ut aperte prædicaret nullam ſe in illo cauſam inuenire: aliud quid ueteratores & callidi homines coacti excogitarunt: legem enim ſe habere aiunt, quæ morte ſaluatorem condemnat.

B Quæ igitur lex eſt? Scribitur in Leuitico, quia Iudæorum aliqui rixam mouerunt in caſtris, quorũ alter diuini nominis recordatus benedixit, id eſt maledixit & blaſphemauit: qui hoc linguæ crimẽ mori iuſſus eſt. Homo em̃, deus ait, qui deo maledicet, peccatum habebit: nomen autem domini nominans moriatur, lapidibusq; ab uniuerſa ſynagoga obruatur, ſiue aduena ſiue indigena ſit. Sed ambiget aliqs forſan, quid lex uelit. Nam morte quidem dignum qui blaſphemauerit in dominum, nemo negauerit: ſed cur nam etiam ſi falſos quis deos ignominioſe appellauerit, peccatum habebit? non enim de uero deo, neq; cum articulo, ſed ſimpliciter ſcribitur: ſi quis deo maledixerit, peccatum habebit. Nos autem ad hoc dicimus, tuto legiſlatorem locutum fuiſſe. Nam ſi quis deo, quamuis falſo maledicat, gradum feciſſe uidetur, unde ad uerum deum blaſphemandum facilius aſcendat: ideo alibi etiam dicitur: Deos non maledices. Dei enim nomen etiam ſi falſo quibuſdã imponatur, honorandũ tamen putauit. Nec creaturas colere idcirco iuſſit, ſed deitatis nomen uenerari. Quum igitur lex ſit blaſphemantẽ mori, huius criminis reum eſſe dominum aiunt, quia ſeipſum filium dei fecit. Vbi autẽ id à domino dictum eſt? In piſcina quæ ouilis dicebatur, die ſabbati à diutino morbo mirabiliter hominem liberauit. Quumq; Iudæi turbarentur magis quoniam in ſabbato, q̃ Chriſti poteſtatem mirarentur: Pater meus uſq; modò ait, operatur, & ego operor. Perſequebantur igitur, inquit Euangeliſta, Iudæi Chriſtum qui non ſolũ ſabbatum ſoluebat, ſed deum etiam patrem eſſe ſuũ dicebat, deo ſeipſum æqualem faciẽs. Chriſtus aũt ad hæc dicebat: Scriptũ eſt in lege ueſtra: Ego dixi, dij eſtis, et filij excelſi oẽs. Si uero illos deos dixi, ad quos ſermo dei factus eſt, & ſolui ſcriptura nõ poteſt: quem pater ſanctificauit, & miſit in mundũ, uos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum. Veritati ergo dictæ, ueritatis crimen infe runt. Ego uero aduerſus eos uoce prophetica utar: Quomodo dicitis, quia ſapientes nos ſumus, & lex domini nobiſcum eſt? Nónne oportebat diligenter antea ſcrutari, *Leuit.24.* *Exo.22.* *Ioan.5.* *Ioan.10.* *Pſal.81.* *Hier.8.*

C quis & unde Chriſtus ſit? & ſiquidem mentitus fuit, pœnas ab eo non iniuria petere: ſin autem uere dixit, adorare ipſum? Cur igitur inquiſitione omni cõtempta, & ſacrarum literarum teſtimoniis ſpretis, ſolummodo contradicitis, & ueritatem crimini datis? Oportebat ſanè quando Pilato dixiſtis, quia filium dei ſeipſum fecit: tunc opera
Ioan.11. quoq; ipſius in medium afferre. Oportebat, quatriduo iam mortuum uoce ſola in uitã
Luc.17. reſtitutum narrare. Oportebat unigenitum uiduæ filium non relinquere. Oportebat
Matth.9. ſynagogæ principis puellam nequaquam omittere. Oportebat modum miraculorum etiam non præterire: In altero quidem, adoleſcens tibi dico ſurge: in altero uero, puella ſurge. Oportebat præterea docere, quia cæcis uiſum, leproſis mundiciem ſolo nutu donabat. Hæc, cæteraq; huiuſmodi quibus uere deus mõſtrari poterat, malicioſe præterеuntes, cauillationibus ſolummodo utuntur. Viro gentili qui diuinam ſcripturam ignorabat, qui Ieſum hominem eſſe uidebat, clamantes dicunt: Filium dei ſeipſum fecit. Nam certe ſcriptura, dei uerbũ in natura hominis aliquando uẽturum aperte præ-
Eſa.7. dixit: Ecce, inquit, uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiſcum deus: Qui porrò ex muliere natus eſt, quid aliud erit quàm homo natura? Sed quum homo natura ſit, deus etiam uere eſt.

CAPVT XX.

" QVm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus
" eſt in prætorium iterum, & dixit ad Ieſum: Quis es tu? Ieſus autem nullã
" reſponſum dedit ei.] In contrarium præter ſpem Iudæorum malitia uertitur: illi enim crimen amplificabant, in deum ac dominum omnium peccaſſe Chriſtum afferentes: Pilatus autem magnitudine rei ad formidinẽ impellitur, & diligentius quærit quàm prius, unde & quis ſit. Credidit enim (ut mihi uidetur) poſſe deum eſſe Chriſtum, licet homo uideretur; non tamen id ut decet, neq; à
D ſcriptura, ſed errore gentili inductus credidit. Semideos enim & deorum filios gentilium fabulæ multos cõfingunt. Romani uero imperatoribus etiam ſuis, dei nomen donabant, & aras eis conſtituebant. Curioſius ergo quærit Pilatus quàm antea, unde & quis Chriſtus eſſet: ipſe autem nihil ei reſpondit, ſuorum non oblitus uerborum: dixit
Ioan.18. enim ad eum: Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocem meam. Pilatus uero ſculptilium ac falſitatis cultor, quomodo ſaluatoris uocem, qui ſe ueritatem & filium ueritatis dicebat, intelligere potuiſſet? aut quomodo ueritatis ſaltem nomen ſuſciperet ac honoraret, qui quũ illud audiſſet, ſtatim reſpuit dicens, quid eſt ueritas? nec mirum: erroris enim tenebris penitus obrutus, ueritatis radios aſpicere nequibat.

CAPVT XXI.

" DIcit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo
" crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te?] Ex ſuperbia tacere ipſum Pilatus putauit: propterea principatus ſui poteſtatem quaſi uirgam intentat, cuius formidine impelli poſſe illum ad reſponſionem opinatus eſt. Poſſe igitur ſe ſiue punire uelit, ſiue abſoluere, & poteſtatem hanc in ſe ſolo ſitam eſſe aſſerit. Quaſi ergo taciturnitate Chriſti uituperatus, indignatur atq; inſanit, ſilentij rationem nequaquam intelligens. Meritò hic quod Eſaias
Eſa.53. prædixit memorabor: Sicut ouis, inquit, ad occiſionẽ adductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmutuit, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate eius iudicium eius
Pſal.30. ſublatum eſt. Pſalmiſta etiam in perſona Chriſti: Ori meo, inquit, cuſtodiã poſui, obſurdui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Quod autem, à bonis dicit, pro à malis intelligendum eſt. Solet enim diuina ſcriptura, quando de deo aliquid dicitur, melioribus uti uerbis.

CAPVT

A

CAPVT XXII.

REſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatem aduerſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper: propterea qui tradidit me tibi, maius peccatū habet.] Quis aut unde ſit, id eſt ex quo patre natus ſit, aperte nō dicit. Non enim oportet canibus (ut ipſe ait) ſancta committere, nec margaritas porcis proponere. Quoniam uero principatus ſui Pilatus poteſtatem oſtēdebat, ac in ſe ſolo & punire & abſoluere ſitum eſſe iactabat, commodiſſime huic orationi uires & poteſtatem ſuam opponit, flatumq; Pilati uel aduerſus dei gloriam tumentem deprimit, & futuris fidelibus conſulit. Non enim paruum detrimentū fidei eſt, ſi quis putet inuitum Chriſtū ui tractum ad paſſionem fuiſſe. Quomodo ēm, qui natura deus, & rex omnium à ſcriptura prædicatur, cogi ab aliquo poteſt? Hūc igitur errorem radicitus euellit dicēs: niſi tibi eſſet datum deſuper. Deſuper autem dicit, quia ipſe unigenitus ſeipſum obtulit conſenſu patris, ut incarnationis impleretur myſterium. Datum ergo inquit, eſt deſuper, id eſt, conceſſit, conſenſitq; pater unà cum filio. Non enim ratione ſolum, quia deus non poteſt cogi, uerum etiam periculo patuit ſæpius uoluiſſe Iudæos Chriſtum aggredi, et non potuiſſe. Voluerunt, inquit alibi Euangeliſta hic, ipſum capere: ipſe uero tranſiens, per medium eorum ibat. Sic autē dixit, id eſt, nō formidoloſus, nec ut fugientes ſolent occulte: ſed libero gradu ambulās, ut ſolebat: ſic oculos eorum uirtute ſua tunc effugit, quoniam paſſionis nondum aderat tempus. Suo igitur nutu & uoluntate patris datam eſſe poteſtatē Pilato ait, ut quicquam aduerſus eum agere poſſet. Maius autem peccatū illi qui tradidit, quàm Pilato inerat. Ille enim origo & uia impietatis fuit: Pilatus autē ex formidine miniſtrum Iudæorum ſe præbuit. Quis igitur tradidit, aut quem maius premit delictum? proditorem credo diſcipulum, deinde pontifices & ſacerdotes, & poſtremo ipſum Iudæorū
B populum: cui quum maius peccatum atteſtatus ſit, oſtendit extra impietatis peccatū Pilatum minime fuiſſe.

Matth. 7.

Apo. 19.

Ioan. 8.

Luc. 4.

CAPVT XXIII.

TExinde quærebat Pilatus dimittere eum, Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.] Pertimuit Pilatus, quū filium dei Chriſtum ſe facere audiſſet, ac ideo ab omni calumnia liberare ipſum ſtudebat. Id callíditas Iudæorum quum intellexiſſet, ad primam uertuntur calumniam, quod regnum in ſe appetat, & Romanorum iugum longe à Iudæis eiícere conetur. Sed perſpice quæſo, quàm uerſute huc & illuc malitia eorum uertitur. Nam quū hocipſum prius crimini darent, quia repulſi fuerant, ſtatim ſecundum legem mori debere dixerunt, quia filiū dei ſe fecit: ut pietate in deum, aduerſus ſaluatorem Pilatum cogerent. Sed quia nihil hoc ſibi profuit, ad primum rurſus refugiunt, & regnum Iudeæ ipſum optare aduerſus Cæſarem conclamant. Quare niſi punire uelit, non eſſe amicum Cæſaris contendunt: quoniam uiuere patiatur eum, qui Cæſari contradicit, id eſt, qui regium nomen aduerſus Cæſarem uſurpat. Et certè non cœleſtem, cuius maxime Chriſtus dominus eſt, ſed terreſtrem principatum Cæſar tenebat, qui etiam à Chriſto dependet. Per ipſum enim reges regnant, & tyranni dominantur, ut ſcribitur. Nugantur igitur, & fruſtra ſaluatoris gloriæ detrahunt, quibus Eſaias iure increpat dicens: Vos autem accedite huc filij iniqui, ſemen adulteri & fornicariæ, ſuper quē dilataſtis os, et eieciſtis linguam: Nunquid non eſtis uos filij perditionis, ſemen iniquum? Non enim in aliquem ſimpliciter hominem, ſed ipſum qui rerum omnium principatum cum patre tenet, falſa calumnia impudenter utebantur; unde perditionis filij, & iniquum ſemen effecti ſunt.

Prouerb. 8.

Eſa. 57.

C CAPVT XXIIII.

" Ilatus ergo quum audiſſet hunc ſermonem, adduxit foras Ieſum, & ſedit
" pro tribunali, in loco qui dicitur Licoſtratos, Hebraice autem Gabatha.
" Erat autem paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta, & dicit Iudæis: Ecce rex
ueſter.] Totam hanc impietatẽ Iudæis maxime tribui modò uidemus: uictus eñ etiam inuitis clamoribus illorũ, ceſſit Pilatus, adeò ut nec ius ueritus ſit, nec ualde curauerit, quia inconſtanter nimium faceret. Nam qui ſæpius publice dixerit, nihil in eo inuenire, ad uoluntatem modò illorũ defertur, impietatis ſuæ ipſe teſtis effectus. Solitũ igitur aſcendit tribunal, ut truculentam in Ieſum ſententiam proferat. Dies uero, ac hora neceſſariò ſcribitur, & propter reſurrectionem, & tridui temporis ſub terra ſpaciũ, ut ſermo domini Iudæis dictus exitum habuiſſe intelligat.
Matth. 12. Sicut enim, inquit, Ionas in uentre ceti tres dies fuit, & tres noctes: ſic & filius homi-
Ionæ 2. nis in corde terræ tres dies erit, & tres noctes. Ab ipſo autẽ tribunali monſtrat Ieſum, dicens: Ecce rex ueſter. Quid igitur hoc eſt? Aut alludit populo, cui inſontem ſanguinem ſitienti gratificatur: aut forſan opprobrio petit, quia tot tantiſq; malis eum afficere ſtudent, quem ipſi Iudæorum regem appellant.

CAPVT XXV.

" Lli aũt clamabant: Tolle tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem
" ueſtrũ crucifigam?] Clamant nõ minus q̃ antea, nullo modò à crudelitate ad manſuetudinẽ declinati, nec propter illuſiones, nec propter flagella: imò uero truculentiores facti, crucifigi iterum atq; iterũ illum hortantur, qui mortuos excitauit, qui tantæ fuit æſtimationis, ut rex & filius dei iam putaretur. Vnde ipſe quoq; iudex tam impium eorum clamorem redarguens, atq; opprobrio tribuens: regem, inquit, ueſtrum, id eſt, hominem tantæ apud
D uos opinionis crucifigam? Quid enim ei exæquari poteſt? imò uero, quid in eo minus filio dei atq; rege inuenitur?

CAPVT XXVI.

" Eſponderunt pontifices: Non habemus regem niſi Cæſarem.] Reſ-
Deut. 32. liit apertè ab amicitia dei populus Iudæorũ, & reliquit (ut Moſes dicit) deum qui ipſum genuit, & domini auxiliatoris eius recordatus non eſt. Animaduerte nanq;, quomodo facies fornicariæ facta eſt ipſi, ut ſcribit: impudẽter enim omnia egit, dominũ ſuum negauit. Quo crimine, Hie
Hiere. 3. remiæ uoce deus ipſum accuſat, dicens: Ite in inſulas Chetim, & mittite in Cedar, & diſcite, ſi gentes mutabunt deos eorum, quæ nec dij quidem ſunt; Populus autẽ meus
Hiere. 2. mutauit gloriam eius. Et rurſus: Obſtupuit & exhorruit cœlum in hoc ualde, dicit dominus: quia duo praua fecit populus meus. Dereliquerunt me fontem aquæ uiuæ, & effoderũt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non ualent aquas. Omnes eñ ubiq; gentes errorem ſuum uehementer amplexæ, quos deos putarunt, ita colunt, ut non facile cultum aliorum deorum ſuſcipiant. Iſraël uero calce regnum dei percuſſit, & ad principatum Cæſaris transfugit. Quare nõ iniuria manibus Cæſaris traditus, intolerabiles belli calamitates incidit. Sed animaduerte rurſus quæſo, exquiſitam Euãgeliſtæ diligentiam. Non enim populus, ſed principes populi reſponderunt, inquit, undique oſtendens ad præcipitia ſubditos à pontificibus, quos ſequebantur depulſos. Nõ ergo ſolum ſuas, uerumetiam aliorum animas tantæ impietatis duces ac principes perdide-
Oſee 5. runt. Ita enim & propheta ipſos accuſat clamans: Quia laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſuper Thabor. Speculationẽ nanq; in his appellat ſubditam multitudinẽ, cuius curam principes habere debent. Speculatores enim ideo apud ſacras literas, preſidentes populis dicuntur. Laqueus igitur & rete ſpeculationi, id eſt,

populo

populo pontifices facti ſunt, quum ipſi primi clamauerint, & alijs reipſa dicere perſuaſerint: Non habemus regem niſi Cæſarẽ. Et audent hoc ærumnoſi & miſeri homines dicere, quũ deus pater prophetica uoce ſaluatoris aduentum prædixerit: Gaude, clamans, filia Sion, ualde iubila filia Hieruſalem, ecce rex tuus uenit tibi iuſtus, & ſaluator, ipſe mitis, aſcendens ſuper aſinã, & ſuper pullum filium aſinæ. Ipſi autẽ, quanquã aſinæ pullo inſidentem Ieſum publice in Hieroſolyma cum infantibus diuinis honorarunt laudibus: Benedictus, clamantes, qui uenit in nomine domini; reſiliunt tamen nunc, principatum Romanorũ amplexi, & iugum regni dei reijciẽtes. Hoc enim planè ſignificant, dicentes: Nõ habemus regem niſi Cæſarẽ. Sed tunc à populo, & à ſimplicioribus ut deus, Chriſtus laudabatur; nunc uero cõſilio & clamore pontificum regnum dei excutiunt. *Zach.9.* *Matth.21.*

CAPVT XXVII.

Vnc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur.] Iudæorum clamoribus uictus, ſententiam eorum Pilatus turpiter ſequitur, iubetq; illum crucifigi, in quo nihil cauſæ potuit inuenire. Sed Iudæis tota hæc temeritas adſcribenda eſt. Ipſi enim origo & caput impietatis huius fuerunt, à qua tamen Pilatum non abſoluimus. Cauſa enim unà cum illis & ipſe fuit. Nam quũ poſſet furorem Iudæorum reprimere, nõ modò id non fecit, ſed Chriſtum etiam eis tradidit. Nec id ſimpliciter, ſed ut crucifigatur.

CAPVT XXVIII.

Vſceperunt aũt Ieſum & duxerũt. & baiulans ſibi crucem, exiuit in eũ, qui dicitur caluariæ locum; Hebraice autem Golgatha, ubi eum crucifixerunt: & cum eo alios duos hinc & hinc, mediũ autem Ieſum.] Ducunt iam ut moriatur, fontem & largitorem uitæ; quod diuina uirtute mirabiliq; artificio pro nobis fiebat, quum ad inſperatum exitũ paſſio proruperit. Laqueus enim facta eſt imperio mortis, & renouationis ad incorruptibilitatem, & ad nouam uitam origo. Lignum igitur, ubi crucifixus eſt in humeris portans, exit cõdemnatus iam capitali ſententia, nulla penitus de cauſa, & id propter nos. Tulit enim in ſe, quæ peccatoribus iure ſecundum legem imminent, factus pro nobis maledictio, ut ſcribitur. Maledictus enim ait, omnis qui de ligno pendet. Maledicti autẽ omnes nos ſumus, qui peccato ſubiecti, legem diuinam contemnimus. Multa ſanè omnes delinquimus, facileq; natura labitur. Et quum rurſus in lege ſcribatur: Maledictus, qui nõ permanet in omnibus ſcriptis in libro legis huius, ut faciat ea. Noſtra certe, non aliorum hæc eſt maledictio. Nam ſi præuaricatio à lege delictum eſt, & nos facile labimur, legem negligentes, hac maledictione iure premimur. Maledictus igitur ille propter nos, qui peccatũ non nouit, ſed ut à maledictione omni nos liberet, crucifigitur. Idq; paſſus, ſuffecit ut deus, pro oñibus, morteq; carnis ſuæ uniuerſos redemit. Crucem igitur portat Chriſtus, non ſibi, ſed nobis tranſgreſſoribus per legẽ debitam. Nam quemadmodũ non propter ſeipſum, ſed propter nos in mortuis reputatus eſt, ut deſtructa morte, ad æternam nos uitam reduceret; ſic & debitam nobis crucem in ſeipſo ſuſcepit, ut condemnatio legis in ſeipſo condemnata euaneſcat: ut omnis iniquitas os ſuũ obſtruat, quum qui peccatum non fecit pro peccatis omnium cõdemnatus ſit. Hoc ſingulari, præclariſſimoq; Chriſti facinore, ad fortitudinẽ, roburq; animi, quo pati omnia pro pietate uelimus, mirum in modũ exhortamur. Nullo enim alio pacto, ut arbitror, deo penitus coniuncti ſumma bona conſequemur, niſi amorem dei terreſtri huic uitæ præponentes, parati ſimus pro ueritate mori, ſi opportunitas aderit. Omnis enim, inquit, qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Quod nihil aliud ſignificat (ut ego arbitror) quàm mundo propter deum renunciare, & huic corporali uitæ, bona quæ per fidem ſperamus anteponere. Sed dominus qui- *Gal.3.* *Deut.21.* *Deut.27.* *Pſal.87.* *Pſal.106.* *2.Cor.5.* *Matth.10.*

C dem noſter Ieſus Chriſtus debitam nobis baiulans crucem,& hoc propter nos,nõ erubeſcit: nos autem calamitoſi, quorum mater hæc terra eſt,qui ex nihilo ad eſſe producti ſumus,non audemus labores uel paruos pro pietate ſuſcipere: ſed ſi forte pro Chriſto quicquam nobis acciderit,erubeſcimus. Ita inanem huius mundi gloriam ſequen-
Eccl.10. tes,in ſuperbiam (quæ uitiorum omnium mater eſt) incidimus. O temeritatem maximam. Dominũ enim ſerui,& magiſtrũ indigni diſcipuli ſuperare ſtudemus. Sic & Petrus quondam intolerabilem crucis putans paſſionem,nec myſterij uires adhuc intel-
Matth.16. ligẽs,ex amore dicebat: Propitius eſto tibi domine,ne fiat tibi hoc. Ad quẽ Chriſtus: Vade retro ſatana: ſcandalũ mihi es,quia nõ ſapis ea quæ dei ſunt,ſed ea quæ hominũ. Vnde non paruam utilitatem nos colligere poſſumus. Diſcimus enim,quando tempus ad certamina uocat, ne ſi etiam qui chariſſimi nobis ſunt prohibeant, turpe forſan putantes,mentem ullo modo illis adhibeamus. Nõ enim à ſatana differt qui ſcandala ponit,& quibuſcunq; modis poteſt,à recta ſentẽtia homines ſeducit. Quod etiã Chri-
Matth.5. ſtus illis uerbis oſtendere uidet: Si oculus,inquit,dexter tuus ſcãdalizat te,erue eum, & proĳce abs te. Quod enim à felicitate noſtra nos ſemouet,etiam ſi amicitiæ lege nobis cõiungitur,etiam ſi natura ipſa,& ſanguinis propinquitate copulatur, non noſtrũ, ſed alienum & hoſtile putandum eſt. Inter duos autẽ latrones crucifixus eſt,ex malitia Iudæorum: qui ut turpiſſimam mortem eius oſtẽderent,iuſtũ cum iniquis cõdemnarunt. Qui quidem duo latrones,duos populos, qui poſtea Chriſto coniuncti ſunt,Iudaicum dico atq; gentilem,ſignificaſſe mihi uidentur. Condemnati autem iure,ut latrones fuerunt,quia & Iudæi legem tranſgredientes,præuaricationis crimine rei erãt, & gentes non creatorẽ,ſed creaturas colebant,quamuis & alioqui qui adhærẽt Chriſto,unà cum eo crucifiguntur. Ad nouam enim,& Euangelicam uitam reformati,pri-
Gal.5. mæ cõuerſationis ſuæ mortem ſuſtinent. Vnde Paulus de Chriſto quidem dicit: Qui
D autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitĳs & concupiſcentĳs. De o-
Gal.2. mnibus uero in perſona ſua: Ego enim per legem legi mortuus ſum, ut deo uiuam: Chriſto confixus ſum cruci,uiuo autẽ iam,non ego,uiuit uero in me Chriſtus. Et rur-
Coloſ.2. ſus: Si ergo mortui eſtis cum Chriſto,ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquã uiuentes mundo decernitis? Mundanæ nanq; conuerſationis mors,Euangelicæ uitæ origo ac fundamẽtum eſt. Duorũ igitur crux latronum,ut ab euentu didicimus,duorum populorum coniunctionẽ cum Chriſto ſignificabat, qui unà cum Chriſto quodammodo mortui erant,carnali uoluptate ſpreta,& mundana uita ſepulta,ut cum domino ſuo ſpiritaliter uiuerent.

CAPVT XXIX.

» Coloſ.2. » Crípſit autem & titulum Pilatus & poſuit ſuper crucem. Erat autem ſcriptum, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.] Hoc certe illud aduerſus noſ chirographum, quod cruci affixum à domino, Paulus ait,in quo de principatibus poteſtatibusq;,ut de uictis triumphauit. Nam etſi titulum hunc non ſaluator,ſed Iudæorum furoris miniſter affixerit, ſed tamen ipſe affixiſſe ſcribitur,qui affigi permiſit. De principatibus autẽ in ipſo triumphauit,quia appoſitus ſignificabat legentibus Chriſtum illum fuiſſe,qui animam ſuam in redemptio-
Pſal.13. nem omnium dabat: omnes enim homines peccati iugo depreſſi. Omnes enim inquit,declinauerunt,& ſimul inutiles facti ſunt,& diabolo ſeruientes turpiſſime degebamus. Habebat autem diabolus aduerſus naturam noſtram chirographum, maledictionem legis diuinæ tranſgreſſoribus debitam: & priſcam dei ſententiam, quæ aduerſus primum hominem iuſtiſſime fuit prolata, in quo genus uniuerſaliter noſtrum (quia nemo abſq; peccato eſt) condemnatum fuit. Nam ut Adam peccauit,ſic & cæteri poſt ipſum mandatum dei neglexerunt. Quare de uno aduerſus omnes ſententia fuit prolata. Hoc igitur aduerſus genus noſtrum chirographum, titulo in cruce con-

fixo,

fixo, ſaluator deleuit. Liquidò nãq; hic titulus mortem in ligno ſuam ſignificauit, quã
A pro condemnatorum uita paſſus eſt, & pro delictis pœnam dedit ſufficientem. Nam
etſi unus patiebat', ſed ut deus ſupra omnem creaturam eſt dignus, & uita omniũ mul
to præſtantior: idcirco iniquitas omnis obſtruxit os ſuum, ut Pſalmiſta canit, & pec- *Pſal.106.*
cati lingua obticuit, quum delinquentes accuſare non poſſit. Iuſtificati enim ſumus, *Eſaiæ 53.*
quũ debita noſtra pro nobis Chriſtus reddiderit. Liuore nanq; ſuo ſanati omnes ſu-
mus, ut ſcribitur. Sed quemadmodum per lignũ caſus noſter fuerat excogitatus: ſic
per lignum à caſu renouati cœleſtia bona accepimus, quũ ipſius quaſi ægritudinis ini-
tium propter nos in ſeipſum Chriſtus luſtrauerit.

CAPVT XXX.

» HVnc ergo titulum multi legerunt Iudæorum: quia propè ciuitatem erat
» locus ubi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptus Hebraicè, Græcè & La-
» tinè.] Diuinitus, ut ego puto, factum eſt, ut trium linguarũ, quæ præ-
cipuæ ſunt, literis ſcriptus titulus fuerit. Omnium enim gentium regnũ
Chriſto attributum eſſe ſignificauit. Ipſi enim, inquit Daniel, honor & *Dan.7.*
& regnum datum eſt, & omnes tribus & linguæ ipſi ſeruient. Et ut Paulus ait: Omne *Philip.2.*
genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confitebitur,
quia dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Titulus igitur iſte per præ-
cipuas linguas omnium linguarum Ieſum futurum principem prædicabat, & impieta
tis crimine Iudæos arguebat. Magna eorum uoce qui legebant cõclamans, quod do-
minum regemq; ſuum crucifixerint.

CAPVT XXXI.

» DIcebant ergo Pilato pontifices Iudæorũ: Noli ſcribere, rex Iudæorum:
» ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudæorum. Reſpõdit Pilatus: Quod ſcripſi,
B ſcripſi.] Non poſſunt ferre huiuſmodi titulum principes Iudæorũ, ſed
acri turbati inuidia, regnum pernegant Chriſti. Nunquam enim, inquiunt, rex iſte fuit, quem nos in regem nunq; ſuſcepimus: ſed ipſe huiuſmodi uerbis uſus eſt. Ita ex imperitia non uidebant ueritatis naturam mentiri non poſſe: ueritas autem Chriſtus eſt. Rex igitur Iudæorũ eſt, ſi ſic ipſe dixit, & uos ô Iudæi affirmatis. Non uult autem Pilatus mutare titulum: quia non fuit in omnibus ſibi diuinitus permiſſum, aduerſus ſaluatoris gloriam furere. Stabile nanq;, ac ſupra calumniam Chriſti regnum eſt, etiam ſi Iudæi nolint, etiam ſi gloriam eius confiteri non patiant'.

CAPVT XXXII.

» MIlites ergo, quum crucifixiſſent eum, acceperunt ueſtimenta eius, & fece
» runt quatuor partes, unicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem tuni-
» ca inconſutilis, deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicem:
» Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit: ut ſcriptura impleret', di-
» cens: Partiti ſunt ueſtimenta mea ſibi, & in ueſtem meam miſerunt ſor-
» tem. & milites quidem hæc fecerunt.] Partiti ſunt ueſtimenta ſaluatoris inter ſe mi-
lites. Solent enim ex truculentia publicarum rerum uindices, non modo non condolere damnatis, uerumetiã atrocius iuſſa peragere, & calamitatibus aliorũ robur quoddam animi oſtentare. Veſtes autem damnatorum, quaſi hæreditatis lege ad ſe pertinentes uendicant. In quatuor igitur partes cæteris diuiſis, unam tunicam dilacerare uiſum non eſt: ſortis ergo illam faciunt munus. Non enim poterat mentiri Chriſtus, de
ſeipſo apud Pſalmiſtam dicens: Partiti ſunt ueſtimẽta mea ſibi, et in ueſtem meam mi- *Pſal.21.*
ſerunt ſortẽ. Hæc enim omnia prædicta ſunt', ut rerũ euentibus ipſum eſſe qui uenturus erat, crederemus. Non eĩ magna ſolũ, ſed parua quoq; prædicta ſunt: ut ab oĩnibus recte ad ueritatẽ deducti, non erraremus. Sed nõ nocebit, imò uero etiã proderit,

C nonnihil de partitione ueſtimentorum ſublimius dicere. In quatuor partes ueſtimenta diuiſa ſunt, & tunica ſolũ indiuiſa remãſit: quod myſticæ cuiuſdam rei ſignum fuiſſe dixerim. Nam quatuor orbis partes ad ſalutẽ reductæ, indumẽtum uerbi, id eſt, carnẽ eius impartibiliter inter ſe partiti ſunt. In ſingulos enim partibiliter tranſiens unigenitus, & animã atq; corpus eorum per carnem ſuam ſanctificãs, impartibiliter atq; in-
1. Corin. 1. tegre in omnibus eſt: quum unus ubiq; ſit, nullo modo diuiſus, ſicut Paulus ait. Huius
Exodi 12. myſterij uim, legis quoq; figura obumbrat. Agnũ enim tempore congruo accipere iubebat: nõ per ſingula capita unũ, ſed per ſingulas domos atq; familias: ſic diuidi quodammodo agnus uidebat. Sed ut rurſus, quaſi integer atq; indiuiſus remaneret, unà in domo comedatur, inquit, nõ exportabitis de carnibus eius. Sic partibiliter, quantũ ad ſingula unius familiæ capita: & impartibiliter, quoniã in una domo atq; familia, unus in omnibus agnus inueniebatur. Simile quid & de ueſtimentis intellige: alia enim in quatuor partes diuiſa ſunt, ſola tunica integra permanſit. Quæ inconſutilis, & deſuper erat contexta: ut ſignificaret abſq; conuentu ſexuũ, uirtute ſancti ſpiritus deſuper corpus domini contextũ, atq; confectũ de ſanguine uirginis fuiſſe. Hæc quũ nihil ueritati obſint & conducere poſſint, ſtudioſis non reijcienda ſunt.

CAPVT XXXIII.

STabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleopæ, & Maria Magdalene.] Non inutiliter huius quoq; rei Euangeliſta meminit, ſtantesq; iuxta crucem matrem & cæteras dixit, largis ſcilicet lachrymis flentes. Facile nanq; ad lachrymarum flumina genus eſt mulierum, præſertim quũ magna cauſa mouetur. Quur autẽ hæc tenuia memorat, & mulierum mẽtionem facit? Docere, ut ego arbitror, uoluit, tantam
D paſſionis Chriſti fuiſſe indignitatem ac magnitudinem, ut matrẽ etiam eius, mors crucis, & Iudæorum illuſiones commouerint, & ad hæc milites cum riſu atq; triumpho coram matre ad deriſionem Chriſti ueſtimenta partientes. Hic certe dolor à Simeone
Luce 2. prænunciatus fuit. Ecce, inquit, hic poſitus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorũ in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Gladiũ enim acutum, doloris magnitudinem appellauit: ex multis autem cordibus reuelatæ cogitationes ſunt, quum etiam diſcipuli eius ſcandalum propter paſſionem paſſi fuiſſe uideantur.

CAPVT XXXIIII.

VIdiſſet ergo Ieſus matrem & diſcipulum adſtantẽ, quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus. deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua, & ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam.] Prouidit matri, quaſi parum de magnitudine doloris curaret. Nam etſi acriter patiebat, erat tamen etiam impaſſibilis. Cõmendauit aũt eam diſcipulo Ioanni, huic qui Euãgelium hoc conſcripſit, ut officium filij in eam ſeruaret: matrem ſimiliter admonuit, ut parentis in diſcipulum autoritatem haberet: amore uidelicet atque charitate non minus illos coniungi uoluit, quàm ſi naturæ maxima propinquitate coniuncti eſſent. Sunt autem qui dicunt carnis coniunctione Chriſtum commotum fuiſſe, ac ita locum in ipſo affectus habuiſſe contendunt: ad quam quidem opinionem non niſi mente capti delabuntur. Non enim hac ratione id factum à Chriſto eſt, ſed re ipſa honorandos eſſe parentes docere nos uoluit. Aequali enim uerè ſupplicio in deum blaſphemantes, &
Exodi 21. parentes paruipendentes, puniri lex ſtatuit. Morte moriatur, qui nomen domini nominauit, id eſt, In dominum blaſphemauit. Et ſimiliter: qui patri aut matri maledicit, morte, inquit, moriatur. Quũ igitur ita per legem ipſe præceperit, quũq; omnis uirtutis ipſe fons ſit; quomodo non oportebat ab ipſo, & per ipſum primum nos diſcere,

A nec quando intolerabiles imminent ærumnæ, negligendo eſſe parentes? Optimus enim ille certè eſt, non qui magna in tranquillitate ac copia rerum, ſed qui in tempeſtate & egeſtate, mandatorum non obliuiſcitur.

CAPVT XXXV.

» POſtea ſciens Ieſus, quia iam omnia cõſummata ſunt: ut conſummaretur ſcri-
» ptura, dicit: Sitio. Vas aũt appoſitũ erat aceto plenum: illi autem ſpõgiam
» plenã aceto, hyſſopo circũponentes, obtulerũt ori eius.] Quũ truculenter omnia impietate Iudæorum eſſent peracta, nec quicq̃ ad ſummã crudelitatem deeſſet, tandem ſanctiſſima caro Chriſti naturale quid patit. Multis enim acerbis doloribus exiccata, ſiti torquetur. Multũ enim poſſunt dolores ad commouẽdam ſitim. Innatum enim calorem exagitantes, uel quod in profunditate humidũ eſt conſumunt, & igneis ardoribus dolẽtis uiſcera urunt. Sicut igit̃ cæteras paſſiones, ſic hanc etiam ſponte Chriſtus perpeſſus eſt: bibere igitur petit. Illi aũt adeò longe ab omni humanitate aberant, ut pro iuuante potu atq̃ iocundo, nocentẽ & acerbum attulerint, & humanitatem, qua moueri uidebant̃, in impietatem cõuerterint. Nam quum petenti dabant, charitatis habitũ ſuſcipere uidebantur. Sed non eſt poſſibile mentiri ſcripturã, in qua ex perſona Chriſti dicit̃: Et dederunt in eſcam meã fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto. Sed hic quidem Euangeliſta ſpongiã aceto plenam hyſſopo illos circumpoſuiſſe, ac attuliſſe ſcribit. Lucas uero aceti ſolummodo meminit. Matthæus autem & Marcus calamo ſpongiã circumpoſitam ſcribit fuiſſe. Nec diſſcrepantiã in euangeliſtis ullam eſſe dicemus. Nam quum neceſſariũ ad pietatem nõ eſſet, modũ quoq; rerũ omniũ minutius conſcribere, alius aliter ſcripſiſſe uidetur. Quia quũ omnia facta ſint, nõ omnia omnes, ſed alius aliud conſcripſit. Beatus igitur Lucas nullam de allationis modo curam habuit: Ioannes uero à cæteris nõ diſcrepat, quamuis ita imperitis uidea
B tur. Perſpicuũ enim eſt multos impietatis fuiſſe miniſtros, milites ſimul atq̃ Iudæos. Alij ergo calamo, alij ligno hyſſopi potũ Ieſu afferebant. Dictũ eſt enim per Ezechielem à deo ad Hieruſalem: Sicut feciſti, ſic fiet tibi. Retributio tua retribuetur tibi in caput tuum. Per Eſaiã uero ad Iſraël dicit̃: Væ iniquo, praua ſecundum opera manuum ſuarum accidẽt ei. Inter cætera igitur, quæ crudeliter in Chriſtũ facta ſunt, hoc quoq; iudicamus. Ex quo non parum utilitatis cõſequi poſſumus. Diſcimus enim hinc non poſſe ſatiari aduerſariorũ animos in perſequẽdis amicis Chriſti: ſed uſq; ad ultimũ ſpiritum, magnum undiq; tentationum commouent æſtum. Sed hi magni labores atque perpetui, perpetuam etiam afferunt gloriam. Nam ſicut tribulatio in hac uita nõ ceſſauit: ſic in futura, quæ æterna eſt, gloria nunquam terminabitur.

Pſal.68. Lucæ 23. Matth.27. Marc.15. Ezech.9. Eſa.3.

CAPVT XXXVI.

» QVum ergo accepiſſet Ieſus acetũ, dixit, Conſummatũ eſt. & inclinato ca-
» pite tradidit ſpiritum.] Cõſummatum iam eſſe ſaluator dicit, quia ſæuiendi Iudæorum poteſtas in ipſum per mortẽ ſuam terminũ habuit. Quid enim non excogitarunt, aut quid ſupremæ inhumanitatis relictũ ſibi eſt? quis cædendi, quis cõtumeliandi modus nõ adhibitus? Meritò igitur conſummatum eſſe ait. Quumq; tempus iam eſſet, ut etiam ſpiritibus apud inferos prædicaret (uenit enim, ut tam uiuorum quàm mortuorum dominaretur) mortẽ pro nobis ſuſcepit. Et hanc naturæ noſtræ propriam paſſionem ſponte ſubijt ſecundum carnem, quamuis ut deus uita naturaliter ſit: ut ſpoliatis inferis, primitiæ dormientium & primogenitus (ut ſcripturæ dicunt) mortuorum factus, recurſum ad uitam naturæ noſtræ largiretur. Inclinauit igitur caput. Accidit enim morientibus, uigore carnis iam conſumpto, & anima quæ corpus retinet abeunte, inclinatio capitis. Quamobrem uerbis hoc modo abuſus Euangeliſta eſt. Sic & tradidiſſe ſpiritum à conſuetudine noſtra ſibi dictum eſt; multi enim ſic extingui & mori dicunt. Quamuis mihi uideatur

1. Cor.15. Coloſ.1.

C ideo non ſimpliciter mortuum eſſe, ſed tradidiſſe ſpiritum Euangeliſta dixiſſe; quia in
Luce 23. manus dei patris animam ſuam commendauit, ut ipſe dixit: Pater in manus tuas commedo ſpiritum meum. Quod nobis magnæ ſpei fundamẽtum atq; originem præbet. Credere nanq; debemus, quum à corporibus ſanctorum animæ abierint, tanquam in manus chariſſimi patris, bonitati diuinæ commendari: nec ut quidam infidelium crediderunt, in terris conuerſari quouſq; ſepulturæ honoribus affectæ ſint: nec ut peccatorum animæ, ad immenſi cruciatus locum, id eſt ad inferos deferri, itinere hoc nobis à Chriſto primum præparato, ſed in manus potius patris euolare. Tradidit enim animam ſuam manibus genitoris, ut ab illa et per illam facto initio, certam huius rei ſpem habeamus: firmiter credentes, in manibus dei nos poſt mortem futuros, uitamq; mul-
Philip. 1. to meliorem ac perpetuè cum Chriſto uicturos: ideo enim Paulus deſiderauit reſolui, & eſſe cum Chriſto.

CAPVT XXXVII.

POſtquam aũt expirauit, uelũ templi ſciſſum eſt à ſummo uſq; deorſum.] Velum templi, linteamen quoddam erat de latere ad latus, à ſuperioribus templi in medio dependens, ut ad interius tabernaculũ ſolus pontifex ingredi poſſet: ad quod illotis pedibus introire nephas erat. Non enim licebat impræparato ſancta ſanctorũ aſpicere. Hanc per uelamẽta
Heb. 9. diſſeparationem neceſſariã fuiſſe, Paulus oſtendit, dicens: Tabernaculum enim factũ eſt primũ, quod dicitur ſancta: poſt uelamentum autem, ſecũdum tabernaculũ, quod dicitur ſancta ſanctorum, aureũ habens thuribulum, & arcam teſtamenti circũtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & tabulæ teſtamenti, & uirga Aaron quæ fronduerat. Sed in primum, inquit, tabernaculum ſacerdotes ingrediuntur, ſacrificiorum officia conſummantes: in ſecundum uero ſolus pontifex ſingulis an-
D nis ſemel, nec abſq; ſanguine, quem offert pro ſua & populi ignorãtia. In primis enim
Heb. 9. ianuis templi uelum erat extenſum, intra quod primum tabernaculum erat. Quibus figuris (ut Paulus ait) conuenientem ſanctis uiam primo tabernaculo ſtante non fuiſſe manifeſtatam, ſpiritus ſanctus ſignificabat. Nullo enim modo licebat populis ultra primum tabernaculum progredi. Nondum enim euãgelicæ uitæ modus effulſit, qui per Chriſtum uocatis à ſpiritu ad ſanctificationem datus eſt. Nondum myſterium Chriſti enituit: ſed mãdata literæ adhuc pollebant: ideo in primo tabernaculo Iudæi à lege ſtatuebant. Exordium em̃ eſt (ut ita dicam) atq; introitus diſciplinæ legalis ad perfectionem euãgelicam. Illa in figuris erat, hæc ipſam ueritatẽ amplectitur: illa ſancta & exte-
Rom. 7. rior, lex enim ſancta eſt, & mãdata eius iuſta & bona: hæc interior & ſancta ſanctorũ. Nam quũ ſancti eſſent qui lege iuſtificabant, ſanctiores per fidem Chriſti ſancto perunCti ſpiritu effecti ſunt. Iuſtitia ergo fidei multo q̃ legalis præſtantior eſt, & ſanctificatio copioſior. Quas ob res libenti animo Paulus legalis iuſtitiæ detrimẽtum paſſus
Philip. 3. fuit, ut Chriſtũ acquireret: nec inueniretur iuſtitiã in ſe habens legalem, ſed eam quæ per fidẽ eſt Ieſu Chriſti. Quãuis nonnulli retro ceciderint, & poſt iuſtitiã fidei ad man-
Gal. 5. data legis delapſi ſint, ſecundũ figuras legis uiuentes. Galatæ aũt iſti erãt, quibus Paulus ſcripſit, quia nihil à Chriſto iuuarentur ſi circunciſionem legis amplecterẽtur: pertranſierũt iam uetera. Euacuati eſtis, inquit, à Chriſto qui in lege ſanctificamini, à gratia excidiſtis. Sed ad propoſitũ reuertamur. Velũ templi à ſummo uſq; deorſum ſcinditur, quia ſancta ſanctorũ iam aperiuntur, & uia credentibus in Chriſtum ad interius tabernaculũ præparatur. Diuinorũ enim myſteriorũ cognitio non amplius uelo legalis literæ tegitur, nec hiſtoriæ figuris ac umbris mẽtis noſtræ acies retardatur: in ſimplicitate nanq; fidei, paucis certe uerbis egemus. Propè te, inquit, uerbum eſt in ore tuo, & in corde tuo, id eſt uerbũ fidei quod prædicamus: quia ſi dixeris in corde tuo dominus Ieſus: & credideris in corde tuo, quia deus ſuſcitauit eum ex mortuis, ſaluaberis.

Corde

A Corde enim creditur ad iuſtitiã, ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. Totum enim pie- *Rom.10.*
tatis myſteriũ his uerbis exprimitur. Antea igitur & mortem pro uita noſtra Chri-
ſtus ſubijſſet, uelum extenſum omnia tegebat, quũ ius mandati legalis dominaret:
ſed poſtquã omnia cõſummata ſunt, quæ in Chriſtum Iudæi crudeliter cõmiſerũt,
poſtquã ſpiritum ſaluator tradidit, uetus illud & latum uelũ cõfeſtim ſciſſum omni-
no atq; per totum eſt. Hoc enim ſignificat à ſummo uſq; deorſum. Quare ſic: quia
pulcherrimus fidei nucleus ariditate literalis teſtæ perfracta denudatus eſt: nõ enim
trunca & manca, ſed perfecta fidei illuminatio eſt. Ideo Pſalmiſta ex perſona noui
populi canebat, dicẽs: Incerta & occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Et Paulus: *Pſal.50.*
Gratias ago, inquit, deo meo ſemper pro uobis, qa in omnibus diuites facti eſtis in *1. Corin.1.*
illo, in omni uerbo & in omni ſcientia, & in omni cognitione. Quia igitur omni co
gnitione ac ſapientia locupletandi iam erant fideles, ſine aliqua ueli obumbratione
totũ intelligentes myſterium: idcirco templi uelũ non in parte aliqua, ſed totaliter
ſcinditur. Opportunitas tũc maxime pulcherrima fuerat ut uelum ſcinderet, & lex
aperiretur: quando animã pro nobis ſaluator tradidit: tunc eñ à gratia dei penitus
Iſraël decidit, reſilijtq; lõge ab ea, quũ tanto furore ſaluatorẽ ſuum impie occiderit.
Quod etiã Euangeliſta diligenter notauit, dicens. Poſtquã autem expirauit, uelum
templi ſciſſum eſt. His eñ uerbis tẽpus ipſum ante oculos poſuit. Sed ad hæc illud
etiã dicere poſſumus. Solebant Iudæi et maxime principes ac phariſæi, quãdo aliqd
fieri uidebant aut audiebant, quod aduerſus deũ autorem legis ageretur uel dicere-
tur, ueſtẽ illico ſcindere, ac lugentiũ habitum ſuſcipere: quod faciebãt, ut moleſte ſe
omnia huiuſmodi ferre oſtenderent, ac à ſimili crimine animas ſuas liberarent. Vn- *Act.14.*
de Chriſti quoq; diſcipuli Barnabas dico et Paulus, quũ nõnulli ex infidelibus ope
ra eorũ admirati, alterũ Iouem, alterum Mercuriũ putaſſent, ſacrificiaq; illis ut diis
B pararent: quoniã hæc res ipſi deo iniuriam afferebat, ſciderunt ueſtes eorũ, ut ſcribi
tur. Quũ etiam ſaluator de doctrina ſua à principibus Iudæorũ interrogatus dixiſ-
ſet: Amodo uidebitis filiũ hominis ſedentẽ à dextris uirtutis dei, & uenientem in nu
bibus cœli. Exiliens à pontificali Caiphas ſella, ſcidit ueſtes ſuas dicẽs: Blaſphema- *Matth. 26.*
uit. Hac Iudæorũ conſuetudine templũ dei quodãmodo uſum, quũ Chriſtus expi-
raſſet, uelum quaſi ueſtem ſuam, ad cõtemnendam Iudæorum impietatem illico ſci
dit. Quod diuinitus ideo dixerim eſſe factum, ut ſanctum dei templum populi cau
ſam lugere intelligeretur.

CAPVT XXXVIII.

» IVdæi ergo, quoniam paraſceue erat, ut nõ remanerẽt in cruce corpora
» ſabbato (erat enim magnus ille dies ſabbati) rogauerunt Pilatũ, ut fran-
» gerent eorum crura, & tollerentur.] Non religione id à Iudæis factũ
eſt, ſed quia (ut cõſueuerant) excolabant culicem, et camelũ glutiebant. *Matth.23.*
Maxima enim delicta temerarie ſuſcipiebant, & de minimis erant cu-
rioſi: quod in eodẽ patuit die. Nam Chriſtũ occidere non dubitarunt, & ſabbati ho
norem illius in re minima cõſeruare ſtudebant. Autorẽ legis interemerũt, & legem
ſeruare fingebant. Honorant magnum illius ſabbati diem, qui magnæ diei dominũ
crucifixerunt. Itaque gratiam à Pilato impetrarunt ſibi ſolis conuenientem. Crura
enim eorum fregerunt: ut magnitudine doloris, qui iam in extremis erant, citius
morerentur.

CAPVT XXXIX.

» VEnerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui
» crucifixus eſt cum eo: ad Ieſum autem quum ueniſſent, ut uiderunt eum
» iam mortuum, nõ fregerunt eius crura: Sed unus militũ lancea latus eius
» aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua: & qui uidit, teſtimonium

C perhibet,& uerum eſt teſtimonium eius: & ille ſcit quia uerum dicit, ut & uos credatis. Facta ſunt enim hæc,ut ſcriptura impleretur,dicens: Os nõ comminuetis ex eo. Exo.12. Et iterum alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem confixerunt.] Iudæorũ obſequentes uoluntati milites, duorum latronum qui cum Chriſto crucifixi fuerunt, ut morti citius traderent,crura fregerunt: Ieſum autem inclinatione capitis expiraſſe putantes,crura eius non frangunt. Eorum tamen unus, ſubdubitans fortaſſis an mortuus eſſet, lancea latus eius compungit: qui illico ſanguinem ſimul atq; aquam emiſit,benedictiõis myſticæ ac ſancti baptiſmatis originem quandã atq; primitias. Chriſti em & à Chriſto baptiſmus & benedictionis quoq; myſticæ uirtus, à ſancta eius profluit carne. Ab his autem,quæ tunc acciderunt,Chriſtum illum fuiſſe qui uenturus à ſcriptura dicebatur,breuiter Euangeliſta oſtendit, aliqua commemorans quæ à ſcripturis prædicta,tunc exitum habuerunt. Nam nec os eius fuit comminutum, & militũ lancea trãsfixus eſt: quas quidem res oculis ſe uidiſſe teſtatur. Seipſum enim,nõ aliũ ueritatis teſtem modò adduxit: atq; ideo inanis gloriæ tumorẽ,ut rem turpiſſimam, fugiens,nomen ſuum occuluit.

CAPVT XL.

POſt hæc autem rogauit Pilatũ Ioſeph ab Arimathia,eo quod eſſet diſcipulus Ieſu,occultus autem propter metũ Iudæorum: ut tolleret corpus Ieſu: & permiſit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Ieſu.] Accuſatur breui hac oratione Iudæorum rurſus impietas,quũ non fuiſſe abſq; periculo mõſtretur, doctrinam Chriſti amplecti. Probus enim hic iuuenis quamuis Chriſtum amaret, & diſciplinam eius legi anteponeret, latebat tamen, Iudæorũ formidans minas,qui mortem in Chriſtum credentibus minitabantur. Sed uide hinc quoq;, quanta crudelitas in Iudæorũ animis fuerit. Quippe qui nec mortuo quidem Chriſto parentare uoluerunt, quem Chriſtum eſſe nõ ignorabant: cuius ſigna,miraculaq; multa uiderunt,quamuis liuoris ſtimulo agitati, nihil inde utilitatis fuerint conſecuti. Ad condemnationem ergo illorum, & maxime Hieroſolymitarum, Ioſeph Arimathienſis, Ieſu corpus ſepultura honorat.

Ioan.9.

D

CAPVT XLI.

VEnit antem & Nicodemus, qui uenerat ad Ieſum nocte primũ, ferens mixturam mirrhæ & aloẽs quaſi libras centũ.] Non unum ſolũmodo magno animo ad ſepeliendum ſanctiſſimum Chriſti corpus, ſed alterũ etiã exponit cõueniſſe autoritate quaſi legis rem muniens. In ore nanq; duorum aut trium teſtium omne uerbum ſtare lex iubet. Duo igitur poſtinctores Ioſeph & Nicodemus fuerunt: animo quidẽ credentes,ſed formidine preſſi,terreſtrem adhuc gloriam cœleſti anteferebant: & idcirco non libere, neq; manifeſte: ſed occultius ac timidius Chriſtum honorabant.

Ioan.3. Deut.19.

CAPVT XLII.

CCeperunt ergo corpus Ieſu,et ligauerũt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat aũt in loco ubi crucifixus eſt,hortus: & in horto monumentũ nouum, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.] Reputatus quidẽ in mortuis ſecundũ carnem propter nos eſt, qui uita naturaliter ac uere per ſeipſum eſt: ut omnem impleret iuſtitiã, quæ generi noſtro conuenit, corpusq; ſuum morti & ſepulturæ ſponte conceſſit. Monumentum aũt in horto erat,inquit,& ipſum nouũ: quæ res ſignificat recurſum nobis ad paradiſum morte Chriſti eſſe præparatum. Præcurſor enim ipſe pro nobis ingreſſus eſt. Monumenti autem nouitas,nouum atq; inauditum de morte ad uitam reditũ ſignificat.

Hebr. 6.

A ſignificat. Nam & ipſa mors in morte Chriſti innouata, ad ſomni conditionẽ mutata eſt. Viuimus enim deo, & ipſa corpora noſtra reuictura ſunt, ſecundum ſcripturas. *Eſa.26.* Vnde mortui, dormientes iam ab omnibus, & maxime à Paulo, appellantur. Nã olim *1.Theſ.4.* quidẽ etiam in eos qui nõ peccarunt in ſimilitudine præuaricationis Adæ (cuius imaginem induti, omnes maledictioni ſubiiciebantur) mors apertiſſime regnabat. Sed poſt quàm ſecundus Adam effulſit, & morte carnis ſuæ humani generis uitam redemit, & imperio interitus deſtructo ſurrexit: reformati ſumus, nouæ cuidam morti, non ſempiternæ, ſed ſomno ſimillimæ ſubiecti, ad ſimilitudinẽ ſcilicet Chriſti, qui hanc nobis uiam præparauit. Si quis autem ideo nouum dici monumentũ credit, quia nemo ante Chriſtum ibi poſitus fuerat: id non modò non renuimus, uerumetiam ualde approbamus. Nouum enim fuit monumentum, nemoq; ante Chriſtũ poſitus, ne alius è mortuis ſurrexiſſe crederetur. *Rom.5.*

CAPVT XLIII.

IBi ergo propter paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumẽtum, poſuerunt Ieſum.] Non ſolum nouum fuiſſe monumentum, & in horto ſignificauit: ſed poſitum etiam in monumento Chriſti corpus expoſuit: nec id quidem minimum prætermittens. Neceſſe eſt em̃ pro cognitione myſterij, uerè Chriſtum fuiſſe mortuum confiteri. Propterea etiam Paulus fidei regulam tradens, dicit: Quia ſi dixeris in ore tuo, dominus Ieſus: & credideris in corde tuo, quia deus ſuſcitauit eum ex mortuis, ſaluaberis. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Et alibi: Tradidi uobis in primis quod accepi, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundũ ſcripturas: & quia ſepultus eſt, & quia ſurrexit tertia die, ſecũdum ſcripturas. Neceſſariò igitur hæc etiam minuta nobis Euangeliſta explicat. Quia neceſſe eſt credere mortuum & ſepultũ fuiſſe, ut poſtea uere poſſimus credere uinculis interitus ruptis, ad ſuam uitam rediiſſe. Non enim erat poſſibile naturaliter uitam à morte detineri: nec poterat is in quo uiuimus & mouemur & ſumus, noſtræ naturæ legibus perpetuò ſeruire, ſed ut deus naturam noſtram uita indigentem uiuificat. *Rom.10.* *1.Cor.15.* *Act.17.*

CAPVT XLIIII.

NAm autem ſabbati Maria Magdalene uenit mane quũ adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, & uidit lapidem ſublatum à monumento. Cucurrit autem & uenit ad Simonẽ Petrum, et ad alium diſcipulum quem diligebat Ieſus, & dicit eis: Tulerunt dominum de monumento, & neſcimus ubi poſuerunt eum. Exijt ergo Petrus & alius diſcipulus, & uenerunt ad monumentum: currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & uenit primus ad monumentum. Et quum ſe inclinaſſet, uidit linteamina poſita, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequẽs eum, & introiuit in monumentum, & uidit linteamina poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & alius diſcipulus qui uenerat primus ad monumentum, & uidit & credidit: nondum enim ſciebant ſcripturam, quia oporteret eum à mortuis reſurgere.] Caput Ioãnis XX.

Non remanſiſſet domi, nec à monumento abfuiſſet diligentiſſima illa mulier, niſi lege ſabbati detenta fuiſſet. Quo die iam exacto, & altero die appropinquante, curriculo uenit ad monumentum. Quumq; lapidem quo tegebatur, reuolutum inſpiceret, ſuſpicat̃ corpus domini translatũ fuiſſe, Iudæosq; id ex inuidia feciſſe. Cuius rei atrocitate perculſa, ad chariſſimos domini diſcipulos curſu tetendit: nec propter crucẽ & paſſionem domini fidem amiſit, ſed etiam mortuum (ut ſolebat) dominum appellat. Tales in ea pietas egit radices. Petrus autem & Ioannes qui hoc nobis Euangelium conſcripſit (alium enim diſcipulũ ſeipſum appellat) maximo curſu uelociſſime ad mo

C numentum deueniunt,& oculis miraculum cernũt,ſufficientes numero teſtes ſecun-
Deut.19. dum legem. Nam & ſi Chriſtum non uiderint,à collectione tamen linteaminum,& inuolutione ſudarij ſeparatim poſiti, ſurrexiſſe ipſum intellexerunt. Crediderunt igitur etiam ipſa mortis uincula iam ab eo eſſe diſrupta, quod ſcriptura olim prædixit. Veris itaq; prædictionibus euentus rerum conuenire uidentes, ſummopere firmantur in fide. Aduertendum autem eſt, quia quũ hic Euangeliſta reſurrectionis tempus ſignificaret. Vna, inquit, ſabbati mane quũ adhuc tenebræ eſſent: Matthæus aũt, ueſpere
Matth.28. ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati, ſcriptum reliquit: nec ulla inter eos eſt diſcrepantia. Idem enim tempus, profundo ueſpere & mane profundo ſignificat: quum utroq; dicẽdi modo ad mediã noctem perueniatur. Nam alter ab exitu, alter ab initio noctis incipiẽs, ad profundam noctem perrexit. Et ſic alter ab altera extremitate noctis profectus, ad profundam & mediam noctem deuenit.

CAPVT XLV.

ABierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos. Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans.] Firma iam fide reſurrectionis Ioannes & Petrus roborati, domum rurſus regrediuntur, prædicaturi diſcipulis, deliberaturiq; quid ſibi ſit faciundũ. Citius autem arbitror reuerſos fuiſſe, quoniam Iudæorum iram aduerſus diſcipulos Chriſti non ignorabant. Vnde nec ſibi tutum putabant ad diem uſq; circa monumentum immorari. Nec formidine preſſos fuiſſe dicemus, ſed periculum ante tempus ſubire noluerunt, Chri-
Ioan.17. ſto animos eorum ita monente, qui ad patrem de ipſis dicebat: Pater ſancte ſerua eos in nomine quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos unũ ſumus; quando eram cum ipſis, ego ſeruabam eos in nomine quos dediſti mihi, et nemo de ipſis periit niſi perdi-
D tionis filius. Citius ergo inde recedentes, ad ſeipſos reuerſi, præcepta ſaluatoris ſeruabant: qui iuſſit eis ne à Hieroſolymis abirẽt, ſed expectarẽt promiſſionẽ patris, quam
Act.1. ab eo audierunt. Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem non poſt multos
Act.2. hos dies baptizabimini in ſpiritu ſancto. Quæ res in die pentecoſtes exitum habuit, quum apparuiſſent ipſis diſpartitæ linguæ tãquam ignis, ſediſſetq; ſupra ſingulos eorum. Tunc enim ex infirmitate humana ad maius quoddam robur reformati, Iudæorum paruipendebant inſidias. Sed diſcipuli quidem (ut diximus) ad ſecretiora loca ſe
Act.2. receperunt. Maria uero ab omni metu libera, quia nihil de Iudæorum ira ſuſpicabat, circa monumentum uerſabatur, & (ut fœminarum genus ſolet) fletum fletui addidit. Nec quia mortuus eſſet ſolum plorabat, uerumetiã quoniam aliò à monumẽto tranſlatus uidebatur.

CAPVT XLVI.

DVm ergo fleret, inclinauit ſe & proſpexit in monumentum, & uidit duos angelos in albis ſedentes: unum ad caput, & unum ad pedes, ubi poſitum fuerat corpus Ieſu. Dicunt ei illi: Mulier quid ploras?] Vide rurſus nõ fruſtra illam ploraſſe, nec amoris erga Chriſtum mercede caruiſſe. Nam quũ circa monumẽtum perſeueraret plorans, uoce angelorum ad cognoſcendum Chriſtum iuuatur. Quos in albis ueſtibus uidit: ut ueſtimentorum candore, pulchritudo puritatis eorum ſignificaret. Qui repellentes illam à fletu, dicunt: Mulier quid ploras? non enim lachrymarum cauſam quærunt, quam certe non ignorabant: ſed ut re ipſa patet, ne lachrymetur admonent. Nam morte iam & interitu deſtructo, lachrymarum tempus, inquiunt, nõ eſt. Quumq; dominus reſurrectione ſua humanum genus ad uitam reuocauerit, cur tibi plorandum eſt ô mulier? Nam rerum exitus ad contrarium potius inuitat. Quid igitur ploras, quæ lætari, gaudereq; modò debes? Apparuerunt autem ſedentes, alter ad caput, alter ad pedes ubi poſitum erat

corpus

A corpus Ieſu: ut mulieri corpus domini translatum putanti ſignificarent, neminem potuiſſe uim ſanctiſſimo illi corpori afferre, quod ab angelis defendebatur. Ambigere autem aliquis non iniuria poterit, quam ob rem diſcipulis (Petro dico atq; Ioanni) angeli non apparuerunt, mulieri autem & apparent, & loquuntur? Dicimus igitur myſterium domini, ſic ipſo diſponente atq; uolente, multis diuerſisq; modis in animis hominum certius inſediſſe, quũ unicuiq; conueniens manifeſtationis modus ſit accommodatus. Diſcipulos enim rerum exitus, ſcripturæ, Chriſtiq; prædicationibus conueniens, ad firmiſſimam fidem induxit. Superuacaneum igitur erat, firmiter credentes uoce angelorũ doceri. Mulieri autem penitus neceſſarium, quæ nec literas ſciret, nec alio modo ſublime reſurrectionis myſterium percipere poſſet.

CAPVT XLVII.

» » » DIcit eis: Quia tulerunt dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum. Hæc quum dixiſſet, conuerſa eſt, & uidit Ieſum ſtantẽ: & neſciebat quia Ieſus eſt.] Tarda hæc eſt ad intelligẽdum mulier, imò uero uniuerſum genus fœminarum. Nondum enim intellexit quid uiſio illa ſignificaret, fletus autem cauſam explicat. Verum quoniam Chriſtum ſemper dominum appellaret, & feruentem erga ipſum amorem hoc modo oſtenderet, propterea etiam ipſum uidere digna iudicata eſt. Videt igitur Ieſum, ſed nõ cognoſcit: aut quia diuina ſe poteſtate diuinus cognoſci nõ permitteret, aut quum tenebræ adhuc eſſent, certius diſcernere non poterat.

CAPVT XLVIII.

» B » DIcit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi ubi poſuiſti eum, & ego eum tollam.] Quum propter noctis tenebras non cognouiſſet dominum Magdalene, ſuſpicata eſt aliquem eorum eſſe, ad quos horti cura pertineret. Audiuit autem ab eo, mulier quid ploras? Non quia plorandi cauſam dominus quæreret, ſed quia reuocare ipſam à fletu uolebat: quod & per angelos in ſuperioribus fecit. Ipſe nanq; in illis etiam loquebatur. Quid igitur ploras ô mulier? Quẽ quæris? id eſt, abſterge lachrymas: Habes iam quem quærebas: ego tibi cauſa ſum lachrymarũ, quaſi mortuus & à monumẽto ſublatus. Verum quoniam uiuo & adſum, omiſſo fletu atque mœſtitia, gaude iam atque triumpha. Interrogatio igitur hæc, ploratum mœroremq; aufert. Oportebat certe, ut mulieres etiam à mœſticia per dominum liberarentur. Nam quũ propter præuaricationẽ Adæ, ad uniuerſum genus in eo primo dictum ſit: Terra es & in terram reuertêris. Tunc ad mulierem etiam, in doloribus paries filos, dictũ eſt, qui dolores punitionis loco fœminis impendebant. Sed dominus noſter Ieſus Chriſtus in Maria prima fœminarum lachrymas abſterſit. Prima enim hæc à dolore fletus, uoce domini reuocata eſt, quæ per ipſam ad uniuerſum mulierum genus pertranſit, ſi Chriſti fide munitæ illud Pſalmiſtæ canunt: Nónne qui oderunt te domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi. Sed dominus quidẽ à ploratu & dolo illam reuocabat: illa uero, quaſi hortulanus eſſet, rogat, ut ſi ab eo ſublatum forte corpus domini eſſet, oſtendat ubi poſuerit, ut inde ipſa tollere poſſit. Nondũ enim reſurrectionis intellecto myſterio, uarijs ſuſpicionibus agitatur; tardior, ut mulier, ad intelligenda ea, quæ rationem omnem excedunt. *Gen.3.* *Pſal.138.*

C

CAPVT XLIX.

DIcit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter.] Ad certiorem iam cognitionem mentem mulieris conuertit, nominéq; appellans, tarditatis quaſi accuſat. Illa uero ſtatim adapertis oculis ſuis cognouit eum, & ab omni ſuſpicione remota, magiſtri uocabulo (ut conſueuit) ipſum honorat, gaudijſq; plena ad tactum eius feſtinat, ut benedictionem ab eo conſequatur.

CAPVT L.

DIcit ei Ieſus: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meũ.] Reconditus huius ſermonis ſenſus eſt, lateréq; in eo non paruum myſterium: ſed ope domini freti, in medium proferre quæ dicũtur incipiamus. Accurrebat mulier domino, & pedes eius tãgere feſtinabat: prohibetur autem ab illo ea de cauſa, quia nondum, inquit, aſcendi ad patrem meũ. Quam autem ſatisfactionẽ affert hæc ratio, ne à diligentibus eum tangeret? An quia maculari tactu hominum nolebat, ut ad patrem mundus aſcenderet? Sed quis mentis compos hoc unquam cogitabit? Nulla enim re inquinari deitas poteſt. Nam quemadmodũ radij ſolares à ſordicie terrarũ nullo modo maculantur, nec putredinis fœtor ullus officere illis poteſt: ſic ſanctiſſima illa natura nullam maculam ſuſcipit. Quid igitur ſibi uoluit dominus dicens: Nondum enim aſcẽdi ad patrem meum? Inter multas, uarias*q;* ſaluatoris aduentus cauſas, illa præcipua fuit, quam ſe uoce ſua declarauit. *Matth 9.* Non enim, inquit, ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiã. Propterea ante paſſionem, reſurrectionem*q;* ſuam, cum probis ſimul atq; improbis conuerſabat, ita ut libe-
D re unuſquiſq; publicanus etiam et peccator ad eum accedere poſſet: quod faciebat, ut omnes ſanctificaret, reuocaret*q;* à peccati morbo ad ueritatis cognitionem. Nõ enim *Luc.7.* indigẽt ſani medico, ſed qui male ualent. Idcirco quũ in domum phariſæi diuertiſſet, peccatricem fœminam lachrymis pedes eius lauantem, & crinibus abſtergẽtem ſuis, *Matth.9.* aſpernatus non eſt. Nec mulierem fluxu ſanguinis laborãtem reppulit, imò etiam clementer allocutus eſt: Filia, dicens, fides tua ſaluam te fecit. Sic igitur ante crucem, ac reſurrectionem ſuam omnibus uel peccatoribus tangendum ad benedictionem ſeipſum permittebat: diſpenſatione autẽ incarnationis iam conſummata, poſt reſurrectionem ſuam non facile id unicuique concedit. Vt eam nobis regulam traderet, quam lex quoque Moſaica immolatione agni ſignificauit, de quo in figura Chriſti ſcribitur: *Exo.12.* Omnis incircunciſus nõ comedet de eo. Incircumciſum porrò appellat omnem impurum: impura uero ſecundũ naturam, ſi ad naturam dei confertur, natura hominum eſt. Quare oportet non incircunciſos, ſed mundos homines, ſpiritaliter*q;* circunciſos ſanctiſſimũ domini corpus tangere. Circunciſio enim cordis in ſpiritu fit ſecundum *Rom.2.* Paulũ: quam nullus unquam habet, niſi ſpiritus in eo ſanctus fide atq; baptiſmo habitauerit. Nam quamuis Chriſtus à mortuis reſurrexerit, nondũ tamen per ipſum ex patre ſpiritus ad homines miſſus fuit: quem miſit, poſtquam ad patrem aſcendit, propte-
Ioan.16. rea dicit: Cõducit uobis ut abeam: nam niſi abiero, paracletus nõ ueniet ad uos: ſin autem abiero, mittam eum ad uos. Quia ergo nondum ſpiritum miſerat, ideo à tactu ſuo Mariam prohibebat, dicens: Nondum enim aſcendi ad patrem meum, id eſt, nõdum pater per me ſpiritum ſanctum ad uos miſit. Hinc eccleſia regulam accepit: prohibemus enim à ſac. a menſa catechumenos, quamuis ueritatem iam cognouerint, & fidem magna uoce confiteantur. Quia nondum locupletati ſpiritu ſancto ſunt qui non habitat in ijs, qui baptiſmate conſummati ſunt: unde quum baptiſmum receperint, quia ſpiritus ſanctus habitare in illis creditur, à tactu & communione ſalutaris Chriſti corporis non prohibentur. Idcirco & accedentibus ad benedictionem myſti-

cam,

A cam,miniſtri myſterij magna uoce clamant, ſancta ſanctis:ſolis ſanctificatis ſpiritu,ta
ctum & ſanctificationem corporis Chriſti congruere ſignficantes.

CAPVT LI.

" " Ade autem ad fratres meos,& dic eis: Aſcendo ad patrem meum, & pa
trem ueſtrum;deum meum,& deum ueſtrum.] Non conceſſit corpo
ris ſui tactum mulieri, quamuis cupienti: mercedem autem perſeueran
tiæ,lachrymarumq; ſuarum duplicem illico reddidit. Nam in ea prima,
uniuerſum mulierum genus(ut in ſuperioribus etiam diximus)à mœro
re ac lachrymis ad lætitiam reuocatur. Et quemadmodum in paradiſo,quoniam dia- Gen.3.
bolo mulier miniſtrauit,in doloribus pariturum ſe filios audiuit:ita nunc in horto à ma
ledictione liberata,plorare prohibetur: hæc igitur una merces eſt. Altera,quia mitti
tur ad diſcipulos nuncia, ut eis hoc Euãgelium afferat, quod Chriſtus iam ſurrexerit,
& aſcendat ad patrem:ut ueluti prima mulier quia diabolo miniſtrauit,& ſe & mulie
rum genus unà perdidit;ſic & hæc mulier,quia Chriſto miniſtrauerit,muliebre genus
à maledictione in ſe prima liberet. Largitur ergo illi dominus primum,ne ploret,néue
dolori animum ſubijciat: deinde mirabilem quandam pedum pulchritudinem. Pul
cherrimi enim ſunt (ut propheta dicit) pedes euangelizantium bonũ. Sed quàm mi- Eſa.52.
rabilis hæc fœmina fuerit,inde quoq; intelliges,quod prophetæ mentionem de ipſa fe
cerint. Scribitur enim de ipſa, & de alijs, quæ unà cum ea ſurrexiſſe Chriſtum diſci
pulis nunciarunt: Accedite mulieres,quæ à uiſione uenitis:Populus enim intellectum Hiere.9.
non habet. Nam his uerbis & mulieres ſermo propheticus hortatur, ut nuncient quæ
uiderunt:& Iudæorum imperitiam accuſat, quia reſurrectionem etiam ſaluatoris de
rideant. Non diſcrepat autem Ioannes ab alijs, quod ſolius Magdalenæ mentionẽ fe
B cerit,quum illi alis cum iſta fuiſſe aſſeuerent. Multo enim feruentior hæc cæteris fue
rat,præcedebatq; alias,etatq; quaſi dux atq; princeps illarum. Non ignoramus autem
euentus rerum principalioribus plerunq; attribui. Ad honorem igitur & gloriam Ma
gdalenæ à ſaluatore cõceſſum eſt,ut hæc poſſet ad diſcipulos Euangeliũ deferre,quia
Chriſtus ſurrexerit,& ad patrem ac deum ſuum & diſcipulorum aſcendat. Tu autem
profundum id quoq; myſterium ſuſcipe,nec à recta diuinorum dogmatum regula re
ſilias. Crede igitur quod unigenitus dei filius factus homo eſt,ut nos quoq;(quantum
fieri poteſt)per gratiam renouati, ad diuinitatem cõſcendamus. Humiliauit ſeipſum,
ut natura humiles ad ſuam ſublimitatem aſſumeret. Serui formam indutus eſt, quum
ſit natura dominus, ut nos naturaliter ſeruos ad adoptionem filiorũ dei & ad ſeipſum
reduceret. Quoniam ergo uerè homo eſt,ut nos deos & filios dei per gratiam faceret:
idcirco noſtra ipſe ſuſcipit,et rurſus ſua nobis concedit. Quomodo,inquies,hoc fecit?
Dicam ut potero. Primum enim nos,qui ſerui natura ſumus (omnis enim creatura na
turaliter creatori ſuo ſeruire creditur) & ſuos appellauit fratres. Patrem uero & ſuum
& noſtrum communiter deum uocat: deinde noſtram ſibi propter humanitatẽ quam
aſſumpſit,attribuens,deum noſtrum, quamuis dei ſecundum naturam ſit filius,deum
tamen ſuum nuncupauit: ut quemadmodum nos ad ſupernaturalem dignitatem per
ipſum aſcendimus(clamat enim in nobis per ſpiritũ ſuum,abba pater)ſic & ipſe,quo- Galat.4.
niam homo factus eſt,deum noſtrum in deum ſuum habeat, licet uerè ac ſecundũ na
turam filius ſit. Non ergo conturberis, quum patrem deum nominet ſuum: ſed di
ligenter conſidera patrem quidem ſuum eſſe natura,deum autẽ noſtrum ut creatorem
& dominum. Sed quod ſibi natura ineſt,nobis lagitur:ut(quemadmodum diximus)
communiter patrem appellemus,& quod noſtrum eſt,quoniam naturam noſtram aſ
ſumpſit,ſibi rurſus accommodat,quũ deum nominet ſuum. Si quis ergo ex imperitia
has uoces, ut diximus, non ſuſcipit, is diſpenſationem propter nos factam accuſat.

C Quum ꝙ gratias agere deberet, ex imprudentia benefactorē calumniabitur. Si enim humiliauit ſe propter nos, crimen quidem noſtrum eſt, qui ab erroribus ſumus reuocandi. Illi aūt qui hoc uoluit propter nos facere, magnæ profecto agendæ gratiæ ſunt. Vehemēter autem miror, quomodo nonnulli exinanitionem atque humilitatem audientes, plenitudinem ſublimitatemq; ſuam non recordantur. Si enim deum non eſſe intelligunt, ſi ſublime deitatis ſuæ non cogitant, quomodo dicent, quia exinaniuit ſe, quia pleniſſimus ſit, & humiliauit, ab altiſſima deitatis gloria ad naturam noſtram deſcendēs? Ita quum deus ſimul & homo ſit, propter alterum ſublimis, propter alterum humilis natura eſt. Non conturberis igitur, quū dicentem audias: Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum: deum meum, & deum ueſtrum. Nam ut natura filius, patrem; ut autem uere homo, deum ſuum appellat.

CAPVT LII.

» VEnit Maria Magdalene annuncians diſcipulis, quia uidi dominū, & hæc
» dixit dominus.] Curatur mulierum infirmitas miſericordia domini, qui
» Magdalenā reſurrectionis nunciam fecit, & uerba uitæ ac primitias Euangelij diſcipulis prædicare miſit.

CAPVT LIII.

» VVm eſſet ſero die illa una ſabbatorū, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſ
» cipuli congregati propter metū Iudæorū: uenit Ieſus, et ſtetit in medio,
» & dixit eis: Pax uobis. Hoc quū dixiſſet, oſtendit eis manus & latus.]
» Eodem illo die, quo Magdalenam allocutus eſt, diſcipulis quoq; unum
in locum congregatis ac foribus clauſis propter metum Iudæorum, ap-
Matth. 10. paret. Occultabant autem ſe prudenter, quia recordabantur iuſſum ſibi eſſe à domino, ut Iudæorum iram declinarent. Clauſis ergo foribus, repente dominus omnipo-
D tentia ſua, natura rerū ſuperata, ingreſſus ad diſcipulos eſt. Nullus igitur quærat, quomodo clauſis ianuis corpus domini penetrauit, quū intelligat nō de homine nudo, ut modò nos ſumus, ſed de omnipotente filio dei hæc ab Euangeliſta conſcribi. Nam quum deus uerus ſit, rerum naturæ non ſubiacet, quod in cæteris quoq; miraculis patuit. Omnem enim mentem ac rationem excedunt, quæ fecit. Qua ēm ratione dices
Matth. 14. ipſum ſuper maria, quaſi per aridam ambulaſſe, quū aquarum natura corporibus noſtris naturaliter non ſubſternatur? Aut quomodo mille alia ſigna uerbo ſolum effecit? Scio quia ſupra omnem rationem humanam illa fuiſſe cōtendes. Cum illis igitur hoc etiam numera, nec (ut quidam ex imperitia dicunt) credas non ſurrexiſſe cum corpore ſuo dominum, ſed nudum corpore omnino apparuiſſe. Quod ſi hanc operationem Chriſti percipere nequeas, cur potius ingenij humani imbecillitatem nō accuſas? Cur non ſeruas ſilentio datam tibi à creatore menſuram? Sed probis cogitationibus excluſis, ſublime reſurrectionis myſterium, in quo tota noſtra ſpes ſita eſt, paruipendis atq;
1. Cor. 15. calumniaris. Non uenit in mentem tibi uerborum Pauli: Si mortui non reſurgūt, nec Chriſtus ſurrexit: ſi Chriſtus porrò non ſurrexit, uana fides noſtra eſt, et eſtis adhuc in peccatis ueſtris, & ad hæc falſum aduerſus deum teſtimonium perhibemus, quia teſtati ſumus quod ſuſcitauit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui nō reſurgunt. Quid enim aliud reſurgit, q̄ quod cecidit? uel, quid aliud ſuſcitatur, quam quod in mortē incidit? Quomodo autem nos reſurgere ſperabimus, niſi proprium Chriſtus templū ſu-
Coloſ. 1. ſcitauerit, ac ſe primitias dormiētium, & primogenitum ex mortuis pro nobis fecerit? Aut quomodo incorruptibile hoc incorruptibilitatem induetur, ſi nunquam reuuet? Caue igit̄ ne à recta digrediaris fide: ſed potius quia foribus clauſis ingreſſus eſt, deū eſſe natura crede, non alium quàm illum qui ante paſſionem cum diſcipulis ut homo conuerſabatur. Idcirco enim latus denudauit, & manus clauis perforatas oſtendit, ut illud

A illud corpus quod cruci fuit affixum, ſurrexiſſe monſtraret. Cur enim hæc oſtendit, ſi cum carne propria non ſurrexit? aut cur cum corpore ſuo diſcipulis apparuit, nec ad ea quæ dicuntur ab impijs, diſcipulorum animos traduxit? Nunc uero tantam curam habuit, ut ſuſcitatio carnis ſuæ crederetur. Quod quamuis tempus iam eſſet in quo ineffabili gloria corpus ſuum apparere deberet, apparuit tamen per diſpenſationem quale prius, ne aliud corpus eſſe uideretur, quàm quod de ligno pependit. Quod enim oculis hominum (gloria illius corporis ſi explicare ipſam Chriſtus uoluiſſet) cerni non poterat, facile intelliges, ſi transfigurationis ſuæ non es oblitus, quando (ut ſcribit Matthæus) facies eius rutilauit ut fulgor, & ueſtes eius albæ ut nix apparuerunt, quæ Petrus, Iacobus & Ioannes uidere non ferentes, in terram ceciderunt. Ex diſpenſatione igitur dominus noſter Ieſus Chriſtus non in debita corporis ſui gloria, ſed in prima figura cernebatur: ne aliud corpus, quàm quod de uirgine aſſumpſit, reſurrexiſſe putares, quàm quod crucifixum & mortuum fuit. Mors enim in ſolam carnem habebat poteſtatem. Quomodo igitur mors uicta eſt ſi mortuum Chriſti corpus nõ ſurrexit? Aut ubi mortis imperiũ retruſum eſt, ſi idipſum quod morte cecidit, nõ reuixit? Non enim in animo, ne inq; angelo, nec in ipſo dei uerbo, ſed in eo quod mori & corrũpi poteſt, interitus dominatur; in eo ipſo ergo reſurrectionis quoq; uirtus intelligitur, & uis tyrannidis frangitur. Salutat autem diſcipulos, dicens, Pax uobis: ſeipſum pacem appellans. Nam quibus Chriſtus adeſt, hi certe ſpiritu conſeruantur: quod & Paulus fidelibus optat dicens: Pax Chriſti quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ueſtra & intelligentias ueſtras. Non aliam ultra omnem mentem Chriſti pacem intelligens, & ſpiritum eius; cuius qui particeps eſt, omni bono repletur. *Matth.17.* *Philip.4.*

B CAPVT LIIII.

GAuiſi ſunt ergo diſcipuli, uiſo domino.] Vera modò uerba Chriſti euangeliſta oſtendit, quũ magno affectos gaudio, uiſo domino, diſcipulos dicat. Meminiſſe nanq; oportet, quum de cruce ac reſurrectione ſua ænigmatice ad illos diceret, ſic quoq; inter alia dixiſſe: Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicũ & uidebitis me, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrũ nemo tollet à uobis. Lætabantur enim amentes Iudæi, pendere de ligno Ieſum uidentes: ingenti autem mœrore diſcipulorum cor premebatur: ſed morte à uita deſtructa, Iudæorum lætitia extincta eſt, & mœror apoſtolorũ abijt, & gaudiũ floruit, & floret perpetuum. Nõ enim iterum, ſed ſemel Chriſtus ad deſtructionem peccati mortuus eſt. Quum igitur uiuat ſemper, ſempiternam ſperantibus in eo lætitiam præbet. Hanc lætitiã pax illa effecit, qua ſalutauit, dicens: Pax uobis. Vnde lex quædã eccleſiæ tradita eſt. In ſanctis enim cõgregationibus hoc ſæpius adinuicem dicimus. Pacem enim & ad nos & ad deũ habere, fons & origo bonorũ omnium eſt. Quare Paulus quoq; omne bonũ fidelibus optans, dicit: Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Exhortans autem rurſus ad pacem dei, eos qui nondũ crediderunt: Pro Chriſto, inquit, legatione fungimur, tanquã deo exhortante per nos: obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo. Nec minus nos ad hoc Eſaias hortatur clamãs: Faciamus pacem, cum ipſo faciamus pacem qui uenimus. Decet igitur largitorem pacis hæc ſalutatio: ipſe nanq; pax omniũ eſt, ſecundum ſcripturas. *Ioan.16.* *Rom 1.* *2. Cor.5.* *Eſa.26.*

CAPVT LV.

DIcit ergo eis iterum: Pax uobis: ſicut miſit me pater, & ego mitto uos.] Ordinauit his uerbis orbis doctores, & diuinorum myſteriorum miniſtros: quos ut luminaria ad illuſtrationem, non Iudæorum regionis ſolummodo miſit, quæ iuxta legalis mandati menſuram à Dan uſque *Ioſue.19.*

C Berſabee patebat, ut ſcribitur: ſed uniuerſum terrarum orbem illuminare iuſſit. Ve-
Heb.5. rax igitur eſt Paulus dicens, nõ ſibi aliquem honorem accipere, niſi uocatus à deo ſit: Ad glorioſum enim apoſtolatum dominus noſter Ieſus Chriſtus diſcipulos ſuos uocauit, qui commotum orbem firmarunt, ſuſtentacula eius facti: unde per Pſalmiſtam de
Pſal.74. terra & de apoſtolis dicit: Quia ego firmaui columnas eius. Columnæ enim & robur ueritatis, diſcipuli ſunt. Quos ita dicit mittere, ſicut ipſe à patre miſſus eſt: ut etiã apoſtolatus dignitatem oſtenderet, & magnitudinem poteſtatis eorum aperiret, & ſimul mõſtraret quam uiam in ſtudijs ſuis, uitaq; ſua ſequi eos oporteret. Si enim ita mittuntur, ſicut Chriſtus à patre miſſus eſt: quomodo non eſt neceſſe conſiderare ad quid pater filium miſerit? Sic enim, non aliter eum imitari poſſunt. Sin autem apoſtolatus cau-
Matth.9. ſam multipliciter nobis interpretans, modò dicebat: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, modò: quia non egent qui ſani ſunt, medico, ſed qui male ſe
Ioan.6. habent. Et ad hæc: De cœlo deſcendi, ait, non ut faciam uoluntatem meam, ſed uolun-
Ioan.3. tatem eius qui miſit me. Et rurſus: Non miſit deus filium in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Quæ omnia pauciſſimis uerbis ſignificauit, dicens, ſic eos mittere, ſicut ipſe à patre miſſus eſt: ut hinc intelligant uocandos eſſe peccatores ad pœnitentiã, curandos corpore ſimul atq; ſpiritu male habẽtes, & in diſpenſatione rerum non ſuam, ſed eius qui miſit, uoluntatem faciundam, mundumq; prædicationibus & doctrina fidei ſaluandum. Quæ omnia quanto ſtudio peregerunt, non magno labore à libro Actuum apoſtolorum, & epiſtolis Pauli perdiſces.

CAPVT LVI.

" Hoc quũ dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite ſpiritum ſanctũ: quorũ
" remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſint.]
D Quum ingenti apoſtolatus dignitate inſignes atq; illuſtres diſcipulos fecerit, & ſacros myſteriorũ gubernatores ordinauerit, proprio eos ſpiritu, quem ſufflans dedit, confeſtim ſanctificat. Vnde nobis firmiter credendum eſt, non eſſe alienum à filio ſpiritum ſanctum. Nam quum ei conſubſtantialis ſit, ex patre per ipſum procedit. Oſtendit autem hinc neceſſariò ſpiritum illis dandum eſſe, qui ad apoſtolatum mittuntur, cauſam etiam ſubaperit. Non enim poterunt ea facere, quæ deo placeant, nec peccatorũ effugient laqueos, niſi ſuperiorem induti uirtu-
1.Reg.9. tem ad diuinum animi robur firmẽtur. Vnde ad quendam priſcorum dicebatur, quia ſpiritus in te domini inſiliet, & conuertêris in alium uirum. Mutari autem uires in ſuſti-
Eſa.29. nentibus deum, propheta quoq; Eſaias affirmat, & Paulus ſupra cæteros laboraſſe in
1.Cor.15. apoſtolatu ſcribens, ſtatim ſubiecit: Nõ autem ego, ſed gratia dei quæ mecum eſt. Ad hæc non intellexiſſent omnino myſterium Chriſti, nec alios recte docuiſſent, niſi per ſpiritum docti, uel ea quæ mentem hominis excedunt, perciperent. Nullus enim po-
1.Corin.12. teſt (ut ait Paulus) dicere, dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Quoniam ergo prædicaturi erant quia dominus Ieſus, id eſt deus uerè ac dominus: neceſſariò unà cum apoſtolatus dignitate gratiam ſpiritus dante Chriſto ſuſcipiunt, qui non miniſtri loco, ſed ex ſeipſo ſpiritum præbet. Nõ enim aliter ad nos ſpiritus tranſit, quàm ex patre per filium. Priſca uero lex ac literalis, quæ umbram ueritatis habebat, corporalius (ut ita di-
Exo.28. cam) & rudius res ſacras fieri iubebat. Aqua enim Aaron & leuitæ inſtitutione legis primum lauabãtur: deinde ariete immolato, eius ſanguine dexteræ auriculæ ungebat extremum, & in extremitate pollicis tam manus quàm pedis dexteri nonnihil ſanguinis ponebat: myſterij Chriſti tanquam in tabula imaginem deſcribẽs. Vbi enim aqua & ſanguis, quibus ſacrificamur fuit, ibi abſq; dubio pulchritudo ueritatis obumbrat. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus, ad ueritatem figuras legis tranſponens, miniſtros altaris per ſeipſum perficit, ipſe nanq; conſummationis aries eſt. Perficit autem

NOTA.

ſanctifica-

A ſanctificatones uera participatione ſpiritus ſui, ad diuiniorem uirtutem & gloriam homines reformans. Sed ambiget forſan aliquis: quando ſpiritus gratiam apoſtoli conſecuti ſunt? tunc ne quando inſufflauit dicens: Accipite ſpiritum ſanctum? an poſtea in die pentecoſtes, quando congregatis ipſis, repente de cœlo factus ſonitus eſt, tanquã aduenientis ſpiritus uehementis, & apparuerunt illis diſpartitæ linguæ, tanquã ignis, ſeditq; ſupra ſingulos eorũ, & cœperunt loqui uarijs linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis? Aut eñ duplicem quandam gratiã datam illis fuiſſe in diuerſitate temporũ dicemus, aut tempus ipſum ignorabimus, in quo ſpiritus participes effecti apoſtoli ſunt. Verũ enim eſt, quod in actibus ſcribitur, & Chriſtus mentiri non poteſt: Expedit uobis, dicens, ut ego abeam: nam niſi abiero, nõ ueniet paracletus ad uos: quando uero abiero, mittam eum ad uos. Quomodo igitur, quiſpiam dicet, ueritas mentiri poterat? quæ dixit nõ uenturum paracletum, niſi ad patrem abierit: id eſt, niſi aſcenderit in cœlos. Aut quomodo rurſus nunc ſpiritus diſcipulis datur, quũ nondum in cœlũ aſcenderit? Difficilis omnino locus ſolutu eſt, & facilis rurſus: quum non hominẽ nudum, ſed deum uerum hæc & feciſſe, & dixiſſe cogitamus. Pollicitus eſt de cœlo, quũ apud patrem fuerit, ſpiritũ mittere: quod tempore pentecoſtes effecit, quando largiſſime ſpiritum effudit ad omnes, qui fide atq; baptiſmo illum cõſequi ſtudent. Tunc eñ illud propheticum adimplebatur: Quia effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ. Sed oportebat filium quoq; ſpiritus largitorẽ uideri. Oportebat intelligere fideles ipſum eſſe, qui uirtute ſpiritus omnia creauit, & hominem ex nihilo ad eſſe produxit. Deus enim pater per proprium uerbum de limo terræ, ut ſcribitur, hominẽ formauit, anima decorauit, & ſui ſpiritus participatione muniuit. Inſufflauit eñ in faciem eius ſpiraculum uitæ. Verum quoniam in mortem ex inobdientia decidit, & priſcũ decus homo amiſit, formauit ipſum rurſus deus pater, & in nouam reduxit uitam per filium,

B qui morte carnis ſuæ mortem deſtruxit, & reditum nobis ad incorruptibilitatem largitus eſt. Vt ergo ipſum eſſe diſcamus, qui ab initio naturam noſtram creauit, & ſpiritu ſancto ſignauit, rurſus in ipſo initio renouandæ naturæ, ſufflatione ſpiritũ diſcipulis largitur: ut quemadmodum creati ab initio ſumus, ſic etiam renouemur. Et queadmodũ ad imaginẽ creatoris factus tũc homo eſt, ſimiliter etiam nunc participatione ſpiritus ad imaginem creatoris renouetur. Quod aũt ſaluatoris informationem in animis ſuſcipiẽtium ſpiritus imprimat, Paulus ad eos ſcribens, qui ad obſeruationes legales relapſi fuerant, aperte oſtendit: Filioli, quos iterum parturio, quouſq; Chriſtus in uobis formetur. Formari autem in homine Chriſtus non poteſt aliter, quàm participatione ſancti ſpiritus per euangelicam uitam. Vt ergo in primitijs renouatæ naturæ hominũ ad incorruptibilitatem & gloriam, & imaginem dei, ſpiritum ſuum Chriſtus in diſcipulos immittit: et ad hoc, ut intelligamus fontem & largitorem ipſum ſpiritus eſſe: hac enim de cauſa dicebat: Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Habet autẽ pater ex ſeipſo & in ſeipſo ſpiritum ſuum. Habet igitur etiam ſpiritum filius in ſeipſo, quum ſit patri cõſubſtantialis, & ex ipſo naturaliter natus, & omnia genitoris in ſeipſo naturaliter habens. Multa uero etiam alia tẽpore ſuo generaliter facturus pollicitus eſt, quæ tamen ex parte antea fecit, ut credamus uerè ipſum uniuerſaliter quoque facturum. Prædixit omnes ſe mortuos ſuſcitaturũ. Venit enim hora, inquit, quando mortui audient uocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ: qui uero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij: idq; facile ſe facturũ oſtendens, dicebat: Ego ſum reſurrectio & uita. Verum quoniam rei magnitudo fidem excedebat, præuenit utiliter, antéque reſurrectionis tempus Lazarum & uiduæ filium, & Iayri puellam ſuſcitauit. Et ad hæc illud addidit, glorioſiſſimam ſanctorũ reſurrectionem futuram: Tunc enim, inquit, iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. Quod ut firmiter crederetur præuenit, & in monte hanc gloriam diſcipulis mõſtrauit. Transfigurauit eñ ſeipſum

Act. 2.
Ioan. 16.
Ioel. 2.
Geneſ. 2.
Galat. 4.
Ioan. 16.
Ioan. 5.
Ioan. 11.
Luc. 7.
Marc. 5.
Matth. 13.
Matth. 17.

C coram Petro, Iacobo atque Ioanne, & effulſit facies eius ut fulgor, & ueſtes eius candorem niuis fuerunt aſſecutæ. Quemadmodum igitur hæc, quamuis tempore ſuo facturus ſit, quaſi tamen arrabonem generaliter rei futuræ, nonnihil fecit ex parte, ut generalia credantur. Eodem arbitror modo, quum ſe miſſurum ad omnes ſpiritum dixerit, poſteaquam ad patrem aſcenderit, primitas tamen pollicitationis, & quaſi arrabonem nobis in diſcipulis dedit: multis, iuſtiſq; de cauſis, ut iam diximus. Acceperũt igitur ſpiritum ſanctum diſcipuli, quando inſufflauit, & dixit. Accipite ſpiritum ſan-
Act. 2. ctum: nunquam enim dixiſſet, qui mentiri neſcit, niſi dediſſet. In die uero penteco-
ſtes expreſſiorem operationem gratiæ, manifeſtationemq; habitantis in eis ſpiritus habuerunt. Apparuerunt enim in eis linguæ igneæ, non gratiæ, ſed operationis potius & ſermonis initium ſignificantes. Scribitur enim, quia cœperunt loqui uariis linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Audis quia loqui, non ſanctificari cœperunt, & quia linguarum diſtributio in eis facta eſt, ſpiritu qui erat in ipſis id operante. Et
Matth. 3. ſicut de cœlo uocem emiſit pater, & teſtimonium perhibens filio, dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite, quod ad audientiũ fidem factum eſt (organica enim noſtris auribus uox incidit, diuinitus facta) ſic in apoſtolis, linguis igneis & ſono ſpiritus uehementis, gratiam eis datam manifeſtauit, & ſpiritus ſancti deſcenſum in homines ſignificauit. Quod autem etiam idipſum loco ſigni Iudæis datum ſit, facile intelliges, ſi recordaberis ore prophetico diuinitus fuiſſe prædictũ: In loquela enim, inquit, alterius labij, & in lingua altera loquetur ad populum
Eſa. 28. iſtũ, & non credet. Vt igitur credamus diſcipulos uere ſancti ſpiritus fuiſſe participes, & gratia Chriſti coronatos, ad ueritatis expoſitionem meritò ſufficere: idcirco apoſtolatus gloria deſuper decoratis linguæ igneæ apparuerũt. Satis iam, ut arbitror, propoſita quæſtio patet. Verum quoniam illud præcipuo nobis ſtudio eſt, ne ſcandalum
D fratribus unquam nonnullorum malignitate fiat, illa modò dicamus, quibus futura forſan loquacitas repelletur. Inueniemus enim paulò poſt ſcriptũ, quia Thomas qui dicebatur didymus, non erat cum diſcipulis, quando uenit Ieſus. Quomodo igitur (dicet quiſpiam) ſi tunc aberat quando Chriſtus ſufflans dixit, accipite ſpiritum ſanctum, ſpiritus ipſe particeps factus eſt? Dicimus igitur uirtutem ſpiritus ex intentione dantis Chriſti in omnes diſcipulos pertranſiſſe: non enim quibuſdam, ſed omnibus diſcipulis dedit. Quare liberalitate dantis, non ſolum præſentes, ſed etiam abſentes apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt. Quod autem non uiolenta, ſed tuta uerà-
Num. 11. que iſta ratio ſit, autoritate ſanctæ ſcripturæ monſtrabimus. Iuſſit deus quondam Moſi ſeptuaginta ſeniores Iudæorũ eligere. Dixit autem de ſpiritu, qui erat in Moſe, abla turum ſe atque impoſiturum in illis. Quum uero duo Heldad & Medad de lxx. ſeniorum numero in ſynagoga remanſiſſent, ac ſpiritus omnibus illis ſeptuaginta immiſſus fuiſſet: prophetabant quidem qui erant cum Moſe, prophetbant autem etiam illi duo qui aberant. Ioſue uero myſterij uirtutem ignorans, ac ſecundum Dathan & Abiron facere illos putans, rogabat Moſen, ut Hedad & Medad à prophetando uetaret. Tunc diuinus ille uir operationem ſpiritus intelligens, reſpondit: Quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis dominus ſpiritum ſuum? Vides quomodo rationem Ioſue Moſes reiecit. Vtinam enim, inquit, uniuerſo populo ſpiritus daretur. Quod tempore ſuo futurum tamen eſt, quando Chriſtus, ut in primitijs eorum qui ſuſcepturi ſunt, diſcipulis ſufflans dicet: accipite ſpiritum ſanctum. Non ergo, licet abfuerit, Thomas à participatione ſpiritus decidit, quũ de numero eſſet eorum quibus dignitate apoſtolatus decoratis ſpiritus debebatur. Spiritu igitur ſancto diſcipulis dato: Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittuntur eis: quorum uero retinueritis, retenta ſunt. Et certe ſolius ueri dei eſt, ut poſſit à peccatis homines ſoluere. Cui enim alij præuaricatores legis liberare à peccato licet,

niſi

A niſi legis ipſius autori? Sic enim etiam in rebus humanis fieri cõſpicimus. Quippe nemo leges regum impune reprobat, niſi reges ipſi, in quibus præuaricationis crimen locum non habet. Prudenter enim dictum eſt, impiũ eſſe qui regi dixerit, iníque agis. *Prouer.16.* Qua igitur ratione diuinæ naturæ dignitatem ac poteſtatem diſcipulis ſuis ſaluator largitus eſt? quia certe abſurdum nõ eſt peccata remitti poſſe ab illis, qui ſpiritum ſanctũ in ſeipſis habeant. Nam quum ipſi remittũt aut detinent, ſpiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, ut arbitror, modis: primum baptiſmo, deinde pœnitentia. Nam aut credentes, & uitæ ſanctimonia probatos homines, ad baptiſmum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt, aut eccleſiæ filijs peccantibus quidem increpant, pœnitentibus autem indulgẽt. Sicut Paulus olim for- *1. Corin.5.* nicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, ut ſpiritus eius ſaluaretur: recepitq; rurſus, ne maiore ſubmergeretur dolore. Quum igitur ſpiritus Chriſti habitans *2. Cor.2.* in hominibus, ueri dei operationem efficiat, quomodo non erit natura deus, qui naturaliter poteſtatem diuinæ naturæ ac dignitatem poſſidet? quũ in diuinam legem, eximiam habeat autoritatem.

CAPVT LVII.

THomas autem unus ex duodecim, qui dicitur didymus, nõ erat cum eis quando uenit Ieſus. Dixerũt ergo ei alij diſcipuli: Vidimus dominum. Ille autem dixit eis: Niſi uidero in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meũ in locum clauorum, & mittam manũ meam in latus eius, non credã.] Non facile creduntur quæ rationem omnem excedunt: ſed ſolo uiſu, quaſi neceſſitate quadam approbantur: idcirco Thomas ſapientiſſimus ſaluatoris diſcipulus, teſtantibus de reſurrectione domini cæteris non credidit: nec legem ueritus fuit, quæ iubet in ore duorum aut trium teſtium omne uerbum *Deut.19.* ſtare. Quamuis mihi Thomas uideri ſoleat, non infidelitate magis quàm ſummo mœ-
B rore perturbatus fuiſſe, quia dominum oculis ſuis non uiderit: putauit enim forſan nunquam ſe in hac uita uiſurum. Vitam em̃ eſſe naturaliter Chriſtum, ac ideo mortis imperium poſſe deſtruere non dubitabat. Nam qui ab alijs interitum depulit, quomodo à carne ſua non reppuliſſet? Mœrore igitur, quia ipſe quoq; non uiderit: & lætitia ſingulari affectus, quia ſurrexiſſe audiebat: ad infidelitatem delabitur, & uidere præſentẽ gliſcit ac ardet, ut de pollicitatione illius certior fieret. Audiuit eum dicentem: Filioli, *Ioan.16.* modicum & non uidebitis me, et iterum modicũ & uidebitis me. & gaudebit cor ueſtrum. Ego autem per diſpenſationem puto permiſſum fuiſſe, Thomam ad infidelitatis crimen incidere: ut nos per exquiſitam fidem ipſius, carnem Chriſti quæ de cruce pependit, à patre per filium in uitam fuiſſe reuocatam credamus. Si enim dixeris in *Act.2.* ore tuo, Paulus ait, quia dominus Ieſus: & credideris in corde tuo, quia deus ſuſcitauit ipſum à mortuis: ſaluus eris. Non enim natura carnis uitæ cauſa facta eſt, ſed operatione diuinæ naturæ peracta res fuit. Quoniã igitur omnia & ſunt & uiuunt ex patre per filium, ideo & templum Chriſti à deo ſcribitur ſuſcitatum: non quia filius id facere non poterat, ſed quia omnia pater per filium facit: uirtus enim patris filius eſt. Diſcimus ergo ex hac Thomæ dubitatione, reſurrectionis myſterium in hoc corpore noſtro peragendum, & in Chriſto primo iam peractum fuiſſe. Non enim apparitio quædam erat falſa, nec umbra ad humanam conficta figuram, ut nonnulli dicunt: nec ſpiritale quoddam corpus, id eſt tenue ac aërium, & aliud præter carnem, ut multi ſpiritale corpus intelligi contendunt. Et certe quoniam uirtus fidei noſtræ, & uniuerſa ſpes poſt conſubſtantialis confeſſionẽ trinitatis, reſurrectionis myſterium reſpicit, non iniuria exquiſitiſſime conſcripta hæc ab Euangeliſta ſunt. Animaduertendum enim eſt, quia nõ ſimpliciter uidere dominum Thomas cupit, ſed clauorũ ſigna quærit & fixuras, quæ in carne fuerant: ſic enim tandem ſe crediturum aſſerit, quia

C Chriſtus uerè reuixerit: reuixit autem ſecundum carnem. Quod enim mortuum eſt, id reuixiſſe: & quod ceciderit, id ſurrexiſſe dicitur.

CAPVT LVIII.

" ET poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis: ue
" nit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax uobis: deinde dicit
" Thomæ: Infer digitum tuū huc, & uide manus meas, et affer manū tuam
" & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.] Miraculoſe rurſus clauſis foribus diſcipulis apparet, & in medio domus pariter nunc Thoma præſente atq; abſente antea, conſiſtit, ut paruæ fidei diſcipuli mederet: ſermonecq; utitur conſueto, pacis bonū audientibus donans: ad diſciplinam id quoq; noſtrā, ut iam diximus. Animaduerte autem quia non ſimpliciter rem enarrauit, ſed addidit diligenter, poſt dies octo, & omnibus unum in locum congregatis. Diem igitur octauum, dominicū diem eſſe neceſſe eſt. Nam una ſabbatorū cæteris apparuit, id eſt die dominico. Die poſtea deinceps octauo, utriſq; connumeratis extremis, cōgregati rurſus diſcipuli Thoma præſente ſimili modo dominum uident. Iure igitur ſanctæ congregationes die octauo in eccleſijs fiunt, & foribus ſublimiore modo clauſis uiſibiliter ſimul atq; inuiſibiliter Chriſtus omnibus apparet: inuiſibiliter quidem ut deus, uiſibiliter autem in corpore. Præbet enim nobis carnem ſuam tangendam, ut firmiter credamus quia templum uerè ſuum ſuſcitauit. Quod autem myſticæ benedictionis communio, reſurrectionis Chriſti quædam confeſſio eſt, uerbis ipſius probatur. Fractum
Matth. 26. enim panem diſtribuebat dicēs: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur in remiſſionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem. Participatio igitur myſterij uera quædam cōfeſſio & commemoratio eſt, quod propter nos & pro nobis
D dominus & mortuus ſit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem poſt tactum Chriſti, & firmi atq; ſtabiles ab omni longe ambiguitate inueniamur. Recordentur autem ſtudioſi Magdalenam quidem à tactu Chriſti prohibitam: Noli enim me tangere, inquit, quoniam nondum aſcendi ad patrem. Thomam autem hortatur, ut & latus & clauorum fixuras diligentius tangendo, & manum aut digitum immittendo perquirat. Quare ſic? Dictum iam in ſuperioribus ſatis arbitror, ſed nō eſt ab re modò quoq; breuiter referre. Illi enim nondū gratia ſpiritus ſanctificatæ, tangere non licebat. Nam antequam dominus in cœlū aſcenderet, deſcenſus ſpiritus in omnes non fuit. Thomæ autem hoc licebat, quia unà cum aliis ſpiritum fuit conſecutus: ad uniuerſum nanq; diſcipulorum conſortium liberalitate dantis uox illa tranſiuit: Accipite ſpiritum ſanctum. Sed illud etiam quærendū mihi uidetur. Palpauit Thomas latus ſaluatoris, & ictum militaris lanceæ curioſius pertractauit, clauorū fixuras diligētius uidit: quomodo igitur (quiſpiam dicet) in corpore incorruptibili ſigna interitus apparebāt? Corporeæ nanq; corruptionis, manuū & lateris uulnera, & punctiones ferreæ ſigna ſunt. Corpus autē Chriſti ad incorruptibilitatē reformatum, unà cum corruptione, id eſt interitu uniuerſa quæ corruptionis ſunt, debuit abieciſſe. An forſan claudi in alia quoq; uita claudicabunt, aut luſci uno cum oculo reſurgent? & quomodo à corruptione penitus humanum genus liberabitur, ſi quæ interitum præcedunt aut conſequuntur, noſtris corporibus inuſta permanebunt? Nō ignoro multa ſublimiora de hac quæſtione à curioſioribus ac peritis dici poſſe. Nos autem dicimus nullas corruptionis reliquias, nullum ſignum, nulla conſequentia uel antecedentia poſt reſurrectionem in hominibus futura. Sed quod ſeminatum in infirmi-
1. Cor. 15. tate eſt, reſurget in uirtute, ut ait Paulus: & quod in honoratione ſeminatum eſt, reſurget in gloria. Quid autē eſt in uirtute atq; in gloria reſurgere aliud, quàm quod omni infirmitate, omniq; corruptionis dedecore procul depulſo, ad ſynceram incorruptibilitatem genus humanum rediturū ſit? Verum, quoniam ad certiorem id fidem Thomas

A mas flagitauit, neceſſariò dominus noſter Ieſus Chriſtus, ne ullam infidelitati cauſam præberet, ſic & ipſi & cæteris apparet, ut illis conducebat: imò etiam quũ in ipſum cœlum aſcenderet, quũq; uirtutibus poteſtatibusq; ſuperioribus myſterij ſui totam ſeriẽ declararet, eodem habitu uere illis apparuit, ut non hominem ſolummodo factum, uerumetiam mortuum pro uita noſtra crederent. Quod autem ſic illis quoq; apparuit, Eſaias teſtatur dicens: Quis eſt iſte, qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Bozra? Angeli enim mirantes domini aſcenſum in cœlos, idq; magna cum poteſtate, ita ſcribuntur dixiſſe. Sanguine autem tinctum uidentes, & myſterium ignorantes, rogant: Quare ergo rubeum eſt indumentum tuum, & ueſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Vina enim nuper in torculari expreſſa, colorem ſanguinis conferunt. Chriſtus uero ad eos, ut natura deus intelligatur, Ego, inquit, iuſtitiam loquor. Qui autem iuſtitiam loquit̃, id eſt docet, quomodo autor legis non eſt? et qui legis autor eſt, is quomodo deus non eſt? Figuras deinde clauorum monſtrante Chriſto, angeli rurſus rogant: Quid enim plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. Dilecta enim domus Iſraël erat, quæ dominum clauis & lancea petijt. Militum enim temeritas non iniuria Iudæis, qui crucifigere Chriſtum uoluerunt, aſcribitur. Quum igitur etiam ipſis angelis, non ſolis uerbis contentus, paſſionis ſuæ ſigna oſtenderit, ut reſurrexiſſe uere credatur: quid mirũ eſt ſi ad corroborandam ueritatem fidei, lateris uulnus & fixuras clauorũ hominibus monſtrauerit? ac præter illud, quod rerum conditio requirit, propter utilitatem noſtram paſſionis notas retinuerit? ut reſurrectionis myſterium recte intelligamus; non aliud corpus reſurrexiſſe credentes, quàm quod cruciatu mortuum fuit.

Eſa.63.

Zach.13.

CAPVT LIX.

B REſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus & deus meus.] Paratiſſimus autem ad confeſſionem fuit, qui paulò ante tardior uidebatur. Quum enim & clauorum fixuras, & ipſum latus dominus mõſtrauerit, animus illico Thomæ ab omni ambiguitate liberatus confirmatur. Sed dicet quiſpiam. Quam ob rem per tam minuta rerum ſigna mens diſcipulorum ad fidem reducitur? Nonne ſufficiebat ei ad cognoſcẽdum Chriſtum ſtatura corporis, & faciei lineamenta? Ambiguum hoc certe fuiſſet. Putare nanq; potuerunt ſpiritum quendam imaginẽ ſibi ſaluatoris aſſumpſiſſe, & ad hoc miraculoſus per clauſas fores ingreſſus facile inducebat: terreſtre nanq; corpus latiorem ſecundũ ſuam naturam uiam deſiderat. Neceſſariò ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus latus nudauit, & uulnera, liuoresq; carnis oſtendit, ut diſcipulos cõfirmaret. Nam & ſi ſolus uerba dixerit Thomas: niſi miſero manum meam in latus, & digitum meum in fixurã clauorum, non credam; aliorum tamen etiam diſcipulorum animus turbationis expers omnino non erat, quamuis Thomæ dicerent, uidimus dominum: quod ita eſſe Lucas nobis declarat, dicẽs: Quum in medio eorum Chriſtus ſtetiſſet, dixiſſetq;, Pax uobis: pertimuiſſe illos, & ſpiritum ab eis uideri exiſtimaſſe, Chriſtumq; illis dixiſſe: Quid turbati eſtis, & cur cogitationes aſcendunt ad corda ueſtra? uidete manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum. Palpate & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et quũ hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis: & quũ manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis. Vides non modò Thomam, uerumetiam cæteros animo dubitaſſe, quibus etiam uulnera corporis nõ ſuffecerunt. Vnde alio quoque ſigno ad fidem illos inducit, quod ſpiritui nullo modo conuenire poteſt. Comedit enim allatam ſibi partẽ piſcis, quæ res uiuo ſolummodo corpori cõgruit. Nam quamuis ab interitu liberatum corpus cibo non indiget, tamen ut uulnera & fixuras clauo-

Luc.24.

C rum miraculoſe retinuit,ita etiã comedit:ut reſurrectionis fide ſtabili fundaret myſterium,& nobis omnibus prouideret.Operatur enim quæ aliena penitus à natura ſpiritus ſunt.Quomodo enim nudo corpore ſpiritui cibus conueniet? aut quomodo uulnera inerunt ei, qui nullo modo corporeus eſt? Quare ne ſpiritus, aut umbra quædam & aërium corpus (quod nonnulli ſpiritale appellant) ſed illud ipſum quod cecidit,ſurrexiſſe credatur,corpori noſtro cõuenientia diligenter retinuit. Præ gaudio autem magis quàm infirmitate mentis dubitaſſe Thomam diximus,quoniam & de alijs
Luc.24. dixiſſe Lucam non ignoramus; Adhuc autem illis nõ credentibus,& mirantibus præ gaudio. Verum quũ uiſus omnem dubitationis cauſam tollat, recte Thomas ſtatim clamauit: Dominus meus & deus meus. Nã qui dominus omniũ natura eſt & deus, hunc deum quoq; uerum eſſe neceſſe eſt,quod retro etiam uertitur. Nam qui deus natura eſt,is omnibus neceſſariò imperat. Cum articulo autem dicitur utrunq;, ne quis noſtra uel angelorum ſimilitudine, ſed ſingulariter ipſum dominum & ipſum deum di
2. Cor.8. ci exiſtimet. Multi enim & in cœlo & in terra dij & domini ſunt,ut Paulus ait. Singulariter autem Thomas ut dei ueri filium ipſum dominũ & ipſum deũ appellat: quodq; maius eſt,quũ hæc dicere ſaluator diſcipulum audiret,nõ increpat nec repellit, ſed lau
Matth.28. dat atq; complectitur,& cæteros ita prædicare hortatur: Euntes,inquit, docete oẽs gentes. Quod unà cum alijs quum Thomas audiſſet, quid aliud poterat dicere, quàm quod ipſe credebat? Patet igitur,quia non aliter quàm Thomas cõfeſſus eſt;nos quoque confiteri dominus uult. Natura enim dominus & deus eſt,etiam poſtquàm hominem aſſumpſit. Illud etiam animaduerte, quia diſcipulus qui pedes & latus palpauit, ita eum confeſſus eſt,ut in duos filios partitus non ſit. Vnum enim & eundem dominum Ieſum Chriſtum cognouit cum carne.

D

CAPVT LX.

» Icit ei Ieſus: Quia uidiſti me: credidiſti:beati qui non uiderunt,& crediderunt.] Magna prouidentia plenus eſt ſermo ſaluatoris, ſummãq; nobis affert utilitatem. Nam poſtquam ad certiorem orbis fidem perforatum latus & fixuras clauorũ monſtrauit,poſtquam etiam cibũ aſſumpſit, non indigens,ne ulla infidelitatis reſtaret cauſa, uerbis etiam quid credendum ſit,confirmauit. Non enim ignorauit futuros nonnullos,qui reſurrectionem mortuorum non faterentur,quiq; uidere ſe uelle dicerent,palparecq; non aliter q; Thomas;rectecq; ſe ita facere contenderent, quoniam diſcipulum ſaluatoris imitarentur. Hunc igitur lapſum depellit Chriſtus his uerbis, beatos appellans eos qui non uiderunt, & crediderũt. Nec id iniuria:nulla enim dubitationis cauſa uidenti relinquitur.Qui autem credit quod nõ uidit,ſed docentium uerbis audiuit, eximie certe eum in quem credit,honorat. Beati ergo ſunt omnes qui per apoſtolorum prædicationem
Luc.10. crediderunt. Illi enim(ut Lucas dicit)oculis mirabilia gerentẽ Ieſum uiderunt, & ſermonis eius fuerunt miniſtri.Quibus adhibere fidem neceſſe eſt,ſi uitã æternam poſſidere,& in cœlis regnare deſideramus.

CAPVT LXI.

» Vlta quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum,
» quæ non ſunt ſcripta in libro hoc: hæc autẽ ſcripta ſunt,ut credatis, quia
» Ieſus eſt Chriſtus filius dei: & ut credentes uitã habeatis in nomine eius.]
» Quaſi repetendo quæ ſcripſit, intentionẽ euangelij manifeſtat: ut eã credatis,inquit,& credentes uitam æternã habeatis,hæc mihi ædita ſunt. Plura uero ſaluatoris ſigna fuiſſe dicit,quàm ab eo cõſcripta ſint,quæ relicta ſunt:quia ſufficere iſta putauit ad perſuadendum legentibus, quia Ieſus eſt Chriſtus filius dei. Hæc quidem Euangeliſta,Ego autem non ab re illud dicam;ſi euangelij uirtus & miraculorum

A raculorum magnitudo ad perſuadendum ſufficit: quia uirginis filius, qui uoce angeli Ieſus appellatus eſt, ipſe eſt qui à ſcriptura Chriſtus appellatur, & eſt filius dei, non ut cæteri, ſed ſingulariter atq; proprie, etiam poſtea quã naturæ humanæ coniunctus eſt: errant omnino qui dominũ ſuum negare audent. Nos em̃ quando naturam uerbi cõſideramus, aliud ab eo natura templũ, quod à uirgine aſſumpſit, eſſe inuenimus. Quando uero uim coniunctionis reſpicimus, & (quantum in nobis ſitum eſt) ſupernaturale hoc myſterium inueſtigamus, tunc uerbum cum templo ſuo unum eſſe intelligimus: non mutatum quidem in carnem (nõ enim hoc dicimus: minime nanq; natura uerbi, mutationis ſuſceptibilis eſt) ſed quia ſecundũ ſcripturas unus eſt Ieſus Chriſtus: unus inquam filius, qui ex templo carnis ſuæ (quod integræ naturæ humanæ recipit definitionem) & ex uiuo dei uerbo eſſe intelligitur. Id in nobiſipſis facile intelligi poteſt. Eſt enim unuſquiſq; noſtrum homo unus, quamuis ex anima & corpore cõſtemus: quorum utrunq; ab altero ratione naturæ differt.

CAPVT LXII.

POſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tiberiadis: manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, et Nathanaël qui erat à Cana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piſcari. Dicũt: Venimus & nos tecũ. Et exierunt & uenerunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto, ſtetit Ieſus in littore, non tamen cognouerunt diſcipuli quia Ieſus eſt. Dicit ergo eis Ieſus: Pueri nunquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei: non. Dixit eis: Mittite in dextram nauigij rete, & inuenietis. Illi autem dixerunt: Per totam noctem laborantes nihil cepimus, ſed in tuo nomine mittemus. Miſerunt ergo rete, & iam non ualebant trahere præ multitudine piſcium.] Tertio iam dominus liberè diſcipulis apparet, ut fidem eorũ inuicta firmitate roboret. Nam qui ſæpius uiderunt, quomodo ab omni ambiguitate remoti, ueri etiam aliis pietatis doctores non efficientur? Exijt ergo Petrus piſcatum, concurrunt autem etiam cæteri, Chriſto forſan ita diſpenſante: qui quando ad apoſtolatũ eos uocauit: Venite, inquit, poſt me, & faciam uos piſcatores hominum. Quod modò ex hac re quaſi à ſigno quodam citò futurum ſignificauit. Nam diſcipuli quidam tota nocte laborantes nihil comprehendunt: ſole autem iam oriente ſtetit Ieſus in littore, interrogauitq;, num quid cepe-
rint. quibus nihil omnino cepiſſe reſpondentibus, iuſſit in dextram nauis partem retia mittere. Illi uero quamuis tota nocte fruſtra laboraſſent, quamuis ignorarent dominum ipſum eſſe: in tuo tamen nomine, reſponderunt, id faciemus. Quo facto, mirabilis quædam piſcium multitudo capta eſt. Hæc Euangeliſta. Verum quoniam modò dicebamus hac re ſignificatum à domino fuiſſe, citò iam futurum quod illis prædixit, quia piſcatores hominum erunt. Age inueſtigatis ſingulis, nonnullas ſpiritalis ſpeculationis cauſas legentibus præbeamus. Da enim, inquit, ſapienti cauſam, & ſapien-
tior erit. Ea igitur ex re quod tota nocte fruſtra laboraſſent, ſignificari putamus: quia prædicatione priſcorum nemo perſuaſus omnino deo adhæſit, aut adeò pauci ut nemi nem id feciſſe non iniuria dicere poſſimus. Nulli enim, pauciſſimi ad uniuerſum orbem collati uidetur. Quid igitur prohibuit, aut quid faciebat, ut prædicatio illorũ fructum non afferret? nox erat, mentalesq; (ut ita dicam) tenebræ animi oculos obfuſcabant, & error dæmoniacus à ueritatis cognitione abducebat, nemo enim erat qui faceret bonum, nemo uſq; ad unum: ſed oñes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Nam ipſe quoq; Iſraël, quem Moſes fuit piſcatus, umbris & figuris inſtitutus, ad perfectionem uenire non poterat. Cultus enim dei qui per figuras erat, non fuit deo acceptus: quod facile intelligitur: Quia ſacrificia & ſanguinem & omne oblationis genus ter-
reſtre, ac corporeum repulit, dicens: Ad quid mihi cinnamomum & incenſum à lon-

Caput Ioãnis XXI.

Matth. 4.

Prouerb. 9.

Pſal. 13.

Hier. 6.

C ginqua terra offertis? holocauſta ueſtra non ſunt mihi grata, & ſacrificia ueſtra non delectant me. Hæc dicimus non legem accuſantes, ſed ſignificantes, quia quum creator omnium deus ad ſolam euangelicæ pulchritudinẽ diſciplinæ reſpiceret, etiam qui per legem umbris atq; figuris deum colebãt, longe à ueritate aberant. Chriſtus em̃ eſt
1. Ioan. 1. ueritas. Præterea qui ad legalem cultum per legem Moſis uocati fuerunt, ſpreta lege ad hominum mandata conuerſi, adeò induruerunt, ut prophetarum apud eos doctri-
Eſa. 53. na nihil potuerit. Vnde alius clamabat: Domine quis credidit auditui noſtro? Alius:
Hier. 15. Væ mihi mater, cur me peperiſti uirum rixæ, atq; diſcordiæ in uniuerſa terra? nec mihi quiſquam, nec ego alicui unquam profui. Cur igitur nõ ſimiles Iudæos putabimus eis, qui legem nõ habebant, quũ legem datam contemnerent? Nam de gentibus quidem nullus unquam dubitabit: quin erroribus inuolutæ, à diſciplina dei procul abeſſent. Nox ergo, profundæq; tenebræ faciebant, ne ueræ pietatis homines lucem inſpicerent; quas ob res, qui ante Chriſti aduentum piſcari homines conati ſunt, per totam noctem laborarunt, & nihil ceperunt. Mane autem facto, & depulſis diaboli tenebris à uera luce Ieſu Chriſto oriente, quærenteq; à laborantibus, num quid habeant quod ſaluatori deo ſalutem hominum eſurienti, cibus fieri poſſit: quia nihil ſe cepiſſe reſpondent, ad dexteram nauis partem retia mittere iubentur. Demiſit enim beatus Moſes retia, per mandata ſcilicet legis. Sed in ſiniſtra quodammodo parte facta piſcatio eſt. Dextera enim pars, ſaluatoris doctrinæ attribuitur, quæ ultra omnem comparationem maior atq; glorioſior Moſaica eſt. Figuris enim ueritas multo ſublimior, & ſeruo dominus ſuperior, & damnante litera, iuſtificans ſpiritus gratia. Dextera igitur pars excellentiam præſtantiamq; ſignificat. Sed retibus in dexteram partem iactis, magna multitudo piſcium capta eſt. Iuſſu autem domini hoc factum eſt: quia non rapue-
Matth. 28. runt gratiam, ſed imperio Chriſti paruerunt dicentis: Euntes docete omnes gentes.
Vnde ab ipſis etiam dicitur: quia in nomine tuo rete mittemus. Nõ enim aliter quàm
D in nomine ſaluatoris, & uerbis atq; doctrina eius apoſtoli piſcantur. Magna uero multitudo piſcium capta eſt, adeò ut diſcipuli trahere non poſſent. Innumeri enim fideles ſunt, & uires apoſtolorũ tanta res omnino excedit. Chriſti ergo hæc operatio eſt, qui multitudinem hominũ ſua uirtute ad terreſtrem hanc eccleſiã, quaſi ad retia colligit.

CAPVT LXIII.

Dicit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus, Petro: Dominus eſt. Simon igitur Petrus quũ audiſſet quia dominus eſt, tunica ſe ſuccinxit (erat enim nudus) & miſit ſe in mare: alij autẽ diſcipuli nauigio uenerunt. Non enim longe erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis, trahentes rete piſciũ. Vt ergo deſcenderunt in terram, uiderũt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitũ & panem, & dicit eis Ieſus: Afferte de piſcibus quos prẽdidiſtis nunc. Aſcẽdit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum permagnis p.ſcibus centum quinquaginta tribus, & quum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete. Dicit eis Ieſus: Venite, prandete. Nemo autem audebat diſcumbentium interrogare eum: tu quis es? ſcientes quia dominus eſt. Et uenit Ieſus, & accepit panẽ, & dabat eis, & piſcem ſimiliter. Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis, quũ ſurrexiſſet à mortuis.] Seipſum rurſus dilectum appellat diſcipulum, qui hoc nobis euangelium conſcripſit. Diligebatur autem maxime, quia propter mentis puritatem, & cordis oculorum acumen, ad intelligendum erat aptiſſimus. Vnde ſolus ſignum ſtatim intellexit, & Chriſtum adeſſe cognouit, ac alijs nihil dubitans ſignificauit: firmo em̃ animo exclamauit, dominus eſt. Et Petrus quidem feruens amore Chriſti (ut ſolebat) exiliit, tardius terræ applicaturam nauim intelligens: cæteri uero nauigio ueniunt, rete trahentes. Prunas autem uident poſitas, & piſcem ſuperpoſitum, quem miraculoſe Chriſtus fuit piſcatus. Non enim ab apoſtolis ſpiritalis incepit piſcatio, ſed ſaluator noſter primus manum impo-

ſuit.

A ſuit, locoq; primitiarũ unum piſcatus eſt: nec unum ſimpliciter intelligimus, ſed paucitatem ita ſignificari arbitramur: poſtea uero ingentem diſcipuli multitudinem nutu ipſius roborati, piſcati ſunt. Trahit autem Petrus rete, per quem labor apoſtolorũ non eſſe inanis intelligit: attulerunt enim piſcationis autori, id eſt, illi qui mittere iuſſit rete, piſces numero centũ quinquagintatres. Significat autem centenarius (ut mihi uidet) numerus, gentium plenitudinem. Pleniſſimus enim numerus eſt, qui decem decadibus conſtat. Quare dominus noſter quoque Ieſus Chriſtus modò centum ſe habere *Matth. 18.*
oues dicebat, plenitudinem rationalium creaturarum hoc numero ſignificans: modò *Matth. 12.*
fertiliſſimum agrum centũ productum affirmabat plenitudinem, fertilitatis probatæ animæ ſuboſtendẽs. Quinquagenario autem numero eos ſignificari putamus, qui à Iudæis crediderunt, creduntq; ſunt. Subduplus enim hic numerus ad centenarium eſt, & longe abeſt à plenitudine. Ternarius uero qui relinquitur, ſanctiſſimæ trinitatis ſignificationem habere mihi uidetur, ad gloriam cuius fidelium uita deſcribitur. Coniunctim autem ſcriptus numerus eſt, quia coniunctim intelligitur. Deus enim ſanctificationis modo in omnibus eſſe fidelibus intelligitur. Verum poſtquam rete iam tractum eſt: uenite, ad diſcipulos, & prandete, dominus ait. Vnde ſignificatur, quia poſt multos labores, quibus uocati uehementer ſudabunt, tandẽ cum domino recumbẽt, ſpiritali cibo ſibi propoſito, qui mentem ac rationem excedit humanæ naturæ. Ita enim *Pſal. 128.*
etiam in pſalmo dicitur: Fructus laborum tuorum comedes. Nec ipſi capiunt quod manducent, ſed Chriſtus eis diſtribuit. Vt hinc quoq; figura intelligamus, Chriſtum etiam in futuro ſeculo gratiarum nobis largitorem futurum.

CAPVT LXIIII.

B QVum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ionæ, diligis me plus iſtis? Dicit ei: Etiam domine, tu dicis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ionæ, diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce oues meas. Dicit ei tertio: Simon Ionæ amas me? Cõtriſtatus eſt Petrus, qa dixit ei tertio, amas me? & dicit ei: Domine tu oñia noſti, tu ſcis quia amo te. Dicit ei Ieſus: Paſce oues meas.]

Præueniebat alios Petrus: ardore nanq; Chriſti præcipuo feruens, & ad faciendũ & ad reſpondendum paratiſſimus erat: unde tarditatem modò nauigij uidens, tunica ſuccinctus in mare exiliit. Et quãdo ſaluator diſcipulos interrogauit, dicens: Quẽ me *Matth. 16.*
dicunt homines eſſe? Quum iterum poſt reſponſionem ab eis quæreretur: Vos autem quem me dicitis eſſe? ut princeps caputq; cæterorum primus exclamauit: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Hic Malchi etiam aurem amputauit, putans hoc modo ma- *Ioan. 18.*
giſtro ſemper ſe inhæſurũ. Meritò igitur eum Chriſtus interrogauit, ſi plus eum cæteris diligeret, & id tertio. Petrus autem amare ſe fatetur, & amoris ſui, non alium, ſed Chriſtum ipſum in teſtem citat. In ſingulis autem confeſſionibus, uariatis parumper uerbis, audiuit rationalium ouium curam ſibi eſſe habendam. Altius quiddam hæc oratio certe parturit. Nam quoniã cum alijs apoſtolatus nomine Petrus ab ipſo Chriſto decoratus, ter in tempore paſſionis negauit, iure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur: ut terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur. Ita quod uerbis commiſſum fuit, uerbis curatur. Petijt autem ab eo, ſi plus cæteris diligeret. Nam qui maiorem clementiã in ſe domini fuit expertus, maiori amore affici iurè debebat. Nam etſi communiter omnes diſcipuli magna perculſi fuerunt formidine, quando dominus tradebatur: maius tamẽ crimen fuerat Petri, qui breuiſſimo in tempore ter Chriſtum negauit. Quoniam igitur maioris clementia ſaluatoris peccati remiſſionem conſecutus eſt, iurè ab eo maior repetitur dilectio. Cui enim plus remittitur, plus amare debet: ut ipſe alibi dicit. Hinc eccleſia regulam tertio in- *Lucæ 7.*
terrogandi eos accepit, qui ad baptiſmum accedunt ut, terna Chriſti confeſſione

C fidelibus connumerentur. Doctores etiam eccleſiæ diſcunt, nõ aliter ſe Chriſto poſſe coniungi, niſi omni cura & opera ſtudeant, ut rationales oues recte paſcant, & recte
1. Theſ. 2. ualeant. Talis erat Paulus ille, qui compatiebatur infirmis; qui gloriam & coronã apoſtolatus ſui eos eſſe putabat, quos ad pietatem & ad uirtutem prædicando reduxit. Putabat enim hunc ſuæ in Chriſtum dilectionis fructum eſſe præcipuũ. Et certè ſi Chriſtus pro nobis mortuus eſt, quomodo de ſalute noſtra ſingularem curam nõ habebit? Et ſi peccant in Chriſtũ, qui peccant in fratres ſuos, infirmam eorum conſcientiã agitantes: quomodo nõ erunt accepti domino, qui fratrum animos ad pietatem & ad uirtutem cõducere conantur? Terna igitur confeſſione Petri, trinæ negationis delictum euacuatum eſt. Dixit autem, Paſce agnos meos: apoſtolatus ſibi renouans dignitatẽ, ne propter negationem, quæ humana infirmitate accidit, labefactata uideretur.

CAPVT LXV.

" AMen amen dico tibi, quũ eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quũ autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò tu non uis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus deum eſſet. Et quum hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me.] Commode nimium dominus noſter Ieſus Chriſtus magnitudinẽ amoris diſcipulorum impræſentiarum oſtendit, & de pietate ipſorum teſtimonium perhibet: quum ſubaperiat, quem finem uitæ propter apoſtolatũ habebunt. Prædixit enim Petro, quia eò ducetur: quò autem non uis, dixit: quia nemo ſanctorum ſponte patitur. Sed quamuis amara mors ſit, ſubeundam omnino tamen putauit pro ueritate morituro. Quod paſſus nõ fuiſſet, niſi rationalium ouium cura & ardore Chriſti nimiũ feruens, errantibus uiam ueritatis oſtenderet. Nihil enim qui Petrum occiderunt, criminis in
D ipſum inferebant, niſi fidem & pietatem in Chriſtum. Recte autem mors Petri modò à Chriſto prædicitur, ut reſponſio Petri uera eſſe confirmet. Dicebat enim: Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Non qui pro nomine Chriſti moriturus nunciatur, is ſupremo amore ipſius affici comprobat. Subijcit autem, ſequere me: quod uerbũ etſi communiter intelligi poteſt, ut tanquam diſcipulus doctorem ſequatur, ſubænigmatice tamen oſtendit ueſtigia & paſſionẽ Chriſti Petro ſequendam eſſe: ut per eandẽ uiam, opere ſimul atq; ſermone uocatorum animas iuuans, ad crucẽ uſq; proficiſcatur: quod euenturum ait, quũ Petrus ſenuerit.

CAPVT LXVI.

" COnuerſus autem Petrus uidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus ſequẽtem, qui & recubuit in cœna ſupra pectus, & dixit: Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo quum uidiſſet Petrus, dixit Ieſu: Domine: hic autem quid? dicit ei Ieſus: Sic eum uolo manere, donec ueniam: quid ad te? tu me ſequere. Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres, quod diſcipulus ille non moritur, & non dixit ei Ieſus, quia nõ moritur: ſed, ſic eum uolo manere, qd ad te?]

Seipſum rurſus Euangeliſta ſignificat. Hic enim & dilectus domini diſcipulus fuit, & ſupra pectus eius in cœna recubuit, interrogauitq; quis eum eſſet traditurus. Hunc igitur ita domino dilectum quum reſpexiſſet Petrus, ſtatim interrogauit quis uitæ illi
Ioan. 13. terminus immineret. Sed quoniam curioſa magis quàm utilis rerũ alienarum inquiſitio eſt, reſpondet quidem, ſed ita ut roganti animum abducat ad alia, nec mortis expertem futurum Ioannnẽ ait: ſed ſic eum uolo manere donec uenio, quid ad te? id eſt, audiſti Petre quæ ad te pertinent, cur alia quæris? cur diuinæ iuſtitiæ ſecreta rimaris? Nam ſi etiam uellem minime iſtum mori, quid tu unquam emolumenti, aut quid conſolationis cõſequereris? Nõ erit ergo prudens curioſus, ſi quid paſſurus ſit, utrũ etiam alij eadẽ ſubibunt an non, quum aliorũ calamitate pericula ſua non mitigent. Quamuis com-

A uis communiter inſitum eſſe hominibus uideat, ut optent ſi quid periculi ſubituri ſint, non eſſe ſolos, ſed cæteros etiam aut uidere ſimilia pati, aut ſaltem audire perpeſſos fuiſſe, uel omnino idem paſſuros.

CAPVT LXVII.

» HIc eſt diſcipulus qui teſtimoniũ perhibet de his, & ſcripſit hæc: & ſcimus
» quia uerum eſt teſtimonium eius.] Neminem arbitror dubitare poſſe, quin propter præcipuam uirtutem, & paratũ ad benefaciendũ animum, Ioannes à Chriſto diligeretur. Nõ enim uanis affectibus, ut homines uidi, dominus mouebatur: ſed rerum pondere ac uirtute diſcipulorum, dilectionem impartiebatur. Hoc igitur ueritatis prædicator hæc de domino ſcripſit, teſtimoniumq; de his perhibuit: & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. Non enim fuiſſet à ueritate dilectus, niſi longe ab omni falſitate eſſet remotus.

CAPVT LXVIII.

» SVnt autẽ & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec
» ipſum arbitror mundum capere poſſe libros qui eſſent ſcribendi.] Magna, inquit, multitudo ſignorum domini, & immenſus numerus eſt: ſed hæc quæ retulimus, ſufficiunt ad pleniſſimam fidem attente legentibus faciendam. Nec accuſandus ſum, inquit, ſi omnia non conſcripſi. Nam ſi conſiderentur ſingula, nullo penitus prætermiſſo, orbis multitudinem librorum nõ caperet. Hyperbolice autem dicimus ſermonis huius uirtutem proferri. Non igitur omnia, quæ dominus fecit conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes, tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt ſufficere: ut recta fide & operibus, ac uirtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus, in domino noſtro Ieſu Chriſto, quo cum & per quem deo patri gloria cum ſpiritu ſancto. Amen.

DVODECIMI ET VLTIMI LIBRI COMMENTARIORVM CYRILLI SVPER IOANNEM FINIS.

DIVI CYRILLI ALEXANDRINI, COMMENTARII IN LEVITICVM, SEXDECIM LIBRIS DIGESTI.

In quibus uarios ſacrificiorum antiquæ legis ritus, primum ad Allegoricum ſenſum accommodat: oſtendens omnes illos myſticum quiddam deſignaſſe, quod in Chriſto completum eſt; deinde uero eoſdem ad ſenſum moralem, & inſtituendam hominum uitam congruentiſſime applicat.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, SIVE (VT ALII VOLVNT) ORIGENIS IN LEVITICVM LIBER PRIMVS.

SIcut in nouiſſimis diebus uerbum dei ex Maria, carne ueſtitum proceſſit in hunc mundum: & aliud quidē erat, quod uidebatur in eo, aliud quod intelligebatur. Carnis nanq; aſpectus in eo patebat oīnibus, paucis uero & electis dabatur diuinitatis agnitio. Ita & quū per prophetas, uel legislatorem uerbū dei profertur ad homines, nō abſq; cōpetentibus profertur indumentis. Nam ſicut ibi carnis, ita hic literæ uelamine tegitur: ut litera quidē aſpiciatur tanquàm caro, latens uero intrinſecus ſpiritalis ſenſus, tanquam diuinitas ſentiatur. Tale ergo eſt quod & nunc inuenimus, librum Leuitici reuoluentes, in quo ſacrificiorum ritus, & hoſtiarum diuerſitas, ac ſacerdotū miniſteria deſcribuntur. Sed hæc ſecundum literam (quæ tanquam caro uerbi dei eſt, & indumentum diuinitatis eius) digni fortaſſis uel aſpiciant uel audiant, & indigni. Sed beati ſunt illi oculi, qui uelamine literæ obtectum intrinſecus diuinum ſpiritum uident: & beati ſunt, qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt. Alioqui aperte in his ſermonibus occidentem literam ſentient. Si enim, ſecundum quoſdam etiam noſtrorum, intellectum ſimplicem ſequar, & abſq; ulla (ut illi ridere nos ſolent) ſtropha uerbi & allegoriæ nubilo uocem legislatoris excipiam: ego eccleſiaſticus, ſub fide Chriſti uiuens,
B & in medio eccleſiæ poſitus, ad ſacrificandum uitulos & agnos, & ad offendendā ſimilam cum thure & oleo, diuini præcepti autoritate compellar. Hoc enim agunt, qui de ſeruire nos hiſtoriæ, & ſeruare legis literam cogunt. Sed tempus eſt nos aduerſum improbos preſbyteros uti ſanctæ Suſannæ uocibus, quas illi quidem repudiantes hiſtoriam Suſannæ, de catalogo diuinorum uoluminum deſecarunt: nos autem & ſuſcipimus, & opportune contra ipſos proferimus, dicentes: Anguſtiæ mihi ſunt undique. Dan.13.
Si enim conſenſero uobis, ut legis literam ſequar, mors mihi erit: ſi autem non conſenſero uobis, non effugiam manus ueſtras. Sed melius eſt me abſq; opere incidere in manus ueſtras, quàm peccare in conſpectu domini. Incidamus ergo & nos (ſi ita neceſſe eſt) in obtrectationes ueſtras, tantum ut ueritatē uerbi dei ſub literæ tegmine cooperta, ad Chriſtum iam dominū conuerſa cognoſcat eccleſia. Sic enim dixit & apoſtolus: Quia ſi conuerſus quis fuerit ad dominum, auferetur uelamen. Vbi enim ſpiritus 2. Cor.3.
domini, ibi libertas eſt. Ipſe igitur nobis dominus, ipſe ſanctus ſpiritus deprecādus eſt, ut omnem nebulam, omnemq; caliginem (quæ peccatorum ſordibus concreta, uiſum noſtri cordis obſcurat) auferre dignetur: ut poſſimus legis eius intelligentiam ſpiritualem & mirabilem contueri, ſecundum eum, qui dixit: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Igitur q̄ poſſumus breuiſſime, pauca perſtringamus ex multis: non quidem ſingulorum uerborum explanationi ſtudentes (hoc enim facere, per ocium ſcribentis eſt) ſed quæ ad ædificationem eccleſiæ pertinent, proferentes: ut occaſiones potius intelligentiæ auditoribus demus, quàm expoſitionum latitudinem perſequamur, ſecundum illud quod ſcriptum eſt: Da occaſionem ſapienti, & ſapien- Prouerb.9.
" tior erit. Principium ergo Leuitici dicit: Quia uocauit dominus Moſen, & locutus Leuit.1.
" eſt illi de tabernaculo teſtimonij, ut promulgaret filijs Iſraël ſacrificiorum & munerū
" leges, & ait: Si homo munus offerat deo, offerat ex bobus & pecudibus, id eſt, agnis
" uel hœdis: ſi uero ex auibus, turtures uel pullos columbarum. Si uero non homo, ſed
" anima offerat munus deo, ex ſimila, inquit, offerat panes azymos in clibano coctos,

C uel certam ſimilam ex ſartagine in oleo conſperſam,aut ex craticula in oleo nihilomi-
nus ſubactam. Tum deinde edocemur, quia fermentatum nihil omnino oportet offer
ri ad altare dei, neq; mel uſquam ſacrificijs admiſceri, ſed ſale ſaliri omne ſacrificiū uel
munus. Secundo in loco de primitiarum præcepit ſacrificijs,quæ recentia,toſta,& be
ne purgata offerri domino iubet. Poſt hæc ſub eadē legis continentia de ſacrificijs ſa-
Leuit.3. lutaribus ſubiungitur. Primo ex bobus,ſecundo ex ouibus: in quibus tamen liceat,ſi-
ue in agnis,ſiue in hœdis uel fœminas offerre,uel mares ; & nihil præter hæc animalia
decernit in ſacrificijs ſalutaribus offerendū. Sed repetamus paululū ,& uideamus pri
mo omnium,quid eſt quod dicit: Homo ex uobis ſi offerat munus : quaſi uero poſſit
alius aliquis offerre q̄ homo,& utiq; ſuffeciſſet dicere,ſi quis ex uobis offerat munus:
ſed nunc dicit: Homo ex uobis ſi offerat munus: in cōſequentibus uero dicit,ſi autem
anima offerat munus. In poſterioribus porrò quū ſecundo iam loquitur dominus ad
Leuit.4. Moſen,& mandat de ſacrificijs pro peccato offerendis,ita dicit: Si pontifex peccaue-
rit,offerat illud & illud. Si omnis ſynagoga peccauerit, uel ſi princeps peccauerit,uel
ſi una anima peccauerit,mandatur ſingulis quibuſq; quid offerāt. Quid ergo inanem
putamus eſſe iſtam perſonarum diſtinctionē? ut aliud quidem offerendū ſub hominis
appellatione,aliud ſub animæ,aliud ſub pontificis,aliud uero ſub ſynagogæ,aliud etiā
ſub principis,uel unius animæ cognominatione mandet? Ego interim pro exiguitate
ſenſus mei hoc in loco hominem quem appellauit, & primū in omnibus poſuit ad of-
ferendum munus deo,intelligendū eſſe omne humanū genus arbitror. Et ipſum dici
hominem, qui holocaſtum offerat uitulū ex bobus ſine macula. Iſte autē uitulus ſine
macula,uide ſi non ille ſaginatus eſt uitulus,quem pater pro regreſſo ac reſtituto ſibi il
Luce 15. lo qui perierat filio,quiq; omnem ſubſtantiā eius dilapidauerat,iugulauit, & fecit con
uiuium magnum,& lætitiam habuit,ita ut lætarentur angeli in cœlo ſuper uno pecca
D tore pœnitentiam agente. Neq; abſurde per adoleſcentiorem illum filium,qui dimiſ-
ſo patre abijt in regionem longinquam,hominem ipſum,genusq; humanum (ut dictū
Deut.32. eſt) intelligas. Nempe deum qui ipſum genuerat,dereliquit homo, & oblitus eſt dei
creatoris ſui, quū ſuaſu ſerpentis mandatum domini tranſgreſſus eſt,& de ligno ueti-
to comedit. Tunc itidem in regionem longinquam abijt,regionē peccati & tenebra-
rum,regionem calamitatis & miſeriæ, quū paradiſo propulſus hanc lachrymarū ual-
lem ſubijt,ubi ſuis irrationabilibus ſeruiens cupiditatibus, ad porcos paſcēdos, & ſili
quas eorum comedendas adactus eſt ob inopiam & famem. Homo ergo iſte qui pe-
rierat,& inuentus eſt,qui nihil habuit propriæ ſubſtantiæ quod offerret (cuncta nanq;
dilapidauerat,uiuens luxurioſe) inuenit iſtum uitulum , cœlitus quidē miſſum,ſed ex
patriarcharum ordine, & connexis ex Abraham generationum ſucceſſionibus ueni-
entem. Et idcirco non dixit uitulum,& ſiluit,ut uideatur uitulus quicunq; mandatus:
Matth.1. ſed uitulū ex bobus,id eſt ex patriarcharū genetatione uenientē. Eſt autem maſculus
ſine macula. Maſculus uero eſt, qui peccatū (quod eſt fœmineæ fragilitatis) ignorat
Eſa.53. ſolus. Ergo ille maſculus,qui ſolus ſine macula eſt , qui peccatum non fecit,nec dolus
inuentus eſt in ore eius,& qui acceptus coràm domino offertur ad oſtium tabernacu-
li,non eſt intra oſtiū,ſed extra oſtium. Extra oſtiū enim fuit Ieſus, quia in ſua propria
Ioan.1. uenit,& ſui eum non receperunt. Non eſt ergo ingreſſus tabernaculū illud,ad quod
Hebr.13. uenerat,ſed ad oſtium eius oblatus eſt holocauſtum,quia extra caſtra paſſus eſt. Nam
Matth.22. & illi mali coloni uenientem filium patrisfamiliās eiecerunt foras extra uineam, & oc
Ephe.1. ciderunt. Hoc eſt ergo quod offertur ad oſtium tabernaculi , acceptū coram domino.
Leuit.1. Et quid tam acceptū, quàm hoſtia Chriſti ; qui ſeipſum obtulit deo? Et tunc impo-
" net manū ſuam,inquit,ſuper caput hoſtiæ,& iugulabit uitulū coram domino. Et of-
" ferēt filij Aaron ſacerdotis,ſanguinē,& effundent ſanguinē ad altare in circuitu,quod
" eſt ad oſtiū tabernaculi teſtimonij. Poteſt quidē uideri ob hoc dictū,quod de filijs Aa
Matth.26. ron erāt Annas & Caiphas,et cæteri oīes qui conſiliū agentes aduerſum Ieſum,pro-

nunciauc-

A nunciauerunt eum reum mortis, & effuderunt ſanguinem eius circa baſim altaris tabernaculi teſtimonij. Ibi etenim effundit̃ ſanguis, ubi erat altare & baſis eius, ſicut ipſe dominus dixit: Quia non capit perire prophetã extra Hieruſalẽ. Poſuit ergo & manũ *Luc.13.*
ſupra caput uituli, hoc eſt, peccata generis humani impoſuit ſuper corpus ſuũ. Ipſe eſt enim caput corporis eccleſiæ ſuæ. Sed & hoc fortaſſe non ſine cauſa fit, quod quũ ſuperius dixiſſet: Applicabit eum ad oſtium tabernaculi teſtimonij: in poſterioribus repetit & iterum dicit: ad altare quod eſt ad oſtium tabernaculi teſtimonij: quaſi nõ eundem locum ſub eadem narratione ſemel deſignaſſe ſufficeret, niſi quia forte hoc intelligi uoluit, quod ſanguis Ieſu non ſolum in Hieruſalem effuſus eſt, ubi erat altare & baſis eius, & tabernaculum teſtimonij: ſed & quod ſupernum illud altare, quod eſt in cœlis (ubi eccleſia primitiuorum eſt) idem ipſe ſanguis aſperſerit. ſicut & apoſtolus dicit: Quia pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. *Coloſ.1.*
Recte ergo ſecundo nominat altare, quod eſt ad oſtium tabernaculi teſtimonij: quia nõ ſolum pro tereſtribus, ſed etiam pro cœleſtibus oblatus eſt hoſtia Ieſus. Et hic quidem pro hominibus ipſam corporalem materiam ſanguinis ſui fudit. In cœleſtibus uero, miniſtrantibus (ſi qui inibi ſunt) ſacerdotibus uitalem corporis ſui uirtutẽ, uelut ſpiritale quoddam ſacrificium immolauit. Vis autem ſcire, quia in eo duplex hoſtia fuit, cõueniens terreſtribus, & apta cœleſtibus, Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, dicit: Per *Hebr.7.*
uelamen, id eſt carnem ſuam. Et iterum interius uelamen interpretatur cœlum, quod penetrauerit Ieſus, ut aſſiſtat nunc uultui dei pro nobis: Semper, inquit, uiuens ad interpellandum pro nobis. Si ergo duo intelliguntur uelamina, quæ uelut pontifex ingreſſus eſt Ieſus, conſequenter & ſacrificiũ duplex intelligẽdum eſt, per quod & tereſtria ſaluarit & cœleſtia. Denicꝙ & ea quæ ſequunt̃, plus cœleſti ſacrificio, quàm
» terreno uidentur aptanda. Et decoriantes, inquit, holocauſtum, diuident illud mem- *Leuit.1.*
B bratim, & imponẽt filij Aaron ſacerdotis ignem ſuper altare, & conſtipabunt ligna in
» ignem, & imponent filij Aaron ſacerdotis diuiſa membra, & caput, et adipes, & ligna
» quæ ſunt ſuper altare: inteſtina uero & pedes lauabunt aqua, & imponet ſacerdos o-
» mnia ſuper altare. Hoſtia eſt & ſacrificiũ, odor ſuauitatis domino. Quomodo decoretur caro uerbi dei, quod hic uitulus nominatur: & quomodo membratim diuidatur à ſacerdotibus, operæprecium eſt aduertere. Ego puto quod ille ſacerdos detrahit corium uituli oblati in holocauſtum, & deducit pellem, qua membra eius conteguntur, qui de uerbo dei abſtrahit uelamen literæ, & interna eius, quæ ſunt ſpiritalis intelligentiæ membra, denudat. Et hæc membra uerbi interioris ſcientiæ, non in humili aliquo loco ponit, ſed in alto & ſancto, id eſt, ſuper altare collocat: quum non indignis hominibus, & humilem uitam ac terrenam ducentibus, pandit diuina myſteria: ſed illis, qui altare dei ſunt, in quibus ſemper ardet diuinus ignis, & ſemper conſumitur caro. Super hos ergo tales membratim diuiſus iſte holocauſti uitulus collocatuur. Diuidit nanque membratim uitulum, qui explanare per ordinem poteſt, & competenti diſtinctione diſſerere, quis ſit profectus Chriſti fimbriam contigiſſe, quis uero pedes eius lauiſ- *Matth.9.*
ſe lachrymis, & capillis capitis exterſiſſe. Quanto autem ijs potius ſit, caput eius un- *Luc.7.*
xiſſe myrrha, & in pectore eius recubuiſſe, quid habeat eminentiæ. Horum ergo ſin- *Marc.14.*
gulorum cauſas diſſerere, & alia quidem incipientibus, alia uero ijs qui iam proficiũt *Ioan.13.*
in fide Chriſti, alia autem illis qui iam perfecti ſunt in ſcientia & charitate eius, aptare, hoc eſt, membratim uitulũ diuiſiſſe. Sed & qui nouit oſtendere, quæ fuerint legis principia, quis etiam in prophetis profectus acceſſerit, quæ uero in Euangelijs plenitudo perfectionis habeat̃: uel qui docere poteſt, quo uerbi lacte alendi ſunt paruuli in Chriſto, et quo uerbi olere refouendi ſint, qui infirmentur in fide: quis etiã ſit cibus ſolidus & fortis, quo impinguandi ſint athletæ Chriſti: qui hæc ſingula nouit ſpiritali ratione diuidere, poteſt talis doctor ille ſacerdos uideri, qui imponit ſuper altare holocauſtum per membra diuiſum. Addit & ligna altari, quo ignis animetur & ardeat, à quo non ſo

C lum de corporalibus uirtutibus Chriſti, ſed etiam de diuinitate eius, ſermo miſcetur. Deſuſum enim eſt diuinitas Chriſti, quò ignis iſte feſtinat. Cõuenienter ergo omnia hæc quæ in corpore à ſaluatore geſta ſunt, cœleſtis ignis abſumpſit, & ad diuinitatis eius naturam cuncta reſtituit. Lignis tamen adhibitis ignis iſte ſuccenditur: uſque ad lignum enim, in carne paſſio fuit Chriſti. Vbi autem ſuſpenſus eſt in ligno, diſpenſatio carnis finita eſt. Reſurgens eñ à mortuis, aſcendit ad cœlum, quò iter eius natura
2. Cor. 5. ignis oſtendit, unde & apoſtolus dicebat: Quia etſi cognouimus Chriſtum ſecundũ carnem, ſed nunc iam non nouimus. Holocaſtum nanque carnis eius per lignum crucis oblatum, terrena cœleſtibus, & diuinis humana ſociauit. Intranea ſanè quũ pedibus aqua diluí iubet ſermo præcepti, ſacramentum baptiſmi ſub figurali prædicatione denuncians. Nam interna diluit, qui conſcientiam purgat: pedes abluit, qui cõſum
Ioan. 13. mationem ſuſcipit ſacramenti. Et is ſcit, quia qui mundus eſt, nõ indiget niſi ut pedes lauet: & quia partem quis habere non poteſt cum Ieſu, niſi lauerit pedes eius. Verũ ſi hæc etiam ad moralem locum inclinare uelis, habes & tu uitulum, quem offerre debeas. Vitulus eſt, & quidã ualde ſuperbus, caro tua: quam ſi uis munus domino offerre, ut eam caſtam, pudicamq; cuſtodias, adduc eam ad oſtium tabernaculi, id eſt, ubi diuinorum librorum ſuſcipere poſſit auditum. Maſculinũ ſit munus tuum, fœminam neſciat, concupiſcentiam reſpuat, fragilitatem refugiat, nihil diſſolutum requirat aut molle. Impone etiam manum tuam ſuper hoſtiam tuam, ut ſit accepta domino, & iugula illam coram domino; hoc eſt, impone ei continentiæ frenum, & manum diſciplí-
1. Cor 9. næ ne auferas ab ea: ſicut impoſuit manum carni ſuæ ille, qui dicebat: Macero corpus meum, & ſeruituti ſubiicio, ne forte quũ alijs prædicauero, ipſe reprobus efficiar. Et
Coloſ. 3. iugula eam coram domino, mortificans ſine dubio membra tua, quæ ſunt ſuper terrã.
„ Sed & filij Aaron ſacerdotis offerunt ſanguinem eius. Sacerdos in te eſt & filij eius,
D mens quæ in te eſt & ſenſus eius, qui meritò ſacerdos, & filij ſacerdotis appellantur: ſoli enim ſunt qui intelligunt dominum, & capaces ſunt ſcientiæ dei. Vult ergo ſermo diuinus, ut rationabili ſenſu carnem tuam in caſtitate offeras deo, ſecundum quod apo-
Rom. 12. ſtolus dicit: Hoſtiam uiuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Et hoc eſt per ſacerdotẽ, uel filios ſacerdotis offerre ſanguinem ad altare, quũ & corpore & ſpiritu quis caſtus efficiatur. Sunt enim & alij qui offerunt quidem holocauſtum carnem ſuam, ſed non per miniſterium ſacerdotis. Non eñ ſcientes, nec ſecundum legem, quæ in ore ſacerdotis eſt, offerunt: ſed ſunt quidem caſti corpore, animo autem inueniũtur inceſti. Aut enim gloriæ humanæ concupiſcentia maculantur, aut cupiditate auaritiæ polluuntur, aut inuidiæ ac liuoris infelicitate ſordeſcunt, uel furentes odij & iræ immanitate ue[illegible]tur. Quicunq; tales ſunt, licet corpore caſti ſint, tamen non offerunt holocauſta ſua per manus & miniſterium ſacerdotis. Non eſt enim in eis conſilium & prudentia, quæ ſacerdotio fungitur apud dominum; ſed ſunt ex il-
Matth. 25. lis quinq; uirginibus ſtultis: quæ uirgines quidem fuerunt, & caſtitatem corporis ſeruauerunt, oleum autem charitatis, & pacis, & reliquarum uirtutum in uaſis ſuis condere neſcierunt: & idcirco excluſæ ſunt à thalamo ſponſi: quoniam ſola carnis cõtinentia ad altare dominicum non poteſt peruenire, ſi reliquis uirtutibus & ſacerdotalibus miniſterijs deſeratur. Et ideo qui hæc legimus uel audimus, in utraq; parte operam demus caſti eſſe corpore, recti mente, mundi corde, moribus emẽdati, proficere in operibus, uigilare in ſcientia, fide & actibus, geſtis & intellectibus eſſe perfecti: ut ad ſimilitudinem hoſtiæ Chriſti conformari mereamur: Per ipſum dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo, deo patri omnipotenti cum ſpiritu ſancto eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Primi libri finis.

A

LIBER SECVNDVS.

De ſacrificiorum generibus, hoc eſt, de muneribus, & ſalutaribus, & pro peccatis: & quomodo offert pontifex pro peccato ſuo, & pro peccato ſynagogæ, uel pro anima quæ ex populo terræ peccauerit, non uoluntate.

SVperior quidem de principio Leuitici diſputatio edocuit nos legem ſacrificiorum, quæ munera appellantur, ut ſi homo munus offerat, ex animalibus id offerret, id eſt ex bobus, uel ouibus, uel etiã capris. Si uero ex auibus, turturũ par, aut duos pullos columbarũ adhiberet. Si uero anima offerat munus, ſimilam offerat ex clibano, id eſt panes azymos, aut ſimilam oleo conſperſam ex ſartagine, uel etiam craticula. Si autem ſacrificium offerat primitiarum, de primis frugibus, ut ſimila ſit recens, id eſt noua: igni quoque eam torreri uult, & medio fractam eſſe: ne multũ minuta ſit, quia primitiæ ſunt, & bene purgata ſit. Oleum quoque & thus, ut imponantur ſuper eam, & ſic offeratur. At uero ſi quis offerat ſacrificium ſalutare, ex bobus iubetur offerre, uel etiam ex ouibus, ſiue capris. Et exceptis his, nullũ aliud ſacrificij genus ſubſiſtit in ſalutaribus hoſtijs. Nam pro peccatis ſolum non uoluntarijs, generaliter quidem anima iubetur offerre: ſed poſt hæc per diuerſas agitur, uariasq; perſonas: & iubetur, ſi quidem pontifex ſit qui deliquit, & offert ſacrificium pro peccato, ut uitulum holocauſtum offerat, ſed non in eo ritu, quo illum pro munere obtulit. De hoc enim tantum adipes & duos renes cum adipibus ſuis, & adipem qui tegit interiora, imponet ſuper altare holocauſtorũ. De ſanguine quoque eius intinget digitum ſuum, & reſperget ſepties coram domino, & linet ex eo cornu altaris incenſi: cæteras autem carnes cum corio, & internis, & ſtercore, extra caſtra igni cremare iubetur in loco mundo. Obſeruandũ ſanè eſt, quod in peccato pontificis non addit legislator, quia per ignorantiam, aut non uoluntate peccauerit. Neque enim cadere ignorantia poterat in eum, qui ut cæteros doceret profectus eſt. Si autem totius ſynagogæ peccatum fuerit, uitulum nihilominus in holocauſtum ſynagoga iubetur offerre. Sed in peccato ſynagogæ dicitur, ſi ignorauerit, & latuerit uerbum ab oculis ſynagogæ, & fecerit quod contra mandatum domini eſt. Vnde apparet etiam omnem ſynagogam delinquere per ignorantiã: quod & dominus confirmat in euangelijs quum dicit: Pater remitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. Quod ſi princeps fuerit, qui offert hoſtiam pro peccato, hircũ ex capris iubetur offere, non holocauſtum: ſed tantum ut de ſanguine eius imponat ſacerdos ſuper altare, & omnem adipem eius offerat in altari: reliquum autem ſacerdotibus remaneat ad edendum, ſanguine tantũ ad baſim altaris effuſo. Si uero anima fuerit, inquit, una quæ offert pro peccato, capram fœminam offerat, ritu ſcilicet eodem, quo hircum ſuperius diximus immolatũ. Quod ſi non ualuerit, inquit, manus eius ad capram uel agnũ, par turturum offeret, aut duos pullos columbarũ. Quod ſi neque hoc inueniat, decimam partem ephi ſimilaginis ſine oleo, & ſine thure mandatur offerre. Hæc quidem no bis ſingula priori lectione recitata ſunt: uerum explanatio eorum (quoniam tempore excludebamur) omiſſa eſt, de qua nunc paucis cõmonere ſtudioſos quoſque, & eos etiam qui præteritarum meminerint lectionum, abſurdum non puto, quanquam ad ea quæ nuper recitata ſunt, urgeamur. Et primo uelim uidere quæ ſit iſta differentia, quod alia quidem dicit hominem offerre, alia animam, alia pontificem, alia ſynagogam, alia principem, alia unam animam ex populo terræ. Et puto quidem hominem, illum debere intelligi, qui ad imaginem & ſimilitudinem dei factus eſt, & irrationabiliter uiuit. Hic ergo munus offert deo uitulum, quũ carnis ſuperbiam uicerit: ouem, quũ irrationabiles motus, inſipientesq; correxerit: hœdũ, quũ laſciuiã

B

Leuit. 1. Leuit. 2. Leuit. 3. Leuit. 4. Luc. 23. Leuit 5.

C ſuperauerit. Offert etiam par turturum, quum non fuerit ſolus, ſed mentem ſuam uer
bo dei, uelut uero coniugi ſociauerit: ſicut hoc genus auium, unum dicitur, & caſtum
Can. 5. ſeruare cõiugium. Offert etiam duos pullos columbarum, quũ & ipſe intellexerit my
Can. 1. ſterium quo oculi ſponſæ ſicut columbæ dicuntur ad plenitudines aquarum, & collũ
eius ſicut turturis. Hæc ergo ſunt hominis, ſecundum quod ſupra expoſuimus mu
nera: animæ autem munera longe inferiora deſcribit. Anima hæc neq; uitulum habet,
neq; ouem, neq; hœdum, quem offerat deo: ſed ne par quidem turturũ, aut duos pul
los inuenit columbarum: ſimilam tantum habet, ex ipſa panes azymos offert à cliba
no, ex ipſa in ſartagine opus factum, uel à craticula oleo permixtũ. Vnde uidetur mi
hi hic anima quæ appellata eſt, homo ille quem Paulus animalem hominẽ nominat,
intelligendus: qui etiam ſi peccatis nõ urgeatur, nec ſit præceps ad uitia, non tamen ha
bet aliquid in ſe ſpiritale, & quod figuraliter carnis uerbi dei reputetur. Sic enim ipſe
1. Cor. 2. de eo Paulus apoſtolus dicit: Quia animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei.
Stultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritaliter diudicatur: ſpiritalis au
tem examinat omnia. Iſte ergo qui anima nominatur, non poteſt offerre omnia, quia
examinare non poteſt omnia: ſed offert ſolam ſimilam & panes azymos, id eſt, com
munem hanc uitam: uerbi gratia, in agricultura, aut nauigando, aut in aliquibus com
munis uitæ uſibus poſitam. Offert tamẽ etiam ipſe munus deo, licet ſolam ſimilam di
catur offerre, oleo ſcilicet tantum conſperſam. Omnis em̃ anima eget oleo diuinæ mi
ſericordiæ, nec præſentem uitam euadere quiſpiam poteſt, niſi ei oleum cœleſtis miſe
Leuit. 2. rationis affuerit. Secundo in loco, primitiarum, id eſt de initijs frugũ, mandatur ob
latio. Quod ſi bene meminiſti, in die pentecoſtes fieri lex iubet, in quo illis planè um
bra data eſt, nobis autem ueritas referata eſt. In die enim pentecoſtes oblato orationũ
ſacrificio, primitias aduenientis ſancti ſpiritus, apoſtolorum ſuſcepit eccleſia. Et uere
Act. 2. hæc fuerunt recentia, quia erat nouum: unde & muſto repleti dicebantur. Et fuerunt
D igni toſta: igneæ nanq; linguæ ſupra ſingulos cõſederunt. Et medio fracta: frangeban
tur enim media, quũ litera ſeparabatur à ſpiritu: Et bene purgata: purgat nanq; omẽs
ſordes præſentia ſancti ſpiritus, remiſſionẽ tribuens peccatorum. Oleum quoq; miſe
ricordiæ huic ſacrificio infunditur, & thus ſuauitatis, per quod Chriſti bonus odor
efficimur. Poſt hæc de ſacrificijs ſalutaribus dicit, quæ ex animalibus, id eſt, ex bo
bus, uel capris atq; ouibus offeruntur, & nihil his ultra ſubſtituitur ad immolandum:
Sed ne de ijs quidẽ, quæ ſuperius in offerendis muneribus fuerunt ſubſtituta. Iſte em̃
qui ſalutares hoſtias offert: ſine dubio iam ſuæ ſalutis eſt conſcius. Et ideo qui ad ſalu
Hebr. 5. tem peruenit, neceſſe eſt, ut quæ magna & perfecta ſunt offerat, ſic enim & apoſtolus
Leuit. 4. dicit: Perfectorum aũt eſt cibus ſolidus. Dehinc ad offerẽdas pro peccatis uictimas,
» ſacrificiorum ordo dirigitur, in quo & ſecundo dicitur: Locutus eſt dominus ad Mo
» ſen dicens: Anima quæcunq; peccat coram domino, non uoluntate. Recte animã di
cit, quam peccare deſcribit. Non enim ſpiritum uocaſſet, quem diceret peccaturũ: ſed
ne hominem quidem hunc diceret, in quo nequaquam imago dei peccato interueni
Gal. 5. ente conſtaret. Non eſt ergo ſpiritus ille qui peccat. Fructus enim ſpiritus, ut deſcribit
apoſtolus, charitas eſt, gaudium, pax, patientia, & cætera his ſimilia, qui etiam fructus
Gal. 6. uitæ appellantur. Denicq; & alibi dicit: Qui ſeminat in carne, de carne et metet corrupti
onem: & qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet uitã æternã. Quomodo ergo alius eſt
qui ſeminat, & aliud eſt in quo ſeminatur? Seminatur aũt uel in carne, quũ peccat, ut
metatur corruptio: uel in ſpiritu, quũ ſecundũ deum uiuitur, ut metatur uita æterna.
Conſtat utiq; animam eſſe, quæ uel in carne, uel in ſpiritu ſeminat: et illam eſſe, quæ in
peccatũ ruere poſſit, uel conuerti à peccato. Nã corpus ſequela eius eſt ad quodcunq;
direxerit, & ſpiritus dux eius eſt ad uirtutẽ, ſi eum ſequi uelit. Sed hæc generaliter di
Leuit. 4 » cta ſunt, nunc uero per ſpecies diuiduntur. Si pontifex, inquit, qui unctus eſt, peccaue
» rit ut populũ facere peccare, offeret pro peccato ſuo uitulum de bobus ſine macula do

mino.

A mino. Terror ſimul & miſericordia in diuinis legibus oſtentantur: ita ſanè in homi-
nibus nihil tutum eſt, ne pontifex quidem. Et quis pontifex? ipſe qui unctus eſt, ipſe
qui ſacris ignibus diuina ſuccendit altaria, qui deo munera & ſalutares hoſtias immo-
lat, qui inter deum & hominem medius quidam repropitiator interuenit. Ne iſte in-
quam ipſe immunis manet à contagione peccati. Sed uide miſericordiam dei, & ple-
nius eam Paulo docente cognoſce. Ipſe enim ad Hebræos ſcribens dicit: Omnis nan Hebr.5.
que pontifex ab hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur ad offerendas ho-
ſtias deo. & paulò poſt: Lex, inquit, homines conſtituit ſacerdotes infirmitatẽ haben Hebr.7.
tes: ut poſſint ſicut pro ſua, ita etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo di-
ſpenſationem diuinæ ſapientiæ. Sacerdotes ſtatuit, non eos qui omnimode peccare
non poſſent, alioqui non eſſent homines: ſed eos qui imitari quidem debeant illum,
qui peccatum non fecit. Offert autem hoſtias primo pro ſuis, poſtea etiam pro popu-
li delictis. Sed quid præcipue in huiuſmodi ſacerdote mirandum eſt? Non ut non pec
cet, quod fieri non poteſt: ſed ut agnoſcat & intelligat peccatum ſuũ. Nunquam eñ
emendat qui ſe peccaſſe non putat: ſimul quia & facilius poteſt indulgere peccanti-
bus is, qui alicuius infirmitatis conſcientiæ ſuæ remordetur. Quæ eſt autem oblatio ſa
cerdotis pro peccato? Vitulus, inquit, ad holocauſtum. Secundo inueniemus offer-
ri à pontifice uitulum in holocauſtum, ſemel pro munere, & ſemel pro peccato: ſed il-
le qui offertur in munere, ſuper holocauſti altare conſumitur: qui uero pro pecccato,
extra caſtra cum corio ac inteſtinis ac ſtercore, in loco mundo iubetur exuri, adipibus
ſolis in altari oblatis, & renibus. Quæ ſingula diuidere ac diſcernere, quãuis & ſupra
noſtras uires ſit, & ſupra auditum ueſtrum, tamen aliquas uobis ad intelligendum oc
caſiones conquirere, atq; in medium proferre tentabimus. Vide ergo, ne forte Ieſus,
B quem Paulus dicit pacificaſſe per ſanguinẽ ſuum, non ſolum quæ in terris, ſed quæ in Coloſ.1.
lis ſunt, idem ipſe ſit uitulus, qui in cœlis quidem nõ pro peccato, ſed pro munere obla Rom.5.
tus eſt: in terris autem, ubi ab Adam uſq; ad Moſen regnauit peccatum, oblatus ſit pro Hebr.13.
peccato: et hoc eſt paſſum eſſe extra caſtra. Extra illa opinor caſtra, quæ uiderat Iacob Gen.32.
angelorum dei caſtra cœleſtia, de quibus ſcriptum eſt in Geneſi: Et ſuſpiciens Iacob
uidit caſtra dei in apparatu, & occurrerũt ei angeli dei, et dixit Iacob quũ uideret eos:
Caſtra dei ſunt hæc. Extra illa ergo caſtra cœleſtia, eſt omnis in quo habitamus nos lo
cus iſte terrenus, in quo in carne paſſus eſt Chriſtus. Quod uero dicit, quia cum ſter-
core exuritur & intraneis: uide ne fortè ad comparationem cœleſtium corporum cor
pus iſtud humanæ naturæ, ſtercus figuraliter appelletur: terrenum enim eſt, & de ter-
ra ſumptum. Sed & Cophinus ille ſtercoris, qui ad radices ſuccidendæ ficulneæ mit- Luc.13.
titur, quid aliud niſi myſteriũ ſuſceptæ in corpore diſpenſationis oſtendit? Nec tamen
ei interna deeſſe dicuntur: quamuis enim uilem ſerui geſſerit formam, plenitudo ta- Coloſ.2.
men diuinitatis in eo habitabat. Hæc quamuis audacter diſcuſſa ſint, tamen fidelium,
quorumq; nutriri ſemper ad maiora debet auditus, eadem quoq; etiam de ſynagogæ
uitulo accipienda ſunt. In morali autem loco poteſt pontifex iſte ſenſus pietatis
& religionis uideri, qui in nobis per orationes & obſecrationes, quas deo fundimus,
uelut quodam ſacerdotio fungitur. Hic ſi in aliquo deliquerit, omnem continuò qui
intra nos eſt bonorum actuum peccare populum facit. Neque enim recti operis ali-
quid gerimus, quũ in prauum declinauerit dux bonorum operum ſenſus. Et ideo ad
huius emendationem, non qualiſcunque hoſtia, ſed ipſius ſaginati uituli requiritur ſa-
crificium: ſimiliter & ſynagogæ culpa, hoc eſt omnium quæ intra nos ſunt uirtutum Luc.15.
emendatio, non aliter quàm ex Chriſti mortificatione reparatur. Si uero princeps,
inquit, peccauerit, hircum offeret ex capris. Princeps iſte poteſt uideri uis rationis,
quæ intra nos eſt: quæ ſi peccet in nobis, & ſtultum aliquid agamus, pertimeſcenda
nobis eſt illa ſententia ſaluatoris, quæ dicit: Vos eſtis ſal terræ: ſi autem ſal infatuatum Matth.5.
fuerit, ad nihilum ualet niſi ut projciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Habet

C ergo iſte & hoſtiam ſuam. Sed & anima, inquit, una ſi peccauerit, capram fœminam ſimiliter offeret, ſecundum illam ſubſtitutionem hoſtiarum, quam ſuperius memorauimus. Sed fortaſſe dicent auditores eccleſiæ: Melius ferè agebatur cum antiquis & nobiſcum, ubi oblatis diuerſo ritu ſacrificijs, peccantibus uenia præſtabatur: apud nos una tantummodo eſt uenia peccatorum, quæ per lauacri gratiam in initio datur, nulla poſt hæc peccantibus miſericordia, nec uenia ulla conceditur. Decet quidem diſtrictioris eſſe diſciplinæ Chriſtianũ, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Pro illis oues, hirci, boues iugulabantur, & aues, & ſimila conſpergebat: pro te filius dei iugulatus eſt, & iterum te peccare delectat? Et tamen ne tibi hæc non tam erigant animos pro uirtute, & pro deſperatione deijciant: audiſti quanta ſint in lege ſacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ ſint remiſſiones peccatorum. In euangelio eſt iſta prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorũ: ſecunda remiſſio eſt in paſſione martyrij: tertia eſt, quæ per eleemoſynam datur. Dicit enim ſaluator: Veruntamen date quæ habetis, & ecce omnia munda ſunt uobis. Quarta nobis fit remiſſio peccatorum, quando & nos remittimus peccata fratribus noſtris. Sic enim dicit ipſe dominus & ſaluator: Quia ſi remiſeritis fratribus ueſtris ex corde peccata, & uobis remittet peccata ueſtra pater ueſter: quod ſi non remiſeritis fratribus ueſtris ex corde, nec uobis remittet pater ueſter. Et ipſe in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Quinta peccatorũ remiſſio, quũ conuerterit quis peccatorem ab errore uitæ ſuæ. Ita enim dicit ſcriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uitæ ſuæ, ſaluat animã eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoq; fit remiſſio per abundantiam charitatis, ſicut & ipſe dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et apoſtolus dicit: Quoniam charitas operit multitudinem peccatorũ. Eſt adhuc & ſeptima, licet dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, quum lauat peccator lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: quũ non erubeſcit ſacerdoti domini indicare peccatum, & quærere medicinam, ſecundũ eum qui

D ait: Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatẽ cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, uocet preſbyteros eccleſiæ, & imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergo quum uenis ad baptiſmi, uitulum offers, quia in morte Chriſti baptizaris: quum uero ad martyrium duceris, hircum obtuliſti, quia autorem peccati diabolum iugulaſti. Quum autem eleemoſynam feceris, & erga indigentes affectum miſericordiæ ſollicita pietate impenderis, altare ſacrũ hœdis pinguibus oneraſti. Quod ſi ex corde peccatum remiſeris fratri tuo, & iracundia & tumore depoſito, mitem intra te & ſimplicem recollegeris animum, immolaſſe te arietem, uel agnum in ſacrificium obtuliſſe confide. Porrò autem ſi diuinis lectionibus inſtructus, meditando ſicut columba, & in lege domini uigilando die ac nocte, ab errore ſuo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad ſimplicitatem eum columbæ reuocaueris, atque etiam adhærendo ſanctis, feceris eum ſocietatem turturis imitari, par turturum aut duos pullos columbarum domino obtuliſti. Quod ſi illa (quæ & ſpe & fide maior eſt) charitas abundauerit in corde tuo, ita ut diligas proximum tuum, non ſolum ſicut teipſum, ſed ſicut oſtendit ille qui dicebat, maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis: panes ſimilagineos in charitatis oleo ſubactos, ſine ullo fermento malitiæ & nequitiæ in azymis ſyncerit atis & ueritatis te obtuliſſe cognoſce. Si aũt in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis et lamentatione cõfectus, ſi carnem tuã maceraueris, & ieiunijs ac multa abſtinẽtia aridam feceris: & dixeris: quia ſicut in frixorio cõfrixa ſunt oſſa mea: tunc ſacrificiũ ſimilæ à ſartagine uel craticula obtuliſti. Et hoc modo inuenieris tu uerius & perfectius ſecundũ euangeliũ offerre ſacrificia

Luc. 11.
Matth. 5.
Iaco. 5.
Luc. 7.
1. Pet. 4.
Pſal. 6.
Pſal. 40.
Pſal. 31.
Iaco. 5.
1. Cor. 13.
Iohn. 15.
1. Cor. 5.
Pſal. 101.

A ficia, quæ ſecundũ legem offerre non poteſt Iſraël. Sed uideamus quid etiam de his,
» quæ nuper recitata ſunt ſentiendũ ſit. Si aũt, inquit, anima una peccauerit nolẽs ex po- *Leuit. 4.*
» pulo terræ, faciendo unum ab omnibus mandatis domini quod fieri nõ debuit, & de-
» liquerit, & notum fuerit illi peccatum quod peccauit, & adduxerit donum ſuum ca-
» pram de hœdis, fœminam ſine macula adducet pro peccato, quod peccauit. Et omnẽ
poſt hæc ſacrificij ritum ſecundũ quod ſupra expoſuimus, enarrauit. De anima, quam
ſub peccato factam dicit offerre, qualiter ſentiendum ſit, in ſuperioribus, prout potui-
mus, explanauimus. Quod uero in hoc loco addidit, anima, dicens, ſi peccauerit ex po
pulo terræ: non uidetur mihi ocioſum. Quis enim dubitaret quod ea quæ dicit lex, ad
animas uel ad populum qui ſunt in terra dicerentur? Quid ergo neceſſariũ fuit, ut ad
hoc quod dicit, anima una ſi peccauerit, adderet, ex populo terræ? Sed uidendum eſt,
ne forte ad diſtinctionem alterius populi, qui non eſt de terra, hæc anima quæ pecca-
uit, de populo terræ eſſe dicatur. Necꝫ enim conuenire hoc dictum poteſt illi, qui dice
bat: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt: unde & ſaluatorem expectamus dominũ *Philip. 3.*
Ieſum. Quomodo ergo iſtam animam merito dixerim de populo terræ, quæ nihil ha-
bet commune cum terra; ſed tota in cœlis eſt, et ibi conuerſatur, ubi Chriſtus eſt in de-
xtera dei ſedens: quò & redire deſiderat, & eſſe cum Chriſto? Multo enim melius, ſed *Philip. 1.*
permanere in carne neceſſariũ dicit propter nos. Hæc ergo anima quæ peccat, de po-
pulo terræ eſt, faciens unum ex omnibus mandatis domini, quod fieri non debet.

Diu certe me in hoc ſermone quidam ſtupor attonitum tenuit. Non enim conſe-
quenter dictum uideo, quod peccauerit anima, & fecerit unum ex mandatis domini,
quod fieri non debuit. Si enim mandatũ domini eſt, quomodo fieri non debuit? quum
utiqꝫ ad hoc dentur mandata dei, ut fiant. Et quomodo hic dicit peccaſſe anima, quæ
B fecerit unũ de mandatis domini quod fieri non debet? Et fortaſſe aliquibus uidebitur
error locutionis per interpretes factus: ſed mihi curioſius inquirenti, compertum eſt,
omnes interpretes ſimiliter protuliſſe: & ideo non elocutionis error, ſed profundioris
intelligentiæ requirendus eſt ſenſus. Inquantum ergo nobis occurrere poteſt, hæc mi
hi uidetur abſolutio. Mandata domini quædã data ſunt ut fiant, quædam ut non fiant:
ſed ea quæ fieri debent, neceſſitas popoſcit humana, ut inſerta illis proferrẽtur quæ fie
ri non deberent. Verbi gratia (ut de his ipſis quæ nunc habemus in manibus ſacrificijs
proferamus exemplum) Agnus immolari iubetur in paſcha, non quo ueri agni hoſtiã
per ſingulos annos requireret deus, ſed quo deſignaret immolari debere illum agnũ,
qui tollit peccata mundi. Hoc ergo fieri uoluit, illud noluit. Sic eñ per Eſaiam dicit:
Quò mihi multitudinem ſacrificiorum ueſtrorum, dicit dominus? Plenus ſum, holo- *Eſa. 1.*
cauſta arietum & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum nolo atqꝫ hircorum. Au
diſti quomodo non uult hoſtiam arietum, nec adipes agnorum: dedit tamen manda-
tum quomodo uel taurorum uel agnorum hoſtia deberet offerri. Sed qui legem ſpiri-
taliter intelligit, ſpiritaliter hæc quærit offerre. Si uero quis ſecundum ſpeciem manda
ti carnalis obtulerit, hæc eſt anima una ex populo terræ quæ peccauit nolẽs, faciendo
unum de oñibus mandatis domini quod fieri nõ debuit, & deliquit. Et ideo adiungit
in ſubſequentibus: Et quum notum factũ fuerit illi peccatum quod peccauit, adducet
» munus ſuum ante dominũ. Debet enim munus offerre anima quũ ei innotuerit, quia
" non quærit dominus carnale ſacrificium: Quia ſacrificium deo eſt ſpiritus contribula- *Pſal. 50.*
tus. Notũ fit ergo ei peccatum ſuum, quũ didicerit à domino dicente: Miſericordiam *Oſeæ 6.*
malo quàm ſacrificium, & quũ agnouerit immolare ſacrificium laudis in eccleſia, & *Pſal. 49.*
reddere altiſſimo uota ſua per Chriſtũ dominum noſtrum, cui eſt laus & gloria in ſe-
cula ſeculorum, Amen.

Secundi libri finis.

C

LIBER TERTIVS.

De eo quod ſcriptum eſt: Si autem anima peccauerit, & audierit uocem iuramenti, & hic teſtis ſit, aut uiderit, aut conſcius fuerit, ſi non indicauerit, & ipſa accipiet peccatũ eius. Et anima quæ tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum, aut à fera captum, & cætera.

DE ſacrificijs quæ offeruntur ab ijs qui per ignorantiam, uel qui non uoluntate peccauerint, ſermo eſt. Vnde & in ſuperioribus quum de pontificis ſacrificio diceremus, obſeruauimus nõ eſſe ſcriptũ de eo, quia ignorauerit. Sed ſi quis bene meminit eorum quæ dicta ſunt, poteſt nobis dicere, quia ſacrificium quod pontificem pro peccato diximus obtuliſſe, figuram Chriſti tenere, intelligere poſſumus. Et cõueniens non uidebitur, ut Chriſtus qui peccatum neſcit, pro peccato dicatur obtuliſſe ſacrificium: licet per myſteriũ res agatur, & idem ipſe pontifex, idem ponatur & hoſtia. Vide ergo ſi & ad hoc poſſu- *Eſa.53.*
mus hoc modo occurrere: Quia Chriſtus quidem peccatum non fecit, peccatum ta- *2. Cor.5.*
men pro nobis factus eſt, dum qui erat in forma dei, in forma ſerui eſſe dignatus eſt: dum qui immortalis eſt moritur, & impaſſibilis patitur, & inuiſibilis uidetur. Et quia nobis hominibus uel mors, uel reliqua omnis fragilitas in carne, ex peccati cõditione *Philip 3.*
ſuperducta eſt, etiam ipſe qui in ſimilitudinem hominum factus eſt, & habitu repertus ut homo: ſine dubio pro peccato, quod ex nobis ſuſceperat: quia peccata noſtra portauit, uitulum immaculatum, hoc eſt, carnem immaculatam obtulit hoſtiam deo.

" Sed quid faciemus de eo, quod in conſequentibus iungitur? Vbi enim dicit: Si qui-
" dem pontifex qui unctus eſt peccauerit: ibi additur, ut populum faceret peccare, offe-
ret pro peccato ſuo. Quomodo ergo conueniet, quod per carnem, quam ex nobis ſu-
D ſcepit Ieſus, ipſe peccatũ factus, peccare fecerit populum? Auſculta & de hoc, ſi cum aliqua conſequentia poſſumus reſpondere. Paſſio Chriſti credẽtibus quidem uitam, mortem uero non credentibus confert. Quamuis enim ſalus gentibus ſit per crucem eius, & iuſtificatio: Iudæis tamen interitus eſt & condemnatio. Sic enim ſcriptum eſt *Luc.2.*
in Euãgelijs: Ecce hic natus eſt ad ruinam & reſurrectionem multorum. Et hoc modo per peccatum ſuum, hoc eſt per carnem in crucem actam, in qua peccata noſtra ſuſceperat: nos quidem credentes liberauit à peccato: populum uero non credentẽ peccare fecit, quibus ad incredulitatis malum etiã ſacrilegij acceſſit impietas. Et hoc modo pontifex iſte per ſuum peccatum peccare populum fecit, dum in carne poſitus & teneri potuit, & occidi. Nam ponamus (uerbi gratia) ſi dominus maieſtatis nõ ueniſ- *Sapien.2.*
ſet in carnem, non arguiſſet Iudæos, non eis fuiſſet grauis etiam ad uidendũ, non uti- *Matth.27.*
que teneri potuiſſet, nec ad mortem tradi: nunquã (ſine dubio) ueniſſet & ſanguis eius ſuper ipſos, & filios eorum. Sed quia uenit in carnem, & prò nobis peccatum factus eſt, & hæc pati potuit: idcirco ipſe dicitur peccare populum feciſſe, qui fecit eum in ſe poſſe peccare. Sed uideamus iam quid agit: Et iſta anima quæ audit uocem iuramenti & teſtis eſt, uel quæ uidit aliquid & conſcia eſt, & non indicat, ex quo accepit etiam ipſa peccatũ eius ſine dubio, qui inique aut egit aliquid, aut iurauit. Hoc etiam ſecundum hiſtoriam nos ædificat & docet, ne unquam in peccatis alterius polluamus conſcientias noſtras, nec conſenſum male agentibus præbeamus. Conſenſum autẽ dico, non ſolum pariter agendo, ſed etiam quæ illicite geſta ſunt reticendo. Vis autem ſcire *Matth.18.*
quia conſentiant hæc etiam Euangelicis præceptis? Dominus dicit: Si uideris fratrem tuũ peccare, argue eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus es fratrem tuũ: quod ſi te non audierit, adhibe tecum adhuc duos uel tres; quod ſi nec ipſos audierit, dic eccleſiæ: ſit uero nec eccleſiã audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus et publicanus. Sed Euãgelicum præceptum in eo perfectius datum eſt, quod iudicandi peccati modum, diſciplinamq; conſtituit. Non uult enim te, ſi forte uideris peccatum fratris tui, continuò

evolare

A euolare ad publicũ,& proclamare paſſim,ac diuulgare aliena peccata:quod eſſet utiſque nõ corrigentis,ſed potius infamãtis. Solus,inquit,inter te & ipſum corripe eum. Vbi enim ſeruari ſibi myſterium uiderit ille qui peccat, ſeruabit & ipſe emendationis pudorem:ſi uero diffamari ſe uiderit,illico ad denegandi impudentiam conuertetur: & non ſolum non emendaueris peccatum,ſed & duplicaueris. Diſce ergo ex euangelicis præceptis ordinem. Primo,inquit, corripe eum ſolus inter te & ipſum. Secundo adhibe tecum alios duos uel tres: In ore,inquit, duorum uel trium teſtiũ ſtabit omne *Deut.19.* uerbum. Tertio uero dic eccleſiæ. Quomodo quidem tertio correptionem mandabat ad eccleſiam deferendam:ita ſecundo uult duos uel tres adhiberi, quibus præſentibus correptus,ſi emendare ſe non uult,quum ad eccleſiam delatum fuerit eius peccatum, poſſit dudum adhibitis teſtibus cõfutare. Frequenter eñ accidit,ut uolens quis euangelicum implere mandatum,calumniator uideatur,ſi crimen deferat ad eccleſiam, & deficiat teſtibus. Ne hoc ergo accidat, idcirco duos uel tres teſtes in ſecunda correptione ei iuſſit adhiberi. Quum ergo & euangelij tale mandatum ſit,& lex præcipiat, quia ſi tacuerit, accipiet peccatum: ſciendum eſt quod ſi quis ea quæ uidet in delicto proximi ſui,uel non indicat ſecundum regulam ſuperius datam,uel in teſtimoniũ uocatus,non quæ uera ſunt dixerit,peccatum quod commiſerit ille quem cælat, ipſe ſuſcipiet,& pœna commiſſi reuoluetur ad conſcium. Sufficiẽter ergo in hoc capite ipſe ædificauit textus hiſtoriæ. Puto tamen quod & illa anima, quæ legit ſcriptum in lege dei:Quia iurauit dominus,et non pœnitebit eum:tu es ſacerdos in æternum,ſecundũ *Pſal.109.* ordinem Melchiſedec. Audit uocem iuramenti,ut faciunt ſcribæ & phariſæi, ſemper hæc meditantes:ſed tacent,& enunciare populo nolũt,ne Chriſti teſtem aduentum. Propterea ergo ipſi accipient peccatum,in quo non enunciantes ad populum quæ uera ſunt,peccare faciunt Iſraël. Poſt hæc,& alia lex promulgatur. Anima,inquit,quæ
» B cunq; tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum iumentorum immundorũ,
» & latuerit eum,& inquinatus eſt:aut ſi tetigerit immundiciã hominis,& omnem im-
» mundiciam ex qua inquinatur; & cætera. Hæc quidem apud Iudæos indecenter ſatis,& inutiliter obſeruant:ut quid enim immundus habeatur, qui cõtigerit(uerbi cauſa)animal mortuum,aut corpus hominis defuncti? quid ſi prophetæ corpus ſit, quid ſi patriarchæ, uel etiam ipſius Abrahæ corpus? & ſi eius oſſa cõtigerit,immundus erit? quid ſi Heliſæi oſſa contingat,qui mortuum ſuſcitauit,immundus erit ille qui contin- *4. Reg.13.* git? & immundũ faciunt oſſa prophetæ etiam illum ipſum, quem à mortuis ſuſcitant? Vide quàm inconueniens ſit Iudaica intelligentia. Sed nos uideamus primo quid ſit tangere,& quis ſit tactus,qui faciat immundum: quis uero ſit tactus, qui faciat mundum. Apoſtolus dicit: Bonũ eſt homini mulierẽ non tangere. Hic tactus immundus *1. Cor.7.* eſt:hoc eſt enim illud, quod in euangelio dominus dixit: Si quis uiderit mulierem ad *Matth.5.* concupiſcendum,iam mœchatus eſt in corde ſuo. Tetigit enim cor eius concupiſcentiæ uitiũ,& immunda facta eſt anima eius. Si quis ergo hoc modo tangit aliquã rem: id eſt,uel per mulieris concupiſcentiam, uel per pecuniæ cupiditatẽ, uel alio quolibet peccati deſiderio,immundũ tetigit,& inquinatus eſt. Oportet ergo te,ſi quid tale contigeris,ſcire quomodo offeras ſacrificium, ſecundum ea quæ in ſuperioribus memoramuimus,ut mundus effici poſſis. Vis tibi oſtendam,quæ eſt anima quæ tetigit immundum,& immũda facta eſt:& rurſum tetigit mundũ,& facta eſt munda? Illa quæ pro- *Luc.8.* fluuium ſanguinis paſſa eſt,& erogauit omnem ſubſtantiam ſuam in medicos, nec ali quid proficere potuit,per immundiciam peccati in hoc deuoluta eſt. Tetigerat enim peccatum,& idcirco flagellum carnis acceperat. Sed poſteaquã fide plena tetigit fimbriam Ieſu,ſtetit fluxus ſanguinis,& repente facta eſt munda,quæ ante per tantũ tempus uixit immunda. Et quemadmodum quũ tetigiſſet dominum & ſaluatorem,dixit ipſe: Quis tetigit me? ego eñ ſenſi uirtutem exĩſſe de me:illam ſine dubio uirtutẽ quæ mulierẽ ſanauerat & fecerat mundam; ſic intelligendũ eſt,quod ſi quis contigerit pec

C catum exeat ab ipſo peccato uirtus quædam maligna, quæ eum qui ſe contingit faciat immundum: & hoc eſt uere cõtigiſſe immundum. Simili ratione etiam de morticino hominis, uel de morticino pecoris mundi aut immundi, dicendum eſt. Morticinum nanque hominis contingit is, qui peccatis ſuis mortuum quempiam uel ſequitur, uel imitatur. Sed ſi ſingulorum differentiæ requirendæ ſunt, ſingula recenſeamus. Hominis morticinum (ſicut ſupra diximus) illud poſſumus dicere, quod apoſtolus ad Co
1. Cor. 5. rinthios dicit: Scripſi, inquit, uobis in epiſtola, ut nõ commiſceamini fornicarijs. Non utique fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus: alioqui debueratis de hoc mundo exiſſe: nunc autem ſcripſi uobis, ut non commiſceamini. Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibũ ſumere. Iſtud eſt ergo hominis morticinum contingere, quaſi ei ſe ſocium ſaltem in cibo præbuerit, qui in Chriſto homo effectus, rurſum in peccatis eſt mortuus. Nam & illa uidua, de qua dicit apoſtolus:
1. Tim. 5. Quia in delitijs agens, uiuens mortua eſt; morticinum hominis dici poteſt. Sed alia animæ morticina nihilominus quæ ſunt in eccleſia, requirenda ſunt. Si ſimpliciores ſint, quiq; nihil uirtutis, nihil prudentiæ egerunt, et iam in peccatorum ſordibus uoluntur: hoſi quis ſequatur uel tãgat, eo tactu quo ſupra expoſuimus, morticinum animal tetigit. Quod autem eccleſia habeat & animalia, audi quomodo dicit in pſalmis:
Pſal. 35. Homines & iumenta ſaluos facies domine. Hi ergo, qui uerbi dei & rationabilis inſtituti ſtudium gerunt, homines appellantur: qui uero abſque huiuſmodi ſtudijs uiuunt, & ſcientiæ exercitia nõ requirunt, fideles tamen ſunt, animalia quidem, ſed munda dicuntur. Sicut enim ſunt quidam homines dei, ita ſunt & quædam oues dei: ſcriptum eſt enim, quia Moſes non erat ouis dei, ſed homo dei; & Helias non erat ouis
4. Reg. 1. dei, ſed homo dei. Sic enim ipſe dicit: Si homo dei ſum ego, deſcendat ignis de cœlo,
D & conſumat te & quinquaginta tuos. Vis autem audire de ouibus dei? dicit per pro-
Hier. 23. phetam: Oues meæ, oues ſanctæ ſunt, dicit dominus. & iterum ſaluator dicit in euan-
Ioan. 10. gelio: Oues meæ uocem meam audiunt. Et non puto, quia dixiſſet de hominibus,
Luc. 8. quia uocẽ meam audiunt homines: ſed hoc, Qui habet aures audiendi, audiat. Quomodo uocem Chriſti audiunt oues, ita homines uerbum eius audiunt. Iſta ergo ſunt animalia, munda quidem propter Chriſtum, morticina autem propter peccatum. Quæ ſi quis tetigerit, hoc eſt, ſi ſecutus quis fuerit in peccato, immũdus erit. Et ſi quis huiuſmodi hominis morticinum contigerit, id eſt, eius qui ſecundum rationem uiuit primo, & in uerbo dei ſemetipſum exercens, poſtmodum decidit in peccatũ: ſi quis eum ſequatur, aut imitetur, hominis contingit morticinũ, & erit immundus. Sed & à fera captum ſi contigeris, immundus eris. Quæ eſt fera? leo eſt, an lupus qui rapit ho-
1. Pet. 5. mines uel iumenta? Illa credo fera eſt, de qua dicit Petrus apoſtolus: Quia aduerſarius ueſter diabolus, ſicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide, & rurſum, de quibus dicit apoſtolus Paulus:
Act. 20. Intrabunt enim poſt diſceſſum meum lupi rapaces, non parcentes gregi. Ab iſtis ergo feris, ſi uideris captũ, noli eum ſequi, noli contingere, ne & tu efficiaris immundus. Sunt præterea & alia immunda animalia, quorũ morticinum uetat contingi. Immunda animalia ſunt homines, qui extra Chriſtum ſunt, in quibus neq; ratio, neq; religio ulla eſt. Horum ergo omnium morticina, id eſt peccata ſi uideas, dicit tibi legiſlator, ne cõtigeris, ne acceſſeris, ne attrectaueris. Et iſtæ ſunt immunditiæ, quæ meritò fugiendæ ſunt. Hominis autem tactum refugere, uel mortui corporis, cui magis ſepultura religioſe conferenda eſt: Iudaicæ hæc ſunt & inutiles fabulæ, ſpeciem quidem pietatis habentes, uirtutem uero ipſius denegantes. Prima ergo lex de immunditijs data: Si quis iuramenti alicuius, uel delicti teſtis fuerit, & non indicauit, per hoc immundus quodam modo effectus eſt etiam ipſe ſocietate peccati. Secunda lex, qua contingere immundum aliquid ac morticinum uetatur. Tertia nunc lex promulgatur huiuſmodi: Et anima, inquit,

quæ

A quæ iurauerit pronuncians labijs ſuis malefacere aut benefacere, & non fecerit ſe- Leuit.5.
» cundum omnia quæcunque dixerit homini cum iuramento, & latuerit eum, & po-
» ſtea cognouerit, & peccauerit unum aliquid de iſtis, pronunciet peccatum quod pec
» cauit: & offerat pro ijs quæ deliquit domino pro peccato quod peccauit, fœminam
» de ouibus, & cætera. Quomodo quidem ſi pronunciauero labijs meis, uel iurauero
benefacere, et non faciã, peccati reus ſim, difficultas non eſt oſtendere. Quomodo aũt
ſi iurem, uel pronunciẽ malefacere, & non fecero, peccauerim uerbo, aſſignare diffi-
cile eſt. Abſurdum enim uidetur (uerbi gratia) ut ſi per iracundiam dixero me hominẽ
occiſurum, et non fecero, ne peierare aut fallere uidear, cogi ad explendũ opus, quod
temere & illicite promiſi. Quæramus ergo quæ ſit res, in qua ſi promittimus nos ma-
lefacere, & non fecerimus, peccamus: ſi uero fecerimus, excuſemur à peccato, ut ratio
nabiliter ſtare præcepti ueritas poſſit. Quantum in hoc loco intelligendum uidetur,
malefacere, aduerſari alicui eſt, et nõ indulgere ei, ut faciat quod uult. Et nos ergo quũ
uenimus ad dominũ, & uouemus nos ei in caſtitate ſeruire, pronunciamus labijs no-
ſtris, et iuramus nos caſtigare carnem noſtram, uel male ei facere, atq; in ſeruitutẽ eam
redigere, ut ſpiritum ſaluum facere poſſimus. Sic enim iuraſſe ſe dixit, qui ait: Iurauí, Pſal.118.
& ſtatui ſeruare omnia præcepta tua. Quia ergo carnis uox eſt quæ dicit: Non enim Rom. 7.
quod uolo, ago: ſed quod odí, illud facio: afflicta ſine dubio à ſpiritu & coartata, reſi-
ſtit ei, & repugnat aduerſus ſpiritum. Et niſi ei malefaciat, ut affligatur & infirmetur,
non poteſt dicere ſpiritus: Quum infirmor, tunc potens ſum. Huic ergo carni reſiſten 2. Cor.12.
ti & repugnanti aduerſus ſpiritum, ſi quis iurauerit & pronunciauerit malefacere, ac
affligere & macerare eam, et non fecerit, peccati reus eſt, in eo quod iurauit crucia-
re ſe carnem ſuam & ſeruituti ſubijcere, et non fecit. Eodem autem iuramento & ſpi-
ritui decernit benefacere. In quo enim carni malefacit, ſpiritui benefacit. Si quis ergo
B hoc iurauerit & non fecerit, peccati efficitur reus. Vis autẽ ſcire, quia nec poteſt uni
horum benefieri, niſi alij malefeceris: audi etiam dominum dicentem: Ego occidam, Deut.32.
& uiuere faciam. Quid occidit deus? carnem utiq;. Et quid uiuere facit? ſpiritum ſine
dubio. Et rurſum in ſequentibus dicit: Percutiam, et ego ſanabo. Quid percutit? car-
nem. Quid ſanat? ſpiritum. Quò rurſum iſta proficiant? ut fiat mortificatum carne, ui-
uificatum ſpiritu: ne forte & tu mente ſeruias legi dei, carne autem legi peccati, ſi mor 1. Pet. 3.
tificata non fuerit. Si uero iſtum ordinem promiſeris, et ſeruare nõ quiueris, aut quid Rom. 7.
» legis ordo præcipiat. Si peccauerit, inquit, unum aliquid de iſtis, pronunciet peccatũ
» quod peccauit. Eſt aliquod in hoc mirabile ſecretũ, quod iubet pronunciare peccatũ.
Et enim cuiuſuis generis pronuncianda ſunt, & in publicum proferenda cuncta quæ
gerimus; ſi quid in occulto gerimus, ſi quid in ſermone ſolo, uel etiam intra cogitatio-
num ſecreta cõmiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta proferri. Proferri autem
à nobis, aut ab illo, qui & accuſator peccati eſt, & incentor. Ipſe eĩ nunc nos ut pec
cemus inſtigat, ipſe etiam quum peccauerimus accuſat. Si ergo præueniamus eum in
hac uita, & ipſi noſtri accuſatores ſimus, nequitiã diaboli inimici noſtri præuenimus,
& accuſatores efficimur. Sic eĩ & alibi propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, Eſa.43.
ut iuſtificeris. Nónne euidẽter myſteriũ de quo tractamus, oſtendit quũ dicit: Dic tu
prior? ut oſtẽdat tibi, qua præuenire illũ debeas, qa paratus eſt ad accuſandũ. Tu ergo
inquit, dic prior, ne te ille præueniat. Quia ſi prior dixeris, et ſacrificiũ pœnitentiæ ob-
tuleris, ſecundũ ea quæ in ſuperioribus diximus offerenda: & tradideris carnem tuam
in interitũ, ut ſpiritus ſaluus fiat in die domini: dicetur & tibi: Quia recepiſti in uita tua Luc.16.
mala, nunc uero hic requieſce. Sed & Dauid eodẽ ſpiritu loquitur in pſalmo, & dicit:
Iniquitatẽ meam notam feci, et peccatũ meum non cooperui: Dixi, pronunciabo ad- Pſal.31.
uerſum me iniuſtitiã meam, & tu remiſiſti impietatẽ cordis mei. Vides ergo quia pro-
nunciare peccatũ, remiſſionem peccati meretur. Præuentus enim diabolus in accuſa
tione, ultra nos accuſare non poterit. Et ſi ipſi noſtri accuſatores ſumus, proficit nobis

C ad ſalutẽ:ſi uero expectemus,ut à diabolo accuſemur, accuſatio illa cedit nobis ad pœnam: habet enim ſocios in geenna,quos quũ uicerit,criminum habuit ſocios. Multũ erit nunc hoſtiarum diuerſitates, & ſacrificiorum ritus ac uarietates exequi, & longe alterius operis quàm eius uerbi,quod in communi auditorio uulgus excipiat. Verum ut aliqua in tranſcurſu perſtringere uideamur, omnis quidem penè hoſtia quæ offertur,habet aliquid formæ,& imaginis Chriſti. In ipſum nanq; omnis hoſtia recapitulatur,in tantum,ut poſtquàm ipſe oblatus eſt, omnes hoſtiæ ceſſauerint: quia & tunc in typo & umbra præceſſerant,de quibus, prout potuimus, in ſuperioribus diſſeruimus: ut quomodo uitulus à pontifice oblatus,ſiue in munere, ſiue pro peccato,formã eius haberet oſtendimus. Per adipes uero,qui offeruntur in munere,operientes interiora & renibus cohærẽtes,poteſt ſancta illa eius anima intelligi. Quæ interiora quidẽ, id eſt diuinitatis eius ſecreta uelabat: renibus autẽ, hoc eſt corporalium materiæ, quæ ex nobis caſte ſumpta fuerat,cohærebat. Et media inter diuinitatem,carnemq; dominí poſita, ſanctificandam ſacris altaribus, & diuinis ignibus illuſtrandam conſeruam ſecum ad cœlos naturam carnis imponit. Renunculi autem ignibus traditi,quis dubitet quod nullos in Chriſto fuiſſe indicent genitalium partiũ motus? Quod uero de ſanguine hoſtiæ ſepties ante dominũ ſacerdos reſpergere memoratur, euidenter ſpiritus ſeptemplicis gratia ſub myſterio deſignatur. Quatuor cornua altaris quæ ſanguine linuntur,Chriſti paſſionem referri quatuor euangeliſtis indicant. Penna iecoris quod offertur, in iecore ira iugulatur: in penna,uelox & concita uis furoris oſtenditur. Reliquus autem ſanguis,qui ad baſim altaris effunditur,puto quod illius gratiæ formã deſignet: qua in nouiſſimis diebus, poſtquam plenitudo gentium ſubintrauerit, omnis qui relictus fuerit Iſraël,ad ultimum,uelut ad baſim altaris poſitus,effuſionẽ ſanguinis
Rom.11. Chriſti etiam ipſe ſuſcipiet. De agnis uero & hœdis,turturibus & columbis,& ſimila
D conſperſa in oleo,aut in panibus azymis cocta,quantum res pati potuit, ſupradictum
Leuit.5. eſt. Videamus nunc quæ lex proponitur in offerendis hoſtijs pro peccato. Et locutus eſt,inquit,dominus ad Moſen,dicens: Anima ſiqua ignorauerit & peccauerit nõ uolens à ſanctis domini, offeret pro delicto ſuo domino arietem immaculatum de ouibus,emptũ precio argenti ſiclo ſancto,in eo quod deliquit, & peccauit à ſanctis,reddet: & quintas adijciet ad illud,& dabit illum ſacerdoti,& ſacerdos exorabit pro eo in ariete delicti,& remittetur ei. In ſuperioribus legimus,quod duæ minores hoſtiæ ſacrificijs ſubſtituebantur: ut ubi dixit offerendã (uerbi cauſa) ouem aut hœdum,addidit, quod ſi nõ ſufficiet manus eius ad hœdũ aut agnum, offerat par turturũ, aut duos pullos columbinos. & iterum: Si nec ad hoc ſufficiet,offerat ſimilaginẽ. In hac uero lege, ubi de peccato,quod in ſanctis cõmittitur differit,nullam ſubſtitutionem inferioris hoſtiæ ſecũdæ uel tertiæ ſubrogauit: ſed ſtatuit ſolũ arietem offerendũ: nec aliter oſtendit ſolui poſſe peccatum quod in ſancta committitur,niſi arietem iugulauerit. Et nõ ſimpliciter arietem,ſed arietem precio emptum,& certo pretio,ſiclo inquit ſancto. Quid igitur,ſi quis pauper fuerit, & non habuerit ſiclum ſanctum unde mercari poſſit arietem,peccatum eius non ſoluetur? Quærendæ ſunt ergo unicuiq; diuitiæ,ut peccatum eius poſſit abſolui. Verum ſi dignetur dominus uel oculos nobis ad uidendũ, uel uobis ad audiendum aures cordis aperire: quid ſibi uelit legislatoris ſenſus opertus myſterijs,requiremus. Et primo quidẽ uideamus hoc ipſum,quod recitatum eſt ſecundum literam,quale ſit. Videtur planè de ijs dicere,in quorũ manibus ſancta commiſſa ſunt,id eſt,quæ in domini donis oblata ſunt. Verbi gratia: Vota & munera,quæ in eccleſijs dei ad uſum ſanctorũ,& miniſterium ſacerdotum,uel quæ ob neceſſitatem paupertũ à deuotis & religioſis mentibus offeruntur. De his,ſi qualibet præſumptione ſubtraxerit quis,decernit lex,ut ſi rememoratus fuerit peccaſſe ſe,& ſponte compunctionem cordis acceperit (de eo enim qui nõ ſponte compungitur,ſed alio arguẽte conuincitur, difficilius remediũ eſt) hic ergo qui ſponte recordatus fuerit peccatũ ſuum,reddet,inquit,

A quit,illud ipſum quod ſubtraxerat:& addet ad illud quintas, & offeret arietẽ pro peccato ſiclo ſancto,Quod dicit,addet ad illud quintas:ſimpliciores,quintas æſtimant ita dictũ: ut uerbi cauſa,ſi quinq; nummi ſubtracti ſunt, unus addatur, ut pro quinq; ſex reddere iubeatur. Sed qui in diſciplina numerorũ peritiam gerunt, longe aliter iſtius uocabuli numerum ſupputant. Nam & in Græco non habet πέντορ, quod ſimpliciter quintas facit: ſed habet ἐπίπεντορ, quod nos quidem poſſumus dicere, ſuper quintas: niſi diceretur iſtud ſpecialis cuiuſdam numeri apud illos eſſe uocabulum, quo indicaretur pro quinq; alios quinq; dandos, & unum ſuper:ut uerbi gratia, intelligatur qui furatus ſit quinq; nummos, ipſos quidem quinq; reſtituere debere uno ſuperaddito. Nec tamen continuò hæc pro furtis aut fraudibus ſolum intelligenda ſunt: ſed quod etiam, ſi quis pro uſibus neceſſarijs ſibi de ſanctis pecuniam ſumpſit, & moras attulit in reſtituendo,huiuſmodi lege conſtringitur. Quæ lex etiam ſecundum literam ædificare debet audientes. Valde enim utilis & neceſſaria eſt obſeruatio,ijs præcipuè, qui eccleſiaſticis diſpenſationibus præſunt: ut ſciant ſibi ab ijs, quæ in uſum ſanctorũ oblata ſunt,cautius & diligentius obſeruandum. Sed & nos,quibus iſta forte nõ accidunt, uideamus qua ex parte ſermo legis ædificet. Et ego hodie licet peccator ſim, tamen quia diſpenſatio mihi uerbi dominici credita eſt, ſancta dei uideor habere commiſſa. Neq; nunc primum,ſed ſæpe iam & olim diſpenſatione hac erga uos utimur. Si quis ergo ex uobis ſuſcepit à me dominicam pecuniã,& (ut fieri ſolet)egreſſus eccleſiã,& diuerſis occupationibus ſeculi raptus,obliuioni quæ audierat dedit, nec opus aliquod ex uerbo quod ſuſcepit,impleuit: iſte eſt qui pecuniam de ſanctis ſuſceptam non reddidit. Vnde uel his auditis,in memoriam reuocet, quod ea quæ fuerant dudum ſibi in uerbo dei commiſſa,neglexit. Reddat ergo & hoc quod accepit,& addat ad quintas, eo modo quo ante iam diximus,id eſt,ut bis quinq; ſint,& unus ſuperaddatur. Videamus ergo quomodo quinq; iſti reddantur. Quinq; numerus frequẽter,imò penè ſem-
B per pro quinq; ſenſibus accipitur. Scire ergo debemus,hoc modo iſtos quinq; ſanctis poſſe reſtitui: ut ſi forte præſumpſimus abuti eis in ſecularibus actibus, & impẽdimus uſum eorum in ijs,quæ non ſecundum deum geſſimus:reſtituamus nunc ipſos quinq; ſanctis actibus,religioſisq; miniſterijs,& alios eis quinq; addamus,qui ſunt interioris hominis ſenſus,per quos uel mundi corde effecti, dominum uidemus:uel aures habemus ad audienda ea,quæ docet Ieſus, uel odorem capimus illum, quem dicit apoſtolus,Quia Chriſti bonus odor ſumus, uel etiam guſtum ſumimus illum, de quo dicit propheta:Guſtate & uidete,quoniam ſuauis eſt dominus. Vel tactum illum quem dicit Ioannes: Quia oculis noſtris inſpeximus, & manus noſtræ palpauerunt de uerbo uitæ. His autem omnibus unum ſuperaddimus,ut ad unũ deum hæc cuncta feramus. Et hæc quidem de reſtituendis ijs, quæ qualibet culpa ex ſanctis ablata fuerant,dicta ſint. Quid uero dicemus de ſacrificio arietis precio empti, & precio ſicli ſancti,qui pro peccati expiatione iubetur offerri? Dives futurus eſt,qui precio arietis poſſit delicta purgare. Quæ ſunt iſtæ diuitiæ,requiramus. Docet nos ſapiẽtiſſimus Salomon, dicens:Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ eius. Audis uerba ſapientiæ,quomodo neceſſarijs cum proprietatibus uim uniuſcuiuſq; ſermonis enunciat. Diuitias dicit aptas ad animæ redemptionem,& diuitias non alienas,neque communes,ſed diuitias proprias:per quod oſtendit eſſe quaſdam diuitias proprias. Sed hoc euidentius dominus in euangelijs declarauit,quum dicit: Quod ſi in alieno fideles non fuiſtis:quod uſtrum eſt, quis dabit uobis? oſtendens præſentis ſeculi diuitias non eſſe noſtras proprias,ſed alienas. Tranſeunt enim,& ſicut umbra prætereunt. Propriæ uero ſunt illæ diuitiæ,de quibus propheta dicit: Et ad te congregabo diuitias gentium. Ex his fortaſſe diuitijs & Abraham dives factus eſt ualde in auro,& argento, & pecoribus,atq; omni ſuppellectili. Vis tibi oſtendam,ex quibus theſauris deſcendant iſtæ diuitiæ? audi apoſtolum dicentem de domino Ieſu Chriſto: In quo ſunt omnes theſauri ſapien-

2. Cor. 2
Pſal. 33.
1. Ioan. 1.
Proverb. 13.
Luc. 16.
Zach. 14.
Geneſ. 13.
Coloſ. 2.

C tiæ & & ſcientiæ abſcõditi. Et in euangelijs dominus dicit: Quia ſcriba diues proferẽ
Matth. 13. de theſauris ſuis noua & uetera. De his & apoſtolus Paulus dicit: Quia in omnibus di
1. Cor. 1. uites facti eſtis in illo, in omni uerbo, & in omni ſcientia. Ex his ergo diuitijs, quæ de
theſauris ſapientiæ & ſcientiæ proferuntur, mercandus nobis eſt aries iſte, qui offerri
debeat pro peccatis, illis ſcilicet, quæ in ſancta cõmiſſa ſunt, & ſicli ſancti annumera-
tione mercãdus. Iam ſuperius diximus, qd omnis hoſtia typũ ferat & imaginẽ Chri-
Gen. 22. ſti, multo magis aries, qui & pro Iſaac quidem à deo ſubſtitutus eſt immolandus. Si-
clo igitur ſancto comparandus nobis eſt Chriſtus, qui peccata noſtra diſſoluat. Siclus
ſanctus, fidei noſtræ formam tenet. Si enim fidem obtuleris, tanquam preciũ à Chri-
ſto, uelut arietem immaculatum in hoſtiam dato, remiſſionem accipies peccatorum.
Sentio planè, quod in explanando uires noſtras myſteriorũ ſuperat magnitudo: ſed
quamuis non ualeamus cuncta differere, tamẽ ſentimus cuncta repleta eſſe myſterijs.
Et ideo ſtudioſis quibuſq; indicia poſuiſſe ſufficiat, quibus excitati, ad altiora horũ &
profundiora perueniant: & intelligant ex quibus uitulus quæratur in hoſtiam, ex qui-
Ioan. 10. bus ouibus aries prouidendus ſit. Habeo enim (inquit Ieſus) & alias oues, quæ non
ſunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, ut fiat & unus paſtor, & unus grex. Sci
Can. 1. ant etiam ubi turtures, ubi columbæ requirendæ ſunt. Oculi, inquit, columbæ ſuper
plenitudines aquarum. Ad aquarũ ergo plenitudines properandum eſt: & in his enim
Can. 1. ſponſæ deſcribitur pulchritudo. Et collum, inquit, tuũ ſicut turturis. In columbis ocu
li prædicantur. Quod enim dixit, columbæ ſuper plenitudines aquarum: ferunt hoc
genus auis, quum ad aquas uenerit, quia ibi ſolet accipitris inſidias pati, uenientẽ deſu
per inimicum, uolitantis umbra in aquis inſpecta deprehendere, & oculorum perſpi-
cacia fraudem periculi imminentis euadere. Quod & ſi tu ita proſpicere potueris inſi
D dias diaboli & cauere, ſacrificiũ deo columbas obtuleris. Sed & qbus talia curæ ſunt,
illud etiam requirant, ex quibus eis agris ſimila debet offerri. Ego arbitror, quod ex il
Matth. 13. lius terræ ſegetibus, quæ facit alia centeſimum, alia ſexageſimum, alia trigeſimum fru
ctum. Requirant etiam, niſi plus quàm debet curioſum uidetur, quibus molẽtibus ſi-
Matth. 24. mila iſta ad ſacrificia præparetur. Nec eos lateat duas eſſe quæ molunt: quarũ una aſſu
mitur, & alia relinquit. Ex illius ergo mola, quæ aſſumenda eſt, ſimilam oportebit of-
ferre. Sed et ſiclus ſanctus, qui ad arietis precium neceſſarius dicit, uide unde, & quo-
modo perquirendus ſit. Siclus, pecuniæ dominicæ nomen eſt, & in multis ſcripturarũ
locis diuerſis appellationum nominibus pecunia dominica memoratur. Sed quædam
Matth. 25. proba, quædam uero reproba dicitur. Proba erat illa pecunia, quam paterfamiliâs pe-
regre profecturus uocatis ſeruis, dedit unicuiq; ſecundum uirtutem ſuam. Proba erat
Matth. 20. & illa pecunia, quæ denarius nominatur, qui cum mercenarijs pactus eſt, & à nouiſ-
ſimis datus eſt uſq; ad primos. Scire ergo te oportet, quia eſt & alia pecunia reproba.
Eſa. 1. Audi prophetam dicentem: Argentum reprobum ueſtrum. Eſt ergo quædam pecu-
nia proba, quædam uero reproba: propterea apoſtolus, uelut ad probabiles trapezi-
1. Theſ. 5. tas: Probantes, inquit, omnia, quod bonum eſt obtinentes. Solus enim eſt dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus, qui te huiuſmodi artem poſſit edocere, per quam ſcias diſcernere
quæ ſit pecunia, quæ ueri regis imaginem tenet: quæ uero ſit adulterina, & ut uulgo di
citur, extra monetam formata: quæ nomen quidem habeat regis, ueritatem autem re-
giæ figuræ non teneat. Multi nanq; ſunt, qui nomen Chriſti habẽt, ſed ueritatem non
2. Cor. 11. habent Chriſti: & propter hos dicit Paulus: Oportet enim hæreſes eſſe, ut probati ma
nifeſti fiant inter uos. Idcirco igitur & in præſenti lectione legiſlator omnino ad my-
ſticum & ſpiritalem reſpiciens ſenſum, addidit, ut aries iſte, qui ob hoc comparatur, ut
peccatum poſſit abſoluere, non qualicunq; ſiclo, hoc eſt, non qualicunq; pecunia, ſed
ſiclo ſancto comparetur. Quod ſi non reſpiciebat ad myſterium, quid rationis eſſe ui-
debatur, ut aries emptus offerretur ad hoſtiam, & pro certo precio; nõ ſufficit nomen
pecuniæ ſiclo nominaſſe: ſed addidit, & ſiclo ſancto? Quid ſi haberet aliquis in gregi-

bus

A bus ſuis arietes optimos,& diuinis ſacrificijs dignos:aut quid,ſi aliquis ita pauper eſt, ut ſiclum ſanctum habere non poſſit? Hæc eſt legislatoris moderatio, ut niſi quis habeat certũ pecuniæ modum,peccatum eius non poſſit abſolui. Quod aperte ſecundũ literam abſurdum:ſecundũ ſpiritalem uero intelligentiam certum eſt,quod remiſſionẽ peccatorũ nullus accipiet, niſi detulerit integram,probam, & ſanctã fidem, per quam mercari poſſit arietem:cuius natura hæc eſt, ut peccata credentis abſtergat. Et hic eſt ſiclus ſanctus,probata (ut diximus) & ſyncera fides: id eſt,ubi nullus perfidiæ dolus, nulla hæreticæ calliditatis peruerſitas admiſcetur: ut ſynceram fidem offerentes, precioſo Chriſti ſanguine, tanquam immaculatæ hoſtiæ diluamur; cum quo eſt deo patri omnipotenti, & cum ſpiritu ſancto gloria & imperium in ſecula ſeculorũ, Amen.

Tertij libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER QVARTVS.

De eo quod ſcriptum eſt: Si peccauerit anima, & præteriens præterierit præcepta domini, & mentietur prox. & cætera.

SI ſecundum diuinæ legis fidem, hæc quæ leguntur nobis, dominus locutus eſt ad Moſen: puto quod tanta dei uerba non debeant ſecundum incapacitatem audientium, ſed ſecundum maieſtatem loquentis intelligi. Dominus,inquit,locutus eſt. Quid eſt dominus? Apoſtolus tibi reſpondeat,& ab ipſo diſce,quia dominus ſpiritus eſt. Quod ſi tibi apoſtoli ſermo nõ ſufficit,audi ipſum dominum in euãgelijs dicentẽ:Quia deus ſpiritus eſt. Si ergo dominus & deus ſpiritus eſt,quæ ſpiritus loquit̃,ſpiritaliter debemus audire. Ego
B adhuc & amplius dico:quia quæ dominus loquitur,non ſpiritalia tantum,ſed & ſpiritus eſſe credenda ſunt. Non de meo ſenſu hæc,ſed de euangelijs approbabo. Audi dominum & ſaluatorem noſtrum ad diſcipulos ſuos dicentem: Verba quæ locutus ſum uobis,ſpiritus & uita ſunt. Si ergo ipſius ſaluatoris uoce diſcimus, quia uerba quæ locutus eſt apoſtolis,ſpiritus & uita ſunt,nequaquã dubitare debemus,quod etiam quæ per Moſen locutus eſt, ſpiritus & uita credenda ſunt. Sed uideamus quæ ſunt, de quibus nunc, prout poſſumus, aliqua dicere debeamus. Et locutus eſt, inquit,dominus ad Moſen, dicens: Anima quæcunque peccauerit,& præterierit præcepta domini, & mentiatur proximo ſuo pro depoſito, aut ſocietate, aut rapina, aut nocuit aliquid proximo ſuo,aut inuenit perditionem, mentiatur de ea,& iurauerit inique de uno ab omnibus quæcunque fecerit homo, uti peccet in his: & erit quum peccauerit,& deliquerit, & reddet rapinam quam rapuit, aut iniuriam quam nocuit, aut depoſitum quod commendatũ eſt ei; aut perditionẽ quam inuenit; ab omni re, pro qua iurauit iniuſte, & reſtituet ipſum caput, & quintas inſuper augebit, & cuius eſt, ei reddet qua die conuictus fuerit. Hucuſque interim peccati ſpecies exponuntur,poſtea uero purgatio eius per hoſtias imperatur. Si qui infirmi ſunt,& incapaces profundioris myſt erij,ædificentur ex litera:& hi ſciant quia ſiquis præteriẽs præterierit præcepta domini,& mentitus fuerit proximo ſuper depoſito aut ſocietate,aut rapina,peccati ingentis ſtatuitur reus. Sed abſit hoc ab eccleſia,ut ego credam eſſe aliquẽ in ea, & ut ſanctorũ quis tam infeliciter agat, ut depoſitum proximi ſui neget, aut ſocietatẽ fraude cõtaminet,aut uel ipſe aliena diripiat,aut ab alijs rapta ſuſcipiat: & pro his ſi ab eo requiraſ̃,contra cõſcientiã iuret. Abſit inquã,ut hæc ego de aliquo fidelium ſentiã. Confidenter eñ dico de uobis: quia uos nõ ita didiciſtis Chriſtũ,neq; ita edocti eſtis: ſed neq; lex ipſa,hæc ſanctis & fidelibus præcepit. Vis ſcire,quia nõ ad ſanctos & iuſtos iſta dicanſ̃,audi apoſtolũ diſtinguentẽ: Iuſto,inquit,lex nõ eſt poſita:ſed iniuſtis, & nõ ſubditis,ſceleſtis & contaminatis,patricidis,matricidis,& horũ ſimilibus. Quia

Leuit.6.

2. Cor.3.

Ioan.4.

Ioan.6.

Ephe.4.

1. Tim.1.

C ergo huiuſmodi hominibus apoſtolus legem dicit impoſitam: eccleſia dei, quam abſit in huiuſmodi facinoribus maculari, relicta alijs litera, ſanctius ædificetur à ſpiritu. Videamus itaq; nos, quod eſt depoſitũ, quod fideliũ unuſquiſq; ſuſcepit. Ego puto quod ipſam animam noſtram & corpus depoſitum accipiamus à deo. Et uis uidere maius aliud depoſitum, quod acceperis à deo? Ipſi animæ tuæ deus imaginem ſuam & ſimilitudinem commendauit. Iſtud ergo depoſitum tam integrè tibi reſtituendũ eſt, quàm
Luc.6. à te conſtat eſſe ſuſceptũ. Si enim ſis miſericors, ſicut & pater tuus in cœlis miſericors
Matth.5. eſt, imago dei in te eſt, & integrum depoſitũ ſeruas: ſi perfectus es, ſicut & pater tuus in cœlis perfectus eſt, imaginis dei in te depoſitum manet: ſimiliter & cætera omnia ipſius, ſi iuſtus, ſi ſanctus, ſi mũdo corde, & omnia quæ in domino præſto ſunt per naturam, ſi tibi per imitationẽ ſubſiſtant, depoſitum apud te diuinæ imaginis ſaluũ eſt. Si uero è contrario agas, & pro miſericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno uiolentus, pro quieto turbulentus, pro liberatore raptor exiſtas: abiecta imagine dei, diaboli in te imaginem ſuſcepiſti, & bonum depoſitũ tibi diuinitus commendatum abnegaſti. An nõ hoc erat, quod ſub myſterio apoſtolus electo diſcipulo Timotheo mãda-
2. Tim.1. bat, dicens: O Timothee, bonum depoſitum cuſtodi? Ego etiam illud addo, quod & Chriſtum dominum depoſitũ ſuſcepimus, & ſpiritum ſanctum depoſitum habemus. Videndum ergo nobis eſt, ne hoc ſancto depoſito non ſancte utamur: & quum nos in conſenſum ſui peccata ſollicitant, iuremus nos non ſuſcepiſſe depoſitum. Quod utiq; ſi habeamus in nobis, peccato conſentire non poſſumus. Sed & ipſe ſenſus rationabilis, qui in me eſt, cõmendatus mihi eſt, ut eo utar ad intelligentiam diuinorũ myſteriorum. Memoria, iudicium, ratio, & omnes qui intra me ſunt motus, commendata mihi uidentur à deo, ut eis utar in ijs quæ præcipit lex diuina. Si uero ad malas artes ſolers & perſpicax uertatur ingeniũ, & rebus dei abutamur in ijs, quæ non uult deus, hoc eſt abiurare depoſitũ, & beneficia uertere in perfidiam. Videamus nunc quid
D etiam ſocietas intelligẽda ſit. Putas eſt aliquis, qui ſecundum literam cõmoneri debeat, ne forte in ratione pecuniæ, uel qualibet alia ſpecie ſocietatis, ſocium fraude decipiat? Vltimæ miſeriæ eſt illa anima, in quam cadere adhuc fraudis hoc genus poteſt. Veruntamen quoniã multa eſt in homine fragilitas, etiam de his cõmoneamus: quia
1. Theſ.4. nec apoſtolum piguit iſta mandare, dicit enim: Neq; circunſcribat in negocio fratrem ſuum, quoniã uindex eſt de his omnibus deus. Nunc uero requiramus, quæ ſit etiam
Philip.2. ſocietas ſpiritus. Audi de his ipſis uerbis apoſtolum dicentẽ: Si quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis, implete gaudiũ meum. Vide ſocietatis legẽ quomodo intellexit apoſtolus Paulus. Audi & Ioannem, quomodo uno
1. Ioan.1. eodemq; ſpiritu proloquat. Et ſocietatẽ, inquit, habemus cum patre, & cum filio eius
2. Pet.1. Ieſu Chriſto. Et iterũ Petrus dicit: Conſortes, inquit, facti eſtis diuinæ naturæ, quod
2. Cor.6. eſt ſocij. Et iterũ dicit apoſtolus Paulus: Quæ enim ſocietas lucí ad tenebras? Quod ſi lucí ad tenebras ſocietas nulla eſt, poteſt ergo ſocietatẽ lux habere cum luce. Igitur ſi nobis cum patre & filio & ſpiritu ſancto ſocietas data eſt, uidendũ nobis eſt, ne ſanctã iſtam, diuinamq; ſocietatem peccando abnegemus. Si enim agamus opera tenebra-
Ephe.2. rum, certũ eſt quia ſocietatem negauimus lucis. Sed & ſanctorũ ſocios nos dicit apo-
1. Cor.1. ſtolus, nec mirũ. Si enim cum patre & filio dicitur nobis eſſe ſocietas: quomodo non
Coloſ.1. & cum ſanctis, non ſolũ qui in terra ſunt, ſed & qui in cœlis? Quia & Chriſtus per ſanguinem ſuũ pacificauit terreſtria & cœleſtia: ut cœleſtibus terrena ſociaret. Quod euidenter indicat, ubi dicit gaudiũ eſſe in cœlis ſuper uno peccatore pœnitentiã agente.
Luce 15.
Matth.22. Et rurſum, quũ dicit eos qui reſurgunt à mortuis, futuros eſſe ſicut angelos dei in cœ-
Matth.5. lo: & quũ ex integro hominibus cœlorũ regna promittit. Hanc ergo ſocietatẽ diſrumpit & abnegat, quicunq; malis actibus ſuis, malisq; ſenſibus ab horum coniunctione
Matth.11. ſeparatur. Poſt hoc de rapina dicit. Raptores ſunt boni & mali. Boni quidem illi, de
Eſa.5. quibus dicit ſaluator, Quia regnũ cœlorum diripiunt. Sunt autẽ & mali raptores, de

quibus

A quibus dicit propheta: Et rapina pauperũ in domibus uestris est. Apostolus uero abrupte pronunciat dicens: Nolite errare, quia neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; rapaces regnum dei possidebunt. Est tamen aliquid, & secundum spiritalem intelligentiam culpabiliter rapere: sicut illi laudabiliter rapiunt regna cœlorum. Vt uerbi causa dicamus: Si homo nondum purgatus à uitijs, nondum segregatus à prophanis & sordidis actibus, uelit si cœtui sanctorum & perfectorum latenter ingerere, et sermonem quo perfecta & mystica tractantur, audire: huiusmodi homo secretorum & perfectorum scientiam non bene rapit. Meminisse em̃ oportet præcepti saluatoris, quod dicit: Quia nemo mittit uinum nouum in utres ueteres, alioquin & utres rumpentur, & uinum peribit: ostendens quod animæ nondũ renouatæ, sed in uetustate malitiæ perduranti non oportet nouorũ mysteriorum, quæ per Christũ mundus agnouit, secreta committi. Addit dehinc legislator: Aut si quid nocuit proximo, uel si inuenit perditionẽ. Lex literæ hoc uidetur mandare, ut si quis inuenit quod alius perdidit, & requisitum fuerit, reddat, nec periuret pro eo. Est & hæc utilis audientibus ædificatio. Multi em̃ sine peccato se putant esse, si alienũ quod inuenerint teneant, & dicunt: deus mihi dedit, cui habeo reddere. Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inuenta non reddat. Veruntamen si hoc tantũ, quod secundum literam putatur, legislator uoluisset intelligi, potuerat dicere: Si inuenit quod perierat, uel quod aliquis perdiderat: nunc autem quum dicit, inuenit perditionem: amplius nos aliquid intelligere uoluit. Qui nimis peccant, in scripturis perditio appellantur. Sicut in Ezechiele propheta legimus dictum: Perditio, inquit, factus es, & non subsistes in æternum tempus. Est ergo qui multum quærendo inuenit perditionem, ut uerbi gratia dicamus: Hæretici ad cõstruenda & defendenda dogmata sua, multum perquirunt & discutiunt scripturas diuinas, ut inueniant perditionem. Quum enim multum quæsierint testimonia, quibus astruant quæ perprauè sentiunt, B perditionẽ sibi inuenisse dicendi sunt. Sed si forte aliquis horũ audiens in ecclesia uerbum dei catholicè tractari, resipiscat & intelligat, quia quod inuenerat perditio est: reddet, inquit, quod inuenit, & iste qui perditionem inuenit, & ille qui rapinam. Sed & ille qui depositũ abnegauit, & omnis quicunq; aliqua ex parte animæ nocuit proximi, & iurauit iniuste: restituet, inquit, ipsum caput, & quintas superaugebit, & ei cuius est reddet, secundum eam duntaxat expositionem, quam de quintis addendis antea iam diximus. Et offeret, inquit, domino arietem de ouibus sine macula, precio in id quo deliquit: & orabit pro eo sacerdos coram domino, & remittetur ei pro uno ab omnibus quæ fecit & deliquit in eo. Diximus in superioribus, quid est offerre arietẽ, & hunc precio sicli sancti emptum: nunc superest ut differẽtiam illam dicamus, quod ibi posuit precium sicli sancti, hic tantummodo precium dixit: nec quantitatem precij, nec nomẽ pecuniæ designauit. In superioribus enim, ubi pro peccato quod in sancta cõmissum fuerat, lex mandabat, siclum sanctum diximus nominatũ, & siclum nomen esse pecuniæ: ut alibi obolus, alibi dragma, alibi mna, uel talentũ, uel minutum, æs uel denarius dicitur. Hic ergo nihil horum nominatur, sed tantum pretio offerendus aries dicitur. Interest sanè peccare in sanctis, & peccare extra sancta. Vis & alibi uidere hanc ipsam distinctionem: audi quomodo in Regnorum libris dicit Heli sacerdos ad filios suos: Si peccauerit quis in hominẽ, exorabit pro eo sacerdos: si aute in deum peccauerit, quis orabit pro eo? Similiter & Ioannes apostolus dicit: Est peccatum ad mortẽ, non pro illo dico ut oretur. Quia ergo diuersitas peccatorũ est, discere ex spiritali lege debemus in q̃bus peccatis tantũmodo emendus sit aries, in quibus uero siclo sancto mercandus: qui etiã sint isti qui uendãt arietes, req̃ramus. Ego arbitror ipsos esse istos, qui arietes ad sacrificiũ distrahunt, qui sunt & illi qui oleũ ad lampades uirginũ uendũt, de quibus dicebãt illæ prudẽtes stultis uirginibus: Ite ad uendentes et emite uobis. Qui ergo alij uẽdũt uel oleũ luminibus, uel arietes sacrificijs, nisi ꝓphetæ

1. Cor. 6.

Matth. 9.

Ezech. 28.

1. Reg. 2.

1. Ioan. 5.

Matth. 25.

C ſancti & apoſtoli: qui mihi quũ peccauero, oſtendunt & conſiliũ dant quomodo debeam corrigere errores meos, et emendare peccata. Vendit mihi Eſaias arietem adſa-
Eſa.1. crificandum pro peccato, quum mihi dicit, tanquam ex dei perſona: Holocauſta arietum, et adipem agnorum, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Et Paulò poſt ſubiungit: Auferte nequitias ab animis ueſtris, et à conſpectu oculorum ueſtrorum, diſcite bonum facere. Eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo, et iuſtificate uiduam, & uenite diſputemus, dicit dominus. Et ſi fuerint peccata ueſtra, ut fœnicium, ut niuem dealbabo: ſi autem ut coccinum, ut lanam candidam efficiam. Vendit
Dan.3. mihi arietem & Daniel, quum dicit: Quia non eſt locus ad ſacrificandum in conſpectu tuo, ut poſſimus inuenire miſericordiam: ſed in anima cõtribulata & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur: uelut in multitudine agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificiũ noſtrũ
Pſal.50. in conſpectu tuo hodie. Vendit nobis & arietem ſacrificij Dauid, quum dicit: Sacrificium domino ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non ſpernet. Quum ergo ſinguli prophetarum, uel etiam apoſtolorum conſilium ijs qui delinquunt, dederint, quo poſſint corrigere, uel emẽdare peccatum: meritò his uendidiſſe arietes ad ſacrificium uidebuntur. Quid autem precij à comparantibus ſumant, illud opinor legendi ſtudium, uigilias audiendi uerba dei, et ſuper omnia digniſſimum pre-
1.Reg.15. cium, obedientiam puto, de qua dicit dominus: Obedientiam malo, quàm ſacrificiũ,
Leuit.6. & dictorum audientiam magis quàm holocauſta. Poſt hæc ſubſequitur: Et locutus
» eſt, inquit, dominus ad Moſen dicens: Præcipe Aaron & filijs eius dicens: Hæc eſt
» lex holocauſti, hoc holocauſtum in concrematione ſua erit ſuper altare tota nocte uſ-
» que in mane, et ignis altaris ardebit ſuper illud, nec extinguetur, & induet ſe ſacerdos
» tunicam lineam, & campeſtre lineum induet circa corpus ſuum, & auferet hoſtiam
» quam conſumpſerit ignis, holocauſtum de alari, & ponet illud ſecus altare, &
D bit ſe ſtola ſua, et induetur ſtola alia, & ejiciet hoſtiam, quæ cremata eſt extra caſtra, in
» locum mundum, et ignis ſuper altare ardebit, nec extinguet. Et comburet ſuper illud
» ſacerdos ligna mane, & conſtipabit in illud holocauſtum, & imponet ſuper illud adi-
» pem ſalutaris, & ignis ſemper ardebit ſuper altare, nec extinguetur. Audis ſemper
Eſa.51. debere eſſe ignem ſuper altare: & tu ſi uis eſſe ſacerdos dei, ſicut ſcriptum eſt: Omnes
1.Pet.2. enim uos ſacerdotes domini eritis. & ad te enim dicitur: Gens ſancta ſacerdotum, populus in acquiſitionem. Si ergo ſacerdotium uis agere animæ tuæ, nunquam recedat
Luc.12. ignis de altari tuo. Hoc eſt quod dominus in euangelijs præcepit, ut ſint lumbi ueſtri accincti, & lucernæ ueſtræ ardentes. Semper ergo ignis fidei & lucerna ſcientiæ accenſa ſit. Sed & quod dixit, lumbi ueſtri, dominus in euangelio: hoc quidem eſt quod nunc legislator præcipit, ut campeſtri lineo præcingatur ſacerdos, & ita ueteri cinere
2.Cor.5. depoſito innouet ſacros ignes. Oportet enim etiam nos dicere: Ecce uetera tranſierunt, & facta ſunt omnia noua. Campeſtri enim lineo cingitur, uel ſicut alibi dicitur, femoralibus utitur, qui luxuriam fluxæ libidinis cingulo reſtrinxerit caſtitatis. Ante omnia eñ ſacerdos, qui diuinis aſſiſtit altaribus, caſtitate debet accingi. Nec aliter purgare uetera, & inſtaurare poterit noua, niſi lineis induatur. De lineis ſæpe iam dictum eſt: & tunc maxime, quũ de indumentis ſacerdotalibus dicebamus, quod ſpecies iſta formam teneat caſtitatis. Quia origo lini ita è terra æditur, ut ex nulla admixtione concepta ſit. Obſeruandum tamen eſt, quod alijs indumentis ſacerdos utitur dum eſt in ſacrificiorum miniſterio, & alijs quũ procedit ad populum. Hoc faciebat & Paulus, ſcientiſſimus pontificũ, & peritiſſimus ſacerdotum: qui quum eſſet in cœtu perfectorũ,
1.Cor.2. tanquam intra ſancta ſanctorũ poſitus, & ſtola perfectionis indutus, dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos: ſapientiam aũt non huius mundi, neq; principum huius mundi, qui deſtruunt: ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio abſcondito, quam nemo principũ huius mundi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam dominũ maieſtatis crucifixiſſent. Sed poſt hæc, tanquã ad populũ exiens mutat ſtolam, & alia induitur

A duitur longe inferiore, quàm illa. Et quid dicit? Nihil inquit, aliud iudicaui me scire inter uos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Vides ergo istum doctissimum sacerdotem, quomodo indutus, quum esset inter perfectos, uelut in sancta sanctorum, alia utitur stola doctrinæ: quum uero exit ad eos qui incapaces sunt, mutat stolam uerbi, & inferiora docet. Et alios lacte potat, ut paruulos: alios oleribus nutrit, ut infirmos: alijs uero fortes præparat cibos: his scilicet qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad boni uel mali discretionem. Sic sciebat Paulus mutare stolas, & alia uti ad populum, alia in ministerio sanctorum. Ipse autem pontificum pontifex & sacerdotum sacerdos, dominus & saluator noster, de quo dicit apostolus: quia pontifex sit futurorum bonorũ: audi quomodo primus hæc fecerit, & ita discipulis suis hæc imitanda reliquerit. Euangelium refert de eo & dicit, quia in parabolis loquebatur ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: seorsum autem soluebat eas discipulis suis. Vides quomodo ipse docuit, alijs indumentis uti debere pontificem, quum procedit ad turbas, alijs quũ eruditis & perfectis ministrat in sanctis. Vnde optandũ nobis est, & agendum, ne tales nos mueniat Iesus, ita imparatos, & ita seculi sollicitudinibus aligatos: ut quum turbis loquatur nobis in parabolis, ut uidentes non uideamus, & audientes non audiamus: sed potius inter eos inueniri mereamur, ad quos dicit: Vobis datum est nosse mysteria regni dei. Post hoc: Hæc est, inquit, lex sacrificij quod offerent filij Aaron sacerdotis ante altare coram domino. Aufert ab eo plenam manũ de similagine sacrificij cum oleo eius, & cum omni thure eius, quæ sunt ad sacrificium, & imponet super altare hostiam, odorẽ suauitatis, memoriale eius domino: quod autẽ superfuerit ex ea, manducabit Aaron & filij eius. Azyma edẽt in loco sancto, & in atrio tabernaculi testimonij manducabunt eam. Non coquetur fermentata, partẽ illis hanc dedi ab hostijs domini, sancta sanctorũ sunt, sicut pro peccato et pro delicto, oĩnes masculi sacerdotũ edent eam: legitimum æternũ in progenies uestras ab hostijs domini.

Ibidem. *Hebr.5.* *Hebr.9.* *Matth.13.* *Luc.8.* *Leuit.6.*

B Omnis qui tetigerit ea sanctificabitur. In his quæ proposita sunt, mos quidẽ sacrificandi sacerdotibus datur, & obseruantiæ, quibus colitur deus: ut uel purificari populus uideret, uel etiam in necessarijs uictus causa cõsuleretur sacerdotibus & ministris. Offerendæ em̃ similæ in sacrificio mensura posita est, quæ decima pars ephi appellat: huic oleũ superfunditur & thus superponit. Sed quum ad altare peruenerit sacerdos, inquit, plenam manũ ex ea sumet, et ita intra plenitudinem manus cõcludat & oleum quod infusum est, & thus quod superpositũ est: ut sit hoc libamen & sacrificiũ deo in odorem suauitatis. Cætera, inquit, maneant sacerdotibus ad edendũ. Sed ædenda ea tradidit lex in loco sancto, in atrio tabernaculi, ita ut nihil fermentetur ex eis: hanc em̃, inquit, dedit partem sacerdotibus, & hæc sunt sancta sanctorũ. Sed & illud obseruari uoluit, ut soli masculi edant ex ea, fœmina nulla cõtingat. Addidit hoc, ut qui tetigerit ea, sanctificetur. Sed si uelimus nũc ab eis, qui in manifesto Iudæi sunt, requirere de singulis, qua ratione illud hoc modo dictum sit, aut illud alio modo: absoluta nobis responsione satisfaciẽt dicentes: ita usum est legem danti, nemo discutit dominũ suum. At eos ita dicentes in cæteris, de hoc nouissimo sermone requiramus, ut dicant quomodo omnis qui tetigerit ex sacrificio sanctorũ, sanctificetur. Si homicida tetigerit, si prophanus, si adulter, si incestus, sanctificatus erit? Nõ enim excepit aliquẽ, sed dixit: Omnis qui tetigerit ex ea, sanctificabit. Ponamus enim, quia etiam nũc integer sit status illius templi, offerantur hostiæ, sacrificia consumentur. Ingressus est aliquis templum scelestus, iniquus, impurus: inuenit carnes ex sacrificijs propositas, tetigit eas: an sanctificatus continuò pronunciabitur? Enimuero nullo modo, uel rei natura, uel ueritas religionis hoc recipit: & ideo redeundũ nobis est ad expositiones euãgelicas atq; apostolicas, ut lex possit intelligi. Nisi em̃ uelamẽ abstulerit euangeliũ de facie Mosi, nõ potest uideri uultus eius, nec sensus eius potest intelligi. Vide ergo quomõ in ecclesia apostolorũ discipuli assunt ijs quæ Moses scripsit, & defendũt ea, qd & impleri

C queant,& rationabiliter ſcripta ſint: Iudæorum uero doctores,& impoſſibilia hæc,& irrationabilia,ſequentes literam,faciant. Igitur ſacrificium, propter quod hæc omnia ſacrificia in typo & figura præceſſerant,unum & perfectum,immolatus eſt Chriſtus. Huius ſacrificij carnem ſi quis tetigerit,cõtinuò ſanctificabitur,ſi immundus eſt:ſanabitur,ſi in plaga eſt. Sic,denicꝙ intellexit illa,de qua paulò ante memorauí, quæ profluuium ſanguinis patiebatur, quia ipſe eſſet caro ſacrificij, & caro ſancta ſanctorũ: quia uero intellexit quæ eſſet caro ſancta ſactorum,idcirco acceſſit & ipſa. Ipſam quidem carnem ſanctam contingere nõ audet: nondum enim mundata fuerat,neꝙ quæ perfecta ſunt apprehenderat: ſed fimbriam tetigit ueſtimenti quo ſancta caro tegebatur. Et fideli tactu uirtutẽ elicuit ex carne, quæ ſe ab immundicia ſanctificaret,& plagam quã patiebatur ſanaret. Non tibi uidentur iſto magis ordine uerba ſtare poſſe, quibus per
» Moſen dicit: Omnis qui tetigerit ex carnibus ſanctis,ſanctificabit? Has enim carnes, quas nos expoſuimus,tetigerunt omnes,qui ex gentibus crediderunt. Has tetigit ille
Titum 3. qui dicebat: Fuímus eñ & nos ſtulti aliquando & increduli, errantes,ſeruientes deſideríjs & uoluptatibus uaríjs, in malitia & inuidia agentes,odibiles,odiẽtes inuicem. Sed quũ benignitas & humanitas illuxit ſaluatoris noſtri dei, ſaluos nos fecit per lauacrum
1. Cor. 6. regenerationis & reuocationis ſpirituſſancti. Et alibi dicit: Et hæc, inquit, fuiſtis, ſed ſanctificati eſtis, & iuſtificati in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu dei noſtri. Si enim quis,ut diximus,tangat quidem carnem Ieſu,eo modo quo ſuperius expoſuimus,totaꝙ fide ac omni obedientia accedat ad Ieſum,tanquam ad uerbũ carnem factum,iſte tetigit carnem ſacrificij,& ſanctificatus eſt. Tangit autem carnes
Hebr. 5. uerbi & ille, de quo dicit apoſtolus: Perfectorum autem eſt cibus ſolidus,eorum qui propoſſibilitate ſumendi exercitatos habent ſenſus ad diſcretionẽ boni ac mali. Tangit ergo & ille carnem uerbi dei,qui interiora eius diſcutit,& occulta poteſt explanare myſteria. Et nos ſi habuerimus talem intellectum,ut poſſimus ſingula quæ ſcribuntur in lege,ſpiritali interpretatione diſcernere,& obtectum uniuſcuiuſꝙ ſermonis ſacramentum in lucem ſcientiæ ſubtilioris educere; ſi ita docere poſſemus eccleſiam, ut nihil ex ijs quæ lecta ſunt remaneret ambiguum,nihil relinqueretur obſcurum: fortaſſis & de nobis dici poterit, quia tetigimus carnes ſanctas uerbi dei, & ſanctificati
» ſumus. Sic autẽ accipio & illud, quod dictum eſt: quia omnes maſculi ex ſacerdotibus
» edent eam: nulla eñ fœmina,nec remiſſa & diſſoluta anima poterit edere carnes ſanctas uerbi dei: maſculus quæritur qui eas edat. Maſculi quippe ſunt,qui perducuntur ad numerum: nuſquam fœmina,nuſquam paruuli numerantur, unde & apoſtolus di-
1. Cor. 13. cebat: Quum autem factus ſum uir,depoſui quæ erant paruuli. Talis ergo iſte maſculus, & talis uir quæritur,qui carnes ſanctas poſſit comedere: & comedere quidem nõ in quocunꝙ loco,ſed in loco ſancto, in atrio tabernaculi. Audiant hæc qui ſcindunt eccleſias, & peregrinas ac prauas inducentes doctrinas, putant ſe ſacras carnes extra templum dei,& extra aulam dominicam poſſe comedere. Prophana ſunt eorum ſacrificia,quæ contra mandati legem geruntur: nam in loco ſancto edi iubentur,intra atria tabernaculi teſtimonij. At uero atria tabernaculi teſtimonij ſunt, quæ fidei murus ambit, ſpei columnæ ſuſpendunt, charitatis amplitudo dilatat. Vbi hæc non ſunt, carnes ſanctæ nec haberi poſſunt,nec comedi. Bene autem,quod & ea quæ ex ſacrificio ſimilaginis offeruntur, plena manu cum oleo offeruntur & thure,in odorem ſuauitatis domino. Iſtum autem locum breuiter explanauit apoſtolus Paulus ad Philippen-
Philip. 4. ſes dicens: Repletus ſum accipiens ab Epaphrodito ea quæ nobis miſſa ſunt in odorẽ ſuauitatis, hoſtiam acceptã, placentem deo. In quo oſtendit, quod miſericordia quidem erga pauperes,oleum infundit in ſacrificio dei. Miniſteriũ uero quod ſanctis defertur,ſuauitatem thuris imponit. Sed hoc plena manu fieri debere præcipitur. Sic eñ
2. Cor. 9 idem apoſtolus dicit: Quia qui parce ſeminat, parce & metet: qui autẽ ſeminat in benedictione,de benedictione & metet. Eſt tamen aliquid in ipſo ſacrificio, quod memoriale

A moriale appellatur, quod offerri domino dicitur. Ego si possem die ac nocte in lege domini meditari, & omnes scripturas memoria retinere, memoriale sacrificij mei domino obtulissem. Certe, si non omnia possumus, saltem ea quæ nunc docentur in ecclesia, quæ recitantur, memoriæ commendemus: ut exeuntes de ecclesia, & agentes opera misericordiæ, & implentes diuina præcepta, sacrificium cum thure & oleo offeramus in memoriam domini. Ex his ergo edocemini, ut quæ auditis in ecclesia, tanquam munda animalia uelut ruminetis ea, reuocetis ad memoriam, & cum corde uestro, quæ dicta sunt, conferatis. Quod si aliqua memoriæ superfuerint, & intellectum uestrum superauerint, facite quod præsentis mandati autoritas præcipit dicens: Quod autem superfuerit ex his, manducabit Aaron & filij eius. Si quid superauerit, & excesserit intellectum tuum, uel memoriam tuam, serua Aaron: hoc est, reserua sacerdoti, reserua doctori, ut ipse hæc mãducet, ipse discutiat, ipse exponat. Sicut & alibi idem Moses dicit: Interroga patres tuos, et annunciabũt tibi: presbyteros tuos, & dicent tibi. Ipsi eñ sciunt quomodo hæc azyma debeat manducari, & in azymis synceritatis & ueritatis exponi. Additur in sequentibus: Et locutus est ad Mosen, dicens: Hoc munus Aaron & filiorum eius, quod offerẽt domino in die, qua unxeris eum: Decimam partem Ephi similaginis in sacrificio semper: dimidium eius mane, & dimidiũ eius post meridiem: in sartagine ex oleo fiet, & conspersam offeret eam teneram: sacrificium de fragmentis, sacrificium in odorem suauitatis domino. Sacerdos qui unctus fuerit pro eo ex filijs eius, faciat ea: lege æterna omnia consummabuntur, & omne sacrificium sacerdotis holocaustum est, & non edetur. In cæteris quidem præceptis pontifex in offerendis sacrificijs populo præbet officium: in hoc uero mandato, quæ propria sunt curat, & quod ad se spectat exequitur. Iubetur enim ex die qua unctus fuerit, semper & in perpetuum offerre similaginem oleo conspersam, teneram ex sartagine: idq; cognominat sacrificium ex fragmentis in odorem suauitatis, & hoc lege æterna permanere, & transmitti ad posteros iubet. Addit sanè obseruandum, quod nequaquam sacrificium sacerdotis, hoc est, quod pro seipso offert, edatur à quoquam: sed holocaustum fiat, quod est igni absumi. Præceptum quidem secundum literam clarum est: uelim tamen uidere, quis in hoc typus & quæ figura formetur. Dimidium sacrificij huius mane uult offerri, & dimidium uespere: cum certa mensura similæ oleo cõspersæ, teneræ à sartagine. Vide si non hoc (ut ego suspicor) sacrificium sacrerdotis, hæc ipsa sit lex quæ per Mosen promulgatur. Cuius dimidium mane iubetur offerri, dimidium uero ad uesperum: quoniam legem in duas partes diuidi præcepit, in literam uidelicet & spiritum. Et dimidiam quidem partem, quæ est litera, offerri iubet mane, primo scilicet legis tempore, quod illis quibus tunc secundũ literam data est, nouam lucem & nouum protulit diem. Dimidium uero eius offerri iussit in uesperum. In uespera enim nobis datus est saluatoris aduentus, in quo pars illa dimidia, hoc est sensus uel spiritus legis, secundũ quod lex spiritalis est, offerat̃ oleo conspersa & tenera. Oleum ad misericordiam reuocatur, quæ debet in sacerdotibus abundare: tenera, ad subtilem & puram intelligentiã pertinet. Quod autem ad sartaginem dicitur, puto quod districtũ & multa cõtinentia aridum & torridum uelit esse sacerdotem, in quo nihil remissum haberi ad luxuriã, nihil fluitans ad libidinem possit. Quod autem sacrificium ipsum ex fragmentis nominauit in odorem suauitatis, puto quod fragmẽta sacerdotum uelit intelligi, quũ legis per eos litera frangit̃, & cibus ex ea latens intrinsecus spiritalis eligitur, ut audientes turbæ reficiantur. Sicut & dominus fecisse refertur in euãgelijs, ubi benedixit panes & dedit discipulis: et discipuli confringentes apposuerunt turbis. Et quum satiati fuissent omnes, superfuerunt, inquit, fragmentorum cophini duodecim. Istud est ergo sacrificium ex fragmentis, quũ minutatim, quæ sunt legis sancta discutimus, ut spiritalem ex his cibum, purumq; capiamus. Et hæc, inquit, est lex æterna. Ioãnes quidem apostolus in Apocalypsi dixit esse

Deut. 32.

Leuit. 6.

B

Ioan. 6.

Apoc. 14.

C euangelium æternum. Inuenimus & hic ſcriptum eſſe legem æternã. Sed iſti qui ſecundum literam legem ſequi uolunt, uelim mihi nũc dicerent, quomodo lex huius ſacrificij eſſe poſſit æterna; quum utique deſtructo templo, ſubuerſo altari, & omnibus quæ dicebantur ſancta, prophanatis, ritus iſte ſacrificiorum non potuerit permanere. Quomodo ergo æternum dicent, quod olim ceſſaſſe, & finitum iam eſſe conſtat? Reſtat ut ſecundum eam partem lex hæc æterna dicatur, qua nos dicimus legem eſſe ſpiritalem, & per eam ſpiritalia offerri poſſe ſacrificia, quæ neq; dirumpi unquam, neque ceſſare poſſunt. Non enim in loco ſunt, qui ſubuertitur, aut in tempore, quod mutatur: ſed in fide credentis, & in corde ſacrificantis. Sanè quod ait: Non edetur de ſacrificio ſacerdotis, ſed holocauſtum erit: certum eſt ad domini & ſaluatoris noſtri perſonam referri. De illius enim ſacrificio non edetur, ſed holocaſtum erit. Hoc in loco ſacrificium, uerbum ipſum accipiendum eſt & doctrina, de qua nullus edet, hoc eſt nullus diſputat, nullus retractat: ſed holocauſtum eſt: quicquid enim dixit, quicquid ſtatuit, æterna cõſecratione perdurat. Nec aliquis ita inſanus inuenitur, aut prophanus, qui retractare de eius ſermonibus poſſit, quos tanquam holocauſtũ deo oblatum, in
Luce 21. omni cultu & ueneratione habere debemus. Quia cœlum & terra tranſibũt, uerba autem eius non tranſibunt: ſed ſemper manent, ſicut & ipſe ſemper manet cum ipſo deo patre & ſpiritu ſancto; quibus ſit gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Quarti libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM

LIBER QVINTVS.

De eo quod ſcriptum eſt: Hæc eſt lex hoſtiæ peccati, in loco quo iugulantur holocauſta occident, & id quod peccati eſt, & cætera.

D

Leuit. 6. ET locutus eſt dominus ad Moſen, dicens: Loquere ad Aaron & filios eius dicens: Hæc eſt lex hoſtiæ peccati: In loco quo iugulantur holocauſta occident, & id quod peccati eſt coram domino, ſancta ſanctorũ ſunt. Sacerdos qui offert illud, edet illud; in loco ſancto edet, in atrio tabernaculi teſtimonij. Omnis qui tangit de carnibus eius, ſanctificabitur: & quandocunq; aſperſum fuerit ex ſanguine eius ſuper ueſtimentum, quodcunq; reſperſum fuerit, ipſum lauabitur in loco ſancto: & uas fictile in quocunque coctum fuerit, confringetur. Si autem in uaſe æreo coctum fuerit, defricabit illud & diluet aqua. Omnis maſculus ex ſacerdotibus edet ea, ſancta ſanctorum ſunt domino: & omnia quæ pro peccato ſunt, ex quibus illatus fuerit ſanguis eorum in tabernaculum teſtimonij ad expiandum, in loco ſancto non edentur, ſed igni comburentur. Hæc omnia niſi alio ſenſu accipiamus quàm literæ textus oſtẽdunt, ſicut iam ſæpe diximus, quum in eccleſia recitantur, obſtaculum magis & ſubuerſionem religioni Chriſtianæ, quàm hortationem, ædificationemq; præſtabunt. Si uero diſcutiatur, & inueniatur quo ſenſu hæc dicta ſunt: & digna deo, qui hæc dicere ſcribitur aduertantur, fiet quidem Iudæus qui hæc audit, ſed non ille qui in manifeſto, ſed qui in occulto Iudæus eſt: ſe-
Rom. 2. cundum illam differẽtiam Iudæi quam diſtinguit apoſtolus Paulus, dicens: Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ manifeſte in carne eſt circunciſio; ſed qui in occulto Iudæus eſt circunciſione cordis, qui ſpiritu, non litera; cui laus non ab hominibus, ſed ex deo eſt. Quam differentiam Iudæi uiſibilis, & Iudæi inuiſibilis non intelligentes impij hæretici, non ſolũ ab his ſcripturis refugerunt, ſed & ab ipſo deo, qui legem hanc & ſcripturas diuinas hominibus dedit, atque alium ſibi dominum præter illum, qui cœlum & terram condidit, confinxerunt: quum utique fidei ueritas unum eundemq; dominum legis & euangeliorum teneat, uiſibilium & inuiſibilium creatorem; quia & cognationem plurimam uiſibilia cum inuiſibilibus ſeruant, ita ut

apoſtolus

A apoſtolus dicat: Quia inuiſibilia dei à creatura mundi per ea quæfacta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Rom.1. Sicut ergo cognationem ſui adinuicem gerunt uiſibilia & inuiſibilia, cœlum & terra, caro & anima, corpus & ſpiritus: & ex horum coniunctionibus conſtat hic mundus: ita etiam ſancta ſcriptura credenda eſt ex uiſibilibus conſtare & inuiſibilibus, ueluti ex corpore quodam, literæ ſcilicet quæ uidetur: & anima, ſenſus, qui intra ipſam deprehenditur & ſpiritus, ſecundum id quod etiam quædam in ſe cœleſtia teneat, ut apoſtolus dicit: Quia exẽplari & umbræ deſeruiunt cœleſtium. Hebr.8. Quia ergo hæc ita ſe habẽt, inuocantes dominum, qui fecit ſcripturæ animam, & corpus, & ſpiritum: corpus quidem ijs, qui ante nos fuerunt: ſpiritum uero ijs, qui in futuro hæreditatem uitæ æternæ conſequentur: per quem perueniant ad regna cœleſtia: eam nunc quam diximus legis animam requiramus, quantum ad præſens interim ſpectat. Neſcio autem ſi poſſumus etiam ad ſpiritum eius aſcendere in ijs quæ nobis de ſacrificijs lecta ſunt: habemus enim eum quem diximus in occulto Iudæum, ſicut oſtendimus quia non carne, ſed corde circunciditur: & ita oſtendere pergamus, quia & ſacrificat non carne, ſed corde: & quia edit de ſacrificijs non carne, ſed ſpiritu.

" Sed uideamus iam quæ ſunt ipſa quæ referuntur in lege. Et locutus eſt dominus ad
" Moſen, dicens: Loquere ad Aaron & filios eius, dicens: Hæc eſt lex hoſtiæ peccati. & cætera quæ in præſenti loco narrantur. Et ante iam dixiſſe nos memini: quia lex ferè eadem mandatur: ſed alia quidem datur filijs Iſraël, & alia filijs Aaron, alia etiam (ſicut iampridem obſeruauimus) Moſi & Aaron: eſt & alia lex quæ ſoli Moſi datur, ita ut nec Aaron legis illius particeps fiat. Quorum per ſingula diſtinctiones & diuerſitates, quis ita ſciẽtiæ dono illuminatus à deo eſt, ut poſſit aperte, integreq; dicereſſe? Inuenimus enim in conſequentibus præceptum domini ad ſolum Moſen dari, & iuberi
" ut pectuſculum arietis perfectionis Moſi detur, ſicut præcepit, inquit, dominus Moſi.
" In qua portione neq; Aaron, neq; filij eius, participes fiunt. Et ſi inuenitur lex quæ per
B tinet ad arietem perfectionis, non poſſe peruenire uſq; ad Aaron, neq; ad filios eius: multo magis nec ad reliquos filios Iſraël, ſed ad ſolũ Moſen, qui erat amicus dei. Verum quid opus eſt, quæ poſtmodum recitanda ſunt præuenire? Nunc interim lex recitata eſt, quæ ad Aaron & filios eius promulgat, lex hoſtiæ peccati, hoc eſt, hoſtiæ quæ
" offertur pro peccato. In loco, inquit, in quo iugulantur holocauſta, ibi occident & id
" quod pro peccato eſt, in conſpectu domini ſancta ſanctorum ſunt. Multa quidẽ iam deo iuuante de ſacrificiorum ritu ſecundum ſpiritalem intelligentiam in ſuperioribus dicta ſunt: ſed & nunc ſi gratia domini nos uiſitare dignetur, & uos orationibus adnitamini, addemus quæ dederit dominus. Hoſtiarum quædam quidem ſunt dei ſolius, ita ut nullus hominum participet ex ipſis: quædam ſunt Aaron ſacerdotis & filiorum eius: quædam ipſius, & filiorum & filiarum eius, ita ut etiam uxorem ſacerdotis de eis edere liceat. Quædam uero ſunt ſacerdotũ & filiorum eius, atq; totius populi, de quibus edere liceat etiam filios Iſraël. Denicq; quædam communes & indifferẽtes omnibus, de quibus liceat edere cunctos filios Iſraël. Speciale tamen hoſtiarũ habent participium etiam ſacerdotes & filij ſacerdotum: quandoquidem ex omni hoſtia, quam edit ſacerdos, etiam filios edere licebit. Igitur quum iſtæ ſint hoſtiarum differentiæ, illam quã diximus ſolius dei eſſe, ex qua neq; Moſen, neq; Aaron, neq; filios eius participare fas eſt, aliquando quidẽ holocauſtomata nominari inuenimus. Aliquando uero non holocauſtomata, ſed holocarpoma: ueluti ſi dicamus, quod totum fructus ſit, illud ſcilicet quod offertur. Eſt ergo prima legislatio de ſacrificijs, ſi tamẽ uel obſeruatis, uel retinetis diligenter quæ lecta ſunt ac differta, & non tranſcurrunt aures ueſtras inuanum, uel quæ à nobis dicuntur, uel quæ ex diuinis uoluminibus recitantur. Prima ergo eſt hoſtia holocauſtomata: neq; enim oportebat aliam primo hoſtiam nominari, niſi eam quæ omnipotenti deo offerebatur. Secunda hoſtia eſt, quæ ad edendum ſacerdotibus mancipatur. Tertia, de qua etiam filios Iſraël contingere uel edere,

C ipſos ſcilicet qui offerunt, fas eſt. Sed filios Iſraël nō omnes, niſi illos tantum qui mundi ſunt. Soli enim qui mundi ſunt de ſacrificijs edere iubentur. Verum iſtas omnes hoſtias, tu qui in occulto Iudæus es, nolo in animalibus requiras uiſibilibus, nec in mutis
Gen.12. pecoribus inueniri putes. Iſtas hoſtias intra teipſum require, & inuenies eas intra te habere. Intra temetipſum noſce greges boum, illos qui benedicuntur in Abraham. Intellige habere te & greges ouium & greges caprarum, in quibus benedicti & multiplicati ſunt patriarchæ. Intellige etiam intra te eſſe aues cœli. Nec mireris quod hæc intra te eſſe dicimus. Intellige te & alium mundum eſſe paruum, & eſſe intra te ſolem, eſſe lunam, eſſe etiam ſtellas. Hoc enim ſi ita non eſſet, nequaquam dixiſſet do-
Gen.15. minus ad Abraham: Aſpice cœlum, & uide ſtellas, ſi numerari poſſunt à multitudine: ſic erit ſemen tuum. Nec mireris, inquam, ſi dicitur ad Abrahā, quia ſic erit ſemen tuum, ſicut ſtellæ ſunt cœli: de illis ſcilicet, qui ex fide eius geniti rationabiliter uiuant, ac diuinas leges ac præcepta cuſtodiant. Audi amplius aliquid ſaluatorem ad diſcipu-
Matth.5. los dicētem: Vos eſtis lux mundi. Dubitas ne eſſe intra te ſolem & lunam, ad quem dicitur, quia ſis lux mūdi? Vis adhuc amplius aliquid de teipſo audire, ne fortè parua de te & humilia cogitans, tanquam uilem negligas uitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem ſuum, habet qui eum regat & habitet in ipſo, omnipotentem dominum,
Hier.23. ſicut ipſe per prophetam dicit: Nónne cœlū & terram ego repleo, dicit dominus? Audi ergo, ipſe omnipotēs dominus, quid etiam de te, hoc eſt, quid de hominibus dicat.
Leuit.26. Habitabo, inquit, in eis, & inter ipſos ambulabo. Plus aliqd addit erga perſonam tuā: Et ero eis, inquit, in patrem, & ipſi erunt mihi in filios & filias, dicit dominus. Habet hic mundus filium dei, habet & ſpiritum ſanctum, ſecundum quod dicit propheta:
Pſal.32. Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. & iterum alibi:
Sap.1. Spiritus eīm domini repleuit orbem terrarū. Audi et tibi quid dicit Chriſtus: Et ec-
Matth.28. ce ego uobiſcū ſum omnibus diebus uſq; ad cōſummationem ſeculi. Et de ſpiritu ſan-
Ioēlis 2. cto dicitur: & effundā de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt. Quum
D ergo uideas habere te omnia quæ mundus habet, dubitare non debes, quod etiam animalia quæ offeruntur in hoſtijs, habeas intra te, & ex ipſis ſpiritales debeas offerre hoſtias. Sed de his prout potuimus, in ſuperioribus explanauimus. Nunc uero illud
* addimus quod dicit: Quia in loco in quo iugulantur holocauſta: ibi etiam hoſtiæ pro peccato. Vide q̄m multa miſericordia & benignitas dei eſt: ut ubi holocauſtum iugulat' illud quod ſoli deo offertur, ibi etiam hoſtia quæ pro peccato eſt, immolari iubeatur: ut ſcilicet intelligat ſe, qui peccauit, & pœniteat conuerſus ad dominum, & contribulati ſpiritus hoſtiam iugulat', in loco iam ſancto ſtare, & ſociari ijs qui pertinent ad deum. Ibi ergo immolatur hoſtia pro peccato, ubi & holocauſtum. In conſpectu, inquit, domini eſt. Fortaſſis in conſpectu domini eſt offerre ſacrificium, & offerre nō in conſpectu domini. Quisergo eſt, qui offert in conſpectu domini? ille opinor, qui
Gen.4. non exijt à conſpectu domini, ſicut Cain, & effectus eſt tremens & timens. Si quis ergo eſt, qui habet fiduciam aſtare in conſpectu domini, & non fugit à facie eius: nec aſpectum eius peccati conſcientia declinat, iſte in conſpectu domini offert ſacrificiū. Hanc ergo hoſtiam quæ offertur pro peccatis, dicit eſſe ſancta ſanctorum. Maius aliquid audere uult ſermo, ſi tamen & ueſter ſequatur auditus. Quæ eſt hoſtia, quæ pro peccatis offertur, & eſt ſancta ſanctorum, niſi unigenitus filius dei dominus meus Ieſus Chriſtus? Ipſe ſolus eſt hoſtia pro peccatis, & ipſe eſt hoſtia ſancta ſanctorū. Sed quod addidit, ſacerdos, inquit, qui offert illud, edet illud: uidetur difficile eſſe ad intelligendum. Illud enim quod edendum dicit, ad peccatum referri uidetur: ſicut & alibi
Oſeæ 4. dicit de ſacerdotibus propheta: Quia peccata populi mei manducabunt. Vnde & hic oſtendit ſacerdotem peccatum offerentis comedere debere. Sæpe oſtendimus ex diuinis ſcripturis, Chriſtum eſſe & hoſtiam quæ pro peccato mundi offertur, & ſacerdo
Ephe.5. tem, qui offerat hoſtiam. Quod uno uerbo apoſtolus explicat, quū dicit: Qui ſeipſum

obtulit

A obtulit deo. Hic ergo eſt ſacerdos, qui peccata populi comedit & cõſumit, de quo dictum eſt: Tu es ſacerdos ſecundum ordiuem Melchiſedec. Saluator ergo & dominus meus peccata populi edet. Quomodo edet peccata populi? Audi quid ſcriptum eſt: Deus, inquit, noſter ignis conſumens eſt. Quid conſumit deus ignis? Nunquid tam inepti erimus, ut putemus quod deus ignis ligna conſumat, aut ſtipulam, aut fœnum? ſed cõſumit deus humana peccata, illa abſumit, illa deuorat, illa purgat, ſecundũ quod alibi dicit: Et purgabo te igni ad purum. Hoc eſt manducare peccatum eius, qui offerat ſacrificium pro peccato. Ipſe enim peccata noſtra ſuſcepit in ſemetipſo, ea tanquã ignis comedit & abſumpſit. Sic denique è contrario eos, qui permanent in peccatis, mors dicitur deglutiſſe, ſicut ſcriptum eſt: Deglutijt mors prævalens. Hoc puto eſſe, quod in euangelio ſaluator dicebat: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo, niſi ut accendatur? Atq; utinam & mea terra accendatur igni diuino, ut ultra non afferat ſpinas & tribulos. Sic intelligere debes & illud quod ſcriptum eſt: Ignis accenſus eſt ab ira mea, comedet terram & generationes eius. Dicit ergo lex: Sacerdos qui obtulerit, edet illud in loco ſancto, in atrio tabernaculi teſtimonij. Conſequens enim eſt, ut ſecundum imaginem eius, qui ſacerdotium eccleſiæ dedit, etiam miniſtri & ſacerdotes eccleſiæ peccata populi accipiant, & ipſi imitantes magiſtrum, remiſſionem peccatorum populo tribuant. Debent ergo & ipſi ſacerdotes ita perfecti eſſe, & in officijs ſacerdotalibus eruditi, ut peccata populi in loco ſancto in atrijs tabernaculi teſtimonij, ipſi non peccando conſumant. Quid autem eſt in loco ſancto manducare peccatum? Locus erat ſanctus in quem peruenerat Moſes, ſecundum quod dictum eſt ad eum: Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Similiter ergo & in eccleſia dei locus ſanctus eſt, fides perfecta, & charitas de corde puro, & conſcientia bona: qui in his ſtat in eccleſia, in loco ſe ſancto ſtare cognoſcat. Neq; enim in terra quærendus eſt locus ſanB ctus, in quam ſemel data ſententia eſt à domino dicente: Maledicta terra in operibus tuis. Fides ergo integra, & ſancta conuerſatio, locus eſt ſanctus. In hoc itaq; loco poſitus ſacerdos eccleſiæ, populi peccata cõſumat, ut hoſtiam iugulans uerbi dei, & doctrinæ ſanctæ uictimas offerens, purgat à peccatis conſcientias auditorum. Edit ergo ſacerdos carnes ſacrificij in atrio tabernaculi teſtimonij, quũ intelligere potuerit, quæ ſit ratio in his, uel quæ myſteria, quæ deſcribuntur de atrijs tabernaculi teſtimonij. Ad hæc enim atria ſecreta & recondita nullus accedit. Nulli hæc niſi ſacerdotibus patent, ſi tamẽ patent, id eſt, ſi ſcientia ſua & intellectu myſtico potuerint eorum ſecreta penetrare. Scio aũt eſſe & alia quædã in eccleſia dogmata ſecretiora, quæ adire nec ipſis ſacedotibus liceat. Illa dico, ubi arca recondit, ubi urna cum manna & tabulæ teſtamenti. Illuc nec ipſis quidem ſacerdotibus datur acceſſus; ſed uni tantum pontifici, & huic ſemel in anno, certis quibuſdam & myſticis purificationibus conceditur iſtud intrare ſecretũ. Sunt & alia eccleſiæ dogmata, ad quæ poſſunt etiam peruenire Leuitæ; ſed inferiora ſunt ab ijs quæ ſacerdotibus adire conceſſum eſt. Scio & alia eſſe, ad quæ poſſunt accedere etiam filij Iſraël, hoc eſt laici; nõ tamen alienigenæ, niſi adſcripti iam fuerint in eccleſiam domini. Credo fidem patris & filij, & ſpiritus ſancti (in quam credit omnis qui ſociatur eccleſiæ dei) tertiam generationem myſtice dictam. Veruntamen ſciendũ eſt, quod ex hoſtijs quæ offeruntur hic, & conceduntur ſacerdotibus ad edendum, non penitus omnia conceduntur: ſed pars ex ipſis aliqua deo offertur, & altaris ignibus traditur. Vt ſciamus etiã nos, quod etſi conceditur nobis aliqua ex diuinis ſcripturis apprehendere & agnoſcere, ſunt tamen aliqua quæ deo reſeruanda ſunt: quæ quũ intelligentiam noſtram ſuperẽt, ſenſuſq; eorũ ſupra nos ſit, ne forte aliter à nobis, quàm ſe habet ueritas proferantur, melius igni iſta ſeruamus. Et ideo etiam in hoc loco, quæ quidem conceſſa ſunt hominibus ad edendum, prout potuimus, intra tabernaculũ domini conſumpſimus. Si qua uero ſuperſunt, & uel uos in audiendo, uel nos ſuperant in dicendo, ſeruemus igni altaris, tanquam eam partẽ quæ pro peccato ſuper

Pſal. 109.

Deut. 4.

Eſa. 1.

Eſa. 5.

Luc. 12.

Hiere. 17.

Exo. 3.

Gen. 3.

C altare domini iubetur offerri. Et hæc eſt, inquit, lex arietis, qui pro delicto eſt, ſancta
» ſanctorũ. In loco in quo iugulant holocauſtomata, iugulabunt & arietem, qui pro de-
» licto eſt coram domino, & cætera. Videtur quidẽ in ſcripturis diuinis frequenter pec-
catum pro delicto, & delictum pro peccato indifferenter & abſq; aliqua diſtinctione
nominari. In hoc tamen loco inuenitur eſſe diſcretum. Nam quũ ſuperius in hoſtia
pro peccato ritum ſacrificij atq; ordinem tradidiſſet, nunc ſeparatim mandat ſacrificiũ
pro delicto. Et quamuis eodem ordine, atq; obſeruantia cuncta mandantur, & addat
in nouiſſimis, ſicut id quod pro peccato eſt, ita & id quod pro delicto eſt, lex una erit
eorum: tamen uoluit oſtendere eſſe aliquid differentiæ in his, quibus ſacrificia diuiſa
mandauit. Certe ego puto delictum quidem eſſe commiſſum leuius aliquanto quàm
1. Ioan. 5. peccatum. Nam inuenimus de peccato dici, quod ſit peccatum ad mortem: de delicto
non legimus, quod eſſe dicatur ad mortẽ. Scio tamen & illam differentiam, quæ non-
nullis ſapientum uiſa eſt, quod delicto quidem non facimus ea quæ facere debemus;
peccatum uero ſit, quum committimus ea, quæ committere non debemus. Sed hæc,
quoniã non ſemper in ſcripturis diuinis ſub iſta diſtinctione inuenimus, idcirco gene-
raliter affirmare nõ poſſumus. Igitur eodẽ modo atq; eadem traditione de ſacrificio,
quod pro delicto offertur, accipiẽdum eſt, quod & ſupra expoſuimus de eo quod pro
peccato eſt. Similiter enim iubentur adipes arietis ij qui circa renes ſunt, & ij qui inte
riora operiunt, poni ſuper altare: ut & tu qui hæc audis, ſcias omne quod eſt intra te
craſſius, & operit interiora tua, debere te offerre igni altaris, ut purgentur omnia inte-
Pſal. 102. riora tua, ut dicas & tu, ſicut Dauid dicebat: Benedic anima mea dominum, & omnia
interiora mea, nomen ſanctum eius. Niſi enim ablata fuerit craſſitudo illa, quæ tegit
interiora tua, non poſſunt ſubtilem & ſpiritalem capere ſenſum, nec poſſunt intelle-
ctum capere ſapientiæ, & ideo dominum laudare non poſſunt. Quod ſi oblatum fue
D rit omne quod pingue eſt de renibus & de omnibus interioribus uiſcerum, tunc uere
purgatus omni uitio libidinis iugulaſti hoſtiam pro delicto, & obtuliſti ſacrificiũ deo
in odorem ſuauitatis. Sacerdotis, inquit, qui offeret illud & repropitiabit pro delicto,
ipſius erit. Diſcant ſacerdotes domini, qui eccleſijs præſunt, quia pars eis data eſt cum
ijs, quorum delicta repropitiauerunt. Quid autem eſt repropitiare delictum? ſi aſſum
pſeris peccatorẽ, & monendo, hortando, docendo, inſtruendo adduxeris eum ad pœ
nitentiã, ab errore correxeris, à uitijs emendaueris, & effeceris eum talem, ut ei con-
uerſo propitius fiat deus, pro delicto repropitiare diceris. Si ergo talis fueris ſacer-
dos, & talis fuerit doctrina tua, & ſermo tuus, pars tibi datur eorum quos correxeris,
1. Cor. 3. ut illorum meritum tua merces ſit, & illorũ ſalus tua gloria. An non & apoſtolus hæc
oſtendit quũ dicit, quia quod ſuperædificauerit quis, mercedem accipiet? Intelligant
igitur ſacerdotes domini, ubi eſt eis data portio, & in hoc uacent atq; operã dent. Nõ
ſe inanibus & ſuperfluis actibus implicent, & ſciant ſe in nullo alio partem habituros
apud dominum, niſi in eo quod offerunt pro peccatis, id eſt, quod à uitijs peccati con-
uerterint peccatores. Notandum etiam illud eſt, quod quæ offeruntur in holocauſtũ,
interiora ſunt: quod uero exterius eſt, domino non offertur. Pellis domino nõ offer-
Gen. 38. tur, nec cedit in holocauſtomata. Talis fuit & ille filius Iuda, qui dicebatur Her, quod
interpretatur pellis, propterea peſſimus erat, & occidit eum deus: quia iſti tales domi-
» no non offeruntur. Et omne ſacrificium quod fiet in clibano, & omne quod fiet in
» craticula uel in ſartagine, ſacerdotis qui offert illud, ipſius erit. Quid dicemus? Puta-
mus ne quod omnipotens deus, qui reſponſa Moſi cœlitus dabat, de clibano, craticu-
la & ſartagine præciperet? & ut diſceret populus per Moſen, quia per hæc deus eis
propitius fiet, ſi quædam in ſartagine frixerint, quædam in clibano coxerint, quædam
in craticula aſſauerint? Sed non ita eccleſiæ pueri Chriſtum didicerunt, nec ita in eum
per apoſtolos eruditi ſunt, ut de domino maieſtatis aliquid tam humile, & tam uile ſu
ſcipiant. Quin potius ſecundum ſpiritalem ſenſum, quem ſpiritus donat eccleſiæ,

uideamus

A uideamus quod ſit iſtud ſacrificium, quod coquatur in clibano, uel quis iſte clibanus intelligi debeat. Sed ubi inuentã modo ſubitò ſcripturam diuinã, quæ me doceat quid ſit clibanus? Dominum meum Ieſum inuocare me oportet, ut quærentem me faciat inuenire, & pulſanti aperiat, ut inueniam in ſcripturis clibanum, ubi poſſim coquere ſacrificium meũ, ut ſuſcipiat illud deus. Et quidem inueniſſe me puto in Oſee propheta, ubi dicit: Omnes mœchantes, ſicut clibanus ſuccenſus ad comburendum. & iterum: Incaluerunt, inquit, ſicut clibanus corda eorũ. Cor ergo eſt hominis clibanus Iſtud autem cor, ſi uitia ſuccenderint, uel diabolus inflammauerit, non coquet, ſed exuret. Si uero ille id ſuccenderit qui dixit: Ignem ueni mittere in terram: panes ſcripturarum & ſermonum dei, quos in corde ſuſcipio, non exuro ad perditionem, ſed coquo ad ſacrificium. Et fortaſſis illa coqui dicuntur in clibano, quæ interiora ſunt & recondita, nec proferri facile ad uulgus poſſunt. Sunt enim multa in diuinis ſcripturis huiuſmodi, ſicut apud Ezechielem, quum uel de Cherubim, uel de deo, & illa magnifica uiſione deſcribitur. Hæc ſi in clibano nõ coquantur, comedi ita ut ſunt cruda non poſſunt. Neque enim credendum eſt, quod ſit animal quoddam in forma leonis poſitũ, quo uehatur deus, uel aliud in forma uituli uel aquilæ. Hæc ergo, & ſi qua huiuſmodi ſunt, nõ ſunt cruda proferenda, ſed in cordis clibano ſunt coquenda. Quid autem ſit clibanus, ſartago, & craticula, nunc perquirendum eſt. Tria itaque ſunt hæc, in quibus ſacrificia dicit præparari debere, in clibano, in ſartagine, in craticula. Et puto quod clibanus ſecundum ſui formam, profundiora, & ea quæ ſunt inenarrabilia, ſignificet in ſcripturis diuinis: ſartago uero ea, quæ ſi frequenter ac ſæpe uerſentur, intelligi ac explicari poſſunt: craticula autem, ea quæ palàm ſunt, & abſque aliqua attrectatione cernuntur. Triplicis nanq; in ſcripturis diuinis intelligentiæ inueniri ſæpe diximus modum, hiſtoricum, moralem, myſticũ. Vnde & corpus ineſſe ei, & animam
B & ſpiritum intelleximus, cuius intelligentiæ triplicem formam, ſacrificiorũ triplex hic modus appellatus oſtendit. Sed & alibi inuenimus, id eſt in his ipſis, quæ de ſacrificijs memorantur, dici caniſtrum ſanctum perfectionis, in quo tres panes haberi mandant. Vides conſonare ſibi ſacramentorum omnium formas? Caniſtrũ perfectionis, in quo tres panes poni iubent: quid aliud debemus accipere, niſi ſcripturas diuinas, cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi & de euangelijs ſimilis myſterij proferamus exẽpla? Recolamus domini uoces ubi dicit, quia media nocte uenit quidam ad amicũ ſuum pulſans oſtium eius, & ait: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus mihi ſuperuenit de uia, & non habeo quod apponam ei. In quibus, ut breuiter perſtringamus, nox eſt hoc tempus uitæ: & tres panes ſunt, unus qui in clibano, alius qui
» in ſartagine, tertius qui in craticula coquitur. Poſt hæc, & omne, inquit, ſacrificiũ fa-
» ctum in oleo ſiue non factum, omnibus filijs Aaron erit, ſingulis æqualiter. Quod ſacrificium eſt factum in oleo, uel quod eſt non factum in oleo? Sacrificium ſalutaris in oleo fieri iubetur, ſicut ſupra iam diximus: ſacrificiũ uero pro peccato non fit in oleo, dicit enim: Non ſuperponet ei oleum, quũ iam pro peccato eſt: quod ergo pro peccato eſt, nec oleũ lætitiæ ei, nec thus ſuauitatis imponitur. Peccantibus enim dicit apoſtolus: Et lugeamus eos qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã, nec odor in eis ſuauitatis eſt: quia ex perſona peccatoris dicitur: Computruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ. Hæc interim à nobis obſeruata ſunt de ſuperiori capitulo, ubi lex ſacrificijs tribuitur pro delicto. Non autem dubito multa eſſe quæ nos lateant, & ſenſum noſtrum ſuperent. Non enim ſumus illius meriti, ut & nos dicere poſſimus: Nos autem ſenſum Chriſti habemus. Ipſe enim ſolus eſt ſenſus, cui patent uniuerſa, quæ in legibus ſacrificiorum intra literæ continentur arcanum. Si enim mererer, ut daretur mihi ſenſus Chriſti, etiam ego in his dicerem, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur. Sed nunc contenti paruitate ſenſus noſtri,

Oſee 7.
Ibidem.
Luc. 12.
Ezech. 10.
Ezech. 1.
Luc. 11.
2. Cor. 12.
Pſal. 37.
2. Cor. 12.

C ſecundi capituli uideamus exordium, Hæc eſt, inquit, lex ſacrificij ſalutaris quod offe
Leuit. 7. retur domino. Siquidem pro laudatione offeret illud, & afferet ad ſacrificiũ panes lau-
» dationis ex ſimila factos in oleo, & lagana azyma uncta oleo, & ſimilaginem conſper
» ſam in oleo, ſuper panes fermentatos offeret munera ſua, quia ſacrificium laudationis
» ſalutaris eius eſt. Et auferet ab eo unum de omnibus muneribus ſuis ſeparationem do
» mino, ſacerdoti qui effundet ſanguinem ſalutaris, & carnes ſacrificij laudationis ſaluta
» ris ipſi erunt. Et in qua die donum offertur, manducabunt: & non derelinqent ex eo
» in mane. Sacrificium hoc quod ſalutare appellatur, in duas diuidit partes: unam qui-
dem laudationis nominat, alteram uoti: utrunq; tamen ſacrificium ſalutare nomina-
tur. Verum quoniam non eſt opus nobis nunc ſecundum literam inſtaurare ſacrificia,
requiramus in nobis quiſnam eſt tantus ac talis, qui ſacrificium ſalutare, & ſacrificium
laudis offerat deo. Ego illum eſſe arbitror, qui in omnibus actibus ſuis facit laudare
Matth. 5. deum, & impletur per eum illud quod dominus & ſaluator noſter dicit: Vt uideant
homines opera ueſtra bona, & magnificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Ille ergo
obtulit ſacrificiũ laudis, pro cuius actibus, pro cuius doctrina, pro cuius uerbo & mo
ribus, & diſciplina, laudatur & benedicitur deus. Sicut è contrario ſunt illi de quibus
Ezech. 36. dicitur: Quia per uos nomen meum blaſphematur inter gentes. Obſerua tamẽ & hic,
quomodo panes ex ſimila facti in oleo, et lagana uncta oleo, & ſimila cõſperſa in oleo
ponuntur, & triplici iterum ſacramento hoſtia ſalutaris offertur. Et ad ultimum, Sa
cerdoti, inquit, qui effundet ſanguinem ſalutaris, ipſius erit. Superius dixit, ſacerdoti
qui repropitiauit, ipſius erit: hic dicit, ſacerdoti qui effundet ſanguinem ſacrificij ſalu
taris, ipſius erit. Digno quidem ordine utitur. Prius enim repropitiatio quærenda eſt,
& poſt hæc offerendum ſacrificium ſalutaris. Neq; enim ſalus eſſe cuiquam poteſt, ni
ſi prius ſibi propitium faciat dominum. Sed & carnes, inquit, ſacrificij laudationis ſa-
D lutaris ipſius erunt. Sæpe iam diximus, quod carnes in ſcripturis ſolidum indicant ci-
bum, perfectamq; doctrinam. Secundum ſcripturas enim ſcio eſſe animæ cibũ quen-
dam lactis, & alium cibum animæ olerum, & aliũ carnis: ſicut ipſe apoſtolus de qui-
1. Cor. 3. buſdam dicit: Lacte uos potaui, non eſca: nondum enim poteratis, ſed & non adhuc
Rom. 14. poteſtis, adhuc enim eſtis carnales. Et iterum alibi dicit: Alius quidem credit mandu
Hebr. 5. care omnia: qui autem infirmus eſt, olera manducet. & rurſum alibi: Perfectorum au
tem eſt cibus ſolidus. Hic ergo carnes ſacrificij ſalutaris, quod offertur pro laudatio-
ne, ipſius iubentur eſſe ſacerdotis. Ex ſimila uero tripliciter oblata, ut ſupra diximus,
unum tantum quod placuerit, ſacerdoti deputatur: cætera, offerentis ſunt laici: ita ta-
men, ut ſub die comedantur, nec remaneat ex ijs aliquid in mane. Carnes ergo in
quibus ſolidus eſt cibus & perfecta ſcientia, ſacerdotibus deputantur: quia debent in
omnibus eſſe perfecti, in doctrina, in uirtute, in moribus. Si enim hoc in ſe non habue
rint, de ſacrificiorum carnibus non edent. Vnum uero illud quod ſeparatur tanquam
præcipuum ex tribus, quæ ex ſimila præcepta ſunt, in hoc illam partem ſcientiæ arbi-
tror deſignari, de qua ſuperius diximus, quæ perfectam indicat, profundamq; doctri
nam. Sed requires fortaſſe, quũ ſuperius fermentum penitus abiecerit de ſacrificijs,
quomodo nunc ſuper panes fermentatos ſacrificium mandat imponi? Verum diligen
tius intuere, quia non ad ſacrificium, ſed ad miniſterium ſacrificij fermentatus panis
accipitur. Quid ergo hoc ſit, uideamus. Dominus in euangelijs humanam doctri-
nam phariſæorum, qui tradebant traditiones & præcepta hominum, fermentum ap-
Matth. 16. pellat, quũ dicit diſcipulis: Obſeruate à fermento phariſæorum. Fermentum ergo hu
mana doctrina eſt: uerbi cauſa, Grammatica ars, uel Rhetorica, uel etiam Dialectica:
ex qua doctrina ad ſacrificium quidẽ, hoc eſt in ijs, quæ de deo ſentienda ſunt, nihil ſu
ſcipiendum eſt. Sermo uero lucidus & eloquentiæ ſplẽdor, ac diſputandi ratio, ad mi-
niſteriũ uerbi dei decenter iubetur admitti. An non ſuper hoc fermentũ habebat uer-
1. Cor. 15. bi dei ſacrificiũ poſitum, ille qui dicebat: Corrumpunt mores bonos colloquia mala?

Et,

A Et,Cretenſes ſemper mendaces,male beſtiæ,uentres pigri: & alia his ſimilia ex fer- *Tuum t.*
mento ſumpta Græcorum.Quod autem dicit,ſub die comedet, nec derelinquetur ab
eo uſq; in mane:conferamus cum cæteris ſacrificijs,et uideamus quæ ſit ratio,quod in
hoc quidem ſacrificio ſalutari eadem die qua offerunt,præcepit comedenda. In alio
uero ſacrificio etiam in ſecundam diem ſeruari indulget,& uſq; in tertiam:tertia uero
iam die igni tradi quæ ſuperfuerunt,ne polluant offerentẽ.Quid ergo habeat iſta diffe
rentia,uideamus. Sed uere indigemus auxilio dei,qui omnes adipes cõtegentes
interiora noſtra dignetur abſcindere,& omne craſſioris ſenſus uelamen auferre,ut
hæc ſecundum id quod à deo mandari dicitur,poſſimus aduertere. Conferamus igi-
tur ipſam ſibi ſcripturam diuinam,& qua aperuerit nobis abſolutionis ſemitam,ſub-
ſequamur.Inuenimus enim in ſacrificio paſchæ,quod in ueſpera immolari iubet:dari *Exo.12.*
mandatum ſimiliter,ut nihil remaneat ex carnibus uſq; in mane. Nõ eſt hoc ocioſum
quod heſternis carnibus ueſci non uult nos ſermo diuinus,ſed recentibus ſemper &
nouis.Eos maxime,qui ſacrificium paſchæ,uel ſacrificium laudis immolant deo,no-
uas eos carnes,& recẽtes ipſius diei edere iubet,heſternas prohibet.Recordatus ſum
ſimile aliquid & prophetam Ezechielem dicere,quũ ei dominus præcepiſſet,ut co-
queret ſibi panes in ſtercore humano. Reſpondit enim domino & dixit:O domine *Ezech.4.*
nunquam contaminata eſt anima mea in morticino,aut immundum non introiuit in
os meum:ſed neq; caro heſterna introiuit in os meũ. De quo ſæpe apud memetipſum
requirebã,quænam eſſet iſta prophetæ exultatio, qua uelut magnũ aliquid ante deũ
proferret:qa nunquam carnem heſternã manducaui.Sed ut uideo,hinc edoctus & ex
iſtis imbutus myſterijs,hæc propheta loquebatur ad deum:quia nõ ita abiectus & de-
gener ſum ſacerdos,ut heſternis,id eſt ueteribus carnibus ueſcar. Audite hæc omnes
domini ſacerdotes,& intentius intelligite quæ dicuntur. Caro quæ ex ſacrificijs ſa-
cerdotibus deputatur,uerbũ dei eſt,quod in eccleſia docent. Per hoc ergo figuris my-
B ſticis commonentur,ut quũ proferre ad populum ſermonem cœperint,non heſterna
proferant, non uetera quæ ſunt ſecundum literam proloquantur: ſed per gratiam dei
noua ſemper proferant,& ſpiritalia ſemper inueniant. Si enim ea quæ didiceris à Iu-
dæis die heſterno,hæc hodie in eccleſia proferas: hoc eſt heſternam carnem ſacrificij
edere.Si porrò meminiſtis,etiam in oblatione primitiarũ eodem ſermone uſus eſt le-
giſlator,ut ſint,inquit,noua & recentia. Vides ubiq; ea quæ ad laudes dei pertinent
(hoc enim eſt ſacrificiũ laudis) noua & recentia eſſe debere: ne forte quũ uetera pro-
fers in eccleſia,labia tua loquantur,& mens tua ſine fructu ſit. Sed audi quid dicit apo
ſtolus: Si,inquit,loquar linguis,ſpiritus meus orat,ſed mẽs mea ſine fructu eſt. Quid *1. Cor.14.*
igitur eſt?Orabo,inquit,ſpiritu,orabo & mente:pſalmũ dicam ſpiritu,pſalmum dicã
& mente. Ita ergo & tu ſi non ex eruditione ſpiritali,ex doctrina gratiæ dei,præſen-
tem & recentem protuleris ſermonẽ in laudibus dei:os quidem tuum offert ſacrificiũ
laudis,ſed mens tua pro ſterilitate heſterna carnis arguitur. Nam & dominus de pane
quem diſcipulis dabat,dicebat eis: Accipite & mãducate:nõ diſtulit,nec reſeruari iuſ *Matth.26.*
ſit in craſtinum.Hoc fortaſſe myſterij cõtinetur etiam in eo,quod panem non portare *Marc.6.*
iubet in uia,ut ſemper recentes,quos intra te geris,uerbi dei proferas panes.Denique *Ioſue 9.*
Gabaonitæ illi propterea condemnantur,& ligni cæſores,uel aquæ geſtatores fiunt,
quia panes ueteres ad Iſraëlitas detulerunt,quibus lex ſpiritalis iubebat ſemper uti re-
centibus & nouis. Alia ſanè ſacramentorum figura eſt,quæ iubet etiam in altera die,
quod ſuperfuerit edi,nihil uero in tertiam reſeruari. De qua ſuis locis uidebimus.Sed
ne illud quidem nos lateat,eſſe quoddam tempus in quo benedictio ſit ueteribus ue-
ſci.Nam de anno ſeptimo,qui remiſſionis annus,uel ſabbaticus nominatur,ita dicit: *Leuit.26.*
Manducabis,inquit,uetera & uetera ueterum. Tunc ſub ſeptimi anni myſterio (ut
diximus) benedictio eſt,uetera manducare,nunc uero prohibetur. Sed multum eſt,
exceſſus habere per hæc ſingula,& ex occaſione teſtimoniorum longius euagari,

C quum explanatio ſacrificiorũ nunc habeatur in manibus. Dicitur ergo in ſequenti-
Leuit. 7. bus. Quod ſi uotum fuerit, aut uoluntariũ ſacrificauerit munus ſuum: quocunq; die
„ obtulerit ſacrificium ſuum, edetur: & altera die & quod ſuperfuerit de carnibus ſacri-
„ ficij uſq; in diem tertium, igni cremabitur. Si autem manducans manducauerit ex car
„ nibus die tertio, non erit acceptum ei qui offeret illud, non reputabitur ei, coinquina-
„ tio eſt. Anima autem ſi qua manducauerit ex eo, peccatum accipiet. Hoc eſt nimi-
Pſal. 108. rum, quod & Dauid dicit in pſalmis; Fiat oratio eius in peccatũ: quando non ſolũ ni-
hil meriti, ſed etiam culpæ multum ex ſacrificijs quæritur. Audis enim legislatorẽ de-
cernere, quia ſi quis manducauerit ex eo quod ſuperfuerit in tertiam diem, peccatum
accipiet. Vnde cognoſcendum eſt quanta humanæ conditioni peccatorum labes im-
mineat, quum oriatur etiam inde peccatũ, ubi hoſtia propitiationis offertur. Hæc cre-
Pſal. 18. do, conſiderans beatus Dauid, dicebat in pſalmis: Peccata quis intelligit? Voti igitur,
uel uoluntatis ſacrificium eſt, quo & ſecunda quidem die ueſci fas eſt, penitus uero ab
iuratur in tertiam. Sed dat remedium negligentibus. Si, inquit, inualidus fueris, & nõ
potueris omnes carnes ſacrificij ſecũda die finire, nihil de his in tertia die comedes, ſed
igni trade quod ſupereſt: ſi enim uolueris poſt duos dies manducare de ſacrificio, pec
catum accipies. Ego (prout ſenſus mei capacitas habet) in hoc biduo puto duo teſta-
menta poſſe intelligi, in quibus liceat omne uerbum quod ad deum pertinet (hoc enim
eſt ſacrificium) requiri & diſcuti, atq; ex ipſis omnem rerum ſciẽtiam capi. Si quid au-
tem ſuperfuerit quod non ſcriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam ſcri
pturam ad autoritatem ſcientiæ ſuſcipi, quæ hic dies tertia nominat: ſed igni tradamus
quod ſupereſt, id eſt deo reſeruemus. Neq; enim in præſenti uita deus ſcire nos omnia
1. Cor. 13. uoluit, maxime quum id apoſtolus dicat: Quia ex parte ſcimus, & ex parte propheta-
mus: quũ uenerit autem quod perfectum eſt, deſtruentur illa quæ ex parte ſunt. Iſte
D ergo ignis eſt, cui quæ in tertium diem ſuperfuerint, ſeruare debemus: & non temeri-
tate præſumpta aſſumamus nobis cunctorum ſcientiã; ut meritò nobis dicatur ab eo-
1. Tim. 1. dem apoſtolo: Neſcientes neq; quæ loquunt, neq; de quibus affirmant. Ne forte er-
go non fiat acceptum ſacrificium noſtrum, & hoc ipſum quod ex ſcriptutis diuinis cu
pimus ſcientiam capere, uertatur nobis in peccatum, ſeruemus eas menſuras, quas no
Leuit. 7. bis per legislatorem lex ſpiritalis enunciat. Et carnes, inquit, quæcunq; tactæ fue-
„ rint ab omni immundo, non manducabuntur, ſed igni cremabuntur. Omnis mundus
„ manducabit carnes: & anima quæcunq; manducauerit carnes ſacrificij ſalutaris, quod
„ eſt domini, et immunditia eius in eo fuerit, peribit anima illa de populo ſuo. Et anima
„ quæcunq; tetigerit omnem rem immundam, uel ab immunditia hominis, uel quadru
„ pedum immundorũ, uel ab omni abominamento immundo, & manducauerit ex car
„ nibus ſacrificij ſalutaris, quod eſt domini, peribit anima illa de populo ſuo. Tripli-
ces immundiciæ cauſas hic legislator expoſuit. Vnam, ne carnes ſacrificiorum aliqua
immunditia cõtinganr. Aliam, ne is qui edit carnes ſacrificij, immundus ſit, et immun
dicia eius in ipſo ſit: Tertiã, quod etſi carnes mundæ ſint, & ipſe qui edit mundus ſit, ta
men ne contigerit aliquid immundum, uel à pecoribus, uel ab auibus, uel ex omnibus
quæ immunda pronunciata ſunt. Et hæc quidem uoluntas eſt legis, de ritu ſacrificio-
rum corporalium ſancientis. Secundum uero noſtræ expoſitionis ordinem, ubi car-
nes ſanctæ, uerba intelliguntur eſſe diuina, huiuſmodi habenda eſt obſeruatio: quia ſæ
pe accidit mundas carnes cõtingi ab aliquo immundo, ut (uerbi cauſa dixerim) ſi quis
de deo patre ac de unigenito eius & ſpiritu ſancto, digno deitatis myſterio purum fa-
ciat, ſyncerumq; ſermonẽ: ſimiliter & de omnibus creaturis rationabilibus, tanquam
à deo factis ad hoc, ut caperent & intelligerent eum: nõ autem conſequenti myſterio
afferat etiam carnis reſurrectionem. Primus quidem eius ſermo, quoniam perfectè &
ſanctè differuit, ſolidus cibus & carnes ſanctæ ſunt. Hoc uero quod his addit, reſurre-
ctionem carnis negando, quia alienum à fide eſt, ſuperioribus iunctũ perfectis & fide-

libus

A libus uerbis,ſanctas carnes contaminauit & polluit: ideo ergo præcepit legislator,ne manducẽtur huiuſmodi carnes, quibus immundicia infidelitatis alicuius adiungitur. Propterea & apoſtolus dicit: Etenim diem feſtum celebremus, non in fermento uete ri,neq; in fermento malitiæ & nequitiæ;ſed in azymis ſynceritatis & ueritatis. Secun dum immundiciæ genus eſt,ne ipſe qui carnes edit,immũdus ſit,& immundicia eius in ipſo ſit: quod hoc modo intelligi poteſt. uerbi gratia: Si ſit aliquis naturæ florẽtis & ardentis ingenij,non cõtinuò aptus uidebit ad ſuſcipiẽda uerbi dei myſteria: ſed quæ ritur etiã hoc, ut prius à prophanis actibus & immũdis operibus ſeparet, & ita demũ eruditionis capax fiat, ſi prius capax fuerit ſanctitatis. Simile his in Numeris inueni- mus ſcriptũ, ubi dominus carnes cœlicas dedit filijs Iſraël, & dicit: Sanctificamini in craſtinum,ut manducetis carnes; hoc oſtendens quod niſi ſanctificati eſſent prius & mundi effecti, carnes eis nõ daret deus. Bene aũt clementiam dei legislator oſtendit, ut nõ diceret,quia nõ manducet carnes in quo fuit immundicia: ſed ait,in quo immun dicia eius eſt. Nemo etenim ferè inuenitur,in quo nõ fuit immundicia. Inueniri au tem poteſt in quo fuerit quidem,ſed audita lege dei ultra iam non ſit. Quod ſi perma- net in eo immundicia ſua,& his auditis conuerti non uult & mundari, peribit,inquit, anima illa de populo ſuo. Tertia eſt immundiciæ ſpecies, qua is qui mundus eſt, ali- quid contingit immundum,& non tam ſuo peccato, quàm aliena contagione pollui- tur: utputa ſi quis utatur ſocietate,amicitijs & conſortio hominis liuidi, uel iracundi, uel adulteri, & ipſe quidem propriis actibus non inferatur ſceleribus eius, uideat ta- men eum, & intelligat quomodo fratrem ſuũ odit & homicida eſt, uel quomodo in- ſidiatur alienæ mulieri & adulter eſt, uel quomodo in cæteris quibuſq; ſacrilegus eſt, nec deprehenſis his diſcedit ab eius conſortio, ipſe eſt qui contingit immundum ani- mal,uel auem,uel morticinum,& aliena immundicia ipſe pollutus eſt. De diuerſi-

B tatibus autem immundorũ,prout occurrere potuit,in ſuperioribus diximus. An non & apoſtolus ſecundum hanc eandem præcepit formam, quũ dicit: Nunc autem ſcri- bo uobis in epiſtola,ut non cõmiſceamini. Si quis frater nominat fornicator,aut aua- rus,aut idolis ſeruiens,aut ebriоſus,aut rapax,cum huiuſmodi nec cibum ſumere. In quibus omnibus, quid eſt aliud quod præcepit, niſi ne alienis peccatis & immundi-

» cijs polluamur? Deinde uero ſubiungit litera,quod ſequitur. Et locutus eſt,inquit, » dominus ad Moſen dicens: Loquere ad filios Iſraël & dices: Omnem adipem boum » & ouium & caprarum non edetis, & adeps morticinorum & à fera captorum nõ erit » ad omne opus,& in eſca non edetur. Omnis qui edit adipem ex pecoribus,ex quibus » offeretis hoſtiam domino,peribit anima illa de populo ſuo. Et omnem ſanguinem nõ » edetis in omni abomination ueſtra à pecoribus & uolatilibus. Oñis anima quæcun » que manducauerit ſanguinem, peribit anima illa de populo ſuo. Adipes quidẽ eo- rum animalium,quæ in ſacrificijs offeruntur,& aliorum nonnullorũ edi,uel in uſu ha- beri abnegat legislator: ſanguinem uero omnis carnis comedi uetat. In ſuperioribus locum myſticũ pertractantes,ubi uitulus in holocauſtũ dabatur pro populo,& adipes imponebantur altari: ſanguinem quidem quo ex parte aliqua cornua linebantur,reli- quus uero ad baſim effundebatur altaris: eorum accipimus figurã qui reſiduus dicun- tur Iſraël, & poſtquàm plenitudo gentium ſubintroierit, ſaluẽ in nouiſſimis ſperant. Adipes uero animam diximus Chriſti, quæ eſt eccleſia amicorum eius, pro quibus animam ſuam ponit. Poteſt ergo fieri & in hoc loco, ut quod mandat, neque adi- pes edat ex ijs quæ domino offeruntur, hoc eſt quod & dominus dicit: Ne quis ſcan dalizet unum ex iſtis minimis qui credunt in me. Quod autem ſanguis nullius ani- malis edi iubetur: illud fortaſſe ſit, quod de Iſraëliticis dicit apoſtolus: Ergo ſi fracti ſunt rami, ut ego inſerar, bene propter incredulitatem fracti ſunt: tu autem fide ſtas, noli altum ſapere, ſed time. Et iterum: Noli gloriari aduerſum ramos, quod ſci- licet caſui eorum nullus inſultet; ne forte (ſicut idem apoſtolus dicit) & tu excidaris,

1. Cor. 5.

Neme 11.

1. Cor. 5.

Leuit. 7.

Rom. 11.

Ioan. 15.

Matth. 18.

Rom. 11.

C & illiſi non permanſerint in incredulitate, inſerantur. Sanguis autem puto, quod po-
Leuit. 7. pulus ille competenter intelligatur. Nō enim ex fide, neq; ex ſpiritu Abraham, ſed tan
» tum ex ſanguine eius deſcēdunt. Poſt hæc & locutus eſt dominus ad Moſen dicēs:
» Loquere filijs Iſraël, dicēs: Qui offert ſacrificium ſalutaris ſui domino, offerat munus
» ſuum in ſacrificio ſalutaris ſui, manus eius offerent hoſtiam domino. Adipes qui ſunt
» ſuper pectuſculum, & pinnam iecoris, offeret ea, ita ut ponantur donum coram domi
» no: & imponet ſacerdos adipem, qui eſt ſuper pectuſculum, ſuper altare, & erit pectu
» ſculum Aaron & filijs eius. Et brachium dextrum dabitis ſeparationem ſacerdoti à ſa
» crificijs ſalutaribus ueſtris, qui offert ſanguinem ſalutaris, & adipem ex filijs Aaron,
» Ipſi erit brachium dextrum in parte. Pectuſculū enim impoſitionis, & brachium dem
» ptionis accepi à filijs Iſraël, & ſacrificijs ſalutaribus ueſtris, & dedi ea Aaron ſacerdo-
» ti & filijs eius: legitimum æternum à filijs Iſraël eſt. Sacrificium quod dicitur ſaluta-
» re (quod ſacrificium nemo offert domino, niſi qui ſanus eſt, & ſalutis ſuæ conſcius) gra
tias domino refert. Nemo ergo qui æger eſt animo, & languidus in operibus, offerre
poteſt ſacrificiū ſalutare. Vis uidere quia nemo æger & languidus poteſt illud offerre
Matth. 8. ſacrificium? Leproſus ille quem in euangelio dominus ſanaſſe deſcribitur, non pote-
rat offerre hoſtiam, donec lepræ ægritudine tenebatur. Quum autē acceſſit ad Ieſum
& mundatus eſt, tunc iubet domino offerre munera ad altare, quod præcepit, inquit,
Moſes in teſtimonium illis. Audiſti quis ſit qui offerre debeat hoſtiam ſalutaris: audi
nunc quomodo debeat offerre. Manus, inquit, eius offerent hoſtiam domino. Nun-
quid non euidenter clamat legislator, quia nō homo eſt qui offert hoſtiam, ſed manus
eius, id eſt opera eius? Opera nanq; ſunt, quæ commendant hoſtiam deo. Si em̄ con-
tracta ſit manus tua ad dandum, & expanſa ad accipiendū, intra te eſt adhuc lepra tua,
D & offerre non potes hoſtiam ſalutaris. Manus ergo eius offerent ſacrificium ſalutaris,
& manus eius offerent ea quæ domino offerenda ſunt, id eſt adipem qui ſuper pectu-
ſculū eſt, & pinnam iecoris. In hoc loco ubi nos habemus: manus eius offerent hoſtiā
deo: in Græcis habetur pro hoſtia, ὁλοκαρπώματα, quod intelligitur, omnem fructū.
Per quod oſtendit, non poſſe domino offerre omnem fructum, eum qui infructuoſus
eſt, qui non affert fructum iuſtitiæ, fructum miſericordiæ, uel etiam fructus ſpiritus:
Gal. 5. quos enumerat apoſtolus, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, unanimitatē, &
Pſal. 19. cætera his ſimilia. Vnde & in alio loco propheta dicit: Et holocaſtū tuum pingue fiat.
Offeret ergo adipes qui ſuper pectuſculum ſunt, & pinnam iecoris, quæ ſuperponan
tur altari. De adipibus ſæpe iam diximus. Quod autem dicit, adipes qui ſuper pectu-
ſculum ſunt: pectuſculum tuum intellige eſſe cor tuum, de quo tibi auferēdæ ſunt ma
Matth. 12. læ cogitationes (inde enim procedūt) & altaris igni tradendæ, ut poſſit cor tuum mun
Matth. 5. dum effectum, dominum uidere. Sed & pinnam iecoris præcepit offerendam. Dixi-
mus & ante, iecoris partem loco iracundiæ, uel cupiditatis poni. Offert ergo pinnam
iecoris, qui ex ſe omne uitium iræ & furoris excidit. Adipes igitur ſunt ſuper pectu
ſculum, imponuntur altari: ipſum uero pectuſculum Aaron & filijs eius: ſed & bra-
chium dextrū ſeparari præcepit, & eſſe muneris loco ex ſacrificio ſalutari. Vides qui-
bus muneribus honoratur ſacerdos. Pectuſculum accipit & brachium, ſed brachium
dextrū. Putamus non eſſe aliquid rationis, quod ex omnibus membris animaliū quæ
iugulantur in ſacrificijs, hæc potiſſimū membra delecta ſint? Ego puto, quod ſi quis di
cit ſe eſſe ſacerdotē dei, niſi habeat pectus ex omnibus membris electum, nō eſt ſacer-
dos: & niſi habeat brachiū dextrum, non poteſt aſcendere ad altare domini, nec ſacer
dos nominari. Quod ergo eſt ſacerdotis pectus, aut quale? Ego tale puto eſſe, quod
plenū ſit ſapientia, plenum ſcientia, plenum omni diuina intelligētia. Et quid dico ple
num intelligentia? Imò quod plenū ſit deo: quale eſt & brachium ſacerdotis, quod ei
offerunt filij Iſraël pro ſalute ſua qua ſaluantur? Formæ ſunt ſingula iſta quæ ſcribūtur
in lege, eorum quæ in eccleſia geri debent. Alioqui nec fuiſſet neceſſarium legi hæc in
eccleſia,

A ecclesia, nisi ex his ædificatio aliqua audientibus præberetur. Si ergo sacerdos ecclesiæ per uerba & doctrinam, & multam sollicitudinem suam, & laborem uigiliarū conuertere potuerit peccatorem, & docere eum ut meliorem uiam sequatur, ad timorem dei redeat, cogitet spem futurorum: à malis actibus desinat, & conuertatur ad bonos: si inquam tale opus fecerit, consequens est, eum qui ipsius labore saluatur, deo gratias agere, & offerre hostiam salutaris pro eo quod salutem consecutus est. In qua hostia pars efficitur sacerdotis, pectusculum & brachium dextrum. Vt sit indicium quod pectus eius, & cor, quod ante mala cogitabat, sacerdotis labore cōuersum recepit cogitationes bonas: & ita mundatum est, ut etiam dominum possit uidere. Similiter in brachio illud indicium est, quod mala eius opera & sinistra, quæ sunt utiq; praua & nō bona, conuertit in dextera, ut sint secundum deum. Et hoc est dextrum brachium, in quo pars dicitur esse sacerdotis. Sed & uos deprecamur, qui hæc auditis, detis pectusscula, offeratis pectora uestra sacerdotibus dei, ut auferant ex his omne quod crassum est, ut sacerdotalem eam faciant portionem. Date nobis etiam brachia, sed dextra à uobis poscimus brachia, sinistra minime uolumus, dextra à uobis opera requirimus. Sed & hoc quod addit, pectusculum dici appositionis & brachium demptionis, non sine causa dictum uidetur: & ideo uelim requirere: quid est quod apponendum est pectusculo, ut fiat pectusculū appositionis. Postea quàm ablatū fuerit à corde tuo omne quod crassum est, & mundatum fuerit ab omni operimento, quod igni tradendū est, restat ut ei apponatur gratia spiritus sancti, & tunc fiet pectusculum appositionis Sed & brachiū separationis siue demptionis, quomodo erit & brachium separationis? Scias & intelligas discernere, quæ sint opera lucis, & quæ sint opera tenebrarum, & separa actus lucis de tenebris, ut sint opera tua in lumine. Brachiū tuum utiq; efficitur brachium separationis: uel quū separaueris te ab omni fratre inquiete ambulante: uel cer-

B te quū secundum prophetam separant se, & exeunt de medio peccatorum, qui portant uasa domini. *Num.16.* Denique uernacula quadam consuetudine scripturæ, id commune esse dicitur quod immundum est, sicut & ad Petrū uox de cœlo dicit: Quod deus mundauit, tu cōmune ne dixeris. *Act.10.* Consequēter ergo, si id quod immundum est, commune appellatur: quod sanctum est, nominabitur separatum. Sed & illud addimus: Si quis dei solius seruus est, communis non potest dici: si quis autem communis est, dubium non est quod multorum sit, & ideo communis dicatur. Grande est in hoc sermone mysterium, quod Israël secundum carnem in usum quidem habet, sed intellectum non habet communem. Dicunt & illi hominem immundum, sed cur communis dicatur, ignorant. Discāt ergo ab ecclesia dei, quod qui sanctus est, solius dei est, et cum nullo ei communio est: qui autem peccator est, & immundus & multorum est. Multi enim dæmones possident eum, et ideo communis appellatur. Deniq; ille qui in euangelijs à domino, curatus est, quū interrogatus esset, quod tibi nomen est, dixit: legio, multi enim sumus. *Marc.5.* Hæc licet in excessu quodam, necessariò tamen addita uidentur, ut mysterium pectusculi impositionis & brachij separationis, quare scriptū sit differeremus, quæ est æterna portio sacerdotibus data: qua dignos nos facere deus dignetur, ut pro cordis puritate & operum probitate in diuino sacrificio habere participiū mereamur: Per æternum pontificem dominum saluatorem nostrum Iesum Christum, cum quo est deo patri, cum spiritu sancto, gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Libri quinti finis.

C

LIBER SEXTVS.

De indumentis pontificis & ſacerdotum.

2. Cor. 3. AVſam quare hæc quæ nobis recitantur intelligi poſſint, aut non intelligi, breuiter oſtendit apoſtolus, dicens: eius oculis poſſe ueteris teſtamenti uelamen auferri, qui conuerſus ad dominũ fuerit. Ex quo ſciri uoluit, quod quanto minus hæc nobis plana ſunt, tanto maior eſſe debet ad dominum noſtra conuerſio. Et ideo omni uirtute nitendum eſt, ut ab occupationibus ſeculi, et à mundanis actibus liberi, et ipſas etiã (ſi fieri poteſt) ſuperfluas ſodaliũ fabulas relinquentes, uerbo dei operam demus: & in lege eius meditemur die ac nocte, ut toto corde conuerſi, reuelatam & apertam Moſi faciem poſſimus aſpicere: & maxime in ijs quæ nunc recitata ſunt de ſacerdotalibus indumentis, uel de conſecratione pontificis; in quibus talia quædam dicũtur, ut etiam illum ipſum carnalem Iſraël ab hiſtorica intelligentia penitus excludant. Et ideo nobis ad hæc exponenda non humani ingenij uiribus nitendum eſt, ſed orationibus & precibus ad deum animi noſtri conuertendi. In quo etiam ueſtro adiutorio indigemus, ut deus pater uerbi det nobis uerbũ in apertione oris noſtri, ut poſſimus cõſiderare mirabilia de lege eius.

Leuit. 7. Eſt ergo initium eorum quæ hodie recitata ſunt, in his uerbis: Hæc eſt unctio Aa-
» ron, & unctio filiorum eius ab hoſtijs domini, qua die applicuit eos ſacrificare domi-
» no, ſicut præcepit dominus dare illis, qua die unxit eos à filijs Iſraël, legitimum æternũ
» in progenies eorum. Hæc eſt lex holocauſtorũ & pro peccato, & pro delicto, & con
» ſummationis & ſacrificij ſalutaris, ſicut mandauit dominus Moſi in monte Sina, qua
» die præcepit filijs Iſraël offerre munera ſua coram domino in deſerto Sina. Quum
propoſuerit dicere legislator, hæc eſt unctio Aaron & filiorũ eius: non ſubiunxit, quæ
D eſſet unctio, nec qualiter unxiſſet expoſuit: ſed hoc quidẽ in ſequentibus facit. Nunc
uero poſteaquam dixit, hæc eſt unctio Aaron & filiorum eius, nihil de unctione ſubiungit. Profecto ut oſtenderet, quia hæc quæ ſupra dixerit, id eſt pectuſculum impoſitionis, & brachium ſeparationis, ipſa eſſet unctio Aaron & filiorũ eius; nec putaremus illa pro carnalibus dicta, ſed ut doceret etiam ipſa ſub ſacramento unctionis inſerta. Deinceps in ſequentibus repetit ea quæ ſuperius expoſuerat, & dicit: Hæc eſt lex holocauſtorum & ſacrificij pro peccato. hæc, id eſt quæ ſupra expoſita ſunt, ut uideatur eſſe ἀνακεφαλαίωσις, id eſt recapitulatio ſacramẽtorum, quæ in ſuperioribus latius
Leuit. 8. fuerant enarrata. Poſt hæc uero ſubiungit: Et locutus eſt, inquit, dominus ad Mo-
» ſen, dicens: Sume Aaron & filios eius, & ſtolas & oleum unctionis, & uitulum qui eſt
» pro peccato, & duos arietes, & caniſtrum azymorum, & omnem ſynagogam conuo
» ca ad ianuam tabernaculi teſtimonij. Et fecit Moſes ſicut præcepit ei dominus: et con
» uocauit ſynagogam ad ianuam tabernaculi teſtimonij: & dixit Moſes ad ſynagogã,
» hoc eſt uerbum quod mandauit dominus facere. Et applicuit Moſes Aaron fratrem
» ſuum & filios eius, & lauit eos aqua, & ueſtiuit eum tunica, & præcinxit eum zona: et
» ueſtiuit eum tunicam interiorem, & impoſuit ei humeralem, & cinxit eum ſecundum
» facturam humeralis, & conſtrinxit eum in ipſo. Et impoſuit ſuper eum logium, & im
» poſuit ſuper logium manifeſtationẽ & ueritatẽ: & impoſuit mitram ſuper caput eius.
» Et poſuit ſuper mitram ante faciem eius laminam auream ſanctificatam, ſicut præce-
» perat dominus Moſi. Intentis auribus & uigilanti corde conſecrationem pontificis
1. Pet. 2. uel ſacerdotis audite: quia & uos ſecũdum promiſſa dei ſacerdotes domini eſtis: gens enim ſancta & ſacerdotium eſtis. Accepit enim Moſes ſecundum præceptum domini Aaron & filios eius: & primo quidem lauat, poſtea uero & induit eos. Cõſiderate diligentius ordinem dictorum, primõ lauat, poſtea induit. Non enim poteſt indui, niſi
Eſa. 1. ante lotus fuerit. Lauamini ergo, & mundi eſtote, auferte nequitias ueſtras ab animis ueſtris. Niſi enim hoc modo lotus fueris, non poteris induere dominum Ieſum Chriſtum,

A ſtum,ſecundū quod dicit apoſtolus:Induite dominum Ieſum Chriſtum, & carnis cu *Rom.13.*
ram ne feceritis in cōcupiſcētijs. Lauet te igitur Moſes,ipſe te lauet,& ipſe te induat.
Quomodo te lauare poteſt Moſes,frequenter audiſti. Sæpe enim diximus, quod Mo
ſes in ſcripturis ſanctis pro lege ponat̄, ſicut in euangelio dictū eſt:Habent Moſen & *Luc.16.*
prophetas,audiant illos. Lex ergo dei eſt,quæ te lauat. Ipſa ſordes tuas diluit, ipſa ſi au
dias eam,peccatorū tuorum maculas abſtergit. Ipſe eſt Moſes,hoc eſt lex,quæ ſacer=
dotes cōſecrat: neq; poteſt ſacerdos eſſe,quem non lex conſtituerit ſacerdotē. Multi
em̄ ſunt ſacerdotes,ſed quos non lauit lex,neq; puros reddidit uerbū dei,neq; abluit à
peccatorū ſordibus ſermo diuinus. Sed & uos qui ſacrū baptiſma deſideratis accipe=
re, & gratiā ſpiritus promereri,prius debetis ex lege purgari, prius debetis audito uer
bo dei,uitia beluina reſecare,& mores barbaros ferosq; componere:ut manſuetudine
& humilitate ſuſcepta,poſſitis etiam gratiā ſancti ſpiritus capere. Sic enim dicit domi
nus per prophetā: Super quem requieſcam,niſi ſuper humilem & quietū, & tremen= *Eſa.66.*
tem ſermones meos? Si humilis non fueris & quietus, non poteſt inhabitare in te gra
tia ſpiritus ſancti:neq; requieſcet in te ſpiritus domini,ſi nō cum tremore ſuſcipis uer=
ba diuina. Superbam nanq; & contumacem animā, & fictam refugit ſpiritusſanctus. *Sap.1.*
Debes ergo prius meditari legē dei,ut ſi forte actus tui intemperati ſunt, & mores in=
conditi,lex te emēdet & corrigat. Vis uidere quia Moſes ſemper cum Ieſu eſt,hoc eſt
lex cum euāgelijs,doceat te euangeliū. Quia quū transformatus eſſet in gloriā Ieſus,
etiam Moſes & Helias ſimul cum ipſo apparuerunt in gloria. Vt ſcias quia lex & pro *Matth.17.*
phetæ & euangeliū in unum ſemper ueniunt,& in una gloria permanent. Deniq; &
Petrus,quū uellet ei tria tabernacula facere,de imperitia notatur, tanquam qui neſci=
ret quid diceret. Legi em̄ & prophetis, & euangelio nō tria, ſed unum eſt tabernacu=
lum,quæ eſt eccleſia domini. Lauat ergo primo Moſes ſacerdotem dei,& quum eum
B lauerit,& purgatū reddiderit ſordibus uitiorum,poſt hæc induit eum. Sed conſidere=
mus quæ ſint iſta indumenta, quibus induit Moſes fratrē ſuum Aaron pontificem pri
mum:ſi forte poſſibile ſit,etiam tibi indui eiſdem ueſtimentis, & eſſe pontificem. Eſt
quidem unus pontifex magnus,dominus noſter Ieſus Chriſtus: ſed ille non ſacerdo=
tum eſt pontifex,ſed pontificū pontifex:nec ſacerdotū princeps eſt,ſed princeps prin
cipum ſacerdotum. Sicut & rex non dicitur plebis,ſed regum rex:& dominus nō ſer=
uorum,ſed dominus dominorum. Poteſt ergo fieri,ſi & quis lotus fuerit per Moſen,
& fuerit ita mundus,quaſi quem Moſes lauerit, tantus ille ac talis poſſit etiam perue=
nire ad hæc indumēta,quæ profert Moſes,& ſtolas iſtas,quibus induit Aaron fratrem
ſuum,et filios eius. Sed nō ſolum indumentis opus eſt ad ſacerdotales infulas,uerū &
cingulis. Sed priuſquā de ſpecie ipſa indumentorū dicere incipiamus, uelim conferre
illa infelicia indumenta, quibus primus homo quū peccaſſet indutus eſt,cum his ſan=
ctis & fidelibus indumentis:et quidem illa dicitur deus feciſſe. Fecit em̄,inquit,deus *Gen.3.*
tunicas pelliceas,et induit eas Adam & mulierē eius. Illæ ergo tunicæ de pellibus erāt
exanimalibus ſumptæ. Talibus enim oportebat indui peccatorē,pelliceis inquam tu=
nicis,quæ eſſent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, & fragilitatis eius,quæ ex
carnis corruptione ueniebat,indiciū. Si uero iam lotus ab his fueris, et purificatus per
legem dei,induet te Moſes indumento incorruptionis, ita ut nuſquā appareat turpitu *2. Cor.5.*
do tua, et ut abſorbeatur mortale hoc à uita. Videamus ergo quali ordine pontifex
» conſtituitur. Conuocauit,inquit,Moſes ſynagogam,et dixit ad eos: Hoc eſt uerbum
» quod præcepit dominus. Licet ergo dominus de conſtituendo pontifice præcepiſſet,
& dominus elegiſſet,tamen cōuocatur & ſynagoga. Requiritur em̄ in ordinando ſa=
cerdote,et præſentia populi:ut ſciant oēs,& certi ſint,quod præſtantior eſt ex omni
populo. Qui doctior,qui ſanctior,qui in omni uirtute eminētior,ille eligitur ad ſacer=
dotiū:et hoc adſtante populo,ne qua poſtmodū retractatio cuiquam,ne quis ſcrupu=
lus reſideret. Hoc eſt autem, quod & apoſtolus præcepit in ordinatione ſacerdotis di=

1. Tim. 3. C cens: Oportet autem & teſtimonium habere bonum ab ijs qui foris ſunt. Ego autem & amplius uideo aliquid in eo quod dicit, quia cõuocauit Moſes omnem ſynagogã & puto quod conuocare ſynagogam, hic ſit colligere, et in unum cõgregare omnes animi uirtutes: ut quũ ſermo de ſacerdotalibus ſacramentis habetur, uigilent oẽs animi uirtutes, & intentæ ſint. Nihil ſapientiæ, nihil ſcientiæ, nihil deſit induſtriæ; ſed aſſit omnis multitudo ſenſuũ, aſſit omnis congregatio ſanctarum cogitationum, ut quid ſit pontifex, quid unctio, quid indumenta eius, cõferens intra ſacrarium cordis ſui poſſit aduertere. Lauit ergo eum & induit. Quali indumẽto? Tunica, inquit, & præcinxit eum zonam, et iterum ueſtiuit eum tunicam talarem: uel, ut alibi legimus, interiorẽ. Duabus, ut uideo, tunicis per Moſen induitur pontifex. Sed quid facimus, quia Ieſus ſacerdotes ſuos, apoſtolos noſtros prohibuit uti duabus tunicis? Et ſi dixerimus quod Moſes & Ieſus, id eſt lex & euãgelia, ſibi inuicẽ cõſonarent: poſſet fortaſſe dicere alius, quia quod præcepit Ieſus duas tunicas nõ habendas, non eſt cõtrariũ legi, ſed perfectius lege. Sicut & quũ lex homicidiũ uetat, Ieſus etiam iracundiam reſecat. Et quũ lex prohibet adulterium, Ieſus etiam concupiſcentiam cordis abſcindit. Sic ergo uidetur & duabus ante tunicis pontificem, hic una apoſtolos induiſſe: ſiquidem etiam iſte ſenſus probabilis ſibi uidetur. Ego tamen non intra huius intelligentiæ angustiam pontificalia ſacramenta cõcludo, amplius mihi ex iſta forma aliquid uidetur oſtendi. Pontifex eſt qui ſcientiam legis tenet, et uniuſcuiuſq; myſterij intelligit rationes: & ut breuiter explicem, qui legem & ſecundum ſpiritum, et ſecundum literam nouit. Sciebat ergo pontifex ille, quem tunc ordinabat Moſes, quia eſſet circunciſio ſpiritalis; ſeruabat tamen & circunciſionem carnis, quia incircunciſus pontifex eſſe non poterat. Habebat ergo iſte duas tunicas, unam miniſterij carnalis, & aliam inteiligentiæ ſpiritalis. Sciebat quia & ſacrificia ſpiritalia offerri debent deo, offerebat tamen nihilominus & carnalia. Nõ enim poterat eſſe pontifex eorũ, qui tunc erant, niſi hoſtias immolaret. Ita ergo conuenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicit. Apoſtoli uero qui dicturi erant, quia ſi circuncidamini, Chriſtus nihil uobis proderit; & qui dicturi erant. Quia nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorũ, quæ ſunt umbra futurorũ: iſti ergo ut huiuſmodi ſecundum literã legis obſeruantias penitus repudiarent, nec occuparẽt diſcipulos Iudaicis fabulis, & imponerent eis iugum, quod neq; ipſi, neq; parentes eorum portare potuerunt: meritò duas habere tunicas prohibentur, ſed ſufficit eis una, & hæc interior. Nam iſtam quæ foris eſt, & quæ deſuper apparet, legis tunicam ipſi nolunt. Vnam nanq; eis Ieſus, & ipſam interiorem habere permittit. Imponit tamen Moſes pontifici & humeralem, qui eſt humerorum quidem ex circunductione ueſtis ornatus. Humeri autem, operũ tenent laboris indicia. Vult ergo pontificem eſſe etiam in operibus ornatum: nec ſufficit ſola ſcientia: Quia qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorũ.

Matth. 10. Galat. 5. Coloſ. 3. Act. 15. Matth. 5.

D

Et cinxit, inquit, eum ſecundum facturam humeralis. Iam & ſuperius dixerat, quia cinxerat eum zona ſuper tunicam, & modò iterum cingitur ſecundũ facturam humeralis. Quod eſt iſtud duplex cingulũ, quo conſtrictum uult eſſe ex omni parte pontificem? Conſtrictus ſit in uerbo, cõſtrictus in opere, expeditus ad oẽia, nihil remiſſum, nihil habeat diſſolutum. Accinctus ſit animi uirtutibus, conſtrictus ſit à corporalibus uitijs. Nullum animæ lapſum, nullum corporis timeat: utroq; cingulo ſemper utatur, ut ſit ſanctus corpore & ſpiritu. Bene autem eſt, quod & ſecundum facturam humeralis cingitur. Secundum facturam enim ſuam, & ſecundum opera ſua cingulo uirtutis utetur. Et poſt hæc, inquit, impoſuit ſuper eum logium, quod eſt rationale, & impoſuit ſuper logium manifeſtationem & ueritatem, & impoſuit mitram ſuper caput eius. Sed uideamus quid logium, quid rationale ſignificet. Poſteaquam nuditas tecta eſt, & indumentis turpitudo uelata, poſtquam munitus operibus, & cingulo utroque formatus, logium ei, id eſt rationale traditur. Logium, ſapientiæ indiciũ eſt, quia

A quia ſapientia in ratione conſiſtit. Sed quæ ſit ſapientiæ huius & rationis uirtus, oſten
dit. Imponit enim ſuper rationale manifeſtationẽ & ueritatem. Non enim ſufficit pon
tifici habere ſapientiam, & ſcire omniũ rationem, niſi poſſit etiam populo manifeſtare
quæ nouit. Ideo ergo imponit ei rationale & manifeſtatio, ut poſſit reſpondere omni 1. Pet. 3.
poſcenti ſe rationem de fide & ueritate. Ponitur autem ſuper illud & ueritas, ut nõ il-
la aſtruat, quæ proprio excogitare quiuit ingenio, ſed quæ ueritas habet: nec unquã à
ueritate diſcedat, ut in omni ſermone eius ſemper ueritas maneat. Hoc eſt ergo ſuper-
poſuiſſe rationali manifeſtationẽ et ueritatem. Infelices illi, qui hæc legẽtes, omnem in
telligentiam ſuam erga ſenſus ueſtimenti corporalis effundũt. Dicant nobis, quale eſt
ueſtimentũ manifeſtationis, aut indumentum quale eſt ueritatis? Si quis unquam uí-
dit, ſi quis audiuit manifeſtationem & ueritatem indumẽta nominari, dicat nobis quæ
ſunt mulieres, quæ iſta texuerunt? In quo hæc unquam ſunt confecta textrino? Sed ſi
uerum uultis audire, ſapientia eſt quæ huiuſmodi confecit indumenta. Illa occultorũ
manifeſtationem, illa texit rerum omnium ueritatem. Hanc ergo oremus à domino ut
accipere mereamur, & ipſa nos talibus circundabit indumentis. Sed & ipſe ordo rerũ
quàm ſanctus ſit, & quàm mirabilis, intuere. Non ante logium, & poſtea humerale:
quia non ante ſapientia quàm opera, ſed prius opera haberi debent, & poſtea ſapien-
tia quærenda. Tum deinde non ante manifeſtatio, quàm rationale: quia non ante alios
docere, quam nos inſtructi & rationabiles eſſe debemus. Super hæc autem additur ue
ritas, quia ueritas eſt ſumma ſapientia. Deniq; & propheta hunc eundem ordinem ſer
uat, quum dicit: Seminate uobis ad iuſtitiam, & metite fructum uitæ: illuminate uobis Oſee 10.
lumen ſcientiæ. Vides quomodo non dicit primo, illuminate uobis lumen ſciẽtiæ: ſed
primo, ſeminate uobis ad iuſtitiam. Et non ſufficit ſeminare: ſed, metite, inquit, fructũ
uitæ, ut poſt hæc poſſitis implere quod ſequit, illuminate uobis lumen ſcientiæ. Sic er
B go etiam hic imponitur humeralis ornatus, & id non ſufficit, ſed & zona conſtringit.
Sed & hoc quidem non ſatis eſt, ſecundo adhuc cingitur, ut ita demũ rationale poſſit
imponi, ut poſt hæc manifeſtatio ſubſequatur & ueritas. His indumẽtis pontifex uti-
tur, tali ornatu debet indui qui ſacerdotium gerit: ſed nondum finis. Et alius adhuc ad
dendus ornatus eſt: neceſſe eſt em̃, ut accipiat etiam coronam. Propterea accipit pri-
mo cydarim, quod eſt, uel operimentum quoddam capitis uel ornamentum. Et poſt
hæc ſuperponitur ei mitra ante faciem: id eſt, à fronte pontificis lamina aurea ſanctifi-
cata, in qua ſculptum dicitur uocabulũ dei. Verum iſte capitis ornatus, ubi nomẽ dei
impoſitum dicitur, poſt illa omnia, quibus inferiora corporis membra fuerant exorna
ta, ſuperponitur. In quo mihi indicari uidetur, quod ſuper omnia, quæ uel de mundo
uel de cæteris creaturis ſentiri aut intelligi poſſunt, eminẽtior, tanquam autoris omni-
um, ſcientia dei ſit. Et quia ipſe caput eſt omniũ, ideo & ornatus iſte ſuper om̃ia capiti
ſuperponit: nihil em̃ poſt hæc additur pontificis capiti. Et ideo miſeri ſunt illi, de qui-
bus dicit apoſtolus: Quia nõ tenent caput, ex quo omnis iunctura connexa & compa Coloſ. 2.
ginata creſcit in incrementũ dei in ſpiritu. Sed nos, ſi bene intellexerimus qs ſit ſacer-
dotis ornatus, qui ue ſuper omnia honor capitis eius; myſteriorũ diuinorum profun-
da rimantes, non ſcire tantũ hæc & audire, ſed & implere deſideremus & facere: Quia
nõ auditores legis iuſtificabuntur apud dominũ, ſed factores. Potes enim & tu (ut ſæ Rom. 2.
pe iam diximus) ſi ſtudijs & uigilijs tuis huiuſcemodi tibi præparaueris indumenta, ſi
te abluerit & mundum fecerit ſermo legis, & unctio chriſmatis, & gratia in te bapti-
ſmi incontaminata durauerit, ſi indutus fueris indumẽtis duplicibus literæ ac ſpiritus:
ſi etiam dupliciter accingaris, ut carne & animo caſtus ſis: ſi humerali operũ & ſapien
tia rationali orneris, ſi etiam mitra tibi, & lamina aurea, plenitudo ſciẽtiæ dei caput co
ronet: ſcito te (etiam ſi apud homines lateas & ignoreris) apud dominum tamẽ agere
pontificatum intra animæ tuæ templũ. Vos enim eſtis templum dei uiui, ſi ſpiritus dei 1. Cor. 3.
habitat in uobis. Poſt hæc, quæ de conſecratione eius dicuntur, & de unctione, ſpar

C ſim à nobis & ſæpe diſſerta ſunt. Quod autem dicit: Et applicuit Moſes filios Aaron,
" & induit eos tunicas, et præcinxit eos zonas, et impoſuit eis cydaras, ſicut præcepit do
" minus Moſi. Attendendū eſt, quæ ſit differentia minorū ſacerdotū ad maiora ſacerdo
tia. Iſtis neq; bina indumēta traduntur, neq; humeralis, neq; rationalis, neq; capitis or-
natus, niſi tantum cydaris & zonæ, quæ tunicam ſtringant. Et iſti ergo accipiūt ſacer
dotij gratiam, & iſti funguntur officio: ſed non ut ille, qui & humerali & rationali or-
natur, qui manifeſtatione & ueritate reſplendet, qui aureæ laminæ ornamento deco-
ratur: Vnde arbitror aliud eſſe in ſacerdotibus, officio fungi, aliud inſtructū eſſe in o-
mnibus & ornatū. Quiſq; enim poteſt ſolenni miniſterio fungi ad populū: pauci tamē
ſunt, qui ornati moribus, inſtructi doctrina, ſapientia eruditi, ad manifeſtandam uerita
tem rerū ſint peridonei, et qui ſcientiam fidei non ſine ornamento ſenſuū & aſſertionū
fulgore depromant, quod aureæ laminæ capiti impoſitæ deſignat ornatus. Vnū igitur
ſacerdotij nomen, ſed non una uel pro uitæ merito, uel pro animi uirtutibus dignitas.
Et ideo in ijs, quæ lex diuina deſcribit, ueluti in ſpeculo inſpicere debet unuſquiſq; ſa-
cerdotū, & gradus meriti ſui inde colligere. Qui ſi ſe uideat in his omnibus (quæ ſupra
expoſuimus) poſitum pontificalibus ornamentis, ſi cōſcius ſibi ſit, quod uel in ſciētia,
uel in actibus, uel in doctrina tantus ac talis ſit, ſciat ſe ſummū ſacerdotium non ſolum
nomine, ſed & meritis obtinere. Alioquin infetiorem ſibi gradum poſitū nouerit, etiā
ſi primi nomen acceperit. Non nos ſanè debet præterire etiam hoc, quod poteſt à ſtu-
Exo.28. dioſo lectore proferri, in quo & ego ſæpe mecū ipſe hæſitaui. In Exodo ēm legens,
ubi de ſacerdotalibus mandatur indumentis, inuenio octo eſſe ſpecies, quæ pontifici
præparantur, hic uero ſeptem tantummodo numerantur. Require ergo quid ſit, quod
omiſſum eſt. Octaua ſpecies ibi ponitur campeſtre, ſiue (ut alibi legimus) femoralia li-
nea, de quo hic inter cætera ſiluit indumēta. Quid ergo dicemus? obliuionē dabimus
D in uerbis ſpiritus ſancti, ut quū cætera omnia ſecundo enarrauerit, in una eum ſpecie
ſuperius dicta ueritas latuerit? Nō audeo hoc de ſacris ſentire ſermonibus. Sed uidea-
mus ne forte, quoniā in ſuperioribus diximus hoc genus indumenti, indiciū caſtitatis
uideri, quo uel femora operiri, uel conſtringi renes uidentur ac lumbi: ne forte inquā,
non ſemper in illis qui tunc erant ſacerdotes, has partes dicat eſſe debere conſtrictas.
Aliquando ēm & de poſteritate generis, & ſucceſſu ſobolis indulget. Sed & ego in ſa
cerdotibus eccleſiæ huiuſmodi intelligentiā nō introduxerim. Alio nanq; uideo rem
currere ſacramento. Poſſunt enim & in eccleſia ſacerdotes & doctores filios genera-
Gal.4. re, ſicut & ille qui dicebat: Filioli mei, quos iterū parturio, donec formet Chriſtus in
1. Cor.4. uobis. Et iterum alibi dicit: Tametſi multa millia pædagogorum in Chriſto habeatis,
ſed nō multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per euangeliū ego uos genui. Iſti ergō do-
ctores eccleſiæ in huiuſmodi generationibus procreandis, aliquando cōſtrictis femo-
ralibus utunt, & abſtinent à generando: quū tales inuenerint auditores, in quibus ſci-
ant ſe fructum habere nō poſſe. Denicq; in Actibus apoſtolorum refertur de quibuſdā,
Act.16. quod non potuerunt, inquit, in Aſia uerbū dei loqui: hoc eſt, impoſita habuiſſe femo-
ralia, & continuiſſe ne filios generarent: qui ſcilicet tales erant auditores, in quibus &
ſemen periret, & non poſſet haberi ſucceſſio. Sic ergo eccleſiæ ſacerdotes, quum inca
paces aures uiderint, aut quū ſimulatos inſpexerint, & hypocritas auditores, imponāt
campeſtre, utantur femoralibus. Non enim pereat ſemen uerbi dei, quia & dominus
Matth.7. eadem mandat & dicit: Nolite mittere ſanctum canibus, neq; margaritas ueſtras ante
porcos, ne forte conculcent eas pedibus, & cōuerſi dirumpant uos. Propterea ergo, ſi
quis uult pontifex nō tam uocabulo eſſe, q̄ merito, imitetur Moſen, imitetur Aaron.
Exo.33. Quid ēm dicitur de eis? Quia nō diſcedunt de tabernaculo domini. Erat ergo Mo-
ſes indefinenter in tabernaculo domini. Quod autē opus eius erat? ut à deo aliquid di-
ſceret, aut ipſe populum doceret. Hæc duo ſunt pontificis opera, ut à deo diſcat le-
gendo ſcripturas diuinas, & ſæpius ruminando: aut populum doceat. Sed illa doceat,

quæ

A quæ ipſe à deo didicerit, non ex proprio corde, uel ex humano ſenſu; ſed quæ ſpiritus docet. Eſt & aliud opus quod facit Moſes. Ad bellũ non uadit, non pugnat contra inimicos: ſed quid facit? Orat, & donec ille orat, uincit populus eius. Si relaxauerit & dimiſerit manus, populus eius uincitur & fugatur. Oret ergo & ſacerdos eccleſiæ indeſinenter, ut uincat populus, qui ſub ipſo eſt, hoſtes inuiſibiles Amalechitas, qui ſunt dæmones impugnantes eos qui uolunt pie uiuere in Chriſto. Et ideo nos in his meditantes, & hæc die ac nocte ad memoriã reuocantes, & orationi inſtantes ac uigilantes in eis, deprecemur dominum, ut nobis ipſe horũ quæ legimus ſcientiam reuelare dignetur, & oſtendere quomodo ſpiritalẽ legem non ſolum intelligẽtia, ſed & actibus obſeruemus: ut ſpiritalem gratiam cõſequi mereamur, illuminati per legẽ ſpiritus ancti, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. Exo.17.

Libri ſexti finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER SEPTIMVS.

De eo quod mandatum eſt Aaron & filijs eius, ut uinum & ſiceram nõ bibant, quũ ingrediuntur tabernaculum teſtimonij, uel quũ accedunt ad altare: & de pectuſculo appoſitionis, & brachio ſeparationis, & de mundis uel immundis animalibus, uel cibis.

PLura quidem ſuperiore lectione fuerãt recitata, ex quibus temporis breuitate conſtricti, pauca admodũ diximus. Nõ enim nunc exponendi ſcripturas, ſed ædificandi eccleſiam miniſterium gerimus: quamuis & ex ijs quæ à nobis tractata ſunt, prudens quiſq; auditor euidẽter ad intelligendum poſſit ſemitas inuenire. Et ideo ex ijs quoque quæ nunc lecta ſunt, quoniã cuncta non poſſumus, aliqua tamẽ quæ ædificent auditores, ueluti agri pleni,
B quem benedixit dominus, floſculos colligemus. Quid ergo ſit quod nunc nobis lectũ eſt, uideamus. Et locutus eſt dominus ad Aaron, dicens: Vinum & ſiceram non bibetis tu & filij tui tecum, quum intrabitis in tabernaculum teſtimonij, aut quũ accedetis ad altare: & non moriemini. Legitimum æternum in progenies ueſtras, diſcernere inter medium ſanctorum, & contaminatorum, & inter medium immundorũ, & inter medium mundorum, & inſtruere filios Iſraël omnia legitima, quæ locutus eſt dominus ad eos per manum Moſi. Lex euidens datur & ſacerdotibus, & principi ſacerdotum, ut quum accedunt ad altare, uino abſtineãt, & omni potu qui inebriare poteſt, quem ſcripturæ diuinæ moris eſt ſiceram nominare. Vult ergo ſermo diuinus ſobrios eſſe domini ſacerdotes: utpote qui accedẽtes ad altare dei, orare pro populo debeant, & pro alienis interuenire delictis: qui portionẽ in terra non habeant, ſed ipſe dominus portio eorum ſit. Sic enim dicit de eis ſcriptura: Filijs, inquit, Leui, non dabitis partem in medio fratrum ſuorum, quia ego portio eorum, dominus deus ipſorum. Vult ergo iſtos, quibus dominus portio eſt, ſobrios eſſe, ieiunos, uigilantes in omni tempore: maxime autem quum ad exorandum dominum, & ſacrificandum in conſpectu eius altaribus præſtò ſunt. Quæ mandata intantũ uim ſui ſeruant, & omni obſeruantia cuſtodienda ſunt, ut & apoſtolis hæc eadem noui teſtamenti legibus fir met: in quo ſimiliter etiam ipſe ſacerdotibus uel principibus ſacerdotum uitæ regulas ponens, dicit eos non debere eſſe uino multo ſeruientes, ſed ſobrios eſſe. Sobrietas uero omnium uirtutum mater eſt: ſicut è contrario ebrietas omnium uitiorum. Aperte enim pronunciauit apoſtolus, dicens: Vinum, in quo eſt luxuria: ut oſtenderet ex ebrietate, ueluti primogenitam filiam generari luxuriam. Tum præterea & ſaluator, domini & regis autoritate ſacerdotibus ſimul & populis leges ac iura cõſtituens: Attendite, inquit, ne forte grauentur corda ueſtra in ebrietate, & crapula & in ſolliciti dinibus ſeculi, & ueniat ſuper uos ſubitaneus interitus. Audiſtis edictum regiũ Gen.27. Leuit.10. Num.18. 1. Tim.3. Ephe.5. Luc.21

C æterni,& lamentabilẽ finem ebrietatis,uel crapulæ didiciſtis. Si quis uobis peritus & ſapiẽs medicus his ipſis uerbis præciperet,et diceret: Attẽdite uobis,ne quis(uerbi gratia)de illius,uel illius herbæ ſucco auidius ſumat:quod ſi fecerit,ſubitus ei ueniet interitus:non dubito,quod unuſquiſq; propriæ ſalutis intuitu,præmonentis medici præcepta ſeruaret. Nunc uerus animarum,& corporum medicus,ſimulq; dominus,iubet ebrietatis herbam & crapulæ uitandã,ſimiliter & ſollicitudinũ ſecularium,uelut mortiferos ſuccos cauendos. Et & neſcio ſi quis noſtrum non in his conſumit, ne dixerim ſauciatur. Eſt ergo ebrietas uini perniciosa in omnibus. Sola nanq; eſt,quæ ſimul cum corpore & animam debilem reddat. In cæteris etenim poteſt fieri,ut ſecundum apo-
2. Cor. 12. ſtolum,quũ infirmatur corpus, tunc magis potẽs ſit ſpiritus. Et ubi is qui deforis eſt,
2. Cor. 4. homo corrumpitur: ille qui intus,renouet. In ebrietatis uero ægritudine corpus ſimul & anima corrumpitur,ſpiritus pariter cum carne uitiat. Omnia membra debilia,pes, manus,lingua reſoluta:oculos tenebræ,mentem uelat obliuio,ita ut hominem ſe neſciat eſſe,nec ſentiat. Habet ergo iſtud primo dedecoris,corporalis ebrietas. Iam uero ſi diſcutiamus,quot modis mens inebriatur humana,inuenimus ebrios etiam eos, qui ſibi ſobrij uidentur. Iracundia inebriat animam:furor uero eam pluſquã ebriam facit, ſi quid tamen ebrietate eſſe amplius poteſt. Cupiditas & auaritia nõ ſolum ebrium,ſed & rabidum hominem reddunt: & obſcœnæ cõcupiſcentiæ inebriant animam,ſicut è contrario ſanctæ concupiſcentiæ inebriant eam: ſed ebrietate ſancta illa,de qua dice-
Pſal. 22. bat quidam ſanctorum: Et poculum tuum inebrians q̃ præclarum eſt. Sed poſtmodũ de ebrietatis diuerſitate uidebimus, nunc interim uide quanta ſint quæ inebriant animam. Et formido inebriat eam,& uana ſuſpicio. Inuidia autẽ & liuor ſupra omnem ebrietatem macerant eam. Sed enumerari nõ poſſunt,quanta ſunt quæ infelicem animam uitio ebrietatis afficiant. Nunc interim de ſacerdotibus uideamus, quos acce-
D dentes ad altare,uino lex præcipit abſtinere. Et quidem quantum ad hiſtoricum pertinet præceptũ,ſufficiant iſta quæ dicta ſunt:quantum autem ad intelligentiam myſticã ſpectat,in ſuperioribus tenetur noſtra profeſſio, quod ſecundum autoritatẽ Pauli apo-
Hebr. 9. ſtoli,dominus & ſaluator noſter futurorũ bonorũ pontifex dicit. Ipſe eſt ergo Aaron:
Ioan. 13. filij uero eius,apoſtoli eius ſunt,ad quos ipſe dicebat: Filioli adhuc modicũ uobiſcum ſum. Quod ergo præcepit lex Aaron & filijs eius,ut uinum & ſiceram nõ bibant,quũ accedunt ad altare:uideamus quomodo in uero põtifice Ieſu Chriſto domino noſtro, & ſacerdotibus eius ac filijs,noſtris uero apoſtolis poſſumus aptare. Et perſpiciendũ primo eſt, quomodo prius quidẽ quàm accedat ad altare uerus hic põtifex, cum ſacerdotibus ſuis bibit uinum. Quum uero incipit accedere ad altare,& ingredi tabernaculum teſtimonij,abſtinet uino. Putas poſſumus inuenire tale aliqd ab eo geſtũ? Putas poſſumus ueteris inſtrumenti formas, noui teſtamenti geſtis & ſermonibus coaptare? Poſſumus,ſi nos ipſum dei uerbum & iuuare & inſpirare digneť. Quærimus ergo quomodo dominus & ſaluator noſter, qui eſt uerus pontifex,cum diſcipulis ſuis,qui ſunt ueri ſacerdotes,antequam accedat ad altare dei,bibat uinũ: quum uero accedere cœperit, non bibat uinum. Venerat in hunc mundum ſaluator,ut pro peccatis noſtris carnem ſuam offerret hoſtiam deo. Hanc priuſquam offerret,inter diſpenſationũ
Matth. 11. moras uinum bibebat. Denicq; dicebatur homo uorax,& uini potator,amicus publicanorum & peccatorũ. Vbi uero tempus aduenit crucis ſuæ,et acceſſurus erat ad altare ubi immolaret hoſtiam carnis ſuæ,accipiens,inquit,calicem benedixit,& dedit diſci-
Matth. 26. pulis ſuis dicẽs: Accipite & bibite ex hoc. Vos,inquit,bibite,qui acceſſuri nõ eſtis ad altare. Ipſe autẽ tanquam acceſſurus ad altare,dicit de ſe: Amen dico uobis,quia nõ bibam de generatione uitis huius,uſquequo bibam illud uobiſcum nouum in regno patris mei. Si quis ueſtrũ auribus ad audiendum purificatis accedat, ineffabilis myſterij intueatur arcanũ. Quid eſt quod dicit,quia nõ bibam ex generatione uitis huius,uſquequo bibam illud uobiſcum nouum in regno patris mei? Dicebamus in ſuperioribus,

promiſſio-

A promiſſionem bonæ huius ebrietatis ſanctis datam, quum dicunt: Et poculum tuum inebrians quàm præclarũ eſt. Sed & in alijs multis ſcripturæ locis ſimilia legimus, ut ibi: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potum dabis illis. In Hieremia quoq; dicit dominus: Inebriabo populũ meum. & Eſaias dicit: Ecce qui ſeruiunt mihi, bibent, uos aũt ſitietis. Et multa de huiuſmodi ebrietate in ſcripturis diuinis inuenies memorari: qa ebrietas ſine dubio pro gaudio animæ, et lætitia mentis accipitur, ſicut & alibi diſtinxiſſe nos memini, aliud eſſe nocte inebriari, & aliud die inebriari. Si ergo intelleximus quæ ſit ſanctorũ ebrietas, & quomodo hæc pro lætitia ſanctis in promiſſionibus datur: uideamus nunc quomodo ſaluator noſter nõ bibit uinum, uſquequo bibat illud cum ſanctis nouũ in regno dei. Saluator meus luget etiam nũc peccata mea, ſaluator meus lætari non poteſt, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non poteſt? quia eſt aduocatus pro peccatis noſtris apud patrem, ſicut Ioãnes euãgeliſta pronunciat, dicens: Quia ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt repropitiatio pro peccatis noſtris. Quomodo ergo poteſt ille, qui aduocatus eſt pro peccatis meis, bibere uinum lætitiæ, quem ego peccando cõtriſto? Quomodo poteſt iſte, qui accedit ad altare, ut repropiciet me peccatorem, eſſe in lætitia, ad quem peccatorum meorum mœror ſemper aſcendit? Vobiſcum, inquit, illud bibam in regno patris mei. Quandiu nos non ita agimus, ut aſcendamus ad regnũ, non poteſt ille uinũ bibere ſolus, quod nobiſcum ſe bibere promiſit. Eſt ergo tandiu in mœrore, quandiu nos perſiſtimus in iniquitate. Si enim apoſtolus ipſius luget quoſdam, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam de ijs quæ geſſerunt: quid dicam de ipſo qua filius dicitur charitatis? qui ſemetipſum exinaniuit propter charitatem, quam habebat erga nos, & non quæſiuit quæ ſua ſunt, quum eſſet æqualis deo: ſed quæſiuit quæ noſtra ſunt, & propter hoc euacuauit ſe. Quum ergo ita quæ noſtra ſunt quæſierit, nunc iam nos non requirit, nec quæ noſtra ſunt cogitat? nec de erroribus noſtris mœret, nec perditiones noſtras & cõtritiones deflet? qui fleuit ſuper Hieruſalẽ, & dixit ad eam: Quoties uolui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Qui ergo uulnera noſtra ſuſcepit, & propter nos doluit, tanquam animarũ noſtrarum & corporum medicus, modò uulnerum noſtrorum putredines negligit? Computruerunt enim (ut ait propheta) & corruptæ ſunt cicatrices noſtræ à facie inſipiẽtiæ noſtræ. Pro his ergo oĩbus aſſiſtit nũc uultui dei interpellãs pro nobis: aſſiſtit altari, ut repropitiationẽ pro nobis offerat deo. Et ideo dicebat, tanquam acceſſurus ad altare: quia iam nõ bibam de generatione uitis huius, donec bibã illud uobiſcum nouum. Expectat ergo ut cõuertamur, ut ipſius imitemur exemplũ, ut ſequamur ueſtigia eius, & lætetur nobiſcum, & bibat uinũ nobiſcum in regno patris ſui. Nunc enim, quia miſericors eſt, & miſerator dominus, maiore affectu ipſe q̃ apoſtolus ſuus, flet cum flentibus, & cupit gaudere cum gaudentibus. Et multo magis ipſe luget eos, qui ante peccauerũt, & non egerunt pœnitentiã. Neq; enim putandũ eſt, quod Paulus quidẽ lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus: dominus autẽ meus Ieſus abſtineat fletu quũ accedit ad patrẽ, quum aſſiſtit altari, & repropitiationẽ pro nobis offert. Et hoc eſt accedẽtem ad altare nõ bibere uinũ lætitiæ: quia adhuc peccatorũ noſtrorũ amaritudines patitur. Nõ uult ergo ſolus in regno dei bibere uinũ, nos expectat. Si eĩ dixit, donec bibam illud uobiſcũ: nos ſumus igitur qui uitam noſtrã negligentes, lætitiã illius demoramur. Expectat nos, ut bibat de generatione uitis huius. Cuius uitis? illius cuius ipſe erat ueritas. Ego ſum uitis, uos palmites. Vnde & dicit: Quia ſanguis meus uere eſt potus, et caro mea uere eſt cibus. Vere eĩ in ſanguine uuæ lauit ſtolã ſuam. Quid ergo expectat? lætitiã. Quando expectat? Quũ cõſummauero, inquit, opus tuũ. Quando cõſummat hoc opus? Quando me, qui ſum ultimus & nequior omniũ peccatorũ, cõſummatũ fecerit & perfectũ, tunc cõſummat opus eius. Nũc eĩ adhuc imperfectũ eſt opus eius, donec ego maneo

Pſal.22. *Pſal.35.* *Hiere.31.* *Eſa.65.* *1. Ioan.2.* *Matth.26.* *2.Cor.12.* *Philip.2.* *Matth.23.* *Pſal 37.* *Hebr.7.* *Rom.12.* *2. Cor.12.* *Ioan 15.* *Ioan.6.* *Gen.49.*

C imperfectus. Deniq; donec ego non ſum ſubditus patri, nec ipſe dicitur patri eſſe ſubiectus: nõ quo ipſe ſubiectione indigeat apud patrem: ſed pro me, in quo nondũ opus
Ephe.5. ſuum cõſummauit, ipſe dicitur non eſſe ſubiectus: ſic enim legimus, quoniam corpus ſumus Chriſti, & membra ex parte. Quid autem eſt quod dicit, ex parte, uideamus. Ego nunc uerbi gratia, ſubiectus ſum deo ſecundum ſpiritum, hoc eſt propoſito et uoluntate: ſed quandiu in me caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem, & nondum potui ſubijcere carnem ſpiritui, ſubiectus quidem ſum deo, uerum non ex integro, ſed ex parte. Si autem potuero etiam carnem meam, & omnia membra in conſonantiam ſpiritus trahere, tunc perfecte uidebor eſſe ſubiectus. Si intelleXiſti quid ſit ex parte, & quid ſit ex integro eſſe ſubiectũ, redi nunc ad id quod de ſubiectione domini propoſuimus: & uide, quia quum omnes corpus ipſius & membra eſſe dicamur, donec ſunt aliqui in nobis, qui nondũ perfecta ſubiectiõe ſubiecti ſunt, ipſe dicitur non eſſe ſubiectus. Quum uero conſummauerit opus ſuum, & uniuerſam creaturam ad ſummam perfectionis adduxerit, tunc ipſe dicitur ſubiectus in ijs quos ſubdidit patri, & in quibus opus quod ei pater dederat cõſummauit, ut ſit deus omnia
1. Cor.15. in omnibus. Verum hæc quò ſpectant? ut intelligeremus id quod ſupra tractauimus, quomodo bibit uinum antequam intraret in tabernaculum, antequam accederet ad altare: & non bibit nunc, quia aſſiſtit altari & luget peccata mea: & rurſum bibet poſt hæc, quum ſubiecta ei fuerint omnia, & ſolutis omnibus, ac deſtructa morte peccati,
Pſal.50. ultra iam neceſſarium non erit offerre hoſtias pro peccato. Tunc enim erit gaudium
Apoc.7. & lætitia, & tunc exultabunt oſſa humiliata: & implebitur illud quod ſcriptũ eſt: Aufugit dolor & triſtitia & gemitus. Sed & illud non omittamus, quod nõ ſolum de Aaron dicit, ut non bibat uinum, ſed & de filijs eius quũ ingrediuntur ad ſancta. Nondum enim receperunt lætitiam ſuam, nec apoſtoli quidem: ſed & ipſi expectant, ut & ego letitiæ eorum particeps fiam. Neq; enim diſcedentes hinc ſancti continuò inte-
D gra meritorum ſuorum præmia conſequuntur, ſed expectant etiam nos, licet morantes, licet deſides. Nõ enim eſt illis perfecta lætitia, donec pro erroribus noſtris dolent, & lugent noſtra peccata. Hoc fortaſſe mihi dicenti non credas. Quis enim ego ſum, qui confirmare ſententiam tanti dogmatis audeã? ſed adhibeo horum teſtem, de quo
1. Tim.2. non poteſt dubitari. Magiſter enim gentium eſt in fide & ueritate apoſtolus Paulus. Ipſe igitur ad Hebræos ſcribens, quum enumeraſſet omnes ſanctos patres, qui per fi-
Hebr.11. dem iuſtificati ſunt, addit poſt omnia etiam hoc: Sed iſti, inquit, omnes teſtimoniũ habentes per fidem, nondum aſſecuti ſunt repromiſſionẽ, deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non ſine nobis perfectionem conſequerentur. Vides ergo quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta ſunt cõſequatur, expectat & Iſaac & Iacob, & omnes prophetæ expectant nos, ut nobiſcum perfectam beatitudinem capiant. Propter hoc ergo etiam myſteriũ illud in ultimam diem dilati iudicij cuſtodit. Vnum enim corpus eſt, quod iuſtificari expectatur: unum corpus eſt, quod reſurgere dicitur
1.Cor.12. in iudicio. Licet enim ſint multa membra, ſed unum corpus eſt. Non poteſt oculus dicere manui, non es mihi neceſſaria, etiam ſi ſanus ſit oculus, & non turbatus, quantum pertinet ad uidendum: ſi deſint ei reliqua membra, quæ erit oculo lætitia? Aut quæ uidebitur eſſe perfectio, ſi manus nõ habeat, ſi pedes deſint, aut reliqua membra non aſſint? Quia etſi eſt præcellens aliqua oculi gloria, in eo uel maxime eſt, ut uel ipſe dux ſit corporis, uel cæterorũ membrorum dirigat officia. Hoc autẽ nos & per illam Eze-
Ezech.37. chielis prophetæ uiſionẽ doceri puto, quũ dicitur congregandum eſſe os ad os, & iunCturam ad iunCturã, & neruos & uenas & pellem, ac ſingula locis ſuis eſſe reparanda. Deniq; uide quod addit propheta: Oſſa, inquit, iſta, nõ dixit omnes homines ſunt: ſed dixit oſſa iſta domus Iſraël ſunt. Habebis ergo lætitiã de hac uita diſcedẽs, ſi fueris ſanCtus. Sed tunc erit plena lætitia, quũ nullum tibi membrũ corporis decrit. Expectabis eñ & tu alios, ſicut ipſe expectatus es. Quod tibi qui membrũ es, non uideẽ eſſe perfecta

A fecta lætitia,ſi deſit aliud membrum: quãto magis dominus & ſaluator noſter,qui caput & autor eſt totius corporis, non ſibi perfectam ducit eſſe lætitiam, donec aliquod ex membris deeſſe corpori ſuo uidet: & propterea forte orationem fundebat ad patrem,dicens: Pater ſancte glorifica me illa gloria,quam habui apud te priuſquã mundus eſſet. Non uult ergo ſine te recipere perfectam gloriam ſuam, hoc eſt ſine populo ſuo,qui & corpus eius & mẽbra eſt. Vult in iſto corpore eccleſiæ ſuæ,& in iſtis membris populi ſui ipſe uelut anima habitare: ut omnes motus atq; omnia opera ſecũdum ipſius habeat uoluntatem: ut uere compleatur in nobis illud prophetæ dictum: Habitabo in eis & inambulabo. Nunc autem donec perfecti non ſumus omnes,ſed adhuc ſumus in peccatis,ex parte in nobis eſt,& ideo ex parte ſcimus,& ex parte prophetamus,donec uenire quis mereatur ad illam menſuram,quam dicit apoſtolus: Viuo autem iam non ego,uiuit uero Chriſtus in me. Ex parte ergo (ut dicit apoſtolus) nunc membra eius ſumus,& ex parte oſſa eius ſumus. Quum aũt coniuncta fuerint oſſa ad oſſa, & iuncturæ ad iuncturam, ſecũdum hoc quod ſupra diximus,tunc etiam ipſe dicet de nobis illud propheticum: Omnia oſſa mea dicent,domine quis ſimilis tibi? Omnia nanq; oſſa iſta loquunt̃,& hymnũ dicunt,& gratias agunt deo: meminerunt em̃ beneficij eius. Et ideo omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi? eripiens pauperem de manu fortioris eius. De iſtis oſſibus quũ adhuc eſſent diſperſa,antequam ueniret qui ea colligeret,& congregaret in unum,dictum eſt & illud propheticum: Diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus infernum. Quia ergo diſperſa erant, propterea dicitur per alium prophetam: Congregentur oſſa ad oſſa,& iunctura ad iuncturam, & nerui & uenæ & pelles. Quum enim hoc factum fuerit,tunc omnia iſta oſſa dicent: Domine quis ſimilis tibi? eripiens inopem de manu fortioris eius. Vnumquodq; enim os ex iſtis oſſibus inops erat,& atterebatur fortioris manu. Non enim habebat iunctura charitatis,non neruos patientiæ,non uenas uitalis animi,et fidei uigorem: ubi uero ue
B nit qui diſperſa colligeret,& qui diſſipata congregaret, conſocians oſſa ad oſſa,& iuncturam ad iunctura,ædificare cœpit ſanctum corpus eccleſiæ. Hæc inciderunt quidẽ extrinſecus huic diſputationi: ſed neceſſariò explanata ſunt,ut manifeſtior fieret pontificis mei ingreſſus in ſancta,non bibentis uinum,quandiu ſacerdotio fungitur. Poſt hæc tamen bibit uinum,ſed uinum nouum: & uinum nouum in cœlo nouo,& in noua terra,& in nouo homine,cum hominibus nouis,cum iſs qui cantant ei canticũ nouum. Vides ergo quia impoſſibile eſt de noua uite nouum poculum bibi,ab eo qui adhuc indutus eſt ueterem hominem cum actibus ſuis. Nemo enim,inquit,mittit uinum nouum in utres ueteres. Si uis ergo & tu bibere de hoc nouo uino,innouare & dic: Quia etſi exterior homo noſter corrumpitur,ſed qui intus eſt renouatur de die in diem. Et quidem de his ſufficienter dictum. Multa ſunt & alia,quæ recitata ſunt, ſed quoniam cuncta non poſſumus,eligendum eſt de quibus dicere debeamus. Et quoniam quid eſſet bibere,& non bibere uinum,pro uiribus diximus: nunc etiam quid ſit comedere pectuſculum ſeparationis, & brachiũ oblationis uideamus: & poſt hæc de mundis & immundis,uel cibis uel animalibus,inquantum dominus dederit, & temporis ſpacium fuerit, differemus. Dicit ergo ſcriptura: Pectuſculum ſegregationis &
» brachium oblationis manducabis in loco ſancto tu, & filij tui,& domus tua tecum.
» Legitimum enim tibi, et legitimum filijs tuis datum eſt à ſacrificijs ſalutaribus filiorũ
» Iſrael,brachium oblationis & pectuſculum ſegregationis. Non omne pectuſculum, ſegregationis eſt pectuſculum: nec omne brachiũ,oblationis uel ſeparationis eſt brachium. Sed quoniam ad dominum noſtrũ Ieſum perſonam pontificis reuocauimus, & ad filios eius ſanctos apoſtolos, uideamus quomodo ipſe quidem pectuſculum ſegregationis manducat,& filij eius: alij autem nõ omnes poſſunt ſegregationis pectuſculum manducare. Quid igitur eſt quod à rebus oĩbus ſegregetur,nec eſt cõmune cum reliquis,niſi ſola ſubſtantia trinitatis? Si ergo intelligã quidem rationẽ mundi, nõ

Ioan.7.
Leuit.26.
1. Cor.13.
Gal.2.
Pſal.34.
Pſal 140.
Ezech.37.
Pſal.34.
Apoc.21.
Matth.9.
2. Cor.4.
Leuit.10.

C possim autem de deo intelligere sicut dignum est, neq; reuelata mihi fuerit scientia dei, manduco quidē pectusculum, sed non pectusculum segregationis, etiam si potuero di
Sap.7. cere: Ipse enim mihi dedit omnium quæ sunt scientiam ueram, ut sciam rationem mun di & uirtutem elementorum, initium & finem, medietatem temporum, permutatio- num uicissitudines & conuersiones temporum, anni circulos, & stellarum positiones. Horum omnium scientia, quia rationabilis est, pectusculi cibus est: sed non pectusculi segregationis. Si aūt potuero de deo sentire quæ magna, quæ uera, quæ sancta sunt & segregata, tunc manducabo pectusculū segregationis, quū id quod ab omni creatura eminet & segregat̄, agnouero. Primo ergo pectusculū istud, uerus meus pontifex co
Matth.11. medit. Quomodo comedit? Nemo, inquit, nouit patrē nisi filius. Secūdo in loco man ducabunt & filij eius. Nemo, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reue lare. Quibus autem alijs, nisi apostolis suis reuelat? Sed & brachiū separationis uel ob lationis, sicut superius diximus, actus sunt, & opera eminentiora, quæ cæteris utique
Ioan.4. prius ipse saluator & dominus meus impleuit. Quomodo impleuit? Meus, inquit, ci- bus est, ut faciam uoluntatem eius qui me misit, & perficiam opus eius. Quum ergo facit uoluntatem eius, qui misit eum; in hoc non pectusculum, sed brachium segrega- tionis comedit. Similiter autem & apostoli eius, quū faciunt opus euangelistæ, & essi ciuntur operarij in cōfusibiles, recte tractantes sermonē ueritatis, separationis uel ob- lationis brachiū comedunt. Vis adhuc planius uidere quomodo saluator separationis
Ioan.10. brachium comedat, audi quid dicit ad Iudæos: Si feci, inquit, in uobis opera, quæ nul- lus alius fecit, pro quo horum uultis me occidere? Vides quomodo ipse māducat bra- chium separationis, qui opera tam segregata, & tam sublimia, quàm nullus alius, fecit.

Sed iam uideamus aliqua etiā ex ijs, quæ de mundis atq; immundis, uel de cibis uel
D de animalibus lecta sunt Et sicut in explanatione poculi, de umbra ascendimus ad ue ritatē spiritalis poculi: ita etiam de cibis, qui per umbram dicuntur, ascēdamus ad eos, qui per spiritum ueri sunt cibi. Sed ad hæc inuestiganda, scripturæ diuinæ testimonijs
Psal.63. indigemus: ne qui putent (amant enim homines exacuere linguas suas ut gladium) ne qui inquam putent, quod ego uim faciam scripturis diuinis, & ea quæ de animalibus quadrupedibus, uel etiam auibus, aut piscibus mundis siue immundis, in lege ferun- tur, ad homines traham, & de hominibus hæc dicta esse confingam. Fortassis enim di cat quis auditorum, cur uim facis scripturæ diuinæ? Animalia dicuntur, animalia intel ligantur. Ne ergo aliquis hæc deprauari humano credat ingenio, apostolica in his au-
1. Cor.10. toritas reuocanda est. Audi ergo primo omnium, qualiter Paulus de his dicat: Omnes enim, inquit, per mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiri- talem biberunt. Bibebant autem de spiritali, consequenti eos petra; petra autem erat
Philip.2. Christus. Paulus hæc dicit, Hebræus ex Hebræis, secundū legem pharisæus, edoctus
Act.22. secus pedes Gamalielis, qui utiq; nunquā auderet spiritalem escam spiritalem potum appellare, nisi hunc esse sensum legislatoris per traditam sibi ueritissimæ doctrinæ scien tiam didicisset. Vnde & illud addit, tanquam confidens & certus de ciborum ratione mundorum, uel immundorum, quod non secundum literam, sed spiritaliter obseruan
Colos.2. da sint, & dicit: Ne quis ergo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt umbra futurorum. Vides ergo quomodo hæc omnia, quæ de cibis, uel de potu loquit̄ Moses, Paulus qui melius ista didicerat, quàm hi qui nunc iactant se esse doctores, omnia hæc umbram dicit esse futurorū. Et ideo, sicut diximus, ab hac umbra ad ueritatem debemus ascendere Christiani. Et Christia nis sermo est, quibus apostolorum curæ esse debet, autoritas. Si quis uero arrogantia tumida, apostolica dicta contemnit aut spernit, ipse uiderit. Mihi autem, sicut deo &
Psal.72. domino nostro Iesu Christo, ita & apostolis eius adhærere bonū est, & ex diuinis scri pturis secundum ipsorū traditionem intelligentiam capere. Erit autem opportunum

fortasse

A fortaſſe tempus, ſi tamen dei uoluntas in hoc fuerit, & rerum tranquillitas permiſerit (neſcimus enim quid pariant ſuperuentura) ut etiam ex ueteri teſtamẽto aſſignemus ſecũdum id quod & apoſtolis uiſum eſt, ciborum mundorum, uel immundorum, ſed & animalium uel piſcium, de quibus in lege ſcribit, intelligẽtiam ad homines referendam. Sed nunc quoniam latiore uti explanatione non eſt tempus, duobus luminibus apoſtolorum Petro & Paulo teſtibus contenti ſimus. Et quidem Paulus quæ ſenſerit, *Act.10.* iam protulimus: Petrus uero apoſtolus, quum eſſe in Ioppe, & orare uellet, aſcẽdit in ſuperiora. Ego ſtatim & hoc ipſum, quod noluit in inferioribus orare, ſed aſcendit ad ſuperiora, non fruſtra dici accipio. Neq; enim tanti apoſtoli conſilium ex ſuperfluo ſuperiora delegit ad orandum: ſed quantum ego arbitror, ut oſtẽderetur, quod Petrus, quia mortuus erat cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærebat, ubi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: & non quæ ſuper terram. Illuc aſcendebat ad illa tecta, ad illa faſtigia, de *Coloſ.3.* quibus dicit & dominus: Qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo. De *Matth.24.* nique ut ſcias, quia non hæc ſuperflue de Petro dicimus quod adſuperiora conſcenderit, ex conſequentibus approbabis. Aſcẽdit, inquit, ad ſuperiora ut oraret, & uidit cœlum apertum. Nondum tibi uidetur Petrus ad ſuperiora, non ſolũ corpore, ſed & mente ac ſpiritu conſcendiſſe? Vidit, inquit, cœlum apertum, & uas quoddam deponi ſicut linteum in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & reptilia, & uolatilia cœli, & audiuit uocem dicentem ſibi: Surge Petre, occide & manduca. De his ſine dubio imperat manducandis quadrupedibus & ſerpentibus & uolatilibus, quæ ſuperpoſita lineo ad eum cœlitus ſunt delata. At ille: Domine, inquit, tu ſcis, quia nunquam commune aut immundũ introiuit in os meum. Et uox inquit ad eum ſecũdo: Quod deus mundauit, tu commune ne dixeris. Et hoc factũ eſt per ter. Et poſt hæc, inquit, receptum eſt linteum in cœlum. De mundis hic & immundis animalibus ratio eſt, de quibus rerum ſcientiam cœlitus docetur apoſtolus: quoniam quidem eminentiorem ſe & B maiorem non habebat in terris. Et docetur non una uoce, nec una uiſione, ſed trina. Ego ne hoc ipſum quidem, quod tertio hæc dicunt, ocioſe dicta ſuſcipio. Tertio ei dicitur, & per illum omnibus nobis, quod deus mundauit, tu cõmune ne dixeris. Quæ em̃ mundantur, nõ ſub una appellatione mundant̃, neq; ſub ſecunda: ſed & niſi tertia appellatio nominetur, nemo mundatur. Niſi enim in patre & filio & ſpiritu ſancto fueris mundatus, mundus eſſe nõ poteris. Propterea ergo quæ pro emundatione oſtendebantur, non ſemel neq; iterum, ſed tertio oſtenduntur, & tertio præcipiuntur. Erãt ergo om̃ia in illo lineo quadrupedia & uolucres cœli. Et poſt hæc cogitabat, inquit, intra ſemetipſum Petrus, quid hoc eſſet. Et adhuc eo cogitante, ſuperuenerũt, inquit, ij qui à Cornelio centurione miſſi fuerant ex hac ciuitate, id eſt à Cæſarea in Ioppen. Ibi nanq; erat Petrus, & hoſpitabatur apud Simonem quendam coriarium. Bene autem, quod Petrus apud coriarium maneret: illum fortaſſe de quo dicit Iob: quia pelle *Iob 10.* & carne induiſti me. Sed hæc in exceſſu dicta ſint. Interim ſuperueniunt qui miſſi fuerant à Cornelio ad Petrum: quos ille ſuſcipiens, audit ab eis quæ ſibi Cornelius mandat: & deſcendẽs de ſuperioribus uenit huc. Ad Corneliũ ergo deſcẽdit: adhuc em̃ de orſum erat Cornelius, & in inferioribus manebat. Venit ergo Cæſaream, inuenit multos hic apud Cornelium congregatos, & ait ad eos poſt multa: Et mihi, inquit, oſtendit dominus neminem cõmunem, aut immundum dicere hominem. Videtur ne tibi Petrus apoſtolus quadrupedia illa omnia & reptilia et uolatilia, dilucide ad hominem tranſtuliſſe, & homines intellexiſſe ea quæ ſibi in lineo cœlitus lapſo fuerant demonſtrata? Sed fortaſſe dicat aliquis: De quadrupedibus quidem & reptilibus & auibus reddidiſti rationẽ, quod homines intelligi debeant: da etiam de ijs quæ in aquis ſunt, quandoquidem lex etiam de ipſis munda eſſe quædã, & alia deſignat immunda. Nihil in his ut uerbis meis credatur expoſco, niſi teſtes idoneos dedero. Ipſum uobis dominum & ſaluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum teſtem horum & autorẽ dabo, quomodo

C piſces homines eſſe dicantur. Simile eſt, inquit, regnum cœlorũ ſagenæ miſſæ in ma-
Matth.13. re, quæ ex omni genere piſcium colligit: & quũ repleta fuerit, ſedentes ſupra littus, cõdunt eos qui boni ſunt in uaſis, qui autẽ mali, foras mittũtur. Euidenter edocuit eos qui rebus colligi dicũtur piſces uel bonos homines eſſe, uel malos. Iſti ergo ſunt, qui ſecundũ Moſen, piſces uel mundi, uel immundi nominantur. His igitur ex autoritate apoſtolica, atq; euangelica comprobatis, uideamus quomodo unuſquiſq; hominũ uel mundus, uel immundus poſſit oſtendi. Omnis homo habet aliquem in ſe cibum, quem accedenti ad ſe proximo præbeat. Non enim poteſt fieri, ut quũ acceſſerimus adinuicem nos homines, & conſeruauerimus ſermonẽ, nõ aliquem uel ex reſponſione, uel ex interrogatione, uel ex aliquo geſtu, aut capiamus inter nos guſtum aut præbeamus. Et ſi quidem mundus homo eſt, & bonæ mentis is de quo guſtum capimus, mundum ſumimus cibum. Si uero immundus ſit quem contingimus, immundum ci
1. Cor..5 bum ſecundum ea quæ ſupra dicta ſunt, ſumpſimus. Et propterea puto apoſtolus Paulus de talibus uelut immundis animalibus dicit, cum huiuſmodi nec cibum capere. Verum ut euidentius tibi pateſcant ad intellectum quæ dicimus, de maioribus ſumamus exemplum, ut inde paulatim deſcendentes uſq; ad inferiora ueniamus. Dominus
Ioan.6. & ſaluator noſter dicit: Niſi manducaueritis carnẽ meam, & biberitis ſanguinẽ meũ, non habebitis uitam æternam. Caro eẽ mea uere cibus eſt, & ſanguis meus uere potus eſt. Ieſus ergo, inquit, totus ex toto mũdus eſt, tota eius caro cibus eſt, & totus ſanguis eius potus eſt: quia oẽ opus eius ſanctũ eſt, & omnis ſermo eius uerus eſt. Propterea ergo & caro eius uerus eſt cibus, et ſanguis eius uerus eſt potus. Carnibus eẽ & ſanguine uerbi ſui, tanquam mundo cibo ac potu, potat & reficit omne hominum genus. Secundo in loco poſt illius carnẽ, mundus cibus eſt Petrus & Paulus, & oẽs apoſtoli; tertio loco, diſcipuli eorum. Et ſic unuſquiſq; ipſorum pro quantitate merito
D rum, uel ſenſuũ puritate, proximo ſuo mũdus efficitur cibus. Hæc qui audire neſcit, detorqueat fortaſſis & auertat auditum, ſecundum illos qui dicebant: Quomodo dabit nobis hic carnem ſuam manducare? quis poteſt audire eum? & diſceſſerunt ab eo. Sed uos, ſi filij eſtis eccleſiæ, ſi euangelicis imbuti myſterijs, ſi uerbum caro factũ habi
1. Cor.14. tat in uobis, agnoſcite quæ dicimus, quia domini ſunt: ne forte qui ignorat, ignoretur. Agnoſcite quia figuræ ſunt in diuinis uoluminibus, quæ ſcripta ſunt: & ideo tanquam ſpiritales, & non tanquam carnales examinate, & intelligite, quæ dicuntur. Si enim quaſi carnales iſta ſuſcipitis, lædunt uos, non alunt. Eſt enim & in euãgelijs litera quæ occidit. Nec ſolum in ueteri teſtamento occidens litera deprehenditur, eſt & in nouo teſtamento litera quæ occidit eum, qui non ſpiritaliter ea quæ dicuntur aduerterit. Si enim ſecundum literam ſequaris hoc ipſum quod dictum eſt, Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinẽ meum: occidit hæc litera. Vis tibi & aliam de euan-
Luc.22. gelio proferam literã, quæ occidit? Qui nõ habet, inquit, gladium, uendat tunicam & emat gladiũ. Ecce & hæc litera euangelij, ſed occidit. Si uero ſpiritaliter eã ſuſcipias, non occidit, ſed eſt in ea ſpiritus uiuificans. Et ideo ſiue in lege, ſiue in euangelijs quæ
1. Cor. 2. dicuntur, ſpiritaliter ſuſcipe: Quia ſpiritalis dijudicat omnia, ipſe uero à nemine dijudicatur. Vt ergo diximus, omnis homo habet aliquem in ſe cibum: ex quo qui ſumpſe-
Matth.12. rit, ſi quidem bonus eſt, & de bono theſauro cordis ſui profert bona, mundum cibum præbet proximo ſuo. Si uero malus, & profert mala, immundum cibum præbet proximo ſuo. Poteſt enim quis innocens & rectus corde, mundum animal ouis uideri, & præbere audienti ſe cibum mundum, tanquam ouis, quæ animal mundum: ſimiliter & in cæteris. Et ideo omnis homo ut diximus, quum loquitur proximo ſuo, ſiue prodeſt ei ex ſermonibus ſuis, ſiue nocet, mundum ei uel immundũ efficitur animal: ex quibus uel mundis utendum, uel immundis præcipitur abſtinendum. Si ſecundã hanc intelligẽtiam dicamus deum ſummũ leges hominibus promulgaſſe, puto quod digna uidebitur diuinæ maieſtatis legislatio. Si uero aſſideamus literæ, & ſecundum

A hoc, uel quod Iudæis, uel uulgo uidetur, accipiamus quæ in lege ſcripta ſunt, erube-
ſco dicere & confiteri, quod tales leges dederit deus. Videbuntur enim magis elegan
tes & rationabiles hominum leges: uerbi gratia, uel Romanorum, uel Athenienſium,
uel Lacedæmoniorum. Si uero ſecundum hanc intelligentiam, quam docet eccleſia,
accipiatur dei lex, tunc planè omnes humanas ſupereminet leges, & uerè dei lex eſſe
credetur. Itaque his ita præmiſſis, ſpiritali (ut commonuimus) intelligentia, de mun-
„ dis atq; immũdis animalibus aliqua perſtringamus. Omne, inquit, pecus quod ungu- *Leuit.11.*
„ lam diuidit, & ungulas habet, & reducit ruminationem, in pecoribus manducabitis.
„ Præterea de ijs non manducabitis, quæ reducunt ruminationem, & non diuidunt un
„ gulas & habent ungulas. Camelus, quoniam reducit ruminationem, & ungulam non
„ diuidit, immundum hoc uobis. Et lepus, quoniam reducit ruminationem hic, & un-
„ gulam non diuidit, immundum hoc uobis. Et erinacius, quia reducit ruminationem,
„ & ungulam non diuidit, immundum hoc uobis: & cætera. Decernit ergo ne mandu-
centur huiuſmodi animalia, quæ ex parte uidentur eſſe munda, & ex parte immunda.
Sicut camelus ex eo quod ruminat, mundus uidetur: ex eo autem quod ungulas diui
ſas non habet, immundus dicitur. Poſt hæc etiam nominat leporem & erinacium: ſed
& ipſos dicit ruminare quidẽ, ſed ungulas non diuidere. Alium uero ordinem facit eo
rum, quæ è cõtrario ungulam diuidunt, ſed non ruminant. Primo ergo uideamus, qui
ſint iſti qui ruminant & ungulam diuidũt, quos mundos appellat. Ego arbitror illum
dici ruminare, qui operam dat ſcientiæ, & in lege domini meditatur die ac nocte. Sed
audi quomodo dictum eſt, quia diuidit, inquit, ungulam, & reuocat ruminationem.
Reuocat ergo ruminationem, qui ea quæ ſecundum literam legit, reuocat ad ſenſum
ſpiritalem, & ab infimis & uiſibilibus ad inuiſibilia & altiora conſcendit. Sed ſi medi-
teris legem diuinam, & ea quæ legis ad ſubtilem & ad ſpiritalem intelligentiam reuo-
B ces: uita autem tua, et actus tui nõ ſint tales, ut habeant diſcretionem uitæ præſentis &
futuræ, huius ſeculi & ſeculi ſuperuenturi: ſi non iſta competenti ratione diſcernas &
diuidas, camelus eris tortuoſus, qui quũ intellectũ acceperis ex meditatione legis di-
uinæ, non diuidis, neq; ſegregas præſentia & futura, nec anguſtam uiam à uia ſpacio-
ſa ſecernis. Sed adhuc manifeſtius quod dicitur explanemus. Sunt qui aſſumunt teſta
mentum dei per os ſuũ, & quũ legem dei in ore habeant, uita & actus ſui longe à uer-
bis eorum & ſermonibus diſcrepant: dicunt enim, & non faciunt. de quibus & pro- *Matth.23.*
pheta dicit: Peccatori autem dixit deus: quare tu enarras iuſtitias meas, et aſſumis te- *Pſal.49.*
ſtamentum meum per os tuum? Vides ergo quomodo iſte ruminat, qui teſtamentum
dei habet in ore ſuo. Sed quid in ſequentibus ad eum dicitur? Tu autem odiſti diſcipli
nam, & abieciſti ſermones meos poſt te. In quo euidenter oſtendit iſtum ruminantem
quidem, ſed ungulam nõ diuidentẽ: & ideo immundus eſt, quicunq; eſt talis. Et iterũ
eſt alius, uel ex ijs qui extra religionem noſtram ſunt, uel ex ijs qui nobiſcũ ſunt, qui
diuidunt quidem ungulam: & ita incedunt in uijs ſuis, ut actus ſuos ad futurum ſecu-
lum præparent. Multi enim ita ex philoſophis ſapiunt, et futurũ iudicium eſſe credũt.
Immortalem nanq; animam ſentiunt, & remunerationẽ bonis quibuſq; poſitam confi
tentur. Hoc & hæreticorum nonnulli faciunt, & quantum ad hoc ſpectat, timorem fu
turi iudicij gerunt, et actus ſuos tanquam diuino examine requirẽdos cautius tempe-
rant. Sed horum uterq; non ruminat, nec reuocat ruminationem. Nõ enim ea quæ in
lege dei ſcripta ſunt audiens meditatur, nec reuocat ad ſubtilem & ſpiritalem intelli-
gentiam: ſed ſtatim ut audierit aliquid, aut contemnit, aut deſpicit, nec requirit quis in
uilioribus uerbis, precioſus lateat ſenſus. Et immũdi ſunt iſti, diuidẽtes quidem ungu-
lam, ſed ruminationem non reuocantes. Tu autem ſi uis eſſe mundus, conuenientem
habeto, et conſonam uitam ſcientiæ, & actus intellectui, ut ſis in utroq; mundus, ut &
reuoces ruminationem & ungulam diuidas, ſed & ungulas ut producas, ſiue abijcias.
Requiramus & huius rei teſtimoniũ, quomodo ungulas producimus, aut uelut alibi

C legitur, abijcimus. Scriptum eſt in Deuteronomio: Si, inquit, exieris ad bellum aduerſum inimicos tuos, & uideris ibi mulierem decora facie, & cõcupiueris eam: aſſumes
Deut. 21. eam & rades omnem pilum capitis eius & ungues eius, & indues eam ueſtimentis lugubribus, & ſedebit in domo lugens patrem ſuum, & matrem ſuam, & domum paternam ſuam per triginta dies, & deinde erit tibi uxor. Sed nunc nõ hoc eſt propoſitum, ut hæc quæ in teſtimonium uocata ſunt, explanentur. Sed propterea diximus, quia & hic de ungulis mentio facta eſt. Veruntamen & ego frequenter exiui ad bellum contra inimicos meos, & uidi ibi in præda mulierem decora facie. Quæcunq; enim bene & racionabiliter dicta inuenimus apud inimicos noſtros, ſi quid apud illos ſapienter & ſcienter dictum legimus, oportet nos mundare: id eſt, à ſcientia quæ apud illos eſt auferre, & reſecare omne quod mortuum & inane eſt (hoc enim ſunt omnes capilli capitis, & ungues mulieris, ex inimicorum ſpoliis aſſumpti) & ita demũ eam facere nobis uxorem, quum iam nihil ex illis, quæ per infidelitatem mortua dicuntur habuerit, nihil in capite habeat mortuum, nihil in manibus: ut neq; ſenſibus, neq; actibus immũdum aliquid aut mortuum gerat. Nihil enim mundum habent mulieres hoſtium noſtrorum; quia nulla eſt apud illos ſapientia, cui immundicia aliqua nõ ſit admixta. Veſtim tamen dicerent mihi Iudæi, quomodo apud eos iſta ſeruentur: quid cauſæ, quid rationis eſt decaluari mulierem, & ungues eiuſdem præſcidi? Verbi cauſa, ſi ponamus quod ita inuenerit eam is qui dicitur inueniſſe, ut neq; capillos, neq; ungues habeat:
1. Cor. 10. quid habuit, quod ſecundũ legem demere uideretur? Nobis uero, quibus militia ſpiritalis eſt, & arma non carnalia, ſed potentia à deo ad deſtruenda conſilia, decora mulier ſi reperta fuerit apd' hoſtes, & rationabilis aliqua diſciplina, hoc modo purificabimus eam, quo ſuperius diximus. Oportet ergo eum qui mundus eſt, nõ ſolum diuidere ungulas, & non ſolũ præſentis & futuri ſeculi actus & opera diſcernere; ſed ungulas producere, uel (ut alibi legimus) abijcere, ut purificantes nos ab operibus mortuis, permaD neamus in uita. Hæc quidem generaliter dicta ſint de animalibus. De ijs uero, quæ in aquis ſunt, hæc dicuntur: ſi quidem habeant pinnas & ſquamas, munda ſunt: ſi uero non habeant, immunda, nec edi debere. Illud in his oſtenditur, ut ſi quis eſt in aquis iſtis, & in mari uitæ huius, atq; in fluctibus ſeculi poſitus, tamen debeat ſatis agere, ut nõ in profundis iaceat aquarum, ſicut ſunt iſti piſces, qui dicuntur non habere pinnas nec ſquamas. Hæc nanq; eorũ natura perhibetur, ut in imo ſemper, & circa ipſum cœnũ demorentur, ſicut ſunt anguillæ & ſimilia, quæ nõ poſſunt aſcendere ad aquæ ſummitatẽ, nec ad eius ſuperiora peruenire. Illi uero piſces, qui pinnulis iuuantur & ſquamis muniuntur, aſcendũt magis ad ſuperiora, & aëri huic uiciniores fiunt, uelut qui libertatem ſpiritus quærant. Talis ergo ſanctus quiſq; intra retia fidei concluſus, bonus piſcis à ſaluatore nominatur, & mittitur in uas, ueluti pinnas habens & ſquamas. Niſi enim habuiſſet pinnas, non ſurrexiſſet de cœno incredulitatis, nec ad rete fidei perueniſſet. Quid autem eſt, quod & ſquamas habere dicitur? tanquam qui paratus ſit uetera indumenta deponere. Illi eñ, qui ſquamas nõ habent, uelut ex integro carnei ſunt, & toti carnales, qui deponere nihil poſſint. Si quis ergo habet pinnas, quibus ad ſuperiora nitatur, mundus eſt, qui uero non habet pinnas, ſed in inferioribus permanet, & in cœno ſemper uerſatur, immundus eſt. Similiter autem de auibus. Non manducabis, inquit, hæc, quia immunda ſunt, aquilam & uulturem, & cætera his ſimilia. His etenim auibus ſemper mortuorum corporũ cibus eſt, & ex mortuis cadaueribus uiuunt. Omnes ergo qui huiuſmodi uitam gerunt, immundi habendi ſunt. Ego puto & illos in his numerari, qui alienæ incubant morti, & arte uel fraude teſtamenta ſubijciũt: huiuſmodi enim homines, uultures & aquilæ meritò appellabuntur, uelut mortuorũ cadaueribus inhiantes. Scio & alia uolatilia eſſe, quæ rapto uiuunt. Hæc ſunt animæ, quæ ſecundũ hoc quidem, quod rationabiles ſunt, & imbuti liberalibus inſtitutis uel rationalibus diſciplinis, uolatilia uidentur. Legunt enim, & requirunt uel de ratione

cœli

A cœli,uel quomodo mundus dei prouidentia gubernetur. Secundum hæc ergo uolatilia nominantur. Si uero huiuſmodi homines iníque agant,contra legem faciant,diripiant proxímos ſuos;& quũ in uerbis eorum eſſe uideatur eruditio cœleſtis, in actibus carnalia & mortua opera gerunt: recte uultures uel aquilæ dicendi ſunt,quæ de excelſis ad carnes mortuas ac fœtidas dilabuntur. Ad hoc referenda eſt accipitris rapacitas, & cæterorum omnium,ex quibus quædam quidem ſunt uolatilia rapacitati ſtudentia,quædam uero non tam rapacia quàm obſcuritatem & tenebras amantia. Omnis enim quí male agit,odit lucem,& non uenit ad lucem: ut ſunt noctuæ & ueſpertiliones,& cætera quæ lex pronunciauit immunda. De quibus omnibus ſpiritali nos obſeruantia cuſtodientes, & cibum ex mundis animalibus appetentes, etiam ipſi pueri efficiemur,& mundi,per Chriſtum dominum noſtrum. Cum quo eſt deo patri cum ſpiritu ſancto gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. *Ioan.3.*

Libri ſeptimi finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER OCTAVVS.

De eo quod ſcriptum eſt: Mulier quæcunq; conceperit ſemen,& pepererit maſculum,immunda erit ſeptem diebus,& de diuerſitatibus lepræ,ac purificatione leproſi.

MEdicum dici in ſcripturis diuinis dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,etiam ipſius domini ſententia perdocemur, ſicut dicit in euangelijs: Non indigent ſani medico, ſed qui male habent. Non ueni iuſtos uocare, ſed peccatores ad pœnitentiam. Omnis autẽ medicus, ex herbarum ſuccis, uel arborum,etiam metallorum uenis,aut animantium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas iſtas, ſi quis forte antequam pro ratione artis componantur reſpiciat,ſi quidem in agris aut montibus, uelut fœnum uile conculcat,& præterit. Si uero eas intra medici ſcholam diſpoſitas per ordinem uiderit,licet odorem triſtem forte & auſterum reddant,tamen ſuſpicabitur eas curæ uel remedij aliquid continere,etiam ſi nondum quæ uel qualis in eis ſit ſanitatis ac remedij uirtus,agnouerit. Hæc de communibus medicis diximus. Veni nunc ad Ieſum cœleſtem medicum. Intra hanc ſtationem medicinæ eius eccleſiam, uides ibi languentiũ iacere multitudinem. Venit mulier,quæ ex partu immunda effecta eſt. Venit leproſus,qui extra caſtra ſeparatus eſt pro immundicia lepræ. Quærunt à medico remediũ, quomodo ſanentur,& quomodo mũdentur. Et quia Ieſus hic medicus eſt,& ipſe eſt uerbum dei: ægris ſuis non herbarum ſuccis, ſed uerborum ſacramentis medicamenta conquirit. Quæ uerborum medicamenta, ſi quis incultius per libros,tanquã per agros uideat eſſe diſperſa,ignorans ſingulorum dictorum uirtutem,ut uilia hæc,& nullum ſermonis cultum habentia præteribit. Qui uero parte ex aliqua didicerit animarũ apud Chriſtum eſſe medicinam, intelliget profecto ex his libris qui in eccleſia recitantur,tanquam ex agris & montibus,ſalutares herbas aſſumere unumquenq; debere ſermonũ,ad hanc duntaxat uim: ut ſi quis illi eſt animæ languor, non tam exterioris frondis & corticis,quàm ſucci interioris hauſta uirtute ſanetur. Videamus ergo aduerſum immundiciam partus,& cõtagionem lepræ præſens hæc lectio quàm diuerſa,& quàm uaria purificationũ medicamenta conficiat. Et locutus eſt,inquit,dominus ad Moſen,dicens; Loquere filijs Iſraël,& dices ad eos: Mulier quæcunque conceperit ſemen, & pepererit maſculũ, immunda erit ſeptem diebus. Primo conſideremus ſecundum hiſtoriam,ſi non uidetur quaſi ex ſuperfluo additum, Mulier quæ ſuſceperit ſemen, & pepererit maſculũ: quaſi poſſit aliter maſculum parere,niſi ſemine concepto. Sed non ex ſuperfluo additur: ad diſcretionẽ nanq; illius,quæ ſine ſemine conce- *Leuit.12.*

C pit & peperit maſculum, iſtum ſermonem præ cæteris mulieribus legislator adiecit: ut non omnem mulierem quæ peperiſſet, deſignaret immundam, ſed eam quæ conceptо ſemine peperiſſet. Addi quoq; ad hoc etiam illud poteſt, quod lex iſta, quæ de immundicia ſcribitur, ad mulieres pertinet. De Maria autem dicitur, quia uirgo concepit & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, uirgines uero ab his habeant immunes. Sed ſi nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in ſcripturis nominatur. Sic enim dicit apoſtolus: Vbi autem uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: ut eos, qui ſub lege erant, redimeret. Reſpondebimus ei, quod in hoc loco apoſtolus mulierem non pro corruptela integritatis, ſed pro ſexus conditione nominauit: ut quia dicebat filium dei miſſum, ſimul & illud, quod communi omnium ingreſſu in hunc mundum ueniſſet, exponeret. Eſt porrò ætatis iſtud uocabulū, eius ſcilicet, qua fœmininus ſexus annos pubertatis excedit, & ad id temporis quo habilis uiro uideatur eſſe tranſit. Sicut contrà uir appellatur is, qui adoleſcentiæ tempus exceſſerit, etiam ſi uxorem nondū habeat, cuius uir eſſe dicatur: quo nomine appellari ſolent etiam illi, quos fœmineæ admixtionis macula nulla perſtrinxit. Si ergo recte dicitur uir pro ſola uirili ætate, etiam is qui nullius admixtionem fœminæ nouerit: quomodo non eadem conſequentia etiam uirgo quæ intemerata permanſit, pro ſola ætatis maturitate mulier nominetur? Denique & Abraham quū puerum mitteret Meſopotamiam in domum Bathuelis, ut inde acciperet Iſaac filio ſuo uxorem: & puer curioſius percontaretur, ait ad eum, quod ſi noluerit mulier ſequi me, reducam filium tuum illuc? Et nō dixit, quod ſi noluerit uirgo ſequi me. Hæc ergo dicta ſint nobis de eo quod obſeruauimus ſcriptum, quia non ſuperflue addidit legislator, Mulier ſi conceperit ſemen, & pepererit filium: ſed eſſe exceptionem myſticam, quæ ſolam Mariam à reliquis mulieribus ſegregaret, quod eius
D partus non ex conceptione ſeminis, ſed ex præſentia ſancti ſpiritus & uirtute altiſſimi fuerit. Nunc ergo requiramus etiam illud, quid cauſæ ſit, quod mulier quæ in hoc mundo naſcentibus miniſterium præbet, non ſolū quū ſemen ſuſcipit, immunda fieri dicitur, ſed & quū peperit. Vnde & pro purificatione ſua iubetur offerre pullos columbinos, aut turtures pro peccato ad oſtiū tabernaculi teſtimonij, ut repropitiet pro ipſo ſacerdos: quaſi quæ repropitiationem debeat & purificationem peccati, pro eo
" quod naſcenti in hoc mundo homini miniſterium præbuit. Sic enim ſcriptum eſt: Et
" repropiciabit pro ipſa ſacerdos, & mundabitur. Ego in talibus nihil audeo dicere: ſentio tamen occulta his quædam myſteria continere, & eſſe aliquid latentis arcani, pro quo & mulier quæ conceperit ex ſemine, & pepererit, immunda dicitur, & tanquam peccati rea offerre iubeatur hoſtiam pro peccato, & ita purificari. Sed & ille ipſe qui naſcitur, ſiue uirilis, ſiue fœminei ſexus ſit, pronuntiat de eo ſcriptura, quia nō ſit mundus à ſorde, etiam ſi unius diei ſit uita eius. Et ut ſcias in hoc grande eſſe, neſcio quid, & tale quod nulli ſanctorum ex ſententia uenerit, nemo ex omnibus ſanctis inuenitur diem feſtum, uel conuiuium magnum egiſſe in die natalis ſui, nemo inuenitur habuiſſe lætitiam in die natalis filij uel filiæ ſuæ. Soli peccatores ſuper huiuſmodi natiuitate lætantur. Inuenimus etenim in ueteri quidem teſtamento Pharaonem regem Aegypti, diem natalis ſui cum feſtiuitate celebrantem: in nouo uero teſtamento Herodem. Vterq; tamen eorum ipſam feſtiuitatem natalis ſui profuſione humani ſanguinis cruentauit. Ille enim præpoſitum piſtorum, hic ſanctum prophetam Ioanem obtruncauit in carcere. Sancti uero non ſolum non agunt feſtiuitatem in die natalis ſui, ſed ſpiritu ſancto repleti execrantur hunc diem. Neq; enim tantus ac talis propheta (Hieremiam dico) qui in utero matris ſuæ ſanctificatus eſt, & propheta in gentibus conſecratus, libris in æternum manſuris aliquid inaniter condidiſſet, niſi ſecretum quid contineret, & ingentibus myſterijs plenum, ubi dicit: Maledictus dies, in quo natus ſum, & nox in qua dixerunt, ecce maſculus. Maledictus qui annunciauit patri meo, dicens:

Natus

Galat. 4.

Gen. 25.

Iob 25.

Gen. 40.

Matth. 14.

Hier. 20.

A Natus eſt tibi maſculus. Sic lætetur homo ille, ſicut ciuitates quas dominus deſtruxit in furore, & non pœnituit. Videturne tibi hæc tam grauia, & tam oneroſa imprecari propheta potuiſſe, niſi ſciret eſſe aliquid in iſta natiuitate corporea, quod & huiuſmodi dignũ maledictione uideretur, & pro quo legislator tot immundicias accuſaret, quibus congruas purificationes conſequenter imponeret? Longum eſt autem, & alterius temporis, ut teſtimonia quæ de propheta aſſumpſimus, explanemus: quia nunc nõ Hieremiæ, ſed Leuitici nobis propoſitum eſt diſſerere lectionem. Sed & Iob non ſine ſpiritu ſancto loquens, maledicebat diem natiuitatis ſuæ, dicens: Maledicta dies, in qua natus ſum, & nox in qua dixerunt, ecce maſculus. Nox illa ſit tenebræ, & non requirat eam dominus denuo, neq; ueniat in dies anni, nec numeretur inter dies menſium. Quod ſi non tibi uidetur hæc Iob diuino & prophetico ſpiritu loqui, ex ijs conſidera quæ ſequuntur. Addit enim: Sed maledicat eam, qui maledixit illum diem, in quo magnum cetum interempturus eſt. Vides ergo quomodo in ſpiritu ſancto prædixit de magno ceto, quem interfecturus eſſet dominus, cuius typus erat cetus ille Ionæ. Vnde & dominus qui interfecturus erat cetum iſtum diabolum, dicit: Sicut enim Ionas tres dies, & noctes tres fuit in uentre ceti; ita oportet & filium hominis eſſe tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ. Quod ſi placet audire, quid etiam alij ſancti de iſta natiuitate ſenſerint, audi Dauid dicentem: In iniquitatibus, inquit, conceptus ſum, & in peccatis peperit me mater mea: oſtendens, quod quæcunque anima in carne naſcitur, iniquitatis & peccati ſorde polluitur: & propterea dictum eſſe illud, quod iam ſuperius memorauimus: quia nemo mundus à ſorde, nec ſi unius diei ſit uita eius. Addi etiam his illud poteſt, ut requiratur quid cauſæ ſit, quũ baptiſma eccleſiæ obſeruatur, etiam paruulis baptiſmum dari, quũ utiq; ſi nihil eſſet in paruulis, quod ad remiſſionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia baptiſmi ſuperflua uideretur. Mulier ergo quæcunq; concepererit ſemen, & pepererit maſculũ, immunda erit B ſeptem diebus, ſicut & illa quæ ſecundũ dies purgationis ſuæ ſeptem diebus ſegregabitur ab omni mundo: quia in ſanguine immundo manet ſeptem diebus, in ſanguine autem mundo triginta & tres dies. Sed hoc in maſculi natiuitate. Duplos autẽ dies faciet in natiuitate fœminæ. Incipit ergo eſſe in ſanguine mũdo ab octauo die, & in ſanguine mundo manet diebus triginta tribus, hoc eſt tribus decadibus, & tribus monadibus, & quũ cœperit eſſe in ſanguine mundo illa quæ peperit, tunc circuncidit infantem. Octaua enim die, inquit, circuncides carnem præputij eius. Hæc eſt lex literæ. Sed require tu quam circunciſionem apoſtolus prædicet, quam nos & ſuſcipere & habere iubet. Nos enim, inquit, ſumus circunciſi, qui ſpiritu deo ſeruimus. Et quod ait in pſalmo: Alienati ſunt peccatores à uulua. Cõſidera, ſi nõ de illis hoc dicit, qui illam circunciſionem ſuſcipiunt, qua nos circuncidi apoſtolus uetat: & tunc eſt quando alienantur peccatores à uulua, quũ non ſpiritu, ſed carne circunciduntur: quia qui in lege circunciduntur, à gratia exciderunt. Igitur immunda fieri mulier dicitur, quæ concepto ſemine peperit maſculũ: quæ autem fœminam peperit, non ſolum immunda erit, ſed dupliciter immunda: bis enim ſeptenis diebus immunda ſcribitur permanere. Sed interim quæ peperit maſculũ, octaua die & qui natus eſt circũciditur, & illa fit mũda. Scitis quod operoſa res eſt, in hac breuitate temporis iſta contingere; tamen ut in tranſcurſu aliqua dicamus, ſeptimana hæc præſentis uitæ tempus uideri poteſt. In ſeptimana nanq; dierũ cõſummatus eſt mũdus; in quo donec ſumus in carne poſiti, ad liquidũ puri eſſe nõ poſſumus, niſi octaua uenerit dies, id eſt niſi futuri ſeculi tempus affuerit. In quo tamẽ die qui maſculus eſt, & uiriliter egerit, ſtatim in ipſo aduentu futuri ſeculi purgatur, & ſtatim munda efficitur mater quæ genuit eũ. Purgatam nanq; à uitijs carnem ex reſurrectione recipiet. Si uero nihil in ſe habuit uirile aduerſum peccatũ, ſed remiſſus & effœminatus fuit in actibus ſuis, cuius peccatũ tale eſt, quod nõ remittatur in præſenti ſeculo, neq; in futuro; iſte tranſit in unam & alteram ſeptimanã in immun-

Iob 3.

Ionæ 2.

Matth. 12.

Pſal. 50.

Iob 25.

Coloſſ. 2.

Pſal. 57.

C dicia ſua,& tertia demum incipiente oboriri ſeptimana, purgatur ab immundicia, quam fœminam pariendo contraxit. Hoſtiæ uero,quæ pro huiuſmodi immundicia iubentur adhiberi,dupliciter diſtinguuntur. Primo iubetur agnus offerri anniculus ſine macula in holocauſtum,& pulli columbini,aut turtures pro peccato. Secundo uero commutatur hoſtia: Si,inquit,non inuenerit manus eius quod ſufficiat ad agnum, accipiat duos turtures,aut duos pullos collumbarum, unum ad holocauſtum, alium pro peccato. Vnde & mirum uidetur,quod oblatio Mariæ nõ habuerit hoſtiam primam, id eſt, agnum anniculum: ſed ſecundam, tanquam cuius manus non ſufficeret ad primam. Sic enim ſcriptum eſt de ea: Venerunt,inquit, parentes eius,ut offerrent pro eo hoſtiam, ſecundum quod ſcriptum eſt in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Sed & in hoc uerum eſſe oſtenditur illud quod ſcriptum eſt; Quia Chriſtus Ieſus quũ diues eſſet, pauper factus eſt. Ideo ergo & matrem de qua naſceretur,elegit pauperem; & patriam pauperem de qua dicitur: Et tu Bethlehem terra Iuda,nequaquam minima es in principibus Iuda,& reliqua. Verum hæc breuiter tranſcurrere cogimur,nec ſingula quæ ſunt ſcripta,diſcutere: quandoquidem feſtinamus aliquid etiam de legibus lepræ,quæ recitatæ ſunt,pertractare. Inuenimus ergo ſex ſpecies propoſitas eſſe de hominum lepra, quæ ſex ſpecies hoc modo deſcribuntur. Aut enim in cute corporis ſit cicatrix, & ſignum exalbidum, & in cute corporis eius contagio lepræ. Aut efflorens efflorebit lepra,& conteget omnem cutem contagio à capite uſq; ad pedes eius. Tertia ſpecies quũ in cute carnis ſit ulcus & ſanatur,& ſit in loco ipſo ulceris cicatrix alba. Aut in carnis cute ſit aduſtio ignis, & poſt hæc ſanata aduſtio erit lucida & alba, aut cum rubore candida. Quinta ſpecies,quũ uiro aut mulieri ſit in capite,aut in barba contagio lepræ. Vltima uero ſcribitur ſpecies, quũ ſit in caluicio,uel in recaluitione contagio lepræ rubicundæ,quæ eſt lepra efflorens in caluitio,uel in recaluitione. Hæc ut compendio expoſitionis utamur (quoniam quidem nunc propoſitum nobis eſt breuiter auditores ex his quæ recitata ſunt admonere,nec eſt tempus ad liquidum ſingula quæq; diſcutere) referenda mihi uidentur ad unamquanq; ſpeciem peccatorum,& in his animæ maculæ quæ ex peccatis accidunt, intuendæ. Dicendum igitur primo eſt,deſignari per hæc, peccata quæ in hac uita poſiti committimus; ex quibus aliqua curari nunc poſſunt, aliqua uero non poſſunt. Secundo uero & de illis ipſis,quæ poſt hanc uitam nobiſcum tranſeunt, ſignificari intelligendum eſt,eſſe & in ipſis quædam ita animabus infixa,ut nequeant aboleri. Alia uero eſſe quæ purgationem poſſint recipere,ſecundum inſpectionem & iudicium pontificis illius,quem occulta latere non poſſunt; quiq; diſpenſabit animas ſingulorũ, ſecundum hoc quod in eis maculas lepræ aut expiabiles,aut inexpiabiles uiderit. Cuius rei differentias de præſenti lectione colligere, & per ſingula ſecundum ſcripturæ huius indicium,quæ poſſunt nos mouere,rimari ex tempore,ut iam ſuperius dixi,iſte ſermo nõ patitur. Vix enim hæc multis poſſent uoluminibus digeſta componi abijs, quibus dominus de lectione ueteris teſtamenti uelamen abſtraxit. Nos ergo pro uiribus noſtris,quantum proferri in medium conuenit,exequemur,apoſtolo nobis Paulo pandente intelligentiæ uiam, qua dicit legem umbram habere futurorũ bonorũ, non ipſam imaginem rerum,& ſecundum id quod ea, quæ de bobus in lege uidentur ſcripta,non de bobus,quorũ deo cura nõ ſit,ſed de apoſtolis aduertenda pronuntiat. In quo conſequenti utique ratione edocemur, quod & ea quæ de lepra ſcribuntur, umbra ſit,in alijs habens imaginem ueritatis. Igitur adhibeamus primo,ſi uidetur, ipſam ſcripturæ umbram,& tũc de eius ueritate requiramus. In uulneribus corporũ, poſteaquàm curata fuerint,remanet interdũ ipſius uulneris ſignũ, quod cicatrix appellatur. Vix enim eſt qui ita curetur,ut nullũ ſuſcepti uulneris reſidere uideatur indicium. Tranſi nunc ab iſta legis umbra ad ueritatem eius,& intuere quomodo anima, quæ peccati uulnus acceperit,etiam ſi curetur,tamen habet in loco cicatricẽ uulneris

Leuit. 12.

2. Cor 8.

Michæ 5.

Leuit. 13.

D

Hebr. 10.

1. Cor. 9.

reſiden-

A ſidentem: quæ cicatrix non ſolum à deo uidetur,ſed & ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam,per quam uidere poſſint animæ languores, & diſcernere quæ ſit anima ita curata,ut omni genere ueſtigium illati uulneris abiecerit: & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc ueteris morbi ipſo ueſtigio cicatricis indicia. Quod autem ſint quædam animæ uulnera, Eſaias docet,dicens: A pedibus uſque ad caput non eſt in eo ſanitas: *Eſa.1.* ſed uulnus, & liuor, & plaga. Cum feruore de delictis hæc proculdubio loquens populo,inſinuat,quia ſint aliqui,quibus poſſit adhuc medicamentum malagmæ imponi. Alij uero, quod ſint in tantum peccatores, ut eis nec cura poſſit adhiberi,hoc modo idem propheta deſignat: Non eſt,inquit, malagma imponere,neq; oleum, neque alligaturas. Quod autem contritio,& plaga doloris per correptionem,curæ cauſa imponatur animæ,Hieremias docet,dicens: Sic dicit dominus,Suſcitaui contritionem, *Hiere.30.* plaga tua cum dolore, non eſt qui iudicet iudicium tuum, cum dolore curata es,non eſt utilitas in te. Omnes amici tui obliti ſunt tui,nec iam ieterrogabunt de te,quia plaga inimici percuſſi te, correptione ualida, pro omni iniquitate tua: quomodo multiplicata ſunt peccata tua? Quid uociferaris ſuper contritione tua? Violentus eſt dolor tuus, propter multitudinem iniquitatum tuarum præualuerunt peccata tua, & fecerunt tibi hæc. Propterea omnes qui deuorant,deuorabuntur,& omnes inimici tui carnes tuas deuorabunt. Et erunt qui te afflixerunt,in afflixione: & omnes qui deuaſtauerunt te,dabo in deprædationem: quoniam reuocabo ſanitatem tuam, & uulneris tui dolorem reuocabo à te, dicit dominus. Memento diligentius, quæ audieris à propheta de uulneribus & cicatricibus,& de tumoribus dici. Hæc enim nobis neceſſaria ſunt ad expoſitionem cicatricum uel uulnerũ, uel aliorum huiuſcemodi, quæ in lepræ inſpectionibus memorantur. Addemus tamen adhuc, quæ in alio loco idem Hieremias ad animæ uulnera & curas, in quibus tamen ueſtigia uulnerum reſideant poſt obductam cicatricem,his ſermonibus memorat: Ecce ego adducam cicatricem *Hiere. 30.*
B eius,& ſimul curabo eos,& manifeſtabo eis pacem & fidem, & conuertam captiuitatem Iuda,& captiuitatem Hieruſalem. Si ergo ſufficienter à propheta didicimus de uulneribus & cicatricibus animarum,& curis ac ſanitatibus,quæ deo medicante inferuntur: intuere nunc illam animam, de qua dicit deus: Quia ego adduxi cicatricem eius. Poſt uulnera ſine dubio cicatricem adducit ob ſanitatem. Et curaui, inquit, eos: & manifeſtabo eis pacem & fidem. Si ergo poſt cognitionem & medicinam dei, ſi poſt manifeſtationem pacis & fidei,quam per Chriſtum ſuſcipimus,rurſum in iſta cicatrice aſcendat aliquod peccati prioris indicium, aut ſignum aliquod erroris ueteris innouetur: tunc fit in cute corporis noſtri contagio lepræ inſpicienda per pontificem, ſecundum ea quæ legiſlator expoſuit. Secunda uero ſpecies eſt lepræ: ſi efflоruerit, inquit,in cute,ita ut tegat omnem cutem corporis à capite uſque ad pedes,per omnia quæcunq; ſacerdos inſpexerit. Quũ ergo omnẽ cutem corporis obtexerit,tunc mundum eum eſſe ſacerdos à contagione pronunciat. Sed in quacunq; die apparuerit in eo color uiuus,rurſum iudicatur immundus,per hoc quod in eo color uiuus apparuerit,quem ante non habuit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt, colorem uiuũ indicare rationem uitæ, quæ in homine eſt: quamuis enim in anima poſita eſt, quandiu tamen non habet uſum,ſi quid peccatur,non reputatur, pro eo quod uideatur nondũ rationis capax eſſe is qui delinquit: quũ autem ratio in eo locum,ac tempus inuenerit, ſi quid iam contra rationem agat,uideri eum iure culpabilem. Nos autem diligentius, quæ ſcripta ſunt cõtuentes,arbitramur magis hæc de illis accipienda,quibus uel phreneſi uel furore,uel quocũq; exceſſu occupatus,uel oppreſſus eſt ſenſus, & agũt cõtra rationem. Mundi ergo iſti à lepra,id eſt immunes uocantur à peccato,quia actus ſui uel motus nõ habent ſenſum. Quod ſi forte apparuerit in eo uiuus color corporis,hoc eſt,ſenſus ſui reparata in eo fuerit ſanitas, & poſt hæc aliquid contra rationem recti iuſtiq; gerat, reputari ei peccatum dicitur ex ea parte,qua uiuus color, id eſt ſenſus in

C eo uiuæ rationis apparuit. Tertia lex de leproſis eſt, quũ in cute corporis ulcus efficitur, et in loco ulceris cicatrix alba cum rubore inuenit. Vlceris autem cauſa eſt, quũ in corpore humor ſordidus abundat et noxius: ita ergo & in anima ulcera intelligũtur ea, quæ ex immũdis cupiditatibus, uel ſordidis cogitationibus efferueſcũt. Quæ ſi forte per fidei gratiam & remiſſionẽ curata ſunt peccatorum, et ſana facta eſt anima, reſidet tamẽ cicatrix, & ipſa cicatrix non habet ſimilem corporis colorem, ſed eſt albior, lepra eſſe pronunciatur. Ita eñ lucide uidentibus eſt clara cupiditas, ut eam porrò uidentibus peccati in ſe reſidentis oſtendat indicia, et fortaſſis peccati talis quod ad mor-
1. Ioan. 1. tem ſit. Et ideo nõ ſolum alba cicatrix eſſe, ſed & rubicunda deſcribit. Quod uero humiliorem ipſam cicatricem dicit uideri, certũ eſt, quia huiuſmodi peccati macula humilem & deiectam animã facit. Quarta erat lex, ubi dicit, quia ſi in cute fiat aduſtio ignis, & poſt hæc quũ ſanata fuerit aduſtio, ipſa ſplendida fiat & alba cum rubore, uel certe exalbida, et uiſio eius humilior reliqua cute: & hoc dicit eſſe lepram quæ in aduſtione efflorueſcit. Vide ergo ſi nõ aduſtio eſt in omni anima, quæcunq; recipit iacula
Ephe. 6. maligni ignita: aut ſi non igni aduritur omnis qui ardet amore carnali; iſtæ ergo ſunt aduſtiones & ſuccenſiones ignis. Sed & ille aduſtionẽ patitur, qui gloriæ humanæ cupiditate ſuccendit, & qui iræ uel furoris æſtibus inflammatur. Quod ſi forte curetur ab his uulneribus anima per fidem, & poſt ſanitatem receptam, contempto eo qui di-
Ioan. 5. xit: Ecce iam ſanus factus es, noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat, incipiat ueteris uitij fructus ex obducta cicatrice proferre, nec exæquetur cicatrix ad reliqui corporis cutem, ſed ſit humilior, & illũ adhuc retineat colorem quem habuit lepræ tempore, lepra eius in aduſtione refloruit, & ideo immundus à ſacerdote iudicat.

Quinta ſpecies lepræ eſt, quũ in capite contagio efficitur, aut in barba uiri ſiue mulieris capite: ita ut uiſio contagionis ipſius humilior ſit à cute corporis: & hæc eſt lepra
D capitis uel barbæ. Vide ergo ſi poteſt fieri, ut lepra capitis putetur in eo, qui nõ habet caput Chriſtum, ſed alium aliquem: uerbi cauſa, Epicurum uoluptatẽ ſummum bonũ prædicantem: nõ tibi & caput & barba talis hominis uidetur immunda? Sed & is qui quũ debeat eſſe uir, & agere tanquam perfectus, ſi forte facile tanquam puer uincat à peccato, etiam ipſe leprã barbæ habere dicendus eſt: quia quũ uincere deberet maligNum, & ſacerdotali honore (qui in barba deſignatur) incedere, adoleſcentiæ uitijs impeditus, lepram barbæ perpetit. Mulierem autem, animam in ſcripturis indicari eam quæ nõ tam proferre ſemen uerbi, q̃ ſuſcipere poteſt, ſæpe dictũ eſt. Quæ leprã habe-
1. Cor. 11. re deſignatur in capite, ſi uirum, qui caput mulieris eſt, id eſt doctorem pollutũ habeat & immundũ, ut Martionem, aut Valentinum, aut aliquem eiuſmodi. Sequẽs ſexta iam & ultima ſpecies lepræ ponit, quæ fit in caluitio uel recaluitione: quæ res quantũ ex ſeipſis, mundæ ſunt. Sic eñ dicit lex: Si cuius, inquit, defluxerint capilli capitis, caluus eſt, mundus eſt: ſi autem à fronte eius defluxerint, recaluus eſt, mundus eſt. Cõuenienter hæc referunt ad animam, ut quũ ea, quæ ſui natura emortua ſunt, abijcit ac deponit, munda eſſe dicatur. Sed poſt hoc, ſi ea quæ prius purificata fuerant, repullulare ſordidius & humilius q̃ dignitas puritatis expetit et mundiciæ, uidebuntur, immundã ac leproſam animam reddent. Ex hoc iam generaliter de omni leproſo, in quo fuerit contagio lepræ, & humilior uidebitur à reliqua cute (humilius nanq; eſt omne animæ uitium à reliquis eius uirtutibus) lex quæ ſpiritalis eſt, talia quædã decernens: Ve-
» ſtimẽta, inquit, eius diſſuta ſint, & caput eius reuelatũ, & os eius adopertum. Per quæ
» deſignat, eum qui in anima leproſus eſt, id eſt qui peccatis confixus, nõ oportere aſſuere ſibi tegumenta, & turpitudines operire peccati. Sicut eñ is cuius ueſtimenta diſſuta ſunt, nudam atq; intectam gerit turpitudinẽ corporis: ita oportet eum qui peccatis aliquibus obſeptus eſt, mala ſua & flagitia nullis uerborũ aſſumentis, nullis excuſatio
Matth. 23. num uelaminibus operire; ut in eo fiat ſepulchrũ dealbatum, quod deforis quidem apparet hominibus ſpecioſum, intus autẽ plenum eſt oſſibus mortuorum, & omni im-

mundicia

A mundicia. Vult ergo lex diuina, peccatorem non ſolum ueſtimenta nõ aſſuere, ſed & caput non contegere: ut ſi quod eſt capitis delictũ, id eſt ſi in deũ aliquid cõmiſſum eſt, ſi in fide peccatũ eſt, ne hæc quidem habeantur obtecta, ſed omnibus publicentur, ut interuentu & correptione omnium emendeſ, & ueniam mereatur. Veruntamen le proſus iſte os tantũmodo iubetur obtegere. Quid eſt hoc q̃d omnes corporis partes nudas habere præcipitur, & os ſolũ iubetur operire? Nónne palàm eſt, & in aperto poſitum, quod ei qui in lepra peccati eſt, clauditur ſermo, clauditur ei os, ut fiducia ſermonis, & docendi autoritas excludaſ? Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentũ meum per os tuum? Clauſum ergo habeat os peccator: quia qui ſeipſum nõ docuit, quomodo alium docere poteſt? Docere alium non poteſt, & ideo os ſuum iubetur operire, qui male agendo loquendi perdidit libertatem. *Pſal. 49.*

» Immundus, inquit, erit, & ſeparatus ſedebit foris, extra caſtra erit conuerſatio eius. Clarũ eſt quod omnis immundus abiiciatur à cõuentu bonorũ, & ſegregetur à cœtu caſtriſq; ſanctorum. Et ideo dicitur, quia extra caſtra erit cõuerſatio eius. Quod ſi forte mundatus fuerit, ſponte quidem, & à ſemetipſo non uenit ad ſacerdotem, ſed offertur, inquit, ab alio, nec intrat in caſtra. Neq; enim conueniens erat, ut eadem die qua mundabatur, priuſquam fierent pro eo quæ competebant, introiret in caſtra. Propter

» quod ſacerdos, inquit, exibit ad eum foras extra caſtra. Semper enim ad eum, qui nondũ poteſt introire in caſtra, exit ille, q̃ poteſt exire extra caſtra, qui dicit: Ego à deo exiui, & ueni in hunc mundum. Exit ergo ad eum ſacerdos, & conſiderat ſi iam rece- *Ioan. 16.*

» pit ſanitatem, ſi à lepræ contagione purgatus eſt. Quũ autẽ uiderit eum ſacerdos, præ- *Leuit. 17.*

» cipit, ut accipiantur gallinæ duæ uiuæ ei qui mundatur, & lignum cedrinum, & coccũ

» tortum, & hyſſopum. Videntur hic mihi etiam duæ iſtæ gallinæ habere ſimilitudinem quandam duorum hircorum, ex quibus unus domino offertur, alius in eremum emit-

B titur. Ita enim & hic ex duabus gallinis una immolatur, & alia in campum dimittitur. Dat ergo & hic qui purgatur à lepra, aliquam partem quæ abiiciatur in eremũ, alia autem pars domino offertur pro eo. Nondũ tamen hic qui purgatur à lepra, & offert gallinas atq; alia, quæ pro eo domino offeruntur, ad altare offertur, ſicut turtures aut columbæ. Nondũ em̃ eadẽ die is qui purgatur à lepra, diuino altari dignus efficitur. Propter quod mandat legiſlator, ut eadẽ die qua purgatur, accipiantur duæ gallinæ ad purificationem eius. Puto autẽ, quod & hic illius gallinæ intellectus latenter habeatur, per quã purificatio efficitur peccatoris, de qua ſcriptũ eſt: Quoties uolui congrega- *Matth. 23.*
re filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis ſuis, et noluiſti? Indiget tamẽ, ut per lignum cedrinum purificetur is qui purificatur. Impoſſibile nanq; eſt ſine ligno crucis peccati lepram poſſe purgari, niſi adhibeatur & lignũ in quo ſaluator (ſicut apoſtolus Paulus dicit) exuit principatus & poteſtates, triumphans eos in ligno. Iungit *Coloſſ. 2.*
tamen ad emundationem lepræ huius etiam coccum tortum, ſociatur & hyſſopus. Coccum tortum figuram ſacri ſanguinis cõtinet, qui de eius latere per lanceæ uulnus exortus eſt. Et hyſſopũ, hoc genus herbæ naturam habere medici ferunt, ut diluat & expurget ſi quæ pectori hominũ ſordes ex corruptione noxij humoris inſederint: unde & neceſſariò in expurgatione peccatorum, huiuſcemodi graminis figura ſuſcepta eſt. Coccum uero, quod ſæpe ſumptum ſit ad ſalutis ſubſidia, in diuinis referri uolumi nibus inuenimus. Sicut in partu Thamar, quum unus, inquit, prior protulit manum, *Gen. 38.*
accipiens obſtetrix, coccum alligauit in manu eius, dicens, Hic exiliet prior. Sed & Raab meretrix quũ exploratores ſuſcepiſſet, & pactum ab eis ſalutis acciperet: illi, & *Ioſue 2.*
pones, inquiunt, ſignum reſticulam coccineam, & alligabis eam in feneſtra iſta per quam depoſuiſti nos. Obſerua tamen & illud, quod non ipſe ſacerdos immolare gallinam dicitur. Nondum enim dignus eſt hic, qui fuit leproſus, ut ipſe ſacerdos pro eo immolet, propter quod nec ſanguis galinæ offertur ad altare. Sed dicit, quia occidetur gallina in uaſculo fictili, in quod uas aqua uiua ſit miſſa: ut & aqua aſſumatur

C ad purificationem, & compleatur plenitudo myſterij in aqua & ſanguine, quod dicſ-
Ioan 19. tur exiſſe de latere ſaluatoris: & nihilominus, quod Ioannes in epiſtola ſua ponit, & di
1. Ioan.5. cit purificationē fieri in aqua & ſanguine & ſpiritu. Vnde & hic uideo omnia iſta com pleri. Spiritus enim eſt gallinæ iſtius quæ occiditur, & aqua uiua quæ in uaſe eſt, & ſanguis qui ſuper eum diffuſus eſt. Non quo per hæc iterandam baptiſmi gratiam ſentiamus: ſed quod omnis purificatio peccatorū, etiam hæc quæ per pœnitentiā quæritur, illius ope indiget, de cuius latere aqua proceſſit & ſanguis. Vide ergo quomodo & uiua gallina, & lignū cedrinum, & coccus tortus, & hyſſopus tingitur in ſanguine pulli & aqua uiua: ut ex hoc aſperſus, & purificatus ex aqua & ſanguine (in quo tincta eſt & illa gallina, quæ in campum emittitur) & ſepties coram domino reſperſus is qui purificatur, mundus efficiatur ab omni immundicia, qua fuerat ex lepræ cōtagione poſſeſſus. Sed & illud aduerte, quomodo quū ſuperius dixerit, hæc eſt lex leproſi, in qua die mundatus fuerit: nunc his omnibus addit & dicit, & mundus erit. Si enim ſemel abiecta lepra mundatus eſt, quomodo adhuc immundus erit? Sed uide quia etiam ſi mundetur quis à peccato, & non ſit iam in opere peccati, ipſa tamen ueſtigia ſceleris cōmiſſi purificatione indigēt & ea, quam expoſuimus, & alijs nihilominus quæ mandantur in conſequentibus. Obſeruabimus enim ad hoc quod ſcriptum eſt de lepra, in qua die mundatus fuerit: poſt hæc inter cætera quæ mandantur tertio dictum eſſe, & mundus erit: & iterum ad ultimum ſcriptum eſſe, & mundabitur. Vnde & mihi uidetur eſſe quaſdam & in ipſa purificatione differētias, & (ut ita dixerim) profectus quoſdam purificationum. Poteſt enim & de illo qui ceſſat à peccato, dici, & mundus erit: ſed non ſtatim ita mundus uidebitur, ut ad ſummam puritatis acceſſerit. Deniq; addit
» ijs quæ dixerat: In quacunq; die mundatus fuerit, emittet, inquit, uiua gallina in cam-
» pum, & lauabit ueſtimenta ſua is qui purificatur. Poſt hæc autem omnem, inquit, pi-
» lum radet, & addit, & lauabitur in aqua. & poſt hæc additur, mundus erit. Neque
D enim ſufficit, quod in principio dixerat, mundus erit, niſi adieciſſet etiam hæc: Sordida ergo ueſtimenta habuit uſq; adhuc iſte qui purificatur à lepra, etiam poſt aſperſionem, & nunc lauare ea iubetur. Quæ tamen ueſtimenta non mihi per omnia malæ texturæ uidentur fuiſſe, alioquin abijci ea magis quàm lauari præciperet. In quo oſtenditur, neq; per omnia alienam fuiſſe à deo conuerſationem eius, neq; purè in domino, & integre cuſtoditam. Non enim lauaret ueſtimenta, niſi fuiſſent ſordidata: nec iterū lotis eis uteretur, ſi fuiſſent textrini in oīnibus alieni. Quod autē radi iubetur omnem pilū, puto quod quic quid emortui operis animæ poſitæ in peccatis exortū eſt (hoc em nunc pili nominantur) iubeatur abijcere. Peccator enim omne quod ei ſiue in conſilio natum eſt, ſiue in uerbo, ſiue in opere, expedit ſi uere purificari uult, ut eradat, & abijciat, nec reſidere apud ſe aliquid patiatur. Sanctus autem ſeruare debet omnem capillum, & ſi poſſibile eſt, nec aſcendere debet ferrum ſuper caput eius: ne abſcindere aliquid de cogitationibus eius ſapientibus, aut dictis aut operibus poſſit. Inde deniq; eſt
1. Reg.1. quod & Samuēli fertū dicitur non aſcendiſſe ſuper caput, ſed & omnibus Nazaræis
Pſal.1. qui ſunt iuſti: Quia iuſto (ſicut ſcriptū eſt) omnia quæcunq; faciet proſperabunt, & fo
Matth.10. lia eius non decident. Hinc & diſcipulorum domini etiam capilli capitis dicuntur eſſe numerati: hoc eſt, omnes actus, omnes ſermones, omnes cogitationes eorum ſeruantur apud dominū, quia iuſtæ, quia ſanctæ ſunt. Peccatorū uero omne opus, omnis ſermo, omnis cogitatio debet abſcidi: & hoc eſt quod dicit, ut omnis pilus corporis eius radatur, & tunc erit mundus. Sed & hoc obſerua, quod nō ſufficit ei poſt purificationem uel ueſtimenta lauiſſe, uel omnem pilum raſiſſe, niſi & lotus fuerit in aqua. Oportet nanq; eum abijcere omnes ſordes, omnem immundiciam, non ſolum de ueſtimentis, ſed & de proprio corpore, ut nulla in eo macula extinctæ lepræ reſideat. Tertio ergo nunc purificatus, ita demū dignus efficitur ingredi caſtra domini. Non tamen cōti nuò permittitur ei introire domū ſuam; ſed dicitur, ut extra domū ſuam maneat ſeptē

diebus,

A diebus,& radat omnem pilum capitis & barbæ & ſuperciliorũ : quaſi non ſuffecerit, quod prius omnem pilũ raſerat: nũc additur,ut omnem pilũ capitis & barbæ & ſuper ciliorum radat. Idem nanq; uidetur dictũ,in eo quod dixerat omnem pilũ radendum. Sed non mihi inanis uidetur eſſe iſta repetitio,uult enim peccatorem poſteaquam fue rit mundatus,poſteaquam remiſſionem peccatorũ per pœnitentiam acceperit,de pur gatione capitis admonere,& barbæ & ſuperciliorũ,uelut ſi diceret ei: Ecce iam ſanus *Ioan. 5.* factus es,uide ne ultra capitis cõtrahas culpam. Capitis enim peccatũ eſt,aliter quàm fides eccleſiæ continet,de diuinis ſentire dogmatibus. In barba uero, ut meminerit ſe uirilis ætatis depoſuiſſe peccata,& conuerſus fiat ſicut infans. In ſupercilijs autem ar- *Matth. 18.* rogantiam deijcit,& male elatum ad humilitatem Chriſti inclinat ſupercilĩ. Secun do ergo ad hunc modũ omnis pilus corporis raditur. Et ſicut hæc geminantur,ita & ueſtimenta ſemel in prima purificatione lauiſſe non ſufficit: ſed ſecundo præcipitur,ut lauet ueſtimenta ſua & corpus ſuũ aqua,& tunc quarto additur,& mundus erit. Hæc autem fiunt intra caſtra quidem,poſito eo adhuc tamẽ extra domũ ſuam. Dicit enim :

» Poſt ſeptem dies in die octaua aſſumet ſibi duos agnos. Iam nõ alius aſſumit, ſed ipſe
» ſibi aſſumit duos,inquit,agnos immaculatos,& ouem unam anniculam immaculatã,
» & tres decimas ſimilaginis conſperſæ in oleo,& cyathum olei unũ: ut poſt hæc quinta
» purificatione purificatus conſummetur. Ex his ergo duobus agnis unus quidem im-
» molatur,& dicitur pro delicto. In loco,inquit,in quo iugulatur pro peccato,& ubi ho locauſtomata fiunt,in loco ſancto. Ecce iam dignus efficitur, ut offerat ſacrificiũ, qui potuit ad quintam purificationem peruenire,& hoſtia eius ſancta ſanctorũ fit. Alius autem agnus holocauſtũ efficitur: in quo propiciare pro ipſo ſacerdos dicitur, ut pur getur. Igitur primus agnus,qui pro delicto eſt, uidetur mihi uirtutis ipſius formam te nere,quam ſumpſit is qui erat in peccatis,per quam potuit propellere affectũ peccan-
B di,& malorũ ueterum pœnitudinem gerere. Secundus uero agnus figuram tenere il lius tam recuperatæ uirtutis,per quam abiectis & procul fugatis omnibus uitijs,inte grum ſe & ex integro obtulit deo,& dignus extitit diuinis altaribus. Ouis autem quæ poſt agnos aſſumitur (quantũ conijcere in tam difficilibus locis ualemus) fœcundita tem puto quod deſignet eius qui conuerſus eſt à peccato,& totum ſe obtulit deo, qua poſt omnia in bonorũ operum fœtibus utitur,& innocentiæ fructibus pollet. In tria ergo purificationis huius,id eſt conuerſionis à peccato ratio diuiditur. Prima eſt ho ſtia,qua peccata ſoluuntur: ſecunda eſt,qua anima cõuertitur ad dominũ: tertia eſt fœ cunditatis & fructuum,quos in operibus pietatis is qui dicitur conuerſus oſtendit. Et quia tres iſtæ ſunt hoſtiæ, idcirco ſubiungit & tres menſuras decimæ ſimilaginis aſſu mendas,ut ubicq; intelligamus purificationem fieri non poſſe ſine myſterio trinitatis. Vide autem quod hic in quinta purificatione nõ aſſumitur farina,ſed iam ſimilam ha bet iſte qui purificatur à peccatis. Simila ei adſcribitur unde habeat iam panem mun dum,& hæc oleo conſpergitur. Sed & oleum eius ad duos uſus diuiditur. Vnũ quo ſi mila conſpergitur, alium quod ſacerdos accipit integram menſuram cyathi, ut ait. In quo (ut ego ſentio) & panis eius pinguis efficitur per miſericordiam: & oleũ quo lux uera, & ſcientiæ ignis accenditur,per manus ſacerdotis capiti eius imponitur. Ita eĩm
» dicit: Et ſtatuet (inquit) eum ſacerdos,qui mundat eum in conſpectu domini ad oſtiũ *Leuit. 14.*
» tabernaculi teſtimonij. Vide quia ſacerdotis eſt ſtatuere eũ qui cõuertitur à peccato, ut ſtabilis eſſe poſſit,& ultra non fluctuare,nec moueri omni uento doctrinæ. Statuet *Ephe. 4.* ergo eum,non ſolum intra caſtra,ſed ad ipſum oſtium tabernaculi teſtimonij ante do minum. Et poſteaquam ſecundum ea,quæ ſuperius dicta ſunt, offæruntur hoſtiæ pro
» purificatione: adhibet,inquit,& cyathum olei, & ſeparat illud ante dominũ. Et acci-
» piet,inquit,ſacerdos de ſanguine,& ponet ſuper extremam auriculam eius,qui puri ſi
» catur dextram,& ſuper extremam manũ eius dextram, & ſuper extremũ pedem eius
» dextrũ. Et poſt hæc,inquit,accipiet ſacerdos nõ ipſum cyathũ olei,ſed ex ipſo: & diſ-

C fundet,inquit,in manum ſuam ſiniſtram,& intinget digitum ſuum ſacerdos in oleo,
» quod eſt in manu eius ſiniſtra,& aſperget ſepties ante dominũ. Et iterum ex eo, quod
» ſupereſt in manu eius ſiniſtra,imponet ſuper auriculam eius,qui purificatur,dextram,
» & ſuper extremam manum eius dextram,& ſuper extremum pedem eius dextrum.
» Et poſt hæc quod relictũ fuerit ex oleo,imponet, inquit, ſacerdos de manu ſua ſuper
» caput eius qui purificatur. Vides quomodo ultimæ & ſummæ purificationis eſt au-
rem purificari,ut purus & mundus ſeruetur auditus: & manum dextram, ut munda
ſint opera noſtra,ne aliquid immundũ his admiſceatur & ſordidũ. Sed & pedes puri-
ficandi ſunt,ut ad opus bonũ tantummodo dirigantur, nec ultra lapſus iuuentutis in-
currant. Septies autem reſpergit eum ſacerdos ex oleo coram domino. Poſt omnia
etenim,quæ pro purificatione celebrata ſunt,poſtq; cõuerſus & reconciliatus eſt deo,
poſt immolatas hoſtias,ordinis erat ut & uirtutem ſuper eum ſeptemplicem ſancti ſpi-
Pſal.50. ritus inuitaret,ſecundũ eum qui dixerat: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu
principali confirma me. Vel certe quomodo peccatorũ corda dominus in euangelio
Luc. 11. teſtatur,à ſeptem dæmonibus obſideri, competenter ſepties ante dominũ ſacerdos in
purificatione reſpergit: ut expulſio ſeptem ſpirituũ malignorũ de purificato corde,ſe-
pties excuſſo digitis oleo declaretur. Hominibus ergo conuerſis à peccato, purifica-
tio quidem per illa omnia datur,quæ ſuperius diximus. Donũ autem gratiæ ſpiritus,
per olei imaginem deſignatur,ut non ſolum purgationem conſequi poſſit is qui con-
uertitur à peccato: ſed & ſpiritu ſancto repleri,quo & recipere priorem ſtolam & an-
Lucæ 15. nulum poſſit,& per omnia reconciliatus patri,in locum filij reparari. Per ipſum domi
num noſtrum Ieſum Chriſtum,cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Octaui libri finis.

D

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM

LIBER NONVS.

ἀποπομ-
παῖος, id eſt
emiſſarius.

*De eo quod ſcriptum eſt de ſacrificijs repropitiationis: & de duobus hircis, quorum unus ſors eſt domi
ni, & unus apopompæi, qui dimittitur in eremũ & de ingreſſu pontificis in ſancta ſanctorũ.*

le propitiationis indigent omnes qui peccauerunt: & ideo inter ſolenni
tates legis,quæ figuras continent cœleſtium myſteriorũ, una quædam
ſolennitas habetur,quæ dies propitiationis appellatur. Hæc ergo quæ
nũc recitata ſunt,legislatio eſt ſolennitatis ipſius: quæ dies (ut diximus)
propitiationis uocata eſt. Sed uideamus primo quid ſibi uelit literæ ipſi-
us continentia: ut orantibus uobis (ſi tamẽ ita domino ſupplices ſimus,ut exaudiri me
reamur) poſſitis accipere gratiam ſpiritus, per quam explanare ualeamus myſteria,
quæ cõtinent in lege. Defuncti ſunt duo filij Aaron Nadab & Abiud,quũ offerrent
Leuit.10. ignem alienũ ad altare domini. Neceſſe igit erat, ut cœleſti doctrina inſtrueret Aa-
ron,quomodo eum ad altare oporteret accedere, & quo ſupplicationũ ritu propitiũ
faceret dominum: ut ne etiam ipſe incurreret hæc, quæ incurrerant filij ſui,incaute &
inconuenienter accedentes ad altare dei,alienumq; ignem,& non illum qui diuinitus
datus fuerat, offerentes. Propterea ergo de his hoc modo præfata eſt lex: Et locutus
Leuit.16. eſt dominus ad Moſen: loquere ad Aaron fratrem tuum, ut nõ intret omni hora in ſan
» ctuarium,quod eſt intra uelum ante conſpectum propiciatorij, quod eſt ſuper arcam
» teſtimonij,& non moriatur. Ex quo oſtenditur,quod ſi omni hora introëat in ſancta,
» non præparatus, nõ indutus pontificalibus indumentis, neq; hoſtijs quæ ſtatutæ ſunt
» præparatis,neq; propitiato prius deo,morietur: & iuſte quidem,tanquam qui non fe-
» cerit ea quæ conuenit fieri,antequam accedatur ad altare dei. Omnes nos iſte ſermo
cõtingit,ad omnes pertinet quod hic loquitur lex. Præcepit eñ, ut ſciamus quomo
do accedere debeamus ad altare dei. Altare eſt enim ſuper quod orationes noſtras of-
ferimus deo,ut ſciamus quomodo debeamus offerre, ſcilicet ut deponamus ueſtimẽ-
ta ſor-

A ta ſordida, quæ eſt carnis immundicia, morum uitia, inquinamenta libidinũ. An ignoras tibi quoq; id eſt omni eccleſiæ dei, & credentiũ populo, ſacerdotiũ datum? Audi quomodo Petrus dicit de fidelibus: Genus, inquit, electũ, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis. 1. Pet. 2. Habes ergo ſacerdotiũ, quia gens ſacerdotalis es, & ideo offerre debes deo hoſtiam laudis, hoſtiam orationũ, hoſtiã miſericordiæ, hoſtiam pudicitiæ, hoſtiam iuſtitiæ, hoſtiam ſanctitatis. Sed ut hæc digne offeras, indumẽtis tibi opus eſt mundis, & ſegregatis à reliquorũ hominũ cõmunibus indumentis, & ignẽ diuinũ neceſſariũ habes. Non aliquem alienũ à deo, ſed illum qui à deo hominibus datur, de quo filius dei dicit: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur? Luc. 12. Si enim nõ hoc, ſed alieno, & huic cõtrario igni utamur, ut illo qui ſe tranſfigurat 2. Corin. 11. ſicut angelũ lucis: eadem ſine dubio patiemur, quæ Nadab paſſus eſt, & Abiud. Præcepit ergo mandatũ diuinum ut inſtruatur Aaron, ne omni hora intret in ſancta ad altare: ſed quũ fecerit prius ea quæ fieri mandantur, ne forte moriatur. Sed primo omniũ oſtendamus, quomodo hæc, quæ de ſacrificijs conſcribuntur, figuras eſſe apoſtolus dicit & formas, quarũ ueritas in alijs oſtendatur: ne forte auditores nos præſumere arbitrentur, & legem dei in alium ſenſum, quàm ſcripta eſt, uiolenter inflectere: quod quidem autumare fortaſſe poſſent, ſi nulla in his quæ aſſerimus apoſtolica præcederet autoritas. Paulus ergo ad Hebræos ſcribens, eos ſcilicet qui legem quidem legerent, & hæc meditata haberent & bene nota, ſed indigerent intellectu qualiter ſentire de ſacrificijs debeant, hoc modo dicit: Non enim in ſancta manufacta intro Heb. 9. iuit Ieſus exemplaria ueritatis: ſed in ipſum cœlum, ut appareat uultui dei pro nobis. Iterum dicit de hoſtijs: Hoc enim fecit, ſemel ſeipſum offerendo hoſtiam. Sed quid de his ſingillatim quærimus teſtimoniũ? Omnẽ epiſtolam ipſam ad Hebræos ſcriptã, ſi quis recenſeat, & præcipue eum locum ubi pontificẽ legis confert pontifici repro-
B miſſionis, de quo ſcriptũ eſt: Tu es ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedec: Pſal. 109. inueniet quomodo omnis hic locus apoſtoli, exemplaria & formas oſtendit eſſe rerũ uiuarum & uerarũ, illa quæ in lege ſcripta ſunt. Oportet ergo nos quærere pontificẽ, Heb. 7. qui ſemel in anno, id eſt per omne hoc præſens ſeculum, ſacrificiũ obtulit deo, indutus ueſte, cuius domino iuuante, quæ ſit qualitas, oſtendemus. Tunica, inquit, linea ſancti ficata induetur. Linũ de terra oritur. Tunica ergo ſanctificata linea induitur uerus põtifex Chriſtus, quũ naturã terreni corporis ſumit. De corpore enim dicitur, quia ter- Gen. 3. renum ſit, & in terram ibit. Volens ergo dominus & ſaluator meus hoc quod in terrã ierat reſuſcitare, terrenũ ſuſcepit corpus: ut id eleuatũ de terra portaret ad cœlũ. Et huius myſterij tenet figuram hoc, quod in lege ſcriptũ eſt, ut linea tunica pontifex induatur. Sed quod addidit ſanctificata, nõ ocioſe audiendũ eſt. Sanctificata nanq; fuit tunica carnis Chriſti: nõ enim erat ex ſemine uiri cõcepta, ſed ex ſpiritu ſancto generata. Et femoralia, inquit, linea ſint ſuper corpus eius. Femoralia indumentũ eſt, quo pudenda corporis contegi & cõſtringi ſolent. Si ergo aſpicias ſaluatorẽ noſtrũ ſuſcepiſſe quidẽ corpus, in corpore poſitũ egiſſe humanos actus, id eſt ueſcendi & bibendi, & cætera his ſimilia, hoc autẽ ſolum opus nõ egiſſe quod ad pudenda corporis pertinet, carnemq; eius neq; nuptijs, neq; filiorũ procreationi patuiſſe, inuenies qualiter femoralia linea ſanctificata habuerit; ut uere de ipſo dici debeat, Quia inhoneſtiora 1. Cor. 12. noſtra abundantiorẽ honorem habent. Conſidera tamen & ipſum pontificis habitum, quia quod per naturam minus in eo honeſtũ uidetur, quũ indutus dicatur femoralibus lineis, & zona cõſtrictus, etiam ſecundum literam de eo cõuenit dici, quia inhoneſtiora noſtra abundãtiorẽ honeſtatẽ habent. Ita ergo & omnis, qui in caſtitate uiuẽs, imitatur Chriſtum, hoc ſolũ de humanis actibus neſcientẽ, etiam ipſe lineis femoralibus ſanctificatis indutus eſt, & inhoneſtioribus ſuis abundantiorẽ circũdedit honeſtatem. Tunica ergo linea ſanctificata induitur, & femoralia linea ſuper corpus eius ſunt. Sed ne forte femoralia hæc, quibus pudenda cõteguntur, reſoluta defluant, & turpitu

C dinem reuelent ac retegant (nõ cũ, inquit, facies gradus ad altare, ne forte reueleẽ in
Exod. 20. his turpitudo tua) ne ergo turpitudo tua defluentibus femoralibus reueletur: zona, inquit, femoralia cõſtringant. Quodam tempore exponentes Ioannẽ baptiſtã, & aliũs Hieremiã; quod Hieremias quidẽ zonam, Ioannes uero pelliceam zonam circa lumbos habuiſſe diceretur, ſufficienter oſtendimus, quomodo per hæc declaretur indicari, pars illa corporis apud huiuſmodi uiros ita emortua, ut neque leuis ad carnis illecebras motus, neq; alius quiſquam in lumbis eorum fuiſſe crederetur; ſed ſola caſtitas, & pura pudicitia. Zona ergo pontifex linea cingitur, & cydarim lineam ponit ſuper caput ſuum, omnia linea. Cydaris quod dicitur, ornatus quidam eſt, qui capiti ſuperponitur, quo utitur pontifex in offerendis hoſtijs, uel cæteri ſacerdotes. Sed unuſquiſq; noſtrum ornare debet caput ſuũ ſacerdotalibus ornamentis. Etenim quoniam omnis uiri caput Chriſtus eſt: quicunq; ita agit ut ex actibus ſuis conferat gloriam Chriſto, caput ſuum qui eſt Chriſtus, ornauit. Poteſt & alio modo in nobis intelligi capitis ornatus; quandoquidem quod eſt in nobis primum ac ſummũ, & caput omnium, mens eſt. Ad dignitatem itaq; pontificis excolet caput ſuum, ſi quis mentẽ ſuam adornauerit ſapientia & diſciplinis. Quatuor igitur ſunt iſta, quibus indui præcipitur pontifex, & ita demum introire in ſancta, ne hæc non habens moriatur. Iam uero de hoſtijs quædam quidẽ mandantur debere eſſe pontificis, quædam uero à populo ſumenda. Ipſius eſſe uitulus dicitur, quod eſt in animalibus precioſius & robuſtius. Et ſecundũ animal aries eſt, quod in ouibus ſine dubio precioſius eſt. A populo uero mũnera iubentur offerri, aries à principibus, & hirci duo à populo. Vnus qui dimittatur in eremum, qui & apopompæus nominatur, & unus qui domino offeratur. Si eſſet omnis populus dei ſanctus, & omnes eſſent beati, nõ fierent duæ ſortes ſuper hircis, & unus quidem ſortem ferret, ut dimitteretur in eremum, alius uero ut domino offerretur; ſed
D eſſet ſors una, & hoſtia una domino ſoli. Nunc uero quũ in multitudine eorum qui accedunt ad dominum, ſunt quidam ipſius domini; alij autem ſunt, qui mitti ad eremum debeant, id eſt, qui abijci merentur, & ſeparari ab hoſtia domini; propterea pars hoſtiæ quæ offertur à populo, id eſt, unus ſolus hircus domino immolatur, alius autẽ abijcitur, & in eremum dimittitur; & apopompæus nominatur. Sors tamen cadit ſuper utrunq;: & ille quidem qui in eremũ mittitur, dicitur quod ipſe auferat ſuper ſe peccata filiorum Iſrael, & iniuſtitias eorum, & iniquitates ipſorũ. Non enim ille hircus, qui domini ſors efficitur, ſed ille, cuius ſors eſt, ut in eremum dimittatur, auferre ea dicitur;
Eſa. 43. ſecundũ illud credo quod ſcriptũ eſt: Dedi cõmutationẽ tuam Aegyptũ, & Aethiopiam, & Syenem pro te, ex quo tu honorabilis factus es in cõſpectu meo. Peccata igitur eorum qui pœnitentiam egerunt, & eorum qui reliquerunt malitiam, ſuper capita ſua ſuſcipiunt hi, qui effecti ſunt in ſorte eius, qui in eremum dimittitur, qui ſeipſos dignos tali miniſterio, uel huiuſmodi ſorte fecerunt. Conueniet autem uelut è contra-
Luc. 19. rio aptari his & illud quod dictum eſt: Qui habet, dabitur ei. Sicut enim qui habet iuſtitias, additur ei: ita & qui habet peccata intantum, ut in ſorte hirci apopompæi inueniatur, qui in eremũ emittitur, addentur ei, eaq; abſtergentur à ſanctis, ut & in ipſis impleatur quod ſcriptum eſt: Ab eo autem, qui nõ habet, etiam quod habet auferetur ab eo, ut ei addatur, qui habet multas ſordes peccatorum. Verum quoniam is, qui in ſorte domini eſt, ſpem gerit non in præſenti ſeculo, ſed in futuro; & cuius ſors domini eſt, quotidie moritur; propterea is quidem, ſuper quem ſors domini ceciderit, iugulatur & moritur, ut ſanguine ſuo purificet populum dei: ille autem qui in ſortem contrariam ceciderit, non eſt dignus ut moriatur. Quia qui in ſorte domini eſt, non eſt de hoc mundo: ille uero de hoc mundo eſt, & mundus quod ſuum eſt diligit: ideo non occiditur, nec dignus eſt iugulari ad altare dei, nec ſanguis eius ad baſim altaris meretur effundi. Sed uideamus quis eſt hic qui accipit eum, cuius ſors apopompæi facta eſt, ut eum eijciat in eremum. Homo, inquit, paratus accipiet hircum, qui uenerit in ſortem

eius,

A eius,cui ceciderit ſors apopompæi,& abducet eum in eremũ. Finis ſortis ipſius eremus eſt,id eſt locus deſertus,deſertus uirtutibus,deſertus deo,deſertus iuſtitia, deſertus Chriſto,deſertus omni bono.Et nos ergo ſingulos manet ſors una è duabus. Aut enim bene agentes ſors domini ſumus, aut male agentes ſors noſtra nos ducit ad eremum. Vis tibi euidenter oſtendã,quomodo duæ iſtæ ſortes ſemper operent, & unuſ quiſq; noſtrũ aut ſors domini,aut ſors apopompæi uel eremi fiat? Conſidera in euangelijs illum diuitem uiuentẽ ſplendide & luxurioſe,& Lazarũ ad ianuam eius iacentem ulceribus plenũ,& cupientẽ ſaturari de micis quæ cadebãt de menſa diuitis: quis finis deſignatur utriuſq;? Mortuus eſt,inquit,Lazarus,& adductus eſt ab angelis in ſinum Abrahæ;ſimiliter autẽ & diues,& adductus eſt in locum tormenti. Animaduertis euidenter loca ſortis utriuſq; diſtincta. Vide etiam qui ſunt qui abducũt:angeli,inquit,qui ſemper parati ſunt ad abducendũ: miniſtri enim dei ſunt ad hoc ipſum deſignati,qui impleant ſortẽ,quam tibi ipſe paraueris. Si enim bene uixeris,ſi fregeris eſurienti panẽ tuum ex animo,nudũ ueſtieris,rectum iudiciũ iudicaueris,iniquo aduerſum iniquitatẽ ſuam reſtiteris,nec poſueris cõſilium tuũ cum ijs,qui laqueos innocentibus parant:ſortẽ tuã facies domini. Si uero libidini ſeruias, uoluptatis amator ſis magis quàm dei,ſeculũ diligas,malicíã nõ oderis,ſortẽ tuam feciſti apopompæi, ut abducaris in eremum per manus miniſtri dei,qui in hoc ipſum ordinatus à deo eſt, & ideo paratus appellatur:quia perſonam nullius erubeſcit,nec diuites,nec potentes, nec reges,nec ſacerdotes. Vis autẽ ſcire quia ad dominũ pertinent animalia hæc,quæ ſortes iſtas excipiunt,nõ ſunt immunda,nec aliena ab altaribus dei; ſed munda ſunt, & quæ in ſacrificijs offerri ſolent:ut ſcias hæc figuram tenere,nõ eorum qui extra fidem ſunt, ſed eorũ qui in fide ſunt. Hircus eĩ animal mundum eſt,& diuinis altaribus cõſecra-

B tum. Et tu ergo per gratiã baptiſmi cõſecratus es altaribus dei,& animal factus es mũdum. Sed ſi nõ cuſtodias mandatũ illud domini quod dixit:Ecce iam ſanus factus es, iam noli peccare,ne quid tibi deterius cõtingat:ſed quũ eſſes mundus, rurſum te peccati inquinamento maculaſti,& ex uirtute ad libidinẽ,ex puritate ad immundiciã declinaſti tuo uitio:quũ animal mundũ fueris,ſorti te apopõpæi,eremiq; tradidiſti. Poteſt autẽ fortaſſis & alio modo paratus & mundus(qui abducit eũ,cui ſors uenit in eremum,& eo ipſo quod ducit eum,quaſi immundũ tetigerit,dicitur lauare debere ueſtimenta ſua ad ueſperam,& eſſe mundus)etiam ipſe dominus & ſaluator noſter intelligi ex ea parte,qua naturæ noſtræ,id eſt carnis & ſanguinis ueſtimenta ſuſcepit,quæ in ueſperam lauerit. Propter quod & dudũ propheta de eo dixerat: Et uidi Ieſum ſacerdotem magnũ indutũ ueſtimenta ſordida,& diabolũ ſtantẽ à dextris eius,ut cõtradiceret ei. Lauit ergo in uino,id eſt in ſanguine ſuo ſtolã ſuam in ueſpera,& factus eſt mundus. Et inde fortaſſis erat quod poſt reſurrectionẽ Mariæ,uolenti pedes eius tenere dicebat: Noli me tangere. Vis autẽ adhuc uidere & aliam duarũ ſortiũ formam? Conſidera duos illos,qui tempore crucis eius,unus à dextris,& unus à ſiniſtris pependerũt latrones:& uide illum qui cõfitebatur dominũ,ſortem eſſe factũ domini, & adductũ eſſe ſine mora ad paradiſum:illum uero aliũ blaſphemantẽ,ſortem factũ eſſe apopompæi qui in eremũ abduceret inferni. Sed & in eo quod dicitur: Quia affixit cruci ſuæ principatus & poteſtates cõtrarias,& triumphauit eas: ſortem in ijs apopompæi compleuit,& tanquam homo paratus abduxit eas in eremum. Deniq; & in euangelio dominus dicit: Quia quũ exierit de homine immũdus ſpiritus,uadit p loca deſerta,quærens requiẽ & nõ inuenit. Ergo poteſt & ſaluator noſter, homo paratus intelligi: qui ſortem quidem domini,eccleſiam ſuam fecerit,eamq; diuino cõſecrarit altari. Sortem uero apopompæi,cõtrarias fecerit poteſtates,ſpiritus nequitiæ,& mundi huius rectores tenebrarũ harũ:quos,ſicut dicit apoſtolus,cum poteſtate traduxit,triumphans eos in ſemetipſo. Quò traduxit,niſi ad eremũ,& ad loca deſerta? Sicut eĩ illi qui cõfeſſus eſt,aperuit paradiſi ianuas,dicendo,Hodie mecũ eris in paradiſo;& per hoc omnibus

Luce 16.

Ioan.5.

Zacha.3.

Ioan.20.

Luce 23.

Coloſſ.2.

Luce 11.

Ephe.6.

C credentibus & confitentibus ingrediendi aditum dedit, quem prius Adam peccante
Gen.23. concluſerat. Quis enim alius romphæam flammeam uerſatilem, quæ appoſita eſt cu-
Gen 3. ſtodire lignum uitæ,& fores paradiſi poterat dimouere? Quis alius Cherubim peruigili excubans cuſtodia ualebat inflectere,niſi ipſe ſolus, cui data eſt poteſtas omnis in
Matth.28. cœlo & in terra? ut inquam præter ipſum nemo alius hæc facere potuit, ita principatus ac poteſtates,& rectores mundi,quos enumerat apoſtolus,nemo alius poterat tri
Ioan.16. umphare,& abducere in eremum inferni,niſi ipſe ſolus,qui dixit: Confidite, ego uici mundum. Idcirco ergo neceſſariũ fuit dominum & ſaluatorem meũ, non ſolum inter homines hominẽ naſci:ſed etiam ad inferna deſcendere, ut ſortem apopompæi, tanq́ homo paratus in eremũ inferni deduceret,atq́ inde regreſſus opere cõſummato aſcẽderet ad patrem; ibiq́ plenius apud altare illud cœleſte puraficaretur,ut carnis noſtræ pignus,quod ſecum euexerat,perpetua purítate donaret. Hic ergo eſt uerus dies propitiationis,quũ propitiatus eſt deus hominibus,ſicut & apoſtolus dicit: Quoniam de-
2.Corin.5. us erat in Chriſto,mundũ reconcilians ſibi. & iterum de Chriſto dicit: Pacificans per
Coloſ.1. ſanguinẽ crucis ſuæ,ſiue quæ in cœlo ſunt,ſiue quæ in terra. Mandatur ergo in lege,ut in die repropitiationis omnis populus humilite animã ſuam. Quomodo humiliet po-
Matth.9. pulus animam ſuam,ipſe dicit: Venient,inquit,dies,quũ auferetur ab eis ſponſus,& tunc ieiunabunt in illis diebus. Plures ergo aguntur dies feſti ſecundũ legem: eſt enim quidam ſolennis dies in menſe primo, eſt & alius in ſecundo die menſis primi; & alia ſolennitas paſchæ,alia azymorũ,licet coniuncta uideatur azymis paſchæ ſolennitas. Principiũ etenim azymorũ,ad finem paſchæ coniungitur. Paſcha autẽ ille ſolus dies appellatur,in quo agnus occiditur,reliqui uero azymorũ dies appellantur,ſic enim di-
Exod.23. cit: Facies ſolennitatẽ azymorũ ſeptem diebus. Hæc ergo eſt prima ſolennitas poſt hanc: Quũ,inquit,demeſſueris meſſem tuã,& cõgregaueris natiuitates ex agro tuo,
Leuit.23. facies diem faſtũ de initijs fructuũ tuorũ,qui dies eſt poſt ſemptem ſeptimanas à feſto
D paſchæ,unde etiam dici iubetur dies pentecoſtes in ipſa lege. Poſt hæc in ſeptimo menſe aliæ aguntur ſolennitates. Prima die menſis neomenia tubarũ, ſicut dicitur in pſal-
Pſal.80. mo: Tuba canite in initio menſis. Decima uero die ſeptimi menſis, iſta eſt ſolennitas
Leuit.23. repropitiationis. In hac ſola die pontifex induitur omnibus pontificalibus ueſtimentis. Tunc induitur manifeſtationẽ & ueritatẽ,tũc ingreditur ad illa inacceſſibilia, quò
Leuit.16. ſemel in anno accedi tantummodo licet,id eſt in ſancta ſanctorũ. Semel enim in anno pontifex populũ derelinquens,ingreditur ad eum locũ,ubi eſt repropitiatoriũ, & ſuper propitiatoriũ Cherubim,ubi eſt & arca teſtimonij,& altare incenſi,quod nulli introire fas eſt niſi pontifici ſoli. Si ergo conſiderem uerũ pontificem meũ dominũ Ieſum Chriſtũ,quomodo in carne quidem poſitus,per totũ annũ erat cum populo: an-
Eſaiæ 61. num illum,de quo dicit: Euangelizare pauperibus miſit me,& uocare annũ domini acceptũ,& diem remiſſionis. Deinde uero,quomodo ſemel in iſto anno in die repro-
Heb.7. pitiationis intrat in ſancta ſanctorũ: hoc eſt,quũ impleta diſpenſatiõe penetrat cœlos, & intrat ad patrẽ,ut eum propitiũ humano generi faciat, & exorat pro omnibus credentibus in ſe. Hanc repropitiationẽ eius, qua hominibus repropitiat patrem, ſciens
1.Ioan.2. Ioannes apoſtolus,dicit: Hæc dico filioli,ut nõ peccemus: quod & ſi peccauerimus, aduocatũ habemus apud patrem, Chriſtũ Ieſum iuſtum,& ipſe eſt repropitiatio pro peccatis noſtris. Sed & Paulus ſimiliter de hac repropitiatione cõmemorat, quũ dicit
Rhom.3. de Chriſto: Quem poſuit deus propitiatorem in ſanguine ipſius per fidem. Igitur dies propitiationis manet in nobis uſquequo occidat ſol, id eſt, quouſq́ finem mundus accipiat. Stamus enim nos pro foribus operientes pontificem noſtrũ, commorantem intra ſancta ſanctorũ,id eſt apud patrem, & exorantem pro peccatis eorũ, qui ipſum expectant,non pro omnium peccatis exorantem. Non enim exorat pro ijs, qui in ſortem ueniunt eius hirci,qui emittitur in deſertum. Pro illis exorat tantum,qui ſunt ſors domini,qui eum pro foribus expectant,qui non recedunt de templo, ieiunijs & ora-

tionibus

A tionibus uacantes. An tu putas qui uix diebus feſtis ad eccleſiã uenis, nec intentus es ad audienda uerba diuina, nec das operam ad implenda mandata, quod poſſit ſors domini uenire ſuper te? Optamus tamen, ut uel his auditis, operam detis, nõ ſolũ in eccleſia audire uerba dei, ſed & in omnibus domibus ueſtris exerceri, & meditari in lege domini die ac nocte: & ibi enim Chriſtus eſt, qui ubiq; adeſt quærẽtibus ſe. Propterea nanq; mandatur in lege, ut meditemur eam, quũ imus in uia, & quum ſedemus in domo, & quũ iacemus in cubiculo, & quũ ſurgimus. Et hoc eſt uere pro foribus expectare pontificem morantem intra ſancta ſanctorum, & effici in ſorte domini. Quod autem dicimus de ſorte, nõ ſic accipiat auditor, quaſi ſors talis aliquia dicatur, quæ inter homines caſu, & nõ iudicio agi ſolet. Quoniam ſors domini ita accipienda eſt, tan quam ſi diceretur electio uel pars domini, & rurſum ſors eius, qui in eremũ mittitur, accipienda eſt, ueluti pars illa, quæ pro indignitate ſua à domino ſpernit & abijcitur. Magis enim & ſermo ipſe apopompæi, abiecti & refutati ſignificantiam continet, ex quo poſſumus etiam illud intelligere (uerbi gratia) aſcendit in cor tuũ mala cogitatio, ſcilicet concupiſcentia mulieris alienæ, aut uicinæ poſſeſſionis. Intelligis hanc eſſe de ſorte apopompæi? Abijce cõfeſtim, & expelle eam de corde tuo. Quomodo abijcies? ſi habeas tecũ parati hominis manũ, id eſt, ſi lectio diuina ſit in manibus tuis, & præcepta dei ante oculos habeantur, tunc uere inueniris paratus ad abijcienda & repellenda ea, quæ ſunt ſortis alienæ. Sed & ira ſi aſcendit in cor tuum, ſi zelus, ſi inuidia, ſi malicia ad ſupplantandũ fratrẽ, paratus eſto ut abijcias eam & expellas, & emittas in eremũ. Si uero aſcendat in cor tuũ cogitare quæ dei ſunt, de miſericordia, de iuſtitia, de pietate, de pace: hæc de ſorte ſunt domini, hæc offeruntur ad altare, hæc pontifex ſucipit, & in his tibi reconciliat dominũ. Propterea ergo & is qui eiecit eũ, in quo ſors apopompæi eſt, hoc eſt, malas cogitationes, & malas cupiditates: nõ eſt homo piger, nec occu
B patus negotijs ſecularibus, ſed paratus eſt ac promptus & uigilans. Qui etiã ſi ſordeſcere uideatur pro eo quod contigerit immundũ, ipſe lauet ſtatim ueſtimenta ſua, & erit mundus. Rurſum intelligere poſſumus, quantũ ad unumquenq; noſtrũ pertinet ſecundũ moralem locum, eſſe hominem paratum, rationem ipſam quæ intra nos eſt, per quam diſcretio nobis boni maliq; eſt: quæ etiam ſi uidetur ſordeſcere, dum diſcutit & pertractat ipſa quæ mala ſunt, tamen ſi ea abijciat, & expellat à corde procul & fuget, tunc melioribus cogitationibus, uelut purificata ac diluta, munda uidebitur rationabilis mens. Nec ſanè mireris, quod etiam ad perſonam ſaluatoris traximus hũc, qui eiecit hircũ & expellit in eremum: quia dicitur lauare ueſtimenta ſua, & fieri mundus, propter illud quod legimus in propheta dici de domino, ſicut ſupra diximus: Et *Zach.3.* uidi Ieſum ſacerdotem magnũ indutum ueſtimenta ſordida. Quod ſi utiq; pro aſſumptione carnis dici pie intelligitur, etiam hic in lauandis ueſtimentis poteſt eadem figu
» ra ſeruari. Videamus poſt hæc quæ ſunt quæ pontifex faciat. Et ſumet, inquit, uaſcu
» lum plenũ carbonibus ignis de altari, quod eſt coram domino. Legimus & in Eſaia, quia igni purgatur propheta per unũ ex Seraphim, quod miſſum eſt ad eum, quũ accepit forcipe carbonẽ unũ ex ijs qui erant ſuper altare, & contigit labia prophetæ, & di- *Eſa.6.* xit: Ecce abſtuli iniquitates tuas. Mihi uidentur myſtica hæc eſſe, & hoc indicare, quod unicuiq; ſecundũ id quod peccat, ſi dignũ fuerit purificari eum, inferuntur carbones membris eius. Nam quoniã dicit propheta hic: Immũda labia habeo, in medio quoq; populi immũda labia habentis habito. Idcirco carbo forcipe aſſumptus à Seraphim, labia eius purgat: quibus ſolis ſe mundũ nõ eſſe profitetur. Ex quo oſtenditur, quod uſq; ad uerbũ tantũmodo peccatũ eius inueniret: in facto uero uel opere, nullo modo peccauerit, alioqui dixiſſet: quoniã immundũ corpus habeo, uel immũdos oculos habeo: ſi peccaſſet in cõcupiſcẽdo alieno, & dixiſſet: immũdas manus habeo, ſi eas polluiſſet operibus iniquis. Nũc aũt quoniã in ſolo fortaſſe ſermõe cõſcius ſibi erat delicti illius, de quo dicit dominus: Quia etiã de uerbo otioſo reddetis rationẽ in die iudicij, p eo q *Matth.12.*

C difficile eſſet etiam perfectis culpam uitare ſermonis, idcirco indigebat etiam prophe
ta ſola purgatione labiorum. Nos autem, ſi redeat unuſquiſq; ad conſcientiam ſuam,
neſcio, ſi poſſumus aliquod membrum corporis excuſare, quod nõ igne indigeat. Et
propheta quidem, quoniam ab omnibus mundus erat, idcirco meruit ut unus de Se-
raphim mitteretur ad eum, qui eius ſola labia purgaret. Nos uero uereor ne ignem nõ
membris ſingulis, ſed toto corpore mereamur: ignem quidem punitorium peccato-
rum, quæ & ſingulis membris, & toto ipſo corpore in deum committimus. Per quæ
Sap. 11. enim quis peccat, per hæc & torquetur. Si igitur unumquodq; corporis membrum,
& totum noſtrum corpus inflammamus igne geennæ, exardeſcentes per effrenes cu-
piditates & libidines, quidni meremur cruciari igne illo inextinguibili, quem in nobis
ſuccendere cœpimus, cuius incendia in cordibus noſtris, & membris inchoauimus?
Et haud dubie illum tandem perſentiemus, niſi petierimus à domino nunc ignem no-
bis è cœlo purgatoriũ mitti, quo mũdi deſideria in mentibus noſtris penitus abſuman
tur. Quũ enim laſciuiunt oculi, uel per illicitas concupiſcentias, uel per ſpectacula dia
bolica, quid aliud niſi ignem ſibi congregant? quũ aures nõ auertuntur ab auditu ua-
no, ac derogationibus proximorum; quũ manus à cæde nequaquam & rapinis ac de-
prædationibus continentur, quũ pedes ueloces ſunt ad effundendũ ſanguinẽ, quũq;
corpus nõ domino, ſed fornicationi tradimus: quid quæſo aliud, niſi totum corpus tra
dimus in geennam? Sed hæc quũ dicuntur, contemptui habentur. Quare? quia fides
deeſt. Alioqui ſi tibi hodie diceretur, quia iudex ſeculi uult te die craſtino uiuũ exure-
re: et his auditis, ſi eſſet tibi unius diei ſpatiũ liberum, quanta faceres, quomodo, & per
quos diſcurreres, quàm humilis, quàm lugens, & ſordidus oberrares: Nónne effunde
res omnem pecuniam tuam in eos, quorum interceſſione euadere te poſſe crederes?
Nónne omnia quæ poſſideres, redemptionem faceres animæ tuæ? Quod ſi etiam ali-
quis te retardare aut impedire tentaret, nónne diceres: Pereant omnia pro ſalute mea,
D nec quicquam remaneat, tantum ut ego uiuam? Hoc quare faceres? quia inde nõ du-
Luce 18. bitares: hinc dubitas. & ideo dominus dicit: Putas ueniens filius hominis, inueniet fi-
dem ſuper terram? Et quid ego dico de certis, indubitatisq; periculis? tantummodo
ſi cauſa dicenda ſit apud iudicem terrenũ, cuius aliquem metũ ex legibus quis habere
uideatur: nónne omnibus uigilijs excubatur, aduocato patrono munera præparant?
Etiam ſi anceps periculũ ſit, aut etiam ſolius notæ metus, uel damni ratio. Nos quare
non credimus, quod omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut reportet unuſquiſq;
propria corporis, prout geſſit, ſiue bona, ſiue mala? Hæc ſi integre crederemus, eſſet
Prouer. 13. nobis, ſecundũ quod ſcriptũ eſt, redemptio animæ uiri, diuitiæ eius. Sed unde poſſu-
mus hæc uel ſentire, uel credere, uel intelligere, quũ ne ad hæc ipſa quidem audienda
cõueniamus? Quis enim ueſtrum, quũ recitantur ſcripturæ, præbet auditum? Deus
Amos 8. per prophetam cõminatur, & quidem in ira magna: Et mittam famem ſuper terram,
nõ famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed famem audiendi uerbum dei. Sed nunc famem
Ioan. 6. nõ miſit deus ſuper eccleſiam ſuam, neq; ſitim ad audiendum uerbum dei. Habemus
Ioan. 4. enim panem uiuũ, qui de cœlo deſcendit: habemus aquam uiuam ſalientem in uitam
æternam. Cur nos ipſos fœcunditatis tempore fame necamus ac ſiti? Pigræ ac deſidis
animæ eſt, in abundãtia omniũ penuriam pati. Non auditis ex diuinis ſcripturis, quia
certamẽ eſt inter homines, carni aduerſus ſpiritũ, & ſpiritui aduerſum carnem? Et ne-
ſcitis quia ſi carnẽ ſolam nutriatis, & ipſam frequenti mollicie ac iugi deliciarũ fluxu
foueatis, inſoleſcet neceſſariò aduerſum ſpiritũ, & fortior illo efficietur? Quod ſi fiat,
ſine dubio eum in ditionẽ ſuam redactum, ſuis coget legibus ac uitijs obedire. Si ue-
ro ad eccleſiam frequenter ueniens, aurem literis diuinis admoueas, explanationẽq;
mandatorum cœleſtiũ capias: ſicut cibis & delicijs caro, ita ſpiritus uerbis diuinis cõ-
ualeſcet, ac ſẽſibus & cupiditatibus robuſtior effectus, carnẽ ſibi parere coget, ac ſuis
legibus obſequi. Nutrimenta igitur ſpiritus ſunt diuina lectio, orationes aſſiduæ, ſer-

mo

A mo doctrinæ;his alitur cibis,his conualeſcit,his uictor efficitur. Quod quia nō facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis,nolite dicere quia uolumus, ſed non poſſumus. Volumus continenter uiuere,ſed carnis fragilitate decipimur,& impugnamur ſtimulis eius. Tu das ſtimulos carni tuæ,tu eam aduerſus ſpiritum tuum armas & potentem facis, quī eam carnibus ſatias,uino nimio inundas,omni mollicie palpas,& ad illecebras nutris. An neſcitis,quia non poteſt ædificium iſtud eccleſiæ ex leproſis lapidibus conſtrui? audi quid dicit apoſtolus: Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. 1. Cor. 5.
Expurgate ergo uetus fermentū,ut ſitis noua conſperſio. Sed ad propoſitum redea
» mus. Et accipiet,inquit,uaſculum plenū carbonibus. Nō omnes purgantur eo igni, qui de altari aſſumitur. Aaron purgatur illo igni,& Eſaias,& qui ſunt ſimiles illis: alij uero qui non ſunt tales (de quibus etiam meipſum computo) alio igni purgabuntur.
Timeo ne illo,de quo ſcriptum eſt: Fluuius ignis currebat ante ipſum. Iſte ignis nō eſt Dan. 7.
de altari: qui de altari eſt ignis,ignis eſt domini: qui autem extra altare eſt, non eſt domini,ſed proprius uniuſcuiuſq; peccantium,de quo dicitur: Vermis eorum non mo- Eſa. 66.
rietur,& ignis eorum non extinguetur. Iſte ergo ignis ipſorum eſt,qui eum accenderunt,ſicut alibi ſcriptum eſt: Ambulate in igne ueſtro,& in flamma quam accendi- Eſa. 50.
ſtis uobis. Eſaiæ autem nō ſuus ignis apponitur,ſed ignis altaris qui circumpurgauit Eſa. 6.
» labia eius,qualis & hic eſt de quo dicitur: Et ſumet uaſculum plenū carbonibus ignis
» de altari,quod eſt coram domino: & implebit manus ſuas incenſo compoſitionis mi-
» nuto,quod quidem plenius dominus noſter fecit. Impleuit enim manus ſuas incenſo compoſitionis minuto,de quo ſcriptū eſt: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in con Pſal. 140.
ſpectu tuo. Impleuit em̄ manus ſuas ſanctis operibus,quæ pro humano genere operatus eſt. Quare autē compoſitionis incenſum dicitur? quia non eſt una ſola ſpecies operum,ſed ex iuſticia,ex pietate,ex continentia,ex prudentia,& omnibus huiuſcemodi uirtutibus componitur hoc,quod placet deo. Sed & minutum quod addidit, nō ocio
B ſe intelligimus. Non enim uult eum qui ad perfectionem tendit,uerbum dei craſſe & carnaliter intelligere;ſed minutum in his ſenſum,ſubtilemq; perquirere. Vt ſi forte audiat ſcriptum eſſe: Non obturabis os bouis triturantis: ille hæc nō de bobus intelligat Deut. 25.
(neque enim de bobus cura eſt deo) ſed de apoſtolis dictum accipiat. Sed & ſi quis de 1. Cor. 9.
prouidentia dei rationē (quæ eſt minutiſſima & ſubtiliſſima) poſſit exponere,iſte minuto incenſo manum ſuam replere dicitur. Quis ergo noſtrum ita promptus eſt & paratus, ut ingreſſuro pontifici in ſancta ſanctorum incenſum compoſitionis offerat minutum? neceſſe eſt enim nos ſingulos aliquid offerre tabernaculo dei, aliquid etiam pontificalibus indumentis,aliquid itidem quod per pontificis manus ad ipſum dominum per odorem ſuauitatis aſcendat. Pontifex igitur noſter dominus & ſaluator aperit manus ſuas,& ſuſcipere uult ab unoquoq; noſtrum incenſum compoſitionis minutum. Neceſſe eſt nos quærere ſpecies incenſi. Libanum nobis quærendum eſt,& nō qualecunq; libanum,ſed dilucidum. Non uult à nobis ſuſcipere pontifex obſcurū aut ſordidum,dilucidum quærit. Sed & galbanum à nobis poſcit, cuius natura eſt,ut uehementia odoris ſui ſerpentes noxios effuget. Quærit & ſtacten: colata enim & defecata uult eſſe uel uerba noſtra,uel opera. Quærit & onychen, quo uelūt ſcuto quodā obtegitur animal ſuum,& illæſum permanet. Ita & te uult ſcuto fidei eſſe protectum, Epheſ. 6.
quo omnia iacula maligni ignita reſtinguas. Hæc tamen omnia in te uult eſſe compoſita,nihil inordinatum,nihil inquietū;nihil indecens: ſed hoc uult, ut omnia noſtra cō poſite & honeſte fiant. Stat ergo etiam nunc uerus pontifex noſter Chriſtus,& implere uult manus ſuas incenſo compoſito,minuto;& ab unaquaq; eccleſia,quæ ſub cœlo eſt, conſiderat quid offeratur, quàm integre incenſum ſuum diligenterq; componat, quàm minutū id faciat: id eſt, quomodo unuſquiſq; noſtrū opera ſua ordinet, & quomodo ſenſum ac uerba ſcripturarum ſpiritali explanatione diſcutiat. Nec angelorum miniſteria ab huiuſcemodi officijs deſunt. Angeli enim dei aſcendūt & deſcendūt ad

C filios hominum, perquirunt & curioſe agunt quid in unoquoque noſtrum inueniant quod offerant deo. Vident & perſcrutantur uniuſcuiuſq; noſtrum mentem, ſi habeat aliquid tale, ſi tam ſanctum aliquid cogitet quod deo mereatur offerri. Intuentur & conſiderant, ſi quis noſtrū ex ijs quæ dicuntur in eccleſia corde compungitur, & animum conuertit ad pœnitentiam: ſi his auditis corrigere cogitet uias ſuas, & obliuiſci præterita, ac præparare ſe ad futura, ſaltem ſecundū Achab illum impijſſimū, de quo
3. Reg. 21. dicit dominus: Vidiſti quomodo compunctum eſt cor Achab? Sed in his omnibus quid de illis dicam, qui nec audiunt auribus hæc, nec corde recipiunt? quæ in illis compunctionis ſpes, quæ conuerſionis ſuſpicio, quæ emendationis uia? Si enim etiam de ijs qui audiunt dubitamus, quid ſperamus de ijs qui omnino nō audiunt? Sed utamur
Luc. 8. uerbis domini, & dicamus: Qui habēt aures audiendi audiāt: & qui audiūt, ſciant ſeri
Ezech. 33. ptum eſſe: Quia quū conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris, & ſcies ubi fueris; & ſi dixeris tu peccata tua prior, ego exaudiam te tanquam populū ſanctum. Audiſti etiam quomodo ſi peccator fuiſti, tamen ſi conuerſus es, & deſtitiſti à peccato, iam ſanctus appellaris. Nihil ergo deſperandū eſt de ijs qui cōpunguntur, & conuertuntur ad do-
» minum. Non enim ſuperat bonitatem dei malitia delictorū. Sumit ergo pontifex ua-
» ſculum plenū carbonibus ignis de altari, quod eſt coram domino: & implet manū ſu-
» am de incenſo compoſitionis minuto, & infert in interiora uelaminis. Intelligamus primo quid deſignet hiſtoria. & tūc quid ſenſus ſpiritalis habeat requiramus. Duplex eſt ædes tabernaculi teſtimonij, uel templi domini. Prima eſt in qua altare holocauſtorum eſt, quod perpetuis ignibus excitatur: in qua æde ſolis licet aſſiſtere ſacerdotibus, & ſacrificiorum ritus ac miniſteria celebrare, & neque leuitis neq; alteri cuiquam præ
Heb. 9. ter ſacerdotes ad eam indulgetur acceſſus. Secunda uero ædes interior eſt, ſolo ab hac diſcreta uelamine, intra quod uelamen arca teſtamenti, & propitiatoriū (ſuper quod cherubim duo ſtatuta ſunt) & altare in cenſi collocatum eſt. In hanc ædem ſemel in an
D no quicunq; erat primus pontifex, oblatis prius hoſtijs propitiationis (de quibus ſupra expoſuimus) ingrediebatur: habens utranq; manum repletam, unam uaſculo carbonum, & aliam compoſitionis incenſo: ut quū fuiſſet ingreſſus, ſtatim ſuperpoſito incenſo carbonibus, fumus aſcenderet, totamq; ædem repleret, ut aſpectum ſanctorū, quem ingreſſus pontificis reuelauerat, nubes uelaret incenſi. Si tibi ſacrificiorū mos patuit antiquus, quid hæc etiam ſecundum rationem myſticam contineant uideamus. Duas audiſti ædes, unam quaſi uiſibilem & patentem ſacerdotibus, aliam uelut inuiſibilem & inacceſſam, excepto uno ſolo pontifice, cæteri foris ſunt. Prima ædes iſta, puto quod intelligi poſſit hæc (in qua nunc ſumus in carne poſiti) eccleſia, in qua ſacerdotes miniſtrant ad altare holocauſtorum, ſuccenſo illo igni de quo dixit Ieſus: Ignem
Luc. 12. ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendat? Et nolo mireris quod hæc ædes ſolis ſacerdotibus pateat. Omnes enim quicunq; unguento ſacri chriſmatis delibuti
1. Pet. 2. ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut Petrus ad omnem dicit eccleſiam: Vos autem eſtis genus electum, regale ſacerdotiū, gens ſancta. Eſtis ergo genus ſacerdotale, & ideo acceditis ad ſancta. Sed & unuſquiſq; noſtrum habet in ſe holocauſtum ſuum, & holocauſti ſui ipſe ſuccendit altare, ut ſemper ardeat. Ergo ſi renunciem omnibus quæ poſ
Luc. 14. ſideo, & tollam crucem meam, & ſequar Chriſtum, holocauſtum obtuli ad altare dei,
Luc. 9. Aut ſi tradidero corpus meum ut ardeam, habens charitatem, & gloriam martyrij cō
1. Cor. 13. ſequar, holocauſtum meipſum obtuli ad altare dei. Si diligam fratres meos, ita ut ani-
Ioan. 15. mam meam ponam pro fratribus meis: ſi pro iuſtitia & ueritate uſq; ad mortem certa uero, holocauſtum obtuli ad altare dei. Si membra mea ab omni concupiſcentia car-
Eccl. 4. nis mortificauero, ſi mundus mihi crucifixus ſit, & ego mundo, holocauſtū obtuli ad
Gala. 6. altare dei, & ipſe meæ hoſtiæ ſacerdos efficiar. Hoc ergo modo ſacerdotiū geritur. In prima æde & hoſtiæ offeruntur, & ex hac æde ſanctificatæ ſunt. Et indutus ueſtimentis pontifex ex ea proficiſcitur, & ingreditur in interiora uelaminis, ſicut iam ſuperius

Pauli

A Pauli uerba poſuimus dicentis: Non in manufacta ſancta, ſed in ipſum cœlũ penetra- *Hebr. 9.*
uit, inquit, Ieſus, & apparet uultui dei pro nobis. Cœli ergo locus & ipſa dei ſedes,
per interioris ædis figuram atq; imaginẽ deſignatur. Sed mirũ contuere ordinem ſa-
cramentorum. Ingrediens pontifex in ſancta ſanctorũ, ignem ſecũ de hoc altari por-
tat, & incenſum de hac æde ſuſcipit: ſed & ueſtimenta quibus indutus eſt, de hoc loco
ſumit. Putas'ne dignabitur dominus meus uerus pontifex, & à me ſuſcipere partem
aliquam incenſi compoſitionis minuti, quod ſecũ deferat ad patrem? Putas'ne inue-
niet in me aliquid igniculi, & holocauſtũ meum ardens, ut dignetur ex eo uaſculũ ſuũ
implere carbonibus, & in ipſis deo patri odorem ſuauitatis offerre? Beatus eſt, cuius
tam uiuos, tamq; ignitos holocauſti ſui carbones inuenerit, ut eos aptos iudicet quos
altari ſuperponat incenſi. Beatus, in cuius corde inuenerit tam ſubtilem, tam minutũ,
tamq; ſpiritalem ſenſum, & ita diuerſa uirtutũ ſuauitate compoſitum, ut replere digne
tur ex eo manus ſuas: deoq; patri ſuauem odorem intelligentiæ eius offerre. At contra
infelix anima, cuius fidei ignis extinguitur, & refrigeſcit charitatis calor: ad quam quũ
uenerit cœleſtis pontifex noſter, quærens ab ea ignitos & ardentes carbones, ſuper
quos incenſum offerat patri, inuenit in ea aridos cineres, & frigidas fauillas. Tales ſũt
omnes qui ſubtrahunt ſe, & longe fiunt à uerbo dei, ne audientes ſermones diuinos
accendantur ad fidem, incaleſcant ad charitatem, igniantur ad miſericordiam. Vis tibi
oſtendam quomodo de uerbis ſpiritus ſancti ignis exeat, & accendat corda diſcentiũ?
audi dicentem Dauid in pſalmo: Eloquium domini igniuit eum. Et iterum in euan- *Pſal.104.*
gelio ſcriptum eſt, poſtquam dominus locutus eſt ad Cleopham: Nónne cor noſtrũ, *Luc.24.*
inquit, ardens erat intra nos, quũ aperiret nobis ſcripturas? Tu ergo unde ardebis, un-
de inuenientur in te carbones ignis, qui nunquam domini igniris eloquio, nunquam
uerbi ſancti ſpiritus inflammaris? Audi & alibi ipſum Dauid dicentem: Concaluit cor *Pſal 38.*
B meũ intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Vnde & tu concaleſcis, unde
in te ignis accenditur, qui nunquam in diuinis meditaris eloquijs? imò, quod eſt infe-
licius, cõcaleſcit ſpiritus tuus in ſpectaculis Circi, concaleſcit in equorũ contentioni-
bus, in certamine theatri. Atq; iſte ignis non eſt de altari domini, ſed hic eſt qui dicitur
ignis alienus. Et audiſti paulo ſuperius, quod qui obtulerunt alienum ignem ante do- *Leuit. 10.*
minum, extincti ſunt. Concaleſcis etiam, quũ te repleuerit iracundia, & quũ te inflam
mauerit furor. Vreris interdum & amore carnali, ac turpiſſimæ libidinis iactaris incen
dijs. Sed omnis iſte ignis alienus eſt, & contrarius deo: quem qui accenderit, ſine du-
» bio Nadab & Abiud perferet ſortem. Ait ergo eloquium diuinũ: Et imponet incen- *Leuit.16.*
» ſum ſuper ignem in conſpectu domini, & operiet fumus incenſi propitiatorium quod
» eſt ſuper teſtimonia, & non morietur, & ſumet de ſanguine uituli, & reſperget digito
» ſuo ſuper propitiatorium contra orientem. Ritus quidem apud ueteres propitiatio
nis pro hominibus, qui fiebat ad dominum, qualiter celebraretur, edocuit. Sed tu qui
ad Chriſtum ueniſti pontificem uerum, qui ſanguine ſuo deum tibi propitiũ fecit, &
reconciliauit te patri, non hæreas in ſanguine carnis, ſed reſpice potius in ſanguinem
uerbi, & audi ipſum tibi dicentem: Quia hic eſt ſanguis meus, qui pro uobis effunde- *Matth. 26.*
tur in remiſſionem peccatorum. Nouit qui myſterijs imbutus eſt, carnem & ſanguinẽ
uerbi dei. Non ergo immoremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus
patere nõ poſſunt. Quod autem contra orientem reſpergit, nõ ocioſe accipias: ab ori- *Zach.6.*
ente tibi propitiatio uenit, Inde eſt enim uir, cui oriens nomẽ eſt, qui mediator dei &
hominũ factus eſt. Inuitaris ergo per hoc, ut ad orientem ſemper reſpicias, unde tibi
ſemper oritur ſol iuſtitiæ, unde ſemper tibi lumen naſcitur, ut nunquam in tenebris am
bules, neq; dies ille nouiſſimus te in tenebris cõprehendat: ne tibi ignorantiæ nox &
caligo ſubrepat: ſed ut ſemper in ſcientiæ luce uerſeris, ſemper habeas diem fidei, ſem
» per lumen charitatis & pacis obtineas. Addit poſthæc ſcriptura: Et non erit, inquit,
» homo, quũ ingredietur pontifex intra uelamẽ interius in tabernaculo teſtimonij. Quo-

C modo non erit homo? Ego ſic accipio, quod qui potuerit ſequi Chriſtũ, & penetrare cum eo interius tabernaculũ, & cœlorum excelſa conſcendere, iam nõ erit homo: ſed ſecundũ uerbũ ipſius, tanquam angelus dei, aut etiam forte ille ſuper eum ſermo com
Pſal. 81. plebitur, quem ipſe dominus dixit: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Siue ergo ſpiritalis effectus, unus cum domino ſpiritus fiat, ſiue per reſurrectionis gloriam in an gelorum ordinem tranſeat, recte iam non erit homo: ſed unuſquiſq; ipſe ſibi hoc præ-ſtat, ut uel excedat hominis appellationem, uel intra conditionem huius uocabuli cen
Eccl. 15. ſeatur. Si enim factus homo, ſeruaſſet ab initio illud quod ad eum ſcriptura dicit: Ecce poſui ante oculos tuos mortem & uitam, elige uitam: ſi hoc feciſſet nunquam pro pec cato humanũ genus mortalis conditio tenuiſſet: ſed quũ derelinquens uitam, mortem
Gen. 3. ſecutus eſt, homo factus eſt, & non ſolũ homo, ſed & terra, propter quod & in terram redire dicitur. Requiro tamen quæ ſit iſta mors, quam dicit, ante oculos tuos poſui? De uita enim non dubitatur, quod ſemetipſum indicet deus, qui dixit: Ego ſum ueri-tas & uita. Quæ eſt ergo iſta mors uitæ cõtraria, quã poſuit deus ante oculos noſtros?
1. Cor. 15. De illo id dici puto, de quo Paulus dicit: Nouiſſimus inimicus deſtruetur mors. Iſte eſt ergo diabolus inimicus, qui primo quidẽ ante oculos poſitus eſt, ſed nouiſſimus de ſtruetur. Poſitus autem fuerat ante oculos, non ut ſequeremur eum, ſed ut uitaremus: unde & arbitror quòd ipſa per ſe anima humana, neq; mortalis dici poteſt, neq; immor talis: ſed ſi contigerit uitam, ex participio uitæ erit immortalis. In uita enim nõ dicitur mors. Si uero auertens ſe à uita, participiũ traxerit mortis, ipſa ſe facit eſſe mortalem,
Ezech. 18. & ideo propheta dicit: Anima quæ peccat, ipſa morietur, quamuis mortem æternam ad interitum ſubſtantiæ non ſentiamus, ſed hoc ipſum quod anima aliena, & extorris
2. Cor. 6. fit à deo, qui uera uita eſt, mors ei eſſe credenda eſt. Nulla ergo participatio fit iuſtitiæ
D cum iniquitate, nulla ſocietas luci ad tenebras, nulla conſonantia Chriſti cum Belial.
Ioan. 11. Si eligimus uitam, ſemper uiuemus: mors nobis non dominabitur, & complebitur in nobis ſermo domini quem dixit: Qui credit in me, etiam ſi moriatur, uiuet. Eligamus ergo uitam, eligamus lucem, ut in die honeſte ambulemus, ut & nos ſequentes Ieſum intra uelamen tabernaculi interioris, iam non ſimus ut homines mortales, ſed ut ange
Ioan. 14. li immortales, quũ nouiſſimũ inimicũ deſtruxerit mortem ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt uia & ueritas & uita: cui gloria & imperiũ in ſecula ſeculorũ, Amen.

Libri noni finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM

LIBER DECIMVS.

De ieiunio quod in die propitiationis fit: & rurſum de hirco qui in eremum mittitur.

NOs quidem qui de eccleſia ſumus, meritò Moſen recipimus, & ſcripta eius legimus, ſentientes de eo qđ propheta ſit, & deo ſibi reuelante, in ſymbolis, & in figuris, ac formis allegoricis conſcripſerit futura myſte-ria, quæ in tempore ſuo dicemus impleta. Qui uero huiuſmodi in eo nõ recipit ſenſum ſiue Iudæorũ quis, ſiue etiam noſtrorũ eſt, is ne prophe-tam quidem eum fuiſſe docere poteſt. Quomodo etenim prophetam probabit, cuius literas aſſerit eſſe cõmunes, futuri nullius cõſcias, nec occulti aliquid myſterij continentes? Hunc itaq; qui ita ſentit, legentem hæc, arguit ſermo diuinus, dicens: Putas ne intelligis quæ legis? Eſt ergo lex & omnia quæ in lege ſunt, ſecundũ
Hebr. 9. apoſtoli ſententiam, uſq; ad tempus correctionis impoſita. Et ſicut ij quibus artificiũ
Act. 8. eſt ſignum ex ære facere & ſtatuas fundere, antequam uerum opus æris producant, aut argenti uel auri, figmentum prius luti ad ſimilitudinem futuræ imaginis formant, quod figurari neceſſarium quidem eſt, ſed uſquequo opus quod principale eſt explea tur. Quũ autem fuerit effectum opus illud propter quod figmentum luti fuerat effor

matum,

A matum,uſus eius ultra non quæritur.Tale aliquid intellige etiam in ijs,quæ in typo & figura futurorum in lege & prophetis ſcripta uel geſta ſunt. Venit enim ipſe artifex & autor omnium, & legem quæ umbram habebat futurorum bonorum, tranſtulit ad ipſam imaginem rerum. Sed ne forte difficile tibi probari poſſe,quæ dicimus uideantur,recognoſce perſingula. Erat prius Hieruſalem urbs illa magna & regalis, ubi templum famoſiſſimum deo fuerat extructū: poſtea uero quàm uenit ille qui erat uerum templum dei,& dicebat de templo corporis ſui:ſoluite templū hoc: & quia cœleſtis Hieruſalem cœpit aperire myſteria,deleta eſt illa terrena,ubi cœleſtis apparuit,& in templo illo non remanſit lapis ſuper lapidem, ex quo uerum templum dei facta eſt caro Chriſti. Erat prius pontifex ſanguine taurorum & hircorum purificans populū: ſed ex quo uenit uerus pontifex, qui ſanguine ſuo ſanctificaret credentes, nuſquam eſt ille pontifex prior,nec ullus ei relictus eſt locus. Altare fuit prius,& ſacrificia celebrabantur:ſed ut uenit uerus agnus qui ſeipſum obtulit deo,cuncta illa,uelut pro tempore poſita,ceſſauerunt. Non tibi ergo uidetur, quod ſecundū figuram, quam ſupra propoſuimus,uelut formæ fuerint quædam è luto factæ, per quas ueritatis exprimerentur imagines? Propterea deniq; diuina diſpenſatio procurauit, ut & ciuitas ipſa & templū,& omnia illa pariter ſubuerterentur,ne quis forte adhuc paruulus, & lactens in fide,ſi uideret illa conſtare,dum ſacrificiorum ritum,dum miniſteriorū ordinem attonitus ſtuperet,ipſo diuerſarum formarū raperetur intuitu. Sed prouidens deus infirmitati noſtræ,& uolens multiplicari eccleſiam ſuam,omnia illa ſubuerti fecit,& penitus auferri,ut ſine ulla cunctatione illis ceſſantibus, hæc eſſe uera, pro quibus ille typus præceſſerat crederemus. Vnde nūc dicenda nobis ſunt aliqua etiam ad eos, qui putant pro mandato legis ſibi quoq; Iudæorum ieiunium ieiunandū,& primo omniū

B ſermonibus utar Pauli dicentis: Quia ſi quis uult unum aliquid cuſtodire de obſeruationibus legis,obnoxius eſt uniuerſæ legi faciendæ. Qui ergo obſeruat iſta ieiunia, aſcendat & ter in anno in Hieruſalem,ut appareat ante templū domini,ut offerat ſe ſacerdoti,requirat altare quod in puluerē uerſum eſt,offerat hoſtias nullo adſtante pontifice. Scriptum in ſuper eſt,ut duos hircos ieiunans populus offerat ad ſacrificium, ſuper quos ſortes mitti debeant,ut unus ex his fiat domini ſors, & hoſtia domino offeratur;alterius uero ſors fiat,ut dimittatur in eremū uiuus, qui & habeat in ſe peccata populi. Hæc tibi omnia conſequenter exequenda ſunt,qui uis ſecundū præceptum legis obſeruare ieiunium, de quibus à nobis quidem (prout potuimus) ſuperiori diſputatione diſſertum eſt. Tamē quia dies eſt ſermo dei,& ſecundū ſententiam Salomonis nō ſimpliciter,ſed & tripliciter deſcribendus in corde, tentemus etiam nūc addere aliqua ad ea,quæ pro uiribus dicta ſunt;ut oſtendamus quomodo in typo futurorū etiam hic unus hircus domino oblatus eſt hoſtia, & alius uiuus dimiſſus eſt. Audi nunc in euangelijs Pilatum dicentem ad ſacerdotes & populū Iudæorū: Quem uultis de duobus dimittam uobis? Ieſum qui dicitur Chriſtus,aut Barabbam? Tūc clamauit omnis populus,ut Barabbam dimitteret,Ieſum uero morti traderet. Ecce habes hircū qui dimiſſus eſt in eremum uiuus,peccata populi ſecum ferens clamantis & dicentis: Crucifige,crucifige. Iſte eſt ergo hircus uiuus dimiſſus in eremū,& ille eſt hircus,qui domino oblatus eſt hoſtia ad repropitiāda peccata,& ueram propitiationē in ſe credentibus populis fecit. Quod & ſi hoc requiras quis ſit qui hunc hircum perduxit in eremum,ut probetur etiam in eo quod lotus ſit & mundus effectus:poteſt Pilatus ipſe accipi homo paratus. Iudex quippe gentis ipſius erat,qui eum per ſententiam ſuam emiſit in eremum. Audi autem quomodo lotus ſit & mundus effectus,quū ad populū diceret: Vultis uobis dimittam Ieſum,qui dicitur Chriſtus? Et acclamaſſet populus,dicens: Si hunc dimittis,nō es amicus Cæſaris. Tunc poposcit,inquit,Pilatus aquam, & lauit manus ſuas coram populo:dicens: Mundus ſum ego à ſanguine eius:uos uideritis. Sic ergo uidebatur lotis manibus ſuis, mundus effectus. Noſtra igitur, id eſt qui

Gala. 5.

Leuit. 16.

Prouerb. 22.

Matth. 27.

Ioan. 19.

Matth. 27.

C non umbræ & exemplari ſeruimus, ſed ueritati, hæc eſt propiationis dies, in qua data
Gala.4. eſt nobis remiſſio peccatorum, quũ paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus. Quomodo ergo cognita ueritate conuertimini iterum ad infirma & egena elementa huius mundi? quibus rurſum à capite ſeruire uultis, dies obſeruatis & menſes, & tempora &
Eſa.58. annos Audi quomodo per Eſaiam prophetam huiuſmodi ieiuniũ deus reſpuit & dicit: Nõ hoc ieiuniũ elegi, dicit dominus, neq; diem, ut humiliet homo animam ſuam. Tu ſi uis ieiunare ſecundum Ieſum Chriſtum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus apertum eſt totius anni: imò totius uitæ dies habeto ad humiliandam animam
Matth.11. tuã: ſi didiciſti tamẽ à domino ſaluatore noſtro, qui mitis eſt & humilis corde. Quãdo ergo nõ eſt tibi humiliationis dies, qui Chriſtũ ſequeris, qui eſt humilis corde & humilitatis magiſter? Tu itaq; ſi uis ieiunare, ieiuna ſecundum præceptũ euangelij, obſerua
Matth.6. in ieiunijs euãgelicas leges, in quibus hoc modo ſaluator de ieiunijs mandat: Tu aũt ſi ieiunas, unge caput tuum, & laua faciem tuam. Quod ſi requiris quomodo laues faciem tuam, Paulus apoſtolus docet quemadmodũ reuelata facie gloriam domini con
2. Cor.3. templeris, ad eandem imaginem reformatus à gloria in gloriam, tanquam in domini ſpiritu. Vnge etiam caput tuum, ſed obſerua ne oleo peccati. Oleum enim peccato-
Pſal.140. ris non impinguet caput tuum. Sed unge caput oleo exultationis, oleo letitiæ, oleo mi-
Prouer.3. ſericordiæ: ita ut ſecundũ mandatum Sapientis, Miſericordia & fides non te deſerant. Propterea enim & apoſtolus Paulus, uolens abſtrahere nos ab his uiſibilibus & terre-
Coloſ.3. nis, & erigere animos ſenſuſq; noſtros ad cœleſtia, clamat & dicit: Si reſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, nõ quæ ſuper terram. Nónne aperte tibi dicit, noli quærere in terris Hieruſalẽ, nec obſeruantias legis, nec ieiuniũ Iudæorũ, ſed ieiuniũ Chriſti? Ieiunans em̃ debes adire pontificẽ tuum Chriſtũ, qui utiq; nõ in terris requirẽdus eſt, ſed in cœlis: et per ipſum debes offerre hoſtiã deo. Vis tibi adhuc oſtẽdã qua
D liter te oportet ieiunare ieiuniũ? Ieiuna ab om̃i peccato, nullũ cibũ ſumas malitiæ, nullas capias epulas uoluptatis, nullo uino luxuriæ incaleſcas: ieiuna à malis actibus, abſti-
Prouer.9. ne à malis ſermonibus, contine à cogitationibus peſſimis. Noli cõtingere panes furtiuos peruerſæ doctrinæ, nõ cõcupiſcas fallaces philoſophiæ cibos, qui te à ueritate ſeducant.
1. Tim.4. Tale ieiuniũ deo placet. Abſtinere uero à cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarũ actione fidelibus, & hoc facere cum ijs qui Chriſtũ crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt deo. Indignati ſunt aliquando phariſæi domino, cur non ie-
Matth.9. iunarent diſcipuli eius, quibus ille reſpondit: Quia non poſſunt filij ſponſi ieiunare, quandiu cum ipſis eſt ſponſus. Illi ergo ieiunãt, qui perdiderũt ſponſum. Nos habentes nobiſcum ſponſum, ieiunare non poſſumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abſtinentiæ Chriſtianæ frena laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos, habemus quartam & ſextam ſeptimanæ diem quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiano, per omne tempus ieiunandi: non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed uirtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruatur, niſi arctioribus continentiæ fulta ſubſidijs? quomodo ſcripturis operam dabunt, quomodo ſcientiæ & ſapientiæ ſtudebunt? nónne per continentiã uentris & gulæ? Quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cœlorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia utatur miniſtra? Hæc ergo Chriſtianis ieiunandi ratio eſt. Sed eſt & alia adhuc religioſa ieiunatio, cuius laus etiam quorundam apoſtolorũ literis prædicatur. Inuenimus enim in quodam libello ab apoſtolis dictum: Beatus eſt qui ieiunat, pro eo ut alat pauperem. Huius ieiunium ualde acceptum eſt apud dominum, & reue-
Ioan.15. ra digne ſatis. Imitatur em̃ illum, qui animã ſuam poſuit pro fratribus ſuis. Quid ergo
Matth.9. ueteribus pannis noua indumenta miſceamus? Quid in utres ueteres mittimus nouũ
2. Theſ.5. uinum? Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum, cuius eſt imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Libri decimi finis.

A DIVI CYRILLI IN LEVITICVM

LIBER VNDECIMVS.

De eo quod ſcriptum eſt: Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, dominus deus ueſter.

NVper in auribus eccleſiæ recitatus eſt ſermo domini, dicens: Eſtote ſancti, quia & ego ſanctus ſum dominus deus ueſter. Nomẽ hoc, ſanctus, quid ſibi uelit, quid'ue ſignificet in ſcripturis diuinis, diligentius requirendũ eſt: ut quũ uim uerbi dei didicerimus, etiam opus eius poſſimus implere. Congregemus ergo de ſcripturis diuinis, ſuper quibus ſanctũ dici inuenimus: & deprehendemus, non ſolum homines, ſed etiam muta animalia ſancta appellata. Inuenimus & uaſa miniſterij ſancta uocitata, & ueſtimenta ſancta dici & lota, nihilominus quæ in urbibus poſita ſunt, & ſacerdotibus deputata. Ex multis quidẽ animalibus primogenita boũ uel pecorũ ſanctificari per legẽ domino iubentur & dicitur: Ne facies in eis, inquit, opus ullum, quoniam domino ſanctificata ſunt. Super uaſis uero, quũ in tabernaculum teſtimonij deferuntur, uaſa miniſterij, thuribula uel phialæ, uel cætera huiuſmodi uaſa, ſancta appellantur. Super ueſtimentis etiam cum ſtola pontificis Aaron & tunica linea, & cætera huiuſmodi ueſtimenta, ſancta dicuntur. Si ergo intueamur propter quid hæc omnia ſancta nominata ſunt, aduertimus quomodo etiam nos dare operam oportet, ut ſancti eſſe poſſimus. Natus eſt mihi primogenitus bos, non mihi licet occupare eum ad opus commune, eſt deo conſecratus, & ideo dicitur ſanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo lex quod ſanctum uult eſſe, nulli alteri deſeruire iubet, niſi domino ſolt. Iterum pateræ uel phialæ, quas dicit ſanctas, illæ ſunt quæ nunquam iubentur exire de templo, ſed eſſe ſemper in ſanctis, nec ullis penitus humanis uſibus miniſtrare. Similiter & ueſtimẽta quæ ſancta nominantur, nõ iubentur intra domum uſui deſeruire pontificis, ſed in templo
B eſſe, & inde omnino nunquam efferri, ſed ad hoc tantum conſecrata eſſe, ut eis deo miniſtrans pontifex induatur, & ſint ſemper in templo: ad cæteros uero uſus communes utatur communibus indumentis. Similiter & pateris ac phialis, iis quæ ſanctæ appellantur, ad humanos & communes uſus uti nõ liceat, ſed tantum ad diuinina myſteria. Quod ſi intellexiſti quomodo uel animal uel ueſtimentum ſanctum appellatur, conſequenter intellige, quod his obſeruationibus & legibus etiam homo ſanctus appellatur. Si quis enim ſeipſum deuouerit deo, ſi quis ſe nullis negocijs ſecularibus implicarit, ut ei placeat cui ſe probauit, ſi quis ſeparatus eſt, & ſegregatus à reliquis hominibus carnaliter uiuentibus, & mundanis negocijs nequaquam obligatus, nõ inquirens ea quæ ſuper terram, ſed quæ in cœlis ſunt, iſte meritò ſanctus appellatur. Donec enim permixtus eſt turbis, & in multitudine fluctuantium populorũ uolutatur, nec uacat ſoli deo ſegregatus à uulgo, nõ poteſt eſſe ſanctus. Nam de iis quid dicemus, qui quũ gentilium turbis ad ſpectacula maturant, & conſpectus ſuos atq; auditus impudicis & uerbis & actibus fœdant? Non eſt noſtrum pronunciare de talibus: ipſi enim ſentire & uidere poſſunt, quam ſibi delegerint partem. Tu ergo qui hæc audis, cui lex diuina recitatur, quem ipſius etiam dei ſermo conuenit, dicens: Sancti eſtote, quia ego ſanctus dominus deus ueſter; ſapienter intellige quæ dicuntur, ut ſis beatus quum recte feceris ea. hoc eſt enim quod dicitur tibi, Separa te ab omni, non ſolum homine, ſed & fratre inquiete ambulante, & non ſecundum traditiones apoſtolicas. Separamini etenim qui portatis, inquit, uaſa domini, & exite de medio eorum, dicit dominus. Separa te à terrenis actibus, ſepara te à concupiſcentia mundi. Omne enim quod in mundo eſt, ſecundum apoſtolum, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, quæ non eſt à deo. Quũ ergo ſeparaueris te ab his omnibus, deuoue te deo tanquam primogenitum uitulum; non operetur per te peccatum, nec iugum tibi imponat malitia: ſed eſto ſemotus & ſegregatus, uſibus tantum ſacerdotalibus, tanquam primogenitum

Leui.20.

Exo.13.

Exo.40.

Exo.39.

2. Tim 2.

Coloſ.3.

Ioan. 13.

2. Theſ.3.

Eſa.52.

1. Ioan.3.

C animal mancipatus. Segregare & ſercernere tanquam phialæ ſanctæ & ſancta thuri-
bula, ſolius templi uſibus & dei miniſterio uacans. Separa te & remoue te ab omni
pollutione peccati, & eſto remotus & ſegregatus intra templum dei, tanquam ſancta
Pſal 1. indumenta pontificis. In templo nanq; dei eſt ſegregatus & ſeparatus ille, qui in lege
Pſal.ui. dei meditatur die ac nocte, & qui in mandatis eius cupit nimis. Sancti ergo eſtote, di-
cit dominus, quia & ego ſanctus ſum. Quid eſt, quia & ego ſanctus ſum? ſicut & ego,
inquit, ſegregatus ſum & longe ſeparatus ab omnibus quæ adorantur ſiue coluntur,
ſiue in terra ſiue in cœlo: & ſicut ego excedo omnem creaturam, atq; ab uniuerſis quæ
à me facta ſunt ſegregor: ita & uos ſegregati eſtote ab omnibus qui non ſunt ſancti,
nec deo dicati. Segregari autem dicimur, non locis, ſed actibus; nec regionibus, ſed
ἅγιος conuerſationibus. Denicq; & ipſe ſermo in Græca lingua, quod dicitur hagios, quaſi
extra terram eſſe ſignificat. Quicunq; enim ſe conſecrauerit deo, meritò extra terram
eſſe & extra mundum uidebitur. Poteſt enim dicere & ipſe ſuper terram ambulans:
Philip.3. Conuerſationem in cœlis habemus. Salamon quoq; in Prouerbijs dicit: Laqueus for
tis eſt uiro, citò aliquid de ſuis ſanctificare: & poſteaquam uouerit, pœnitere. Et hoc
eſt utiq; quod dicit: Ne quis forte quũ fructus ex areis, aut uinum ex torcularibus col-
ligit, & dixerit: uolo tantum offerre eccleſiæ, uel in uſum pauperum aut peregrinorũ
tantum præbere: ſi poſtea ex his, quæ uouet aliquid ad uſus proprios præſumat, iam
non de ſuis fructibus præſumit, ſed ſancta dei uiolat; & ideo laqueus fortis eſt uiro, ſan
ctificare aliquid, hoc eſt uouere deo, & poſtmodum pœnitentia ductum, ad uſus pro-
prios ea quæ conſecrauerat reuocare. Sed & ſi nos ipſos conſecramus, aut offeri-
mus deo, aut etiam ſi aliud uouemus, obſeruemus hunc laqueũ, ne forte poſteaquam
nos deo uouimus, iterum humanis uſibus uel actibus ſubiugemur. Vouit autem ſe
unuſquiſque: uerbi gratia, ſicut Nazaræi faciebant, tribus aut quatuor, aut quot pla-
D cuiſſet annis, templo ſe conſecrantes dei, ut ibi ſemper uacarent, obſeruantes illa quæ
Num.6. de Nazaræis ſcripta ſunt: ut comam capitis nutrirent, nec aſcenderet ferrum ſuper
caput eorum, toto uoti ſui tempore, ut uinum non contingerent, neque aliquid
ex uite: & cætera quæcunque complexa fuiſſet uoti profeſſio. Sed & alium conſide-
1. Regũ 1. ra, qui ſe ita uouet deo, ſicut Anna fecit Samuelem: Ante enim quàm naſceretur, ob-
tulit eum deo, dicens: Et dabo eum domino datum omnibus diebus uitæ ſuæ. Ex
quibus omnibus clarum eſt, quomodo unuſquiſque noſtrum, qui uult eſſe ſanctus,
conſecrare ſe debeat deo, ut nullis ſtudeat negocijs uel actibus, qui ad dominum mi-
Leui.20. nime pertinent, occupari. Poſt hæc ſcriptum eſt: Seruate, inquit, præcepta mea,
» & facite ea, ego dominus. & his addidit: Homo ſi maledixerit patrem aut matrem
» ſuam, moriatur. Et poſt multa quæ præcepit, quibus etiam pœnas præuaricationis
» adſcripſit, addidit in clauſula: Et ſeruate omnia præcepta mea, & iuſtificationes meas,
» & iudicia mea. Vnde conſequens uidetur requirere quid in his ſingulis indicetur. Et
quidem ſecundum quod obſeruari oportuit, præceptum eſt prius mandatum: uerbi
Exod.20. gratia, in decalogo dicitur: Non occides, non adulterabis; hoc enim ſolum præcipi-
tur, & non aſſcribitur pœna commiſſi. Nunc autem iterantur quidem eadem, ſed ad-
Leui.20. ditis pœnis, dicitur enim: Homo quicunq; adulterauerit uxorem uiri, & uxorem
» proximi ſui, morte moriatur, is qui adultera, & quæ adulteratur. Et is qui dormierit
» cum uxore patris ſui, turpitudinémque patris ſui detexerit, morte moriantur ambo,
» rei enim ſunt. De his autem in prioribus iam data fuerant præcepta; ſed non obſer-
uantem, quæ maneret pœna, non fuerat adſcriptum. Nunc ergo eadem repetuntur,
& uniuſcuiuſque pœna peccati decernitur. Et ideo recte hæc iuſtificationes & iudi-
cia appellantur, quibus quod iuſtum eſt recipere, iudicatur ille qui peccat. Sed in ue-
ro ordine diuinæ ſapientiæ non continuò pœnas cum primis ſtatuit præceptis:
uult enim ut non metu pœnæ, ſed amore pietatis, patris præcepta cuſtodias. Sed
ſi contempſeris, non tam homini iam, quàm contemptori pœna mandatur. Primo

ergo

A ergo benignitate prouocaris, ut filius. Ego enim dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. *Pſal. 81.*
Quod ſi ut filius eſſe obediens non uis, contemptor plecteris ut ſeruus. Poſt hæc di
cit: Et ſi quis dormierit cum nuru ſua, morte moriatur. Ambo impietatem fecerunt,
& rei ſunt. Et has leges, uel hæc præcepta abſq; pœnis ſuperius dederat, dixerat enim:
Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, & omnia quæ ſubſequuntur. Et hunc locum *Leui. 18.*
ſimili modo ibi abſq; ſupplicijs, hic uero cum diuerſis ſupplicíorum generibus adſcri-
pſit. Quo in loco recordor ſermonis illius, quem beatus apoſtolus ad Hebræos ſcri-
bens, dicit: Irritam quis faciens legem Moſi, ſine ulla miſeratione duobus aut tribus te *Hebr. 10.*
ſtibus moritur. Quanto maioribus ſupplicijs dignus putabitur, qui filium dei concul-
cauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui
gratiæ contumeliam fecerit? Sed qua cauſa mentionem fecerim ſcripturæ huius, au-
ſculta. Secundum legem adulter cum adultera moriebatur: nec poterant dicere. Pœ-
nitentiam petimus, & ueniam deprecamur. Non erat lachrymis locus, nec enim dati-
oni ueniæ ulla concedebatur facultas: ſed omnimode eum puniri neceſſe erat, qui in-
curriſſet in legem. Hoc autem ſeruabatur, & ſingulis quibuſq; criminibus erat pœna
mortis adſcripta. Apud Chriſtianos uero ſi adulterium fuerit admiſſum, non eſt præ-
ceptū ut adulter uel adulera corporali interitu puniantur: nec poteſtas data eſt epiſcò-
po eccleſiæ, adulterum præſenti morte damnare, ſicut tunc ſecundum legem fiebat à
presbyteris populi. Quid igiť dicemus, quod lex Moſi crudelis eſt, quæ iubet puniri
adulterum cum adultera, & euangelium Chriſti per indulgentiam reſoluit auditores
in deterius? Non ita eſt: propterea enim ſermonem Pauli protulimus in ſuperioribus,
dicentis: Quanto magis deterioribus ſupplicijs dignus eſt, qui filium dei conculcaue-
rit? & cætera. Audi ergo quomodo neq; tunc crudelis fuerit lex, neq; nunc diſſolutū
uideatur euangelium propter ueniæ largitatem: ſed in utroq; dei benignitas diuerſa
B diſpenſatione teneatur. Hoc quod ſecundum legem (uerbi cauſa) adulter uel adultera
præſenti morte puniebantur, propter hoc ipſum quod peccati ſui uterq; pertulit pœ-
nam, & commiſſi ſceleris exoluit digna ſupplicia: quid erit poſt hæc, quod animabus
eorum ultionis immineat, ſi nihil aliud deliquerunt, ſi aliud peccatum nō eſt quod cō
demnet eos, ſed hoc ſolum commiſerunt, & legis pro hoc ſuppliciū pertulerunt? Nō
uindicabit dominus bis in idipſum, receperunt enim peccatum ſuum, & conſumpta
eſt criminis pœna. Et ideo inueniť hoc genus præcepti non crudele, ſicut hæretici aſſe
runt, accuſantes legem dei, & negantes in ea humanitatis aliquid contineri, ſed plenū
miſericordia: idcirco quod per hoc purgaretur ex peccatis populus magis quàm cō-
demnaretur. Nunc uero non infertur pœna corpori, nec purgatio peccati per corpo-
rale ſupplicium conſtat, ſed per pœnitentiam, quam ſi quis digne gerat, ita ut merea-
tur pœnam tolli, ueniam poſſit inuenire. Multi ſunt enim, qui nec ad hoc inclinantur,
nec pœnitentiæ refugiū quærunt, ſed quū ceciderunt, ſurgere ultra nolunt. Delectan
tur enim in eo luto, quo cœperunt uolutari. Nos tamen obliuiſcimur præcepti illius,
quo dicitur: Qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur uobis. Dicimus enim & ad *Lucæ 6.*
dominum: Quoniam dediſti nobis panem lachrymarum, & potaſti nos in lachrymis *Pſal. 79.*
in menſura. Sunt enim iſta peccata, quæ dicuntur ad mortem. Vnde & cōſequens eſt, *1. Ioan. 1.*
ut quoties cōmiſerit quis tale peccatum, totíes moriať. Multas enim eſſe peccati mor-
tes ſignificat etiam epoſtolus Paulus, quū dicit: Qui de tantis mortibus eripuit nos, in *2. Cor. 1.*
quo ſperamus quia & adhuc eripiet. Quas ergo hic mortes plures commemorat niſi
peccatorum? Si enim hæc nō diceret de mortibus peccatorum, uidebatur Paulus ſe-
cundum ſententiam ſuam immortalis eſſe manſurus, & eripiendus ab hac communi
morte, qui dicit: quia de tantis mortibus eripuit nos, in quo ſperamus quia adhuc eri-
piet. Si enim eripuit & eripiet, nunquam erit quando morietur, quem dominus ſem-
per eripiet. Et ideo ſecundum ea quæ diſcuſſimus, uidendum eſt ne forte aliquando
etiam grauius ſit nobis, qui pro peccato communi hac morte minime punimur, quàm

C illis quos legis ſententia corporaliter condemnabat; quoniã nobis ultio reſeruatur in futurum, illos abſoluebant commiſſi ſui perſoluta ſupplicia. Quod etſi aliquis eſt, qui forte præuentus eſt in huiuſmodi peccatis, admonitus nunc uerbo dei ad auxiliũ confugiat pœnitentiæ: ut ſi ſemel admiſerit, ſecundo non faciat: aut ſi ſecundo iam aut tertio præuentus eſt, ultra iam non addat. Eſt enim apud iudicem iuſtum pœnæ moderatio non ſolum pro qualitate, uerum etiam pro quantitate. Inter cætera ergo peccata, quæ morte puniuntur refert diuina lex, quod & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Nomen patris grande myſteriũ eſt, & nomen matris arcana reuerentia eſt. Pater tibi deus ſecundum ſpiritum dicitur: mater Hieruſalem cœleſtis eſt. Prophetis hæc & apoſtolicis diſce teſtimoniis. Hoc ipſe Moſes ſcripſit in Cãtico: Nónne hic ipſe pater tuus eſt, qui acquiſiuit te, & poſſedit te? Apoſtolus uero dicit de Hieruſalẽ cœleſti, quia libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Primo ergo tibi pater deus eſt, qui genuit ſpiritum tuum, qui & dicit: Filios genui, & exaltaui. Sed & Paulus apoſtolus dicit: Obtemperemus patri ſpirituum, & uiuemus. Secundo tibi pater eſt carnis pater, cuius miniſterio in carne natus es, à quo in hunc mundũ ueniſti, qui te portauit in lumbis, ſicut dicitur de Leui: Quia in lumbis erat adhuc Abrahæ, quando occurrit ei Melchiſedec, regreſſo à cæde regũ, & benedixit eum, & decimas accepit ab eo. Quia igitur tam ſacratũ nomen eſt patris, & tam uenerabile: idcirco qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Similia etiam de matre æſtimanda ſunt, cuius labore, cuius cura, cuius miniſterio ꝙ natus es, & nutritus. Et ideo oportet te, ſecundum apoſtolum, partem gratiæ referre parentibus. Si enim dehonoraueris patrem carnalem, huiuſmodi contumelia ad patrem ſpiritalem refertur. Et ſi iniuriam feceris matri carnali, ad illã matrem Hieruſalẽ cœleſtem redundat iniuria. Sic & ſi ſeruus domino irreuerens ſit, per hunc corporalem dominum, in dominum maieſtatis contumelia iactatur: ille eñ huic carnali domino ſuum nomen impoſuit. Et ideo nullo genere aduerſum patrẽ, ne
D uerbo quidem habendũ certamen eſt, aut mouenda contradictio. Pater eſt, mater eſt, ut ipſis uidetur agant, faciant, dicant & imperent. Quantumcunꝙ detulerimus obſequiũ, nondum reddimus uicem gratiæ qua geniti ſumus, qua portati, qua hauſimus lucem, qua nutriti ſumus, fortaſſis etiam eruditi, & honeſtis artibus inſtituti: & ipſis fortaſſe autoribus agnouimus dominum, & ad eccleſiam dei uenimus, & ſermonem diuinæ legis audiuimus. Propter hæc ergo omnia, quicunꝙ maledixerit patri aut matri, morte moriat. Quod ſi hæc de corporalibus decernuntur, quid illi facient qui deũ patrem maledicis uocibus laceſſunt, qui eum negant conditorem eſſe mundi? aut qui cœleſtem Hieruſalem (quæ eſt mater omnium noſtrum) indignis ſenſibus intelligentes, dicta prophetica ad conditionẽ terrenæ alicuius urbis adducunt? Bonum ergo eſt obſeruare, ne quando aut carnalem patrem, aut cœleſtem minus digna honorificentia ueneremur: Similiter obſeruare & matrem, & etiam omne mandatum, quod nobis pudicitiam caſtitatemꝙ commendat. ut neꝙ in præſenti uita obnoxij ſimus morti ſecundum ſpiritalem legem, neꝙ futura nos pœna maneat ignis æterni: ex quo effugere & euadere omnibus nobis cõcedat dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Vndecimini libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM
LIBER DVODECIMVS.

De magno ſacerdote.

Mnis qui inter homines ſacerdos eſt, ad illum ſacerdotẽ, de quo dixit dominus: Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedec: paruus eſt & exiguus. Ille eſt aũt magnus ſacerdos, qui potuit penetrare cœlos, & uniuerſam ſupergredi creaturam, & aſcendere ad eum, qui lucem habitat inacceſſibilem, dominũ & patrem uniuerſitatis. Propter quod & ille

Deut. 23. Galat. 4. Eſaiæ 1. Hebr. 12. Heb. 7. Pſal. 109.

A ille, qui apud Iudæos magnus dicebatur ſacerdos, introibat quidem in ſancta, ſed manufacta, ſed lapidibus extructa; non aſcendebat in cœlũ, nec adſtare poterat apud patrem luminum. Sed quia horum umbram implebat & imaginẽ, idcirco etiam magni ſacerdotis nomen per umbram gerebat & imaginem. Vnde & Iudæi per hoc quod ad fidem proximi eſſe debuiſſent, quia apud ipſos adumbratio quædam & imago præluxerat ueritatis, dum typos ueritatem putant, ueritatem ipſam tanquam mendacium reſpuerũt: Nos autem qui recepimus magnum ſacerdotẽ, intelligere debemus, quomodo uerè ipſe ſit magnus ſacerdos. Verè magnus ſacerdos, qui peccata dimittit, nõ per ſanguinem taurorum & hircorum, ſed per ſanguinem ſuum. Quia ergo cognouimus quis ſit magnus ſacerdos, & confitemur ea quæ in lege ſcripta ſunt, de magno ſacerdote ſcripta eſſe, id eſt de ſaluatore: quem uerè magnum ſacerdotem eſſe ſuperior tractatus oſtendit. Videamus nunc quæ ſint, quæ de eo lex prophetico ſpiritu ſcripſit.

" Et ſacerdos, inquit, magnus ex fratribus ſuis, cui infuſum eſt ſuper caput eius oleum *Leui. 21.*
" chriſmatis, & perfectas habet manus ſuas, ut induat ſancta: de capite cydarim nõ de-
" ponet, ueſtimenta ſua non diſrumpet, & ad omnem animam mortuam nõ intrabit: in
" patre ſuo, uel in matre ſua non contaminabitur, & de ſanctis non exibit, & non coin-
" quinabit nomen quod eſt ſanctificatum dei ſuper ſe, quia ſanctũ oleum chriſmatis dei
" ſui in ipſo eſt. Ego dominus. Hic uxorem uirginem accipiet de genere ſuo: uiduã au-
" tem & electam, & pollutam, & meretricem, has non accipiet: ſed uirginem ex genere
" ſuo accipiet uxorem, ut non maculet ſemen ſuũ in populo ſuo. Ego dominus qui ſan-
" ctifico eum. Fuerit quidem apud Iudæos imago huius obſeruantiæ, & cuſtodita ſint quæ lex Iudæorum ſtatuit apud Iudæos: Sed ſi diligenter cuncta ſeruata ſint, & ſi omnia quæ lex præcepit impleta ſint, nec ſic quidem omnis hæc obſeruatio magnum potuit facere ſacerdotẽ. Quomodo etenim magnus dici poteſt ſacerdos, qui peccare poteſt? Quod autem ſub peccato fuerint omnes, etiam magni ſacerdotes, & ex hoc *Leuit. 16.*
B ipſo facile aduertimus, quod lex præcepit ut prius pro ſuis, poſtea etiã pro populi pec- *Heb. 5.*
catis offerat hoſtiã ſacerdos. Quomodo ergo magnus eſt, ſub peccato poſitus? Meus autem ſacerdos magnus Ieſus, idcirco magnus eſt, quia peccatum non fecit, nec in- *Eſa 53.*
uentus eſt dolus in ore eius. Et quia uenit ad eum princeps huius mundi, & non inue- *Ioan. 14.*
nit in eo quicquam. Ideo ergo Gabriel archangelus natiuitatem eius annunciat, di- *Lucæ 1.*
cens: Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Peccatum enim hominem paruũ facit & exiguum; uirtus eminentem præſtat & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile & exiguum facit corpus hominis, ſanitas uero lætum reddit & ualidum; ita intellige quia & animam quidem ægritudo peccati humilem facit & paruam; ſanitas uero interioris hominis & uirtutis opera magnam faciunt eam, & eminentem: & quanto magis in uirtutibus creſcit, tanto proceriorem reddet magnitudinem ſui. Sic ergo intelligo illud quod de Ieſu ſcriptum eſt: Quia proficiebat ſapientia, & ætate & gra- *Lucæ 2.*
tia apud deum & homines. Nam quis eſt hominum, qui non proficiat ætate in pueritia, ut hoc uelut egregium quiddam de Ieſu ſcriberetur? Ad te hæc dico, qui corporaliter audis quod Ieſus ætate proficeret. Intellige ergo quia ætate animæ proficiebat, & magna fiebat anima eius propter magna & ingentia opera quæ faciebat. Denique ſciens & apoſtolus hanc ætatem de interiori homine ſentiendam, ita ſcripſit: Donec o- *Epheſ. 4.*
mnes occurramus in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Nam ſecundum corpus creſcere & magnum fieri, non eſt in nobis. Corpus enim ex genitali origine quantitatis materiam ſumit, ut uel magnum uel exiguum fiat. Anima uero in nobis habet cauſas, & arbitrij libertatẽ, ut uel magna uel parua ſit. Si ergo parua ſit & puſilla anima, ſcandalizari poteſt. Sic enim ſcriptum eſt in euangelio: Quia expedit præcipitari in profundum maris, quàm ſcandalizare unum de puſillis *Matth. 18.*
iſtis: Qui magnus eſt, non ſcandalizatur, ſed qui puſillus eſt. Qui magnus eſt, quodcunque uiderit, quodcunque paſſus fuerit, non declinatà fide; qui autem puſillus eſt

C animo,& paruus,occaſiones quærit quomodo ſcandalizetur, quomodo in fide uideatur offendi. Propterea denicq; oportet nos maxime ijs conſulere,qui parui ſunt in fide: & non tantam curam circa magnos & fortes, quantã erga paruulos & inſipientes debemus impendere. Fortis enim omnia tolerat,omnia ſuffert,& nunquã cadit. Paruuli uero,& infirmi in fide,obſeruandum eſt ne occaſione noſtri offendantur, & recedant à fide,ac decidant à ſalute. Aut oſtende mihi de ſcripturis,ubi aliquis peccator,aut parui meriti, magnus appellatus ſit. Nuſquam,oipnor,inuenies. Audi uero qui ſunt,qui
4. Reg.18. magni appellantur. De Ezechia dicitur, qui proficiebat ualde,quouſq; factus eſt ma-
Exo.11. gnus ualde. Moſes dictus eſt magnus,& Ioannes baptiſta magnus dictus eſt: nunc au-
Luc.1. tem Ieſus magnus dicitur, et poſt hunc iam nullus appellatus eſt magnus. Priuſquam enim adeſſet qui uerè magnus eſt,ad comparationem reliquorum hominũ magni appellati ſunt ſancti, quorum ſuperius fecimus mentionem. Vbi uero aduenit ipſe, qui non ex comparatione cæterorũ, ſed ſui magnitudine uerè magnus erat, de quo etiam
Pſal.18. ſcriptum eſt: Quia exultauit ut gigas ad currendam uiam: ultra iam magnus nullus eſt appellatus. Hic eſt ergo de quo ſcribitur: Magnus ſacerdos ex fratribus ſuis. Qui-
Ioan.20. bus fratribus? de quibus dixit, quum reſurrexiſſet à mortuis: Vade ad fratres meos,& dic eis: Aſcendo ad patrem meum,& ad patrem ueſtrum: & deum meum,et deum ueſtrum. Si atuem uis & ex antiquis literis diſcere fratres Ieſu, lege uigeſimumprimum pſalmum, ubi ex perſona Chriſti dicitur: Narrabo nomẽ tuum fratribus meis: In medio eccleſiæ laudabo te. Ex fratribus ergo ſuis magnus eſt Ieſus,ex ijs qui prius magni fuerant appellati. Et ſicut paſtorum paſtor eſt, & pontificum pontifex, & dominantium dominus,& regum rex: ita & magnorũ eſt magnus,& ideo addit: Magnus ſacerdos ex fratribus ſuis. Poſt hæc uero: Cui,inquit,infuſum eſt oleum chriſmatis ſuper caput eius. Iſtud oleũ noli quærere in terris, quod ſuper caput infunditur magno
D ſacerdoti,qui eſt Chriſtus: ſed ſi uidetur,diſce à propheta Dauid iſtud oleũ quale ſit.
Pſal.44. Dilexiſti,inquit,iuſtitiã,& odiſti iniquitatẽ,propterea unxit te deus,deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis. Iſtud eſt ergo oleũ lætitiæ, quod capiti eius infuſum, fecit eũ Chriſtũ. Sed addit adhuc ad laudes eius: qui cõſummatas,inquit,manus habet. Cuinã quæſo hominum hoc conuenit dici, in quo mortaliũ perfectas inuenire poſſumus ma-
Exo.32. nus? etiam ſi Aaron iſte ſit,cuius mentio fieri uidetur. Quomodo conſummatas putabitur habuiſſe manus,quibus uitulum fabricauit,quibus idolum cõflauit? Etiã ipſum
Num.20. Moſen proferas,quomodo conſummatas habuiſſe uidetur manus,qui non glorificauit dominum ad aquam contradictionis? pro quo delicto etiam iubetur uita excedere. Quod ſi & alium quemlibet ſanctorũ memorare uelis, occurrit tibi ſermo qui dicit:
Eccl.7. Quia non eſt homo ſuper terram,qui faciat bonum,& non peccet. Meritò ergo ſolus Ieſus conſummatas habet manus,qui ſolus peccatum non fecit, hoc eſt, qui perfecta & integra opera manuum habet: & ideo de ipſo recte dicitur, qui cõſummatas habet manus,ut induatur ſancta. Hic enim eſt qui uere indutus eſt ſancta,non illa quæ in typo erant,ſed ipſa quæ uere ſancta ſunt. Quod ſi uis audire de excelſioribus indumen-
Pſal.103. tis eius,accipe uerba prophetica: Amictus,inquit lumine ſicut ueſtimẽto, abyſſus ſicut ueſtimentũ amictus eius. Hic eſt mei magni põtificis habitus, quo indicatur pro-
» funda ſcientiæ & ſapientiæ luce ueſtitus, quæ uere ſancta ſunt indumenta. Non,inqt, auferet de capite ſuo cydarim. Iam & prius diximus cydarim genus eſſe cooperimenti,quod capiti ſuperpoſitum,pontifici præſtat ornatum. Hic ergo magnus pontifex
1.Cor.11. meus nunquam deponit ſacri capitis ornatum. Quid ſit autem caput Chriſti,ab apo-
Ioan.14. ſtolo diſce,qui dicit: Caput autem Chriſti,deus. Meritò igitur capitis ſui qui deus eſt, nunquam deponit ornatum: quia ſemper eſt pater in filio,ſicut filius ſemper in patre.

» Et ueſtimenta ſua non diſrumpet. Verè hic eſt qui ueſtimenta ſua nõ diſrumpit,ſed ſemper ea munda,ſemper integra,ſemper caſta ſeruauit. Et ad omnem animã defunctam non intrabit. Quæ eſt anima defuncta, quæ eſt anima mortua? Propheta dicit:

Anima

A Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Super hanc ergo animam mortuam Chriſtus non ſuperuenit: quia ſapientia eſt, & ſapientia non intrat ad animam maleuolam. Ipſa eſt enim mortua: quia cui ineſt malitia, ineſt peccatum. Peccatum autem quū conſummatum, inquit, fuerit, generat mortem; & propter hoc Ieſus nō intrat ad animam mortuam. Si autem uiuat anima, hoc eſt, ſi non habeat in ſe mortale peccatum: tunc Chriſtus qui eſt uita, ad animam intrat uiuentē: quia ſicut lux non poteſt eſſe cum tenebris, nec cū iniquitate iuſtitia: ita nec uita poteſt eſſe cum morte. Et ideo ſi quis ſibi conſcius eſt, quod habeat intra ſe mortale peccatum, neq; id à ſe per pœnitentiam pleniſſimæ ſatisfactionis abiecit, non ſperet quod intret Chriſtus ad animam eius, quia ad omnem animam defunctam non intrat. Deinde ſubiungit litera: Quia magnus ſacerdos eſt, in patre ſuo & matre ſua non contaminabitur. Hic ſcripturæ locus difficiliſimus eſt ad explanandum: ſed ſi orationibus ueſtris deum patrem uerbi deprecemini, ut nos illuminare dignetur, ipſo donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur, propter quod & ſcriptura dicit: Nemo mundus à ſorte, nec ſi unius diei fuerit uita eius. Hoc ipſum ergo quod in uulua matris eſt poſitus, & quod materiam corporis ab origine paterni ſeminis ſumit, in patre & matre contaminatus dici poteſt. An neſcis, quia quū quadraginta dierū factus fuerit puer maſculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit ipſa cōceptione, uel paterni ſeminis, uel uteri materni? Omnis ergo homo in patre & matre pollutus eſt. Solus uero Ieſus Chriſtus dominus meus, in hanc generationem mundi ingreſſus, in matre nō eſt pollutus. Ingreſſus eſt enim corpus inconta-
minatum: ipſe enim erat, qui & dudum per Salomonem dixerat: Magis autem quū eſſem bonus, ueni ad corpus incoinquinatū. Non eſt ergo contaminatus in matre: ſed neq; in patre quidem. Nihil enim Ioſeph in generatione eius præter miniſterium præſtitit & affectum, unde & pro fideli miniſterio patris ei uocabulū ſcriptura conceſſit.

B Sic enim mater eius Maria dicit in euangelio: Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Sic ergo ſolus eſt hic ſacerdos magnus qui neq; in patre pollutus ſit, neq; in matre. Videamus autem, ſi aliquid adhuc poſſumus ſublimius, & pro dignitate tanti pontificis inuenire. Pater omnium uerus dicitur deus; matrem autem apoſtolus Hieruſalem dicit eſſe cœleſtem. Omnes ergo qui peccant, contaminantur in patre, à quo creati ſunt. Siue enim egimus aliquid impium, ſiue locuti ſumus, ſiue cogitauimus cō tra dominum, quū non credidimus deo, contaminati ſumus in patre. Sed utinam tunc ſolum per incredulitatem factum ſit, ceſſatū uero ſit poſtquam credidimus. Sic ergo etiam in matre contaminamur, ſi credentes deo uel eccleſiam lædimus, uel libertatem matris cœleſtis indigna peccati ſeruitute fœdamus. Solus uero dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui peccatum neſcit, neq; in patre, neq; in matre contaminatus eſt, & de ſanctis nō exijt. Fuerant quidem nonnulla in ſuperiobus proponenda Iudæis, ad quæ reſpondere non poſſent. Sed omiſſis illis, de hoc interim ſermone quid nobis dicunt uel ipſi, uel qui ſecundum ipſorum ſenſum intelligi legem uolunt? Si hæc ad pontificem noſtrum & ſaluatorem nō referantur, quomodo ſecundum literam probabitur, quod de ſanctis non exijt magnus ſacerdos, qui utiq; uxorem recipiebat (ſicut inferius dicitur) uirginem de genere ſuo? Si de ſanctis non exit, ſi nuſquam procedit, quomodo, & ad quos uſus accipere uidetur uxorem? Neq; enim putandum eſt, quod cū uxore intra ſancta manere potuerit. Sed hæc putent illi, quibus placeant Iudaicæ fabulæ.

Nos autem habemus ſacerdotem magnum ſecundum ordinem Melchiſedec, Ieſum Chriſtum, nunquam de ſanctis exeuntem. Semper em̄ in ſanctis eſt, & manet ſemper ſanctus in uerbis ſuis, ſanctus in actibus ſuis, ſanctus in omnibus uoluntatibus ſuis, & ſolus eſt qui nunq; inueniatur extra ſancta. Qui enim peccat, exit de ſanctis: & quoties quiſq; peccat, toties efficitur extra ſancta; Chriſtus autem qui nunquam peccauit, nunquam exijt de ſanctis. Sed & tu qui ſequeris Chriſtum, & imitator es eius, ſi per-

Ezech. 18. *Sap. 1.* *Iacob. 1.* *Iob 25.* *Leuit. 12.* *Sap. 8.* *Lucæ 2.* *Galat. 4.* *Hebr. 7.*

C maneas in uerbo dei, ſi in lege eius mediteris die ac nocte, ſi in mandatis eius exercearis, ſemper in ſanctis es, nec unquam inde diſcedes. Neq; enim in locis ſancta quærenda ſunt, ſed in actibus, uita & moribus: quæ ſi ſecundum dominum ſint, & ſecundum præceptum dei habeãtur, etiam ſi in domo dei non ſis, etiam ſi in foro ſis, & quid dico in foro? etiam ſi in theatro inueniaris, uerbo dei deſeruiens, in ſanctis te eſſe non du-
Act.19. bites. An non tibi uidetur Paulus quũ ingreſſus eſt theatrum, & ingreſſus eſt Areopa-
Act.17. gum, & prædicauit Athenienſibus Chriſtum, in ſanctis fuiſſe? Sed & quũ perambularet aras, & idola Athenienſium, ubi inuenit ſcriptũ, ignoto deo: & ex hoc uerbo ſumpſit Chriſti prædicationis exordium, etiam ibi aras gentilium luſtrans, in ſanctis poſitus erat, quia ſancta cogitabat. Sed & quicunque cuſtodit ſe poſt acceptam gratiam dei, ne incidat in homicidium, in adulterium, in furtum, uel falſum teſtimoniũ, & alia his ſimilia, ſed permanet mundus ab omni contagione peccati, non exibit iſte de ſanctis, & non contaminabit ſanctificationem dei ſui in ſemetipſo, quia ſanctum oleum
Exod.30. chriſmatis dei ſuper ipſum eſt. Illud autem oleum, de quo in Exodo ſcriptum eſt, quomodo poteſt ſecundum literam proprie oleum dei dici, quod ex myrrha & caſia confectum eſt à pigmentario? Sed ſi uis uidere oleum dei, audi quem propheta dicat
Pſal.44. unctum eſſe oleo dei: illũ ſine dubio, de quo dicit: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Hic ergo eſt magnus ſacerdos, qui ſolus oleo domini unctus eſt, & in quo ſemper ſanctum permanſit diuini chriſmatis oleũ. Sed quid
» additur poſt hæc? Vxorem uirginem de genere ſuo accipiet. Viduam autem, & eiectam, & meretricem non accipiet: ſed uirginem de genere ſuo accipiet, & non contaminabit ſemen ſuum in populo ſuo. Ego dominus qui ſanctifico eum. Quia ergo totius expoſitionis ordo ad ſacerdotem magnum reuocatus eſt Chriſtum, uideamus
2.Cor.11. nunc quid & de nuptijs eius intelligi debeat. Paulus apoſtolus dicit: Volo autem uos omnes unius uiri uirginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem, ne ſicut ſerpẽs ſe
D duxit Euam aſtutia ſua, corrumpantur ſenſus ueſtri à ſimplicitate quæ in Chriſto eſt. Vult ergo Paulus omnes Corinthios uirginem caſtam exhibere Chriſto: quod utiq; nunquam uellet, niſi id poſſibile uideret. Vnde et mirum fortaſſe uideatur, quomodo ij qui diuerſis peccatis corrupti, ad fidem Chriſti uenerunt, omnes ſimul uirgo caſta dicantur: uirgo inquam tam ſancta, tam caſta, ut mereatur etiam Chriſti nuptijs copulari. Verum quoniã hæc ad carnis integritatem referre non poſſumus, certũ eſt quod ad integritatem animæ ſpectent, cuius ſecundum ipſius Pauli ſententiam ſimplicitas fidei quæ in Chriſto eſt, uirginitas eius appellata eſt: & per hoc quoniam ceſſantibus, uel philoſophorum ſciſmatibus, uel ſuperſtitionibus Iudaicis, in fide ſimplici Chriſtus ſibi aſſumpſit eccleſiam, uiriginem de genere ſuo accipit uxorem. Huius nanque fidem non corrumpit philoſophi ſenſus, nec circunciſionis ambitio: ſed in ſimplicitate confeſſionis tanquam in uirginali integritate permanſit: ſic enim dudum promiſe-
Oſee 2. rat per prophetam, dicens: Deſponſabo te mihi in fide. Omnis ergo ſecundum apo-
2.Corin.5. ſtolum, qui in Chriſto eſt, noua creatura eſt, & ſicut idem apoſtolus, dicit: ut exhibeat
Ephe.5. ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed ut ſit ſancta & immaculata. Quomodo ergo eam quæ rugoſa eſt, facit eſſe
2.Cor.4. ſine ruga, niſi quia renouat eam? ſecundum quod ſcriptum eſt: Nam & ſi is qui deforis eſt, homo noſter corrumpit, ſed qui intus eſt renouatur de die in diem. Viduam ſanè & meretricem & eiectam non accipiet Chriſtus: nec intrat talis anima thalamum ſponſi. Qui enim ingreſſus fuerit illuc, non habens indumenta nuptialia, timeat
Matth.22. perferre illud quod ſcriptum eſſe noſtis in euangelio. Virginem ergo accipiet, & uiduam non accipiet, neq; meretricem, neq; eiectam, aut contaminatam. Meretricem quidem & abiectam animam & pollutam cur nõ ſuſcipiet Chriſtus in coniugiũ, non eſt laboris exponere. Vidua uero cur non recipiatur, diligentius intuendum eſt. Pau-
Rhom.7. lus apoſtolus ad Romanos ſcribens, uirum animæ legem dicit, quam quum mortuus

fuerit

A fuerit uir, ſolutam eſſe pronunciat à lege, ut iam non ſit adultera ſi nupſerit Chriſto. Quod ſi eueniat, ut lex quidem uir animæ ipſa moriat, id eſt ut anima diſcedat à lege, nec tamen conſtringat ſe caſtioribus connubij diſciplinis, & à lege diſcedens, euangelici dogmatis non ſuſcipiat iugum; hæc nubere Chriſto non poterit, quæ libertatis laſciuiam quæſierit, non fidei uirginalis & ſimplicis cultum. Hic ergo ſacerdos magnus uxorem uirginem accipere de genere ſuo poteſt: & propter hoc dictum uideri de genere ſuo, quod anima Chriſti ex genere, & ex ſubſtantia fuerit humanarum omnium animarum. Poteſt & ſecundum hoc quod fratres uocat credentes in ſe, de genere ſuo dici anima, quæ ei in fide tanquam nuptijs ſociatur. Illud tamen nolo uos lateat, quod Hebræi negant ſe ſcriptum habere, quod nos apud ſeptuaginta interpretes inuenimus, de genere ſuo, & recte illi nō habent ſcriptum. Ablata enim eſt ab illis proprinquitas dei: ablata eſt enim eis adoptio filiorū, & translata eſt ad eccleſiam Chriſti. Illi ergo nō habent ſcriptum quod de genere Chriſti ſint, ſicut nec eſſe meruerūt. Nos autem qui hoc ſcriptum habemus, & legimus, gaudeamus quidem de dignatione dei: ſed caute & ſollicite curemus nos: & uitam noſtram & actus noſtros, ne nos faciant aliquando degeneres. Ne & hoc ipſum nobis ad condemnationē dicatur: quod quū genus ſimus Chriſti, indignis & fœdis & diabolicis actibus ſeruiamus. Qui ergo habet ſponſam, ſponſus eſt. Audis quomodo ſponſus dicit Chriſtus, ſponſa uero eius anima dicitur, quæ fidei ſimplicitate, & actuū puritate, incorrupta probat & uirgo. Dicit enim dominus per Hieriam prophetam: Nónne ſicut dominum me uocas, Hiere. 3.
" & patrem, & principem uirginitatis tuæ? Viduam autem & eiectam & contami-
" natam non accipiet. Si quis noſtrū peccauerit, abiectus eſt, etiam ſi non abijciatur ab epiſcopo, ſiue quod lateat, ſiue quod interdum ad gratiam iudicetur, eiectus eſt tamē ipſa cōſcientia peccati. Nec prodeſt hominis gratia, quū Criſtus huiuſmodi animam tanctā abiectam nō recipiat in coniugium. Igitur nec uiduam (ſicut ſupra diximus) ac
B cipiet, nec eiectam, nec pollutam. Polluta dicitur: quæ etiam ſi nō ex integro compleuit peccatū, tamen ob hoc ipſum quod cogitauit, quod uoluit, quod optauit, etiā ſi nō admiſit, polluta eſt, & à magno pontifice nō eligitur. Valde enim purā, ualde mundā, & ſyncerā requirit animā, quā ſibi iungit. Quia qui ſe iūxerit domīo, unus ſpiritus 1. Cor. 6.
eſt. Vnde etiā hoc oſtenditur quod ſit differentia peccatorū; & qui peccauerit peccatū ad mortem, abiectus ſit: qui autē nō peccat ad mortē, ſed inferius aliquid, pollutus ſit. Sponſa autem Chriſti nec abiecta, nec polluta eſſe poteſt: ſed uirgo incontaminata, incorrupta, munda. Memento eīm ſermonis apoſtoli, quem paulò ante propoſuimus, dicentis: Vt exhibeat ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, nō habentem maculā aut rugam, Ephe. 5.
" aut aliquid huiuſmodi: ſed ut ſit ſancta & immaculata. Sed & meretricem nō accipiet. Quæ eſt anima meretrix? quæ ad ſe recipit amatores, de quibus dicit propheta:
" Meretricata es poſt amatores tuos. Qui ſunt iſti amatores, qui intrant ad animā meretricem, niſi contrariæ poteſtates, & dæmones, qui deſiderium capiunt pulchritudinis Hiere. 3.
eius? Pulchra nanctā à deo creata eſt anima, & ſatis decora. Audi quomodo ipſe dominus dicit: Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. Vide cuius deco- Gen. 1.
ris, cuius pulchritudinis eſt anima, imaginē habet & ſimilitudinem dei. Hanc pulchritudinem contrariæ poteſtates quū aſpiciunt, id eſt diaboli, & angeli eius, cōcupiſcūt ſpeciē: & quia nō poſſunt ſponſi eius fieri, meretricari cupiūt cum ea. Si ergo ſuſcepe-
ris ô homo in cubili animæ tuæ adulterū diabolum, meretricata eſt anima tua cum diabolo. Si receperis angelos eius, ſi ſpiritus diuerſos qui peccare te ſuadeāt, meretricata eſt cum eis anima tua. Si ſpiritus iræ, ſi inuidiæ, ſi ſuperbiæ, ſi impudicitiæ ingreſſus fuerit ad animam tuā, & receperis eum, cōſenſeris ei loquenti in corde tuo, delectatus
" fueris ijs quæ tibi ſecundū ſuam mentē ſuggerit, meretricatus es cum eo. Meretricē er-
" go nō accipiet ſacerdos magnus, & non cōtaminabit ſemen ſuū in populo ſuo. Quod eſt iſtud ſemen, quod contaminari nō uult? In euāgelijs ſcriptū eſt: Quia qui ſeminat Luce 8.

C uerbum,ſeminat. Non uult contaminari ergo uerbum dei ab ijs qui ſeminant, ab ijs qui uerbum dei in eccleſia proferunt. Audiant ergo doctores,ne forte animæ cõtaminatæ,animæ meretricanti,animæ infideli uerba dei credant,ne forte mittant ſanctum
Matth. 7. canibus,& margaritas ante porcos. Sed animas mundas, uirgines in ſimplicitate fidei,quæ eſt in Chriſto,eligant: ipſis committant ſecreta myſteria,ipſis uerbum dei & arcana fidei proloquantur:ut in ipſis Chriſtus formetur per fidem. An neſcis quia ex
Gala. 4. iſto ſemine uerbi dei quod ſeminatur,Chriſtus naſcitur in corde auditorum? Hoc eñ & apoſtolus dicit; Donec formetur Chriſtus in uobis. Concipit ergo anima ex hoc uerbi ſemine,& conceptum format in ſe uerbum,donec pariat ſpiritum timoris dei.
Eſa. 36. Sic enim per prophetam dicunt animæ ſanctorum: A timore tuo domine concepimus in utero,& parturiuimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Iſte ſpiralis eſt fœtus,iſte eſt ſanctarum animarum partus,iſte conceptus. Iſta ſunt ſancta coniugia,quæ conueniunt & apta ſunt magno pontifici Chriſto Ieſu domino noſtro;cui eſt gloria & impe rium in ſecula ſeculorum, Amen.

Libri duodecimi finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVSTERTIVS.

De diebus feſtis,& lucerna,& candelabro:& de oleo ad lumen,& de menſa & panibus propoſitionis.

VI perfectus eſt,ab ipſo deo docetur de ſolennitatum ratione, & homine ad hæc diſcenda magiſtro non utitur:ſed à deo diſcit,ſi poteſt capere dei uocem. Qui autem non eſt talis,ſed inferior, diſcit ab eo qui didicerit à deo. Hæc eſt ergo de ſolennitatibus duplex quædam ratio doctrinæ. Vna qua illuminata per ſpiritũ prophetica mens docetur: quæ (ut ita dicam) magis intuitu diſcitur mentis quàm ſono uocis, per quam ueritas ipſa, non
D umbra & imago ueritatis agnoſcitur. Hi ergo qui ipſam dei ueritatem capere nõ poſſunt,nec totum fulgorem ueritatis intenta mentis acie conſpicari,audiunt de ſolennitatibus ſecundo loco ab ijs qui primo didicerunt. Et quũ illis ueritatem rerum ipſa inſpectionis proprietas dederit,ad iſtos ueritatis umbrã profert ſolus auditus huius myſterij. Apoſtolus ſanè horum conſcius,dicebat de Iudæis, quia umbræ & exemplari
Hebr. 8. Exo. 25. deſeruiunt cœleſtium. Ipſa enim cœleſtia Moſes uidiſſe deſcribitur: typos autem,& imagines eorũ quæ uiderat,populo tradidiſſe. Sic enim ad eum diuinũ dicit eloquiũ: Vide,inquit,omnia,facito ſecundum formam quæ oſtenſa eſt tibi in monte. Tale ergo eſt,quod & in hoc loco recitatũ eſt,quia dominus locutus fuerit de ſolennitatibus
Leui. 23. ad Moſen. Et poſt hæc: Et locutus eſt Moſes, inquit, dies ſolennes domini dei filijs Iſraël. Tranſacto uero de his ſermone, uideamus quid poſt hæc docet Moſes. Primo de lucerna,candelabro & oleo,quod ei infunditur:ſecundo in loco de menſa & panibus propoſitionis,ac numero eorum,& qui eis uti debeant. Intendamus ergo animũ diligentius ijs quæ ſcripta ſunt:& ut ad hæc dinoſcenda concedatur nobis gratia, dominũ deprecemur,ut in his quas legimus literis,quæ ſit uoluntas ſancti ſpiritus, agno
Leui. 24. ſcamus. Præcipe,inquit,filijs Iſraël,& deferant tibi oleum de oliuis mundum,ex
» preſſum ad lumen,ut ardeat lucerna ſemper extra uelum in tabernaculo teſtimonij,&
» accendant illam Aaron,& filij eius à ueſpera uſq; in mane coram domino indeſinen-
» ter,legitimum æternale in progenies ueſtras. In candelabro mundo accendetis lucer-
» nas ueſtras coram domino uſq; mane. Candelabrum mundum nominat,lucernas ac-
» cendi per pontificem iubet,& earum lumen miniſtrari ex oleo quod datur à populo. Præcipit hoc itaq;,quia niſi dederit oleum populus,ſine dubio extinguetur lucerna,& non erit lumen in ſanctis. Secundum literam ergo hæc erat conſequentia,ut conferret populus oleum mundum de oliuis expreſſum,ut ex eo miniſtraret lumen lucernæ. Et Aaron accendebat lucernas à ueſpera uſq; mane fomentis olei, quod contulerat populus,

A pulus,lumini pabulum præbens. Verũ quoniam lex ſpiritalis eſt, petamus à domino (ſi tamen conuerſi ſumus ad dominum) auferri nobis uelamen delectione ueteris teſtamenti,ut poſſimus aduertere quæ ratio ſit candelabri uel lucernarum eius,ſecundũ intelligentiam ſpiritalem. Ante aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti ſol non oriebatur populo Iſraël,ſed lucernæ lumine utebatur. Lucerna enim erat apud eos ſermo legis & ſermo propheticus,intra anguſtos concluſa parietes,quæ non poterat in orbem terræ lumen effundere. Intra Iudæam nanq; concludebatur ſcientia dei, ſicut & propheta dicit: Notus in Iudæa deus. Vbi uero exortus eſt ſol iuſtitiæ dominus & ſaluator noſter,& natus eſt uir,de quo ſcriptum eſt: Ecce uir oriens nomen eſt ei: per uniuerſum mundum,ſcientiæ dei lumen effuſum eſt. Sermo ergo legis & ſermo propheticus erat lucerna ardens: ſed ardebat intra ædem, nec ultra poterat emittere ſplendorem ſuum. Quod autem ſermo legis & prophetarum, lucerna dicatur, dominus ipſe nos docuit,dicens de Ioanne baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens,& uos uoluiſtis ad horam exultare in lumine eius. Et alibi dicit: Quia lex & prophetæ uſq; ad Ioannem. Lucerna itaq; ardens eſt Ioannes,in quo lex cõcluditur & prophetæ. Donec ergo populus ille habebat oleum quod conferret ad lumen, lucerna non eſt extincta: ubi uero defecit in eis oleum inferendum, oleum bonorum operum, nec inuenta eſt apud eos puritas (purum nanq; oleum quærebatur ad lumen) neceſſariò extincta lucerna eſt. Si quæ dicimus,illis hæc eueniant, nõ exiſtimet quiſpiam quod à nobis hæc omnino aliena ſint. Imò maior cura eſt Chriſtiano olei conquirendi. Vide enim quomodo dominus in euangelijs per parabolam ſtultas uirgines nominat, quæ oleum nõ portant in uaſculis ſuis: & intantum ſtultas, ut quoniam defuit eis oleum ad ſuccendendum lampades ſuas,à thalamis excluſæ ſint nuptiarum, nec pulſantibus ijs quæ olei curam neglexerant,ianuam aperiri iuſſit ſponſus. Memini tamen dudũ nos quũ
B centeſimi octauidecimi Pſalmi exponeremus illum uerſiculum,in quo ſcriptum eſt: Lucerna pedibus meis lex tua domine, & lumen ſemitis meis: diuerſitatem lucernæ & lucis pro uiribus oſtendiſſe. Decebamus enim,quod lucernam quidem pedibus,id eſt inferioribus corporis partibus deputarit, lucẽ uero ſemitis dederit, quæ ſemitæ in alio loco ſemitæ æternæ nominantur. Quia ergo ſecundum quandam myſticam rationem inferiores partes creaturæ mundus hic intelligitur,ideo lucerna legis ijs qui in hoc mundo,tanquam totius creaturæ pedes ſunt,accenſa memoratur. Lux autẽ æterna erit illis ſemitis,per quas in futuro ſeculo unuſquiſq; pro meritis incedet. Sed de his ſuo loco ſufficienter pro noſtris uiribus dictum eſt. Nunc ergo quoniam ueſpera eſt, & nox uſq; ad conſummationem ſeculi, & donec nouus dies futuri ſeculi, & nouæ lucis effulgeat,unicuiq; noſtrum lucerna hæc illuceat,tantum ſplendorem luminis præbens,quantum olei copia ubertate operũ fuerit miniſtrata. Deniq; & Iob in quodam loco,quũ de bonis operum ſuorũ exponeret, addidit etiam hoc: Quũ ſplenderet, inquit, lucerna eius ſuper caput meum. Splendet ergo unicuiq; noſtrũ lucerna hæc,inquantum oleo bonorũ operum fuerit accenſa: ſi autem male agamus, & opera noſtra mala ſint,non ſolum non accendimus,ſed extinguimus nobis iſtam lucernam,& completur in nobis illud quod ſcriptura dicit: Quia qui male agit,in tenebris ambulat: & qui odit fratrem ſuũ, in tenebris ambulat. Extinxit enim lucernam charitatis, & ideo in tenebris ambulat. An nõ tibi uidetur extinxiſſe lucernam, qui lumen charitatis extinxerit? Qui autem diligit fratrem,in charitatis luce perdurat, & cum fiducia poteſt dicere: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo dei,& filij eius ſicut nouellæ oliuarũ in circuitu menſæ eius. Oleum ergo offerri iubetur à populo,& oleũ non qualecunq; fuerit,& ex quibuſcunq; ſeminibus, ut fieri in diuerſis regionibus mos eſt: ſed de oliuis expreſſum,in quibus indiciũ pacis oſtenditur. Nec enim accepta poſſunt eſſe deo opera tua,niſi in pace peragantur,ſicut & Iacobus apoſtolus dicit: Fructus autem iuſtitiæ in pace ſeminatur. Idcirco (credo) etiam dominus diſcipulis ſuis tradebat fidele

2. Cor.3.

Pſal.71.

Zach.6.

Ioan.5.

Matth.11.

Matth. 25.

Hiere. 6.

Iob 29.

Ioan.3.

1. Ioan. 2.

Pſal.51.

Pſal.127.

Iacobi 3.

&

C depoſitum,dicens:Pacem meam do uobis,pacem meam relinquo uobis. De hac er-
Ioan.14. go oliua oleum premamus operum noſtrorum,ex quo lucerna domino poſſit accen-
di,ut non in tenebris ambulemus. Hæc quidem à nobis dicta ſunt, quantum ad lu
cernam candelabri & oleum eius ſpectat: nunc uero uideamus, quid etiam in conſe-
Leui.24. quentibus de panibus propoſitionis ſcriptū ſit. Et ſumetis,inquit,ſimilaginem,et faci
„ etis de ea duodecim panes,de duabus decimis erit unus panis, & ponetis eos in duas
„ poſitiones:ſex panes una poſitio,ſuper menſam mundam coram domino:& impone-
„ tis ſuper poſitionem thus mundum & ſal, & erunt panes in commemoratione appo-
„ ſiti domino die ſabbati,& proponentur coram domino ſemper à filijs Iſraël. Teſtamē
„ tum æternum erit Aaron & filiorum eius:& edent ea in loco ſancto:ſunt enim ſancta
„ ſanctorum. Hoc erit illis de ijs quæ offeruntur domino legitimum æternale. Secun
dum ea quæ ſcripta ſunt,in duodecim panibus,duodecim tribuū Iſraël uidetur com-
memoratio ante dominum fieri, & præceptum dari, ut ſine ceſſatione iſti duodecim
panes in cōſpectu domini proponantur, ut & memoria duodecim tribuum apud eum
ſemper hebeatur,& ueluti exoratio quædam & ſupplicatio per hæc pro ſingulis fieri
uideatur. Sed parua ſatis & tenuis eſt huiuſcemodi interceſſio: quantum enim pro-
ficit ad repropitiandum,ubi uniuſcuiuſq; tribus per panem fructus,per fructus opera
conſideranda ſunt? Sed ſi reuerantur hæc ad myſterij magnitudinem, inuenies com-
memorationem iſtam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas enim ad il
Ioan.6. lum panem qui de cœlo deſcendit,& dat huic mundo uitam: illum panem propoſiti-
Rhom.3. onis,quem propoſuit deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius:& ſi reſpicias il-
1.Corin.11. lam commemorationem de qua dicit dominus: Hoc facite in mei commemorationē,
inuenies quod iſta eſt commemoratio ſola, quæ propitium facit hominibus deum. Si
ergo intentius eccleſiaſtica myſteria recorderis, in ijs quæ lex ſcribit, futuræ ueritatis
D inuenies imaginē præformatam. Sed de his nō eſt plura differere, quod recordatione
ſola ea intelligi ſufficit. Puſſumus uero & aliter dicere: Omnis ſermo dei panis eſt:
ſed eſt differentia in panibus. Eſt enim aliquis ſermo,qui ad communem poſſit profer
ri auditum,& docere plebem de operibus miſericordiæ,ac totius beneficentiæ:& iſte
eſt panis qui communis uidetur. Eſt uero alius qui ſecreta contineat,& de fide dei,uel
rerum ſcientia differat: iſte panis mundus eſt & ex ſimila confectus. Iſte in conſpectu
domini ſemper ponendus eſt, & ſuper menſam mundam proponendus eſt. Iſte ſolis
ſacerdotibus ſequeſtratus eſt,& filijs Aaron æterno munere condonatus. Verum ne
putes hæc nos proprijs ſenſibus excogitata narrare,& non diuinis obſeruaſſe uolumi
nibus, proferam tibi de ſcripturis ſanctis quomodo apud diuerſos uiros panis diuerſi
Gene.8. tas pro merito uniuſcuiuſq; ſeruata eſt. Refertur in Geneſi,quod Abraham patriarcha
Gene.19. angelos ſuſcepit hoſpitio:ſimiliter autem & Lot. Sed Abraham qui meritis præcelle-
bat,panes ex ſimila appoſuiſſe deſcribitur, quos ἐγκρυφίας,id eſt occultos ac recondi-
tos nominauit. Lot uero eo quod non habuit ſimilam, ex farina panes hoſpitibus ap-
poſuit:non quod ita pauper eſſet,ut non habuerit ſimilam, qui in diuitijs non inferior
patruo ſcribitur:ſed utriuſq; meritorum differentia per hæc deſignatur indicia,quod is
Gene.18. quidem cui erant à domino myſteria reuelanda,& ad quem dicebatur: Non cœlabo à
puero meo Abrahā quod facturus ſum. Qui imbuendus erat, & docendus de occul
tis & ſecretis dei,ille panes ex ſimila habuiſſe deſcribitur: ille uero ad quem nihil ſacra
menti deferebatur,ſed ratio præſentis ſalutis & uitæ, panes communes ex ſola farina
ſcribitur habuiſſe confectos. Et tu ergo ſi habes ſcientiam ſecretorū,ſi de fide dei, de
myſterio Chriſti,ſi de ſancti ſpiritus unitate potes ſcienter cauteq; differere, panes ex
ſimila offers domino. Si uero communibus uteris ad populū monitis,& moralem ſcis
tantummodo locum tractare qui ad omnes pertinet,communem te obtuliſſe noueris
panem. Sed uideamus iam quæ ſit confectio in iſtis panibus poſitionis, qui ante do
minum poni ſemper iubentur. De duabus quidem decimis dixit: ſed cuius menſuræ

ſint

A ſint iſtæ decimæ nõ comprehendit, quũ utiq; conſequens fuiſſet ſi de quantitate ſimilæ uolebat agnoſci, ipſam (cuius duas decimas ſumi iubebat) nominare menſuram. Quæ ergo iſta res eſt, cuius menſuræ modus nec comprehendi potuit, nec nominari? Decimus numerus ubiq; perfectus inuenitur. Totius em̃ numeri ex ipſo ratio & origo conſurgit. Competenter igitur autor & origo omnium deus ſub hoc numero uidetur oſtendi. Sed ſi in eccleſia de ſolo patre loquar, & ipſius ſolius laudem proferam, unius decimæ panem feci. Aut ſi de Chriſto ſolo fecero ſermonem, & ipſius enumerauero paſſionem, & reſurrectionem prædicauero, unius decimæ obtuli panem. Si uero dixero, quia pater ſemper cum filio eſt & ipſe facit opera ſua, uel etiam ſi dixero: quia pater in filio eſt, & filius in patre: &, qui uidet filium, uidet & patrem: &, quia pater & filius unum ſunt: ex duabus decimis ſimilæ mundæ obtuli unum panem; panẽ quidem uerum, qui uitam dat huic mundo. Hæretici uero non faciunt de duabus decimis unum panem: negant enim filium unius ſubſtantiæ cum patre eſſe: neq; uetus & nouum teſtamentum unum faciunt panem, neque unum ſpiritum in utroq; inſtrumento profitentur. Nos autem in lege, & euangelijs unum atq; eundem ineſſe ſanctũ ſpiritum dicimus: & iſto quoq; modo ex duabus decimis unum panem propoſitionis offerimus. Quia ergo ſeparant Chriſtum ſecundum carnem à creatore deo patre ſuo hæretici, & Iudæi, qui ſolum patrem recipiunt, & uerbum ac ſapientiam eius Chriſtũ non recipiunt, non faciunt ex duabus decimis unum panem. Nos autẽ menſuræ quidem ipſius, id eſt ſubſtantiæ nomen uel rationem comprehendere, aut inuenire non poſſumus: confitentes tamen patrem & filium, unum facimus panem ex duabus decimis, nõ ut panis unus ex una decima fiat, & alius ex alia, ut ſint ipſæ duæ decimæ ſeparatæ: ſed ut unus panis, quoniam duæ decimæ una maſſa fit, quia non ſeparo filium à patre, nec patrem à filio: qui enim uidet me, inquit, uidet & patrem. Fiunt ergo pa- *Ioan. 14.*

B nes ſinguli ex duabus decimis, & proponuntur duabus poſitionibus, id eſt duobus ordinibus. Si enim una poſitio fieret, cõfuſus & permixtus eſſet ſermo de patre, ac filio: nunc autem unus quidem eſt panis: una enim uoluntas eſt, una ſubſtantia: ſed duæ ſunt poſitiones, id eſt duæ perſonarum ꝓprietates. Illum enim patrem qui non ſit filius. & hunc filium dicimus qui non ſit pater. Et hoc modo duas decimas in uno pane ſeruamus, & duas poſitiones ante dominum profitemur. Sed reuera magni (ut ita dicam) cuiuſdam piſtoris & ualde artificis eſt, diligenter iſtas ſeruare mẽſuras, & ita temperate de patre & filio ſermonem coniungere, ubi oportet: & rurſum ubi competit ſeparare, ut neq; duæ menſuræ aliquando deſint, neque unquam non unus panis appareat. Duodecim ergo panes ex iſta ſimila fieri mandantur, ſecundum numerum tribuum quæ ex Iſraël ſunt progenitæ. In quo mihi uidetur forma totius naturæ rationabilis contineri. Duodecim nanq; putantur eſſe generales ordines rationabilis creaturæ: quorũ figura erat in illis duodecim tribubus, in quibus erat unus quidem ordo regalis, qui Iudas nominat: alius erat ordo ſacerdotalis, & Leui appellatur: erat & alius ordo Iudæ uicinus, qui Beniamin dicitur: in quo ordine templum dei, & altare collocatum eſt. Alius ordo Iſachar, & Zabulon, & Effraim: alijq;, quos nominatim deſignat ſcriptura diuina, quorum rationem non eſt nunc temporis explicare: eſt tamen *Exod. 1.* uniuſcuiuſq; tribus uel ordinis panis ante dominum. Et licet ſit aliqua tribus, quæ non ex libera, ſed ex concubina Iſraël deſcendat, & ex parte libera & ex parte ſeruilis ſit, tamen pro omnibus ex duabus decimis proponitur ante dominũ panis, & omnes duodecim æqua & ſimili menſura conſtant. Proponi autem iubentur ſupra menſam mundam. Quis eſt noſtrum qui ita habeat menſam mundã, ut panes ſupra ea domino offerantur? Si ſederis, inquit, cœnare ad menſam potentis, intelligibiliter intellige quæ *Prouer. 23.* apponuntur tibi. Quæ eſt ergo menſa potentis, niſi menſa illius qui dicebat: Omnia *Philip. 4.* poſſum in eo qui me cõfortat, Chriſto Ieſu: & quũ infirmor, tunc potẽs ſum? In iſtius *2. Cor. 12.* menſa potentis munda, hoc eſt in iſtius corde, in iſtius mente, domino panis offertur.

C Ad huiuſmodi potentis apoſtoli menſam ſi ſedeas cœnaturus, intelligibiliter intellige quæ apponunt tibi, hoc eſt, ſpiritaliter aduerte quæ dicuntur ab eo, ut & tu facere poſ
» ſis quod addit. ait enim: Sciens quia talia te oportet præparare. Sed uideamus quo-
» modo duodecim panes ponunt. Duæ, inquit, poſitiones. In una poſitione, ſex panes. Putas ne quod ocioſa eſt iſta diuiſio, id eſt quod duodecimus numerus iterū partitur in ſex? Habet enim propinquitatē quandā cum hoc mundo ſenarius numerus. In ſex em̄ diebus factus eſt iſte mūdus uiſibilis. Duo igitur ordines habētur in hoc mundo, id eſt duo populi, qui fidem patris ac filij in eccleſia, tanquā in una menſa munda cu-
» ſtodiunt. Et ſuperponet, inquit, ſuper poſitionem thus mundum. Thuris ſpecies for-
mam tenet orationū. Oportet ergo panibus fidei orationum uigilātiam, puritatemq; coniungere. Pura autem oratio eſt, ſicut apoſtolus dicit: Leuātes puras manus ſine ira
1. Tim. 2. & diſceptatione. Simul & odoris impleri faciat illud, quod ſcriptū eſt: Dirigatur ora-
Pſal. 140. tio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Si quis uero orationes offerat deo, non ta-
men habeat mundam conſcientiā ab operibus malis, hic thus quidē uidetur panibus ſuperponere, ſed non ponit thus mundū. Nam ſi omnes thus mundum eſſent, nō uti-
que addidiſſet ſcriptura, thus mundū ſuper panes propoſitionis ponendum ante do-
minū. Nec enim putes quod omnipotens deus hoc mandabat, & hoc lege ſanciebat, ut ei thus ex Arabia deferretur. Sed hoc eſt thus, quod deus ab hominibus ſibi quærit
offerri, ex quo capit odorem ſuauitatis, orationes ex corde puro, & conſcientia bona,
» in quibus uere deus ſuſcipit fragrantiam ſuauitatis. Et erunt, inquit, panes in comme-
» moratione propoſiti ante dominū. In die ſabbatorum proponetis eos. Si nondum tibi manifeſtū eſt, quia panes iſti uerbum dei eſt, ex his nunc ſermonibus id confirmarem. Quid eſt enim quod nobis commemorationē dei facit? quid eſt quod nos ad memo-
riam iuſtitiæ & totius boni reuocat, niſi uerbū dei? Ideo ergo dicit, qui erunt in com-
D memorationē propoſiti ante dominum. Addit & in die ſabbatorū, id eſt in requie ani-
marum. Et quæ maior fideli animæ requies, quàm memoria dei, quàm in cōſpectu do-
mini uerſari, quàm in fide patris ac filij permanere, quàm orationes domino, tanquam
» odorem ſuauitatis offerre? Teſtamentum, inquit, æternum erit Aaron & filijs eius:
» & manducabunt ea in loco ſancto Aaron & filij eius: genus eſt electū, genus ſacerdo-
1. Pet. 2. tale, quibus hæc portio ſanctorū donatur à deo: quod ſumus omnes, qui credimus in Chriſtum. Locum autem ſanctorum ego in terris nō requiro poſitū, ſed in corde. Lo-
cus em̄ dicitur ſanctus, rationabilis anima, propter quod & apoſtolus dicit: Nolite lo-
Ephe. 4. cum dare diabolo. Anima ergo mea locus eſt: ſi male ago, diaboli: ſi bene, dei. Denique
Luce 11. & ſpiritus malignus, quū, inquit, exierit ab homine, & circuierit loca arida: & requiē non inuenerit, dicet tunc: Reuertar ad meum locum unde exiui. Locus ergo ſanctus anima eſt pura, in quo loco edere mandatur nobis cibum uerbi dei. Neq; enim conue-
nit, ut ſancta anima, uerba nō ſancta recipiat: ſed quum purificauerit ſe ab omni inqui-
namento carnis & morum, tunc locus ſanctus effecta, cibum capiat panis illius qui de
Ioan. 6. cœlo deſcendit. Nónne melius ſic intelligitur locus ſanctus, quàm ſi putemus ſtructu-
ram lapidum inſenſibiliū, locum ſanctum nominari? Vnde ſimilitudine quadā etiam tibi lex iſta proponitur, ut quum accipis panem myſticum, in loco mundo manduces
eum: hoc eſt, ne in anima cōtaminata & peccatis polluta, dominici corporis ſacramen-
1. Corin. 11. ta percipias. Quicunq; enim manducauerit, inquit, panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet autē ſe unuſquiſq;, & tunc de pane manducet, & de calice bibat. Sancta enim ſanctorum ſunt. Vides quomodo nō dixit ſancta tantummodo, ſed ſancta ſanctorum, ac ſi diceret: Cibus iſte ſanctus nō eſt communis omnium, nec cuiuſq; indigni, ſed ſanctorum eſt. Quanto magis hoc & de uerbo dei recte, meritoq; dicimus: hic ſermo non eſt omnium, nec quilibet uerbi hu-
ius poteſt audire myſterium: ſed ſanctorum eſt tantummodo, qui purificati ſunt men-
te, qui mundi ſunt corde, qui ſimplices animo, qui uita irreprehenſibiles, qui conſcien-

tia liberi

A tia liberi, ipſorum eſt de hoc audire ſermone, ipſis poſſunt explanari iſta myſteria. Vobis enim datum eſt, inquit, noſſe myſteria regni dei. Illis autem qui non idem merent, qui nō ſunt tales ut mereantur, nec capaces eſſe poſſunt ad intelligentiam ſecretorū, illis nō poteſt dari iſte ſacerdotalis panis, qui eſt myſticus & ſecretus ſermo: ſed in parabolis, qui communis eſt uulgi. Legitimum & æternale hoc erit. Legitimum nanq; æternum, eſt omne quod myſticum eſt. Nam præſentia hæc & paſſim uiſibilia, temporalia ſunt, & finem citò accipiunt. Præterit enim habitus huius mundi. Quod ſi huius mundi præterit figura, ſine dubio & literæ habitus præterit, et manent illa quæ æterna ſunt, quæ ſenſus continet ſpiritalis. Si ergo intelleximus primo quomodo deus loquatur ad Moſen, & Moſes filijs Iſraël: ſecundo etiam rationē candelabri mundi & lucernarum, atq; olei eius: tertio quoque panes propoſitionis, ex duabus decimis ſingulos quoſq; confectos ſecundum uoluntatem ſpiritus intelleximus: demus operā, ut & nos hoc tanto, & tam ſublimi intellectu non efficiamur indigni: ſed ut anima noſtra prius fiat locus ſanctus, & in loco ſancto capiamus ſancta myſteria, per gratiam ſpiritus ſancti, ex quo ſanctificatur omne quod ſanctum eſt: ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. *Luc. 11.* *1. Corin. 7.*

Libri decimitertij finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

De filio mulieris Iſraëlitidis & Aegyptij patris, qui nominans nomen domini maledixit ei, & de ſententia domini in eum.

HIſtoria nobis recitata eſt, cuius quamuis uideatur aperta narratio, tamen niſi diligentius continentiam eius, quæ eſt ſecundum literam, conſequamur, intentior nobis ſenſus haud facile patebit. Eſt ergo ſermo ſcripturæ, de quo diſſerēdum eſt, hic: Et exijt, inquit, filius mulieris Iſraëlitidis, *Leui. 24.*
B & hic erat filius Aegyptij inter filios Iſraël. Et litigauerūt in caſtris, is qui
» ex Iſraëlitide, et homo Iſraëlita. Et nominans filius mulieris Iſraëlitidis nomē domini,
» maledixit, & adduxerunt eum ad Moſen, & nomen matris eius Salomithis, filia Da-
» bri, ex tribu Dan. Et miſerunt eum in carcerem, ut iudicarent de illo per præceptū do-
» mini. Et locutus eſt dominus ad Moſen, dicēs: Eijce illum qui maledixit, extra caſtra,
» & imponent oīnes qui audierunt manus ſuas ſuper caput eius, & lapidabit eum oīnis
» ſynagoga. Videamus ergo primo quid ſibi uelit hiſtoria, quā propoſuimus. Et quamuis plana uideat, tamen adhuc euidentius eam tentemus ſub oculis ponere. Ponamus ergo unum ex patre & ex matre Iſraëlitici nominis generoſitate gaudentem: alium ex matre tantū, non etiam ex patre, & uelut ex parte nobilem, nō quidem ex parte patris, quæ utiq; nobilitas melior uideret, ſed matris quæ inferior eſt. Si em̄ pater fuiſſet Iſraëlita, & mater Aegyptia, eſſet aliquid amplius. Hoc enim fuerat in Manaſſe & Effraim. *Gene. 41.* Nunc uero ſcriptum eſt, quia filius eſt mulieris Iſraëlitidis & Aegyptij patris. Si enim diligēter ſecutus es duos iſtos uiros, unum ex integro nobilem, alium ex parte: intuere nunc eos litigantes adinuicem, & qualiter is qui ex patre Aegyptio, & matre ſola Iſraëlitide genitus uideat, nominando nomen domini maledixerit: & ob hoc perductus ſit is qui maledixerat ad Moſen. Moſes uero neq; abſoluere eum auſus, neque condemnare ſine deo, tradiderit eum cuſtodiæ, uſquequo à deo reciperet reſponſum, quid uelit fieri in eum. Hæc eſt hiſtoriæ continentia. Nunc etiam uideamus quæ ſit in ea ſpiritalis gratia, quæ ædificare debet eccleſiam. Primo omniū ſermo dicit: Quia exijt filius mulieris Iſraëlitidis, & Aegyptij patris: & unde, uel quò exierit, nō refert. Inueniuntur em̄ ambo in caſtris poſiti, ſicut indicat ſermo domini, qui dicit: Educ hominē qui maledixerat, foras extra caſtra. Si ergo de caſtris ducit, neceſſariò in caſtris erat: quid ergo eſt, quod quū nondū exijſſet de caſtris, dicit de eo diuina ſcriptura, & exijt filius mulieris Iſraëlitidis? Ego puto, quia docere nos uult ſermo diuinus, qd' qui peccat, dupliciter exire dicit. Primo em̄ exijt à propoſito bono, & recta ſentētia: exijt *Leui. 42.*

C à uia inſtitiæ,exĳt à lege dei. Poſtmodũ uero quũ confutatus fuerit pro peccato;exĳt etiam de cœtu,& cõgregatione ſanctorum.ut ſi(uerbi cauſa dicamus) peccauit quis fidelium,iſte etiam ſi nondũ abĳciatur per epiſcopi ſententiam, tam tamen per ipſum peccatum quod admiſit,eiectus eſt,& foris eſt,ſegregatus à conſortio & unanimitate fidelium.Exĳt ergo filius patris Aegyptĳ,& matris Iſraëlitidis. Qui penitus extra fidem eſt,totus Aegyptius eſt:qui autẽ inter nos eſt, & peccat,ex una quidẽ parte, qua deo credit,Iſraëliticæ uidetur origenis:ex ea uero parte,qua peccat,de Aegyptĳs genus ducit. Duos ergo ſcriptura propoſuit litigantes,unũ ex integro Iſraëlitã, qui litigauit quidẽ,ſed non peccauit. Iſtũ uero,cuius peccatũ deſignat,maxima ex parte mixtum eſſe Aegyptio generi indicat,aduerſum quem litigat Iſraëlita,& forte cõpetenter & rationabiliter litigat. Nã in Exodo Iſraëlita & Aegyptius litigant, ubi Iſraëlita ſuperat, Aegyptius cadit.Igitur & ego hodie ſi ueritatẽ defendo, ſi pugno pro eccleſiaſtica fide aduerſum eum, qui ex parte quidẽ credidit Chriſto, & recipit ſcripturas: ſed non integre ſenſum earũ,nec fideliter recipit; litigo aduerſum eum, qui ex matre quidẽ Iſraëlita eſt,ex patre uero Aegyptius. Si quis ergo & fidei credulitate,& profeſſione & nomine Chriſtianus eſt & catholicus,iſte ex utraque parte Iſraëlita eſt;qui uero profeſſione quidem Chriſtianus eſt,intellectu autẽ fidei hæreticus & peruerſus eſt,iſte matrẽ quidem Iſraëliticam,patrem uero Aegyptium habet.Eodem aũt modo accidit, quũ ſcripturas quis legit,& literam quidem ſequitur,intellectum autem repudiat ſpiritalem.Hic matrem quidem Iſraëliticam habet,id eſt literã; ſenſum uero quia ſpiritalẽ non ſequitur,ſed carnalem,iſte eſt ei Aegyptius pater. Ideo aduerſum Eccleſiaſticũ,aduerſum catholicum litigat,eum ſcilicet,qui ex utraq; parte Iſraëlita eſt.Secundum literam Iſraëlita eſt,ſecundum ſpiritũ Iſraëlita nõ eſt:quia ipſi ſecundum literam quidem Iſraëlita eſt,ſecundũ ſpiritum uero Aegyptius.Quid ergo eſt utriſq; litigantibus neceſſarium? Ille qui carnalem ſequitur ſenſum, tanquam de Aegyptio genus ducens,nomen domini nominat,& maledicit. Nominat enim nomẽ dei,& cum maledicto nominat.Negat enim eum eſſe creatorem mundi, negat eſſe patrem Chriſti. Nos uero,qui ex utroq; genere Iſraëlitæ ſumus,& literam & ſpiritum in ſcripturis ſanctis defendimus,& litigamus aduerſum eos, qui ex media parte Iſraëlitæ uidẽtur, & dicimus quia neq; ſecundũ literam maledici deum oportet,neq; ſecundum ſpiritus intelligentiam blaſphemari.Maledicus enim non ſolum in dominũ, ſed etiam in proximum apoſtoli Pauli ſententia à regno dei excluditur.Vide eñ quomodo dicit apoſtolus;Nolite errare,neq; fornicarĳ,neq; adulteri,neq; molles, neq; maſculorum concubitores,neq; fures,neq; auari,neq; maledici, regnum dei poſſidebunt. Vide inter quæ crimina,inter adulteros,inter maſculorum concubitores,inter auaros(quos alibi diciti idolis ſeruiẽtes) etiam maledicos poſuit, et à regno dei cum illis pariter excluſit. Videant ergo qui os ſuum quotidiana penè conſuetudine ad hoc uitium conuertunt, quid eis periculi immineat.Putantes enim leue & facile hoc eſſe peccatum,non facile cauent:ſed conſiderent apoſtolum,quomodo maledicũ à regno dei excludit, & deus per Moſen quomodo maledicum puniri debet. Vnde ego ualde admiratus ſum, quod hoc in loco,quem habemus in manibus, ſcriptura non aperte deſignauit,quod iſte qui ex Aegyptio genus ducit, maledixerit deum; ſed tantum poſuit,quia nominans maledixit;& reliquit in medio uel de deo,uel de homine ſuſpicandum. Vnde mihi uidetur idcirco noluiſſe ſcriptura aperte de deo pronunciare,ne de hominibus uideretur dediſſe maledicendi licentiam, & ideo uel de deo, uel de homine ſiluiſſe, ut de utroque caueretur. Verum quũ ſententiam apoſtoli propoſuimus, qua dicit maledicos à regno dei excludendos: aliquid expoſcit iſte ſermo ſolatĳ, ne omnimodam deſperationem uideamur inĳcere ĳs, qui quotidiana penè maledicendi conſuetudine rapiuntur, & ori ſuo adhibere cuſtodiam, uel oſtium negligunt. Promiſſionis futuræ non unus eſt modus, neque ſimplex ſpecies;ſed ſicut docuit ipſe dominus in euangelio,quũ

Exo.2.

D

1. Corin. 6.

Ephe.5.

A lio, quũ beatos dicit pauperes ſpiritu, & ipſorum dicit eſſe regnum cœlorum: Et ite- Matth. 5.
rum beatos dicit mites, nec tamen eis cœlorum regnum, ſed terræ hæreditatem pro-
mittit. Dicit beatos & pacificos, ſed ne ipſis quidem cœlorum regnum dedit, filios ta-
men eos eſſe dei pronunciat. Et quum diuerſis diuerſa repromittat, omnes beatos di-
cit qui ad promiſſa perueniunt, non tamen omnibus cœlorum regna conceſſit. Poteſt
ergo fieri ut aliquis in cæteris forte operibus & actibus emẽdatus ſit & perfectus, ſub
repat ei tamen oris uitium, lapſuſq; ſermonis: huic etiam, ſi ſecundum apoſtoli ſenten-
tiam, negantur regna cœlorum, non tamen alterius beatitudinis abſcinditur locus.
Veruntamen eo magis ſi quis inter cæteros perfectus eſt, elaborare etiam in hoc de-
bet, ne ei ſubrepens prauæ conſuetudinis uitium, cœlorum regna (quod eſt omnium
beatitudinum culmen) eripiat, quamuis dominus dixerit: In domo patris mei manſio- Ioan. 14.
nes multæ ſunt. Poſſumus adhuc addere etiã illud, quod natura peccati ſimilis eſt ma-
teriæ, quæ igni conſumitur, quam ædificari Paulus apoſtolus à peccatoribus dicit, qui 1. Corin. 3.
ſupra fundamẽtum Chriſti ædificant ligna, fœnum, ſtipulam. In quo manifeſte oſten
ditur eſſe quædam peccata ita leuia, ut ſtipulæ comparentur: cui utiq; ignis illatus, diu
non poteſt immorari. Alia uero fœno eſſe ſimilia, quæ & ipſa non difficulter ignis ab-
ſumat, uerum aliquanto tardius quàm ſtipulis immoret. Alia uero eſſe quæ lignis con
feruntur, in quibus pro qualitate criminum, diutinum & grande pabulum ignis inue
nias. Ita ergo unumquodque peccatum pro qualitate uel quantitate ſui pœnarum iu
ſta perſoluit. Veruntamen quid opus eſt fidelibus, & ijs qui cognouerunt deum, de
pœnarum qualitatibus cogitare? quid opus eſt ligna, quid fœnum, quid ipſam ſtipu-
lam ad fundamentum Chriſti ſuperponere? cur non magis aurum uel argentum, uel
precioſos lapides, precioſo ſuperponimus fundamento, ubi quũ ignis acceſſerit, nihil
inueniat quod abſumat? Nam ſi acceſſerit ad ſtipulam, ex ſtipula fauillam reddet, &
B cineres: ſi uero acceſſerit ad aurũ, aurũ purius reddet. Hæc nobis dicta ſint pro ijs qui
negligunt oris maledici conſuetudinẽ reſecare: qui ſi non ex corde maledicant, etiam
ſi non uoto & animo iniquo proferant maledicta, tamen immundiciam labiorum, ſe-
cundum Eſaiæ uerbum, & inquinamenta oris incurrunt. Iſte tamen, qui licet matre Eſa. 6.
Iſraëlitide, Aegyptio tamen progenitus eſt patre, exijt, & nominans nomen domini
maledixit. De quo ego puto quod niſi exijſſet, nec litigaſſet aduerſum uirum Iſraëli-
tam, nec nominans maledixiſſet. Exijt enim à ueritate, & exijt à timore dei, à fide, à
charitate: ſicut ſuperius diximus, quomodo per hæc quis exeat de caſtris eccleſiæ, etiã
ſi per epiſcopi uocem minime abijciatur? Sicut è contrario interdum fit, ut aliquis nõ
recto iudicio eorum qui præſunt eccleſiæ, depellatur, & foras mittatur. Sed ſi ipſe non
ante exijt, hoc eſt, ſi non ita egit, ut mereretur exire, nihil læditur in eo quod non recto
iudicio ab hominibus uidetur excluſus, & ita fit, ut interdum ille qui foras mittitur in-
tus ſit, & ille foris ſit qui intus retineri uidetur. Vis tibi oſtendam & alium, qui à nul
lo eiectus eſt, & exijſſe dicitur? Scriptum eſt de Cain, quia exijt à facie domini. Quò Gene. 4.
exijt à facie dei? ubi enim non erat facies dei? Sed exiſſe dicitur, pro eo quod legem
naturæ egreſſus eſt, & ignaram tanti ſceleris terram fraterno ſanguine primus infe-
cit. Sunt tamen & qui bene exeunt, & beati ſunt quia exeunt. Oſtendam etiam hoc
de ſcripturis. In Exodo ſcriptum eſt: Omnes, inquit, qui quærebant nomen domini, Exod. 18.
exierunt ad Moſen extra caſtra. Iſti bene exierunt extra caſtra, quia ſequebãtur Mo
ſen, id eſt legem dei. & de alijs dicitur: Exite populus meus de medio eorum, & im- Eſaiæ 52.
mundum nolite contingere. Exijt ergo, inquit, filius mulieris Iſraëlitidis, & hic erat
filius Aegyptij inter filios Iſraël: & litigauerunt in caſtris, ille qui erat ex Iſraëlitide
muliere, & homo Iſraëlita. Vide quanta cautela ſcripturæ diuinæ ſint intuendæ. Si
diligenter inſpicias, illum qui de Iſraëlitide matre, & de Aegyptio patre natus eſt, nõ
dixit hominem: illum uero qui ex utroque genere Iſraëlita erat, hominem nomina-
uit. Putamus hæc fortuito ſcripta? Putamus caſu adiectum, ut ille non diceretur ho-

C mo, & hic diceretur? Non ſunt iſta fortuita, ratio eſt. Nihil enim in uerbis dei abſque profunda ratione conſcriptum eſt. Ille nanque qui ex parte Aegyptius, ex parte Iſraëlita erat, nondum merebatur homo nominari: iſte uero qui ex integro Iſraëlita erat hoc eſt qui mente dominũ uidebat, iſte homo appellatur: homo inquam interior, qui ad imaginẽ dei factus eſt, & poteſt uidere dominum. Poſt hæc iam quæ in poſteroribus referuntur, non abſq; quadam quæſtione ſunt: de qua multi quærentes: nõ multi explanare potuerunt. Sed ſi ueſtris me orationibus iuueritis, tentabimus etiam nos
» in medium proferre quæ dominus dederit. Homo, inquit, ſi maledixerit deum, pecca
» tum accipiet: qui autem nominat nomen domini, morte moriatur. Quid eſt hoc, qui maledixerit deum, non habet pœnam mortis, ſed qui nominauerit nomen domini? Nónne multo grauius eſt maledicere deum, quàm nominare, quamuis in uanum nominaſſe dicatur? & quomodo qui maledicit, peccatum ſuſcipit tantum; qui autem nominat, morte moriatur? Hæc ergo ſunt quæ in hoc loco ſolent quæſtionem mouere, quæ ignorantibus ſenſum ſcripturarum, inconſequẽter dicta uidentur & incongrue. Putant enim, quod qui maledicit nomẽ domini, ſtatim puniri debeat; ille uero qui nominauerit nomen domini, hoc eſt ſuperflue & in uanum nominauerit, ſufficiat acceſſe peccatum. Sed nos conſequentiam ſermonis tali quodam ſenſu tentemus aperire. Maius eſſe peccatum in quo maledicitur deus, quàm in quo nominatur, dubitare non poſſumus. Reſtat ut oſtendamus, multo eſſe grauius accipere peccatum, & habere ſecum, quàm morte mulctari. Mors quæ pœnæ cauſa iufertur pro peccato, purgatio eſt peccati ipſius pro quo iubetur inferri. Abſoluitur ergo peccatũ pro pœna mortis, nec ſupereſt aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies pœna æterni ignis dignum inueniat. Vbi uero quis accipit peccatũ, & habet illud ſecum, ac permanet cum ipſo, nec aliquo ſupplicio pœnaq; diluitur, tranſit cum ipſo etiam poſt mortem: et quia tem
D poralia hic non perſoluit, ibi expendit æterna ſupplicia. Vides ergo quãto grauius ſit accipere peccatum, quàm morte mulctari? Hic em̃ mors pro uindicta datur, & apud
Sopho.1. iuſtum iudicem deum non uindicatur bis in idipſum, ſicut propheta dixit. Vbi autem non eſt ſoluta uindicta, peccatum manet illis æternis ignibus puniendum. Quod autem hæc ita ſe habeant, poſſum tibi teſtes ex diuinis uoluminibus adhibere Ruben & Iudam patriarchas, loquentes ad patrem ſuum Iacob, quum uellent aſſumere ſecum
Gene.42. Beniamin, & ducere ad Aegyptum propter ſponſiones, quas cum Ioſeph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben quidem ita dicit ad patrem: Ambos filios meos occide, niſi reduxero ad te Beniamin. Iudas uero ait: Peccator ero in te, niſi reduxero eum
Gene.43. tibi. Iacob uero pater ipſorum ſciens multò eſſe grauius, quod promiſerat Iudas, qui dixerat, peccator ero in te, ab eo qui dixerat: occide filios meos: ipſi Ruben quidem non credidit filium, tanquam qui leuiorem elegerit pœnam: Iudæ uero tradidit, ſciẽs grauius eſſe quod elegerat. Hoc ergo modo conuenienter aptauit ſcriptura diuina, ei quidẽ qui maledixerit deum, ut peccatũ ſumat: ei uero qui leuius deliquit, quod morte moriatur. Vis autem & de euangelijs noſcere, quod qui receperit in hac uita mala ſua, ibi iam non recipiat: qui autem hic non recipit, ibi ſeruentur ei etiam omnia? Docet nos exemplum Lazari pauperis, & illius diuitis, ad quem dicitur in infernis poſi-
Luc.16. tum à patriarcha Abraham: Memẽto fili quomodo tu recepiſti bona in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autẽ tu quidem cruciaris, hic uero requieſcit. Et ſolent homines ignorantes iudicia dei, quæ ſunt abyſſus multa, cõqueri aduerſus dominum, & dicere: Cur homines iniuſti & iniqui, raptores, impij, ſceleſti, in hac uita nihil patiun-
Pſal.37. tur aduerſi, ſed cuncta eis proſperis ſucceſſibus cedant, honores, diuitiæ, potentiæ, ſanitas quoq; eis ipſa & corporis habitudo famuletur. Et cõtrà, innocentibus ac pijs, & colẽtibus deũ, innumerabiles ærumnæ ſuperueniãt: abiecti, humiles, cõtempti, & ſub colaphis potentiũ uiuunt, nonnunquam etiam & ſæpius eis morbi quoq; ipſi corporis dominent. Sed hæc, ut dixi, cõquerunt, ignorãtes quis ſit ordo in diuinis iudicijs.

Quanto

A Quanto enim grauius eos puniri uolunt, de quorum potentia & iniquitatibus ingemi ſcunt: tanto magis neceſſarium eſt differri pœnas, quæ ſi non differrentur, temporales utiq; & leuiores eſſent, quia finem cum morte reciperent: nunc uero quia differunt, certum eſt quod æternæ erunt, & cum ſeculis extendentur. E contrario igitur ſi uelint iuſtis & innocentibus in præſenti ſeculo bona reddi, eſſent etiam ipſa bona temporalia, & celeri termino concludenda. Quanto autem magis differuntur in futurum, tanto amplius erunt perpetua, & neſciunt finem. Hoc ergo eſt, quod nos ſcripturæ huius locus paucis ſermonibus cõprehenſus edocuit, ut ſciamus multò eſſe grauius accipere peccatum & habere, ac ſecum ad inferna deferre, quàm in præſenti pœnas dare commiſſi. Et ideo hæc ſciens expedire fidelibus Paulus apoſtolus dicit de eo qui peccauerat: Quem tradidi, inquit, ſatanæ in interitum carnis, hoc eſt morti. Multos autem ſequi fructus mortis huius, oſtendit in ſequentibus, dicens: Vt ſpiritus ſaluus fiat in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Vides ergo quomodo aperte apoſtolus utilitatem mortis huius expoſuit, quũ eum, dicit, tradidi in interitum carnis, hoc eſt in afflictionem corporis, quæ ſolet à pœnitentibus expendi: eumq; carnis interitum nominauit, qui tamẽ carnis interitus uitam ſpiritui conferat. Vnde & nunc, ſi quis noſtrũ recordatur in ſemetipſo alicuius peccati cõſcientiam, ſi quis ſe obnoxium nouit eſſe delicto, cõfugiat ad pœnitentiam, & ſpontaneum ſuſcipiat carnis interitum: ut expurgatus in præſenti uita ſpiritus noſter, mundus & purus pergat ad Chriſtum dominum noſtrum: cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. 1. Corin. 5.

Libri decimiquarti finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVSQVINTVS.

B *De uenditione domorum, & redemptionibus.*

TRes diuerſas leges de domorum uenditionibus, & redemptionibus per Moſen in Leuitico datas uidemus: quarum continentiam primo ſecundum hiſtoriã pertractemus, ut poſt hoc etiam ad ſpiritalem ſenſum poſſimus aſcendere. Domus quædam ſunt in urbibus muratis, quædam in uicis uel agris non habentibus muros. Ait ergo, quo ſi in ciuitate muraLeui. 25.
ta uendiderit quis domũ, per annum integrum habeat copiam redimendi. Poſt annũ uero poteſtas recuperandi nulla conceditur. Erit enim, inquit, domus ipſius emptoris certa poſſeſſio, ſi intra annum liberare eam non potuerit qui diſtraxit. Secunda lex eſt, quod ſi domus ipſius quæ diſtracta eſt, in uico fuerit qui murum non habet, cui tamen uico ager adiaceat, liceat uenditori & poſt annum, & quandocunq; potuerit, reſtituere precium, & recuperare quam diſtraxerat domum. Tertia lex eſt, quod ſi forte domus ſit leuitæ uel ſacerdotis: ubicunq; fuerit talis domus, ſiue in ciuitate murata, ſiue in uico cui murus non eſt, liceat ſemper & in omni tempore, ut quandocunq; potuerit leuita uel ſacerdos, redimat domum. Nec unquam ſacerdotalem uel leuiticam poſſeſſionẽ confirmari in alium, qui nõ ſit eiuſdem ordinis, diuina iura permittunt. Iſtæ ſunt ergo leges, quibus utebatur populus ille prior, etiam ſecundum hoc ipſum quod per hiſtoriã deſignatur, religioſe ſatis & pie ſacerdotalibus uel leuiticis ordinibus conſulentes. Sed citius hæc referamus ad nos: qbus lex Chriſti ſi eam ſequamur, nec poſſeſſiones in terra, nec in urbibus domos habere permittit. Et qd dico domos? nec plures tunicas, nec multã cõcedit poſſidere pecuniã. Habentes eñ, inqt, uictũ & ueſtitũ, his 1. Tim. 6.
contenti ſimus. Quomõ ergo nos datas de domibus, ſiue intra ciuitatẽ muratã poſitis, ſiue in uicis quibus muri nõ ſunt, obſeruabimus leges? Inuenimus in alijs ſcripturæ locis, qd' ſermo diuinus maiore quodã ſacramẽto nominet domũ: ut quũ dicit de Iacob & quaſi pro laude eius ponit: Erat eñ, inquit, Iacob homo ſimplex, habitãs domũ. Et Gene. 25.
iterũ inuenio de obſtetricibus Hebræorũ ſcriptũ; Et quia, inquit, timebant deũ obſte Exod. 1.

C trices, fecerunt ſibi domos. Videamus ergo quod obſtetricibus quidem faciendarum domorum cauſa fuerit timor dei: Iacob uero ſimplicitas & innocentia cauſam dederit ut habitaret domum. Denicꝙ & Eſau qui malus fuit, non eſt ſcriptum de eo, quod habitauerit domum: nec de aliquo alio ſcriptum eſt quod ædificauerit ſibi domum, qui non habuerit timorem dei. Quæ eſt ergo iſta domus, & quale ædificiũ eſt, Paulus apoſtolus exponit apertius, quum dicit: Domum habemus non manufactam, æternam in cœlis. Hæc ergo eſt domus, quam ædificare nemo poteſt, niſi in ſimplicitate mentis, & puritate cordis. Sed quoniam accidere ſolet, ut etiam qui bene ædificauerit, & domum ſibi cœleſtem bene agendo & bene uiuendo, ac recte credendo cõſtruxerit, incurrat alicuius peccati debitum, & hanc à crudeliſſimo fœneratore uenundare cogaꝛ, ac labores ſuos transfundere in alium, pietas et clementia legislatoris occurrit, ut intra certum tempus redimi poſſit, ſi tamen inuenerit, inquit, manus tua precium quod reſtituat. Quale precium? pœnitentiæ ſine dubio lachrymis congregatum, & manibus, id eſt labore boni operis inuentum. Annus autem ipſe intelligi poteſt, quem uenit uocare dominus annum acceptum, quo dimittat confractos in remiſſione, & ſalutem delicta ſua confitentibus præbeat. Quod autem dicit domũ in ciuitate murata, recte (ut arbitror) domus quæ in cœlo eſſe dicitur, in ciuitate murata intelligitur. Murus eſt eñ huiuſcemodi domibus, ipſum cœli firmamentum. Sed talem domum rari quicꝙ habere poſſunt: illi fortaſſe qui ſuper terram ambulantes, conuerſationem habent in cœlis, & de quibus dicit apoſtolus: Dei ædificatio eſtis. Cæteri autẽ in uicis habent domos, quibus non eſt murus, eſt tamen eis adiacens ager fœcundus: & ſunt illi fortaſſis qui ſibi habitaculum præparant in terra uiuentium, & in illa terra quam manſuetis dominus promittit, dicens: Beati mites, quoniam hæreditate poſſidebũt terram. Iſtas ergo domos, ſi forte aliquis (ſicut ſupra expoſuimus) lapſus acciderit, ſemper eſt recuperandi facultas: ut uerbi gratia dicamus, ſi nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blaſphemia fidei (quæ muro eccleſiaſtico & apoſtoli dogmate cincta eſt) ſed uel in ſermone, uel in morum uitio cõſiſtat, hoc eſt uendidiſſe domum, quæ in agro eſt, uel in uico, cui murus non eſt. Hæc ergo uenditio, & huiuſmodi culpa, ſemper reparari poteſt: nec aliquando tibi interdicitur, de commiſſis huiuſcemodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus ſemel tantum pœnitentiæ conceditur locus. Iſta uero communia, quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur. Quod ſi ſacerdotalis fuerit, inquit, iſta domus uel leuitica, ubicunꝙ fuerit, ſiue in ciuitate, ſiue in agro, ſemper habet redemptionem. In hoc loco ſacerdotalem ſenſum, & leuiticam intelligentiam quæro. Non enim inferior eſſe debet autor horũ (ſi fieri poteſt) illo ipſo, qui hæc ſcripſit & ſanxit. Quid eſt ergo quod ſacerdos & leuita domus ſuæ ſemper habent redemptionem, & ubicunꝙ fuerint habent redemptionem? Secundum ſpiritalem intelligentiam, ſacerdos mens deo conſecrata dicitur: & leuita appellatur is, qui indeſinenter aſſiſtit deo, & uoluntati eius miniſtrat. Perfectio ergo in intellectu & opere, in fide & actibus, ſacerdos & leuita accipiendus eſt. Huic itaqꝙ perfectæ menti ſi acciderit aliquando domum quam habet non manufactã, ſed æternam in cœlis, uendere, et in manus alterius dare (ſicut cõtigit aliquando magno patriarchæ Dauid, quũ de tecto ſuo Vriæ Ethæi aſpexiſſet uxorẽ) ſtatim eam redimit, ſtatim reparat, ſtatim eñ dicit: peccaui. Imò uero adhuc aliqd ſublimius in hoc ſenſu debemus inſpicere, quomodo domus ſacerdotum & leuitarũ, id eſt perfectarũ mentiũ ſemper delicta redimunt, ſemperꝙ purgent. Si quando ſcripturas diuinas legimus, & ſanctorũ patrum in his delicta aliqua recenſemus, ſi ſecundũ apoſtoli Pauli ſententiã dicimus, quia hæc omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt aũt propter cõmunitionẽ noſtrã: hoc modo ſemper domus eorũ redimiť, quia ſemper ꝑ culpis eorũ purgatio, et ſatisfactio à doctoribus adhibeť: oſtendẽtibus ex diuinis ſcripturis, formas fuiſſe hæc & imagines rerũ futurarũ, non quibus arguerentur

Id de publica pœnitẽtia, quæ in propatulo ſecũdum eccleſiæ iudiciũ fit, intelligẽdũ eſt.

Deut. 22.

2. Cor. 5.

Eſa. 61.

1. Cor. 3.

Matth. 5.

2. Cor. 5.

2. Reg. 11.

1. Cor. 10.

A arguerentur delicta ſanctorum, ſed quibus oſtenderetur peccator & impius in partem ſanctorum ſocietatemq; conſtituiſſe. Nunquam ergo ſacerdotalis poſſeſſio à ſacerdote ſeparatur, etiam ſi ad tempus fuerit ablata, etiam ſi fuerit diſtracta, ſemper redimitur, ſemper reparatur: uelut ſi diceret, charitas quæ perfecta eſt, omnia patitur, omnia ſperat, omnia talerat, charitas nunquam cadit. Sic ergo poſſeſſio ac domus ſanctorum nunquam cadit, nunquam aufertur, nunquam ab eorum iure ſeparatur. Quomodo enim ſeparari à ſacerdotibus poteſt domus, quæ ædificata eſt ſupra fundamentū apoſtolorum & prophetarum, in qua ipſe eſt angularis lapis Ieſus Chriſtus? Quod autem poſſit aliquando domus iſta diſtrahi, hoc eſt huiuſmodi ædificatio incidere peccatum, audi apoſtolum Paulum quomodo de talibus dicit: Vt ſapiens architectus fundamentum, inquit, poſui, alius ſuper ædificat: unuſquiſq; autem uideat quomodo ſuperædificet. Fundamentū enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitū eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſupra fundamentum hoc ædificat aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam. Vides ergo quoniam poteſt quis ſupra fundamentum Chriſti ædificare ligna, fœnum, ſtipulam, hoc eſt opera peccati: quæ qui ædificat, ſine dubio uendidit domum ſuam emptori peſſimo diabolo, à quo unuſquiſq; peccantium peccati precium conſequitur ſatisfactione deſiderij ſui. Hoc ſi forte incurrerit aliquis (quod abſit) citò redimat, citò reparet, dum tempus eſt reparandi, dum pœnitentiæ locus eſt. Itaq; deum precemur, ne æternæ domus habitatione fraudemur, ſed digni habeamur recipi in æterna tabernacula, per Chriſtum dominum noſtrum; cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

1. Corin.13.

Ephe.2.

1. Corin.3.

Libri decimiquinti finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVSSEXTVS.

B *De benedictionibus Leuitarum, uel præceptis trium mandatorum.*

IN agonibus corporalibus gradus quidam, & differentiæ ſingulorum quoruncunq; obſeruari ordinum ſolent, ut pro qualitate certaminum præmio remuneretur unuſquiſq; uictoriæ. Verbi gratia: ſi inter pueros quis habeat agonem, ſi inter iuuenes, ſi inter uiros: quæ per ſingulos ordines obſeruatio haberi debeat, quid fieri liceat uel nō liceat, & quæ certaminis regula cuſtodiri, quid etiam poſt hæc remunerationis mereatur palma uincentis, ipſis nihilominus agonicis legibus cautum eſt. Ita & nunc omnipotens deus obſeruandæ legis ſuæ in hoc mundo agonem mortalibus ponens, poſteaquam tradidit obſeruanda: & copioſe quid fieri, uel quid non fieri deberet, ſcripſit: conuenienter ad ultimum iam Leuitici locum (in quo de ſingulis quibuſq; obſeruationibus conſtitutum eſt) quid muneris reportet qui impleuerit, & quid pœnæ ſubeat qui non obſeruauerit, enunciat. Sed ſi lex ſecundum quod Iudæi uolunt, & ij qui eorum ſenſu ſcripturas intelligendas putant, non eſſet ſpiritalis, ſed carnalis: dubium non eſt quin obſeruata carnaliter, benedictiones quoq; carnales obſeruantibus tribuat. Si uero, ut Paulo uidetur apoſtolo, lex ſpiritalis eſt, ſine dubio & ſpiritaliter obſeruanda eſt, & ſpiritalis ex ea benedictionum ſperanda remuneratio. Totius nanq; conſequentiæ eſt, ſpiritalem legem benedictiones dare ſpiritales: & eiuſdem nihilominus cōſequentiæ eſt, etiam maledicta & condemnationes legis ſpiritalis non eſſe corporeas. Sed ut indubitatum ſit quod dicimus, ipſius Pauli apoſtoli uoce utamur, qui ad Epheſios ſcribens, de ſpiritalibus benedictionibus hoc modo pronuntiat: Benedictus, inquit, deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto. Quoniam quidem ſciebat nonnullos legentes has benedictiones poſſe in id prolabi, ut eas corporales putarent & terrenas: uoluit eis euidentius aperire quæ ſit diuinarum benedictionum natura, uel ubi quærenda. & ideo ait: Qui benedixit,

Rhom.7.

Ephe.1.

C inquit, nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto. Sed & hoc quod addidit, in omni benedictione ſpiritali, non eſt ocioſum, ſed apoſtolicæ uehementiæ plenũ. Nam quia ſciebat multa eſſe implenda quæ mandantur in lege, & in unoquoq; mandato proprios exiſtere agones, in quibus per ſingula benedictionem qui uicerit, meretur: ideo dixit: qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali, ut & plures eas eſſe oſtenderet & ſpiritales. Poteſt aũt in hoc ſermone quo ait, in omni benedictione ſpiritali, & illud intelligi: ut & (uerbi gratia) iuſtus quiſq;, & perfectus capiat benedi-
Leuit.26. ctiones Leuitici, de quibus nunc ſermo eſt. Capiat & eas, quæ in Numerorum libro
Num 6. ſcriptæ ſunt: ſed & illas quæ in libro Geneſeõs continentur, benedictiones Noë ad
Gene.9. Sem & Iaphet, & benedictiones Iſaac ad Iacob, & iterum Iacob benedictiones ad
Gene.27. Ioſeph & Effraim & Manaſſe, & poſt hec ad duodecim patriarchas. Quia ergo mul-
Gene.48. tæ ſunt benedictiones poſitæ in diuinis ſcripturis, quæ uidentʼ quidem ad unũquenq;
Gene.49. ſanctorũ (uerbi gratia, ad Sem & Iaphet) dirigi. Non tamen (ut quibuſdam uidetur) ita in illos ſolos diriguntur, ut alius ex his participare non poſſit. Idcirco eas ſpiritales apoſtolos nominauit, ut quicunq; effici potuerit in uirtute & ſpiritu (uerbi gratia) Sem
Luc.1. uel Iaphet, uel Ioſeph, aut Iſaac, aut Iacob: ſicut & Ioãnes fuit in ſpiritu & uirtute He liæ, poſſit etiam ipſe benedictionis illius particeps fieri, cuius uirtutem & ſpiritũ geſ-
Leui.26. ſerit. Sed uideamus nunc in Leuitico, benedictionum quod ſit exordiũ. Si, inquit,
» in præceptis meis ambulaueritis, & mãdata mea cuſtodieritis, & feceritis ea. Tria ſunt quæ dicit: in præceptis ambulandũ, mandata cuſtodienda, & facienda quæ mandata
Num.15. ſunt. Vnde uidetur mihi præceptum eſſe (uerbi gratia) quũ iubetur, ut ille qui ſabbatũ
Leui.24. non ſeruauit, ab omni ſynagoga lapidetur: aut qui maledixerit deum, ut lapidibus pe-
Num 18. rimatur: & ſiqua iubentur huiuſmodi. Mandata uero eſſe quibus iubetur (uerbi cauſa)
Exod.23. decimas offerre Leuitis, uel ter in anno apparere domino, uel nõ apparere uacuum in
Exod.34. conſpectu domini Cuſtodire ergo mandatũ, eſt intelligere uel aduertere quæ iuben-
D tur. Sic ergo intelligendũ puto quod dixit: Si in præceptis meis ambulaueritis, & man
» data mea cuſtodieritis, & feceritis ea. Sed uideamus quæ ſit prima benedictio ijs
» qui ea quæ mandantur, impleuerint. Dabo, inquit, pluuiam uobis tempore ſuo. Igitur primo ad Iudæos dicamus, & eos qui ſimpliciter uel corporaliter hæc intelligenda opinantur: ſi pluuia hæc tanquam remuneratio pro laboribus datur ijs qui mandata cuſtodiunt, quomodo & ijs qui mandata non ſeruant, una atq; eadem datur pluuia tempo-
Matth.5. ribus ſuis, & uniuerſus mundus communibus utitur pluuijs à deo datis? Pluit enim ſuper iſtos & iniuſtos. Quod ſi iuſtis & iniuſtis datur pluuia, non erit eximia remuneratio ijs qui mandata ſeruauerint. Vide ergo, quia etiam ſi Iudæi non acquieſcunt uerbis Ieſu domini noſtri: tu tamen qui nomine eius cenſeris, & Chriſtianus appellaris, debes ei credere dicenti, quia pater ſuus cœleſtis communem hanc pluuiam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: & non debes putare, quia iuſtis eximiam ſeparauerit portionem hanc, quam communem poſuit etiam cũ iniuſtis. Quæramus ergo in ſcripris, quæ ſit
Eſa.5. pluuia quæ ſanctis tantummodo datur, & de qua mandatur nubibus, ne pluant pluuiam iſtam ſuper iniuſtos. Quæ ergo ſit iſta pluuia, ipſe Moſes horum legislator nos
Deut.32. edoceat. Ipſe enim dicit in Deuteronomio: Attende cœlũ & loquar, audiat terra uerba ex ore meo, expectetur ſicut pluuia eloquiũ meũ. Nunquid mea uerba ſunt iſta? Quid rhetoricis argumentis ſenſum diuinæ legis uiolenter inflectimus? Nonne Moſes eſt, qui dicit pluuiam eſſe quod loquitur? Expectetur, inquit, ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, ſicut imber ſuper gramen, & ſicut nix ſuper fœnum. Intende diligenter auditor, ne putes nos uim facere ſcripturæ diuinæ, quũ docentes eccleſiam dicimus, uel aquas, uel imbres, uel alia quæ corporaliter dici uidẽtur, ſpiritaliter ſentienda. Audi quomodo Moſes uerbũ diuinæ legis nunc pluuiam nominat, nunc rorem uocat, nunc imbrem, nunc etiam niuem dicit. Et ſicut Moſes uaria & diuerſa proloquitur, tanquam ex gratia multiformis dei ſapientiæ proloquens: ita &

Eſaias,

A Eſaias,quum dicit: Audi cœlum,& auribus percipe terra, quomodo dominus locu- *Eſa.1.*
tus eſt. Sed & unuſquiſq; prophetarum quũ aperuerit os, imbres deducit ſuper faciẽ
terræ.hoc eſt,auribus & cordibus auditorum. Hoc ſciens & apoſtolus dicebat: Terra *Hebr.6.*
enim uenientem ſæpius ſuper ſe imbrem bibens, & generans herbam opportunã ijs,
à quibus colitur, accipit benedictiones à deo: quæ autem protulerit ſpinas & tribulos
reproba eſt, & maledicto proxima,cuius finis ad exuſtionem. Nunquid hæc apoſto-
lus de terra hac dicit? Sed nec accipit terra benedictiones à deo,quum imbres biberit,
& fructum produxerit: ſed neq; quũ ſpinas ac tribulos poſt pluuiam protulerit, con-
ſequitur maledictiones à deo. Sed noſtra terra, id eſt noſtrum cor, ſi ſuſcipiat fre-
quenter uenientem ſuper ſe pluuiam doctrinæ legis,et attulerit fructum operum,acci
pit benedictiones. Si uero nõ opus ſpiritale, ſed ſpinas& tribulos,id eſt ſollicitudines
ſeculi habeat,aut uoluptatem,& diuitiarũ cupiditates,reproba eſt,& maledicto pro-
xima,cuius erit finis ad exuſtionem. Propterea unuſquiſq; auditorum, quum conue-
nit ad audiendum,ſuſcipit imbrem uerbi dei. Et ſi quidem fructum attulerit operis bo
ni,benedictionem diuinam conſequetur. Si uero ſuſceptum dei uerbum contempſe- *Lucæ 3.*
rit,et frequẽter audita neglexerit,ac ſollicitudini rerum ſecularium,libidiniq; ſe ſubie-
cerit,tanquam qui ſpinis ſuffocauerit uerbum, maledictionem pro benedictione con
quiret, & pro beatitudinis fine finem exuſtionis inueniet. Dabo ergo, inquit, uo-
bis pluuiam in tempore neceſſario. Addidit & in tempore. Sicut enim imber iſte ter-
renus, ſi importune ueniat,id eſt, quum Meſſis colligitur,quum frumenta teruntur in
areis,obeſſe magis quàm prodeſſe uidebitur: Ita & ij,quibus pluuia uerbi dei mini-
ſtranda committitur,obſeruare debent hoc,quod dicit ſcriptura,ut in tempore præbe
ant,id eſt,ne crapulato & ebrio uerbum dei ingerant,ne occupato in alijs animo,quũ
attentus eſſe non poteſt, uel quũ alicuius uitij languore conſtrictus eſt,& non docto-
B ri,ſed morbo proprio interior præſtatur auditus. Prudenter ergo cõſpiciat ubi poteſt ua
care mens,ubi ſobrius,ubi uigilans,ubi intentus auditor eſt, & ubi pluuiam miniſtret
in tempore. Sic & tritici menſurã ſeruus fidelis & prudens in euangelio cõſeruis dare *Lucæ 12.*
iubetur in tempore. Sed & alio modo poſſumus intelligere hoc quod mandatur, ſcili
cet quod imber dandus eſt in tẽpore. Puer eſt aliquis,& paruulus in fide,indiget plu-
uia,ſed lactis pluuia. Sic enim dicit ille,qui ſciebat pluuias in tempore diſpenſare: Lac *1. Corin.3.*
potum dedi uobis, non eſcam: nondum enim poteratis. Proficit poſt hæc in fide,cre-
uit ætate & ſapientia,aptus ſine dubio factus eſt,qui ſolidiorem percipiat cibum. Infir
matur aliquis,& non pro tempore,ſed pro infirmitate,capere non poteſt quæ robuſta
ſunt; uerbi cauſa,non poteſt plene de caſtitate capere ſermonem; oportet compati &
metiri doctrinam pro uirium qualitate,& concedere talibus nuptias, hoc eſt oleribus
paſcere infirmum, & ad huiuſcemodi menſuram animæ aptare uelut tenuem & roris
ſimilem pluuiam uerbi. Eſt autem alia terra,quæ poteſt ſuſcipere ualidos imbres,fer-
re etiam flumina uerbi dei, & rapidos portare torrentes. De his enim talibus prophe-
c ta dicit in pſalmis: Et torrentem uoluptatis tuæ potũ dabis illis. Dabo ergo,inquit, *Pſal.35.*
d uobis pluuiam in tempore ſuo,& dabit terra natiuitates ſuas. Poſt primã benedictio-
nem pluuiæ,iſta ſecunda eſt,qua dicitur terra ſuſcepta pluuia dare natiuitates ſuas. In-
uenimus quia & Iſaac benedicẽs Iacob,ait: Det tibi dominus de rore cœli,& ab uber *Gene.27.*
tate terræ plenitudinem frumenti & uini. Putas ne tale frumentũ in benedictione da-
bit Iſaac filio ſuo Iacob,quale habẽt & peccatores homines, & quali abundabat etiam
impius Pharao? Hæc erat tanti patriarchæ benedictio? Vis tibi adhuc oſtendam quo-
modo & alibi iniqui habeant multitudinem frumenti? Intuere illum in euãgelio,cu-
ius ager multos attulerat fructus,qui dixit: Deſtruam horrea mea,& maiora reædifi- *Lucæ 12.*
cabo,& dicam animæ meæ: Habes multa bona repoſita in annos multos, manduca,
bibe,& lætare. Talia ergo credimus eſſe bona,quæ diuinis benedictionibus, ſanctis

C quibuſcꝫ & fidelibus tradebantur? Alios ergo terræ fructus aſpicio, & aliter multitudinem natiuitatis intueor. Si enim terra mea afferat fructus, ſi natiuitates ex domini benedictione producat: intelliget ſenſus meus, et explanare poterit, quæ & qualis ſit iſta terra, quæ accepta cœleſti pluuia natiuitates proferat rationabilium frugum. Teſtimonium de euangelijs ſume, quomodo exijt qui ſeminat, ſeminare: & aliud quidem ceciLucæ 8. dit ſecus uiam, aliud autem ſupra petram, aliud ſuper ſpinas, aliud autem ſuper terramMatth. 13. bonam. Dedit autem terra fructum ſuum, & natiuitates ſuas produxit; attulit eñ fruMar. 4. ctum centeſimum, & ſexageſimum, & triceſimum. Sed & ligna, inquit, camporũ dabunt fructum ſuum. Habemus intra noſmetipſos & ligna camporum, quæ fructũ ſuum producunt. Quæ ſunt iſta ligna camporum? dicet fortaſſis auditor. Quid iterum Euriſilogus. Euriſilogus ait? quid undecunꝫ uerba conquirit, ut explanationem lectionis effugiat? Quomodo intra nos eſſe ligna docebit & arbores? Si non temere obtrectes, iam nunc audies: quia non poteſt arbor bona malum fructum facere, neꝫ arbor mala fructum bonum facere. Habemus ergo arbores intra nos, ſiue bonas, ſiue malas. Et quæ bonæ ſunt, fructus malos non poſſunt afferre: ſicut quæ malæ ſunt, fructus non afferent bonos. Vis tibi arborum ipſarum quæ intra nos ſunt, uocabula & appellationes expediam? Nõ eſt ficus, nec malus, nec uitis: ſed una arbor iuſtitia appellatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et ſi uis, maiorum adhuc arborum multitudinem diſce, quibus fortaſſe dignius putabitur conſitus etiam paradiſus dei. Eſt eñ ibi arbor pietatis, eſt & alia arbor ſapiẽtiæ, eſt & alia diſciplinæ, eſt & alia ſcientiæ boni & mali: ſuper omnia uero eſt arbor uitæ. Non tibi magis uidetur, quod pater cœleſtis agricola huiuſmodi arbores in anima tua excolat, & huiuſmodi plantaria in Ioan. 15. tua mente cõſtituat? Sic ergo dicit ſaluator: Nõ poteſt arbor mala fructus bonos facereMatth. 7. re, neꝫ arbor bona fructus malos. Hoc eſt quod docet: Arbor pudicitiæ bona eſt, nõ poteſt afferre fructus impudicitiæ. Arbor iuſtitiæ bona eſt, & afferre fructus iniuſtitiæ non poteſt: Sic & è contrario ſi habeas malæ arboris radicem in tua mente plantatam,

D bonos reddere non poteſt fructus. Si enim ſit in te radix malitiæ, fructus nõ dabit bonos. Si ſit intra cor tuum ſtultitia plantata, nunquam proferet ſapientiæ florem: ſi iniuſtitiæ, ſi iniquitatis arbor ſit, nunquã huiuſmodi ligna gaudere de bonis fructibus poſſunt. Si ergo ſeruemus mãdata dei, ſuſcepta pluuia uerbi dei, de qua ſuperius diximus, etiã arbores quæ in campis animæ noſtræ & cordis noſtri latitutudine plantatæ ſunt, lætum & bonæ ſuauitatis afferent fructum. Vis autem tibi de ſcripturis oſtendam, arbores uel ligna appellari has ſingulas, quasꝫ uirtutes, quas ſuperius memorauimus?Prouerb. 3. Adhibeo teſtem ſapientiſſimum Salomonem, dicentem de ſapientia: Lignũ uitæ eſt, inquit, omnibus qui amplectuntur eam. Si ergo ſapientia lignum uitæ eſt, ſine dubio & aliud lignum eſt prudentiæ, & aliud iuſtitiæ. Neꝫ enim cõſequenter diceretur, ex omnibus uirtutibus ſolam ſapientiam meruiſſe, quod lignum uitæ dicatur: cæteras autem uirtutes nequaquã ſimilis ſortis ſuſcepiſſe uocabula. Ligna ergo campi dabũt fruPſal. 17. ctus ſuos. Hoc credo de ſe ſentiebat & beatus Dauid, quum dicebat: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo dei. Ex quo manifeſte oſtendit & ſanctum hominem myſtice oliuam dici. Comprehendet, inquit, uobis triturationem uindemiam. Si ſeminatur eſt in anima ſemen bonum, & ſuſcepta à deo pluuia creuit & uenit ad ſpicam, neceſſariò conſequetur & meſſis. Et ſi meſſis, conſequetur etiam trituratio, in qua frumenta purgentur. Etenim anima quæ germinat, & ex uerbo dei, & ex cœleſti pluuia rigata germen producit ad meſſem, neceſſe eſt ut ipſa meſſis, quam profert, purgeẽ in areã: id eſt, ut ſenſus quos genuerit anima, in medium proferat, & ſiue cum cæteris doctoribus, ſiue etiam cum ipſis, quæ ſentit diuinis uoluminibus cõferat: ut ſi quid in eis inane & ſuperfluum, ſi quid paleæ ſimile fuerit, aut ariſtis, flante in ſe ſpiritu diſcretionis excutiat, & purum frumentum quo ſolide queat nutrire conſeruos, & menſuram tri-

tici in

A tici in tempore diſpenſare retineat. Et conſequetur, inquit, uobis trituratio uinde- *Luce 12.*
miam: quia panis (ut ſcriptura dicit) confirmat cor hominis, & uinum lætificat. Quæ- *Pſal.103.*
cunq; de continentia, de obſeruantijs, et cuſtodia mandatorum dicuntur, hæc poſſunt
uideri frumentum, ex quo panis efficitur, & auditorum corda confirmat. Ea ergo quæ
ad conſcientiam pertinent, & occultorum explanatione mentes lætificant audiẽtium,
uino ac uindemiæ uidebuntur aptanda. Cordi etenim lætitia tribuitur, quum quæ oc
culta & obſcura ſunt, explicantur. Et uindemia, inquit, comprehendat ſationem.
Vt ſi dicamus, primo ſemino quæ legis ſunt: & poſteaquam ſeminatum eſt, orauí ut
daret dominus pluuiam in tempore: & facta eſt meſſis. Poſt hoc non maneo ocioſus,
ſed iterum ſemino, accipio ſcripturam propheticam, & ex ea ſemino terras, & noua-
lia auditorum, poſt hæc ſemino & alia de euangelicis ſermonibus. Diuerſa ſunt quæ
ſeminantur. Per totum annum poſſumus ſeminare, poſſumus & ex apoſtolicis literis
multa ſemina iacere. Semper eſt quod ſeminetur in omni uita noſtra: ocij nullum tem
pus eſt. Quandiu reſpiramus, ſeminemus: tantum eſt ut in ſpiritu ſeminemus, ut de ſpi *Galat.6.*
ritu metamus uitam æternam. Et manducabitis, inquit, panem ueſtrum in ſatieta-
te. Nec hoc ego corporalis eſſe benedictionis accipio, qua ſi cuſtodiat legẽ quis dei,
panem iſtum communẽ in abundantia conſequatur. Quid enim? Nónne impij & ſce
leſti panem non ſolum in abundantia, ſed & in delicijs comedunt? Magis ergo ſi reſpi
ciamus ad eum qui dixit: Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi: & qui manduca- *Ioan.6.*
uerit hunc panẽ, uiuet in æternũ: & aduertamus quia qui hæc dicebat, uerbũ erat, quo
animæ paſcuntur: intelligimus de quo pane dictum ſit in benedictionibus à deo. Et
manducabitis panem ueſtrum in ſatietate. Similia his etiam Salomon in Prouerbijs
pronunciat de iuſto, dicens: Iuſtus manducans replebit animam ſuam, animæ autem *Prouerb.3.*
impiorum in egeſtate erunt. Hoc ſi ſecundum literam accipias, quia iuſtus manducãs
replet animam ſuam, animæ uero impiorum in egeſtate erunt: falſum uidebitur. Ma-
B gis enim animæ impiorum cum auiditate cibum ſumunt, & ſatietati ſtudent: iuſti au-
tem interdum etiam eſuriunt. Denique Paulus iuſtus erat, & dicebat: Vſque ad hanc *1. Cor.4.*
horam & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus & colaphis cædimur. Et iterũ dicit: In *2. Cor.11.*
fame & ſiti, in ieiunijs multis. Et quomodo dicit Salomon, quia iuſtus manducans ſa
tiat animã ſuam? Sed ſi intuearis quomodo iuſtus ſemper & ſine intermiſſione man-
ducet de pane uiuo, & repleat animam ſuam, ac ſatiet eam cibo cœleſti, qui eſt uerbũ
dei, & ſapientia eius: inuenies quomodo ex benedictione dei manducet iuſtus panẽ
ſuum in ſatietate. Et habitabitis tuti ſuper terram ueſtram. Iniquus nunquam tutus
eſt, ſed ſemper mouetur & fluctuat, & circunferẽ omni uento doctrinæ in fallacia ho-
minũ, ac deceptiõe erroris. Iuſtus uero qui legem dei cuſtodit, tutus habitat ſuper ter- *Epheſ.4.*
ram ſuam. Senſus enim eius firmus eſt, dicentis ad deum: Confirma me domine in
uerbis tuis. Et confirmatus, & tutus, & radicatus habitat ſupra terram, fundatus in fi *Pſal.118.*
de: quia ædificium eius non eſt ſuper arenam poſitum, neq; radix eius ſuper petram:
ſed domus quidem eius fundata eſt ſuper ſolidam & firmam (quæ Chriſtus eſt) petrã: *Luc.26.*
planta uero eius radicata eſt in profundo terræ, hoc eſt, in interioribus animæ eius. Re
cte ergo ad huiuſcemodi animã dicitur in benedictionibus: Et habitabitis tuti ſuper
terram ueſtram, & dabo pacem ſuper terram ueſtram. Quam pacem dat deus? Iſtam *Ioan.14.*
quam habet mundus, negat ſe dare Chriſtus. Dicit enim: Meam pacem do uobis,
meam pacem relinquo uobis; non ſicut hic mundus dat pacem, & ego do uobis. Ne-
gat ergo ſe pacem mundi dare diſcipulis ſuis, quia & alibi dicit: Quid putatis quia ue *Matth.10.*
ni pacem mittere in terram? Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Vis ergo uidere
quam pacem dat deus ſuper terram noſtrã? Si terra noſtra ſit bona illa, quæ affert fru- *Mar.4.*
ctum centeſimum, aut ſexageſimum, aut triceſimum, illam pacem ſuſcipiet à deo, de
qua dicit apoſtolus: Pax autem dei, quæ ſuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ue- *Philip.4.*

C ſtra,& ſenſus ueſtros. Hæc eſt ergo, quam dat deus ſuper terram noſtram. Et dor
Prouer. 3. mietis,& non erit qui uos exterreat. Et Salomon in Prouerbijs dixit: Si enim ſederis, ſine timore eris: & ſi dormieris,libenter ſomnum capies, & non timebis terrorem uenientem tibi,neq; impetus impiorum ſuperuenientes. Hæc ille dixit de iuſto & ſapiente uiro,& hæc in benedictione dicuntur: Dormietis,& non erit qui uos exterreat.
Prouerb. 28. Si enim iuſtus efficiar,nemo me exterrere poteſt,nihil timebo aliud,niſi deum. Iuſtus enim ,inquit,confidit ut leo: & ideo non timet leonem diabolum,nec draconem ſatanam: nec angelos eius: ſed dicit ſecundum Dauid: Non timebo à timore nocturno,
Pſal. 90. nec iaculo uolante per diem, & à negocio perambulante in tenebris,à ruina & dæmonio meridiano.
Pſal. 26. Addit & illud: Dominus illuminatio mea & ſalus mea ,quem timebo? Dominus defenſor uitæ meæ,à quo trepidabo? & iterum: Si cõſiſtant aduerſum me caſtra,non timebit cor meum. Vides confidentiam & uirtutem animæ cuſtodientis mandata dei,& habentis fiduciam libertatis ingenitæ. Poſt hæc exterminabo,inquit,beſtias malas de terra ueſtra. Beſtiæ iſtæ corporales non ſunt malæ, neq; bonæ, ſed medium: quædam enim ſunt muta animalia. Sed illæ beſtiæ malæ ſunt ſpiritales,
Epheſ. 6. quas apoſtolus dicit,ſpiritales nequitias in cœleſtibus. Et illa eſt mala beſtia,de qua di
Gene. 3. cit ſcriptura: Serpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum,quæ ſunt ſuper terrã. Ipſa ergo eſt hæc eſt mala beſtia, quam promittit deus examinaturum ſe de terra noſtra, ſi eius mandata ſeruemus. Vis uidere & aliam beſtiam malam? Aduerſarius,in-
1. Pet. 5. quit,ueſter diabolus,ſicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Quod ſi adhuc plures beſtias uis diſcere: docebit te Eſaias propheta, qui
Eſa. 30. ſub uiſione,quam intitulauit quadrupedum in deſerto,talia quædam prophetico ſpiritu de beſtijs loquitur: In tribulatione,inquit,& angustia leo & catulus leonis. Inde & nati aſpidum uolantium, qui portabãt ſuper aſinos & camelos diuitias ſuas ad gẽtem,
D quæ non proderit eis. Nunquid ullo modo uideri poſſunt hæc de corporalibus beſtijs dicta, etiam ijs qui ualde ſunt amici literæ? Quomodo enim leo & catulus leonis, uel aſpides uolantes poſſunt ſuper aſinos & camelos portare diuitias ſuas? Sed euidenter contrarias poteſtates dæmonum peſſimorum propheta ſpiritu ſancto repletus enumerat,eoſq; collocare diuitias deceptionũ ſuarum ſuper animas ſtolidas, peruerſaſq; (quas camelis & aſinis per figuram comparat)deſignauit. Et his beſtijs ne traderetur
Pſal. 73. anima deũ timens orabat,dicens: Ne tradas beſtijs animam confitentẽ tibi. Et exterminabo,inquit,beſtias malignas de terra ueſtra. & pugna non tranſibit per terrã ueſtram. Multæ ſunt pugnæ,quæ tranſeunt per terram noſtram,ſi legem dei non cuſtodiamus, nec præcepta eius ſeruemus. Sed eat unuſquiſque ad animam ſuam, & ipſe ſe interna recordatione diſcutiat, & uideat quomodo terra noſtra, id eſt caro noſtra, nunc ſpiritu fornicationis,nunc iræ furoris urgetur, nunc auariciæ iaculis confoditur, nunc telis pulſatur inuidiæ,nunc ſpiculis libidinis terebratur. Et in quibuſcunq; concupiſcit caro aduerſum ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, internis prælijs ſemper agitatur. Quid autem dico de cogitationum pugnis,quas cordi noſtro ſuggerit inimicus ut nos exuat à fide Chriſti,& à ſpe uocationis noſtræ? Quum enim afflictiones tentationum & moleſtiarum ſeculi ſuſcitauerit nobis,conſequenter iam ſuggerit cogitationi,ſuperfluum & ineptum eſſe hæc tolerare pro Chriſto,multò eſſe melius ſecuram,
2. Cor. 10. & ſine perſecutione uitam ducere. Hæc ſciens & apoſtolus Paulus dicebat: Cogitationes deſtruentes,& omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Chriſti. Qui ergo diuina præcepta ſeruauerit, & mandata eius cuſtodierit, & fecerit ea,hanc pugnam & hæc bella non patitur. Sed deus aufert ea de terra eius,& non ſinit ea tranſire per animam iuſti. Et perſequemini inimicos ueſtros. Quos inimicos,niſi ipſum diabolum,& angelos eius,& ſpiritus malignos, & dæmonia immũda? Perſequemur ea non ſolum ut à nobis ipſis effugemus,ſed & ab alijs,quos infeſtant, ſi diuina præceptaſer-

A pta ſeruemus. Perſequemini, inquit, inimicos ueſtros, & cadent in conſpectu ueſtro morte. Si cõterat ſatanam ſub pedes noſtros uelociter deus, cadet inimicus in conſpectu noſtro morte. Ego arbitror, quod hoc modo in conſpectu noſtro. Si eñ mortificemus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem & immundiciam, ſi hanc mortem inferamus membris noſtris, illi cadent in conſpectu noſtro. Quomodo cadent in conſpectu tuo? Si tu iuſtus ſis, cecidit iniuſtitia in cõſpectu tuo: ſi caſtus ſis, cecidit libido: ſi pius, impietas corruit ante te. Et perſequẽtur ex uobis quinque, centum: & centum ex uobis perſequentur multa millia. Qui ſunt iſti quinque, qui poſſunt perſequi centum? Quinque numerus ponitur & in laudabilibus, ponitur & in culpabilibus. Quinque ſunt ſapientes uirgines, & quinque inſipientes. Sic etiam centenarius numerus ad utranque partem accipi poteſt. Si itaque nos ſumus ex quinque ſapientibus, perſequemur inſipientes centum. Si enim ſapienter & probabiliter in uerbo dei pugnemus, ſi prudenter de lege domini diſſeramus, conuincemus & fugabimus infidelium multitudinem. Si eñ quinque numerus & ſapientes indicat, & inſipientes: ita & centenus numerus ut fideles indicat, & infideles. Nam ſub centenario annorum numero Abraham deo credidiſſe, & iuſtificatus eſſe deſcribitur. Et peccator, qui moritur centum annorũ, maledictus erit. Et hic centum infideles à quinque ſapientibus fugantur. Et rurſum centum fideles, nõ tam numero centum, quàm perfectione ſignati, multa millia infidelium perſequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros dæmones, ne animas prudentium antiqua fraude decipiant. Et cadent, inquit, inimici ueſtri in conſpectu ueſtro gladio. Qui ſint inimici, ſupra diximus: quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apoſtolus Paulus nos docet quis ſit hic gladius quem dicit. Viuus eſt eñ ſermo dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio utra que parte acuto: pertingens quoque uſq; ad compagem animæ ac ſpiritus, membrorum quoque, & medullarum: & eſt diſcretor cogitationum & intentionum cordis. B Hic eſt gladius, cuius acie cadent inimici ueſtri. Sermo nanq; dei eſt, qui proſternet omnes inimicos, et ponet eos ſub pedibus ſuis, ut ſubditus fiat omnis mũdus deo. Vis adhuc de alia epiſtola Pauli diſcere, quia gladius ſermo dei ſit? Audi eum, quomodo arma præparat militibus Chriſti, quum dicit: Et galeam ſalutaris accipite, & gladium ſpiritus quod eſt uerbum dei, per omnem orationem & obſecrationem. Euidentiſſime etiam per hæc pronuncians, quia per uerbum dei, qui eſt gladius utraq; parte acutus, cadent inimici noſtri in conſpectu noſtro. Et reſpiciã ſuper uos, & augebo uos. Plenum beatitudinis eſt hoc ipſum, ſi quem reſpiciat deus. Vis uidere ſi reſpiciat dominus ad hominem, quanta ſit ſalus? Petrus aliquando penè perierat, & ex conſecratione apoſtolici numeri (diabolo per os anicillæ pontificis inſpirante) fuerat ereptus. Sed ubi reſpexit ad eum Ieſus tantum, ubi ad eum placidi uultus ora conuertit, ſtatim reuerſus in ſemetipſum, & prolapſum de præcipitio reuocans pedem, fleuit, inquit, amariſſime: atq; ita reſpectus à deo, locum ſuum flendo recepit, quem negando perdiderat. Reſpiciam ergo, inquit, ſuper uos, & augebo uos, tanquam ſi ſol reſpiciat ſegetem, & afferat fructus: quam utiq; ſi nõ reſpexiſſet, infructuoſa manſiſſet. Ita deus ſegetem cordis noſtri reſpiciens, & radijs nos uerbi ſui illuminans, auget nos & multiplicat: ut ultra iam nõ ſimus paruuli, ſed magni efficiamur, ſicut magnus factus eſt Iſaac, & magnus factus eſt Moſes, & magnus Ioannes. Statuam, inquit, teſtamentum meum uobiſcũ. Vide quantæ benedictiones promittantur, ſi mandata ſeruemus. Statuam, inquit, teſtamentum meum uobiſcum, & comedetis uetera, & uetera ueterum, & eijcietis uetera à conſpectu nouorum. Quomodo eijcimus uetera à conſpectu nouorum? Veterem habuimus legem & prophetas: uetera autem ueterum, ea quæ ante legem fuerunt ab initio, quũ mundus factus eſt. Venerunt euangelij bona, uenerunt & apoſtoli, à conſpectu horum eijcimus uetera. Quomodo eijcimus legem? ſecundũ

Rhom. 16. *Coloſ. 3.* *Gene. 18.* *Eſa. 65.* *Heb. 4.* *Rom 3.* *Epheſ. 6.* *Luce 22.* *Gene. 26.* *Exod. 16.* *Luce 1.*

C literam eiſcimus,ut ſtatuamus legem ſecundum ſpiritum. Poſſumus & hoc modo di-
1. Cor.15. cere: Antequàm ueniret homo de cœlo, & naſceretur homo cœleſtis, eramus omnes
terreni, & portabmus imaginem terreni; ſed ubi uenit homo nouus, qui ſecundum
Epheſ. 4. deum creatus eſt, eiſcimus à conſpectu eius uetera: deponentes nos ueterem homi-
2. Corin. 4. nem, & induentes nouum, qui ſecund ũ interiorem hominem renouatur de die in diẽ,
» Et ponam tabernaculum meum inuobis. Si hæc habemus in nobis, quæ ſupra di-
cta ſunt, ſi abiecto uetere homine, renouatũ eſt cor noſtrum, uenit ad nos deus, & ha-
bitat in nobis, qui dixit: Et ponam tabernaculum meum in uobis, & nõ uos abomina
bitur anima mea. Non nos abominabit̃ anima dei, ſi obſeruemus ea quæ ſcripta ſunt.
Veruntamen uelim requirere quid eſt anima dei: nunquid nam putamus, quia deus
1. Cor.1. habet animã ſicut homo? Abſurdum eſt hoc ſentire de deo. Ego aũt audeo, et dico,
quia anima dei Chriſtus eſt. Sicut enim uerbum dei eſt Chriſtus, & ſapientia dei: ita
& anima dei eſt. Et hocmodo dicit, quia nõ uos abominabitur anima mea, id eſt filius
meus; ſed ambulabo inter uos. Non mihi uidet̃ quod hoc promittat deus, quia in ter-
ra Iudæorũ ambulaturus ſit, ſed quia ſi quis meruerit ita puri eſſe cordis, ut dei capax
ſit, in eo ſe dicit ambulare deus. Et uos eritis mihi populus, & ego dominus deus ue
» ſter, qui eduxi uos de terra Aegypti, quum eſſetis ſerui, et contriui iugum uinculi ue-
» ſtri. Vere eduxit nos de domo ſeruitutis; ſerui enim eramus peccati. Quia o-
» mnis qui peccat, ſeruus eſt peccati, & cõtriuit iugũ uinculi noſtri, quod
Ioan 6. impoſuerat ſuper ceruices noſtras ille qui nos in captiuitatem du-
xerat, & peccatorum uinculis colligauerat. Contriuit ergo
peccati uincula, & iugũ noſtræ captiuitatis excuſſit do-
minus noſter Ieſus Chriſtus: & ſuum nobis ſua-
ue iugum fidei, & charitatis & ſpei, ac
totius ſanctitatis impoſuit. Ipſi
gloria in æterna ſecula
ſeculorum,

A M E N.

DECIMI LIBRI ET VLTIMI, CYRILLI
IN LEVITICVM, FINIS.

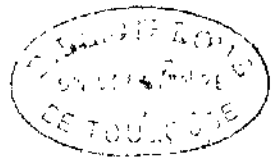

BASILEAE APVD ANDREAM CRATANDRVM MENSE AVGVSTO AN.
M. D. XXVIII.

CHARTARVM SERIES.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z
A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V X Y Z & t.

Omnes terniones præter Q & t duerniones.

